ΕΠ. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ

ΛΟΓΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ

1863-1877

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ ΚΑΙ Ν. Β. ΝΑΚΗ

1880

Συνελέξαμεν τοὺς πολιτικοὺς τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη λόγους καὶ παραδίδομεν αὐτοὺς ἐν βιβλίῳ εἰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τὴν μελέτην. Ἐν αὐτοῖς ἐκτυλίσσεται ἡ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Ἀνδρὸς περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐθρήνησε.

Ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Βουλῆς τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοι εἰς ὀλίγους ἦσαν προσιτοί. Δὶς δὲ μεγάλη ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἀπώλεια ἄν, ἀπολέσαντες τὸ μέλλον Ἐκείνου, ἠδυνατοῦμεν νὰ διδαχθῶμεν ἐκ τοῦ παρελθόντος Του.

Ἀθήνῃσι Ἰούνιος 1880.

Γ. Χ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ Σ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ

ΕΠ. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ

I

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1863.

Ὁ κ. Μαυρομαρᾶς εἶχεν ὑποβάλει πρότασιν περὶ ἐκλογῆς ἑπταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἥτις «νὰ ἐπιτηρῇ τὴν γενομένην ἀνάκρισιν τοῦ καταγγελ»θέντος ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας περὶ διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐπανόδου »τοῦ καθαιρεθέντος Ἡγεμόνος καὶ τῆς Βαυαρικῆς δυναστείας».

Ὁ κ. Ζαΐμης κατὰ τὴν ἐν τῇ Συνελεύσει συζήτησιν ἀντέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην ὡς παρεμβάλλουσαν τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἐπίσης καὶ ὁ Διομ. Κυριακοῦ, ὁ δὲ κ. Θ. Δηλιγιάννης ἐχαρακτήρισε τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ὡς ἐκδήλωσιν δυσπιστίας πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης καὶ ὁλόκληρον τὴν Κυβέρνησιν. Μετὰ τοῦτον παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Λυπουμαι πολὺ, διότι ἐπὶ ζητήματος τόσον μεγάλου, ὡς τὸ προκείμενον, προσέφυγον οἱ ῥήτορες, οἱ πραγματευθέντες αὐτὸ, εἰς τὴν εὐγλωτ-

τίαν, ἐνῷ σήμερον περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐκλήθημεν, εἰμὴ νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος.

Ὅταν ἡ πατρὶς κινδυνεύῃ, πρέπει νὰ ἀπαξιοῖ ὁ ῥήτωρ νὰ παρασύρῃ τὴν Συνέλευσιν διὰ τῆς εὐγλωττίας του. Ὁ ῥήτωρ πρέπει ν' ἀναβαίνῃ τὸ βῆμα εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅπως ἐκφράζῃ τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν, χωρὶς στοχασμοὺς, χωρὶς θέλγητρα. Μόνη ἡ ἀλήθεια σήμερον, Κύριοι, μόνον τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος πρέπει νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ. Ὁ ῥήτωρ δὲν πρέπει νὰ συλλάβῃ τὰς καρδίας, καὶ ἂν θὰ τὰς συλλάβῃ, νὰ τὰς συλλάβῃ μόνον διὰ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν ἰδεῶν του, οὐχὶ δυνάμει ἄλλης τέχνης. Παρετήρησα, Κύριοι, ὅλους, ὅσοι ἀνέβησαν διαδοχικῶς τὸ βῆμα τοῦτο, ἵνα ὑποστηρίξωσι γνώμην κατὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ἐπρόσεξα εἰς τὰ ἐπιχειρήματά των, καὶ μεταξὺ τῶν εὐγλώττων ὁμιλιῶν διέγνωσα, ὅτι παραγνωρίζουσι τὴν Συνέλευσιν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς, παραγνωρίζουσι τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται σήμερον ἡ πατρὶς, παραγνωρίζουν, ὅταν ὁμιλοῦν περὶ ἐπεμβάσεως τῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν δικαιοσύνην, περὶ ἐμπιστοσύνης τῆς Συνελεύσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅταν ἰσχυρίζωνται ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐνασχολεῖσθε, εἰμὴ περὶ ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως. Ἐλησμόνησαν, ὅτι δὲν εὑρισκόμεθα ἐδῶ οὔτε ὡς Βουλὴ, οὔτε ὡς Γερουσία, ὅτι δὲν ἔχομεν Βασιλέα. Ἐλησμόνησαν, ὅτι κατοικοῦμεν ἐντὸς πατρίδος, ἥτις ἔχε ἀνοικτὰς τὰς πύλας πανταχόθεν πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἐλησμόνησαν, ὅτι πᾶς πληρεξούσιος εἶναι καὶ νομοθέτης καὶ ἐκτελεστὴς καὶ βασιλεὺς καὶ στρατιώτης. Ἐλησμόνησαν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ περιβόλου συγκεντροῦνται ὅλαι αἱ ἐξουσίαι, καὶ ὅτι ἡ ἀβροφροσύνη πρὸς τὴν Κυβέρνησιν,πρὸς τὸν ὑπουργὸν καὶ τὸν ἀνακριτὴν εἶναι θάνατος τῆς πατρίδος. Δὲν ἦλθον νὰσυζητήσουν,ἂν εἴμεθα ἢ ὄχι εἰς κίνδυνον, δὲν ἦλθον νὰ σᾶς εἴπουν, ἂν ἡ ἐπιτροπὴ δὲν πρέπει νὰ συστηθῇ ἕνεκα τοῦ ἀκινδύνου τῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἦλθον νὰ συζητήσουν τοὺς τύπους, ἦλθον νὰ σώσουν τὴν δικονομίαν! *(Χειροκροτήματα)*.

Κύριοι, ἡ πρότασις, ἥτις φέρεται διὰ τῶν τμημάτων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς εἰς συζήτησιν, ἡ πρότασις αὕτη πρόκειται νὰ σώσῃ ἴσως τὴν πατρίδα καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν Συνέλευσιν ἐνώπιον τῶν λαῶν. Ἐλυπήθην σφόδρα, Κύριοι, ὅταν εἷς ἀξιότιμος συνάδελφος, τὸν ὁποῖον εἰς ὑπερβολὴν ὑπολήπτομαι, ἐνόμισεν ὅτι εἰς δεινὰς περιστάσεις δύναται νὰ ἐπαναπαυθῇ μόνον καὶ μόνον εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅταν σᾶς εἶπε προχθές· «Μὴ ἀνησυχῆτε! ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ καλλίτερος λαὸς τῆς οἰκουμένης· ἔχει τοσαύτας ἀρετὰς, ὥστε δὲν φοβεῖταί ποτε, ὅτι θέλει εἰσαγάγει ἐχθροὺς, οἵτινες θὰ ἀφαρπάσουν τὴν ἐλευθερίαν του». Ἰδοὺ διατί καταφέρομαι ἐναντίον τῆς εὐγλωττίας εἰς περιστάσεις τοιαύτας· μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς ἐὰν παρετήρει τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν, ἀμέσως ἤθελε διακρίνει, ὅτι ἡ κρίσις του εἶναι

ἐσφαλμένη. Διατί; ὁ λαὸς εἶναι ἐνάρετος· ἀλλ' εἰς τί χρησιμεύουν αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅταν ἐκεῖνος εἰς ὃν ἀνέθεσεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ὅλην τὴν φύλαξιν τῆς ἐλευθερίας του, ὅταν, λέγω, αὐτὸς κοιμᾶται; Ἐὰν διακόσιοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐφρόντισαν νὰ προλάβωσι τοὺς κινδύνους, πῶς θὰ τοὺς προλάβῃ πλέον ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅταν εἰσχωρήσωσιν ἐντὸς τῶν σπλάγχνων του; διακόσιοι ἄνθρωποι, οἵτινες εἶναι ἀντιπρόσωποι, καὶ δύνανται νὰ ἐκφωνήσωσι τὴν διαταγήν, καὶ ἀμέσως αὕτη νὰ ἐκτελεσθῇ, ὅταν αὐτοὶ κοιμῶνται, αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν; Ἀλλοίμονον! Δὲν θ' ἀποδείξωμεν τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ἀρεταὶ ὑπάρχουν εἰς τὸν λαόν, ὅτι ἐπαναστάτης εἶναι ὁ λαός, ἀλλ' οὔτε ἀρετὰς ἔχουσιν, οὔτε ἐπαναστάται εἶναι αἱ τάξεις αἱ ἀνώτεραι τῆς κοινωνίας, αἱ τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡμεῖς εὑρισκόμεθα. Ἀλλ' ἐὰν κηδώμεθα τῆς ἐπαναστάσεως, πρέπει νὰ φροντίσωμεν οὐχὶ περὶ τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ περὶ τῆς σωτηρίας.

Ἀλλά, Κύριοι, μήπως ἔχουσι κἂν δίκαιον, καταφερόμενοι κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης οἰκονομικῶς καὶ τυπικῶς; Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπὸ συζήτησιν, περιορίζει τὰ δικαιώματα τῆς ἐπιτροπῆς εἰς μίαν ἁπλῆν ἐποπτείαν προκειμένου περὶ ἐγκλήματος, ὅπερ χαρακτηρίζει ὡς ἐφεξῆς· « *ἔγκλημα περὶ διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως καὶ περὶ καθόδου τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος* », ἔγκλημα μέγα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία θέλει καταστρέψει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς ποῖον, Κύριοι, εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ διεξαγωγὴ τῆς δικαιοσύνης; — Εἰς τὴν Κυβέρνησιν λέγουν. — Ὄχι, δὲν εἶναι εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀνατεθειμένη, ἀλλ' εἰς δύο πρόσωπα, εἰς ἕνα ἀνακριτὴν καὶ εἰς ἕνα εἰσαγγελέα, διότι τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ· τὸ Ὑπουργεῖον εἶναι μόνον ὑπεύθυνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ τοὺς δύο τούτους ὑπαλλήλους. Ἀλλὰ συλλογισθῆτε, Κύριοι, ἂν αὐτὸ καὶ μόνον δύναται νὰ μᾶς ἀναπαύσῃ. Τὸ Ὑπουργεῖον δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ νὰ τῇ δίδῃ τὴν ὤθησιν καὶ τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον θέλει. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους θέλει νὰ προλάβῃ ἡ πρότασις, τὸ μέγα αὐτὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ καταστρέψῃ τὴν πατρίδα εἶναι ἀνατεθειμένον εἰς δύο ἀνθρώπους! καὶ δειλιοῦν, Κύριοι, δειλιοῦν νὰ δώσουν τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Συνέλευσιν, νὰ ὀνομάσῃ ἑπτὰ ἀντιπροσώπους, οἵτινες νὰ δέσουν μὲν τὰς χεῖράς των, ἐνώπιον τῆς ἀνακρίσεως ἀλλὰ τουλάχιστον νὰ ἐμπνέουν εἰς αὐτοὺς τοὺς δύο ἀνθρώπους τὸν τρόμον καὶ τὸ σέβας! Ἔπειτα, Κύριοι, μὴ παραδεχθῆτε τὴν πρότασιν αὐτήν, δεχθῆτε μᾶλλον τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους σᾶς προτείνουν· ποῦ θὰ καταντήσητε; βεβαίως οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους ἔχοντες ἐνώπιόν των πάντοτε Κυβέρνησιν, ποτὲ δὲν θὰ ἡσυχάσουν, πάντοτε καὶ καθημέραν θέλουν τὴν ἐρωτᾷ: πῶς πηγαίνει ἡ

ἀνάκρισις; τί ἀνεκαλύφθη; ψιθυρισμοὶ ἀκούονται ἐπίφοβοι. Ἡ δὲ Κυβέρνησις εἰς ὁποίαν θὰ εὑρεθῇ τότε θέσιν; Θὰ ἀναγκασθῇ νὰ σᾶς εἴπῃ ὅ,τι γνωρίζει, καὶ γνωρίζει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸ διοικητικὸν ὄργανον, τὸν εἰσαγγελέα· καὶ θὰ τὸ κάμῃ, Κύριοι, ἂν τὸ κάμῃ, παραβιάζουσα τὸ καθῆκον της, διότι ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης δύναται νὰ ἐρωτᾷ τὸν εἰσαγγελέα, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἔρχηται νὰ καταθέτῃ τὰς ἀνακρίσεις ἐνταῦθα· καὶ τί θὰ συμβῇ τότε, Κύριοι; Θὰ συμβῇ ἴσα, ἴσα, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀποκρούοντες τὴν ἐπιτροπὴν, θέλουν νὰ προλάβουν, ἡ ἐχεμύθεια θέλει καταστραφῆ, διότι διακόσιοι πεντήκοντα πληρεξούσιοι, καὶ ἂν κλείσητε τὰ θεωρεῖα, θὰ γνωρίζωσι τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν ἀνάκρισιν. Διατί λοιπὸν προτείνεται ἡ ἐπιτροπή; διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ ἀτόπημα αὐτό. Προτείνεται ἐπιτροπὴ, ἥτις θέλει ἐξέλθει ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Συνελεύσεως, ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν ἀνάκρισιν, νὰ γνωρίζῃ τί συμβαίνει εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ νὰ κρατῇ τὴν ἐχεμύθειαν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως. Ἡ ἐπιτροπὴ θέλει εἶσθαι ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Συνελεύσεως· δὲν εἶναι ἀνάγκη διόλου νὰ γίνηται ἐπερώτησις εἰς αὐτήν· ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἀνάκρισιν καὶ οὕτως ἡ ἀνάκρισις θέλει προβῇ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἰδίας Ἐθνοσυνελεύσεως, χωρὶς ἡ ἐχεμύθεια νὰ διακινδυνεύῃ.

Δὲν βλέπω ἄλλο μέσον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐναντίων, εἰμὴ ἓν καὶ μόνον, νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐρρέθησαν εἶναι ὅλα ψευδῆ, ὅτι ἀναπαυόμεθα ἐπὶ βαθείας εἰρήνης, καὶ ὅτι ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς κοινωνίας δὲν γίνεται ἐνέργεια πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ εἴπῃ· καὶ θαυμάζω πῶς ἐτόλμησαν νὰ συμβουλεύσωσιν εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὴν ἀπραξίαν, ἐνῷ δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἴπουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει κατάστασις κινδύνου.

Κύριοι, πρὸ καιροῦ εἶχον καταγγελθῆ εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ τὴν Λαμίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Ἠλείαν καὶ Μεσσηνίαν καὶ Γορτυνίαν ὑπενέργειαι ἐχθρικαὶ, ἀλλὰ δὲν ἀπεδειλιάσαμέν ποτε, Κύριοι, καὶ, ὡς πρὸς ἐμὲ, σᾶς βεβαιῶ, ὅτι ποτὲ δὲν ἐφοβήθην· διατί; διότι ἐβλέπομεν ὅτι ὑπῆρχεν ἄπειρος σεβασμὸς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις διῴκει τότε, ἐν ἐλλείψει τῆς Συνελεύσεως. *(Ψιθυρισμοὶ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).* Αὐτὴ ἡ ἑνότης ἐμπόδιζεν, ἔφραττε τὴν ὁδὸν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ ἀνατρέψωσι τὴν ἐπανάστασιν. Δὲν εἶπον τίποτε, Κύριοι, διὰ νὰ ἐπαινέσω τὰ πρόσωπα τῆς Κυβερνήσεως. Εἶπον ὅτι ὑπῆρχεν ἑνότης τοῦ κόσμου ὅλου, ὅτι δὲν ὑπῆρχον κόμματα, δὲν ὑπῆρχον διαπληκτισμοί, δὲν ὑπῆρχον συμφέροντα φατριαστικά.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ πρώτη αὕτη περίοδος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἄπειρα ζητήματα ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὸ ζήτημα τῆς ἐξουσίας, τὸ ζήτημα τοῦ Βασιλέως ἰδίως, ἄπειρα συμφέροντα πολιτικὰ, τότε καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐξώρμησαν εἰς τὸ φανερὸν οἱ ἐχθροὶ τῆς πα-

τρίδος· ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, Κύριοι, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη νὰ καταβληθῇ ἐπιμόνως ἡ φροντὶς τοῦ ἔθνους, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἐν Ἑλλάδι, εἰμὴ ἁγνοὶ Ἕλληνες, νὰ μὴν ὑπάρχωσι διόλου προδόται. Εἰς τοὺς διαπληκτισμοὺς τῶν κομμάτων εἶναι λίαν προσεκτικοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος, διότι τότε μόνον εὑρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσπηδήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, δίδοντες τὴν χεῖρα πότε εἰς τὸ ἓν κόμμα καὶ πότε εἰς τὸ ἄλλο, οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητοῦντες, εἰμὴ τὰς ἀταξίας καὶ τὰς ἀνατροπάς. Διὰ τοῦτο, ἂν τὴν σήμερον ὑπάρχῃ τοιαύτη προδοτικὴ ἐνέργεια, τὴν σήμερον τὴν φοβοῦμαι.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, τὴν δημοσιευθεῖσαν προχθὲς ἐπιστολὴν ἐκ τῆς Κυανῆς Βίβλου; ἐνθυμεῖσθε, κατ' αὐτήν, ὅτι ἡ διπλωματία ἔμαθεν, ὅτε εἴμεθα εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου, ὅτι ὑπῆρχε κόμμα ἐν Ἑλλάδι, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν δυναστείαν τοῦ Ὄθωνος· ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητος. Εἴδομεν ἐσχάτως, Κύριοι, πολλὰ γεγονότα, εἴδομεν ἐπιστολὰς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς ἀπέστειλεν εἰς τοὺς πληρεξουσίους του ἐνταῦθα· εἴδομεν ἐκ τῶν πράξεων τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἅμα ἐγκατασταθεῖσα συνέλαβε στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι κινδύνου. Καὶ νομίζω, Κύριοι, ὅτι εἰς τοιαύτας κρισίμους περιστάσεις, ὅτε ἀναπεπταμένας ἔχομεν τὰς θύρας τῆς πολιτείας πρὸς ὅλους τοὺς ἐχθρούς, τὸ νὰ μὴ λάβωμεν τοὐλάχιστον τὸ ἁπλούστατον τοῦτο μέτρον, τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀνακρίσεως ἥτις θέλει καταστήσει ἰσχυρὰν καὶ τολμηρὰν τήν τε ἀνάκρισιν καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ θέλει προφυλάξει, τὴν ἐχεμύθειαν, τρομάξει τοὺς ἐχθροὺς καὶ δικαιώσει τὴν Συνέλευσιν ἀπέναντι τῶν λαῶν διὰ τὴν διαγωγήν, τὴν ὁποίαν δεικνύουσιν οἱ πληρεξούσιοι αὐτῶν, σκεπτόμενοι ἀγρύπνως καὶ ἐμβριθῶς περὶ τῆς τύχης του, εἶναι ἀνάξιον τῆς ἐντολῆς μας. Πρὶν δὲ τελειώσω σᾶς ὑπενθυμίζω ἓν καὶ μόνον, Κύριοι, ὅτι ὁ κίνδυνος, ἂν ἀπορρίψητε τὰ προτεινόμενα μέτρα, αὐξάνει ἐκ τούτου καὶ γίνεται πολὺ μεγαλείτερος. Ἴσα, ἴσα εἰς τὸ ἑξῆς θέλουσι γείνει αὐθαδέστεροι οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος· θέλουσιν εἰπεῖ: «Ἰδοὺ προχθὲς εὑρέθημεν μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, μᾶς εἶδον, ἡ ἀνάκρισις επελήφθη τοῦ ἐγκλήματός μας, ἀλλ' ἡ Συνέλευσις, καίτοι προκειμένου περὶ ἐσχάτης προδοσίας, περὶ διαλύσεως αὐτῆς τῆς ἰδίας, περὶ καθόδου τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος, δὲν ἠξίωσε νὰ λάβῃ κἀνὲν ἔκτακτον μέτρον! Ἂς προβῶμεν· ἀρκεῖ μόνον νὰ δυνάμεθα εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ καταστρέψωμεν τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν δύο ἀνθρώπων, ἑνὸς εἰσαγγελέως καὶ ἑνὸς ἀνακριτοῦ». Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, δὲν πρόκειται περὶ μόνης τῆς ἀνακρίσεως τῆς ἐνταῦθα· ἡ ἐπιτήρησις αὐτῆς τῆς ἀνακρίσεως εἶναι ἐπιτήρησις ὅλων τῶν προδοτῶν, ὅπου δήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται, ὅλων τῶν ἀνακρίσεων καθ' ὅλον τὸ κράτος, διότι τὸ κέντρον τῶν τοιού-

των ἐνεργειῶν εἶναι πάντοτε εἰς τὰς πρωτευούσας· καὶ δὲν ἔχω τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, Κύριοι, ὅτι καθιστῶντες τολμηροτέραν τὴν ἀνάκρισιν διὰ τῆς ἐπιτηρήσεως ἡμῶν τῶν ἰδίων, ὅτι θέλομεν κατορθώσει ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐννοήσωμεν, ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχουν τοιαῦτα σπέρματα ἀντεπαναστατικά, ποῦ καὶ ποῦ διενεργοῦνται ἢ διενηργήθησαν ἔργα ἐναντία τῆς καθεστώσης τάξεως. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, φρονῶ ἀδιστάκτως, ὅτι ἤθελον παραμελήσει τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων μου ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ πολίτης, τὸ νὰ ἀγρυπνῶ, διὰ νὰ φυλάξω τὴν πατρίδα κινδυνεύουσαν, καὶ νὰ μὴ ὀκνῶ νὰ ἐκτελέσω, ὅ,τι τὸ συμφέρον τοῦ τόπου μου καὶ τῆς πατρίδος μου ἀπαιτεῖ, ἀφοῦ μάλιστα μοὶ κατηγγέλθη ὁ κίνδυνος, τὸν ὁποῖον ἡ πατρίς μου κινδυνεύει, ἂν ἤθελον δειλιάσει ν' ἀποδεχθῶ τόσον ἁπλοῦν ἔκτακτον μέτρον. Προτείνω, ἂν δὲν δεχθῆτε τὸ ψήφισμα, ὅπως ἐν ἀρχῇ ἐπροτάθη, μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ νὰ ἦναι συγχρόνως ἐνεργός, τοὐλάχιστον τὴν ἐπιεικῆ καὶ μετρίαν πρότασιν τῶν τμημάτων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς ἐπρότειναν ἐπιτήρησιν ἁπλῆν, καὶ τίποτε περισσότερον.

ΣΗΜ. Ἡ πρότασις τοῦ κυρίου Μαυρομαρᾶ περὶ συστάσεως ἐπιτροπῆς ἀπερρίφθη διὰ ψήφων **92** κατὰ **69**.

II

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 15 ΜΑΙΟΥ 1863

Κύριοι!

Μετα πολλῆς συγκινήσεως, ἔρχομαι νὰ θέσω ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ζήτημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἕκαστος ἐξ ὑμῶν διενοήθη ἀπὸ χθὲς, ὅτε ἀνέγνωσε τὸ φύλλον τοῦ *Φωτὸς* τῆς 14. Τὸ ζήτημα εἶναι: «ἐὰν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι καθεστῶτα ἄνευ Συνελεύσεως, ἐὰν δύναται ἡ Συνέλευσις νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τιμῆς καὶ ἄνευ στρατοῦ.» Εἰς ἐποχὴν τόσον κρίσιμον τῆς πατρίδος μας, ὁπότε ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ζήτημα τοῦ Βασιλέως, δὲν ἐλύθη ἀκόμη, ζήτημα, ὅπερ κατὰ δυστυχίαν δὲν κεῖται εἰς ἡμᾶς νὰ λύσωμεν, ζήτημα τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας ξένων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησιν δυνάμεων ἄλλων, διότι πολλὰ ἄλλα μερικώτερα ζητήματα πρὸ τούτου ἀπαιτεῖται εὐρωπαϊκῶς νὰ λυθῶσιν· εἰς ἐποχὴν τόσον κρίσιμον, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς πρόκειται ν' ἀνοίξῃ ἐνώπιόν της μέγα μέλλον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκτᾷ ἐχθροὺς ἀπείρους, διότι ὑπάρχει ἀναμφισβητήτως πολιτική τις ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις ἐκ παντὸς τρόπου θέλει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σύστασιν εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀνατολῆς ἑνὸς ἰσχυ-

ρου κράτους, καταγομένου ἀπὸ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐθνικὸν Ταμεῖόν μας εἶναι κενὸν, καθ' ἣν τὰ συμφέροντα τοῦ πεσόντος Βασιλέως καὶ τῆς πεσούσης δυναστείας προκαλοῦν ἄπειρα σχέδια καταχθόνια κατὰ τῆς πατρίδος μας, ἐν μέσῳ τοιούτων περιστάσεων παρουσιάζεται ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐκ μέρους μερίδος τινὸς τῆς φρουρᾶς τῆς πρωτευούσης τὸ ἀτιμότερον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον εἶδέ ποτε ἡ δημοσιογραφία.

Δὲν ἔρχομαι, Κύριοι, νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν προσοχήν σας, οὔτε τὴν ἐνέργειάν σας νὰ προκαλέσω μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἱκανοποιήσητε τὴν τιμήν σας· ἴσως, ἴσως δι' ἐμὲ καὶ δι' ὅλους ὑμᾶς τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ὑποδεεστέρας ἀξίας ἐνώπιον ἄλλου ζητήματος, τοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον γεννᾷ ἡ προκειμένη προκήρυξις. Ἡ προκήρυξις αὕτη δὲν γεννᾷ ἁπλῶς ζήτημα ὕβρεως ὑπὸ στρατιωτῶν κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀπευθυνομένης· ἡ προκήρυξις αὕτη προφανῶς εἶναι μία συνομοσία, ἡ ὁποία ζητεῖ ν' ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ πρὸς διάγνωσιν τούτου οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θ' ἀναγκασθῇ οὔτε ἓν ἰῶτα νὰ προσθέσῃ, οὔτε ἓν ἰῶτα ν' ἀφαιρέσῃ.

«Κύριε, Συντάκτα τοῦ *Φωτός!*

»Ὡς ἐκ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς διαπραχθέντων στυγερῶν καὶ θηριωδεστάτων κακουργημάτων καὶ τοῦ ἤδη ὅλως ἀτιμάσαντος καὶ ἀπορρίψαντος εἰς τὰ καταχθόνια τῆς γῆς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τοῦ στρατοῦ διαπραχθέντος ἀπανθρώπου καὶ παρὰ φύσιν θηριώδους κακουργήματος, »ὅπερ οὐδ'αὐτὰ τὰ βαρβαρότερα ἔθνη διεπράξαντό ποτε,καὶ καθὸ στρατιῶται ἐρχόμεθα νὰ καταδηλώσωμεν τοῖς πᾶσι, ὅ,τι αἱ περιστάσεις ἀπέδειξαν,ὅτι ταῦτα πάντα προέρχονται, ἕνεκεν τῶν αἰσχρῶν καὶ ἀτίμων μέσων, »ἅτινα αἱ κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις μετεχειρίσθησαν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν »χαμερπῶν σκοπῶν των.»

Αἱ Κυβερνήσεις, λέγουν, κατέστρεψαν, αἱ Κυβερνήσεις ἠτίμασαν τὴν Ἑλλάδα.

«Ἀποκαλοῦμεν ἁπάσας τὰς προμνησθείσας Κυβερνήσεις αἰσχρὰς καὶ ἀτίμους, ὡς μὴ ἐμφωλεύσαντος ἐν αὐταῖς οὐδὲ ὡς κόκκου σινάπεως αἰσθήματος πατριωτισμοῦ, ἀλλ' ὁ σκοπός των ὅλως περιεστρέφετο καὶ περιστρέφεται εἰς ἰδιοτέλειαν, μεταχειριζομένων τὸ πλήρωμα τοῦ ἔθνους πρὸς περαίωσιν τοῦ κοτσαμπασισμοῦ των.»

Αἰσχραὶ καὶ κακοήθεις καὶ τυραννικαὶ Κυβερνήσεις αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Βάλβη, αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Διομήδους, αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Ῥούφου! Αὐτὰς μόνον τὰς Κυβερνήσεις ἀνέδειξεν ἡ Συνέλευσις· ἀρκοῦν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν προεδρευσάντων, διὰ ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶναι συνωμόται κατὰ

τῶν καθεστώτων, ὅτι ἡ προκήρυξις δὲν εἶναι ἀπαύγασμα εἰλικρινὲς αἰσθημάτων, ἀλλ' εἶναι τὸ προϊὸν τῆς ἀγορᾶς τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τὸ ἀργύριον τοῦ Βαυαροῦ. *(Εὖγε, Εὖγε!)*

«Ἐρχόμεθα ἐν πρώτοις νὰ καταχρίνωμεν τὰς πράξεις τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἅτινα μὴ σεβασθέντα τὴν ἱερὰν ἐκείνην τῆς πατρίδος ἐντολὴν καὶ τὸν ὅρκον, ὃν ἔδωκαν ὡς ἐχέγγυον πίστεως αὐτῇ ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου, αὐτοὶ κατεπάτησαν ἀναιδῶς καὶ ἀσυστόλως τὸν ὅρκον αὐτὸν, διεκδικοῦντες ὄχι πλέον δικαιώματα πατρίδος, ἀλλὰ φατριασμοὺς καὶ ἴδια πάθη, περιθάλπων ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ τὰς φατρίας των πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προδοτικῶν καὶ ἀτίμων σκοπῶν των, ἀφίνοντες παρηγκωνισμένον πᾶν ὅ,τι ἡ πατρὶς αὐτοῖς ἐνετείλατο.

»Τὰ μέλη ταῦτα ἔχομεν τὴν τιμὴν ν' ἀποκαλέσωμεν προδότας τῆς πατρίδος καὶ εἰς τοῦτο μάρτυρα ἐπικαλούμεθα τὸ κοινόν.»

Ναί, Κύριοι, ἔχουν δίκαιον νὰ καταφέρωνται κατὰ τῆς Συνελεύσεως, ἔχουν δίκαιον! κάκιστα ποιοῦσα, καταναλίσκει τόσον καιρὸν τὰ κεφάλαια τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ σκεπάσῃ τὰς ἀσχημίας των. Χιλιάκις ἥρπασαν τὴν περιουσίαν τῆς πατρίδος, παρεβίασαν ἀπειράκις τοὺς νόμους, ἠτίμασαν πολλάκις τὸ ἔθνος εὐάριθμοί τινες τοιοῦτοι, καὶ τὸ ἔθνος ἀντὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ αὐστηρῶς, ἀντὶ νὰ θελήσῃ διὰ τοῦ νόμου, νὰ ἐξαγιάσῃ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος, ἀντέταξεν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ δικαιώματα τὰ προγονικὰ αὐτῆς, ἀντέταξε τὸ σέβας τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς μεγάλας τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ ἀρετὰς *(Εὖγε, Εὖγε!)* καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς της ταύτης ἐξηγίασε τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους· ἰδοὺ τὸ σφάλμα της. Καὶ ἄλλο σφάλμα της· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἔχει τὴν ἀπάθειαν ἐκείνην, ἥτις ἐμφαίνει ἀξιότητα, ἀλλὰ μεριμνᾷ περὶ πολιτικῆς, μεριμνᾷ περὶ Κυβερνήσεως, θέλομεν πολλοὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὰ πράγματα, καθὼς συμβαίνει εἰς πάντα τὰ πολιτικὰ Σώματα, ὅπερ δὲν εἶναι οὐδόλως κηλὶς τῆς ἑλληνικῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ πταίει ἐνώπιόν των, διότι ἔφερε πάντοτε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσιν εἰς χεῖράς των τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἠμπορέσωσιν νὰ ὑποσκελίσουν τὴν τάξιν, ὅπως ἐπιθυμεῖ τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον τοῖς ἐδόθη. «Ἂν καί τινες ἐν τῇ Συνελεύσει ὑπάρχουν πατριῶται, ἐνεργοῦντες σύμφωνα μὲ τὸν ὅρκον, ὃν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου ἔδωκαν καὶ τὴν ἐντολὴν, ἣν ἡ πατρὶς ἀνέθεσε, πλὴν καταπνίγονται ὑπὸ τῶν ἀγρίων φωνῶν τῶν ἀπαξίως συναδέλφων των, ἐξαφανιζομένων οὕτω τῶν πράξεών των καὶ μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πρακτικῶν προτάσεών των». Ἡ περίοδος αὕτη ἀποδεικνύει καθαρῶς, ὅτι δὲν εἶναι προϊὸν συνειδήσεως ἡ προκήρυξις, ἀλλ' ἔγγραφον πολιτικὸν, τὸ ὁποῖον ῥίπτουν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Συνελεύσεως, θέλοντες νὰ ἀποστομώσωσι τοὺς πληρεξουσίους,

ἐμπνέοντες εἰς ἕκαστον τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἐξαιρεῖται. Ὁ σκοπός των εἶναι προφανής, θέλουν νὰ ἐξευτελίσωσι τὴν ἐθνικὴν ἀξιοπρέπειαν, ὁ σκοπός των εἶναι νὰ καταδείξωσιν, ὅτι ἡ Συνέλευσις προδίδει τὸν τόπον, διὰ νὰ μὴ ἔχῃ πλέον τὸ νῆμα τῆς ζωῆς της ἰσχύν. *(Εὖγε, εὖγε!)*. «Τὰ μέλη ταῦτα τῆς Συνελεύσεως ἐπιορκήσαντα καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας χαυνωθέντα, ἐπιθυμοῦν ὅπως ὁ στρατὸς καὶ λαὸς, ὀπαδὸς αὐτῶν γενόμενος, ἐπιορκήσῃ, καὶ τὴν Κυβέρνησιν διαθέτοντα, ὡς αὐτὰ βούλονται, διήρεσαν εἰς φατρίας στρατὸν καὶ πολίτας, καὶ κατέστησαν τὸ πλεῖστον αὐτῶν ῥέπον εἰς τὸ κακουργεῖν, καὶ οὕτως ἠμαύρωσαν τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ τοὔνομα τοῦ Ἕλληνος ἠτίμασαν.»

«Χαλαρωθείσης οὕτω τῆς ὀργανικῆς μηχανῆς τοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς πειθαρχίας μὴ ἐφαρμοσθείσης, ἕνεκεν τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντων φατριασμῶν, ὄργανον τὸν ἀθῶον στρατὸν μεταχειρισθέντες εἰς τὰς αἰσχρὰς καὶ ἀντιπατριωτικὰς πράξεις των καὶ διαφθείραντες τὰ ἤθη αὐτοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκτήνωσαν αὐτὸν, ὥστε παραγνωρίσας τὸν ὑψηλὸν προορισμόν του, ὑπέπεσεν εἰς ἀτοπήματα, ἅπερ οὐδὲ τοῦ βαρβαρωτέρου καὶ κακούργον τὴν διάθεσιν ἔχοντος ἀνθρώπου ἡ συνείδησις ἤθελεν ἐπιτρέψει. Κατέστησαν δ' αὐτὸν ἄσυλον τῶν κακούργων καὶ ἀσημάντων τῆς κοινωνίας ἀνθρώπων, προσπορίσαντες αὐτοῖς βαθμοὺς καὶ ἀξιώματα.»

«Φρονοῦμεν, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν ἔχων εὐγενῆ καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ στρατιώτου γινώσκων, βλέπων τὴν κατάστασιν καὶ διαφθορὰν αὐτοῦ, ἄκραν ἤθελεν αἰσθανθῇ λύπην διὰ τὴν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης θέσεως εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας κατάστασίν του.»

«Συναισθανθέντες τὴν θέσιν μας καὶ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκείνου αἰσθήματος φλεγόμενοι καὶ μὴ ἀνεχθέντες τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεκτεινομένην τυραννίαν, ἐρχόμεθα ἀδιστάκτως καὶ μὲ ἐλευθέραν τὴν συνείδησιν νὰ διακοινώσωμεν, ὅσα ἀνωτέρω ἐγράψαμεν.»

«Ἐκ μέρους ὑπαξιωματικῶν τοῦ α', β', η' καὶ θ' τάγματος τοῦ πεζικοῦ, διλοχίας σκαπανέων καὶ ἱππαρχίας λογχοφόρων».

Εἶπον ἐν ἀρχῇ, Κύριοι, ὅτι δὲν ἔρχομαι νὰ καταγγείλω εἰς τὴν Συνέλευσιν μίαν ὕβριν, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελον θεωρήσει ὑποδεέστερον τοῦ προκειμένου. Καὶ τῳόντι, Κύριοι, ἡ πρώτη ἐντύπωσις καὶ ἡ πρώτη ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου εἶναι, ὅτι οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἔλυσαν τὸν ὅρκον των πρὸς τὴν Συνέλευσιν. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἔθεσα ἀπ' ἀρχῆς τὸ ζήτημα, ἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ Συνέλευσις ἄνευ στρατοῦ καὶ ἄνευ τιμῆς· διὰ τοῦτο εἶπον, ἐὰν καθεστῶτα δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἄνευ Συνελεύσεως, διότι τῳόντι, ὅταν ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον διατηρεῖ ἡ πατρὶς, ὅταν ὁ στρατὸς αὐτὸς λύῃ τὸν ὅρκον, ὁ ὁποῖος τὸν συνδέει μετὰ τῆς πατρίδος, κἀνεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ,

ὅτι τὰ καθεστῶτα μένουσι στερεὰ, κἀνεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ Συνέλευσις ζῇ. Ἡ ὕπαρξις τῆς Συνελεύσεως εἶναι πλέον ἀμφίβολος, ἀφοῦ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν Σωμάτων τῆς πρωτευούσης εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε οἱ ὑπαξιωματικοί του τὴν ὑβρίζουν, καὶ λύουν τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδοσάν πρὸς αὐτήν. Συγχρόνως, Κύριοι, ἡ προκήρυξις αὕτη, στηριζομένη προφανῶς ἐπὶ ψευδῶν καὶ φαντασιωδῶν συκοφαντιῶν, διότι τὰ ἐγκλήματα ἄλλων τάξεων τῆς κοινωνίας ζητοῦν νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἀποδεικνύει προφανέστατα, ὅτι δὲν εἶναι ἁπλῆ δημοσίευσις ὕβρεως διὰ τῆς ἐφημερίδος, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἡ προκήρυξις μιᾶς συνομοσίας ἀντεθνικῆς. Καὶ ἂν, Κύριοι, οὐδὲν ἄλλο διδόμενον εἴχομεν, ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ μελέτη αὐτῆς· ἀλλὰ συγχρόνως, ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ, Κύριοι, ὡς γνωρίζετε, μᾶς καταγγέλλονται ἐργασίαι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος γινόμεναι πρὸς καταστροφὴν τῶν καθεστώτων· τὰς κατήγγειλαν εἰς τοὺς πληρεξουσίους αἱ ἐπαρχίαι των, τὰς κατήγγειλεν ὁ τόπος διὰ τοῦ τύπου, τὰς κατήγγειλαν οἱ πρέσβεις διὰ τῆς ἀλληλογραφίας των πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ διὰ τῶν διακοινώσεών των πρὸς τὴν Συνέλευσιν. Πολλάκις εἴδομεν τὰς συνομοσίας ἐξερχομένας ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ἀναπνεούσας τὸν ἀέρα τῆς ζωῆς.

Διὰ τοῦτο, Κύριοι, συνιστῶ εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ ληφθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τόσον σπουδαίαν ἔποψιν, ὑφ' ὅσην δὲν ἐλήφθη ποτὲ ἄλλοτε, διότι ἡ περίστασις ἡ σημερινὴ εἶναι τόσον κρίσιμος, ὥστε ἡ ἐπανάστασις ὁλόκληρος καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος εὑρίσκονται εἰς κίνδυνον, ἐὰν ἡμεῖς, ῥητὴν ἔχοντες ἐντολὴν νὰ φροντίσωμεν περὶ αὐτῶν, ἀδιαφορήσωμεν. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἀτόμων μας, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἀτομικῆς ἡμῶν τιμῆς, ἔπρεπε ν' ἀπαξιώσωμεν, καθὼς ἀπηξιώσαμεν ἀπειράκις, νὰ κάμωμεν λόγον· ἀλλ' ἔχοντες τοιαύτας ἀποδείξεις συνομοσίας καὶ εὑρισκόμενοι ἐνώπιον τοιούτων κρισίμων περιστάσεων, δὲν πρέπει ν' ἀδιαφορήσωμεν. Δὲν ζητῶ πράγματα, τὰ ὁποῖα νὰ βλάψουν κανένα, δὲν θέλω κἀνεὶς νὰ πάθῃ, ἀλλὰ θεωρῶ προδοσίαν κατὰ τῆς πατρίδος, ἐὰν πᾶν, ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ, δὲν γίνῃ. Καὶ λέγω, Κύριοι, ὅτι, πρὸ πάσης ἄλλης ἐργασίας, ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ προσκληθῇ αὐθωρεὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Συνέλευσιν, τί ἔμαθε, τί γνωρίζει, τί πράττει καὶ τί σκοπεύει νὰ πράξῃ.

ΠΟΛΛΟΙ. Μάλιστα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Συγχρόνως δὲ προτείνω, καὶ σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ μέχρις ὅτου πεισθῶμεν, ὅτι δύναται ἡ πατρὶς ν' ἀναπαύηται ἡσύχως. Καὶ μήπως εἶναι μόνος ὁ στρατὸς τῆς πρωτευούσης, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν; Μήπως εἶναι μόνον τὸ *Φῶς* τὸ ὁποῖον παρεκτρέπεται εἰς τοιοῦτον ἔγκλημα; Εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω, διότι ὅλοι τὰ γνωρίζετε. Εἰς τὴν πατρίδα μου ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ ἀκα-

τασταςία· ὁ στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν πολιτῶν καὶ κατὰ τηλεγραφικὴν εἴδησιν ἑπτά, ὀκτὼ θύματα ἔπεσαν ἕως τόρα. Εἰς τὰς Πάτρας ἐφάνη ἀπείθεια τῆς χωροφυλακῆς κατὰ τῶν ἀνωτέρων της· αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ διάφορα μέρη καταγγέλλουσιν ἐνεργείας γινομένας σπουδαίως· περὶ ἀργυρίου εἰσελθόντος πάλιν εἰς Ἀθήνας λόγος γίνεται πολύς· ἡ μεγάλη ἰδέα ἤρχισε πάλιν νὰ τίθηται εἰς ἐνέργειαν πρὸς τὸ κακὸν τῆς πατρίδος, ὡς ἐπὶ Ὄθωνος, διότι τὸ κίνημα αὐτὸ τῆς μεγάλης ἰδέας εἶναι τὸ πλέον ἐπιτήδειον νὰ δολοφονήσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Διὰ τοῦτο θέλετε, Κύριοι, μοὶ συγχωρήσει νὰ ὑποβάλω ψήφισμα εἰς τὴν Συνέλευσιν.

«Ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος μας δραστηρίως ἐργάζονται »πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς, καὶ ὅτι εἰς τὰς κρισίμους τοῦ Ἔθνους στιγμὰς οἱ »ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ πρέπει νὰ ἦναι παρόντες, ὅπου ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ »ἐκάλεσεν αὐτούς,

Ψηφίζει·

«Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις κηρύττεται διαρκής· οὐδεὶς τῶν πληρεξουσίων »δύναται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ περιβόλου τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἄνευ ἀδείας »αὐτῆς.

»Προσκαλεῖται ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις, νὰ ἐργασθῇ ἐπιμόνως εἰς τὴν »ἀνακάλυψιν τῆς κατὰ τῶν καθεστώτων συνομοσίας, ἣν ἐμφαίνει ἡ διὰ »τοῦ *Φωτὸς* δημοσιευθεῖσα τὴν 14ην τρέχοντος μηνὸς διακήρυξίς τινων »ὑπαξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἐνόχων· νὰ ὑποβάλῃ »δὲ εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς Συνελεύσεως πᾶν ἔκτακτον μέτρον, ὅπερ αἱ »περιστάσεις τυχὸν ἀπαιτοῦσι, καὶ νὰ ἀνακοινώνῃ εἰς αὐτὴν τὴν πρόοδον »τῶν ἐργασιῶν της.»

Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου, Κύριοι, ἐπεδίωξα πρῶτον μὲν τὸ ν' ἀποδείξῃ ἡ Συνέλευσις, ὅτι ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, καὶ δεύτερον δίδει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

ΣΗΜ. Ἀφαιρεθέντος τοῦ πρώτου τῆς προτάσεως μέρους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προτείναντος, ἐπεψηφίσθη αὕτη διὰ ψήφων 87 κατὰ 78.

III

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 7 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

Τὴν 5 Ἰουνίου ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς κ. Α. Κουμουνδοῦρος ἐξητήσατο πίστωσιν ἐκ δρ. 60,000 πρὸς ἀποζημίωσιν Γάλλου τινος Σουλιὲ, διευθυντοῦ κινητοῦ θεάτρου, ἐμπεμπηγμένου ἐν Ἀθήναις. Ἐπὶ τῆς πιστώσεως ταύτης ἡ Συνέλευσις ἤρξατο συζητοῦσα τὴν 7 Ἰουνίου, πρώτου λαβόντος τὸν λόγον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κ. Θ. Δηλιγιάννη. Ὁ κ. ὑπουργὸς μετὰ πολλῆς σαφηνείας ἐξετύλιξε πρὸ τῆς Συνελεύσεως τὴν ὅλην τῆς ὑποθέσεως πορείαν. Ὁ τῆς Γαλλίας πρεσβευτὴς διεκοίνωσε τὴν 4 Ἀπριλίου 1863 εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν ὅτι ὁ Γάλλος ὑπήκοος Σουλιὲ εἶχεν ὑποβάλει Αὐτῷ παράπονα ἐπὶ ἀτακτήμασι λαβοῦσι χώραν ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοῦ, καὶ προκαλέσασι τὴν διαταγῇ τῆς Ἀστυνομίας διακοπὴν τῶν παραστάσεων, τοῦθ' ὅπερ, μεγάλως ἐζημίου τὸν Σουλιὲ καὶ, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς διακοινώσεως, ἡ παράτασις αὕτη τῆς τῶν παραστάσεων διακοπῆς θὰ ἐγέννα αὐτῷ δικαίωμα ἀποζημιώσεως παρὰ τῆς ἑλλην. Κυβερνήσεως.

Αἱ διακοπεῖσαι παραστάσεις ἐπανελήφθησαν· μετὰ 15 ὅμως ἡμέρας, ἤτοι τὴν 19 Ἀπριλίου, ὁ κ. Δηλιγιάννης ἔλαβε νέαν διακοίνωσιν τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ, δι' ἧς τῷ ἐγνωστοποιοῦντο νέα σκάνδαλα λαβόντα χώραν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Σουλιὲ καὶ συνιστᾶτο Αὐτῷ, ἵνα λάβῃ ἡ Ἀρχὴ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ θεατρικῷ ἐκείνῳ περιβόλῳ. Τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἐπηκολούθησαν, μετὰ δύω ἡμέ-

ροῦ κράτους, καταγομένου ἀπὸ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐθνικὸν Ταμεῖόν μας εἶναι κενὸν, καθ' ἣν τὰ συμφέροντα τοῦ πεσόντος Βασιλέως καὶ τῆς πεσούσης δυναστείας προκαλοῦν ἄπειρα σχέδια καταχθόνια κατὰ τῆς πατρίδος μας, ἐν μέσῳ τοιούτων περιστάσεων παρουσιάζεται ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐκ μέρους μερίδος τινὸς τῆς φρουρᾶς τῆς πρωτευούσης τὸ ἀτιμότερον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον εἶδέ ποτε ἡ δημοσιογραφία.

Δὲν ἔρχομαι, Κύριοι, νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν προσοχήν σας, οὔτε τὴν ἐνέργειάν σας νὰ προκαλέσω μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἱκανοποιήσητε τὴν τιμήν σας· ἴσως, ἴσως δι' ἐμὲ καὶ δι' ὅλους ὑμᾶς τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ὑποδεεστέρας ἀξίας ἐνώπιον ἄλλου ζητήματος, τοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον γεννᾷ ἡ προκειμένη προκήρυξις. Ἡ προκήρυξις αὕτη δὲν γεννᾷ ἁπλῶς ζήτημα ὕβρεως ὑπὸ στρατιωτῶν κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀπευθυνομένης· ἡ προκήρυξις αὕτη προφανῶς εἶναι μία συνομοσία, ἡ ὁποία ζητεῖ ν' ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ πρὸς διάγνωσιν τούτου οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θ' ἀναγκασθῇ οὔτε ἓν ἰῶτα νὰ προσθέσῃ, οὔτε ἓν ἰῶτα ν' ἀφαιρέσῃ.

«Κύριε, Συντάκτα τοῦ *Φωτός!*

»Ὡς ἐκ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς διαπραχθέντων στυγερῶν καὶ θηριωδεστάτων κακουργημάτων καὶ τοῦ ἤδη ὅλως ἀτιμάσαντος καὶ ἀπορρίψαντος εἰς τὰ καταχθόνια τῆς γῆς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τοῦ στρατοῦ διαπραχθέντος ἀπανθρώπου καὶ παρὰ φύσιν θηριώδους κακουργήματος, »ὅπερ οὐδ'αὐτὰ τὰ βαρβαρότερα ἔθνη διεπράξαντό ποτε,καὶ καθὸ στρατιῶται ἐρχόμεθα νὰ καταδηλώσωμεν τοῖς πᾶσι, ὅ,τι αἱ περιστάσεις ἀπέδειξαν,ὅτι ταῦτα πάντα προέρχονται, ἕνεκεν τῶν αἰσχρῶν καὶ ἀτίμων μέσων, »ἅτινα αἱ κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις μετεχειρίσθησαν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν »χαμερπῶν σκοπῶν των.»

Αἱ Κυβερνήσεις, λέγουν, κατέστρεψαν, αἱ Κυβερνήσεις ἠτίμασαν τὴν Ἑλλάδα.

«Ἀποκαλοῦμεν ἁπάσας τὰς προμνησθείσας Κυβερνήσεις αἰσχρὰς καὶ ἀτίμους, ὡς μὴ ἐμφωλεύσαντος ἐν αὐταῖς οὐδὲ ὡς κόκκου σινάπεως αἰσθήματος πατριωτισμοῦ, ἀλλ' ὁ σκοπός των ὅλως περιεστρέφετο καὶ περιστρέφεται εἰς ἰδιοτέλειαν, μεταχειριζομένων τὸ πλήρωμα τοῦ ἔθνους πρὸς περαίωσιν τοῦ κοτσαμπασισμοῦ των.»

Αἰσχραὶ καὶ κακοήθεις καὶ τυραννικαὶ Κυβερνήσεις αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Βάλβη, αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Διομήδους, αἱ Κυβερνήσεις τοῦ Ῥούφου! Αὐτὰς μόνον τὰς Κυβερνήσεις ἀνέδειξεν ἡ Συνέλευσις· ἀρκοῦν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν προεδρευσάντων, διὰ ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι εἶναι συνωμόται κατὰ

τῶν καθεστώτων, ὅτι ἡ προκήρυξις δὲν εἶναι ἀπαύγασμα εἰλικρινὲς αἰσθημάτων, ἀλλ' εἶναι τὸ προϊὸν τῆς ἀγορᾶς τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τὸ ἀργύριον τοῦ Βαυαροῦ. *(Εὖγε, Εὖγε!)*

«Ἐρχόμεθα ἐν πρώτοις νὰ κατακρίνωμεν τὰς πράξεις τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἅτινα μὴ σεβασθέντα τὴν ἱερὰν ἐκείνην τῆς πατρίδος ἐντολὴν καὶ τὸν ὅρκον, ὃν ἔδωκαν ὡς ἐχέγγυον πίστεως αὐτῇ ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου, αὐτοὶ κατεπάτησαν ἀναιδῶς καὶ ἀσυστόλως τὸν ὅρκον αὐτόν, διεκδικοῦντες ὄχι πλέον δικαιώματα πατρίδος, ἀλλὰ φατριασμοὺς καὶ ἴδια πάθη, περιθάλπων ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ τὰς φατρίας των πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προδοτικῶν καὶ ἀτίμων σκοπῶν των, ἀφίνοντες παρηγκωνισμένον πᾶν ὅ,τι ἡ πατρὶς αὐτοῖς ἐνετείλατο.

»Τὰ μέλη ταῦτα ἔχομεν τὴν τιμὴν ν' ἀποκαλέσωμεν προδότας τῆς πατρίδος καὶ εἰς τοῦτο μάρτυρα ἐπικαλούμεθα τὸ κοινόν.»

Ναί, Κύριοι, ἔχουν δίκαιον νὰ καταφέρωνται κατὰ τῆς Συνελεύσεως, ἔχουν δίκαιον! κάκιστα ποιοῦσα, κατανλίσκει τόσον καιρὸν τὰ κεφάλαια τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ σκεπάσῃ τὰς ἀσχημίας των. Χιλιάκις ἥρπασαν τὴν περιουσίαν τῆς πατρίδος, παρεβίασαν ἀπειράκις τοὺς νόμους, ἠτίμασαν πολλάκις τὸ ἔθνος εὐάριθμοί τινες τοιοῦτοι, καὶ τὸ ἔθνος ἀντὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ αὐστηρῶς, ἀντὶ νὰ θελήσῃ διὰ τοῦ νόμου, νὰ ἐξαγιάσῃ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος, ἀντέταξεν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ δικαιώματα τὰ προγονικὰ αὐτῆς, ἀντέταξε τὸ σέβας τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς μεγάλας τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ ἀρετὰς *(Εὖγε, Εὖγε!)* καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς της ταύτης ἐξηγίασε τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους· ἰδοὺ τὸ σφάλμα της. Καὶ ἄλλο σφάλμα της· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἔχει τὴν ἀπάθειαν ἐκείνην, ἥτις ἐμφαίνει ἀζωΐαν, ἀλλὰ μεριμνᾷ περὶ πολιτικῆς, μεριμνᾷ περὶ Κυβερνήσεως, θέλομεν πολλοὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὰ πράγματα, καθὼς συμβαίνει εἰς πάντα τὰ πολιτικὰ Σώματα, ὅπερ δὲν εἶναι οὐδόλως κηλὶς τῆς ἑλληνικῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ πταίει ἐνώπιόν των, διότι ἔφερε πάντοτε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσιν εἰς χεῖράς των τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἠμπορέσωσιν νὰ ὑποσκελίσουν τὴν τάξιν, ὅπως ἐπιθυμεῖ τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον τοῖς ἐδόθη. «Ἂν καί τινες ἐν τῇ Συνελεύσει ὑπάρχουν πατριῶται, ἐνεργοῦντες σύμφωνα μὲ τὸν ὅρκον, ὃν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου ἔδωκαν καὶ τὴν ἐντολήν, ἣν ἡ πατρὶς ἀνέθεσε, πλὴν καταπνίγονται ὑπὸ τῶν ἀγρίων φωνῶν τῶν ἀπαξίως συναδέλφων των, ἐξαφανιζομένων οὕτω τῶν πράξεών των καὶ μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πρακτικῶν προτάσεών των». Ἡ περίοδος αὕτη ἀποδεικνύει καθαρῶς, ὅτι δὲν εἶναι προϊὸν συνειδήσεως ἡ προκήρυξις, ἀλλ' ἔγγραφον πολιτικόν, τὸ ὁποῖον ῥίπτουν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Συνελεύσεως, θέλοντες νὰ ἀποστομώσωσι τοὺς πληρεξουσίους,

ἐμπνέοντες εἰς ἕκαστον τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἐξαιρεῖται· Ὁ σκοπός των εἶναι προφανής, θέλουν νὰ ἐξευτελίσωσι τὴν ἐθνικὴν ἀξιοπρέπειαν, ὁ σκοπός των εἶναι νὰ καταδείξωσιν, ὅτι ἡ Συνέλευσις προδίδει τὸν τόπον, διὰ νὰ μὴ ἔχῃ πλέον τὸ νῆμα τῆς ζωῆς της ἰσχύν. *(Εὖγε, εὖγε!)*. «Τὰ μέλη ταῦτα τῆς Συνελεύσεως ἐπιορκήσαντα καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας χαυνωθέντα, ἐπιθυμοῦν ὅπως ὁ στρατὸς καὶ λαός, ὀπαδὸς αὐτῶν γενόμενος, ἐπιορκήσῃ, καὶ τὴν Κυβέρνησιν διαθέτοντα, ὡς αὐτὰ βούλονται, διήρεσαν εἰς φατρίας στρατὸν καὶ πολίτας, καὶ κατέστησαν τὸ πλεῖστον αὐτῶν ῥέπον εἰς τὸ κακουργεῖν, καὶ οὕτως ἠμαύρωσαν τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ τοὔνομα τοῦ Ἕλληνος ἠτίμασαν.»

«Χαλαρωθείσης οὕτω τῆς ὀργανικῆς μηχανῆς τοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς πειθαρχίας μὴ ἐφαρμοσθείσης, ἕνεκεν τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντων φατριασμῶν, ὄργανον τὸν ἀθῶον στρατὸν μεταχειρισθέντες εἰς τὰς αἰσχρὰς καὶ ἀντιπατριωτικὰς πράξεις των καὶ διαφθείραντες τὰ ἤθη αὐτοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκτήνωσαν αὐτόν, ὥστε παραγνωρίσας τὸν ὑψηλὸν προορισμόν του, ὑπέπεσεν εἰς ἀτοπήματα, ἅπερ οὐδὲ τοῦ βαρβαρωτέρου καὶ κακοῦργον τὴν διάθεσιν ἔχοντος ἀνθρώπου ἡ συνείδησις ἤθελεν ἐπιτρέψει. Κατέστησαν δ' αὐτὸν ἄσυλον τῶν κακούργων καὶ ἀσημάντων τῆς κοινωνίας ἀνθρώπων, προσπορίσαντες αὐτοῖς βαθμοὺς καὶ ἀξιώματα.»

«Φρονοῦμεν, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν ἔχων εὐγενῆ καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ στρατιώτου γινώσκων, βλέπων τὴν κατάστασιν καὶ διαφθορὰν αὐτοῦ, ἄκραν ἤθελεν αἰσθανθῇ λύπην διὰ τὴν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης θέσεως εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας κατάστασίν του.»

«Συναισθανθέντες τὴν θέσιν μας καὶ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκείνου αἰσθήματος φλεγόμενοι καὶ μὴ ἀνεχθέντες τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεκτεινομένην τυραννίαν, ἐρχόμεθα ἀδιστάκτως καὶ μὲ ἐλευθέραν τὴν συνείδησιν νὰ διακοινώσωμεν, ὅσα ἀνωτέρω ἐγράψαμεν.»

«Ἐκ μέρους ὑπαξιωματικῶν τοῦ α', β', η' καὶ θ' τάγματος τοῦ πεζικοῦ, διλοχίας σκαπανέων καὶ ἱππαρχίας λογχοφόρων».

Εἶπον ἐν ἀρχῇ, Κύριοι, ὅτι δὲν ἔρχομαι νὰ καταγγείλω εἰς τὴν Συνέλευσιν μίαν ὕβριν, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελον θεωρήσει ὑποδεέστερον τοῦ προκειμένου. Καὶ τῳόντι, Κύριοι, ἡ πρώτη ἐντύπωσις καὶ ἡ πρώτη ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου εἶναι, ὅτι οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἔλυσαν τὸν ὅρκον των πρὸς τὴν Συνέλευσιν. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἔθεσα ἀπ' ἀρχῆς τὸ ζήτημα, ἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ Συνέλευσις ἄνευ στρατοῦ καὶ ἄνευ τιμῆς· διὰ τοῦτο εἶπον, ἐὰν καθεστῶτα δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἄνευ Συνελεύσεως, διότι τῳόντι, ὅταν ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον διατηρεῖ ἡ πατρίς, ὅταν ὁ στρατὸς αὐτὸς λύῃ τὸν ὅρκον, ὁ ὁποῖος τὸν συνδέει μετὰ τῆς πατρίδος, κἀνεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ,

ὅτι τὰ καθεστῶτα μένουσι στερεά, κἀνεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ Συνέλευσις ζῇ. Ἡ ὕπαρξις τῆς Συνελεύσεως εἶναι πλέον ἀμφίβολος, ἀφοῦ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν Σωμάτων τῆς πρωτευούσης εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε οἱ ὑπαξιωματικοί του τὴν ὑβρίζουν, καὶ λύουν τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδοσαν πρὸς αὐτήν. Συγχρόνως, Κύριοι, ἡ προκήρυξις αὕτη, στηριζομένη προφανῶς ἐπὶ ψευδῶν καὶ φαντασιωδῶν συκοφαντιῶν, διότι τὰ ἐγκλήματα ἄλλων τάξεων τῆς κοινωνίας ζητοῦν νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἀποδεικνύει προφανέστατα, ὅτι δὲν εἶναι ἁπλῆ δημοσίευσις ὕβρεως διὰ τῆς ἐφημερίδος, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἡ προκήρυξις μιᾶς συνομοσίας ἀντεθνικῆς. Καὶ ἂν, Κύριοι, οὐδὲν ἄλλο διδόμενον εἴχομεν, ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ μελέτη αὐτῆς· ἀλλὰ συγχρόνως, ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ, Κύριοι, ὡς γνωρίζετε, μᾶς καταγγέλλονται ἐργασίαι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος γινόμεναι πρὸς καταστροφὴν τῶν καθεστώτων· τὰς κατήγγειλαν εἰς τοὺς πληρεξουσίους αἱ ἐπαρχίαι των, τὰς κατήγγειλεν ὁ τόπος διὰ τοῦ τύπου, τὰς κατήγγειλαν οἱ πρέσβεις διὰ τῆς ἀλληλογραφίας των πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ διὰ τῶν διακοινώσεών των πρὸς τὴν Συνέλευσιν. Πολλάκις εἴδομεν τὰς συνομοσίας ἐξερχομένας ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ἀναπνεούσας τὸν ἀέρα τῆς ζωῆς.

Διὰ τοῦτο, Κύριοι, συνιστῶ εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ ληφθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τόσον σπουδαίαν ἔποψιν, ὑφ' ὅσην δὲν ἐλήφθη ποτὲ ἄλλοτε, διότι ἡ περίστασις ἡ σημερινὴ εἶναι τόσον κρίσιμος, ὥστε ἡ ἐπανάστασις ὁλόκληρος καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος εὑρίσκονται εἰς κίνδυνον, ἐὰν ἡμεῖς, ῥητὴν ἔχοντες ἐντολὴν νὰ φροντίσωμεν περὶ αὐτῶν, ἀδιαφορήσωμεν. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἀτόμων μας, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἀτομικῆς ἡμῶν τιμῆς, ἔπρεπε ν' ἀπαξιώσωμεν, καθὼς ἀπηξιώσαμεν ἀπειράκις, νὰ κάμωμεν λόγον· ἀλλ' ἔχοντες τοιαύτας ἀποδείξεις συνομοσίας καὶ εὑρισκόμενοι ἐνώπιον τοιούτων κρισίμων περιστάσεων, δὲν πρέπει ν' ἀδιαφορήσωμεν. Δὲν ζητῶ πράγματα, τὰ ὁποῖα νὰ βλάψουν κανένα, δὲν θέλω κἀνεὶς νὰ πάθῃ, ἀλλὰ θεωρῶ προδοσίαν κατὰ τῆς πατρίδος, ἐὰν πᾶν, ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ, δὲν γίνῃ. Καὶ λέγω, Κύριοι, ὅτι, πρὸ πάσης ἄλλης ἐργασίας, ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ προσκληθῇ αὐθωρεὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Συνέλευσιν, τί ἔμαθε, τί γνωρίζει, τί πράττει καὶ τί σκοπεύει νὰ πράξῃ.

ΠΟΛΛΟΙ. Μάλιστα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Συγχρόνως δὲ προτείνω, καὶ σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ μέχρις ὅτου πεισθῶμεν, ὅτι δύναται ἡ πατρὶς ν' ἀναπαύηται ἡσύχως. Καὶ μήπως εἶναι μόνος ὁ στρατὸς τῆς πρωτευούσης, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν; Μήπως εἶναι μόνον τὸ *Φῶς* τὸ ὁποῖον παρεκτρέπεται εἰς τοιοῦτον ἔγκλημα; Εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω, διότι ὅλοι τὰ γνωρίζετε. Εἰς τὴν πατρίδα μου ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ ἀκα-

τασταςία· ὁ στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν πολιτῶν καὶ κατὰ τηλεγραφικὴν εἴδησιν ἑπτά, ὀκτὼ θύματα ἔπεσαν ἕως τόρα. Εἰς τὰς Πάτρας ἐφάνη ἀπείθεια τῆς χωροφυλακῆς κατὰ τῶν ἀνωτέρων της· αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ διάφορα μέρη καταγγέλλουσιν ἐνεργείας γινομένας σπουδαίως· περὶ ἀργυρίου εἰσελθόντος πάλιν εἰς Ἀθήνας λόγος γίνεται πολύς· ἡ μεγάλη ἰδέα ἤρχισε πάλιν νὰ τίθηται εἰς ἐνέργειαν πρὸς τὸ κακὸν τῆς πατρίδος, ὡς ἐπὶ Ὄθωνος, διότι τὸ κίνημα αὐτὸ τῆς μεγάλης ἰδέας εἶναι τὰ πλέον ἐπιτήδειον νὰ δολοφονήσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Διὰ τοῦτο θέλετε, Κύριοι, μοὶ συγχωρήσει νὰ ὑποβάλω ψήφισμα εἰς τὴν Συνέλευσιν.

«Ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος μας δραστηρίως ἐργάζονται »πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς, καὶ ὅτι εἰς τὰς κρισίμους τοῦ Ἔθνους στιγμὰς οἱ »ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ πρέπει νὰ ἦναι παρόντες, ὅπου ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ »ἐκάλεσεν αὐτούς,

Ψηφίζει·

«Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις κηρύττεται διαρκής· οὐδεὶς τῶν πληρεξουσίων »δύναται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ περιβόλου τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἄνευ ἀδείας »αὐτῆς.

»Προσκαλεῖται ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις, νὰ ἐργασθῇ ἐπιμόνως εἰς τὴν »ἀνακάλυψιν τῆς κατὰ τῶν καθεστώτων συνωμοσίας, ἣν ἐμφαίνει ἡ διὰ »τοῦ *Φωτὸς* δημοσιευθεῖσα τὴν 14ην τρέχοντος μηνὸς διακήρυξίς τινων »ὑπαξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἐνόχων· νὰ ὑποβάλῃ »δὲ εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς Συνελεύσεως πᾶν ἔκτακτον μέτρον, ὅπερ αἱ »περιστάσεις τυχὸν ἀπαιτοῦσι, καὶ νὰ ἀνακοινώνῃ εἰς αὐτὴν τὴν πρόοδον »τῶν ἐργασιῶν της.»

Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου, Κύριοι, ἐπεδίωξα πρῶτον μὲν τὸ ν' ἀποδείξῃ ἡ Συνέλευσις, ὅτι ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, καὶ δεύτερον δίδει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

ΣΗΜ. Ἀφαιρεθέντος τοῦ πρώτου τῆς προτάσεως μέρους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προτείναντος, ἐπεψηφίσθη αὕτη διὰ ψήφων 87 κατὰ 78.

III

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΣ 7 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

Τὴν 5 Ἰουνίου ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς κ. Α. Κουμουνδοῦρος ἐξητήσατο πίστωσιν ἐκ δρ. 60,000 πρὸς ἀποζημίωσιν Γάλλου τινος Σουλιὲ, διευθυντοῦ κινητοῦ θεάτρου, ἐμπεπηγμένου ἐν Ἀθήναις. Ἐπὶ τῆς πιστώσεως ταύτης ἡ Συνέλευσις ἤρξατο συζητοῦσα τὴν 7 Ἰουνίου, πρώτου λαβόντος τὸν λόγον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κ. Θ. Δηλιγιάννη. Ὁ κ. ὑπουργὸς μετὰ πολλῆς σαφηνείας ἐξετύλιξε πρὸ τῆς Συνελεύσεως τὴν ὅλην τῆς ὑποθέσεως πορείαν. Ὁ τῆς Γαλλίας πρεσβευτὴς διεκοίνωσε τὴν 4 Ἀπριλίου 1863 εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν ὅτι ὁ Γάλλος ὑπήκοος Σουλιὲ εἶχεν ὑποβάλει Αὐτῷ παράπονα ἐπὶ ἀτακτήμασι λαβοῦσι χώραν ἐν τῷ θεάτρῳ αὐτοῦ, καὶ προκαλέσασι τὴν διαταγῇ τῆς Ἀστυνομίας διακοπὴν τῶν παραστάσεων, τοῦθ' ὅπερ, μεγάλως ἐζημίου τὸν Σουλιὲ καὶ, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς διακοινώσεως, ἡ παράτασις αὕτη τῆς τῶν παραστάσεων διακοπῆς θὰ ἐγέννα αὐτῷ δικαίωμα ἀποζημιώσεως παρὰ τῆς ἑλλην. Κυβερνήσεως.

Αἱ διακοπεῖσαι παραστάσεις ἐπανελήφθησαν· μετὰ 15 ὅμως ἡμέρας, ἤτοι τὴν 19 Ἀπριλίου, ὁ κ. Δηλιγιάννης ἔλαβε νέαν διακοίνωσιν τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ, δι' ἧς τῷ ἐγνωστοποιοῦντο νέα σκάνδαλα λαβόντα χώραν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Σουλιὲ καὶ συνιστᾶτο Αὐτῷ, ἵνα λάβῃ ἡ Ἀρχὴ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ θεατρικῷ ἐκείνῳ περιβόλῳ. Τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἐπηκολούθησαν, μετὰ δύω ἡμέ-

ρας, δύω ἕτεραι, αὐθημερὸν ληφθεῖσαι, δι' ὧν ὁ κ. πρεσβευτὴς παρεπονεῖτο διὰ νέα ἀτοπήματα, ἔτι σκανδαλωδέστερα συμβάντα ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Σουλιέ, ἔτι δὲ κατὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας, ἅτινα, ὑποσχεθέντα νὰ τιμωρήσωσι τοὺς ταραξίας, δὲν ἐτήρησαν τὴν ὑπόσχεσίν των ταύτην.

Ἡ κυβέρνησις ἐπελήφθη θερμῶς τότε τῆς ὑποθέσεως καὶ διὰ τῶν ἐρευνῶν τῶν Ἀρχῶν ἐπληροφορήθη τὴν ἀληθῆ τῶν καταγγελλομένων συμβαμάτων ὄψιν, οὖσαν ὅλως ἐναντίαν τῆς ἐν ταῖς διακοινώσεσι τοῦ Πρεσβευτοῦ ζωγραφουμένης.

Τούτου ἕνεκεν ὁ κ. Δηλιγιάννης, εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἀποζημίωσις ἐξ 20,000, ἀνασκευάσας τὰ ἐν αὐτῇ ἐπιχειρήματα, ἐπὶ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν καὶ οὐδόλως ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐρειδόμενα, ἀπήντησεν ἀρνούμενος τὴν πληρωμὴν τῆς ζητουμένης ἀποζημιώσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν, ἐν ᾗ τὸ τῆς ἀποζημιώσεως ποσὸν ἀνεβιβάζετο πολὺ ἄνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν, ἕνεκα διαφόρων προβαλλομένων λόγων, ὁ κ. ὑπουργὸς ἀπήντησεν παριστῶν ἐκ δευτέρου μετ' ἴσης δυνάμεως τὸ ἄδικον τῆς ἀπαιτήσεως ἐκείνης, πνιγεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς πρὸς τὴν προστάτιδα Δύναμιν εὐγνωμοσύνης, συγκατετίθετο εἰς τὴν ἀπότισιν τῶν ζητουμένων χρημάτων.

Τὸν κ. Δηλιγιάννην διεδέχθη ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ κ. Σαρίπολος λαλήσας κατὰ τῆς τελευταίας ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεως. Τὸν πληρεξούσιον τοῦ Πανεπιστημίου προσεπάθησε νὰ ἀντικρούσῃ ὁ κ. Δηλιγιάννης, μετὰ συντόμους δὲ ὁμιλίας τῶν κ. κ. Διαμαντοπούλου καὶ Καλοῦ ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀνελθὼν τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς·

Κύριοι !

Ἐπειδὴ τὸ προκείμενον ζήτημα διὰ μακρῶν συνεζητήθη, θὰ περιορισθῶ ἀπολύτως εἰς ὅ,τι ἀναπόφευκτον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ, πρὶν ἡ Συνέλευσις φθάσῃ εἰς ψηφοφορίαν. Πρὸ παντὸς ἄλλου, Κύριοι, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, πῶς τίθεται τὸ ζήτημα παρὰ τοῦ Κ. Πρέσβεως τῆς Γαλλίας· πρέπει δὲ ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν ταύτην, διότι παρετήρησα, ὅτι καὶ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς καὶ ὁ προλαλήσας, δὲν ἔθεσαν αὐτό, ὡς τὸ θέτει ὁ Κ. Πρέσβυς· ἡ δὲ διαφορὰ εἶναι ἄπειρος.

Ὁ Κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν θεωρεῖ, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦ Κ. Πρέσβεως στηρίζεται εἰς τὸ συμβάν, ὅτι ἄνθρωποι *ἐκπροσωποῦντες τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν* διέπραξαν τὰ ἐγκλήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ζητεῖται ἀποζημίωσις. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι, ἂν ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἤθελε περιορισθῇ εἰς τοῦτο καὶ μόνον, δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς ἀπαιτήσεις ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως. Ὅταν εἷς ἰδιώτης βλάπτηται, ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας γνωρίζει ὅτι τὰ δικαστήρια θέλουν δικάσει τὸν βλάψαντα, ἡ δὲ ἀγωγὴ τῆς ἱκανοποιήσεως θὰ ἀπευθυνθῇ κατὰ τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἔβλαψε· εἰ δὲ ἡ βλάβη ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐξουσίας, πάλιν τὰ δικαστήρια θέλουσι δικάσει, ἡ δὲ ἀγωγὴ θέλει ἀποταθῇ κατὰ τοῦ δημοσίου. Αὐτὰς τὰς ἀρχὰς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰς ἀγνοῇ ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας· καὶ

τῷόντι δὲν ἐπέτρεψε τῷ Σουλιὲ νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπως ἀπαιτήσῃ τὴν ἀποζημίωσιν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διὰ τὸν λόγον, ὅτι *θεωρεῖ τὴν δικαιοσύνην ἐκλιποῦσαν ἀπὸ τοῦ ἔθνους τούτου, διότι αὐτὴ ἡ ἐπικράτεια εἶναι συνένοχος εἰς τὰ ἀδικήματα.* Εἰς τὴν τελευταίαν διακοίνωσίν του ἀναφέρει.«Τὰ δικαστήρια δικάζουσι τὰ συνήθη γεγο»νότα, ἀλλ' ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐνοχῆς τῆς ἐπι»κρατείας, ἡ ἐπέμβασις ἐπιτρέπεται». Βλέπετε, Κύριοι, ὅτι εἶναι λίαν ὀνειδιστικὴ ἡ πληρωμὴ τῆς ἀποζημιώσεως, ἡ ὁποία ζητεῖται. Ἡ παραδοχὴ τοῦ ἔθνους, ἡ συγκατάθεσις αὐτοῦ, εἰς τὸ νὰ δοθῇ ἀποζημίωσις εἰς τὸν Σουλιὲ δυνάμει τῆς θεωρίας, τὴν ὁποίαν φέρει ὁ Κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας εἰς μέσον, εἶναι λίαν ὀνειδιστική, προστρίβει εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μῶμον ἀνεξάλειπτον. Ἴσα, ἴσα δὲ, διότι πρόκειται περὶ τοιαύτης μομφῆς, περὶ τοιαύτης κηλίδος, νομίζω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔσφαλε μὴ φέρουσα τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως πρὶν στείλῃ τὴν τελευταίαν ἀπάντησιν εἰς τὸν Κ. Βουρὲ, διὰ τῆς ὁποίας προσφέρεται εἰς τὴν πληρωμήν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ τελευταία αὕτη διακοίνωσις τοῦ Κ. Δηλιγιάννη περιλαμβάνει ἀνασκευὴν λεπτομερῆ, λογικὴν καὶ ὑπὸ πολλοῦ πατριωτισμοῦ ἐμπνεομένην ὅλων τῶν θεωριῶν καὶ ὅλων τῶν λόγων τοῦ Κ. Πρέσβεως τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ βάσις τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Γαλλίας εἶναι τοιαύτη, ὁ ὑπουργὸς δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τὸν τελευταῖον λόγον, νὰ προσφέρῃ τὴν πληρωμὴν, πρὶν φέρῃ τὸ περὶ τῆς τιμῆς τῆς ἐπαναστάσεως ζήτημα εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ πληρωμὴ ἦτον ἀναπόφευκτος.

Παρεκτὸς τούτου ὁ Κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅστις, γνωρίζω κάλλιστα, πόσον ἐταράχθη ἐπὶ τοῖς γενομένοις κατὰ τῆς Αὐστριακῆς[1]), ἔπρεπε νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα τῆς φρίκης, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ πρᾶξις αὕτη εἰς αὐτὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὴν Συνέλευσιν, ἤθελε προξενήσει καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις κρατεῖ τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς χεῖράς του, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, τοῦ ὁποίου τὴν κοινὴν γνώμην ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ποιῆται περὶ πολλοῦ. Ἑπομένως ὤφειλε νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν τὰς δικαιολογίας, τὰς ὁποίας ἀντέταξεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς Γαλλίας, ἰδίως μάλιστα ἀφοῦ ὁ Κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶδε τὰς διακοινώσεις τῆς τε Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας δημοσιευμένας διὰ τοῦ *Μηνύτορος*. Αἱ διακοινώσεις αὗται ἔχρῃζον ἀνασκευῆς, διότι, οὔτε ἀκριβῆ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων περιέχουσαι καὶ λίαν εὐγλώττως καὶ τεχνηέντως συντεταγμέναι, ὑπεστή-

---

1) Τὴν νύκτα τῆς 21 πρὸς τὴν 22 Ἀπριλίου 1863 στρατιῶται καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἀπήγαγον ἠθοποιόν τινα Αὐστριακὴν καὶ ἀφοῦ ἠσέλγησαν ἐπ' αὐτῆς τὴν ἐγκατέλιπον ἔν τινι οἰκοπέδῳ ὅπου περίπολος ἐθνοφύλαξ εὗρεν αὐτὴν ἡμιθανῆ περὶ τὴν 4ην τῆς πρωΐας.

ριζον θαυμασίως τὰς κρίσεις τῶν κυρίων Πρέσβεων περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, τὰς τόσον ὀλεθρίας καὶ ψευδεῖς.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον νομίζω, διότι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, δὲν ἔπρεπεν ἡ Κυβέρνησις νὰ προέλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν πληρωμὴν, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ καιρὸς μεταξὺ τοῦ ἀξιολόγου ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὴν ἀπολογίαν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τῆς προσφορᾶς τῆς ἀποζημιώσεως· τοῦτον δὲ τὸν καιρὸν ἔπρεπε νὰ διαθέσῃ ἡ Ἑλλὰς, ὅπως προσφύγῃ εἰς ἓν ἐκ τῶν μέσων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν πάντοτε αἱ Κυβερνήσεις, ὅταν ἦλθον εἰς διαφωνίας καὶ ἔριδας, καὶ μάλιστα αἱ μικρότεραι ἐπικράτειαι, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἔριδας πρὸς τὰς μεγαλειτέρας. Γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι πρὶν νὰ σύρῃ τὸ ξῖφος ἡ ἀπαιτοῦσα παρά τινος ἐπικρατείας δύναμις ἱκανοποίησιν, τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν ἔχει πολλοὺς τρόπους, ὥστε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν χύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος. Ὁ Κύριος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν προσεπάθησε πρὸ μικροῦ μὲ πολλὴν εὐγλωττίαν ν' ἀποδείξῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅτι τὸ σύρειν τὸ ξῖφος εἶναι δίκαιον ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε ν' ἀμφιβάλλῃ ὁ Κύριος ὑπουργὸς, ὅτι καμμία Κυβέρνησις πεπολιτισμένη δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ, πρὶν ἐξαντλήσῃ τὰ διαλλακτικὰ μέσα, καὶ πρὶν ἡ πεφωτισμένη γνώμη τῶν Εὐρωπαίων ἀποφασίσῃ ὅτι ἔχει τὸ δίκαιον ὑπὲρ αὐτῆς· ἴσως, ἴσως, διότι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια ἦτον ἀδύνατος, ἔπρεπεν ἔτι περισσότερον νὰ ἐκτιμήσῃ τοῦτο ὁ ἡμέτερος ὑπουργός.

Καὶ διατί, Κύριοι, ἐνόμισα ἀναγκαῖον, ὅτι πρέπει νὰ σᾶς εἴπω τὰς ἰδέας μου ταύτας; Ἆρα διότι νομίζω ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶναι κατώτερός τινος ἐξ ἡμῶν εἰς τὸν πατριωτισμὸν, ἢ ὅτι ὀλιγώτερον ἡμῶν φροντίζει περὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, καὶ ἦλθα ἐπὶ τούτοις νὰ τὸν ἐλέγξω; Ὄχι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς θέλει λυπηθῆ, ὅταν, ἐρχόμενος ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως, βλέπῃ ὅτι ἔδεσεν αὐτῆς τὰς χεῖρας, διότι δὲν δύναται πλέον ἡ Συνέλευσις νὰ σκεφθῇ ὅπως ἠδύνατο, ἂν δὲν ἤθελε μεσολαβήσει ἡ ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως ὅτι προσφέρει τὰ χρήματα. Τί θέλετε ἡ Συνέλευσις νὰ εἴπῃ, ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἀπέκρουσε μὲν τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ πρὶν ἐξαντλήσῃ τὴν ὕλην προσέφερε τὰ χρήματα; Τί θέλετε νὰ εἴπῃ ἡ Συνέλευσις, ὅταν ἡ ἀντιπροσωπεύουσα αὐτὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν Κυβέρνησις ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν; Οὐδέποτε πρέπει νὰ καταδεχθῆτε ν' ἀναιρέσητε τὴν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως. Ἀφοῦ ἡ Γαλλία δὲν πείθεται νὰ παύσῃ ἐπεμβαίνουσα ὑπὲρ τοῦ ὑπηκόου αὐτῆς, ἐδυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μεσολάβησιν τρίτης δυνάμεως, καὶ εἶμαι πολὺ βέβαιος, ὅτι ἡ τρίτη δύναμις ἤθελε πείσῃ τὴν Γαλλίαν, ὅτι παρεξήγησαν εἰς αὐτὴν τὰ πράγματα· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἀπέφραξε πλέον τὸν δρόμον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἣν τινες προτείνουν, δὲν συμβιβάζεται μὲ τὰ ἔθιμα

τῶν συνταγματικῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς κανόνας, οἵτινες διέπουν τὰς σχέσεις τῶν Συνελεύσεων καὶ τῶν Κοινοβουλίων πρὸς τὰς Κυβερνήσεις των καὶ τὸ Ἐξωτερικόν. Καὶ τί ἀτοπώτερον παρὰ ἡ Συνέλευσις ὅλη νὰ αἰσθάνηται τὸ ἄδικον, νὰ τὸ αἰσθάνηται δριμύτατον, διότι προστρίβεται τοιαύτη μομφὴ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μολαταῦτα νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν τιμήν της!

Ἀλλά, Κύριοι, ἐὰν ἡ Συνέλευσις νομίζῃ, ὅπως νομίζω, ὅτι δὲν ὑπάρχει τώρα πλέον κανὲν ἐκ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἄνευ τῆς διακοινώσεως ταύτης ὑπῆρχον εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, τοὐλάχιστον εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ ἀξιοπρέπεια ἡμῶν ἡ ἐθνικὴ ἀπαιτεῖ, ἵνα ἡ ψήφισις τῆς πιστώσεως μὴ γίνῃ ἁπλῶς καὶ καθαρῶς. Τὸ ζήτημα φέρεται ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως, ἡ ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως εἶναι ἀπόφασις τοῦ Ἔθνους, δὲν εἶναι ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργοῦ. Ἡ Συνέλευσις πρέπει νὰ κηρύξῃ τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἔχει· ἂν δὲ θὰ ἐπιψηφίσῃ τὴν πίστωσιν, πρέπει νὰ ψηφίσῃ συγχρόνως καὶ πρότασιν εἰδικήν. Ἡ ψήφισις τῆς πιστώσεως πρέπει νὰ γίνῃ ἔμμεσος, πρέπει νὰ εἴπῃ: «ἀποκρούω ὁλοτελῶς τὴν προσβολὴν τῆς τιμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἀποκρούω τὴν ὕπαρξιν τῶν γεγονότων, ὅπως ἐτέθησαν παρὰ τῶν ξένων πρέσβεων· δὲν ἀναγνωρίζω οὐδόλως δικαίωμα ἀποζημιώσεως, διότι δὲν ἀναγνωρίζω ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἐξέλιπεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, οὔτε ἔχω κανὲν ἐνδόσιμον, ὅτι ἡ ἐπικράτεια ἐνέχεται εἰς τὰ ἐγκλήματα ταῦτα· μολαταῦτα ψηφίζω τὴν πρότασιν, καὶ εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω διατί.»

Ἀποκρούω τὴν θεωρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ, ὅτι σώζεται ἡ τιμὴ ἡ ἑλληνικὴ διὰ τῆς κατὰ κόρον ἐπαναλήψεως *εὐγνωμοσύνη* καὶ *εὐγνωμοσύνη*, διότι κανεὶς δὲν πρέπει νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἡ Εὐρώπη μᾶς ἐκτιμᾷ, ὅταν ἡμεῖς δὲν ἠξεύρωμεν νὰ σεβασθῶμεν τὰ δικαιώματά μας, εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὁποίων ἐκείνη συνετέλεσεν. Ἡ Εὐρώπη ἔχυσε τὸ αἷμά της ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι, βασίλειον γενομένη, θέλει εἶσθαι ἀξία νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν της, ὅτι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι αἱ ἰδιότητες αὗται οὔτε αὐξάνουν οὔτε μειοῦνται ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικρατειῶν. Ὅταν ὅμως βλέπῃ τὴν Ἑλλάδα ταπεινουμένην ἐνώπιον τῶν κοινοτέρων ἰδεῶν ἀκαταπαύστως καὶ καθημερινῶς, ἐστὲ βέβαιοι, Κύριοι, ὅτι ἡ ἰδέα τῶν Εὐρωπαίων περὶ Ἑλλάδος ἔσται μικρά· τὸ δὲ κακὸν ἔσεται μέγα, ἐὰν κατὰ τὴν πρώτην ἀνατολὴν τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος δείξῃ ἡ Συνέλευσις ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν τοῦ παρελθόντος.

Εἶναι περιττόν, Κύριοι, νὰ ἐπιμείνω εἰς τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀδικίας, ἀφοῦ τόσα ἐῤῥέθησαν καὶ ἀφοῦ τὸ ἄδικον εἶναι τόσον φανερόν, ὥστε οὐδεὶς ἀπο-

ρεῖ, οὔτε περὶ τῶν λόγων, οὔτε περὶ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑποστηρίζω πρότασιν περὶ ἐμμέσου παραδοχῆς τῆς πιστώσεως, διὰ τοῦτο συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω ὀλίγας τινὰς λέξεις.

Ὁ κ. Βουρὲ εἰς τὴν τελευταίαν διακοίνωσιν τῆς 29 Μαΐου, ἰδού, Κύριοι, πῶς διατυπόνει τὸ δίκαιον τοῦ ὑπηκόου του: «πολλὰ ὑπεσχέθητε, λέγει, καὶ ὑμεῖς καὶ ἡ Συνέλευσις περὶ καταδιώξεως καὶ τιμωρίας, ἀλλὰ μέχρι τῆς 23 τρέχ. ἀκόμη ἐπεριμέναμεν ἀνωφελῶς». Ὁ κ. Βουρὲ δεινῶς λανθάνεται ἐν τῇ διακοινώσει του, θέτων βάσιν, ἡ ὁποία προφανῶς δὲν εἶναι ἀληθής· ὅταν δὲ ἡ βάσις δὲν ἦναι ἀληθής, καὶ ἡ ἀπαίτησις εἶναι ἄδικος· καὶ λυποῦμαι διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ διακοινώσει τοῦ Πρέσβεως φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔλαβε γνῶσιν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐνέκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ Πρέσβεως καὶ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν πολὺ πρὸ τῆς 23 Μαΐου ἔγραψε πρὸς τὸν κύριον Βουρέ, ὅτι ὅλοι συνελήφθησαν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης, ὅτι δύο στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι προσέβαλαν τὸν Ἄραβα, ἐτιμωρήθησαν ἀπὸ τὸ Στρατοδικεῖον, (νομίζω ὅτι ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἐτιμωρήθη μὲ δύο ἐτῶν φυλάκισιν·) ὅτι οἱ προσβαλόντες τὴν τιμὴν τῆς Αὐστριακῆς συνελήφθησαν εὐθὺς ἀμέσως· ὅτι ἡ ἀνάκρισις δραστηρίως ἐνεργεῖται, καὶ ὅτι προσδιωρίσθη καὶ τὸ δικαστήριον τῆς ἐκδικάσεως τῶν κατηγορουμένων, τὸ κακουργιοδικεῖον Σύρου, οὗτινος αἱ συνεδριάσεις ἄρχονται τὴν 15/27 Ἰουνίου καὶ τοῦ ὁποίου πρωτίστη δίκη ἔσεται αὐτή· ὅτι τέλος ὁ κτυπήσας μὲ τὸν γρόνθον τὸν ὑπηρέτην τοῦ Σουλιὲ εὑρίσκεται εἰς τὰς φυλακάς. Καὶ μολαταῦτα ὁ κύριος Βουρέ, γράφων τὴν 29, ἀποφαίνεται: «ὅτι ἀνωφελῶς περιέμενε τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Συνελεύσεως. Ἄλλως, προσθέτει, ἡ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν εἶναι μεγίστη διὰ τὴν ἀνοχήν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπράχθησαν ἀτιμωρητεὶ ἐπὶ ἕνα μῆνα, ὅσα ὁ ποινικὸς νόμος διαλαμβάνει ἐγκλήματα· ἐλπίζω, προσθέτει, καλλιτέραν ἐν Ἑλλάδι ἐποχὴν καὶ πιστεύω ὅτι θέλουσι τιμωρηθῇ οἱ πταίσαντες, ἀλλὰ τοιαύτη βραδεῖα τιμωρία εἰς τί ὠφελεῖ;» Ὁ κύριος Βουρὲ ἐκτὸς ὅτι ἀρνεῖται γεγονότα ἐπίσημα, προχείρως ἀποδεικνυόμενα ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ἡμερομηνιῶν τῶν διαμειφθέντων ἐγγράφων, πλανᾶται καὶ περὶ τὸ δίκαιον, διότι ἡ θεωρία του εἶναι ἐσφαλμένη καὶ σόλοικος· ὁ κ. Βουρέ, νομίζει ὅτι οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῶσι ταχυτέραν τὴν τιμωρίαν τῶν γενομένων κατ' αὐτῶν ἐγκλημάτων, ὄχι μόνον παρ' ὅσον οἱ ἡμεδαποὶ δύνανται ν' ἀπαιτήσωσιν, ἀλλὰ ταχυτέραν παρ' ὅσον οἱ νόμοι μας ἐπιτρέπουν. Ὁ κύριος Βουρὲ ἀξιοῖ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἦναι δικασμένοι οἱ προσβαλόντες τὴν τιμὴν τῆς Αὐστριακῆς, ἐνῷ ἡ ὑπόθεσις κατὰ τὴν κοινὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ποινικὴν νομοθεσίαν μας ἀνάγεται εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον, καὶ κακουργιοδικεῖα δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη, διότι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἄρχεται ἡ περίοδος αὐτῶν. Ἀλλ'

ὁ κ. Βουρὲ ὁμιλεῖ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ὡς ἄτομον, διότι ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία εἶναι μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ δὲν ἔπρεπε τοιαύτας νὰ πρεσβεύῃ ἀρχὰς, τὰς ὁποίας ἡ Γαλλία ἀποκρούει. Παρ' ἐκείνης ἐδιδάχθημεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δικάζωμεν τοὺς ἀνθρώπους ἀναπολογήτους, ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραβιάζωμεν τοὺς νομίμους τύπους χάριν λόγων ἰδιαιτέρων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συνιστῶμεν ἐξαιρετικὰ δικαστήρια, χάριν ἀτόμων ἢ ἕνεκα φόβου, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ἄνευ προνομίων. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐγνωρίσαμεν μετὰ τῆς ἀνεξαρτησίας μας τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεωτέρου κόσμου, τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ ἠσπάσθημεν, καὶ ταύτην ἀδιακόπως ἐφαρμόζομεν· δὲν ἔπρεπεν ὁ κ. Βουρὲ νὰ ἐκπλαγῇ, ἂν μὲ τὸν πολιτισμὸν τοῦτον ἀνατραφέντες, ἀξιῶμεν τὰ ἴσα τῇ πατρίδι του. Ὡς εἶναι λοιπὸν τοῦ κ. Βουρὲ ἄδικος κατὰ τὰ πράγματα ἡ ἀπαίτησις, οὕτως εἶναι ἄδικος καὶ κατὰ θεωρίαν. **Les etrangers,** λέγει ὁ **Martens, n' ont aucun droit de demander, qu' on établissent en leur faveur des tribunaux particuliers, ou des commissions particulières, ou que leurs causes soient jugées les premières ; ils doivent se contenter d' être traités à l' égal des sujets naturels.** «Οἱ ξένοι δὲν ἔχουσι κανὲν δικαίωμα νὰ ζητῶσι τὴν σύστασιν εἰδικῶν ἐπιτροπῶν ἐξαιρετικῶς ὑπὲρ αὐτῶν, οὔτε νὰ δικάζωνται πρῶται αἱ ὑποθέσεις αὐτῶν· χρεωστοῦν νὰ εὐχαριστηθῶσιν, ὅταν προσφέρωνται πρὸς αὐτοὺς ὅπως πρὸς τοὺς ἡμεδαπούς.»

Δὲν πρόκειται, Κύριοι, περὶ τῆς ἀρχῆς, ἂν εὐθύνεται τὸ δημόσιον, ὅταν ὁ ξένος προσβάλλεται ὑπὸ ὀργάνου τινὸς τῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἀμφισβητεῖται τὸ δεύτερον μέρος τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ὑπερασπίζεται ὁ κ. Βουρὲ, τὸ δίκαιον τοῦ ἐπεμβαίνειν.

Ὁ κ. Βουρὲ, ἀδικεῖ τὴν Ἑλλάδα, ἀδικεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις ἐξαιρετικαὶ, καθ' ἃς οἱ ξένοι προσφεύγουσιν εἰς τὰς Κυβερνήσεις αὐτῶν, ἀλλὰ πότε; Ὅταν ἀρνῆται εἰς αὐτοὺς δικαιοσύνην ὁ τόπος, ὅταν γίνηται προσφυγὴ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τὰ δικαστήρια φανῶσι τοσοῦτον ἀχρεῖα, ὥστε ὅλας τὰς θύρας τῆς δικαιοσύνης σκανδαλωδῶς ἀποκλείσωσιν εἰς τὸν ξένον. Ἀλλὰ, Κύριοι, τί παρατηρῶ εἰς τὴν διακοίνωσιν τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας ; Μόλις ἐῤῥίφθη ὁ πρῶτος λίθος κατὰ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ τοῦ θεατρώνου, καὶ παρευθὺς ἡ πρώτη διακοίνωσις τοῦ κ. Βουρὲ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπαιτεῖ ἀποζημιώσεις. Ἀπαιτεῖ ἀποζημιώσεις πρὸς κοινὸν σκάνδαλον, διότι δι' αὐτῆς καθιεροῖ τὴν ἀρχὴν, ὅτι εἰς τὸν λαβόντα ἄδειαν τοῦ μετελθεῖν βιομηχανίαν τινὰ ξένον δὲν δύναται ἡ ἀστυνομία ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν, καὶ ἂν ἡ ἐξάσκησις αὕτη διαταράττῃ τὴν δημοσίαν τάξιν, καὶ ἂν ἡ ἄδεια δὲν ὁρίζῃ χρόνον διαρκείας! Καὶ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ξένου δουλόνει τὴν ἐπικράτειαν εἰς αὐτὸν, ἐκτὸς ἐὰν τὸν ἀποζημιώσῃ μέχρι λεπτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν οὕτως

εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ Σουλιὲ εἶχε δικαίωμα ἀγωγῆς κατὰ τοῦ δημοσίου· ἀλλὰ δὲν προσφεύγει εἰς τὰ δικαστήρια, διότι ἐμποδίζει αὐτὸν ὁ Πρέσβυς του, πρὸς τὸν ὁποῖον εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς προσέφυγεν, ἐνῷ τὸ δικαίωμα αὐτὸ δὲν τὸ εἶχεν, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῖς ξένοις παρέχει ἐν Ἑλλάδι ἡ δικαιοσύνη. Δὲν εἶχε δὲ ἀφορμὴν οὐδεμίαν ὁ κ. Βουρὲ νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἤθελον ἀδικήσει τὸν ξένον· διότι, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἐν Ἑλλάδι μεροληπτοῦσι, μεροληπτοῦσιν ὑπὲρ τῶν ξένων καὶ οὐχὶ κατ' αὐτῶν. Αὐτὸ τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τῆς φιλοξενίας ἀπαντᾶται ποῦ καὶ ποῦ καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπερ εἶναι μία μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἰς τὸν Ἕλληνα εἶνε φύσις καὶ συγγεννᾶται μετ' αὐτοῦ. Ποτέ, Κύριοι, δὲν ἔγεινε διακοίνωσις ἢ παράπονον ἔκ τινος Δυνάμεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἀρνήσει δικαιοσύνης πρὸς τοὺς ξένους. Τὴν δικαιοσύνην τὴν δικαστικήν, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαστῶν, ποτὲ δὲν ἔλαβον καμμίαν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσωσιν. Οἱ ξένοι ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκονται ἄριστα, διότι ἔχουν πολὺ περισσότερα προνόμια, παρὰ εἰς ἄλλα μέρη. Οἱ φόροι, τοὺς ὁποίους πληρώνουν, εἶναι καὶ ὀλιγώτεροι καὶ πολὺ κατώτεροι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πληρώνουν ἀλλαχοῦ. Ἡ Κυβέρνησις, τὸ Ἔθνος, ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν δὲν ἐξασκεῖ τὸ παραμικρὸν προνόμιον, δὲν φέρει τὸ μικρότερον βάρος, ἐνῷ τοιαῦτα δικαιώματα ὑπάρχουν εἰς πολλὰ ἔθνη· ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1819. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης γνωρίζω, ὅτι τὴν εὐθύτητα τῶν ἑλλ. δικαστηρίων τοσοῦτον ἐκτιμῶσιν οἱ ξένοι, ὥστε ἐγὼ αὐτὸς ὑπερασπίσθην δίκας ἐνώπιον τῶν ἐνταῦθα δικαστηρίων μεταξὺ ἀλλοδαποῦ καὶ ἀλλοδαποῦ, οἵτινες ὑπέβαλαν τὰς διαφορὰς αὐτῶν εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ προξενικὰ ἡμῶν δικαστήρια καὶ ἔπειτα κατ' ἔφεσιν καὶ κατ' ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἡ μετριοπάθεια, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σύνεσις τοῦ τε λαοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστάσεως κατέστησαν τὴν ἐπανάστασίν μας ἀνωτέραν τῶν ἀπευθυνομένων ἤδη κατ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου Βουρὲ προσβολῶν. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως, εἶναι ἀνυπόστατος, διότι αὕτη πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπλήρωσε μόνον ἀμέσους καὶ μικροῦ λόγου ἀξίας ζημίας, ἐπισυμβάσας τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἄνευ ἐπεμβάσεως καὶ ἑκουσίως. Ὀκτὼ μῆνας, Κύριοι, διατελοῦμεν ἐν ἐπαναστάσει, ὁ τόπος μας, ἕνεκα τῆς θέσεώς του βρίθει ἀπὸ ξένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· ὁ τόπος εἶναι ἀφύλακτος, διότι δὲν ἔχομεν τὰς δυνάμεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐν ὁμαλῇ καταστάσει, καὶ μολαταῦτα ποῖαι ζημίαι κατεφέρθησαν κατὰ τῶν ξένων;

Ἂν ἐξετάσητε τὸν βίον τὸν ἐπαναστατικὸν τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ἀπαντήσει αὐτὰς τὰς βιαιοπραγίας, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν πραγματευόμεθα. Ἀλλά, Κύριοι, ὅταν ὁ κ. Βουρὲ εἶχεν ἐνώπιόν του τοιαύτην ἐπανάστασιν, τόσον ἠθικήν, τόσον μεγαλοπρεπῆ, ἥτις δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἀπέσπασε ἐκ τῶν χειλέων του ἐπαίνους ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, δὲν ἔπρεπε νὰ καταδεχθῇ νὰ ἀποδώσῃ τοιαύτην κακοτροπίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Σουλιέ· ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἐκ φύσεως τὸ κινητὸν αὐτὸ κατάστημα τοῦ Σουλιὲ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ προκαλῇ ἀταξίας τοιαύτας, ἐν ὥρᾳ μάλιστα ἀνωμάλῳ, ἐν ὥρᾳ ἀβεβαιότητος, καθότι μέχρι πρὸ μικροῦ δὲν ἠξεύραμεν, ἂν θὰ ἔχωμεν Βασιλέα ἐν ὥραις τοιαύταις, ἐν τῷ μέσῳ τόσων καὶ τόσων ἐξωτερικῶν ῥαδιουργιῶν διόλου παράξενον, ἂν ἐξετράπησαν εἰς ἐγκλήματα ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, διότι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι, ἰδίως πρὸς αὐτοὺς στρέφονται αἱ ῥαδιουργίαι τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἐπανάστασίν μας· ἐνίοτε δὲ τὰ ἐγκλήματα συμβαίνουν καὶ κατὰ σύμπτωσιν, ἀλλά, κύριοι, ποτὲ δὲν διενοήθη ἡ ἱστορία νὰ καταδικάσῃ τὰς τοιαύτας ἐποχὰς τόσον ὀνειδιστικῶς.

Ὁ κ. Βουρὲ στηρίζεται προσέτι εἰς τὸ ὅτι ἡμεῖς ἐκαλέσαμεν τὸν Σουλιὲ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει, Κύριοι, εἰς τὰ ἔγγραφά του πολλάκις, διότι λέγει, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸν προσεκαλέσαμεν, ἀνεδέχθημεν τὴν εὐθύνην διὰ πᾶσαν βλάβην, ἥτις ἤθελε συμβῇ κατ' αὐτοῦ. Ἀλλά, κύριοι, ἀξιόλογα σᾶς ἀπέδειξεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ὁ κ. Σουλιὲ δὲν ἦλθε κατὰ πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως· ἡ ἀστυνομία ἔλαβεν ἀναφοράν, τὴν ἐνέκρινε, διόλου δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ, ἂν ὁ Σουλιὲ ἦταν ἐδῶ ἢ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, ἡμεῖς συνειθίζομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ μετρῶμεν τὸν βίον τῶν ξένων, εἰμὴ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανισθῶσιν ἐν μέσῳ ἡμῶν, διότι δὲν παρεδέχθημεν τὸ σύστημα τὸ αὐστριακόν. Μᾶς ἐζήτησεν ἕνας ξένος τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Ἑλλάδι· τῷ ἠνοίξαμεν τὰς πύλας· ἀλλὰ ὅλοι μας μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἴδομεν, ὅτι ἡ διαμονή του ἦτο σκανδαλώδης, τῷ ἀπηγορεύσαμεν τὰς παραστάσεις δυνάμει τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἀπέλασιν τῶν ξένων, ὁσάκις ἡ παρουσία των διαταράττει τὴν ἡσυχίαν. Ἀλλ' ὁ ἴδιος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπεμβαίνει τότε, οὐχὶ βεβαίως ἀπειλῶν, ἀλλ' εἰδοποιῶν ὅτι, ἐὰν τῷ ἀπαγορεύσητε τὰς παραστάσεις, θέλετε τῷ χορηγήσει 20 χιλ. δραχ. δι' ἔξοδα τῆς ἀναχωρήσεως. Καὶ ἡ Κυβέρνησις πεποιθυῖα, ὅτι ὁ Σουλιὲ πλέον καὶ ὁ κ. Πρέσβυς ἀναδέχονται ἐν γνώσει τῶν ἐνδεχομένων πᾶσαν εὐθύνην, τῷ ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ. Καὶ πραγματικῶς, Κύριοι, ἐὰν ὑπῆρχε πρὶν ἡ παραμικρὰ πραγματικὴ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τῷ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω

ἐξακολούθησιν τῶν παραστάσεων, ἀφοῦ ὅμως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πρέσβεως ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ μείνῃ, πᾶσα εὐθύνη ἐξέλιπεν. Ὁ Σουλιὲ καὶ ὁ Πρέσβυς ἐγνώριζαν, ὅτι εἰς τὰς ἐπαναστάσεις αἱ Κυβερνήσεις δὲν εἶναι κύριαι τῆς θελήσεώς των, καὶ ὅταν κατ' αὐτὰς κινδυνεύῃ αὐτὸ τὸ καθεστὼς, αὐταὶ αἱ Συνελεύσεις καὶ αἱ Κυβερνήσεις, ἡ ἐπιμονὴ ἀμφοτέρων ν' ἀνακληθῇ τὸ συνετὸν μέτρον τῆς ἀστυνομίας, ὅπερ ἤθελε προλάβει ἐνδεχομένας ζημίας, ἐναργῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεδέχθησαν πάντα κίνδυνον. Ὅθεν τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον κατόπιν ἦλθον εἰς μέσον ζητοῦντες ἀποζημιώσεις, εἶναι ἀδικαιολόγητον.

Εἶναι, νομίζω, Κύριοι, περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσω. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ Συνέλευσις, ἠναγκασμένη οὖσα νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Κυβερνήσεώς της, χρεωστεῖ συγχρόνως διὰ μιᾶς τροπολογίας νὰ διατυπώσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὴν ἐπιψήφισιν ταύτην τὴν κάμνει, ἀποκρούουσα τήν τε περὶ δικαίου θεωρίαν τοῦ κ. Πρέσβεως καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ περὶ τῶν γεγονότων, καθὼς προσέτι τὸν προστριβόμενον εἰς τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν μῶμον.

IV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ συζήτησις. Πολλοὶ ῥήτορες ἔλαβον τὸν λόγον, ἀφήσαντος δὲ τὸ βῆμα τοῦ κ. Σαριπόλου, τινὲς τῶν κ. Πληρεξουσίων δηλοῦσιν ὅτι τὸ σῶμα ἐφωτίσθη καὶ εἶνε περιττὴ ἡ περαιτέρω τῆς συζητήσεως ἐξακολούθησις, ἀλλ' ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀνελθὼν τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς·

Κύριοι !

Εστε βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλω βλάψει τὴν συζήτησιν καὶ ὅτι ὁ ὀλίγος χρόνος, τὸν ὁποῖον θέλω δαπανήσει ἀγορεύων, θέλει εἶσθαι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως· διότι δὲν σκοπεύω, οὔτε πάθη νὰ συνδαυλίσω, ἀλλ' οὔτε πολιτικήν τινα ἐξωτερικὴν νὰ περιποιηθῶ ἢ νὰ καταδιώξω, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ προπαρασκευάσω κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ τὸ χρέος μου τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως, ὅπως τὸ δικαίωμα καὶ τὸ χρέος τοῦτο ἔχει ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων.

Ἀπαντῶν, Κύριοι, εἰς τοὺς προλαλήσαντας, ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποκρούσω τὴν μομφήν, τὴν ὁποίαν ἐπέρριψαν, ὅτι ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἐξεφράσθησαν λόγοι ἀπρεπεῖς. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι μὲ ἄπειρον μετριοπάθειαν ὡμίλησα, μολονότι ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος σκανδαλώδους, τὸ ὁποῖον πολὺ στενῶς περιέκλειε τὸ ἠθικὸν αὐτὸ πρόσωπον τῆς ἐπικρατείας ἐκείνης· ἀλλ' ἀναβαίνων τὸ βῆμα ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν ὁμιλῶ ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὅτι ὁμιλῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος μου. Ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο περὶ Γαλλίας, εἰμὴ ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ· δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο παρ' ὅτι ἔχυσεν ἀφειδῶς τὸ αἷμά της πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· εἶναι λοιπὸν λυπηρόν, Κύριοι, νὰ ἐπιχειροῦν τινὲς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης των ἐπιρρίπτοντες κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των συκοφαντίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς.

Θέλω ἀπαντήσει ἰδίως εἰς δύο ἀρχάς, εἰς δύο θεωρίας, τὰς ὁποίας ἐξέθεσαν δύο ἐκ τῶν ἀγορευσάντων ἐναντίον, εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Καλλιγᾶ.

Ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ὁ πρῶτος λαλήσας, ἀκολουθῶν λέγει τὴν γνώμην ἑνὸς Ἄγγλου, σᾶς εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁσάκις γίνεται προσβολὴ παρ' ἀνθρώπου ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐξουσίαν, ἡ Ἀγγλία ἐπεμβαίνει καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Ὁ κ. Πετιμεζᾶς ἔθεσε τὸ ζήτημα καὶ τὸ ἐπραγματεύθη πολὺ καλήτερα, παρ' ὅτι ὁ δεύτερος, ὁ κύριος Καλλιγᾶς· Ὁ κύριος Πετιμεζᾶς ἔφθασε τοὐλάχιστον εἰς ἓν συμπέρασμα, ἠκολούθησε μίαν θεωρίαν, ἀλλ' ὁ κ. Καλλιγᾶς μεταξὺ συμπεράσματος καὶ θεωρίας δὲν ἔθεσε δεσμὸν κανένα, καὶ τοῦτο μὲ λυπεῖ. Πόσον ὅμως σόλοικος εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ Ἄγγλου, ὁ ὁποῖος τῷ ἐνέπνευσεν αὐτήν! Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ θεωρία τῆς Ἀγγλίας, ἡ Συνέλευσις ὀφείλει νὰ σταθῇ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Γαλλίας, τὴν θεωρίαν τῆς στιγμῆς, τὴν θεωρίαν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι, ὅπως ἔλαβον τὴν τιμὴν καὶ χθὲς νὰ σᾶς εἴπω, ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀποζημίωσις ἡ ζητηθεῖσα, ἡ βάσις αὕτη εἶναι προσβλητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Θέλω κατὰ πρῶτον, Κύριοι, ἐξετάσει τὸ ζήτημα, ὅπως τίθεται παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, καὶ μετέπειτα θέλω σᾶς ἀποδείξει, ὅτι ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα παρ' ὅπως τὸ ἔθεσε, καὶ ὅτι ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ ἔθνη, προκειμένου περὶ ἐπεμβάσεως εἶναι αὐτὴ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας. «Τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα, λέγει ὁ κύριος Πρέσβυς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι θεωρῶ ὑγιεστάτην τὴν θεωρίαν τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγγράφου σας ἐκτιθεμένην ὡς πρὸς τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων ὑποθέσεις. Τὰ δικαστήρια ὅμως δικάζουν

τὰ συνήθη γεγονότα· *ἀλλ' ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐνοχῆς αὐτῆς τῆς ἐπικρατείας, ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Κυβερνήσεων καθίσταται ἀναγκαία πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὑπηκόων· καὶ διότι εὑρίσκομαι εἰς μίαν τῶν περιστάσεων τούτων, παρεμβαίνω μεθ' ὅλης τῆς αὐθεντίας τοῦ δικαίου.*» Ἀδιάφορον λοιπὸν τί εἶπεν ὁ ξένος αὐτὸς Ἄγγλος εἰς τὸν κ. Πετιμεζᾶν, ὅταν ἔχω πολὺ καθαρὰ μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας τὸ δίκαιόν του μεγάλοις γράμμασι γεγραμμένον. Ζητεῖ ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ζητεῖ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς μεγάλης Γαλλίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν περίστασιν, ἡ ὁποία τῇ δίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο· καὶ ποία εἶναι ἡ περίστασις αὕτη; «Ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης, προσθέτει ὁ κ. πρέσβυς, προερχομένη ἀπὸ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας». Ἐνώπιον τοιαύτης θεωρίας, ἐνώπιον τοιούτου δικαίου, ἐπικαλοῦμαι τὸν πατριωτισμόν σας, ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σώματος, ἐπικαλοῦμαι τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡ πρότασις τὴν ὁποίαν ἐφέραμεν δὲν ἔχει τίποτε προσβλητικὸν διὰ τὴν Γαλλίαν· θὰ εἴμεθα ὀλετῆρες τοῦ τόπου μας, ἐὰν ἠθέλαμεν Δύναμιν τοιαύτην νὰ προσβάλωμεν! ἀλλ' ὅμως εἴμεθα ἀνάξιοι ν' ἀντιπροσωπεύωμεν τὴν πατρίδα μας, ἐὰν ἐνώπιον τοιούτου ὀνείδους ἠθέλομεν κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρμώμενοι ἀπὸ θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄξιαι καταδίκης, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοιαῦτα ζητήματα. Σᾶς εἶπον, Κύριοι, ὅτι ἡ θεωρία τῆς διακοινώσεως τοῦ Κ. Πρέσβεως εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, εἶναι ἡ μόνη δικαία, ἡ μόνη δίδουσα ζωὴν εἰς ἀπαιτήσεις καὶ θέλω σᾶς τὸ ἀποδείξει. Ὁ Μαρτῖνος, Κύριοι, ἀναφέρει ῥητῶς τὰ ἑξῆς. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐκθέτει, ὅτι τὸ παλαιὸν δίκαιον κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ὅτι ἐὰν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἀπῃτεῖτο νὰ ὑποστῶσι προηγουμένως ἀνακρίσεις, νὰ δίδωσιν ἐγγυήσεις κτλ. ἀφοῦ ἐκθέτει, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο ἐξέλιπεν, ἔρχεται εἰς τὸ νεώτατον δίκαιον καὶ λέγει, ὅτι τοῦ νεωτάτου δικαίου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἑξῆς: εἶναι δεκτοὶ οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὴν συνήθη φορολογίαν, τιμωροῦνται, κατὰ τοὺς νόμους, δύνανται νὰ ἀποβληθῶσιν, ὁσάκις ἡ τάξις τοῦ τόπου ἠδύνατο νὰ διαταραχθῇ ἐξ αἰτίας των, καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποβάλουν κἀνὲν παράπονον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας διαμένουν, ὅταν ἀπονέμεται εἰς αὐτοὺς ἡ αὐτὴ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους. «Ἀλλ' εἰς περιπτώσεις ἀρνησιδικίας, λέγει, ἢ ἀντισυνταγματικῆς ὑπερβάσεως, ὡς καὶ ἐν περιπτώσει ὁμολογουμένης διαφθορᾶς ἢ κακῆς πίστεως τῶν δικαστῶν, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίσῃ τις ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, οἱ ξένοι δύνανται ν' ἀ-

πευθυνθῶσιν εἰς τὸν ἴδιον αὐτῶν Ἡγεμόνα, ἵνα τύχωσι διὰ τῆς προστασίας του τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀξιώσεών των·

«Mais dans les cas d'un déni ou d'une protraction inconstitutionnelle de justice, ainsi que dans ceux d'une perversité évidente ou constatée du juge et dont on n'aurait aucun redressement à espérer par la voie ordinaire de la justice, les etrangers seraient autorisés à s'adresser à leur propre souverain pour obtenir de sa protection le redressement de leurs griefs».

Ὁ κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν γνώσει, Κύριοι, τοῦ δικαίου ἔγραψεν ὅσα ἔγραψεν· χωρὶς δὲ νὰ φέρῃ εἰς ὑποστήριξιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ τὴν ἀρχὴν αὐτήν, χωρὶς νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὴν περίστασιν τὴν ἀφορῶσαν τὰ ἐγκλήματα κατὰ τοῦ Σουλιέ, εὑρίσκει ἐφαρμογήν, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀποζημίωσιν.

Εἶναι δ' ὅλως σόλοικος ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὁ ὁποῖος σολοικότατον ἔπλασε συλλογισμόν, ὑποστηρίξας, ὅτι, ὅταν τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας βλάψωσι τὸν ξένον, ὑπάρχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως, ὅταν δὲ ἁπλοῦς πολίτης, δικαίωμα τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει. Δι' ἕκαστον ἔγκλημα, Κύριοι, πραττόμενον κατὰ ὑπηκόου ξένης Δυνάμεως, εἴτε ὑπὸ δημοσίου λειτουργοῦ, εἴτε παρ' ἰδιώτου, καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις τὸ αὐτὸ δίκαιον ἐφαρμόζεται· εἴτε στρατιώτης, εἴτε ὑπάλληλος τῆς ἐξουσίας, εἴτε καὶ ἰδιώτης ἁπλοῦς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κακοποιεῖ ἕνα ξένον, ἐὰν ὁ ξένος αὐτὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ δικαιοσύνην διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν ἀρχῶν, διὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ξένη Κυβέρνησις, δύναται νὰ ἐπέμβῃ· καὶ δὲν δύναταί ποτε νὰ ἐπέμβῃ, ἂν καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ βλάψας· ὅταν ἡ θύρα τῶν δικαστηρίων εἶναι ἀνοικτή, ὅταν δίκη δὲν ἐγένετο ἀκόμη, ὅταν ὁμολογουμένη διαστροφὴ ἢ κακὴ πίστις τῶν δικαστῶν δὲν ἐφωράθη· καὶ θαυμάζω, Κύριοι, πῶς ἄνθρωπος συνετὸς ἔφερεν εἰς μέσον τοιαύτην θεωρίαν! Τοιαύτη πολιτεία εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν, ὅπου, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι τὰ ἔθνη ζῶσιν ὡς ἐν μιᾷ οἰκίᾳ, ὡς ἐν μιᾷ οἰκογενείᾳ, ὅπου τόσον συνεχεῖς καὶ στεναὶ εἶναι αἱ σχέσεις τῶν ἀλλοεθνῶν πρὸς ἀλλήλους. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὸν κόσμον σήμερον, ἐὰν ὑπῆρχεν εἰς ἐνέργειαν τὸ δίκαιον τοῦ κ. Καλλιγᾶ! ἐν ᾧ εἶναι ἀνοικταὶ αἱ θύραι τῶν δικαστηρίων, ἐν ᾧ δὲν ἔγεινε καμμία ἀπόπειρα προσφυγῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην, μόνον καὶ μόνον, διότι ὁ προσβληθεὶς εἶναι ξένος νὰ δύναται ὁ Πρέσβυς τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ ἀμέσως ἀποζημίωσιν διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ. Ναί, Κύριοι, συλλογισθῆτε τὰ ἀποτελέσματα! Ὅταν μία Κυβέρνησις ἅπαξ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν, τίθησι τὴν βάσιν ἑνὸς πολέμου ἐνδεχομένου, καὶ ὁ πόλεμος θεωρεῖται κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν σήμερον ὡς δυστύχημα· ὁποῖον σμῆνος πολέμων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Καλ-

λιγᾶ! Δὲν δύναται λοιπὸν ὁ ξένος νὰ ἀναφερθῇ ἀμέσως εἰς τὸν οἰκεῖον Πρέσβυν, ὅπως ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ ὑποθέτει.

Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα πλάνη τοῦ κυρίου Καλλιγᾶ εἶναι καταφανής, δὲν πιστεύω δὲ κἀνεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ μὴ ἐννοήσῃ τὸ ἄτοπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται. Τί σᾶς εἶπε; Σᾶς εἶπεν, ὅτι, ὅταν τὸ ἀδίκημα προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπον, ὑπάλληλον τῆς ἐξουσίας, ἡ Κυβέρνησις εὐθύνεται. Ἐὰν ἐστέκετο ἕως ἐδῶ, ἠθέλομεν ἔχει μίαν θεωρίαν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν καὶ χθὲς ἀκόμη ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω πρὸς ὑμᾶς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης· πρόκειται περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἐπεμβάσεως, ὅπερ ἡ εἰρημένη ἀρχὴ οὐδόλως ἐξηγεῖ. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐδαπάνησεν ἀρκετὸν χρόνον ὁ κ. Καλλιγᾶς, ἀνεδίφησε πολλοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ πρὸς οὐδὲν ἀποτέλεσμα. Τίς ἀρνεῖται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει ἀποζημίωσιν, ὅταν ἡ βλάβη προέρχηται ἀπὸ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ἐξαιρουμένων τινῶν περιπτώσεων; Τίς ἀρνεῖται τοῦτο; Τίς εἶπεν ὅτι ὁ Σουλιὲ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνάξῃ τὸ δημόσιον, διότι ὁ φρούραρχος, φέρ' εἰπεῖν, ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ ἐπροξένησε ζημίαν, τοῦ ἔκαψε τὴν τένταν; Κανεὶς δὲν τὸ ἠρνήθη. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις θὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῷ ἠρνήθη δικαιοσύνην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐγκλήματα, ὅτι ὑπάρχει ἀδυναμία δικαιοσύνης διὰ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας· διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται τὸ δίκαιον τῆς ἐπεμβάσεως. Ἐπίσης διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὅστις ἐνόμισεν, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ φερθῇ μὲ καλὴν πίστιν· διαμαρτύρομαι καὶ τὸ λέγω πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, διότι δὲν εἶναι διόλου ἀληθές, ὅτι ἠρνήθημεν τὴν δικαίαν ἀποζημίωσιν· ἡ Ἑλλὰς ἐπλήρωσε τὴν παθοῦσαν Αὐστριακήν· ὁ Πρέσβυς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπροστάτευεν, ὁ τῆς Αὐστρίας, ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν, καὶ ἀποζημίωσις ἐδόθη ἐκ δραχμῶν τεσσάρων χιλιάδων νομίζω.

Θ. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Δὲν ἐδόθη ἀποζημίωσις, ἐδόθη βοήθεια πρὸς γυναῖκα παθοῦσαν καὶ δυστυχῆ. *(Θόρυβος).*

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολὺ καλά, σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐξήγησιν.

Λοιπὸν, Κύριοι, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐφέρθη μὲ κακὴν πίστιν, μὲ καλὴν πίστιν ἐφέρθη. Ἀλλὰ πρόκειται τόρα περὶ ἄλλου ζητήματος, περὶ μιᾶς ἀποζημιώσεως ἐμμέσου. Ὁ Σουλιὲ ἠξίωσεν, ὅτι, ἐπειδὴ συνέβη τὸ ἔγκλημα κατὰ μιᾶς ἐκ τῶν ὑποκριτριῶν, δι' αὐτὸν τὸν λόγον αὐτὸς ζητεῖ ἀποζημίωσιν, διότι εἷς ὑπηρέτης του ἐπληγώθη, ζητεῖ ἀποζημίωσιν, καὶ διότι τοῦ ἔρριψαν λίθους, ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Δὲν εἶναι κἂν ἄμεσος συνέπεια βλαβῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἀλλ' εἶναι ἔμμεσος ζημία, εἶναι ἓν κέρδος, τὸ

εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ Σουλιὲ εἶχε δικαίωμα ἀγωγῆς κατὰ τοῦ δημοσίου· ἀλλὰ δὲν προσφεύγει εἰς τὰ δικαστήρια, διότι ἐμποδίζει αὐτὸν ὁ Πρέσβυς του, πρὸς τὸν ὁποῖον εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς προσέφυγεν, ἐνῷ τὸ δικαίωμα αὐτὸ δὲν τὸ εἶχεν, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῖς ξένοις παρέχει ἐν Ἑλλάδι ἡ δικαιοσύνη. Δὲν εἶχε δὲ ἀφορμὴν οὐδεμίαν ὁ κ. Βουρὲ νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἤθελον ἀδικήσει τὸν ξένον· διότι, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἐν Ἑλλάδι μεροληπτοῦσι, μεροληπτοῦσιν ὑπὲρ τῶν ξένων καὶ οὐχὶ κατ' αὐτῶν. Αὐτὸ τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τῆς φιλοξενίας ἀπαντᾶται ποῦ καὶ ποῦ καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπερ εἶναι μία μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἰς τὸν Ἕλληνα εἶνε φύσις καὶ συγγεννᾶται μετ' αὐτοῦ. Ποτέ, Κύριοι, δὲν ἔγεινε διακοίνωσις ἢ παράπονον ἔκ τινος Δυνάμεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἀρνήσει δικαιοσύνης πρὸς τοὺς ξένους. Τὴν δικαιοσύνην τὴν δικαστικήν, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαστῶν, ποτὲ δὲν ἔλαβον κἀμμίαν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσωσιν. Οἱ ξένοι ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκονται ἄριστα, διότι ἔχουν πολὺ περισσότερα προνόμια, παρὰ εἰς ἄλλα μέρη. Οἱ φόροι, τοὺς ὁποίους πληρώνουν, εἶναι καὶ ὀλιγώτεροι καὶ πολὺ κατώτεροι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πληρώνουν ἀλλαχοῦ. Ἡ Κυβέρνησις, τὸ Ἔθνος, ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν δὲν ἐξασκεῖ τὸ παραμικρὸν προνόμιον, δὲν φέρει τὸ μικρότερον βάρος, ἐνῷ τοιαῦτα δικαιώματα ὑπάρχουν εἰς πολλὰ ἔθνη· ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1819. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης γνωρίζω, ὅτι τὴν εὐθύτητα τῶν ἑλλ. δικαστηρίων τοσοῦτον ἐκτιμῶσιν οἱ ξένοι, ὥστε ἐγὼ αὐτὸς ὑπερασπίσθην δίκας ἐνώπιον τῶν ἐνταῦθα δικαστηρίων μεταξὺ ἀλλοδαποῦ καὶ ἀλλοδαποῦ, οἵτινες ὑπέβαλλαν τὰς διαφορὰς αὐτῶν εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ προξενικὰ ἡμῶν δικαστήρια καὶ ἔπειτα κατ' ἔφεσιν καὶ κατ' ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἡ μετριοπάθεια, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σύνεσις τοῦ τε λαοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστάσεως κατέστησαν τὴν ἐπανάστασίν μας ἀνωτέραν τῶν ἀπευθυνομένων ἤδη κατ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου Βουρὲ προσβολῶν. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως, εἶναι ἀνυπόστατος, διότι αὕτη πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπλήρωσε μόνον ἀμέσους καὶ μικροῦ λόγου ἀξίας ζημίας, ἐπισυμβάσας τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἄνευ ἐπεμβάσεως καὶ ἑκουσίως. Ὀκτὼ μῆνας, Κύριοι, διατελοῦμεν ἐν ἐπαναστάσει, ὁ τόπος μας, ἕνεκα τῆς θέσεώς του βρίθει ἀπὸ ξένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· ὁ τόπος εἶναι ἀφύλακτος, διότι δὲν ἔχομεν τὰς δυνάμεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐν ὁμαλῇ καταστάσει, καὶ μολαταῦτα ποῖαι ζημίαι κατεφέρθησαν κατὰ τῶν ξένων;

Ἂν ἐξετάσητε τὸν βίον τὸν ἐπαναστατικὸν τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ἀπαντήσει αὐτὰς τὰς βιαιοπραγίας, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν πραγματευόμεθα. Ἀλλὰ, Κύριοι, ὅταν ὁ κ. Βουρὲ εἶχεν ἐνώπιόν του τοιαύτην ἐπανάστασιν, τόσον ἠθικὴν, τόσον μεγαλοπρεπῆ, ἥτις δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἀπέσπασε ἐκ τῶν χειλέων του ἐπαίνους ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, δὲν ἔπρεπε νὰ καταδεχθῇ νὰ ἀποδώσῃ τοιαύτην κακοτροπίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Σουλιέ· ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἐκ φύσεως τὸ κινητὸν αὐτὸ κατάστημα τοῦ Σουλιὲ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ προκαλῇ ἀταξίας τοιαύτας, ἐν ὥρᾳ μάλιστα ἀνωμάλῳ, ἐν ὥρᾳ ἀβεβαιότητος, καθάτι μέχρι πρὸ μικροῦ δὲν ἠξεύραμεν, ἂν θὰ ἔχωμεν Βασιλέα ἐν ὥραις τοιαύταις, ἐν τῷ μέσῳ τόσων καὶ τόσων ἐξωτερικῶν ῥαδιουργιῶν διόλου παράξενον, ἂν ἐξετράπησαν εἰς ἐγκλήματα ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, διότι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι, ἰδίως πρὸς αὐτοὺς στρέφονται αἱ ῥαδιουργίαι τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἐπανάστασίν μας· ἐνίοτε δὲ τὰ ἐγκλήματα συμβαίνουν καὶ κατὰ σύμπτωσιν, ἀλλὰ, κύριοι, ποτὲ δὲν διενοήθη ἡ ἱστορία νὰ καταδικάσῃ τὰς τοιαύτας ἐποχὰς τόσον ὀνειδιστικῶς.

Ὁ κ. Βουρὲ στηρίζεται προσέτι εἰς τὸ ὅτι ἡμεῖς ἐκαλέσαμεν τὸν Σουλιὲ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει, Κύριοι, εἰς τὰ ἔγγραφά του πολλάκις, διότι λέγει, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸν προσεκαλέσαμεν, ἀνεδέχθημεν τὴν εὐθύνην διὰ πᾶσαν βλάβην, ἥτις ἤθελε συμβῇ κατ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ, κύριοι, ἀξιόλογα σᾶς ἀπέδειξεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ὁ κ. Σουλιὲ δὲν ἦλθε κατὰ πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως· ἡ ἀστυνομία ἔλαβεν ἀναφορὰν, τὴν ἐνέκρινε, διόλου δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ, ἂν ὁ Σουλιὲ ἦτον ἐδῶ ἢ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, ἡμεῖς συνειθίζομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ μετρῶμεν τὸν βίον τῶν ξένων, εἰμὴ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανισθῶσιν ἐν μέσῳ ἡμῶν, διότι δὲν παρεδέχθημεν τὸ σύστημα τὸ αὐστριακόν. Μᾶς ἐζήτησεν ἕνας ξένος τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Ἑλλάδι· τῷ ἠνοίξαμεν τὰς πύλας· ἀλλὰ ὅλοι μας μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἴδομεν, ὅτι ἡ διαμονή του ἦτο σκανδαλώδης, τῷ ἀπηγορεύσαμεν τὰς παραστάσεις δυνάμει τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἀπέλασιν τῶν ξένων, ὁσάκις ἡ παρουσία των διαταράττει τὴν ἡσυχίαν. Ἀλλ' ὁ ἴδιος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπεμβαίνει τότε, οὐχὶ βεβαίως ἀπειλῶν, ἀλλ' εἰδοποιῶν ὅτι, ἐὰν τῷ ἀπαγορεύσητε τὰς παραστάσεις, θέλετε τῷ χορηγήσει 20 χιλ. δραχ. δι' ἔξοδα τῆς ἀναχωρήσεως. Καὶ ἡ Κυβέρνησις πεποιθυῖα, ὅτι ὁ Σουλιὲ πλέον καὶ ὁ κ. Πρέσβυς ἀναδέχονται ἐν γνώσει τῶν ἐνδεχομένων πᾶσαν εὐθύνην, τῷ ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ. Καὶ πραγματικῶς, Κύριοι, ἐὰν ὑπῆρχε πρὶν ἡ παραμικρὰ πραγματικὴ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τῷ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω

ἐξακολούθησιν τῶν παραστάσεων, ἀφοῦ ὅμως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πρέσβεως ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ μείνῃ, πᾶσα εὐθύνη ἐξέλιπεν. Ὁ Σουλιὲ καὶ ὁ Πρέσβυς ἐγνώριζαν, ὅτι εἰς τὰς ἐπαναστάσεις αἱ Κυβερνήσεις δὲν εἶναι κύριαι τῆς θελήσεώς των, καὶ ὅταν κατ' αὐτὰς κινδυνεύῃ αὐτὸ τὸ καθεστὼς, αὐταὶ αἱ Συνελεύσεις καὶ αἱ Κυβερνήσεις, ἡ ἐπιμονὴ ἀμφοτέρων ν' ἀνακληθῇ τὸ συνετὸν μέτρον τῆς ἀστυνομίας, ὅπερ ἤθελε προλάβει ἐνδεχομένας ζημίας, ἐναργῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεδέχθησαν πάντα κίνδυνον. Ὅθεν τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον κατόπιν ἦλθον εἰς μέσον ζητοῦντες ἀποζημιώσεις, εἶναι ἀδικαιολόγητον.

Εἶναι, νομίζω, Κύριοι, περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσω. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ Συνέλευσις, ἠναγκασμένη οὖσα νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Κυβερνήσεώς της, χρεωστεῖ συγχρόνως διὰ μιᾶς τροπολογίας νὰ διατυπώσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὴν ἐπιψήφισιν ταύτην τὴν κάμνει, ἀποκρούουσα τήν τε περὶ δικαίου θεωρίαν τοῦ κ. Πρέσβεως καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ περὶ τῶν γεγονάτων, καθὼς προσέτι τὸν προστριβόμενον εἰς τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν μῶμον.

IV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ συζήτησις. Πολλοὶ ῥήτορες ἔλαβον τὸν λόγον, ἀφήσαντος δὲ τὸ βῆμα τοῦ κ. Σαριπόλου, τινὲς τῶν κ. Πληρεξουσίων δηλοῦσιν ὅτι τὸ σῶμα ἐφωτίσθη καὶ εἶνε περιττὴ ἡ περαιτέρω τῆς συζητήσεως ἐξακολούθησις, ἀλλ' ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀνελθὼν τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς·

Κύριοι !

Εστε βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλω βλάψει τὴν συζήτησιν καὶ ὅτι ὁ ὀλίγος χρόνος, τὸν ὁποῖον θέλω δαπανήσει ἀγορεύων, θέλει εἶσθαι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως· διότι δὲν σκοπεύω, οὔτε πάθη νὰ συνδαυλίσω, ἀλλ' οὔτε πολιτικήν τινα ἐξωτερικὴν νὰ περιποιηθῶ ἢ νὰ καταδιώξω, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ προπαρασκευάσω κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ τὸ χρέος μου τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως, ὅπως τὸ δικαίωμα καὶ τὸ χρέος τοῦτο ἔχει ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων.

Ἀπαντῶν, Κύριοι, εἰς τοὺς προλαλήσαντας, ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποκρούσω τὴν μομφήν, τὴν ὁποίαν ἐπέρριψαν, ὅτι ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἐξεφράσθησαν λόγοι ἀπρεπεῖς. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι μὲ ἄπειρον μετριοπάθειαν ὡμίλησα, μολονότι ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος σκανδαλώδους, τὸ ὁποῖον πολὺ στενῶς περιέκλειε τὸ ἠθικὸν αὐτὸ πρόσωπον τῆς ἐπικρατείας ἐκείνης· ἀλλ' ἀναβαίνων τὸ βῆμα ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν ὁμιλῶ ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὅτι ὁμιλῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος μου. Ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο περὶ Γαλλίας, εἰμὴ ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ· δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο παρ' ὅτι ἔχυσεν ἀφειδῶς τὸ αἷμά της πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· εἶναι λοιπὸν λυπηρόν, Κύριοι, νὰ ἐπιχειροῦν τινὲς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης των ἐπιρρίπτοντες κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των συκοφαντίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς.

Θέλω ἀπαντήσει ἰδίως εἰς δύο ἀρχάς, εἰς δύο θεωρίας, τὰς ὁποίας ἐξέθεσαν δύο ἐκ τῶν ἀγορευσάντων ἐναντίον, εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Καλλιγᾶ.

Ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ὁ πρῶτος λαλήσας, ἀκολουθῶν λέγει τὴν γνώμην ἑνὸς Ἄγγλου, σᾶς εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁσάκις γίνεται προσβολὴ παρ' ἀνθρώπου ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐξουσίαν, ἡ Ἀγγλία ἐπεμβαίνει καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Ὁ κ. Πετιμεζᾶς ἔθεσε τὸ ζήτημα καὶ τὸ ἐπραγματεύθη πολὺ καλήτερα, παρ' ὅτι ὁ δεύτερος, ὁ κύριος Καλλιγᾶς· Ὁ κύριος Πετιμεζᾶς ἔφθασε τοὐλάχιστον εἰς ἓν συμπέρασμα, ἠκολούθησε μίαν θεωρίαν, ἀλλ' ὁ κ. Καλλιγᾶς μεταξὺ συμπεράσματος καὶ θεωρίας δὲν ἔθεσε δεσμὸν κανένα, καὶ τοῦτο μὲ λυπεῖ. Πόσον ὅμως σόλοικος εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ Ἄγγλου, ὁ ὁποῖος τῷ ἐνέπνευσεν αὐτήν! Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ θεωρία τῆς Ἀγγλίας, ἡ Συνέλευσις ὀφείλει νὰ σταθῇ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Γαλλίας, τὴν θεωρίαν τῆς στιγμῆς, τὴν θεωρίαν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι, ὅπως ἔλαβον τὴν τιμὴν καὶ χθὲς νὰ σᾶς εἴπω, ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀποζημίωσις ἡ ζητηθεῖσα, ἡ βάσις αὕτη εἶναι προσβλητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Θέλω κατὰ πρῶτον, Κύριοι, ἐξετάσει τὸ ζήτημα, ὅπως τίθεται παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, καὶ μετέπειτα θέλω σᾶς ἀποδείξει, ὅτι ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα παρ' ὅπως τὸ ἔθεσε, καὶ ὅτι ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ ἔθνη, προκειμένου περὶ ἐπεμβάσεως εἶναι αὐτὴ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας. «Τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα, λέγει ὁ κύριος Πρέσβυς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι θεωρῶ ὑγιεστάτην τὴν θεωρίαν τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγγράφου σας ἐκτιθεμένην ὡς πρὸς τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων ὑποθέσεις. Τὰ δικαστήρια ὅμως δικάζουν

τὰ συνήθη γεγονότα· *ἀλλ' ὅταν ὑπάρχει ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐνοχῆς αὐτῆς τῆς ἐπικρατείας, ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Κυβερνήσεων καθίσταται ἀναγκαία πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὑπηκόων· καὶ διότι εὑρίσκομαι εἰς μίαν τῶν περιστάσεων τούτων, παρεμβαίνω μεθ' ὅλης τῆς αὐθεντίας τοῦ δικαίου.»* Ἀδιάφορον λοιπὸν τί εἶπεν ὁ ξένος αὐτὸς Ἄγγλος εἰς τὸν κ. Πετιμεζᾶν, ὅταν ἔχω πολὺ καθαρὰ μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας τὸ δίκαιόν του μεγάλοις γράμμασι γεγραμμένον. Ζητεῖ ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ζητεῖ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς μεγάλης Γαλλίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν περίστασιν, ἡ ὁποία τῇ δίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο· καὶ ποία εἶναι ἡ περίστασις αὕτη; «Ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης, προσθέτει ὁ κ. πρέσβυς, προερχομένη ἀπὸ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας». Ἐνώπιον τοιαύτης θεωρίας, ἐνώπιον τοιούτου δικαίου, ἐπικαλοῦμαι τὸν πατριωτισμόν σας, ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σώματος, ἐπικαλοῦμαι τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡ πρότασις τὴν ὁποίαν ἐφέραμεν δὲν ἔχει τίποτε προσβλητικὸν διὰ τὴν Γαλλίαν· θὰ εἴμεθα ὀλετῆρες τοῦ τόπου μας, ἐὰν ἠθέλαμεν Δύναμιν τοιαύτην νὰ προσβάλωμεν! ἀλλ' ὅμως εἴμεθα ἀνάξιοι ν' ἀντιπροσωπεύωμεν τὴν πατρίδα μας, ἐὰν ἐνώπιον τοιούτου ὀνείδους ἠθέλομεν κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρμώμενοι ἀπὸ θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄξιαι καταδίκης, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοιαῦτα ζητήματα. Σᾶς εἶπον, Κύριοι, ὅτι ἡ θεωρία τῆς διακοινώσεως τοῦ Κ. Πρέσβεως εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, εἶναι ἡ μόνη δικαία, ἡ μόνη δίδουσα ζωὴν εἰς ἀπαιτήσεις καὶ θέλω σᾶς τὸ ἀποδείξει. Ὁ Μαρτῖνος, Κύριοι, ἀναφέρει ῥητῶς τὰ ἑξῆς. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐκθέτει, ὅτι τὸ παλαιὸν δίκαιον κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ὅτι ἐὰν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἀπῃτεῖτο νὰ ὑποστῶσι προηγουμένως ἀνακρίσεις, νὰ δίδωσιν ἐγγυήσεις κτλ. ἀφοῦ ἐκθέτει, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο ἐξέλιπεν, ἔρχεται εἰς τὸ νεώτατον δίκαιον καὶ λέγει, ὅτι τοῦ νεωτάτου δικαίου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἑξῆς: εἶναι δεκτοὶ οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὴν συνήθη φορολογίαν, τιμωροῦνται, κατὰ τοὺς νόμους, δύνανται νὰ ἀποβληθῶσιν, ὁσάκις ἡ τάξις τοῦ τόπου ἠδύνατο νὰ διαταραχθῇ ἐξ αἰτίας των, καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποβάλουν κανὲν παράπονον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας διαμένουν, ὅταν ἀπονέμεται εἰς αὐτοὺς ἡ αὐτὴ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους. «Ἀλλ' εἰς περιπτώσεις ἀρνησιδικίας, λέγει, ἢ ἀντισυνταγματικῆς ὑπερβάσεως, ὡς καὶ ἐν περιπτώσει ὁμολογουμένης διαφθορᾶς ἢ κακῆς πίστεως τῶν δικαστῶν, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίσῃ τις ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, οἱ ξένοι δύνανται ν' ἀ-

εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ Σουλιὲ εἶχε δικαίωμα ἀγωγῆς κατὰ τοῦ δημοσίου· ἀλλὰ δὲν προσφεύγει εἰς τὰ δικαστήρια, διότι ἐμποδίζει αὐτὸν ὁ Πρέσβυς του, πρὸς τὸν ὁποῖον εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς προσέφυγεν, ἐνῷ τὸ δικαίωμα αὐτὸ δὲν τὸ εἶχεν, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῖς ξένοις παρέχει ἐν Ἑλλάδι ἡ δικαιοσύνη. Δὲν εἶχε δὲ ἀφορμὴν οὐδεμίαν ὁ κ. Βουρὲ νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἤθελον ἀδικήσει τὸν ξένον· διότι, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ δικαστήρια ἐν Ἑλλάδι μεροληπτοῦσι, μεροληπτοῦσιν ὑπὲρ τῶν ξένων καὶ οὐχὶ κατ' αὐτῶν. Αὐτὸ τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν, τῆς φιλοξενίας ἀπαντᾶται ποῦ καὶ ποῦ καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπερ εἶναι μία μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἰς τὸν Ἕλληνα εἶνε φύσις καὶ συγγεννᾶται μετ' αὐτοῦ. Ποτὲ, Κύριοι, δὲν ἔγεινε διακοίνωσις ἢ παράπονον ἔκ τινος Δυνάμεως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἀρνήσει δικαιοσύνης πρὸς τοὺς ξένους. Τὴν δικαιοσύνην τὴν δικαστικὴν, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαστῶν, ποτὲ δὲν ἔλαβον καμμίαν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσωσιν. Οἱ ξένοι ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκονται ἄριστα, διότι ἔχουν πολὺ περισσότερα προνόμια, παρὰ εἰς ἄλλα μέρη. Οἱ φόροι, τοὺς ὁποίους πληρώνουν, εἶναι καὶ ὀλιγώτεροι καὶ πολὺ κατώτεροι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πληρώνουν ἀλλαχοῦ. Ἡ Κυβέρνησις, τὸ Ἔθνος, ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν δὲν ἐξασκεῖ τὸ παραμικρὸν προνόμιον, δὲν φέρει τὸ μικρότερον βάρος, ἐνῷ τοιαῦτα δικαιώματα ὑπάρχουν εἰς πολλὰ ἔθνη· ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1819. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης γνωρίζω, ὅτι τὴν εὐθύτητα τῶν ἑλλ. δικαστηρίων τοσοῦτον ἐκτιμῶσιν οἱ ξένοι, ὥστε ἐγὼ αὐτὸς ὑπερασπίσθην δίκας ἐνώπιον τῶν ἐνταῦθα δικαστηρίων μεταξὺ ἀλλοδαποῦ καὶ ἀλλοδαποῦ, οἵτινες ὑπέβαλαν τὰς διαφορὰς αὐτῶν εἰς τὰ ἐν Τουρκίᾳ προξενικὰ ἡμῶν δικαστήρια καὶ ἔπειτα κατ' ἔφεσιν καὶ κατ' ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἡ μετριοπάθεια, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σύνεσις τοῦ τε λαοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστάσεως κατέστησαν τὴν ἐπανάστασίν μας ἀνωτέραν τῶν ἀπευθυνομένων ἤδη κατ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου Βουρὲ προσβολῶν. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως, εἶναι ἀνυπόστατος, διότι αὕτη πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπλήρωσε μόνον ἀμέσους καὶ μικροῦ λόγου ἀξίας ζημίας, ἐπισυμβάσας τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἄνευ ἐπεμβάσεως καὶ ἑκουσίως. Ὀκτὼ μῆνας, Κύριοι, διατελοῦμεν ἐν ἐπαναστάσει, ὁ τόπος μας, ἕνεκα τῆς θέσεώς του βρίθει ἀπὸ ξένους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐξηπλωμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος· ὁ τόπος εἶναι ἀφύλακτος, διότι δὲν ἔχομεν τὰς δυνάμεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐν ὁμαλῇ καταστάσει, καὶ μολαταῦτα ποῖαι ζημίαι κατεφέρθησαν κατὰ τῶν ξένων;

Ἂν ἐξετάσητε τὸν βίον τὸν ἐπαναστατικὸν τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ἀπαντήσει αὐτὰς τὰς βιαιοπραγίας, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν πραγματευόμεθα. Ἀλλὰ, Κύριοι, ὅταν ὁ κ. Βουρὲ εἶχεν ἐνώπιόν του τοιαύτην ἐπανάστασιν, τόσον ἠθικὴν, τόσον μεγαλοπρεπῆ, ἥτις δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἀπέσπασε ἐκ τῶν χειλέων του ἐπαίνους ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, δὲν ἔπρεπε νὰ καταδεχθῇ νὰ ἀποδώσῃ τοιαύτην κακοτροπίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Σουλιέ· ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἐκ φύσεως τὸ κινητὸν αὐτὸ κατάστημα τοῦ Σουλιὲ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ προκαλῇ ἀταξίας τοιαύτας, ἐν ὥρᾳ μάλιστα ἀνωμάλῳ, ἐν ὥρᾳ ἀβεβαιότητος, καθότι μέχρι πρὸ μικροῦ δὲν ἠξεύραμεν, ἂν θὰ ἔχωμεν Βασιλέα ἐν ὥραις τοιαύταις, ἐν τῷ μέσῳ τόσων καὶ τόσων ἐξωτερικῶν ῥαδιουργιῶν διόλου παράξενον, ἂν ἐξετράπησαν εἰς ἐγκλήματα ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, διότι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι, ἰδίως πρὸς αὐτοὺς στρέφονται αἱ ῥαδιουργίαι τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἐπανάστασίν μας· ἐνίοτε δὲ τὰ ἐγκλήματα συμβαίνουν καὶ κατὰ σύμπτωσιν, ἀλλὰ, κύριοι, ποτὲ δὲν διενοήθη ἡ ἱστορία νὰ καταδικάσῃ τὰς τοιαύτας ἐποχὰς τόσον ὀνειδιστικῶς.

Ὁ κ. Βουρὲ στηρίζεται προσέτι εἰς τὸ ὅτι ἡμεῖς ἐκαλέσαμεν τὸν Σουλιὲ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει, Κύριοι, εἰς τὰ ἔγγραφά του πολλάκις, διότι λέγει, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸν προεκαλέσαμεν, ἀνεδέχθημεν τὴν εὐθύνην διὰ πᾶσαν βλάβην, ἥτις ἤθελε συμβῇ κατ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ, κύριοι, ἀξιόλογα σᾶς ἀπέδειξεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ὁ κ. Σουλιὲ δὲν ἦλθε κατὰ πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως· ἡ ἀστυνομία ἔλαβεν ἀναφορὰν, τὴν ἐνέκρινε, διόλου δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ, ἂν ὁ Σουλιὲ ἦταν ἐδῶ ἢ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, ἡμεῖς συνειθίζομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ μετρῶμεν τὸν βίον τῶν ξένων, εἰμὴ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμφανισθῶσιν ἐν μέσῳ ἡμῶν, διότι δὲν παρεδέχθημεν τὸ σύστημα τὸ αὐστριακόν. Μᾶς ἐζήτησεν ἕνας ξένος τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Ἑλλάδι· τῷ ἠνοίξαμεν τὰς πύλας· ἀλλὰ ὅλοι μας μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἴδομεν, ὅτι ἡ διαμονή του ἦτο σκανδαλώδης, τῷ ἀπηγορεύσαμεν τὰς παραστάσεις δυνάμει τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἀπέλασιν τῶν ξένων, ὁσάκις ἡ παρουσία των διαταράττει τὴν ἡσυχίαν. Ἀλλ' ὁ ἴδιος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπεμβαίνει τότε, οὐχὶ βεβαίως ἀπειλῶν, ἀλλ' εἰδοποιῶν ὅτι, ἐὰν τῷ ἀπαγορεύσητε τὰς παραστάσεις, θέλετε τῷ χορηγήσει 20 χιλ. δραχ. δι' ἔξοδα τῆς ἀναχωρήσεως. Καὶ ἡ Κυβέρνησις πεποιθυῖα, ὅτι ὁ Σουλιὲ πλέον καὶ ὁ κ. Πρέσβυς ἀναδέχονται ἐν γνώσει τῶν ἐνδεχομένων πᾶσαν εὐθύνην, τῷ ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ. Καὶ πραγματικῶς, Κύριοι, ἐὰν ὑπῆρχε πρὶν ἡ παραμικρὰ πραγματικὴ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τῷ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω

ἐξακολούθησιν τῶν παραστάσεων, ἀφοῦ ὅμως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πρέσβεως ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ μείνῃ, πᾶσα εὐθύνη ἐξέλιπεν. Ὁ Σουλιὲ καὶ ὁ Πρέσβυς ἐγνώριζαν, ὅτι εἰς τὰς ἐπαναστάσεις αἱ Κυβερνήσεις δὲν εἶναι κύριαι τῆς θελήσεώς των, καὶ ὅταν κατ' αὐτὰς κινδυνεύῃ αὐτὸ τὸ καθεστὼς, αὐταὶ αἱ Συνελεύσεις καὶ αἱ Κυβερνήσεις, ἡ ἐπιμονὴ ἀμφοτέρων ν' ἀνακληθῇ τὸ συνετὸν μέτρον τῆς ἀστυνομίας, ὅπερ ἤθελε προλάβει ἐνδεχομένας ζημίας, ἐναργῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεδέχθησαν πάντα κίνδυνον. Ὅθεν τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον κατόπιν ἦλθον εἰς μέσον ζητοῦντες ἀποζημιώσεις, εἶναι ἀδικαιολόγητον.

Εἶναι, νομίζω, Κύριοι, περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσω. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ Συνέλευσις, ἠναγκασμένη οὖσα νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Κυβερνήσεώς της, χρεωστεῖ συγχρόνως διὰ μιᾶς τροπολογίας νὰ διατυπώσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὴν ἐπιψήφισιν ταύτην τὴν κάμνει, ἀποκρούουσα τήν τε περὶ δικαίου θεωρίαν τοῦ κ. Πρέσβεως καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ περὶ τῶν γεγονότων, καθὼς προσέτι τὸν προστριβόμενον εἰς τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν μῶμον.

IV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ συζήτησις. Πολλοὶ ῥήτορες ἔλαβον τὸν λόγον, ἀφήσαντος δὲ τὸ βῆμα τοῦ κ. Σαριπόλου, τινὲς τῶν κ. Πληρεξουσίων δηλοῦσιν ὅτι τὸ σῶμα ἐφωτίσθη καὶ εἶνε περιττὴ ἡ περαιτέρω τῆς συζητήσεως ἐξακολούθησις, ἀλλ' ὁ **ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ** ἀνελθὼν τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς·

Κύριοι !

Εστε βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλω βλάψει τὴν συζήτησιν καὶ ὅτι ὁ ὀλίγος χρόνος, τὸν ὁποῖον θέλω δαπανήσει ἀγορεύων, θέλει εἶσθαι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως· διότι δὲν σκοπεύω, οὔτε πάθη νὰ συνδαυλίσω, ἀλλ' οὔτε πολιτικήν τινα ἐξωτερικὴν νὰ περιποιηθῶ ἢ νὰ καταδιώξω, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ προπαρασκευάσω κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ τὸ χρέος μου τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως, ὅπως τὸ δικαίωμα καὶ τὸ χρέος τοῦτο ἔχει ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων.

Ἀπαντῶν, Κύριοι, εἰς τοὺς προλαλήσαντας, ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποκρούσω τὴν μομφήν, τὴν ὁποίαν ἐπέρριψαν, ὅτι ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἐξεφράσθησαν λόγοι ἀπρεπεῖς. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι μὲ ἄπειρον μετριοπάθειαν ὡμίλησα, μολονότι ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος σκανδαλώδους, τὸ ὁποῖον πολὺ στενῶς περιέκλειε τὸ ἠθικὸν αὐτὸ πρόσωπον τῆς ἐπικρατείας ἐκείνης· ἀλλ' ἀναβαίνων τὸ βῆμα ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν ὁμιλῶ ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὅτι ὁμιλῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος μου. Ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο περὶ Γαλλίας,εἰμὴ ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ· δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο παρ' ὅτι ἔχυσεν ἀφειδῶς τὸ αἷμά της πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· εἶναι λοιπὸν λυπηρόν, Κύριοι, νὰ ἐπιχειροῦν τινὲς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης των ἐπιρρίπτοντες κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των συκοφαντίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς.

Θέλω ἀπαντήσει ἰδίως εἰς δύο ἀρχάς, εἰς δύο θεωρίας, τὰς ὁποίας ἐξέθεσαν δύο ἐκ τῶν ἀγορευσάντων ἐναντίον, εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Καλλιγᾶ.

Ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ὁ πρῶτος λαλήσας, ἀκολουθῶν λέγει τὴν γνώμην ἑνὸς Ἄγγλου, σᾶς εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁσάκις γίνεται προσβολὴ παρ' ἀνθρώπου ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐξουσίαν, ἡ Ἀγγλία ἐπεμβαίνει καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Ὁ κ. Πετιμεζᾶς ἔθεσε τὸ ζήτημα καὶ τὸ ἐπραγματεύθη πολὺ καλήτερα, παρ' ὅτι ὁ δεύτερος, ὁ κύριος Καλλιγᾶς· Ὁ κύριος Πετιμεζᾶς ἔφθασε τοὐλάχιστον εἰς ἓν συμπέρασμα, ἠκολούθησε μίαν θεωρίαν, ἀλλ' ὁ κ. Καλλιγᾶς μεταξὺ συμπεράσματος καὶ θεωρίας δὲν ἔθεσε δεσμὸν κανένα, καὶ τοῦτο μὲ λυπεῖ. Πόσον ὅμως σόλοικος εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ Ἄγγλου, ὁ ὁποῖος τῷ ἐνέπνευσεν αὐτήν! Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ θεωρία τῆς Ἀγγλίας, ἡ Συνέλευσις ὀφείλει νὰ σταθῇ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Γαλλίας, τὴν θεωρίαν τῆς στιγμῆς, τὴν θεωρίαν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι, ὅπως ἔλαβον τὴν τιμὴν καὶ χθὲς νὰ σᾶς εἴπω, ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀποζημίωσις ἡ ζητηθεῖσα, ἡ βάσις αὕτη εἶναι προσβλητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Θέλω κατὰ πρῶτον, Κύριοι, ἐξετάσει τὸ ζήτημα, ὅπως τίθεται παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, καὶ μετέπειτα θέλω σᾶς ἀποδείξει, ὅτι ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα παρ' ὅπως τὸ ἔθεσε, καὶ ὅτι ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ ἔθνη, προκειμένου περὶ ἐπεμβάσεως εἶναι αὐτὴ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας. «Τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα, λέγει ὁ κύριος Πρέσβυς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι θεωρῶ ὑγιεστάτην τὴν θεωρίαν τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγγράφου σας ἐκτιθεμένην ὡς πρὸς τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων ὑποθέσεις. Τὰ δικαστήρια ὅμως δικάζουν

τὰ συνήθη γεγονότα· *ἀλλ' ὅταν ὑπάρχει ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐνοχῆς αὐτῆς τῆς ἐπικρατείας, ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Κυβερνήσεων καθίσταται ἀναγκαία πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὑπηκόων· καὶ διότι εὑρίσκομαι εἰς μίαν τῶν περιστάσεων τούτων, παρεμβαίνω μεθ' ὅλης τῆς αὐθεντίας τοῦ δικαίου.»* Ἀδιάφορον λοιπὸν τί εἶπεν ὁ ξένος αὐτὸς Ἄγγλος εἰς τὸν κ. Πετιμεζᾶν, ὅταν ἔχω πολὺ καθαρὰ μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας τὸ δίκαιόν του μεγάλοις γράμμασι γεγραμμένον. Ζητεῖ ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ζητεῖ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς μεγάλης Γαλλίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν περίστασιν, ἡ ὁποία τῇ δίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο· καὶ ποία εἶναι ἡ περίστασις αὕτη; «Ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης, προσθέτει ὁ κ. πρέσβυς, προερχομένη ἀπὸ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας». Ἐνώπιον τοιαύτης θεωρίας, ἐνώπιον τοιούτου δικαίου, ἐπικαλοῦμαι τὸν πατριωτισμόν σας, ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σώματος, ἐπικαλοῦμαι τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡ πρότασις τὴν ὁποίαν ἐφέραμεν δὲν ἔχει τίποτε προσβλητικὸν διὰ τὴν Γαλλίαν· θὰ εἴμεθα ὀλετῆρες τοῦ τόπου μας, ἐὰν ἠθέλαμεν Δύναμιν τοιαύτην νὰ προσβάλωμεν! ἀλλ' ὅμως εἴμεθα ἀνάξιοι ν' ἀντιπροσωπεύωμεν τὴν πατρίδα μας, ἐὰν ἐνώπιον τοιούτου ὀνείδους ἠθέλομεν κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρμώμενοι ἀπὸ θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄξιαι καταδίκης, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοιαῦτα ζητήματα. Σᾶς εἶπον, Κύριοι, ὅτι ἡ θεωρία τῆς διακοινώσεως τοῦ Κ. Πρέσβεως εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, εἶναι ἡ μόνη δικαία, ἡ μόνη δίδουσα ζωὴν εἰς ἀπαιτήσεις καὶ θέλω σᾶς τὸ ἀποδείξει. Ὁ Μαρτῖνος, Κύριοι, ἀναφέρει ῥητῶς τὰ ἑξῆς. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐκθέτει, ὅτι τὸ παλαιὸν δίκαιον κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ὅτι ἐὰν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἀπῃτεῖτο νὰ ὑποστῶσι προηγουμένως ἀνακρίσεις, νὰ δίδωσιν ἐγγυήσεις κτλ. ἀφοῦ ἐκθέτει, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο ἐξέλιπεν, ἔρχεται εἰς τὸ νεώτατον δίκαιον καὶ λέγει, ὅτι τοῦ νεωτάτου δικαίου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἑξῆς: εἶναι δεκτοὶ οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὴν συνήθη φορολογίαν, τιμωροῦνται, κατὰ τοὺς νόμους, δύνανται νὰ ἀποβληθῶσιν, ὁσάκις ἡ τάξις τοῦ τόπου ἠδύνατο νὰ διαταραχθῇ ἐξ αἰτίας των, καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποβάλουν κἀνὲν παράπονον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας διαμένουν, ὅταν ἀπονέμεται εἰς αὐτοὺς ἡ αὐτὴ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους. «Ἀλλ' εἰς περιπτώσεις ἀρνησιδικίας, λέγει, ἢ ἀντισυνταγματικῆς ὑπερβάσεως, ὡς καὶ ἐν περιπτώσει ὁμολογουμένης διαφθορᾶς ἢ κακῆς πίστεως τῶν δικαστῶν, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίσῃ τις ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, οἱ ξένοι δύνανται ν' ἀ-

πευθυνθῶσιν εἰς τὸν ἴδιον αὐτῶν Ἡγεμόνα, ἵνα τύχωσι διὰ τῆς προστασίας του τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀξιώσεών των·

«Mais dans les cas d'un déni ou d'une protraction inconstitutionnelle de justice, ainsi que dans ceux d'une perversité évidente ou constatée du juge et dont on n'aurait aucun redressement à espérer par la voie ordinaire de la justice, les etrangers seraient autorisés à s'adresser à leur propre souverain pour obtenir de sa protection le redressement de leurs griefs».

Ὁ κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν γνώσει, Κύριοι, τοῦ δικαίου ἔγραψεν ὅσα ἔγραψεν· χωρὶς δὲ νὰ φέρῃ εἰς ὑποστήριξιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ τὴν ἀρχὴν αὐτήν, χωρὶς νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὴν περίστασιν τὴν ἀφορῶσαν τὰ ἐγκλήματα κατὰ τοῦ Σουλιέ, εὑρίσκει ἐφαρμογήν, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀποζημίωσιν.

Εἶναι δ' ὅλως σόλοικος ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὁ ὁποῖος σολοικότατον ἔπλασε συλλογισμόν, ὑποστηρίξας, ὅτι, ὅταν τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας βλάψωσι τὸν ξένον, ὑπάρχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως, ὅταν δὲ ἁπλοῦς πολίτης, δικαίωμα τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει. Δι' ἕκαστον ἔγκλημα, Κύριοι, πραττόμενον κατὰ ὑπηκόου ξένης Δυνάμεως, εἴτε ὑπὸ δημοσίου λειτουργοῦ, εἴτε παρ' ἰδιώτου, καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις τὸ αὐτὸ δίκαιον ἐφαρμόζεται· εἴτε στρατιώτης, εἴτε ὑπάλληλος τῆς ἐξουσίας, εἴτε καὶ ἰδιώτης ἁπλοῦς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κακοποιεῖ ἕνα ξένον, ἐὰν ὁ ξένος αὐτὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ δικαιοσύνην διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν ἀρχῶν, διὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ξένη Κυβέρνησις, δύναται νὰ ἐπέμβῃ· καὶ δὲν δύναταί ποτε νὰ ἐπέμβῃ, ἂν καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ βλάψας· ὅταν ἡ θύρα τῶν δικαστηρίων εἶναι ἀνοικτή, ὅταν δίκη δὲν ἐγένετο ἀκόμη, ὅταν ὁμολογουμένη διαστροφὴ ἢ κακὴ πίστις τῶν δικαστῶν δὲν ἐφωράθη· καὶ θαυμάζω, Κύριοι, πῶς ἄνθρωπος συνετὸς ἔφερεν εἰς μέσον τοιαύτην θεωρίαν! Τοιαύτη πολιτεία εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν, ὅπου, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι τὰ ἔθνη ζῶσιν ὡς ἐν μιᾷ οἰκίᾳ, ὡς ἐν μιᾷ οἰκογενείᾳ, ὅπου τόσον συνεχεῖς καὶ στεναὶ εἶναι αἱ σχέσεις τῶν ἀλλοεθνῶν πρὸς ἀλλήλους. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὸν κόσμον σήμερον, ἐὰν ὑπῆρχεν εἰς ἐνέργειαν τὸ δίκαιον τοῦ κ. Καλλιγᾶ! ἐν ᾧ εἶναι ἀνοικταὶ αἱ θύραι τῶν δικαστηρίων, ἐν ᾧ δὲν ἔγεινε καμμία ἀπόπειρα προσφυγῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην, μόνον καὶ μόνον, διότι ὁ προσβληθεὶς εἶναι ξένος νὰ δύναται ὁ Πρέσβυς τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ ἀμέσως ἀποζημίωσιν διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ. Ναί, Κύριοι, συλλογισθῆτε τὰ ἀποτελέσματα! Ὅταν μία Κυβέρνησις ἅπαξ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν, τίθησι τὴν βάσιν ἑνὸς πολέμου ἐνδεχομένου, καὶ ὁ πόλεμος θεωρεῖται κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν σήμερον ὡς δυστύχημα· ὁποῖον σμῆνος πολέμων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Καλ-

λιγᾶ! Δὲν δύναται λοιπὸν ὁ ξένος νὰ ἀναφερθῇ ἀμέσως εἰς τὸν οἰκεῖον Πρέσβυν, ὅπως ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ ὑποθέτει.

Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα πλάνη τοῦ κυρίου Καλλιγᾶ εἶναι καταφανής, δὲν πιστεύω δὲ κἀνεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ μὴ ἐννοήσῃ τὸ ἄτοπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται. Τί σᾶς εἶπε; Σᾶς εἶπεν, ὅτι, ὅταν τὸ ἀδίκημα προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπον, ὑπάλληλον τῆς ἐξουσίας, ἡ Κυβέρνησις εὐθύνεται. Ἐὰν ἐστέκετο ἕως ἐδῶ, ἠθέλομεν ἔχει μίαν θεωρίαν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν καὶ χθὲς ἀκόμη ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω πρὸς ὑμᾶς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης· πρόκειται περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἐπεμβάσεως, ἅπερ ἡ εἰρημένη ἀρχὴ οὐδόλως ἐξηγεῖ. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐδαπάνησεν ἀρκετὸν χρόνον ὁ κ. Καλλιγᾶς, ἀνεδίφησε πολλοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ πρὸς οὐδὲν ἀποτέλεσμα. Τίς ἀρνεῖται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει ἀποζημίωσιν, ὅταν ἡ βλάβη προέρχηται ἀπὸ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ἐξαιρουμένων τινῶν περιπτώσεων; Τίς ἀρνεῖται τοῦτο; Τίς εἶπεν ὅτι ὁ Σουλιὲ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνάξῃ τὸ δημόσιον, διότι ὁ φρούραρχος, φέρ' εἰπεῖν, ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ ἐπροξένησε ζημίαν, τοῦ ἔκαψε τὴν τένταν; Κανεὶς δὲν τὸ ἠρνήθη. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις θὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῷ ἠρνήθη δικαιοσύνην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐγκλήματα, ὅτι ὑπάρχει ἀδυναμία δικαιοσύνης διὰ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας· διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται τὸ δίκαιον τῆς ἐπεμβάσεως. Ἐπίσης διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὅστις ἐνόμισεν, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ φερθῇ μὲ καλὴν πίστιν· διαμαρτύρομαι καὶ τὸ λέγω πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, διότι δὲν εἶναι διόλου ἀληθές, ὅτι ἠρνήθημεν τὴν δικαίαν ἀποζημίωσιν· ἡ Ἑλλὰς ἐπλήρωσε τὴν παθοῦσαν Αὐστριακήν· ὁ Πρέσβυς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπροστάτευεν, ὁ τῆς Αὐστρίας, ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν, καὶ ἀποζημίωσις ἐδόθη ἐκ δραχμῶν τεσσάρων χιλιάδων νομίζω.

Θ. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Δὲν ἐδόθη ἀποζημίωσις, ἐδόθη βοήθεια πρὸς γυναῖκα παθοῦσαν καὶ δυστυχῆ. *(Θόρυβος)*.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολὺ καλά, σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐξήγησιν.

Λοιπόν, Κύριοι, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐφέρθη μὲ κακὴν πίστιν, μὲ καλὴν πίστιν ἐφέρθη. Ἀλλὰ πρόκειται τόρα περὶ ἄλλου ζητήματος, περὶ μιᾶς ἀποζημιώσεως ἐμμέσου. Ὁ Σουλιὲ ἠξίωσεν, ὅτι, ἐπειδὴ συνέβη τὸ ἔγκλημα κατὰ μιᾶς ἐκ τῶν ὑποκριτριῶν, δι' αὐτὸν τὸν λόγον αὐτὸς ζητεῖ ἀποζημίωσιν, διότι εἷς ὑπηρέτης του ἐπληγώθη, ζητεῖ ἀποζημίωσιν, καὶ διότι τοῦ ἔρριψαν λίθους, ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Δὲν εἶναι κἂν ἄμεσος συνέπεια βλαβῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἀλλ' εἶναι ἔμμεσος ζημία, εἶναι ἓν κέρδος, τὸ

ἐξακολούθησιν τῶν παραστάσεων, ἀφοῦ ὅμως τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πρέσβεως ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ μείνῃ, πᾶσα εὐθύνη ἐξέλιπεν. Ὁ Σουλιὲ καὶ ὁ Πρέσβυς ἐγνώριζαν, ὅτι εἰς τὰς ἐπαναστάσεις αἱ Κυβερνήσεις δὲν εἶναι κύριαι τῆς θελήσεώς των, καὶ ὅταν κατ' αὐτὰς κινδυνεύῃ αὐτὸ τὸ καθεστὼς, αὗται αἱ Συνελεύσεις καὶ αἱ Κυβερνήσεις, ἡ ἐπιμονὴ ἀμφοτέρων ν' ἀνακληθῇ τὸ συνετὸν μέτρον τῆς ἀστυνομίας, ὅπερ ἤθελε προλάβει ἐνδεχομένας ζημίας, ἐναργῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἀνεδέχθησαν πάντα κίνδυνον. Ὅθεν τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον κατόπιν ἦλθον εἰς μέσον ζητοῦντες ἀποζημιώσεις, εἶναι ἀδικαιολόγητον.

Εἶναι, νομίζω, Κύριοι, περιττὸν νὰ ἐξακολουθήσω. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἡ Συνέλευσις, ἠναγκασμένη οὖσα νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Κυβερνήσεώς της, χρεωστεῖ συγχρόνως διὰ μιᾶς τροπολογίας νὰ διατυπώσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὴν ἐπιψήφισιν ταύτην τὴν κάμνει, ἀποκρούουσα τήν τε περὶ δικαίου θεωρίαν τοῦ κ. Πρέσβεως καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ περὶ τῶν γεγονότων, καθὼς προσέτι τὸν προστριβόμενον εἰς τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν μῶμον.

IV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΕ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863.

'Εξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ συζήτησις. Πολλοὶ ῥήτορες ἔλαβον τὸν λόγον, ἀφήσαντος δὲ τὸ βῆμα τοῦ κ. Σαριπόλου, τινὲς τῶν κ. Πληρεξουσίων δηλοῦσιν ὅτι τὸ σῶμα ἐφωτίσθη καὶ εἶνε περιττὴ ἡ περαιτέρω τῆς συζητήσεως ἐξακολούθησις, ἀλλ' ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀνελθὼν τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς·

Κύριοι!

Εστε βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλω βλάψει τὴν συζήτησιν καὶ ὅτι ὁ ὀλίγος χρόνος, τὸν ὁποῖον θέλω δαπανήσει ἀγορεύων, θέλει εἶσθαι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως· διότι δὲν σκοπεύω, οὔτε πάθη νὰ συνδαυλίσω, ἀλλ' οὔτε πολιτικήν τινα ἐξωτερικὴν νὰ περιποιηθῶ ἢ νὰ καταδιώξω, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ προπαρασκευάσω κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ τὸ χρέος μου τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως, ὅπως τὸ δικαίωμα καὶ τὸ χρέος τοῦτο ἔχει ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων.

Ἀπαντῶν, Κύριοι, εἰς τοὺς προλαλήσαντας, ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποκρούσω τὴν μομφήν, τὴν ὁποίαν ἐπέρριψαν, ὅτι ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἐξεφράσθησαν λόγοι ἀπρεπεῖς. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι μὲ ἄπειρον μετριοπάθειαν ὡμίλησα, μολονότι ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος σκανδαλώδους, τὸ ὁποῖον πολὺ στενῶς περιέκλειε τὸ ἠθικὸν αὐτὸ πρόσωπον τῆς ἐπικρατείας ἐκείνης· ἀλλ' ἀναβαίνων τὸ βῆμα ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι δὲν ὁμιλῶ ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὅτι ὁμιλῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος μου. Ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο περὶ Γαλλίας, εἰμὴ ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ· δὲν εἶπον τίποτε ἄλλο παρ' ὅτι ἔχυσεν ἀφειδῶς τὸ αἷμά της πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· εἶναι λοιπὸν λυπηρόν, Κύριοι, νὰ ἐπιχειροῦν τινὲς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνώμης των ἐπιρρίπτοντες κατὰ τοῦ ἀντιπάλου των συκοφαντίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς.

Θέλω ἀπαντήσει ἰδίως εἰς δύο ἀρχάς, εἰς δύο θεωρίας, τὰς ὁποίας ἐξέθεσαν δύο ἐκ τῶν ἀγορευσάντων ἐναντίον, εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Καλλιγᾶ.

Ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ὁ πρῶτος λαλήσας, ἀκολουθῶν λέγει τὴν γνώμην ἑνὸς Ἄγγλου, σᾶς εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁσάκις γίνεται προσβολὴ παρ' ἀνθρώπου ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐξουσίαν, ἡ Ἀγγλία ἐπεμβαίνει καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Ὁ κ. Πετιμεζᾶς ἔθεσε τὸ ζήτημα καὶ τὸ ἐπραγματεύθη πολὺ καλήτερα, παρ' ὅτι ὁ δεύτερος, ὁ κύριος Καλλιγᾶς· Ὁ κύριος Πετιμεζᾶς ἔφθασε τοὐλάχιστον εἰς ἓν συμπέρασμα, ἠκολούθησε μίαν θεωρίαν, ἀλλ' ὁ κ. Καλλιγᾶς μεταξὺ συμπεράσματος καὶ θεωρίας δὲν ἔθεσε δεσμὸν κανένα, καὶ τοῦτο μὲ λυπεῖ. Πόσον ὅμως σόλοικος εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κ. Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ Ἄγγλου, ὁ ὁποῖος τῷ ἐνέπνευσεν αὐτήν! Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ θεωρία τῆς Ἀγγλίας, ἡ Συνέλευσις ὀφείλει νὰ σταθῇ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς Γαλλίας, τὴν θεωρίαν τῆς στιγμῆς, τὴν θεωρίαν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, διότι, ὅπως ἔλαβον τὴν τιμὴν καὶ χθὲς νὰ σᾶς εἴπω, ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀποζημίωσις ἡ ζητηθεῖσα, ἡ βάσις αὕτη εἶναι προσβλητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Θέλω κατὰ πρῶτον, Κύριοι, ἐξετάσει τὸ ζήτημα, ὅπως τίθεται παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, καὶ μετέπειτα θέλω σᾶς ἀποδείξει, ὅτι ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα παρ' ὅπως τὸ ἔθεσε, καὶ ὅτι ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν τὰ ἔθνη, προκειμένου περὶ ἐπεμβάσεως εἶναι αὐτὴ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ κύριος Πρέσβυς τῆς Γαλλίας. «Τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα, λέγει ὁ κύριος Πρέσβυς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι θεωρῶ ὑγιεστάτην τὴν θεωρίαν τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγγράφου σας ἐκτιθεμένην ὡς πρὸς τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων ὑποθέσεις. Τὰ δικαστήρια ὅμως δικάζουν

τὰ συνήθη γεγονότα· *ἀλλ' ὅταν ὑπάρχει ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐνοχῆς αὐτῆς τῆς ἐπικρατείας, ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Κυβερνήσεων καθίσταται ἀναγκαία πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὑπηκόων· καὶ διότι εὑρίσκομαι εἰς μίαν τῶν περιστάσεων τούτων, παρεμβαίνω μεθ' ὅλης τῆς αὐθεντίας τοῦ δικαίου.»* Ἀδιάφορον λοιπὸν τί εἶπεν ὁ ξένος αὐτὸς Ἄγγλος εἰς τὸν κ. Πετιμεζᾶν, ὅταν ἔχω πολὺ καθαρὰ μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας τὸ δίκαιόν του μεγάλοις γράμμασι γεγραμμένον. Ζητεῖ ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ζητεῖ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς μεγάλης Γαλλίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν περίστασιν, ἡ ὁποία τῇ δίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο· καὶ ποία εἶναι ἡ περίστασις αὕτη; «Ὅταν ὑπάρχῃ ἀδυναμία τῆς δικαιοσύνης, προσθέτει ὁ κ. πρέσβυς, προερχομένη ἀπὸ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας». Ἐνώπιον τοιαύτης θεωρίας, ἐνώπιον τοιούτου δικαίου, ἐπικαλοῦμαι τὸν πατριωτισμόν σας, ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σώματος, ἐπικαλοῦμαι τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος!

Ἡ πρότασις τὴν ὁποίαν ἐφέραμεν δὲν ἔχει τίποτε προσβλητικὸν διὰ τὴν Γαλλίαν· θὰ εἴμεθα ὀλετῆρες τοῦ τόπου μας, ἐὰν ἠθέλαμεν Δύναμιν τοιαύτην νὰ προσβάλωμεν! ἀλλ' ὅμως εἴμεθα ἀνάξιοι ν' ἀντιπροσωπεύωμεν τὴν πατρίδα μας, ἐὰν ἐνώπιον τοιούτου ὀνείδους ἠθέλομεν κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρμώμενοι ἀπὸ θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄξιαι καταδίκης, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοιαῦτα ζητήματα. Σᾶς εἶπον, Κύριοι, ὅτι ἡ θεωρία τῆς διακοινώσεως τοῦ Κ. Πρέσβεως εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, εἶναι ἡ μόνη δικαία, ἡ μόνη δίδουσα ζωὴν εἰς ἀπαιτήσεις καὶ θέλω σᾶς τὸ ἀποδείξει. Ὁ Μαρτῖνος, Κύριοι, ἀναφέρει ῥητῶς τὰ ἑξῆς. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐκθέτει, ὅτι τὸ παλαιὸν δίκαιον κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ξένοι δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ὅτι ἐὰν ἐγίνοντο δεκτοὶ ἀπῃτεῖτο νὰ ὑποστῶσι προηγουμένως ἀνακρίσεις, νὰ δίδωσιν ἐγγυήσεις κτλ. ἀφοῦ ἐκθέτει, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο ἐξέλιπεν, ἔρχεται εἰς τὸ νεώτατον δίκαιον καὶ λέγει, ὅτι τοῦ νεωτάτου δικαίου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἑξῆς: εἶναι δεκτοὶ οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἐν ταῖς ἐπικρατείαις, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὴν συνήθη φορολογίαν, τιμωροῦνται, κατὰ τοὺς νόμους, δύνανται νὰ ἀποβληθῶσιν, ὁσάκις ἡ τάξις τοῦ τόπου ἠδύνατο νὰ διαταραχθῇ ἐξ αἰτίας των, καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποβάλουν κανὲν παράπονον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας διαμένουν, ὅταν ἀπονέμεται εἰς αὐτοὺς ἡ αὐτὴ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους. «Ἀλλ' εἰς περιπτώσεις ἀρνησιδικίας, λέγει, ἢ ἀντισυνταγματικῆς ὑπερβάσεως, ὡς καὶ ἐν περιπτώσει ὁμολογουμένης διαφθορᾶς ἢ κακῆς πίστεως τῶν δικαστῶν, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίσῃ τις ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, οἱ ξένοι δύνανται ν' ἀ-

πευθυνθῶσιν εἰς τὸν ἴδιον αὐτῶν Ἡγεμόνα, ἵνα τύχωσι διὰ τῆς προστασίας του τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀξιώσεών των·

«Mais dans les cas d'un déni ou d'une protraction inconstitutionnelle de justice, ainsi que dans ceux d'une perversité évidente ou constatée du juge et dont on n'aurait aucun redressement à espérer par la voie ordinaire de la justice, les etrangers seraient autorisés à s'adresser à leur propre souverain pour obtenir de sa protection le redressement de leurs griefs».

Ὁ κ. Πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν γνώσει, Κύριοι, τοῦ δικαίου ἔγραψεν ὅσα ἔγραψεν· χωρὶς δὲ νὰ φέρῃ εἰς ὑποστήριξιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Σουλιὲ τὴν ἀρχὴν αὐτήν, χωρὶς νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὴν περίστασιν τὴν ἀφορῶσαν τὰ ἐγκλήματα κατὰ τοῦ Σουλιέ, εὑρίσκει ἐφαρμογήν, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀποζημίωσιν.

Εἶναι δ' ὅλως σόλοικος ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὁ ὁποῖος σολοικότατον ἔπλασε συλλογισμόν, ὑποστηρίξας, ὅτι, ὅταν τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας βλάψωσι τὸν ξένον, ὑπάρχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως, ὅταν δὲ ἁπλοῦς πολίτης, δικαίωμα τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει. Δι' ἕκαστον ἔγκλημα, Κύριοι, πραττόμενον κατὰ ὑπηκόου ξένης Δυνάμεως, εἴτε ὑπὸ δημοσίου λειτουργοῦ, εἴτε παρ' ἰδιώτου, καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις τὸ αὐτὸ δίκαιον ἐφαρμόζεται· εἴτε στρατιώτης, εἴτε ὑπάλληλος τῆς ἐξουσίας, εἴτε καὶ ἰδιώτης ἁπλοῦς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κακοποιεῖ ἕνα ξένον, ἐὰν ὁ ξένος αὐτὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ δικαιοσύνην διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν ἀρχῶν, διὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ξένη Κυβέρνησις, δύναται νὰ ἐπέμβῃ· καὶ δὲν δύναταί ποτε νὰ ἐπέμβῃ, ἂν καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ βλάψας· ὅταν ἡ θύρα τῶν δικαστηρίων εἶναι ἀνοικτή, ὅταν δίκη δὲν ἐγένετο ἀκόμη, ὅταν ὁμολογουμένη διαστροφὴ ἢ κακὴ πίστις τῶν δικαστῶν δὲν ἐφωράθη· καὶ θαυμάζω, Κύριοι, πῶς ἄνθρωπος συνετὸς ἔφερεν εἰς μέσον τοιαύτην θεωρίαν! Τοιαύτη πολιτεία εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν, ὅπου, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι τὰ ἔθνη ζῶσιν ὡς ἐν μιᾷ οἰκίᾳ, ὡς ἐν μιᾷ οἰκογενείᾳ, ὅπου τόσον συνεχεῖς καὶ στεναὶ εἶναι αἱ σχέσεις τῶν ἀλλοεθνῶν πρὸς ἀλλήλους. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὸν κόσμον σήμερον, ἐὰν ὑπῆρχεν εἰς ἐνέργειαν τὸ δίκαιον τοῦ κ. Καλλιγᾶ! ἐν ᾧ εἶναι ἀνοικταὶ αἱ θύραι τῶν δικαστηρίων, ἐν ᾧ δὲν ἔγεινε καμμία ἀπόπειρα προσφυγῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην, μόνον καὶ μόνον, διότι ὁ προσβληθεὶς εἶναι ξένος νὰ δύναται ὁ Πρέσβυς τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ ἀμέσως ἀποζημίωσιν διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ. Ναί, Κύριοι, συλλογισθῆτε τὰ ἀποτελέσματα! Ὅταν μία Κυβέρνησις ἅπαξ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν, τίθησι τὴν βάσιν ἑνὸς πολέμου ἐνδεχομένου, καὶ ὁ πόλεμος θεωρεῖται κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν σήμερον ὡς δυστύχημα· ὁποῖον σμῆνος πολέμων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Καλ-

λιγᾶ! Δὲν δύναται λοιπὸν ὁ ξένος νὰ ἀναφερθῇ ἀμέσως εἰς τὸν οἰκεῖον Πρέσβυν, ὅπως ἡ θεωρία τοῦ κ. Καλλιγᾶ ὑποθέτει.

Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα πλάνη τοῦ κυρίου Καλλιγᾶ εἶναι καταφανής, δὲν πιστεύω δὲ κἀνεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ μὴ ἐννοήσῃ τὸ ἄτοπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται. Τί σᾶς εἶπε; Σᾶς εἶπεν, ὅτι, ὅταν τὸ ἀδίκημα προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπον, ὑπάλληλον τῆς ἐξουσίας, ἡ Κυβέρνησις εὐθύνεται. Ἐὰν ἐστέκετο ἕως ἐδῶ, ἠθέλομεν ἔχει μίαν θεωρίαν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν καὶ χθὲς ἀκόμη ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω πρὸς ὑμᾶς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης· πρόκειται περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἐπεμβάσεως, ὅπερ ἡ εἰρημένη ἀρχὴ οὐδόλως ἐξηγεῖ. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐδαπάνησεν ἀρκετὸν χρόνον ὁ κ. Καλλιγᾶς, ἀνεδίφησε πολλοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ πρὸς οὐδὲν ἀποτέλεσμα. Τίς ἀρνεῖται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει ἀποζημίωσιν, ὅταν ἡ βλάβη προέρχηται ἀπὸ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ἐξαιρουμένων τινῶν περιπτώσεων; Τίς ἀρνεῖται τοῦτο; Τίς εἶπεν ὅτι ὁ Σουλιὲ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνάξῃ τὸ δημόσιον, διότι ὁ φρούραρχος, φέρ' εἰπεῖν, ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ ἐπροξένησε ζημίαν, τοῦ ἔκαψε τὴν τένταν; Κανεὶς δὲν τὸ ἠρνήθη. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις θὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῷ ἠρνήθη δικαιοσύνην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐγκλήματα, ὅτι ὑπάρχει ἀδυναμία δικαιοσύνης διὰ τὴν συνενοχὴν τῆς ἐπικρατείας· διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται τὸ δίκαιον τῆς ἐπεμβάσεως. Ἐπίσης διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ κ. Καλλιγᾶ, ὅστις ἐνόμισεν, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ φερθῇ μὲ καλὴν πίστιν· διαμαρτύρομαι καὶ τὸ λέγω πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, διότι δὲν εἶναι διόλου ἀληθές, ὅτι ἠρνήθημεν τὴν δικαίαν ἀποζημίωσιν· ἡ Ἑλλὰς ἐπλήρωσε τὴν παθοῦσαν Αὐστριακήν· ὁ Πρέσβυς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπροστάτευεν, ὁ τῆς Αὐστρίας, ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν, καὶ ἀποζημίωσις ἐδόθη ἐκ δραχμῶν τεσσάρων χιλιάδων νομίζω.

Θ. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Δὲν ἐδόθη ἀποζημίωσις, ἐδόθη βοήθεια πρὸς γυναῖκα παθοῦσαν καὶ δυστυχῆ. *(Θόρυβος).*

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολὺ καλά, σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐξήγησιν.

Λοιπὸν, Κύριοι, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐφέρθη μὲ κακὴν πίστιν, μὲ καλὴν πίστιν ἐφέρθη. Ἀλλὰ πρόκειται τώρα περὶ ἄλλου ζητήματος, περὶ μιᾶς ἀποζημιώσεως ἐμμέσου. Ὁ Σουλιὲ ἠξίωσεν, ὅτι, ἐπειδὴ συνέβη τὸ ἔγκλημα κατὰ μιᾶς ἐκ τῶν ὑποκριτριῶν, δι' αὐτὸν τὸν λόγον αὐτὸς ζητεῖ ἀποζημίωσιν, διότι εἷς ὑπηρέτης του ἐπληγώθη, ζητεῖ ἀποζημίωσιν, καὶ διότι τοῦ ἔρριψαν λίθους, ζητεῖ ἀποζημίωσιν. Δὲν εἶναι κἂν ἄμεσος συνέπεια βλαβῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἀλλ' εἶναι ἔμμεσος ζημία, εἶναι ἓν κέρδος, τὸ

ὁποῖον, καίτοι παθόντων ἄλλων θέλει αὐτὸς ν' ἀντιποιηθῇ. Ἡ κυρία ζημία ἐπανωρθώθη.

Ἀλλὰ μήπως κἂν ὁ κύριος Καλλιγᾶς ὑπῆρξε συνεπής; Μήπως ἠμπόρεσε νὰ συνδέσῃ τὴν θεωρίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξέθεσε, μὲ τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασε. Μάλιστα, Κύριοι, σᾶς εἶπεν, τὰ δικαστήρια αἱ Κυβερνήσεις τὰ πρατείνουν εἰς τοὺς ξένους, ἀλλὰ πότε; ὅταν αἱ Κυβερνήσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἔχουν τὴν διαφορὰν, εἶναι εἰς ἴσην μοίραν μὲ αὐτάς· ὅταν ὅμως εἶναι μεγάλαι, τὸ δίκαιον εἶναι ἄλλο. Δὲν ἔπρεπε, Κύριοι, τοιαύτη θεωρία νὰ ἐκτεθῇ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἐρωτῶ τὸν κύριον Καλλιγᾶν, ποία εἶναι ἡ δικαία θεωρία, ἡ θεωρία τὴν ὁποίαν πρὸς τὰς ἴσας Δυνάμεις ὑποστηρίζουν τὰ ἔθνη, ἢ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζουν ὡς πρὸς τὰς μεγάλας; Καὶ νομίζει, ὅτι ὑπερασπίζεται δι' αὐτῆς τῆς θεωρίας τὴν Γαλλίαν! νομίζει ὅτι ὑποστηρίζει τὴν Γαλλίαν, ὅταν λέγει πρὸς αὐτὴν: σοὶ δίδομεν τὴν ἀποζημίωσιν, ἀλλὰ σοὶ τὴν δίδομεν χωρὶς ἡ θεωρία τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζεις, χωρὶς ἡ θεωρία αὕτη νὰ ἦναι δικαία! Καὶ νομίζει, ὅτι, τοιαῦτα λέγων ἀναιρεῖ τοὺς λόγους μας!

Ἐγώ, Κύριοι, δὲν θέλω κἂν νὰ θέσω ὡς βάσιν τῆς προτάσεώς μου τὴν θεωρίαν αὐτὴν, δὲν λέγω, ὅτι δέχομαι τὴν πίστωσιν ἐνδίδων εἰς τὴν βίαν. ἀλλὰ διότι ὑπεσχέθη ἡ Κυβέρνησις νὰ πληρώσῃ, καὶ διότι δὲν θέλω ποτὲ νὰ κάμω τὸν συνταγματικὸν σολοικισμόν, ν' ἀρνηθῇ ἡ Συνέλευσις, ν' ἀρνηθῇ τὸ Ἔθνος, ὅ,τι συνωμολόγησεν ἡ Κυβέρνησίς του, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὸ ἀντιπροσωπεύει, ψηφίζω τὴν πίστωσιν. Ἄλλως τὸ κράτος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅταν αἱ ἄλλαι ἐπικράτειαι, πρὸς τὰς ὁποίας ἐρχόμεθα ἀδιακόπως εἰς σχέσεις, εἶναι ἠναγκασμέναι νὰ μὴν πιστεύουν τὴν Κυβέρνησίν μας, ἂν δὲν ἐπιδείξῃ εἰς αὐτὰς εἰδικὴν ἐντολὴν τῆς Συνελεύσεως ἢ τοῦ Κοινοβουλίου, περὶ ἑκάστης εἰδικῆς περιστάσεως. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, θέλομεν πληρώσει τὴν ἀποζημίωσιν· θέλομεν τὴν πληρώσει, διότι ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία μᾶς ἐκπροσωπεῖ, εἶπεν ὅτι θὰ πληρώσῃ.

Εἶναι περιττὸν, Κύριοι, νὰ ἐπανέλθω εἰς ὅ,τι εἶπον χθὲς, διὰ ποίους λόγους δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνηται ἀκαταπαύστως ἡ εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποίαν ὀφείλουν οἱ Ἕλληνες πρὸς τὰς Δυνάμεις, καὶ διατί δὲν πρέπει ἡ εὐγνωμοσύνη νὰ διέπῃ τὰς ἀποφάσεις σας ἐπὶ παντὸς ζητήματος. Μίαν μόνην ἰδέαν σᾶς ἀναμιμνήσκω, ὅτι αἱ Δυνάμεις διὰ τοῦτο ἔδοσαν μεγάλας βοηθείας εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, διότι ἐνόμισαν, ὅτι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ζήσῃ ἀνεξαρτήτως· ἄλλως ἤθελον τὴν κάμει μίαν Σερβίαν, μίαν Μολδοβλαχίαν, καὶ δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς ὁ ὁποῖος νὰ ἰσχυρίζηται, ὅτι, προκειμένου περὶ αὐτονομίας, περὶ ἀνεξαρτησίας, ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν ἀνεξαρτήτων καὶ ἐθνῶν ἀνεξαρτήτων. Ἑπομένως οἰκτιρμοῦ ἀξία ἤθελεν εἶσθαι ἡ Ἑλλάς, ἐὰν, προκειμένου περὶ τοιούτου ζητήματος, ἤθελεν ἐν

γνώσει ταπεινωθῇ· ὁ ξένος κόσμος δὲν ἤθελεν ἔχει ὑπόληψιν εἰς αὐτὴν, καὶ αὐτὸ τὸ μέγα μέλλον, ὅπερ μᾶς ἐπαγγέλλεται ἡ ἐπανάστασις, θέλει μᾶς διαφύγει, ἂν ἐμμείνωμεν εἰς τὰ παλαιά. Ἐνθυμεῖσθε τί μᾶς ἔλεγον οἱ Εὐρωπαῖοι πάντοτε, ὅταν οἱ Ἑπτανήσιοι ἐφώναζον πρὸ τοσούτου χρόνου τὴν ἕνωσιν! Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀναξία νὰ προσλάβῃ καὶ ἄλλην χώραν, ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀναξία νὰ ἦναι μεγαλειτέρα ἀφ' ὅ,τι εἶναι, ἀφοῦ δὲν ἠξεύρει νὰ διαχειρισθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν της! καὶ θέλετε τόρα, ὁπόταν νέα ἐποχὴ ἔρχεται διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ δείξωμεν ἓν δεῖγμα νέας ἀνικανότητος; Ἀλλὰ, Κύριοι, τὸ νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, ἐπὶ ἑνὸς τοιούτου ζητήματος, αὐτὸ, Κύριοι, εἶναι ἐναντίον τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ λαοῦ. Τὰ ἔθνη, Κύριοι, ὡς καὶ οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι τὰ διοικοῦν, δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν καρδίαν· γνωρίζετε τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅτι ἡ καρδία τῶν διπλωματῶν εἶναι εἰς τὴν κεφαλήν των. Οἱ διπλωμάται δὲν ἀκούουν τὴν καρδίαν των, ἀλλὰ τὸν νοῦν των· καὶ ὅ,τι λέγεται περὶ διπλωματῶν, λέγεται καὶ περὶ πάντων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν, εἴτε ὑπουργοὶ εἶναι, εἴτε βουλευταὶ, εἴτε ἀντιπρόσωποι. Ἂν τὴν ἐναντίαν ἀρχὴν ἀκολουθήσωσι τὰ ἔθνη, ὁ κόσμος θὰ γείνῃ χάος.

Διότι ἡ Ῥωσσία φέρ' εἰπεῖν, εὐηργέτησε τὴν Αὐστρίαν εἰς πολλὰς περιστάσεις, δὲν ἕπεται, ὅτι ἡ Αὐστρία πρέπει ν' ἀκολουθῇ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην τὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, ἢ νὰ ἐνδίδῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς, ὅταν ἀντιβαίνουν εἰς τὸ δίκαιον, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν ἢ εἰς τὸ συμφέρον της. Ἅμα, ὡς παρετήρησεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιχειρεῖ τι ἐναντίον τῶν συμφερόντων της, τῶν πλέον μεμακρυσμένων, τὸ 1854, δὲν τὴν ἠκολούθησεν, ἀλλὰ τὴν ἔβλαψεν. Εἶχεν ἐνώπιόν της τὰ εὐεργετήματα τῆς Ῥωσσίας. μόλαταῦτα ἐνόμισεν ὅτι τὸ συμφέρον της ἦτο νὰ μὴ συμμαχήσῃ. Ποῖος θὰ τὴν κατηγορήσῃ; Βεβαίως, ἂν τὸ ἔκαμνεν ἓν ἄτομον, ἦτον ἄξιον κατηγορίας· ἀλλὰ τὰ ἔθνη πρὸς ἄλληλα ἄλλως φέρονται, παρ' ὅπως ἄτομον πρὸς ἄτομον. Αἱ ἀποικίαι τῆς Εὐρώπης ἐν Ἀμερικῇ εἶχον ἀπείρους εὐγνωμοσύνας πρὸς τὴν μητέρα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ μεγαλείτερα συμφέροντα προσφορώτερα εἰς τὸν πατριωτισμόν των, ἄφησαν τὰς σχέσεις των. Ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ Ναπολέοντος πόσας εὐγνωμοσύνας δὲν ὤφειλον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' ὅμως ποτὲ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἀπὸ οὐδετέραν αὐτῶν, ὁσάκις τὰ συμφέροντά των ἄλλο τι ὑπαγορεύουσιν.

Ὅθεν ἀποκρούω ἐντελῶς τὰς θεωρίας καὶ τοῦ κυρίου Πετιμεζᾶ καὶ τοῦ κυρίου Καλλιγᾶ, καθόσον δὲν στηρίζονται εἰς τὸ δίκαιον, καὶ καθόσον πρόκειται νὰ φέρωμεν τὴν κρίσιν ἡμῶν ἐπὶ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως, περὶ

ἧς πρόκειται, καὶ καθ' ἣν τὰ πάντα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ ἡμῶν. Προτείνω τὴν ἐπιψήφισιν τῆς προτάσεως, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλω.

«Ἡ Συνέλευσις ἀποκρούει τὴν αἰτίασιν, ὅτι ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως Σουλιὲ »ὑπῆρξεν ἀδυναμία δικαιοσύνης, ἕνεκα συνενοχῆς αὐτῆς τῆς ἐπικρατείας· »ψηφίζει δὲ τὴν πίστωσιν, ὑποσχεθεῖσαν ἤδη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὅ»πως πληρωθῇ τῷ ἀναφερομένῳ Σουλιέ.»

ΣΗΜ. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 108 κατὰ 103, τριῶν ἀρνηθέντων.

V

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΗΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 15 ΜΑΪΟΥ 1863

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὁ κ. Σαρίπολος κατηγόρησε τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ ἀνικανότητι καὶ ἀβελτηρίᾳ, καὶ ἐζήτησε τὴν πτῶσιν αὐτῆς διατυπώσας ἔγγραφον κατηγορητήριον. Τὸν κ. Σαρίπολον, ἀναπτύξαντα τὸ κατηγορητήριόν του, διεδέχθη ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Θ. Δηλιγιάννης, ὅστις ἀρχόμενος τοῦ λόγου του ἐμέμφθη τοὺς κατηγοροῦντας διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς ζητηθείσης πιστώσεως διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ Σουλιὲ δὲν ἔφερον τὸ κατηγορητήριον, ἀλλ' ἠθέλησαν διὰ πλαγίων προτάσεων νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀντεῖπεν εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τὰ ἑξῆς·

Κύριοι !

Αποκρουω τὴν μομφὴν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπέρριψεν ἐπὶ τῆς μειοψηφίας, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ ζητήσῃ διὰ προτάσεως καθαρᾶς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐδείκνυεν, ἀλλ' ὅτι διὰ προτάσεως πλαγίας ἠθέλησε νὰ φθάσῃ εἰς αὐτόν. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν ἡ μειοψηφία ὑπερασπίσθη, εἶναι ἡ πρότασις,

τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐγώ. Ἡ πρότασις ἐκείνη, Κύριοι, ἀπέχει ἀπείρως ἀπὸ τῆς προτάσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ ἀξιότιμος πληρεξούσιος τοῦ Πανεπιστημίου σήμερον· διότι ἡ πρότασις ἐκείνη τότε μόνον ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὴν πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου, ἣν ὁ κύριος Σαρίπολος διὰ τῆς προτάσεώς του ἐπιζητεῖ, ὅταν ἡ Συνέλευσις, ἡ πλειοψηφία τῆς Συνελεύσεως, ἤθελεν εἴπει, ὅτι δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην πλέον πρὸς Ὑπουργεῖον,*τὸ ὁποῖον ἠξίωσε νὰ διεκπεραιώσῃ τὴν σπουδαιοτέραν τῶν ὑποθέσεων, ἀφ' ὅσας ἐπαρουσίασε μέχρι τοῦδε ἡ ἐπανάστασις, χωρὶς νὰ μὲ ἐρωτήσῃ*. Ἀλλ' ἡ πρότασις τὴν ὁποίαν ὑπέβαλε σήμερον ὁ ἀξιότιμος πληρεξούσιος τοῦ Πανεπιστημίου λέγει ῥητῶς καὶ καθαρῶς, ὅτι δὲν ἀποδίδει ἐμπιστοσύνην πλέον ἡ Συνέλευσις εἰς τὸ ὑπουργεῖον, διότι *ἐπολιτεύθη κακῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην*. Ἄλλο τὸ ἐπολιτεύθη κακῶς, ἄλλο τὸ νὰ πέσῃ ἡ Κυβέρνησις μόνον καὶ μόνον διότι δὲν ἠρώτησε τὴν Συνέλευσιν. Ἡ πρότασις ἡ δευτέρα ἠμπορεῖ καὶ ν' ἀποκρούῃ τὴν πρώτην, διότι ἠμπορεῖ ἡ Συνέλευσις νὰ πιστεύσῃ, νὰ ἐπεισθῇ, ὅτι ὁ ὑπουργὸς πολὺ καλῶς ἐπολιτεύθη, καὶ μολκταῦτα νὰ εἴπῃ· «ἐπειδὴ ἀπηξίωσας νὰ μ' ἐρωτήσῃς, ἐπειδὴ ἐπολιτεύθης ὀπισθοδρομικῶς, ἐπειδὴ δὲν ἐπολιτεύθης συνταγματικῶς,δι'αὐτὸν τὸν λόγον δὲν σὲ ἐμπιστεύομαι εἰς τὸ ἑξῆς νὰ διαχειρίζεσαι τὴν ἐπανάστασιν.» Καὶ προχθὲς, Κύριοι, ὁ ἀξιότιμος πληρεξούσιος τοῦ Πανεπιστημίου ἔφερε πρότασιν καὶ τὴν πρότασιν αὐτὴν ἡ μειοψηφία τῆς Συνελεύσεως δὲν τὴν ὑπεστήριξεν. Ἡ πρότασις τοῦ ἀξιοτίμου πληρεξουσίου τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι πρότασις, τὴν ὁποίαν ἐμόρφωσε μόνος, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὑποστηρίξῃ φανερὰ καὶ δημοσίᾳ· ἦτο λοιπὸν οὐχὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τέχνη ἡ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ νὰ θελήσῃ νὰ ἐπιρρίψῃ μῶμον κατὰ τῆς μειοψηφίας τῆς Συνελεύσεως ἐπὶ δειλίᾳ καὶ πονηρίᾳ.

Ἄλλως τε, Κύριοι, ἡ πρότασις ἦτο τόσον καθαρὰ, ἡ ὁμιλία μου, καὶ ἡ πρώτη τῆς Παρασκευῆς καὶ ἡ δευτέρα τοῦ Σαββάτου, ἦτο τόσον ἀναλελυμένη, ὥστε δὲν ἔμεινε κἀμμία ἀμφιβολία περὶ τοῦ σκοποῦ των. Ἦτο ὅλως περιττὸν νὰ ζητήσῃ ἡ μειοψηφία ἐμμέσους σκοποὺς, ἀφοῦ ὁ ἄμεσος σκοπὸς αὐτῆς ἦτο καθαρὸς καὶ μάλιστα δὲν ἐξετείνετο εἰς ἄλλο τίποτε, εἰμὴ μόνον εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους ὑβριζομένου ἐπισήμως· δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τίποτε, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ καθιερώσωμεν καὶ νὰ φανῶμεν ὀπαδοὶ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου ἀντὶ μιᾶς πολιτικῆς, ἡ ὁποία δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἡ ὁποία μορφοῦται εἰς καταχθόνια συμβούλια. Ἡ πρότασις ἐκείνη ἐπεθύμησεν, αἱ ἀγορεύσεις ἐκεῖναι ἐπεζήτησαν ν' ἀρχίσῃ νέα ἐποχὴ τῆς πατρίδος ἐπὶ αἰσίοις οἰωνοῖς· αἴσιοι δ' οἰωνοὶ εἶναι ἡ καθιέρωσις πολιτικῆς ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένης πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ παρελθόντος. Εἶπον εἰς τὴν Συνέλευσιν

τότε, ὅτι διὰ τρεῖς λόγους θεωρῶ τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι ἔσφαλεν· εἶπον, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον ἔσφαλε, διότι ζήτημα τόσον μέγα τὸ ἀπεφάσισεν ἡ Κυβέρνησις χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Συνέλευσιν· δεύτερον ὅτι δὲν ἐδημοσίευσε τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀφοῦ τὰ ἔγγραφα τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ἔλαβον τὴν πλέον ἐπίσημον δημοσιότητα, δημοσιευθέντα διὰ τοῦ *Μηνύτορος* τῆς Γαλλίας· τρίτον, ἐθεώρησα τὸ Ὑπουργεῖον ἀξιοκατάκριτον, διότι διὰ τῆς προσφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ἔδεσε τὰς χεῖρας τῆς Συνελεύσεως. Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦτα κατηγόρουν τῆς Κυβερνήσεως, συγχρόνως διὰ τῆς ἰδίας προτάσεως ἐπρότεινα ἐγὼ αὐτὸς τὴν ἐπιψήφισιν τῆς πιστώσεως· οὕτως ἡ πρότασίς μου δὲν περιεῖχε τίποτε κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Μόνον ἡ Συνέλευσις, ἂν ἤθελε, κατόπιν ἠδύνατο ν' ἀποφανθῇ κατὰ τοῦ Ὑπουργείου, διότι παρεβίασε μίαν ἀρχὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἐνέργεια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὴν ἀρχὴν τοῦ νὰ μὴ ἐκθέτῃ ἐξωτερικῶς τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος χωρὶς προηγουμένως νὰ συμβουλεύηται τὸ ἔθνος.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν δυσχεραίνει καὶ ἀπορεῖ, πῶς ἡμεῖς ἐπεμβαίνομεν τόσον πολὺ καὶ τόσον πολὺ λεπτολογοῦμεν περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Δὲν ἀπορῶ, Κύριοι, διόλου διὰ τοῦτο. Γνωρίζετε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐπανάστασις ἡμῶν καὶ γνωρίζετε κατὰ συνέπειαν πόσον μεγάλην εὐθύνην ἔχει ἡ Συνέλευσις ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ὅστις τὴν ἐπανάστασιν ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὴν νὰ τὴν διευθύνῃ. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι μεγάλη· ὅθεν ἡ Συνέλευσις πρέπει νὰ ἦναι ἀδιακόπως προσεκτικὴ εἰς τὰ διαβήματα τῆς ἐξουσίας, ἥτις εἰς τὰ ἔξω ἀντιπροσωπεύει τὸ σύνολον τῆς Ἑλλάδος· δυστυχῶς ὅμως αἱ ἀρχαὶ, τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἠσπάσθη καὶ αἱ περὶ αὐτῆς ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπήτησαν τὴν λεπτολογίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς Συνελεύσεως καὶ ἰδίως τῆς μειοψηφίας αὐτῆς. Διότι, Κύριοι, εἶναι ὅλως Ὀθωνικὸν, ζήτημα τοιοῦτον, ὁποῖον τὸ προκείμενον, νὰ τὸ ἀποφασίζῃ ἡ Κυβέρνησις χωρὶς ἡ Συνέλευσις νὰ ἐρωτᾶται. Θέλουν μᾶς εἴπει, καὶ μᾶς τὸ εἶπον νομίζω, ὅτι, ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ταμείου χρήματα, ἰδοὺ, ὅτι ἤλθομεν καὶ σᾶς ἐζητήσαμεν τὴν ἄδειαν. Ναὶ καὶ ὁ Ὄθων ἔπραττε τὸ αὐτό· ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ πληρωμὴ, πάντοτε ἐζήτει τὴν συγκατάθεσιν τῶν Βουλῶν. Ἀλλ' ἐὰν, Κύριοι, διὰ τὸ μηδαμινώτερον ποσὸν, ἐὰν διὰ μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀπαιτῆται νὰ γείνῃ νόμος προηγουμένως, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιψηφισθῇ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, καὶ καμμία ὑπόσχεσις δὲν γίνεται περὶ πληρωμῆς, ἂν δὲν ὑπάρχῃ νομοθετικὴ πρᾶξις, πῶς οἱ Ὑπουργοὶ ἀπεφάσισαν μόνοι των περὶ χρηματικοῦ ποσοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ πληρωμὴ συνεπιφέρει τὴν ἐθνικὴν ἀτίμωσιν; Πῶς, Κύριοι, νομίζετε, ὅτι ἐντίμως δὲν ἠδύνασθε, πρὶν ὑποσχεθῆτε τὴν πληρωμὴν, νὰ καταστήσητε τὴν ἰδέαν σας γνωστὴν εἰς τὴν νόμιμον ἐξουσίαν καὶ μετὰ

ταῦτα λαβόντες τὴν συγκατάθεσίν της νὰ δώσητε τὴν ὑπόσχεσιν; Ἀλλὰ, Κύριε, μοὶ φωνάζουν οἱ κύριοι Ὑπουργοὶ, ἂς μείνουν εἰς βάρος μας τὰ χρήματα· τοιοῦτος ὅμως συμβιβασμὸς περὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς δὲν γίνεται ποτέ. Ἄλλως τε δὲν ἀπαιτεῖ ὁ νόμος νὰ δίδωσιν ἐγγύησιν οἱ ὑπουργοί. Τὸ Ὑπουργεῖον δὲν εἶναι μονοπώλιον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιουσίαν, διότι αὐτὴ θὰ ἦτον ἡ ἀθλιεστέρα πολιτική· οἱ ὑπουργοὶ γίνονται ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ σέβωνται τὴν πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται, νὰ σέβωνται τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον τοὺς κατέστησε φύλακας τῆς τιμῆς του. Ἡ Συνέλευσις, Κύριοι, ἀντιπροσωπεύει, ὅπως σᾶς εἶπεν ὁ ἔντιμος τοῦ Πανεπιστημίου πληρεξούσιος, καὶ τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὸν Βασιλέα· θὰ προσθέσω μόνον ταύτην τὴν παρατήρησιν καὶ θὰ κάμω μόνον ταύτην τὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν κρίνω ἀναγκαίαν· ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καθὼς ἡ Συνέλευσις εἶναι κάτοχος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ διαχειρισθῇ αὐτὴν ποτέ· ἡ Συνέλευσις ὅμως δὲν ἔχει αὐτὸν τὸν περιορισμόν. Κανεὶς δὲν εἶπεν εἰς τὴν Συνέλευσιν τίνι τρόπῳ νὰ ἐνεργῇ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν· ἡ Συνέλευσις εἶναι ἡ πηγὴ αὐτῆς, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ποτὲ νὰ διοικήσῃ· μολοντοῦτο εἰς κανὲν συνταγματικὸν κράτος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἢ τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἀποφασίζει σπουδαίαν ὑπόθεσιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου μεταξὺ δύο ἐπικρατειῶν χωρὶς νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ Βασιλεύς· κατὰ μείζονα λόγον οἱ σημερινοὶ Ὑπουργοὶ ὤφειλον ν' ἀναφέρωσιν αὐτὴν εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ εἶναι κωμικώτατον νὰ ἰσχυρίζωνται τὴν ἐναντίαν ἀρχὴν καὶ νὰ θέλωσι νὰ τοὺς πιστεύσωμεν· νὰ ὑποστηρίζωσιν, ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι, ὅτι εἴμεθα Συνέλευσις αὐτόνομος, Συνέλευσις τοῦ ἔθνους, καὶ συγχρόνως νὰ διϊσχυρίζωνται ὅτι ἠμποροῦν ἐντὸς τοῦ δικαιώματός των νὰ ὑπόσχωνται ὅ,τι θέλωσι, καὶ εἰς τὸ τέλος, ὅταν θὰ πληρώσωσι τὰ ὑποσχεθέντα χρήματα, τότε νὰ ἔρχωνται νὰ μᾶς ἐρωτῶσιν, καὶ νὰ προβάλλωσιν ὅτι ταῦτα πράττοντες ὑποστηρίζουσι τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Τί εἶναι τότε ἡ Συνέλευσις ἐνώπιόν των; Τί εἶναι ἂν οὐχὶ ἓν μηδενικόν; Ὅταν δὲ λέγουν, ὅτι εἶσθε ἐλεύθεροι νὰ ἀπορρίψητε τὸ αἰτούμενον ποσὸν, ἀγνοοῦν τὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι διέπουσι τὰ ἔθνη τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν ὑπόσχεται ἡ Κυβέρνησις, φρονῆτε, Κύριοι, ὅτι πρέπει νὰ παρίσταται πάντοτε μ' ἓν δίπλωμα τῆς Συνελεύσεως ἐνώπιον τῶν ξένων καὶ νὰ λέγῃ εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίστασιν, ὅτι ἔχει τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας τὴν συγκατάθεσιν; Ὄχι, Κύριοι, κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν τεκμαίρεται πάντοτε ἡ ἄδεια αὕτη· ἐνώπιον τῶν ξένων, ὅ,τι ὑπόσχεται ἡ Κυβέρνησις, ὑπόσχεται ἡ Ἐπικράτεια. Ἀλλ' εἶπεν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν: «ἐπολιτεύθημεν ὅπως ἐπολιτεύθημεν, διότι εἴδομεν ὅτι κινδυνεύουν τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος». Καὶ τί σᾶς

ζητοῦμεν, Κύριοι; Οὐχὶ ἄλλο τίποτε, εἰμὴ νὰ ὑποβάλητε τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν· λέγοντες δὲ ὅτι πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνων μᾶς ἀπεφύγατε, προδίδετε τὴν πεποίθησιν ὅτι σεῖς μόνον εἴχετε πατριωτισμὸν καὶ ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ σκεφθῶμεν οὔτε τοὺς κινδύνους, οὔτε τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Καὶ ἂν ἀπ' ἀρχῆς σᾶς ἐβλέπομεν ὅτι ἐθεωρήσατε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, τὴν διεκδικουμένην παρὰ τοῦ κυρίου Πρέσβεως, ὡς ὑπόθεσιν δικαίαν, ἴσως, ἴσως ἤθελον σᾶς συγχωρήσει πιστεύων, ὅτι ἡ πεποίθησίς σας σᾶς παρέσυρεν· ἀλλ' ἤδη ὅτε βλέπομεν, ὅτι εἴσθε ἐν γνώσει ὅτι σᾶς ζητοῦσι τὰ ἄδικα· τώρα ὅτε βλέπομεν, ὅτι τὸ ἄδικον ἐστηρίζετο ἐπὶ κηλίδος προστριβομένης εἰς τὸ ἔθνος, τὸ νὰ μὴ ἔλθητε νὰ καθυποβάλητε εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἀναγκάζεσθε νὰ κηρύξητε δίκαιον τὸ ἄδικον, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀποφασίζητε σεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ τὸ ἀποφασίζητε ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, ἐγκολάπτοντες τοιοῦτον ὄνειδος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, δὲν θέλομεν σᾶς τὸ συγχωρήσει, εἰμὴ ὅταν διὰ τῆς πλειοψηφίας μᾶς καταναγκάσητε.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μου κηρύττω ὅτι εἶναι προσέτι Ὀθωνικὸν τὸ ἀποσιωπᾷν τὰ γεγονότα. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐβεβαίωσεν ἐπὶ τέλους, ὅτι ἡ γνωμοδότησις τῶν νομικῶν, τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθη, ἦτο τοιαύτη, ὅπως τὴν ἐξέθεσα ἐγώ. Οἱ νομικοὶ συνεβούλευσαν τὴν Κυβέρνησιν νὰ κάμῃ ἔκκλησιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Δὲν εἶπον ἐγὼ ν' ἀναγάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς διαιτησίαν.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Οὔτε τοῦτο.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἂν δὲν λανθάνωμαι, ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶπεν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεδοκίμασε τὴν πολιτικὴν τοῦ Πρέσβεώς του, δὲν ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν τὴν γνωμοδότησιν τῶν νομικῶν ἥτις ἦτον ὑπὲρ τῆς διαιτησίας. Τοιοῦτόν τι ἀντελήφθην· ὁ Ὑπουργὸς τὸ ἀρνεῖται· τὰ πρακτικὰ θὰ ἦναι εἰλικρινέστερα αὐτοῦ. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν θέλω ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ εἴπω τί ὡμίλησα μετὰ τῶν ἰδίων κυβερνώντων, καὶ τί ἤξεύρω πληροφορηθεὶς ἐκτὸς τοῦ περιβόλου· σᾶς λέγω ὅμως, ὅτι εἶναι ἀδύνατον οἱ νομικοί, ἐκτὸς ἂν ἦσαν φρενοβλαβεῖς, νὰ σᾶς εἶπον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἰσχυρίζεσθε· διότι ἂν οἱ νομικοὶ ἤθελον σκεφθῇ, ἤθελον σᾶς εἰπεῖ, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀποφασίσητε τὸ ζήτημα σεῖς μόνοι, ἀλλὰ διὰ τῆς Συνελεύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπορρέετε.

Ἐπίσης, Κύριοι, Ὀθωνικὸν θεωρῶ *τὸ δουλεύειν τοῖς ξένοις*.

ΓΟΝΤΙΚΑΣ. Αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Μὴ σᾶς φαίνεται, κύριε Γόντικα, βαρεῖα ἡ λέξις, οὔτε

Ἀριστοτέλειος, διότι τῳόντι *δουλεύειν* θεωρῶ τὸ νὰ ὑπακούσῃ μία κυβέρνησις εἰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας φρονεῖ ἀδίκους καὶ τὰς ὁποίας ἐγγράφως ἐξέθεσεν ὡς τοιαύτας· διότι ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὴν ἰδέαν σας, εἶναι τοσοῦτον μικρὰ ἐνώπιον τῶν μεγάλων, ὥστε μὲ μίαν μόνον κονδυλιὰν ἠδύναντο νὰ τὴν σβέσωσιν ἀπὸ τὸν χάρτην. Δουλεύειν τοῖς ξένοις εἶναι, Κύριοι, ὅταν τὸ διεθνὲς δίκαιον σᾶς ἀνοίγῃ τὸν δρόμον νὰ φθάσητε εἰς ἀξιοπρεπὲς τέλος, νὰ προσφύγητε εἰς διαιτητάς, οἵτινες ἤθελον σᾶς εἰπεῖ, ὅτι ἔχετε ἄδικον ἢ δίκαιον, καὶ ἀντὶ τούτου, πτοηθέντες ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων ἄλλων ἐπικρατειῶν, εἴπετε : *ὑπακούομεν*· διότι οὔτε ἐπείσθητε, Κύριοι, ὅτι ἔχετε ἄδικον, οὔτε εἰς τὴν βίαν ὑπεκύψατε, ἀλλ' ὑπεκύψατε εἰς αἴσθημα ποταπὸν καὶ ἀνάξιον ἔθνους ἀνεξαρτήτου.

Δύνασθε νὰ μὲ εἴπητε, ὅτι ὑπεκύψατε εἰς τὴν βίαν τῆς Γαλλίας ; Ὄχι· ἡ Γαλλία ἐζήτησε τὴν πληρωμήν, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἀπέκλεισε τὴν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων σας, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι συγχρόνως θὰ χύσῃ καὶ δάκρυ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολιτεύθητε. Μεγαλείτερος δὲ μῶμος δὲν ἠδύνατο νὰ προστριβῇ εἰς τὴν Γαλλίαν, παρὰ τὸν ὁποῖον προσετρίψατε εἰς αὐτὴν εἰπόντες, ὅτι τὰ μεγάλα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἤνοιξεν, ἡ Γαλλία ἤθελε τὰ καταστρέψει μνησικακοῦσα, διότι εἰς μίαν ὑπόθεσιν ἑνὸς Σουλιὲ ἠθελήσατε νὰ προσφερθῆτε πρὸς αὐτὴν ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους. Εἶναι δὲ μεγίστη ἔλλειψις νοὸς πολιτικοῦ τὸ νὰ πιστεύητε, ὅτι μία Δύναμις μεγάλη, ὡς ἡ τῆς Γαλλίας, διευκολύνει τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν συμφερόντων της, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πολιτικήν της ἄλλο τι ἢ τὸ πολιτικόν της συμφέρον. Καμμία Δύναμις εὐρωπαϊκὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἄλλον δρόμον, ἢ τὸν δρόμον τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος αὐτῆς, διότι ἐπὶ τῶν ἐπικρατειῶν τὸ πολιτικὸν συμφέρον εἶναι ἡ ἱερωτέρα αἰτία. Τί θὰ εἰπῇ πολιτικὸν συμφέρον εἰς ἐπικράτειαν ; Θὰ εἰπῇ πατριωτισμός. Καὶ ὅπως εἶναι ἄξιος μεγίστων ἐπαίνων καὶ στεφάνων ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παρὰ τὸν πατριωτισμόν του δὲν ἔχει τίποτε ἱερώτερον, οὕτω καὶ αἱ ἐπικράτειαι. Καὶ νομίζετε, Κύριοι, ὅτι ἂν ἀντιβαίνῃ εἰς τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἀντιβαίνῃ εἰς τὰ συμφέροντα τὰ πολιτικὰ τῆς Γαλλίας ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γεωργίου καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι μὲ τὰς 60,000 φράγκα, τὰ ὁποῖα ἐδώκατε εἰς τὸν Σουλιέ, ὅτι μὲ τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐδείξατε, ἤθελε μετατρέψει ἡ Γαλλία πολιτικήν ;

Ὁπόθεν καὶ ἂν λάβητε αὐτὸ τὸ ζήτημα, θέλετε τὸ εὕρει σαθρόν. Ταῦτα δὲ λέγων δὲν θέλω νὰ πέσητε· ὄχι, δεν τὸ θέλω. Πρέπει ὅμως, Κύριοι, μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ διευθύνωμεν τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Πολλοὶ πολλάκις ἀνέβησαν τὸ βῆμα καὶ σᾶς

εἶπον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διεκδικεῖ τὴν τιμὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οὐχὶ τὰ ἄτομα. Καὶ τίς ἠρνήθη αὐτῷ τὴν τιμήν; Τίς διενοήθη ποτὲ νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἐπανάστασιν τόσον χαμηλά; Ἀλλὰ τὸ νὰ θέλωσί τινες ὄπισθεν τῆς ἰδέας ταύτης νὰ κρυφθῶσι· τὸ νὰ θέλωσι νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ αὐτῆς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ εἷς ἕκαστος αὐτῶν, ὡς ἄτομον, διεκδικεῖ τὴν τιμὴν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο ἀπὸ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον συγχωνεύονται, αὐτὸ εἶναι παραλογισμός. Ἐννοεῖτε ποῦ τείνει αὕτη ἡ ἰδέα· κλείσατε τοὺς ὀφθαλμούς σας πρὸς τοὺς διοικοῦντας, διότι μὴ λησμονήσετε ποτέ, ὅτι καὶ αὐτοὶ μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ ἡ ἐπανάστασις εἶναι τοῦ λαοῦ. Ὄχι, Κύριοι, χωρὶς ν' ἀναφέρωμαι εἰς ἄτομα, ἡ ἐπανάστασις πρέπει νὰ ἦναι προσεκτικὴ πρὸς τοὺς διοικοῦντας, διότι ἡ ἐπανάστασις ἦτο πολὺ ἠπία, μετριοπαθής, καὶ διότι ὅριον ἀπότομον χωρίζον τὸ παρελθὸν δὲν ὑπάρχει, καὶ ἄριστα δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ θέλετε νὰ μὴ προσέχητε εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνὸς ὑπουργοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ὁποῖος κατηνάλωσε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του εἰς τὸ νὰ καταδουλεύηται κατὰ τὸ παρελθὸν τοὺς νόμους; Δὲν θέλω νὰ θεωρῆται ἐπουσιῶδες, Κύριοι, τὸ νὰ βλέπωμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, καθ' ὃν αἱ Κυβερνήσεις ἐσκέπτοντο πρὸ αὐτῆς. Δὲν θέλω ἐπίσης νὰ μὴ πτοώμεθα, ὅταν βλέπωμεν, ὅτι ὁ ἐκλογικὸς νόμος καὶ τὰ δίκαια τῶν Δήμων, ἢ τῆς ἐπαρχίας, γίνωνται ἕρμαιον τῆς θελήσεως τοῦ διοικοῦντος· καὶ πρέπει νὰ ἤμεθα πολὺ προσεκτικώτεροι, ὅταν διοικῶσιν ἄνθρωποι, περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν ὁποίων ἔχω περισσοτέραν ἀφορμὴν νὰ διστάζω, διότι ἔχω διδόμενα κακοῦ παρελθόντος, παρ' ὅπως ἤθελον σκεφθῆ, ἐὰν εἶχον ἐνώπιόν μου κυβερνήτας, οὐδόλως εἰς αὐτὸ ἐνοχοποιημένους.

Πρέπει νὰ ἤμεθα πολὺ προσεκτικοί, πρέπει ἀόκνως νὰ ἐξετάζωμεν τὴν πορείαν τῆς Κυβερνήσεως, διότι ἡ ἐπανάστασις ἀληθῶς εἶναι μεγάλη, ἀλλ' εἶναι μεγάλη μόνον διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας αὐτοῦ τοῦ μεγαλείου δὲν ὑπάρχει ἀπόδειξις (*Ἐπιδοκιμασίαι*). Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος κατατάττεται εἰς τὰς ἐπαναστάσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι γίνονται χάριν τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς· οὔτε δάκτυλος ξένος ὑπεκίνησεν αὐτήν, οὔτε ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, οὔτε θρησκευτικόν τι ζήτημα, ἀλλ' ὁ πόθος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τοῦ νὰ ἴδῃ πραγματοποιουμένην τὴν ἐλευθερίαν του (*Εὖγε!*) καὶ αἱ τοιούτου εἴδους ἐπαναστάσεις κατατάττονται εἰς τὴν πρώτην θέσιν τῶν ἐπαναστάσεων. Ἠμπορῶ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 τῆς Γαλλίας· διὰ τί; — διότι ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη τῆς Γαλλίας δὲν ἐνηργήθη παρὰ τῶν συνταγματικῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν δημοκρατικῶν, καὶ οἱ δημοκρατικοὶ δὲν ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀνηθικότητος τοῦ Φιλίππου, διότι οἱ δημοκράται, καὶ ἠθικὴ ἂν ἦτον ἡ

Ὀρλεανικὴ δυναστεία, ἤθελον ἐπαναστατήσει πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἡ ἀντιπολίτευσις τοῦ 1848 ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐτελέσθη παρ' αὐτῆς. ἀλλ' ὑπὸ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐνῷ παρ' ἡμῖν ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων, ὅσα παρουσιάσθησαν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν θέλετε εὕρει πουθενὰ τὸ δημοκρατικόν, δὲν θέλετε εὕρει οὔτε ἄλλο τι στοιχεῖον· πᾶν ἐπαναστατικὸν στοιχεῖον πηγὴν εἶχε τὸν κοινὸν πόθον τοῦ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀληθῆ καὶ ἔντιμον ἐλευθερίαν. Περιπλέον ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας παρεφέρθη, δὲν ἐφάνη τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥστε νὰ διευθυνθῇ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρὸς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον προὐτίθετο, ἤρχισεν ἀπὸ τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Γαλλίας καὶ κατέληξεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν (*Εὖγε!*). Ἡ Ἑλλὰς ὅμως, Κύριοι, ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον προέθετο, καὶ τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὀφείλεται εἰς τὰς ἀρετὰς τὰς μεγάλας τῆς μετριοπαθείας, τῆς συνέσεως, καὶ ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρετὴν τοῦ διαγινώσκειν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος λαός, τὰ ἀληθῆ συμφέροντά του. Πολυειδεῖς φατρίαι ὑπῆρχον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως παρ' ἡμῖν, καὶ μολαταῦτα ὅλα τὰ σπουδαῖα ζητήματα ἐλύθησαν ὁμοφώνως. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ Ἀλφρέδου, καὶ μετέπειτα ὑπὲρ τοῦ Γεωργίου, περὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο δυνατὸν ἄλλοτε νὰ συμφωνήσωσι τρεῖς ἄνθρωποι, συνεφώνησε τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Καὶ τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας τοῦ Ἡγεμόνος, τὸ ὁποῖον εὐλόγως ἠδύνατό τις νὰ φοβηθῇ, διότι πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ λαῷ φανατικοί, ἀδιστάκτως ἐλύθη. Ὅλα ταῦτα τὰ ζητήματα ἡ ὁμοφροσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰ διέλυσε. Διότι λοιπὸν ἡ ἐπανάστασις εἶναι τόσον μεγάλη, τόσον μεγαλόφρων, διότι ἡμεῖς ἡ τάξις ἡ κυβερνῶσα, δὲν ἐδώκαμεν δείγματα ἴσης ἀξίας, διὰ τοῦτο δώσατε προσοχήν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἔλθῃ ὁ νέος βασιλεὺς καὶ νὰ μὴν εὕρῃ μεταβολήν τινα ἰδεῶν, καὶ κρείττονά τινα περὶ τὸ διοικεῖν πολιτικήν. Λυποῦμαι δὲ μεγάλως βλέπων, ὅτι οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἐκάμαμεν βῆμα, καὶ τούτου τρανὴν ἀπόδειξιν θεωρῶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ζήτημα τὸ προκείμενον. Τοὺς λόγους ἐξέθεσα, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ προσθέσω ἄλλους.

Ἀπκρούω λοιπὸν τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι διὰ τῆς προτάσεως, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν ἡ μειοψηφία τῆς Συνελεύσεως, ἐπεδίωξε τὴν πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου. Ἡ διαγωγὴ τῆς μειοψηφίας ὑπῆρξε καθαρά. Ἡ μειοψηφία κατέκρινε καὶ κατεφέρθη, διότι εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν τῆς Κυβερνήσεως εὗρε δόσιν τινὰ Ὀθωνισμοῦ.

VI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΛΙΒΑΔΙΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1863

Κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου· τοῦ νὰ διετίθωνται οἱ ἐθνικοὶ βοσκήσιμοι τόποι ἐν μέρει ὑπὲρ τῶν χωρίων, ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων κεῖνται δωρεὰν, ἵνα χρησιμεύσωσι πρὸς βασκὴν τῶν ζώων αὐτῶν, τὸ δὲ πλεονάζον πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου, ὡμίλησεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος κατακρίνας αὐτὴν, ὡς μέτρον προσωρινὸν καὶ ἀνεπαρκές. Ἐν ὀλίγοις ἀντέκρουσεν αὐτὸν ὁ κ Καλός· δεκτῆς δὲ γενομένης τῆς προτάσεως τοῦ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ, νὰ ἐκθέσῃ ἕκαστος τὸ σύστημά του ἀνέπτυξεν αὐτὸς πρῶτος τὸ ἑαυτοῦ οὕτω:

Κύριοι!

Νομιζω ὅτι ἦτο ὁμολογουμένως καθῆκον τοῦ ἔθνους, συνηγμένου ἐν Συνελεύσει νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος· νομίζω δὲ συγχρόνως, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐτύχημα νὰ φθάσωμεν εἰς μίαν λύσιν σύμφωνον πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὀνομάζω δὲ εὐτύχημα τῆς Συνελεύσεως τὴν τοιαύτην λύσιν, διότι ἐξαιρετικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πολὺ γόνιμον, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ φέρωμεν δι' αὐτοῦ εἰς μέσον μεγάλην ἐθνικὴν ὠφέ-

ταῦτα λαβόντες τὴν συγκατάθεσίν της νὰ δώσητε τὴν ὑπόσχεσιν; Ἀλλά, Κύριε, μοὶ φωνάζουν οἱ κύριοι Ὑπουργοί, ἂς μείνουν εἰς βάρος μας τὰ χρήματα· τοιοῦτος ὅμως συμβιβασμὸς περὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς δὲν γίνεται ποτέ. Ἄλλως τε δὲν ἀπαιτεῖ ὁ νόμος νὰ δίδωσιν ἐγγύησιν οἱ ὑπουργοί. Τὸ Ὑπουργεῖον δὲν εἶναι μονοπώλιον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιουσίαν, διότι αὐτὴ θὰ ἦτον ἡ ἀθλιεστέρα πολιτική· οἱ ὑπουργοὶ γίνονται ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ σέβωνται τὴν πηγήν, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται, νὰ σέβωνται τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον τοὺς κατέστησε φύλακας τῆς τιμῆς του. Ἡ Συνέλευσις, Κύριοι, ἀντιπροσωπεύει, ὅπως σᾶς εἶπεν ὁ ἔντιμος τοῦ Πανεπιστημίου πληρεξούσιος, καὶ τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὸν Βασιλέα· θὰ προσθέσω μόνον ταύτην τὴν παρατήρησιν καὶ θὰ κάμω μόνον ταύτην τὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν κρίνω ἀναγκαίαν· ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καθὼς ἡ Συνέλευσις εἶναι κάτοχος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ διαχειρισθῇ αὐτὴν ποτέ· ἡ Συνέλευσις ὅμως δὲν ἔχει αὐτὸν τὸν περιορισμόν. Κἀνεὶς δὲν εἶπεν εἰς τὴν Συνέλευσιν τίνι τρόπῳ νὰ ἐνεργῇ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν· ἡ Συνέλευσις εἶναι ἡ πηγὴ αὐτῆς, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ποτὲ νὰ διοικήσῃ· μολοντοῦτο εἰς κἀνὲν συνταγματικὸν κράτος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἢ τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἀποφασίζει σπουδαίαν ὑπόθεσιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου μεταξὺ δύο ἐπικρατειῶν χωρὶς νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ Βασιλεύς· κατὰ μείζονα λόγον οἱ σημερινοὶ Ὑπουργοὶ ὤφειλον ν' ἀναφέρωσιν αὐτὴν εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ εἶναι κωμικώτατον νὰ ἰσχυρίζωνται τὴν ἐναντίαν ἀρχὴν καὶ νὰ θέλωσι νὰ τοὺς πιστεύσωμεν· νὰ ὑποστηρίζωσιν, ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι, ὅτι εἴμεθα Συνέλευσις αὐτόνομος, Συνέλευσις τοῦ ἔθνους, καὶ συγχρόνως νὰ διϊσχυρίζωνται ὅτι ἠμποροῦν ἐντὸς τοῦ δικαιώματός των νὰ ὑπόσχωνται ὅ,τι θέλωσι, καὶ εἰς τὸ τέλος, ὅταν θὰ πληρώσωσι τὰ ὑποσχεθέντα χρήματα, τότε νὰ ἔρχωνται νὰ μᾶς ἐρωτῶσιν, καὶ νὰ προβάλλωσιν ὅτι ταῦτα πράττοντες ὑποστηρίζουσι τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Τί εἶναι τότε ἡ Συνέλευσις ἐνώπιόν των; Τί εἶναι ἂν οὐχὶ ἓν μηδενικόν; Ὅταν δὲ λέγουν, ὅτι εἶσθε ἐλεύθεροι νὰ ἀπορρίψητε τὸ αἰτούμενον ποσόν, ἀγνοοῦν τὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι διέπουσι τὰ ἔθνη τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν ὑπόσχεται ἡ Κυβέρνησις, φρονῆτε, Κύριοι, ὅτι πρέπει νὰ παρίσταται πάντοτε μ' ἓν δίπλωμα τῆς Συνελεύσεως ἐνώπιον τῶν ξένων καὶ νὰ λέγῃ εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίστασιν, ὅτι ἔχει τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας τὴν συγκατάθεσιν; Ὄχι, Κύριοι, κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν τεκμαίρεται πάντοτε ἡ ἄδεια αὕτη· ἐνώπιον τῶν ξένων, ὅ,τι ὑπόσχεται ἡ Κυβέρνησις, ὑπόσχεται ἡ Ἐπικράτεια. Ἀλλ' εἶπεν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν: «ἐπολιτεύθημεν ὅπως ἐπολιτεύθημεν, διότι εἴδομεν ὅτι κινδυνεύουν τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος». Καὶ τί σᾶς

ζητοῦμεν, Κύριοι; Οὐχὶ ἄλλο τίποτε, εἰμὴ νὰ ὑποβάλητε τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν· λέγοντες δὲ ὅτι πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνων μᾶς ἀπεφύγατε, προδίδετε τὴν πεποίθησιν ὅτι σεῖς μόνον εἴχετε πατριωτισμὸν καὶ ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ σκεφθῶμεν οὔτε τοὺς κινδύνους, οὔτε τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Καὶ ἂν ἀπ' ἀρχῆς σᾶς ἐβλέπομεν ὅτι ἐθεωρήσατε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, τὴν δικαδικουμένην παρὰ τοῦ κυρίου Πρέσβεως, ὡς ὑπόθεσιν δικαίαν, ἴσως, ἴσως ἤθελον σᾶς συγχωρήσει πιστεύων ὅτι ἡ πεποίθησίς σας σᾶς παρέσυρεν· ἀλλ' ἤδη ὅτε βλέπομεν, ὅτι εἶσθε ἐν γνώσει ὅτι σᾶς ζητοῦσι τὰ ἄδικα· τώρα ὅτε βλέπομεν, ὅτι τὸ ἄδικον ἐστηρίζετο ἐπὶ κηλίδος προστριβομένης εἰς τὸ ἔθνος, τὸ νὰ μὴ ἔλθητε νὰ καθυποβάλητε εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἀναγκάζεσθε νὰ κηρύξητε δίκαιον τὸ ἄδικον, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀποφασίζητε σεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ τὸ ἀποφασίζητε ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, ἐγκολάπτοντες τοιοῦτον ὄνειδος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, δὲν θέλομεν σᾶς τὸ συγχωρήσει, εἰμὴ ὅταν διὰ τῆς πλειοψηφίας μᾶς καταναγκάσητε.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μου κηρύττω ὅτι εἶναι προσέτι Ὀθωνικὸν τὸ ἀποσιωπᾷν τὰ γεγονότα. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐβεβαίωσεν ἐπὶ τέλους, ὅτι ἡ γνωμοδότησις τῶν νομικῶν, τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθη, ἦτο τοιαύτη, ὅπως τὴν ἐξέθεσα ἐγώ. Οἱ νομικοὶ συνεβούλευσαν τὴν Κυβέρνησιν νὰ κάμῃ ἔκκλησιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Δὲν εἶπον ἐγὼ ν' ἀναγάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς διαιτησίαν.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Οὔτε τοῦτο.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἂν δὲν λανθάνωμαι, ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶπεν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεδοκίμασε τὴν πολιτικὴν τοῦ Πρέσβεώς του, δὲν ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν τὴν γνωμοδότησιν τῶν νομικῶν ἥτις ἦτον ὑπὲρ τῆς διαιτησίας. Τοιοῦτόν τι ἀντελήφθην· ὁ Ὑπουργὸς τὸ ἀρνεῖται· τὰ πρακτικὰ θὰ ἦναι εἰλικρινέστερα αὐτοῦ. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν θέλω ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ εἴπω τί ὡμίλησα μετὰ τῶν ἰδίων κυβερνώντων, καὶ τί ἠξεύρω πληροφορηθεὶς ἐκτὸς τοῦ περιβόλου· σᾶς λέγω ὅμως, ὅτι εἶναι ἀδύνατον οἱ νομικοί, ἐκτὸς ἂν ἦσαν φρενοβλαβεῖς, νὰ σᾶς εἶπον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἰσχυρίζεσθε· διότι ἂν οἱ νομικοὶ ἤθελον σκεφθῇ, ἤθελον σᾶς εἰπεῖ, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀποφασίσητε τὸ ζήτημα σεῖς μόνοι, ἀλλὰ διὰ τῆς Συνελεύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπορρέετε.

Ἐπίσης, Κύριοι, Ὀθωνικὸν θεωρῶ *τὸ δουλεύειν τοῖς ξένοις.*

ΓΟΝΤΙΚΑΣ. Αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Μὴ σᾶς φαίνεται, κύριε Γόντικα, βαρεῖα ἡ λέξις, οὔτε

Ἀριστοτέλειος, διότι τῳόντι *δουλεύειν* θεωρῶ τὸ νὰ ὑπακούσῃ μία κυβέρνησις εἰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας φρονεῖ ἀδίκους καὶ τὰς ὁποίας ἐγγράφως ἐξέθεσεν ὡς τοιαύτας· διότι ἡ Ἑλλὰς, κατὰ τὴν ἰδέαν σας, εἶναι τοσοῦτον μικρὰ ἐνώπιον τῶν μεγάλων, ὥστε μὲ μίαν μόνον κονδυλιὰν ἠδύναντο νὰ τὴν σβέσωσιν ἀπὸ τὸν χάρτην. Δουλεύειν τοῖς ξένοις εἶναι, Κύριοι, ὅταν τὸ διεθνὲς δίκαιον σᾶς ἀνοίγῃ τὸν δρόμον νὰ φθάσητε εἰς ἀξιοπρεπὲς τέλος, νὰ προσφύγητε εἰς διαιτητὰς, οἵτινες ἤθελον σᾶς εἰπεῖ, ὅτι ἔχετε ἄδικον ἢ δίκαιον, καὶ ἀντὶ τούτου, πτοηθέντες ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων ἄλλων ἐπικρατειῶν, εἴπετε : *ὑπακούομεν*· διότι οὔτε ἐπείσθητε, Κύριοι, ὅτι ἔχετε ἄδικον, οὔτε εἰς τὴν βίαν ὑπεκύψατε, ἀλλ' ὑπεκύψατε εἰς αἴσθημα ποταπὸν καὶ ἀνάξιον ἔθνους ἀνεξαρτήτου.

Δύνασθε νὰ μὲ εἴπητε, ὅτι ὑπεκύψατε εἰς τὴν βίαν τῆς Γαλλίας ; Ὄχι· ἡ Γαλλία ἐζήτησε τὴν πληρωμὴν, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἀπέκλεισε τὴν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων σας, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι συγχρόνως θὰ χύσῃ καὶ δάκρυ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολιτεύθητε. Μεγαλείτερος δὲ μῶμος δὲν ἠδύνατο νὰ προστριβῇ εἰς τὴν Γαλλίαν, παρὰ τὸν ὁποῖον προσετρίψατε εἰς αὐτὴν εἰπόντες, ὅτι τὰ μεγάλα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἤνοιξεν, ἡ Γαλλία ἤθελε τὰ καταστρέψει μνησικακοῦσα, διότι εἰς μίαν ὑπόθεσιν ἑνὸς Σουλιὲ ἠθελήσατε νὰ προσφερθῆτε πρὸς αὐτὴν ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους. Εἶναι δὲ μεγίστη ἔλλειψις νοὸς πολιτικοῦ τὸ νὰ πιστεύητε, ὅτι μία Δύναμις μεγάλη, ὡς ἡ τῆς Γαλλίας, διευκολύνει τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν συμφερόντων της, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πολιτικήν της ἄλλο τι ἢ τὸ πολιτικόν της συμφέρον. Καμμία Δύναμις εὐρωπαϊκὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἄλλον δρόμον, ἢ τὸν δρόμον τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος αὐτῆς, διότι ἐπὶ τῶν ἐπικρατειῶν τὸ πολιτικὸν συμφέρον εἶναι ἡ ἱερωτέρα αἰτία. Τί θὰ εἰπῇ πολιτικὸν συμφέρον εἰς ἐπικράτειαν ; Θὰ εἰπῇ πατριωτισμός. Καὶ ὅπως εἶναι ἄξιος μεγίστων ἐπαίνων καὶ στεφάνων ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος παρὰ τὸν πατριωτισμόν του δὲν ἔχει τίποτε ἱερώτερον, οὕτω καὶ αἱ ἐπικράτειαι. Καὶ νομίζετε, Κύριοι, ὅτι ἂν ἀντιβαίνῃ εἰς τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἀντιβαίνῃ εἰς τὰ συμφέροντα τὰ πολιτικὰ τῆς Γαλλίας ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γεωργίου καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι μὲ τὰς 60,000 φράγκα, τὰ ὁποῖα ἐδώκατε εἰς τὸν Σουλιὲ, ὅτι μὲ τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐδείξατε, ἤθελε μετατρέψει ἡ Γαλλία πολιτικήν ;

Ὁπόθεν καὶ ἂν λάβητε αὐτὸ τὸ ζήτημα, θέλετε τὸ εὕρει σαθρόν. Ταῦτα δὲ λέγων δὲν θέλω νὰ πέσητε· ὄχι, δεν τὸ θέλω. Πρέπει ὅμως, Κύριοι, μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ διευθύνωμεν τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Πολλοὶ πολλάκις ἀνέβησαν τὸ βῆμα καὶ σᾶς

εἶπον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διεκδικεῖ τὴν τιμὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οὐχὶ τὰ ἄτομα. Καὶ τίς ἠρνήθη αὐτῷ τὴν τιμήν; Τίς διενοήθη ποτὲ νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἐπανάστασιν τόσον χαμηλά; Ἀλλὰ τὸ νὰ θέλωσί τινες ὄπισθεν τῆς ἰδέας ταύτης νὰ κρυφθῶσι· τὸ νὰ θέλωσι νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ αὐτῆς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ εἷς ἕκαστος αὐτῶν, ὡς ἄτομον, διεκδικεῖ τὴν τιμὴν τῆς ἐπαναστάσεως, διότι ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο ἀπὸ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον συγχωνεύονται, αὐτὸ εἶναι παραλογισμός. Ἐννοεῖτε ποῦ τείνει αὐτὴ ἡ ἰδέα· κλείσατε τοὺς ὀφθαλμούς σας πρὸς τοὺς διοικοῦντας, διότι μὴ λησμονήσετε ποτέ, ὅτι καὶ αὐτοὶ μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ ἡ ἐπανάστασις εἶναι τοῦ λαοῦ. Ὄχι, Κύριοι, χωρὶς ν' ἀναφέρωμαι εἰς ἄτομα, ἡ ἐπανάστασις πρέπει νὰ ἦναι προσεκτικὴ πρὸς τοὺς διοικοῦντας, διότι ἡ ἐπανάστασις ἦτο πολὺ ἠπία, μετριοπαθής, καὶ διότι ὅριον ἀπότομον χωρίζον τὸ παρελθὸν δὲν ὑπάρχει, καὶ ἄριστα δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ θέλετε νὰ μὴ προσέχητε εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνὸς ὑπουργοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ὁποῖος κατηνάλωσε τὸν χρόνον τῆς ζωῆς του εἰς τὸ νὰ καταδολιεύηται κατὰ τὸ παρελθὸν τοὺς νόμους; Δὲν θέλω νὰ θεωρῆται ἐπουσιῶδες, Κύριοι, τὸ νὰ βλέπωμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, καθ' ὃν αἱ Κυβερνήσεις ἐσκέπτοντο πρὸ αὐτῆς. Δὲν θέλω ἐπίσης νὰ μὴ πτοώμεθα, ὅταν βλέπωμεν, ὅτι ὁ ἐκλογικὸς νόμος καὶ τὰ δίκαια τῶν Δήμων, ἢ τῆς ἐπαρχίας, γίνωνται ἕρμαιον τῆς θελήσεως τοῦ διοικοῦντος· καὶ πρέπει νὰ ἤμεθα πολὺ προσεκτικώτεροι, ὅταν διοικῶσιν ἄνθρωποι, περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν ὁποίων ἔχω περισσοτέραν ἀφορμὴν νὰ διστάζω, διότι ἔχω διδόμενα κακοῦ παρελθόντος, παρ' ὅπως ἤθελον σκεφθῇ, ἐὰν εἶχον ἐνώπιόν μου κυβερνήτας, οὐδόλως εἰς αὐτὸ ἐνοχοποιημένους.

Πρέπει νὰ ἤμεθα πολὺ προσεκτικοί, πρέπει ἀόκνως νὰ ἐξετάζωμεν τὴν πορείαν τῆς Κυβερνήσεως, διότι ἡ ἐπανάστασις ἀληθῶς εἶναι μεγάλη, ἀλλ' εἶναι μεγάλη μόνον διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας αὐτοῦ τοῦ μεγαλείου δὲν ὑπάρχει ἀπόδειξις (*Ἐπιδοκιμασίαι*). Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος κατατάττεται εἰς τὰς ἐπαναστάσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι γίνονται χάριν τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς· οὔτε δάκτυλος ξένος ὑπεκίνησεν αὐτήν, οὔτε ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, οὔτε θρησκευτικόν τι ζήτημα, ἀλλ' ὁ πόθος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τοῦ νὰ ἴδῃ πραγματοποιουμένην τὴν ἐλευθερίαν του (*Εὖγε!*) καὶ αἱ τοιούτου εἴδους ἐπαναστάσεις κατατάττονται εἰς τὴν πρώτην θέσιν τῶν ἐπαναστάσεων. Ἠμπορῶ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 τῆς Γαλλίας· διὰ τί; — διότι ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη τῆς Γαλλίας δὲν ἐνηργήθη παρὰ τῶν συνταγματικῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν δημοκρατικῶν, καὶ οἱ δημοκρατικοὶ δὲν ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀνηθικότητος τοῦ Φιλίππου, διότι οἱ δημοκράται, καὶ ἠθικὴ ἂν ἦτον ἡ

Ὀρλεανικὴ δυναστεία, ἤθελον ἐπαναστατήσει πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἡ ἀντιπολίτευσις τοῦ 1848 ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐτελέσθη παρ' αὐτῆς ἀλλ' ὑπὸ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐνῷ παρ' ἡμῖν ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων, ὅσα παρουσιάσθησαν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν θέλετε εὕρει πουθενὰ τὸ δημοκρατικὸν, δὲν θέλετε εὕρει οὔτε ἄλλο τι στοιχεῖον· πᾶν ἐπαναστατικὸν στοιχεῖον πηγὴν εἶχε τὸν κοινὸν πόθον τοῦ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀληθῆ καὶ ἔντιμον ἐλευθερίαν. Περιπλέον ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας παρεφέρθη, δὲν ἐφάνη τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ διευθυνθῇ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρὸς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προὐτίθετο, ἤρχισεν ἀπὸ τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Γαλλίας καὶ κατέληξεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν (*Εὖγε!*). Ἡ Ἑλλὰς ὅμως, Κύριοι, ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προέθετο, καὶ τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὀφείλεται εἰς τὰς ἀρετὰς τὰς μεγάλας τῆς μετριοπαθείας, τῆς συνέσεως, καὶ ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρετὴν τοῦ διαγινώσκειν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος λαὸς, τὰ ἀληθῆ συμφέροντά του. Πολυειδεῖς φατρίαι ὑπῆρχον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως παρ' ἡμῖν, καὶ μολαταῦτα ὅλα τὰ σπουδαῖα ζητήματα ἐλύθησαν ὁμοφώνως. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ Ἀλφρέδου, καὶ μετέπειτα ὑπὲρ τοῦ Γεωργίου, περὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο δυνατὸν ἄλλοτε νὰ συμφωνήσωσι τρεῖς ἄνθρωποι, συνεφώνησε τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Καὶ τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας τοῦ Ἡγεμόνος, τὸ ὁποῖον εὐλόγως ἠδύνατό τις νὰ φοβηθῇ, διότι πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ λαῷ φανατικοὶ, ἀδιστάκτως ἐλύθη. Ὅλα ταῦτα τὰ ζητήματα ἡ ὁμοφροσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰ διέλυσε. Διότι λοιπὸν ἡ ἐπανάστασις εἶναι τόσον μεγάλη, τόσον μεγαλόφρων, διότι ἡμεῖς ἡ τάξις ἡ κυβερνῶσα, δὲν ἐδώκαμεν δείγματα ἴσης ἀξίας, διὰ τοῦτο δώσατε προσοχήν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἔλθῃ ὁ νέος βασιλεὺς καὶ νὰ μὴν εὕρῃ μεταβολήν τινα ἰδεῶν, καὶ κρείττονά τινα περὶ τὸ διοικεῖν πολιτικήν. Λυποῦμαι δὲ μεγάλως βλέπων, ὅτι οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἐκάμαμεν βῆμα, καὶ τούτου τρανὴν ἀπόδειξιν θεωρῶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ ζήτημα τὸ προκείμενον. Τοὺς λόγους ἐξέθεσα, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ προσθέσω ἄλλους.

Ἀπκρούω λοιπὸν τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι διὰ τῆς προτάσεως, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν ἡ μειοψηφία τῆς Συνελεύσεως, ἐπεδίωξε τὴν πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου. Ἡ διαγωγὴ τῆς μειοψηφίας ὑπῆρξε καθαρά. Ἡ μειοψηφία κατέκρινε καὶ κατεφέρθη, διότι εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν τῆς Κυβερνήσεως εὗρε δόσιν τινὰ Ὀθωνισμοῦ.

VI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΛΙΒΑΔΙΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1863

Κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου· τοῦ νὰ διετίθωνται οἱ ἐθνικοὶ βοσκήσιμοι τόποι ἐν μέρει ὑπὲρ τῶν χωρίων, ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων κεῖνται δωρεὰν, ἵνα χρησιμεύσωσι πρὸς βοσκὴν τῶν ζώων αὐτῶν, τὸ δὲ πλεονάζον πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου, ὡμίλησεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος κατακρίνας αὐτὴν, ὡς μέτρον προσωρινὸν καὶ ἀνεπαρκές. Ἐν ὀλίγοις ἀντέκρουσεν αὐτὸν ὁ κ Καλός· δεκτῆς δὲ γενομένης τῆς προτάσεως τοῦ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ, νὰ ἐκθέσῃ ἕκαστος τὸ σύστημά του ἀνέπτυξεν αὐτὸς πρῶτος τὸ ἑαυτοῦ οὕτω :

Κύριοι!

Νομίζω ὅτι ἦτο ὁμολογουμένως καθῆκον τοῦ ἔθνους, συνηγμένου ἐν Συνελεύσει νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος· νομίζω δὲ συγχρόνως, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐτύχημα νὰ φθάσωμεν εἰς μίαν λύσιν σύμφωνον πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὀνομάζω δὲ εὐτύχημα τῆς Συνελεύσεως τὴν τοιαύτην λύσιν, διότι ἐξαιρετικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πολὺ γόνιμον, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ φέρωμεν δι' αὐτοῦ εἰς μέσον μεγάλην ἐθνικὴν ὠφέ-

λειαν· πρῶτον μὲν διότι ἐπιλαμβανόμεθα τῆς πραγματοποιήσεως τῆς εὐχῆς, ἡ ὁποία ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου ἐγένετο, τῆς προικοδοτήσεως τῶν δήμων, δεύτερον δὲ αἴρομεν ἐκ τοῦ μέσου τὰ μεγάλα δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα προξενεῖ ἡ τοποθέτησις, τρίτον δὲ διότι ἔρχεται τὸ ἔθνος διὰ τῆς Συνελεύσεως αὐτοῦ εἰς ἐπικουρίαν τῶν δήμων, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ ἄτομα τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ὁποίων ἡ δυστυχία καταδικάζει τὸ Κράτος εἰς ἀνυπαρξίαν. Διὰ τοῦτο τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαῖον καὶ γόνιμον, καὶ παρακαλῶ τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν της εἰς τὴν λύσιν αὐτοῦ.

Πρώτη ἀρχὴ τοῦ περὶ βοσκῶν νομοσχεδίου τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς εἶναι, ὅτι οἱ ἐθνικοὶ βοσκήσιμοι τόποι ἐν μέρει νὰ διατίθωνται δωρεὰν ὑπὲρ τῶν χωρίων ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων κεῖνται, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν βοσκὴν τῶν ζώων τῶν χωρίων αὐτῶν, τὸ δὲ πλεονάζον διατίθεται πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου. Ἐν μέρει παραδέχομαι τὴν ἀρχὴν αὐτήν, ἤτοι νὰ χρησιμεύσωσιν οἱ τόποι αὐτοὶ εἰς βοσκὴν τῶν κτηνῶν τῶν κατοίκων· δὲν παραδέχομαι ὅμως τὸ δεύτερον, τὸ νὰ διατίθηται δι' ἐνοικιάσεως τὸ πλεονάζον, ἵνα εἰσέρχηται τὸ εἰσόδημα τοῦτο ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Προτείνω δὲ διὰ τῆς τροπολογίας, τὴν ὁποίαν παρέδωκα εἰς τὸ Προεδρεῖον καὶ ἥτις ἐτυπώθη, ὅπως τὸ εἰσόδημα τοῦτο, ἀφοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐξαιρεθῇ τὸ 1/5 τὸ ὁποῖον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκείου δήμου καὶ τὸ πλεονάζον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκείας ἐπαρχίας. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς τροπολογίας εἶναι τὸ νὰ μὴ καινοτομήσωμεν ἀποτόμως καὶ ἐπαχθῶς· καὶ πρέπει νὰ σκεφθῆτε, Κύριοι, καλῶς πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα σήμερον, καὶ ἔπειτα ν' ἀποφασίσητε περὶ τοῦ μέλλοντος. Οὐδὲν εἰσόδημα ἔχει τὸ δημόσιον ἐπὶ 30 ἔτη ἐκ τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν· ὅλαι αἱ ἐθνικαὶ βοσκαὶ δίδονται δωρεὰν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους, ὅθεν δὲν πρέπει καινοτομοῦντες νὰ λησμονῆτε εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκονται τὰ πράγματα. Ἂν συνείθισε τόπος καὶ ἐπὶ 20, 25 ἔτη εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζηται δωρεὰν αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν περιουσίαν, πῶς θὰ ἔλθητε ἀποτόμως νὰ καταστρέψητε ὅλα τὰ μέσα τῆς εὐπορίας, τὰ ὁποῖα εἶχε τάξις τις! Τοῦτο, ἐκτὸς ὅτι εἶναι ἄτοπον, δὲν θὰ ἦναι καὶ ἀνεκτόν.

Ὅθεν ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι ἕως τόρα οἱ κτηνοτρόφοι εἶχον τὴν βοσκὴν δωρεάν, καὶ πειθόμενος ὅτι θὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὸ νὰ ἐπιβληθῇ ἓν βάρος εἰς αὐτοὺς τότε μόνον, ὅταν πρόκηται τὸ εἰσόδημα νὰ στραφῇ πρὸς ὄφελος τῆς ἰδίας κοινότητος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῶσι, δέχομαι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνοικιάσεως τοῦ πλεονάζοντος. Προτείνω λοιπὸν τὸ ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως εἰσόδημα νὰ δοθῇ εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς ἐπαρχίας. Καὶ τοῦτο κάμνων, Κύριοι, δὲν παρεκτρέπομαι ἀπὸ τὸ πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον

ὑπάρχει εἰς τὴν παλαιὰν καὶ τὴν σημερινὴν νομοθεσίαν, διότι καὶ οἱ πλέον ἀρχαιότεροι νόμοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐκφράζουν τὴν εὐχὴν καὶ ὑπόσχονται ὅτι οἱ δῆμοι θέλουν προικοδοτηθῆ. Προτείνων ἑπομένως αὐτὴν τὴν πρότασιν, ἔρχομαι εἰς ἐκπλήρωσιν μιᾶς ὑποσχέσεως, ἥτις ἐδόθη ἀπὸ τὸ 1833, καὶ συγχρόνως εἰς ἐκπλήρωσιν μιᾶς ἀνάγκης. Διατί; διότι δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων, ὅτι οὐδεμία ἀπὸ τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου κατεβλήθη ὑπὲρ τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων, τῆς οἰκογενείας αὐτῆς τοῦ βασιλείου, μέριμνα. Ἄπειροι ὑποσχέσεις ἐδόθησαν, καὶ ἐν τοσούτῳ οὐδεμία ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως ἐγένετο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε τὸ παρελθὸν σχεδὸν συστηματικῶς, διότι ἐξεποίησε τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, καὶ σᾶς ὑπεσχέθη ἄπειρα, ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε, ἐξεποίησε φθαρτὰ ἐθνικὰ κτήματα καὶ σᾶς ὑπεσχέθη νὰ συστήσῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν κοινωφελεστάτων σκοπῶν χρεωλυτικὸν ταμεῖον, ἀλλ' οὐδὲν ἐξετέλεσεν. Ὅλαι αἱ ὑποσχέσεις δὲν ἐξεπληρώθησαν· καὶ δὲν ἤθελεν εἶναι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα, ἐὰν δὲν εἶχε σημασίαν ἡ δυστυχία αὐτῶν τῶν κοινοτήτων, διότι ἡ δυστυχία αὐτῶν εἶναι δυστυχία τοῦ Κράτους· καὶ ἐνῷ διὰ τῶν νόμων περὶ συστάσεως τῶν δήμων καὶ ἐπαρχιακῶν συμβουλίων ἀνετέθη εἰς τοὺς δήμους καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ φροντὶς ὡρισμένων ἔργων καὶ ἐπιχειρήσεων κοινωφελῶν, ἐν τοσούτῳ τὰ πάντα ἀπέτυχον· ταῦτα δὲ διατάξας ὁ νομοθέτης δὲν ἐκαινοτόμησε, διότι ὅλα τὰ ἔθνη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπραξαν, διότι ὅλα ἐπείσθησαν ὅτι ἡ κεντρικὴ ἐξουσία εἶναι ἀδύνατον νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν τῶν λεπτομερειῶν· δηλ. περὶ τῶν στοιχειωδῶν συμφερόντων τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ διαχείρισις τῆς γενικῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἦναι τόσον λεπτομερὴς καὶ ἐπαρκής, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολλαπλῶν ἀναγκῶν τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν δήμων. Ἐκτὸς δὲ τούτου μία δόσις ἐλευθερίας, ἥτις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀναπόφευκτος εἰς τοὺς λαούς, ὑπὸ οἱονδήποτε πολίτευμα καὶ ἐὰν διατελῶσιν, ἡ δόσις τῆς ἐλευθερίας, τοῦ νὰ μὴ στερῶνται κατ' οὐδένα τρόπον τῶν πρωτίστων ἀναγκῶν διὰ τὴν εὐζωΐαν αὐτῶν ἀπαιτεῖ τὴν πρωτοβουλίαν τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς πολλὰ καὶ ἑπομένως τὴν ὕπαρξιν μέσων ἰδίων καὶ ἀνεξαρτήτων ἐκείνων τοῦ δημοσίου. Ὅθεν οἱ πολῖται πάσης πολιτείας, καὶ αὐτοκρατορίας, καὶ δημοκρατίας καὶ συνταγματικῆς μοναρχίας διετήρησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὰ μέσα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ συστήσωσι δρόμους, γεφύρας, ὑδραγωγεῖα, φρέατα, σχολεῖα, ἐκκλησίας κτλ. ἅσα τέλος εἰσὶ ἀναπόφευκτα διὰ νὰ μὴ ζῶσι βίον δούλου ἄνευ ὑπάρξεως ἀξίας τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀνεγνωρισμένη παρ' ὅλων τῶν νομοθεσιῶν τοῦ κόσμου, παρὰ δὲ τῆς νομοθεσίας τῆς Ἑλλάδος, ἀθετηθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον μέχρι τοῦδε, ἠμπορεῖ ἐν μέρει νὰ θεραπευθῇ διὰ τοῦ

τρόπου, ὃν προτείνετε, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θέλει θεραπευθῇ διὰ [illegible] τρόπου, τὸν ὁποῖον προτείνει ἡ Οἰκονομικὴ ἐπιτροπή, δηλαδὴ διὰ τῆς προτάσεως τοῦ νὰ εἰσέλθῃ τὸ ἐνοίκιον τοῦ περιπλέον λιβαδίου ἢ τῆς περιπλέον βοσκῆς εἰς τὸ Κεντρικὸν ταμεῖον. Ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τούτου τὸ παρελθὸν καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀποδείξεως ἰσχυροτέρας.

Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλει προταχθῇ αὐτὴ ἡ ἀντίρρησις, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον πρᾶγμα νὰ περιποιηθῇ ὁ Νόμος τινὰς μόνον τῶν δήμων· καὶ δικαίως παρὰ τῶν ἀγνοούντων τὰς αἰτίας προκαλοῦμαι ἀπὸ τοῦδε νὰ δικαιολογήσω πῶς αὐτὰ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἰσπράττονται ἀπὸ τὴν ἐνοικίασιν, νὰ μὴ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Κεντρικὸν ταμεῖον καὶ να φροντίζῃ ἡ Κυβέρνησις δι' ἄλους τοὺς δήμους τοῦ Κράτους, ἀλλὰ νὰ ἦναι προωρισμένα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν δήμων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν νὰ ἦναι ἐντὸς τῶν περιφερειῶν τῶν ἐνοικιαζομένων βοσκῶν. Αὐτὸ μάλιστα θὰ ὑποστηρίξῃ, νομίζω, καὶ ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὡς πρὸς αὐτό, κύριοι, κάμνω τὴν παρατήρησιν ἐν πρώτοις, ὅτι, ὅπως σᾶς εἶπον πρίν, αἱ βοσκαὶ ἀφίνονται δωρεὰν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν τῶν δήμων ἢ τῶν ἐπαρχιῶν. Κατὰ συνέπειαν νομίζω, ὅτι καὶ ἡ συνεισφορά, τὴν ὁποίαν θὰ κάμουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κάτοικοι κτηνοτρόφοι, πρέπει νὰ ἦναι εἰς ὄφελος αὐτῶν. Τὸ καταλαμβάνω, κ. Νικολαΐδη, ὅτι ἡ γῆ αὐτῶν εἶναι ἐθνική· ἀλλ' ἀγνοεῖτε, ὅτι γῆ μὴ γεωργουμένη, μὴ φυτευομένη, μὴ ἐκμεταλλευομένη, δὲν εἶναι κεφάλαιον; Δὲν βλέπω λοιπὸν ποῦ στηριζόμενοι ἐπικαλεῖσθε τὴν ἐθνικὴν ἰδιότητά της, ἐνῷ δὲν προτείνω νὰ τῆς ἀφαιρεθῇ ἡ ἰδιότης αὐτή, διότι ἀφίνω ἀνέπαφα εἰς τὸ δημόσιον τὰ δικαιώματα νὰ διαθέσῃ αὐτὴν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους πρὸς φύτευσιν, πρὸς γεωργίαν, πρὸς προικοδότησιν. Ὅ,τι βλέπω εἶναι ἡ ἀκατανόητος ἀδικία, τὴν ὁποίαν ζητεῖτε οἱ ἐναντίοι, τὸ νὰ φορολογῆται διττῶς ἡ κτηνοτροφία εἰς τοὺς τόπους τούτους, ἐνῷ καὶ αὐτὴν τὴν ἁπλῆν καὶ μοναδικὴν φορολογίαν τῆς ἐν γένει κτηνοτροφίας ἐκρίνατε πρό τινων μηνῶν ἐπαχθῆ καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἠλαττώσατε. Ἡ συζητουμένη πρότασίς μου εἰσάγει τῳόντι βάρος νέον εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ ποτὲ ὑπὸ τὸν καθαρὸν χαρακτῆρα τοῦ φόρου, ἀλλ' ὡς εἰσφορὰν τῶν ἰδίων κατοίκων τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κοινοτήτων πρὸς θεραπείαν τῶν στοιχειωδεστέρων ἀναγκῶν αὐτῶν, πρὸς ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τῆς λυμαινομένης αὐτὰς λῃστείας, καὶ τοῦ παρεμποδίζοντος τὴν ἔκτασιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν νομαδικοῦ βίου, τῶν μεγάλων ἐκείνων στιφῶν τῶν σκηνιτῶν κτηνοτρόφων, οἵτινες πληρώνουσιν ἤδη ἀρκετά, διαφθείροντες τὰς συνειδήσεις τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν· ἀλλὰ μήπως ἐκ τῆς εἰσφορᾶς ταύτης δὲν ὠφελεῖται τὸ ὅλον Κράτος; Τὸ Κράτος λαμβάνει ἐξ αὐτῆς τὸ 1/5, ἐνῷ ἕως τόρα ἐξοδεύει ἄπειρα διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν λῃστείαν, ἣν ἡ σημερινὴ κατάστασις παράγει καὶ πολλὰ

διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὰ ἐκ τῶν νομάδων πραττόμενα εἰς τὴν κοινωνίαν ἀδικήματα. Δεύτερον δὲ ὅσον πλειότερα ἀνάγκαι θεραπεύονται ἀπὸ εἰσφορὰς τῶν ἰδίων κατοίκων τόσον ἐλαφρύνεται τὸ κοινὸν ταμεῖον, ὅπερ ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ τὰς ἀνάγκας τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ μάλιστα τῆς συγκοινωνίας. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη κτηνοτροφία, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη μεγαλειτέρα κοινῆς βοηθείας, διότι ὁ πολιτισμὸς εἶναι φυσικῷ τῷ λόγῳ πολὺ κατώτερος ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ ἂν ἐξετάσητε τί γίνεται εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς κτηνοτροφίας δὲν ὑπάρχει, θέλετε παρατηρήσει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ τόποι δὲν εἶναι βοσκαί, ἀλλὰ φυτεῖαι καὶ σποραί. Ἂν δὲ ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία περιορισθῇ ν' ἀποκατασταθῇ, ἂν ὁ δῆμος δυνηθῇ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασίν του μικρὸν κατὰ μικρόν, θέλει περιορισθῇ εἰς τὸ δίκαιον καὶ συμφέρον ἡ κτηνοτροφία καὶ θέλουσι προαχθῇ αἱ ἄλλαι βιομηχανίαι. Τὸν διπλοῦν αὐτὸν σκοπὸν προβάλλεται νὰ κατορθώσῃ διὰ τοῦ χρόνου ἡ πρότασίς μου, ἥτις συγχρόνως περιποιεῖ ὄχι εὐκαταφρόνητον ἔσοδον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀνύπαρκτον ἕως τόρα, καὶ τὴν εἰσφορὰν τῶν ἰδίων κατοίκων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς κεῖνται αἱ μέχρι τοῦδε δωρεὰν καὶ ἀνωφελῶς ὑπάρχουσαι ἐθνικαὶ βοσκαί.

Ἡ ἄλλη ἀρχή, Κύριοι, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ νομοσχέδιον περὶ τῶν κοινοτικῶν βοσκῶν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὅτι αἱ βοσκαί, τὰς ὁποίας εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ νέμωνται αἱ κοινότητες, ὅτι αὐταὶ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῶσιν εἰς αὐτάς, καὶ νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὴν νομὴν αὐτῶν ἀνενόχλητοι, μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι τόσον δικαία, ὅσον δικαία εἶναι ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζει ἡ νομοθεσία καὶ τὸ ἔθνος τῆς ἐλευθέρας χρήσεως τῆς ἰδιοκτησίας, διότι καὶ αἱ κοινοτικαὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἰδιοκτησία· διὰ τοῦτο δὲν πιστεύω κἂν νὰ παρουσιασθῇ κανεὶς ὅστις τὴν ἀρχὴν αὐτήν, τοῦ ν' ἀπονεμηθῇ ἡ περιφέρεια ἡ κοινοτικὴ εἰς τὰς κοινότητας, ὅτι θέλει τὴν ἀποδοκιμάσει. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὸ συζήτησιν εἶναι μόνον τὸ 1 ἄρθρον ἐπιφυλάττομαι κατόπιν νὰ λαλήσω ὑπὲρ τῶν κοινοτήτων.

VII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΛΙΒΑΔΙΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 22 ΚΑΙ 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1863

Τὸν ὑπουργὸν τῆς Παιδείας Ἀθ. Πετσάλην διϊσχυρισθέντα ὅτι πρὸς συζήτησιν τῶν τόσων ὑποβληθέντων συστημάτων, οὔτε ὁ ἁρμόδιος καιρὸς οὔτε ἡ ἁρμοδιότης τῆς Συνελεύσεως ὑπάρχει, κατεκρίναντα δὲ γενικῶς ταῦτα ὡς «τείνοντα νὰ μεταβάλωσι τὸ καθεστὼς», ἀντέκρουσεν ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης, ὑποστηρίξας ἐν τέλει «ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ἀποδοθῇ ἡ κάρπωσις τῶν γαιῶν τούτων εἰς τοὺς δήμους».

Εἶτα ἔλαβε τὸν λόγον ὁ **ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.**

Κύριοι!

Εζητησα τὸν λόγον διὰ νὰ προσφέρω μίαν ἐκδούλευσιν εἰς τὴν Συνέλευσιν. Ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα ὑπεβλήθησαν διάφοροι τροπολογίαι καὶ τοσαῦται, ὥστε εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις ἐπακριβῶς ὁποῖαι εἶναι αἱ γνῶμαι, αἱ ὑποστηριχθεῖσαι ἀπὸ τοῦ βήματος, προτίθεμαι ν' ἀναθεωρήσω τὰς γνώμας ταύτας, νὰ δείξω εἰς τὶ συμφωνοῦσι καὶ κατὰ τί διαφέρουσι, καὶ πρὶν ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, νὰ δείξω εἰς ὁποῖον ἔφθασεν ἡ συζήτησις συμπέρασμα, δηλ. τί παρὰ τῶν πλείστων ἀναγνωρίζεται, τί παρά τινων ἀποκρούεται, κατὰ τί τροπολογεῖται ἡ γνώμη τοῦ μὲν διὰ τῆς

γνώμης τοῦ δέ. Ἐπειδὴ ὅμως μοὶ ἐφάνη λίαν παράδοξος ἡ ὁμιλία τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, εἰς ἐπικουρίαν ἐρχόμενος τοῦ ἀξιοτίμου πληρεξουσίου Γόρτυνος, θέλω προσθέσει ὀλίγας μόνον λέξεις εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Ἐθαύμασα πῶς ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐθεώρησε τὴν Συνέλευσιν ἀναρμόδιον, καὶ ἐκτὸς τῆς δικαιοσύνης τιθεμένην, ὅταν προσπαθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος νὰ καταστρέψῃ δικαιώματα κεκτημένα καὶ νὰ πλάσῃ δικαιώματα ἀνύπαρκτα. Τοῦτο εἶναι ἀληθὲς τότε μόνον, ὅταν ἡ αὐθαιρεσία κατὰ τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἠμπορῇ νὰ ὑψωθῇ εἰς δικαίωμα, τὸ δ' ἔγκλημα τῆς λῃστείας τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ νὰ ὑποπέσῃ εἰς παραγραφήν. Ἄλλως, ἐγὼ οὐδεμίαν παρατηρῶ διαφορὰν μεταξὺ τῆς φαινομένης γνώμης τῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς γνώμης τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις εἰσήγαγε τὸ νομοσχέδιον, καὶ ἧς εἶναι μέλος, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὁ κ. Ὑπουργός. Ἀπορῶ δὲ βλέπων εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ τοσαύτην ἄγνοιαν τῆς νομίμου δικαιοδοσίας τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τοῦ πρωτίστου καθήκοντος τῆς ἡμετέρας, νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ χειραφετήσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξουσίας, ἥτις ἐπίεζεν αὐτὸν κατὰ τὸ παρελθόν. Ἂν ῥίψητε, Κύριοι, ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας, θέλετε ἰδεῖ, ὅτι αἱ Συνελεύσεις καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον ἔχουν νὰ πράξωσιν ὅ,τι πράττομεν ἡμεῖς σήμερον· καὶ ἂν σᾶς ἀναφέρω τὰ συμβάντα εἰς τὴν Γαλλίαν, μοὶ φαίνεται, ὅτι μνημονεύω παράδειγμα ἄξιον προσοχῆς, διότι προέρχεται ἀπὸ ἐπανάστασιν μεγαλουργόν, ἥτις ἐπέφερε τόσον μεγάλα εἰς τὸν πολιτισμὸν εὐεργετήματα. Εἶπεν ὁ κ. Πετσάλης, ὅτι ὁ κόσμος διετέλει ποτὲ ὑπὸ τὸν φεουδαλισμόν· καὶ τῷ ὄντι φεουδαλισμὸς ὑπῆρχε, τὸ γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 89, ἥτις τὸν κατήργησεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχε καθιερωθῆ τὸ δικαίωμα, ὅπερ ὁ φεουδαλισμὸς εἶχεν ὀνομάσει Triage καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἀπελάμβανον οἱ Τιμαριῶται ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ 1]3 τῶν κτημάτων ὅσα εἶχον εἰς αὐτὸν ἀφίσει. Ἡ ἐπανάστασις ἀνεκάλεσεν ὅλας τὰς πράξεις, ἀποφάσεις, διατάγματα, τὰ ὁποῖα καθιέρουν τὴν τοιαύτην ἀνάκλησιν. Ὁ φεουδαλισμὸς εἶχεν ἐπιφέρει τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν κοινοτήτων ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ ὅλα τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναπόφευκτα, ἵνα διατηρηθῇ μία κοινότης καὶ μεταξὺ αὐτῶν κατατάσσεται ἡ βοσκή. Ὅλα ταῦτα τὰ δίκαια, τὰ ὁποῖα ὁ νόμος συμπεριλαμβάνει ὑπὸ τὸ ὄνομα cantonnement καὶ πᾶν ἄλλο ὑπὸ οἱονδήποτε ὄνομα δικαίωμα εἶναι καὶ φύσει ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα, εἰς τὸ ὅλον τῶν κατοίκων αὐτῆς ἢ τμήματος αὐτῆς, ἀπεδόθησαν εἰς τὰς κοινότητας, εἴτε ἔδειξαν, εἴτε δὲν ἔδειξαν ὅτι εἶχον τὴν κατοχὴν αὐτῶν· δὲν ἀπῄτησαν κἂν ἀπὸ τὸν λαὸν ἀπόδειξιν διὰ τὴν ἀνάκτησιν, διότι εἶναι δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναπόφευκτα εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν κατοί-

κῶν μιᾶς κοινότητος. Κατὰ τὰ 89, περιπλέον, ἡ ἐπανάστασις καθιέρωσε τὴν ἑξῆς ἀρχήν:

«Πᾶσα κοινότης δικαιολογοῦσα, ὅτι εἶχε πρoτήτερα κτήματα, ἢ δικαιώ»ματα χρήσεως οἱασδήποτε, ὧν ἐστερήθη καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει ὑπὸ τῶν »Τιμαριωτῶν, ἀποκαθίσταται εἰς αὐτὰ,μὴ λαμβανομένων ὑπ'ὄψιν οὔτε ψη»φίσματος, οὔτε διακηρύξεως, οὔτε διατάξεως οὐδεμιᾶς,οὔτε βασιλικῶν ἐγ»γράφων, οὔτε ἀποφάσεων, ἐκτὸς ἂν οἱ τιμαριῶται παρουσιάσουν ἐπίσημον »συμβόλαιον νομίμου ἀγορᾶς». Διὰ διατάγματος ἐπίσης, «αἱ κοινότητες »ἐδικαιώθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν ἐντὸς διορίας τριάκοντα ἡμερῶν, χωρὶς οὐ»δεμιᾶς διατυπώσεως δικαστικῆς, εἰς τὰς γαίας, τὰς βοσκὰς, τοὺς λειμῶ»νας, τὰ δάση, τὰς ἐπικαρπίας καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ πραγματικὰ δι»καιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐκποιήσει ἢ ἐκμισθώσει ἐπὶ ἐμφυτευτικῷ κα»νόνι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1620 δι' ὁποιανδήποτε αἰτίαν καὶ εἰς ὁποιανδήποτε »περίστασιν, καὶ ἐπὶ ἀνταλλαγῇ ἂν αἱ πράξεις αὗται ἐγένοντο, ἀλλ' ἐπὶ »ἀποδόσει, κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, τῶν εἰς ἀνταλλαγὴν »ληφθέντων. Ἀνέκτησαν δὲ τὴν κατοχὴν τῶν κτημάτων, ὅσα ἐξεποίησαν »καθ' ὅλους τοὺς τύπους, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ν' ἀποδώσωσι, πληρώνουσαι »κατ' ἔτος τὸ δέκατον τοῦ τιμήματος, ὅπερ ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐστράφη »εἰς πραγματικὴν ὠφέλειαν τῆς κοινότητος κατὰ τὴν γνώμην βασιλικῶν »πραγματογνωμόνων.»

Τοιοῦτον εἶναι τὸ καθῆκον τῶν ἐπαναστάσεων! ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ἀδικημάτων, ἅτινα ὑπηγόρευσαν αὐτάς. Ὅτι δ' εὑρισκόμεθα εἰς ἀνάγκην τοιαύτην, ὅτι ὀφείλομεν ν' ἀνατρέψωμεν ἔργα καταχθόνια, ἀρκεῖ ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας δικαιώματα τιμαριωτικὰ, ὅσα καθιέρωσε τὸ διάταγμα τοῦ 1833. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ἐξελέγξω ἐγὼ τὸν νόμον τοῦ 1833, καὶ νὰ σᾶς ἀποδείξω, ἂν τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα ὁ νόμος ἐκεῖνος ἔπραξε, δὲν εἶναι ἄξια τῆς προσοχῆς μιᾶς ἐπαναστάσεως καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀνατραπῶσι· περιορίζομαι μόνον νὰ σᾶς ὑπομνήσω τοῦτο ὅτι τὰ 4]5 τῆς Ἑλλάδος ἀντεστάθησαν κατὰ τοῦ νόμου ἐκείνου, ἀντεστάθησαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατώρθωσαν νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ. Οἱ τοιοῦτοι νόμοι ἀποδεικνύουσι τὴν μοχθηρίαν τοῦ ποιήσαντος αὐτούς. Ὑπὲρ τοιούτου νόμου ἔρχεται νὰ παρεμβάλῃ ἐνστάσεις ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας!

Καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο κἂν νὰ ἀποφασίσωμεν τοιαύτην τοῦ καθεστῶτος μεταβολὴν, ὥστε τωόντι νὰ θελήσωμεν νὰ μιμηθῶμεν κατὰ πάντα τὴν ἐπανάστασιν τὴν Γαλλικὴν, ἡ ὁποία τίποτε δὲν ἠθέλησε τῶν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ σεβασθῇ, οὔτε ἀποδείξεις κἂν ν' ἀπαιτήσῃ· ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δώσωμεν τὴν κυριότητα τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, τῶν δασῶν, τῶν μετάλλων, τῶν κτιρίων, ἐδύνατό τις νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοιαύτης ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ ἑνὸς ἁπλοῦ δικαιώ-

ματος, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθη ἡ Τουρκοκρατία πρὸς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς κοινότητας, ὅσας ὑπέταξεν, ἐξαιρουμένων μόνον ἐκείνων, τὰς ὁποίας, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης των ἀντιστάσεως ἠναγκάσθη νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους, διότι τούτων ἐδήμευσε τὰς ἰδιοκτησίας καὶ τὰς ἔδωκεν ὡς ἀποζημιώσεις στρατιωτικῶν δικαιωμάτων, καὶ ἐξ αὐτῶν προῆλθον κατὰ μέγα μέρος αἱ τουρκικαὶ ἰδιοκτησίαι. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τοῦ ἁπλουστάτου δικαιώματος, τοῦ ἔχειν τὰς κοινότητας περιφέρειαν, οἵαν καὶ ἐν χρόνοις εἶχον δουλείας. Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἶναι σκληρότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ προκαλέσαντος ταύτην τὴν μεγάλην παρανομίαν, τοῦ νομοθέτου τοῦ 1833, διότι ἀφοῦ ἔκαμε τὸν νόμον ἐκεῖνον, ὁ θόρυβος ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξε τοσοῦτον πολύς, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐκδώσῃ δεύτερον διάταγμα, τοῦ 1836 νομίζω, τὸ ὁποῖον ἐν μέρει ἀνήρεσεν αὐτόν, καὶ νὰ κηρύξῃ ὅτι ἀνεγνώρισε τὴν ἀδικίαν καὶ ἐν μέρει μὲν νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτὴν διὰ καταργήσεως τοῦ φόρου τῆς βοσκῆς, καὶ δίδον ἐπισήμως τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἀμέσως ἔμελλε νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὰς κοινότητας ἀρκούσας περιφερείας. Ἀλλ' ἐκεῖνος πράττων ἢ ἀπρακτῶν ἐτυράννει τὸν τόπον, ἡ ὥρα ἐπέστη νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἰδίως ἐκ τούτου ἀδικηθεισῶν ἐπαρχιῶν.

Ὅλαι αἱ ἐργασίαι τας ὁποίας ἔκαμε τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, ὅταν ἐλευθερωθὲν ἀπὸ τὸν ζυγὸν εἰς τὸν ὁποῖον διετέλει, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του, ἔφεραν τὸ ἀποτέλεσμα,ὥστε εἰς τὴν Γαλλίαν αἱ κοινότητες νὰ ἔχωσι περιουσίαν. Πρὸς ἀπόδειξιν περιορίζομαι νὰ σᾶς ἀναφέρω μόνον περὶ δασῶν. Ἡ ἔκτασις τῶν δασῶν τῆς Γαλλίας συνίσταται εἰς hectares 8,521, 000· ἐκ δὲ τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον 1,098,724, εἰς τὰς κοινότητας 1,803,200, εἰς δὲ τοὺς ἰδιώτας 5,619,110 hectares. Ἡ εἰς δάση περιουσία τῶν κοινοτήτων εἶναι κατὰ 4]5 τῆς δημοσίας ἀνωτέρα, ὡς βλέπετε.

Μίαν τελευταίαν παρατήρησιν ἔχω νὰ κάμω εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ βοηθεῖ ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός του ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἰδίως ἤντλησεν ἐπιχειρήματα ὁ κ. ὑπουργός, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰ δίκαια τῶν κοινοτήτων, ἐκ τῆς συμπαθείας, τὴν ὁποίαν κατ' αὐτὸν ὀφείλομεν πρὸς τοὺς βλαχοποιμένας, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει εὐεργέτας τοῦ τόπου. Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ἀκούσω, ὅσα πρὸ ἐμοῦ εἶπον οἱ ἀξιότιμοι συνάδελφοί μου περὶ αὐτῶν, δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅσα γνωρίζω ἐγώ, μαθὼν παρ' ἄλλων, θέλω νὰ σᾶς εἴπω τί λέγει ἡ ἐπίσημος γλῶσσα· ἀναγινώσκω ἐγκύκλιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐν ᾗ θέλετε ἴδει τί κοστίζουσιν εἰς τὸ Κράτος αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ θέλετ' ἐννοήσει, ἐὰν δὲν πρέπει νὰ σκεφθῆτε νὰ εὕρητε τὰ μέσα νὰ τοὺς ἀποκαταστήσητε.

(Ἀναγινώσκεται ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, ἥτις ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν ἐν γένει τῶν βλαχοποιμένων καὶ τὰ ἐκ τούτων προερχόμενα εἰς τὸν τόπον δεινά.)

Ἀλλὰ μήπως κἀνεὶς ἐξ ἡμῶν εἶπε νὰ καταδιώξητε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Ὄχι, κἰ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν δήμων προτάσεις δὲν λέγουν ἄλλο τι, παρὰ νὰ τοὺς ἐξομοιώσητε μὲ τοὺς ἄλλους κατοίκους, νὰ βόσκουν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ἡμεῖς 100 πρόβατα καὶ 10 βόας· καὶ ὅπως ἐγὼ ὁ κάτοικος, ἂν ἔχω περισσότερα, θὰ πληρώσω, διότι θὰ ἐνοικιάσω, οὕτω καὶ ἐκεῖνος. Πλήρης λοιπὸν ἰσότης ἀπονέμεται εἰς τοὺς βλαχοποιμένας καὶ τοῦτο μολονότι ὁ βλαχοποιμὴν μένει, οὕτως εἰπεῖν, ξένος τῆς κοινωνίας, κἀνένα φόρον κατανα-λώσεως δὲν πληρόνει, διότι τίποτε δὲν καταναλίσκει, μόνον ἅλας ἀγοράζει καὶ ὅλα τὰ βάρη διαφεύγει εἰς ἀπροσπέλαστον καλύβην ἢ σπήλαιον διαμένων καὶ ἕνα μόνον φόρον ἐπὶ τῶν ζώων πληρόνων· εἶναι δὲ τόσον φοβεροὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὥστε εἴδετε ὁποίαν ἐξαιρετικὴν πρόνοιαν ἡ Κυβέρνησις λαμβάνει διὰ τὸ διαβατήριον αὐτῶν.

Ἤδη, Κύριοι, ἐκτὸς ἐὰν ἡ Συνέλευσις ἐκουράσθη, καὶ νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀναβληθῇ δι' αὔριον ἡ συζήτησις, θὰ ἐπιθεωρήσω τὰς τροπολογίας.

ΠΟΛΛΟΙ. Νὰ τελειώσῃ.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κύριοι, ἐξετάζων τὰς τροπολογίας αἱ ὁποῖαι ἐπροτάθησαν, δὲν θέλω τὰς ἐξετάσει κατὰ τὸ σύνολον, ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον ἀφορῶσιν εἰς τὸ 1 ἄρθρον τὸ περὶ τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν· ὅ,τι εἶπον περὶ τῶν κοινοτήτων, τὸ εἶπον, ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπαντήσω εἰς τὸν κ. Πετσάλην· ὅταν ἔλθῃ ἡ προσήκουσα στιγμὴ θέλω ὁμιλήσει περὶ ἐκείνων, μολονότι δὲν βλέπω νὰ ὑπάρχῃ διαφωνία εἰς τὴν Συνέλευσιν.

ΤΙΝΕΣ. Νὰ τὰ κατηγορήσωμεν.

ΔΡΟΣΟΣ (ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν). Ὄχι, ὄχι.

ΜΠΟΤΣΚΟΣ. Μίαν παρατήρησιν, κ. Πρόεδρε, ἡ Συνέλευσις παρεδέχθη τὴν ἀρχὴν νὰ τροποποιηθῇ αὐτὸ τὸ διάταγμα, ἑπομένως πᾶσα θεωρία εἰς αὐτὸ εἶναι περιττή· νὰ μὴ χάνωμεν τὸν καιρόν μας. *(Θόρυβος.)*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ὁρίσατε, κ. Δεληγεώργη.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἡ πρότασις τοῦ κ. Κεχαγιᾶ περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς ἀρχάς: «Αἱ ἐθνικαὶ βοσκαὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν κοινοτήτων (ἐννοεῖ κοινοτήτων χωρίων, πόλεων ἢ κωμοπόλεων)· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐνοικίου νὰ δίδηται φόρος ἐπικαρπίας 15 0/0». Αὐτὴ εἶναι ἡ τροπολογία τοῦ κ. Κεχαγιᾶ· ὡς πρὸς αὐτὴν κάμνω τὴν ἑξῆς παρατήρησιν. Ἐν πρώτοις, συμφώνως μὲ τὸν ἀξιότιμον πληρεξούσιον Γόρτυνος, παρατηρῶ, ὅτι ἡ κοινότης πλέον δὲν εἶναι μονὰς διοικητική· ὅπως γνωρίζετε, ἡ διοικητικὴ μονὰς εἶναι ὁ δῆμος, ἡ κοινότης δὲν εἶναι μονάς. Δὲν βλέπω λοιπὸν τὸν λόγον διατί, προκειμένου νὰ διατεθῇ μία περιουσία ἐθνική, νὰ δοθῇ αὕτη εἰς τὸ χωρίον ἢ τὴν πόλιν ἢ τὴν κωμόπολιν, ἥτις ἔτυχε νὰ εὑρίσκηται ἐκεῖ πλησίον· κάμνω δὲ τὴν παρατήρησιν ταύτην τόσῳ περισσότερον, ὅσῳ ὁ κ. Κεχαγιᾶς θέλει, ὥστε ἡ κοινότης νὰ νέμηται μὲν αὐτήν, καθ' ὅσον ἔχει ἀνάγκην νο-

μῆς διὰ τὰ ζῶά της, νὰ τὴν διαθέτῃ δὲ δι' ἐνοικίου πρὸς ὄφελός της, καθ' ὅσον δὲν ἔχει ἀνάγκην νομῆς. Ὁ κ. Κεχαγιᾶς λοιπὸν τὰ πάντα δίδει εἰς τὸ χωρίον, καὶ βοσκὴν καὶ ἐνοίκιον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος ἐκείνης.

ΚΑΛΛΙΓΑΣ. Τοῦ δήμου.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὄχι τοῦ δήμου, ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἐννοῶν τὰς κοινότητας, ἐννοεῖ τὸ εὐτυχὲς ἐκεῖνο χωρίον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν βοσκῶν. Τοιουτοτρόπως ἐξ ἑνὸς δήμου ἔχοντος ἕξ, ἑπτὰ χωρία, τινὰ τούτων θὰ ἔχουν τὸ εὐτύχημα νὰ ἀπολαμβάνωσι τὴν βοσκὴν καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας, ἥτις οὔτε εἰς τὸ δημόσιον νὰ μὴ χρησιμεύῃ οὔτε εἰς τὸν δῆμον, οὔτε εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου τί θὰ συμβῇ, ἐὰν ὑποθέσητε, ὅτι εἰς μίαν βοσκὴν κεῖται χωρίον μικρόν; Θὰ ἀπολαμβάνῃ τόσα, ὥστε τὸ περίσσευμα, νὰ μὴ ἠξεύρῃ τί νὰ τὸ κάμῃ.

Ἔρχεται ἡ πρότασις τοῦ κ. Θ. Δηλιγιάννη. Ὁ κ. Δηλιγιάννης δίδει τὴν χρῆσιν εἰς τοὺς δήμους, α') τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν δήμων ἐθνικῶν βοσκῶν καὶ ἀκαλλιεργήτων βοσκησίμων γαιῶν· β') τῶν ἐν ταῖς περιφερείαις τῶν χωρίων μὴ ἰδιοκτήτων βοσκῶν. Ἔπειτα διαθέτει αὐτὴν τὴν χρῆσιν ὑπὲρ τοῦ δήμου καὶ διὰ τοῦ δήμου ὡς δημοτικὴν περιουσίαν. Ἐν πρώτοις παρατηρῶ, ὅτι δὲν ἐννοῶ καλὰ καλὰ, διὰ ποῖον λόγον ἔκαμεν αὐτὴν τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἐθνικῶν βοσκῶν καὶ ἀκαλλιεργήτων βοσκησίμων γαιῶν· μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ταὐτολογία· δεύτερον πλάττει κατηγορίαν βοσκῶν ἰδιαιτέραν, λέγων : αἱ ἐν ταῖς περιφερείαις τῶν χωρίων μὴ ἰδιόκτητοι βοσκαί. Φαίνεται, ὅτι ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τὴν σημερινὴν νομοθεσίαν· διότι κατὰ τὴν σημερινὴν νομοθεσίαν πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ἰδιόκτητον εἶναι δημόσιον, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀδέσποτον καὶ διάφοροι ἄλλαι κατηγορίαι ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἀφίνονται εἰς τὸν πρῶτον καταλαβόντα, περιῆλθον πλέον ὁριστικῶς εἰς τὸ δημόσιον, ὥστε τὴν σήμερον δὲν ὑπάρχει κτῆμα ἐν Ἑλλάδι, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κύριον· θὰ ἔχῃ κύριον ἢ ἓν ἄτομον ἢ ἓν ἠθικὸν πρόσωπον ἢ τὸ δημόσιον· τὸ δημόσιον διὰ τοῦ προνομίου του ὑπάρχει παντοῦ, καταλαμβάνει πᾶν κενὸν, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γεννηθῇ σήμερον ζήτημα, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀδέσποτον, ὥστε φρονῶ, ὅτι εἶναι καὶ τοῦτο ταὐτολογία. Παρατηρῶ προσέτι τὰ ἑξῆς· δίδων ὁ κ. Δηλιγιάννης τὰς ἐθνικὰς βοσκὰς εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ δήμου καὶ διατάττων ἡ διαχείρισις αὕτη νὰ γίνηται κατὰ τὰ ἄρθρα 20—25 τοῦ δημοτικοῦ νόμου, δὲν δίδει εἰς τοὺς κτηνοτρόφους τοῦ χωρίου δικαίωμα βοσκῆς· διότι ἡ δημοτικὴ περιουσία δὲν παραχωρεῖται εἰς τὰ ζῶα τῶν δημοτῶν κατὰ τὸν δημοτικὸν νόμον. Τὸ ἄρθρον 24, τὸ ὁποῖον μοὶ ὑπέμνησεν ἤδη ὁ κ. Δηλιγιάννης, δὲν ἀναιρεῖ τοὺς λόγους μου, διότι δὲν διαλαμβάνει, ὅτι ἐκ τῆς δημοτικῆς περιουσίας δίδεται μέρος εἰς τοὺς δημότας ὥστε νὰ νέμωνται αὐτοῦ τὰ ζῶά των δωρεάν· ἡ δημοτικὴ περιουσία χρησιμεύει

εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἠθικοῦ προσώπου καὶ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλοτριωθῇ, εἰμὴ ἐν ὡρισμέναις περιπτώσεσι. Τέλος πάντων πιστεύω, ὅτι κατὰ τὸν δημοτικὸν νόμον δὲν θὰ δυνηθῶσιν αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς δημότας ἢ τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐντὸς τῆς ἐθνικῆς περιουσίας, βοσκὴν διὰ τὰ ζῶα αὐτῶν· ὥστε νομίζω, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Δηλιγιάννη ἔχει τὰς δύο αὐτὰς νομικὰς ἐλλείψεις. Δεύτερον παρετήρησα, καὶ τὸ παρετήρησα μὲ λύπην μου καὶ ὑποθέτω, βλέπων ἔνθερμον ὑπερασπιστὴν τῶν κοινοτήτων τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὑποθέτω, ὅτι κατὰ λάθος ὁ κ. Δηλιγιάννης μεταφέρει εἰς τὸν δῆμον τὴν χρῆσιν καὶ αὐτῆς τῆς περιφερείας τῶν κεφαλοχωρίων. Περιέχει ἄρθρον ἡ τροπολογία του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπει εἰς τὰ κεφαλοχώρια νὰ προστρέξωσιν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ νὰ διεκδικήσωσι τὴν κυριότητα τῶν περιφερειῶν. Ὅθεν ἐξαρτᾷ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν κοινοτήτων ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅτι αὗται εἶχον δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ τῶν περιφερειῶν αὐτῶν, ἐν ᾧ ἰσχυρὰ γνώμη ὑπάρχει ὅτι αἱ κοινότητες δὲν εἶχον κυριότητα ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον δικαίωμα ἐπὶ τῆς βοσκῆς. Τότε ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὸν κ. Δηλιγιάννην, τὰ κεφαλοχώρια θέλουν χάσει καὶ αὐτὴν τὴν βοσκὴν, διότι οὗτος τὴν δίδει εἰς τοὺς δήμους καὶ τότε μόνον θ' ἀποκτήσῃ τὸ κεφαλοχώριον νομὴν, ὅταν ἀποκτήσῃ τὸ ὅλον. Νομίζω λοιπὸν, ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο σφάλλει ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός μου. Τρίτον, Κύριοι, παρατηρῶ τὴν ἑξῆς ἔλλειψιν, ὅτι παρέχει ὁλόκληρον τὸ εἰσόδημα εἰς τὸν δῆμον, καθίστησιν αὐτὸν καὶ μόνον εἰσπράκτορα, διευθυντὴν τῆς ἐνοικιάσεως, κύριον καὶ διαχειριστήν· καὶ διατί τὸ παρατηρῶ τοῦτο; Διότι εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας, καὶ πιστεύω κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὁ ὁποῖος ἐδιοίκησε πολλοὺς χρόνους τοὺς δήμους, ὅτι δὲν εἶναι πολλὰ εὐάρεστος ἡ διαχείρισις αὐτῶν. Προκειμένου ἡ Συνέλευσις νὰ δώσῃ ἐθνικῆς περιουσίας διαχείρισιν εἰς τοὺς δήμους πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένου σκοποῦ, νομίζω, ὅτι μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ δυσπιστίας πρέπει νὰ φερθῇ, ἰδίως μάλιστα περὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνοικιάσεως, ἥτις δὲν πρέπει ποτὲ ν' ἀφεθῇ ἐντελῶς εἰς τοῦ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. Ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὁ κ. Δηλιγιάννης, καθὼς τὸ εἶπε προχθές: «ἀπορῶ πολὺ μέ τινας, οἱ ὁποῖοι προτείνουν, ὅτι ὁ δῆμος πρέπει νὰ τεθῇ ὑπὸ κηδεμονίαν», ἐλησμόνησεν ὅμως ἓν πρᾶγμα, ὅτι δὲν εἶναι δημοτικὴ περιουσία ἡ προκειμένη. Ὁ νόμος εἶπε πραγματικῶς, ὅτι ὁ δῆμος διαχειρίζεται κατὰ τοὺς δεῖνα καὶ δεῖνα κανόνας ἐλευθέρως τὴν περιουσίαν του, ἀλλ' ὅταν πρόκηται περὶ περιουσίας ξένης, ἧς ἡ χρῆσις πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν δίδεται εἰς τὸν δῆμον, ἡ θέλησις τοῦ ἰδιοκτήτου τούτου δὲν λέγεται κηδεμονία. Ἀφ' ἑνὸς λοιπὸν, διότι ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κειμένους δημοτικοὺς νόμους ἡ αὐτούσιος νομὴ καὶ ἐπομένως δὲν θὰ δίδηται τοῖς δημόταις, ἀφ' ἑτέρου, διότι ἡ διαχείρισις τῶν δήμων δὲν ὑπῆρξεν

εὐάρεστος, ἀποκρούω τὴν πρότασίν τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἥτις, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔχει τὸ γενικὸν ἐλάττωμα, ὅπερ ἔχουσι πᾶσαι αἱ τροπολογίαι, νὰ οὐδετερόνωσι πάντας τοὺς δήμους τοὺς μὴ περιλαμβάνοντας ἐθνικὰς βοσκὰς ἀπὸ τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας θέλει παράγει ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἰδιοκτησία.

Ὁ κ. Ἀντωνιάδης ἐπιτρέπει τὴν τοποθέτησιν εἰς τὰς βοσκὰς κατὰ προτίμησιν τῶν ζώων τῶν ἐγχωρίων ἀπὸ τῶν ξένων, ἐπιβάλλει εἴς τε τὰ ἐγχώρια καὶ τὰ ξένα ζῶα φόρον λόγῳ ἐπικαρπίας ἴσον μὲ τὸ διπλάσιον τοῦ ἐπὶ τῶν ζώων φόρου, καταθέτει τὰ χρήματα εἰς ἰδιαίτερον ταμεῖον, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν βουλευτικῶν σωμάτων καὶ προσδιορίζει αὐτὰ εἰς ἐπαρχιακὰ καὶ δημοτικὰ ἔργα ἐν γένει, εἰς τὸ αὐτὸ δὲ προσδιορίζει καὶ τὸν φόρον 8 τοῖς 0]0, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν μοναστηριακῶν καὶ ἰδιωτικῶν βοσκῶν . . .

Ὁ κ. Ἀντωνιάδης δέχεται νὰ διατεθῇ ἡ ἐθνικὴ βοσκὴ ὑπὲρ τῶν δήμων καὶ ἐπαρχιῶν, δὲν δίδει ὅμως βοσκὴν αὐτούσιον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, διότι ἐπιβάλλει ἐπὶ πάντων τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων ζώων φόρον ὡρισμένον. Ὁ κύριος Ἀντωνιάδης περιπλέον εἰσάγει εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ταμεῖον καὶ τὴν περιουσίαν τῶν μοναστηρίων.

Ἡ τροπολογία τοῦ κ. Ζέρβα δίδει εἰς τὰς κοινότητας κυριότητα καὶ κατοχὴν τῆς ἐπιφανείας, τῶν ἐπ' αὐτῆς καὶ ὑπ' αὐτήν, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὅρια, ἐπιβάλλει δὲ φόρον κατὰ κεφαλὴν ἐπὶ τῶν εἰς τὰ ἐθνικὰ λιβάδια βοσκόντων ζώων. Ὡς πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ κυρίου Ζέρβα παρατηρῶ, ὅτι οὔτε περὶ κυριότητος οὔτε περὶ κατοχῆς πρόκειται, ἀλλὰ περὶ βοσκῶν. Ἑπομένως πᾶσαι αἱ διατάξεις παρέλκουσι. Δεύτερον παρατηρῶ, ὅτι ἐπιβαρύνει τὴν σημερινὴν κατάστασιν ἐπιβάλλων νέους φόρους, χωρὶς νὰ παραχωρῇ ὠφέλειάν τινα εἰς τοὺς δήμους ἢ τὰς ἐπαρχίας. Μόνον εἰς τὰς κοινότητας δίδει καὶ δίδει πλέον τοῦ ἀπ' αὐτῶν ζητουμένου.

Ὁ κ. Πετιμεζᾶς δίδει νομὴν δωρεὰν ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν εἰς τὰ κτήνη ὅλα τοῦ χωρίου τὰ κείμενα ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐνοικιάζει τὸ περιπλέον διὰ τῶν δημοσίων καὶ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν καὶ εἰσάγει φορολογίαν 7 τοῖς 0]0 ἐπὶ τοῦ ἐνοικίου, ὅπερ καταθέτει εἰς ἰδιαίτερον ταμεῖον διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς δημοτικὰ ἢ ἐπαρχιακὰ ἔργα. Ἡ γνώμη τοῦ κυρίου Πετιμεζᾶ δὲν διαφέρει πολὺ τῆς τροπολογίας μου, εἰμὴ καθόσον δὲν παραχωρεῖ αὐτούσιον νομήν, τὸ δ' ἐνοίκιον προορίζει διὰ κοινωφελῆ ἔργα ὅλου τοῦ Κράτους.

Ἡ πρότασις τοῦ κυρίου Ζουμπουλάκη δὲν ἀφορᾷ τὰ ἐθνικά. Ἡ πρότασις τοῦ κ. Μανωλίδου καταργεῖ τὸ διάταγμα καὶ τὴν τοποθέτησιν χωρὶς ὅμως ν' ἀντικαταστήσῃ ἑτέραν κατάστασιν.

Ἡ πρότασις τοῦ κυρίου Αἰνιᾶνος ἔχει ἴδιον σύστημα, εἶναι sui generis. Καὶ μολονότι φαίνεται ἐγγυτέρα τοῦ γενικοῦ πόθου, εἶναι ὅμως ἡ μᾶλλον ἀπωτέρα. Ἡ πρότασις τοῦ κυρίου Αἰνιᾶνος δίδει δωρεὰν βοσκὴν μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν τσιφλικίων, τὸ δὲ πλεόνασμα τῆς νομῆς ταύτης καθὼς καὶ τὰ πρὸ τοῦ 1833 ἐθνικὰ λιβάδια ἐνοικιάζει πρὸς ὄφελος καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου. Ἀκατανόητος μοὶ εἶναι ἡ συμπάθεια τοῦ κυρίου Αἰνιᾶνος ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῶν τσιφλικίων, καὶ μόνον ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὁ κ. Πετρινὸς καταργεῖ τὸ διάταγμα τοῦ 1833. Μοὶ φαίνεται δὲ, ὅτι καταργεῖ ὁ κ. Πετρινὸς, ὅπως καὶ ὁ κ. Δηλιγιάννης, τὰ δικαιώματα τῶν κοινοτήτων, καθόσον ἐξαρτᾷ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ ζητήματος, ἂν εἶχον δικαιώματα κυριότητος ἐπὶ τῆς περιφερείας των. Περιπλέον, ὁ κ. Πετρινὸς χαρακτηρίζει ὡς ἐθνικοὺς τοὺς βοσκησίμους τόπους, ἐφ' ὧν ἐγένετο μέχρι τοῦδε τοποθέτησις, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὀνομάζει ἐθνικοὺς τόπους μόνους αὐτούς. Εἶναι πολλὰ εὐφυής.

Αὗται εἶναι κυρίως αἱ τροπολογίαι αἱ παρουσιασθεῖσαι μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἔκαμα τὴν ἐπιθεώρησιν αὐτῶν. Ἐνθυμοῦμαι περιπλέον τὰ ἑξῆς· ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑπεστήριξε τὸ νομοσχέδιον τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς, προσθέσας τὰ ἑξῆς, ὅτι δέχεται νὰ περιορισθῇ ἡ δικαιοδοσία τοῦ νομοσχεδίου ἐπὶ μόνων τῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγένετο τοποθέτησις, δεύτερον δέχεται νὰ γίνηται ἡ ἐνοικίασις τῶν ἐθνικῶν καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἐνοικιάσεως τὸ πλεῖστον μέρος τὸ δημόσιον, ἐκ δὲ τοῦ τῶν κοινοτικῶν τὸ ὀλιγώτερον.

Ὁ κύριος Καλλιγᾶς, ὡς ἐνθυμοῦμαι, προτείνει τὰ ἑξῆς· νομίζει νὰ μὴ ἐπεκταθῇ εἰς ὅλον τὸ κράτος ὁ νόμος, νὰ ἐξαιρεθῇ ἡ Πελοπόννησος, ἡ Εὔβοια, αἱ νῆσοι, ὅπου δὲν γίνεται τοποθέτησις, ἐφ'ὅλης δὲ τῆς Στερεᾶς νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος· δέχεται προσέτι νὰ ἦναι ὁ φόρος ὀλιγώτερος ἀφ' ὅ,τι προτείνει ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὥστε, Κύριοι, ἐπὶ τοῦ πρώτου ζητήματος· ἂν πρέπῃ νὰ διατεθῶσιν αἱ ἐθνικαὶ βοσκαὶ, συμφωνοῦσιν οἱ κύριοι Κεχαγιᾶς, Ἀντωνιάδης, Ζέρβας, Αἰνιᾶν καὶ Πετρινὸς, δὲν παραδέχονται δὲ τὴν διάθεσιν μόνον ὁ Ζουμπουλάκης καὶ Μανωλίδης. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν πρέπῃ ὅλαι αἱ ἐθνικαὶ βοσκαὶ νὰ διατεθῶσι, συμφωνοῦσιν οἱ κύριοι Κεχαγιᾶς, Δηλιγιάννης, Ἀντωνιάδης, Ζέρβας, Γ. Πετιμεζᾶς καὶ Αἰνιᾶν, δέχονται ἐπὶ μέρους μόνον οἱ κύριοι Πετρινὸς, Καλλιγᾶς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν· ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως οἱ κύριοι, Κεχαγιᾶς, Δηληγιάννης, Γ. Πετιμεζᾶς, Δ. Αἰνιᾶν, Καλλιγᾶς, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δέχονται τὴν ἐνοικίασιν· δέχονται δὲ τὴν φορολογίαν κατὰ κεφαλὴν οἱ κύριοι Ἀντωνιάδης καὶ Ζέρβας· τὴν διάθεσιν παραδέχονται νὰ γίνηται ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, οἱ κύριοι Ζέρβας, Αἰνιᾶν, Πετρινὸς ὡς καὶ τὸ νομοσχέδιον. Διάθεσιν ὑπὲρ τῶν χωρίων

καὶ τοῦ δημοσίου ζητεῖ ὁ κύριος Κεχαγιᾶς, καὶ τὸ σύστημά του εἶναι νὰ λαμβάνῃ τὸ χωρίον τὰ πάντα καὶ τὸ δημόσιον νὰ λαμβάνῃ 15 τοῖς 0[0. Ὑπὲρ τῶν δήμων εἶναι ὁ κύριος Δηλιγιάννης· ὑπὲρ τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ὅλου τοῦ Κράτους εἶναι ὁ κύριος Πετιμεζᾶς. Ὑπὲρ τῶν χωρίων, τῶν οἰκείων δήμων καὶ ἐπαρχιῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου εἶναι ἡ τροπολογία τὴν ὁποίαν ἐπρότεινα.

Παρελθούσης τῆς ὥρας διέκοψε τὸν λόγον, τὴν δὲ 23ην ἐξηκολούθησεν οὕτω:

Κύριοι!

Χθες διέκοψα τὸν λόγον, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν κύριον ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐξήτασα τὰς τροπολογίας, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν, καὶ ἀνέφερα εἰς τὴν Συνέλευσιν, κατὰ τί αὗται συμφωνοῦσι, καὶ κατὰ τί ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν διαφωνία· προσεπάθησα ἤδη νὰ συγκεφαλαιώσω καὶ διατυπώσω ἐγγράφως τὰς περὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων γνώμας τῶν τροπολογιῶν, καθ' ὅσον ἐνόμισα ὅτι δύνανται νὰ συμβιβασθῶσι καὶ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖον ἐργάζεται εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἡ Συνέλευσις. Ἡ συγκεφαλαίωσις αὕτη ἀποφασίζει τὰ ἑξῆς τρία ζητήματα. Α'.) Ὅτι ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν, θέλουσιν ὠφεληθῇ τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐντὸς τοῦ βοσκησίμου τόπου, ὁ δῆμος ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ ὁποίου ὑπάρχει, ἡ ἐπαρχία καὶ τὸ κράτος. Β'.) Ὅτι ὁ νόμος, ὅστις κατεκρίθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγορεύσαντας, ὁ νόμος τοῦ 1833, καθὼς καὶ ὁ νόμος περὶ τοποθετήσεως καταργοῦνται χωρὶς ὅμως νὰ βλαφθῶσι δικαιώματα τρίτων κεκτημένα· καὶ Γ'.) Ὅτι ἡ διάθεσις τῶν ἐθνικῶν λιβαδίων δὲν θέλει ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀποστερήσῃ τὸ δημόσιον τῆς ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῶν ἐθνικῶν τόπων, τῆς κυριότητος καὶ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν κυριότητα δικαιωμάτων.

Ἡ συγκεφαλαίωσις αὕτη εἰς ἓν ἄρθρον ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Παραχωρεῖται εἰς τοὺς δήμους ἡ κατὰ παράκλησιν κατοχὴ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν ἐθνικῶν βοσκησίμων τόπων, οἵτινες θέλουσιν ἐνοικιάζεσθαι διὰ δημοπρασίας πρὸς ὄφελος αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἐπαρχιῶν κατὰ τοὺς ἑπομένους ὁρισμούς, καὶ καθόσον δὲν εἶναι ἀναγκαῖοι πρὸς νομὴν τῶν ζώων τῆς κοινότητος, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται· ἐκ δὲ τοῦ ἐνοικίου θέλει λαμβάνει τὸ δημόσιον τὸν νενομισμένον φόρον ἐπικαρπίας 15 τοῖς 0/0, διατηροῦν συγχρόνως τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως αὐτῶν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους».

«Τὸ διάταγμα τῆς 3]15 Δεκεμβρίου 1833 καὶ ὁ ἀπὸ .... νόμος περὶ τοποθετήσεως καταργοῦνται. Ἐκ δὲ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐφαρμογῆς αὐτῶν οὐδὲν ἀναγνωρίζεται κεκτημένον δικαίωμα».

Ὀλίγας λέξεις θὰ προσθέσω πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τριῶν αὐτῶν ζητημάτων. Ἐν πρώτοις τὸ κυριώτερον ζήτημα εἶναι, ἐὰν ἡ διάθεσις τῶν ἐθνικῶν βοσκησίμων τόπων θέλει εἶσθαι πρὸς ὄφελος τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἠθικοῦ προσώπου. Παρετήρησα ὅτι ἐπικρατεστέρα γνώμη καὶ γενικὴ σχεδὸν ὑπάρχει, τὰ κτήνη τῶν κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν τόπων, νὰ ἔχουν δωρεὰν τὴν βοσκήν· ὡς πρὸς τὸ περιπλέον παρετήρησα, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι νὰ διατίθηται δι' ἐνοικιάσεως, καὶ μία μόνον γνώμη παρουσιάσθη τῆς κατὰ κεφαλὴν κτήνους φορολογίας. Νομίζω ὅτι εἶναι προτιμοτέρα ἡ ἐνοικίασις, διότι ἡ κατὰ κεφαλὴν φορολογία θέλει ἔχει ἐξ ἀνάγκης τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ ἑπομένως ὅλα τὰ παρεπόμενα εἰς ταύτην ἀτοπήματα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἐνοικίου, τὸ ὁποῖον θὰ παράγηται ὡς πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν, ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα θέλουσιν ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ ἐνοικίου τούτου, ὡς εἶπον χθὲς, ὑπάρχουσι διαφωνίαι τινες, ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγαι, νομίζω δύο μόνον εἰς τὸ νομοσχέδιον παραδέχονται ὅτι τὸ ὄφελος τῆς ἐνοικιάσεως πρέπει νὰ ἦναι ἀποκλειστικὸν τοῦ δημοσίου, τὸ ἐνοίκιον πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους· αὐτὴν τὴν γνώμην τὴν ἀποκρούω μὲ ὅλην μου τὴν δύναμιν, διότι τὴν θεωρῶ ὅλως διόλου ἀσύμφορον, ὅλως διόλου ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ Σώματος ἀκόμη, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ψηφίσῃ τὸν νόμον τοῦτον, καθὼς ἐπίσης θεωρῶ αὐτὴν τὴν πρότασιν ὡς ἐναντίαν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἀπολαμβάνομεν. Ἐφιστῶ δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπον καὶ ἄλλοτε, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ καινοτομῶμεν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν· τὴν σήμερον εὑρίσκομεν τὴν ἑξῆς κατάστασιν ἐπὶ τῶν βοσκῶν· τὸ δημόσιον δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐκ τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν καὶ ὅλα τὰ κτήνη τὰ ἐν Ἑλλάδι νέμονται δωρεὰν τὴν βοσκὴν ταύτην. Ὅθεν νομίζω ὅτι ἡ ἀπότομος μετάβασις ἀπὸ τοῦ συστήματος τοῦ ὑπάρχοντος τῆς δωρεᾶς εἰς τὸ ἄλλο σύστημα, τὸ ὅλως διόλου ταμιευτικὸν, καὶ τόσον βαρὺ διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, δὲν πρέπει νὰ ψηφισθῇ. Ἀντιβαίνει ὅμως καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε καθιέρωσαν οἱ νόμοι· διότι ὅπως γνωρίζομεν, ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς γαίας, τὸ δημόσιον δὲν ἀναλαμβάνει τίποτε περισσότερον παρὰ μόνον τὸν φόρον τῆς ἐπικαρπίας· δὲν βλέπω ἑπομένως τὸν λόγον, διατὶ ἐξαιρετικῶς ἐπὶ τῶν βοσκῶν θὰ καθιερωθῇ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἐν ἀσύνηθες δίκαιον καὶ μὴ στηριζόμενον εἰς τὸ ὁμοιόμορφον σύστημα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε μᾶς διέπει. Ὑπάρχει μάλιστα λόγος νὰ φανῶμεν ἔτι αὐστηρότεροι πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου νομοθετοῦντες περὶ τῶν βοσκῶν. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς· ὅτι ὅταν τὸ δημόσιον παρέχῃ εἰς ἐπικαρπίαν τὰς γαίας του, ἀπαλλοτριοῦται πλέον τοῦ

δικαιώματος τῆς διαθέσεως· ἀλλ' ἐξεναντίας, ὅταν παρέχῃ τὰς γαίας πρὸς βοσκὴν δὲν ἀπαλλοτριοῦται τοῦ δικαιώματος, ἐξακολουθεῖ νὰ τὸ ἔχῃ καὶ τὸ ἔχει ἅμα παύσῃ ἡ ἐνοικίασις, ἡ ὁποία θὰ ἦναι ἢ ἑξαμηνιαία ἢ ἐτησία. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, Κύριοι, λαμβάνει τὸ δημόσιον οὐ μόνον φόρον ἐπικαρπίας, δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ δίδουν πάντοτε οἱ νόμοι, ἀλλὰ καὶ διαφόρους ἄλλας ὠφελείας, διότι τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ ἐνοικίου θὰ γίνωσιν, εἴτε δημοτικὰ, εἴτε ἐπαρχιακὰ, θὰ στραφῶσι πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμείου· ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν δήμων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, εἶναι ἔργα τοσοῦτον τοῦ Κράτους ὠφέλιμα, ὥστε ἂν δὲν κατασκευάσωσιν αὐτὰ οἱ κτηνοτρόφοι διὰ τοῦ ἐνοικίου, πρέπει νὰ τὰ κατασκευάσῃ ἡ Ἐπικράτεια.

Ἐκτὸς δὲ τούτου δὲν πρέπει νὰ λησμονήσητε, κύριοι, ὅτι αὐτὴ ἡ μέχρι τοῦδε ἄγονος περιουσία τοῦ δημοσίου ἡ ὁποία δὲν ἦτο ἀξία (valeur), ὅτι αὐτὴ καθίσταται ἤδη τοιαύτη δι' ἑνὸς βάρους, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος τόπος ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτόν· τὸ κεφάλαιον, ὅπερ ἐκ τῶν ἐθνικῶν βοσκῶν πρῶτον ἤδη συνιστᾶται, ὀφείλεται εἰς τὴν συνεισφορὰν τῶν τῆς ἐπαρχίας κτηνοτρόφων. Ἄλλως τὸ βάρος τοῦτο εἶναι ἀκατανόητον, ἂν δὲν ἦναι ὁ φόρος τῆς ἐπικαρπίας, εἶναι ὁ φόρος βοσκῆς τὸν ὁποῖον ἐζήτησεν ἡ Βαυαροκρατία τῷ 1833, ἀλλ' οὔτε νὰ τὸν εἰσπράξῃ ἠδυνήθη, οὔτε εἰς τὴν νομοθεσίαν νὰ τὸν διατηρήσῃ, εἶναι διπλοῦς ἔγγειος φόρος, τὸν ὁποῖον μόνον ὡς ἑκουσίαν συνεισφορὰν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω, μόνον ὡς δικαίωμα ἐπικαρπίας πληρωνόμενον ἀπὸ τὸν δῆμον, ἂν εἰς αὐτὸν ἡ βοσκὴ παραχωρηθῇ, δύναμαι νὰ ψηφίσω, τὸν ὁποῖον ἀνέχομαι μόνον, ἂν δι' αὐτοῦ πρόκειται ὁ τόπος νὰ βελτιωθῇ, ὁ τόπος ὁ πάσχων καὶ ἠμελημένος τριάκοντα ἔτη, ὁ ἴδιος τόπος, ὅστις συνεισφέρει καὶ σχηματίζει τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Ἐκτὸς τούτου, Κύριοι, θὰ προέλθῃ ἔμμεσος ἄλλη ὠφέλεια εἰς τὸ δημόσιον ἐκ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ψηφίσωμεν, ἡ ἑξῆς: Γνωρίζομεν πάντες αὐτὴ ἡ κτηνοτροφία ἡ περιπλανητικὴ, ἡ μεταβαίνουσα ἀπὸ δήμου εἰς δῆμον καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν πόσην βλάβην ἔφερεν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα βαρέως φέρει τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὅπερ ὑποχρεοῦται εἰς πολλὰ ἔξοδα διὰ νὰ ἀντιπαρατάττηται ἐναντίον τῆς αταξίας καὶ τῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα ὁ πλανήτης βίος ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων προξενεῖ εἰς τὸ κράτος. Θὰ διεγερθῶσιν ἐν αὐτοῖς δύο θέλγητρα· α'.) νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα, εἰς τὰς κοινότητας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ Διατάγματος τοῦ 1833 θὰ ἀποκτήσωσι τὰς ἀρχαίας περιφερείας των, ἐν αἷς δωρεὰν θέλουσι βόσκει τὰ κτήνη τῶν μονίμως, ἀποκατεστημένων κατοίκων· καὶ β'.) διότι θὰ προσέλθωσιν εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θέλουσιν ἀποκτήσει περιφέρειαν ἐκ τῶν ἐθνικῶν βοσκησίμων τόπων ἢ τέλος θέλουσι συνοικισθῇ ἐντὸς ἐκτεταμένων

ἐθνικῶν περιφερειῶν. Ἡ δὲ ἀποκατάστασις αὕτη εἶναι πρᾶγμα σημαντικόν, διότι ἐὰν αὐτοὶ προσερχόμενοι πρὸς τὰς κοινότητας αὐτὰς ἀποκτήσωσιν οἰκίας, ἀρχίσουν νὰ πολιτίζωνται ὀλίγον, νὰ μάθουν ὀλίγα γράμματα, νὰ φυτεύσωσι καὶ δενδροκομήσωσιν, ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ὠφέλεια θέλει εἶσθαι ὠφέλεια κοινωνικὴ καὶ γενική. Ἐκ τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων, οἱ ὁποῖοι ἐπρότειναν τροπολογίας, ὑπάρχουσί τινες, οἱ ὁποῖοι θέλουν τὸ ἐνοίκιον ὁλόκληρον νὰ εἰσπράττηται παρὰ τοῦ δήμου.

Ὡς πρὸς τοῦτο χρεωστῶ νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις· διότι κατὰ τὸ ἀναγνωσθὲν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον προτείνω εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἡ ὠφέλεια αὐτοῦ δὲν θέλει εἰσπράττεσθαι ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς δήμους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐπαρχίας. Δὲν βλέπω τὸν λόγον διατὶ νὰ μὴν ὠφελῶνται οἱ δῆμοι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, οἵτινες στεροῦνται νομῶν ἐθνικῶν, ἐνῷ οὐχὶ τῶν δήμων τῶν ἐχόντων τοιαύτας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων οἱ κτηνοτρόφοι συνεισφέρουσι πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ νέου τούτου κεφαλαίου· οὐδόλως δὲ διστάζω νὰ συστήσω εἰς τὴν Συνέλευσιν τὸ ἐναντίον, ἀφοῦ ἡ πρότασίς μου τότε μόνον στρέφει τὸ ἐνοίκιον ὑπὲρ τῆς ἐπαρχίας, ὅταν οἱ ἔχοντες τὰς ἐθνικὰς βοσκὰς δῆμοι ἱκανοποιήσωσι τὰς κυριωτέρας τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν. Εἰς τοῦτο δ' ἐλπίζω νὰ εὕρω βοηθοὺς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ἀποκρούοντες τὸ ταμιευτικὸν σύστημα τοῦ νομοσχεδίου θέλουσιν ἡ ὠφέλεια, νὰ μένῃ εἰς τὸν τόπον, διότι κατ' αὐτὸν μᾶλλον τὸν τρόπον ἡ ἐπιθυμία των ἐπιτυγχάνει. Ἐκτὸς τούτου ἂν παρατηρήσητε ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, θέλετε ἰδεῖ ὅτι ἴσως ἦτο περιττὸν νὰ εἴπῃ ὁ νόμος τίποτε ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν· διότι δυνάμει τῶν κειμένων νόμων φθάνομεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Γνωρίζετε ὅτι τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια δύνανται νὰ ὑποχρεώνωσι τοὺς εὐποροῦντας δήμους εἰς συνεισφορὰς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας. Ἂν δὲ προτείνω ῥητὰς περὶ τούτου διατάξεις, τὸ κάμνω, διότι τῳόντι ἡ ἱκανοποίησις ὅλων τῶν ἀναγκῶν τοῦ δήμου, ὅσας ὁ δημοτικὸς νόμος εἰς αὐτοὺς ἐπιβάλλει, ἤθελε φέρει εἰς τὸ ἄτοπον, τὸ ὁποῖον προεξέθεσα· ὁ δῆμος νὰ ὠφελῆται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν συνεισφορῶν τὰς ὁποίας ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία συνεισφέρει, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ μὴ μένῃ καμμία βοήθεια εἰς τοὺς ἑτεροδημότας μὲν ἀλλὰ συνεισφέροντας κτηνοτρόφους. Ὅσοι ἔλαβον τὴν καλωσύνην ν' ἀναγνώσωσι τὴν τροπολογίαν μου, εἶδον τίνι τρόπῳ ἐννοῶ ὅτι πρέπει ἡ ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως ὠφέλεια νὰ ἀσφαλισθῇ καὶ διανεμηθῇ. Τὸ ἐνοίκιον θὰ μεταβῇ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον· ἡ εἴσπραξίς του καθὼς καὶ ἡ ἐνοικίασις θέλει γίνεσθαι διὰ τῶν ἁρμοδίων οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν, ὅπως ἀναπαύηται ἡ ἐπικράτεια, ὅτι τῳόντι ὅλαι αὐταὶ αἱ πράξεις ἐνεργοῦνται ἀμεροληπτως, καὶ μὲ τὸ γενικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὰς κατὰ μέρος κοινότητας, πρὸς τὸ παρὸν τοὐλάχιστον. Τὸ εἰσπραττόμενον θὰ μένῃ εἰς τὸ ταμεῖον τὸ διοικητικόν, ὁ δὲ δῆμος διὰ τοῦ δημοτικοῦ προϋπολογι-

σμοῦ, ὁ ὁποῖος, καθὼς γνωρίζετε, ἐπικυροῦται ἀπὸ τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν, θέλει κανονίσει ποῖα ἔργα θὰ ἐκτελῶνται κατ' ἔτος ἐξ ἐκείνων ὅμως τὰ ὁποῖα προσδιορίζει ὁ προκείμενος νόμος, δηλονότι τὴν κατασκευὴν γεφυρῶν καὶ ὁδῶν, ὑδραγωγείων καὶ φρεάτων, καθὼς καὶ τῶν προκαταρκτικῶν σχολείων· ἐὰν δὲ τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον φρονῇ ὅτι τὸ ἐνοίκιον τοῦτο εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ δήμου, τὰς ὁποίας προσδιορίζει ὁ νόμος, τότε δύναται νὰ γνωμοδοτήσῃ ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ καὶ τὸ δεῖνα ἔργον τὸ ἐπαρχιακὸν, καὶ ἐὰν ἐπέλθῃ διαφωνία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ δήμου, βεβαίως πρέπει νὰ εὑρεθῇ τρίτον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νὰ λύσῃ αὐτὴν, καὶ τοῦτο νομίζω εἶναι τὸ Ὑπουργικὸν συμβούλιον. Τοιουτοτρόπως διατιθεμένου τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ, νομίζω ὅτι πράττομεν ἔργον δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως, διότι κατὰ τὸ δυνατὸν καθιστῶμεν αὐτὸ ὠφέλιμον εἰς ὅλα τὰ ἠθικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπαρτίζονται, δηλ. τὸ χωρίον, τὸν δῆμον, τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸ δημόσιον, ἱκανοποιοῦντες ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰς οἰκογενειακὰς, οὕτως εἰπεῖν, ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ ἐν μέρει τὰς γενικάς.

ΚΑΛΛΙΦΡΟΝΑΣ. Ἐπαναλάβετε παρακαλῶ τὴν ἀνάγνωσιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Μάλιστα.

«Παραχωρεῖται εἰς τοὺς δήμους ἡ κατὰ παράκλησιν κατοχὴ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν ἐθνικῶν βοσκησίμων τόπων, οἵτινες θέλουσιν ἐνοικιάζεσθαι διὰ δημοπρασίας πρὸς ὄφελος αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἐπαρχιῶν κατὰ τοὺς ἑπομένους ὁρισμοὺς καὶ καθόσον δὲν ἀναγκαιοῦσι πρὸς νομὴν τῶν ζώων τῆς κοινότητος, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται. Ἐνοίκιον δὲ θέλει λαμβάνει τὸ δημόσιον τὸν νενομισμένον φόρον ἐπικαρπίας 15 0]0, διατηροῦν συγχρόνως τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως αὐτῶν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους.

»Τὸ Διάταγμα τῆς 3|15 Δεκεμβρίου 1863 καὶ ὁ ἀπὸ .... Νόμος περὶ τοποθετήσεως καταργεῖται· ἐκ δὲ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐφαρμογῆς αὐτῶν οὐδὲν ἀναγνωρίζεται κεκτημένον δικαίωμα».

VIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΥ ΜΑΣΤΡΑΠΑ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗ͂Ι ΕΘΝΙΚΗ͂Ι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 17 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1864.

Τὴν 28 Δεκεμβρίου ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν κ. Β. Πετμεζᾶς ἐζήτησε παρὰ τῆς Συνελεύσεως ἐγγράφως τὴν ἄδειαν νὰ τεθῇ ὑπὸ ἀνάκρισιν ὁ πληρεξούσιος Δωρίδος κ. Μαστραπᾶς, ὡς ἐνεχόμενος εἰς τὴν ἀπείθειαν τοῦ ἐν Τριπόλει φρουροῦντος ϛ'. πεζικοῦ τάγματος. Ἡ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ὅμως ἐκλεχθεῖσα ἐπιτροπὴ (ἧς μέλος ἦν καὶ ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ) ἐγνωμοδότησεν ὅτι «δὲν ὑπάρχει λόγος, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ ζητουμένη ἄδεια».

Κατὰ τὴν ἐν τῇ Συνελεύσει συζήτησιν πολλοὶ ἔλαβον τὸν λόγον, οἱ μὲν ὑπὲρ τῆς γνωμοδοτήσεως οἱ δὲ κατ' αὐτῆς ἀγορεύσαντες. Τῶν τελευταίων προεξῆρχεν ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης, μεθ' ὃν λαβὼν τὸν λόγον ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπεν:

Κύριοι!

Ἐαν ἐπρόκειτο, νὰ συνηγορήσῃ τις ὑπὲρ τοῦ συναδέλφου, περὶ οὗ πρόκειται σήμερον, ἤρκει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν δικαζόντων τὴν τύχην αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον παρέστησαν οἱ ἀγορεύσαντες. Δικαίωμα, τὸ ὁποῖον τὸ παρελθὸν καθιέρωσεν ὑπὲρ τῆς φιλελευθέρας ἀνθρωπότητος, τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὁ μὲν διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὁ δὲ δι' ἐκεῖνον, ὁ μὲν οὕτω σκεπτόμενος, ὁ δὲ ἄλλως, πάντες δὲ σφαλερῶς, ἔρχονται

νὰ ταπεινώσωσι μέχρι προσωπικοῦ δικαιώματος· καὶ οἱ μὲν θέλουσι νὰ καταστήσωσι τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ζήτημα πολιτικόν, τὸ τιμαλφέστατον τοῦτο δικαίωμα τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας· ἄλλοι δὲ κατέστησαν ζήτημα τάξεως, ὅ,τι δὲν κατέστησε τοιοῦτον ὁ Ποινικὸς νόμος· ἄλλοι δ' ἐταπείνωσαν αὐτὸ εἰς ζήτημα προσωπικῆς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμειναν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀγωνίας, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται συζητοῦντες ἐναντίον τῶν συμπαθειῶν καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης των· ἄλλοι δ' ἐκήρυξαν τὸ ζήτημα δεκτικὸν συμβιβασμοῦ, ζήτημα ὅπερ εἶναι ἰδιοκτησία τῶν ἐπερχομένων γενεῶν· δικαίωμα τόσον ὑψηλόν, ὅπερ καθιερώθη ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες ἔχυσαν τὸ αἷμά των πρὸς καθιέρωσιν αὐτοῦ, ἔρχονται καὶ συμβουλεύουσι τὴν Συνέλευσιν νὰ τὸ ἐξευτελίσῃ καὶ ταπεινώσῃ, νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν λύσιν του ἀπὸ σκέψεις ἐκτὸς τοῦ προκειμένου, ἀπὸ σκέψεις ταπεινάς. Ἰδίως ὁ τελευταῖος ἀγορεύσας ἐξηυτέλισεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸ ζήτημα καὶ ἠθέλησε νὰ παρασύρῃ εἰς τόσῳ ταπεινὴν θέσιν τὴν Συνέλευσιν, ὥστε λυποῦμαι, διότι εἰς τὸ αὐτὸ βῆμα ἔρχομαι μετ' αὐτὸν νὰ ὁμιλήσω. Προσέβαλε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπικρίνῃ, καὶ οἱ ὁποῖοι μένουσι καὶ μετὰ τὰς κατακρίσεις του πάντοτε ἀνέπαφοι καὶ ἁγνοί· ἂν δὲ ἤθελεν ἡ Συνέλευσις νὰ συμβουλευθῇ περὶ τοῦ ζητήματος τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν εἶχε πάντοτε περὶ αὐτοῦ ὁ προλαλήσας, ἤθελεν ἐκδώσει ὅλως ἐναντίαν ἀπόφασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐτὸς συνεβούλευσε τὴν Συνέλευσιν νὰ ἐκδώσῃ. Ἐὰν ἡ Συνέλευσις ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ προλαλήσαντος, ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὴν ἐφαρμογήν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς τμηματάρχης καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ ζητήματος ὁμοιάζοντος τὸ προκείμενον, ἐπὶ τοῦ προνομίου τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Ἀλλ' ὄχι, Κύριοι, τοιαύτη θεωρία ποτὲ νὰ μὴ μολύνῃ τὸ βῆμα τῆς Συνελεύσεως! Ποτὲ ἡ Συνέλευσις νὰ μὴ ἀπατηθῇ, νὰ μὴ βουλευθῇ τοιουτοτρόπως! Καὶ δὲν ἐθαύμασα διόλου πῶς ὁ προλαλήσας εὑρίσκει τόσα ἐπιχειρήματα, τὸ ἓν ἀτοπώτερον τοῦ ἄλλου, τῶν ὁποίων τὸ ἄτοπον δὲν αἰσθάνεται, διότι ἐγένετο ἕξις εἰς αὐτὸν νὰ διδῃ τὴν ἄδειαν κατ' ἐκλογὴν μεταξὺ ἐνόχου καὶ ἐνόχου. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ καταδίωξις τῶν ποταπῶν αὐτῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως, τῶν πραττόντων πᾶν εἶδος ἐγκλημάτων, ἐξήρτητο ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Ὑπουργείου, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον σπανιώτατα ἐπέτρεπεν αὐτὴν καὶ πάντοτε πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν του διὰ νὰ κακώσῃ τὴν συνείδησιν αὐτῶν· δὲν τὴν ἔδιδέ ποτε, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ προστατεύσῃ τοὺς φίλους του. Ἀλλ' ἡ ἐπιτροπή, ἥτις ἔρχεται σήμερον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γνώμην της εἰς τὴν Συνέλευσιν, δὲν καταδέχεται ποτὲ νὰ σταθῇ ἐπάνω τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐστάθη, ἀλλὰ μετὰ πεποιθήσεως κηρύττει, ὅτι ὀρθοτέραν παρὰ τὴν

γνώμην της δὲν θὰ εὕρῃ ἡ Συνέλευσις· τὸ λέγω μετὰ πεποιθήσεως διότι τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν γνώμην αὐτῆς τὴν ὡδήγησε καθαρὰ καρδία, εὐσυνειδησία, σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῆς Συνελεύσεως, σεβασμὸς πρὸς τὸν νόμον, ἡ πεποίθησις ὅτι πᾶσα ἄλλη γνώμη εἶναι ἐκτὸς τοῦ νόμου, ἀσέβεια πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς Συνελεύσεως, λῃστεία τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ταπείνωσις τῆς Συνελεύσεως, ταπείνωσις τοῦ πληρεξουσίου, διότι ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ πληρεξούσιοι συνηγμένοι ἐνταῦθα, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ βαστάξωσι δικαιώματα, τὰ ὁποῖα καθιέρωσαν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες. (*Ἐπιδοκιμασίαι.*) Εἶναι ἢ δὲν εἶναι παράλογοι αἱ σκέψεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα σᾶς ἐξέθεσεν ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας; Ἐὰν ἐπροσέξατε εἰς τοὺς λόγους του θὰ τὸν εἴδετε ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀναιροῦντα ἑαυτόν· ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι ἡ Συνέλευσις εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα δὲν πρέπει νὰ ἐξετάσῃ, ἂν πρόκηται περὶ ἐγκληματικῆς πράξεως καὶ μολαταῦτα αἰώνια ὁμιλῶν, ἐγκλήματα ἔλεγε, τῆς δικαιοσύνης προστασίαν ἔλεγεν, ἐνῷ δικαιοσύνη θετικὴ πέραν τῶν ἐγκλημάτων δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἔγκλημα πέραν τοῦ ἀξιοποίνου. Σᾶς ἔλεγε νὰ γενῆτε ὑπηρέται, οὐχὶ τῆς Δικαιοσύνης, διότι τοῦτο δὲν εἶναι ταπείνωσις, ἀλλὰ τῆς θελήσεως τοῦ ἰδιώτου· διότι θέλησις ἰδιωτικὴ εἶναι, ὅταν τὸ ζητούμενον δὲν στηρίζεται εἰς τὸν νόμον. Ἐάν, Κύριοι, ἄλλη τις ἀφορμὴ δὲν ἐσκότιζε τοσοῦτον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ προλαλήσαντος, πρὶν συμβουλεύσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς θεωρίας, τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ συμβουλευθῇ καὶ ἀνοίξῃ ἦτο τὸ Σύνταγμα. Τί λέγει τοῦτο; Λέγει, ὅτι ἡ Συνέλευσις, ἡ Βουλή, τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἐπιτρέπει τὴν ἄδειαν νὰ παραδοθῇ ἕνας πληρεξούσιος ἢ βουλευτὴς εἰς τὸν ἀνακριτὴν διὰ νὰ δικασθῇ περὶ πράξεως, εἴτε ἐγκληματικῆς εἴτε μή; Εὑρέθη ποτὲ σῶμα νομοθετικὸν νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ ζητήματος τοιούτου; Εὑρέθη ποτὲ Σύνταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπηντήσατε ὅτι ὁσάκις ὁ ἀνακριτὴς ἔλθῃ νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσίν τινος πληρεξουσίου, ὅπως καταδιωχθῇ διὰ πρᾶξιν μὴ τιμωρουμένην ἀπὸ τὸν Ποινικὸν νόμον, ἀπαιτεῖται ἡ ἄδεια τῆς Συνελεύσεως; Πότε γεννᾶται τὸ ζήτημα τῆς ἀδείας; Μόνον ὁσάκις ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ ζητεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς δίκην ἢ εἰς ἀνάκρισιν ἑνὸς μέλους τοῦ νομοθετικοῦ συνεδρίου δι' ἐγκληματικὴν πρᾶξιν· καὶ μόλα ταῦτα εἶχε τὴν ἐπιπολαιότητα ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος νὰ σᾶς εἴπῃ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξετάσητε, ἐὰν ἡ πρᾶξις χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάκρισιν ὡς τοιαύτη, ἂν τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ἡ ἀνάκρισις, ἦναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ ὁ Ποινικὸς νόμος διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἔγκλημα. Ἐξήτασεν ἄρα γε ἡ ἐπιτροπή, ἐὰν ἦναι ἔνοχος ἢ μὴ ὁ πληρεξούσιος Δωρίδος; Ἐὰν ἐξητάζετο τὸ ζήτημα τοῦτο, εἶχε στάδιον εὐρὺ ὁ προλαλήσας· ἀλλὰ περὶ παντὸς ἄλλου ζητήματος ἢ αὐτοῦ γίνεται λόγος τὴν σήμερον, ὅτε τοῦτο καὶ μόνον ἐξετάζε-

ται, ἂν ἡ πρᾶξις δι' ἣν ἐγκαλεῖται ὁ πληρεξούσιος ἦναι ἔγκλημα. Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς τί λέγει πρὸς τὴν Συνέλευσιν; Ὅτι ἡ αἴτησις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν περίβολον τοῦτον, διότι ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ περιπτώσεως, τὴν ὁποίαν δὲν προβλέπει τὸ Σύνταγμα, ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἀφορμῆς εἰς ποινικὴν καταδίωξιν. Εἰλικρινὴς ἤθελεν εἶσθαι ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, ἐὰν ἐπὶ τούτου τοῦ ζητήματος ἤθελε φέρει τὸν λόγον, ἐὰν ἤθελε συμβουλευθῇ τὴν θεωρίαν τῶν ποινικολόγων, ἐὰν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους ἤθελε στηρίξει, ἔστω καὶ αὐτὰς τὰς πολιτικὰς δοξασίας ἢ τοὺς πολιτικοὺς σκοπούς του.

Ἀλλ' ἐπειδὴ φρονῶ, Κύριοι, ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἀσπάζεται τοιαύτας γνώμας, ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν θέλει ποτὲ θεωρήσει ὡς νόμιμον τὴν ἀνομίαν, ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι τότε μόνον συμμορφοῦται μὲ τὸ δίκαιον, ὅταν δὲν παρεκτρέπηται ἀπὸ τὸν νόμον, καὶ ὄχι, ὅταν χάριν ταπεινῆς νομιμοφροσύνης, ἢ χάριν οἵας δήποτε ἄλλης ἰδέας ἢ πλαγίου σκοποῦ, ἔστω καὶ πολιτικοῦ, ἔρχηται καὶ παρανομῇ, ὅτι ποτὲ ἡ Συνέλευσις δὲν θέλει ἀποφασίσει οὔτε νὰ ἐξέλθῃ τῶν νομίμων ὁρίων, οὔτε νὰ δολοφονήσῃ τὸ ἄτομον, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται· διότι ἴσως ἴσως μία ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως δὲν ἤθελεν ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης, ἐὰν ἐξετάζουσα τὰ ἔγγραφα ἔλεγεν ὅτι ἐξάγει πιθανότητα ἐνοχῆς, ἀλλὰ βεβαίως θέλει ὑποδουλώσει τὴν στρατιωτικὴν δικαιοσύνην, ἐὰν εἴπῃ: τὸν παραπέμπω, καίτοι ἐκνόμως, ὅπερ ἤθελεν εἶναι ταὐτὸν ὡσανεὶ ἔλεγε, ἐκ παντὸς τρόπου τιμωρήσατε· δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους θέλω ἀναπτύξει, Κύριοι, τὸ ζήτημα περὶ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον στρέφεται ἡ συζήτησις καὶ ἐνησχολήθη ἡ ἐπιτροπή, καὶ θέλω συγχρόνως ἀποκρούσει τὰς πολιτικὰς θεωρίας, τὰς ὁποίας εἰς τὴν προχθεσινὴν συνεδρίασιν ἐξέθεσάν τινες.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὁποῖα εἶναι τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν· μᾶς παρουσιάσθη ἓν τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο εἰς τὴν Λαμίαν, καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐπ' αὐτοῦ σημείωσιν δὲν ἀπεστάλη ἀπὸ τὸ τηλεγραφεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, ἐκτὸς ὅτι δὲν εἰσήχθη εἰς τὸν φάκελλον παρὰ τοῦ κ. εἰσηγητοῦ διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ δεύτερον θέμα κατηγορίας, τὸ τηλεγράφημα δὲν ἀφορᾷ πρᾶξιν οὔτε τελεσθεῖσαν, οὔτε ἀποπειραθεῖσαν, οὔτε προπαρασκευασθεῖσαν. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τὸ εἴδομεν, ἀλλ' οὔτε μίαν στιγμὴν ἐδιστάσαμεν νὰ τὸ θέσωμεν κατὰ μέρος, διότι οὐδὲν ἄλλο περιέχει, εἰμὴ ἀπόπειραν συμβουλῆς, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ ἐπὶ συμβουλῆς διδομένης προφορικῶς μὲ τὸ ν' ἀνοίξῃ τις τὸ στόμα του, ἀλλὰ νὰ μὴ προφέρῃ τίποτε. Οὐδεὶς νόμος τοῦ κόσμου καθιέρωσέ ποτε τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς τιμωρίας τῆς ἀποπείρας συμβουλῆς, διότι κἀνείς ποτε νομοθέτης δὲν ἀποφασίζει νὰ δεσμεύσῃ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν κίνησιν τοῦ ἀτόμου, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν

δεσμώτην ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ζωῆς του, καὶ νὰ κατακλείσῃ αὐτὸν εἰς τὰς φυλακάς, διότι ἤνοιξε τὸ στόμα του. Ἔμενε τὸ δεύτερον τηλεγράφημα τὸ ὁποῖον δὲν περιεῖχε τίποτε, διότι δὲν λέγει ἄλλην φράσιν εἰμὴ μόνον *δεχθῆτε ἱκανούς*· οὔτε ὑμεῖς ἐννοοῦμεν τοῦτο τί λέγει· ἀλλ' ὅτι δήποτε καὶ ἂν ἐννοῇ, συντείνει εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Τὸ τρίτον τηλεγράφημα περιεῖχε, ὡς καὶ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον συμβουλὰς πρὸς φίλον. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐρωτήσαμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον εἶναι, ἂν ἡ ἁπλῆ συμβουλὴ τιμωρῆται κατὰ τὸν Π. Νόμον. Ὁ Π. Νόμος διαιρεῖ τὰς ἐνεργείας τῶν ἀξιοποίνων πράξεων εἰς αὐτουργίαν καὶ συνεργίαν, ἑπομένως τὰ ἄτομα, τὰ λαμβάνοντα μέρος, εἰς τὰ ἐγκλήματα εἰς αὐτουργοὺς καὶ συνεργούς. Ἐξητάσαμεν ἐὰν ἡ πρᾶξις τῆς ἁπλῆς συμβουλῆς ἦναι αὐτουργία ἢ συνεργία. Ὁ § 3 τοῦ ἄρθρ. 56 ἔχει ὡς ἑφεξῆς· «ὅστις ἐκ προθέσεως παρεκίνησεν ἄλλον εἰς ἐκτέλεσιν ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως, ἀπειλῶν, βιάζων, προστάζων, παραγγέλλων, ὑποσχόμενος ἢ χορηγῶν μισθόν, ἢ συμβουλεύων μετ' ἀπάτης, πειθοῦς ἢ φορτικότητος, καὶ τέλος, προκαλῶν ἢ μεταχειριζόμενος ἐπίτηδες ὡς ἕρμαιον τὴν εἰς ἣν εὑρίσκεταί τις πλάνην, τὸ πάθος ἢ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ ὁρμήν». Τὸ τηλεγράφημα, κατὰ τὴν συμφορωτέραν τῇ κατηγορίᾳ ἐξήγησιν, περιεῖχεν ἁπλῆν συμβουλήν, οὔτε ὑπόσχεσιν μισθοῦ, οὔτε φορτικότητα, οὔτε ἀπάτην· τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἁπλῆν συμβουλήν. Συνεβουλεύθημεν τὸ περὶ συνεργειῶν ἄρθρον· εἶναι τὸ 72 ὅπερ εἰς τὸν § 2 ἀναφέρει τὰ ἑξῆς· «ὅσοι ἐκτὸς τῆς περιστάσεως τοῦ ἄρθρου 56 § 3· ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως ἔδωκαν συμβουλὴν ἢ παραίνεσιν περὶ τῆς ἐκπεραιώσεως ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως, ἐχορήγησαν τὰ εἰς ταύτην συντείνοντα μέσα, εὐκαιρίαν, ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλο εἶδος ὑποστηρίξεως, ἢ ἐπρομήθευσαν ὅπλα καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα». Εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ὑπάγεται τὸ ἔγκλημα τοῦ κ. Μαστραπᾶ. Τούτου τεθέντος, προέβημεν ἀμέσως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν στοιχείων τῆς πράξεως, καὶ τί εὑρίσκομεν; Ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν ὁποῖον ἐγένετο ἡ συμβουλή, δὲν ἐγκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάκρισιν ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἀνηρευνήσαμεν ὅλα τὰ ἔγγραφα, παρετηρήσαμεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ, τοῦ Β. ἐπιτρόπου, τὰς αἰτήσεις, τὰ ἔγγραφα τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸ Προεδρεῖον, οὐδὲν περὶ συμμετοχῆς αὐτοῦ ἀναφέρεται. Ἐγεννήθη ἡ ἰδέα ἐν τῇ ἐπιτροπῇ, τοῦ νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν ἀνάκρισιν νὰ μᾶς φέρῃ ἂν ὑπάρχωσιν ἔγγραφα, ἐνοχοποιοῦντα καὶ τοῦτον· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσυλλογίσθημεν νὰ τὸ πράξωμεν, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἀντιποιούμεθα ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν δὲν εἴχομεν· πρῶτον μέν, διότι ἡ ἐντολή μας ἔπρεπε νὰ περιορισθῇ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν καὶ δεύτερον, διότι ἡ Συνέλευσις δὲν μᾶς διώρισε νὰ ἀνακρίνωμεν τὸν Μαστραπᾶν, τὰ ἀντιπειθαρχικὰ κινήματα τὰ γενόμενα ἐν Τριπόλει, ἀλλὰ μόνον ἂν ἡ αἴτησις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ στηρίζεται εἰς τὸν νόμον ἢ ὄχι.

Ἀλλὰ συγχρόνως φαίνεται, ὅτι ἔγγραφα τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουσιν, ὅτι ἀποδείξεις τοιαῦται δὲν ὑπάρχουσιν, ὅτι ἀφορμαὶ πρὸς καταδίωξιν ἐναντίον τοῦ Ζέρβα, ὡς ἐνόχου τῆς πράξεως ταύτης δὲν ὑπάρχουσι· διότι πέντε, ἐξ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκθέσεώς μας παρῆλθον καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν οὐδὲν προσάγει, ἀλλ' ἐπιμόνως ἐπιμένει, ζητῶν νὰ τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια.

Ζήτημα ὅμως ἐπροτάθη, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ζήτημα διὰ τοὺς νομικούς, ἐὰν ἡ γνώμη τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ὀρθή· ἂν δηλαδή, ὅστις καταδεικνύεται ὅτι συνεβούλευσέ τινα, τότε μόνον εἶναι ἔνοχος, ὅταν ὁ συμβουλευθεὶς τὸν ἤκουσε καὶ ἐξετέλεσε τὴν πρᾶξιν, εἴτε ὡς αὐτουργὸς εἴτε ὡς συνεργός, ἢ τοὐλάχιστον ἀπεπειράθη αὐτήν. Αὐτὸ δὲν εἶναι ζήτημα διὰ τοὺς νομικούς, ἀλλά τινες τὸ κατέστησαν, καὶ μὲ ἀναγκάζουσι νὰ εἴπω τινὰς λέξεις περὶ αὐτοῦ. Τὸ εὐθὺς πρὸ τοῦ 72 ἄρθρου ἄρθρον 71 λύει τὸ ζήτημα.

«Ὅστις ἂν καὶ δὲν ἠμπορῇ νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτουργός, κατὰ τὸ ἄρθρον 56, § 3, συνήργησεν ὅμως ἐν γνώσει καὶ ἐπίτηδες *εἰς τὸ παρ' ἄλλου τινὸς πραχθὲν κακούργημα* πρὶν τοῦτο ἐκτελεσθῇ, ἐνῷ ἐξετελεῖτο καὶ ἀφοῦ ἐξετελέσθη, τιμωρεῖται ὡς συνεργός.»

Τότε λοιπὸν εἶναι συνεργὸς ὁ συμβουλεύων κατὰ τὸ ἐδάφιον β'. τοῦ ἄρθρου 72, ὅταν, ὁ πρὸς ὃν ἐδόθη ἡ συμβουλή, εἶναι ὁ πράξας τὸ ἔγκλημα. Ὁ νόμος, Κύριοι, κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἀντιγραφὴ τοῦ νόμου τῆς Βαυαρίας. Ἡ ἔκφρασις εἰς μίαν ἄλλην γλῶσσαν ἴσως καταστήσῃ καταφανέστερον τὸ πρᾶγμα.

Τὰ ἄρθρα 45 καὶ 46 τοῦ Βαυαρικοῦ νόμου λέγουσι ῥητῶς.

Ἄρθρον 45 «Seront enfin considérés comme auteurs principaux tous ceux qui, dans une intention criminelle auront déterminés d'autres individus a commettre et à consommer le crime».

Ἄρθρ. 46. «Dans cette dernière catégorie des auteurs principaux (art. 45 n° 3) seront compris : celui qui aura déterminé l'auteur matériel du fait à l'exécuter, soit par conseils formels, commission, promesse ou don, d'une recompense, violence, menace ou ordre, soit en l'induisant intentionnellement en erreur, soit en profitant d'une erreur où celui ci était déjà.»

Τὸ ἄρθρον 45 τοῦ νόμου τοῦ Βαυαρικοῦ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ ἄρθρον 71 τοῦ ἡμετέρου, θέτον τὴν ἀρχήν. Τὸ δὲ ἄρθρον 46, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς τὰς λεπτομερείας εἶναι τὸ ἡμέτερον ἄρθρον 72.

Ἄρθρον 45, § 3. «Θεωροῦνται ὡς αὐτουργοὶ πάντες, ὅσοι μὲ πρόθεσιν ἐγκληματικὴν κατέπεισαν ἄλλους νὰ πράξωσι καὶ ἐκτελέσωσι τὸ ἔγκλημα.»

Ἄρθρον 46. «Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν τοῦ αὐτουργοῦ περιλαμβάνεται ἐκεῖνος, ὅστις ἔπεισε τὸν φυσικὸν αὐτουργὸν τῆς πράξεως εἰς τὸ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, εἴτε διὰ ῥητῆς συμβουλῆς, εἴτε διὰ παραγγελίας,

εἴτε δι' ὑποσχέσεων, διὰ δώρων, δι'ἀμοιβῆς, διὰ βίας, δι'ἀπειλῶν, διὰ διαταγῆς, ἢ μεταχειριζόμενος τὴν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ φυσικὸς αὐτουργός».

Λοιπὸν τὸ ζήτημα εἶναι λελυμένον. Ἴσως μάλιστα δὲν ἔπρεπε, Κύριοι, νὰ καταφύγω διόλου εἰς νομικὴν ἀπόδειξιν, διότι ὁ κοινὸς νοῦς ὑπαγορεύει τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ νόμος. Ἐὰν φέρ' εἰπεῖν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐγὼ ὁ συναγωνιζόμενος εἰς αὐτὰς ἤθελον εἴπει εἰς ἕνα φίλον μου νὰ θραύσῃ τὴν κάλπην αὐτὸς δὲ δὲν μὲ ἤκουσεν, ἄλλοι ὅμως συμφέρον ἔχοντες ἐπίσης ὡς ἐγώ, τὴν ἔθραυσαν, ἠμπορεῖ νὰ καταδικασθῶ ὡς συνεργός, ἐνῷ ἄλλοι ἔθραυσαν τὴν κάλπην, διότι ἐγὼ συνεβούλευσα τὸν μὴ θραύσαντα νὰ τὴν θραύσῃ; Ψευδομαρτύρησον λέγω εἰς ἕνα φίλον καὶ αὐτὸς δὲν ψευδομαρτυρεῖ, εἴτε διότι ἡ γνώμη μου δὲν ἔχει σημασίαν παρ' αὐτῷ, εἴτε διότι δὲν ἐπέμεινα, εἴτε δι' οἱονδήποτε ἄλλον λόγον· ἄλλος ὅμως εἰς τὴν δίκην ἐκείνην ψευδομαρτυρεῖ, τιμωρητέος εἰμὶ ἐπὶ συνεργείᾳ, διότι ἄλλος ἐψευδομαρτύρησε; Πρᾶξον αὐτοδικίαν, λέγω, εἴς τινα καὶ αὐτὸς δὲν τὴν κάμνει· αὐτοδικεῖ ὅμως ἄλλος· μὲ καταδιώκετε λοιπὸν δικαίως κατὰ τὴν θεωρίαν, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὡς συνεργὸν τῆς αὐτοδικίας τῆς ὑπ' ἄλλου πραχθείσης! Λέγω εἴς τινα ἅρπαξον τὴν ἐρωμένην σου, ἁρπάζεται ἡ νέα παρ' ἄλλου ἀντεραστοῦ, εἶμαι ἔνοχος, διότι συνεβούλευσα τὴν πρᾶξιν αὐτήν, μόνον διότι ἡ ἁρπαγὴ ἐγένετο;

Ὁ θετικὸς νόμος, Κύριοι, δὲν παιδεύει, εἰμὴ τὰς πράξεις τὰς προσβαλλούσας τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην, ἡ ὁποία ἔχει ὡς κῦρος τὴν καρατομίαν, τὰ διὰ βίου δεσμά, τὰς φυλακίσεις, τὰ πρόστιμα καὶ τὰς ἀποζημιώσεις· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη δικαιοσύνη καὶ ὁ νομοθέτης θέτων τὰς ποινάς, διεχάραξε τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα χωρίζουσι τὴν μίαν δικαιοσύνην ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ποία εἶναι ἡ ἐντολὴ τῆς Συνελεύσεως, ποία ἦτον ἡ ἐντολὴ τῆς ἐπιτροπῆς; Ἦτο τάχα νὰ ἔλθῃ νὰ μετακινήσῃ τὰ ὀροθέσια! Νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ εἴπῃ· ὁ Ποινικὸς νόμος δὲν τιμωρεῖ τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ἦτον ἀνόητος ὁ νομοθέτης, ὅστις δὲν τὴν ἐτιμώρησε, διότι οὕτως ἐγὼ φρονῶ; Εἰς τοιοῦτον στάδιον ζητοῦν νὰ σᾶς ὠθήσωσι. Θέλουν νὰ κηρύξητε ἁρμόδια τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια, νὰ τιμωρήσητε πρᾶξιν ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ νομοθέτου! Θέλουν νὰ σᾶς ὠθήσωσι εἰς τὸν σκολιὸν τοῦτον δρόμον καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ὁμιλοῦν ἐν ὀνόματι τῆς τάξεως, ἐνῷ ταύτην ὥρισεν ὁ νομοθέτης καὶ δὲν εὗρε τὴν ἀταξίαν ἐκεῖ ὅπου οἱ προαγορεύσαντες ἠθέλησαν νὰ τὴν θέσουν. Σᾶς ὠθοῦν λοιπὸν εἰς τὴν ἀταξίαν καὶ εἰς τὸ ἔγκλημα, σᾶς ὠθοῦν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῶν νόμων καὶ ὄχι εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν! Εἶναι δὲ πάντη ματαία ἡ προσπάθειά των νὰ ἐπιρρίψωσιν εἰς τοὺς γνωμοδοτοῦντας ὑπὲρ τῆς μὴ παραπομπῆς τὸ στίγμα τῆς ἀταξίας. Αὐτοὶ εἶναι ἄτακτοι, αὐτοὶ εἶναι ἔκνομοι, καὶ ὅστις συνειθίσῃ εἰς τὴν ἐκνομίαν εἶναι πάντοτε ἔκνομος, ὅστις

θέλει νὰ ταπεινώσῃ τὸ σῶμα, τὸ ἀντιπροσωπεῦον σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, αὐτὸς εἶναι ἔννομος καὶ ταπεινός. *(Εὖγε!)*

Περιμείνατε, Κύριοι, καὶ θέλετε ἴδει, ὅτι ὄχι μόνον κατὰ τὸν θετικὸν νόμον τὸν ἡμέτερον, ἀλλὰ κατ' οὐδένα δὲν τιμωρεῖται ἡ πρᾶξις, καὶ τότε θέλετε ἴδει ἐὰν οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους σᾶς λέγουν, ἔπρεπε νὰ ῥηθοῦν, ἐὰν δ' ἐγώ, λέγων τοὺς λόγους αὐτούς, δὲν ζητῶ νὰ σᾶς προφυλάξω ἀπὸ πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν θεωροῦν ὡς ἔννομον ὅλα τὰ ἔθνη τὰ πεπολιτισμένα.

Ἀνεκινήθη ἡ θεωρία ὑπὸ τοῦ κ. Πετιμεζᾶ ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 48. Μὴ λυπηθῇ ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ἐὰν ἡ θεωρία του αὕτη ἀποδειχθῇ νομικῶς σφαλερά· ἐλυπήθην μάλιστα, διότι τὸν ἤκουσα προχθές, καί τοι κατήγορον τοῦ κ. Μαστραπᾶ καὶ εἰσαγγελέα, νὰ περικλείσῃ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει εἰς ἓν ἀτομικὸν συμφέρον, εἰπὼν πρὸς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι εἶναι δυστυχία δι' αὐτόν, ἐὰν δεχθῆτε τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς, διότι θὰ εἴπῃ, ὅτι αὐτὸς δὲν γνωρίζει τοὺς νόμους. Κύριε Πετιμεζᾶ, ἀπ' ἐναντίας νομίζω, ὅτι εἶναι παραπολὺ μεγάλη τόλμη τὸ νὰ θελήσητε νὰ διϊσχυρισθῆτε τὸ ἐναντίον, καθὼς θὰ ἦτο μεγάλη τόλμη ἐκ μέρους μου τὸ νὰ εἴπω, ὅτι κατὰ τὰ στρατιωτικὰ δύναμαι νὰ ἦμαι καλλίτερός σου, εἴτε ἐπὶ γνώσει τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, εἴτε ἐπὶ γενναιότητι, εἴτε ἐπὶ ἀνδρείᾳ, εἴτε ἐπὶ ἡρωϊσμῷ.

Τὸ ἄρθρον 48 ἰδοὺ τί λέγει: «Ὅστις ἔδωκε διαταγὴν ἢ παραγγελίαν εἰς ἄλλον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κακουργήματος ἢ πλημμελήματος, ἢ ἕνεκα τούτου μετεχειρίσθη πρὸς αὐτὸν βίαν ἢ ἀπειλάς, ἢ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν τῷ ἐχορήγησεν ἢ τῷ ὑπεσχέθη μισθόν, ἐὰν ἡ μελετηθεῖσα ἀξιόποινος πρᾶξις δὲν ἐξετελέσθη, ὑποβάλλεται εἰς τὴν ποινὴν τῆς ἀποπείρας». Ἰδοὺ λέγει ὁ κ. Πετιμεζᾶς, ὅτι κατὰ τὸν νόμον τιμωρεῖται ὁ συμβουλεύσας, μολονότι ἡ πρᾶξις δὲν ἐτελέσθη. Ὅταν τὰ ἄρθρα ἑρμηνεύωνται, Κύριοι, μὲ τὴν ἀξίωσιν, ὅτι ἑρμηνεύονται καλῶς, μόνον καὶ μόνον, διότι ἀναγινώσκονται καλῶς, αὐτὰ τὰ ἀτοπήματα θὰ προκύψωσιν. Ὁ Ποινικὸς νόμος ὁ ἡμέτερος εἶναι νόμος πολλὰ τεχνικός. Ὁ συνδυασμὸς τῶν διαφόρων διατάξεων αὐτοῦ εἶναι ἀναπόφευκτος, ὅπως ὑπάρξῃ ὀρθὴ κρίσις νομικὴ καὶ ὅπως ἀπονεμηθῇ δικαιοσύνη. Ποία εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου τούτου τοῦ νόμου; Ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου 48 εἶναι συνέπεια τοῦ ἄρθρου 47. Ὁ νομοθέτης ὁμιλεῖ κατὰ πρῶτον περὶ τῶν αὐτουργῶν, καὶ λέγει, ὅτι αὐτουργὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος βυθίζει τὴν μάχαιραν εἰς τὸ στῆθος τοῦ θύματος· εἶναι ὅμως καὶ ἄλλοι αὐτουργοὶ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀξιοτιμώρητοι, ὅπως αὐτός, καὶ μεταξὺ αὐτῶν κατατάττει καὶ τοὺς δίδοντας τὴν διαταγήν, τὴν παραγγελίαν, τὸν μισθόν, τὴν ἀμοιβήν, τὴν συμβουλὴν μετὰ πειθοῦς, φορτικότητος κτλ. Ἀρχόμενος δὲ ὁ νομοθέτης ἀπὸ τοῦ τετελεσμένου ἐγκλήματος ἐρωτᾷ: ἐξετέλεσεν ὁ φυσικὸς αὐτουργὸς τὴν πρᾶξιν; Ἐφόνευσε τὸ θῦμα;

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ φονευθῶσιν ἐπίσης ὅπως θέλει φονευθῇ αὐτός. Ἀλλ'ἡ πρᾶξις δὲν ἐξετελέσθη· πρέπει νὰ μείνουν ἀτιμώρητοι οἱ πρὸ μικροῦ θανατωθέντες, διότι ἡ πρᾶξις δὲν ἐξετελέσθη; Ὄχι ὑπάρχει ἓν στάδιον ἐν τῷ μέσῳ, τὸ στάδιον τῆς ἀποπείρας. Ὅστις ἀπεπειράθη τὴν ἐκτέλεσιν ἐγκληματικῆς πράξεως τιμωρεῖται μὲ ἠλαττωμένην ποινήν.

Τοῦτο ὁρίζει τὸ ἄρθρον 47 περὶ τοῦ ἀποπειραθέντος φυσικοῦ αὐτουργοῦ. Ἀλλὰ συγχρόνως φυσικὸν ἦτο νὰ εἴπῃ ὁ νομοθέτης ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους συναυτουργοὺς τί θὰ γίνῃ, ὅταν ὁ φυσικὸς αὐτουργὸς μόνον ἀπόπειραν ἔπραξε. Τοῦτο τὸ ζήτημα θέλει νὰ λύσῃ τὸ ἄρθρον 48· οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἡ γνώμη τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι λογικῶς πολλὰ ὀρθή, διότι διὰ νὰ καταδιωχθῇ ὁ συμβουλεύσας ἐπὶ ποινῇ ἀποπείρας, πρέπει νὰ ἐγένετο ἀπόπειρα παρ' ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐσυμβούλευσεν· ὅθεν καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 48 ἀπαιτεῖται ὁ δεσμὸς μεταξὺ τῆς ἀποπείρας καὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴν συμβουλήν· ἐὰν ὁ ἀξιότιμος ἐπίτροπος ἤθελε γνωρίζει ὅλην τὴν ὑφὴν τοῦ γενικοῦ τούτου μέρους τοῦ νόμου, ἤθελεν ἴδεῖ, ὅτι ὁ νομοθέτης εἶναι συνεπέστατος, διότι ἀφοῦ εἶπε πῶς ὁ φυσικὸς αὐτουργὸς τιμωρεῖται, ἀφοῦ εἶπε πῶς οἱ ἄλλοι αὐτουργοὶ τιμωροῦνται, ἔρχεται εἰς τοὺς συνεργοὺς ἐπὶ ἀποπείρας εἰς τὸ ἄρθρον 78. Δὲν εἶναι μοναδικὸν τὸ ἄρθρον 48, εἶναι ὁμοῦ τὰ ἄρθρα 78, 48 καὶ 47 καὶ ἀποτελοῦν τὸ ὅλον σύστημα.

Ἄρθρον 78. «Μὴ ἐκτελεσθείσης τῆς ἀξιοποίνου πράξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχορηγήθη ἡ βοήθεια, ἡ ποινὴ τοῦ συνεργοῦ μετρεῖται ἀναλόγως μὲ τὴν ποινὴν τῆς ἀποπείρας, τὴν ὁποίαν ἐφείλκυσεν εἰς ἑαυτὸν ὁ πράξας». Ὁ πράξας ἔπραξεν ἀπόπειραν, ὁ συνεργὸς λοιπὸν θέλει τιμωρηθῇ μὲ κατωτέραν ποινὴν τοῦ ἀποπειραθέντος τὴν ἀποτυχοῦσαν πρᾶξιν.

Λοιπὸν βλέπετε, Κύριοι, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία περίπτωσις τῶν νόμων, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ ὑπάρχῃ ἀξιόποινον, ἐὰν δὲν ὑπάρχει κρῖκος, συνδέων τὸν λαβόντα τὴν συμβουλὴν μὲ τὴν πρᾶξιν, ὁ δεσμὸς τῆς ἐκτελέσεως ἢ ὁ δεσμὸς τῆς ἀποπείρας.

Μόλον τοῦτο, Κύριοι, εἶναι τόσον ἰσχυρὰ ἡ γνώμη τῆς ἐπιτροπῆς, ὥστε δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε κἂν τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς τῆς ἰδίας. Πρὶν ὅμως ἔλθω καὶ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ γνώμη τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ὀρθή, καὶ ἐὰν ἦτο ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ ἐπιτρόπου, ὅτι δηλαδὴ οἱ συμβουλεύσαντες τιμωροῦνται, καὶ ἐὰν ὁ λαβὼν τὴν συμβουλὴν οὐδ' ἀπόπειραν ἔκαμε, θέλω ἀποδείξει πῶς ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἐξέθεσα, εἶναι ἡ γνώμη ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ἡ γνώμη τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Chauveau λέγει·

«De ce principe découle une double concéquance. Si la tentative n'est pas accompagné des circonstances qui la constitue, le complice quelle que

soit la part qui il y ait prise, est à l'abri de toute peine. Ainsi le mendant qui a chargé un individu de commettre un crime, qui a manifesté cette volonté par des actes extérieurs, qui n'a rien fait pour en empêcher l'exécution, est protégé par la loi, si le mendataire n'a pas agi; car cette tentative n'est qu'un projet tant qu'elle n'a pas été suivie d'un commencement d'exécution. C'etait aussi la décision des anciens docteurs».

«Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης προκύπτουσι δύο συνέπειαι. Ἐὰν ἡ ἀπόπειρα δὲν »συνοδεύεται ἀπὸ τὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ νόμον ἀποτελοῦσιν αὐ»τήν, ὁ συνένοχος, ὁποῖον δήποτε μέρος καὶ ἂν ἔλαβε, δὲν καταδιώκεται. »Τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπεφόρτισεν ἄλλον ἄνθρωπον νὰ »πράξῃ ἓν ἔγκλημα, ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος *ἐδήλωσεν αὐτὴν τὴν θέλησίν »του δι' ἐξωτερικῆς πράξεως*, ὁ ὁποῖος τίποτε δὲν ἔκαμε διὰ νὰ *ἐμποδίσῃ »τὴν ἐκτέλεσιν*, προστατεύεται ἀπὸ τὸν νόμον, ἐὰν ὁ λαβὼν τὴν παραγ»γελίαν τὴν διαταγήν, τὴν συμβουλὴν δὲν ἔπραξε τὴν πρᾶξιν· διότι αὐτὴ ἡ »ἀπόπειρα δὲν εἶναι εἰμὴ σχέδιον τὸ ὁποῖον, *ἐὰν δὲν παρακολουθηθῇ ἀπὸ »ἀρχὴν ἐκτελέσεως*, δὲν εἶναι ἐγκληματικὴ πρᾶξις. Αὐτὴ ἦτον ἐπίσης ἡ »γνώμη τῶν ἀρχαίων νομοδιδασκάλων».

Συμφωνότατος δέ, Κύριοι, ὁ νόμος ὁ ἡμέτερος μὲ τὴν θεωρίαν ταύτην τὴν γενικὴν τοῦ δικαίου, καθιερόνει ἐπὶ ἀποπείρας τὴν τιμωρίαν τῶν συμβουλευσάντων, καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται αὐτουργοί, καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται συνεργοί, καὶ ὁ Chauveau λέγει ῥητῶς: «Au contraire, si la tentative effectuée par l'agent réunit les caractères qui la rendent punissable, la peine atteint les complices, quelque légère que soit la part qu'ils aient prise à la prepararion du crime, et lors même qu' ils n'auraient pas trempé dans l'exécution commencée».

«Ἐξ ἐναντίας, ἐὰν ἡ ἀπόπειρα ἡ ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ αὐτουργοῦ περιλαμβάνῃ τοὺς χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι καθιστῶσι αὐτὴν ἀξιόμεμπτον (δηλαδὴ περιέχει ἀρχὴν ἐκτελέσεως) ποινὴ ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συνεταίρους, ὅσον ἐλαφρὸν καὶ ἂν ἦναι τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλαβον εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ τότε ἀκόμη, ὅταν δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀρξαμένην μόνον ἐκτέλεσιν».

«La criminalité de l'assistance aux actes preparatoires est subordonnée au caractère définitif de l'action principale; elle disparaît, si cette action n'a pas dépassé la limite où elle devient un crime, elle se maintient, au contraire, si le commencement d'exécution lui a inspire ce caractère.»

«Ἡ ἐγκληματικότης τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν δίδει τις εἰς τὴν προπαρασκευὴν ἑνὸς ἐγκλήματος, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τὸν ὁριστικόν, τὸν ὁποῖον θὰ λάβῃ ἡ πρᾶξις. Ἡ τοιαύτη ἐγκληματικότης ἐκλείπει, ἐὰν ἡ πρᾶξις δὲν διῆλθε, δὲν ὑπερεπήδησε τὸ ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει

τὰ ἔγκλημα· ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἐγκληματικότης ὑπάρχει ἐὰν ἡ ἔναρξις τῆς ἐκτελέσεως ἐνετύπωσεν εἰς τὴν ἐνέργειαν τὸν χαρακτῆρα τοῦτον».

ΓΟΝΤΙΚΑΣ. Περὶ ἀποπείρας μόνον ὁμιλεῖτε ἢ καὶ περὶ ἐκτελέσεως; Ἐὰν ὁμιλεῖτε περὶ ἀποπείρας, λέγω, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λέγει τὸ τηλεγράφημα ἐξετελέσθησαν, ἐδῶ ἔχομεν τετελεσμένον ἔγκλημα εἰς τὴν Τρίπολιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Χαίρω πολύ, διότι μοὶ δίδει ἀφορμὴν ὁ κ. πληρεξούσιος νὰ τῷ ὑπενθυμίσω τί εἶπεν ἡ ἐπιτροπή. Εἶπεν ὅτι ὁ Μαστραπᾶς εἶναι ἀξιοτιμώρητος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔπραξεν ἐγκληματικὴν πρᾶξιν τότε μόνον, ὅταν ἡ ἀνάκρισις ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἔστειλε τὸ τηλεγράφημα εἶναι αὐτουργὸς ἢ συνεργὸς τοῦ ἐγκλήματος τῆς Τριπόλεως.

Δὲν ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν ἀνάκρισιν ἡ ἐπιτροπὴ τὴν βεβαίωσιν, ἂν ἔπραξεν ὁ Ζέρβας τὸ ἔγκλημα, ἀλλ' ὀπισθοδρόμησεν, ὅταν εἶδεν ὅτι διόλου ἡ ἀνάκρισις δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ζέρβας ἔπραξε τὴν πρᾶξιν· τοιούτου ἰσχυρισμοῦ μὴ ὑπάρχοντος, ἐγκληματικώτατον ἂν ἦτο τὸ τηλεγράφημα τοῦ Μαστραπᾶ, καθαρώτατον, καὶ εἰς οὐδένα ὑποκείμενον δισταγμόν, ὡς ἂν ἔλεγε «Ζέρβα μετάβα εἰς τὸν στρατῶνα, σήκωσε τοὺς στρατιώτας, ὅπως πράξωσι κατὰ τῆς ἐξουσίας στάσιν,» ἠμπορεῖ νὰ ἦτο ἀξιοκατάκριτον τὸ τηλεγράφημα, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἦναι ἀξιοτιμώρητον, ἐὰν δὲν ἰσχυρίζεται ἡ ἀνάκρισις ὅτι ὁ Ζέρβας ἔπραξε τὴν ἐγκληματικὴν πρᾶξιν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς.

ΤΙΝΕΣ. Μὰ ἔλαβε, τὸ λέγει ἡ ἀνάκρισις.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κύριοι, ἀγνοῶ τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν φωναζόντων ὅτι τὸ λέγει ἡ ἀνάκρισις, καὶ τῆς ἀνακρίσεως. Ἐὰν εὑρίσκωνται εἰς σχέσεις στενὰς μετὰ τῆς ἀνακρίσεως καὶ τὸ γνωρίζουν, εἶναι ἄλλο πρᾶγμα. Ἀλλ' ἡ ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ἀπεφάνθη, δὲν τὸ γνωρίζει· τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα τῇ ἐδόθησαν, δὲν τὸ περιλαμβάνουν· μία λέξις κἂν δὲν ἀναφέρεται περὶ Ζέρβα ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτοις, ὄχι μόνον λέξις ἐνδείξεως, λέξις αἰτιάσεως, ἀλλ' οὔτε λέξις ἰσχυρισμοῦ· δὲν λέγει ἡ ἀνάκρισις ὅτι ὁ Ζέρβας ἔπραξε τὸ ἔγκλημα, ἢ ὅτι ἔπραξεν ὡς συνεργός, ὅτι πολὺ ἢ ὀλίγον μετέσχεν ἢ ὄχι. Δι' αὐτὸ ἐσταμάτησεν ἡ ἐπιτροπή, διότι τὸ ἐθεώρει ἔννομον νὰ συστήσῃ τὴν καταδίωξιν τῶν ἀκαταδιώκτων, διότι διὰ νὰ καταδιωχθῇ ὁ δοὺς συμβουλήν, πρέπει ὁ λαβὼν αὐτὴν νὰ μετέσχε, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἀπεπειράθη. Ἰδού, κύριε Γόντικα, σᾶς ἔλυσα τὴν ἀπορίαν, ἂν μὲ ἠννοήσατε. Ἤθελε πράξει τὴν μεγαλειτέραν παρανομίαν ἡ ἐπιτροπὴ, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι πρέπει νὰ παραδοθῇ ὁ κ. Μαστραπᾶς, καί τοι περὶ ἀξιοποίνου πράξεως μὴ προκειμένου, διότι οἱ πληρεξούσιοι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ λόγῳ παραδίδονται. Ἐὰν ἡ ἀνάκρισις ἔλεγε: «παραδώσατε τὸν δεῖνα πληρεξούσιον, διότι ἐβλασφήμησε πρὸς τὸν Θεὸν», ἠθέλετε τὸν παραδώσει; Εἶναι ἀξιοκατάκριτος ἡ πρᾶξις ἠθικῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει θετικὸς

νόμος, ὁ ὁποῖος νὰ τιμωρῇ αὐτήν, δὲν δύνασθε νὰ τὸν παραδώσητε· τὸ Σύνταγμα σᾶς τὸ ἀπαγορεύει.

Ἀλλά, Κύριοι, καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῆτε τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Πετιμεζᾶς ἔθεσεν, ὅτι τὸ ἄρθρον 48 ἐπιβάλλει ποινὴν καὶ ἂν ἀπόπειρα δὲν ἐγένετο, πάλιν ἡ προκειμένη περίστασις τοῦ κ. Μαστραπᾶ δὲν τιμωρεῖται, διότι ὁ νόμος ὁ Ποινικὸς ὁ ἡμέτερος ἐκ τοῦ ἄρθρου 48 ἐξῄρεσε τὴν *συμβουλήν*. Ἀναγνώσατε, Κύριοι, τὸ ἄρθρον 48 καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι περιλαμβάνει πάσας τὰς περιστάσεις τοῦ ἄρθρου 56 § 3, πλὴν τῆς συμβουλῆς. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑποθέσητε, ὅτι αἱ λέξεις διαταγὴ καὶ παραγγελία σημαίνουν συμβουλήν· πρῶτον μὲν διότι ὁ νόμος (ἄρθρ. 56 § 3) κάμνει τὴν διάκρισιν, καὶ ἐπὶ τῶν ποινικῶν νόμων, πᾶσα λέξις ἔχει τὴν σημασίαν της· δεύτερον δὲ διότι καὶ ἡ γλῶσσα διακρίνει τὰ μὲν ἀπὸ τὸ δέ· τρίτον διότι καὶ εἰς τὰς ξένας νομοθεσίας, τὴν Γαλλικήν, τὴν Βαυαρικὴν καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν εὑρίσκετε παραδείγματα διαταγῆς καὶ παραγγελίας, ὡς ἐν ἄρθρῳ 97 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Διαταγὴ εἶναι ἡ διδομένη ἀπὸ ἀνώτερον πρὸς κατώτερον, συνδεδεμένους διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἱεραρχίας· παραγγελία δὲ ἡ διδομένη πρὸς ἄλλον ἐκτελοῦντα τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ὡς ὁ ὑπηρέτης, ὁ ἐπιστάτης, ὁ πληρεξούσιος, ὁ ἐπίτροπος, ἢ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὡς ὁ ὑπεξούσιος, ὁ ἐπιτροπευόμενος κτλ.

Ἀλλὰ παρατείναντες τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ἠθέλατε πολὺ ἀδικήσει τὴν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελεν ὑπολάβει τις τῶν πληρεξουσίων αὐτὴν τόσον τυφλὴν καὶ κακότροπον, ὥστε διὰ παντὸς νὰ στιγματίσῃ ἑαυτὴν ἐπὶ ἀνατροπῇ τῶν νόμων, ἐπὶ καταστροφῇ τοῦ δικαίου εἰς ζήτημα νομικόν, ὅτι ἤθελεν ἐκθέσει ἑαυτὴν διὰ παντὸς ὡς ἄτιμον, διατί; Διότι διέστρεψε τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον βεβαίως δὲν ἔχει οὐδεὶς τὴν ἀξίωσιν, ὅτι δὲν ἐγνωρίζομεν, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν Συνέλευσιν, διὰ νὰ δώσῃ ἄσυλον εἰς τὸν πληρεξούσιον, ἐκεῖ ὅπου δὲν δικαιοῦται νὰ ἔχῃ! Οὐδὲ πιστεύω, ὅτι εἰς ἄνδρα ὅστις ἵσταται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, τὸν πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἠθέλατε ἀποδώσει τὴν μομφήν, ὅτι ἠθέλησε νὰ κηλιδώσῃ τὴν ὑπόληψίν του, οὕτω πως ἀποφαινόμενος. Ἀφίνων δὲ κατὰ μέρος τοὺς διστανμοὺς τοῦ ἀξιοτίμου πληρεξουσίου Γόρτυνος, παρακαλῶ νὰ μὴ κάμητε τὸ ἄδικον εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ὅτι ἠθέλησε νὰ σᾶς ἀπατήσῃ· ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήτασε πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ τὰς ἰδέας αὐτῆς ἐμόρφωσεν ἀπὸ τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς αὐτήν· ἂν αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι τυχὸν ἤθελον ὑπάρχει εἰς τὴν ἔκθεσιν (καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν δὲν ὑπάρχουν,) ἤθελον εἶσθαι ἐσφαλμέναι, ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ νομικοῦ ζητήματος σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ μᾶς κάμητε τὸ ἄδικον ὅτι τὸ ἐπραγματεύθημεν, οὔτε ἐσφαλμένως, οὔτε μεροληπτικῶς. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁ-

ποίαν μᾶς ἀνεθέσατε, δὲν μᾶς ἐπηρέασεν οὐδεὶς πλάγιος λόγος· δὲν ἐλάβομεν διόλου τὸ συμφέρον τοῦ πληρεξουσίου, δὲν ἐξητάσαμεν διόλου τὴν πολιτικὴν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ καθαρῶς περιωρίσθημεν νὰ σᾶς εἴπωμεν, ὅτι ἡ αἴτησις δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν περίβολον τοῦτον, διότι δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως ἐκείνης τοῦ Συντάγματος.

Ἂν, Κύριοι, ἤθελέ τις νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ πληρεξουσίου, ἠδύνατο πολλὰ νὰ εἴπῃ, χωρὶς νὰ κατηγορηθῇ, ὅτι προδικάζει ἢ ὅτι ἐπιδοκιμάζει τοὺς θορύβους, τὴν ἀντιπειθαρχίαν· διότι, Κύριοι, αἱ περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἐγένοντο, αἱ περιστάσεις ἐκεῖναι πρέπει νὰ ὀνομασθῶσιν ἀτυχεῖς· καὶ λυποῦμαι ὅτι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο τὰς περιστάσεις ἐκείνας νὰ μὴ καταστήσωσι φοβερὰς, ἠμέλησαν, καὶ μὰ τὸν θεὸν, οὐχὶ ἠμέλησαν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσι καὶ τόρα ἀκόμη ὠθοῦντες. Ἠδύναντο πολλὰ νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τοῦ Μαστραπᾶ, εἰπόντος εἰς φίλον του τὴν ἰδέαν του, τὴν ἰδέαν νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τῆς Κυβερνήσεως τὴν διαταγὴν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἠρνεῖτο. Ἡ Κυβέρνησις ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ν' ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐφώναζε διὰ τοῦ τύπου, ἐφώναζεν ἐν ταῖς συμβουλίαις, ἐφώναζεν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας καὶ τὰς δημοσίας συνεντεύξεις, ἐφώναζε παντοῦ, ὅτι ἀποδοκιμάζει τὴν πρᾶξιν αὐτὴν, ὅτι ἡ τοποθέτησις ἐγένετο ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς της, ἐγένετο μὲ τὸν σφετερισμὸν τῆς ἐξουσίας της, εἶναι πλαστὴ, διότι φέρει ψευδῶς τὴν βεβαίωσιν ὅτι ἐγένετο τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου! Ἂν ἡ Κυβέρνησις περιωρίζετο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐχεμυθίας, τίς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας σκέψεις αὐτῆς! Ἀλλ' ἆρά γε ἡ Κυβέρνησις συνεζήτησε μόνη της τὰ παράπονά της καὶ τὰς ἀποφάσεις της; Ὄχι. Σᾶς εἶπον τί ἐγένετο, καὶ μάλιστα παρέσχεν ἓν τῶν μεγαλειτέρων σκανδάλων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ἔθεσε τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἢ ἀνατροπῆς συνταγματικῶν ἐθίμων, καὶ συνταγματικῶν ἀρχῶν, καὶ τοσοῦτον ἐθεώρησε σπουδαῖον τὸ ζήτημα, ὥστε ἐπέμεινε καὶ ἐπέτυχε νὰ λείψῃ ὁ ὑπουργὸς, ὅστις ἔκαμε τὴν τοποθέτησιν ἐκείνην, τὴν ἀντιπολιτικὴν, τὴν ἄδικον, τὴν φατριαστικὴν, ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Τίποτε δὲν ἤθελε συμβῇ, ἂν δὲν ἤθελε σκοτισθῇ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Κυβέρνησις, ἂν ἐσυλλογίζετο ὅτι τὸ σέβας πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως ἦτον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν ἐπίσημον ἐκεῖνον κλονισμὸν τῆς γνησιότητος καὶ τῆς νομιμότητος τῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἂν ἐσυλλογίζετο ὅτι τοιαύτη διαδήλωσις τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τῶν πράξεών της, ἀπῄτει μίαν ἄλλην συγχρόνως πρᾶξιν, τὴν διαταγὴν περὶ ἀναστολῆς τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ὅπου δὲν πρέπει λοιπὸν ζητεῖ τοὺς ἐνόχους. Ἡ Κυβέρνησις ἔσφαλεν ἐν ἀρχῇ, ἐξακολουθεῖ νὰ σφάλλῃ καὶ μέ-

χρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ διὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν πρᾶξιν τοῦ Ϛ΄. τάγματος· ποτέ, Κύριοι, δὲν καταδέχομαι νὰ γίνω συνήγορος πράξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ γίνωνται ἐν τῇ πατρίδι μου· τὰ λέγω διὰ νὰ πεισθῇ ἡ Συνέλευσις, ὅτι τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Μαστραπᾶ δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῶν ἀντιπειθαρχικῶν κινημάτων Τριπόλεως· ἀρκεῖ ἄνεμος νὰ ἐφύσα ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν Τρίπολιν διὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ αἰτία αὐτῶν· ὄχι τὸ τηλεγράφημα τοῦ Μαστραπᾶ, ἀλλ' αἱ μυρίαι εἰδήσεις αἵτινες ἐντεῦθεν ἐκομίσθησαν εἰς Τρίπολιν, περὶ τοῦ ἐπισήμου ἐκείνου ἐξευτελισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν διορισμῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἀφορώντων τὸ Ϛ΄. τάγμα, τοῦ πανδήμως γενομένου καὶ κατ' ἐξακολούθησιν ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, ἐπέφεραν τὸ κίνημα τῆς Τριπόλεως. Ἀρκεῖ λοιπὸν ἄνεμος νὰ ἐφύσα τότε ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Καὶ μὴ ἐκπλήττεσθε, Κύριοι, συλλογιζόμενοι ἴσως, μετὰ τὰς μυρίας φωνὰς τὰς ὁποίας ἐντεῦθεν ἐξέπεμψεν ἡ νομιμοφροσύνη, ὅτι τοῦ Μαστραπᾶ μὴ τιμωρουμένου, πληγόνεται ἡ δημοσία τάξις, ὄχι μόνον διότι πρέπει νὰ ἀρκεσθῆτε εἰς τὸ ὅτι ἡ νομοθεσία μας δὲν τὸν τιμωρεῖ, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς νόμος θεωρεῖται ἐκ τῶν πλέον αὐστηρῶν τοὺς ὁποίους ἔχει ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, καὶ δύο ἔθνη μεγάλα ὁποῖα εἶναι τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Βελγικόν, καὶ ὅλα τ' ἄλλα, ὅσων ἡ νομοθεσία παράγεται ἐξ ἐκείνων, δὲν τιμωροῦσι τὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν Μαστραπᾶν, καὶ ἂν ὁ Ζέρβας ἤθελε λάβει μετοχήν. Περιπλέον σᾶς πληροφορῶ ὅτι, ἂν ἐπρόκειτο νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνώπιον τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων πρὸ τῆς νέας στρατιωτικῆς νομοθεσίας, τὴν ὁποίαν ὁ πρώην ὑπουργὸς Βότσαρης εἰσήγαγε, καὶ ὅτε ἴσχυεν ἡ νομοθεσία τῆς Γαλλίας, ὁ Μαστραπᾶς δὲν ἤθελε τιμωρηθῇ, καὶ ἂν ὁ Ζέρβας εἶχε μετοχὴν εἰς τὰ κινήματα τῆς Τριπόλεως. Εἰς ἀπόδειξιν θέλω σᾶς ἀναγνώσει ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς γαλλικῆς νομοθεσίας.

Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Chauveau: «Ainsi, le simple conseil donné à un individu de commettre un crime doit-il avoir ce caractère?

Nous n'avons point à reprendre ici la discussion théorique a laquelle nous nous sommes livrés à ce sujet. Le code pénal n'a point rangé les conseils parmi les actes de complicité : soit que le législateur ait craint que cet acte ne laissat des traces trop fugitives, ou qu'il ne fut facile de le confondre avec des paroles irréfléchies, il n'en a pas fait mention: des lors, nulle interpretation ne peut suppléer à ce silence; et cet acte, quelque immorale qu'il puisse paraître, démeure à l'abri des poursuites. Ce point a été consacré par la jurisprudence».

«Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἁπλῆ συμβουλὴ ἡ δοθεῖσά τινι ὅπως ἐγκληματίσῃ εἶναι τιμωρητέα; Δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλάβωμεν, ἣν ἐκάμαμεν

θεωρητικὴν συζήτησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ὁ Ποινικὸς νόμος δὲν κατέταξε τὰς συμβουλὰς μεταξὺ τῶν πράξεων τῆς συναυτουργίας· εἴτε διότι ὁ νομοθέτης ἐφοβήθη ὅτι αἱ τοιαῦται πράξεις δὲν ἀφίνουσιν ἴχνη εὐδιάκριτα, εἴτε διότι ἤθελεν εἶναι εὔκολον αἱ πράξεις αὗται νὰ συγχέωνται μὲ τοὺς ἀπερισκέπτους λόγους, δὲν ἐμνημόνευσεν αὐτάς. Ὅθεν οὐδεμία ἑρμηνεία δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τοῦ νόμου τὴν σιωπὴν καὶ ἑπομένως ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν ἀξιοποίνου πράξεως συμβουλὴ, ὅσον ἀνήθικος πρᾶξις καὶ ἂν ὑποτεθῇ, μένει ἀκαταδίωκτος. Τὸ θέμα τοῦτο καθιερώθη καὶ ὑπὸ τῆς νομολογίας.»

Καὶ τίς ἐστιν ἡ γαλλικὴ νομοθεσία ἡ μὴ τιμωροῦσα τὴν συμβουλήν; Ἐκ τῶν πλέον αὐστηρῶν· καὶ διὰ τοῦτο ὑπέκυψεν εἰς τὰς πλέον φλογερὰς κατακρίσεις, ὡς νομοθεσία σκληρὰ, ὡς νομοθεσία ἀφόρητος. Βλέπετε ὅμως ὅτι διαφέρει τοσοῦτον τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, ἡ ὁποία εἰς τοσαῦτα ἄρθρα ἐνασχολεῖται περὶ πράξεως, τὴν ὁποίαν ἐκείνη διόλου δὲν τιμωρεῖ· καὶ ἂν θέλετε νὰ μεταφέρητε τὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν νομικὴν θεωρίαν, ἀπὸ τὸν νομικὸν κόσμον, εἰς τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐξετάσητε τὸ ζήτημα εἰς τὴν φύσιν του, ὁποῖον εἶναι, ἐὰν θέλετε τὸν ἑαυτόν σας νὰ ἐρωτήσητε, θέλετε ἰδεῖ ὅτι, κηρύττοντες τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ἐγκληματικὴν, καταδικάζετε τὸν ἑαυτόν σας μυριάκις τοῦ βίου σας, διότι πολλάκις τὸ συμφέρον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο σᾶς κάμνει ν' ἀνοίγητε τὴν καρδίαν πρὸς τοὺς φίλους σας· ἀλλ' ἀπέχει πολὺ τοιαύτη ἐξήγησις ἀπὸ τὴν τόλμην καὶ τὴν κακουργίαν τοῦ ἐγκληματίου. Ποσάκις δὲν δίδει τις γνώμας ἢ συμβουλὰς διὰ πράξεις ὑπηρετούσας τοὺς πολιτικούς του σκοποὺς, αἵτινες ἂν ἐξετελοῦντο δὲν ἤθελον μείνει ἀτιμώρητοι· ἀλλὰ τὴν διάθεσιν αὐτὴν τῶν συνειδήσεων, ὅταν, καὶ ἂν εἰσηκούσθησαν καὶ ἂν δὲν εἰσηκούσθησαν, αἱ πολιτισμέναι νομοθεσίαι δὲν τιμωρῶσιν, ὡς εἴδετε τολμᾷ νὰ τιμωρήσῃ ἡ ἡμετέρα εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν· καὶ πῶς ὑμεῖς θέλετε, διορθοῦντες καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν νομοθεσίαν σας νὰ τιμωρήσητε καὶ εἰς τὴν πρώτην;

Τέλος πάντων, Κύριοι, τὸ ἔργον τῆς Συνελεύσεως εἶναι ἁπλοῦν, ἁπλούστατον, καθίσταται δὲ δύσκολον τότε μόνον, ὅταν τὸ ἐπηρεάζουν πλάγιοι λόγοι· ἡ Συνέλευσις ἐρωτᾶται διὰ τῆς ἐπιτροπῆς: ἡ πρᾶξις διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μαστραπᾶς ζητεῖται νὰ παραδοθῇ, κατὰ τὸν Ποινικὸν νόμον τιμωρεῖται, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ λαβὼν τὴν συμβουλὴν ἔλαβε μέρος, εἴτε ὡς αὐτουργὸς, εἴτε ὡς συνεργός; Ἡ Συνέλευσις πρέπει νὰ δεχθῇ καὶ ἐρευνήσῃ τὸ βάσιμον ἢ ἀβάσιμον αἰτήσεως περὶ παραδόσεως πληρεξουσίου ὡς συμβουλεύσαντος ἐγκληματικὴν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν δὲν διατείνεται, ὅτι ὁ συμβουλευθεὶς ἐξετέλεσεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως;

Ἡμεῖς τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐστείλατε, τὰ ἐξητάσαμεν· τοιοῦτόν τι δὲν ὑπάρχει· ἂν ἡ ἀνάκρισις ἔχει ἀποδείξεις ἄλλας, τὸ σφάλμα εἶναι ἰ-

δικόν της, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ μηδαμηνὸν τὸ ζήτημα τῆς παραδόσεως ἑνὸς πληρεξουσίου, ὥστε νὰ προσέρχηται ἄνευ ἰσχυρισμῶν ἀποτελούντων τὸ ἔγκλημα καὶ νὰ θέλῃ νὰ ἐγκολάψῃ στίγμα εἰς αὐτόν· νομίζω ὅτι καθῆκον ἦτο καὶ τῶν κυρίων Ὑπουργῶν, πρὶν εἰσαγάγωσι τὸ ζήτημα, νὰ τὸ βασανίσωσι, διότι ἀναδεχθέντες νὰ πραγματοποιήσωσι τῆς ἀνακρίσεως τὴν αἴτησιν, ἔπρεπε καὶ χάριν τῆς δικαιοσύνης καὶ χάριν τῆς τιμῆς τοῦ Σώματος καὶ χάριν τῆς ἰδίας αὐτῶν τιμῆς, κατὰ πρῶτον λόγον, νὰ βασανίσωσι τὴν αἴτησιν, ἂν ὑπάρχῃ κατ' αὐτὴν περίπτωσις ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρου 56 τοῦ Συντάγματος. Ἡ ἀπόφασίς σας, Κύριοι, πρόκειται νὰ λύσῃ διὰ παντὸς τὸ ζήτημα, πρόκειται νὰ ἀποδείξητε ὅτι ἐννοεῖτε τὸ καθῆκόν σας, ὅτι καθὼς θεωρεῖτε ἀναγκαίαν τὴν δικαιοσύνην τῆς κοινωνίας, οὕτως ἀναγκαίαν θεωρεῖτε καὶ τὴν δικαιοσύνην τῆς πολιτείας· διότι ἡ αὐτὴ ἐξουσία, ἥτις ἵδρυσεν ἐκείνην, ἵδρυσε καὶ ταύτην· ἀλλ' οἱ ἐναντίοι τί σᾶς ζητοῦν; Ζητοῦν νὰ ποδοπατήσητε ἀμφοτέρας.

Τέλος πάντων δὲν τίθεται σήμερον τὸ ζήτημα περὶ τοῦ δικαιώματος· τὸ δικαίωμα εἶναι καθιερωμένον ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου· δὲν πρόκειται σεῖς ν' ἀποφασίσητε, ἂν πρέπῃ ὁ πληρεξούσιος νὰ ἔχῃ αὐτὸ τὸ ἄσυλον· αὐτὸ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης, ἥτις εἶπεν, ὅτι πολλάκις ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν τὸ συμφέρον τὸ δημόσιον, τῆς ὑπάρξεως τοῦ νομοθετικοῦ σώματος μὲ συμφέροντα ἄλλα, εἴτε ἰδιωτικὰ εἴτε δημόσια· καὶ εἰ μέν, εἶπε, μὲ ἰδιωτικὰ συγκρούεται πάντοτε κατισχύει, εἰ δὲ μὲ δημόσια, ὅταν ἡ κατηγορία δὲν εἶναι πιθανὴ ἢ ὑπὸ πολιτικῶν δὲν ὑπαγορεύεται συμφερόντων. Καὶ ἐν τοσούτῳ σεῖς προκαλεῖσθε ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς νὰ ἐξασκήσητε τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὴν εὐρύτητά του. Ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάσητε ἂν ὑπάρχωσι πιθανότητες, ἔχετε τὸ δικαίωμα ν' ἀναζητήσητε τὴν πιθανότητα τῆς ἐνοχῆς, καὶ μολαταῦτα δὲν ἀναγκάζεσθε εἰς τοῦτο, διότι ἡ πρᾶξις τοῦ κ. Μαστραπᾶ δὲν τιμωρεῖται ἀπὸ τὸν νόμον, διότι δὲν φέρει τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως. Ὥστε οἱ λόγοι τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἐκλήθη νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα δικαστικά, ἢ νὰ ἀναστείλῃ τὴν δικαιοσύνην, δὲν εἶναι ἀληθεῖς, ἐξ ἐναντίας εἶναι ἔλλειψις εὐθύτητος καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἢ ἄγνοια ἢ καταφρόνησις.

ΣΗΜ. Ἡ αἴτησις τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων **110** ἐναντίων **54**, **4** ἀρνηθέντων.

IX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ Κ. ΙΑΛΕΜΟΥ ΑΝΑΦΥΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 6 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1864

Ὁ κ. Ἰάλεμος ἐπηρώτησε τὴν Κυβέρνησιν: πῶς ἀνέχεται τὴν ἐπέμβασιν αὐλικῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰ δικαιώματα, ἅτινα εἰς αὐτὴν ἀνέθηκεν ὁ βασιλεὺς κ.τ.λ. καὶ τέλος διατί οὐδὲν μέτρον ἔλαβε πρὸς καταδίωξιν τῶν διὰ τοῦ τύπου ἀμφισβητησάντων τὴν νομιμότητα τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς ἐκλεξάσης αὐτὸν Συνελεύσεως. Ὁ κ. Ζαΐμης καὶ ἄλλοι ὑπερήσπισαν τὴν διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἕτεροι ἐμέμφθησαν αὐτῆς, ἐν οἷς καὶ ὁ **ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ** ὁμιλήσας οὕτω:

Κύριοι!

Πρὸ παντὸς ἄλλου, ὀφείλω νὰ ἐξελέγξω τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ ὁποῖος, προκαλούμενος ὑπὸ ἀντιπροσώπου ἐντὸς τῶν δικαιωμάτων του, προκαλούμενος περὶ γεγονότων ἀφορώντων εἰς τῆς βασιλείας τὸ συμφέρον, προκαλούμενος ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἡ βασιλεία τῷ ἐνεπιστεύθη, ἦλθε μὲ τρόπον αὐθόλως

συμβιβαζόμενον πρὸς τὰ συμφέροντα ταῦτα, ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν συζήτησιν, ἀρνούμενος εἰς τὸν πληρεξούσιον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπευθύνειν τοιαύτας ἐπερωτήσεις καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ καθῆκον τοῦ ἐξετάζειν ἂν τοιαῦται πράξεις, ὁποῖαι παρὰ τοῦ πληρεξουσίου κατηγγέλθησαν, συνέβησαν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ, ὡς ἂν εἰ ἠδιαφόρει περὶ τῶν συμφερόντων τῆς βασιλείας, ὡς εἰ νομίζει ὅτι ἡ ἐξουσία, περιελθοῦσα εἰς τὰς χεῖράς του, οὐδὲν ἄλλο κατέστη εἰμὴ κιβώτιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κλείει τὰς ἰδέας του καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του. Ἀλλ' ἐλησμόνησεν ὁ κύριος Ὑπουργὸς ὅτι ἡ ἐξουσία του ὑπόκειται εἰς δημοσίαν ἐξέλεγξιν καὶ ὅτι γίνεται ἔνοχος, καὶ γίνεται ἔνοχος πολλάκις μεγάλων ἀδικημάτων, οὐ μόνον πράττων, ἀλλὰ καὶ παραλείπων νὰ πράξῃ. Ἐλησμόνησεν ὅτι ἐξελέχθη παρὰ τοῦ Βασιλέως ὑπουργὸς δυνάμει τοῦ θεσμοῦ τοῦ Συντάγματος, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ συμβούλου τοῦ στέμματος καὶ ὅστις δίδει τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰς μόνον αὐτό. Ἂν τοῦτο ἐνθυμεῖτο, δὲν ἤθελε ποτὲ εἰπεῖ, ὅτι δὲν ἔχει καθῆκον νὰ φροντίζῃ τί γίνεται περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ὅτι τὸν μόνον μέλημά του εἶναι, καὶ ἡ εὐθύνη του περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον, τὸ νὰ δίδῃ λόγον ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τοῦ τί ἔπραξεν. Ἐὰν μὲ τοιαύτας ἰδέας ἐκαθίσατε εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἐκαθίσατε κακῶς, καὶ θὰ γίνετε λίαν ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν τόπον. *(Εὖγε, εὖγε, ἀριστερόθεν).*

ΕΙΣ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΣ (δεξιόθεν). Ἡ δουλιὰ διὰ τὸ πάπλωμα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὄχι, κύριε, ὅστισδήποτε καὶ ἂν εἶπεν αὐτὴν τὴν λέξιν....

ΤΡΙΤΑΚΗΣ. Ἐγὼ τὴν εἶπα. *(Θόρυβος).*

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἶσαι πολὺ μικρὸς ὥστε ν' ἀτενίσῃς πρὸς ἐμέ. *(Θόρυβος ἀριστερά).* Ναί, Κύριοι, δὲν ὑπάρχει κανεὶς τῶν πληρεξουσίων, ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ ἐξουσία μοὶ προσεφέρθη, ἀλλὰ τὴν ἐξουσίαν δὲν τὴν ἠθέλησα, ὄχι διότι δὲν θέλω νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα μου, ἀλλὰ διότι δὲν εὗρον τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τοὺς ὅρους . . . *(Θόρυβος).*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἡσυχία, Κύριοι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν τὴν εὗρον μὲ τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας περιβεβλημένην, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ μὲ καταστήσωσιν ὠφέλιμον εἰς τὸν τόπον ἀναλόγως τῶν δυνάμεών μου.

Καὶ θαυμάζω, Κύριοι, ἔτι περισσότερον, διότι τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν πρὸς τὸν ἐπερωτήσαντα τὴν ἔδωσεν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ κ. Ζαΐμης παρὰ ἐὰν τὴν ἤθελε δώσει πᾶς τις ἄλλος, διότι ὁ κ. Ζαΐμης ἐλησμόνησε πολὺ ἐνωρὶς τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψεν ὅτε ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς Συνελεύσεως καὶ τὸν ὅρκον τοῦ ἔθνους. Εἰς τὸ πρόγραμμα ἐκεῖνο ἐλέγετο : «Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἔθνος ἔδειξεν *ὅτι δὲν ἀνέχεται* κατάστασιν ἀπᾴδουσαν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν

ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν πρόοδον τῶν ἐθνῶν, πολιτικὴν *ὀπισθοδρομικὴν* καὶ τῆς ἠθικῆς πολεμίαν.» Ἐλησμόνησεν ὁ γράψας τί γράφει παρακάτω τὸ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον ὑπέγραψεν: «Ἀλλ' εἰς τὴν συνταχτικὴν Συνέλευσιν κεῖται νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν τόπον, *ἀσφαλίζουσα τὸ μέλλον*, ὅ,τι ἠδυνήθη *νὰ στερήσῃ* αὐτὸ ἡ πεσοῦσα βασιλεία. Διότι ἡ ἐπανάστασις, ἀνατρέψασα ὁλόκληρον τὸ παρελθὸν, οὐδὲν ἄλλο ζήτημα προαπεφάσισεν, εἰμὴ ὡς τύπον τοῦ πολιτεύματος τὴν Συνταγματικὴν μοναρχίαν.» Ἐλησμόνησε τί προσθέτει τὸ παρ' αὐτοῦ ὑπογραφὲν πρόγραμμα: «Τὰ δεινὰ τοῦ παρελθόντος ὑπῆρξαν τόσον μεγάλα καὶ τόσον διαρκῆ, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπατηθῇ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ· ὅθεν ἡ Κυβέρνησις κρίνει περιττὴν πᾶσαν προτροπήν. Πάντες αἰσθανόμεθα, ὅτι ἡ Συνέλευσις πρέπει *ν' ἀσφαλίσῃ τὴν πολιτείαν ὅπως μὴ ἐπανέλθῃ ἡ θλιβερὰ ἐποχὴ τῆς παρελθούσης τριακονταετίας*, ἐποχὴ ἀσεβείας πρὸς τοὺς νόμους, *ἐπιβουλῆς τῶν δικαιωμάτων* καὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ λαοῦ».

Διὸ παρακαλῶ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν νὰ ἔλθῃ νὰ συμβιβάσῃ τοὺς σημερινούς του λόγους, τὰς σημερινάς του ἀρχὰς, νὰ ἔλθῃ νὰ τὰς συμβιβάσῃ μὲ ὅσα ὑπέγραψεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἰδίας χειρός του. Δὲν θέλει ποτὲ τὸ δυνηθῇ. Ἡ Καμαρίλλα ὑπῆρξεν ὄνομα ἐπαχθὲς καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν, καὶ ἂν ὁ κ. Ζαΐμης ἤθελεν ἐρωτηθῇ τότε, τί ἐνόησεν ὑπογράφων, ὅτι ἡ ἐπανάστασις κατέστρεψε τὸ παρελθὸν, ἤθελεν εἰπεῖ, *κατὰ πρῶτον ἡ Καμαρίλλα νὰ ἐκλείψῃ*. Τὸ ἐννοῶ, ἂν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἤρχετο καὶ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπιστολὰς, καὶ τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ ἐκτεθέντα ὡς γενόμενα μέχρι τοῦδε ἀπὸ τὸν καιρὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀντιδράσεως εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς αὐλῆς καὶ ἤθελεν ἀποδείξει, ὅτι αἱ αἰτιάσεις τοῦ κ. Ἰαλέμου στηρίζονται εἰς γεγονότα ἀνυπόστατα διὰ τοὺς λόγου τούτους ἢ ἐκείνους. Εἶπεν ὅμως τίποτε ὁ κ. ὑπουργός; Ἔφερε καμμίαν ἀπόδειξιν ἐναντίαν; Ἀνέλυσε τὰ ἔγγραφα;

Ἴσως, Κύριοι, ἡ συζήτησις ἔπρεπε νὰ περιορισθῇ ἕως ἐδῶ· ἴσως ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν πρὸς τοὺς Ὑπουργούς: πρὶν μᾶς δώσητε τὴν ἀπάντησιν, ἣν προκαλοῦμεν καὶ τὸ καθῆκον σᾶς ὑποχρεοῖ νὰ δώσητε, δὲν ἐρχόμεθα εἰς τὴν συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς. Αὐτὸς ὅμως ὁ κατακερματισμὸς τοῦ ζητήματος δὲν εἶναι ὠφέλιμος, ὅθεν ἀναγκάζομαι νὰ ἐξακολουθήσω.

Τίνες λόγοι μᾶς παρεκίνησαν, Κύριοι νὰ φέρωμεν τὰ ζητήματα ταῦτα; Παρεκινήθημεν ἀπὸ τὸ συμφέρον τοῦ νὰ καθέξωμεν τὴν ἐξουσίαν, σᾶς εἶπεν εἷς τῶν ἀξιοτίμων Κυρίων πληρεξουσίων. Ἀλλὰ τίς εἶναι τυφλὸς καὶ δὲν βλέπει τὸ ἐναντίον! Καὶ δὲν βλέπει, ὅτι αἱ πολιτικαὶ μερίδες, αἱ ὁποῖαι φέρουν εἰς μέσον τοιαῦτα ζητήματα, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τῆς ἐξουσίας δὲν τὴν πλησιάζου! Ὁ χαρακτὴρ τῶν ἐπερωτήσεων τούτων εἶναι ἀ-

ἀκραιφνὴς πατριωτισμὸς, ἄνευ οὐδενὸς συμφέροντος οὔτε ἀμέσου, οὔτε ἐμμέσου. Ὁ μόνος σκοπὸς, ὁ προκαλέσας καὶ ὑποστηρίξας τὴν ἐπερώτησιν, εἶναι νὰ μὴν ὑπάρχῃ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν παρέχουσι συνταγματικὰς ἐγγυήσεις, ὡς μήτε ἐκλεχθέντες ὑπὸ τοῦ λαοῦ, μήτε ὁρκισθέντες ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως οὔτε νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸν ἀληθεῖς καὶ εἰλικρινεῖς σύμβουλοι οὔτε εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος προσηλωμένοι, νὰ μὴ ὑπάρχῃ, λέγω, εἰς χεῖρας τοιούτων ἀνθρώπων ἡ διαχείρησις μιᾶς ἐξουσίας, ἡ ὁποία εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα ἐνεργὸς ἐξουσία, καὶ ἰδίως ἡ ἐξουσία, ἡ ἀνήκουσα εἰς βασιλέα, ὅστις πρώτην φορὰν βλέπει τὸ ἔδαφος τοῦτο, πρώτην φορὰν γνωρίζει τὸν τόπον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν κράτους εἰς ἡλικίαν τόσον νεαράν. Ζητοῦμεν ν' ἄρωμεν τὴν διαχείρησιν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἀπὸ ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν παρέχουσι συνταγματικὰς ἐγγυήσεις· καὶ ποῦ ζητοῦμεν νὰ τὴν ἀποδώσωμεν; Ζητοῦμεν νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους, οἱ ὁποῖοι εἴσθε ὑπουργοί. Τὸ κοινοβουλευτικὸν στάδιον εἶναι εὐρύ. Ἀγωνίζεται ἡ Συνέλευσις, ἀγωνίζονται οἱ ἐπερωτήσαντες πρὸς καθιέρωσιν τῆς ἀρχῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ νοθεύηται ἡ ἐξουσία· νοθεύεται δὲ ἡ ἐξουσία ὅταν αὕτη ὑπάρχῃ εἰς τὰ πρόσωπα περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀντὶ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς πλειοψηφίας τῆς Συνελεύσεως, εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, ἐξελθόντες ἐκ τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ, ὡρκίσθησαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν βασιλικοῦ συμβούλου. Τοιοῦτον δέ τι ὑποστηρίζουσα ἡ Συνέλευσις, μιμεῖται τὰ ἔθνη ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα *ἐν τῇ συνταγματικῇ ἐλευθερίᾳ* ὀφείλουν τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν πρόοδον, τὴν εὐδαιμονίαν των. Βεβαίως ἐὰν ἠθέλομεν νὰ πράττωμεν κατὰ τὰ γενόμενα ἐν Νεαπόλει, ἄλλας ἀρχὰς ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν καὶ ἄλλην τόλμην· ἄλλαι ἰδέαι ἔπρεπε νὰ μᾶς κυριεύουν.

Ἀλλὰ τί γίνεται εἰς τὰ συνταγματικὰ ἔθνη; Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπάρχει τὸ Conseil privé, τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τῆς βασιλείας· ἀλλ' ὑπάρχει νομοθετημένον ὑπὸ τοῦ ἔθνους, εἶναι θεσμὸς, προαχθεὶς ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ περιβεβλημένος τὴν προσήκουσαν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐγγύησιν. Ἐὰν μόνον σᾶς ἀναγνώσω τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον τὸ Conseil privé δίδει, θέλετε ἰδεῖ, ὁποία διάστασις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ὑπουργήματος, τὸ ὁποῖον τελοῦσιν οἱ Κύριοι τῆς ἐπερωτήσεως τοῦ κ. Ἰαλέμου, καὶ τοῦ τῶν ἀγγλικῶν συμβούλων.

Ἰδοὺ χάριν περιεργείας ὁ μέγας αὐτὸς, ὁ πολυσύνθετος ὅρκος τὸν ὁποῖον δίδουσι τὰ μέλη τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τοῦ στέμματος.

«Faire tout son possible pour conseiller le Souverain avec habiléte et prudense. Avoir en vue, dans ses conseils, l'honneur du Souverain et le bien public sans se laisser influencer par l'affection, l'amour, la corruption ou la crainte. Garder secret l'avis du Souverain. Eviter la corruption.

Aider à l'exécution des décisions prises par le conseil et resister à toute personne qui tenterait de faire le contraire. Observer, accomplir et faire tout ce qu'un bon et vrai conseillier doit à son souverain».

«Θέλω καταβάλλει πάντα ζῆλον εἰς τὸ νὰ συμβουλεύω τὸν Βασιλέα μετὰ δεξιότητος καὶ φρονήσεως. Θέλω ἔχει πάντοτε ὑπ' ὄψιν, συμβουλεύων, τὴν τιμὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὸ δημόσιον συμφέρον, χωρὶς ν' ἀφήσω ἐμαυτὸν νὰ ἐπηρεασθῇ, εἴτε ἀπὸ τὸ πάθος, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀγάπην, εἴτε ἀπὸ τὴν διαφθοράν, εἴτε ἀπὸ τὸν φόβον. Θέλω φυλάξει πάντοτε μυστικὰς τὰς γνώμας τοῦ ἡγεμόνος. Θέλω ἀποφύγει τὴν διαφθοράν. Θέλω βοηθεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ συμβουλίου καὶ ἀνθίστασθαι εἰς πᾶν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἤθελε προσπαθήσει νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον. Θέλω παρατηρεῖ καὶ ἐκπληροῖ καὶ πράττει πᾶν ὅ,τι ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀληθὴς σύμβουλος ὀφείλει πρὸς τὸν ἡγεμόνα του».

Καὶ τί περιέχει, Κύριοι, τὸ Conseil privé; περιέχει τὸ Ὑπουργεῖον· ὀνομάζεται ὅμως Conseil privé, διότι ἐκτὸς τῶν ὑπουργῶν ὑπάρχουν καὶ τρία ἢ τέσσαρα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα συνεργάζονται, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Καντομβερῆ καὶ δύο ἢ τρία μέλη τῆς Γερουσίας, τὰ ὁποῖα συγχρόνως ἔχουσιν ὡς προνόμιον οἰκογενειακόν, τίτλον αὐλικοῦ ἀξιώματος.

Καὶ ὁποία εἶναι ἡ δικαιοδοσία τῶν συμβούλων αὐτῶν; Μάθετε, Κύριοι, ὅτι ἡ Ἀγγλία, ὁ τόπος ὁ εὐδαιμονῶν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, τὸ συμβούλιον τοῦ στέμματος ὄχι μόνον ὑποβάλλει εἰς τὸν ὅρκον, ὄχι μόνον συγκροτεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ συγχρόνως περιορίζει ἐντὸς ὡρισμένων δικαιωμάτων. Ὁποῖα δὲ εἶναι ταῦτα; Πρῶτον μὲν νὰ γνωμοδοτῇ περὶ τῶν πράξεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας τὸ *Παρλαμέντον* διατάττει ν' ἀποφασίζωνται ἐν συμβουλίῳ· δευτέρα πρᾶξις αὐτοῦ εἶναι τὰ περὶ συνοικεσίων βασιλικῶν καὶ περὶ καλῆς λείας καὶ περὶ καθάρσεων καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὅταν θελήσητε νὰ ἐξέλθητε ἀπὸ τοῦ συστήματος τῆς νομιμότητος, ὅταν θελήσητε νὰ ἐπιτρέψητε, ἐναντίον τῶν θεσμῶν μας, τὴν ἐγκαθίδρυσιν εἴτε μιᾶς φανερᾶς, εἴτε μιᾶς μυστικῆς περιπλέον ἐξουσίας, τότε ἐπιτρέπετε τὴν πλέον φθοροποιὰν ἐπέμβασιν εἰς τὴν διοίκησιν, τότε πλησιάζετε πρὸς τὴν Νεάπολιν, πλησιάζετε πρὸς τὴν αὐλὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία κατέστρεψεν ἠθικῶς τοὺς ἡγεμόνας· πλησιάζετε πρὸς τὴν αὐλήν, ἡ ὁποία διὰ νὰ κερδίσῃ τοὺς σκοπούς της, διὰ νὰ φέρῃ τὸ στέμμα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον διάδοχον, ἀπὸ τοῦ νομίμου εἰς τὸν μὴ νόμιμον διάδοχον, ἐνέβαλεν εἰς ἔχθραν πατέρα πρὸς υἱὸν καὶ ἔπραξε τοσαῦτα ἐγκλήματα, μετῆλθε πλείστας μηχανορραφίας καὶ διηνεκῶς ἀπεπλάνει τοῦ βασιλέως τὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἐπανεστατήσαμεν; Διὰ τοῦτο ἐκινδύνευσεν ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν της; Διὰ τοῦτο ἐξετέθη εἰς τόσα δεινά; Οὕτως ἡ ἐπανάστασις κατέστρεψε τὸ παρελθόν; Καὶ

ὅταν λέγω, ὅτι τὸ παρελθὸν πρέπει νὰ ἐκλείψῃ, δὲν λέγω τίποτε ἄλλο, παρὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Βασιλεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ συμβούλους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους τὸ Κοινοβούλιον, ἡ πλειονοψηφία αὐτοῦ δίδει εἰς τὸν ἡγεμόνα ὡς ἀντιπροσώπους του. Αὐτὴν τὴν γνώμην, Κύριοι, νομίζω, ὅτι τὴν ἔχουσι πάντες, διότι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ἐπιθυμοῦμεν βασιλέα, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιτρέψῃ ν' αὐτοκυβερνηθῇ ὁ τόπος.

'Αλλ' ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν 'Εσωτερικῶν διὰ νὰ ὀχυρωθῇ ἔτι πλειότερον εἰς τὴν οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν ἐντὸς τῆς Συνελεύσεως εἰς τὸ σημερινὸν ζήτημα, εἶπεν: «Ὁποῖοι φόβοι ὑπάρχουσιν; Ὁ βασιλεὺς ἵσταται ἑδραῖος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀγαπᾷ τὸν τόπον». Καὶ τί ζητήματα εἶναι αὐτά, κύριε ὑπουργέ, τὰ ὁποῖα ῥίπτετε εἰς τὸ μέσον; Τὸ ἂν ἵσταται ἑδραῖος, εἶναι ζήτημα νὰ τὸ φέρητε, καὶ νὰ τὸ φέρητε οἱ ὑπουργοὶ ἐνώπιον Σώματος, τὸ ὁποῖον ὁμοθυμαδόν, κατεσπευσμένως, ἄνευ ἀντιρρήσεως, μετ' ἀγαλλιάσεως, μετ' ἐπευφημιῶν ἐξέλεξε τὸν Γεώργιον; 'Αλλ' ἐσυμφωνήσατε νὰ τὸ φέρητε οὕτω πως, διότι θέλετε ν' ἀποκλείσητε τὴν συζήτησιν, θέλετε νὰ τρομάξητε, θέλετε ν' ἀποδείξητέ τινας, ὡς ζητοῦντας νὰ φέρωσι συγχύσεις καὶ ταραχάς. 'Αλλ' ἐὰν ἦναι ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπεραγαπᾷ τὸν Γεώργιον, ὅτι θεωρεῖ αὐτὸν ὡς τὴν κύρωσιν τῆς ἐπαναστάσεώς της, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀμελῇ τὸν Γεώργιον, ἀποκρύπτουσα πάντα ἐνδεχόμενον φόβον· διότι τὸ ἐναντίον λέγει ἡ ἱστορία περὶ ὅλων τῶν ἐν Εὐρώπῃ μεταβολῶν καὶ ἡ ἰδία ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μεριμνῶμεν πάντοτε περὶ τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐγγίζουσιν ἐγγύτερον τὸν βασιλέα.

Διότι ἐνεθρονίσθη ὁ Γεώργιος, ἔπαυσαν ἆρά γε ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ συμφέροντα; Διότι ἐνεθρονίσθη ὁ Γεώργιος κατέστη ζήτημα εἰς τὸν ἔξω κόσμον ἀδιάφορον ἡ τύχη τῆς 'Ανατολῆς; Ἑπομένως ἡ πρόοδος ἢ ὀπισθοδρόμησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξωτερικῶς εἶναι ζήτημα ἀδιάφορον; 'Εξεναντίας, ἐπαναβλέπω μὲ λύπην μου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας, καὶ πάλιν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιθυμίας ἐγειρομένας, τὰς συγκρούσεις τῆς ξένης πολιτικῆς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐπίμονον προσπάθειαν νὰ καταστραθῇ ἡ Ἑλλὰς καὶ πάλιν παλαίστρα τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν.—'Αλλὰ ἐσωτερικῶς, ὁ πόθος, Κύριοι, ὁ ἀπὸ τριακονταετίας τοσοῦτον διακαής, ὁ πόθος τῆς βασιλικῆς εὐνοίας; Τὰ μυρία συμφέροντα, τὰ ὁποῖα προσέβαλεν ἢ κατέστρεψεν ἡ ἐπανάστασις, τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἐγέννησε τὸ παρελθόν, ὅλα ταῦτα ἐξεφανίσθησαν, καὶ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον μία σύμπνοια, μία κοινὴ εὐχαρίστησις, μία ἰδέα, τὴν ὁποίαν πρεσβεύουσι καὶ ἐπιδιώκουσιν οἱ πάντες;

Αὐτὴ ἡ Ἑπτάννησος ἥτις αὔριον ἔρχεται, εἶναι ἆρα ἄγονος καὶ πάσης πολιτικῆς ἰδέας στεῖρα, δὲν θέλει φέρει μεθ' ἑαυτῆς καμμίαν ἄλλην θυγατέρα, ἀφοῦ ἔτεκε τὴν θυγατέρα της ἕνωσιν;

Δυστυχῶς παρετηρήσατε, Κύριοι, εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅτι κατὰ πᾶσαν μεταβολὴν, οἷα ἡ ἡμετέρα, τὴν ἐπιοῦσαν ἤρξατο ἡ ἀντίδρασις. Δὲν ἐπέρασαν πολλοὶ μῆνες ἀπὸ τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὁ θρόνος ἤρξατο νὰ κλονίζηται ὑπὸ τῆς πεσούσης δυναστείας, ἀπὸ τὰς φατρίας, τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀντιδράσεις. Καὶ τί προσέτι παρετηρήθη, Κύριοι; Τῶν πλέον ἀντιθέτων κομμάτων ἡ ἕνωσις! Οἱ δημοκράται ἡνώθησαν μὲ τοὺς νομιμόφρονας καὶ ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους ὑψώθη τῆς ἐπαναστάσεως ἡ σημαία παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Φιλίππου. — Τί βλέπετε εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐπανάστασιν; Ἦλθεν ὁ Γουλιέλμος ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ δὲν ἔμεινεν εἰμὴ ὀλιγίστους μῆνας ἥσυχος. Ὁ Ἰάκωβος, τὸ αἱμοβόρον ἐκεῖνο θηρίον, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ζέφρεη, ἐσχημάτισεν ἀμέσως Αὐλὴν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὑπηκόους τοῦ Γουλιέλμου, καὶ εὑρισκόμενος ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κατώρθωσε νὰ λάβῃ πίστωσιν εἰς τὰ ταμεῖα τῶν ξένων αὐλῶν καὶ νὰ διαφθείρῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Γουλιέλμου· καὶ ἂν δὲν ἐπήρχετο ταχέως ὁ θάνατος, ἀμφιβάλλω ἂν ἡ βασιλεία τοῦ Γουλιέλμου βιαίως δὲν ἤθελε παύσει.

Ὄχι, Κύριοι, δὲν προαναγγέλλω τίποτε· δὲν ἔχω νὰ δείξω κανένα κίνδυνον ἐπικείμενον· ἀλλ' ἀποκρούω μετ' ἀγανακτήσεως τοὺς κομπασμοὺς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι *ἐγγυῶνται* τὰ ἐναντία. Καὶ ὅταν βλέπω ἀφορμὰς, αἱ ὁποῖαι τείνουν νὰ καταστήσωσι καὶ πάλιν ἔκρυθμον τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐννοῶ πῶς ἡ ἀφροσύνη καὶ ἄλλα τοιαῦτα αἰσθήματα, κυριαρχοῦντα ἐν τοῖς σαλονίοις, πρέπει νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τοῦ κοινοβουλίου. Τῷόντι, Κύριοι, δὲν ἀγνοεῖ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν, ὅτι πολὺς καιρὸς δὲν παρῆλθεν ἀφ' ὅτου, τὸ ἐπαναλέγω, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀντιδράσεως κατέκτησαν τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀμέσως ἐτέθη τὸ μέγιστον ζήτημα, ἡ ὕπαρξις τῆς Συνελεύσεως, εἰς τὴν δημοσιότητα, οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ τοὺς ἐφημεριδογράφους, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσιν ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ δὲν πιστεύω ὅτι ὁ ἀξιότιμος κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν θέλει τὸ ἀρνηθῇ, ὅτι μεταξὺ τῆς *Ἐλπίδος* καὶ τῆς Αὐλῆς πολὺς ἐγένετο θόρυβος καὶ πάταγος ἐν τῇ δημοσιότητι περὶ τῆς διαλύσεως ἢ μὴ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ὅτι ἐπιστολαὶ δημοσίᾳ ἀντηλλάγησαν ἀνυπόγραφοι μὲν, ἀλλ' ἐκ τῆς Αὐλῆς πάντοτε προερχόμεναι, αἱ ὁποῖαι σὺν τοῖς ἄλλοις ἔλεγον τὸ ἑξῆς τὸ ὁποῖον παρακαλῶ τὴν Συνέλευσιν νά μοι ἐπιτρέψῃ νὰ τὸ ἀναγνώσω καὶ μετὰ ταῦτα νὰ τὸ μεταφράσω.

«Dans la disposition actuelle des esprits, au milieu de l'indignation des classes industrielles et laborieuses contre les hommes qui ont entraîné le pays à une guerre fatricide, rien de plus aisé, Monsieur le Rédacteur, que la dissolution de l'Assemblée en vertu d'une simple ordonnance».

«Εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πνευμάτων, ἐν τῷ μέσῳ τῆς αγανακτήσεως τῶν κλάσεων τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν γεωπονικῶν τῆς Ἑλ-

λάδος ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι παρέσυραν τὸν τόπον εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, οὐδὲν πλέον εὔκολον, κ. Συντάκτα, εἰμὴ ἡ διάλυσις τῆς Συνελεύσεως δι' ἑνὸς ἁπλοῦ Β. Διατάγματος».

«Personne n'ignore que si l'on posait devant la nation la question en ces termes: «Assemblée ou Royauté,» le verdict unanime serait incontestablement contre l'Assemblée».

«Κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι ἐὰν ἤθελε τεθῇ τὸ ζήτημα πρὸς τὸ ἔθνος οὕτω πως: *Συνέλευσις ἢ Βασιλεία*· ἡ ἐτυμηγορία ἡ ὁμόφωνος ἤθελεν εἶσθαι ἀναμφιβόλως ἐναντίον τῆς Συνελεύσεως».

«Personne n'ignore non plus les cris sérieux qui se sont élevés dans les provinces contre les membres de la constituante».

«Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ἐπίσης τὰς σπουδαίας κραυγὰς αἱ ὁποῖαι ὑψώθησαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἐναντίον τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως».

ΒΛΑΤΙΝΟΣ. Ἔχετε τὴν συνέχειαν, κύριε Δεληγεώργη;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κύριοι, μ' ὅλην τὴν εὐχαρίστησιν θέλω ἀκούσει οἱονδήποτε τῶν κυρίων Ὑπουργῶν, νὰ ἔλθῃ νὰ διαψεύσῃ ἐπισήμως ὅτι τοιαύτη ἐπιστολὴ προῆλθεν ἀπὸ ὑπάλληλον τῆς αὐλῆς. Σᾶς λέγω μὲ τὴν μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν θέλω τὸν ἀκούσει, διότι δὲν ἔρχομαι ν' ἀγορεύσω δι' ἄλλον τινὰ λόγον παρὰ μόνον καὶ μόνον, διότι νομίζω, ὅτι αἱ βεβαιώσεις τὰς ὁποίας ἡ ἐπερώτησις περιλαμβάνει εἶναι ἀναμφισβήτητοι· ὅθεν μὲ τὴν μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν θέλω ἀκούσει μίαν διαβεβαίωσιν ἐπίσημον, ὅτι πάντα ταῦτα ἐπλάσθησαν, ὅτι δὲν εἶναι διόλου ἀληθῆ ἢ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀκαταπαύστως συζητοῦσι μετὰ τοῦ Βασιλέως, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐπιτετραμμένοι τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι τὸν φωτίζουσι, τὸν διδάσκουσι καὶ εἶναι οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι Αὐτοῦ.

Ἀλλά, Κύριοι, τί ἀπήντησεν ἡ Κυβέρνησις, μολονότι ἡ ἐπερώτησις ἀναφέρει τὰ γεγονότα ταῦτα, μολονότι ὁ ἐπερωτήσας ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τὴν πληροφορίαν, τί ἔπραξεν, ὅταν εἶδεν ἢ ὅταν βλέπῃ ὅτι ἀπὸ ἀνθρώπους κατοικοῦντας ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐγεννήθησαν ἰδέαι τοιαῦται κατὰ τῆς Συνελεύσεως, ὅτι κατήντησε νὰ θεωρηθῇ ἡ παρ' αὐτῶν Συνέλευσις ἐπὶ τοσοῦτον ἐστερημένη δικαιωμάτων καὶ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ πρὸς τὸν θρόνον, ὅτι ἐθεωρήθη ἐπὶ τοσοῦτον περιττή, ἐθεωρήθη τοσοῦτον εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἐκπεσοῦσα, ὥστε δὲν ἵσταται καὶ δὲν ζῇ, εἰμὴ μόνον ὡς ζυγὸς ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐνώπιον δὲ τοῦ βασιλέως ὡς μία ὑποχρέωσις, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν ὁ ὅρκος του, οὐχὶ ὅμως ἡ πεποίθησις καὶ ἡ συνείδησίς του! Καὶ λυποῦμαι πολύ, Κύριοι, ὄχι μόνον διότι αἱ τοιαῦται ἰδέαι, προερχόμεναι ἀπὸ ἀνθρώπους ἐντεταλμένους τὰ ἔργα τῶν συμβούλων τοῦ στέμματος, φαρμακεύουσι τὴν ἁρμονίαν, ἥτις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ

τοῦ πανελληνίου τούτου Σώματος καὶ τῆς ἐξουσίας, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἵστανται, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς αὐτὰς τὰς φράσεις καὶ τὰς ἰδέας βλέπω ἐπιπολαιότητα, ἥτις δὲν προσήκει βεβαίως εἰς τοιαύτης περιωπῆς συμβούλους. Διότι μία καὶ μόνη ἰδέα ἤρκει νὰ περιστείλῃ τὴν χεῖρα τοῦ γράψαντος· ἰδέα τὴν ὁποίαν δὲν ἀγνοεῖ ὁ ἔσχατος Ἕλλην, ὅτι,ὅταν ἦναί τις ἠναγκασμένος νὰ ἔλθῃ εἰς συνεταιρισμὸν μετά τινος, δὲν ἀποφασίζει νὰ κηρύξῃ αὐτὸν χρεωκόπον, οὔτε παριστᾷ αὐτὸν μεστὸν ἐλαττωμάτων καὶ κακῆς πίστεως!

Καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆλθον οἱ λόγοι οὗτοι, δὲν αἰσθάνονται μίαν τινὰ εὐγνωμοσύνην, οἱ ἄνθρωποι οἱ alter ego τοῦ Βασιλέως δὲν ἀναγνωρίζουσιν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἡ Συνέλευσις προσέφερεν εἰς τὸ ἔθνος πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βασιλέως, καὶ ἂν δὲν αἰσθάνονται τὴν παραμικρὰν χάριν πρὸς τὸ Σῶμα τοῦτο, ὅπερ κατὰ προτίμησιν ἐπέθηκεν ἓν εὐκλεὲς στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρίγκηπος Γουλιέλμου Γεωργίου, ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ αἰσθανθῶσιν ὅτι, ἔχοντες καθῆκον νὰ στερεώσωσι βασίμως τὸν θρόνον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, εἶχον ἀνάγκην τῆς συμπράξεως ἑνὸς Σώματος, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξε καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτὴν τὴν μεγίστην ἐκείνην δύναμιν καὶ ἰσχύν. Ἤρκει νὰ ῥίψωσι τὸ βλέμμα των ἐπὶ τοῦ παρελθόντος τῆς Συνελεύσεως, διὰ νὰ ἴδωσι διὰ τίνων κινδύνων καὶ περιπετειῶν, ἐναντίον ὁποίων καὶ ὁπόσων ῥᾳδιουργιῶν, ἐναντίον ὁποίων σχεδίων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν, διὰ τῆς μετριοπαθείας καὶ τοῦ συμβιβαστικοῦ χαρακτῆρός της, ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς ἄσυλον λιμένα τὰ ἐμπεπιστευμένα εἰς αὐτὴν καθήκοντα,εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς, διαρρήξασα ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς συνθήκας, εἶχεν ἀναλυθῆ εἰς μίαν μόνην ἰδέαν, *ὅτι ἔσεται συνταγματικὴ μοναρχία*. Δὲν ἐχρειάζετο βεβαίως μέγας νοῦς, οὔτε μεγάλη ἱκανότης διὰ νὰ ἐννοήσῃ αὐτὰς τὰς ἀληθείας, καὶ διὰ τοῦτο λέγω, ὅτι λυποῦμαι ἔτι πλειότερον, διότι παρὰ τῷ συμβούλῳ τοῦ Βασιλέως ὑπάρχει τοιαύτη τις ἐπιπολαιότης.

Καταφέρεται, Κύριοι, ἀπευθυνόμενος καθ' ἑνὸς Σώματος, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐκδουλεύσεων τὰς ὁποίας κατὰ καθῆκον προσέφερεν εἰς τὴν πατρίδα, περικλείει τοσαῦτα ἄλλα προσόντα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συγκινήσωσι τοὺς συμβούλους τοῦ στέμματος καὶ ἔπρεπε νὰ τοὺς πείσωσιν ὅτι μὲ πάντα τρόπον ἔπρεπε νὰ διατηρήσωσι τὴν εὔνοιαν καὶ τὰς συμπαθείας του. Ἐκτὸς ὅτι ἀντιπροσωπεύονται ἐν αὐτῷ ὅλαι αἱ τάξεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὁλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ χώρα, πᾶσαι αἱ κοινότητες τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ ἐν Ἀσίᾳ καὶ αἱ ἐν Ἀφρικῇ, πᾶσαι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ παλαιαὶ καὶ αἱ μέσαι καὶ αἱ νέαι, ἡ Συνέλευσις αὕτη προσέτι, Κύριοι, περικλείει εἰς τοὺς κόλπους της πᾶσαν ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ 1821, ὅλας τὰς διασημότητας δύο γενεῶν καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν

ἰδέαν ἐκείνην, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πολυτιμοτέραν παράδοσιν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας καὶ δίδει εἰς αὐτὴν τὸ ἐπαγωγὸν ὄνομα τοῦ Πανελληνίου.

Τοιοῦτον Σῶμα βεβαίως δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰ συμφέροντα εἰλικρινῶν συμβούλων τοῦ στέμματος νὰ τὸ κλονίσωμεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ἐγὼ παρατηρῶ, Κύριοι, ὅτι ὄχι μόνον ἀπερισκέπτως ἔρριψαν τὴν ἰδέαν εἰς τὸν τύπον, ὅτι ἡ Συνέλευσις ὡς βάρος μόνον ἵσταται καὶ ἐξ αἰτίας ἑνὸς ὅρκου εἶναι ἀνεκτή, οὐδόλως δὲ ἐκ πεποιθήσεως λογίζεται ἀξία ζωῆς, ἀλλὰ συγχρόνως, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ τύχη τῆς Συνελεύσεως αὐτῆς συνεδέθη μὲ τὴν νομιμότητα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, καὶ ἀφοῦ ὁ ἀξιότιμος πληρεξούσιος Τήνου *κατήγγειλε* τοὺς κηρύττοντας διὰ τοῦ τύπου καὶ ἐδῶ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ τὸν Γεώργιον παράνομον βασιλέα, καὶ τότε ἐφάνησαν ἀδιάφοροι· καὶ ὄχι μόνον ἀδιάφοροι, ἀλλὰ καὶ λίαν φιλόφρονες καὶ περιποιητικοί, ὡς ἀνέπτυξεν ὁ ἐπερωτήσας, πρὸς τοὺς διασύροντας τὴν νομιμότητα τῆς Βασιλείας καὶ τῆς ἐκλεξάσης αὐτὴν Συνελεύσεως. Ὅταν δὲ βλέπῃ τοιαύτην ἀπερισκεψίαν παρὰ τὸ οὖς τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοιαῦτα σφάλματα ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων, δύναται νὰ μὴ συλλογισθῇ διὰ μίαν στιγμὴν τὴν θέσιν τοῦ Βασιλέως, δύναται νὰ μὴν ἔλθῃ ἡ Συνέλευσις εἰς ἐπικουρίαν, ὄχι ἀπειλοῦσα, ἀλλὰ συζητοῦσα ἐν πατριωτισμῷ καὶ ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον;

ΠΟΛΛΟΙ. Εὖγε, εὖγε!

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Διὰ ταῦτα παρακαλῶ ἁπάσας τὰς ἀποχρώσεις τῆς Συνελεύσεως, νὰ συνέλθωσιν ἐπὶ τὸ αὐτό. Διότι ἂς ἐνθυμηθῶσι τὸ παρελθόν, ἂς ἐνθυμηθῶσιν ἂν κανὲν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔπραξε σφάλμα τι πολιτικὸν χάριν τῆς ἐξουσίας, ἂν αὐτὸ ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἂν δὲν ἐγένετο θῦμα τοῦ σφάλματος τούτου ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις· μολονότι δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀναφέρω τοιαῦτα παραδείγματα πρὸς πληρεξουσίους οἱ ὁποῖοι ἔσωσαν τὴν πατρίδα ἐν δειναῖς περιστάσεσιν, ὡς προεῖπον· ἀρκεῖ νὰ τοῖς ἐνθυμίσω τὸν ὅρκον των πρὸς τὴν πατρίδα, ἀρκεῖ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν φιλοτιμίαν των, διότι ἐκ τῆς διαγωγῆς, τὴν ὁποίαν θὰ δείξωσιν εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς νέας βασιλείας θέλουν κρίνει περὶ αὐτῶν οἱ μεταγενέστεροι· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἰ μὲν παραδώσωσιν εἰς τὰ ἐπερχόμενα κοινοβούλια μίαν νομολογίαν κοινοβουλευτικήν, ἀξιοπρεπῆ καὶ σώτειραν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θέλει εὐλογεῖ τὰ ὀνόματά των, ἄλλως θέλει τοὺς καταρᾶται καὶ τοὺς ἀποστρέφεται. (*Χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου*).

I

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΟΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΙΣΧΥΟΥΣΑΝ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 24 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1864.

Κύριοι!

Δεν θέλω συζητήσει τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ συμφέροντος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅπως ἔπραξεν ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας ὁ κ. Δαγρές, διότι ὅλως διαφωνῶ πρὸς αὐτόν. Νομίζω ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ ζητήματος περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος, ὅπερ φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου μαῦρον. Ἀπέχει, ὅσον ἀπέχουσιν αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων τοιαῦτα ἔργα ἐκτελοῦνται, ἀπὸ τοῦ φατριασμοῦ καὶ τῶν ἰδιοτελῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα σήμερον διέπουσι τὸν τόπον τοῦτον. Θέλω ἐξετάσει τὸ ζήτημα ὑπὸ ἔποψιν καθαράν, τὴν ἔποψιν ἂν συμφέρει ἢ δὲν συμφέρει ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν βαρῶν τοῦ λαοῦ, ἂν ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν Ἑπτανήσῳ ἄνισος φορολογία τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ εἶναι φορητή· θέλω ἐξετάσει αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συμφέροντος τοῦ τόπου.

Ἀλλά, Κύριοι, νομίζω ὅτι ἡ Συνέλευσις οὐδόλως ἔπρεπε ν' ἀσχοληθῇ

περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο· δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ αὐτὸ ὡς ἔργον νομοθετικόν, διότι φρονῶ ὅτι τὸ ζήτημα τὸ νομοθετικὸν λύσεως δὲν χρήζει· ἀπορῶ δὲ πῶς ἐνησχολήθητε τέσσαρας ἡμέρας προσπαθοῦντες, νὰ εὕρητε τὸν κατάλληλον νόμον, ὅπως διατυπώσητε τὴν λύσιν αὐτοῦ.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι λελυμένον· τὸ ζήτημα περὶ ἐπεκτάσεως τῶν νόμων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου πελάγους εἶναι προαποφασισμένον, καὶ ἂν ἀπορῶ ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ τῆς Συνελεύσεως, ἀπορῶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν ἀξιοτίμων πληρεξουσίων τῶν Ἰονίων, διότι ἡ ἀπόφασις τοῦ ζητήματος προῆλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Τὸ μόνον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ προταθῇ, ἦτο, ὄχι ἂν πρέπῃ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ πότε νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τὰς νήσους ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία, ἀλλ' ἂν πρέπῃ νὰ ἀνασταλῇ ἡ ἐπέκτασις αὕτη καὶ ἂν πρέπῃ προσκαίρως νὰ μὴ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ ἑλληνικοὶ νόμοι, εἴτε τινές, εἴτε πάντες, εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἔχω ἀνὰ χεῖρας τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἡ τελευταία τοῦ Ἰονίου Κράτους βουλή, ἐν ᾗ πολλοὶ τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων μας παρίσταντο· τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως ἐξεδόθη, καὶ δι' οὗ ἀποφασίζεται προσωρινῶς ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου.

«Ἄρθρον 1. Ἅμα ἡ ἐν τῷ Κράτει τούτῳ, δυνάμει τῆς ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1815 ἐν Παρισίοις συνθήκης, ἱδρυθεῖσα Βρεττανικὴ προστασία παύσῃ νομίμως καὶ μέχρι τῆς, παρεμβάσει καὶ τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου συντάγματος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἐξουσιοδοτεῖται νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν πάντα τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας, ὅσα, οἷα καὶ ὡς θέλει ἐξασκεῖ καὶ ἐν τῷ λοιπῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος.

»Ἑπομένως θέλει παύσει ἡ ἐξάσκησις τῶν προνομίων καὶ ὑπουργιῶν τῆς Προστάτιδος Ἀνάσσης, τοῦ Λόρδου Ἁρμοστοῦ, τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκλαμπροτάτης Γερουσίας.

»Ἅπασαι αἱ λοιπαὶ τοῦ Κράτους ἀρχαὶ διατηροῦνται ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων Ἰονίων νόμων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκείων ὑπουργῶν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος».

Λοιπὸν οἱ Ἰόνιοι νόμοι προσωρινῶς μόνον ἰσχύουσι, διότι ἡ ἰσχύς, ἥτις διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου ἀπεδόθη αὐτοῖς, διαρκεῖ ἐφ' ὅσον καὶ ἡ μεσοβασιλεία, χάριν τῆς ὁποίας τὸ ψήφισμα ἐξεδόθη. Ἀλλ' ἂν δὲν ἀρκεῖ τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὑπάρχει ἕτερον, τὸ θεμελιῶδες, τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως.

ΨΗΦΙΣΜΑ.

«Ἡ βουλὴ τῆς Ἑπτανήσου ἐκλεχθεῖσα συνεπείᾳ προσκλήσεως τῆς προστάτιδος Δυνάμεως, καὶ συνελθοῦσα ὅπως ὁριστικῶς ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἑ-

θνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ *Ἰονίου λαοῦ*· πιστῶς δὲ ἐκδηλοῦσα τὸν διάπυρον πόθον καὶ τὴν ἀνέκαθεν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς προηγηθείσας εὐχὰς καὶ διακηρύξεις τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων Βουλῶν

Ψηφίζει·

«Αἱ νῆσοι Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος, Λευκὰς, Ἰθάκη, Κύθηρα, Παξοὶ, ὡς καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν, ἑνοῦνται μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐσαεὶ ἀποτελῶσιν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'. καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ».

Ἀλλ' ἆρά γε τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ Κράτος τὸ Ἰόνιον μετὰ τῆς νομοθεσίας του καὶ μεθ' ὅλων τῶν ἀποτελούντων ἓν κράτος στοιχείων ἔρχεται νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος; Ὄχι. Ἀποφαίνεται διαρρήδην ἡ βουλὴ ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὸν Ἰόνιον λαὸν, ὅτι δὲ ἔρχεται ὡς κράτος, ἀλλ' ὡς νῆσοι, ὡς λαὸς, ἐγκαταλείπων τοὺς νόμους του, ἐγκαταλείπων τὸ ἡμιανεξάρτητον κράτος του, ἔρχεται νὰ ἑνωθῇ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Γεωργίου, ταυτίζων τὴν τύχην του μετὰ τῆς τύχης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑπὸ σκῆπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπιστοσύνην, ὑπὸ θεσμοὺς τοὺς ὁποίους μακρόθεν ἡ Ἑπτάνησος ἐχαιρέτιζε καὶ ἐπόθει καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων πολλὰς ὑπέστη θυσίας! Μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἤτοι ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν Ἰονίων νόμων, παρουσιάσθη ἀνάγκη τοῦ δευτέρου ψηφίσματος (ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἑπτανήσου ἀπῄτησε νὰ συμπράξῃ καὶ ὁ Ἰόνιος λαὸς εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πολιτεύματος), ὅθεν ἤθελεν ὑπάρξει μεσοβασιλεία μέχρις οὗ τὸ σύνταγμα ἐγκαθιδρυθῇ καὶ ἡ μεσοβασιλεία ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τοὺς νόμους της, καὶ πρὸς τοῦτο κατάλληλοι ἐκρίθησαν οἱ Ἰόνιοι νόμοι, οἵτινες ὅμως εἶχον ἀνάγκην ψηφίσματος, διότι αὐτοδικαίως κατηργοῦντο διὰ τῆς ἑνώσεως. Ἄλλως, ἂν οἱ Ἰόνιοι ἤρχοντο μετὰ τῆς νομοθεσίας των, ἦτο περιττὸν νὰ γίνῃ ψήφισμα περὶ τῆς ἰσχύος τῶν νόμων ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας, διότι καὶ ἐπ' αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἤθελον ἰσχύει ἀλλὰ τότε ἠθέλομεν ἔχει πλήρη τὴν ὁμοσπονδίαν, ὅπερ οὐδέποτε ἠθέλησεν ὁ Ἰόνιος λαός. Τοῦτο δὲ τὸ γνωρίζομεν οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ψηφισμάτων, ἀλλὰ καὶ διότι, ὅστις ἐξ ἡμῶν παρηκολούθησε τὰ γενόμενα, εἶδεν, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὁμοσπονδίας, χωρὶς νὰ προφερθῇ τὸ ὄνομά της, ἐκυκλοφόρει εἴς τινων ἀνθρώπων τῆς Ἑπτανήσου τὰς κεφαλὰς καὶ ῥαγδαία ἡ Βουλὴ ἐπετέθη ἐναντίον αὐτῶν καὶ ὁ τύπος, διότι ὁ Ἰόνιος λαὸς ἐζήτησε νὰ ἑνωθῇ: «ἐσαεὶ ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου».

Τί θὰ εἴπῃ ἐν ἀδιαιρέτῳ πολιτείᾳ; Εἶναι ἀδύνατον νὰ διαιρέσωμεν τὴν λέξιν ταύτην, καὶ τὰ μὲν ἄλλα τοῦ δι' αὐτῆς καταργουμένου Ἰονίου Κράτους συστατικὰ νὰ θυσιάσωμεν εἰς τὸ ἀδιαίρετον τῆς πολιτείας, μόνην δὲ τὴν νομοθεσίαν νὰ ἐξαιρέσωμεν. Ἡ ἕνωσις πρέπει κατὰ πάντα νὰ ἦναι ἀδιαίρετος, οὔτε τῆς νομοθεσίας ἐξαιρουμένης, διότι οὐδεμίαν τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως ἐπήνεγκεν ἐξαίρεσιν, τὸ δὲ ἕτερον ψήφισμα, μίαν μόνην ἐπενεγκὸν ἐξαίρεσιν καὶ ταύτην προσωρινὴν, ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσε τὸ πρῶτον·

Διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι μάταιος ὁ σκοπός· ἔπρεπε νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὸ ἀποφασισθὲν καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν ἔλευσιν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὰ ἀποφασισθέντα παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἰονίου λαοῦ ἔμελλον νὰ ἐκτελεσθῶσιν. Ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία τότε αὐτοδικαίως ἤθελεν ἔχει ἰσχὺν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐχρειάζετο παρὰ Βασιλικὸν Διάταγμα, τὸ ὁποῖον νὰ δημοσιεύσῃ τοὺς νόμους· ἂν δὲ αἱ κύριαι ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἰονίου λαοῦ ἤθελον ἐμφανισθῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Συνελεύσεως καὶ ἤθελον εἰπεῖ: ὑπάρχει ἀνάγκη τινὸς τροποποιήσεως εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς νομοθεσίας, ἡ τροποποίησις ἔπρεπε νὰ συζητηθῇ, καὶ ἂν ἦτο δικαία, ἤθελε γείνει δεκτὴ, ὅπως ἔγεινε δεκτὸν παρὰ τῆς Συνελεύσεως ταύτης πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Ἰόνιον λαὸν καὶ τὴν ἕνωσιν. Ἀλλ' ὑπὸ ποίαν ἔποψιν ἤθελε γείνει δεκτόν; Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀναστολῆς. Ποῦ ὅμως εὑρισκόμεθα σήμερον; Μᾶς προτείνουσι ν' ἀποφασίσωμεν ὑπὸ τίνων νόμων θέλει κυβερνᾶται ἡ Ἑπτάνησος.

Μολονότι, Κύριοι, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐπιδέχεται ἀντιρρήσεις, ἐπειδὴ ὅμως ἡ συζήτησις εἶναι πλήρης, εἶναι ἐκτεταμένη, ἐπειδὴ διόλου δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ μεταβάλλωμεν τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἂν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνασταλῶσιν οἱ νόμοι, διὰ τοῦτον τὸν λόγον συγχωρήσατέ μοι, Κύριοι, νὰ ἐξετάσω τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ ἀξιοτίμου πληρεξουσίου Ἰθάκης κ. Κυπαρίση, ὅστις μὲ τόσην ἐμβρίθειαν καὶ εὐθύτητα ἀντιπαρέβαλε τὰς δύο νομοθεσίας καὶ εὗρηκε καὶ κατέδειξε τὰς ἀρετὰς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς Ἰονίου, εἶναι περιττὸν, Κύριοι, ν' ἀσχοληθῶ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς αὐτῆς ἀληθείας· οὔτε πιστεύω, ὅτι σπουδαίως ἤθελέ τις ἀμφισβητήσει τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, καὶ τὸ ὑποδεέστερον τῆς Ἰονίου· διότι ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ἡ ἡμετέρα νομοθεσία δύναται νὰ καταταχθῇ μὲ τὰς νομοθεσίας τῶν πλέον πεφωτισμένων ἐθνῶν.

Τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐκπεσὼν Βασιλεὺς ἐνεκαίνισε διὰ τῆς εὐεργεσίας ταύτης· ἄνδρες σοφοί, τοὺς ὁποίους ὁ πατήρ του μετ' αὐτοῦ ἐξαπέστειλε, συνέταξαν νομοθεσίαν, ἥτις ἦτο ἡ τελειοτέρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ὅσοι ἐξακολουθοῦν τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης θέλουσιν ὁμολογήσει, ὅτι ἔκτοτε ὁ χρόνος δὲν παρουσίασε τοσοῦτον μεγάλας καὶ

σπουδαίας ἀνακαλύψεις, ὥστε νὰ καταδικασθῇ ἡ ἡμετέρα νομοθεσία ὡς παλαιά. Γνωρίζετε δέ, Κύριοι, τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς παλλιγγενεσίας εἰσηγάγομεν τοὺς νόμους τῶν Αὐτοκρατόρων μὲ τὴν ἄδειαν νὰ ἀντλῶμεν τὴν ὕλην τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας καὶ μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῶμεν τὰ μακροχρόνια καὶ ἀδιάκοπα ἔθιμα ὡς νόμους τοῦ τόπου· συνειθίσαντες δὲ εἰς τὴν τελειότητα τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους οἱ Γερμανοὶ μᾶς ἔδωκαν, συνειθίσαντες εἰς τὴν τελειότητα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, ἐπλάσαμεν καὶ ἡμεῖς ὅσους ἐπλάσαμεν κατόπιν νόμους πολιτικοὺς καὶ διαδικαστικούς, ἀξίους τῆς λοιπῆς νομοθεσίας ἡμῶν καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν νεωτάτων νομοθεσιῶν. Ἡ νομοθεσία δι' ὅλους τοὺς λόγους τούτους εἶναι ἀρκούντως τελεία, καὶ χωρὶς οὐδεμιᾶς μεταβολῆς θέλει μένει πάντοτε ἀξία ἔθνους ἐλευθέρου καὶ πεπολιτισμένου.

Ἀλλ' ἐνῷ δὲν ὑπάρχει ἀντίρρησις ὡς πρὸς τοῦτο, ὑπάρχουν μυρίαι ἕτεραι ἀντιρρήσεις, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογήν. Λέγουν, ἡ νομοθεσία νὰ εἰσαχθῇ μικρὸν κατὰ μικρόν, διότι ὁ Ἰόνιος λαὸς δὲν εἶναι συνειθισμένος. Θέλω ἐξετάσει πρῶτον, ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῶσι μικρὸν κατὰ μικρόν, καὶ ἔπειτα θέλω ἐξετάσει, ἂν ὁ Ἰόνιος λαὸς εἶναι συνειθισμένος.

Ἐν πρώτοις, Κύριοι, εἶναι δύσκολον νὰ εἰσαχθῇ εἰς ὑπάρχουσαν νομοθεσίαν ἄλλη δι' ἀντικαταστάσεως κεφαλαίου πρὸς κεφάλαιον ἢ τμήματος πρὸς τμῆμα ἢ κώδηκος πρὸς κώδηκα. Ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ἡ νομοθεσία ἐκείνη ἤθελε γείνει κακίστη, ὁ νομοθέτης δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐλεύθερος, ἤθελε περιπέσει εἰς ἀντιφάσεις καὶ ἤθελεν ἀφήσει κενά, ἐὰν μάλιστα ἠναγκάζετο νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον κατεσπευσμένως, ὡς πρόκειται ἤδη νὰ γείνῃ.

Ἀλλά, Κύριοι, τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι δύσκολον μόνον· θέλω ὅμως σᾶς ἀποδείξει, ὅτι εἶναι καὶ ἀδύνατον. Διατὶ ἀδύνατον; Διότι ἕκαστον νέον τμῆμα νομοθεσίας, ὅπερ θὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, μετὰ τίνος νομοθεσίας θὰ συνδυασθῇ καὶ ἐπὶ τίνος νομοθεσίας θὰ ἐρείδηται; Εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι δέκα ἄρθρα εἰς μίαν νομοθεσίαν, τὰ ὁποῖα νὰ μὴν ἔχωσι συνδυασμὸν μὲ ἄλλα. Θὰ συνδυασθῇ λοιπὸν μὲ τὴν λοιπὴν νομοθεσίαν τῆς Ἑπτανήσου; Ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ Ἰόνιος νομοθεσία εἶναι προωρισμένη νὰ ἐκλείψῃ, διότι τοῦτο δὲν ἀμφισβητεῖται· εἶναι ἀδύνατον λοιπὸν κατὰ τμήματα νομοθεσία νέα νὰ εἰσαχθῇ στηριζομένη ἐπὶ τῆς Ἰονίου, διότι ἡ νομοθεσία αὕτη μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐκλίπῃ. Ἀλλ' οὔτε ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς δύναται νὰ στηριχθῇ, διότι ἡ ἑλληνικὴ δὲν θὰ ἰσχύῃ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ὅταν τὰ τμήματα τῆς νέας νομοθεσίας θὰ εἰσάγωνται π. χ. ἂν εἰσαχθῇ μόνη ἡ Πολιτικὴ δικονομία, αὕτη εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν ὀργανισμὸν τῶν δικαστηρίων τῆς Ἑπτανήσου· ἀλλ' οὔτε χρησιμεύει, τὸ ὅτι στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων,

διότι ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς δὲν ἰσχύει ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἔχετε δύο νομοθεσίας πλήρεις, τὴν μὲν ἐν Ἑπτανήσῳ, τὴν δὲ ἐν Ἑλλάδι· ἀλλ' οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ νομοθέτης τοῦ τμηματικοῦ συστήματος, ὅπως στηριχθῇ· ἂν λάβῃ τὴν ἑλληνικήν, αὕτη δὲν ἰσχύει, ἂν λάβῃ τὴν ἰονικήν, ἐπὶ τῆς ἄμμου κτίζει, διότι αὕτη μετ' ὀλίγον θὰ πέσῃ. Ὅστις ἀνέγνωσε τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἡ ἐπιτροπὴ εἰσήγαγε περὶ δημοτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἑπτανήσου, παρετήρησεν, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἠθέλησεν εἰς δέκα ἄρθρα νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς δημοτικοὺς θεσμοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ· ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ συνδυάσῃ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο μὲ τὸν δημοτικὸν νόμον τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὲ τὰ διατάγματα καὶ τὰς ὁδηγίας. Ἀλλὰ μὲ τοῦτο τί κατώρθωσεν; τίποτε. Διότι ἡ ἐπιτροπή, οὐ μόνον παλαιὰν ἀντὶ νέας νομοθεσίας εἰς τὴν Ἑπτάνησον εἰσάγει, ἀλλὰ νομοθεσίαν ἥτις μετ' ὀλίγας ἡμέρας θέλει καταργηθῇ, ὡς γνωρίζετε. Ὅθεν ἡ τμηματικὴ εἰσαγωγὴ εἶναι ἀδύνατος.

Ἐξετάζω ἤδη, Κύριοι, ἂν τῳόντι σπουδαῖον εἶναι τὸ ἐπιχείρημα, ἡ ἄς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ ἐρωτήσω, ἂν δὲν ἦναι σόφισμα, τὸ νὰ λέγωσιν, ὅτι ὁ Ἰονικὸς λαὸς δὲν εἶναι συνειθισμένος καὶ ἐπομένως δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὴν νομοθεσίαν μας. Ἐν πρώτοις, Κύριοι, λυποῦμαι, διότι θέλω ἀποδείξει αὐτοὺς ἀνακολούθους. Εἶναι ἀνακόλουθοι, Κύριοι, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, οἱ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἀγορεύοντες περὶ τῆς ἀπειρίας τοῦ Ἰονικοῦ λαοῦ, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ὡς μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀφομοιώσεως, ἐκήρυξαν τὸν Ἰόνιον λαὸν ἱκανὸν ν' ἀντιληφθῇ καὶ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὴν πλέον τεχνικὴν νομοθεσίαν.

Λαμβάνω τὸ νομοσχέδιον περὶ τῆς ἐν τοῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως. Τὸ πρῶτον ἄρθρον λέγει: «οἱ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου καὶ ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1834 νόμοι περὶ κανονισμοῦ τῶν Γυμνασίων καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων ὡς καὶ τὰ σχετικὰ διατάγματα, ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους».

Ἡ ἐπιτροπὴ ἡ ἰδία νομοθετοῦσα, κηρύττει ὅτι ὁ Ἰόνιος λαὸς δύναται ἀπὸ τοῦδε ν' ἀσπασθῇ τὴν νομοθεσίαν τὴν διέπουσαν τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, ἤτοι τὸν ὀργανισμὸν τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Οἱ νόμοι οὗτοι κανονίζουσι καὶ τὴν δημοσίαν καὶ τὴν ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευσιν.

Μεταβαίνω εἰς τὸ νομοσχέδιον περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους: «Ἄρθρ. 5. Τὰ καθήκοντα τοῦ διοικητοῦ εἰσὶ τὰ ὁριζόμενα διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Δεκεμβρίου 1845 διατάγματος περὶ καθηκόντων τῶν νομαρχῶν, βασιλικὸν δὲ διάταγμα δύναται νὰ τροποποιήσῃ ταῦτα. Εἰς ἑκάστην Ἐπαρχίαν ὑφίσταται Ἐπαρχιακὸν συμβούλιον κατὰ τὸν περὶ τούτου νόμον».

Νομίζετε λοιπὸν τὴν Ἑπτάνησον ἀξίαν, τὸν Ἑπτανησιακὸν λαὸν δυ-

νάμενον ἀμέσως νὰ δεχθῇ τοὺς περὶ διοικήσεως νόμους, τοὺς διαλαμβάνοντας τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν λαῶν, νομίζετε τοὺς Ἰονίους ἀξίους νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, (διότι δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ Ἑπτανήσιοι θὰ ἦναι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι,) καὶ ὅτι θὰ ἦναι εἰς κατάστασιν οὐ μόνον ν' ἀντιληφθῶσι καὶ νὰ ἐννοήσωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ὁλόκληρον τὸ διοικητικὸν σύστημα, αὐτὸ τὸ τεχνικὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται παρ' ἡμῖν, καὶ μόλα ταῦτα διατείνεσθε, ὅτι ὁ Ἰόνιος λαὸς εἶναι ἀσυνείθιστος, καὶ δὲν δύναται νὰ δεχθῇ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν!

Λαμβάνω τὸν νόμον περὶ συστάσεως τῶν δήμων: «Αἱ διατάξεις τοῦ ἀπὸ 27 Δεκεμβρίου 1833 νόμου περὶ συστάσεως τῶν δήμων, καὶ πᾶσαι αἱ σχετικαὶ διατάξεις τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων νόμων καὶ βασιλικῶν διαταγμάτων, ἐφαρμόζονται, καθ' ὅσον δὲν ἀντιβαίνουσιν εἰς τὸν παρόντα νόμον, καὶ εἰς τὰς νήσους Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον, Λευκάδα, Ἰθάκην, Κύθηρα, Παξοὺς καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν». Ἐπίσης: «δημοτικὸς δασμὸς ἐπιβαλλόμενος κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρ. 1—5 τοῦ ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1847 νόμου περὶ δημοτικῶν φόρων καὶ εἰσπραττόμενος ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας τελωνιακῆς ἀρχῆς.»

Καὶ τέλος λαμβάνω ἤδη τὸ οἰκον. νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον παρίσταται ὡς ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου· τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ νόμου τούτου διατάττει τὰ ἑξῆς: «ὁ ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1857 ΥΛΓ'. νόμος περὶ τελωνιακοῦ δασμολογίου ἐν Ἑλλάδι μετὰ τῶν πρὸς μεταρρύθμισίν τινων ἐκ τῶν διὰ τοῦ δασμολογίου τούτου ὁρισθέντων τελῶν ἐκδοθέντων μέχρι τοῦδε νόμων καὶ τῶν περὶ τοῦ ἀποφέρου (τάρας) βασιλικῶν διαταγμάτων ἰσχύει καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη.»

Τὸ δὲ ἄρθρον 4 διαλαμβάνει: «οἱ νόμοι· α') ἀπὸ 19 Μαρτίου 1843 περὶ ὀργανισμοῦ τῶν τελωνείων ἐν Ἑλλάδι· β') ὁ ἀπὸ 7 Αὐγούστου 1861 περὶ μεταρρυθμίσεως διατάξεών τινων τοῦ τελων. ὀργανισμοῦ καὶ γ') ὁ ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1843 περὶ τελων. δικαιώματος τῶν μεταφερομένων ἐντὸς τοῦ Κράτους ἐμπορευμάτων· ἐπίσης δὲ καὶ τὰ Β. διατάγματα κτλ.»

Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότερον, τὸ ἄρθρ. 10 διατάττει τὰ ἑξῆς: «ὁ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ τοῦ Κράτους νόμος ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1852 καὶ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐκδοθέντα Β. διατάγματα ἰσχύουσι καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ.»

«Τὰ περὶ τῶν ταμιακῶν θέσεων καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει τῶν κατὰ τὴν Ἑπτάνησον ταμείων θέλουσι κανονισθῇ διὰ Β. διατάγματος, ὅπερ ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του μεταποιούμενον εἰς νομοσχέδιον, ὑποβάλλεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐπιψήφισιν».

«Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νόμου τούτου καταργεῖται τὸ Γενικὸν Ἐλεγκτεῖον».

Ὁ περὶ δημοσίου λογιστικοῦ νόμος, ὅστις εἶναι ὁ δυσκολώτερος τῶν οἰκονομικῶν νόμων καὶ ὁ τεχνικώτερος, εἶναι ἐπιτήδειος διὰ τὴν Ἑπτάνησον καὶ πρόκειται ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογή του ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1865! Τί λοιπὸν τότε δὲν δύναται ὁ Ἰόνιος λαὸς νὰ ἐννοήσῃ, ἀφοῦ δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅλους τοὺς νόμους, τοὺς ἀφορῶντας τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, τὴν διοίκησιν καὶ ὁλόκληρον τὸ οἰκονομικὸν σύστημα; Δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τίνι τρόπῳ θέλει φορολογεῖται; Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν φόρων, ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσπράξεώς των. Παρακαλῶ τὸν ἐναντίον νὰ τὸ εἴπῃ, ἂν ὁ Ἰόνιος λαός, δὲν ἠμπορεῖ ταῦτο νὰ ἐννοήσῃ. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν πιστεύω κανεὶς σπουδαῖος, ἀφοῦ ἐτέθη τὸ ζήτημα, νὰ τολμήσῃ ποτε νὰ εἴπῃ τὸ ἐναντίον. Ἀφίνων διὰ τοῦτο αὐτὸν τὸν νόμον, ὅστις εἶναι ἁπλούστατος, τὸν ὁποῖον γνωρίζουν οἱ παραμικρότεροι χωρικοὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔρχομαι εἰς τοὺς δικανικοὺς νόμους, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται μέγιστος κοπετὸς καὶ πάταγος.

Πῶς θὰ ἐννοήσῃ ὁ λαὸς ὁ Ἰόνιος τοὺς δικανικοὺς νόμους ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1865, λέγουσιν οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν πολεμῶ.—Καὶ ποῖος λαὸς τοὺς γνωρίζει; τοὺς ἐρωτῶ. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ κρυφθῶμεν, ἐξ ἐναντίας πρέπει ἐπὶ τῆς ἀληθείας ν' ἀποφασίσωμεν· τίς λαὸς γνωρίζει τοὺς δικανικοὺς νόμους; Ὑπάρχει ἓν νομικὸν τεκμήριον, ὅτι ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ὁ νόμος εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστός· ἀλλὰ θὰ ἦναι ὁ μωρότερος τῶν ἀνθρώπων, ὅστις νομίζει, ὅτι ἀπὸ τῆς ὥρας καθ' ἣν κτυπῇ τὸ τύμπανον εἰς τὴν πλατεῖαν, ὁ νόμος, ὡς εἶναι ὑποχρεωτικός, εἶναι καὶ γνωστός. Ἔπειτα μήπως αἴρουσι τὴν δυσκολίαν διὰ τοῦ σοφίσματος τούτου; Ὅταν θὰ εἰσαχθῇ μίαν φορὰν ὁ Ποινικὸς νόμος, θὰ εἰσαχθῇ ἄρθρον πρὸς ἄρθρον, ἢ ὅλος διὰ μιᾶς;

Ἀλλ' ἂς μὴ ἀδικῶσι, Κύριοι, τὸν λαὸν τῆς Ἑπτανήσου. Ἂν καὶ δὲν τὸν γνωρίζω, ποτὲ ὅμως δὲν πιστεύω, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἦναι εἰς κατάστασιν τοιαύτην, ἀφοῦ ἡ νομοθεσία, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον καὶ κατ' αὐτὴν συναλλάττεται, εἶναι καὶ αὐτὴ νομοθεσία εὐρωπαϊκή. Ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος τῷ 1833 ἐδέχθη ἀμέσως νομοθεσίαν εὐρωπαϊκήν, καὶ τὴν ἐδέχθη πλήρη καὶ διὰ μιᾶς. Εὐθὺς ἀμέσως εἰσήχθησαν νόμοι περὶ διοργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, νόμος τελωνιακός, ὁ περὶ διαιρέσεως τοῦ βασιλείου, ὁ ὀργανισμὸς τῶν Γραμματειῶν, τὸ φορολογικὸν σύστημα περὶ ἀποδεκατώσεως καὶ λοιπῶν προσόδων, ὁ διοργανισμὸς τῆς δημοσίας ὑπαλληλίας, ὁ τῶν νομαρχιῶν, ἡ σύστασις σώματος χωροφυλάκων, ἡ σύστασις στρατιωτικῶν δικαστηρίων, ὀργανισμὸς ναυτικοῦ διευθυντηρίου, ὁ τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ὁ τοῦ λόχου τῶν ἀπομάχων, οἱ τῶν σωμάτων πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ, ὀργανισμὸς τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας, τῶν προξενείων, ὁ τῆς συστάσεως ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, ὁ περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ὁ ὀργανισμὸς τοῦ

βασιλικοῦ ναυτικοῦ, ὁ περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπισκοπῶν,ὁ περὶ συστάσεως γυμνασίων, οἱ νόμοι περὶ φορολογίας καὶ περὶ ποιμνιακῶν φόρων, ὁ περὶ ἁρμοδιότητος τῶν εἰρηνοδικῶν, ὁ ποινικὸς κώδηξ, ὁ περὶ στρατολογίας κλπ. ἓν διάταγμα ἔδωκεν εἰς τὸν λαὸν, πόσην προθεσμίαν νομίζετε διὰ νὰ μελετήσῃ τοὺς δικανικοὺς νόμους; 25 ἡμερῶν. Διάταγμα 1 Ἰανουαρίου: «ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ συμβολαιογράφων ὁ ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου (2 Φεβρουαρίου) ὁ περὶ ποιν. δικονομίας νόμος ὁ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου, καθὼς καὶ ὁ περὶ πολιτ. δικονομίας ὁ ἀπὸ 2/14 Ἀπριλίου π. ε. λαμβάνουν κῦρος καὶ ἐμβαίνουν εἰς ἐνέργειαν τὴν 25 Ἰανουαρίου (6 Φεβρουαρίου) τ. ἔ.»

Βλέπετε λοιπὸν, Κύριοι, οὐχὶ σπουδαίως ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῇ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ πρέπει κατὰ μικρὸν, καὶ ὅτι αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι ὁ Ἰόνιος λαὸς δὲν συνείθισεν αὐτὴν καὶ δὲν δύναται νὰ τὴν ὑποφέρῃ.

Ἐλησμόνησα μίαν ἀντίρρησιν, ἥτις εἶναι τῷ ὄντι ἀναγκαῖον νὰ μὴ παραλειφθῇ. Ἐὰν σεῖς, μᾶς εἶπον, ἐλάβετε τὴν νομοθεσίαν διὰ μιᾶς, ἦτο καὶ μία ἀνάγκη σας, διότι δὲν εἴχετε νομοθεσίαν, ἐνῷ ἡμεῖς ἔχομεν. Τοῦτο, Κύριοι, εἶναι ἔλλειψις γνώσεως, διότι πρέπει νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ὑπῆρχε κενὸν εἰς τὴν νομοθεσίαν. Δυνατὸν ἡ νομοθεσία ἐκείνη νὰ μὴ ἦτο τελεία κατὰ τὸν νομοθετικὸν τρόπον τῶν Εὐρωπαίων, ἴσως ὅμως ἦτο καὶ συμφωνοτέρα πρὸς τὰ ἤθη. Ἡ δὲ νομοθεσία, Κύριοι, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀγωνίζονται, ἡ νομοθεσία, τὴν ὁποίαν ἔχουν, δὲν εἶναι ἀξιοζήλευτος, καὶ ἡ νομοθεσία, τὴν ὁποίαν εἴχομεν, δὲν ἦτο διόλου κατωτέρα τῆς νομοθεσίας ταύτης. Διότι, τοὐλάχιστον, δὲν περιεῖχε τὴν ἀγχόνην ὡς ποινὴν, δὲν περιεῖχε τὸ κρυπτὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον θέλετε ἀκούσει.

«Περὶ τῶν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀδικημάτων, λέγει ὁ Ποινικὸς νόμος, προφυλακτικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διαταχθῶσι παρὰ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς *ἀστυνομίας*».

Εἰς τοῦτο σᾶς ἐφιστῶ τὴν προσοχήν· ἀκούσατε μίαν ἐξουσίαν,τὴν *ἀστυνομίαν*· ἔχει ὅλα τὰ ἑξῆς δικαιώματα: «τῆς ἀπομακρύνσεως, τῆς ἐγγυήσεως, τῆς ἰδιαιτέρας ἐπιτηρήσεως, τῶν ἐπιβοηθητικῶν ἔργων, τῆς ἐκ τοῦ Κράτους ἀπελάσεως.

»69. Ἡ ἀπομάκρυνσις συνίσταται εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν εἴς τινα τοῦ νὰ διαμένῃ μακρὰν, ὅσον δεῖ, τῆς κατοικίας ἄλλου τινὸς, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπὶ ποινῇ κρατήσεως, ἂν παραβιασθῇ ἡ διαταγή.

»Τὸ μέτρον τοῦτο παύει ἕνεκα θανάτου τοῦ ὑπὲρ οὗ διετάχθη ἢ ἐπὶ δηλώσει τῶν μερῶν ἐνώπιον τῆς διαταξάσης τὸ προφυλακτικὸν τοῦτο μέτρον ἀρχῆς περὶ τῆς ἐντελοῦς συμφιλιώσεώς των.

«70. Ἡ ἐγγύησις εἶναι γενικὴ ἢ εἰδική.

»Ὁ εἰς γενικὴν ἐγγύησιν ὑποβεβλημμένος ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ ἀποχρῶσαν ἀσφάλειαν περὶ τῆς ἐπὶ προσδιωρισμένον χρόνον καλῆς διαγωγῆς του.

»Ὁ εἰς εἰδικὴν ἐγγύησιν ὑποβεβλημένος ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ ἀποχρῶσαν ἀσφάλειαν, περὶ τοῦ ὅτι δὲν θέλει βλάψει οὔτε τὸ πρόσωπον οὔτε τὴν περιουσίαν ὡρισμένου τινὸς ἀτόμου ἢ οἰκογενείας.

»Ἡ πρὸς ἐγγύησιν ποσότης, ἂν δὲν ὁρίζεται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ νόμου, δὲν εἶναι μικροτέρα τῶν πέντε, οὔτε μεγαλειτέρα τῶν ἑκατὸν στερλ. λιρῶν.

»71. Ἐὰν ὁ εἰς γενικὴν ἐγγύησιν ὑποβεβλημμένος καταδικασθῇ ἕνεκα πλημμελήματος ἢ κακουργήματος, πραχθέντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγγυήσεως, οἱ ἐγγυηταὶ ἐκβιάζονται καὶ διὰ προσωπικῆς κρατήσεως νὰ πληρώσωσιν εἰς τὸ δημόσιον τὴν ἐν τῇ πράξει τῆς ἐγγυήσεως προσδιωρισμένην ποσότητα.

»72. Ἐπὶ εἰδικῆς ἐγγυήσεως ἐφαρμόζεται ἡ διάταξις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου, ἂν ὁ εἰς ἐγγύησιν ὑποβεβλημμένος καταδικασθῇ ἕνεκα πλημμελήματος, πραχθέντος ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χρόνου πρὸς βλάβην τοῦ προσώπου περιουσίας ἢ τῆς οἰκογενείας, ὑπὲρ ὧν ἡ ἐγγύησις ἐδόθη.

»73. Ὁ ἐγγυητὴς δύναται ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἐγγύησίν του καθ' οὓς τύπους καὶ προθεσμίας ὁρίζει ἡ ποινικὴ δικονομία. Ἀνακληθείσης δὲ τῆς ἐγγυήσεως, ὁ εἰς αὐτὴν ὑποβεβλημμένος ὀφείλει νὰ δώσῃ ἄλλον ἐγγυητὴν διὰ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον. Τὸ αὐτὸ ἔχει χώραν καὶ ὅταν ὁ ἐγγυητὴς ἀποθάνῃ διαρκούσης τῆς ἐγγυήσεως.

»75. Πᾶς ὁ εἰς ἐγγυοδοσίαν ὑποχρεωθείς, ἂν δὲν δώσῃ τὴν ἐγγύησιν αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου, ὑποβάλλεται εἰς ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν.

»80. Ὅταν ἡ διάρκεια τῆς ἐγγυήσεως, τῆς ἰδιαιτέρας κρατήσεως καὶ τῶν ἐπιβοηθητικῶν ἔργων δὲν προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου, τότε δὲν εἶναι μικροτέρα ἑνὸς οὐδὲ μεγαλειτέρα τῶν πέντε ἐτῶν.

»Μολοντοῦτο, ὅταν τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ὑπεβλήθησαν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀστυνόμου, εἴτε διὰ νὰ προλάβῃ ἀδικήματα, εἴτε διὰ νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν, ἡ διάρκειά των δὲν δύναται ἑκάστοτε νὰ ὑπερβῇ τοὺς ὀκτὼ μῆνας.»

Εἶναι καὶ ἓν ἄλλο εἶδος περιορισμοῦ: «ὁ ἐν οἴκῳ περιορισμὸς συνίσταται εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς τὸν καταδικασμένον ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ διαμένῃ ἐν τῷ οἴκῳ του, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται ἐπὶ συνεχῆ τινα χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα τὰς τριάκοντα ἡμέρας.»

«Ἐν περιπτώσει παραβάσεως, ὁ ὑπολειπόμενος χρόνος τοῦ ἐν οἴκῳ περιορισμοῦ περιστέλλεται εἰς τὸ τρίτον καὶ μεταβάλλεται εἰς κράτησιν.»

Εἰπέτε, Κύριοι, ἐὰν εἴχομεν ἡμεῖς τοιαύτην νομοθεσίαν, ὅτε τὴν ἐθυσιά-

σαμεν διὰ νὰ λάβωμεν τὴν νομοθεσίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς, καὶ διαμιᾶς οὐχὶ διὰ συνθήκης. Οὔτε εἴχομεν τὴν διάταξιν τοῦ Ἰονίου νόμου, οὔτε τὴν ἔχομεν σήμερον, καθ' ἣν ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐκτιμᾶται καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἀργυρίου. Ἡμεῖς ἔχομεν τὸν θεσμὸν, ὅστις λέγει ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία θυσιάζεται μόνον χάριν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν· τότε ἐπιτρέπεται ἡ δέσμευσις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου. Ἐπίσης, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, ὅταν πρόκηται περὶ ἀποζημιώσεως προερχομένης ἀπὸ ἔγκλημα· μὲ ἐκτύπησες; κατέστην ἀνάξιος νὰ ἐργάζωμαι; Ἠμπορεῖ τὸ δικαστήριον νὰ σὲ καταδικάσῃ εἰς ἀποζημίωσιν, τὴν ὁποίαν θέλεις ἀποτίσει, ἀποβάλλων τὴν προσωπικήν σου ἐλευθερίαν. Ἀλλ' εἰς τὰς Ἰονίους νήσους αἱ χρηματικαὶ παροχαὶ ἀναλύονται ἀνὰ ἓν σελίνιον δι' ἑκάστην ἡμέραν ἀποβολῆς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας· καὶ νομίζω πολὺ ἐσχάτως, μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, παρουσιάσθη ἐδῶ μία τοιαύτη ἀνάλυσις καὶ κατήντησεν ὁ πολίτης νὰ ὀφείλῃ πεντακοσίων περίπου ἡμερῶν στέρησιν τῆς προσωπικῆς του ἐλευθερίας. *(Θόρυβος)*.

Οὔτε κἂν, Κύριοι, εἴχομεν τὸ σύστημα τῆς ἰδιοκτησίας, τὸ ὁποῖον ἔχετε ὑμεῖς, αὐτὸ δηλ. τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι τιμαριωτικὸν, καὶ τὸ ἄλλο τῆς ἀγοροληψίας, τὰ ὁποῖα εἶναι καταγωγῆς, ἣν γνωρίζετε, καὶ τὰ ὁποῖα κρατοῦν τὸν τόπον εἰς στασιμότητα, ἐμποδίζοντα τὴν κυκλοφορίαν, σταματῶντα τὴν ζωὴν καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τοῦ γεωργοῦ, καὶ καταντῶντα τὸν καλλιεργητὴν δουλοπάροικον. Καὶ λαβὼν σήμερον τὴν ἐν Κερκύρᾳ ἐκδιδομένην ἐφημερίδα ἡ *Ἑλλὰς*, συντασσομένην παρ' ἀνδρὸς σοφοῦ, ὡς μὲ ἐπληροφόρησαν πάντες οἱ Ἑπτανήσιοι, μίαν μόνον παράγραφον περὶ αὐτῆς τῆς καταστάσεως σᾶς ἀναγινώσκω, πραγματευομένην τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα. Εἶναι ἔκθεσις, οὐχὶ ἄρθρον :

«Διὰ τῆς ἐν τῷ 5 ἀριθμῷ καταχωρηθείσης ἐκθέσεως τοῦ ἀγροτικοῦ ζη»τήματος εἶδον οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται ποῖος εἶναι ὁ ὀργανισμὸς τῆς παρ' »ἡμῖν ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, ποῖα τὰ ἐλλείμματα αὐτῆς καὶ ποῖα ἔμελλε »νὰ παραγάγῃ ἀποτελέσματα. Καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματα εἶναι κατακερματι»σμὸς καὶ διασπορὰ τῶν κτημάτων, περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν »ἀπαλλοτριώσεων, ἐλλειμματώδεις καὶ ἐκ τούτου δυσμενεῖς σχέσεις μεταξὺ »ἰδιοκτητῶν καὶ γεωργῶν, περιπεπλεγμένα δικαιώματα, ὑποθηκευτικὰ βάρη »ἐν μέρει ἄγνωστα, οὐδεμία κτηματικὴ πίστις, καὶ ὡς ἐξαγόμενον πάντων »τούτων, στασιμότης τῆς γεωργίας, καχεξία ἀγροτικῶν τάξεων, δηλ. τῶν »ἀγροτικῶν οὐχ ἧττον ἢ τῶν πολιτῶν».

Αὐτὸ εἶναι τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἰσχύει σήμερον εἰς τὴν Ἑπτάνησον.

ΕΙΣ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΣ. Εἰς τὴν Κέρκυραν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἡ Κέρκυρα δὲν εἶναι Ἑπτάνησος; Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγι-

στον κακὸν, τὸ ὁποῖον θέλει περιέλθει ἀπὸ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς προτάσεως περὶ ἀφομοιώσεως. Ἔχομεν δίκαιον λοιπὸν νὰ λέγωμεν, ὅτι ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν, εἶναι ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ Ἰονίου λαοῦ. Κατηγορεῖτε δὲ ἀδίκως καὶ συκοφαντεῖτε, ὅτι οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὴν τὴν πρότασιν θέλουν, χάριν ὀλίγου ἀργυρίου νὰ θυσιάσωσι τὰ συμφέροντα τῶν Ἑπτανησίων. Εἶναι σόφισμα· διότι κάλλιστα γνωρίζετε, ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας προτάσεως θέλει εἶσθαι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ταμεῖον ὀλιγώτερα χρήματα, νὰ ἐξέλθωσιν ὀλιγώτερα χρήματα ἀπὸ τὸ θυλάκιον τῶν Ἑπτανησίων. Τὸ δὲ μέγα ἐλάττωμα τῆς ἰδικῆς σας εἶναι νὰ διαιωνίσητε διὰ παντὸς τὴν ἀκαταστασίαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν ἥτις ὑπάρχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ἑπτανήσου, θέλετε νὰ διαιωνίσητε τὴν ἀνισότητα μεταξὺ τάξεων καὶ τάξεων τοῦ Ἰονικοῦ λαοῦ, θέλετε νὰ τὴν ἐπεκτείνητε μεταξὺ λαοῦ καὶ λαοῦ, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑπτανησίων. *(Χειροκροτήματα ῥαγδαῖα ἐκ τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου καί τινα ποδοκροτήματα).*

ΔΑΓΡΕΣ. Ὡραία κατάστασις νὰ χειροκροτοῦν καὶ νὰ ποδοκροτοῦν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Δὲν ὑπάρχει Συνέλευσις, Κύριοι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ε. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Παρακαλῶ· μὲ συγχωρεῖτε νὰ παρατηρήσω, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν τὰς ἐπευφημίας τόσον ἀφθόνους· ἂς ἐπευφημοῦν τοὺς συμπολίτας των ὁσάκις πράττουν μεγάλα ἔργα· τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον πράττω τὴν στιγμὴν ταύτην, εἶναι ἁπλούστατον *(πρὸς τὸ ἀκροατήριον)*. Σᾶς παρακαλῶ ἡσυχάσατε.

Ἀλλά, Κύριοι, προβαίνων εἰς τὴν ἐξέτασιν ὅλων τῶν ἐνστάσεων καὶ ἀντιρρήσεων, τὰς ὁποίας ἐπάγουσι, φθάνω εἰς τὴν σπουδαιοτέραν, τὴν ἀφορῶσαν τὸ φορολογικὸν σύστημα. Δὲν θέλομεν, λέγουν, νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ φορολογικὸν σύστημά σας· καὶ ἂν εὑρίσκετε λόγους διὰ νὰ μᾶς πολεμήσητε ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς νομοθεσίας, πῶς ἠμπορεῖτε ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἀποδεκατώσεως; Τὸ βάρβαρον τοῦτο σύστημα εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ ἀνεχθῇ ὁ Ἰονικὸς λαός, διότι δὲν τὸ ἐσυνείθισεν. — Εἰς τί δὲν ἐσυνείθισε, τοὺς ἐρωτῶ — Εἰς τὴν δικαιοσύνην; Διότι τὸ σύστημα τῆς φορολογίας, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει καὶ θέλετε νὰ ὑποστηρίξητε ἐν τῇ Ἰονίῳ ἐπικρατείᾳ, εἶναι τὸ ἀδικώτερον σύστημα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Διότι, ὡς γνωρίζετε, εἰς τὸ Ἰόνιον Κράτος δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον τρεῖς φόροι, καὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἔμμεσοι καὶ εἰσπράττονται εἰς τὰ τελωνεῖα· εἶναι ὁ φόρος τοῦ ἐλαίου, ὁ τοῦ οἴνου καὶ ὁ τῆς σταφίδος.

Θ. ΖΕΡΒΟΣ. Σαποῦνι καὶ βελανίδι!

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀναγινώσκω τὴν ἔκθεσιν· ἐὰν σφάλλω, θὰ σφάλλῃ ἡ ἔκθεσις: «κατὰ τὸ ἔτος 1862 αἱ γενικαὶ λεγόμεναι πρόσοδοι, ἤτοι τὰ κυρίως »δημόσια ἔσοδα, ἀνέβησαν εἰς λίρας 174,753, σελίνια 12 καὶ δηνάρια

10, ἐξ αὐτῶν 31,688.10.4 προῆλθον ἀπὸ ἐξαγωγικὸν δασμὸν ἐπὶ τοῦ ἐλαίου, λίρ. 28,237.5.3 ἐκ τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξαχθέντος σταφιδοκάρπου καὶ λίρ. 753,12,10 ἐκ τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν ἐξαχθέντων οἴνων τῶν νήσων». Τὰ δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δημόσια ἔξοδα ἀνέβησαν εἰς λίρ. 143, 131,10,4· ἐξ αὐτῶν λίρ. 23,737.17.8 προέρχονται ἐκ τοῦ ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου· λίρ. 30,533,1,7 ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταφιδοκάρπου, καὶ λίρ. 760.17.1 ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἰονίων οἴνων. Τῆς δὲ ἐγχωρίου διαχειρίσεως, ἥτις ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὰ δημοτικὰ ταμεῖα, τὰ ἔσοδα τοῦ 1862 ἀνέβησαν εἰς λίρ. 43,439.16.3· ἐξ ὧν λίρ. 939.7.2 προέρχονται ἀπὸ ἐξαγωγικὸν δασμὸν τοῦ σάπωνος τῆς Ζακύνθου· λίρ. 13. 5,6 ἀπὸ ἐξαγωγικὸν δασμὸν τοῦ βελανιδίου τῆς Κερκύρας· λίρ. 386.12.3 ἀπὸ λιμενικὰ δικαιώματα· λίρ. 1,722 ἀπὸ εἰσαγωγικὸν δασμὸν ἐπὶ τῶν Ἰονίων οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων· λίρ. 2,514.17.2 ἀπὸ εἰσαγωγικὸν δασμὸν τῶν ζώων καὶ λίρ. 5,707.1.9 ἀπὸ ἔδδομον τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν. Τὰ δὲ ἔξοδα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνέβησαν εἰς λίρ. 41,589.7.

Ἐπιμένω λοιπὸν, ὅτι μόνοι οἱ τρεῖς οὗτοι φόροι ὑπάρχουσι, διότι οἱ λοιποὶ εἶναι ἔσοδα δημοτικά· καὶ, ἂν ἐχρησίμευον τοὐλάχιστον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Δημοσίου, ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καὶ αὐτὰ, τὸ βελανίδι καὶ τὸ σαποῦνι, ὡς φορολογίαν ὁμοίαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται, ἀλλὰ δὲν περισσεύει τίποτε διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καθότι τὰ δημοτικὰ ἔξοδα εἶναι μεγαλείτερα τῶν ἐσόδων.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ὁπωσδήποτε ἡ φορολογία, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἐν Ἑπτανήσῳ, εἶναι ἔμμεσος, καὶ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμμέσου φορολογίας εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ κύριον αὐτῆς ἐλάττωμα· διότι τοὺς ἐμμέσους φόρους, ὅπως γνωρίζετε, δὲν τοὺς αἰσθάνεται ὁ λαός. Διὰ τοῦτο τὸν λαὸν τῆς Ἑπτανήσου ἐπέτυχον νὰ φενακίσωσι, διότι ὁ Ἰόνιος λαὸς δὲν αἰσθάνεται τὴν φορολογίαν τὴν ἔμμεσον, ὅπως δὲν αἰσθάνεται αὐτὴν οὔτε ὁ Εὐρωπαῖος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὑπερύψωσαν τοὺς ἐμμέσους φόρους εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε εἰς ἡμᾶς φαίνεται τῷ ὄντι παραμύθι τῆς Χαλιμᾶς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ σύστημα τὸ φορολογικὸν ἐκεῖ. Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ, τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδικώτατον; διότι ποῖος φορολογεῖται εἰς τὴν Ἑπτάνησον διὰ τοῦ ἐξαγωγικοῦ τέλους; ὅστις παράγει· καὶ οὗτοι εἶναι μόνοι οἱ καλλιεργοῦντες σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαιῶνας, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ, οἱ ἐπιτηδευματίαι πάντες, ἤτοι οἱ τοκισταὶ, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι, οἱ δικηγόροι, οἱ ἰατροὶ, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν πληρόνει φόρον· οἱ ἰδιοκτῆται οἰκιῶν, οὔτε ἐκεῖνοι, τὰς ὁποίας ἐνοικιάζουσιν, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσιν, οὐδὲν πληρόνουσι· τέλος πάντων οὐδὲν ὑπάρχει ἴχνος ἀμέσου φορολογίας! Δὲν πρέπει λοιπὸν, Κύριοι, νὰ φαίνεται παράδοξον εἰς τοὺς ἐναντίους, ἂν ἡμεῖς, τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ διατηροῦν ἐν Ἑπτανήσῳ

τὴν ἀνισότητα, τὸ ἀποκρούομεν ὡς ἄδικον, καὶ ἂν θέλωμεν νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου τὸ φορολογικὸν σύστημα τὸ ἡμέτερον, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν πλέον τελείων, στηρίζεται ὅμως εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰσότητα ὅσον εἶναι δυνατόν· διότι δὲν ὑπάρχει κανὲν σύστημα φορολογίας, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰσότητα, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ θεωρία.

Ὅσον δὲ διὰ τὴν δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν προβάλλουσι, τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συστήματος τῆς ἀποδεκατώσεως, ἐγὼ νομίζω ὅτι σπουδαία δὲν εἶναι ἡ ἀντίρρησις. Διότι κατὰ τοὺς νόμους τοὺς τελευταίους καὶ τὰ ψηφίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ἡ Συνέλευσις, καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἀρκετὰ ἁπλοποιήθη. Ἐν πρώτοις, ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ φόρου κάμνω τὴν παρατήρησιν, ὅτι οὐδεμίαν θέλει ὑποστῆ ἀδικίαν ὁ Ἰόνιος λαός, διότι ὁ φόρος τοῦ 5 °/₀, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ἐπὶ τῶν καρπῶν τῶν δημητριακῶν, εἶναι κἄτι τι κατώτερος,, νομίζω, ἀπὸ τὸν φόρον ὅστις ὑπάρχει εἰς τὴν Γαλλίαν· λοιπὸν ὡς πρὸς τὸν φόρον τοῦτον δὲν θὰ ὑποστῶσι καμμίαν ἀδικίαν οἱ Ἰόνιοι. Ὡς πρὸς δὲ τὸν τρόπον τῆς φορολογίας, ἀφ' ὅτου κατηργήθησαν αἱ ἀποθῆκαι καὶ αἱ εἰς εἶδος εἰσπράξεις καὶ μετεβλήθη ἡ φορολογία εἰς χρήματα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, νομίζω, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἀποδεκατώσεως ἔχασε πολὺ τῆς κακίας, τὴν ὁποίαν εἶχε, καὶ δὲν δυνάμεθα λέγοντες σήμερον ἀποδεκάτωσιν, νὰ ἐννοῶμεν ἕνα βάρβαρον θεσμόν. Ἡ δὲ Συνέλευσις ὅλους τοὺς φόρους αὐτοὺς τοὺς ἠλάττωσε πρὸ ἑνὸς ἔτους· ὁ δὲ τρόπος τῆς εἰσπράξεώς των εἶναι ἁπλοῦς· διότι τινὲς ἐκ τῶν φόρων τούτων εἰσπράττονται κατὰ τὴν ἐξαγωγήν, οἱ δὲ λοιποί, οἱ κατ' ἐκτίμησιν βεβαιούμενοι εἶναι μηδαμινοὶ καὶ ἀνάξιοι λόγου, πλὴν τῶν ἐπὶ τῶν ἀμπέλων, αἵτινες φορολογοῦνται κατὰ στρέμμα.

Δὲν ἠμποροῦμεν, Κύριοι, νὰ εὕρωμεν φορολογικὸν σύστημα τέλειον. Καὶ ἕως πότε πρέπει νὰ ἀναβάλλωμεν; Ἂς σκεφθῶμεν σπουδαίως παρακαλῶ, ἕως πότε πρέπει νὰ ἀναβάλλωμεν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἐν Ἑπτανήσῳ; Ἕως πότε; Ἤκουσά τινας προτάσεις σήμερον, λεγούσας, ὅτι θέλομεν φροντίσει ἐν τοσούτῳ νὰ κάμωμεν νέον φορολογικὸν σύστημα, καὶ νὰ τὸ εἰσάξωμεν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος. Κύριοι δὲν γνωρίζω τίς ὁ εἰσαγαγὼν τὴν πρότασιν ταύτην, ἀλλ' ὅστις δήποτε καὶ ἂν ἦναι, μοὶ φαίνεται ὅτι ἐπιπολαίως ἐσκέφθη, διότι ἂς ἐρωτήσῃ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, πρῶτον μὲν πόσος καιρὸς παρῆλθεν ἀφ' ὅτου ἤρχισαν νὰ εἰσάξωσι νέον φορολογικὸν σύστημα ἕωσοῦ, εἰσήγαγον αὐτό. Νὰ συντάξωμεν νέον νόμον μοὶ φαίνεται δὲν εἶναι δύσκολον· ἠδυνάμεθα μάλιστα καὶ νὰ τὸν ἀναθέσωμεν εἰς ἕνα σοφὸν οἰκονομολόγον Εὐρωπαῖον, ἐὰν δὲ ἐδυνάμεθα ἡμεῖς· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον ὁ νόμος νὰ συνταχθῇ· τὸ Cadastre εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνῷ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1808, ἐτελείωσε μόλις πρὸ μικροῦ· καὶ πόσα ἐξώδευσαν

οἱ Γάλλοι διὰ τὸ Cadastre, ἂν δὲν ἀπατῶμαι 300 ἑκατομμύρια φράγκων! Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐντελέστερον φορολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς ἕνα μοναδικὸν φόρον ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, καὶ αὐτὸ ἀκόμη δὲν θεωρεῖται ἐντελές. Εἷς μάλιστα ἐκ τῶν πλέον διασήμων οἰκονομολόγων, ὁ Mill, τὸ ψέγει τοσοῦτον, ὥστε λέγει, ὅτι δὲν ἔχει ἄλλο προτέρημα, παρ' ὅτι δυνάμεθα ἐπιτυχῶς νὰ εὑρίσκωμεν εἰς αὐτὸ προσφυγὴν, ὁσάκις ἔκτακτοι ἀνάγκαι ἤθελον μᾶς ἀναγκάζει νὰ φορολογήσωμεν τὸν λαὸν ἀφθονώτερον· διότι ἔχομεν τὴν εὐκολίαν, ἀναβιβάζοντες τὴν ἀναλογίαν, νὰ φορολογῶμεν τὸν λαὸν περισσότερον. Ἀλλ' ἀκούω ψιθυρισμοὺς δυσπιστίας· πρόχειρος εἶναι ἡ ἀπόδειξις. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ὁ Μίλλ:

«Ὁ φόρος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸ φαινόμενον, παρουσιάζεται ὡς ὁ δικαιότερος πάντων, φοβοῦμαι ὅτι εἶναι πράγματι, πολὺ ἀδικώτερος πολλῶν ἄλλων φόρων, οἵτινες, ἐκ πρώτης ὄψεως, φαίνονται πολὺ χειρότεροι ἀφ' ὅ,τι εἶναι. Ἡ δὲ παρατήρησις αὕτη μὲ φέρει εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ συμμερισθῶ τὴν γνώμην, ἥτις μέχρις ἐσχάτων συνήθως ὑπερίσχυσεν. Δηλ. ὅτι οἱ ἄμεσοι φόροι ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος πρέπει νὰ φυλάσσωνται ὡς ἔκτακτον καταφύγιον προωρισμένον διὰ τὰς ἐκτάκτους ἐθνικὰς ἀνάγκας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγκη πρὸς ἀνεύρεσιν νέων μέσων δεσπόζει ὅλων τῶν ἄλλων παρατηρήσεων».

Δὲν ἐννοῶ λοιπὸν, Κύριοι, ἂν θέλουν λογικῶς νὰ συζητοῦν, δὲν ἐννοῶ πῶς ἠμποροῦν νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ εἰσάξωσιν εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἐνῶ μάλιστα δὲν εἶναι διόλου ἐπαχθές. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦναι, διατί νὰ μὴ συμμερισθῇ τὸ ἐπαχθὲς τοῦτο καὶ ὁ Ἰόνιος λαός; Θὰ ἤμην προδότης, ἂν ἤθελα νὰ ἐφαρμοσθῇ κακὸν φορολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον διέπει τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διότι ἔχει ἀτελείας, διότι ἔχει ἐλλείψεις, νὰ μὴ μεταφερθῇ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, στερουμένην φορολογικοῦ συστήματος, αὐτὸ θεωρῶ προδοσίαν. Ἐὰν ἦτο πρόχειρος ἡ ἀντικατάστασις καὶ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ, τὸ ἐννοῶ. Ἐὰν ἐδυνάμεθα ἐντὸς δύο μηνῶν νὰ μεταβάλωμεν τὸ φορολογικὸν σύστημα, ἤθελον σιωπήσει καὶ πᾶσαν ἄλλην πρότασιν ἀποκρούσει· ἀλλ' ἀφοῦ ὁμολογουμένως δὲν δυνάμεθα, τί ζητεῖτε; Θέλετε νὰ διαιωνίσητε τὸ ἀφορολόγητον, νὰ διαιωνίσητε τὴν ἀνισότητα τῆς φορολογίας μεταξὺ τάξεως καὶ τάξεως, ἕως οὗ δυνηθῆτε, ὑμεῖς οἱ νέοι, νὰ κατορθώσητε, εἰς ὀλίγον διάστημα, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐντὸς μακροῦ χρόνου δὲν κατώρθωσαν οἱ πεπολιτισμένοι λαοί! Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, ἤθελεν εἶσθαι τὸ μεγαλείτερον σφάλμα ἐξ ὅσων δύναται νὰ πράξῃ ἓν κοινοβούλιον, ἂν, διότι εἶναι ἀτελὲς τὸ ἡμέτερον φορολογικὸν σύστημα, δὲν εἰσήγετο εἰς Ἑπτάνησον, ὁ Ἰόνιος λαὸς δὲν ἤθελε μετέχει τῶν ἀτελειῶν τούτων, δὲν θὰ ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν θὰ αἰσθανώμεθα ἡμεῖς, πιεζόμενοι ἀκαταπαύστως καὶ ἀγανακτοῦντες, οἱ

δὲ ἀντιπρόσωποί του δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τὴν προθυμίαν ἡμῶν πρὸς θεραπείαν, διότι ἡ προθυμία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ συνδέεται μὲ δαπάνας. Διὰ νὰ ἠμπορέσητε, φέρ' εἰπεῖν, νὰ εἰσάξητε κτηματολόγιον δὲν ἠξεύρω ἂν ἐπαρκοῦν δέκα ἑκατομμύρια δραμμῶν καί, τὸ χειρότερον, δὲν ἠξεύρω ἂν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους θέλουν συναινέσει νὰ ἐπιψηφίσωσι τὴν δαπάνην ταύτην καὶ νὰ ἐπιβαρύνωσι τὸν Ἰόνιον λαὸν μὲ τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον αὐτῆς.

Οὔτε εἶναι, Κύριοι, δυνατὸν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κράτος νὰ ὑπάρχωσι δύο φορολογίαι· δὲν εἶναι δυνατὸν ἰδίως διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐννοῶ· εἰς ἓν μέγα κράτος καὶ ἐκτεταμένον ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ αὐτὴ ἡ διαφορά· διότι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο τῆς ἐπικρατείας ἀλλάζει αὐτὸ τὸ κλίμα, ἀλλάζουσιν αὐταὶ αἱ ζῶναι τῆς γῆς. Ἀλλ' εἰς μίαν ἐπαρχίαν, ὡς εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι δύο φορολογικὰ συστήματα· καὶ ὅσοι ἀντιλέγουν, ἂς συλλογισθοῦν δύο τόπους ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, δύο τόπους, ἐγγὺς τὸν ἕνα τοῦ ἄλλου, εἰς οὓς νὰ ὑπάρχωσι τὰ δύο αὐτὰ φορολογικὰ συστήματα, διὰ νὰ ἐννοήσουν καλλίτερα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἑπτανήσου δὲν τοῖς προξενεῖ ἐντύπωσιν. Ἔχομεν π. χ. εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου μίαν πόλιν, τὸ Αἰτωλικόν, καὶ ἡ ἄλλη εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, δύο ὥρας ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας. Εἰς ἀμφοτέρας πωλοῦμεν τὴν σταφίδα μας συνήθως πρὸς τρία τάλληρα ὀλιγώτερον τῆς τῶν Πατρῶν, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς κτλ. Ὑποθέσατε τώρα, ὅτι τὸ Αἰτωλικὸν εἶναι Ἑπτάνησος, ὅτι ἰσχύει ὁ νόμος ὁ Ἰόνιος· ἡ διαφορὰ τοῦ φόρου τῆς σταφίδος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἑπτανησιακῆς εἶναι περίπου τρία τάλληρα 18 δραχμαί· πόσον τότε θὰ πωλήσῃ ὁ Αἰτωλικιώτης; — πρὸς 6 τάλληρα ὀλιγώτερον τῆς τῶν Πατρῶν· — ὁ δὲ Μεσολογγίτης πρὸς πόσα; πρὸς τρία ὀλιγώτερον. Εἶναι ζηλωτὴ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη; αὐτὸς ὁ πολιτισμός; Μεταφέρετε τὴν δικαιοσύνην ταύτην ἐπὶ τῆς ῥάχεώς σας, εἰς τὸν τόπον σας τὸν ἴδιον, καὶ πιστεύω ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν συναδέλφων, οἱ ὁποῖοι δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς τὴν ἀφομοίωσιν, πιστεύω ὅτι, ἂν ἤθελε συμβῇ εἰς τὴν ἐπαρχίαν των τὸ παράδειγμα, ὅπερ προανέφερα, ἤθελον τὸ αἰσθανθῇ πολὺ βαθέως.

Ἀλλά, Κύριοι, ἡ ἐπέκτασις τῆς ἰσχύος τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας εἰς Ἑπτάνησον, καθὼς σᾶς προεῖπον, εἶναι προαποφασισμένη, καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο στηριζόμενος, διὰ νὰ ἀποφράξω τ' ἀντιλέγοντα στόματα, προτείνω, Κύριοι, πρότασιν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς αὐτὸ τὸ ψήφισμα τῆς τελευταίας βουλῆς τῆς Ἑπτανήσου. Τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο, λέγει, ὡς σᾶς προεῖπον, ὅτι ἡ προσωρινὴ κατάστασις ἄρχεται ἀπὸ τῆς παύσεως τῆς προστασίας καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς παρεμβάσει καὶ τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου συντάγματος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ

συνέπειαν ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν θέλω σᾶς ὑποβάλει, εἶναι: (μεταχειρίζομαι τὴν ἰδίαν φράσιν·)«ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου συντάγματος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, θέλει ἰσχύει ἐν τῷ Ἰονίῳ Κράτει ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία». Ἐπειδὴ δὲ ἡ νομοθεσία αὕτη βεβαίως ὑπόκειται εἰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ μέλλον, ἐπειδὴ δὲν θέλω κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀρνηθῶ εἰς τοὺς ἀξιοτίμους πληρεξουσίους τῆς Ἑπτανήσου τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ζητήσωσιν οἱανδήποτε μεταβολὴν χάριν εὐκολωτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας ἐφαρμογῆς τῆς νομοθεσίας ταύτης ἐν Ἑπτανήσῳ, μίαν μόνην ἀπαίτησιν ἔχω, τὸ νὰ φερθῇ πᾶσα πρότασις περὶ μεταρρυθμίσεως, νὰ συζητηθῇ ὡρίμως, καὶ ἂν ἐγκριθῇ, τότε νὰ γείνῃ δεκτή· ἐπειδὴ δὲν θέλω νὰ ἀνεχθῶ ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ διαφορὰ ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ ὡς πρὸς τὰ βάρη τῶν δύο λαῶν· διὰ τοῦτο ἡ πρότασίς μου δὲν περιορίζεται εἰς τὴν γενικὴν μόνον ἰδέαν περὶ ἀφομοιώσεως. Ἠμπορεῖ ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία, ἡ ὁποία θὰ ἦναι εἰς τὸ ἑξῆς ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, ἠμπορεῖ νὰ χρήζῃ μεταρρυθμίσεως· ἂς γείνουν μεταρρυθμίσεις· ἠμπορεῖ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου συντάγματος ἄνευ τινὸς τροπολογίας, ἢ ἠμπορεῖ ν' ἀπαιτῶνται νόμοι τινὲς μεταβατικοί· ἂς γείνουν οἱ νόμοι οἱ μεταβατικοί, ἂς γείνουν αἱ μεταρρυθμίσεις. Ἓν μόνον δὲν ἀνέχομαι, αὐτὴ εἶναι ἡ πεποίθησίς μου, νὰ ὑπάρχῃ διαφορά, νὰ ὑπάρχῃ ἀνισότης ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ βάρη (*Εὖγε!*)· οὔτε αἱ μεταρρυθμίσεις τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας εἰς τὸ μέλλον, οὔτε οἱ μεταβατικοὶ νόμοι καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις τῆς ἐφαρμογῆς, δὲν ἠμποροῦν νὰ καθιερώσωσι τὴν ἀνισότητα. Διὰ τοῦτο προσθέτω: «Πᾶσα δὲ εἰς αὐτὴν γενομένη μεταβολὴ θέλει στηρίζεσθαι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος ὡς πρός τε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ βάρη τῶν δύο λαῶν».

Καὶ προσθέτω, ἀκόμη:

«Τὸ παρὸν ψήφισμα ἰσχύει ὡσανεὶ ἐμπεριείχετο ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ συντάγματος». Διότι νομίζω, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη εἶναι θεμελιώδης, εἶναι διάταξις συντακτική· διότι νομίζω, ὅτι, ἂν ἀπὸ τῆς διατάξεως ταύτης ἀπομακρυνθῶμεν, δὲν ἔχομεν πλέον τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμησεν ὁ Ἰόνιος λαός· δὲν ἔχομεν *μίαν ἀδιαίρετον* Ἑλληνικὴν πολιτείαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Γεωργίου, ἀλλ' ἔχομεν *ὁμοσπονδίαν*. Ἡ πρότασίς μου εἶναι αὕτη!

«Ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου συντάγματος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος θέλει ἰσχύει ἐν ταῖς νήσοις Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευκάδος, Ἰθάκης, Κυθήρων, Παξῶν καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν, ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία. Πᾶσα δὲ εἰς αὐτὴν γενησομένη μεταβολὴ θέλει στηρίζεσθαι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος ὡς πρός τε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ βάρη τῶν δύο λαῶν.

Τὸ παρὸν ψήφισμα ἰσχύει ὡσανεὶ ἐμπεριείχετο ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Συντάγματος».

ἠμπορεῖ νὰ παραβῇ κἀνείς. Ὅταν ὑπὸ ἄλλων νόμων διέπεται ἡ Ἑπτάννησος· ὅταν συμφέρῃ εἰς τὴν Ἑπτάννησον νὰ ἔχῃ τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον φορολογικὸν σύστημα· ὅταν συμφέρῃ εἰς μίαν, δύο, τρεῖς, τέσσαρας, πέντε τάξεις τοῦ Ἰονίου λαοῦ νὰ διατηρῶσι προνόμια, τὰ ὁποῖα ἤδη ἔχουσι, τότε ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου θέλουσι φροντίσει διὰ παντὸς μέσου νὰ ὑποστηρίξωσι τὰ συστήματα καὶ τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια αὐτὰ ἀπέναντι τοῦ ἄλλου κράτους, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ αἴσθημα δὲν εἶναι κακόν; Ὅταν ὑπάρχῃ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα, αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε· συνέρχονται οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπικρατειῶν, συσκέπτονται διὰ τὰ γενικὰ πράγματα, ἀλλὰ πάντοτε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ φυλάττουν νὰ μὴ προσβληθῶσι τὰ εἰδικὰ καὶ συνασπίζονται. Παρατηρήσατε εἰς τὸ κοινοβούλιον τοῦ Τουρίνου, ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁμοσπονδία· εἶναι γνωστόν, ὅτι δύο ἐπαρχιῶν, ἐκ τῶν προστεθεισῶν, οἱ πληρεξούσιοι Λομβαρδίας καὶ Τοσκάνης, εἶναι συνησπισμένοι, καὶ εἶναι συνησπισμένοι χάριν φορολογικῶν συμφερόντων.

Ἐὰν ἐπιτύχητε νὰ διατηρήσητε αὐτὸν τὸν χωρισμὸν εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τὰ βάρη, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει τὴν σήμερον, ὦ Κύριοι! Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκπληρώσητε μὲ ὅσην θέλετε εὐσυνειδησίαν τὰ δύο ταῦτα καθήκοντα τοῦ νομοθετεῖν καὶ τοῦ ἐξελέγχειν· καὶ ὅ,τι λέγω διὰ τὴν Ἑπτάνησον ἐννοεῖται ὅτι τὸ λέγω διὰ πάντα τόπον, εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, καὶ διὰ πάντα πληρεξούσιον, εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Ἡ θέσις του ὁποία θὰ ἦναι πάντοτε; θὰ ἦναι πάντοτε πλησίον τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Κυβέρνησις, ὡς ἔχουσα τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, καὶ ἑπομένως ἰσχυρὰ ἐν αὐτῷ, αὐτὴ μόνον δύναται νὰ τοὺς ὑποσχεθῇ ὅτι τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τῆς πατρίδος των δύνανται νὰ μένωσιν ἀκέραια· αὐτὴ μόνη δύναται νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θέλει ἀποτελεσματικῶς ἐνεργήσει ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Αὐτὸς ὁ πατριωτισμὸς λοιπόν, Κύριοι, πρέπει νὰ λείψῃ, διότι εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ καθῆκον τὰ ἀληθές, εἶναι ἀσυμβίβαστος, μᾶλλον εἰπεῖν, πρὸς τὰ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἔχει ὁ τόπος.

Ἂν μάλιστα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῆς διαφορᾶς περὶ τὴν φορολογίαν, τότε θὰ εὕρωμεν μεγάλα καὶ φοβερὰ τὰ ἀτοπήματα.

Ἐν πρώτοις, τὸ σπουδαιότερον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ ἐξέλεγξις τῆς κυβερνήσεως, εἶναι τὸ περὶ διαχειρίσεως τῶν φόρων. Ἀγνοῶ ὁποῖον ἐνδιαφέρον μέγα θέλουν ἔχει διὰ τὴν ἐξέλεγξιν αὐτὴν πληρεξούσιοι ἀντιπροσωποῦντες τόπον, ὁ ὁποῖος μένει ἀφορολόγητος, καὶ ἀφορολόγητος σχεδὸν εἶναι ὁ φορολογούμενος εἰς τὸ τελωνεῖον μόνον. Ἄλλο φοβερώτερον ἀκόμη ἀτόπημα· τὸ σύνταγμα οὐδέποτε θὰ λάβῃ κῦρος· διότι μίαν μόνο ὑπάρχει κύρωσις κατὰ τὰς ἀρχὰς τὰς συνταγματικάς. Ὅλη ἡ ἐξουσία τοῦ Κράτους εἶναι δεδομένη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὅλη, ὁλόκληρος· ἐν δὲ

μόνον δικαίωμα διετήρησαν οἱ λαοί, τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀρνῶνται διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν τοὺς φόρους. Οὐδεὶς τὸ ἀγνοεῖ τοῦτο· οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἐκεῖ ἐπαναπαύεται τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα· διότι λέγουν οἱ δημοσιολόγοι πάντες, ὅ,τι θέλει ἂς κάμῃ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τὴν σήμερον, ὁπόταν ὅλαι αἱ ἀνάγκαι ἀναλύωνται εἰς ἀργύριον· διότι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ τῆς ἀρνούμεθα τὰ μέσα τοῦ ζῆν· καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπαναπαυόμενοι, ἀφθόνως χαρίζουσι τῇ κυβερνήσει πᾶσαν ἐξουσίαν.

Ποτὲ λοιπὸν ἀντιπρόσωποι, ὧν οἱ ἐντολεῖς δὲν ἔχουσιν αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον, ποτὲ δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποδείξουν διὰ τῆς διαγωγῆς των ἀλήθειαν τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς χεῖρας των διαπεπιστευμένον.

Ἐὰν δὲ συλλογισθῆτε, Κύριοι, ὅτι τὴν σήμερον, ἐδῶ ἐν τῇ Συνελεύσει μεταφερομένη αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία ἐπιφέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, θέλετε ἰδεῖ ὅτι τὸ κακὸν τοῦτο εἶναι μέγα, ἀδικία μεγάλη καὶ πρὸς τὸν Ἰόνιον λαὸν καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν· καὶ δὲν εἶναι μόνον πρὸς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Βασιλέα. συντάττομεν, Κύριοι, σύνταγμα· διατὶ συντάττομεν σύνταγμα; δὲν ἔχομεν σύνταγμα; Ποία εἶναι ἡ αἰτία τῆς συντάξεώς του; Ἡμεῖς ἔχομεν ἐλευθερίας ἐδῶ ἀπὸ τοῦ 1821· ἡμεῖς συνετάξαμεν σύνταγμα ἀπὸ τοῦ 1843· καὶ ἤδη τῷ 1864 συνερχόμεθα νὰ συντάξωμεν σύνταγμα πάλιν! τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἁπλοῦν. Συνήλθομεν λοιπὸν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τούτῳ πρὸς ἕνα ὡρισμένον σκοπόν, μὴ ἐγκείμενον εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1843. Ποία εἶναι ἡ αἰτία, ποῖος ὁ σκοπός, ποία ἡ ἐντολή, τὴν ὁποίαν ἔχομεν; Συνήλθομεν ἆρά γε μόνον καὶ μόνον διότι ἐπῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ θελήσῃ θεωρητικῶς νὰ νεωτερίσῃ, ἢ ἠσθάνθη πόνους δριμεῖς κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τοὺς δριμεῖς αὐτοὺς πόνους ἠθέλησε δι' αὐτοῦ τοῦ ἰατρικοῦ νὰ θεραπεύσῃ;

Ἡ πολιτική, Κύριοι, τοῦ παρελθόντος ὑπῆρξε καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· οὕτω τοὐλάχιστον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τὴν ἐθεώρησεν. Ἐσωτερικῶς εἶχεν ἰδεῖ μίαν τάσιν πρὸς ἀπορρόφησιν καὶ πρὸς δεσποτισμόν. Εἶχεν ἰδεῖ, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος, τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἀπορροφήσεως, δὲν ὑπῆρξε κακία, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν, δὲν ὑπῆρξε παρανομία, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν, καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισε νὰ εἰσέρχηται ἡ διαφθορὰ εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς κοινωνίας, ὥστε καὶ τὰ ἤθη, καὶ πάντα εἰς τὴν κοινωνίαν μικροῦ δεῖν διεφθείροντο, ὁ δὲ τόπος ἤρχισε μὲ ὁρμὴν νὰ ὀπισθοδρομῇ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Εἶχεν ἰδεῖ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὁμοίαν μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, τῶν Στουαρτῶν, μίαν ἀδιάκοπον συμμαχίαν μὲ ξένας δυνάμεις, ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τῶν ὁποίων ἐθυσίαζε τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος καὶ αἱ ὁποῖαι εἰς ἀντάλλαγ-

μα ὑπεστήριζον τὸν ἡγεμόνα ἐσωτερικῶς κλονιζόμενον, διότι ἤθελε νὰ δεσπόζῃ ἐναντίον τῶν θεσμῶν. Ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο· ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον μας; διατὶ συνήλθομεν ἐνταῦθα; Βεβαίως ἔχομεν καθαρὰν ἐντολὴν, καὶ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἡ ἐντολή μας δὲν εἶναι ἄλλη, εἰμὴ νὰ εὕρωμεν τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων τὸ παρελθὸν νὰ μὴ δυνηθῇ πλέον νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ ἐπιβουλευθῇ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Ἀλλὰ πῶς συντάττεται τὸ σύνταγμα;—Τὸ ἓν τρίτον ἐκ τῶν παρόντων συναδέλφων εἶναι ἐκ τῶν νήσων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον αὐτὰς τὰς ἀφορμάς.

Ἀλλὰ, Κύριοι, μολονότι εἴχομεν τοιαύτην ἐντολὴν παρὰ τοῦ λαοῦ, μολονότι δὲν ὑπῆρχε κἂν τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἐδῶ, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἡ παραμικρὰ πίεσις, ἡμεῖς ἐλευθέρως εἴπομεν, ὅτι τὸ σύνταγμα δὲν θὰ τὸ ζητήσωμεν, ἀφοῦ ἐδήλωσαν οἱ Ἑπτανήσιοι ὅτι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συμπράξωσι· καὶ ἐλυπήθην πολὺ, ὅταν ἤκουσα ἕνα πληρεξούσιον Ἑπτανήσιον προχθὲς νὰ ἐκφέρῃ ἀπὸ τοῦ βήματος ταύτην τὴν βλάσφημον ἰδέαν, ὅτι θέλομεν νὰ κακώσωμεν τοὺς Ἑπτανησίους. Ρίψε τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, ἐπὶ τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς 10 ὀκτωβρίου διὰ νὰ ἴδῃς ἐκ τῆς Συνελεύσεως, ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, ἐκ τοῦ ἔθνους, νὰ ἴδῃς ποσάκις ἐξῆλθον εὐγενέστατοι περιποιήσεις, ἄφθονοι παραχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι μάλιστα δὲν ἔπρεπε νὰ γείνωσιν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἀπεφασίσαμεν, ἐπειδὴ τὸ εἴπομεν, ἔστω,οὕτω θὰ γείνῃ. Ὑποφερτὸν νὰ ἔχωμεν νὰ παλαίσωμεν κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ πολιτεύματος, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ λαοῦ, πρὸς τὴν ἄγνοιαν τῶν κ. Πληρεξουσίων. Ἐπειδὴ ἀγνοοῦσι τὰ γεγονότα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁρμώμεθα, ἐπειδὴ δὲν ἔπαθον ἐξ αὐτῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ αἰσθανθῶσιν,ὡς τὰ αἰσθανόμεθα ἡμεῖς. Ἂς ἔχωμεν νὰ παλαίσωμεν πρὸς τὴν ἄγνοιαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς τὸν πατριωτισμόν· δὲν πρέπει ὁ πατριωτισμὸς νὰ ἦναι ἐμπόδιον, πρέπει ἡ ὑπεράσπισις τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος αὐτῶν εἰς οὐδὲν νὰ παρίσταται ὡς πρόσκομμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς μας. Ἑπομένως,Κύριοι,χωρὶς νὰ θελήσω ν' ἀποφανθῶ περὶ τῆς διαγωγῆς, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν, λέγω, ὅτι τὰ πράγματα εἶναι τοιαῦτα, ὥστε, ἂν θέλωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ λαοῦ, ἂν θέλωμεν νὰ καταρτίσωμεν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον τὴν κύρωσιν νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς συνειδήσεως τῶν ἀντιπροσώπων, πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ ψηφίσωμεν τὴν πρότασιν, ἥτις καθιεροῖ τὴν καθίδρυσιν τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἐν Ἑπτανήσῳ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτῆς, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν βαρῶν. Τότε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑπτανήσου εἶναι ἀντιπρόσωποι παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· μὴ ἔχοντες ἴδια συμφέροντα ἰδίας πατρίδος νὰ ὑπερασπίσωσι, θέλουσι παρουσιασθῇ ὡς ἄτομα ἐν μέσῳ τοῦ ἐθνικοῦ κοινοβουλίου,

φέροντα τὸν ζυγὸν, ὃν ταῖς ἐπιβάλλει μόνον τὸ συμφέρον *μιᾶς γενικῆς καὶ ἀδιαιρέτου πατρίδος.*

Δὲν ὑπάρχει ἄλλο αἴτιον τῆς σημερινῆς ἀνωμαλίας· οὐδεὶς ἄλλος φόβος, μὴ ἀσυνειδότως πολιτευθῶμεν, εἰμὴ μόνος αὐτὸς, διότι ἄλλως τὰ ἄτομα ἐκτιμῶ καὶ πρὸς οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἔχω τὴν παραμικρὰν δυσπιστίαν.

XI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΘΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ

ΤΗΝ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1865

Συζητουμένου τοῦ Συντάγματος, ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ὑπέβαλε προσθήκην τινὰ εἰς αὐτὸ, ἀφορῶσαν τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Κατ' αὐτὴν, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου, ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ ἕνα μετὰ τὴν λῆξιν αὐτῆς, οὐδεὶς ὑπάλληλος ἀπολύεται, εἰμὴ μόνον ἐὰν διατελῇ εἰς δημόσιον ὑπηρεσίαν παρανόμως, ἐὰν ὑπέπεσεν εἰς σωματικὴν ἢ διανοητικὴν ἀνικανότητα, ἐὰν δὶς ἐπὶ διετίαν ἐτιμωρήθη πειθαρχικῶς κλπ. ἐξῃροῦντο δὲ τῶν διατάξεων τούτων οἱ νομάρχαι, οἱ πρέσβεις, ὁ ἀστυνόμος. Τὴν πρότασίν του ταύτην ἀναβὰς τὸ βῆμα ἀπέπτυξεν οὕτω:

Κύριοι!

Βεβαιως ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει τὰς μακρὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ Συντάγματος· ἀλλὰ καὶ ἕτερος λόγος, ἡ σπουδαιότης τῆς προτάσεως ἕνεκα τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον δι' αὐτῆς ἐπιζητῶ, δύναται νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ μακρὰν συζήτησιν. Ἐθαύμασα δὲ, καὶ ἂν θέλετε νὰ ἐκφρασθῶ καθαρώτερον, ἐλυπήθην ὅταν ἤκουσα, ἀναγινωσκομένης τῆς προτάσεώς μου, ψιθυρισμούς τινας, δηλοῦντας, ὅτι τοιαῦται προτάσεις πρέπει ν' ἀποκρουσθῶσιν

ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν. Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἐξασφαλίζει πάσας τὰς ἐλευθερίας τὰς συνταγματικάς· καὶ δὲν ἀντιποιοῦμαι, Κύριοι, τὴν τιμήν, ὅτι ἐγὼ ἄνευ ἀφορμῆς ἐπενόησα θεσμὸν ὅστις πρόκειται νὰ δώσῃ κῦρος εἰς τὸ σύνταγμα· πρῶτον μὲν διότι πάντες οἱ καταγινόμενοι περὶ τὴν ἀναζήτησιν κυρώσεώς τινος τοῦ συντάγματος, εἰς τὴν ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν βουλευτῶν εὑρίσκουσι τὸν σκόπελον· δεύτερον δέ, διότι ἡ συνέλευσις εἶχεν ἐγείρει ἰσχυρὰν φωνὴν πρὸ καιροῦ, ὅπως γείνῃ νόμος περὶ προσόντων καὶ περὶ μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων. Τοιαύτη ἦτον ἡ θέλησις τῆς Συνελεύσεως τότε· ἤλλαξαν τάχα οἱ καιροί, ἀφοῦ δὲν ἤλλαξαν τὰ πρόσωπα;

Ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν Κύριοι, παρουσιάζω, εἶναι ἰσχυρὰ ἐγγύησις ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν· καθόσον τί ἄλλο εἶναι τὸ κυριώτερον αἴτιον, τὸ ὁποῖον ἔβλαψε τὸν συνταγματικὸν θεσμόν, τί ἄλλο παρ' ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνεξαρτησία εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους, δὲν ὑπῆρχεν ἀνεξαρτησία εἰς τὰς Κυβερνήσεις, διότι κατ' ἀμφοτέρων ὑπῆρχεν ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα, τὸ πρόσκομμα, ὅπερ ζητῶ νὰ ἄρω; Τί ἄλλο ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, παρ' ὅτι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν παραλύει τὴν ἐνέγειαν τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀπαίτησις τῶν ἀντιπροσώπων ἵνα μεταβάλῃ τὸ προσωπικὸν τῶν ὑπαλλήλων της;

Ὁ ἀντιπρόσωπος, ἀφ' ἧς ἐξελέχθη μέχρι τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν λήγει ἡ ἐντολή του, καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα δὲν ἔχει τὴν συνείδησίν του ἐλευθέραν· καὶ δὲν τὴν ἔχει ἐλευθέραν ἀπὸ τῆς πρώτης μάλιστα στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐζήτησε τὰς ψήφους τῶν συμπολιτῶν του. Καὶ τῳόντι, Κύριοι, ὁλόκληρος ἡ προσοχὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν βουλευτὴν προσηλοῦται, διότι πάντες γνωρίζετε, ὅτι εἰς τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, ὁ βουλευτὴς ἔχει σπουδαίαν ἰσχύν. Ἐπομένως οἱ θέλοντες ν' ἀποζῶσιν ἀπὸ τῶν δημοσίων θέσεων, οἱ νωθροὶ καὶ οἱ ἐκ παλαιῶν συνειθίσαντες εἰς τὸ θηρεύειν θέσεις, ὅσοι διὰ μυρίους λόγους δὲν δύνανται νὰ ζῶσιν ὡς ἰδιῶται καὶ οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι οἱ πλέον ἐπιτήδειοι εἰς τὸ ψηφοφορεῖν, προσκολλῶνται εἰς τὸν ὑποψήφιον καὶ ζητοῦσι τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι ἅμα γείνῃ βουλευτὴς θέλει τοὺς διορίσει εἰς θέσεις. Ὁ βουλευτὴς ἀναγκάζεται νὰ τὸ κάμῃ, διότι ψήφους ζητεῖ, καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐξεποίησε τὴν συνείδησίν του, διότι τὸ μόνον ἀντάλλαγμα, ὅπερ δίδει ἀντὶ τῆς ψήφου, εἶναι ἡ συνείδησις. Ἐλθὼν ὁ βουλευτὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, πῶς εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς ἐξουσίας; θέλει ὑποσχεθῆ εἰς αὐτὴν καὶ φαῦλον οὖσαν τὴν συνδρομήν του, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔδωκε.

Διὰ τοῦτο, Κύριοι, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ θέσωμεν φραγμόν· πρέπει νὰ εἴπωμεν εἰς αὐτοὺς ὅπου θὰ ἔλθωσι βουλευταί. «Ἰδοὺ ὁ ἀγών, ἀγὼν ἀρχῶν καὶ γενικῶν συμφερόντων, ἀγὼν εὐσυνείδητος καὶ ἐλεύθερος δεσμῶν». Καθό-

τι γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ κυβερνῆται, ὡς ἄνθρωποι, ἔχουσι τὰς ἀδυναμίας των, τὰς συμπαθείας των, τὰ ἐλαττώματά των. Ἐρωτῶ λοιπὸν ὁποῖον τὸ καθῆκον τοῦ Ἔθνους, ὅταν εἰς συντακτικὴν Συνέλευσιν συνέρχεται; Ἀναμφιβόλως, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἀδυναμίας τῶν Κυβερνήσεων, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ νὰ εὕρῃ τὰ μέσα, δι' ὧν νὰ ἐμποδίζῃ τὴν κατάχρησιν τῶν θεσμῶν, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καταλείπει. Ἂν δὲν κάμετε τοῦτο, Κύριοι, δὲν θὰ ἔχετε κυβερνήσεις ἠθικάς· καὶ σημειώσατε, ὅτι οὕτω ποτὲ δὲν θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν φθισικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται, ἡ πατρίς μας· διότι δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι ὑπαλληλία, ἣν ἀναβιβάζουσι καὶ καταβιβάζουσιν οἱ διὰ τῶν τοιούτων ἀγοροπωλησιῶν τῶν συνειδήσεων ἐκλεγόμενοι βουλευταί, ποτὲ δὲν θὰ ἔχῃ ἀνεξαρτησίαν, ποτὲ δὲν θὰ ἔχῃ χαρακτῆρα, οὔτε ἔρεσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν· καὶ ἐν ὅσῳ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της κρέμαται ἡ μάχαιρα τοῦ Δαμοκλέους, θέλει φατριάζει, δὲν θέλει διοικεῖ.

Οἱ ὑπάλληλοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐκλογῶν ἀρχίζουν νὰ τρέμουν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ δράκοντος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ σπήλαια τῆς Ἑλλάδος ἵνα τοὺς καταφάγῃ. Βλέπετε τοὺς ὑπαλλήλους τότε νὰ διαιρῶνται εἰς δύο στρατόπεδα· οἱ μὲν νὰ περιποιῶνται τὸν ὑποψήφιον καὶ νὰ προδίδωσιν οὕτω τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου ἵνα κατορθώσωσι νὰ τὸν ἐκλέξωσι βουλευτήν, διότι ὅπως σωθῶσι, πρέπει νὰ τὸν ὑποστηρίξωσιν· οἱ δὲ ὑπερασπίζονται τὸν ἀντίπαλον, διότι φοβοῦνται, ὅτι ἐκεῖνος θὰ τοὺς παύσῃ. Καὶ ἀφοῦ δὲ περαιωθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ θυσιάζωσιν τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, ἐνῷ πληρόνονται ἀπὸ τὸν τόπον. Καὶ ποῖος, Κύριοι, θὰ ἔχῃ τὰς συνεπείας; Ἡ ἠθικὴ τοῦ τόπου θὰ ἔχῃ τὰς συνεπείας· τὸ συμφέρον τοῦ τόπου καταστρέφεται.

Ἀλλά, θὰ μοὶ εἴπητε, ὁ θεσμός, τὸν ὁποῖον προτείνετε, ἐξασφαλίζει τὴν πολιτείαν ἀπὸ πάντων τῶν ἀτοπημάτων; Βεβαίως ὄχι. Ἀλλά, Κύριοι, καίτοι ἐξασφαλίζει τινὰ μόνον ἀτοπήματα, σώζει μολοντοῦτο τὸ πᾶν. Ἡ Συνέλευσις, ὡς γνωρίζετε, εἰργάσθη πρὸς κατάρτισιν ἑνὸς νόμου περὶ προσόντων τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλ' ὁ νόμος ἐκεῖνος καὶ μεγάλην ἔχει ἔκτασιν καὶ διὰ πολλοὺς λόγους δὲν εἶναι εὔκολον νὰ γείνῃ δεκτός, διότι δι' αὐτοῦ πρόκειται νὰ λύσωμεν πολλὰ ζητήματα.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα, ὁποῖα πρέπει νὰ ἦναι τὰ προσόντα τῶν ὑπαλλήλων. Τὸ ζήτημα, Κύριοι, εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς· καὶ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, ἐπικρατείᾳ νέᾳ ἔνθα μάλιστα οὔτε πόρωθεν ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ὑπ' ὄψιν ἔχει τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Δεύτερον δὲ δύσκολον, καὶ ἂν θέλητε, ἄλυτον ζήτημα παρουσιάζεται, τί θέλει γείνει ἡ ὑπαλληλία ἡ ὑπάρχουσα; Ἂν θὰ διατηρηθῇ ἓν μέρος τῆς ὑπαλληλίας; ὁποῖα πρέπει νὰ ἦναι τὰ προσόντα τῶν διατη-

ρυθμισομένων ὑπαλλήλων; ὁποία ἡ ἀρχαιότης αὐτῶν; Ὅλα ταῦτα, Κύριοι, εἶναι ζητήματα τὰ ὁποῖα ἕκαστος ἐξ ἡμῶν κρίνει πόσον εἶναι δυσδιάλυτα, διότι ὅλος ὁ κόσμος εἰς τὴν λύσιν αὐτῶν ἐνδιαφέρεται, πάντες δηλονότι, ὁ μὲν δι' ἑαυτὸν, ὁ δὲ διὰ τὸν συγγενῆ καὶ τὸν φίλον του.

Φρονῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ θεσμὸς, ὃν ἔλαβα τὴν τιμὴν νὰ σᾶς προτείνω, ἀποφεύγει μὲν τὰς εἰρημένας δυσκολίας εἶναι δὲ σωτήριος, διότι διασώζων τὴν ὑπαλληλίαν, διαρκούσης τῆς συνόδου, διασώζει πλὴν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας τὸ πλεῖστον τῆς καταχρήσεως.

Δὲν λέγω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν πρότασίν μου δὲν μένει ἐλευθέρα νὰ σχηματίσῃ τὴν ὑπαλληλίαν ἐκ τῶν φίλων της, ἀλλ' ἂν θέλετε, τοῦτο ἔγκειταί πως εἰς τὸν κοινοβουλευτικὸν βίον, διότι οὐδεὶς πιστεύω ἐννοεῖ, ὅτι ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ ἐμπιστεύηται τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἐχθρούς της. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ καταστρέψω εἶναι τὸ ν' ἀναγκάζηται ἡ Κυβέρνησις ν' ἀγοράζῃ συνειδήσεις καθ' ἣν στιγμὴν αἱ παράνομοι πράξεις ἢ ἀξιώσεις αὐτῆς τὴν ἀπαπειλοῦσι, ν' ἀγοράζῃ τὰς συνειδήσεις ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι πολιτικοί της φίλοι ; καὶ χάριν τούτου καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν νὰ καταστρέφῃ καὶ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἃς διοικῇ διὰ τῶν φίλων της, ἀλλ' ἂς μὴ ἔχῃ τὰ μέσα ν' ἀγοράζῃ ἀντὶ νὰ πείθῃ τοὺς ἀντιπάλους της. Ἐστὲ δὲ βέβαιοι, Κύριοι, ὅτι, ἂν ὀλίγον χρόνον διοικηθῶμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θέλομεν ἀποκτήσει καὶ κυβέρνησιν μὲ ἀρχὰς, καὶ ὑπαλλήλους μὲ ἀρχάς· ὅταν λείπῃ τὸ δέλεαρ τῶν συνειδήσεων, τὰ ζητήματα θὰ λύωνται κατὰ τὰς πεποιθήσεις τοῦ ἔθνους καὶ τὸ συμφέρον τοῦ τόπου.

Παρεκτὸς τούτου, ἡ πρότασίς μου καὶ ἄλλον προβάλλεται σκοπόν. Διαλυθείσης τῆς βουλῆς καὶ μέχρι τῆς συγκαλέσεως νέας, δὲν πρέπει νὰ παύηται οὐδεὶς ὑπάλληλος. Καὶ τῳόντι, ὅταν διαλυθῇ ἡ βουλὴ, πρέπει ἡ νέα ἡ ὁποία θὰ ἔλθῃ πιστῶς νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἐθνικὴν θέλησιν· διότι τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ παμμέγιστον τοῦ βασιλέως οὐδόλως δικαιολογεῖται, εἰμὴ ἂν ἀληθῶς ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης εἰλικρινῶς σκοπῇ νὰ ἐρωτήσῃ τὸ ἔθνος. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ φροντίσωμεν, ὅπως ἔλθῃ ἁγνὴ ἁγνοτάτη ἡ θέλησις αὐτοῦ, ἄλλως ἡ διάλυσις εἶναι τρόπος νοθεύσεως, τόσῳ πλέον ἐπικίνδυνος, ὅσῳ πάντα τὰ λοιπὰ μέσα τῆς διαφθορᾶς πρέπει νὰ ἀπέτυχον, ὅπως ἡ ἐξουσία εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ κινδυνῶδες μέσον καταφύγῃ. Τί σύνταγμα δὲ εἶναι, Κύριοι, τοῦ ὁποίου τὴν νόθευσιν ἀναβιβάζομεν εἰς δικαίωμα!

Ἴσως μοὶ γείνῃ ἀντίρρησις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τεθῇ ἡ διάταξις αὕτη εἰς τὸ σύνταγμα, διότι δὲν ἀπαντᾶται εἰς ἄλλα συντάγματα. Τοῦτο, Κύριοι, εἶναι ἀληθές· δὲν ἀπαντᾶται εἰς ἄλλα συντάγματα· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεασθῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδέαν, πρέπει νὰ ἐξετάσητε βαθύτερον τὴν

αἰτίαν τῆς ἐλλείψεως τῶν συνταγμάτων ἐκείνων. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παραδεχθῆτε, ὅτι εἴμεθα πολὺ ὑποδεέστεροι τῶν ἄλλων ἐθνῶν ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν, καὶ ὅ,τι παρ' ἐκείνοις αὐτόματον σώζεται, παρ' ἡμῖν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην νομίμου συνδρομῆς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν π. χ. δὲν ὑπάρχει νόμος ῥητὸς περὶ τῶν προσόντων προξενικῶν καὶ διπλωματικῶν ὑπαλλήλων· τί παρατηρεῖται ὅμως; Κατ' ἔτος δημοσιεύεται βιβλίον, τὸ ὁποῖον διασπείρεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ περιλαμβάνει τοὺς διορισμοὺς καὶ τοὺς προβιβασμούς· διότι ἡ κυβέρνησις ἐκείνη, μολονότι δὲν ἔχει τι νομικὸν ἐμπόδιον, μολαταῦτα ἀπὸ πολιτικὴν ἠθικὴν ποτὲ δὲν προάγει εἰς ἀνωτέραν θέσιν τὸν ὑπάλληλον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει εἴτε ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα, εἴτε σειρὰν ἀρχαιότητος, οὔτε τὸν ῥίπτει εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ τοῦ ληστεύσῃ τὴν θέσιν. Ἡ δημοσίευσις σᾶς πείθει, ὅτι ἔχει καθαρὸν τὸ μέτωπον ἡ κυβέρνησις ἐκείνη. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ διοίκησις ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς γνωρίζετε, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν διοικουμένων. Ἡ διοικητικὴ συγκέντρωσις εἶναι ἄγνωστος. Τὰ δὲ πλεῖστα τῶν κρατῶν, καὶ ἰδίως τὰ Γερμανικὰ, πρὸ πολλοῦ κέκτηνται, ἀντὶ τοιούτου συνταγματικοῦ θεσμοῦ, τοὺς ἀναγκαίους νόμους περὶ προσόντων καὶ μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων.

Καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἦτο ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1833 τοιοῦτος θεσμός· ἀλλὰ τὰ τρία τέταρτα τῆς ὑπαλληλίας διὰ τῶν οἰκείων νόμων ὑπήγοντο εἰς ὡρισμένα προσόντα, καὶ ὅσοι ἠκολουθήσατε τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς περιόδου τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, θὰ ἐνθυμῆσθε, ὅταν ἐπαρουσιάσθη νομοσχέδιον ἐν τῇ βουλῇ περὶ μονιμότητος ἁπάντων τῶν ὑπαλλήλων, ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἐπολέμησεν αὐτὴν τὴν πρότασιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἠδυνήθη νὰ τὴν πολεμήσῃ μόνον διότι ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ τρία τέταρτα τῆς ὑπαλληλίας ὑπήγοντο εἰς ὡρισμένα προσόντα, καὶ ἡ παῦσις των εἰς ὡρισμένους κανόνας. Μολοντοῦτο τίς ἀγνοεῖ, ὅτι εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 δὲν συνετέλεσεν ἡ περὶ τὸ διαφθείρειν τὰς συνειδήσεις διὰ τοῦ μέσου κατάχρησις τῆς ἐξουσίας; Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κύριοι, στερούμεθα πάντων τούτων κατὰ τῶν νόμων καὶ τῶν ἠθῶν, καὶ διὰ τοῦτο, ἂν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ταύτης εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ λάβωμεν μέτρα, μὴ ὀκνήσωμεν. Ἐγὼ τοὐλάχιστον βλέπων, ὅτι τὰ δεινὰ τοῦ παρελθόντος ἐκ τούτου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐτρέφοντο, ἐπόθουν πάντοτε τὴν θεραπείαν τοῦ δεινοῦ τούτου πάθους καὶ νομίζω, ὅτι εἶναι ἄξιον ὑμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἔθνος ἀνέθετο τὰς ἐλπίδας του, ἀναχωροῦντες νὰ καταλείπητε μίαν μεγάλην αἰτίαν αἰωνίας εὐγνωμοσύνης.

ΣΗΜ. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη δι' ἀναστάσεως.

XIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΛΟΓΟΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 16 ΙΟΥΛΙΟΥ 1865

Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον περιωρίσθη κυρίως εἰς τὴν τετάρτην παράγραφον, δι' ἧς ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως ἐπιτροπῆς ἐδικαιολόγει τὰ ὡς ὑπὸ τῶν περιστάσεων ὑπαγορευθέντα διατάγματα τῆς νομοθετικῆς ἁρμοδιότητος, ἅτινα ἡ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Κουμουνδούρου κυβέρνησις εἶχεν ἐκδώσει, ἀπούσης τῆς Βουλῆς, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Βουλὴ ἤθελεν ἐπιεικῶς καὶ ἀμεροληπτως κρίνει καὶ ἀποφασίσει ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ μειοψηφία ὅμως τῆς ἐπιτροπῆς ὑποβαλοῦσα ἕτερον ἀπαντήσεως σχέδιον, ἐθεώρει ὅλας τὰς κυβερνητικὰς ἐκείνας πράξεις ἀντισυνταγματικὰς καὶ συνεπέραινεν, ὅτι τὸ Σῶμα τῶν ἀντιπροσώπων ἤθελε τὰς κρίνει αὐστηρῶς καὶ μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τὸ Σύνταγμα. Ἰδοὺ τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν ἵσταντο τὰ διαφωνοῦντα μέρη.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ σχεδίου τῆς μειοψηφίας εἶχεν ὑποβάλλει καὶ ὁ κ. Γ. Ἰακωβάτος ἴδιον, τὸ ὁποῖον διὰ μακρῶν ἀπὸ τοῦ βήματος ὑπεστήριξε καὶ ἀνέπτυξε. Τὸν κ. Ἰακωβάτον διαδεχθεὶς ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κ. Βράϊλας ἐδικαιολόγησε τὴν διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπερήσπισε τὰ ὑπ' αὐτῆς ληφθέντα μέτρα.

Μετὰ τὸν κύριον Ὑπουργὸν τὸ βῆμα ἀνῆλθεν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.

Κύριοι !

Παρεβιάσθη, ὡς εἴδετε, ἡ τάξις τῆς συζητήσεως, διότι ἐνῶ, προσκαλέσαντος τοῦ κ. Προέδρου τοὺς κ.κ. Βουλευτὰς, νὰ συζητήσωσι κατὰ παρά-

γραφον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, οὐδεὶς παρουσιάσθη νὰ ζητήσῃ γενικὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως, καὶ ἐνῷ τρεῖς συνάδελφοι ἔλαβον τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ πρώτου παραγράφου, εἷς τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων λαβὼν τότε τὸν λόγον ἐπεχείρησε γενικὴν ἐξέτασιν τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἡ ἀπάντησις διαλαμβάνει· ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι καὶ ὁ ἀξιότιμος αὐτὸς συνάδελφος ἔφερεν ἀντὶ γενικῆς συζητήσεως προώρως σήμερον τὸ ζήτημα περὶ τῶν βασιλικῶν διαταγμάτων, τὸ ὁποῖον ζήτημα εἶναι ἀντικείμενον τοῦ τετάρτου παραγράφου τοῦ βασιλικοῦ λόγου καὶ ἑπομένως τοῦ τετάρτου παραγράφου τῆς ἀπαντήσεως.

Πιστεύω, ὅτι θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχικὴν τάξιν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθωμεν εἰς ἀποτέλεσμα, συζητοῦντες τὸν τέταρτον παράγραφον πρὶν ψηφίσωμεν τοὺς τρεῖς πρώτους. Διὰ τοῦτο ἤθελον ἀκολουθήσει εὐθὺς ἀμέσως τὴν τάξιν τῶν παραγράφων, ἐὰν ἄλλος τις δὲν ἤθελε γενικὰς παρατηρήσεις νὰ φέρῃ, ἂν δὲν ἐνόμιζον καθῆκον μου, νὰ μὴ ἀφήσω νὰ παρελθωσιν ἀνεξέταστοι αἱ θεωρίαι τοῦ σχολάρχου τῆς νέας σχολῆς, τοῦ ἀξιοτίμου προλαλήσαντος.

Δὲν θέλω ὁμιλήσει περὶ του ζητήματος τῶν βασιλικῶν διαταγμάτων, διότι ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρέπει νὰ ἦναι πλήρης καὶ πρέπει νὰ γείνῃ μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς ἀπαντήσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας πρέπει ἐξάπαντος νὰ χωρισθῇ. Θέλω περιορισθῆ αὐστηρῶς, ἀκολουθῶν τὴν σειρὰν τῆς ὁμιλίας τοῦ ἀξιοτίμου προλαλήσαντος, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας μᾶς ἀνεκοίνωσεν.

Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, μᾶς εἰδοποίησεν, ὅτι παρουσιάζεται ὡς ὑπουργὸς τοῦ Στέμματος, καὶ ὅτι ἐνόμισε καθῆκον αὐτοῦ νὰ ἔλθῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἀκολουθεῖ. Ἐγώ, ἀκούσας αὐτοῦ μετὰ προσοχῆς, ἐθαύμασα πῶς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, γενόμενος σύμβουλος τοῦ Βασιλέως, ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ εἰς Αὐτὸν συμβουλὰς τοιαύτας, ὁποίας ἀποδεικνύουσιν αἱ ἰδέαι τὰς ὁποίας σήμερον ὑπεστήριξεν, ἀντὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς γνώμας, τὰς ὁποίας ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πρὸ πολλοῦ ὑπηγόρευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑποχρεωτικῶς ὑπηγόρευσεν εἰς τὴν βασιλείαν. Ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας ἔπρεπε περισσότερον παντὸς ἄλλου ν' ἀτενίζῃ εἰς τὴν ἀληθῆ γνώμην καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ ἰδέαν, ἣν ἐπισήμως ἡ Εὐρώπη ἐξέφρασε περὶ βελτιώσεως τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐπεθύμουν ν' ἀνατρέξῃ εἰς γεγονότα πολὺ παρελθόντα, οὔτε εἰς ἱστορικὰς τοῦ παρελθόντος ἐρεύνας· εἶχον τὴν ἀπαίτησιν ν' ἀναγνώσῃ μόνον τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ Ὀκτωβρίου, καὶ ν' ἀναγνώσῃ ἔπειτα, τί εἶπον διὰ τῶν ὀργάνων αὐτῶν αἱ κυβερνήσεις, ὁσάκις παρουσιάσθη ἀφορμὴ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἔπρεπε νὰ

ἐρωτήσῃ, διὰ ποῖον λόγον ἡ Εὐρώπη ἐδέχθη νὰ καταλύσῃ τὰς συνθήκας της, πῶς παρεσύρθη ἀπὸ μικρὸν ἔθνος ν' ἀνακαλέσῃ ἀρχὰς, τὰς ὁποίας οἱ βασιλεῖς ἄνευ σπουδαίων λόγων καὶ ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης δὲν ἀνακαλοῦσι. Δὲν ὑπάρχουν ἆρά γε λόγοι, οἵτινες ἔπεισαν τὴν Εὐρώπην, ὅτι πρέπει νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ τοῦ μικροῦ κράτους; Ἀφοῦ δὲ εἶδε τοὺς βασιλεῖς τούτους ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποδεχθῶσι καὶ ὅλην τὴν συνδρομήν των εἰς αὐτὴν νὰ παράσχωσιν, ἵνα ἱκανοποιήσωσι πληρέστερον τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς, ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι εἰργάσθησαν νὰ εὕρωσι χάριν αὐτῆς ἕνα πρίγκηπα ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, δὲν ὤφειλεν ὁ κ. Ὑπουργὸς νὰ ἐγκύψῃ εἰς τὰ αἴτια καὶ εἰς τοὺς λόγους τῶν συνθηκῶν; Ἂν ἐξήταζε τὰς συνθήκας ἐκείνας ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἤθελεν ἰδεῖ, ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἐν συμβουλίοις ἐπισήμοις συνελθοῦσα, ἀνεδίφησεν ὅλον τὸ παρελθὸν ἀπὸ τοῦ 1833· εὗρηκεν, ὅτι ἡ ἐπιθυμία, τὴν ὁποίαν διὰ τῶν συνθηκῶν ἐκείνων τοῦ 1832 ἡ Εὐρώπη ἀπέδειξε, δὲν ἐξετελέσθη· καὶ ἑπομένως ἐνόμισεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη ν' ἀσπασθῇ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ν' ἀποδώσῃ δίκαιον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τύχην καλλιτέραν. Τί δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπῆρξε τὸ γενικὸν παράπονον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅλων τῶν ἐποχῶν; Ὅτι παρεβιάζετο τὸ σύνταγμά των.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, παρουσιασθεὶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου βασιλέως διὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ὅπως δώσῃ εἰς τὸ νομοθετικὸν Σῶμα τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς λόγον, φθάσας εἰς τὰ περὶ Ἑλλάδος, ἐξέθεσε τὰ γενόμενα εἰς Ἀθήνας, εἶπε πρὸς τὸ φιλελληνικὸν ἔθνος τῶν Γάλλων, ὅτι ἐλπίζει πλέον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς αὐξηθεῖσα μετὰ τὴν μεταβολὴν καὶ ἔχουσα ἤδη νέον ἀρχηγὸν, θέλει σπεύσει εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν θεσμῶν της καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ ἀγαπῶσα τοὺς νόμους της. Ἐνθυμεῖσθε προσέτι, Κύριοι, ὅτι μετ' οὐ πολὺ παρουσιάσθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων κυβερνήσεων, ἵνα συγχαρῶσι κατὰ τὴν 1ην τοῦ ἔτους τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα Γεώργιον, καὶ πάλιν ἐπανέλαβον πρὸς αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἀφοσίωσις πρὸς τοὺς συνταγματικοὺς θεσμοὺς θέλει προαγάγει τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον διοικεῖ, καὶ αὐτὴ θέλει δοξάσει τὸν βασιλέα αὐτοῦ.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τί ἔρχεται καὶ μᾶς διδάσκει σήμερον; Ὑποστηρίζει μίαν πολιτικὴν ἀνατροπῆς τῶν νόμων καὶ ἀσεβείας πρὸς αὐτοὺς, μίαν πολιτικὴν, οὐχὶ μόνον ὀπισθοδρομοῦσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὑπολειπομένην, ὡς πρὸς τὴν νομιμότητα, πολὺ κατωτέρω ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ὑπὸ συνταγματικοὺς θεσμοὺς ἐπὶ δεκαοκτὼ περίπου ἔτη, διότι κατ' ἐκείνην δὲν ἀναφέρεται παρὰ ἓν παράδειγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπεκαλέσθη τὴν *ἀνάγκην* πρὸς δικαιολόγησιν τῆς παραβιάσεως τῶν τύπων

τοῦ συντάγματος· καί, πρὸς ἔπαινον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πρὸς ψόγον τῆς σημερινῆς, ἡ ἀνατραπεῖσα ἐκείνη πολιτικὴ περιωρίσθη ἐντὸς τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν παραβίασιν τοῦ συντάγματος καὶ δὲν ἔδειξε τὴν διαγωγὴν τὴν ὁποίαν ἔδειξαν οἱ σήμερον, τῆς καταφρονήσεως τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν! Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους λέγω εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ἀνέγνωσαν τὰ διατάγματα, δὲν δύνανται νὰ φανῶσιν ὑπερβολικοί. Καὶ μολονότι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1843 ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ὄθωνα τὸ Σύνταγμα, μολονότι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1862 δὲν ἐπέβαλε τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς θεσμοὺς εἰς τὸν Βασιλέα, ὅστις τὰ εὗρεν, καὶ ὅστις εἶναι προϊὸν τῆς ἐπαναστάσεως· καὶ μολονότι ἡ Συνέλευσις τοῦ 1843 ἐπεβλήθη εἰς τὸν Ὄθωνα ἐνθυμεῖσθε μὲ πόσην ἀβροφροσύνην προσεφέρθη εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐκείνην! Ἀλλ' ἡ πολιτική, ἥτις μᾶς φέρεται πρὸς ἐξέλεγξιν σήμερον, δὲν ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδόν. Ἡ Συνέλευσις κατεφρονήθη, ἡ Συνέλευσις ἐποδοπατήθη, καὶ ἡ τιμὴ αὐτῆς καὶ ἡ τοῦ ἔθνους περιφρονήθησαν. Καὶ ἐπὶ κακῇ πίστει κατηγορήθημεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἤμεθα ἐν τῇ Συνελεύσει πληρεξούσιοι, καὶ τὸ ἔθνος. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἔγειναν ἐπεμβάσεις εἰς τὰ δικαιώματά μας· διετάχθημεν νὰ μὴ ἀποτελειώσωμεν τὸ ἔργον, ὅπως ἐλάβομεν παρὰ τοῦ λαοῦ τὴν ἐντολήν, μ' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν! Μᾶς ἐπεβλήθησαν θεσμοί, ἐνῷ κατὰ τὸ 1843 ἐγένοντο ἁπλαῖ παρατηρήσεις εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀπερρίφθησαν. Εἰς δὲ τὴν Συνέλευσιν τοῦ 1862 δὲν ἐσυγχωρήθη νὰ ἐργασθῇ ἀνεξαρτήτως καὶ ἐλευθέρως, ἀλλ' ἠπειλήθη καὶ κατηναγκάσθη νὰ δεχθῇ ὅ,τι ἡ συνείδησις αὐτῆς καὶ τοῦ ἔθνους ἀπέκρουον. Αὐτὴ εἶναι ἡ πολιτική, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν· αὐτὸ εἶναι τὸ μέλημα, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐρευνῶν καὶ ἐξετάζων τὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία εἰς τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος ἐξήσκησε τόσον μέρος, καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ μέλλον μέγα διὰ τὸν τόπον! Παρεσύρθη καὶ οὗτος ἀπὸ τὰ ῥεῦμα τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς μὲ τόσην εὐκολίαν καὶ χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα! Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐνόμισεν, ὅτι εἰς οὐδὲν πρέπει νὰ λογίζηται τὰς ἐξωτερικὰς συμβουλάς, τὰς τόσον ἐπισήμους καὶ τὰς τόσον ὑποχρεωτικάς, καὶ ἀρκεῖται μόνον νὰ καταχωρίζῃ εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, ἀναγγέλλων πρὸς τὸ ἔθνος, ὅτι αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐρώπης εἶναι φιλικαί!

Πολλὴν ὥραν ἠγόρευσεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, προσπαθῶν ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ κυρίου Ἰακωβάτου, καθ' ἣν οἱ θεσμοὶ οἱ συνταγματικοὶ τρέχουσι κίνδυνον, καὶ ὅτι ὑπάρχει συνωμοσία κατ' αὐτῶν, εἶναι χίμαιρα. Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἠδίκησε τὸν ἀξιότιμον συνάδελφόν μας, ὅστις, καίτοι μὴ ἔχων προχείρους ἀποδείξεις, ἦλθε νὰ εἴπῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τοιαῦτα, ἀλλ' ὅστις, ἂν ἔσφαλε διὰ τοῦτο, δὲν ἔχει ὅμως ἄδικον

νὰ λυπῆται καὶ νὰ θλίβηται, διότι βλέπει τὰς ἐλπίδας ἀποτυγχανούσας.

Εἰσῆλθεν ἔπειτα ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἴς τινας θεωρίας περὶ μειονότητος καὶ πλειονότητος. Δὲν ἀποκρούει, ὅτι ἡ μειονότης πολλάκις ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ ὄπισθεν αὐτῆς μίαν μεγάλην πλειονοψηφίαν, ἀλλ' ἐπρόσθεσεν, ὅτι ἐνίοτε περιορίζεται εἰς μόνον τὸν ἀριθμόν, ὁ ὁποῖος τὴν συγκροτεῖ. Ἐλησμόνησεν ὅμως νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ τὰς πλειοψηφίας, ἐλησμόνησεν ὅτι ἡ πλειονότης πολλάκις τῶν ἀντιπροσώπων δὲν ἀντιπροσωπεύει οὔτε τὴν ἐλαχίστην μειοψηφίαν τοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ πλειοψηφία ἐντὸς ἀντιπροσωπικοῦ τινος Σώματος, χωρὶς νὰ ἔχῃ μίαν κἂν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος σύμφωνον πρὸς τὰς ἰδέας της. Ἐγὼ ὅμως παραδέχομαι, ὅτι ἡ μειονότης πρέπει νὰ ὑποκύπτῃ εἰς τὴν πλειονότητα, ὅτι πρέπει νὰ πείθηται εἰς τὸν κοινὸν νόμον· ἀλλὰ πολὺ κακῶς ἐκτιμᾷ τὰ πράγματα ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, κρίνων καὶ δογματίζων οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὰ συμβάντα τῆς Συνελεύσεως· καὶ λίαν ἀξιοκατάκριτος εἶναι ὁ ἐξετάζων ἱστορικῶς τὰ πράγματα καὶ ὑποστηρίζων, ὅτι ἡ μειονότης ἐκείνη τῆς Συνελεύσεως δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις. Ἂν ὡς ἱστορικὸς ἐν τῇ εὐσυνειδησίᾳ καὶ ἀμεροληψίᾳ του ἔρριπτε βλέμμα ἐπὶ τῆς μειονότητος ἐκείνης, ἤθελεν ἰδεῖ, ὅτι ὡς πρὸς τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα διήρεσαν τὴν Σενέλευσιν, ἡ μειονότης ἐκείνη ἦτο μεγάλη πλειοψηφία. Καὶ κανεὶς ἂς μὴ με ὑπολάβῃ τόσον ἀσυνείδητον, ὥστε νὰ ἐλαττώσω τὴν ἀξίαν τῶν ἀποτελούντων τὴν πλειονότητα ἀτόμων, καὶ ἰδίως τῆς ἐξ Ἑπτανήσου ἐλθούσης ἐπικουρίας.

Ἀλλά, Κύριοι, ἐνθυμούμενος, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς πολιτικῆς προήρχετο ἐκ τῶν ἰδεῶν, ἐκ τῶν ἐλπίδων, ἐκ τῶν πόθων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἔκαμνε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1862, ἐνθυμούμενος, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑπτάνησος δὲν εἶχε κοινὴν τύχην μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς κλονισμοὺς ἐκείνους, ὅτι δὲν διῆλθε τὸ τριακονταετὲς ἐκεῖνο διάστημα, τὸ ὁποῖον διῆλθεν ἡ Ἑλλάς, καὶ ἑπομένως δὲν εἶχε καθόλου ἀφορμὴν οὔτε νὰ γνωρίζῃ, οὔτε νὰ πάθῃ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν τὰ παθήματα, τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ἡ Ἑλλάς, ὑποστηρίζω ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον μεγάλην βαρύτητα. Ἐὰν δὲ οὕτως ἀκριβῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἐξήταζε τὰ πράγματα ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, ἤθελεν ἰδεῖ, ὅτι οἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐκεῖνοι πληρεξούσιοι, οἵτινες συνεκρότουν τὴν μειονοψηφίαν ἀπετέλουν μίαν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐπέφερε διὰ τῆς ἐπαναστάσεώς του τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ἐρρίφθη εἰς αὐτὴν ἄνευ αἰτίας καὶ ἄνευ σκοποῦ. Ἡ Ἑλλὰς ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα περὶ ἐμπεδώσεως νέων ἀρχῶν, περὶ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ συνταγματισμοῦ, περὶ ἀμετακλήτου ἐγκαταστάσεως τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων.

Ἀλλὰ περιπλέον, Κύριοι, ἡ μειονότης ἐκείνη ἦτο πλειοψηφία καταπληκτική, ἀπέναντι μιᾶς μειοψηφίας μικροσκοπικῆς. Πῶς δὲ κατήντησε μειονότης;—Διὰ πράξεων τὰς ὁποίας ὅλοι ἐνθυμούμεθα. Ἡ μειοψηφία ὑπῆρχε πλειοψηφία, καὶ ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῆς Κυβερνήσεως· ἀλλ' ἡ πλειονότης δὲν προσεκλήθη εἰς τὰ πράγματα· ἀντὶ δὲ ταύτης προσεκλήθη εἷς γέρων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ὁ κ. Βάλβης, καὶ ἐμόρφωσεν Ὑπουργεῖον, ὅπερ δὲν ἠρίθμει, εἰμὴ τέσσαρας μόνον ψήφους ἐν τῇ Συνελεύσει, τὰς ψήφους τῶν μελῶν αὐτοῦ. Οἱ νέοι Ὑπουργοὶ ἐδήλωσαν τὴν ἀδυναμίαν των καὶ ἀπεποιήθησαν τὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ τοῖς εἶπον, ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπαιτεῖ καὶ πρέπει νὰ δεχθῆτε. Ὁποία ἦτον ἡ ἀνάγκη;—Μία παρεκτροπὴ ἀπὸ τοῦ συνταγματισμοῦ! Ἀλλ' ἔστω, δὲν ἔβλαπτε τίποτε, ἂν ἡ παρεκτροπὴ αὕτη δὲν εἶχε τὰς ῥίζας εἰς συστηματικὴν πολιτικήν· ἐν πρώτῃ, δευτέρᾳ ἢ τρίτῃ εὐκαιρίᾳ ἤθελον ἐπανέλθει τὰ πράγματα εἰς τὴν προσήκουσαν τάξιν. Ἀλλ' ὄχι· εἰς τοῦτο τὸ σχέδιον προσετέθη δεύτερον. Τὸ Ὑπουργεῖον συνεφωνήθη *ν' ἀποσυρθῇ* ἐκ τῆς Συνελεύσεως μετὰ τῆς πεσούσης μειοψηφίας, καὶ ἀπεσύρθησαν ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς μῆνας, καὶ τοιουτοτρόπως κατωρθώθη νὰ τεθῇ ἐκποδῶν ἡ Συνέλευσις, ἕως οὗ ἐκπερατωθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ τῆς Ἑπτανήσου. Καὶ τότε, ἐλθόντων νέων ἀντιπροσώπων, μὴ λαβόντων μέρος εἰς τὴν μεταβολήν, χαιρόντων μόνον, διότι ἀπηλλάγησαν τῆς προστασίας τοῦ ξένου, ποθούντων τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἡ Ἑλλὰς ἐπόθει αὐτούς, ἀλλὰ μὴ γνωριζόντων, ὅτι ὑπῆρχεν ἀνάγκη μεγάλων κοινῶν ἐγγυήσεων, ὅπως τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα λυθῶσι κατὰ νέαν πολιτικήν, τὴν πολιτικὴν τῆς μεταβολῆς, τὰ πάντα ἐματαιώθησαν τότε, καὶ ἡ Συνέλευσις ἐξουδετερώθη. Καὶ τῳόντι, ἅμα ἡ στρατιὰ ἐπῆλθε, τὸ πεσὸν ὑπουργεῖον μετὰ τῆς μειοψηφίας ἐπανέρχεται, καὶ ἔκτοτε μετὰ τῶν νέων ἀντιπροσώπων τῆς Ἑπτανήσου ἀπήρτισε πλειονότητα. Ὁποῖα ἐθνικὰ συμφέροντα, ὁποία ὑγιὴς πολιτικὴ ἠξίου τῳόντι παρὰ τοῦ ἔθνους νὰ εἴπῃ· ἂς καταργηθῇ πρὸς ὥραν τὸ σύνταγμα, ἂς γείνωσιν ἐξαιρέσεις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ συντάγματος, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τῆς νέας τάξεως; Τὴν ἀκατανόητον ταύτην ἀνατροπὴν τῶν θεσμῶν χάριν μιᾶς πολιτικῆς ὤφειλεν ὁ κ. Ὑπουργὸς νὰ ἐξηγήσῃ ἀντὶ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς θεωρίας περὶ μειονότητος ματαίας καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν πολεμίας.

Παρεξενεύθη ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μὲ τὸν κ. Ἰακωβάτον, διὰ μακρῶν ὑποστηρίξας, ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίζῃ περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλ' ἐπίσης νὰ ὁρμᾷ ἐπὶ τοῦ παρελθόντος. Εἶμαι πολὺ σύμφωνος μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ πιστεύω, ὅτι διαφωνεῖ ὁ κ. Ἰακωβάτος. Μάλιστα, ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὸ παρελθόν· ἀλλ' ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ μόνον σῶζον τὰ ἔθνη, εἶναι ἡ φρόνησις, ἡ σύνεσις τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης ἐξουσίας, ἥτις ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ

συντάγματος ὡς ἡ ἐξουσία ἡ μετριάζουσα καὶ ἡ ἐπιβάλλουσα τὴν συνδιαλλαγήν. Ὑπάρχουσί τινα ζητήματα, τὰ ὁποῖα, ὅσον ἐναργῶς καὶ ἂν λύωνται διὰ τῶν ἀριθμῶν, δὲν δύνανται νὰ φέρωσι τὴν θεραπείαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ πᾶς φιλόπατρις Ἕλλην, ὅστις θέλει νὰ παύσῃ πλέον ὁ ἀγὼν τῶν πολιτικῶν, ἡ ἔρις περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἐξουσιῶν, ὁ πόλεμος τῶν μὲν πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν νόμων, τῶν δὲ πρὸς διάσωσιν αὐτῶν, καὶ νὰ ῥιφθῇ πλέον τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων. Συμμερίζομαι λοιπὸν, κατ' ἀρχὴν, καθολοκληρίαν τὴν γνώμην τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζῃ τὸ παρελθόν· ἀλλὰ θὰ τῷ εἴπω, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξέτασις, ἂν μὲ πλειοτέραν στοργὴν ἐφέρετο πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, δὲν ἤθελε τὸν ἀναπαύσει, διότι τὸ διαζύγιον πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἐκείνην πολιτικὴν, τὴν συμβιβάζουσαν καὶ κρατοῦσαν εἰς ἰσορροπίαν, τὸ διαζύγιον αὐτὸ λύει τυπικῶς μόνον τὰ ζητήματα, καὶ ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἀντιστάσεως εἰς κανὲν ἔθνος δὲν ἔφερε καλὰ ἀποτελέσματα· ἐξ ἐναντίας, ὅπου ὑπῆρξε πνεῦμα συντηρήσεως καὶ πνεῦμα προόδου, ἐκεῖ παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτὴν πολιτικὴν ἡ ἐναντία τάσις. Ἐνόσῳ οἱ Στουάρται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οἱ Βουρβῶνες εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξηκολούθουν τὸ σύστημα τῆς ἀντιστάσεως, ἠξεύρετε ὁποῖα κακὰ συνέβησαν καὶ εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον τόπον. Ῥίψατε ὅμως τὰ βλέμματά σας εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τῆς Ἀγγλίας, καὶ θέλετε ἰδεῖ, ὅτι ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ εὐτυχία, ἀφ' ὅτου ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ βασιλεία συνεμάχησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ θεωρῶσιν ὡς ζήτημα φιλοτιμίας, τὸ νὰ ὑποχωρῶσιν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους· καὶ ἀφότου τὸ πνεῦμα τὸ συμβιβαστικὸν κατέστη ὑπολήψεως καὶ φιλοτιμίας ζήτημα εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐξουσίας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἡ πρόοδος τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ ὡς ἐπικρατείας καὶ ὡς κοινωνίας. Παρετηρήσατε, Κύριοι, αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων τὴν σημερινὴν πολιτικήν· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ μέγας ἀνὴρ νομίζει, ὅτι δύναται νὰ σώσῃ, εἶναι ἡ *ὑποχώρησις*.

Ἔρχομαι ἤδη, Κύριοι, ἐγγυτέρω τοῦ ζητήματος. Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶπεν, ὅτι εἶναι ἄξιαι ἀγχόνης αἱ κυβερνήσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ὠθοῦσιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἢ τὴν ἀταξίαν τὰ ἔθνη. Συμφωνῶ καθ' ὁλοκληρίαν μὲ τὴν γνώμην του, καὶ νομίζω, ὅτι κατεδίκασεν αὐτὸς ἑαυτὸν, διότι ἔρριψε τὸν σπόρον τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἔθνους ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ. Σᾶς εἶπον, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη καταφρονεῖ τὰ πλέον ἱερὰ καὶ ὅσια, καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἔστω δι' οἱουσδήποτε σκοπούς.

Θέλω σᾶς ἀναγνώσει μετ' οὐ πολὺ τὴν προκήρυξιν τοῦ Βασιλέως, ὅταν

ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ θέλετε ἰδεῖ, ἂν κάμητε προσεκτικήν τινα παραβολὴν μεταξὺ τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἥτις τὸν περιεστοίχισε κατόπιν, καὶ ἐκείνης τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐν τῇ καρδίᾳ του, ὅταν κατῆλθεν ἁγνὸς καὶ ἀθῶος ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, καὶ θέλετε ἰδεῖ τὴν ἀπότομον διαφορὰν,καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κατατάξητε τὴν πολιτικὴν, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, εἰς τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασα.

Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποθέσῃ τις, ὅτι περιορίζομαι εἰς λόγους μόνον, σᾶς προσθέτω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις αὕτη, ἂν δὲν εἶχε τοσοῦτον ἔρωτα εἰς τὰ χαρτοφυλάκια, ἠδύνατο εἰς μίαν ἐποχὴν παρελθοῦσαν νὰ θέσῃ ὅλα τὰ μέσα εἰς χεῖρας τῆς βασιλείας, ὅπως ἐπέλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τῆς νοσούσης πολιτείας τὸ πνεῦμα τοῦ μετριασμοῦ καὶ τῆς ἰσορροπίας, ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσισε νὰ τὸ κάμῃ, μολονότι εἶδεν, ὅτι ἐδεινώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὰ πράγματα, καὶ ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἀπὸ τὴν δείνωσιν ἐκείνην, ἄνευ οὐδεμιᾶς πολιτικῆς μεταβολῆς, νὰ ἐπέλθῃ ἡ εἰρήνη τὴν ὁποίαν ποθεῖ ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸ Ἔθνος· καὶ ἐπροτίμησαν τὰ χαρτοφυλάκια, μολονότι ἔβλεπον, ὅτι ἔμελλον νὰ ἐκτραπῶσι τῶν νόμων, νὰ ποδοπατήσωσι τὸ σύνταγμα, μόλις ἐξελθὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Συνελεύσεως. Ἐδύναντο, ἐὰν πλειότερος πατριωτισμὸς κατώρθονε νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ, νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Βασιλέα καὶ νὰ τῷ εἴπωσιν· ἡ συνέλευσις ἀπεπερατώθη, ὑπηρετήσαμεν τὴν βασιλείαν, ὅπως ἐνομίσαμεν κάλλιον, ἀλλὰ συμβουλεύομεν τὸν Βασιλέα νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ, διότι δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐπωφελῶς τὸ στάδιον τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν· μᾶς ἐπιβάλλεται τὸ καθῆκον ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Ἔθνους ν' ἀπέλθωμεν πλέον καὶ λάβε φροντίδα πρὸς βελτίωσιν τῶν πραγμάτων. Ἐὰν τοιαύτην γνώμην ἔδιδον εἰς τὸν Βασιλέα, καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐξέτεινε τὰς χεῖρας καὶ ἐλάμβανεν, ἔστω καὶ ἀπὸ τὸν δρόμον, ἑπτὰ ἀνθρώπους, ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαντήσῃ τοιαύτην ἀντίστασιν ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν βασιλικὸν λόγον, διότι ὅλοι ἀγαπῶμεν τὸ ἔθνος καὶ ἠθέλομεν προτιμήσει νὰ θυσιάσωμεν εἰς τὸ συμφέρον τοῦ τόπου τοὺς τύπους, καὶ ὅλοι ἠθέλομεν εἶσθαι πρόθυμοι νὰ μὴ κρίνωμεν τὰ πεπραγμένα, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Βασιλεὺς μας εἶναι νέος ἄπειρος τῶν πολιτικῶν καὶ ὅτι ὁδηγεῖται ὑπὸ ξένων.

Ἀλλ' ὄχι μόνον τοῦτο δὲν ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ὅλας τὰς δυσκολίας, ἀπεφάσισε νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτὴν καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν αὐτὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ὡς δημοσιογράφος κατέκρινε! Δὲν πιστεύω, Κύριοι, δημοσιογράφος νὰ ἔγραψεν, ὅ,τι ἐγράφη ἀπὸ τὸν κάλαμον τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν! οὐδεὶς ἄλλος εἶπεν, ὅτι: *ἀφ' ὅσα εἴδομεν, οὐχὶ μόνον δὲν βλέπωμεν τίποτε ὀρθὸν ἐκ τῶν πραχθέντων, ἀλλὰ ἀπελπιζόμεθα καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος.*

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μετέβη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν διαταγμάτων. Δὲν θέλω νὰ τὸν ἀκολουθήσω εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, διότι οὔτε ἡ σειρὰ μὲ φέρει, οὔτε θέλω νὰ ἐμπέσω εἰς τὴν παγίδα, ἥτις πρόκειται νὰ στηθῇ. Καθὼς παρετήρησα, Κύριοι, ὅλος ὁ σκοπὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως εἶναι, νὰ ἠμπορέσῃ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης αὐτῆς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ἐκ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Βασιλέα. Ἐννοεῖται, ὅτι εἰς ἐπιστολήν, ἥτις ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Βασιλέα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεριληφθῇ ἀληθὴς καὶ ἀνεξάρτητος γνώμη περὶ τῆς εὐθύνης τῆς Κυβερνήσεως, διότι δὲν γινώσκομεν πάντες τὰς λεπτότητας τοῦ συνταγματισμοῦ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πάντες, ὅτι ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν Βασιλέα εἶναι ἀπάντησις πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον. Δὲν ἐπιθυμοῦν ν' ἀφήσωσι τὰ ζητήματα γυμνὰ ὑπουργικά, ὁποῖα εἶναι, ὁσάκις παρουσιάζονται ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν νομοσχέδια, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ πρόκειται νὰ στείλῃ πρὸς τὸν Βασιλέα, θέλουν ν' ἀναγκάσωσιν, εἴτε ὅλους, εἴτε ὀλίγους, εἴτε τοὺς πλειοτέρους ἐξ ἡμῶν νὰ λύσωμεν ζήτημα ὅλως ὑπουργικόν, ὥστε τὸ αἴσθημα τῆς ἀβροφροσύνης καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Βασιλέα, νὰ διαφθείρῃ ἢ νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ δὲν συλλογίζονται, Κύριοι, οὔτε κἂν τοὺς μέλει, ὅτι πρόκειται κἄτι ἀνώτερον τοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν ὡς ὑπουργοὶ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ ὅτι λύοντες τὸ ζήτημα εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, καθιεροῦσι τὴν *ἀρχὴν* τῆς ἀνάγκης ὡς νόμιμον καὶ σταθερὰν *ἀρχὴν* ἐξαιρέσεως εἰς τοὺς συνταγματικοὺς νόμους. Δὲν θέλουν νὰ μᾶς ἐπιτρέψωσι νὰ σχηματίσωμεν γνώμην ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων γεγονότων, τὰ ὁποῖα συνοδεύουσι μίαν ἑκάστην κυβερνητικὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ κατ' *ἀρχὴν* θέλουσι νὰ εἴπωμεν, ὅτι θέλομεν ἐκτιμήσει τὰς πράξεις, οὐχὶ κατὰ τὸ Σύνταγμα, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις. Καὶ τέλος πάντων περιμένω ἐντελεστέραν καὶ καλλιτέραν συζήτησιν τῶν διαταγμάτων, διότι, τὸ ὁμολογῶ, δὲν δύναμαι νὰ συζητήσω μὲ τὸν ἀξιότιμον προκαλέσαντα, ὅστις ἐνόμισεν, ὅτι δικαιολογεῖται ἡ παραβίασις τοῦ συντάγματος, διὰ νὰ ἠμπορέσουν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Κεφαλληνίαν ὅλαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας νὰ δώσωσι βουλευτὰς ἰδίους! Ἡ Κυβέρνησις, κατ' αὐτόν, ἔκαμε καλὰ νὰ παραβιάσῃ τὸ Σύνταγμα καὶ νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου νὰ διαιρέσῃ τὴν ἐπαρχίαν εἰς πολλὰς καὶ νὰ διανείμῃ τοὺς βουλευτὰς κατ' ἀρέσκειαν. Ὑπουργός, Κύριοι, ὅστις ἀνερυθριάστως ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ σύνταγμα εἶναι οὐδόλως δύσκολον νὰ καταπατηθῇ, ὅταν δὲν χρειάζεται παρὰ μία ἀνάγκη, ὡς αὐτὴν τὴν ὁποίαν μᾶς ἀνέφερε, δὲν μοι ἀφίνει στάδιον συζητήσεως.

Σᾶς ὑπεσχέθην, Κύριοι, νὰ δείξω τὴν διαφορὰν τῆς ἐπικρατούσης πολι-

τικῆς, τὴν ὁποίαν οἱ ἀξιότιμοι σύμβουλοι τοῦ Στέμματος ἀκολουθοῦσι, πρὸς τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ὑπέσχετο ν' ἀκολουθήσῃ, ὅταν κατὰ πρῶτον ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Βασιλεύς. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸ ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς ἁγνὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ, καὶ αἵτινες, ἐννοεῖται, ἐθεώρει, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάρξωσι πάντοτε τῶν συμβούλων αὐτοῦ τὸ πρόγραμμα: *ἀναβαίνω τὸν θρόνον εἰς ὃν μὲ ἐκάλεσεν ἡ ψῆφος ὑμῶν. . . . .* κλπ.

Ἐν αὐτῇ, Κύριοι, τῇ προκηρύξει ἐγὼ εὐχαριστοῦμαι νὰ βλέπω τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Βασιλέως· πάντα τὰ λοιπὰ θεωρῶ ὡς ἔργα τῶν συμβούλων, καὶ διὰ τοῦτο ἀμείλικτος εἶμαι πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ πικρίας ὁμιλῶ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον φρονῶ, ὅτι ἡ ἀπάντησις πρέπει νὰ γείνῃ μὲ τὴν αὐτὴν διάκρισιν, πρέπει δηλαδὴ ἡ Βουλὴ νὰ δείξῃ ἐν τῇ ἀπαντήσει, ὅτι πραγματικῶς ἀσπάζεται τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ τιμήσωσι τὸν Βασιλέα, νὰ ἐνισχύσωσι τὸν θρόνον του, νὰ εὐτυχήσωσι τὴν Ἑλλάδα καὶ οὕτω νὰ ἐνθαρρύνωσι τὸν Βασιλέα, ὅπως προσκολληθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει ἡ προκήρυξις Αὐτοῦ· νὰ μείνῃ δὲ πάντη ξένον τῆς ἀπαντήσεως τὸ περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν ζήτημα.

Δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀπαντήσω εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ. Ἐκφράζω δὲ μόνον τὴν λύπην μου, διότι ἀρκεῖται καὶ εὐχαριστεῖται ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ διατηρῇ μόνον τοὺς τύπους τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὡς ἐὰν διενοήθη ἢ ὑπώπτευσε κανεὶς Ἕλλην, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δυνατὸν εἶναι νὰ εὑρεθῇ εἰς πόλεμον μετ' αὐτῶν, καὶ δὲν κατέστησεν ἀντικείμενον τῆς σημερινῆς συζητήσεως, οὔτε ποτὲ ἐνεθυμήθη τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι περὶ τοῦ παρελθόντος, τὰς αἰτίας, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδουσι τὴν μεταβολὴν τοῦ Ὀκτωβρίου, καὶ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εὐσυνειδήτως πολιτευόμενοι πάντες, καὶ λαὸς καὶ Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις, πρέπει νὰ ἔχωμεν. Καὶ λυποῦμαι πολύ, διότι ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, μεθ' ὅσα μᾶς εἶπε σήμερον, δὲν ἀντιπροσωπεύει, φαίνεται, καμμίαν ἄλλην πολιτικήν, παρὰ τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία τὴν Ἑλλάδα προώριστε καὶ θεωρεῖ ὡς ταμεῖον ἀρχαιοτήτων!

XIIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΛΟΓΟΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 22 ΙΟΥΛΙΟΥ 1865.

Κύριοι !

Λαμβανω τὸν λόγον μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν συμμερίζεται τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐξέφρασαν δύο συνάδελφοι χθές· ὁ κ. βουλευτὴς Κέας καὶ ὁ κ. βουλευτὴς Παξῶν*, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ συζητήσεις, εἰς ἃς σήμερον ἐνασχολούμεθα, εἶναι μάταιαι καὶ περιτταί, τὸ μὲν διότι δι' αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξοφληθῇ τὸ δάνειον τῶν ἑξήκοντα ἑκατομμυρίων, τὸ δὲ διότι δεν δύναται νὰ ἐπανορθωθῇ ἡ ἀδικία ἡ γενομένη πρὸς τὸν κ. Κυπριάδην κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν πληρεξουσίων· διότι, ἂν τοιαύτας ἰδέας καὶ τοιαύτας ἀρχὰς πρεσβεύωσιν οἱ βουλευταί, δὲν δύνανται οἱ ἀντιφρονοῦντες νὰ εὕρωσι θέσιν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, διότι δὲν ἔχουν καμμίαν ἐντολὴν νὰ ἐκπληρώσωσι, καὶ ἔπρεπε νὰ ἀπέλθωσιν. Ἐλπίζω ὅμως,

* Ὁ κ. Κυπριάδης καὶ ὁ κ. Δ. Μακρῆς.

ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ σκοποῦσι νὰ μὴ παραβιάσωσι τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, νὰ ὑπερασπίζωνται καρτερικῶς καὶ μετὰ ζήλου τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἐν τῷ συντάγματι διετήρησεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, δηλονότι τὸ ἥμισυ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἐλπίζω, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι, εὑρόντες τὴν Ἑλλάδα εἰς ὑψηλὴν περιωπὴν, τὴν τῆς συνταγματικῆς πολιτείας, δὲν θέλουσι καταδεχθῆ ν' ἀποδείξωσιν αὐτὴν ἀναξίαν τῆς θέσεως ταύτης.

Λαβὼν τὸν λόγον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως συζητήσεων, ἐξέφρασα τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Βουλὴ ἔπρεπε ν' ἀποφύγῃ τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν διαταγμάτων, διὰ τοὺς λόγους οὓς ἐξέθεσα τότε· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἰδίως ὁ ἀξιότιμος πρόεδρος τοῦ Ὑπουργείου ἐπενέβη εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι καὶ πάλιν νὰ λάβω τὸν λόγον εἰς τὴν γενικὴν ταύτην συζήτησιν.

Δὲν μὲ παρεκίνησεν εἰς τοῦτο, Κύριοι, τὸ ζήτημα τῶν προσωπικοτήτων, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἐκ παρεξηγήσεως τῶν λόγων μου, διότι τὰ προσωπικὰ ζητήματα δὲν ἐνδιαφέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Βουλὴν, καὶ ὁσάκις τὴν ἐνδιαφέρουσιν, εἶναι δευτερευούσης ἀξίας. Ἀλλὰ θέλω ἐπασχολήσει τὴν Βουλὴν, ὅσον δύναμαι συντόμως, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγόρευσις τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ ἔφερεν εἰς μέσον.

Δύο εἶναι ἰδίως τὰ ζητήματα ταῦτα· τὸ ζήτημα τῆς τάξεως, καὶ τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομίας· διότι ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, δίδων λόγον τῶν πεπραγμένων καὶ ὑπερασπίζων τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεώς του, ἐξέθηκεν, ὅτι πρὸς συντήρησιν τῆς τάξεως, εὑρεθεὶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, προέβη εἰς τὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα προέβη, καὶ ὅτι ἐκτελῶν αὐτὰ ἐπρόσεξε πολὺ εἰς τὴν οἰκονομίαν, ὡς ὑπὸ πνεύματος τοιούτου ἐμφορούμενος.

Ἐξετάζω κατὰ πρῶτον τὸ ζήτημα τῆς τάξεως, ὄχι διότι ἡ οἰκονομία εἰς κράτος ἐνδεὲς, καθὼς εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν, δὲν ἔχει πρωτίστην ἀξίαν, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπιθυμῶ, οὔτε δι' ὀλίγον ἡ ἀντιπολίτευσις τῆς Συνελεύσεως νὰ μείνῃ μὲ τὴν εὐθύνην, ὅτι ἐγένετο αἰτία τῆς καταπατήσεως τοῦ θεμελιώδους νόμου αὐτὴ, ἥτις ὑπερησπίσθη τὸν θεμελιώδη νόμον μὲ τόσην καρτερίαν, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ καὶ δὲν τὸν ἐφήρμοσεν, οὔτε παρέλαβε αὐτὸν εἰς τὰς χεῖράς της διὰ νὰ τὸν φυλάξῃ.

Ἐννοῶ, Κύριοι, τὴν θέσιν τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ· ἐννοῶ ὅτι, ἐπιχειρῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν καταπάτησιν τοῦ θεμελιώδους νόμου, ἐννοῶ, ὅτι εἶναι ἠναγκασμένος νὰ προσφύγῃ εἰς ἐπιχειρήματα στενοχωρημένα, δὲν ἐπίστευον ὅμως, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἤθελεν ἀναπτύξει μέχρι προσβολῶν κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνταγωνίζεται, ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ πνεῦμα, αἱ ἀρχαὶ, αἱ τάσεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐκείνης

ἐνέπνεον φόβον διαταράξεως τῆς δημοσίας τάξεως. Ἠδυνάμην, ἵνα δικαιώσω τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐκείνην καὶ ἀφοπλίσω τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν τοῦ ὅπλου, μεθ' οὗ ὡπλίσθη, νὰ σταματήσω εἰς ταύτην μόνον τὴν ἀπάντησιν· ὅτι τίποτε δὲν συνέβη εἰς τὸ κράτος, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις διεμαρτυρήθη μὲν καὶ ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως, ἀλλὰ δὲν ἔδωκε καμμίαν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι μετέβαλε πολιτικὴν, διότι οὔτε ἄνευ λόγου ἀπεχώρησεν ἢ κρύφα, οὔτε ἀπεχώρησε διαρρήξασα πάντα δεσμὸν μετὰ τῶν καθεστώτων· ἐξεναντίας τὴν πέμπτην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλον τὰ ἔργα τῆς Συνελεύσεως νὰ ἐπισφραγισθῶσι διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ μέσῳ τῶν πληρεξουσίων, καὶ διὰ τῆς ὁρκομοσίας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ συντάγματος, ἡ ἀντιπολίτευσις προσῆλθε καὶ συνέπραξε μεθ' ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως, ἥτις ἔμελλε νὰ παγιώσῃ καὶ τὴν νέαν βασιλείαν καὶ τὸ νέον πολίτευμα καὶ τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ περιπλέον ἠδυνάμην νὰ εἴπω εἰς τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργόν: τί δικαίωμα ἔχετε νὰ ἐπιρρίπτητε τὴν μομφὴν ταύτην εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀφοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο οὔτε εἷς Ἕλλην καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὡπλίσθη, ὥστε νὰ εἴπητε, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις τὸν ὥπλισεν, ἵνα διαταράξῃ τὴν τάξιν, καὶ εἰς καμμίαν ἐπαρχίαν ἡ τάξις δὲν ἐταράχθη, διὰ νὰ εἴπητε, ὅτι ἕνεκεν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἡ τάξις ἐταράχθη, καὶ καμμία ἀντίπραξις δὲν ἐγένετο εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ὥστε νὰ μᾶς εἴπητε, σεῖς μοι ἀντιπράττετε, καὶ εἰς τὴν παράνομον εἴσπραξιν τῶν φόρων οὐδεμίαν ἀπηντήσατε δυσκολίαν, διὰ νὰ αἰτιασθῆτε τὴν ἀντιπολίτευσιν; Λέγω δὲ ταῦτα, ἐλπίζων ὅτι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς δὲν φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν βαρύνει διόλου εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ἐν τῷ τόπῳ τάξεως, ὥστε τὴν διατήρησιν αὐτῆς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ν' ἀντιποιηθῇ ὁλόκληρον ἡ Κυβέρνησις. Δὲν βλέπω λοιπὸν, Κύριοι, ἄλλο τι νὰ δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φόβων του περὶ τάξεως ἢ μόνον τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει τοιαύτῃ περιελαμβάνοντο τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες εἰργάσθησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οὕτω ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν ἕξεις διαταράξεως τῆς τάξεως, ἀρυόμενος αὐτὰς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔλαβε μέρος ἐνεργόν. Ἀλλ' ἡ ἀντιπολίτευσις, Κύριοι, καθόσον ἀφορᾷ τὰς ἐπαναστάσεις, ἔχει ἰδέαν καθαρὰν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ὀφείλει νὰ ἀγνοῇ, διότι εἶναι ἐπισήμως διατετυπωμένη· ἔχει τὴν ἰδέαν, ὅτι *αἱ ἐπαναστάσεις δὲν εἶναι ἔργον τῶν ἀτομικῶν θελήσεων*· πρεσβεύει τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς 10 Ὀκτωβρίου προῆλθεν ἕνεκα τῆς διανοητικῆς προόδου τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἐτελείωσε καὶ ἐπέτυχε, διότι ὑπῆρχεν ὁμόθυμος καὶ γενικὴ πεποίθησις εἰς ὅλον τὸ ἔθνος περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς. Δὲν εἶνε λοιπὸν τὸ πνεῦμα τῆς εὐταξίας, δὲν εἶναι ἡ μανία τοῦ νὰ εὑρί-

σκηται τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος αἰωνίως εἰς διαπληκτισμοὺς, εἰς διαιρέσεις, εἰς φόβους, εἰς δυστυχήματα, ἅτινα ἐνέπνεον τὴν ἀντιπολίτευσιν· ἀλλ' ἡ 10 Ὀκτωβρίου ἦτο ἡ φυσικὴ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἦτο ἡ πεποίθησις ἡ γενικὴ, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξαπλωθῆ καθ' ὅλον τὸ ἔθνος· καὶ ἂν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἤθελεν ἐνθυμηθῆ, ὁποῖοι ἄνδρες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἂν ἐνθυμεῖτο τὸν κ. Βούλγαρην, τὸν κ. Ροῦφον, τὸν κ. Ζαΐμην καί τινα ἄλλα πρόσωπα, ἤθελεν ἰδεῖ, ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶχε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ταραξίου. Ὁ κ. Ροῦφος, ὁ κ. Βούλγαρης, ὁ κ. Ζαΐμης, ἄνθρωποι ταραξίαι, ὁρμηθέντες εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, διότι ἐνεφοροῦντο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀταξίας!

Ἠναγκάσθην, Κύριοι, νὰ εἴπω τὰ ὀλίγα ταῦτα, διότι τὸ ζήτημα ἐγγίζει δυνατὰ τὴν τιμὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ διότι ἐχρησίμευσεν ὡς ἐπιχείρημα πρὸς ὑποστήριξιν μιᾶς πράξεως, τὴν ὁποίαν ἀποδοκιμάζει ἡ κοινὴ συνείδησις, τῆς παραβιάσεως τοῦ θεμελιώδους νόμου. Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ ἐπαναστάσεις τῆς ἀτομικῆς θελήσεως· ὑπῆρξάν ποτε καὶ κινήματα ἐμπνευσθέντα ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀταξίας· ταῦτα ὅμως ἀφίνω διὰ τοὺς πυρπολητὰς τῶν ἀρχείων.

Ἀλλὰ περιπλέον, εἶχε τάχα ἀφορμὴν νὰ φοβῆται ἡ κυβέρνησις, ὅτι ἡ τάξις ἠδύνατο νὰ κλονισθῇ κατὰ τὰς ἐκλογάς;—Οὐδαμῶς· διότι ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν κατῆλθε κἂν ὡς σῶμα εἰς αὐτὰς πολιτικὸν, καὶ οὔτε προκηρύξεις ἐξέδωκεν, οὔτε ὑποψηφίους ἔθεσεν, οὐδὲ συστηματικόν τι ἐνήργησε πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν διελύθη ἡ Συνέλευσις, ἢ καθ' ἣν ἀπεχώρησεν ἡ ἀντιπολίτευσις, τὰ μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν ἠρνήθησαν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν πρὸς τὰ τῆς συμπολιτεύσεως, καὶ ἀρξαμένης τῆς προπαρασκευῆς τῶν ἐκλογῶν, ἐγένοντο ἄνευ δισταγμῶν καὶ μετὰ σπουδῆς οἱ συνδυασμοὶ καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας, καὶ οὔτε ἡ μία, οὔτε ἡ ἄλλη μερὶς ἐδεσμεύθη ἐκ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπερ ἠκολούθει ἐν τῇ Συνελεύσει, καὶ τοὺς διαπληκτισμοὺς ἐλησμόνησαν οἱ πάντες, μόνον σκοπὸν προτιθέμενοι τὴν ἐπιτυχίαν των. Τούτων οὕτω γενομένων, ἐρωτῶ τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργὸν νὰ μοὶ εἴπῃ, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ πλάσῃ τοιοῦτον ἐπιχείρημα πρὸς δικαιολόγησιν μιᾶς πράξεως τόσον τολμηρᾶς, ὁποία εἶναι ἡ καταπάτησις τοῦ συντάγματος! Πῶς εἶναι δυνατὸν ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους, οἱ ὁποῖοι ζῶσιν ἐν τῷ ἔθνει, οἱ ὁποῖοι εἶναι σύγχρονοι, οἱ ὁποῖοι βλέπουσι τὰ πράγματα, καὶ οἱ ὁποῖοι συμπράττουσι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς πείσητε, κ. Πρωθυπουργὲ, ὅτι ἡ αἰτία τῆς καταπατήσεως τοῦ συντάγματος ἦτο ὁ φόβος τῆς διαταράξεως τῆς τάξεως; ἂν δὲ ἰσχυρίζεσθέ τι διὰ τὴν λῃστείαν καὶ νομίζω, ὅτι κἄτι ἰσχυρίσθητε, εἶναι ἀνάξιον λόγου τὸ ζήτημα, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔπαυσεν ἡ λῃστεία, δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐκτάκτων ἐκείνων

κατὰ τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἡ κοινὴ συνείδησις ἠγανάκτησεν. Ἐνθυμεῖσθε βεβαίως ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐλήφθησαν ἔκτακτα μέτρα καὶ ἀντισυνταγματικὰ καὶ ἐναντία τῶν νόμων, ἐνῷ καθεὶς ἔλεγεν: ἂς μεταχειρισθῶμεν τὰ πλέον ἔκτακτα μέτρα, ἵνα ἀπαλλαχθῇ ὁ τόπος ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάστιγα! Ὑπῆρξαν ἐνίοτε τοιαῦται περιστάσεις, ἀλλ' ἡ σημερινὴ δὲν ἦτο τοιαύτη. Καὶ ἂν ἐνθυμῆται ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς τὸ 1856 καὶ 1857, οἱ λησταὶ εἶχον περικυκλώσει την πρωτεύουσαν καὶ εἶχον ὑψώσει τόσον ὑπερήφανον κεφαλὴν, ὥστε ἐτόλμησαν νὰ διαβῶσι τὴν θάλασσαν ἐνώπιον καὶ διὰ μέσου τῶν λιβυρνίδων καὶ τῶν φρουρίων καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Χαλκίδα ἄνευ ἐναντιώσεως, καὶ νὰ ληστεύσωσιν οἰκίαν κειμένην ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, παρούσης τῆς χωροφυλακῆς, παρούσης φρουρᾶς, καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἀνενόχλητοι. Εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν πλεῖσται αἰχμαλωσίαι ἐγένοντο, καὶ μολαταῦτα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδεμία ἀνάγκη παρουσιάσθη, ὅπως καταπατηθῇ τὸ σύνταγμα, καὶ δὲν κατεπατήθη.

Ἀναιρέσας κατὰ τὴν ἰδέαν μου τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀνάγκης, νομίζω, ὅτι εἶναι περιττὸν ν' ἀσχοληθῶ εἰς τὰ διατάγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μόνον ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσι. Μολοντοῦτο συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς ἐπασχολήσω ἔτι μικρὸν εἰς τὰς ζητήματα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας σχετικῶς μὲ τὰς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Κυβέρνησις θέλουσα, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν, παρεβίασε τὰ ἄρθρα 60 καὶ 61 τοῦ συντάγματος, τὸ ἄρθρον 8 τοῦ κανονισμοῦ τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὸν νόμον περὶ μισθολογίου αὐτῆς, καὶ ηὔξησε τὴν χωροφυλακὴν κατὰ 40 ἐνωματίας, ἑπομένως ηὔξησε καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους. Ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἔκαμε λόγον περὶ τούτων, καὶ ἐνθυμεῖσθε τί εἶπεν: ... *Ἐπεθύμουν νὰ τακτοποιήσω τὸ κράτος, ἐπεθύμουν νὰ παραιτήσω ἀπὸ τὴν διαχείρισίν μου ποσὸν 230,000 δραχμῶν, τὸ ὁποῖον ὁ προϋπολογισμὸς δίδει διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν.*—Ἐξετάζων τὰς δύο ταύτας ἰδέας, ἐπικαλοῦμαι, ὅ,τι σᾶς εἶπον ἀπ' ἀρχῆς, δηλονότι ἐλπίζω, ὅτι οἱ βουλευταὶ, εὑρόντες τὴν Ἑλλάδα εἰς περιωπὴν τόσον ὑψηλὴν, ἐλευθέρου συνταγματικοῦ κράτους, δὲν θέλουσι καταδεχθῇ, ν' ἀποδείξωσιν αὐτὴν ἀναξίαν τῆς θέσεως ταύτης.

Ἠθέλησεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, παραβαίνων τὸ σύνταγμα καὶ τοὺς εἰρημένους νόμους νὰ τακτοποιήσῃ τὸ κράτος!— Ἂν τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἔλεγεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς πρὸς δικαιολόγησιν ἑνὸς νομοσχεδίου, ὅπερ ἐπαρουσίαζεν, ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἦτον ὅλως δικαιολογημένος, διότι ἡ τακτοποίησις τοῦ κράτους εἶναι τῷ ὄντι λόγος μεταβολῆς τῆς νομοθεσίας, ἀλλ' ἡ τακτοποίησις τῆς ὑπηρεσίας εἶναι ἡ ἀνάγκη ἐκείνη, ἡ ὁποία εἰς ἐκ-

τάκτους καὶ σπανιωτάτας περιστάσεις ἐνδέχεται, νὰ συγχωρήσῃ τὴν καταπάτησιν τοῦ θεμελιώδους νόμου ; — Ἀφ' ἑτέρου μήπως ἐβελτιώθη ἡ ὑπηρεσία ; Δὲν πιστεύω ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ν' ἀρνηθῇ, ὅτι διετήρησε τὴν ἐθνοφυλακὴν μέχρις 20 Ἰουνίου, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Βουλῆς, ὅτε διέλυσε τὰ 2/3, καὶ ὅτι τὸ 1/3 διέλυσε μόλις κατὰ τὴν 8 ἢ 10 Ἰουλίου, καὶ ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο εἶχε καὶ τὴν ἐθνοφυλακὴν καὶ τὴν χωροφυλακὴν εἰς ἐνέργειαν. Ἑπομένως δὲν εἶναι κἂν ἀληθὲς ὅ,τι σᾶς εἶπε· δὲν εἶναι ἀληθὲς οὔτε, ὅτι ἀντικατέστησε τὴν ἐθνοφυλακὴν διὰ τῆς χωροφυλακῆς πρὸς τακτοποίησιν, οὔτε ὅτι ἤθελε νὰ παραιτηθῇ τῆς διαχειρίσεως τῶν 230,000 δραχμῶν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, διότι ταύτας οὐ μόνον ἐξήντλησεν, ἀλλὰ τὰς ἐξήντλησεν ἐντὸς ἓξ μηνῶν· διότι τοῦ ἔτους 1865 δὲν ἔχομεν παρὰ ἓξ μῆνας παρελθόντας, καὶ οὐ μόνον τὰς ἐξήντλησεν εἰς ἓξ μῆνας, ἀλλὰ καὶ ὑπερέβη τὸ ποσὸν, τὸ ὁποῖον ὁ προϋπολογισμὸς τῷ ἐχορήγει, διότι ἐξώδευσε 260,000 δραχμῶν ἀντὶ 230 !

Ἀκούσατε, Κύριοι, μετὰ πλείονος ἀκριβείας τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα, ἀθετοῦσα τὸ σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις, εἰς ὁποῖον ἀποτέλεσμα ἔφερον οἰκονομικῶς.

Ὑπεβλήθη εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀναπληρωματικὴ πίστωσις λόγῳ ἐξόδων δημοσίας ἀσφαλείας	δρ.	330,000
Ἐξηντλήθη ἡ πίστωσις διὰ τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν	»	230,000
Ηὐξήθη ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν λόγῳ δημοσίας ἀσφαλείας ἐκ τοῦ μισθοῦ 40 ἐνωμοτιῶν	»	240,000
Τὸ ὅλον	δρ.	800,000

ἔξοδα δημοσίας ἀσφαλείας τοῦ ἔτους 1865 ἀντὶ δραχμῶν 230,000 κατὰ τὸν προϋπολογισμόν.

Ἐτακτοποίησε λοιπὸν τὸ κράτος διὰ τῆς καταπατήσεως τοῦ θεμελιώδους νόμου ; Καὶ τί περιπλέον, Κύριοι ;—Καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι εἶχεν ἀνάγκην δυνάμεώς τινος κατὰ τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις τῶν ἐκλογῶν, οὐχὶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἀνατρεπτικὰ σχέδια τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ προβλέψῃ, μήπως συμβῶσι ταραχαὶ καὶ χυθῇ αἷμα, μάθετε, ὅτι εἶχε κλεισμένους ἐντὸς τῆς πόλεως Κερκύρας 536 στρατιώτας · · · · · · · · · Τὸ βεβαιῶ τοῦτο, Κύριοι. Καὶ ἐκτὸς τούτου γνωρίζετε, οὐδὲ πιστεύω νὰ τὸ ἀρνηθῇ ἡ Κυβέρνησις, ὅτι εἰς τὴν Ἑπτάνησον διατηρεῖται στρατὸς δαπανῶν 800,000 δραχμάς. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ σᾶς ἐνθυμίζω, ὅτι ἡ Ἑπτάνησος ὁλόκληρος ἔχει Διοικητικὴν Ἀστυνομίαν, ἧς ἡ ὕπαρξις μάλιστα, ὅπως εἶναι ὠργανισμένη, ἀντιβαίνει εἰς τὸ σύνταγμα, καὶ ἥτις κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κυρίου Σωτηροπούλου, δαπανᾷ κατ' ἔτος 500,000. Παραλείπω τοὺς δισχιλίους νεοσυλλέκτους.

Φόβος λοιπὸν, Κύριοι, ἐπαναστάσεως δὲν ὑπῆρχεν· ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς Σῶμα πολιτικὸν, ἀλλὰ ἀντιπολιτευόμενοι καὶ συμπολιτευόμενοι κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς ἀδελφοὶ νὰ περαιώσωσι τὰς ἐκλογάς· ἡ λῃστεία δὲν παρουσίαζεν ἔκτακτόν τινα χαρακτῆρα· καὶ μολαταῦτα ἐξωδεύσατε χωρὶς νόμον, δι' ἔξοδα δημοσίου ἀσφαλείας, δραχμὰς 800,000, ἐκτὸς τῶν ὑπερόγκων ἐξόδων τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῆς Ἀστυνομίας.

Ἐξαντλήσας, Κύριοι, τὸ ζήτημα περὶ δημοσίας ἀσφαλείας, μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα τὸ ἀφορῶν τὴν οἰκονομίαν. Θέλω ἐξετάσει, ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐξελθοῦσα τοῦ συνταγματικοῦ νόμου, καὶ εὑρεθεῖσα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξέλθῃ—τὸ παραδέχομαι διὰ μίαν στιγμὴν,—ἐσεβάσθη τὸν ἄλλον νόμον, τὴν ἄλλην ἀναπόδραστον ἀνάγκην, ἂν ἐσεβάσθη καὶ ἐφύλαξε τὸν νόμον τῆς *οἰκονομίας*. Θέλω ἐξετάσει κατὰ πρῶτον τὴν οἰκονομίαν ὡς πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν, καὶ μετέπειτα, θέλει μὲ συγχωρήσει ἡ Κυβέρνησις νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις καὶ περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους.

Διὰ νὰ πεισθῆτε, Κύριοι, ἂν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀφομοίωσιν ἠκολούθησε τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας, πρέπει νὰ παραβάλητε τὰ ἔξοδα ἅτινα ἡ Ἑπτάνησος ἐξώδευεν ὑπὸ τὴν προστασίαν, πρὸς τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἐξοδεύει ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Κουμουνδούρου. Ἔχω ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους διὰ τὸ ἔτος 1865, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Συνέλευσιν ὑπέβαλεν ὁ ἀξιότιμος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς κύριος Σωτηρόπουλος κατὰ τὴν ἀφομοίωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπρότειναν εἰς τὴν Συνέλευσιν, καὶ τῆς ὁποίας δὲν ἀπεμακρύνθη ἡ Κυβέρνησις, ὁ προϋπολογισμὸς ἀναβαίνει εἰς 3,648,911 δραχμάς. Εἰς τὰ ἔξοδα δὲ ταῦτα δὲν περιλαμβάνει ὁ κύριος Ὑπουργὸς τὰς 600,000 δραχμὰς τὰς ὁποίας ὑποθέτει, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξοδεύῃ τὸ κράτος διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑπτανήσου· ὑπέθετε δὲ, ὅτι ἤθελον ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ ἀφαιρεθῆ 500,000 διὰ τὴν ἀστυνομίαν τῆς Ἑπτανήσου. Ἐν τούτοις ἡ ἀστυνομία τῆς Ἑπτανήσου δὲν κατηργήθη, ὥστε τὸ ποσὸν μένει 3,648,911 δραχμάς, καὶ προσέτι πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς 600,000 δραχμὰς διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀνέβησαν εἰς 800,000. Τοιουτοτρόπως τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου ἀναβαίνουσιν εἰς 4,448,911 δραχμάς· ἐπὶ δὲ τῆς προστασίας κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1862 τὰ ἔξοδα ἀνέρχονται εἰς λίρας 174,753· τὸ 1863 εἰς λίρας 143,131· ὥστε ὁ μέσος ὅρος εἶναι 4,450,000 δραχμαὶ, ἡ διαφορὰ εἶναι 1,089 δρ. Δηλαδὴ ἡ ἄρσις τῆς προστασίας ἔφερεν ἐλάττωσιν εἰς τὰ ἔξοδα 1,089 δρ. ἀλλ' ἡ κατάργησις τῆς προστασίας δὲν κατήργησε καί τινα ἔξοδα; Κατήργησε πρῶτον τὰ ἔξοδα τῆς Γερουσίας 120,000 δραχμὰς, τὰ ἔξοδα τῆς Βου-

λῆς 152,000, τὴν διαφορὰν τοῦ μισθοῦ τοῦ Ἁρμοστοῦ πρὸς τὴν Βασιλικὴν χορηγίαν 120,000 δραχμάς. Εἶναι προσέτι καὶ ἡ στρατιωτικὴ εἰσφορά, τὴν ὁποίαν ἐπλήρονεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ Ἰόνιον κράτος, διὰ νὰ τὸ κατέχῃ ἡ Ἀγγλία, ἀναβαίνουσα εἰς 25,000 λίρας. Ἐδῶ ὅμως ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ εἰσφορὰ καταργεῖται, ἀλλ' ἡ Ἑπτάνησος ἔχει ἀνάγκην στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Νομίζω, ὅτι διὰ νὰ μὴ ἀδικήσω τὴν Κυβέρνησιν, διότι πρόκειται νὰ τὴν δικάσω, ἔχω μόνον τὸ δικαίωμα νὰ καταβιβάσω τὰς 500,000 δραχμὰς τῆς Ὑψηλῆς Ἀστυνομίας, διότι ἡ Ἀστυνομία αὕτη, ὡς μὴ ὑπάρχουσα ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τὸ Ἰόνιον κράτος, καὶ διότι ἡ ἰδία Κυβέρνησις, ὡς διαλαμβάνει ἡ ἔκθεσις τοῦ κυρίου Σωτηροπούλου, ἐπρότεινεν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Ἀστυνομία πρέπει νὰ καταργηθῇ. Τοιουτοτρόπως, Κύριοι, ἀναφαίνεται πλεόνασμα τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν ἐξόδων τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς κατοχῆς ἐκ δραχμῶν 890,911 ὡς ἀκολούθως:

Προϋπολογισμὸς ἐξόδων Ἑπτανήσου κατὰ τὴν Κυβέρνησιν			δρ. 3,648,911
Ἔξοδα στρατοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ			» 800,000
Τὸ ὅλον διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἑπτανήσου			δρ. 4,458,911
Προϋπολογισμὸς ἐπὶ τῆς προστασίας.— Μέσος ὅρος τῶν ἐτῶν 1862 καὶ 1863			δρ. 4,450,000
Ἐκπίπτονται ἕνεκα τῆς ἄρσεως τῆς προστασίας:			
Ἔξοδα Γερουσίας	δρ.	120,000	
Ἔξοδα Βουλῆς	»	152,000	
Διαφορὰ μισθοῦ τοῦ Ἁρμοστοῦ	»	120,000	
Ὑψηλὴ Ἀστυνομία	»	500,000	892,000
Τὸ ὅλον			δρ. 3,558,000
Διαφορὰ ἐπὶ πλέον			δρ. 892,000

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός, ὁμιλῶν περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους, μᾶς εἶπεν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους εἶναι δύσκολος μέν, οὐχὶ δὲ καὶ τοιαύτη, ὁποίαν ἐκ κακεντρεχείας οἱ ἀντίπαλοί του παρουσιάζουσιν αὐτήν, καὶ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει ὑποβάλει εἰς τὴν Βουλὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους, διὰ τῆς ὁποίας θέλει ἀποδείξει τὴν ἀλήθειαν ταύτην· σπεύδει δὲ μάλιστα ἀπὸ τοῦδε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Βουλήν, ἀναγγέλλων, ὅτι τὸ κράτος ἐτράφη καὶ ἔζησε διὰ μόνων τῶν εἰσοδημάτων του, διότι τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις συνωμολόγησεν, ἐχρησίμευσαν πρὸς ἐξόφλησιν ἀρχαιοτέρων δανείων. Συγχωρήσατέ μοι, Κύριοι, νὰ ἐξετάσω ἀμφότερα· ἀλλὰ πρὸ τούτου κάμνω τὴν παρατήρησιν, τὴν πολὺ δικαίαν, ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν παρέλειψε καθῆκον πολὺ φανερόν· ἀντὶ

νὰ μᾶς παραπέμπῃ εἰς τὸ μέλλον, ἀντὶ νὰ μᾶς λέγῃ, ὅτι μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμέρας θέλει φέρει τὸν καθρέπτην τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ὤφειλε νὰ τὸν ἔχῃ ἡτοιμασμένον καὶ νὰ τὸν φέρῃ σήμερον, ὁπότε συζητεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων ζητημάτων καὶ τὸ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου, καὶ ἀφοῦ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς ὅλα τὰ σχέδια τῆς ἀπαντήσεως ὑπάρχουν εἷς ἢ δύο παράγραφοι περὶ τῶν οἰκονομικῶν, καὶ ἀφοῦ μάλιστα ὁ βασιλικὸς λόγος, ὅστις εἶναι ἔργον ὑπουργικόν, πραγματεύεται περὶ τῶν οἰκονομικῶν. Δι' ὅλα ταῦτα, Κύριοι, τίς δύναται νὰ τὸν βιάσῃ; Δὲν ἔφερε τὴν ἔκθεσιν· πρέπει ἡμεῖς νὰ φροντίσωμεν ἐκ τῶν ἐνόντων νὰ παραγάγωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, καὶ εἴμεθα δικαιολογημένοι ἐὰν σφάλωμεν· ἐλπίζω δὲ ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν θέλει σπεύσει τὰ σφάλματα ταῦτα νὰ τὰ ἐπανορθώσῃ.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, Κύριοι, μοὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι πολὺ χειροτέρα ἀφ' ὅ,τι ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς τὴν παρουσιάζει. Ἀφίνω τὰ ἐλλείμματα τῶν παρελθόντων ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1861—1864 ἀναβαίνουσιν εἰς δραχ. 12,714,000. Αὐτὸ τὸ ἔτος τὸ 1865 νομίζω, ὅτι θέλει παρουσιάσει ἔλλειμμα μεταξὺ πέντε—ἓξ ἑκατομμυρίων, καὶ ἐνῷ, ὅπως γνωρίζετε, ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καὶ περισσότερον τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον εἶναι κεκλεισμένον, ἀκούσατε ἀκόμη τί μᾶς περιμένει.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Πάντοτε ἦτο κλεισμένον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κλειδωμένον μὲ κλειδιά, ἀλλ' ἤνοιγε. Μὴ ὑποθέτετε, ὅτι ἐκθέτων τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, θέλω ἐκ τοῦ ἐλλείμματος, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται, νὰ ἀποδείξω, ὅτι κατεστρέψατε τὴν οἰκονομίαν· θέλω ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἐσφάλετε ὑπερβάντες τὰ ὅρια τῆς ἐπιτετραμμένης διαχειρίσεώς σας, σπαταλῶντες. Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ζήτημα, ἀρκεῖ νὰ σᾶς ἐνθυμήσω, κύριε Σωτηρόπουλε, πόσαι πιστώσεις προερχόμεναι ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἰουλίου ἐπισωρεύονται εἰς τὸν προϋπολογισμόν.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Τοῦ 1864.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τοῦ 1864 καὶ 1865, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἐξεδόθησαν, ἄλλαι εἶναι εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἄλλαι περιμένονται ἀναποφεύκτως.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῆτε πότε ὑπεβλήθησαν αἱ πιστώσεις τοῦ 1863· ὑπεβλήθησαν ἅμα ἤλθομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν· θὰ εἰπῇ λοιπὸν ὅτι ἄλλος τὰς ἐδημιούργησε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς αὐτὸ δὲν σᾶς ἀθωόνω· διότι ἀφ' ἧς ἐγκαθιδρύθη ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, πλὴν τῶν πρώτων τεσσάρων μηνῶν τῆς ὑπουργίας τοῦ κ. Βούλγαρη, οὐδεμίαν ἄλλην μερίδα τῆς ἡμετέρας θεωρῶ ὡς αἰτίαν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ δὲν τὸ δέχομαι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὑμεῖς βέβαια δὲν εἶσθε ἀρχηγὸς μερίδος.

Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, κύριε Σωτηρόπουλε, τί ἠμπορεῖτε νὰ ἀπαντήσετε εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξαντλήσεως τῶν ἰδιαιτέρων βοηθημάτων; Τὰ ἰδιαίτερα βοηθήματα ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν εἰς 103,000 δραχμὰς ἐξωδεύσατε δὲ τὰς 100,000 μέχρι τέλους Μαΐου, ἤτοι ἐντὸς πέντε μηνῶν ἐκ τοῦ κεφαλαίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εὐκολώτερον δύναται νὰ οἰκονομηθῇ, ὅταν μία Κυβέρνησις, προνοοῦσα διὰ τὴν διοίκησιν, βλέπῃ, ὅτι δὲν ἐπαρκοῦν οἱ πόροι της.

Λοιπὸν, διαψεύδων τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι μὲν δύσκολος, ἀλλ' ὄχι καὶ κακὴ, σᾶς λέγω, ὅτι τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον ἀπαιτεῖται αὔριον νὰ ἔχῃ διὰ τὰς τακτικὰς δαπάνας τῶν Ἀθηνῶν 845,000 δραχ. καὶ προσέτι τὸ αὐτὸ ταμεῖον ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ληξιπρόθεσμα γραμμάτια 1,350,000· ἤτοι τὸ ὅλον 2,195,000 ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἐντὸς τοῦ Ἰουλίου.

Τί ἄλλο συμβαίνει, Κύριοι; Ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου ἡ Ἑπτάνησος ἔχει ἀνάγκην νὰ λαμβάνῃ τὸ πρὸς διοίκησίν της χρηματικὸν ἐξ Ἀθηνῶν, διότι ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου διὰ τῆς ἀντισυνταγματικῆς πράξεως, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἡ Κυβέρνησις, τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἑπτανήσου μεταβαίνουσιν εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας, εἰς τὴν Ἰόνιον Τράπεζαν, ἥτις θέλει τὰ εἰσπράττει.

Γνωρίζετε, ὅτι ἡ Ἑπτάνησος ἔχει μόνον ἕνα πόρον, τὰ τελωνεῖα, καὶ μεταξὺ τῶν τελωνείων τὰ μόνα ἄξια λόγου εἶναι τὰ τρία, τῆς Κερκύρας, τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου. Ἀπὸ τῆς πρώτης λοιπὸν Αὐγούστου ἔχει ἀνάγκην ἡ Ἑπτάνησος νὰ τρέφηται ἀπὸ τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον, καὶ τὰ ἔξοδά της κατὰ μῆνα εἶναι 350,000 δραχ. ὥστε ἀπαιτοῦνται τὸν μῆνα Ἰούλιον 2,545,000 νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου, μόνον δι' ἕνα μῆνα καὶ μόνον δι' Ἀθήνας καὶ Ἑπτάνησον.—Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς: ἡ μηνιαία δαπάνη, τὴν ὁποίαν σᾶς προανέφερα διὰ τὰ ἔξοδα ἐκ δραχ. 845,000—πληρωμὴ ἐντόκων γραμματίων ληξιπροθέσμων δραχ. 580,000—διὰ τὴν Ἑπτάνησον ἐπὶ ἕνα μῆνα ἔξοδα 350,000 καὶ τὸ δάνειον τοῦ Βούρου, τὸ ὁποῖον ἀντισυνταγματικῶς ἡ Κυβέρνησις συνωμολόγησε καὶ εἶναι πληρωτέον τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 400,000, ὥστε ἐντὸς 40 ἢ 50 ἡμερῶν ἀπαιτεῖται τὸ κεντρικὸν ταμεῖον νὰ ἔχῃ δραχμὰς 4,640,000. Ταῦτα, Κύριοι, σᾶς τὰ βεβαιῶ, καὶ προκαλῶ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, ἂν νομίζῃ ὅτι σφάλλω, νὰ τὰ διαψεύσῃ.

Αὐτὴ εἶναι, Κύριοι, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, ἡ κατὰ τὸν κύριον Πρωθυπουργὸν δύσκολος μὲν, οὐχὶ ὅμως, ὡς οἱ κακεντρεχεῖς ἀντίπαλοι τῆς Κυβερνήσεως τὴν παριστάνουσιν. Μὴ λησμονήσητε δὲ, ὅπερ ἐν ἀρχῇ σᾶς εἶπον, ὅτι τὸ ἔλλειμμα τῶν ἐτῶν 1861 μέχρι 1864 ὑπερβαίνει τὰ 12 ἑκατομμύρια, τοῦ δὲ τρέχοντος ἔτους ἔσεται μεταξὺ 5 καὶ 6 ἑκατομμυρίων. Τὸ ὅλον δηλαδὴ 17—18 ἑκατομμυρίων ἔλλειμμα.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὴν δευτέραν διαβεβαίωσιν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, εἰπόντος πρὸς τὴν Βουλὴν, ὅτι, ἂν καὶ ἐπιφυλάττεται νὰ σᾶς φέρῃ κατόπιν τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους, σᾶς δίδει ὅμως ἀπὸ τοῦδε τὴν εὐάρεστον ἀγγελίαν, ὅτι ἐζήσαμεν μὲ τὰ εἰσοδήματά μας· καὶ δὲν εἶναι μικρὸν, εἶπε, νὰ μάθῃ ἓν ἔθνος, ὅτι τὰ εἰσοδήματά του ἐπήρκεσαν εἰς τὰς ἀνάγκας του. Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ στηρίζεται εἰς τὰ ἑξῆς: ὁμολογῶ, λέγει, ὅτι ἐδανείσθην, ἀλλὰ τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἔλαβα ἐχρησίμευσαν εἰς ἐξώφλησιν προγενεστέρων δανείων.

Κατὰ πρῶτον θέλω ἐξετάσει τί ἐδανείσθη καὶ κατόπιν τί ἐπλήρωσεν, ἔπειτα πόσα χρειάζεται νὰ πληρώσῃ καὶ ποῦ θὰ τὰ εὕρῃ.

Γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀντισυνταγματικῶς ἐδανείσθη 400,000 δραχ. ἀπὸ τὸν κ. Βοῦρον, τὸν Μάρτιον τοῦ 1865, δηλαδὴ δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς Βουλῆς· ἐπίσης τὸν αὐτὸν μῆνα ἐδανείσθη παρὰ τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης 1,000,000 δραχμάς. Ἀλλὰ μὴ νομίζετε, ὅτι εἶναι μόνον αὐτοὶ οἱ ἔκτακτοι πόροι τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ πορισθεῖσα διεχειρίσθη ἡ Κυβέρνησις. Πρῶτον εἶχε, καθὼς γνωρίζετε, τὴν ἄδειαν νὰ δανείζεται ἐπὶ τοῦ δανείου τῶν 6,000,000, καὶ εἰσέπραξεν ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως 647,000 δραχμάς. Δεύτερον, ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐξάγεται, ὅτι ὠφείλοντο τὴν 25 Ἰουλίου 1864 ἐκ τῶν ἐντόκων γραμματίων 2,913,322 δραχ. δηλαδὴ τόσα ἦσαν εἰς κυκλοφορίαν, καθ' ἣν ἡμέραν εἰσῆλθε τὸ Ὑπουργεῖον εἰς τὰ πράγματα, τὴν σήμερον δὲ εἶναι ἐξηντλημένον τὸ ποσὸν καὶ τῶν 3,000,000· εἰσέπραξε λοιπὸν ἡ παροῦσα Κυβέρνησις 86,328 δραχ. δυνάμει τοῦ δανείου τῶν ἐντόκων γραμματίων. Ἠξεύρετε τρίτον, ὅτι ἐγένετο νόμος περὶ ἐκποιήσεως φθαρτῶν κτημάτων, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ πεμπτημόριον τοῦ τιμήματος καταβάλλεται εἰς χρήματα καὶ κατατίθεται εἰς τὴν Τράπεζαν ἐπὶ τόκῳ. Δὲν κατετέθη εἰς τὴν Τράπεζαν κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου, διαχειρισθὲν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ἑπομένως εἰσέπραξε καὶ διαχειρίζεται ὑπ' εὐθύνην της δραχ. 300,000, ἔκτακτον πόρον τοῦ κράτους. Τέταρτον, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Σωτηρόπουλος εἶχεν ἀναγγείλει εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ὅτι ἔμελλε νὰ εἰσπράξῃ ποσὸν 410,017 δραχ. ἀναλογοῦν εἰς τὴν εἰσφορὰν, τὴν ὁποίαν ἔμελλεν ἡ Ἑπτάνησος νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν αὐτῆς ἐπὶ μῆνας ἑπτά. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ γείνῃ ἡ ἀφομοίωσις, ὅπως ὑπελόγιζε, τὸν Δεκέμβριον 1864, ἐγίνετο τὸν Φεβρουάριον 1865, ὅθεν εἰσέπραξε δραχ. 470,665 λόγῳ στρατιωτικῆς εἰσφορᾶς, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τέταρτος ἔκτακτος πόρος, ὃν ἡ Κυβέρνησις εἰσέπραξεν.

Ἐνταῦθα παρακαλῶ, Κύριοι, νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχήν σας. Τί δι-

καίωμα ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ εἰσπράττῃ παρὰ τῆς Ἑπτανήσου φόρον στρατιωτικῆς εἰσφορᾶς; Δυνάμει τίνος νόμου δύναται νὰ ζητήσῃ τὰς 25,000 λίρας παρὰ τῶν ταμείων τῆς Ἑπτανήσου; Δυοῖν θἄτερον, ἢ ὑπάρχει ἀφομοίωσις πλήρης, ἢ δὲν ὑπάρχει· ἂν δὲν ὑπάρχῃ, δυνάμει τίνος νόμου ἐλάβετε παρὰ τοῦ Ἰονικοῦ ταμείου, ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ἰονίου κράτους στρατιωτικὴν εἰσφοράν;

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Πρώτην φορὰν αὐτὸ ἐρρέθη εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἀφ' ἧς ἤλθομεν εἰς τὰ πράγματα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἤμην ἀπών.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἅμα ἤλθομεν εἰς τὰ πράγματα, ἐφέρομεν ἀναπληρωτικὴν πίστωσιν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἔτους 1864 ἐκ δρ. 880,000 καὶ ἐπέκεινα. Εἰς τὴν ἔκθεσίν μου, λέγω, πῶς συνέβη τὸ τῆς Ἑπτανήσου.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τότε δὲν εἶχον εἰσπραχθῆ αἱ 25,000, ἀλλ' εἰσεπράχθησαν κατόπιν.—Αἱ 25,000 λίραι ἐπληρώθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σας.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τί ἔγειναν λοιπόν, κύριε Σωτηρόπουλε;

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸς εἶναι λογαριασμὸς τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Λοιπὸν ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία δὲν εἶναι τῆς Κυβερνήσεως; Ἐνόμιζον ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀντιπροσωπεύει καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν καί τοι μὴ λαβόντα τὸν λόγον εἰς τὰς συζητήσεις.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀπολογισμὸν ἀκόμη δεν παρουσιάσαμεν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Λοιπόν, Κύριοι, λέγω, ὅτι εἰσεπράξατε, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτρέψῃ ἡ ἁρμοδία ἐξουσία κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος σας 25,000 λίρας ἀπὸ τὸ Ἰόνιον ταμεῖον διὰ στρατιωτικὴν εἰσφοράν· καὶ θαυμάζω πῶς, ἐνῷ ἐν τῇ Κυβερνήσει ὑπάρχουσι καὶ μέλη τοῦ πρώην Ἰονίου κράτους ἀνέχονται τοιαύτας εἰσπράξεις· διότι ἡ φορολογία αὕτη ἔχει καί τινα ἠθικὴν προσβολὴν τοῦ Ἰονίου κράτους, διότι, ἐνῷ τὸ Ἰόνιον κράτος πλέον δὲν ὑφίσταται, διὰ τῆς στρατιωτικῆς εἰσφορᾶς παρίσταται ὡς *ὑπὸ τὴν προστασίαν* τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους διατελοῦν, καθὸ πληρόνον φόρους στρατιωτικοὺς διὰ νὰ προστατεύηται, ὅπως ἐπλήρονε καὶ εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἄνευ νόμου λοπόν, ἄνευ ἀδείας τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς τῆς πατρίδος σας, ἐνηργήσατε πράξεις, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουσι καὶ τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτων τούτων πόρων ἐπορίσθητε ἕτερον ἔκτακτον πόρον ἔκ τινος ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐσυστήσατε μετὰ τῆς Τραπέζης, 300,000 δραχμῶν! Ἐθέσατε εἰς κυκλοφορίαν πρὸς ἰδιώτας ἔντοκα γραμμάτια δραχμὰς 300,000 εὑρισκόμενα παρὰ τῇ Τραπέζῃ καὶ ὠφεληθέντες ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τὰς ὁποίας ἡ Τράπεζα ἔκαμεν ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς σμύριδος ἐκ 500,000 δραχμῶν ἐδανείσθητε δραχμὰς 300,000 δι' ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ.

Οὕτως, αἱ ἔκτακτοι πόροι, τοὺς ὁποίους εἰσεπράξατε εἶναι δρ. 3,204,743. Ἂν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δυνηθῇ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἐπλήρωσεν εἰς ἀρχαῖα δάνεια πλειότερα τοῦ ποσοῦ τούτου τῶν δραχμῶν 3,204,743, τότε θέλει ἀληθεύσει, ὅπερ εἶπεν, ὅτι ἐζήσαμεν μὲ τὰ εἰσοδήματά μας· διότι τότε οἱ ἔκτακτοι πόροι ἐχρησίμευσαν εἰς ἐκτάκτους πληρωμάς. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω νὰ ἐπλήρωσεν ἄλλο τι παρὰ 1,000.000 δραχμῶν πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις· τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι εἶναι ἔξοδον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἑπομένως τακτικὸν ἔξοδον τοῦ κράτους. Διὰ τῆς συνθήκης, ἡ ὁποία ἐγένετο περὶ πληρωμῆς 1,000,000 κατ' ἔτος εἰς τὰς Δυμεις, τὸ χρέος αὐτὸ θεωρεῖται τακτοποιημένον· ὥστε διὰ νὰ εἴπῃ μία Κυβέρνησις: «ἐκ τῶν εἰσοδημάτων μου ἔζησα», θὰ εἴπῃ ὅτι ἐκ τῶν εἰσοδημάτων ἐπλήρωσεν ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ τὰ τακτικά· ἄρα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ 1,000,000, εἶναι ἔκτακτος δαπάνη καὶ ὅτι διὰ τὴν πληρωμήν του δὲν εἶναι προωρισμένα τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, καὶ ἑπομένως, ὅτι ἐζήσαμεν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κράτους· τοῦτο εἶναι ὁ μεγαλείτερος σολοικισμός· ἀπόκειται δὲ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ μᾶς δείξῃ, ποῖα ἄλλα χρέη ἐπλήρωσεν ὀφειλόμενα.

Ὀφείλω μολαταῦτα νὰ κάμω ἀκόμη μίαν παρατήρησιν. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μᾶς εἶπεν, ὅτι ἐπλήρωσε, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, 500,000 δραχμῶν εἰς χρέη προερχόμενα ἐκ δανείων, τὰ ὁποῖα εἶχε συνομολογήσει ἡ πρὸ αὐτοῦ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἀλλὰ πρῶτον, δὲν νομίζω νὰ ἔπραξε καὶ ταύτην τὴν ἀντισυνταγματικὴν πρᾶξιν ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, τοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ πληρώσῃ δάνεια τὰ ὁποῖα συνωμολογήθησαν ἐκνόμως. Διότι, ὡς ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι Ἑπτανήσιοι, δὲν ἐδέχθητε, ὅτε ἐψηφίσατε τὴν ἕνωσιν, νὰ διοικῆσθε αὐτοκρατορικῶς, ἀλλά, μεγάλης συζητήσεως γενομένης, μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ μετὰ πολλοὺς διαπληκτισμοὺς ἐπεμείνατε εἰς τὸ σύστημα, ὅτι ἡ Ἰόνιος ἐπικράτεια θέλει διέπεσθαι ὡς συνταγματικὴ πολιτεία κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν διοικεῖται ἡ Ἑλλὰς παρὰ τοῦ Γεωργίου, ἑωσότου τεθῇ εἰς ἐνέργειαν τὸ σύνταγμα. Πῶς ἡ Κυβέρνησις ἐπλήρωσε δάνειον εἰς τὸ ὁποῖον δὲν συνέπραξεν ἡ Συνέλευσις, τὸ νομοθετικὸν Σῶμα; Εἶναι λοιπὸν ἡ πρᾶξις ἀντισυνταγματική, ἂν ἔπραξεν αὐτὴν ἡ Κυβέρνησις. Ἀλλὰ προσέτι τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι δύο μικρὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἐκνόμως εἶχον συνομολογηθῆ, ἐπληρώθησαν παρὰ τοῦ ταμείου Κερκύρας.

Ὅθεν, Κύριοι, δὲν ἐζήσαμεν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων μας, ἀλλὰ καὶ μέγα ἔλλειμμα μέχρι τοῦ 1864 εἴχομεν ἐκ δραχμῶν δώδεκα ἑκατομμυρίων καὶ μέγα ἔλλειμμα προσθέτει τὸ 1865 ἐκ πέντε μέχρις ἓξ ἑκατομμυρίων, καὶ ἐκτάκτους πόρους ὑπὲρ τὰ τρία ἑκατομμύρια ἐδαπανήσαμεν διὰ νὰ ζήσωμεν, καὶ σήμερον ἔχομεν ἀνάγκην μιᾶς δαπάνης 4,640,000, ἵνα προφθάσωμεν τὰς ἀνάγκας τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς Ἑπτανήσου.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἑτέρου, τοῦ μόνου ζητήματος, ὅπερ μένει: ἂν ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην, νὰ ἐξέλθῃ τῶν συνταγματικῶν νόμων. Θέλω ἀποδείξει, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν ἔπλασε. Λέγω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τὴν ἔπλασε, Κύριοι, μολονότι δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ἡ Συνέλευσις δὲν ἐψήφισε φορολογικὸν νόμον καὶ προϋπολογισμόν· διότι δὲν πιστεύω νὰ νομίζητε, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, καὶ ὅταν ἀκόμη χάσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ ὅταν ἦναι ἠναγκασμένοι νὰ ἐνδίδωσιν εἰς πράξεις ἀντιβαινούσας εἰς τὴν συνείδησίν των, καὶ ὅταν ἀκόμη γίνεται ἐπέμβασις εἰς τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐδόθησαν παρὰ τοῦ ἔθνους, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν χρεωστεῖ ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων νὰ ἵσταται ψευδομάρτυς τῆς προσβολῆς τῶν θεσμῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς πατρίδος του, καὶ ὅτι δὲν ἔχει τὸ ἁπλούστατον τῶν δικαιωμάτων, νὰ εἴπῃ! δὲν θέλω τοὐλάχιστον νὰ παρευρίσκωμαι, ἐκεῖ, ὅπου σφαγιάζονται τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους. Σᾶς παρακαλῶ δὲ, ὁσάκις θέλετε νὰ ἐκτιμήσητε πράξεις ἄλλων, νὰ θέτετε τὸν ἑαυτόν σας εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων, καὶ νὰ ἐρωτᾶτε τὴν συνείδησίν σας, ἂν εἰς παρομοίας εὑρεθέντες περιστάσεις δὲν ἠθέλετε πράξει ὅ,τι ἔπραξαν ἐκεῖνοι.

Ἀπεχώρησεν ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπὸ ἰδιοτροπίαν, ἀπὸ κακοήθειαν, διότι ἐζήτει τὰ χαρτοφυλάκια, ὅπως εἶπεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κέας, ἢ εὑρέθη εἰς ἀμυντικὴν θέσιν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνατεθῆ εἰς τὴν ψῆφον της; Τί σκοπὸν, Κύριοι, εἶχεν ἡ Συνέλευσις; Τί σκοπὸν εἶχεν ἡ ἐπανάστασις; Ἁπλούστατον, εἶναι ἁπλούστατος ὁ σκοπὸς οὗτος: νὰ μὴ ἐπανέλθῃ τὸ παρελθὸν, νὰ δοθῶσι τοιαῦται ἐξασφαλίσεις, τοιαῦται ἐγγυήσεις εἰς τὴν πολιτείαν, ὥστε τὸ παρελθὸν νὰ μὴ ἦναι δυνατὸν νὰ ἐπανακάμψῃ. Μετὰ δὲ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως ἔλαβε πρὸς τούτοις τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν ἡ πρὸς αὐτὴν ἐπίκλησις τοῦ Βασιλέως, εἰπόντος: **διδάξατέ με πῶς νὰ σᾶς κυβερνήσω.**

Θέλω ἐξετάσει, Κύριοι, ἐν συντόμῳ, ἂν τῷ ὄντι ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐπικαλεῖται σήμερον τὴν ἀνάγκην, ἂν ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἂν ἐσεβάσθη τὴν παράκλησιν, ἣν ἀπηύθυνεν ὁ Βασιλεύς. Θέλω περιορισθῆ, Κύριοι, εἰς τρία μόνον γεγονότα σπουδαῖα, χαρακτηρίζοντα τὴν ἐποχὴν καὶ δυνάμενα κατὰ τὴν κρίσιν μου νὰ καταδείξωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα.

Αἴφνης, Κύριοι, ὡς ἐνθυμεῖσθε, ἐπαρουσιάσθη ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεταπολιτεύσεως μία **κρυπτὴ** ἐξουσία ὄπισθεν τῆς φανερᾶς καὶ νομίμου, ἡ ὁποία δι' ἐξωτερικῶν πράξεων ἐδήλωσε τὴν διάθεσίν της, τοῦ νὰ ἐπιληφθῇ τῆς διοικήσεως τοῦ τόπου. Αἱ πράξεις αὗται φανερωθεῖσαι, ἐτάραξαν τὴν κοινὴν συνείδησιν. Τί ἔπραξεν ἡ ἀντιπολίτευσις; τί ἔπραξεν ἡ συμπολίτευ-

σις; —Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνόμισεν, ὅτι καθῆκόν της ἦτο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν τάσιν, ἥτις παρουσιάσθη, νὰ τὴν καταγγείλῃ πρὸς τὸν Βασιλέα αὐτὸν, καὶ νὰ δώσῃ τὰς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολιτεύματος ἀπήτουν, ὅπως τὰ πράγματα μὴ ὀπισθοδρομήσωσι πρὸς τὸ παρελθὸν, καὶ ὅπως μὴ ὁ Βασιλεὺς, ἀντὶ ὀρθῶν συμβουλῶν, λάβῃ στρεβλάς. Ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν τότε ὑπέβαλεν ἡ ἀντιπολίτευσις, ἦτο ἡ ἑξῆς: «Ἡ Συνέλευσις μετὰ τὰ λεχθέντα, εὐχομένη νὰ λείψῃ πᾶν ἀντισυνταγματικὸν πρόσκομμα εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως, μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν».

ΤΙΝΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Εἰς ποίαν περίστασιν;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἶναι ἡ συζήτησις τῶν ὀγδοήκοντα ἐννέα· οὕτως εἶναι γνωστή, εἶναι ἡ συζήτησις περὶ Σπόνεκ καὶ Φιλήμονος.

Ἐπιθυμῶ, Κύριοι, ἐνῷ πρόκειται νὰ κρίνητε, ἂν τῷόντι ἐπεβλήθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ καταπατήσῃ τὸ σύνταγμα, ἢ ἡ ἀνάγκη προεκλήθη παρ' αὐτῆς, νὰ μοὶ συγχωρήσητε νὰ ἐνδιατρίψω εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ νὰ σᾶς ὑποβάλω, διὰ τίνων λόγων ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε.

Θέλετε διαγνώσει ἐν τοῖς λόγοις τούτοις, ἂν ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπερησπίσθη τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκεν ἡ μεταβολὴ, καὶ ἂν ἐφρόντιζε νὰ εὐχαριστήσῃ ἀληθῶς καὶ δικαίως τὴν διάθεσιν, ἣν ἔδειξεν ὁ Βασιλεύς. (*Ἀναγινώσκει*).

* Τίνες λόγοι μᾶς παρεκίνησαν, Κύριοι, νὰ φέρωμεν τὰ ζητήματα ταῦτα; παρεκινήθημεν ἀπὸ τὸ συμφέρον τοῦ νὰ καθέξωμεν τὴν ἐξουσίαν, σᾶς εἶπεν εἷς τῶν ἀξιοτίμων κ. κ. Πληρεξουσίων. Ἀλλὰ τίς εἶναι τυφλὸς καὶ δὲν βλέπει τὸ ἐναντίον; καὶ δὲν βλέπει ὅτι αἱ πολιτικαὶ μερίδες, αἱ ὁποῖαι φέρουν εἰς μέσον τοιαῦτα ζητήματα, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, δὲν τὴν πλησιάζουσιν! Ὁ χαρακτὴρ τῶν ἐπερωτήσεων τούτων εἶναι ἀκραιφνὴς πατριωτισμὸς, ἄνευ οὐδενὸς συμφέροντος οὔτε ἀμέσου, οὔτε ἐμμέσου. Ὁ μόνος σκοπὸς ὁ προκαλέσας καὶ ὑποστηρίξας τὴν ἐπερώτησιν, εἶναι νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν παρέχουσι συνταγματικὰς ἐγγυήσεις, ὡς μήτε ἐκλεχθέντες ὑπὸ τοῦ λαοῦ, μήτε ὁρκισθέντες ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, οὔτε νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸν ἀληθεῖς καὶ εἰλικρινεῖς σύμβουλοι, οὔτε εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος προσηλωμένοι, νὰ μὴ ὑπάρχῃ, λέγω, εἰς χεῖρας τοιούτων ἀνθρώπων ἡ διαχείρισις μιᾶς ἐξουσίας, ἡ ὁποία εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα ἐνεργὸς ἐξουσία καὶ ἰδίως ἡ ἐξουσία ἡ ἀνήκουσα εἰς Βασιλέα, ὅστις πρώτην φορὰν βλέπει τὸ ἔδαφος τοῦτο, πρώτην φορὰν γνωρίζει τὸν τόπον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν κράτους εἰς ἡλικίαν τόσον νεαράν. Ζητοῦμεν νὰ ἄρωμεν τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξου-

* Ἰδὲ λόγον IX τῆς 6 Ἀπριλίου 1864 σελίς 75—81.

σίας ταύτης ἀπὸ ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν παρέχουσι συνταγματικὰς ἐγγυήσεις· καὶ ποῦ ζητοῦμεν νὰ τὴν ἀποδώσωμεν; ζητοῦμεν νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους, οἱ ὁποῖοι εἶσθε ὑπουργοί. Τὸ κοινοβουλευτικὸν στάδιον εἶναι εὐρύ. Ἀγωνίζεται ἡ Συνέλευσις, ἀγωνίζονται οἱ ἐπερωτήσαντες πρὸς καθιέρωσιν τῆς ἀρχῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ νοθεύηται ἡ ἐξουσία· νοθεύεται δὲ ἡ ἐξουσία, ὅταν αὕτη ὑπάρχῃ εἰς τὰ πρόσωπα, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀντὶ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς πλειοψηφίας τῆς Συνελεύσεως, εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐξελθόντες ἐκ τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ, ὡρκίσθησαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν βασιλικοῦ συμβούλου. Τοιοῦτον δέ τι ὑποστηρίζουσα ἡ Συνέλευσις μιμεῖται τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα *ἐν τῇ συνταγματικῇ ἐλευθερίᾳ* ὀφείλουν τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν πρόοδον, τὴν εὐδαιμονίαν των. Βεβαίως, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ πράττωμεν κατὰ τὰ γενόμενα ἐν Νεαπόλει, ἄλλας ἀρχὰς ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν καὶ ἄλλην τόλμην, ἄλλαι ἰδέαι ἔπρεπε νὰ μᾶς κυριεύσωσιν».

«Ὅταν θελήσητε νὰ ἐξέλθητε ἀπὸ τοῦ συστήματος τῆς νομιμότητος, ὅταν θελήσητε νὰ ἐπιτρέψητε, ἐναντίον τῶν θεσμῶν μας, τὴν ἐγκαθίδρυσιν εἴτε μιᾶς φανερᾶς, εἴτε μιᾶς μυστικῆς περὶ πλέον ἐξουσίας, τότε ἐπιτρέπετε τὴν πλέον φθοροποιὸν ἐπέμβασιν εἰς τὴν διοίκησιν, τότε πλησιάζετε πρὸς τὴν Νεάπολιν, πλησιάζετε πρὸς τὴν αὐλὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία μετέτρεψεν ἠθικῶς τοὺς ἡγεμόνας· πλησιάζετε εἰς τὴν αὐλὴν ἡ ὁποία διὰ νὰ κερδίσῃ τοὺς σκοπούς της, διὰ νὰ φέρῃ τὸ στέμμα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον διάδοχον, ἀπὸ τοῦ νομίμου εἰς τὸν μὴ νόμιμον διάδοχον, ἐνέβαλεν εἰς ἔχθραν πατέρα πρὸς υἱὸν καὶ ἔπραξε τοσαῦτα ἐγκλήματα, μετῆλθε πλείστας μηχανορραφίας καὶ διηνεκῶς ἀπεπλάνει τοῦ Βασιλέως τὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἐπανακατατήσαμεν, διὰ τοῦτο ἐκινδύνευσεν ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν της; Διὰ τοῦτο ἐξετέθη εἰς τόσα δεινά; Οὕτως ἡ ἐπανάστασις κατέστρεψε τὸ παρελθόν; καὶ ὅταν λέγω, ὅτι τὸ παρελθὸν πρέπει νὰ ἐκλείψῃ, δὲν λέγω τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Βασιλεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ συμβούλους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους τὸ Κοινοβούλιον, ἡ πλειοψηφία αὐτοῦ, δίδει εἰς τὸν ἡγεμόνα ὡς ἀντιπρόσωπόν του. Αὐτὴν τὴν γνώμην, Κύριοι, νομίζω, ὅτι τὴν ἔχουσι πάντες, διότι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν βασιλέα, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιτρέψῃ ν' αὐτοκυβερνηθῇ ὁ τόπος.»

«Ὄχι, Κύριοι, δὲν προαναγγέλλω τίποτε· δὲν ἔχω νὰ δείξω κανένα κίνδυνον ἐπικείμενον, ἀλλ' ἀποκρούω μετ' ἀγανακτήσεως τοὺς κομπασμοὺς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι *ἐγγυῶνται* τὰ ἐναντία. Καὶ ὅταν βλέπω ἀφορμάς, αἱ ὁποῖαι τείνουν νὰ καταστήσωσι καὶ πάλιν ἔκρυθμον τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐννοῶ πῶς ἡ ἀβροφροσύνη καὶ ἄλλα τοιαῦτα αἰσθήματα κυριαρχοῦντα ἐν τοῖς σαλονίοις, πρέπει νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τοῦ Κοινο-

βουλίου. Τῷ ὄντι, Κύριοι, δὲν ἀγνοεῖ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν, ὅτι πολὺς καιρὸς δὲν παρῆλθεν, ἀφ' ὅτου, τὸ ἐπαναλέγω, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀντιδράσεως κατέκτησαν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀμέσως ἐτέθη τὸ μέγιστον ζήτημα, ἡ ὕπαρξις τῆς Συνελεύσεως, εἰς τὴν δημοσιότητα· οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ τοὺς ἐφημεριδογράφους, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσιν ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ δὲν πιστεύω, ὅτι ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν θέλει τὸ ἀρνηθῇ, ὅτι μεταξὺ τῆς *Ἐλπίδος* καὶ τῆς αὐλῆς πολὺς ἐγένετο θόρυβος καὶ πάταγος ἐν τῇ δημοσιότητι περὶ τῆς διαλύσεως ἢ μὴ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ὅτι ἐπιστολαὶ δημοσίᾳ ἀντηλλάγησαν ἀνυπόγραφοι μέν, ἀλλ' ἐκ τῆς Αὐλῆς πάντοτε προερχόμεναι, αἱ ὁποῖαι σὺν τοῖς ἄλλοις ἔλεγον τὸ ἑξῆς. . . .

«Ἀλλά, Κύριοι, τί ἀπήντησεν ἡ Κυβέρνησις; Μολονότι ἡ ἐπερώτησις ἀναφέρει τὰ γεγονότα ταῦτα, μολονότι ὁ ἐπερωτήσας ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τὴν πληροφορίαν, τί ἔπραξεν, ὅταν εἶδεν ἢ ὅταν βλέπῃ, ὅτι ἀπὸ ἀνθρώπους κατοικοῦντας ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐγεννήθησαν ἰδέαι τοιαῦται κατὰ τῆς Συνελεύσεως, ὅτι κατήντησε νὰ θεωρηθῇ ἡ Συνέλευσις παρ'αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐστερημένη δικαιωμάτων, καὶ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ πρὸς τὸν θρόνον, ὅτι ἐθεωρήθη ἐπὶ τοσοῦτον περιττή, ἐθεωρήθη τοσοῦτον εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἐκπεσοῦσα, ὥστε δὲν ἵσταται καὶ δὲν ζῇ εἰμὴ μόνον ὡς ζυγὸς ἐπὶ τοῦ λαοῦ,ἐνώπιον δὲ τοῦ Βασιλέως ὡς μία ὑποχρέωσις, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν ὁ ὅρκος του, οὐχὶ ὅμως ἡ πεποίθησις καὶ ἡ συνείδησίς του! Καὶ λυποῦμαι πολύ, Κύριοι, ὄχι μόνον, διότι αἱ τοιαῦται ἰδέαι, προερχόμεναι ἀπὸ ἀνθρώπους ἐντεταλμένους τὰ ἔργα τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος, φαρμακεύουσι τὴν ἁρμονίαν ἥτις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τοῦ πανελληνίου τούτου Σώματος καὶ τῆς ἐξουσίας, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἵστανται, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς αὐτὰς τὰς φράσεις καὶ τὰς ἰδέας βλέπω μίαν ἐπιπολαιότητα, ἥτις δὲν προσήκει βεβαίως εἰς τοιαύτης περιωπῆς συμβούλους. Διότι μία καὶ μόνη ἰδέα ἤρκει νὰ περιστείλῃ τὴν χεῖρα τοῦ γράψαντος· ἰδέα, τὴν ὁποίαν δὲν ἀγνοεῖ ὁ ἔσχατος Ἕλλην, ὅτι, ὅταν ἦναί τις ἠναγκασμένος νὰ ἔλθῃ εἰς συνεταιρισμὸν μετά τινος, δὲν ἀποφασίζει νὰ κηρύξῃ αὐτὸν χρεωκόπον, οὔτε παριστᾷ αὐτὸν μεστὸν ἐλαττωμάτων καὶ κακῆς πίστεως!»

«Καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆλθον οἱ λόγοι οὗτοι, δὲν αἰσθάνονται μίαν τινὰ εὐγνωμοσύνην, οἱ ἄνθρωποι οἱ alter ego τοῦ Βασιλέως δὲν ἀναγνωρίζουσιν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἡ Συνέλευσις προσέφερεν εἰς τὸ ἔθνος πρὸ τῆς ἐλεύσεως, καὶ ἂν δὲν αἰσθάνωνται τὴν παραμικρὰν χάριν πρὸς τὸ Σῶμα τοῦτο, ὅπερ κατὰ προτίμησιν ἐπέθηκεν ἓν εὐκλεὲς στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρίγκηπος Γουλιέλμου Γεωργίου, ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ αἰσθανθῶσιν, ὅτι, ἔχοντες καθῆκον νὰ στερεώσωσι βασίμως τὸν θρόνον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, εἶχον ἀνάγκην τῆς συμπράξεως ἑνὸς Σώματος, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξε καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ

μετ' αὐτὴν τὴν μεγίστην ἐκείνην δύναμιν καὶ ἰσχύν. Ἤρχει νὰ ῥίψωσι τὸ βλέμμα των ἐπὶ τοῦ παρελθόντος τῆς Συνελεύσεως, διὰ νὰ ἴδωσι διὰ τίνων κινδύνων καὶ περιπετειῶν, ἐναντίον ὁποίων καὶ ὁπόσων ῥαδιουργιῶν, ἐναντίων ὁποίων σχεδίων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν, διὰ τῆς μετριοπαθείας καὶ τοῦ συμβιβαστικοῦ χαρακτῆρος της, ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς ἀσφαλῆ λιμένα τὰ ἐμπεπιστευμένα εἰς αὐτὴν καθήκοντα, εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς, διαρρήξασα ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς συνθήκας, εἶχεν ἀναλυθῆ εἰς μίαν μόνην ἰδέαν, *ὅτι ἔσεται συνταγματικὴ μοναρχία*. Δὲν ἐχρειάζετο βεβαίως μέγας νοῦς, οὔτε μεγάλη ἱκανότης διὰ νὰ ἐννοήσῃ αὐτὰς τὰς ἀληθείας, καὶ διὰ τοῦτο λέγω, ὅτι λυποῦμαι ἔτι χειρότερα, διότι παρὰ τῷ συμβούλῳ τοῦ Βασιλέως ὑπάρχει τις ἐπιπολαιότης».

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι, αὗται ἦσαν αἱ σκέψεις, αὐτὰ τὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ὤθησαν τὴν ἀντιπολίτευσιν τότε εἰς τὸ νὰ συνέλθῃ εὐθὺς καὶ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ εἰσάξῃ τὴν πρότασιν ἐκείνην ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς βασιλείας καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνόμιζε καὶ φρονεῖ, ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Massillon: Qui trompe le Roi est aussi coupable comme s'il voulait le détroner. Τὴν δὲ γνώμην αὐτῆς ἐφανέρωσεν ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου βήματος τῆς Συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον, ὁμολογήσατε, ἔπρεπε νὰ διοικῇ τὴν πολιτικήν, καὶ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἦναι τὸ καλλίτερον σχολεῖον διὰ τὸν νεκρὸν Βασιλέα.

Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων διὰ νὰ σᾶς φωτίσω, ἂν κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἡ ἀντιπολίτευσις ἐφέρθη εἰλικρινῶς ἢ ὡρμήθη ἀπὸ ἰδιοτελῆ συμφέροντα. Ἀλλὰ διατί νὰ παραλείψω, ὅτι μετὰ δέκα μῆνας πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι κατεπολέμησαν τὴν πρότασιν ἐκείνην καὶ κατέκριναν τὴν πολιτικὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὡμολόγησαν τότε ἐπισήμως, ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων, ἐνώπιον ἑνὸς στενωτάτου συγγενοῦς τοῦ Βασιλέως, καὶ ὁ κ. Ζαΐμης, καὶ ὁ κ. Χρηστίδης, καὶ ὁ κ. Τρικούπης, καὶ ὁ κ. Μαυροκορδάτος, ὡμολόγησαν, οἱ μὲν ὅτι ὁ Κόμης* εἶναι ἀντισυνταγματικὸν πρόσκομμα, ὡς εἶχεν εἰπεῖ πρὸ δέκα μηνῶν ἡ ἀντιπολίτευσις, οἱ δὲ ὅτι ἡ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ σύμβουλος τοῦ Βασιλέως, εἶναι πολιτικὴ φατριαστική.

Μεταβαίνω εἰς τὸ δεύτερον σπουδαῖον γεγονός, τὸ διάγγελμα. Ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἐκαυχήθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὅτι θεωρεῖ τιμήν του, τὸ ὅτι ἔθεσε τὴν ὑπογραφήν του εἰς τὸ διάγγελμα, εἰς ἓν ἔγγραφον, Κύριοι, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν θέλω νὰ χαρακτηρίσω μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅπως αἰσθάνομαι, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον προσέβαλε καὶ ἐδέσμευσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Συνελεύσεως. Καὶ θαυμάζω πῶς ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς

---

* Ὁ Σπόνεκ.

ἐνόμισεν, ὅτι δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, λέγων ὅτι οὕτως ἠννόει νὰ περατώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀφοῦ πρόδηλον εἶναι, ὅτι ἀντὶ νὰ τὴν περατώσῃ τὴν ἀνέτρεψε διὰ τοῦ διαγγέλματος, αἰχμαλωτίσας δι' αὐτοῦ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Μόνη ἡ ἐπίτευξις τῶν σκοπῶν μιᾶς πολιτικῆς ἐπαναστάσεως περατόνει αὐτὴν, παγιόνει τὴν τάξιν καὶ τίθησι στερεὰ θεμέλια τῆς εὐνομίας καὶ τῆς εὐημερίας· ἡ δ' ἀποτυχία τοῦ σκοποῦ ἀφίνει τὰ πράγματα εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, ἀντὶ νὰ περατώσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Καθὼς καὶ προχθὲς ἔλεγον, ὁμιλῶν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διαγγέλματος, δὲν ἔχω ἤδη σκοπὸν νὰ ἐπέμβω εἰς πολλὰς ἐρεύνας περὶ αὐτοῦ παρατηρῶ μόνον εἰς τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργὸν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τὰ ἄτομα νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησίν των εἰς τὰ ἔθνη. Δυνατὸν εἶναι νὰ σκέπτωνται πολὺ ὀρθῶς· δύνανται τὰ ἐλατήρια τὰ ὁποῖα τοὺς παρακινοῦσι, νὰ ἦναι οὐχὶ ἐπιλήψιμα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐπιβάλωσι τὴν θέλησίν των εἰς τὰ ἔθνη.

Διὰ νὰ δικαιολογήσω, Κύριοι, τὴν διαγωγὴν καὶ τότε πάλιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἤρκει νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀντιπολίτευσις ἤθελε νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν Βασιλέα, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἡ πλειοψηφία τῆς Συνελεύσεως δὲν ἐπέτρεψε ν' ἀναγνωσθῇ· τὴν παραιτῶ ὅμως, διότι εἶναι ἔγγαφον, τὸ ὁποῖον περιῆλθεν εἰς γνῶσιν πάντων. Μολοντοῦτο, ἂν θέλετε, δύναμαι νὰ σᾶς τὸ ἀναγνώσω.

ΠΟΛΛΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Ὄχι, ὄχι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τὸ ἐνόησα. Ἀλλὰ, Κύριοι, ἡ δικαιολόγησις τῆς ἀπαντήσεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως εὕρηται εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ λόγον οὐ χρήζει. Ἡ ἀντιπολίτευσις δικαιολογεῖται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ὑπουργούς. Ὁ κύριος Λομβάρδος, ὅτε εἶδεν, ὅτι ἐγένετο τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως πρὸς ἐπιβολὴν θεσμῶν, τοὺς ὁποίους ἦτο ἀδύνατον νὰ θελήσῃ τὸ ἔθνος καὶ ἡ Συνέλευσις, καί τοι ἀνήκων εἰς τὴν πλειοψηφίαν, ἦλθε καὶ διεμαρτυρήθη· δὲν δύναμαι, εἶπε, νὰ ψηφίσω κατὰ συνείδησιν πλέον, ὅταν ἔρχεσθε οὐχὶ μόνον ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπειλὰς ζητοῦντες τὴν ψῆφόν μου. «Καὶ μολονότι δὲν ἔχω, εἶπεν, ἀφορμὴν δυσπιστίας κατὰ τῶν ὑπουργῶν, ἐπειδὴ ὅμως γίνεται τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως, καὶ πιέζεται ἡ συνείδησίς μας ἐπὶ πράξεως, ἡ ὁποία θέλει ἔχει τόσον μεγάλα ἀποτελέσματα, ὡς εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ νέου πολιτικοῦ Σώματος ἐντὸς τῆς πολιτείας, ἀναγκάζομαι νὰ δείξω δυσπιστίαν, καὶ προτείνω εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ συστηθῇ ἐπιτροπὴ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Α. Μ. ὅπως ἐρωτήσει Αὐτὴν, ἂν ἡ θέλησίς της εἶναι, ὅπως διεβεβαιώθη εἰς τὴν Συνέλευσιν ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν. Ἂν δὲ ἡ πρότασίς μου πέσῃ, διαμαρτύρομαι καὶ ἀποσύρομαι.» Καὶ τῷόντι ἡ πρότασις τοῦ κ. Λομβάρδου ἔπεσε, καὶ ὁ κ. Λομβάρδος διεμαρτυρήθη καὶ ἀπεσύρθη.

Ὁ δὲ κ. Δημήτριος Μαυροκορδάτος, ἀνήκων ἐπίσης εἰς τὴν συμπολίτευσιν, διεμαρτυρήθη καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ συμπολιτευόμενοι ἠρνήθησαν ψῆφον, καὶ τέλος, γενομένης τῆς ψηφοφορίας, μὲ ὅλην τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως, μ' ὅλην τὴν πίεσιν, ἥτις καὶ κατεβλήθη, μία μόνη ψῆφος ἔδωκε δίοδον εἰς τὸ διάγγελμα ἐκεῖνο.

Σᾶς ἐρωτῶ ἤδη νὰ μοὶ εἴπητε, ἂν ἡ ἐπιβολὴ θεσμοῦ εἰς μίαν Συνέλευσιν, ἥτις ἐγέννησε τὴν νέαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γενομένη, ἂν ἀποδεικνύει πρᾶξιν πατριωτικὴν, καὶ ἂν εἰς τοιαύτην περίστασιν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπητε, ὅτι συγχωρεῖται εἰς τὸ ἄτομον νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους. Ἴσως τινὲς συγχωρῶσι τὴν πίεσιν ταύτην καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν, νομίζοντες, ὅτι δὲν ἔβλαψαν· ἀλλ' ἀφοῦ ἅπαξ τὸ συγχωρήσωσι, θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ συγχωρήσωσιν αὐτὸ καὶ δευτέραν φορὰν, ὁπόταν τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται κακὰ, καὶ ἂν, ἐλθούσης τῆς ὥρας δὲν τὸ συγχωρήσωσι, τότε, ὅπως ἀφῃρέθη ἀπὸ ἐκείνους ἡ ἐλευθερία, θὰ ἀφαιρεθῇ, καὶ ἀπὸ αὐτούς.

Ἀπέσχον, κύριοι, νὰ σᾶς ἀναγνώσω ἐν τῇ ἀπαντήσει τὴν γνώμην τῆς ἀντιπολιτεύσεως περὶ τοῦ διαγγέλματος τούτου, ἀλλὰ δὲν πιστεύω νὰ μὴ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς δείξω τοὐλάχιστον ἅπαντα ὅσα ἀπήγγειλεν ἡ ἐτυμηγορία τῆς κοινῆς γνώμης τῆς Εὐρώπης, οὐχὶ ἡ ἐπίσημος, ἀλλὰ ἡ τοῦ λαοῦ τῆς Εὐρώπης. Προκειμένου περὶ κρισίμου καὶ σπουδαίου γεγονότος, πιστεύω, ὅλοι θὰ ἔχετε τὴν διάθεσιν νὰ ἀκούσητε πῶς ἐσκέφθη ὁ ἀμερόληπτος τύπος ἑνὸς ἔθνους πεφωτισμένου, καὶ μεταξὺ τοῦ τύπου, τοῦτο τὸ φύλλον, τὸ ὁποῖον διαπρέπει κατὰ τὴν νομιμοφροσύνην καὶ σοφίαν του, τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων. Ἅμα τὸ διάγγελμα τοῦτο ἔφθασεν ἐκεῖ, καθὼς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπικρατείας, παντοῦ θέλετε ἰδεῖ μηδεμιᾶς ἐφημερίδος τόπου τινὸς ἐξαιρουμένης, ὅτι ἡ κοινὴ συνείδησις ἐξηγέρθη κατ' ἐγγράφου περιέχοντος τὴν μεγαλητέραν κατάχρησιν τῶν θεσμῶν· καὶ προκαλῶ τὴν Κυβέρνησιν, ἂν δύναται νὰ φέρῃ μίαν ἐναντίαν ἀπόδειξιν. Συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς ἀναγνώσω καὶ κατόπιν νὰ τὸ μεταφράσω, ἐπιθυμῶν, ὥστε ἡ Κυβέρνησις νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἐγένετο μεταβολὴ εἰς τὴν μετάφρασιν.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ὄχι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ νομίσωμεν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τὸ ἀναγινώσκω λοιπὸν μεταφρασμένον.

«Τὸ διάγγελμα τὸ ἀπευθυνθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν »ἐθνικὴν Συνέλευσιν, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι θέλει καθέξει σπουδαίαν θέσιν »μεταξὺ τῶν πλέον περιέργων πολιτικῶν ἐγγράφων τῆς ἱστορίας τῶν ἀν»τιπροσωπικῶν κυβερνήσεων. Ἀποκαμὼν ἐκ τῆς βραδύτητος μεθ' ἧς οἱ »ἀντιπρόσωποι τοῦ τόπου προέβαινον εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγμα»τος, ὁ νέος Βασιλεὺς εἰδοποίησεν αὐτοὺς, ὅτι ὤφειλον νὰ περατώσωσι τὴν

»ἐπιψήφισιν αὐτοῦ ἐντὸς προθεσμίας δέκα ἡμερῶν· καὶ διὰ νὰ οἰκονομήσῃ »εἰς αὐτοὺς τὴν στενοχωρίαν τῆς συντάξεως τῶν ἄρθρων, τοῖς ἀνεκοίνωσε »διὰ τοῦ διαγγέλματος σχέδιον συντεταγμένον ἐπίτηδες διὰ τὸ μέρος »τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον μένει εἰσέτι : *ἐλπίζω, ὅτι οὐδένα διαφεύγει ἡ ὑπομονή, μεθ' ἧς ἔκτοτε ὑπέμεινα τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν βασιλείας, ἐχούσης παρ' ἑαυτῇ ἐθνικὴν Συνέλευσιν λειτουργοῦσαν συγχρόνως καὶ ὡς συντακτικὴν καὶ ὡς Βουλὴν νομοθετικήν.*»

»Ἐννοοῦμεν βεβαίως τὸ αἴσθημα, ὅπερ ὑπηγόρευσε τοὺς λόγους αὐτούς. »Οὐδὲν ἐπιβλαβέστερον εἰς ἓν κράτος ἢ ἡ παράτασις προσωρινοῦ πολιτι-»κοῦ συστήματος· ἡ δὲ Ἑλλὰς περισσότερον παντὸς ἄλλου τόπου, πρέπει »νὰ ἐπιθυμῇ, μετὰ τόσους κλονισμοὺς καὶ ἐπαναστάσεις, τὴν τάξιν καὶ »τὴν ἡσυχίαν, τὰς ὁποίας θέλει ἐξασφαλίσει εἰς αὐτὴν μία τακτικὴ κυ-»βέρνησις. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως Γεωργίου δὲν »ἐνεπνεύσθησαν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οὔτε ἀπὸ τὰς ἀληθεῖς ἀρχάς, »αἵτινες πρέπει νὰ κανονίζωσιν, ἐν τῷ συνταγματικῷ κράτει, τὰς σχέσεις »τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Συνελεύσεως, οὔτε ἀκόμη ἀπὸ τὰ ἀληθῆ συμφέ-»ροντα τοῦ Στέμματος, τοῦ ὁποίου τὰ προνόμια ὑποστηρίζουσιν. Ἄνευ ἀ-»νάγκης πασιφανοῦς καὶ ἀνυπερβλήτου, εἶναι πρᾶξις φρονίμου πολιτικῆς »νὰ θέτῃ τις μίαν Συνέλευσιν, οὐ μόνον *νομοθετικήν*, ἀλλὰ καὶ *συντακτι-»κήν*, εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν παραγγε-»λίαν, ἢ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἀξιοπρέπειάν της μὲ κίνδυνον τῆς δημοσίας »ἀσφαλείας; Ὁ Βασιλεὺς παραπονεῖται πικρῶς, ὅτι μετὰ χρονικὸν διά-»στημα ἑνὸς ἔτους ὁλοκλήρου δὲν ἐσυζητήθησαν, οὐδ' ἐψηφίσθησαν ὅλα »τὰ ἄρθρα τοῦ συντάγματος.»

»Ἠδύνατό τις νὰ ἀντείπῃ εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ περίφημος ἡμῶν συντακτικὴ »Συνέλευσις ἔδειξε περισσοτέραν βραδύτητα ἀκόμη· διότι αὕτη δὲν ἐπε-»ψήφισεν ὁριστικῶς παρὰ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1791 τὸ σχέδιον τοῦ συν-»τάγματος τὸ κατατεθὲν ἐν τῷ γραφείῳ της τὴν 27 Ἰουλίου 1789. Πα-»ραδεχόμεθα, ὅτι τὸ παράδειγμα δὲν εἶναι πειστικόν· ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἀν-»τικείμενα, ἐν οἷς πρέπει ν' ἀποκρούηται ἡ μεγάλη σπουδή, καὶ τὰ ὁποῖα »ποσῶς δὲν κερδίζουν γινόμενα μετὰ σπουδῆς. Ὑπάρχουσι πάλιν ἄλλα, τὰ »ὁποῖα εἴς τινας τόπους καὶ εἴς τινας περιστάσεις δὲν κερδίζουν ποσῶς λε-»γόμενα λίαν ἀποτόμως ....»

«Οὕτω τελειόνει τὸ βασιλικὸν διάγγελμα. Μᾶς ἐπανέφερε δ' ἀκουσίως εἰς »τὴν μνήμην τοὺς ἄλλως περιφήμους ἐκείνους λόγους, τοὺς ἀπαγγελθέντας »ἄλλοτε κατὰ πρόσωπον τοῦ **Mirabeau** καὶ τοῦ **Sieyes**: «Ἐὰν κατὰ κακὴν »μοῖραν, τὴν ὁποίαν δὲν θέλω νὰ φαντασθῶ, ἠθέλετε μ' ἐγκαταλίπει εἰς »τόσον λαμπρὸν ἔργον, μόνος θέλω κάμει τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους μου, μόνος »θέλω θεωρήσει ἐμαυτὸν ὡς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ ἀντιπρόσωπον... ..καὶ

»θέλω βαδίσει πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον θέλω νὰ ἐπιτύχω, μὲ ὅλον τὸ »θάρρος καὶ τὴν εὐστάθειαν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μοῦ ἐμπνεύσῃ» ..... »Οἱ βασιλεῖς, οἵτινες ὁμιλοῦσι τοιαύτην γλῶσσαν, δυνατὸν νὰ ἐμπνέωνται »ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸ δημόσιον καλόν, δυνατὸν νὰ ἦναι προι»κισμένοι μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς τῶν εὐγενῶν καρδιῶν, δυνατὸν νὰ ἦναι πρό»τυπα, ὁ μὲν ἱπποτικῆς ὑπερηφανείας, ὁ δὲ ἀνεκφράστου ἀγαθότητος, δὲν »ἐπλάσθησαν ὅμως διὰ νὰ ἦναι συνταγματικοὶ μονάρχαι».

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔγγραφον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεβούλευσαν τὸν Βασιλέα νὰ θέσῃ τὴν ὑπογραφήν του οἱ σύμβουλοι τοῦ στέμματος. *(Θόρυβος).*

Ἐὰν, κ. Βουδούρη, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ **Debats**· κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐρνέστου Δοτὲν, τοῦ πρώτου συντάκτου τῆς ἐφημερίδος, ἥτις ἰσοδυναμεῖ μὲ μιᾶς ἐπικρατείας καὶ ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔθνους τὴν γνώμην...

Δ. ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ. Καταδικάζουν ἄλλαι ἐφημερίδες τὴν διαγωγὴν τῆς Συνελεύσεως.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν ἀμφιβάλλω, ἐὰν ἦναι ἀνταποκρίσεις ἐξ Ἀθηνῶν μὲ ἔξοδα τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἔπειτα νὰ σᾶς εἴπω, κ. Βουδούρη, ἂν δὲν σᾶς κάμνῃ ἐντύπωσιν, ὅτι ἐφέρατε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς πατρίδος σας τότε εἰς τὴν ἐξευτελιστικὴν ἐκείνην θέσιν, ἢ ν' ἀναγκασθῶσι νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ νὰ θέσητε τοιουτοτρόπως εἰς ἀντίθεσιν αὐτὰ τὰ δύο αἰσθήματα, ἅπερ ἔπρεπε νὰ συντρέχωσι καὶ νὰ ταὐτίζωνται, οὐχὶ ἡ τοῦ **Debats** ἀλλὰ καμμία φωνὴ δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ τὴν συνείδησίν σας. *(Εὖγε, εὖγε! ἐξ ἀριστερῶν, οἱ δὲ Ὑπουργοὶ γελῶσι).* Δὲν εἶχον καμμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι γέλωτα μόνον ἤθελον σᾶς προξενήσει οἱ λόγοι οὗτοι.

Τέλος πάντων, Κύριοι, καὶ μετὰ τὸ δεύτερον τοῦτο γεγονὸς ἐπῆλθε τὸ τελευταῖον, μεθ' ὃ ἀμέσως ἡ ἀποχώρησις τῆς Συνελεύσεως, τὸ ζήτημα τῆς ἀφομοιώσεως. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ κρίνητε, ἂν ὁ πόθος πρὸς τὰ χαρτοφυλάκια ἐκίνει τὴν συνείδησιν, καὶ ὑπηγόρευε τὴν πολιτικὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἢ ἐὰν ἡ ἀντιπολίτευσις ἔδειξε καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὅπως διαρκῶς, ὅτι δὲν λησμονεῖ τὴν παράκλησιν τοῦ Βασιλέως καὶ τὸν σκοπὸν τῆς μεταβολῆς.

Ἦλθε τὸ ζήτημα τῆς ἀφομοιώσεως. Τί ἐζήτει ἡ ἀντιπολίτευσις; — Ἐζήτει ἰσότητα δικαιωμάτων καὶ ἰσότητα βαρῶν μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Ἐὰν δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἦτο ἀνάγκη εἴτε νὰ μεταρρυθμισθῶσιν οἱ ὑπάρχοντες νόμοι τῆς Ἑλλάδος, εἴτε νὰ εἰσαχθῇ ἑπτανησιακός τις νόμος ἐν Ἑλλάδι, εἴτε καί τινα νομοθετήματα νὰ γείνωσιν, ὅλα ταῦτα τὰ ἐδεχόμεθα. Πόθεν προῆλθεν ἡ σύγχυσις; προῆλθε, διότι ἡ συμπολίτευσις ἀπετέλει ἓν κρᾶμα ἰδεῶν ἀσυμβιβάστων· διότι, ὅπως θέλετε ἰδεῖ, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀφομοιώσεως ἐν τοῖς πρακτικοῖς, ἄλλα ἐζή-

τει ἡ Κυβέρνησις, ἀλλὰ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κερκύρας, καὶ ἄλλα οἱ λοιποὶ πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου. Δὲν θέλω νὰ κατηγορήσω κἀνὲν ἐκ τῶν τμημάτων τούτων, ὅτι ἐναντίον τῶν πεποιθήσεών του ἢ τῶν συμφερόντων τῶν ἰδιαιτέρων ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ἀντεπροσώπευον, ἔπραττον· ἀλλὰ θέλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπῆλθεν ἡ διάλυσις τῆς Συνελεύσεως, ἕνεκα τῆς διαφωνίας πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν, φωλεὰν εἶχε τὴν συμπολίτευσιν· διότι, ἀφοῦ ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπεστήριξεν, ὅσον ἠδύνατο, τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν σᾶς προεξέθεσα, μετέπειτα ἀπαυδήσασα, συνέταξεν ἔγγραφον διαμαρτυρήσεως καὶ εἶπε: παραιτῶ πλέον τὸ ζήτημα τῆς ἀφομοιώσεως, κανονίσατέ το, ὅπως θέλετε· δὲν σᾶς ἀρνοῦμαι τὴν σύμπραξίν μου, νὰ ἦμαι παροῦσα διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἀπαρτίας· δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ συμπράξω εἰς ἓν ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ τὸν λόγον μοῦ ἀφῃρέσατε, καὶ διαστροφὴν τῶν ἀποφάσεών μου ἐκάμετε, καὶ διὰ τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ προεδρείου πολλαχῶς μὲ κατεπιέσατε· διότι ἐπιθυμῶ ἀνεξαρτήτως νὰ ἀντιπροσωπεύω τὰς ἰδέας μου καὶ ὡς μόνην προφύλαξιν τῆς ἀνεξαρτησίας μου θεωρῶ τὸν κανονισμόν· δὲν δύναμαι νὰ συμπράξω πλέον, ὅταν ὁ κανονισμὸς ἦναι τὸ ἀντικείμενον τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ προέδρου.

Ἀλλά, κύριοι, ἠδυνήθησαν νὰ συμφωνήσωσιν οἱ ἐναπομείναντες; Ὄχι· ὁ κ. Λομβάρδος ἦλθε μετὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς λόγους καὶ οἱ Κεφαλλῆνες μετὰ τοῦ Ὑπουργείου εἰς διαφωνίαν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑπτανησίων τινὲς ἀπεσκίρτησαν ἐκ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτή, ὑποσχεθεῖσα κατ' ἀρχὰς νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ νομοσχέδια, ἅπερ ἔφερεν, ἀφοῦ τὰ ἐπαρουσίασε, τὴν ἐπομένην ἡμέραν μετέβαλε γνώμην, καὶ ἐγέννησε τὴν διαίρεσιν ἐκείνην, ἥτις ἐπὶ τέλους ἐπέφερε τὴν ἀποχώρησιν τῶν εἰκοσιτριῶν γνωστῶν πληρεξουσίων, εἰς τοὺς ὁποίους, τοὐλάχιστον δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσητε τὸν φατριασμὸν ὡς αἰτίαν τῆς ἀποχωρήσεως. Ὅθεν ἡ ἀντιπολίτευσις, προαισθανθεῖσα πολὺ πρίν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συμπράξῃ, ὅτι ἐλευθερίαν δὲν ἔχει εἰς τὴν ψῆφον καὶ τὴν συζήτησιν, ἀπεχώρησεν· οἱ εἰκοσιτρεῖς δὲν ἠθέλησαν νὰ κινηθῶσιν, ἀλλ' εἶπον: θὰ μείνωμεν διὰ νὰ μὴ μένῃ τὸ κράτος ἄνευ φορολογικῶν νόμων καὶ προϋπολογισμοῦ. Ἦλθον λοιπὸν ἐν μέσῳ τῆς Συνελεύσεως, ἐκάθησαν, ἤρχισαν τὴν συζήτησιν, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ προχωρήσωσιν ἕνεκα τῆς διαιρέσεως, μιᾶς διαιρέσεως οἰκτρᾶς· ἀπῆλθον καὶ ἐκεῖνοι διαμαρτυρηθέντες ἐπίσης, καὶ τοὐλάχιστον ἔχομεν δύο δημοσιευμένα ἔγγραφα διαμαρτυρήσεων καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τμήματος τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν δύο, ὅτι εἶχον πολιτικὴν φανεράν.

Κύριοι, συγχωρήσατε ἐνταῦθα νὰ σᾶς ἐνθυμίσω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπον κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν, καὶ τὸ ὁποῖον ἐγέννησε τόσας παρεξηγήσεις*. Εἶπον τότε, ὅτι τοὐλάχιστον, ἐὰν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Ὑπουργοὶ ἤθελον συμβου-

---

* Ἰδὲ σελ. 122.

λεύσει εἰς τὴν Α. Μ. νὰ φέρῃ μεταβολὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἂν ἤρχοντο, ἔστω καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους ἑπτὰ ὑπουργοί, τὸ ζήτημα ἤθελεν εἶσθαι εὐχερέστερον, διότι ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἀνάγκην, καὶ λέγοντες: ὁ Βασιλεὺς μᾶς ἐκάλεσεν εἰς τὰ πράγματα, τὸ νομοθετικὸν Σῶμα δὲν τὸ εἴχομεν ὑπ' ὄψιν μας, δὲν συνεπράξαμεν εἰς τὴν ἀποχώρησίν αὐτοῦ οὔτε ὑπέρ, οὔτε κατά, ἰδοὺ τί μᾶς ὑπεχρέωσε νὰ πράξωμεν ἡ ἀνάγκη ἡ ἀπόλυτος, καὶ δὲν ἐκάμαμεν ἄλλο τι παρὰ νὰ ἐκδώσωμεν τὰ διατάγματα, τὰ ἀπαιτοῦντα πιστώσεις ἀναγκαίας διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κράτους, καὶ τὴν εἴσπραξιν τοσούτων φόρων, ὅσοι ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ εἰσπραχθῶσι διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ διατηρήσωμέν τὸ κράτος. Ἀλλά, Κύριοι, ὄχι μόνον τοιαύτην πολιτικὴν δὲν ἠκολούθησαν οἱ κύριοι Ὑπουργοί, ὄχι μόνον προσεκολλήθησαν τῇ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπεβλήθη τῷ Ἡγεμόνι παρὰ συγγενῶν καὶ φίλων ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποσυρθῶσι, καὶ τότε ἀκόμη ὄχι μόνον δὲν ἐνίσχυσαν τὴν συμβουλὴν τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀντέπραξαν, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ἡ παραμικρὰ βελτίωσις.

Βλέπετε, Κύριοι, πόσον τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπασχολεῖ, εἶναι σοβαρὸν καὶ μέγα· ἀλλ' ἐπιμένων εἰς τὴν ἀρχικήν μου γνώμην, ἣν ὑπέβαλον διὰ τοῦ σχεδίου τῆς μειοψηφίας καὶ ἣν ἐξέφρασα εἰς τὴν πρώτην ἀγόρευσίν μου, ἀπέφυγα νὰ ἐπέμβω εἰς τὰ καθέκαστα, περιορισθεὶς νὰ ἐξετάσω αὐτὰ μόνον, καθόσον μὲ ἠνάγκαζεν ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ. Ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπεν εἰς τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν βασιλικὸν λόγον ἡ Βουλὴ νὰ περιορισθῇ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ βασιλικὰ διατάγματα, μόνον εἰς ὅ,τι ἀπῃτεῖτο, ὅπως γείνῃ ἀπάντησίς ἀξιοπρεπής, χωρὶς νὰ προδικάζηται ἡ περὶ αὐτῶν εἰδικὴ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς. Ἐνόμισα, ὅτι ἡ γνώμη, ἣν ἔχομεν ἡμεῖς, οἱ ἐν τῇ Συνελεύσει διαμαρτυρηθέντες καὶ οἱ τὰς καταπιέσεις ἐκείνας παθόντες, δὲν ἔπρεπε νὰ προταθῇ ὡς κείμενον εἰς τὴν ἀπάντησιν, πρὶν ὑμεῖς οἱ νέοι ἀντιπρόσωποι κρίνητε τὰς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ σύνολον αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν πράξεων ἐξαγάγητε, ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν ὡδηγήθη ὑπό τινος αἰσθήματος καταφρονήσεως πρὸς τὸ σύνταγμα, ἢ ἂν μία ἀναπόδραστος ἀνάγκη τὴν ἠνάγκασε, χωρὶς νὰ θέλῃ, νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας αὐτῆς. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ κρίνητε τὸ διάταγμα, μὴ λησμονήσητε ὅσα σᾶς ἐξέθεσα. Μὴ λησμονήσητε, ὅτι τὴν ἀνάγκην ἔπλασεν ἡ Κυβέρνησις, καὶ ὅτι ἐν τῇ πολιτικῇ της ταύτῃ ἠναγκάσθη νὰ καταπιέσῃ τὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ στερήσῃ αὐτὴν τῆς ἀνεξαρτησίας της. Μὴ λησμονήσητε, ὅτι ἀπεμακρύνθη τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διήγειρεν ἐν τῇ πολιτείᾳ τὴν κατ' αὐτῆς ἀντίδρασιν, καὶ οὕτω παρήγαγε τὴν σημερινὴν ἀνωμαλίαν, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε, ν' ἀπολέσῃ ὁ θεμελιώδης νόμος τὸ κυριώτερον αὐτοῦ στήριγμα, τὸν σεβασμόν, καταπατηθεὶς οὐ μόνον ὁσάκις ἡ πλασθεῖσα ἀνάγκη ἀπῄτει, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀνάγκης.

XIV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ Κ. Κ. ΚΑΡΑΛΙΒΑΝΟΥ ΚΑΙ ΔΑΡΕΙΩΤΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1865

Ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ οἱ κ. κ. Καραλίβανος καὶ Δαρειώτης ὑπέβαλον πρότασιν, δι᾽ ἧς ἠρωτᾶτο ἡ Βουλὴ θεωρεῖ «μεμπτέαν τὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων καὶ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναφυεισῶν ἀναγκῶν ἔκδοσιν διαταγμάτων νομοθετικῆς ἁρμοδιότητος ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς Βουλῆς;» Τὴν πρότασιν ταύτην περιεδέξατο καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ὅπως τεθῇ εἰς ψηφοφορίαν, ἀλλ᾽ ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ θεωρῶν ταύτην ὡς ἀντιβαίνουσαν τῷ κανονισμῷ ἀνῆλθε τὸ βῆμα μετὰ συντόμους ἀγορεύσεις τῶν κ. κ. Θεοχάρη, Δημητριάδη, καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργοῦ Βουδούρη.

Κύριοι!

Νομιζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανορθώσω τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸ ζήτημα κακὸν καὶ εἰς τὸ γράμμα τῆς προτάσεως τοῦ κ. Καραλιβάνου ἀντίθετον χαρακτηρισμόν. Ὁ ἀξιότιμος κ. Βουδούρης εἶπεν, ὅτι πρόκειται ἁπλῶς περὶ ζητήματος ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι τοιαύτη πρότασις κατὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα δύναται νὰ παρουσιασθῇ πάντοτε. Ἀπαντῶ εἰς τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργόν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ζητήματος τοιούτου· ἀρκεῖ νὰ ἀ-

ναγνώσητε τὴν πρότασιν ταύτην, διὰ νὰ ἴδητε ὅτι δὲν ὁμοιάζει μὲ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον αἱ κυβερνήσεις θέτουσι περὶ ἐμπιστοσύνης εἰς πολλοτάτας περιστάσεις, ἀλλ' εἶναι μία λύσις τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ἀντικειμένου, ἥτις πρόκειται νὰ δοθῇ ἐναντίον τοῦ κανονισμοῦ, καὶ ἥτις πρόκειται νὰ βλάψῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλῆς, διότι προδικάζει ζήτημα μέλλον. Τὸ ζήτημα τῆς ἐμπιστοσύνης τίθεται πάντοτε ἀορίστως· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ἔγκρισις τῶν διαταγμάτων τίθεται ὡς ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Δὲν ἤθελον, Κύριοι, ἐναντιωθῇ τόσον, ἐὰν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς τῆς προτάσεως ἤθελεν εἶσθαι νὰ προδικάσῃ μόνον τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Ἐδύναντο ἴσως τινὲς βουλευταὶ νὰ μὲ εἴπωσι : δὲν φθάνομεν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου εἰς μίαν λύσιν; Ἐγὼ πάντοτε ἤθελα ἀποκρούσει καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς λύσεως, διότι αἱ πλάγιαι λύσεις εἶναι ἐπικίνδυνοι· ἀλλὰ λέγω, ὅτι δὲν ἤθελον ἐπεκταθῆ πέραν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ἀντικειμένου. Τὴν ἀποκρούω ὅμως, διότι πρόκειται νὰ προδικάσῃ μέλλοντα ζητήματα, μὴ ὑποβληθέντα κἂν εἰσέτι. Καὶ εὐχαριστῶ τὸν κ. Καραλίβανον καὶ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, διότι ἀμφότεροι διὰ τῶν ἀγορεύσεών των διεφώτισαν τὴν Βουλήν, ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποτελοῦντες μέρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ οἱ συντρέχοντες αὐτὴν εὑρίσκουσιν ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἡμεῖς εὑρίσκομεν, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι δὲν ἀρνοῦνται νὰ προδικάσωσι, διότι ἡ γνώμη των περὶ τῆς κακῆς πορείας τῆς κυβερνήσεως δὲν ἔχει καμμίαν κατ' αὐτοὺς ἐπιρροὴν εἰς τὸ συμπράττειν μετ' αὐτῆς.

Τί σᾶς εἶπεν ὁ ἀξιότιμος κ. Καραλίβανος; «Ἐγὼ εἶμαι συμφωνότατος μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι ὅλα τὰ διατάγματα δὲν ἦσαν τῆς ἀνάγκης, καὶ κατὰ τὰς ψηφοφορίας θέλετε μὲ ἰδεῖ μαζὶ μὲ σᾶς ψηφίζοντα». Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιρροὴν εἰς τὴν γνώμην τοῦ κ. Καραλιβάνου, ὅστις ἀπὸ τοῦδε ἔρχεται νὰ προδικάσῃ τὸ ζήτημα.—Τί σᾶς εἶπεν ὡσαύτως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν; «Ὅτι ἐπιμένει εἰς τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ πρίν, ὅταν ἦτο δημοσιογράφος· ὅπως καὶ πρὶν κατέκρινε τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, τοιουτοτρόπως τὴν αὐτὴν ἰδέαν διατηρεῖ περὶ τῆς τότε πορείας τῆς Κυβερνήσεως· καὶ δὲν νομίζει ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις τῆς Κυβερνήσεως ἦσαν ἀναγκαῖαι καὶ δικαιολογημέναι, καὶ ὅτι, ἂν ἦτο βουλευτής, ἤθελε καταψηφίσει, καὶ ὅτι ἂν συνέπραξε μετὰ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως καὶ ἑπομένως ἔρχεται καὶ ὑποστηρίζει τὴν πρότασιν τῆς ἀθωώσεως αὐτῆς, τὸ κάμνει δι' ἕνα λόγον, τὸν ὁποῖον μᾶς εἶπε. Δὲν πρόκειται, Κύριοι, νὰ ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν λόγον τοῦτον, ὅστις, ἀπολύτως ἐξεταζόμενος, εἶναι ἀξιέπαινος, τὸ σέβας πρὸς τὸν Βασιλέα; (διότι μᾶς εἶπεν, ὅτι τὸν παρεκάλεσεν ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν). Σχετικῶς ὅμως ὡς πρὸς τὸ τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ πολιτεύωνται εἰς τὰ συνταγ-

ματικὰ κράτη οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, εἶναι ζήτημα λυόμενον ἄλλως καὶ τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν. Τοὺς εὐχαριστῶ λοιπὸν ἀμφοτέρους, διότι διεφώτισαν τὴν Βουλὴν, ἀποδεικνύοντες τοιουτοτρόπως, ὅτι καὶ ἡ γνώμη τῶν συμπραττόντων μετὰ τῆς Κυβερνήσεως δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὴν ἡμετέραν.

Ἐπεθύμουν ὅμως, Κύριοι, νὰ μὴ ἤθελον θεωρήσει ζήτημα ἀδιάφορον, ἂν μία Κυβέρνησις ἔπραξε πεντήκοντα πράξεις, ἐξ ὧν τινὲς μόνον ἦσαν τῆς ἀνάγκης, αἱ δὲ λοιπαὶ ὄχι· νὰ μὴ θεωρήσωσι τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς ἀδιάφορον, ὅταν πρόκηται περὶ μομφῆς τῆς Κυβερνήσεως ταύτης, καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ μομφῆς διὰ πρᾶξιν, ἥτις εἶναι τὸ μεγαλείτερον πολιτικὸν ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον εἰς κράτος συνταγματικὸν ἢ οἱονδήποτε ἠμπορεῖ νὰ πραχθῇ, ὅταν πρόκηται περὶ πράξεως ἀφορώσης τὴν παραβίασιν τοῦ θεμελιώδους νόμου, εἴτε συνταγματικοῦ εἴτε δεσποτικοῦ, ἀδιάφορον. Προκειμένου περὶ τοιαύτης πράξεως, ἐπεθύμουν καὶ παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου κυρίου Καραλιβάνου καὶ τοῦ κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ μὴ ἤθελε θεωρηθῇ τὸ ζήτημα ἀδιάφορον, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐξέδωκε πεντήκοντα διατάγματα, ἐξ ὧν τρία μόνον, πέντε ἢ δέκα ἐξ ἀνάγκης, τεσσαράκοντα δὲ ἄνευ ἀνάγκης. Καὶ εἰς τὴν ποινικὴν νομοθεσίαν, Κύριοι, ἡ ἀνάγκη ἔχει σημασίαν καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχὴν τῶν νομικῶν. Ὑπάρχουσι νομοθεσίαι, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐτὴν τὴν κλοπὴν τὴν ἐπιτρέπουσιν, ὅταν γίνεται ἐξ ἀνάγκης· ἐάν τις πεινῶν ἢ ἔχων πεινῶσαν οἰκογένειαν, ἤθελεν ἁρπάσει ἀπὸ ἓν ἀρτοποιεῖον ἕνα ἄρτον διὰ νὰ διαθρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του, ὑπάρχουσι κράτη, τὰ ὁποῖα κατὰ ῥητὴν διάταξιν ἐπιτρέπουσι τοῦτο, καὶ εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη, εἴτε ἔνορκοι, εἴτε δικασταὶ δικάζουσιν, ἡ ψῆφος ἔσεται ἀθωωτική. Ἀλλ' ἂν ὑποθέσητε, ὅτι ἔχετε δύο ὑποδίκους ἕνεκα κλοπῶν, ἃς ἰσχυρίζονται ὅτι ἕνεκα ἀνάγκης ἔπραξαν, ἀλλ' ἐξ ὧν ὁ εἷς ἅπαξ μόνον ἡμάρτησε καὶ πρὸς δικαιολόγητιν προτείνει, ὅτι ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ εὑρεθεὶς ἐξετέλεσε τὴν κλοπὴν, ὁ δὲ δεύτερος φαίνεται ὅτι πλείστας ἐξετέλεσε κλοπὰς, μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν θέλετε δεχθῇ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν αὐτὴν ψῆφον θέλετε δώσει; Τὴν ἁρπαγὴν τῆς ξένης ἰδιοκτησίας θέλετε τὴν συγχωρήσει διὰ τοῦ αὐτοῦ συλλογισμοῦ; Ἀλλ' ἐὰν περὶ τοσούτου ὑποδεεστέρου ζητήματος καὶ δικαιώματος προκειμένου, πρέπει ὁ δικαστὴς μετὰ τοσαύτης αὐστηρότητος νὰ προσφέρηται, πολὺ περισσότερον, ὅταν σείωνται τὰ θεμέλια τοῦ πολιτεύματος, διότι ἀνασύρονται οἱ λίθοι ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται.

Ἀλλὰ σᾶς εἶπον· δὲν εἶναι περιττὸν πλέον, ἀφοῦ ἐπὶ τοσαύτας ἡμέρας ἀπησχολήθημεν, ν' ἀναβάλωμεν τὸ ζήτημα δι' ἄλλην ἐποχήν; Λέγω, Κύριοι, ὅτι δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ εἴπωμεν ἐὰν ἦναι ἢ ὄχι περιττὸ, οὐδὲ μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ θέσωμεν ὑπὸ συζήτησιν τοῦτο· διότι,

καθὼς ἔλαβον πολλάκις τὴν τιμὴν καὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ τὸ εἴπω, ὑπάρχουν τινὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐξασκεῖ τὸ νομοθετικὸν σῶμα, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα δὲν δύναται ν' ἀπαλλατριώσῃ· δὲν δύναται ἐκ προκαταβολῆς νὰ εἴπῃ, προδικάζω ἓν ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ παρουσιασθῇ κατόπιν· διότι ἡ ἐντολή, ἡ ἐπιθυμία τῆς συντακτικῆς ἐξουσίας ἦτο νὰ μὴ ἀποφανθῇς, νὰ μὴ δικάσῃς, εἰμὴ ἀφοῦ ἀκούσῃς τὴν συζήτησιν. Τὸ περιττὸν λοιπὸν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συζητήσωμεν σήμερον, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ θέσωμεν εἰς ψηφοφορίαν, πόσοι εἶναι ὑπὲρ τοῦ περιττοῦ καὶ πόσοι ὄχι. Ὅταν ζητῆτε νὰ προδικάσητε τὸ ζήτημα, ὄχι τῆς ἀπαντήσεως, ἀλλὰ τῆς ἐξελέγξεως τῶν διαταγμάτων, τότε συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι δὲν ἔχετε δικαίωμα νὰ θέσητε ὑπὸ ψηφοφορίαν τὸ ζήτημα, ἂν ἦναι περιττὸν ἢ ὄχι.

Μολοντοῦτο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ περιττοῦ συγχωρήσατέ με δύο λέξεις νὰ εἴπω, διὰ νὰ ἴδητε ὅτι ἡ συζήτησις ἡ γενομένη δὲν εἶναι δυνατόν, καὶ ἂν μᾶς ἐπιτρέπηται ἀπὸ τοῦδε ν' ἀποφασίσωμεν, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἡ πρότασις ἔχει. Φέρ' εἰπεῖν, θὰ δικάσωμεν μετ' ὀλίγον τὴν πρᾶξιν τοῦ δανείου τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Τί ἐξητάσαμεν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ δανείου αὐτοῦ; Ἐρρέθη, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔκαμε τὸ δάνειον τοῦτο, καὶ δὲν μετεχειρίσθη εἰς ἀνάγκας ἀναποφεύκτους ἢ ἄλλο τι. Ἀλλά, Κύριοι, νομίζετε, ὅτι ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῆς ὑποθέσεως τοῦ δανείου, αὐτὸ μόνον τὸ ζήτημα, αὐτὰς μόνας τὰς ἀπορίας παρουσιάζει; Ἐξητάσατε ἂν ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἠναγκασμένη νὰ δανεισθῇ, ἀφοῦ δὲν σᾶς παρουσιάσθη ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ τόπου, διὰ νὰ κρίνητε ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠδύνατο, μεταχειριζομένη τὰ συγκεχυμένα καὶ ἐπιβαλλόμενα αὐτῇ μέσα, νὰ εἰσπράξῃ, νὰ ἔχῃ χρήματα; Ἐξητάσατε ἂν δὲν ἐξήντλησε τὸ ταμεῖον ἡ Κυβέρνησις, καθ' ἣν ἡμέραν ἐδανείσθη, εἰς δαπάνας περιττάς, ἔξω τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐξωγκωμένου τοῦ 1865; Ἐξητάσατε, ἂν καθ' ἣν στιγμὴν ἐν ἀπορίᾳ μεγίστῃ εὑρίσκετο τὸ ταμεῖον, καθ' ἣν περίστασιν ἡ Κυβέρνησις ἐτόλμησε νὰ θέσῃ τὰς χεῖράς της ἐπὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ τὴν σφετερισθῇ, ἐὰν δὲν ἐνήργησε πράξεις, καθὼς προβιβασμοὺς στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι τὸ ἐξήντλησαν ἔτι μᾶλλον, ἂν συγχρόνως μὲ τὸ δάνειον δὲν ἐξεδόθησαν διατάγματα, προβιβάζοντα 50—60 ἀξιωματικούς; Δύνασθε λοιπὸν ἀπὸ τοῦδε νὰ κρίνητε περὶ τοῦ ἐπιληψίμου ἢ ἀνεπιλήπτου τῆς Κυβερνήσεως, καθόσον ἀφορᾷ τὰς κυβερνητικὰς πράξεις, σχετικῶς μὲ τῆς Κυβερνήσεως τὴν διαγωγήν; Ναί, κατὰ τὴν συζήτησιν κατηγορήθη ἡ Κυβέρνησις, καθὼς δύναται νὰ κατακριθῇ ἐπὶ παντὸς ζητήματος, ἂν παύσῃ ὑπάλληλον, ἂν μεταθέσῃ ὑπάλληλον καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν ἐτέθη ὑπὸ ταύτην ἔποψιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τίθεται σήμερον, καὶ σᾶς ἀπέδειξα ἐπὶ ἑνὸς μόνον διατάγματος πόσα καὶ πόσα ζητήματα ἠθέλατε ἐξετάσει.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι, Κύριοι, τοὺς ὁποίους ἤθελον νὰ σᾶς εἴπω, ὅπως ὑποστηρίξω τὴν πρότασιν, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλα. Νομίζω, ὅτι ἄνευ τῆς προτάσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβα τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω, θέλετε παραβῆ καὶ τὸν κανονισμὸν καὶ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων, ὅπερ ἡ Βουλὴ ἔχει καὶ ὀφείλει, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν συνείδησίν της, τὴν ὁποίαν, καθὼς σᾶς προεῖπα, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ μορφώσῃ, εἰμὴ μόνον ὅπως τὸ σύνταγμα καὶ ἡ ἐντολὴ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς καὶ ἡ συντακτικὴ ἐξουσία ἔδωκαν εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ἐπιτρέπει.

XV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΛΑΥΡΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 22 ΙΟΥΛΙΟΥ 1865.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Κουμουνδούρου παύσασα τὸν δήμαρχον Λαυρίου ἕνεκεν τῆς ἐνόχου αὐτοῦ διαγωγῆς, διώρισεν ἕτερον στηριζομένη εἰς ψήφισμα τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως μὴ ἰσχύον πλέον μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως κύρωσιν τοῦ περὶ δήμων νόμου.

Μετὰ πολλοὺς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ῥήτορας, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.

Κύριοι !

Καιτοι ὀλίγα σκοπῶν νὰ εἴπω ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ὡς πρὸς τὴν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἐξετέλεσεν, ἐλπίζω ὅτι ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας θέλει παύσει πλέον νά διϊσχυρίζηται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη, εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἀνάγκην, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν ἰδικήν της ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν φίλων της, δύναται νὰ συγχωρήσῃ τὴν καταπάτησιν τῶν νόμων. Ἐνδιαφέρομαι περισσότερον νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις ὡς πρὸς τὸ νομικὸν μέρος, διότι μόνον ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ νόμος παρεβιάσθη, θέλει ἐπέλθει τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ παραβιασθῇ καὶ πάλιν. Ἀποκρούω τὴν ἰδέαν τοῦ ἀξιοτίμου βου-

λευτοῦ Ἀττικῆς, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ σημερινὸν ζήτημα διέπεται ἀπὸ τὰς συμπαθείας καὶ τὰς ἀντιπαθείας τὰς πολιτικάς. Ἀγνοῶ ποῖαι εἶναι αἱ πολιτικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ κ. Κυριακοῦ καὶ τοῦ κ. Καλλιφρονᾶ.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ. Δὲν εἶπον τοῦτο.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐπειδὴ δὲν πρόκειται νὰ συζητήσωμεν ἐνγένει τὰς αἰτίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων πολιτεύονται οὕτως ἢ ἄλλως τὰ κόμματα, ἄς μὲ συγχωρήσῃ ὁ κ. Κυριακὸς νὰ περιορίσω τὴν συζήτησιν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Ἀποκρούω ἁπλῶς τὴν γνώμην, ὅτι τὸ σημερινὸν ζήτημα συζητεῖται κατὰ τὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας· ἀγνοῶ ποῖαι εἶναι αἱ σχέσεις αἱ πολιτικαὶ τοῦ κ. Καλλιφρονᾶ πρὸς τὸν κ. Κυριακόν.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ. . . . .

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐὰν ὁ κ. Κυριακὸς νομίζει, ὅτι ἔχει τι ἄτοπον ἡ σημερινὴ συζήτησις, ἡμεῖς οἱ προκαλέσαντες αὐτὴν ἀναδεχόμεθα τὴν εὐθύνην, ὅτε μαθόντες τὴν ἀντικατάστασιν ἑνὸς δημάρχου μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος καὶ τοῦ δηματικοῦ νόμου, ἐξανέστημεν καὶ ζητοῦμεν λόγον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως· καὶ νομίζω, ὅτι δυσκόλως θέλει δυνηθῆ εἴτε ὁ κύριος Κυριακὸς εἴτε ἄλλος τις, τὰς ἰδέας αὐτὰς συμμεριζόμενος, νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ἁμαρτάνοντας, ὅταν συλλογισθῇ, ὅτι αἱ δημοτικαὶ ἐλευθερίαι καὶ οἱ δημοτικοὶ θεσμοί, εἶναι αἱ βάσεις τῶν ἐλευθέρων πολιτευμάτων. Καὶ ἡ ἰδία Ἑλλάς, ἐπὶ μακρὸν ζήσασα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τουρκοκρατίας, ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνισμοῦ μόνον καὶ μόνον διὰ τῶν δικαιωμάτων τῶν κοινοτήτων, τὰ ὁποῖα ὁ κατακτητὴς εἶχεν ἀφήσει. Πᾶς ὑπερασπιζόμενος τοιούτους θεσμοὺς καὶ ὑπερασπιζόμενος οὐχὶ κρύφα, ἀλλὰ δημοσίᾳ καὶ διὰ μόνου τοῦ λόγου, νομίζω, ὅτι πράττει ἔργον, τὸ ὁποῖον, ἄς μοὶ συγχωρήσῃ νὰ εἴπω, εἷς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ θεωρήσῃ μικροῦ λόγου ἄξιον. Εἶναι ἀβλαβές, ὅτι τὸ ζήτημα περὶ τῆς παραβιάσεως τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον ἔφερε δι' ἐπερωτήσεως μία ἐκ τῶν μερίδων τῆς Βουλῆς, ἡ ἀντιπολίτευσις, (καὶ τοῦτο δὲν εἶναι σφάλμα ἰδικόν μας) ἐφέρθη κατ' ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸν δήμαρχον τῶν Σπετσῶν καὶ ἐφέρθη καὶ σήμερον ὡς πρὸς τὸν δήμαρχον τοῦ Λαυρίου. Παρατηροῦμεν, ὅτι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ἂν τὴν σήμερον εἶναι δυνατὸν νὰ διορισθῇ δήμαρχος παρὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καὶ παραιτῶν, Κύριοι, τὴν γραμματικὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῆτε πόθεν ὡρμήθητε καὶ ποῦ εὑρίσκεσθε· νὰ ἐνθυμηθῆτε, ὅτι ἡ Συνέλευσις, τῆς ὁποίας πολλοὶ ἀπετελεῖτε μέρος, κατήργησεν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τὸ δημοτικόν, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε πρίν, καὶ ἓν ἐκ τῶν ἔργων διὰ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ καυχηθῇ εἶναι, ἐνέγραψεν εἰς τοὺς νόμους, ὅτι αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἐκλέγονται ἀνεξαρτήτως τῆς νομοτελεστικῆς ἐξουσίας. Τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον σήμερον ἐξελέγχομεν, ἀντιβαίνει εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῆς ἐπαναστάσεως, τὰς ὁποίας κα-

θιέρωσε τὸ σύνταγμα. Ἑπομένως, χωρὶς ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς περὶ ἑρμηνείας τῶν νόμων, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις διὰ τῆς Συνελεύσεώς της κατήργησε τὸ σύστημα τῆς ἀναμίξεως τῆς νομοτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, καὶ ὅτι ἡ πρᾶξις, ἡ ὁποία σήμερον ἐξετάζεται, ὄζει τοῦ συστήματος τοῦ παρελθόντος.

Πῶς εἶναι δυνατὸν, Κύριοι, σήμερον, εἴτε ἡ Κυβέρνησις εἴτε ἡ Βουλὴ, νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ δημοτικοῦ νόμου εἶναι δυνατὸν νὰ σώζηται νόμος, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὴν νομοτελεστικὴν ἐξουσίαν νὰ διορίζῃ τοὺς Δημάρχους; Ἀλλὰ, λέγουν, δὲν πρόκειται περὶ διορισμοῦ Δημάρχου, πρόκειται περὶ διορισμοῦ ἀντικαταστάτου· ἄς μοὶ συγχωρήσωσι νὰ τοῖς ὑπενθυμίσω, ὅτι τοῦτο εἶναι εἷς τρόπος τοῦ λέγειν, καὶ ὅτι τὸ ἐπιχείρημα εἶναι λίαν ἐπιπόλαιον, διότι καὶ ὁ παυθεὶς ἀντικαταστάτης ἦτο. Ἔπειτα ὁ ἴδιος νόμος, ὁ ὁποῖος διέταξε τίνι τρόπῳ ἐκλέγεται ὁ Δήμαρχος, καθιέρωσε τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀναπληρωτῶν. Ὅθεν ἢ πρέπει νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι καὶ ὁ Δήμαρχος τὴν σήμερον δύναται νὰ διορισθῇ, ἢ ἂν δὲν παραδεχθῶμεν τοῦτο, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι μόνον ὁ ἀναπληρωτὴς δύναται νὰ διορισθῇ, διότι τὸ αὐτὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον διατάττει περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Δημάρχου διατάττει καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ Δημάρχου. Ὁ νόμος ἔχει πλήρη ἰσχὺν καὶ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ: χωρίζω τὸν δήμαρχον ἀπὸ τὸν ἀναπληρωτήν.

Ἐννοῶ λοιπὸν ὡς συνεπεῖς ἐκείνους μόνον, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι καὶ οἱ Δήμαρχοι αὐτοὶ δύνανται τὴν σήμερον νὰ διορισθῶσι· ἀλλὰ τοῦτο οὐδεὶς τὸ διϊσχυρίσθη. Εἶναι δὲ περιττὸν νὰ ἐπιμείνω εἰς ὅσα σᾶς εἶπον ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ· διότι ἡ διάταξις ἐκείνη τοῦ δημοτικοῦ νόμου, ἡ ὁποία ῥητῶς καταργεῖ πᾶσαν διάταξιν ἀντικειμένην καὶ προγενεστέραν εἰς τὸν νέον νόμον, ἡ διάταξις αὕτη, Κύριοι, κατὰ τοὺς ἑρμηνευτικοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι κοινότατοι, δὲν ἐπιτρέπει πλέον νὰ φέρωμεν ζήτημα, ἂν νόμος προγενέστερος περὶ τοῦ ζητήματος, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ κυβερνᾶται εἰς τὸ ἑξῆς εἷς δῆμος, δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἰσχύϊ, καὶ ἀσπάζομαι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν γνώμην τοῦ ἀξιοτίμου κ. Πρωθυπουργοῦ, καθὼς καὶ τῶν μελῶν ἐκείνων τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν ἰδίαν γνώμην, ὅτι τῳόντι ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν δύναται ἄλλως πῶς νὰ δικαιολογηθῇ εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ἀνάγκης. Καὶ θαυμάζω μάλιστα, ἐνῷ γνωρίζω πόσον ἐπίμονος εἶναι συνήθως ὁ κ. Πρωθυπουργὸς εἰς τὰς ἰδέας του, πῶς, ἔχων τοιαύτην ἰδέαν, ἠθέλησε νὰ τὴν διανείμῃ μετ' ἄλλων, ἐνῷ τὴν δόξαν τοῦ κυβερνᾶν δὲν πρέπει νὰ τὴν μοιρασθῇ μετ' οὐδενός. Ἰδοὺ λοιπόν· διότι τὸ σύνταγμα τὸ ἴδιον διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 105 λέγει ῥητῶς: «ἡ ἐκλογὴ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν θέλει γίνεσθαι δι' ἀμέσου, καθολικῆς, καὶ μυστικῆς διὰ σφαι-

ριδίων ψηφοφορίας» καὶ διὰ τῆς διατάξεως τοῦ 2 ἢ 3 ἄρθρου τοῦ νομοθετήματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐψήφιζεν ἡ Συνέλευσις περὶ δημαιρεσιῶν, διὰ τοὺς λόγους τούτους, λέγω, κατηργήθη πᾶς νόμος, ὁ ὁποῖος ἄλλως πως παρὰ διὰ μυστικῆς, καθολικῆς καὶ διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίας φέρει τοὺς ἄρχοντας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δημοτικῶν πραγμάτων.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ ἕτερον ζήτημα τῆς ἀνάγκης.'Απορῶ τῳόντι πῶς εἶναι δυνατὸν, εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, προκειμένου περὶ τοῦ δήμου Λαυρίου, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀνάγκη. Ὁ νομοθέτης μάλιστα περὶ πάντων προέβλεψε καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης, καὶ ὅταν παρατηρήσητε τὸν νόμον περὶ δημαιρεσιῶν,θέλετε ἰδεῖ τὴν πρόνοιάν του ταύτην ἐν ἄρθ.6.

Δὲν βλέπω λοιπὸν, οὕτω τοῦ νόμου διατάξαντος, ἐνώπιον τίνος δυσκολίας ἡ Κυβέρνησις ἐσταμάτησε. Καὶ, εἰ μὲν ἐπρόκειτο περὶ ἄλλης τινὸς περιστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλειπον τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐκλογὴ κατὰ τὸν νέον νόμον, τῇ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ συζητήσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἐδῶ, οὔτε κἂν ἐπιτετραμμένον ἦτο νὰ συζητήσῃ· διότι δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ὅτι ἀρχηγὸς τῆς δημαιρεσίας ὑπῆρχε· δὲν τὸ ἀγνοεῖτε, διότι κατάλογοι ἐκλογικοὶ ὑπῆρχον, διότι ἐγένετο βουλευτικὴ ἐκλογή. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ δυσκολία ὅπως ἐκτελεσθῇ ὁ νόμος; Περιμένω νὰ τὴν ἀκούσω, διότι ἐξ ὅσων ἤκουσα ἕως τώρα δὲν εἶδον δυσκολίαν τοιαύτην, καὶ μάλιστα δυσκολίαν, ὁποία ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ διὰ νὰ γείνῃ αὐτὴ ἡ φοβερὰ παρεκτροπὴ τῆς καταπατήσεως μιᾶς διατάξεως τοῦ συντάγματος καὶ τῆς καθιερώσεως μιᾶς διατάξεως ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ μίαν μεταβολήν.

'Απεφάσισα, Κύριοι, νὰ ὁμιλήσω ἐπ'αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, χωρὶς διόλου νὰ μὲ ἐπηρεάσῃ ἡ ἰδέα, ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπιζήμιος εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν· διότι τίποτε πλέον ἐπικίνδυνον δὲν θεωρῶ, παρὰ, προκειμένου περὶ σοβαροῦ ζητήματος, ὁποῖον εἶναι τὸ ζήτημα τῆς καταπατήσεως τοῦ νόμου, νὰ ἀναμιγνύωνται αἱ ἀντιλήψεις καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν ἀτόμων περὶ τῆς προσωπικῆς ὑπολήψεως, τῆς προσωπικῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀπαξίας τῶν ἀτόμων. Νομίζω, λέγω, ἐκ τῶν πλέον ἐπικινδύνων ν' ἀποφασίζῃ ἓν νομοθετικὸν σῶμα κατὰ τὰς ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἐκ τῶν ῥητόρων, περὶ τῆς ὑπολήψεως τῆς ὀφειλομένης εἰς δήμαρχόν τινα, ἢ περὶ τῆς ἀντιλήψεως ἡ ὁποία τὸν συνδέει, καὶ ἐθαύμασα πῶς εἷς τῶν ἐντίμων συναδέλφων μας ἀπεφάσισεν, ὅ,τι γνωρίζει ἀπὸ δίκας, ἀπὸ ἰδιαιτέρας πληροφορίας, ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, νὰ τὸ φέρῃ πρὸς δικαιολόγησιν μιᾶς πράξεως, ἡ ὁποία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀθέτησις τοῦ νόμου. 'Ενώπιον τῶν δικαστηρίων, Κύριοι, ὅπου πρόκειται περὶ πολὺ εὐτελεστέρων δικαιωμάτων, ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη τοιαύτη ἐξώδικος μαρτυρία καὶ πληροφορία· πολὺ

ὀλιγώτερον πρέπει νὰ ἦναι ἐνώπιον τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος, τὸ ὁποῖον δικάζει περὶ τῶν νόμων, περὶ τῆς τηρήσεως, ἢ περὶ τῆς ἀθετήσεως αὐτῶν.

Ἀλλά, Κύριοι, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν ἔπραξεν ὁ Δήμαρχος οὗτος, ἡ νομοθεσία μας εἶναι πλήρης· ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ τὸν Δήμαρχον τοῦτον, καὶ ὤφειλε νὰ τὸ πράξῃ, ὀφείλει νὰ τὸ πράττῃ πάντοτε, ἀλλ' ὤφειλε πολὺ περισσότερον νὰ τὸ πράξῃ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὁπότε ἐπρόκειτο νὰ καταντήσῃ εἰς τὴν καταπάτησιν τοῦ νόμου. Πρῶτον τὸ ἀπῄτει ἡ ὑπόληψίς της, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ δικαιολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ κοινοῦ, ὅτι τῳόντι εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου ἓν σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον ἐπήνεγκεν ἓν κακόν, καὶ νὰ πιστευθῇ· δεύτερον, διότι ἡ Κυβέρνησις, προκειμένου λόγου νὰ πράξῃ τοιαύτην πρᾶξιν, εἶχεν αὐτὴ ἡ ἰδία ἀνάγκην νὰ πείσῃ τὴν συνείδησίν της, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν πείσῃ ἄλλως. Ἦτο λῃσταποδόχος ὁ Δήμαρχος; ἔπρεπε νὰ φερθῇ εἰς τὸ δικαστήριον. Ἠρνήθη νὰ δώσῃ δέκα ἐθνοφύλακας; Ἔφερε δυσκολίας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν; ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος ὁ διοικητικός, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει ποινάς. Ἦτο βαρύτερον τὸ ἔγκλημά του; ἂς τιμωρηθῇ κατὰ τὸν νόμον. Τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ Κυβέρνησις, ἦτο νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀντικαταστάσεώς του συμφώνως μὲ τὸν νόμον, διότι καὶ πρόεδρος ὑπάρχει καὶ δημοτικὸν συμβούλιον ὑπάρχει. Ἀλλὰ καὶ δυσκολίας ἐὰν ἀπήντα ἡ Κυβέρνησις, αὐτὰς τὰς δυσκολίας ἔπρεπε νὰ τὰς θεωρήσῃ πολὺ ὑποδεεστέρας παρὰ τὴν καταπάτησιν ἑνὸς νόμου καὶ διὰ τὸ κακὸν παράδειγμα τὸ ὁποῖον δίδεται, καὶ διότι δίδεται εἰς τὰ 1865, καὶ δι' αὐτὴν της τὴν ὑπόληψιν. Καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἐστερεῖτο ἐπιχειρημάτων ἐὰν ἔλεγε σήμερον: τῳόντι ἔμεινεν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας ἀδιοίκητος ὁ δῆμος, ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσισα νὰ παραβιάσω ἕνα νόμον καὶ νὰ ἀντικαταστήσω τὴν θέλησίν μου εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, διότι ἐκ τῆς πράξεως ταύτης θὰ προέλθῃ πολὺ μεγαλείτερον κακόν. Ἀλλὰ παρατηρῶ μὲ λύπην μου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὄχι μόνον τὸν νόμιμον αὐτὸν δρόμον δὲν ἠκολούθησεν ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς ἐπερωτήσεως δὲν ἤθελε κἂν νὰ γεννηθῇ μία συζήτησις περὶ τοῦ κενοῦ, τὸ ὁποῖον δῆθεν παρουσιάζει ὁ δημοτικὸς νόμος, ἐνῷ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει καθῆκον μόνον νὰ κινῇ τὴν μηχανὴν τὴν διοικητικήν, ἀλλὰ νὰ προβλέπῃ καὶ περὶ ὅλων τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι δύνανται αὐτὴν τὴν μηχανὴν νὰ σταματήσωσι· καὶ ὅπως εἴδομεν τὴν πρόνοιαν τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλικοῦ λόγου εἰς μυρία ὅσα ἀντικείμενα, μοὶ φαίνεται ὅτι καὶ τὰ δημοτικὰ ἔπρεπε νὰ κρίνῃ τῆς προσοχῆς της ἄξια. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, νομίζω, ὅτι οὐδόλως ἡ Κυβέρνησις ἐξ ἀνάγκης ἠναγκάσθη νὰ παραβιάσῃ αὐτὸν τὸν νόμον.

XVI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΑΥΞΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝΤΟΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 30 ΙΟΥΛΙΟΥ 1865

Ἡ ὑπὸ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον Κυβέρνησις εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον, δι' οὗ τὸ ποσὸν τῶν ἐντόκων γραμματίων τοῦ δημοσίου ταμείου ἀνεβιβάζετο εἰς 6,000,000 ἀντὶ 3,000,000 ὡς εἶχεν ὁρισθῇ διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Φεβρουαρίου 1864 νόμου κλπ.
Κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἀνάγνωσιν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ὡμίλησεν οὕτω:

Κύριοι !

Ὀφείλω νὰ δικαιολογήσω τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἔχω ἐναντίον τῶν ἐντόκων γραμματίων, καὶ διατὶ φρονῶ, ὅτι τὸ μέτρον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ νὰ πορισθῇ 3,000,000 δραχμῶν δι' ἐντόκων γραμματίων εἶναι ἀποκρουστέον. Νομίζω, ὅτι τὸ δάνειον τοῦτο εἶναι ἀνεπαρκὲς εἰς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται, καὶ συγχρόνως βλαβερόν.

Εἰς τὴν χθεσινὴν συζήτησιν ἀτάκτως ἐρρίφθησαν ἰδέαι τινὲς περὶ τῶν ἐντόκων γραμματίων, καὶ μολονότι τοσοῦτον ἐντριβὴς περὶ τὰ τοιαῦτα ὁ συνάδελφος κ. Κεχαγιᾶς, ἐπολέμησε τὴν περὶ αὐτῶν ἰδέαν μου, μολαταῦτα ἐπιμένω νὰ φρονῶ, ὅτι τὰ ἔντοκα γραμμάτια δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε εἰμὴ *προεξόφλησις τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως*. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτον προορισμὸν

ἔχουσι τὰ ἔντοκα γραμμάτια ὅπου κυκλοφοροῦσι, διὰ τοῦτον τὸν λόγον, βλέπων, ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἡμετέρου ταμείου εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὴ τῆς τῶν ἐθνῶν, εἰς ἃ κυκλοφοροῦσι, νομίζω, ὅτι τὰ ἔντοκα γραμμάτια εἶναι ἀνεπαρκῆ.

Τὰ ἔντοκα γραμμάτια, Κύριοι, ὅπως ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ εἴπω καὶ χθὲς, χρησιμεύουσι μόνον ὅπως, ὅταν παρουσιάζηται εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἑνὸς κράτους, ἕνεκα τῆς βραδύτητος.....

Ὅταν παρουσιάζηται βραδύτης τις περὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων, ἢ ὅταν ἔκτακτον καὶ ἀπροσδόκητον γεγονὸς πρόκηται νὰ ἐπιφέρῃ τινὰ χαλάρωσιν πρόσκαιρον εἰς τὰ οἰκονομικὰ, γίνεται προσφυγὴ εἰς τὰ ἔντοκα γραμμάτια, διὰ τῶν ὁποίων προεξοφλεῖται μέρος τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἔτους πρὸς θεραπείαν προσκαίρου ἀνάγκης. Ἐὰν δὲ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἑνὸς τόπου ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς προσκαίρου ταύτης καὶ ἐπιπολαίου στενοχωρίας, μηδὲν οἱ ἀντιφρονοῦντες θέλουσι δυνηθῇ, νομίζω, νὰ μοὶ παρουσιάσωσι κράτος, τὸ ὁποῖον προσφεύγει εἰς τὰ ἔντοκα γραμμάτια, ὡς εἰς μέτρον ἐπαρκές. Δὲν ὁμιλῶ περὶ ἐποχῶν ἀπηρχαιωμένων· διότι εἰς ἐποχὰς ἀπηρχαιωμένας ὑπομονὴ ἂν παρουσιάζωνται καὶ τοιαῦται περιστάσεις· οὔτε σᾶς ὁμιλῶ περὶ καταχρηστικῶν ἐξαιρέσεων. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται τὴν σήμερον προσφυγὴ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ δανείου, ὁ τόκος τῶν γραμματίων εἶναι εὐτελὴς, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν τόκον τῆς κυκλοφορίας, καὶ σᾶς ἀναφέρω μάλιστα τὴν Πρωσσίαν, ὅπου τὰ γραμμάτια ταῦτα δὲν φέρουσι τόκον οὐδαμῶς. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν, Κύριοι, φρονῶ, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀξιοτίμου προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Κεχαγιᾶ, καθ' ἣν τὰ ἔντοκα γραμμάτια δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ταμιακὴ ἐργασία, ἀληθεύει, ὁσάκις προορίζονται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον σᾶς προανέφερα, τῆς προεξοφλήσεώς τινων ἐσόδων πρὸς ὥραν. Ἅμα ὅμως παρουσιάζηται κατάστασις, οἵα ἡ σήμερον ἐν Ἑλλάδι, τὰ ἔντοκα γραμμάτια οὔτε θεωρητικῶς, οὔτε πρακτικῶς εἶναι ἐπαρκῆ.

Ὁποία εἶναι ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται σήμερον οἰκονομικῶς τὸ κράτος; — Εἶπον χθὲς καὶ ἐπιμένω, εἶναι κατάστασις χρεωκοπίας· καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκφράσω τοιαύτην ἰδέαν, χωρὶς συγχρόνως νὰ δώσω καὶ τὰ μέσα τῆς ἐξελέγξεως τῶν λόγων μου, χρεωστῶ νὰ τὴν ἀποδείξω. Εἶπον ἀρκετὰ εἰς τὴν συζήτησιν τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸ βασιλικὸν λόγον, καὶ ἐκεῖ νομίζω, ὅτι ἀπέδειξα μὲ ἀριθμοὺς, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις εἶναι τοιαύτη· εὐχαριστοῦμαι δὲ καίτοι αἰσθάνομαι βαθεῖαν λύπην διὰ τὸ πρᾶγμα, ὅτι καὶ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, δὲν ἠρνήθη τὴν κατάστασιν ταύτην ἐκτὸς μόνον, ὅτι ἀνομολογήσας τὰ λοιπὰ, περιώρισε τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1865 εἰς τρία ἑκατομμύρια. Ἀλλ' ὡς ἐνθυμεῖσθε, δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν τότε νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, (διότι τὰς ἀμ-

φιβολίας δὲν τὰς θεωρῶ ὡς βεβαίωσιν) ἂν τῷόντι εἰς τὸ ἔλλειμμα τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων περιλαμβάνονται καὶ αἱ πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἀναγκαῖαι καὶ ἀναπόφευκτοι εἰς τὸν προϋπολογισμὸν του 1865, αἱ ἀναπληρωματικαὶ καὶ ἔκτακτοι. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς χρεωκοπίας συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς ἀναφέρω τὰ γνωρίσματα αὐτῆς.

Πρῶτον γνώρισμα χρεωκοπίας, ἔχομεν ὑποθηκευμένα ἐθνικὰ κτήματα μεγάλης ἀξίας, καὶ περιπλέον ἀπηλλοτριώσαμεν, διὰ νὰ νὰ πορισθῶμεν τὰ μέσα τοῦ ζῆν, τὸ δικαίωμα τοῦ φορολογεῖν. Γνωρίζετε, ὅπως σᾶς εἶπον κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην τῆς ἀπαντήσεως* καὶ ὅπως εἰς ἄλλην ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐπανέλαβεν, ὅτι τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἑπτανήσου ἀπὸ τῆς 1 Αὐγούστου μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἰονικῆς τραπέζης πρὸς ἣν ἐγείναμεν ὀφειλέται μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Συνελεύσεως. Σᾶς ἀφίνω νὰ συλλογισθῆτε, ἂν κράτος, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τοιαύτην νόσον, ἂν κράτος τοιοῦτον δύναται νὰ εἴπῃ: «εἰς δύσκολον μόνον θέσιν εὑρίσκονται τὰ οἰκονομικά!» Διὰ νὰ ἐννοήσητε δὲ τὸ πρᾶγμα, μὴ ἀποβλέψητε εἰς τὰ ποσὰ, τὰ ὁποῖα ἐξησφαλίσαμεν διὰ τῶν μέσων τούτων, ἀλλ' ἀποβλέψατε εἰς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθημεν, ἵνα τὰ ἐξασφαλίσωμεν· διότι ἡ χρῆσις τῶν μέσων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν πίστιν τοῦ κράτους, καὶ ἡ πίστις εἶναι ἀνάλογος τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν οὐδεὶς ἄλλος, ἢ ὁ μέλλων νὰ δανείσῃ τὸ κράτος, ἐξετάζει ἀκριβέστερον. Σᾶς ἐρωτῶ δὲ, ἂν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν γνωρίζετε ὅτι ὑπάρχει κράτος ἐκ τῶν εὐνομουμένων, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν πληγὴν ταύτην. Δὲν ἐξαιρῶ οὐδὲ τὴν Τουρκίαν, διότι πρὸ μικροῦ ἔπαυσε καὶ τῆς Τουρκίας ἡ νόσος αὕτη· ἀλλὰ καὶ ἂν φέρῃ ἀκόμη αὐτὴν, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν εἶναι ἀξιομίμητος.

Αὐτὸς ὁ τόκος, Κύριοι, μὲ τὸν ὁποῖον συνοδεύονται τὰ γραμμάτια, κατὰ τὸ νομοσχέδιον, εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ τόκου, μὲ τὸν ὁποῖον δανείζονται τὰ πιστωτικὰ καταστήματα, ὅπερ ἀποδεικνύει τὸ αὐτὸ καὶ προσθέτει μίαν δευτέραν ἀπόδειξιν τῆς νόσου, περὶ ἧς σᾶς ὡμίλησα.

Τρίτον ἔχομεν ἔλλειμμα, ὅπερ οὔτε ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἠρνήθη, δώδεκα ἑκατομμύρια καὶ πλέον ἐκ τῶν παρελθουσῶν χρήσεων μέχρι τῆς τοῦ 1864. Ἔλλειμμα δὲ τοῦ 1865 κατ' αὐτὸν μὲν τριῶν ἑκατομμυρίων κατ' ἐμὲ δὲ ἓξ ἑκατομμυρίων.

Αὐτὸ τὸ νομοσχέδιον τὸ συζητούμενον παρουσιάζει τετάρτην ἀπόδειξιν τῆς νόσου. Τίθενται εἰς ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τὰ γραμμάτια τῆς Κυβερνήσεως ἐπιβαλλόμενα εἰς μίαν τάξιν τῆς κοινωνίας τὴν ὁποίαν ἐγὼ ὀνομάζω **τὰς ἀρτηρίας** τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Ἐπιβάλλεται ἀναγκα-

* Ἰδὲ σελ. 134· § δ'.

στικὴ κυκλοφορία εἰς μίαν τάξιν τῆς κοινωνίας, τὴν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων.

Πέμπτην ἀπόδειξιν σᾶς παρουσιάζω τὴν κατάστασιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καίτοι τοιαύτης οὔσης τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1865 δὲν φέρει οὐδεμίαν ἐλάττωσιν εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους, ἀλλὰ μάλιστα περιλαμβάνει καὶ αὔξησιν. Δὲν ἀναφέρω τοῦτο ἐνταῦθα, ἵνα ἐλέγξω, ἀλλ' ἵνα βεβαιώσω, ἵνα δοθῇ μία ἀπόδειξις περιπλέον, ὅτι τῳόντι διατελοῦμεν εἰς οἰκονομικὴν κατάστασιν χρεωκοπίας. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους ἦτο τὸ μόνον μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδυνάμεθα νὰ φωτισθῶμεν, ἂν λαμβάνηται πρόνοια περὶ τῶν οἰκονομικῶν· ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1865 δὲν παρουσιάζει οὐδεμίαν ἐλάττωσιν εἰς τὰ ἔξοδα, ἐξ ἐναντίας μάλιστα περιλαμβάνει καὶ αὐξήσεις, χωρὶς νὰ δεικνύῃ νέους πόρους ἐσόδων· ἀλλὰ προσέτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ πλέον ἐλάττωσις καμμία, καὶ ἀποκρούω τὴν γνώμην τοῦ ἀξιοτίμου φίλου μου κ. Κεχαγιᾶ, ὅτι ἡ Βουλὴ δύναται νὰ φέρῃ τροπολογίας, μεταρρυθμιζούσας τὸν προϋπολογισμόν. Διότι ναὶ μὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ φέρωμεν μεταρρυθμίσεις, ἀλλ' αἱ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας φέρουν τὰ κοινοβουλευτικὰ σώματα, δὲν εἶναι μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας τοιαύτη οἰκονομικὴ κατάστασις ἀπαιτεῖ· ἀφ' ἑτέρου σᾶς εἶναι γνωστὸν, καὶ σᾶς εἶπεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς θέλει συζητηθῇ μετὰ τρεῖς μῆνας, καὶ ἐννοεῖται, Κύριοι, ὅτι ἀφοῦ θὰ συζητηθῇ μετὰ τρεῖς μῆνας, δηλ. εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ οὐδεμία βελτίωσις. Διὰ τοῦτο ἐπιμένω θεωρῶν μίαν τῶν ἀποδείξεων καὶ ταύτην, ὅτι διατελοῦμεν εἰς κατάστασιν νοσηράν.

Προσέτι καὶ ἕκτην ἀπόδειξιν σὰς παρουσιάζω· τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους δὲν λαμβάνουν καμμίαν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν· ὄχι διότι ὁ καιρὸς καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν δὲν ἦσαν εὐνοϊκὰ, διότι τοῦτο εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεως τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ διότι ὁ εἰσαγαγὼν τὸν προϋπολογισμὸν, ὁ διωρισμένος νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους, δὲν ἔφερε βελτίωσιν καμμίαν. Διότι, ὅπως ἠκούσατε παρὰ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, σκέπτεται μόνον ἡ Κυβέρνησις νὰ εἰσάξῃ νόμους φορολογικοὺς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν ἰδέαν του δύναται νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἀσθενείας μας, ἀλλὰ τοὺς νόμους τούτους δὲν τοὺς εἰσήγαγεν εἰσέτι, καὶ ἂν τοὺς εἰσαγάγῃ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι θέλουσι συζητηθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ ὁ προϋπολογισμός· ἑπομένως θέλουν περιορισθῇ τὰ ἀγαθὰ τῶν φορολογικῶν τούτων νόμων εἰς ἓν διάστημα δύο μόνον μηνῶν, τοῦ Νοεμβρίου καὶ τοῦ Δεκεμβρίου μολονότι γνωρίζετε, ὅτι διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ φορολογικός τις νόμος, δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ψηφισθῇ, ἀλλὰ πρέπει νὰ παρέλθῃ καὶ ἀρκετὸς χρόνος, ὅπως προπαρασκευασθῶσι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ. Ἑπομένως ὁποιαδήποτε

μέτρα καὶ ἂν σκοπῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ προτείνῃ, ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐπιρροὴν εἰς τὸ ἔτος 1865.

Αὐτὴ, Κύριοι, εἶναι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, ὑπαρχούσης τῆς ὁποίας, οὐδὲν ὑποβάλλεται πρὸς θεραπείαν, οὔτε ἐλάττωσις γίνεται εἰς τὰ ἔξοδα, οὔτε αὔξησις εἰς τὰ ἔσοδα. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ κατάστασις τῆς χρεωκοπίας ὅταν ὁ προϋπολογισμὸς οὐδεμίαν λαμβάνῃ πρόνοιαν· καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον νομίζω, ὅτι τὰ ἔντοκα γραμμάτια τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων δὲν θέλουσιν ἔχει καμμίαν ἐπιρροὴν, εἰσὶν ἀνεπαρκῆ. Ὄχι μόνον τὸ ποσὸν τῶν γραμματίων εἶναι μικρὸν ἀπέναντι τῶν ἐλλειμμάτων καὶ τῶν ἀναγκῶν, διότι ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, τί σᾶς εἶπον κατὰ τὴν συνεδρίασιν, καθ' ἣν ὡμίλησα ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως·* ὅτι ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου, πρέπει τέσσαρα ἑκατομμύρια ἑξακόσιαι χιλιάδες δραχ. νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον, ἵνα πληρωθῶσι τὰ ἔξοδα τῆς πρωτευούσης καὶ αἱ ἀναπόφευκτοι ἀνάγκαι τῆς Ἑπτανήσου, ἥτις δὲν ἔχει πλέον εἰσοδήματα. Λέγω λοιπὸν, ὅτι τὸ ποσὸν εἶναι ἀνεπαρκὲς, ὄχι μόνον διότι εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ τὸ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἂν δυνηθῇ νὰ τὸ κυκλοφορήσῃ, θέλει πάθει πολὺ μεγαλείτερα κακὰ, θέλει πάθει ἔτι μεγαλειτέραν ἔκπτωσιν τῆς δημοσίας πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο νομίζω οὐδὲν μένει εἰς τὴν Κυβέρνησιν, εἰμὴ ὁ πόρος ὁ μοναδικὸς τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἐντόκων γραμματίων εἰς τοὺς ὑπαλλήλους.

Τὸ μέτρον τοῦτο, Κύριοι, τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἐντόκων γραμματίων εἰς τοὺς ὑπαλλήλους, δὲν θέλει οἰκονομήσει εἰμὴ 700,000 δραχμάς. Ἂν δ' ἐναντίον τοῦ νόμου ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐπιβάλληται εἰς αὐτοὺς ἐπὶ ἓν ἔτος, χωρὶς νὰ ἐξοφλῶνται τὰ ληξιπρόθεσμα δι' ἀπορίαν χρημάτων, θέλει οἰκονομήσει ἓν ἑκατομμύριον καὶ τετρακοσίας χιλιάδας δραχ. Τὰ δὲ λοιπὰ ποῦ θὰ ἐξοδευθῶσιν; Ἰσχυρίζεσθε, ὅτι θέλετε κυκλοφορήσει τὰ γραμμάτια ταῦτα, ἐνῶ ἔχομεν παρελθοῦσαν ἀπόδειξιν ἐναντίαν. Πόσα γραμμάτια αἱ κυβερνήσεις ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νόμου τούτου ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὴν ἀγοράν; Πότε 200, πότε 300, δὲν πιστεύω ποτὲ νὰ ἔφθασαν 500 χιλ. δραχμάς. Ὅλα τὰ λοιπὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Τράπεζαν. Τὸ πιστωτικὸν κατάστημα τῆς Τραπέζης ἔλαβε τὰ γραμμάτια ταῦτα καὶ τὰ ἔλαβεν ἐπὶ ἐγγυήσει.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Δύο ἑκατομμύρια ἔλαβεν ἡ Τράπεζα, 1,300,000 εἶναι εἰς κυκλοφορίαν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. 1,300,000 εἰς κυκλοφορίαν; Ἔστω! Ἀλλ' ἡ Τράπεζα δὲν εἶναι πρόθυμος καὶ πάλιν νὰ λάβῃ ἔντοκα γραμμά-

---

* Ἰδὲ σελ. 134. § ε'.

τια· διότι νομίζω, ὅτι σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ μετοχικὸν κεφάλαιόν της τὸ ἔχει δανείσει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐκτὸς τούτου, ἐννοεῖται ὅτι ἡ Τράπεζα τὰ ἔλαβε μὲ ὑποθήκας καὶ μὲ ἐγγυήσεις, καὶ ἄλλας δὲν ἔχετε νὰ τῇ προφέρητε. Ἀλλὰ νομίζω προσέτι, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐξοδεύσῃ πάλιν ἓν ποσὸν ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ τριακοσίων χιλιάδων διότι, καὶ ἂν ἐξώδευσε κατὰ τὸ παρελθὸν τοιοῦτον ποσόν, ὁμολογήσατε, ὅτι ἡ κατάστασις ἡ οἰκονομικὴ τοῦ κράτους ἀπὸ τότε μετεβλήθη. Ἐνθυμεῖσθε τὸ ἔλλειμμα τὸ ἐφετεινόν, ἐνθυμεῖσθε ὅσα σᾶς προανέφερα περὶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρέθη ἡ Κυβέρνησις, ζητήσασα νὰ δανεισθῇ, ἠναγκάσθη νὰ ἐκποιήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς φορολογίας ὑπὲρ ἑνὸς πιστωτικοῦ καταστήματος. Καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Εὐρώπην εὑρέθησαν αἱ κυβερνήσεις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδώσωσι τοιαῦτα ἔντοκα γραμμάτια ἕνεκα κακῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς τὰ 1798 ἐξεδόθησαν τοιαῦτα καὶ ἐξέπεσαν εἰς 70 καὶ 80 ἐπὶ τοῖς 0/0, καὶ ὅτε εἰς τὰ 1814 ἐξεδόθησαν τοιαῦτα bons du trésor, ἐνῷ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἦτο 37,000,000 μόνον, ἐξέπεσαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἠναγκάσθη ἡ Κυβέρνησις ν' ἀποσύρῃ 22,000,000, καὶ τὰ μείναντα ἐξέπεσαν κατὰ 20 ἐπὶ τοῖς 0/0.

Καὶ θεωρητικῶς λοιπὸν καὶ πρακτικῶς μοὶ φαίνεται ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὸ δάνειον εἶναι ἀνεπαρκὲς διὰ τῶν ἐντόκων γραμματίων· διότι καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ κράτος, εἶναι ἔκτακτος, καὶ ἡ μεγίστη ἔκπτωσις τῆς δημοσίας πίστεως δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ διὰ τοιούτων μέσων, καὶ ἡ τῶν γραμματίων συνδρομὴ δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ καλυφθῇ τὸ ἔλλειμμα. Τοῦτο μᾶς ἐδίδαξεν ἡ πεῖρα κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ τὰ συμβάντα εἰς ἄλλα ἔθνη. Σᾶς ἀνέφερα τὴν Γαλλίαν· εἰς δὲ τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ Γουλιέλμου, ὅτε ἐπρόκειτο ἡ κυβέρνησις νὰ δανεισθῇ 1,500,000 λιρῶν διὰ τῶν ἐντόκων γραμματίων, μολονότι ἐξησφάλιζε τὸ δάνειον τοῦτο διὰ τῆς τότε συστηθείσης ἐθνικῆς Τραπέζης, ἡ ὁποία ἐδέχθη διὰ τοῦ καταστατικοῦ της νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν δάνειον 2 1|2 ἑκατομμύρια λιρῶν καὶ μολονότι τὸν τόκον τοῦ ζητουμένου δανείου ἐξησφάλιζε διὰ τοῦ φόρου τοῦ ἅλατος, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἢ 159,000 λίρας, καὶ μόνον εἰς διάστημα τριῶν ἐτῶν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὅλον δάνειον. Ἐπιμένω λοιπόν, ὅτι ὁ μόνος πόρος τοῦ δανείου εἶναι ὁ καταναγκασμὸς τῶν ὑπαλλήλων, ὅστις ὅμως εἶναι ἐπιβλαβὴς διὰ τὸν ὑπάλληλον καὶ καταστρεπτικὸς διὰ τὴν Κυβέρνησιν.

Εἶναι γνωστόν, Κύριοι, τοὐλάχιστον ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ τὸ ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι δὲν μεταχειρίζονται τὸν μισθόν των, ἵνα πλουτήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀποζῶσιν· ἐπομένως,ὅταν τοῖς ἀφαιρέσητε τὸ τρίτον τῆς μισθοδοσίας, δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσι μὲ τὸ λοιπόν, καὶ ἐπομένως θὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὰς ἀγυιάς, ἵνα πωλήσωσι τὰ γραμμάτιά των. Ὁμιλῶ περὶ

τῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες ζῶσιν ἐκ τοῦ μισθοῦ των, καὶ οὐχὶ περὶ ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἄλλοθεν τοὺς πόρους. Ἑπομένως τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα ἔσεται αὐτοὶ οἱ δυστυχεῖς ὑπάλληλοι νὰ ζημιωθῶσι, διότι θὰ πωλήσωσι τὰ γραμμάτιά των μὲ ἐκπεσμόν. Καὶ ἀπὸ τοῦδε βλέπω τοκογλύφους ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ βουλευτηρίου ἀναμένοντας τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου, ὅπως ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ προκειμένου δανείου διὰ τῆς τοκογλυφίας. Ἐνταῦθα θέλει μοὶ συγχωρήσει ὁ κ. Κεχαγιᾶς νὰ ἐπανορθώσω μίαν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε χθὲς, καὶ ἡ ὁποία δὲν χρήζει πολλῆς προσοχῆς διὰ νὰ ἐπανορθωθῇ. Εἶπε: καὶ μήπως οἱ ὑπάλληλοι δὲν δανείζονται, καὶ δὲν δανείζονται τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς τοκογλύφους; Μοὶ φαίνεται ὅμως, ὅτι, ἂν οἱ ὑπάλληλοι ἀναγκάζωνται νὰ δανείζωνται ἀπὸ τοὺς τοκογλύφους καὶ νὰ πληρόνωσι τόκους βαρεῖς, θ' ἀναγκασθῶσιν ἤδη, ὅτε τοῖς ἀφαιρεῖτε, τὸ τρίτον τῆς μισθοδοσίας, ἔτι περισσότερον. Προσέτι ἀποκρούω, Κύριοι, τὸ καταναγκαστικὸν τοῦτο δάνειον τῶν ὑπαλλήλων, δι'ὃν λόγον ὁ κ. Ὑπουργὸς ἀπέκρουσε χθὲς τὴν πρότασιν ἑνὸς τῶν συναδέλφων ἡμῶν περὶ ἐλαττώσεως τῆς μισθοδοσίας· διότι, ὡς σᾶς προεῖπον, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἑνὸς τρίτου εἰς χαρτὶ εἶναι ἐλάττωσις τῆς μισθοδοσίας. Θεωρῶ δὲ αὐτὸ καταστρεπτικὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, διότι, Κύριοι, μόνη ἡ ὀκνηρία, μόνη ἡ ἔλλειψις τοῦ ζήλου τῶν ὑπαλλήλων ἀρκεῖ νὰ ζημιώσῃ τὴν Κυβέρνησιν πολὺ περισσότερον τῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποίαν θέλουσι νὰ φέρωσιν. Ὑποθέσατε ἔφορον, ὁ ὁποῖος εἶναι ὀκνηρὸς περὶ τὴν βεβαίωσιν τῶν φόρων· ὑποθέσατε οἰκονομικὸν ὑπάλληλον ἢ διοικητικὸν, ὁ ὁποῖος ἢ δὲν ἔχει ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὑπηρεσίας, ἢ εὑρίσκεται εἰς στενοχωρίαν, ἐνῷ ἐνεργοῦνται δημοπρασίαι! Βλέπετε λοιπὸν εἶναι ἐπιβλαβὴς ἡ θεραπεία, τὴν ὁποίαν τὸ νομοσχέδιον ἐπαγγέλλεται νὰ φέρῃ; Δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἄλλου δυστυχήματος, ὅτι ὁ περιορισμὸς τῶν ἀποδοχῶν τῶν ὑπαλλήλων φυγαδεύει τὴν ἱκανότητα, διότι ἡ φυγάδευσις τῆς ἱκανότητος ἔχει μίαν ἄλλην μεγάλην θύραν διὰ τῆς ὁποίας γίνεται. Ὅλοι γνωρίζετε τὰ τῆς ὑπαλληλίας, τὴν κατάστασιν, τὰς αἰτίας τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἀφοῦ εὑρισκόμεθα εἰς κατάστασιν χρεωκοπίας, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ κεφάλαιον τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων νὰ κυκλοφορήσῃ, ἀφοῦ διὰ τοῦ δανείου αὐτοῦ τῶν ἐντόκων γραμματίων πρόκειται νὰ φέρωμεν τὴν σύγχυσιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν τῶν ὑπαλλήλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχομεν αὐτὴν διαπεπιστευμένην, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ἐλαττώσωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν δημοσίαν πίστιν διὰ τῆς ἐκπτώσεως, δὲν βλέπω τί δύναται νὰ συστήσῃ τὸ προκείμενον νομοσχέδιον. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς προτάσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Πυλίας, ὁμιλῶ περὶ τοῦ νομοσχεδίου τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλὰ βεβαίως ἦλθεν ἔντιμός τις νὰ μ' ἐρωτήσῃ: τί πρέπει νὰ κάμω-

μεν; Ἐννοοῦμεν πολὺ καλὰ, ὅτι τὸ μέτρον, ὅπερ προτείνεται, δὲν εἶναι ἐπαρκὲς, ὅτι ἔχει ἐλαττώματα ῥιζικὰ, καὶ ἀρίστην τούτου ἀπόδειξιν ἔχομεν αὐτὴν τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία τὸ ἐγκατέλιπεν· ἀλλὰ τί θὰ κάμωμεν; Τοῦτο, Κύριοι, πολλάκις ἐπροτάθη παρὰ τῶν ὑπερασπιζομένων ἢ θελόντων νὰ δικαιολογήσωσι τὴν διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν· ἀλλὰ συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὸ οἰκονομικὸν τοῦ κράτους δὲν διοικεῖται ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς· εἰς κανὲν κράτος δὲν τίθεται οὕτω τὸ ζήτημα, εἰς κανὲν μέρος δὲν παρουσιάσθη εἴτε ἡ κυβέρνησις, εἴτε οἱ φίλοι τῆς κυβερνήσεως νὰ εἴπωσι: σκεφθῆτε, Βουλευταὶ, περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν τὰ οἰκονομικὰ καὶ διδάξατέ με· αἱ κυβερνήσεις ἔχουσι πάντοτε τὴν πρωτοβουλίαν, διότι αὐταὶ γνωρίζουσι τὰ τῆς ὑπηρεσίας ὀρθῶς καὶ ἀσφαλῶς. Τὰ κοινοβούλια συζητοῦσι προτείνουσι, ἀλλὰ καὶ αἱ προτάσεις των καὶ αἱ συζητήσεις των ἀναφέρονται εἰς λεπτομερείας καὶ μεμονωμένους νόμους, ἢ μεμονωμένας προτάσεις· τὸ σύνολον ὅμως τῆς διοικήσεως δὲν τὸ γνωρίζουσι καὶ δὲν δύνανται νὰ τὸ ῥυθμίσωσιν ἐκ πρωτοβουλίας. Εἰς τὴν περίστασιν μάλιστα, εἰς ἣν εὑρισκόμεθα ἡμεῖς, εἶναι οὐ μόνον ξένον πρὸς ἡμᾶς τὸ ζήτημα, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος ἡ λύσις αὐτοῦ· διότι, Κύριοι, στερούμεθα πάσης ἐπισήμου πληροφορίας, ἥτις δύναται νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὴν θέσιν νὰ ἐνεργήσωμεν τὸ καθῆκον τοῦτο, ὅπερ, κατὰ τὴν ἐμὴν ἰδέαν, εἶναι καθῆκον τῆς ὑπηρεσίας.

Καὶ αὐταὶ αἱ διατάξεις τοῦ λογιστικοῦ νόμου, καθ' ὃν ἀπαιτεῖται πολλάκις τοῦ ἔτους νὰ δημοσιεύωνται πολλὰ ἔγγραφα καὶ ἐκθέσεις καὶ καταστάσεις, ἀφορῶντα τὴν οἰκονομικὴν διαχείρησιν, καὶ αὐτῶν τῶν διατάξεων ἀκόμη ἐγένετο παραβίασις. Καὶ ἂν δὲν εἴχομεν τὰς ἐπὶ Συνελεύσεως ἐκθέσεις τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σωτηροπούλου, δὲν ἠθέλομεν ἔχει τὸ παραμικρὸν φῶς, διότι οὔτε λογοδοσίαν ἐλάβομεν, οὔτε ἔκθεσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, οὔτε ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε ἀφοῦ τὴν παρεκαλέσαμεν. Νομίζω διὰ τοῦτο, Κύριοι, ὅτι τὸ καθῆκόν μου εἶναι μόνον νὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ ἐρευνήσω, τί ἔπραξεν ἡ Κυβέρνησις ἐναντίον τῆς καταστάσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν σᾶς προεξέθεσα.

Ὁ προϋπολογισμὸς, Κύριοι, τοῦ 1865 περιέχει αὐξήσεις ὑπεράνω τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1864 ἐκ δραχ. 2,083,855· θέλω παρατρέξει πολλὰς καὶ θέλω δείξει τινὰς, ἵνα μάθητε πῶς ἡ Κυβέρνησις ἠννόησε ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῆς χρεωκοπίας. Ὁ προϋπολογισμὸς περιέχει πρῶτον τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐκ δραχμῶν 130,000. Δὲν τὸ ἀναφέρω, εἰμὴ μόνον διότι παρουσιάζει αὔξησιν, καὶ δεύτερον διὰ νὰ κάμω τὴν ἑξῆς παρατήρησιν. Ὅπως γνωρίζετε, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ὁ μισθὸς, ἀπαιτεῖται νὰ δοθῇ ὅρκος καὶ γείνῃ ἐγκατάστασις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὸν λογιστικὸν νόμον· ηὑρέτε προσέτι, ὅτι κατὰ τὸ σύνταγμα, κατὰ ῥητὸν ἄρθρον τοῦ συν-

τάγματος, ὅρκος δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ, εἰμὴ διὰ νόμου. Ἀλλ' ηὔξησεν ὁ προϋπολογισμὸς κατὰ 130,000 ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς διὰ διατάγματος, ὁρίσαντος ὅτι τὸ σῶμα αὐτὸ τῆς πολιτείας τὸ ἀναμιγνυόμενον εἰς τὰ ἔργα τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, τὸ ἐμποδίζον τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν τῶν νομοθετικῶν τῆς Βουλῆς, εἶναι ἁπλοῦν σῶμα ὑπαλλήλων· ὅθεν τὰ μέλη αὐτοῦ ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν ὅρκον τοῦ ὑπαλλήλου.

Δεύτερον, ἀπέναντι τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, τὸ Ὑπουργεῖον ηὔξησε κατὰ δύο ἐπιθεωρητὰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν μὲ δαπάνην περίπου ἓξ ἢ ἑπτὰ χιλιάδων δραχμῶν. Οἱ δύο οὗτοι ἐπιθεωρηταὶ εἶχον καταργηθῆ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ μετὰ πολλὰς ἐρεύνας. Ἐγκατεστάθησαν ὅμως εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1865, ἀφοῦ εἶναι τόσον ἀνθηρὰ ἡ οἰκονομικὴ ἡμῶν κατάστασις.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν εἰσάγεται πίστωσις καθ'ὑπέρβασιν 60 χιλιάδων δραχμῶν δι'ἐκτάκτους ἀποστολάς. Ὑπῆρχεν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864 κονδύλιον ἐκτάκτων ἀποστολῶν 40 χιλιάδες δραχμῶν, ἐγένοντο ὅμως 100, καὶ ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ὑπάρχει ποῦ σημείωσις εἰς τὸ φύλλον τῆς λεπτομερείας, ὅτι αἱ 60 αὗται χιλιάδες δραχμῶν εἶναι ἀναγκαῖαι, διότι πρόκειται ἡ Κυβέρνησις νὰ στείλῃ, διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὰ δάνεια τοῦ 1824 καὶ 1825.

ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ (ὑπουργὸς Ναυτικῶν). Δὲν ἔγεινε χρῆσις καμμία.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὑπάρχει αὔξησις κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864, 269,700 δραχ. ἀφορῶσα τὴν συντήρησιν τοῦ *Ἀτμοδρόμονος*.

ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ. Ἐν μέρει.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Νὰ σᾶς εἴπω, κύριε Βουδούρη, βεβαίως δὲν ἤθελον ἀναφέρει τὸ κονδύλιον τοῦτο διὰ τὸν *Ἀτμοδρόμονα*, ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ὅτι ἠναγκάσθημεν νὰ ἐκποιήσωμεν τὸ δικαίωμα τοῦ φορολογεῖν, ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τοιαύτην στενοχωρίαν, ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδώσωμεν ἀναγκαστικῶς γραμμάτια, ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ὅτι ζῶμεν πρὸς 8 τοῖς 0]0 δανειζόμενοι. Βεβαίως δὲν εἶμαι ἐγώ, ὁ ὁποῖος θ' ἀρνηθῶ, ὅτι τὸ κράτος πρέπει νὰ ἔχῃ ἓν ἀτμοκίνητον· δὲν εἶμαι ἐγώ, ὁ ὁποῖος θὰ ὑποστηρίξω, ὅτι πρέπει νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος αἱ ναυτικαί, ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ, τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, ἂν δὲν θεωρῇ δικαιολογημένον τὸ νὰ γίνωνται ἐπερωτήσεις διὰ τοιαῦτα πράγματα, ὅταν εἰς τοιαύτας περιστάσεις γίνωνται ἔξοδα 269 χιλιάδες δραχμῶν, διὰ ποίαν ὑπηρεσίαν τοῦ *Ἀτμοδρόμονος*; Ἐγὼ δὲν βλέπω καμμίαν.

Συγχωρήσατέ μοι νὰ ῥίψω ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἑπτανήσου. Βεβαίως, Κύριοι, καὶ ἡ ἐξέλεγξις τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐξέλεγξις τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἑπτανήσου δὲν ἠμπορεῖ νὰ

γείνῃ, ὅπως κάμνω ἐγὼ ταύτην τὴν στιγμήν· ἀλλὰ τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἰδικόν μου, ἂν ἡ πλέον πρόχειρος ἀνάγνωσις αὐτῶν ἀπαντᾷ μεγάλα προσκόμματα. Διατηρεῖται εἰς βάρος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν σφραγιστήριον χαρτοσήμου ἐν Ἑπτανήσῳ, τὸ ὁποῖον ἀναβαίνει περίπου εἰς 7 χιλιάδων δραχμῶν. Δὲν βλέπω διατί, Κύριοι, δὲν ἠδύνατο τὸ χαρτόσημον, μὲ αὔξησιν μάλιστα καὶ τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους, ἀφοῦ ἔχομεν κοινότητα πλέον συμφερόντων, ἑπομένως κοινότητα καὶ βαρῶν καὶ δικαιωμάτων, δὲν ἠδύνατο, λέγω, νὰ γείνῃ οἰκονομία καὶ νὰ ἰσχύῃ τὸ αὐτὸ χαρτόσημον καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα; Διατηρεῖται κατάστημα τυπογραφείου βασιλικοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ, τοῦ ὁποίου τὸ ποσὸν ἀναβαίνει εἰς 27,575 δραχμῶν. Τὸ ἐννοῶ ἐπὶ τῆς προστασίας· δὲν τὸ ἐννοῶ τὴν σήμερον· οὔτε ἤκουσα εἰς κανὲν κράτος, ὅτι ὑπάρχουσι δύο βασιλικαὶ ἐφημερίδες· οὔτε ἔχει ἡ Γαλλία, ἡ περιλαμβάνουσα 45 ἑκατομμύρια ἢ 50, δύο ἐφημερίδας βασιλικάς. Ἐν Bulletin des Lois ὑπάρχει καὶ ἕνα Moniteur ἔχει· ἄλλη ἡ ὑπηρεσία τοῦ μὲν καὶ ἄλλη ἡ ὑπηρεσία τοῦ δέ.

ΖΩΓΟΣ. Εἶναι ἐπίσημος ἡ ἐφημερίς;

ΑΚΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὑποθέτω, ἀφοῦ τυποῦται δι' ἐξόδων τοῦ δημοσίου.

Ἐπίσης νομίζω, Κύριοι, ὅτι εἶναι ἀξία σημειώσεως ἡ διατήρησις τριῶν πρωτοδικείων, τοῦ πρωτοδικείου ἐν Ἰθάκῃ, τοῦ πρωτοδικείου ἐν Παξοῖς καὶ τοῦ πρωτοδικείου ἐν Κυθήροις, ἥτις ἀναβαίνει διὰ μὲν τὸ προσωπικὸν εἰς 62 περίπου χιλιάδας δραχμῶν, διὰ δὲ τὰς ἐργασίας τὰς ἄλλας, τὰ γραφικὰ ἔξοδα καὶ λοιπὰ εἰς 7 περίπου χιλιάδας, τὸ ὅλον 70 χιλιάδας δραχμῶν. Νομίζω ὅτι, τοιαύτης ὑπαρχούσης τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ φυλαττομένης καί τινος ἀναλογίας τοὐλάχιστον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἑπτανήσου, ἠδύναντο νὰ λείψωσιν.

Ἐρχόμεθα εἰς τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν τῆς Ἑπτανήσου: «Προσωπικὸν διοικητικῆς ἀστυνομίας· ἔξοδα τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς 500 χιλ. δραχμῶν.» Νομίζω περιττὸν νὰ ἐπιμείνω κἂν εἰς τοῦτο, ὄχι δι' ἄλλον λόγον, παρὰ διότι ἔχω καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ἐπὶ Σενελεύσεως ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Σωτηροπούλου, ὅτι ἐθεώρει καταργητέαν μίαν διοικητικὴν ἀστυνομίαν ἡ ὁποία δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ σύνταγμα, ἡ ὁποία κρατεῖ εἰς χεῖράς της τὴν ζωὴν τοῦ τόπου, ἐνῷ ὁ τόπος ὑπὸ τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα πρέπει νὰ ἔχῃ ἐλευθέραν τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωήν, μίαν διοικητικὴν ἀστυνομίαν, ἡ ὁποία ἐπλάσθη παρὰ τῆς προστασίας, ὅπως πνίγῃ τὰ αἰσθήματα, ὅπως πιέζῃ τὰς συνειδήσεις καὶ ὅπως συγκεντρόνῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἁρμοστοῦ ὅλην τὴν ὕπαρξιν τῶν Ἑπτανησίων. Αὐτὴ ἡ ἀστυνομία ὄχι μόνον, Κύριοι, ἐναντίον τῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ τόπος, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν θεσμῶν καὶ ἐναντίον τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον εἴχομεν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς προστασίας, διατηρεῖται.

Δημόσια ἔργα ἐν Ἑπτανήσῳ, προσωπικὸν ἀρχιτεκτόνων, ἐπισκευὴ δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ κατασκευὴ δημοσίων οἰκοδομῶν τὸ ὅλον 80,000 δραχμῶν. Δὲν ἐννοῶ, ὅτι πρέπει νὰ λείψωσιν ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸν τοιαῦτα ἔργα, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ταῦτα ἐν Ἑπτανήσῳ ἀνάγονται εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν διοίκησιν. Νομίζω δηλαδή, ὅτι ἡ Ἑπτάνησος ἔχει καὶ προσωπικὸν ἀριτεκτόνων, ἐκτελεῖ καὶ δημόσια ἔργα, τὰ συνήθη, ἐκ τοῦ ἐπαρχιακοῦ ταμείου, ὅπερ διὰ τοῦτο εἰσπράττει καὶ μέρος τῶν παρ' ἡμῖν δημοσίων φόρων. Ἄλλως ἔκτακτα ἔργα εἶναι καλὸν νὰ γίνωνται, ἀναγκαιότατον μάλιστα, ὅταν ταῦτα ἦναι καὶ παραγωγικά, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους νὰ γίνωνται ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου. Μάλιστα μία διάταξις τοῦ λογιστικοῦ νόμου διατάττει, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μηνιαία πίστωσις, ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκδιδομένη, πρέπει νὰ ἐκδίδηται οὐχὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅταν ἡ κατάστασις τοῦ ταμείου δὲν εἶναι εὐάρεστος, ἀλλ' ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου, διότι βεβαίως οἱ νόμοι ἔπρεπε νὰ προβλέψωσιν, ὅπως μὴ φθάσῃ τὸ κράτος, εἰς ἣν κατάστασιν ἔφθασε σήμερον, διότι οὐδὲν δημόσιον ἔργον ἐκ τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὸν προϋπολογισμὸν εἶναι ἀντάξιον τῶν δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέρχονται, ὅταν τὰ ἔθνη φθάσωσιν εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν ἐφθάσαμεν ἡμεῖς οἰκονομικῶς.

Ἔρχομαι, Κύριοι, εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν: «Προσωπικὸν τοῦ πανεπιστημίου Κερκύρας 55,440 δραχ.» Δὲν ἔχω ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος, ἤκουσα ὅμως παρὰ πολλῶν, ὅτι οὐδὲν παραδίδεται.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ. Ὁ κ. Ἰακωβάτος ἠμπορεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐγὼ ἀναφέρομαι πρὸς ὅλους τοὺς Ἑπτανησίους. Ἐδῶ εἶναι μία συζήτησις, ἡ ὁποία γίνεται καθ' ἣν ἐποχὴν πρέπει πάντες νὰ σκεφθῶμεν. Ἀλλ' ἠκούσατε, ὅτι θὰ γείνῃ συζήτησις τοῦ προϋπολογισμοῦ μετὰ δύο μῆνας· ἐγὼ εἶπον ὅτι δὲν διοικῶ ἀπὸ τοῦ βήματος, ἀλλ' ἀπέναντι τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν παρέστησα, ἐξετάζω τί ἔκαμεν ἡ Κυβέρνησις· ἀνέγνων τὸν προϋπολογισμὸν καὶ βλέπω αὐτὰς τὰς αὐξήσεις· βλέπω πολλάς, ἀλλ' ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς μόνον ἐπὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἔκαμαν ἐντύπωσιν εἰς ἐμὲ ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι μόλις χθὲς ἔλαβα τὸν προϋπολογισμόν. Μὴ νομίσητε, ὅτι θέλω νὰ προτείνω ἐλαττώσεις, οἰκονομίας, διότι ἔπρεπε νὰ τὰς προτείνω ἐπὶ τῆς πιστώσεως· μὴ νομίσητε ὡσαύτως, κ. Ὑπουργέ, (διότι βλέπω, ὅτι μετὰ πολλῆς χαρᾶς περιμένετε τὴν ὥραν νὰ μὲ διαδεχθῆτε εἰς τὸ βῆμα,) μὴ νομίσητε ὅτι θὰ περιορισθῶ εἰς ταῦτα μόνον.

Παρακαλῶ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως νὰ μοὶ δώσῃ τὴν ἑξῆς πληροφορίαν· ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐξόδων εἰς τὰ κονδύλια, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει συγχρόνως καὶ τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως Ἑπτανήσου.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Τί προϋπολογισμὸς εἶναι ;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τοῦ 1865.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν τὸν εἶδον· διότι αὐτὸς ἔχει λεπτομέρειαν τῶν ἐξόδων τῆς Ἑπτανήσου.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἴσα, ἴσα, αὐτὸ θέλω νὰ μάθω.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Κύριε βουλευτά, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τὸν ὁποῖον ὑποβάλλομεν, δικαιολογοῦμεν τὰ ἔξοδα τῆς Ἑπτανήσου κατ' ἄρθρον καὶ κατὰ κεφάλαιον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἑπομένως εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν τῆς Ἑλλάδος.

Λοιπὸν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχω νὰ κάμω τὴν ἑξῆς παρατήρησιν:

«Διὰ προσωπικὸν γυμνασίων, προσωπικὸν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν τὸ ποσὸν τῆς πιστώσεως ἀναβαίνει εἰς δρ. 300,000».

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Τὰ ὁποῖα μέλλουν νὰ συστηθῶσι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Παρατηρῶ, ὅτι τὰ αὐτὰ κονδύλια εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρουν ἓν ποσὸν 600 χιλιάδων δραχμῶν· 600 χιλιάδες πρὸς 300 ! δὲν βλέπω μίαν ἀναλογίαν. Σᾶς ἀνέγνωσα, Κύριοι, ὁποίας παρατηρήσεις ἔκαμα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1865 εἰς τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν αὐτοῦ. Ἤδη σᾶς προσθέτω τὰ ἑξῆς, ἀναφερόμενος πάντοτε εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπον ἀπ' ἀρχῆς, ὅτι ἐξετάζω ἀπέναντι τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους ὁποῖα μέτρα ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις. Ηὔξησεν, ὅπως γνωρίζετε (διότι ἀνεπτύχθη καὶ εἰς ἄλλην συνεδρίασιν) τὰ ἔξοδα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἀπὸ 280 χιλιάδας δραχμῶν εἰς 800, ἑπομένως ἐπήνεγκε μίαν αὔξησιν 570 χιλιάδων δραχμῶν, ἡ ὁποία, Κύριοι, δὲν θὰ σταματήσῃ εἰς τὸ 1865 μόνον, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον· διότι αἱ τεσσαράκοντα ἐνωμοτίαι τῆς χωροφυλακῆς ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπάρχωσι, τὸ δὲ ἐπιμίσθιον τῆς χωροφυλακῆς ὡσαύτως.

ΣΩΤ. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ. Ὡς μισθὸς ἐδόθη.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἔχετε δίκαιον· τὸ ἀνακαλῶ.

Προσέτι, Κύριοι, διατηρεῖ ἡ Κυβέρνησις προσωπικὸν κλητήρων τῆς ἀστυνομίας 290, ἐνῷ κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τοῦ 1864 καὶ τοῦ 1865 μόνον 175 εἶναι οἱ κλητῆρες.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ. Τὰ στρατιωτικὰ ἔχουν καλῶς, κ. Δεληγεώργη, παρακαλῶ ;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἶναι ἀδύνατον, Κύριε, οὔτε νὰ ἐννοήσητε. Δὲν σᾶς ἀναγινώσκεται σήμερον καμμία ἔκθεσις ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐξήλεγξε τὸν προϋπολογισμὸν μετ' ἐμβριθείας, προσκαλέσασα τοὺς τμηματάρχας τῶν ὑπουργείων καὶ ζητήσασα πληροφορίας. Ἐγὼ δὲν παρατηρῶ εἰμὴ μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κτυποῦν ἀμέσως εἰς τὸ βλέμμα, ὅταν θελήσῃ τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν προϋπολογισμόν.

Ἐκτὸς τούτων, Κύριοι, ηὔξησε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864,ὅπως θέλετε παρατηρήσει ἐν τῷ φύλλῳ τῆς πιστώσεως, ἣν μᾶς ἐζήτησε, κατὰ δραχμὰς 1,759,700, ἐξ ὧν θεωρῶ πάντη ἀδικαιολογήτους, προκειμένου περὶ οἰκονομιῶν, δραχμὰς 210 χιλιάδας,διότι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἡ αὔξησις αὕτη, εἰμὴ προσθήκη κλητήρων ἐκτάκτων, ἥτις, ὡς σᾶς προεῖπον, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον, κατὰ τὸ 1865. Δεύτερον δὲ ἑτέρα αὔξησις εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν δι'ἀπρόβλεπτα ἔξοδα ἐκ δραχμῶν 10,000 αἱ ὁποῖαι μοὶ φαίνεται ὅτι χρησιμεύουν εἰς διατήρησιν πλεονάζοντος ἀριθμοῦ κλητήρων καὶ εἰς βοηθήματα· τρίτον δὲ ἑτέρα αὔξησις τοῦ ἐξαντληθέντος κεφαλαίου τῶν ἰδιαιτέρων βοηθημάτων, διότι ἐντὸς πέντε μηνῶν ἐξήντλησε τὸ ποσὸν τῶν 103,000 δραχμῶν, τέταρτον δὲ αὔξησις ἐκ δραχμῶν 90,000 εἰς ἐπιμίσθιον τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ στρατοῦ, ὃν πληρόνει ὡς ἐν ἐκστρατείᾳ, καὶ εἰς διατήρησιν τοῦ ἀρχηγείου Κερκύρας.

Παρατηρήσατε εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀγῶνος μὲ ποίαν οἰκονομίαν τωόντι προσεφέρθη! Δὲν εὑρέθη ἐντὸς τῶν καταστημάτων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθήναις, τῶν ὑπουργείων καὶ ἄλλων,θέσις, ὥστε τὸ γραφεῖον τοῦτο τῆς ἐπιτροπῆς νὰ εἰσέλθῃ, οὔτε ὑπῆρχεν ὑπάλληλός τις, ὁ ὁποῖος ν'ἀποσπασθῇ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, (μολονότι ὑπάρχει τὴν σήμερον καὶ ἐργάζεται ἀξιωματικὸς, ὅστις εἶναι ὁ εἰδικώτερος καὶ ὁ μόνος, ἄνευ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον νὰ διεξαχθῇ ἡ ὑπηρεσία τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος, ὅστις διευθύνει πράγματι αὐτὴν,) ἀλλ' ἐδέησε καὶ ἐνοίκιον μέγα καὶ μισθὸς μέγας νὰ ψηφισθῇ διὰ διατάγματος.

Πιστεύσατε, Κύριοι, ὅτι εἰς τὴν Ἑπτάνησον διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς ἐδημιούργησεν ἡ Κυβέρνησις νέας διευθύνσεις τοῦ Μηχανικοῦ! Καὶ ταῦτα μολονότι, ὡς σᾶς προεῖπον, εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἀνάγεται εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν διοίκησιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀνατεθειμένα τὰ ἀφορῶντα τὴν ὁδοποιΐαν,τὰ δημόσια ἔργα κλπ. Γνωρίζετε, καὶ οἱ στρατιωτικοὶ γνωρίζουν ἀκόμη καλλίτερον, τὸ προσωπικὸν τοῦτο ὁποίαν δαπάνην ἀπαιτεῖ.

Δὲν ἠξεύρω τί θὰ εἴπῃ ἡ Κυβέρνησις περὶ τῶν κτιρίων, τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησε ν' ἀνεγείρῃ ἄνευ ἐγκρίσεως νομοθετικῆς. Πιθανὸν νὰ μὴ ἦσαν περιττά· δὲν ἐπεμβαίνω εἰς τοῦτο, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι κτίρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγένοντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὅταν ἴσως ἠδύνατο ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐξοδεύσῃ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων της, νὰ γίνωνται νῦν μὲ τόκον 8 0/0, δὲν εἶναι βεβαίως ἔργον οἰκονομίας καὶ φρονήσεως.

Αὐτὰ εἶναι, Κύριοι, ὅσα παρετήρησα, ὅτι ἔπραξεν ἡ Κυβέρνησις εὑρεθεῖσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, εἰς ἣν εὑρέθη, καὶ διὰ νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης. Ἀπόκειται εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἔλθῃ νὰ δείξῃ ὅτι ἀντεπαρετάχθη καὶ δι' ἄλλων τρόπων. Ἐγὼ δὲν εὗρον, παρὰ

αὐτὰ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ σώσῃ τὰ οἰκονομικὰ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις.

Αἱ ἐπικράτειαι, Κύριοι, εἰς τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς μεγάλης προνοίας καὶ τῆς μεγάλης δραστηριότητος τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν· εἰς δὲ τὰς ὁμαλὰς καὶ τακτικὰς εἶναι εὔκολον τὸ διοικεῖν, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δραστηριότητος τῆς Κυβερνήσεως σχεδὸν ἀνεπαίσθητος. Τί νὰ εἴπωμεν ὅμως, ὅταν εἰς τόσον ἐκτάκτους οἰκονομικὰς περιστάσεις δὲν βλέπωμεν εἰς ὅλην τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, εἰμὴ μόνον τὴν τυπικὴν κίνησιν τῆς μηχανῆς ἐντὸς τῶν γραφείων! Δὲν βλέπω, Κύριοι, τὸν νοῦν, ὅστις ἔπρεπε νὰ διευθύνῃ, ὅπως μὴ χρεωκοπήσωμεν πρὶν ἐξαντλήσωμεν τὰ μέσα τῆς θεραπείας, καὶ ἂν ὄχι νὰ θεραπεύσῃ, τοὐλάχιστον νὰ καταστήσῃ πρὸς τὸ παρὸν ὀλιγώτερον ὀδυνηρὸν τὸ πάθος. Μᾶς εἶχον ὑποσχεθῆ καὶ ἄλλοτε, ὅτι σκοπὸν εἶχον νὰ φέρωσι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ φορολογικὸν σύστημα· δὲν εἴδομεν τίποτε μέχρι τοῦδε, πλὴν τῆς σπατάλης.

Εἰς τὴν Ἑπτάνησον δὲν εἰσηγάγετε τὸν φόρον τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, δὲν εἰσάγετε τὸ χαρτόσημον. Δὲν γνωρίζω ὁποίας ὠφελείας πρόξενος γίνεται εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἡ ἐπαρχιακὴ διοίκησις, ἂν αὕτη σύμφωνα μὲ τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐπαρκῶς ἐργάζεται, δὲν ἔχω τίποτε νὰ εἴπω. Σημειῶ μόνον, ὅτι πολλοὶ πόροι τῆς ἐπικρατείας, οἵτινες ἐν Ἑλλάδι δὲν δίδονται εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλ' εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὡς τὰ ἅλατα, εἰς τὴν Ἑπτάνησον εἶναι εἰσοδήματα ἐπαρχιακά, καὶ τὸ ἅλας τῆς Κερκύρας εἶναι πρωτίστης ποιότητος. Δὲν ἐννοῶ νὰ καταργήσω πόρους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἴσως παραγωγικοὶ εἰς χεῖρας τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως, θέλω ὅμως λυπηθῆ ἂν ἐξαντλῶνται ἀνωφελῶς, ἢ ἂν διατηρηθῇ ἡ μεταξὺ Ἑπτανήσου καὶ Ἑλλάδος ἀνισότης αὕτη.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μᾶς εἶπεν, ὅτι τὰς οἰκονομίας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων δὲν θεωρεῖ ἐπωφελεῖς. Ἀναγνωρίζω, ὅτι ἡ μὴ μεθοδικὴ ἐλάττωσις τῆς ὑπηρεσίας δὲν φέρει ὠφέλειαν, ἀλλὰ δὲν βλέπω πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἐποχή, ὅτε ἡ Κυβέρνησις θέλει μεριμνήσει καὶ θέλει καταγείνει εἰς μεθοδικὴν καὶ συστηματικὴν ἁπλοποίησιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους· οὔτε δύναται νὰ ἐννοήσω πότε θέλει παρουσιασθῆ ἡ ἰσχυρὰ ἐκείνη ἀνάγκη τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν φορολογικῶν νόμων καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐπικράτεια δύναται νὰ πορισθῇ πλειότερα. Ἀπεναντίας βλέπω, ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀπέναντι τοιαύτης οἰκονομικῆς καταστάσεως, καὶ ἀφοῦ ἐπήνεγκε τὰς αὐξήσεις, τὰς ὁποίας σᾶς ἔδειξα, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῆς ἐνδείας τοῦ ἐξαντληθέντος ταμείου, κατέφυγεν εἰς τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον εἰσέπραξεν ἐκτάκτους τινὰς πόρους, τοὺς ὁποίους εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω, διότι τοὺς ἀνέφερον εἰς προγενεστέραν συνεδρίασιν. Οἱ

πόροι οὗτοι ἀναβαίνουσιν εἰς δραχ. 2,200,000. Μετὰ δὲ ταῦτα προσέφυγεν εἰς νέα δάνεια. Ἐνθυμεῖσθε τί ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν περὶ τῶν δανείων, ἅπερ ἄνευ νομοθετικῆς ἐγκρίσεως συνωμολόγησεν, ὅτι δὲν παρουσίαζε τὰ διατάγματα ἐκεῖνα πρὸς ἔγκρισιν, διότι δῆθεν ἐστηρίζοντο ἐπὶ νόμων, προγενεστέρων, καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι πράξεις νομοθετικαί. Ὁ νόμος τὸν ὁποῖον ἐννοεῖ ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς εἶναι τοῦ 1853 ΣΝΒ. Ἀλλὰ δὲν βλέπω, πῶς τὰ δύο ταῦτα δάνεια στηρίζει εἰς τὸν νόμον ἐκεῖνον. Κατὰ τὸν νόμον ἐκεῖνον, ὁ τόκος εἶναι πρὸς 6 τοῖς 0]0 ἐνῶ κατὰ τὰ συνομολογηθέντα δάνεια ὁ τόκος ἀναβαίνει εἰς 7 τοῖς 0]0 καὶ εἰς 8 τοῖς 0]0. Ὅθεν τὸ 1 τοῖς 0]0 καὶ τὸ 2 τοῖς 0]0 ἔγεινε κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου. Δεύτερον ὁ νόμος ἐκεῖνος ἐπιτρέπει τὰ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων κτημάτων ἐθνικῶν· ἀλλὰ τὸ τοῦ κ. Βούρου δάνειον ἐγένετο μὲν μὲ ὑποθήκην τοῦ Χασεκῆ, ἀλλὰ τί περιπλέον; Παρητήθη τὸ δημόσιον ἑνὸς δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπέναντι ὅλων τῶν δανειστῶν του, τοῦ νὰ μὴ ἐξαναγκάζηται εἰς τὴν πληρωμὴν, καὶ ἔδωκε τὴν ἄδειαν, ἂν τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου δὲν ἐξοφληθῇ τὸ δάνειον, νὰ ἐκποιήσῃ τὸ Χασεκῆ καὶ Ῥοὺφ ἀναγκαστικῶς κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Τὸ δεύτερον δάνειον, Κύριοι, συνωμολογήθη οὐχὶ μὲ ὑποθήκην ἀκινήτων ἀλλὰ μὲ τὴν διάθεσιν τῶν εἰσοδημάτων τῆς Ἰονίου ἐπικρατείας, ὑπὲρ τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, ἡ ὁποία ἐδάνεισε. Βεβαίως λοιπὸν τὰ δύο ταῦτα δάνεια, εἰς τὰ ὁποῖα προσέφυγεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, δὲν στηρίζονται εἰς τὸν νόμον τοῦ 1853.

ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ (ὑπουργὸς Ναυτικῶν). Τὸ περιπλέον τοῦ τόκου ἡμεῖς τὸ ἀναλαμβάνομεν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἰδοὺ ὁ νόμος τοῦ 1853 *(ἀναγινώσκει)*. Δὲν βλέπω νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ κ. Βουδούρης θὰ πληρώσῃ.

ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ. Ἂν ἀρνηθῆτε ψῆφον, θέλετε μᾶς καταδικάσει.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Αἱ ἀστειότητες ἔχουν καὶ τὰ ὅριά των.

ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ. Καὶ αἱ πράξεις ἔχουν τὸν λόγον των. . . .

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ στηρίζωνται εἰς τὸν νόμον. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ μέσα ἐπενόησεν ἡ Κυβέρνησις κατὰ τῆς χρεωκοπίας, δηλονότι τὴν αὔξησιν τῶν ἐξόδων καὶ τὰ δάνεια πρὸς 7 καὶ 8 τοῖς 0]0 ἐπὶ ὑποθήκαις καὶ ἐπὶ ἐκποιήσει τοῦ φορολογικοῦ δικαιώματος τοῦ κράτους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, Κύριοι, τὸ δάνειον τῶν 3,000,000 δραχμῶν τῶν ἐντόκων γραμματίων εἶναι ἀνεπαρκὲς καὶ ἐπιβλαβές. Ἡ δὲ Κυβέρνησις, εἰς οἰκονομικὴν κρίσιν ἐμπεσοῦσα, οὐ μόνον δὲν ἔφερεν ἐλαττώσεις εἰς τὰ ἔξοδα, καὶ δὲν παρουσίασε βελτιώσεις εἰς τὰ ἔσοδα, ἀλλὰ καὶ τὸν προϋπολογισμὸν ηὔξησε καὶ πιστώσεις ἀδικαιολογήτους παρουσιάζει. Δὲν ἀδικεῖται δὲ παρὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἂν εἰς τοιαύτας ἐκτάκτους καὶ πολὺ

σπουδαίας περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ὑπόληψις τοῦ τόπου εὑρίσκεται ἐκτεθειμένη καὶ κινδυνεύει καὶ κατὰ τὰς ὁποίας μία χρεωκοπία ἐπικειμένη πρόκειται ἔτι περισσότερον νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ, ἀπήτει παρὰ τῆς Κυβερνήσεως οὐ μόνον νὰ σκεφθῇ περὶ ἐλαττώσεως καὶ νὰ μὴ προσφύγῃ εἰς αὔξησιν ἐξόδων, ἀλλὰ καὶ νὰ παρουσιάσῃ σύστημα οἰκονομίας, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν ἐλέγχει.

XVIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΟΡΩΝ ΠΡΟΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1865.

Ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς (καὶ πρωθυπουργὸς) κ. Κουμουνδοῦρος εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον «περὶ σχηματισμοῦ πόρων πρὸς συντήρησιν τῆς διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας». Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου κατηργεῖτο ἡ εἰς τοὺς κατοίκους ἐπιβαλλομένη προσωπικὴ ἐργασία πρὸς κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν (διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1852), ἐπεβάλλοντο δὲ φόροι καὶ δασμοὶ διάφοροι, οἵτινες ἀποκλειστικῶς θὰ ἐχρησίμευον πρὸς κατασκευὴν συντήρησιν καὶ βελτίωσιν ἐθνικῶν ὁδῶν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν ἐννόμων ὑποχρεώσεων, ἃς ἀνέλαβεν ἡ Κυβέρνησις πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν.

Ἡ ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου τούτου συζήτησις ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις κατὰ τὴν τρίτην ἀνάγνωσιν. Ἡ ἀντιπολίτευσις καίπερ συμφωνοῦσα ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς βελτιώσεως τῆς συγκοινωνίας, ἠρνεῖτο νὰ ἐπιβάλῃ φόρους νέους καὶ κατ' αὐτὴν ἀδίκους· οὕτω διεφώνησεν ὡς πρὸς τὰ μέσα.

Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐδήλωσε τότε ὅτι τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου, στενώτατα συνδεομένου πρὸς τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἐθεώρει ὡς ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.

Κύριοι !

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕΝ τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργόν, διότι καλεῖ τὴν ἀντιπολίτευσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἀντιπολίτευσις, ὡς εἶναι εἰς αὐτὸν γνω-

στόν, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ παραλάβῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἐπιθυμεῖ τὴν ἐξουσίαν νὰ τὴν παραλάβῃ, ὅταν ὑπάρχωσιν ὅλοι οἱ συνταγματικοὶ ὅροι, τοὺς ὁποίους ἔθεσε τὸ ἔθνος, ὅταν ὑπάρξῃ πλήρης πεποίθησις, ὅτι τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἡ ἔλευσις εἶναι ἀναγκαία ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Διότι, ὡς ὡμολόγησεν ὁ ἴδιος, διὰ νὰ ἔλθῃ ἡ ἀντιπολίτευσις καὶ προσηκόντως νὰ διοικήσῃ τὸ κράτος, ἀπαιτεῖται πλήρης πρὸς αὐτὴν ἐμπιστοσύνη καὶ πλήρης ἐξουσία.

Δὲν ἀγνοεῖ ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ τόπου, εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος εὑρίσκεται σήμερον εἶναι δυσχερεστάτη, ὅτι χρειάζονται μέγισται δυνάμεις καὶ πολὺ μεγάλαι θυσίαι, ὅπως ὁ τόπος κυβερνηθῇ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, συντηρούμενος μέν, ἐνῶ διακινδυνεύει, προαγόμενος δὲ ἐνῶ ἐσταμάτησε καὶ ὀπισθοδρομεῖ. (*Εὖγε, εὖγε! ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου.*) Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἡσυχάσητε.

Ἀπαντῶν δὲ εἰς τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργὸν δι' ὅσα εἶπε περὶ προγράμματος τῆς ἀντιπολιτεύσεως, χρεωστῶ νὰ ἐκπλαγῶ διὰ τὴν πρόκλησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς αὐτήν, πρῶτον μὲν διότι, καίτοι ἱστάμενος ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς πολιτικῆς μερίδος, ἀγνοεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἔπειτα δέ, καί τοι πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ προϊστάμενος τῆς Κυβερνήσεως, ἐφαντάσθη ὅτι εἶναι δυνατόν ποτε εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη, ὁ ἀγὼν νὰ γείνῃ μεταξὺ ἀντιπολιτεύσεως καὶ Κυβερνήσεως, ὅπως τὸν παρέστησε· δηλονότι αἱ δύο μερίδες νὰ προσέλθωσιν ἐπὶ τοῦ βήματος, νὰ καταθέσωσι τὸ πρόγραμμά των, νὰ γείνῃ συζήτησις περὶ αὐτοῦ καὶ ἡ πλειοψηφία ν' ἀποφασίσῃ. Αἱ δύο μερίδες ἐν παντὶ ἔθνει συνταγματικῷ ἔχουσιν ἱστορίαν, καὶ ἂν διὰ νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς οἱ πρωθυπουργοί, ἀναβαίνοντες εἰς τὸ βῆμα λησμονοῦσι τὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία τοὺς παρακολουθεῖ, οἱ ἔχοντες ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ κρίνωσι περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τῆς κυβερνήσεως βεβαίως δεν τὴν λησμονοῦσιν. Ἡ πολιτικὴ τῶν κυβερνώντων καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δικασθῇ προσηκόντως, ὅταν οἱ δικασταὶ δὲν παρακολουθοῦσι τὰ γεγονότα, ὅταν προσηλόνουσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν μόνον εἰς μεμονωμένα ζητήματα. Ἡμεῖς, Κύριοι, δὲν ἔχομεν τοιαύτην ἰδέαν περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν· καὶ ἐὰν εἴχομεν, δὲν ἠθέλομεν ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου, ἥτις εἶναι τόσον ἐπαγωγός. Ἡ ἀντιπολίτευσις γινώσκει, ὅτι οἱ ὡραιότεροι νόμοι δυνατὸν νὰ στολίζωνται ὑπὸ ἐπιγραφῶν κομψοτάτων ἀλλ' ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῶσι, δὲν ἀφίνουσι, τὸ παραμικρὸν ἴχνος προόδου, πολλάκις μάλιστα, ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, δύνανται νὰ γείνωσι καὶ ἀφορμὴ ὀπισθοδρομήσεως.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐπετέθη λάβρος κατὰ τῶν συναδέλφων Ἑπτανησίων ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ προσβάλωσι τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Δὲν ἠξεύρω ἂν ἄλλος τις παρεξενεύθη, ἐγὼ ὅμως διόλου, διότι γνωρίζω ὅτι ὁ κ. Πρωθυπουρ-

γὸς ἦτο συνειθισμένος ῥόδα πάντοτε παρὰ τῆς Ἑπτανήσου νὰ λαμβάνῃ. Καὶ ὅταν εἰς τὴν Συνέλευσιν, εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο Σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐκλήθη ἵνα θέσῃ τὰ θεμέλια τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος, συνήχθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἑπτανήσου, κατώρθωσε νὰ σαγηνεύσῃ τὰς συνειδήσεις τοῦ μεγαλειτέρου μέρους.

ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ. Ἦτο τὸ καθῆκον μας νὰ συνταχθῶμεν μὲ μίαν Κυβέρνησιν, ἥτις νὰ φέρῃ τὴν τάξιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἠξεύρω καλλίτερα νὰ σᾶς δικαιολογήσω ἐγὼ παρ' ὅτι σεῖς τὸν ἑαυτόν σας· (*Χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου.*) διότι ἴσως σεῖς δὲν ᾐσθάνθητε τὴν δικαιολόγησιν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ᾐσθάνθην καὶ τὴν ὁποίαν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου εἶπον ὑπὲρ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑπτανήσου. Ναί, Κύριοι, ἐσαγήνευσε, λέγω, διότι τοῖς προέταξεν ὡς δέλεαρ τὸν πατριωτισμόν των· τοῖς εἶπεν: ἔχετε πολλὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, οὔτε ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἑλλάδος, καὶ ταῦτα σᾶς ὑπόσχομαι νὰ τὰ διατηρήσω, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὲ ἀκολουθήσητε· καὶ αὐτοὶ δελεασθέντες ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τούτου, τὸν ἠκολούθησαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, πάντοτε μετ' αὐτοῦ σύμφωνοι καὶ εἰς πάντα. Ἀλλ' ἴσως ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις δικαιολόγησις ὑπὲρ τῆς μερίδος ἐκείνης, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ἀξιότιμος διακόπτων με, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Ἑπτανήσου μίαν μόνην ἰδέαν ἐλάτρευσε, τὴν τῆς **ἑνώσεως**, καὶ ὅτι πρώτην φορὰν ἀφεθεῖσα ἡ Ἑπτάνησος εἰς αὐτὴν ἠγνόει ἐντελῶς τοὺς ὅρους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὤφειλε νὰ πολιτευθῇ. Περιπλέον δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε ἀφορμὴν νὰ ἐξυπνήσῃ, καθότι τ' ἀποτελέσματα μιᾶς κακῆς πολιτικῆς δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη μέχρις αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη· ἔκτοτε παρῆλθεν ἀρκετὸς χρόνος· ἡ αὐτὴ πολιτικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ διοικῇ καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἑπτανήσου. Δὲν θέλω ἀδικήσει ποτὲ τὸν κ. Πρωθυπουργόν, οὔτε τοὺς συναδέλφους του, λέγων μόνον λόγους, εἶπον πάντοτε πράγματα καὶ μετ' ὀλίγον θέλω προσθέσει ὀλίγα τινά. Εἶναι ὅμως νομίζω διὰ τοῦτο λίαν δικαιολογημένοι οἱ συνάδελφοί μας, ὅσοι ἦλθον εἰς τὸ βῆμα καὶ κατέκριναν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ, ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖ τοὺς πόθους τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος· καὶ δὲν ὤφειλον νὰ ἐπηρεασθῶσιν ἀπὸ τοῦ διακόψαντός με τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ ὕπαρξις τῆς κυβερνήσεως, οὔτε ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι δὲν πρέπει νὰ καταγίνωνται εἰς συζητήσεις περὶ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν κυβερνήσεων, διότι ἤθελον ἐπιορκήσει, ἂν χάριν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδέας παρέβαινον τὸ καθῆκον τὸ ὁποῖον τὸ σύνταγμα τοῖς ἐπιβάλλει! Κατὰ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἡ φρόνησις δὲν συνίσταται εἰς τὸν ὅρον τῆς ὑπάρξεως μιᾶς κυβερνήσεως, διότι κατὰ τὸν νόμον κυβέρνησις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλὰ κυ-

βέρνησις ἱκανοποιοῦσα τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐλπίδας· καὶ ἐνόσῳ τοιαύτη κυβέρνησις δὲν παρουσιάζεται, καθῆκον ἔχουσιν οἱ ἀντιπρόσωποι νὰ ἀντιτάσσωνται κατ' αὐτῆς ἐξελέγχοντες ἀκαταπαύστως.

Ὁ κ. Πρωθυπουργός: ἐπιθυμῶ, εἶπε, νὰ ἔλθητε μὲ ἀριθμούς, μὲ πράγματα νὰ μὲ ἐξελέγξητε, πότε, ποῦ, πῶς κατὰ παράβασιν τῶν νόμων διῴκησα κακῶς τὰ οἰκονομικὰ ἢ κακῶς ἐπολιτεύθην ἐναντίον τοῦ συμφέροντος τοῦ τόπου. Ἡ τόλμη του, Κύριοι, σήμερον περὶ τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου εἶναι πολὺ μεγάλη· διότι εἰς τὴν Βουλὴν ταύτην πάντα ταῦτα κατεδείχθησαν ἅπαξ, καὶ εἶναι συγχωρημένον μόνον εἰς τὸν ὑπόλογον, εἰς τὸν δικαζόμενον νὰ ἀρνῆται τὰς μακρὰς ἐκείνας συζητήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ἀριθμοὶ παρουσιάσθησαν καὶ πράξεις ῥηταὶ κατεδείχθησαν καὶ ἀγὼν περὶ τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἐγένετο κοινοβουλευτικὸς μέγας. Μία κακία, λέγει, ἁπλῆ, καὶ τοῦτο ἐπανέλαβε πολλάκις καὶ ὁ ἀξιότιμος πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Κεχαγιᾶς, μία κακεντρέχεια τῆς ἀντιπολιτεύσεως καταδιώκει τὴν Κυβέρνησιν· σᾶς ζητεῖ δάνεια, σεῖς τὰ ἀρνεῖσθε· σᾶς προτείνει ἐλαττώσεις, τὰς ἀρνεῖσθε· σᾶς προτείνει νέους φόρους, δὲν θέλετε νὰ τοὺς δώσητε.

Συνδέω ἀμφότερα ταῦτα, τὸν κ. Κουμουνδοῦρον καὶ τὸν κ. Κεχαγιᾶν, διὰ νὰ ἱκανοποιήσω καὶ τὸν μὲν καὶ τὸν δέ, ἀγωνιζομένους περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως καταδείξω καὶ πάλιν, ὅτι καὶ ἡ διαχείρισις αὐτῆς ὑπῆρξε κακή, καὶ ἡ παραβίασις τῶν νόμων ἦτο πρᾶγμα· καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἀξιότιμον ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργόν, θὰ εἴπω εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ σύστημα τὸ ἡμέτερον, ἀφοῦ καταδείξω ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ σύστημα τὸ ἰδικόν των.

Ὅταν παρουσιάσθητε, Κύριοι, ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὅπως δώσητε λόγον τῶν πεπραγμένων ὑφ' ὑμῶν, κατὰ τὸ διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τῆς Συνελεύσεως μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς Βουλῆς, τί εἴπετε πρὸς τοὺς βουλευτάς; Ἐζήσαμεν μὲ τὰ εἰσοδήματά μας· καὶ ἡ Βουλὴ ἐξεπλάγη, Κύριοι, καὶ σᾶς ἠρωτήσαμεν, ἐὰν ἐπιμένητε εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, καὶ ἐπειμείνατε· καὶ σᾶς ἀπεδείξαμεν τοὐναντίον. Σᾶς ἀπεδείξαμεν, ὅτι ηὐξήσατε τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τοῦ 1864 καὶ τοῦ 1865, καὶ ὅτι τὸν ηὐξήσατε κατὰ 3,880,000, ὅτι εὑρέθητε διὰ τοῦτο ἐν στενοχωρίᾳ, διότι δὲν εἴχετε τὰ μέσα τῆς διοικήσεως, καὶ προσεφύγατε εἰς δάνειον ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Βουλῶν, καὶ ἐλάβετε 1,400,000 ὑπὸ ὅρους ἀναιροῦντας τὸν νόμον. Σᾶς ἀπεδείξαμεν ὅτι εἰσεπράξατε ἐκτάκτους πόρους, οἱ ὁποῖοι ἀνέβησαν εἰς 1,200,000, καὶ τοὺς ὁποίους μᾶς ἀπεκρύψατε. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ἐζητήσατε μεθ' ὅλα ταῦτα νέον δάνειον, καὶ ἐνῷ ἐζητεῖτε νέον δάνειον, δὲν ἐφέρατε καμμίαν ἐλάττωσιν εἰς τὸν προϋπολογισμόν. Καὶ εὑρε-

θέντες εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσητε νέον δάνειον, τί ἐκάμετε; ἐζητήσατε παρὰ τῆς Βουλῆς τὸ δάνειον ἐκεῖνο, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο ἐπὶ τοῦ τρίτου τῆς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων νὰ ἐπιβληθῇ τὸ *ἔντοκον γραμμάτιον*. Ἡ ἀντιπολίτευσις σᾶς ἠρώτησε τότε: πῶς ἐνῶ διαχειρίζεσθε τὴν διοίκησιν, καὶ ἐνῶ βλέπετε τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τὰ ἔσοδά σας καὶ αἱ ἀνάγκαι σας, πῶς ἐσταυρώσατε τὰς χεῖρας, δὲν ἐλάβετε καμμίαν φροντίδα—καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ηὐξήσατε τοὺς δύω προϋπολογισμούς; Πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἠδυνήθητε νὰ τῇ ἀπαντήσητε. Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἠρνήθη νὰ σᾶς δώσῃ τὸ δάνειον, ἀλλὰ σᾶς κατεξήλεγξε, σᾶς εἶπεν ὅτι τὰ ἔντοκα γραμμάτια εἶναι ἀνεπαρκῆ, εἶναι ἐπιβλαβῆ. Εἶναι ἀνεπαρκῆ, διότι τὸ κράτος εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν οἰκονομικήν, ὥστε δὲν θὰ θεραπεύσωσιν οὐδαμῶς τὴν χρεωκοπίαν. Ὅταν ἓν κράτος καταντήσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς χρεωκοπίας, τὰ ἔντοκα γραμμάτια, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ προεξόφλησις τῶν ἐξόδων τῆς χρήσεως, δὲν χρησιμεύουσιν εἰς τίποτε. Σᾶς εἶπεν ὅτι εἶναι ἐπιβλαβῆ, διότι, ἂν θελήσητε νὰ στερήσητε τὸν πόρον τοῦ ζῆν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχετε ἀνατεθειμένην τὴν δημοπρασίαν, τὴν εἴσπραξιν, τὴν βεβαίωσιν τῶν φόρων, θέλετε αὐξήσει τὴν χρεωκοπίαν. Ἔσφαλεν ἡ ἀντιπολίτευσις, Κύριοι, ἢ ἐσφάλετε σεῖς; Σεῖς οἱ ἴδιοι τὸ ὡμολογήσατε, τὸ μὲν ἐγκαταλείψαντες ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τὸ σύστημα τοῦτο, ζητήσαντες χρεωλυτικὸν δάνειον, τὸ δὲ διότι, ἂν καὶ ἐλάβετε καὶ τὴν μίαν πίστωσιν καὶ τὴν ἄλλην, μολαταῦτα δὲν ἠδυνήθητε νὰ ἐπιβάλητε τῇ ὑπαλληλίᾳ τὰ ἔντοκα γραμμάτια, διότι εἴδετε ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον καὶ ἀνεπαρκές.

Καὶ τίς ἄλλος, Κύριοι, ἂν ὄχι ἡ ἀντιπολίτευσις, σᾶς ἐχειραγώγησεν εἰς πᾶν ὅ,τι πράττετε σήμερον, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ φέρῃ οἰκονομίαν εἰς τὰ ἔξοδα; Ἐνθυμηθῆτε τί ἐπράξατε κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, καὶ ἐνθυμηθῆτε, ἐὰν ὅ,τι ἐπράξατε, δὲν εἶναι καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως! Ἀφωπλίσατε προχθὲς τὸν *Ἀτμοδρόμονα*· σᾶς τὸ εἴπομεν ἡμεῖς. Εἰσηγάγετε νομοσχέδιον περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ νόμου, περὶ χαρτοσήμου καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ· τὸ ἠκούσατε ἐνταῦθα παρ' ἡμῶν. Ἐφέρατε νόμον περὶ καταργήσεως τῆς ὑψηλῆς ἀστυνομίας· τὸ ἐφωνάξαμεν στεντορείᾳ τῇ φωνῇ ἡμεῖς ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνταῦθα, διὰ νὰ οἰκονομήσωμεν κατ' ἔτος 500,000 δραχμῶν. Σᾶς εἴπομεν ὅτι διατηρεῖτε στρατὸν ἀνώτερον τῆς ἀνάγκης ἐν Ἑπτανήσῳ, μᾶς εἴπετε ὅτι δαπανᾶτε 600,000 δραχμάς, σᾶς εἴπομεν ὅτι εἶναι 800,000, καὶ ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν προχθὲς εἰσηγάγετε, ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπερβαίνει τὸ 1,200,000. Σᾶς εἴπομεν ὅτι αἱ αὐξήσεις, τὰς ὁποίας ἐφέρατε εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864, εἶναι παράλογοι, δὲν εἶχον τὸν τόπον των, καὶ ὅταν προχθὲς παρουσιάσθη ἡ πί-

στωσίς σας τοῦ 1,700,000, καὶ ἡ μία πλευρὰ καὶ ἡ ἄλλη σᾶς ἐζήτησε λόγον, καὶ ἐμείνατε ἀναπολόγητοι, καὶ ἀπεσύρατε τὴν πίστωσιν, καὶ τὴν ἀπεσύρατε ἐνῷ εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὰ τέλος τῆς χρήσεως, καὶ ἀκόμη δὲν τὴν ἐδικαιολογήσατε.

Ἀλλὰ περιπλέον, Κύριοι διὰ νὰ ἔχητε τὸ θάρρος καὶ τὸ δικαίωμα νὰ προβῆτε εἰς τοιαύτας προκλήσεις πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους σας, ἔπρεπεν ἡ θέσις σας νὰ ἦναι διαφορετικὴ καὶ ὡς πρὸς ἓν ἄλλο ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς λογοδοσίας. Σᾶς ἐζητήσαμεν μυριάκις νὰ δώσητε λογαριασμὸν τῶν πράξεών σας τῶν οἰκονομικῶν· καὶ τὸ ἐζητήσαμεν, ὄχι διότι ἠθέλαμεν νὰ λάβωμεν πληροφορίας, χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ διότι καὶ τὸ γενικὸν δικαίωμα τὸ εἴχομεν καὶ τὸ μερικὸν δυνάμει τοῦ λογιστικοῦ νόμου, διότι δὲν ἐξεπληροῦτε τὰς διατάξεις, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος νόμος ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν σᾶς ἐπιβάλλει. Καὶ μολαταῦτα δὲν ἠξιώθημεν ἀκόμη νὰ ἴδωμεν λογαριασμόν. Ἴσως μοὶ εἴπητε, ὅτι παρουσιάσθησαν λογαριασμοὶ πρό τινων ἡμερῶν. Εἶναι, Κύριοι, πολλὰ σπουδαία περίστασις, τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει πολὺ συχνὰ ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργός, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρήσατέ μοι νὰ ἐπιμείνω. Ὡς πρὸς δὲ τὴν λογοδοσίαν δὲν ἔχω ἀνάγκην, Κύριοι, νὰ εἴπω πολλά, διότι δὲν θὰ σᾶς παρακαλέσω ἄλλο τίποτε, εἰμὴ μόνον νὰ λάβητε ὑπ' ὄψιν μίαν λογοδοσίαν, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς χεῖράς σας, τὴν λογοδοσίαν τοῦ ἄλλοτε ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σωτηροπούλου, νὰ παραβάλητε δὲ τὴν λογοδοσίαν ἐκείνην πρὸς τὴν ἑτέραν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι ἀπέχει ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς.

Ὁ κ. Σωτηρόπουλος, Κύριοι, εἶναι λίαν ἀξιέπαινος διὰ μίαν ἐργασίαν πολλὰ σπουδαίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ὑποβαλὼν εἰς τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀπολογισμῶν ὅλων μέχρι τοῦ 1861 καὶ τοῦ 1862. Ἡ δὲ διάδοχος Κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἄλλο τίποτε, εἰμὴ τὴν κλεισθεῖσαν χρῆσιν τοῦ 1863 νὰ προσθέσῃ εἰς τοὺς εἰρημένους ἀπολογισμούς, ἔτι δὲ τὴν προσωρινὴν κατάστασιν τοῦ λογαριασμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ 1864, ὅπερ δὲν ἦτο διόλου δύσκολον, διότι ὁ κ. Σωτηρόπουλος, καίτοι εὑρισκόμενος ἐν Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1864, ἐπίσης ὑπέβαλε τὴν κατάστασιν τῆς χρήσεως τοῦ 1863.

Εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ κ. Σωτηροπούλου θέλετε ἰδεῖ, ὅτι ἐν λεπτομερείᾳ σᾶς λέγει κατὰ κονδύλιον τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ παθητικὸν τοῦ Ταμείου, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔδωκε λογαριασμόν. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Σωτηροπούλου εὑρίσκετε κατὰ κεφάλαιον καὶ κατ' ἄρθρον τὰ εἰσοδήματα τῆς χρήσεως ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔδωκε λογοδοσίαν τῶν ἐσόδων, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔδωκε λόγον τῶν ἐξόδων. Μετέβη ἔπειτα εἰς κρίσεις ἐπὶ τοῦ ἔτους τοῦ οἰκονομικοῦ, τὸ ὁποῖον διεδέχθη, καὶ μὲ τὰς κρίσεις ταύτας ἐτελείω-

σε, Κύριοι, ἡ λογοδοσία, τὴν ὁποίαν ὤφειλε, λογοδοσία συμφωνοτάτη μὲ τοὺς λογιστικοὺς νόμους, ἀπαιτουμένη παρὰ τῶν νόμων καὶ τοῦ συντάγματος, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύνασθε νὰ εἴπητε, ὅτι εἶσθε εἰς κατάστασιν νὰ γνωρίζητε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, οὔτε νὰ ψηφίζητε νόμους.

Τί εἶναι ἡ λογοδοσία τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς σήμερον; Δὲν διστάζω νὰ τὸ εἴπω, ὅτι εἶναι μία λογοδοσία, ἡ ὁποία ἔνθεν μὲν ἀθετεῖ τοὺς λογιστικοὺς νόμους, ἔνθεν δὲ γίνεται πρὸς ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν, ἵνα καλύψῃ τὴν κατάχρησιν. Διότι, ἐνῷ ὁ κ. Σωτηρόπουλος εὐκόλυνεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἔργον, ὥστε ὁ κ. Κουμουνδοῦρος δὲν εἶχεν εἰμὴ νὰ προσθέσῃ τὴν διαχείρισίν του εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εὗρεν ἕτοιμον, ἔφερεν ἀπεναντίας λογοδοσίαν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει λογοδοσίας ὄψιν. Σᾶς εἶπεν, ὅτι ἀπὸ Ἰανουαρίου μέχρις Αὐγούστου εἰσέπραξε τόσα τὸ Ταμεῖον, ἐξώδευσε τόσα· ἂν ἦναι δυνατὸν μὲ τοιαύτην λογοδοσίαν νὰ λάβητε ἰδέαν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως! Ἀλλὰ τοῦτο, Κύριοι, ἔχει λεπτομερέστερα ἀποτελέσματα. Δίδει τὴν εὐκολίαν εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν νὰ σᾶς ἀναβιβάζῃ καὶ νὰ καταβιβάζῃ τὸ ἔλλειμμα τῆς διαχειρίσεώς του, νὰ σᾶς λέγῃ πάντοτε ἀπὸ τοῦ βήματος, ὅτι ἡ κακὴ κατάστασις ἡ οἰκονομικὴ προέρχεται ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, ὅτι αὐτὸς περιωρίσθη ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς οἰκονομίας, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο παρὰ τῶν προκατόχων του· καὶ νὰ καυχᾶται σήμερον, ὅτι ἐνῷ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς περιωρίζον τὸ μὲν εἰς 1,500,000 τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1865, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ εἰς 700 τόσας χιλιάδας δραχμῶν μόνον, αὐτὸς τὸ ἀναβιβάζει εἰς 3,000,000 μόνον· ἐπομένως δὲν ἀποκρύπτει τὸ ἔλλειμμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει.

Ἀλλὰ, Κύριοι, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, θέλετε ἰδεῖ, ὅτι χωρὶς νὰ σφάλῃ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ χωρὶς νὰ σφάλῃ ἡ ἐπιτροπὴ, ὑπελόγισαν ἀμφότερα τὰ σωματεῖα ταῦτα, ὅπως ὑπελόγισαν, διότι καὶ τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ ἐπιτροπὴ δὲν παρέβαλον, Κύριοι, τὰ εἰσοδήματα, εἰμὴ πρὸς τὰ ἔξοδα τὰ σημειούμενα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ· ἀλλ' ἔξω τοῦ προϋπολογισμοῦ πόσαι πιστώσεις ὑπάρχουν; 1,400,000 δραχ. πιστώσεις, Κύριοι, ἀπέστειλέ ποτε ὁ κ. Κουμουνδοῦρος εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ 1865 καὶ τὰς ἀπέσυρε πάλιν ἀπ' ἐκεῖ· κατὰ συνέπειαν δὲν τὰς γνωρίζετε. Καὶ αἱ πιστώσεις αὗται δὲν ἀφορῶσιν, εἰμὴ μόνον τὰ ὑπουργεῖα τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν· τῶν Οἰκονομικῶν ἀκόμη λείπει, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ἐγώ· σεῖς οἱ ἴδιοι, ἐὰν ῥίψητε ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1865, ὄντος ἀντιγράφου τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1864, ἀμέσως θέλετε ἰδεῖ, ὅτι ὑπάρχουσι πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν σᾶς παρουσιάζονται. Ἠξεύρετε, ὅτι ἐξεδόθη διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ηὔξησαν

τὸν μισθὸν τῆς χωροφυλακῆς, καὶ τοῦτο τὸ ποσὸν ῥίπτεται εἰς βάρος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὑπάρχει εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1865; οὐδαμοῦ. Σᾶς ὑπεβλήθη διὰ πιστώσεως; οὐχί. Πόθεν πληρόνεται;

Ἡ πίστωσις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐξηντλήθη, ὅπως μᾶς τὸ εἶπεν ὁ ἴδιος Πρωθυπουργὸς πρὸ μηνῶν πολλῶν, καὶ ἐν τοσούτῳ ἡ δημοσία ἀσφάλεια καταναλίσκει μέγα ποσόν· πόθεν ἔγεινεν ὑπέρβασις τῆς πιστώσεως κατὰ 430,000 δραχμὰς καὶ ἔφθασε σήμερον ἡ δημοσία ἀσφάλεια εἰς 530,000; διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὰς ἐξοδεύῃ, ἄρα ὤφειλε διὰ πιστώσεως νὰ τὰ ζητήσῃ.

Αὐτὴ εἶναι, Κύριοι, ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις τῆς Κυβερνήσεως, ἡ διαχείρισις Κυβερνήσεως, ἥτις δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ σταθμίσῃ ποτὲ τὰς ἀνάγκας της πρὸς τοὺς πόρους της, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἐσταμάτησεν ἐνώπιον τοῦ χάους, εἰμὴ τότε μόνον, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ χεῖλος καὶ ὅταν τὴν ἡρπάσαμεν ἡμεῖς· διαχείρισις κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ στοιχειωδέστερον, Κύριοι, ἡ λογοδοσία λείπει ἐντελῶς· διαχείρισις ἀποκρυπτομένη ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐπιτρέπῃ πρῶτον καὶ γενομένην νὰ τὴν ἐξελέγχῃ.

Ἀλλὰ πῶς, λέγουν, ἀλλὰ πῶς δὲν ψηφίζετε τὸν νέον αὐτὸν νόμον, ἀφοῦ πρόκειται νὰ φέρῃ τοσαύτας βελτιώσεις εἰς ἓν κεφάλαιον ἐξόδων, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ζωτικώτερον πάντων; Ἡμεῖς νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν! ἡμεῖς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ νὰ ἀρνηθῶμεν ποτὲ εἴτε φόρους, εἴτε ἔξοδα ὁποιαδήποτε διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας! Εἶναι δυνατόν, Κύριοι, νὰ πιστεύσῃ τις σπουδαίως, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους δύνανται νὰ παρουσιασθῶσι ποτὲ μὲ τοιαύτην γλῶσσαν καὶ μὲ τοιαύτην πολιτικήν; Εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι κατήντησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πάθος πλέον ἡ ἐπιθυμία τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἀφοῦ καὶ αὐταὶ αἱ Βουλαί, αἱ ὁποῖαι κατηγορήθησαν διὰ πολλὰ καὶ διάφορα, αἱ παρελθοῦσαι Βουλαὶ ποτὲ δὲν ἠρνήθησαν καὶ ποτὲ δὲν ἠλάττωσαν, ἀλλὰ πάντοτε ηὔξησαν τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε διὰ πολλαπλασιασμὸν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας; Καὶ τίς βουλευτὴς εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ὅταν ἀρνῆται τὰ μέσα πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας;

Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος κ. Κεχαγιᾶς ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἀντίκρουσις τοῦ νομοσχεδίου προέρχεται, διότι ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν νέους φόρους. Ἐν πρώτοις, Κύριοι, ἠδύνατό τις ἀπ' ἀρχῆς νὰ ἀποκρούσῃ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ὄχι κατ' οὐσίαν ἀλλ' ὡς πρόωρον. Ἐδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν: δὲν ἐννοεῖς ὅτι, ἀφοῦ ζητεῖς αὔξησιν φόρων, δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη νὰ συζητηθῇ τὸ παρὸν νομοσχέδιον; Μᾶς ἐπρότεινες ἄλλοτε, ὅτι διὰ τῶν

ὀργανικῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ἔφερες, καὶ διὰ τῶν οἰκονομικῶν, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθης νὰ φέρῃς, θὰ κάμῃς εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐλαττώσεις τῶν ἐξόδων κατὰ 3,000,000· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο ἀποδειχθῇ μεθαύριον ὅτι εἶναι σκαιόν, ἐὰν τὸ ἔλλειμμα τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν εἶπες ὅτι θὰ ἦναι ἐκ 2,000,000, σήμερον δὲ ἀνεβίβασες εἰς 3,000,000 καὶ εἰς ἄλλην ὁμιλίαν εἶπες 4,000,000, δραχμῶν, κατὰ δὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν ἀναβαίνει εἰς 5—6,000,000, ἐὰν τὸ ἔλλειμμα τοῦτο ἀναγκάσῃ τὴν Βουλὴν μετέπειτα, ὅταν συζητήσῃ τὸν προϋπολογισμὸν, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ ἔτους, νὰ ἀναβιβάσῃ τοὺς φόρους, τί γενήσεται τότε τὸ νομοσχέδιον, ὅπερ ἀκαίρως καὶ προώρως ἔφερες, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἀναβιβάζονται οἱ φόροι; Δὲν πρέπει ἡ Βουλὴ νὰ ἦναι ἐν γνώσει τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων, νὰ γνωρίζῃ ἂν τοὺς φόρους χάριν τῶν τακτικῶν ἐξόδων τοῦ κράτους θὰ τοὺς διατηρήσῃ ὁποῖοι εἶναι, ἢ θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοὺς αὐξήσῃ διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς τακτικὰς δαπάνας; Δὲν πρέπει πρὶν ψηφίσωμεν τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεις χάριν τῆς ὁδοποιΐας, νὰ γνωρίζωμεν ὁποίους ἄλλους φόρους θὰ ἐπιβάλωμεν ἐφέτος, ὅπως καλύψωμεν τὰ μεγάλα ἐλλείμματα; Ἢ εἶναι ἀδιάφορον πρᾶγμα ἡ ἐπισώρευσις φόρων ἐπὶ φόρων;

Ἀλλά, Κύριοι, δὲν εἶναι μόνος ὁ λόγος οὗτος. Ἐννοοῦμεν πολὺ καλὰ τοὺς λόγους τοῦ ἐντίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος, λέγοντος ὅτι εἶναι ἀπολαυὴ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπικαλουμένου τὴν μαρτυρίαν τοῦ οἰκονομολόγου Σμίθ. Ἀναγνωρίζομεν, ὅτι εἶναι ἀπολαυή, διότι τῷόντι εἰς τοὺς φόρους ἀνταποκρίνονται εὐεργετήματά τινα, ἡ δικαιοσύνη, ἡ διοίκησις, ἡ δημοσία ἀσφάλεια. Ἀλλ' ὅταν, Κύριοι, ἐλλείπωσι τὰ εὐεργετήματα ταῦτα, πῶς δικαιολογεῖται ὁ φόρος; Ὅταν ἡ δικαιοσύνη καὶ διοίκησις εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύωσιν, εἰμὴ μόνον νὰ ὑπηρετῶσιν ἄτομα, ὅταν οἱ δικασταὶ παύωνται, διότι ἐφύλαξαν τὴν συνείδησίν των, ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἡ ἰδία δίδῃ πρώτη τὸ παράδειγμα τῆς ἀθετήσεως τῶν νόμων, εἰς τί χρησιμεύουσιν οἱ φόροι καὶ ποῦ εἶναι τὰ εὐεργετήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται;

Ἡμεῖς, Κύριοι, ἐθεωρήσαμεν τὸ νομοσχέδιον ὁποῖον εἶναι, δὲν συνελάβομεν τὴν παράδοξον ἰδέαν, τὴν ὁποίαν συνέλαβεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ μαθόντες τοῦτο, ἐξεπλάγημεν πῶς ὁ πατὴρ ἐξέθεσε τὸ τέκνον, εἰπὼν ὅτι ἀδιαφορεῖ περὶ τῶν ἐμπεριεχομένων, ὅτι δέχεται νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλα μέτρα ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ ἄλλης φύσεως μέσα συγκοινωνίας, καὶ ν' αὐξηθῶσιν οἱ φόροι ἢ νὰ ἐλαττωθῶσι, καὶ νὰ ἀνατεθῇ ἡ διαχείρισις αὐτῶν ἀλλαχοῦ, καὶ νὰ μεταρρυθμισθῇ ὁ τρόπος τῆς φορολογίας, φθάνει μόνον νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐπιγραφή, διότι αὐτὸς περὶ μόνης τῆς ἐπιγραφῆς φροντίζει. Ἡμεῖς, Κύριοι, ἐννοοῦμεν τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, ὡς συνιστάμενον ἐκ τοῦ περιεχομένου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζοντες τὸ νομοσχέ-

διον τὸ εὑρίσκομεν σύμφωνον μὲν μὲ τὸ σύστημα τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιβλαβὲς ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ Κυβέρνησις, τὴν ἰδέαν τῆς συγκοινωνίας.

Κατὰ τὴν βουλευτικὴν περίοδον ταύτην ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς, ὡς γνωρίζετε, παρουσιάσθη μὲ νέον πρόγραμμα. Τὸ νέον τοῦτο πρόγραμμά του φέρει ὡς κύριον χαρακτῆρα τὸν ἀφανισμὸν τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, περὶ τὸν ὁποῖον δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἔχει σκοπὸν ἡ Βουλὴ πολὺ νὰ ἐνδιατρίψῃ, ὅταν παρουσιασθῶσι τὰ γνωστὰ νομοσχέδια, ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸ προκείμενον νομοσχέδιον, ὅπερ ὡς εἶπόν τινες, δὲν περιέχει τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ἕνα ταμιευτικὸν σκοπόν· διότι ἡ Κυβέρνησις, ἐὰν ὡρμᾶτο πραγματικῶς ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ μορφώσῃ μέσα συγκοινωνίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤθελε λησμονήσει τὰ προκαταρκτικὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ μέσα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προϋπάρχωσιν, ὅπως ἐκτελεσθῶσι τὰ διὰ τοῦ προκειμένου νομοθετήματος ζητούμενα.

Τὸ προκείμενον νομοσχέδιον, Κύριοι, ὅπως εἴδετε, σκοπεῖ τὴν ἀποζημίωσιν τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας καὶ τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν, δηλαδὴ τῶν ὁδῶν τῆς μεγάλης συγκοινωνίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συγκοινωνία προϋποθέτει τὴν ἐπαρχιακὴν συγκοινωνίαν· διότι ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐν γένει γίνονται αἱ ὁδοί; ὁ σκοπὸς εἶναι, ὅπως τὸ προϊὸν ἑκάστου τόπου μεταβάλληται εἰς ἐμπόρευμα. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον τὸ προϊὸν νὰ μεταβληθῇ εἰς ἐμπόρευμα, ὅταν αἱ ἐπαρχιακαὶ ὁδοὶ, αἱ συνδέουσαι τὰ χωρία, τοὺς δήμους μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν, δὲν ὑπάρχωσιν. Αἱ ἐθνικαὶ ὁδοὶ εἶναι ὠφέλιμοι· ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν θέλετε νὰ ἀποδώσητε διὰ τῆς πομπώδους ἐπιγραφῆς τοῦ νομοσχεδίου. Δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν, ὅπως μεταφέρητε εὐκόλως τὸν στρατόν, δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν εἴς τινας ἀνάγκας τῆς συγκοινωνίας, ἀλλὰ ποτὲ μὴ καυχᾶσθε, ὅτι ἐπλάσατε νέον σύστημα συγκοινωνίας. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐφροντίσατε κατὰ πρῶτον περὶ τῶν προκαταρκτικῶν ὁδῶν, τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν, ὧν ὁλοτελῶς ἡ Ἑλλὰς στερεῖται ἀλλὰ καὶ ἀνακαλύψαντες ὅτι τὸ διέπον αὐτὰς σημερινὸν σύστημα, καταθλιπτικὸν εἶναι, ὡς ἐξήγησε ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, διότι στηρίζεται εἰς ἕνα φόρον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι φόρος τοῦ Φαραὼ, μολαταῦτα δὲν συνεκινήθητε ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ τὰς ἀφήσατε νὰ μὴ ἀποκτήσωσι ποτὲ ὁδούς, ποτέ, εἰμὴ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δουλεύῃ ὡς θήτης ὁ Ἕλλην τῶν ἐπαρχιῶν.

Ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη ἐθνικαὶ ὁδοί, ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Γαλλίαν αἱ λεγόμεναι rues imperiales. Ἀλλὰ πόσαι εἶναι αἱ λοιπαὶ ὁδοί; 125, 000 χιλιόμετρα. Αἱ κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν θέλουν νὰ κυβερνῶσι μὲ ἐπιγραφὰς νομοσχεδίων, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πράγματα, αἱ ὁ-

ποῖαι θέλουν νὰ δώσωσι ζωὴν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐκ τῆς ὁποίας τρέφονται, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐννοήσωσι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατασκευασθῶσι μεγάλαι ὁδοὶ, αἱ βασιλικαὶ, αἱ αὐτοκρατορικαὶ ὁδοὶ, πρὶν προηγουμένως κατασκευασθῶσιν αἱ ὁδοὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ δώσωσι τροφὴν εἰς αὐτάς.

Ἀλλὰ, Κύριοι, μὴ περιλαβόντες ἐν τῷ νομοσχεδίῳ σας τὰς ἰδέας ταύτας, ἐλάβετε τοὐλάχιστον καμμίαν ἄλλην φροντίδα περὶ πόρων ἐπαρχιακῶν ἢ περὶ πόρων δημοτικῶν, ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ μᾶς εἴπητε: δὲν ἐπροβλέψαμεν εἰς τὸ νομοσχέδιον τοῦτο αὐτὰς τὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ μολοντοῦτο ἐδώκαμεν τὰ μέσα, ὅπως εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τῆς συγκοινωνίας προοδεύσῃ; Δὲν ἐλάβετε καμμίαν πρόνοιαν περὶ ταμείου ἐπαρχιακοῦ. Καὶ δὲν ἐστάθητε ἕως αὐτοῦ! σεῖς ἐξηλείψατε ἀπὸ τὸν χάρτην τὴν *ἐπαρχίαν*, ἡ ὁποία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν, καὶ εἴπετε: 30,000 Λευκάδιοι γίνονται Ἀκαρνᾶνες, τὴν Ναύπακτον τὴν συγχωνεύομεν μὲ τὴν Δωρίδα διοικητικῶς, μὲ τὴν Παρνασσίδα δικαστικῶς, μὲ τὴν Εὐρυτανίαν οἰκονομικῶς! Εὑρέθητε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κάμητε οἰκονομίαν, καὶ τὸ πρῶτον, ὅπερ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν νοῦν σας, ἦτο νὰ καταστρέψητε τὴν διοίκησιν· καὶ ἡ σπατάλη, τὴν ὁποίαν ἐκάματε εἰς τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κράτους, ἐξήλειψεν ἀπὸ τὴν πολιτικήν σας τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα τὸ κράτος καὶ ἡ κοινωνία ἔχουσιν ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ σημερινοῦ συστήματος τοῦ ἐπαρχιακοῦ, καὶ ταῦτα, ἐνῷ εἴχετε ὑπ' ὄψιν μίαν πολλὰ σοφὴν νομοθεσίαν, τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰονίου Κράτους.

Εἰς τὸ Ἰόνιον Κράτος ἡ προστασία βεβαίως ἐπήνεγκε πολλὰ κακὰ, ἀλλὰ, καθόσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἐπήρκει εἰς πολλὰς ἀνάγκας τῶν νήσων. Τὸ 1]7 ἐκ τῆς φορολογίας ἐδίδετο εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας, περὶ ἧς δὲν ἐπροβλέψατε διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου, τὸ ὁποῖον τοιοῦτον συνιστᾶται εἰς τὴν ψῆφον μας καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν! Δι' αὐτοῦ ἐπιβάλλονται φόροι ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ ἑπομένως ἡ γεωργικὴ τάξις θὰ ἐπιβαρύνεται κατὰ πρῶτον λόγον. Παρατηρήσατε εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1865· οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ὑπολογίζονται εἰς 8,000,000· ὁ φόρος ἐπὶ τῶν ζώων εἰς 2,000,000, τὸ ὅλον 10,000,000· ὥστε βλέπετε ὅτι δὲν ἐπιβαρύνονται οἱ πλούσιοι, καὶ ἐν τούτοις εἴχετε τὴν τόλμην νὰ ὑποστηρίξητε, ὅτι ἐπροσέξατε νὰ φέρητε δικαιοσύνην καὶ νὰ ἀπαλλάξητε τὸν πτωχὸν ἐπιβαρύνοντες τοὺς πλουσίους. Δὲν ἐσυλλογίσθητε ὅτι καὶ ὁ φόρος τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιβαρύνει τοὺς πτωχοὺς, διότι εἰς τὴν κλίμακα τῆς φορολογίας ταύτης δὲν ὑπάρχει καμμία ἀναλογία μεταξὺ τοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον πληρώνει ὁ μικρὸς βιομήχανος, καὶ τοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον πληρόνει ὁ μεγαλέμπορος. Καὶ τί ἀφήκατε, Κύριοι; Ἀφήκατε τοὺς ἀληθῶς

πλουσίους εἰς τὸν φόρον τῶν οἰκοδομῶν· φαίνεται ὅτι οἱ κ. Ὑπουργοὶ δὲν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ ἀναγνώσωσι, καὶ ὄχι νὰ σκεφθῶσι τὸ νομοσχέδιον.

Ἀλλά, μᾶς λέγουν, δὲν ἀναγνωρίζετε, ὅτι θέλετε ἀποκτήσει ἐντὸς ὀλίγου ὁδούς, ἐνῷ μὲ τὸ σύστημα τὸ ὑπάρχον δὲν ἔχετε ὁδούς; Ἐπειδὴ μάλιστα αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις δὲν συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐκτελεσθῶσι δημόσια ἔργα, ἐλάβομεν τὴν πρόνοιαν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τοὺς τῆς ὁδοποιΐας πόρους, διότι θὰ ἦναι παρακατατιθεμέναι εἰς τὴν Τράπεζαν. Πρὶν ἐξετάσω τὴν ἐγγύησιν ταύτην, συγχωρήσατέ μοι νὰ κάμω μικράν τινα παραβολὴν τῶν δύο συστημάτων, ὄχι ὅτι ὑποστηρίζω τὸ ὑπάρχον, ἀλλ' ἵνα καταδείξω, ὅτι εἶναι ὁ εἰσαγόμενος νόμος χειρότερος τοῦ ὑπάρχοντος. Πολὺς λόγος ἐγένετο περὶ τῶν σπουδαίων μεταβολῶν, ἃς εἰς τὸν ὑπάρχοντα νόμον εἰσάγει δῆθεν ὁ συζητούμενος. Ἐγώ, Κύριοι, τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι μία ὁδός, εἴτε κατὰ τὸν ἕνα νόμον εἴτε κατὰ τὸν ἄλλον γείνῃ, τὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ δαπάνην καὶ ὅτι ὁ φορολογούμενος θέλει πληρώσει αὐτήν· ἡ ἀπὸ Μεγάρων π. χ. εἰς Κόρινθον ὁδός, εἴτε κατὰ τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, εἴτε κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ὑπάρχοντος νόμου γείνῃ, τὸ αὐτὸ θέλει ἔξοδον· ἀλλ' ὑπερτερεῖ τὸ ὑπάρχον σύστημα κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ φορολογούμενος δὲν ἀναγκάζεται κατὰ τὸν ὑπάρχοντα νόμον νὰ καταβάλῃ τὸν φόρον, εἰμὴ ὅταν ἡ ὁδὸς διέλθῃ ἐνώπιον τῆς οἰκίας του. Κατὰ δὲ τὸ σύστημα τοῦ νομοσχεδίου, ὁ φορολογούμενος θέλει καταβάλλει, ἀλλὰ μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἡ σειρὰ τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη, θέλει στερεῖται τῶν ὠφελειῶν αὐτῆς, μὴ κατασκευασθείσης. Ἀλλ' ἕτερον ἐλάττωμα εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Κατὰ τὸ ὑπάρχον σύστημα, οὐδὲν καταβάλλεται διὰ τὰς ἐθνικὰς ὁδούς, ἐνῷ κατὰ τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον εἰσάγεται σήμερον, ἡ δαπάνη αὕτη ἐπιβαρύνει πάντας.

Ἴσως, Κύριοι, ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν τινος, ὅτι, οὕτω πως ὁμιλῶν, ὑποστηρίζω τὸ ἐπαρχιακὸν πνεῦμα. Θέλω σᾶς ἀποδείξει ἀμέσως τίνι τρόπῳ τὸ ζήτημα τοῦτο κανονίζεται ἀπὸ τὰς νομοθεσίας τῶν πλέον πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Πρὸ παντὸς ἄλλου ὅμως ὀφείλω ν' ἀποκρούσω τὴν ἰδέαν, ὅτι τὸ διδόμενον εἰς τὴν Ἀτμοπλοϊκὴν Ἑταιρίαν δίδεται χάριν τῆς συγκοινωνίας τῶν νήσων, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μετέχουσι τῶν εὐεργετημάτων τοῦ παρόντος νομοσχεδίου καὶ αὗται, καθὼς μετέχουσι τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους τὸ νομοσχέδιον τοῖς ἐπιβάλλει. Ἰσχυρίζομαι, Κύριοι, ὅτι ἂν ἦναι τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἀτμοπλοϊκὴ Ἑταιρία δὲν λειτουργεῖ, εἶναι αἱ νῆσοι. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἅπαξ κατὰ δεκαπενθημερίαν καὶ μόνον εἴς τινας ταξειδεύουσι τὰ ἀτμόπλοια τῆς ἑταιρίας, ἥτις ἔχει τὰς ἐκτεταμένας γραμμάς της ἐντὸς τοῦ κράτους καὶ περιπλέει ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Βώλου μέχρι τοῦ Παλιοχαλιᾶ, εἰσερχομένη ἐντὸς ὅλων

τῶν κόλπων, εἰς δὲ τὰς νήσους ἅπαξ κατὰ δεκαπενθημερίαν καὶ εἴς τινας μόνον ταξειδεύει.

Ὅθεν αἱ νῆσοι φορολογοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ὁδῶν, αἵτινες εἰς τὰς νήσους δὲν ὑπάρχουσι καὶ διὰ τὰς νήσους δὲν χρησιμεύουσι, καὶ φορολογοῦνται ἐξίσου μὲ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, ἐν αἷς θέλουσι κατασκευασθῇ. Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὸ κύριον θέμα, ἂν τῷ ὄντι ὡς πρὸς τὴν ὁδοποιίαν πρέπει νὰ φυλάττηται ἡ ἀρχή: «ὅτι τὰ ἔξοδα αὐτῆς καταβάλλονται παρ' ἐκείνων, οἵτινες ποιοῦνται χρῆσιν τῶν ὁδῶν». Κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον, αἱ βασιλικαὶ ἢ ἐθνικαὶ ὁδοὶ εἶναι τωόντι εἰς βάρος τῆς ἐπικρατείας, μολονότι μέχρι τοῦ 1818 ἐν μέρος συνεισέφερον καὶ αἱ ἐπαρχίαι εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν. Ἀλλ' ἂν θελήσητε νὰ παραβάλητε τὸν ὁρισμὸν τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον μὲ τὸν ὁρισμὸν τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν κατὰ τὸν ἡμέτερον, θέλετε ἰδεῖ, ὅτι δὲν συμπίπτουσι σχεδὸν ὁλοτελῶς, διότι αὐτοκρατορικαὶ ἢ βασιλικαὶ ὁδοὶ εἶναι αἱ σχηματίζουσαι τὰς πρωτίστας γραμμὰς ἀπὸ τῶν Παρισίων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τοὺς μεγάλους στρατιωτικοὺς λιμένας τῆς ἐπικρατείας πρὸς γενικὸν πάντοτε σκοπόν. Ἐξεναντίας ὁ ὁρισμὸς τῶν ἡμετέρων ἐθνικῶν ὁδῶν συμπίπτει μὲ τὸν ὁρισμὸν τῶν ἐπαρχιακῶν ὁδῶν τῆς Γαλλίας, αἵτινές εἰσιν εἰς βάρος τῶν ἐπαρχιῶν. Κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον, ἐπαρχιακαὶ ὁδοὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι διατηροῦσι τὴν συγκοινωνίαν ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ συνοδεύουσιν αὐτὴν μὲ τὰς ἄλλας. Ποῖος δὲ κατασκευάζει τὰς ἐπαρχιακὰς ὁδούς; αἱ ἐπαρχίαι. Καὶ διὰ νὰ σᾶς δείξω εὐκρινέστερον τὸ ἐπαρχιακὸν πνεῦμα τῶν Γάλλων ἐπὶ τῆς ὁδοποιίας, σᾶς παρατηρῶ ὅτι, ὅταν μία ἐπαρχιακὴ ὁδὸς ἐνδιαφέρῃ πολλὰς ἐπαρχίας, μία δ' ἐξ αὐτῶν ἀρνῆται νὰ καταβάλῃ τὴν ἀναλογίαν τῶν δαπανῶν, τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα ἀποφασίζει, καὶ ἀποφασίζει ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ τῆς ὠφελείας, καὶ πολλάκις ἐξετάζει τίς ἐπροκάλεσε τὴν σύστασιν τῆς ὁδοῦ. Σᾶς ἀναφέρω ταῦτα διὰ νὰ ἴδητε πῶς εἰς τὸ σύστημα τῆς ὁδοποιίας εἶναι προσηλωμένος ὁ γαλλικὸς νόμος εἰς τὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς ὁδοῦ ἑκάστη ἐπαρχία παράγει, καὶ πῶς τὸ συμφέρον τοῦτο εἶναι τὸ μέτρον τῆς συνεισφορᾶς.

Λοιπὸν αἱ ἐπαρχιακαὶ ὁδοὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, αἱ ὁποῖαι συμπίπτουσι μὲ τὰς ἡμετέρας ἐθνικὰς καθ' ὁλοκληρίαν, εἶναι εἰς βάρος τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ λεγόμεναι στρατιωτικαὶ ὁδοὶ τῆς Γαλλίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν ἐν τῷ νόμῳ ὁρισμὸν ἔχουσι σκοπὸν νὰ καταστήσωσιν ἀδύνατον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ouest, καὶ αὐταὶ διατηροῦνται μολοντοῦτο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν κατὰ τὰ δύο τρίτα, διότι ἔπαυσαν πλέον νὰ χρησιμεύωσι τὴν σήμερον πρὸς τὸν γενικὸν ἐκεῖνον σκοπόν, ὡς γενόμεναι εἰς ἑτέραν ἐποχήν, καὶ εἶναι ἤδη χρήσιμοι εἰς τὰς ἐπαρχίας, δι' ὧν διέρχονται.

Ὅθεν ὑποστηρίζω ὅτι περιέχει μίαν ἀδικίαν τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, ἐπι-

ἄλλον εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος τὴν δαπάνην ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι καθαρῶς ἐπαρχιακαί, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς νησιώτας οἵτινες δὲν κάμνουσι χρῆσιν αὐτῶν.—Τὸ προκείμενον λοιπὸν νομοσχέδιον εἶναι, κατώτερον τοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον τὴν σήμερον ὑπάρχει. Ἐλησμόνησα δὲ, Κύριοι, νὰ σᾶς ἀναφέρω, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ σιδηρόδρομοι ἀκολουθοῦσι τὸ μέτρον τοῦ συμφέροντος, καὶ εἰς αὐτοὺς συντρέχει ἡ ἐπαρχία, διὰ τῆς ὁποίας ὁ σιδηρόδρομος διέρχεται, διότι κάμνει χρῆσιν αὐτοῦ.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς σπουδαίαν τινὰ καινοτομίαν τοῦ νομοσχεδίου, εἰς τὴν ἐξέτασιν μιᾶς ἐγγυήσεως διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις θέλει νὰ καλύψῃ τοσαῦτα ἀτοπήματα. Τὸ νομοσχέδιον διατάσσει νὰ κατατίθενται τὰ εἰσπραττόμενα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Λυποῦμαι, Κύριοι, διότι δὲν εὑρίσκω εἰς τοῦτο καμμίαν ἐγγύησιν, διότι ἔχομεν παραδείγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ θλιβερά. Ἠξεύρετε ὅτι ἐπὶ τῆς Συνελεύσεως τὸ κράτος, βλέπον ὅτι ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐνισχύσῃ τὴν δημοσίαν πίστιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκποιήσῃ τὰ ἐθνικὰ κτήματα καὶ διέταξε τὸ εἰς χρήματα ἀντίτιμον τῶν κτημάτων τούτων νὰ κατατίθηται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν πρὸς πληρωμὴν τῶν δημοσίων χρεῶν. Ἐρωτῶ τὸν κ. Κεχαγιᾶν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, νὰ μοὶ εἴπῃ ἂν ὁ νόμος οὗτος ὁ τόσον οὐσιώδης, ὁ ὑποστηριζόμενος τοσοῦτον παρ' αὐτοῦ, ἐξετελέσθη, καὶ ἂν ἡ Τράπεζα ἤνοιξε μερίδα ἐκ τοιαύτης αἰτίας καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Τὰ ἐθνικὰ κτήματα τῳόντι ἐκποιοῦνται, ἀλλὰ τὸ ταμεῖον τῶν δημοσίων χρεῶν οὐδὲν εἰσέπραξε.

Μεταβαίνω εἰς ἑτέραν ἀπόδειξιν. Σᾶς εἶπον πρὸ μικροῦ, ὅτι εἰς τὴν Ἑπτάνησον ὑπάρχει λίαν ἀνεπτυγμένη ἡ ἐπαρχιακὴ διοίκησις, καὶ ὅτι ἓν μέρος τῶν φόρων εἶναι καθιερωμένον πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εἰσπράττεται ἐν τοῖς τελωνείοις. Ἐρωτῶ τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν νὰ μοὶ εἴπῃ, ἐὰν δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ σοφὸς οὗτος θεσμὸς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του κατηργήθη χωρὶς τὴν ἡμετέραν συγκατάθεσιν, καὶ ἂν τὰ ἐπαρχιακὰ ταῦτα εἰσοδήματα δὲν ἐσφετερίσθη τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀλλ' ἂν τὰ ἐπαρχιακὰ εἰσοδήματα τῆς Ἑπτανήσου δὲν εἶναι διὰ τὴν Κυβέρνησίν μας ἱερά, ἐρωτῶ ἂν θὰ ἦναι ἱερὰ τὰ τῆς ὁδοποιίας καὶ ἀπὸ πάσης ἱεροσυλίας ἐξησφαλισμένα, διότι θὰ διατάξωμεν νὰ κατατίθενται παρὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν!

Ἀλλὰ περιπλέον σᾶς ἀναφέρω ἑτέραν ἀπόδειξιν, Κύριοι. Εἰσεπράξατε παρὰ τοῦ ἑπτανησιακοῦ ταμείου τὸν φόρον, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἄλλοτε ὡμίλησα, τὴν στρατιωτικὴν εἰσφοράν, χωρὶς κανεὶς νόμος νὰ τὸ διατάξῃ καὶ χωρὶς ἡ θέσις τῆς Ἑπτανήσου πρὸς τὴν Ἑλλάδα νὰ τὸ ἐπιτρέπῃ. Καὶ τόσας ἄλλας ἐπράξατε ἱεροσυλίας.

Ἐννοῶ, Κύριοι, ὅτι εἶναι ὀχληρὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ συζήτησις σήμερον εἰς ὥρα ντοσούτῳ προκεχωρημένην. Πρὸ τούτου ὅμως χρεωστῶ νὰ δη-

λώσω τὴν γνώμην μου ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ἀντικειμένου τῆς συγκοινωνίας.
Πᾶσα προσπάθεια πρέπει νὰ καταβληθῇ εἰς τὴν συγκοινωνίαν· ἀλλὰ τῆς γενικῆς συγκοινωνίας αἱ δαπάναι ἔχουν τὸν τόπον των ἐντὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Προτιμῶ δὲ τὴν ἀρχὴν περὶ ἐπαρχιακῆς διοικήσεως τοῦ Ἰονίου Κράτους, καθ' ἣν ἑκάστη ἐπαρχία διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς συγκοινωνίαν θέλει λαμβάνει μέρος, ποσοστὸν τῶν φόρων, οὓς πληρόνει τῷ δημοσίῳ ταμείῳ. Φρονῶ προσέτι, ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ γενικὸν σχέδιον συγκοινωνίας, καὶ νὰ γείνῃ ἔναρξις τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ φέρωσι τόσας μεγάλας ὠφελείας εἰς τὸ κράτος. *(Χειροκροτήματα ῥαγδαῖα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου)*.

ΣΗΜ. Τὸ περὶ συγκοινωνίας νομοσχέδιον ἀπερρίφθη κατ' ἀρχὴν διὰ ψήφων **75** κατὰ **69**.

XVIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΥ ΠΡΟΚΛΗΘΕΝΤΟΣ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1865.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπὸ τὸν ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΝ ὑπουργείου ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως ἀνετέθη πρῶτον μὲν εἰς τὸν Βούλγαρην, ἀδυνατοῦντος δὲ τούτου, εἰς τὸν Ροῦφον· ἡ ἀποτυχία καὶ τούτου ἠνάγκασε τὸν Βασιλέα νὰ καλέσῃ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9 Νοεμβρίου ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐμφανισθεὶς ἐν τῇ Βουλῇ ὡς Πρωθυπουργὸς ἀφηγεῖται πῶς ἀνέλαβε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως. Λέγει ὅτι ἀπετάθη πρὸς ὅλας τὰς μερίδας αἰτῶν τὴν σύμπραξιν αὐτῶν, ἀλλ'ὅτι οὐδαμοῦ ἔτυχε δεξιώσεως ἡ αἴτησίς του αὕτη, ὅτι ὁ τόπος κινδυνεύει ἕνεκεν τῶν ἀλλεπαλλήλων ὑπουργικῶν κρίσεων καὶ ὅτι αὐτὸς ἀπεφάσισε ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος νὰ παρουσιάσῃ μίαν κυβέρνησιν : «ἂν δ' ἡ βουλὴ νομίζει ὅτι κακῶς ἔπραξα εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑποταχθῶ». Τὸν κ. Κουμουνδοῦρον διαδεχθεὶς ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀντέκρουσεν οὕτω:

Κύριοι !

Λυπουμαι, καὶ θαυμάζω, διότι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην νὰ φέρῃ εἰς δημοσίαν συζήτησιν ὅσα σᾶς ἀνεκοίνωσεν. Οὔτε τὸν θαυμασμόν μου τοῦτον ἠδυνήθη νὰ διασκεδάσῃ τὸ ἐπιχείρημα, εἰς τὸ ὁποῖον προσέτρεξεν, ὅτι ὁ τόπος κλονίζεται, ὅτι ἡ πατρὶς κινδυνεύει, ἐπὶ λόγῳ ὅτι τόσας ἡμέρας ἀδέσποτα μένουσι τὰ τῆς Κυβερνήσεως. Οὔτε ἐπερίμενα

κἂν ἀπὸ ἕνα πολιτικὸν ἄνδρα, ὡς τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργὸν, νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ φαρμακεύσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ κηρύττων ὅτι, καί τοι ἐδιοίκησεν ἐπὶ δύο ἔτη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠδυνήθη μολαταῦτα νὰ θέσῃ θεμέλιά τινα εἰς τὴν τάξιν, νὰ τακτοποιήσῃ τὴν ὑπηρεσίαν, νὰ ἐμπνεύσῃ τινὰ πεποίθησιν εἰς τὸν λαὸν περὶ τοῦ μέλλοντός του, καὶ καταλείπων τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀφήσῃ αὐτὴν εἰς ὁπωσοῦν ἰσχυρὰν κατάστασιν, ὥστε ἡ ὀλιγοήμερος αὕτη ἀμφιβολία περὶ τὰ πράγματα τῆς Κυβερνήσεως νὰ μὴ ἦναι τοσοῦτον ἐπαισθητὴ, ὥστε τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος νὰ τίθηται εὐθὺς ἀμέσως μετά τινων ἡμερῶν ὑπουργικὴν κρίσιν, καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ προκαλῇ τὸ ἔκνομον μέτρον, τὸ ὁποῖον ἦλθε σήμερον καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν, ζητῶν παρ' αὐτῆς τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς δικαιώματος, τὸ ὁποῖον πλῆρες καὶ τέλειον ὑπάρχει εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βασιλέως. Ἂν ἦναι ἀληθὲς ὅτι ὁ τόπος κλονίζεται, ἂν ἦναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πατρὶς κινδυνεύει, ἂν ἦναι ἀληθὲς, ὅτι ἡ τάξις δὲν εἶναι στερεὰ, ἂν ἦναι ἀληθεῖς οἱ φόβοι, τοὺς ὁποίους ζητεῖ νὰ διεγείρῃ, ὁ ἐξηγούμενος οὕτω πῶς, αὐτὸς πρῶτος ὀφείλει λόγον διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην. Καὶ δὲν εἶναι ταῦτα θεωρητικὴ μόνον ἀλήθεια· διότι δὲν γνωρίζω ἔθνος, τὸ ὁποῖον νὰ ἐκινδύνευσε διότι συνέβησαν ἀλλεπάλληλοι κυβερνήσεων εἰρηνικαὶ μεταβολαὶ ἐντὸς δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν· ἀλλ' εἶναι καὶ πρακτικὴ ἀλήθεια καὶ ἀναμφισβήτητος, διότι οἱ Ἕλληνες ἐδιοικήθησαν εἰς πολλὰς περιστάσεις, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἄνευ κόπου καὶ ἄνευ συμφορῶν, καὶ δὲν ἐπεριμέναμεν νὰ μάθωμεν παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ μίαν ἐγγύησιν τῆς τάξεως, τὸ φιλόνομον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διότι ἔχομεν ἀπείρους περὶ τούτου ἀποδείξεις. Ἡ Ἑλλὰς ἔδωκε μέγιστα μαθήματα, πρὸς ἔκπληξιν τῶν ἐχθρῶν της, ὅτι ὑπερτερεῖ πολλὰ ἔθνη κατὰ τὸν πατριωτισμόν.

Τοιαῦτα, Κύριοι, βλέπων καὶ τοιαῦτα φρονῶν, δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω ἄλλως τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ τὴν πρόκλησιν ταύτην τὴν ὅλως ἔκνομον, εἰμὴ ὡς προερχομένην ἀπὸ τύψιν συνειδότος. Ὅθεν διὰ πολλοὺς ἄλλους καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν λόγον, ὅτι δὲν πρέπει οὔτε νὰ τὰς κλονίζω, οὔτε νὰ τὰς ἐνισχύω, ἐγὼ δὲν θέλω κατέλθει εἰς τὸ στάδιον, εἰς ὃ θέλει νὰ μὲ καταβιβάσῃ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, εἰς τὴν ἀναψηλάφισιν τῆς συνειδήσεώς του.

Ἐφρόνουν πάντοτε καὶ φρονῶ ὅτι τὰ δικαιώματά της ἑκάστη ἐξουσία πρέπει νὰ τὰ διατηρῇ ἀνέπαφα καὶ πλήρη καὶ ἐθεώρητα πάντοτε κακὴν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Στέμματος. Ἂν ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους θελήσωσιν νὰ ἐπεμβῶσιν εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Ἡγεμόνος, θέλουσι διασεισθῆ τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας, διότι ὁ ἡγεμὼν (καὶ δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ σημερινοῦ, διότι θεωρητικῶς λαλῶ,) θέλει σκανδαλισθῇ καὶ παραδειγματιζόμενος οὕτω θέλει κάμει καὶ

ἓν ἔκνομον βῆμα. Δυνάμει τῶν ἀρχῶν τούτων ἀποκρούω τὴν πρότασιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ τοῦ νὰ συμπληρώσωμεν ἡμεῖς διὰ τῆς ψήφου μας τὸ δικαίωμα τοῦ Ἡγεμόνος, τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς Ὑπουργούς του, ὡς μὴ ἔχον ἀνάγκην συμπληρώσεως, καθ' ὃ τέλειον. Ἀλλ' ἂν ἐκπλήττεσθε δι' ὅλα ταῦτα, πῶς νὰ μὴ ἐκπλαγῆτε, ὅταν ἀποδεδειγμένον εἶναι, ἐπίσημον εἶναι καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ γεγραμμένον (οὔτε δύναταί τις νὰ τὸ ἀρνηθῇ,) ὅτι Κυβέρνησιν σχηματισθεῖσαν παρὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, χαιρετισθεῖσαν εὐμενῶς παρὰ τοῦ λαοῦ, Κυβέρνησιν, ἣν ὑμεῖς αὐτοὶ ἠσπάσθητε ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐμφανίσεως, ὅτι Κυβέρνησιν τοιαύτην διενοήθη ὁ νῦν ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν ν'ἀνατρέψῃ; Καὶ πρὸς τοῦτο οὐδενὸς ἐφείσθη, δείξας μεγάλην γενναιότητα καὶ τόλμην, τὴν ὁποίαν ἐγὼ οὐδόλως ζηλεύω, ἀλλὰ χρεωστῶ νὰ ὁμολογήσω· πῶς νὰ μὴ ἐκπλαγῆτε ἀκούοντες παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὅτι ὁ τόπος χάνεται ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους πτώσεις τῶν Κυβερνήσεων! Πῶς νὰ μὴ ἐκπλαγῆτε βλέποντες ὅτι τολμᾷ νὰ μεμφθῇ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν τὸν ἐπεβουλεύθησαν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀντεπολιτεύθησαν, οἱ ὁποῖοι ἀντετάχθησαν ἐναντίον προλήψεων, τὰς ὁποίας ἐνόμισαν ἔξω τοῦ καιροῦ, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ δώσωσιν εἰλικρινῆ συνδρομὴν πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ οἵτινες ἀπέδειξαν τρανότατα ὅτι πρὸς τὸ χαρτοφυλάκιον τὸν ἐλάχιστον δὲν ἔχουσιν ἔρωτα. Καὶ δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστοι διὰ τὴν τόλμην των, ὅταν, ἐνῷ κατέχουσι τὴν θέσιν τοῦ ὑποδίκου ἕνεκα τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν κατὰ τοιαύτης Κυβερνήσεως, μολοντοῦτο ἔρχονται καὶ αἰτιῶνται τοὺς ἄλλους ὡς προξενοῦντας ὑπουργικὰς κρίσεις;

Τί ζητεῖ ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς παρὰ τῆς Βουλῆς; Ζητεῖ νὰ εἴπωμεν, ἂν ἐγκρίνωμεν τὴν διαγωγήν του. Καὶ τί δικαίωμα ἔχομεν νὰ ἐπεμβῶμεν εἰς τὸν ἰδιωτικόν του βίον; διότι ἰδιωτικὸς βίος εἶναι ὅσα ἐρρέθησαν παρ' αὐτοῦ. Ἡ Βουλὴ ἠξεύρει, ὅτι μίαν ἡμέραν ἔπεσεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν διὰ πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς, καὶ ὅτι σήμερον ἦλθεν ἐκ νέου Πρωθυπουργός. Ἐὰν δὲ ἡ Βουλὴ ἠξεύρῃ τι περιπλέον, ἠξεύρει μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σᾶς προεῖπον, ὅτι κατερραδιούργησε τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀντεπολιτεύθη, καθόσον τοῦτο ἐρρέθη πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐνώπιόν σας ἐπισήμως καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ ἐγράφη εἰς τὰ πρακτικά. Τίποτε περιπλέον δὲν ἠξεύρει· τὰς λεπτομερείας τῶν σκηνῶν ἐκείνων τὰς ἀγνοεῖ, καὶ εἰς τί κατεγίνετο ἔκτοτε ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ὁ νῦν ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἡ Βουλὴ δὲν τὸ ἠξεύρει, δὲν θέλει νὰ τὸ μάθῃ καὶ οὔτε δύναται, διότι ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἕνα ἄνθρωπον ἐμπεπιστευμένον, ὅστις νὰ τὸν παρακολουθῇ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο, νὰ τὸν εἶδε καὶ νὰ ἔμαθεν ὁποῖα ὑπῆρξαν τὰ διαβήματά του ἐκτὸς τῆς Βουλῆς καὶ ἐκτὸς τῆς Κυβερνήσεως. Διαγωγὴ λοιπὸν ἑνὸς πολιτικοῦ ἀνδρός, ἥτις δὲν ἀφορᾷ τὰς

πράξεις αὐτοῦ ἐν τῇ Βουλῇ ἢ ἐν τῇ Κυβερνήσει, εἶναι διαγωγὴ ἰδιωτική, καὶ εἶναι παράτολμον ἐκ μέρους μιᾶς Βουλῆς νὰ ἐκφέρῃ ψῆφον, νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν περὶ διαγωγῆς λανθανούσης, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν περιβάλλῃ μὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ἔλθετε νὰ δώσητε ψῆφον μέλαιναν ἢ λευκὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος καθὼς αὐτὸς τὸ ἔθεσε, περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῆς ἐκτὸς τῆς Κυβερνήσεως, χωρὶς νὰ εἴχετε ἕνα ἄνθρωπον, ὅστις νὰ τὸν παρηκολούθει καὶ νὰ τὸν εἶδε τί ἔπραξε, καὶ ταῦτα διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀποφάσεώς σας ταύτης ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος! Ἀλλὰ βλέπω, Κύριοι, προσέχων εἰς αὐτὸ τὸ τόλμημα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἄλλον τινὰ λίαν σπουδαῖον σκοπόν. Δὲν ζητεῖ μόνον νὰ συμπληρώσῃ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὸν τόπον, ἀλλὰ ζητεῖ προσέτι νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν, ἥτις νὰ τὸν καλύψῃ καὶ διὰ τὸ παρελθὸν, ἀπόφασιν ὅτι χαίρει πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Βουλῆς, ἥτις τὸν κατεδίκασε. Καὶ ὅταν χαίρῃ σήμερον πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην της, ἐννοεῖται ὅτι τὴν χαίρει καὶ διὰ πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας εἴτε δὲν ἔδωκε διόλου λόγον, εἴτε ἔδωκε μὲν, σεῖς ὅμως δὲν ἀπεφάνθητε ἀκόμη, καθότι γινώσκετε ἤδη καὶ τὰς μὲν καὶ τὰς δέ. Εἶναι λίαν εὐφυὴς ἡ πολιτικὴ αὕτη τὴν ὁποίαν καὶ ἄλλοτε ἔθεσεν εἰς πρᾶξιν. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι καὶ ἄλλοτε ὤφειλε νὰ δώσῃ λόγον περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν διαταγμάτων, τὰ ὁποῖα αὐτοκρατορικῶς ἐξέδωκε, διότι ὅλα τὰ διατάγματα ἐκεῖνα ἦσαν νομοθετικά· ἀλλὰ καὶ τότε, διὰ νὰ προκαταλάβῃ τὴν ψῆφόν σας, ἔφερεν εἰς μέσον καὶ ἐζήτησε τὴν ἀθώωσίν του πρὶν τὸν δικάσητε, καὶ προεδικάσατε, ὡς ἐνθυμεῖσθε*, καὶ ἔκτοτε τὸ ἀποτέλεσμα τὸ εἴδετε· οὔτε αὐτὸς ᾐσθάνθη τὴν ὑποχρέωσιν, οὔτε σεῖς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπαναφέρητε κανὲν ζήτημα ἐξ ἐκείνων ὑπὸ τὴν σκέψιν καὶ ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ προσπάθειά του νὰ ἑνώσῃ ἑαυτὸν μὲ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος εἶναι ἀδύνατος.

Ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς τῳόντι πρὶν προβῇ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως κατεδέχθη νὰ ἔλθῃ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομήν μου. Μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ Βασιλεὺς τὸν ἐπεφόρτισε νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, καὶ ὅτι μεθ' ὅλης τῆς εἰλικρινείας ἐπεθύμει νὰ τύχῃ τῆς συνδρομῆς μου, ὅπως σχηματίσωμεν αὐτὴν ἀπὸ κοινοῦ. Τοῦ ἐζήτησα προθεσμίαν ῥητῶς διὰ νὰ ἴδω τοὺς φίλους μου, οἵτινες μάλιστα ἦσαν συνηγμένοι ἐν τῇ οἰκίᾳ μου. Μοὶ εἶπεν ἀναχωρῶν ὅτι ἐλπίζει ὅτι ἡ προθεσμία, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐζήτησα δὲν εἶναι πλαγία ὑπεκφυγὴ καὶ ἄρνησις. Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι δὲν εἶναι, ὅτι ἠμπορῶ νὰ ἔχω αὐτὴν τὴν στιγμὴν μεμορφωμένην μίαν ἰδέαν, μίαν ἀπάντησιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους μου πολιτεύομαι ὡς ἀδελφὸς, καὶ δὲν

* Ἰδὲ λόγον XIV σελ. 149—153.

δύναμαι νὰ δώσω καμμίαν ἀπάντησιν χωρὶς νὰ τὴν ἀνακοινώσω συγχρόνως πρὸς ἐκείνους. Ἀπεποιήθην νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Κουμουνδούρου, νομίζετε ἐξ ἀντιπαθείας; Ἐξ ἐναντίας, Κύριοι, καὶ συμπαθῶ καὶ τὸν θαυμάζω· καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι εἶχα ἄπειρον εὐχαρίστησιν νὰ συμπολιτεύωμαι μετ' αὐτοῦ, ἂν δὲν ὑπῆρχον ἀδιάρρηκτα ἐμπόδια. Καὶ προσέτι, διότι ἀκολουθῶ ταύτην τὴν ἀρχήν, ὅτι οἱ πολιτικοὶ δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα οὔτε νὰ προσκολλῶνται τυφλῶς διὰ τῆς φιλίας, οὔτε νὰ ὁδηγῶνται ὑπὸ τῆς ἀντιπαθείας, διότι καὶ ἡ φιλία καὶ ἡ ἀντιπάθεια ὑποκύπτουσιν εἰς ἕνα νόμον ἀναλλοίωτον. Ὁ νόμος αὐτὸς εἶναι τὸ **κοινὸν συμφέρον.** Ὅταν τὸ κοινὸν συμφέρον ὑπαγορεύῃ τὴν ἕνωσιν δύο πολιτικῶν ἀνθρώπων ἢ μερίδων, χρεωστοῦν νὰ ὑποκύψωσιν. Ἐπίσης τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἠμπορεῖ νὰ ὑπαγορεύσῃ τὸ ἐναντίον. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ οὔτε τυφλὴ ἀφοσίωσις, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἀλλ' ἠρνήθην νὰ συμμεθέξω εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Κουμουνδούρου, διότι δὲν εὗρον ὅτι ὑπάρχει λόγος **κοινοῦ συμφέροντος,** ὅπως συμπράξωμεν οἱ δύο· ἔβλεπον μάλιστα ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ τόπου ἀντὶ νὰ ὠφεληθῇ ἀπ' αὐτὸν τὸν τραγέλαφον, ὅστις ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς ἑνώσεώς μας, ἤθελεν ἐξ ἐναντίας ζημιωθῇ. Καθῆκον δὲν ἔχω νὰ δώσω πλειοτέρας ἐξηγήσεις ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ ἔθεσε, διὰ τοῦτο συγχωρήσατέ μοι νὰ σταθῶ ἕως ἐδῶ.

Πολλάκις αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἤκουσα λεγόμενον ὅτι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς σκοπεύει νὰ θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης δι' ὅσα ἔπραξεν ἐκτὸς τοῦ βουλευτηρίου, ὅπερ καὶ ἔθεσε σήμερον. Σᾶς ὁμολογῶ ὅτι ποτὲ δὲν τὸ ἐπίστευσα, διότι ἐσυλλογίσθην ὅτι πολὺς βαθμὸς εἰλικρινείας δὲν ἀπητεῖτο πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, ὅπως ἐννοήσῃ ὅτι ἐκ τοῦ βήματος τούτου ἤθελε προέλθει ἐξ αἰτίας τούτου τὸ πλέον ἐπικίνδυνον κακόν· καὶ ἂν δι' ὅλα τὰ ἄλλα τὸν συγχωρῶ, διὰ τοῦτο μόνον δὲν τὸν συγχωρῶ, πῶς δίδει νύξιν, πῶς κάμνει πρότασιν νὰ ἐκτεθῶσι πράγματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον εἶσθαι λίαν βλαβερὰ καὶ ἐπικίνδυνα, πρὸς οὓς μήτε βλάβαι μήτε κίνδυνοι πρέπει νὰ φθάνωσιν. Ἐμμένω λοιπὸν εἰς τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησα καὶ προχθὲς, τοῦ νὰ ἀποκρούσω τὴν πρόκλησιν, καθὼς ἀπέκρουσα αὐτὴν τὸ παρελθὸν Σάββατον· ἀναγκάζομαι δὲ νὰ σᾶς εἴπω τοῦτο, διότι χωρὶς νὰ φανῶ ἀσυνεπὴς ἐδυνάμην νὰ προχωρήσω, ἀφοῦ τότε μὲν προσεκαλούμην ὑπὸ συναδέλφου, τοῦ κ. Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἤδη δὲ προκαλοῦμαι παρὰ τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος. Ἀλλ' ὑπεράνω τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος, ὑπεράνω τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος τοῦ ἰδικοῦ μου, τῶν συναδέλφων καὶ τῶν φίλων μου, θέτω τὸ συμφέρον τοῦ τόπου καὶ τῆς κοινῆς τάξεως καὶ εἰρήνης.

Ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν τολμῶ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλήν, εἶναι αὕτη.

Τὸ ἐπ' ἐμοί, δὲν ζητῶ κανένα λόγον παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ· δὲν νομίζω τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως τοῦ διορίζειν ὑπουργοὺς ὅτι ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεων καὶ στηριγμάτων. Τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως εἶνε πλῆρες, δύναται νὰ καλέσῃ, ὃν αὐτὸς βούλεται ἵνα κυβερνήσῃ τὸν τόπον· τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως δὲν ὑπόκειται εἰς κανένα περιορισμόν· αἱ κυβερνήσεις μόνον κρίνονται, ἀφοῦ κυβερνήσωσιν, ὑπὸ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Βουλῆς ἢ δύνανται νὰ πέσωσιν αὐθωρεί. Ἡ γνώμη λοιπὸν τὴν ὁποίαν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω εἶναι, ὅτι πρέπει τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ μείνῃ ἕως ἐδῶ. Ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς καὶ ἡ Κυβέρνησίς του εἶναι ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦ τόπου· ἡ Βουλὴ θέλει ἐκτελέσει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἔχει, ἔχουσα βεβαίως ὑπ' ὄψιν τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκε, καὶ πᾶσα περαιτέρω συζήτησις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος καλῶς ἢ κακῶς ἐγένετο πρωθυπουργός, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τοὐλάχιστον, ἐκ μέρους μου, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, θεωρεῖται ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰς συνταγματικὰς ἀρχὰς καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ κοινὸν συμφέρον.

ΣΗΜ. Ἡ μετὰ τὸ πέρας τῆς συζητήσεως ὑποβληθεῖσα πρότασις τοῦ κ. Σ. Πετιμεζᾶ: «Ἡ Βουλὴ προκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἀποφαίνεται ὅτι δὲν ἔχει πρὸς αὐτὸ ἐμπιστοσύνην» ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων 81 κατὰ 68, δύο ἀρνηθέντων.

XIX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ.

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1865

Βουλευταί τινες εἶχον ὑποβάλει πρότασιν περὶ ἀναθεωρήσεως τῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος, τῆς ἀφορώσης τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. Διὰ τῆς προτάσεως ταύτης ἐζητεῖτο ἡ κατάργησις τοῦ Συμβουλίου τούτου, ὡς ὄντος ἐπιβλαβοῦς καὶ γινομένου ὁσημέραι προσκόμματος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν νομοθετικῶν ἔργων, ὡς λίαν δαπανηροῦ κλπ.

Ἐπὶ τούτου ἡ Κυβέρνησις παρεκάλεσε τὴν Βουλὴν νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ λάβῃ ὁριστικὴν ἀπόφασιν πρὶν ἢ δυνηθῇ αὕτη νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἡγεμόνος, διότι ἐφρόνει μὲν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ὡς Κυβέρνησις, τῆς Βουλῆς ἐκπληρούσης ἔργον συντακτικόν, ὤφειλεν ὅμως νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Βασιλέα, ὅστις πιθανῶς ἄλλως φρονῶν ἐπεθύμει, ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ. Ἡ Βουλὴ ἐδέχθη τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Κυβερνήσεως· μετὰ δύο ὅμως ἡμέρας ἡ ἀντιπολίτευσις ἐζήτησε νὰ ἐκφρασθῇ ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Τότε ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ὡς πρωθυπουργὸς διαδεχθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος τὸν κ. Χ. Χριστόπουλον ὡμίλησεν οὕτω:

Κύριοι!

Αἱ τελευταῖαι ἐπευφημίαι τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, αἱ ὁποῖαι παρηκολούθησαν τὸν λόγον τοῦ ἀξιοτίμου προαγορεύσαντος, δὲν ἀφίνουσιν οὐχὶ μόνον εἰς ἐμέ, ὅστις τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἐκ προκαταβολῆς ἐγνώριζα, ἀλλὰ δὲν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν εἰς κανένα περὶ τῆς τάσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν

ἀντιπάλων μου. Ἀλλ' ἄς μοι συγχωρήσωσι νὰ ἀπορήσω καὶ νὰ μείνω ἔκθαμβος διὰ τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν θέλουν ν' ἀκολουθήσωσι. Θέλουν νὰ μάθωσιν ἐκ προκαταβολῆς ὁποῖον ἔσεται τὸ ἀποτέλεσμα, ὁποία ἔσεται ἡ γνώμη τοῦ Ἡγεμόνος, πρὶν αὐτοὶ ἀποφασίσωσι περὶ ἑνὸς θεσμοῦ, τὸν ὁποῖον λέγουν ὅτι πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἀπεφάσισαν νὰ συζητήσωσιν. Ἀδιαφοροῦσι περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἐξουσιῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Βασιλείας καὶ τῆς Βουλῆς, ἀλλ' ἁπλῶς θέλουν νὰ συγχύσωσι τὴν γνώμην τοῦ ἑνὸς πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ἄλλου. Ἀδιαφοροῦν περὶ πάσης συνταγματικῆς ἀρχῆς καὶ ἁπλῶς θέλουν, λέγω, νὰ ὑπάρξῃ σύγχυσις εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο· διὰ ταῦτο ζητοῦσιν ἐπιμόνως τὴν ἐξήγησιν, καὶ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἀπαιτοῦσι παρ' ἑνὸς καὶ μόνου, τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Εἶπον ὅτι ἀπορῶ καὶ θαυμάζω, διότι ἐσυνείθισα νὰ μὴ ἐρωτῶ οὔτε ὡς βουλευτὴς οὔτε ὡς πληρεξούσιος ὁποία εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ μοὶ συνέβη πολλάκις νὰ ψηφίσω ἐναντίον αὐτῆς.

Ἀπορῶ δικαίως διὰ τὴν ἔλλειψιν γενναιότητος παρὰ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους γενναιότητα· ἀπορῶ διὰ τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς φρονήσεως τῶν ἐναντίων, ἀφοῦ δὲν συλλογίζονται ὁποία ἔσεται ἡ γνώμη τοῦ κοινοῦ, ὅταν ἐν ἠρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ ἐξετάσῃ τὰς ἐνστάσεις των, τὴν συμπεριφοράν των. Ἔπρεπε νὰ συλλογισθῶσιν οἱ κύριοι οὗτοι ἐὰν τὸ ἀνάστημά των ἠμπορῇ νὰ φθάσῃ τὸ ἀνάστημα τῶν ἀντιπροσώπων, οἱ ὁποῖοι ἐτόλμησαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ὅταν ἔδειξαν τὴν γνωστὴν ἐκείνην παρρησίαν καὶ γενναιότητα, ὅταν ἐπολέμησαν ἐναντίον τῆς βασιλείας καὶ ἔσωσαν τὰ δικαιώματα, περὶ ὧν συζητοῦμεν σήμερον· ἔπρεπε, λέγω, νὰ μετρήσωσιν τὰς δυνάμεις καὶ τὸ ἀνάστημά των ἐπιλαμβανόμενοι τῆς κληρονομίας ἐκείνης, διὰ νὰ μὴ πέσωσιν ἀνατιναχθέντες ὅπου ἔπεσαν σήμερον...

Εὐχαριστῶ τὸν ἀξιότιμον προλαλήσαντα διὰ τὴν φροντίδα, ἣν περὶ τῆς ὑπολήψεώς μου λαμβάνει ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη, Κύριοι, ἠξεύρει νὰ μὲ ἐκτιμήσῃ· ἡ κοινὴ γνώμη ἐχάρτασε παρ' ἐμοῦ ἀπὸ τραφὴν, τὴν ὁποίαν τὸ κατὰ δύναμιν προσέφερα εἰς αὐτὴν καὶ ὡς βουλευτὴς καὶ ὡς πληρεξούσιος· ἡ κοινὴ γνώμη ἐπιθυμεῖ νὰ μὲ ἴδῃ πῶς πορεύομαι ὡς ὑπουργὸς καὶ ἄς μὴ ἔχῃ καμμίαν ἀμφιβολίαν ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, ὅτι ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο θέλω σταθῆ λίαν σταθερὸς καὶ λίαν σταθερῶς θέλω βαδίσει. Ὡς ὑπουργὸς ἤθελον εἶσθαι μηδαμινὸς, ἐὰν ἤθελον παραγνωρίσει τὰς πεποιθήσεις ταύτας περὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἐὰν παρασυρόμενος ὑπὸ διαταγμῶν ἤθελα κλονισθῆ, ἐὰν, πτοούμενος ἀπὸ ποταπὰ τοιαῦτα, ἀπὸ οὐχὶ τόσον εἰλικρινῆ αἰσθήματα, ἤθελον ἐξέλθει ἀπὸ τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἤδη στέκω διὰ νὰ γείνω δῆθεν ὠφέλιμος ὡς ἁπλοῦς βουλευτὴς, καίτοι ὑπουργὸς ὤν. Ἔπρεπε νὰ ἦμαι ἀνάξιος ἵνα κατέχω τὴν θέσιν, ἣν

κατέχω, ἐὰν σήμερον χάριν μιᾶς ψήφου, τὴν ὁποίαν ἤθελον δώσει εἰς ἓν ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη καὶ αἱ ἀρχαὶ, τὰς ὁποίας πρεσβεύω, ἀνέκαθεν εἶναι γνωσταὶ, διὰ νὰ δώσω, λέγω, μίαν ψῆφον ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ἤθελον ἀφήσει μίαν θέσιν τόσον πολύτιμον ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι δὲν θέλουσι μὲ παρασύρει. Ἐνόμισεν ὁ ἔντιμος προλαλήσας ὅτι ἡ θέσις, ἣν ἐπιφυλάττει πρὸς ἐμὲ, εἶναι ἡ θέσις τοῦ ἁπλοῦ μεσίτου παρὰ τῷ Βασιλεῖ. Ὁποία κακότροπος πλάνη! Ἡ θέσις τοῦ νομίμου συμβούλου τοῦ Στέμματος, τὴν ὁποίαν εὗρον ἐν τῷ συντάγματι, ἐν τοῖς θεσμοῖς τῆς πατρίδος μας, εἶναι ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἐνώπιον μεγάλων δυσκολιῶν ἐπέμεινα μετὰ τῶν συναδέλφων μου νὰ καθιερώσωμεν ὑποχρεωτικῶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις.

Ζητήσαντες δὲ, ἐπιθυμήσαντες καὶ ἐπιτυχόντες, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τοὐλάχιστον, πλήρη ἀνεξαρτησίαν παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος, δὲν θὰ ἐκπληρώσωμεν ἔργον μεσίτου· διότι τὸ ἔργον τοῦ συμβούλου τοῦ Στέμματος, ἀπηλλαγμένον τῆς ἐπὶ τοῦ παρελθόντος δουλείας, εἶναι μέγα, ὡς δυνάμενον νὰ ἀποβῇ λίαν ὠφέλιμον ἢ λίαν βλαβερὸν εἰς τὸν τόπον, τοῦ ὁποίου εἰς τὰς μεγάλας περιστάσεις, ὡς τῆς σήμερον, ἐπηρεάζει τοσοῦτον τὴν τύχην.

Δὲν ἦτο κἂν ἀναγκαῖον ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος νὰ μὲ ἐρωτήσῃ, διὰ νὰ μάθῃ τί θὰ πράξω, ὅταν παρὰ τῷ Βασιλεῖ εὑρεθῶ. Ἀλλ' ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι τὸ ἀγνοεῖ, ἐπειδὴ ἔχει εὐλογοφανῆ πρόφασιν ὅτι σήμερον κατέχω ἐπίσημον θέσιν, ἐπειδὴ σήμερον δυνατὸν νὰ συλλογίζωμαι ἄλλως, ὀφείλω νὰ ἀπαντησω: «Θέλω ὑποστηρίξει εἰλικρινῶς καὶ μετα παρρησίας τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν θὰ ἔχω παρὰ τῷ Βασιλεῖ, καὶ ἐὰν ὁ Βασιλεὺς δὲν δεχθῇ τὴν γνώμην μου, **θέλω παραιτηθῇ**». *(Χειροκροτήματα πανταχόθεν)*.

Οὔτε ἔδωκά ποτε ἀφορμὴν, ὥστε ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Ὀλυμπίας νὰ φοβηθῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παρεκτραπῶ τῆς ἰδέας ταύτης. Ἐὰν δὲ φρονῇ ὅτι ἔδωκά ποτε τοιαύτην ἀφορμὴν, ἀπαιτῶ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ τὴν εἴπῃ.

Χ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι δὲν ἔχω.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Λοιπὸν, σᾶς παρακαλῶ, εὐχαριστηθῆτε κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν, (μεταξὺ ἄλλων πολλῶν, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο βεβαίως νὰ τὴν καθέξωσι), διότι κατέχω ἐγὼ τὴν θέσιν ταύτην. Εὐχαριστηθῆτε, καὶ μὴ θέλετε νὰ μὲ σπρώξητε ἔξω τῆς θέσεώς μου. Ἀφήσατε νὰ ὑπάρχω ἐν αὐτῇ, καὶ ἐστὲ βέβαιοι, ἔχετε πεποίθησιν εἰς τὸν χαρακτῆρα μου, ὅτι θέλω γείνει ὠφέλιμος. *(Χειροκροτήματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου)*.

ΣΗΜ. Ἡ περὶ καταργήσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας πρότασις ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων **119** κατὰ **24**, τεσσάρων ἀρνηθέντων.

XX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΑΙΤΗΘΕΙΣΗΣ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ: ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ:

ΤΗΝ 25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1865.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως αἰτηθείσης διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐπὶ 40 ἡμέρας, ἐγγιχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ὑπὸ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ κ. Σ. Ἀντωνοπούλου, ὁ Βούλγαρης ἐδικαιολόγησε δι' ὀλίγων, ἣν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐναντίαν πρὸς τὴν τῆς Κυβερνήσεως εἶχε γνώμην. Μετὰ τὸν Βούλγαρην τὸν λόγον ἔλαβεν ὡς πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.

Κύριοι!

Δεν λαμβάνω τὸν λόγον, εἰμὴ μόνον διότι ἐλυπήθην σφόδρα ἰδὼν τὸν ἀξιότιμον κ. Βούλγαρην νὰ παραπονῆται ἀπὸ τοῦ βήματος κατὰ τῆς ὁμιλίας ἑνὸς μέλους τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως. Ἡ περίστασις αὕτη μὲ λυπεῖ εἰς ἄπειρον, διότι δὲν ἐπεθύμουν κατ' οὐδένα τρόπον, οὔτε εἶναι τῆς πολιτικῆς τῆς σημερινῆς τῆς Κυβερνήσεως νὰ πληγώσῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀξιοτίμου ἀντιπροσώπου Ὕδρας.

Ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις συνέζησε μετ' αὐτοῦ καὶ συνέπραξεν ἀπὸ χρόνου πολὺ μακροῦ καὶ μετ' αὐτοῦ κατώρθωσε τὰ ἔργα ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα τόσον δικαίως πρὸ μικροῦ ἐκαυχήθη. Ἤθελεν εἶσθαι δὲ ἄρνησις πρὸς τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἔλθει νὰ πληγώσῃ τὴν φιλοτιμίαν

καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν δίκαιον ἔπαινον, τὸν ὁποῖον παρὰ τοῦ ἔθνους δικαιοῦται ν'ἀπαιτῇ ὁ ἀξιότιμος γέρων, ὅστις πρὸ ὀλίγου κατέβη τοῦ βήματος. Ἤμην ἀπὼν, Κύριοι, ὅτε ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἔλαβε τὸν λόγον· πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ ἐγένετο παρεξήγησις τῶν λόγων τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ παρεξήγησις αὕτη προεκάλεσε τὰ παράπονα τοῦ κ. Βούλγαρη. Ἀφεύκτως ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης θέλει ἐξηγήσει τὸ αἴσθημά του μετ' ὀλίγον.

Εἶναι ἀληθὲς, Κύριοι, ὅτι ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τῆς Βουλῆς τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ παύσῃ ἐπί τινα χρόνον τὰς κοινοβουλευτικὰς ἐργασίας, δὲν τὸ ἔκαμε, διότι εἶχε τὸ προηγούμενον τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας προήδρευεν ὁ ἀξιότιμος κ. Βούλγαρης· ἀλλ' ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος παρεκίνησε τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν νὰ ζητήσῃ τὴν διακοπὴν, καὶ ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος παρεκίνησε τὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Βούλγαρη νὰ ζητήσῃ τὴν λῆξιν, συναπαντῶνται καὶ ταυτίζονται. Μόνος ὁ τρόπος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ διαφέρει, καὶ διαφέρει σπουδαίως καὶ κατὰ πολύ. Ἐπειδὴ ὅμως ταυτίζεται ἡ αἰτία καὶ ταυτίζεται ὁ σκοπὸς, νομίζω ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῇ εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Βούλγαρη εἶχεν ἐκφράσει.

Διατί τὸ Ὑπουργεῖον τὸ προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Βούλγαρη ἐζήτησε τὴν λῆξιν παρὰ τοῦ Βασιλέως; Τὴν ἐζήτησε, διότι ἐπεθύμει ἡ Κυβέρνησιν ἐκείνη νὰ διοικήσῃ καλῶς τὸν τόπον, ἐπεθύμει νὰ γείνῃ ὠφέλιμος κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πεποιθήσεις της, τὰς ὁποίας ἀνέκαθεν εἶχε, καὶ διότι ἐνόμιζεν ὅτι πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ προπαρασκευάσῃ νομοθετήματα, καὶ νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον ἐν ἀνέσει· ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινὴ, ὡς Κυβέρνησις τῆς πρὶν ἀντιπολιτεύσεως, ἐμφορεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων, καὶ ἑπομένως ἦτο ἀδύνατον νὰ διαφωνήσῃ καθ' ἓν ζήτημα τόσον σπουδαῖον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ παράσχῃ τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ὅσα ὡς ἀντιπολίτευσις ἐπρέσβευε τὰ καταστήσῃ ἀληθείας ὡς Κυβέρνησις. Ὅθεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τοῦ κ. Βούλγαρη ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπεν ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Ἑπτανήσου νὰ βελτιωθῇ; τὸ αὐτὸ πρεσβεύει καὶ ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινή. Ἐνόμιζεν ἐκείνη, ὅτι τὸ Κράτος δὲν πρέπει νὰ διοικηθῇ δι'ἀντιγραφῆς προϋπολογισμῶν; τὸ φρονεῖ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινή. Ἐφρόνει ἐκείνη ὅτι ὁ τόπος ἔμενεν ἀδιοίκητος σχεδὸν ἕνεκα πολλῶν περιστάσεων καὶ ἰδίως τῶν τελευταίων, καὶ ὅτι ὁ τόπος ἔχει ἀνάγκην, ὅπως ἡ Κυβέρνησις ἐπιληφθῇ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος; τὸ αὐτὸ φρονεῖ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινή. Ἐφρόνει ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ὅτι ἔπρεπε νὰ δοθῇ λογοδοσία τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως; τὸ αὐτὸ φρονεῖ καὶ ἡ σημερινή. Ἰδοὺ οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις ταυτίζεται κατὰ τὴν πολιτικήν της μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ λόγος

ἄλλος, δὲν ἔχει ἀμφιβολίαν ὅτι τὸ μέτρον, τὸ ὁποῖον προτείνει ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, θέλει γείνει δεκτὸν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης καὶ δὲν πιστεύω ποτὲ νὰ θελήσῃ νὰ προφέρῃ ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τὸ ὄχι ἐναντίον τῆς προτάσεως περὶ διακοπῆς, προβάλλουσα τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης. Τοῦτο, ἄς μοὶ συγχωρήσῃ νὰ τῇ εἴπω, ἤθελε τὴν καταβιβάσει πολύ. Λυποῦμαι διότι προφέρω τὴν φράσιν ταύτην· ἀλλ' ἡ ἰδέα μου στηρίζεται ἐπὶ γεγονότων τόσῳ πασιγνώστων, ὥστε δὲν κρίνω πρέπον κἂν νὰ τ' ἀναφέρω. Καὶ φοβοῦμαι ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχωσι λόγοι ἕτεροι εὔλογοι, οἱ ὁποῖοι νὰ ἦναι δυνατὸν νὰ προφερθῶσιν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου καὶ νὰ γείνωσιν ἀποδεκτοὶ εὐμενῶς παρὰ τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων, φοβοῦμαι μήπως τὸ ὄχι τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Βούλγαρη καταταχθῇ μεταξὺ τῶν γνωμῶν τοῦ φατριασμοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπέχω νὰ πιστεύσω, Κύριοι, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν ἤθελεν ἀρνηθῇ μία ἄλλη Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐσκόπει τὰ αὐτὰ καὶ ἐζήτει, ἔστω καὶ δι' ἑτέρων μέσων, τὰ αὐτά, ὅτι θέλει ἀρνηθῇ σήμερον νὰ εἴπῃ: δίδω τὴν διακοπὴν πρὸς ἐπίτευξιν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἐζήτησα· διότι δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν. Καθότι, ἂν ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐζήτησε τὴν παῦσιν τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐργασιῶν ἦτο ἄγνωστος, δὲν εἶναι ὅμως ἄγνωστος ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις ζητοῦσα τὴν διακοπὴν εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις. Διότι εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας ὅτι μετὰ τὴν λύσιν σπουδαίων τινῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφορῶσι τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, μετὰ τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων ἄρχεται νέα περίοδος πολιτικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀρνοῦνται τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν τὰ ζητήματα ἐκεῖνα ἐξήσκουν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, δύνανται ν' ἀρνηθῶσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς χθὲς καὶ τοῦ μέλλοντος· ὅσοι ὅμως ἀποδίδουσι τοιαύτην ἀξίαν εἰς τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ὅσοι ἐξῆραν εὐγενῆ πόλεμον τοσοῦτον μακρὸν καὶ ἐθυσίασαν μυρία ἄλλα συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησαν ὑποδεέστερα καὶ δευτερεύοντα χάριν τῆς αἰτίας αὐτοῦ, δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῶσιν ὅτι ἄρχεται νέα περίοδος πολιτικοῦ βίου. Καὶ ἂν τοῦτο ἦναι ἀληθές, καθῆκον πάντων ἡμῶν, καθῆκον τῶν ἀντιπροσώπων εἶναι νὰ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, καὶ νὰ σκεφθῶμεν φιλοτίμως περὶ τοῦ μέλλοντος. Καὶ τὸ πρώτιστον καθῆκον τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι, νομίζω, νὰ λησμονήσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ παρελθὸν καὶ νὰ ἐπιληφθῶμεν μετὰ δραστηριότητος καὶ ζήλου τοῦ παρόντος, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀναζωπυρήσωμεν τὸ μέλλον. Ἂν δέ, Κύριοι, ἑτέρα τις Κυβέρνησις ἐνόμισεν ὅτι ὑπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου ζητοῦσα τὸ μέτρον τῆς διακοπῆς, μόνον καὶ μόνον διότι ὁ καύσων ἦτο ὑπερβολικός, καὶ μόνον διότι ἡμεῖς οἱ ἀν-

τιπρόσωποι ἐπὶ δύο μῆνας παρημελήσαμεν τὰς οἰκιακὰς ὑποθέσεις.....

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ζητῶ τὸν λόγον, κύριε Πρόεδρε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Θαυμάζω πῶς εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο πολιτικὸν σύστημα ν' ἀρνηθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ μέτρον τῆς διακοπῆς, ὅταν ἐν πλήρει γνώσει διατελῇ ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ διοικηθῇ ὁ τόπος καὶ νὰ ἐπέλθῃ κατάστασις καλλιτέρα τῆς παρούσης, χωρὶς ἡ Κυβέρνησις νὰ λάβῃ ἄνεσιν ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου, ὅπως παραδοθῇ ὁλόκληρος εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν ἐξέλεγξιν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Δὲν λέγω, Κύριοι, ὅτι δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διοικηθῇ ὁ τόπος καὶ ἄνευ τῆς διακοπῆς· εἶναι εὐκολώτατον, ἀλλ' ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις σᾶς ὁμολογεῖ ὅτι δὲν αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν δύναμιν.

Ἠκούσαμεν, Κύριοι, χθὲς πολλὰς ἐξηγήσεις παρ' ἑνὸς ἀξιοτίμου βουλευτοῦ*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου· ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ὑπάρχει, ὅστις δὲν ἐξεπλάγη βλέπων, ὅτι ἡ λογοδοσία αὕτη δίδεται ἀκαίρως. Εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη τὸ πρῶτον καθῆκον τῶν κυβερνώντων εἶναι νὰ δίδωσι τὴν λογοδοσίαν τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν, ὅταν ἦναι εἰς τὴν Κυβέρνησιν· διότι οὐδὲν ἄλλο ἀντιμάχεται πρὸς τὸ σύστημα τὸ κοινοβουλευτικόν, ὅσον ἡ ἀπόκρυψις τῆς λογοδοσίας τῆς Κυβερνήσεως περὶ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν. Λέγω δὲ ὅτι εἶναι ἄκαιρος ἡ χθεσινὴ λογοδοσία, διότι, ἂν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος ἐφρόνει ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ἐκπληρωθῇ παρὰ τῶν διαχειριστῶν, ὅταν εὑρίσκοντο εἰς τὴν Κυβέρνησιν, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ μᾶς παρουσιάσῃ νέαν λογοδοσίαν· ἐδύνατο μόνον νὰ μᾶς ὑποδείξῃ τὴν λογοδοσίαν, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐφέρθη. Δὲν θέλω μὲ τοῦτο εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομαι, νὰ κατηγορήσω τινά· χρεωστῶ μόνον νὰ τὸ μνημονεύσω, διότι τοῦτο φέρει μίαν περιπλέον δυσκολίαν εἰς τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι μιᾶς Κυβερνήσεως παρελθούσης δὲν ἠδυνήθη κἂν μία πίστωσις νὰ ἐπιψηφισθῇ παρὰ τῆς Βουλῆς, καὶ ὅτι ἡ πρώτη πίστωσις τῆς διαχειρίσεως, ἡ ὁποία παρουσιάσθη ὁπωσοῦν σπουδαία ἐκ δύο περίπου ἑκατομμυρίων, ἐναυάγησε καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔκτοτε δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ τὴν δικαιολογήσῃ. Τί ἀποδεικνύει τοῦτο, Κύριοι; ὅτι ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις ἐγένετο, δὲν θέλω νὰ εἴπω ἐναντίον τῶν νόμων, δὲν θέλω νὰ εἴπω μὲ σκοπὸν κακόν, ἀλλὰ χωρὶς προχείρων δικαιολογήσεων. Εὔκολον νὰ διοικήσῃ τις, καίτοι εἰς οἰκονομικὴν κρίσιν τόσον καταφανῆ διατελοῦντος τοῦ κράτους, ἀντιγράφων τὸν μέλλοντα προϋπολογισμὸν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος προϋπολογισμοῦ· ἀλλὰ χρειάζεται πολὺ θάρρος, τοῦ ὁποίου στερεῖται ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, διότι, τοιαύτης οὔσης τῆς οἰκονο-

* Τοῦ κ. Σωτηροπούλου.

μικῆς καταστάσεως, δὲν τολμᾷ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν σας καὶ ἐνώπιον τοῦ ἔθνους μὲ τοιοῦτον προϋπολογισμόν· εἶναι ὡσαύτως εὔκολον, Κύριοι, ἐνίοτε, ἂν οὐχὶ πάντοτε, νὰ ἐξοικονομῶνται αἱ ἀνάγκαι τοῦ κράτους διὰ δανείων· ἀλλ' ἐξακολουθοῦντος τοῦ συστήματος τούτου, ἐπέρχεται, ὅπερ ἐπῆλθε παρ' ἡμῖν, νὰ μὴ δύναται πλέον ἡ Κυβέρνησις νὰ εὕρῃ δάνειον.

Καὶ ὅταν ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὸ παρελθὸν εὑρέθη εἰς τοιαύτας δυσκολίας καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ διοικήσει, ὥστε δὲν ἠδυνήθη οὔτε αὐτὰ διατάγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐδιοίκησεν ἐπί τινα χρόνον τὸν τόπον, νὰ τὰ φέρῃ ὑπὸ τὴν ἐπιψήφισιν καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ ψηφισθῶσι, καὶ οὔτε τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα οὐχὶ τόσον συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας νόμους συνωμολόγησε, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰ ἐπικυρώσῃ· πῶς, Κύριοι, σᾶς φαίνεται τόσον εὔκολον νὰ εἴπητε ὑμεῖς εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν σημερινήν: δὲν θέλομεν νὰ σοὶ δώσωμεν ἄνεσιν, μολονότι ὁ τόπος εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀνωμαλίαν καὶ οἰκονομικῶς καὶ διοικητικῶς καὶ νομοθετικῶς καὶ κοινοβουλευτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ καθ' ὅλους τοὺς τρόπους; Νομίζω ὅτι ταῦτα δὲν πρέπει νὰ λέγωνται παρ' ἐκείνων, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἐξῆλθον τῆς ἐξουσίας.

Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἐθαυμάσατε χθὲς τὴν εὔγλωττον ὁμιλίαν τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Κυπαρισσίας, ὁ ὁποῖος τόσην προσπάθειαν κατέβαλεν ἵνα σᾶς ἀποδείξῃ ὅτι ἔχετε ἐργασίας, εἰς τὰς ὁποίας δύνασθε νὰ ἐνασχοληθῆτε. Δὲν ἠξεύρω ὁποῖον λόγον εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσω καὶ ὁποίαν ἰδέαν εἰς τὴν ὁμιλίαν, ἣν ἠκούσατε παρ' αὐτοῦ, λέγοντος χθὲς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Βουλὴν, ὅτι εἶναι δυνατὸν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τὰς 40, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ χάσητε, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, κατὰ τὰς ἡμέρας τὰς 20 ἢ 25, (διότι ἐπέρχονται αἱ ἑορταὶ, καθ' ἃς δὲν θέλετε συνεδριάσει,) νὰ λύσητε καὶ ὅτι πρέπει νὰ λύσητε τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ζητήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλυσαν οἱ παρελθόντες χρόνοι! Τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, ἀφ' ὅτου ὑπῆρξεν Ἑλλὰς, εἶναι ὑπὸ συζήτησιν, καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη τὸ παρελθὸν νὰ λύσῃ, πρέπει νὰ τὸ λύσῃ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, καὶ νὰ τὸ λύσητε ὑμεῖς μετὰ τῶν πολλῶν ἄλλων ἐντὸς τῶν 40 τούτων ἡμερῶν! Ἀλλ' ἂν, Κύριοι, εἰς πᾶσαν Κυβέρνησιν προτείνοντες τοῦτο, ἠθέλατε ἀκούσει τὴν σπουδαίαν ἀντίρρησιν, τὴν ὁποίαν σᾶς προεῖπον, καὶ ἠθέλατε καταγγελθῇ, ὅτι ἡ ἀξίωσίς σας αὕτη δὲν ἔχει θεμέλια ἰσχυρὰ, κατὰ μείζονα λόγον, προτείνοντες αὐτὸ πρὸς τὴν σημερινὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία φρονεῖ ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς γῆς πρέπει νὰ συμβαδίζῃ μετ' ἄλλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα εἰσέτι δὲν ἐλύθησαν. Ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι εἶναι ἀνακόλουθον ν' ἀποφασίσητε τὸ ζήτημα περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς χωρὶς συγχρόνως ἡ ὑπὸ τοῦ συντάγματος διαταχθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ τοῦ ἀγῶνος νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς.

Εἶναι, λέγει ὁ κύριος Σωτηρόπουλος, τὸ ζήτημα τῶν φυτειῶν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τόσου χρόνου ὑπάρχει ἐκκρεμὲς καὶ δὲν ἐλύθη ποτέ· ὤφειλε νὰ τὸ λύσῃ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, καὶ ἐπομένως πᾶν ἄλλον συμφέρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζει τὴν πρότασιν περὶ διακοπῆς πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ ἡ Συνέλευσις αὐτὴ ἡ προσκληθεῖσα ἵνα λύσῃ τὰ μεγάλα ζητήματα, ἐνησχολήθη ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς ἀποτέλεσμα, καὶ πάντοτε θορυβωδῶς διέλυσε τὰς συνεδριάσεις της, ὁσάκις ἐπελήφθη αὐτοῦ! Καὶ ἐγὼ λέγω ὅτι ἤξευρεν ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις νὰ ἐπιληφθῇ τῶν ζητημάτων τούτων, διότι, ὡς οἱ ἴδιοι κατήγοροί της ὡμολόγησαν, ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Χρηστίδης καὶ τὰ ἀνέγνωσε καὶ τὰ ἐμελέτησε καὶ τὰ διώρθωσεν, ἀλλὰ δὲν ἐπιλαμβάνεται ἤδη αὐτῶν, διότι ἀγνοεῖ τὰς ἀγυρτίας.

Καὶ ἡ Κωπαΐς, μᾶς λέγουν, ὁ μέγας αὐτὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος, δὲν πρέπει νὰ διατεθῇ κατὰ τὰς 40 ταύτας ἡμέρας; Ἡ Κωπαΐς ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητά της δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ ζητήματα τὰ ἄλλα, διότι καὶ αὐτὴ εἶναι πρὸ πολλοῦ χρόνου ζήτημα ἐκκρεμές. Ἀλλ' ἂν ὑπάρχῃ ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον μία Κυβέρνησις εὐσυνείδητος, μία Κυβέρνησις, ἡ ὁποία στηρίζει τὴν πολιτικήν της εἰς τὴν δημοσίαν λογοδοσίαν καὶ ἐν ὅσῳ κυβερνᾷ καὶ ἀφοῦ πέσῃ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἂν ὑπάρχῃ ζήτημα, λέγω, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ σπουδάσωμεν, εἶναι τὸ ζήτημα τῆς Κωπαΐδος. Ἠθέλομεν εἶσθαι ἀνάξιοι νὰ κυβερνήσωμεν τὸν τόπον, ἂν ἠρχόμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀναδεχόμεθα νὰ διαθέσωμεν τὴν Κωπαΐδα ὅπως εὕρομεν τὸ περὶ τούτου σχέδιον. Καὶ ἂν ὅμως οὐδὲν κακὸν περιέχῃ τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο καὶ οὐδεμίαν διάταξιν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, ἤρκει ὅτι δὲν περιέχει τὰ πράγματα ὅπως εἶναι, διὰ νὰ δικαιωθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ σᾶς εἴπῃ: θέλω καιρὸν νὰ ἐξετάσω· διότι ποτὲ δὲν φρονῶ, Κύριοι, ὅτι τὸ συνάλλαγμα, τὸ ὁποῖον ὁ προκάτοχος ὑπουργὸς συνέταξε, ἐνόησε νὰ τὸ συντάξῃ μὲ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἐν τῷ συμβολαίῳ. Ἐγὼ αὐτὸς, Κύριοι, ἐρωτήσας τὸν κύριον τοῦτον ἔμαθον παρ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ὁ οἰκονομολόγος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ διευθύνῃ οἰκονομικῶς τὴν ἐπιχείρησιν, οὔτε ὁ μηχανικὸς, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον, οὔτε ὁ κεφαλαιοῦχος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον, οὔτε ὁ κεφαλαιοῦχος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ δώσῃ τὰ χρήματα. Δὲν ἠθέλαμεν, Κύριοι, οὕτως ἐχόντων τῶν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, εἰκονικῶς καὶ σκοτεινῶς νὰ ἀναλάβωμεν τὴν εὐθύνην, ἀφοῦ μάλιστα ἔχομεν τὸ παράδειγμα μιᾶς ὑποθέσεως, ἡ ὁποία ἀκαταπαύστως καὶ ἅπαξ τοὐλάχιστον καθ' ἑβδομάδα μᾶς ἀπασχολεῖ, τῆς ὑποθέσεως τῶν σκωριῶν, καὶ οὔτε ἠθέλαμεν νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἑνὸς κατηγορητηρίου, ὅπως κατὰ δυστυχίαν εἰς τὸ βῆμα τοῦτο πρὸ μικροῦ κατετέθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Βάλβη.

Αὐταὶ εἶναι αἱ ἐνασχολήσεις, εἰς τὰς ὁποίας μᾶς προέτρεψεν ὁ ἀξιότιμος κ. Σωτηρόπουλος νὰ ἐνασχοληθῶμεν. Δὲν τὸν ἀδικῶ, διότι βεβαίως μετασχὼν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τούτων, ἔχει πλήρη πεποίθησιν περὶ τῆς ὀρθότητός των, γνωρίζει οὐχὶ μόνον τὰ φαινόμενα ἀλλὰ καὶ ἀκόμη ὅσα εἰς αὐτὰ δὲν φαίνονται. Ἀλλά, Κύριοι, ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἀπεσύρθη· οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐπρότεινεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος, ἀφοῦ δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ἐσκέφθη ὅτι δύνανται νὰ τῷ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπιχειρήματα, ἵνα ὠθήσῃ τὸ Ὑπουργεῖον τὸ σημερινὸν εἰς παρεκτροπὰς ἀπὸ τοῦ καθήκοντός του. Τὸν εὐχαριστοῦμεν.

Γνωρίζετε περιπλέον, Κύριοι, τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, διότι ὅλοι ἀντιπροσωπεύετε ἐπαρχίας καὶ ὅλοι γνωρίζετε τὰ πάντα, οὐδένα ἐξ ὑμῶν λανθάνει τὸ παραμικρόν.

Ἐπίσης, Κύριοι, διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην δὲν πρέπει νὰ αἰτιαθῶ κανένα· χρεωστῶ ὅμως νὰ τὴν βεβαιώσω καὶ ἀποδείξεων δὲν ἔχω ἀνάγκην. Νομίζετε δέ, Κύριοι, ὅτι εἶναι ἔργον εὐσυνειδήτου Κυβερνήσεως νὰ παραλείψῃ τὸ μέγα τοῦτο καθῆκον, τοῦ νὰ μὴ μένῃ ὁ τόπος ἀδιοίκητος, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ ἐπικρατῇ ἡ ἀβεβαιότης, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς φίλους αὐτῆς ἡ ἀπελπισία; Διατί νὰ μὴ γείνῃ δεκτὸν ἓν μέτρον, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ δώσῃ ἄνεσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ τὸ ὁποῖον θέλει εἶσθαι ὠφέλιμον καὶ δι' ὑμᾶς αὐτούς, ὅπως θέλω σᾶς εἰπεῖ κατόπιν, ἐνῷ τοῦ μέτρου τούτου ἐγένετο χρῆσις εἰς ἄλλας περιστάσεις ἕνεκα λόγων ἀφορώντων τὰ ἄτομά μας μόνον; Ὑπάρχει τοσαύτη λῃστεία, Κύριοι, ὥστε αἱ προκεκηρυγμέναι κεφαλαὶ ἀξίζουσι 250,000 δραχμῶν, 135,000 δὲ πρόκειται νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς καταδείκτας τῶν λῃστῶν. Τοιαύτη κατάστασις, Κύριοι, ἐρωτῶ ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐφαρμογὴν οἱωνδήποτε μέτρων οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ὑμεῖς θὰ ἐπινοήσητε πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων! Δὲν λέγω, Κύριοι, ὅτι πρέπει ν' ἀπελπισθῶμεν· λέγω τὸ ἐναντίον. Καὶ διότι φρονῶ τὸ ἐναντίον, καὶ διότι πιστεύω, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας θέλει φέρει πολλὰ πλούτη εἰς τὸν τόπον ἔξωθεν, ἡ δὲ διόρθωσις τῶν οἰκονομικῶν θέλει ἀνοίξει τὰς πύλας τοῦ μέλλοντος, διὰ τοῦτον τὸν λόγον δίδω μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς διοικήσεως.

Σᾶς ὑπεσχέθην, Κύριοι, νὰ εἴπω δύο λέξεις περὶ ὑμῶν αὐτῶν τῶν ἀντιπροσώπων. Νομίζω ὅτι θέλετε καταστῇ λίαν ὠφέλιμοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐπαρχίας σας, ὅπου θέλετε σπουδάσει ἐπιτοπίως μετὰ μικρὰν ἀπουσίαν τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἦναι κατὰ τὴν γνώμην σας προσφορώτερα τὴν σήμερον, ὅπως ἡ κατάστασις τοῦ τόπου βελτιωθῇ. Ὁ δὲ μεγαλείτερος λόγος, τὸ μεγαλείτερον συμφέρον, τὸ ὁποῖον ἡ ἐπάνοδος ὑμῶν

εἰς τὰς ἐπαρχίας σας θέλει φέρει, νομίζω, εἶναι ὅτι θέλετε συντρέξει ὑμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ταύτης· διότι, ὅπως τὸ γνωρίζετε πάντες, τὰ μέσα τῆς Κυβερνήσεως δὲν εἶναι τοσοῦτον ἐπαρκῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅσον εἶναι ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς προσφέρει· τὰς ἀποδείξεις τὰς ἔχομεν, διότι πολλάκις ἔδωκεν αὐτὰς ὁ λαός, ὅστις ἀποκατέστησε τὴν τάξιν, ὁσάκις εἰργάσθη εἰς τοῦτο.

Ἰδού, Κύριοι, οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους νομίζω ὅτι ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ὑποβάλωμεν, πρέπει νὰ τύχῃ τῆς ὑποδοχῆς καὶ ψήφου σας, καὶ διὰ τοὺς ὁποίους φρονῶ ὅτι ἡ διάκρισις, τὴν ὁποίαν ὁ ἀξιότιμος κύριος Βούλγαρης ἔκαμε μεταξὺ τοῦ μέτρου τὸ ὁποῖον ἐπρότεινε καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον προτείνομεν ἡμεῖς, ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἔχει τινὰ βαρύτητα, διότι, ὡς σᾶς προεῖπον, εἰς τὸν σκοπὸν ταὐτίζεται τὸ μέτρον καὶ μόνον κατὰ τὸν τρόπον διαφέρει.

ΣΗΜ. Ἡ αἴτησις τῆς διακοπῆς ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 84 κατὰ 70, συνεπαγαγοῦσα τὴν πτῶσιν τῆς Κυβερνήσεως.

XXI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1865

Τὸ νομοσχέδιον εἶχεν ὡς ἑξῆς:

«Ἄρθρ. 1. Οἱ ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς προσερχόμενοι καὶ εἰς πᾶσαν αὐτῶν πρόσκλησιν μετὰ ταῦτα ἐμφανιζόμενοι φυγόδικοι, κατηγορούμενοι δι' ἐγκλήματα πραχθέντα ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. ἐκτὸς τῆς Ἑπτανήσου, ἀπὸ τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1862 μέχρι τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1863, ἀπαλλάσσονται τῆς προφυλακίσεως διὰ τὰ ἐγκλήματα ταῦτα μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος.

»Ἄρθρ. 2. Οἱ διὰ δικαστικοῦ βουλεύματος εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον παραπεμφθέντες ἢ παραπεμφθησόμενοι ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω πράξεων καὶ ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας προσελθόντες φυγόδικοι ἀπαλλάσσονται τῆς προφυλακίσεως δι' ἐγγυήσεως, διδομένης κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Ποινικῆς Δικονομίας καὶ ἐχούσης τὰς ἐν αὐτῇ ὁριζομένας συνεπείας.

»Τοιαύτη ἀπαλλαγὴ τῆς προφυλακίσεως δὲν ἐπιτρέπεται ἐπὶ κακουργημάτων τιμωρουμένων μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, τῶν ἰσοβίων ἢ τῶν προσκαίρων δεσμῶν.

»Ἄρθρ. 3. Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 2 ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς ἤδη προφυλακισμένους δυνάμει ἐνταλμάτων ἢ βουλευμάτων καὶ κατηγορουμένους διὰ πράξεις τελεσθείσας κατὰ τὴν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ ὁριζομένην ἐποχήν.

»Ἄρθρ. 5 Ἐξαιροῦνται τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τὰ κακουργήματα τῆς ληστείας, ἐκτὸς τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 367 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, τῆς πειρατείας, τῆς ναυταπάτης, τῆς ἐκβιάσεως τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 368 § 1 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, τηρουμένης καὶ ἐνταῦθα τῆς ἐπὶ ληστείας ἀνωτέρω ἐξαιρέσεως καὶ τοῦ φόνου».

Ἐν τῇ τρίτῃ ἀναγνώσει πρῶτος ὁ κ. Σ. Πετιμεζᾶς λαβὼν τὸν λόγον κατέκρινεν αὐτὸ ὡς μέλλον νὰ ἐπιφέρῃ κακὸν ἀντὶ καλοῦ, ὁ κ. Κυπριάδης ὑπεστήριξε τὸ νομοσχέδιον, μετὰ δὲ τὴν δριμεῖαν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Πλατῦ, ἀνελθὼν τὸ βῆμα ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐπέδειξε τὰς μεγίστας ὠφελείας, ἃς ἐξ αὐτοῦ προσεδόκα.

Μετὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον λαβὼν τὸν λόγον ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Ὁ κύριος πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ ἐλαττώσῃ, νομίζω, τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ νομοσχεδίου τούτου, ἰσχυρίσθη πρὸ μικροῦ ὅτι ὀλίγιστα μόνον ἐγκλήματα λαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τὸ νομοσχέδιον. Ἂν ὅμως ἀναγνώσῃ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νομοσχεδίου, θέλει ἰδεῖ, ὅτι ἄνευ ἐξαιρέσεως πάντα τὰ ἐγκλήματα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ προφυλακίσεως. Μόνον, ὅταν πρόκηται ν' ἀνοιχθῶσιν αἱ φυλακαί, πρᾶγμα ἀποτρόπαιον εἰς μίαν κοινωνίαν, ἡ ὁποία καὶ καυχᾶται καὶ συμφέρον ἔχει νὰ κηρύττηται εὐνομουμένη, μόνον ἐκεῖ ἐσταμάτησεν ἡ χεὶρ τοῦ συντάξαντος τὸ νομοσχέδιον. Ἐκεῖ τῷόντι κατήργησε τὴν προφυλάκισιν, ἀλλ'οὐχὶ δι' ὅλους τοὺς ἐγκληματίας, μόνον ὑπὲρ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀπειλεῖ ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς, καὶ οὕτως, ἐνῷ ὁλόκληρον τὸ νομοσχέδιον εἶναι ἀνατροπὴ τῶν νόμων, κατὰ τὴν κρίσιν μου, καὶ ἀδικία γινομένη πρὸς τὴν κοινωνίαν αὐτὴν, εἶναι συγχρόνως ἐν τῇ ἀδικίᾳ ταύτῃ νέα ἀδικία ἡ διάκρισις, ἡ ὁποία καθιεροῦται μεταξὺ τοῦ 1 ἄρθρου καὶ τοῦ 2. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἐννοήσητε καλλίτερα, Κύριοι, θέλω σᾶς φέρει ἓν παράδειγμα: Ἐὰν πλείονες ἄνθρωποι ἐξετέλεσαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀξιόποινον πρᾶξιν, καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν συνελήφθησαν, οἱ δὲ δὲν συνελήφθησαν, οἱ μὲν συλληφθέντες καὶ εὑρισκόμενοι εἰς τὰς φυλακὰς θὰ ἐξακολουθῶσι νὰ κρατῶνται ἐν προφυλακίσει, οἱ δὲ μὴ συλληφθέντες δὲν θὰ ὑποκύψωσιν εἰς προφυλάκισιν. Ἀλλα, Κύριοι, εἰς τοῦτο δὲν ἐπιμένω, διότι τὸ ἐλάττωμα τοῦ νομοσχεδίου δὲν τὸ εὑρίσκω εἰς αὐτὴν τὴν ἀδικίαν. Δὲν ἔχω σκοπὸν, Κύριοι, νὰ ἀποδώσω κακὴν πρόθεσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία εἰσήγαγε τὸ νομοσχέδιον, οὐδὲ φρονῶ, ὅτι εἶναι ἀξία νὰ πράξῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὑπωπτεύθη, δηλ. νὰ γράψῃ εἰς τοὺς ἀνακριτὰς καὶ νὰ διαφθείρῃ τοὺς εἰσαγγελεῖς· ἀλλὰ πολὺ πλειότερον ὑπὲρ τὴν τιμὴν τῆς Κυβερνήσεως ὀφείλει νὰ προνοῇ ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ὑπὲρ τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἔθνους, ἰδίως μάλιστα εἰς περιστάσεις τόσον ἐκτάκτους καὶ τόσον μεγάλας, καθ' ἃς ἡ ἐπιτυχία, ἡ ἄγκυρα, οὕτως εἰπεῖν, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ εὐνομία· διότι δὲν πρέπει νὰ πιστεύσητε ποτὲ, Κύριοι, ὅτι δύνασθε νὰ διεξαγάγητε ἐπιτυχῶς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος σας χωρὶς νὰ ἔχητε πρόχειρον ἀπόδειξιν ἐσωτερικῆς βελτιώσεως, ἐσωτερικῆς εὐνομίας, ἐσωτερικῆς προόδου· καὶ ὅταν μὲν ἔτυχεν ἡ ἀνομία νὰ ἔγεινε κατὰ

τὸ παρελθὸν εἰς χρόνους μεμακρυσμένους, τὸ κακὸν εἶναι μικρότερον· ὅταν ὅμως συγχρόνως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν θέλετε ἐξωτερικῶς νὰ πολιτευθῆτε σπουδαίως, συμβαίνωσιν ἄνομα πράγματα, ψηφίζωνται νόμοι καταργοῦντες τὴν ἰσότητα καὶ τὴν εὐνομίαν καθιεροῦντες τοιαύτας ἀδικίας πρὸς τὴν κοινωνίαν, ὁποίας καθιεροῖ τὸ προκείμενον νομοσχέδιον, τότε τὸ ἀτύχημα εἶναι μέγα.

Ἐξετάζω ὅθεν αὐτὸν τὸν ἴδιον σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προτίθεται αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιτύχῃ, ἐξετάζω ἂν διὰ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς οὗτος, χωρὶς, ὡς προεῖπον, νὰ θελήσω νὰ ἀποδώσω ἄλλον σκοπὸν ἐπιλήψιμον καὶ κακόν. Τί ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου; Εἶπε πρὸ μικροῦ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὅτι ζητεῖ ἐν πρώτοις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν περάτωσιν τῶν ἀνακρίσεων, διότι δὲν δύνανται νὰ περατωθῶσι. Μοὶ κακοφαίνεται, διότι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ὑπέπεσεν εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ἡ περάτωσις τῶν ἀνακρίσεων εἶναι εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τοῦ νομοσχεδίου.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἠξεύρετε, Κύριοι, ὅτι ὅταν ἀποφεύγῃ τις τὴν δικαιοσύνην, ὡς τελευταῖον ἔγγραφον ἐκδίδεται ἓν κατασχετήριον λεγόμενον καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας τοῦ κατασχετηρίου ἡ ἀνάκρισις περατοῦται καὶ ἡ δικαιοσύνη προβαίνει. Σκοπὸς λοιπὸν τοῦ νομοσχεδίου δὲν εἶναι ἡ περαίωσις τῶν ἀνακρίσεων, αἵτινες καὶ ἄνευ αὐτοῦ δύνανται νὰ περατωθῶσιν· ἴσως εἶναι ἄλλος σκοπὸς, ὁ σκοπὸς, τὸν ὁποῖον νομίζω ὅτι εἰς προγενεστέραν συνεδρίασιν εἶπον, τοῦ νὰ καταστραφῇ ὁ πυρὴν, ὁ ὁποῖος ὑποθάλπει τὰ κακουργήματα εἰς τὸν τόπον· διότι ἐνόσῳ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι διατελοῦσι μακρὰν τῆς κοινωνίας, τὰ ἐγκλήματα ἐξακολουθοῦσι. Τοῦτο, Κύριοι, εἶναι ἐν μέρει ἀληθὲς, ἀλλὰ τὸ ἀτόπημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ διὰ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου· διότι ὅστις τῶν φυγοδίκων ἐξετέλεσε μετὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863 ἐγκληματικὰς πράξεις, δὲν ὑπάγεται πλέον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου τούτου, ὅπερ δὲν προστατεύει παρὰ μόνον ἐκείνους τοὺς ἐγκληματίας, οἱ ὁποῖοι ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1862 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1863, ἐξετέλεσαν πράξεις ἐγκληματικὰς καὶ ἔκτοτε ἀπέσχον πάσης ἐγκληματικῆς πράξεως, καὶ διατελοῦσι μὲν φυγόδικοι ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν φυγοδίκων θὰ μένωσιν, εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου, ἐκτὸς τοῦ κράτους τοῦ νομοσχεδίου, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐξετέλεσαν πράξεις ἐγκληματικὰς καὶ μετὰ ταῦτα δὲν τοὺς προστατεύομεν λοιπὸν διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, δὲν ἐπιτυγχάνομεν τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκομεν.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Σύρου* σᾶς ἐξέθεσε, Κύριοι, ὅτι καὶ οὐδεὶς ἄλ-

* Ὁ. Πλατύς.

λος σκοπὸς τοῦ νομοσχεδίου ἐπιτυγχάνει· καὶ μολονότι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς εἶπε πολλὰ πρὸς ἀντίκρουσίν του, δὲν πιστεύω ὅμως ἐνδομύχως νὰ ἦναι δυνατόν τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου θὰ ἐπέλθῃ κανὲν καλόν. Δὲν δύναταί τις νὰ ἀμφισβητήσῃ, Κύριοι, ὅτι ὁ φόβος τῆς ποινῆς κρατεῖ τοὺς φυγοδίκους ἐν φυγοδικίᾳ, καὶ ὄχι ὁ φόβος τῆς προφυλακίσεως· ἐὰν δὲ ὑπάρχωσι ἄνθρωποι ἐκ τῶν φυγοδίκων τούτων, οἱ ὁποῖοι φοβούμενοι τὴν προφυλάκισιν φεύγουσι, φρονῶ κ' ἐγώ, Κύριοι, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πρέπει νὰ αἰσθάνωνται τύψιν τοῦ συνειδότος· ὁμολογῶ ὅτι καὶ διὰ τῶν βουλευμάτων καὶ διὰ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων πολλοὶ θεωρηθέντες κατὰ τὴν προδικασίαν ὡς ἐγκληματίαι ἀπελύθησαν μετέπειτα, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ Κράτη. Ἀλλὰ γνωρίζετε ὁποίας ἐγγυήσεις κατὰ τὴν προδικασίαν ὁ νόμος ἔθεσε· δὲν ἐμπιστεύεται τὰ τῆς προφυλακίσεως ἐντάλματα εἰς τὸν τυχόντα ἀνακριτικὸν ὑπάλληλον, μόνον ὁ δικαστής, ὁ ἀνακριτὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐκδίδῃ· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἀπαιτεῖται προηγουμένως νὰ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ εἰσαγγελέως· ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ὑπάρχει ἀμφισβήτησις ἀποφασίζει ὁλόκληρον τὸ Συμβούλιον. Αὐτὰς τὰς ἐγγυήσεις ἐθεώρησεν ἀποχρώσας ὁ νομοθέτης τοῦ 1833 διὰ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, μὲ αὐτὰς τὰς ἐγγυήσεις διηνύσαμεν τριακοντατριῶν ἐτῶν βίον· στοχασθῆτε λοιπὸν ὅτι κηρύττομεν ἤδη τὴν δικαιοσύνην εἰς χρεωκοπίαν, λέγοντες καὶ ὁμολογοῦντες δημοσίᾳ ὅτι δὲν δυνάμεθα ἤδη μὲ τὸ πεπολιτισμένον τοῦτο σύστημα νὰ ζήσωμεν· ἐνθυμηθῆτε δὲ ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν τριάκοντα ἐτῶν διήλθομεν ἀπείρους περιστάσεις πολὺ δεινοτέρας τῆς περιστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1862, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δίκαιον νὰ συμβῶσι τοιαῦτα ἐγκλήματα, καὶ διὰ τοῦτο δὲν συνέβησαν καθ' ὅλον τὸ κράτος ἐξ ἴσου, καὶ μολαταῦτα δὲν ὡμολογήσαμεν ὅτι εἴμεθα ἀνάξιοι τοιούτου συστήματος. Θέλω, Κύριοι, νὰ ἐπιμείνω εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀδικίας, καίτοι ἀνάξιον συγχρόνως θεωρῶ νὰ γίνηται πολὺς λόγος περὶ τῶν ἐγκληματιῶν τούτων, διότι ἡ ἀδικία εἶναι καταφανής. Καθότι ἐπὶ τέσσαρα ἔτη οὐδεμία πρόνοια ἐλήφθη παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα ταῦτα ἔτη ἐγένετο καταδίωξις αὐτῶν, πολλοὶ ἐπροφυλακίσθησαν, ἄπειροι ἀνακρίσεις ἐπερατώθησαν, πολλοὶ ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν, πολλοὶ ἐτιμωρήθησαν, καὶ εἶναι ἤδη κατάδικοι.

ΓΟΝΤΙΚΑΣ. Ἐδόθησαν καὶ χάριτες ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τὸ γνωρίζετε καλλίτερον ἐμοῦ, διότι ἀνήκετε εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι περισσότερα τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐγκλήματα.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ. Δύναμαι νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γορτυνίας μόλις ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς φυγόδικοι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἰς τὰς *ἐπαρχίας* εἶπον. Ἔπειτα ἠξεύρετε ὅτι ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός μου εἶναι καὶ δικηγόρος εἰς τὸν νομὸν Τριπόλεως· δὲν συνειθίζω δὲ νὰ προσβάλλω οὔτε ἄτομα, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἐπαρχίας.

Ἡ ἀδικία λοιπὸν, Κύριοι, ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἄλλη ἀδικία μεγαλειτέρα, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀποβλέψητε, εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ ἀξιότιμος κ. Πετιμεζᾶς σᾶς ἀνέφερεν, ἡ ἀδικία ἡ ὁποία γίνεται πρὸς τὰ θύματα τῶν ἐγκλημάτων. Ποτὲ ὁ νομοθέτης ἐνασχολούμενος εἰς τοιαύτην ὕλην δὲν πρέπει νὰ ἐνθυμῆται μόνον τοὺς κακοποιήσαντας καὶ τὴν τύχην αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τοὺς παθόντας ἐκ τῶν ἐγκλημάτων· αἱ γογγυσμοὶ αὐτῶν, Κύριοι, πρέπει νὰ προσηλώσωσι τοῦ νομοθέτου τὴν προσοχὴν περισσότερον τῶν καταδιωκομένων· μάλιστα δὲν ὑπάρχει, ἠμπορῶ νὰ εἴπω, τὸ δικαίωμα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, τοὺς γογγυσμοὺς τῶν φυγοδίκων νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ἀφοῦ ὑπάρχει νομοθεσία ἡ ὁποία πρὸ τριακοντατριῶν ἐτῶν διέπει πάντα τὰ ἐγκλήματα· καὶ θεωρῶ μάλιστα ὡς μοναδικὸν φαινόμενον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ γείνῃ τὴν σήμερον, διότι τὴν ἀναστολὴν τῶν νόμων τὴν γνωρίζω δικαίαν μόνον εἰς τὴν ἀμνηστείαν. Κανὲν ἐξηυγενισμένον ἔθνος δὲν καθιέρωσε δικαίωμα ἄλλο παρὰ τὸ τῆς ἀμνηστείας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ νόμοι κηρύττονται ὅτι παύουσι προσωρινῶς, αὐτὸ δὲ, τὸ ὁποῖον πράκειται νὰ κάμωμεν ἡμεῖς, εἶναι μοναδικὸν, διότι ἐρχόμεθα νὰ πλάσωμεν μίαν νέαν Ποινικὴν Δικονομίαν ἐξαιρετικὴν, ἡ ὁποία δὲν μέλλει νὰ ἰσχύσῃ εἰμὴ δι' ὡρισμένας περιστάσεις· εἶναι μία ὑπεκφυγὴ ἀπὸ τὰς διαθέσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς βουλήσεώς του κατήργησε τὴν ἀμνηστείαν, καὶ τὸ ὁποῖον τότε οὕτω πως ἐσκέφθη, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀφορμὴ νὰ δεχθῇ πέραν τῶν νόμων συμπάθειαν πρὸς τὰ κοινὰ ἐγκλήματα, διὰ νὰ ἤμεθα δὲ ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν ἀποφάσεων, εἰ μὲν οἱ φυγόδικοι, περὶ ὧν πράκειται, ἔπραξαν πολιτικὰ ἐγκλήματα μόνη ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ τοὺς ἀμνηστεύσῃ, εἰ δὲ πρόκειται περὶ κοινῶν ἐγκλημάτων, πᾶσα πρὸ αὐτοὺς ἐξαιρετικὴ συμπάθεια προσβάλλει τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι, Κύριοι, οἱ ὁποῖοι μὲ ἔπεισαν νὰ εἴπω τὰ ὀλίγα ταῦτα πρὸς τὴν Βουλὴν, ὅπως συστήσω εἰς αὐτὴν ὅτι πρέπει νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου. Ὁμολογῶ, Κύριοι, ὅτι εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τῳόντι συνέβησαν ἐγκληματικαὶ πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐπολλαπλασίασαν τὴν φυγοδικίαν, ἀλλ' εἰ μὲν ἡ φυγοδικία αὕτη ἔμεινε ἔκτοτε ἀθῶα νεωτέρων ἐγκλημάτων, τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις διαθέτει εἶναι ἱκανὰ διὰ νὰ περατώσῃ τὰς ἀνακρίσεις καὶ διὰ νὰ προκαλέσῃ τῆς δικαιοσύνης τὴν ἀπόφασιν ταχύτατα· ἂν δὲ οἱ φυγόδικοι ἐκεῖνοι ἔλαβον μέρος εἰς μεταγενέστερα ἐγκλήματα, οὔτε ἄξιοι προστασίας τινὸς εἶναι, οὔτε ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ προκειμένου προστατεύονται. Τὸ

κακὸν λοιπὸν, αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀπαντᾷ· θέλουσιν ἐξακολουθήσει, διότι οἱ φυγόδικοι, οἱ ὁποῖοι τῷόντι προξενοῦσι τὰς μεγάλας ἀνωμαλίας, οἱ ὁποῖοι διατηροῦσι τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζετε σήμερον, αὐτοὶ εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐξακολούθησαν νὰ πράττωσιν, εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε συνεργοῦντες, ἐγκληματικὰς πράξεις.

ΣΗΜ. Τὸ περὶ φυγοδίκων νομοσχέδιον ἐπεψηφίσθη δι' ἀναστάσεως.

XXII

ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ ΠΕΡΙ ΑΥΞΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΦΟΡΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

23 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1867

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ὁ ἐπὶ τῶν ζώων φόρος διὰ τὸ 1867 ὡρίζετο: ἐπὶ τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων λ. 35 κατὰ κεφαλήν· ἐπὶ τῶν ὄνων λ. 70· ἐπὶ [illegible] ζώων καὶ χοίρων δρχ. 1,10.

Κατὰ τοῦ νομοσχεδίου ὡμίλησε πρῶτος ὁ κ. Σ. Πετιμεζᾶς, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Κεχαγιᾶς, μεθ' ὃν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ λαβὼν τὸν λόγον εἶπε:

Κύριοι!

Δεν εἶχον σκοπὸν νὰ ὁμιλήσω σήμερον, ἀλλὰ λαμβάνω τὸν λόγον μόνον διὰ ν' ἀπαντήσω εἰς τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν [illegible] τινας παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε περὶ τῆς οἰκονομ[illegible] τῆς παρελθούσης Κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον.

Δὲν εἶναι ὅλως διόλου ἀληθὲς, οὔτε πιστεύω ὅτι τὸ φρον[illegible] τιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν (καὶ ἂν τὸ εἶπε, τὸ εἶπε δι[illegible] ἀπάντησιν εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ λαλήσαντα,) ὅτι ἡ Κυβέρνησις [illegible], [illegible] φρόνει ὅτι, μὴ πληρόνουσα, ἐφήρμοζεν οἰκονομικὸν σύστημα.

Ἀγνοῶ ἂν ὑπάρχῃ τις τῶν πολιτευομένων ἐν Ἑλλάδι, ὅστις νὰ ἔχῃ

τοιαύτην ἀρχήν· ἀλλὰ ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, διότι δὲν εἶναι ἀρχὴ, δὲν εἶναι σύστημα, εἶναι ἀνοησία.

Ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, ὅταν ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα, εὗρε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ὅπως εἶναι παρὰ πάντων ὁμολογούμενον, καὶ τὴν ἀθλίαν αὐτὴν κατάστασιν εἶχε τὸ δικαίωμα μᾶλλον πάσης ἄλλης νὰ τὴν καταδείξῃ, διότι οὔτε εἰς τὰ ἐλλείμματα ἔλαβε μέρος, οὔτε εἰς τὰ δάνεια συνετέλεσεν, οὔτε εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ προήδρευσεν.

Ὠφείλαμεν, Κύριοι 24,000,000 δραχμῶν εἰς χρέος κινητὸν, ὅπερ ἐστὶ τὰ 7/8 τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους. Ἐκ τούτου μέγα ποσὸν, περίπου 15,000,000 ἢ 16,000,000, εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν χρεῶν, τὰ ὁποῖα καταπιέζουσι τὸ ταμεῖον καὶ φέρουσι πρόσκομμα εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους δαπανῶν· ἀρκοῦμαι νὰ σᾶς ἀναφέρω ὅτι τὸ δάνειον τοῦ Βούρου καὶ τὰ ἔντοκα γραμμάτια τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑπτανήσου ἀνέβαινον εἰς 11 ἑκατομμύρια, καὶ ὅτι συγχρόνως ὠφείλαμεν ὁλόκληρον τὸν Μάϊον, ἤτοι 2 ἑκατομμύρια, καὶ ἕτερα 2 1/2 ἑκατομμύρια ἐκ παρελθόντων μηνῶν τῶν δυω χρήσεων. Εὕρομεν προσέτι προϋπολογισμὸν μὲ ἐξωγκωμένα ἔσοδα καὶ ἐλλιπῆ ἔξοδα, ἤτοι ἔλλειμμα σπουδαῖον ἀντὶ πλεονάσματος.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὗρεν ἡ Κυβέρνησις τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ὅταν ἦλθε τὸν Ἰούνιον εἰς τὴν ἐξουσίαν. Τί δύναται νὰ ἐξάξῃ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀποδεικνύων διὰ τῶν πιστώσεων, τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς βάρος τοῦ 1866, διὰ τῶν ὑπολογισμῶν, τοὺς ὁποίους ἔκαμε, τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως καὶ τῶν ἐξόδων, τί δύναται, λέγω, νὰ ἐξάξῃ εἰς βάρος τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, ἥτις ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ 1866 διεχειρίσθη τὰ δημόσια μόνον ἐπὶ ἓξ μῆνας, ἐνῷ ἡ χρῆσις διαρκεῖ μῆνας εἰκοσιδύο ; ἥτις δὲν συνέταξε τὸν προϋπολογισμὸν, διὰ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι κακῶς ὑπελόγισε τὰ ἔξοδα καὶ τὰ ἔσοδα ; ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ νομοθετικὰς μεταβολάς ; Τί δύναται νὰ εἴπῃ κατὰ Κυβερνήσεως, ἥτις ἔσπευσεν μετὰ θάρρους καὶ τόλμης πολλῆς καὶ πολλῆς πεποιθήσεως νὰ κάμῃ, ὅ,τι ἦτο δυνατὸν εἰς αὐτὴν, νὰ σώσῃ ὄχι τὸ ὅλον, ὅ,τι ἠδύνατο νὰ σώσῃ, νὰ φέρῃ περιστολὴν εἰς τὰς δαπάνας τοῦ Κράτους, ὅσον αἱ ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς διοικήσεως ἐπέτρεπεν ; Ὑποθέσατε ὅτι τὸ ἔλλειμμα ἀνέβαινεν ὄχι εἰς 3,000,000, καθὼς εἶπεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλὰ εἰς 4,000,000. Ἔσφαλεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, ἥτις οὐδὲν ἐσπατάλησε καὶ χωρὶς νὰ παραβλαφθῇ ὁ μηχανισμὸς τῆς διοικήσεως, ἔστω 500,000, 800,000, 1,000,000, δραχμῶν, εἶναι ἀδιάφορον, οἰκονόμησεν ;

Δὲν δύναται λοιπὸν κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην, ἐὰν

παρουσιάσθη ἔλλειμμα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ 1866, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ τις τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὴν ἐπαινέσῃ, δὲν τοῦ εἶναι ὅμως ἐπιτετραμμένον διόλου νὰ τὴν κατηγορήσῃ. Ἐὰν τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀναγκαζομένη ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐφήρμοσεν, ἤθελεν ἐφαρμόσει καὶ ἡ προκάταχος Κυβέρνησις, ἥτις διεχειρίσθη ἐπίσης τὰ δημόσια τοὺς πρώτους ἓξ μῆνας τοῦ ἔτους, ἠθέλομεν ἔχει τὸ διπλάσιον ποσὸν οἰκονομίας ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἰκονομίσαμεν, καὶ ἐὰν ἀπὸ τοῦ 1865 ἤθελε ληφθῆ τὸ μέτρον τῆς περιστολῆς τῶν ἐξόδων, ἠθέλομεν ἔχει τετραπλασίας οἰκονομίας, ἐπομένως καὶ τὰ ἐλλείμματα ὀλιγώτερα καὶ τὰς δαπάνας ὀλιγωτέρας καὶ ἐπομένως καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν φόρων μικροτέραν ἢ οὐδαμῶς.

Μεταβαίνω εἰς εἰδικώτερά τινα, τὰ ὁποῖα ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀνέφερε. Δὲν εἶναι ἀληθές, Κύριοι, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἔδωκεν ἀδείας εἰς τὸν στρατὸν, παραγνωρίσασα τὴν ἀνάγκην τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἥτις εἶναι ὁ μόνος καὶ κύριος λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου δικαιολογοῦνται οἱ φόροι. Ὅσαι ἄδειαι φαίνονται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶναι προγενέστεραι τῆς ὑπουργίας μας, εἶχον δοθῆ ἀπὸ πρὶν αἱ ἄδειαι εἰς τοὺς στρατιώτας, Ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν ἄδειαν, ὡς λέγετε σεῖς. Τὴν δὲ στρατολογίαν δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὴν περιέστειλεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἐξεβίασε, καὶ ἂν ἦτο παρὼν ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, δὲν ἤθελε τὸ ἀρνηθῆ, μολονότι δὲν πιστεύω ν' ἀρνηθῆ τοῦτο καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Εἰς τοὺς δύο νομοὺς, οἵτινες κατὰ δυστυχίαν ὑποφέρουσιν ἀπὸ τὴν ληστείαν, τὸ πρῶτον μέλημα τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ἦτο νὰ συγκεντρώσῃ ἀρκετὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, καὶ συνεκέντρωσε περὶ τοὺς 800 στρατιώτας εἰς ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ ὅταν, καθὼς εἴδετε, τὸ ἀπήτησαν αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις, καὶ στρατόπεδα ἐσχηματίσαμεν ἐκ 2,000 στρατοῦ ἕκαστον, τὰ ὁποῖα εἶχον διπλῆν ἀποστολὴν, καὶ ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν, χάριν τῆς ἀσφαλείας.

Εἶναι καλὸν ἐπομένως νὰ μὴ κατακρίνῃ τις τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους, ἐκεῖ ὅπου ὤφειλε νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ. Ἐξετάσατε τὰ ἀποτελέσματα τῆς διοικήσεώς μας ὡς πρὸς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι πολλοὶ λησταὶ ἐφονεύθησαν καὶ 680 φυγόδικοι παρεδόθησαν εἰς τὴν δικαιοσύνην.

Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἀντικείμενον συζητήσεως, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐζητήθη ὑπὸ τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως πίστωσις, παρατηρῶ ὅτι τὸ ποσὸν αὐτὸ δὲν εἶναι τῆς διαχειρίσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης. Ποσὰ ὁρισθέντα διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς ὡρισμένας ἀνάγκας, ἐδαπανήθησαν εἰς ἀνάγκας ἄλλας ἀπὸ παρελθούσας Κυβερνήσεις, αἱ δὲ προβλεφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ

ἀνάγκαι ἔμειναν ἀθεράπευτοι καὶ γογγυσμὸς ὑπῆρχε πολὺς ἐκ μέρους τῶν πιστωτῶν. Ἂν ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἔκαμε πληρωμὰς ἢ ὄχι, τὸ ἀγνοῶ· τοῦτο μόνον βεβαιῶ, ὅτι ἡ πίστωσις ἀφορᾷ ποσὸν παρελθούσης χρήσεως.

Ἐπίσης δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐθεωρήσαμεν τὸ κινητὸν χρέος, τὸ ὁποῖον παραλύει τὴν διαχείρησιν τῶν οἰκονομικῶν, ὡς πρᾶγμα ἀδιάφορον. Ἐξ ἐναντίας καὶ αἱ οἰκονομίαι, τὰς ὁποίας ἐφέραμεν, προέρχονται ἐκ τῆς ἐναντίας ἰδέας, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ εἴπομεν εἰς τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα ἔκθεσίν μας· διότι ὡς πρώτιστον πρόσκομμα τῆς διοικήσεως τὸ ἐθεωρήσαμεν καὶ ὡς πρωτίστην ἀνάγκην τὴν θεραπείαν τῆς πληγῆς ταύτης ὡμολογήσαμεν. Ἐξετάσαντες δὲ ἐκ τοῦ κινητοῦ τούτου χρέους πόσον ποσὸν ἐμποδίζει πρωτίστως τὴν πρόοδον τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, ὡμολογήσαμεν τὴν ἀνάγκην ἑνὸς δανείου ἐκ 5,000,000, διότι βεβαίως εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ διαχείρισις οἰκονομικὴ, ὅταν τοσοῦτον κινητὸν χρέος ἔρχεται καὶ ἀπορροφᾷ τὰ ἔξοδα τῆς τρεχούσης χρήσεως καὶ ἐμποδίζῃ τὰς πληρωμὰς τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς.

Σᾶς παρακαλῶ δὲ νὰ πιστεύσητε, Κύριοι, ὅτι ὄχι μόνον τοῦτο δὲν ἐλάνθασε τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα, ἥτις συζητεῖται σήμερον, ἡ περὶ αὐξήσεως τῶν φόρων· κατ' ἐμὴν γνώμην, περιλαμβάνεται εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο διαφωνῶ πρὸς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Καλαβρύτων*, ὅστις ἀποκρούει κατ' ἀρχὴν τὴν αὔξησιν τῶν φόρων· τοὐλάχιστον διὰ τὸν ἑαυτόν μου, Κύριοι, ὁμιλῶν, τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν τὴν προσβάλλω. Ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα, ὤφειλε νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, ὡς σᾶς ἐξέθεσα, καὶ σκεφθεῖσα εἶπεν ὅτι ἐκ παντὸς τρόπου πρέπει νὰ περιστείλῃ τὰς δαπάνας καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἑνὸς δανείου 5,000,000, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρησιν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐρευνήσαντες ἐκ νέου τὴν διοίκησιν ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν πολιτικῶν περιστάσεων, τὴν ὁποίαν πάντες γνωρίζετε, εἴδομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἀκόμη ἑτέρων θυσιῶν.

Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑπέβαλεν ἔκθεσιν εἰς τὸν Βασιλέα περὶ τῆς διαχειρίσεώς του εἶπε τὰ ἑξῆς· «Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην ἑνὸς δανείου διὰ ν' ἀποσβέσωμεν τὸ κινητὸν χρέος καὶ οὕτω νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν τρέχουσαν χρῆσιν τὰς προκαταβολὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμεν αὕτη εἰς ἀπόσβεσιν μεγάλου ποσοῦ τοῦ κινητοῦ χρέους, ὅπως χρησιμεύσωσιν αὗται εἰς θεραπείαν τῶν ἰδίων της ἀναγκῶν·» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἴπομεν, ὡς σᾶς προανέφερον ἐξ ἀρχῆς, καὶ φαίνεται εἰς αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Βασιλέα. «Ἐ-

* Τὸν κ. Σ. Πετιμεζᾶν.

χομεν ὡσαύτως χρείαν δανείου διὰ νὰ χορηγήσωμεν προκαταβολήν τινα εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργεῖον καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, ὅπως διασκευάσῃ καὶ συμπληρώσῃ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰ ἐφόδια τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, καθ' ὅσον μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ὁ πρότερον ὑπάρχων στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν δὲν ἐπαρκοῦσι πλέον εἰς τὰς χρείας τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους· συμπληρούμενα δὲ ὅτε στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν ἔχουσιν ἀνάγκην ὅπλων καὶ τῶν ἄλλων ἐφοδίων· ἐξ ἄλλου μέρους αἱ ἐπελθοῦσαι πρὸ ὀλίγου μεταρρυθμίσεις εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ τὸ ναυτικὸν τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς Ἀνατολῆς ἐπιβάλλουσι τὴν ὑποχρέωσιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ τελειοποιήσῃ καὶ αὐτὴ τὸν ὁπλισμόν της, καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται οὔτε νὰ κωφεύσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην, οὔτε νὰ τὴν ἀναβάλῃ, χωρὶς νὰ κατακριθῇ, καὶ δικαίως, ὅτι προδίδει τὰ ἱερώτερα αὐτῆς καθήκοντα».

Δὲν ἐννοῶ, Κύριοι, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ἀπεφάσιζε ῥητῶς τὸ ζήτημα περὶ αὐξήσεως τῶν φόρων, διότι διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους, εἴτε διοικητικῶς, εἴτε καὶ νομοθετικῶς διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως μέρους τοῦ διοργανισμοῦ, ὅστις διέπει τὴν διοίκησιν, πιθανὸν νὰ εἴπῃ, εἴτε ὁ Ὑπουργὸς τῆς οἰκονομίας ἐκεῖνος, εἴτε ἄλλος τις, ὅτι πλὴν τῆς τακτικῆς καὶ ἡ ἔκτακτος ὑπηρεσία τῆς διοικήσεως δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ προσθήκης φόρων, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐνόντων σκεπτόμενος, δὲν φρονῶ κατάλληλον τὴν περίστασιν τοιαύτης συζητήσεως.

Διὰ τοῦτο παραδέχομαι ὅτι, ὅπως κατορθωθῇ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δάνειον, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἀνάγκας τοῦ τρέχοντος χρέους, καὶ τὸ δάνειον, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὰς ἀφορμάς, τὰς ὁποίας ἠκούσατε ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπαιτεῖται αὔξησίς τις φόρων. Δὲν εἶμαι ὅμως σύμφωνος μετὰ τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, ὅτι οἱ φόροι δύνανται νὰ ἦναι τόσον ὑπερβολικοί, ὅσον τοὺς προτείνει ὁ κ. Ὑπουργός. Ὁ κ. Ὑπουργὸς γνωρίζει κάλλιστα, ὅτι αἱ κυβερνήσεις δὲν πρέπει νὰ ζητῶσι τόσα, ὅσων ἔχουσιν ἀνάγκην, ἀλλὰ τόσα, ὅσα οἱ φορολογούμενοι δύνανται νὰ δώσωσι. Δὲν πιστεύω, Κύριοι, ὅτι εἶναι οὔτε φρόνιμον, οὔτε κατορθωτὸν νὰ αὐξηθῶσι διὰ μιᾶς οἱ φόροι εἰς 40 τοῖς $^0/_0$ καὶ ἐπέκεινα. Εἶναι πράγματα ἀκατόρθωτα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ψηφίζωνται, δύνανται νὰ ἐκβιάζωνται, ἀλλὰ δὲν θέλουσι ποτὲ πλουτίσει, ἀπεναντίας θέλουσιν αὐξήσει τὴν πενίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐλαττώσει τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους. Ὡς πρὸς τὸν φόρον ἰδίως τῶν ζώων, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται σήμερον, νομίζω ὅτι ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς περιλαμβάνει τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς, ἐκτὸς μόνον ὡς πρὸς τὰ μικρὰ ζῶα· διότι δὲν δύναμαι νὰ ἐν-

νοήσω διατὶ τὰ μικρὰ ζῶα ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήρεσε, καὶ διατὶ εἰς αὐτὰ τὴν αὔξησιν εἰς 40 τοῖς $^0/_0$ ἐθεώρησεν οὐχὶ ὑπερβολικὴν, ἀλλὰ τὴν ἐθεώρησεν ὑπερβολικὴν ἐπὶ τῶν μεγάλων ζώων. Οὔτε μὲ πείθει ἡ παρατήρησις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτι ἐπὶ τῆς Βαυαροκρατίας ἐπληρόνετο τοιοῦτος φόρος, διότι δὲν πιστεύω, οὔτε τὸ μέτρον τοῦ φόρου ἐκείνου, οὔτε τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἦναι ἀξιομίμητα. Μάλιστα, ἀφοῦ εἴχομεν 25 λεπτὰ κατὰ κεφαλὴν εἰς ἐποχὴν, ὅτε δωρεὰν ἡ Κυβέρνησις ἔδιδε τὰ λιβάδια εἰς τοὺς κτηνοτρόφους, νομίζω ὅτι κατὰ μείζονα λόγον μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος μέγα μέρος τῶν λιβαδίων ἐκθέτει εἰς δημοπρασίαν πρὸς ὄφελος τῶν δήμων καὶ τοῦ δημοσίου, δὲν εἶναι δικαιολογημένη ἡ αὔξησις. Μόλαταῦτα δύναται νὰ γείνῃ αὔξησις διὰ τὴν ἔκτακτον ἀνάγκην, ἡ ὁποία παρουσιάζεται. Ὑποστηρίζω λοιπὸν τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ φόρος τῶν μικρῶν ζώων πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς 20 ἀντὶ 30, ὥστε ὁ ἐπὶ τῶν ζώων φόρος ν' αὐξήσῃ πρὸς 20 καὶ οὐχὶ πρὸς 40 τοῖς $^0/_0$.

Προκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἀνελθὼν καὶ ἐκ δευτέρου τὸ βῆμα εἶπεν:

Κύριοι!

Ατυχως ἀναγκάζομαι καὶ ἐκ δευτέρου νὰ λάβω τὸν λόγον, καίτοι μὴ ἔχων σκοπὸν οὔτε ἅπαξ νὰ λαλήσω.

Παραξενεύομαι, Κύριοι, πῶς ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κατεδίκασε τοσοῦτον πολὺ τὸ σύστημα τῶν οἰκονομιῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ σύστημα τοῦτο ἐδικαιολόγησεν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὡς ἀνάγκην ἀναπόδραστον καὶ ἀναπόφευκτον. Θαυμάζω, Κύριοι, πῶς τὸ κατεδίκασε, ὅταν αὐτὸ ἦναι τὸ σύστημα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, διαρκέσαν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς σήμερον. Ἴσως δὲν εἶναι τὸ σύστημα τῶν Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι διῴκησαν, ὁμολογουμένως ὅμως εἶναι τὸ σύστημα, ὅπερ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, τὸ ἔθνος καθιέρωσεν. Ἅμα συνῆλθεν ἡ Συνέλευσις, Κύριοι, ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων της ὑπῆρξεν ἡ ἐλάττωσις τῶν ἐξόδων· καὶ σεῖς ἀκόμη ὡς Βουλὴ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἐνησχολήθητε πέρυσιν. Ὁποῖος εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1864; προϋπολογισμὸς, ὃν συνέταξεν ἡ Συνέλευσις, τὸν ὁποῖον ἔλαβε καιρὸν νὰ συζητήσῃ καὶ ἐπεξεργασθῇ· αὐτὸς καταβιβάζει τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους εἰς 24 ἑκατομμύρια. Ὁπόσον παρέλαβε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους ἡ ἐπανάστασις; εἰς 28 ἑκατομμύρια τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1862 χωρὶς νὰ περιλάβῃ οὔτε

ἐν ἐξόδῳ τῆς ἐπαναστάσεως· ἐννοῶ τὰς πιστώσεις μέχρι τοῖς 10 Ὀκτωβρίου 1862. Τὸν κατεβίβασε λοιπὸν εἰς 24 ἑκατομμύρια ἡ ἐπανάστασις διὰ τοῦ συστήματος τῶν οἰκονομιῶν, Κύριοι. Ἡ καταβίβασις αὕτη δὲν ὀφείλεται παρὰ μόνον εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα, διότι γνωρίζετε ὅτι ἡ Συνέλευσις τοὺς ἠλάττωσε τοὺς φόρους ἀντὶ νὰ τοὺς αὐξήσῃ.

ΚΥΠΡΙΑΔΗΣ. Εἰς τὰ 1863 ὑπῆρχεν ἔλλειμμα 5 ἑκατομμυρίων.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ἐγὼ, ἴσως παρεξηγήθην, δὲν κατηγορῶ τὸ σύστημα αὐτό· ἐγὼ λέγω, ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν φέρει τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα ὅπως ἐφηρμόσθη. Ἐγὼ ἔχω οἰκονομίας εἰς τὸν προϋπολογισμόν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ μνήμη μου, ἡ ἀγόρευσις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἦτο, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ σύστημα τῶν οἰκονομιῶν.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ὄχι· τὸ σύστημα ὅπως ἦλθε μεμονωμένον, εἶπα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν ἐννοῶ τί θέλει νὰ εἴπῃ περὶ συστήματος μεμονωμένου. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι δὲν ἔχομεν οἰκονομικὸν σύστημα μὲ γενικὰς οἰκονομίας. Ἡ ἀγόρευσίς μου ἡ πρώτη ἦτο πολὺ εἰλικρινὴς καὶ περιεῖχεν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐν ἀρχῇ καὶ μετέπειτα. Καὶ ἀπὸ τὴν ψῆφόν μου ἀκόμη εἰς τὸ νομοσχέδιον περὶ αὐξήσεως τοῦ φόρου τῶν ζώων, βλέπετε τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης. Λέγω λοιπὸν ὡς πρὸς τὰς οἰκονομίας, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν οἰκονομιῶν εἶναι πολιτικὴ τοῦ ἔθνους. Σᾶς ἀναφέρω δὲ τὸ 1864 μόνον, διότι παρουσιάζει ἔλλειμμα μόνον 500 χιλιάδων δραχμῶν· καὶ τοῦτο ἂς χρησιμεύσῃ ὡς ἀπάντησις εἰς τὸν κ. Κυπριάδην, ὅστις μοὶ ἀνέφερε τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1863.

ΚΥΠΡΙΑΔΗΣ. Ἐξετάζω τὰ μετὰ τὸ 1862 καὶ εὑρίσκω ἔλλειμμα 5 ἑκατομμύρια.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τὸ 1863; ἀλλ' ἐπλήρωσε χρέη τοῦ 1862 ἀρκετὰ, διότι ἐπλήρωσε τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὴν Ἀτμοπλοϊκὴν Ἑταιρίαν, εἰς τὰ ταμεῖα τῶν συντάξεων περίπου 1,700,000, τοῦ ὁποίου τὰ $^5/_{12}$ ἀνήκουσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὴν τακτικήν.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Τοῦ 1863 εἶναι πολὺ ἀνώτερον, ἀλλὰ συμπεριελήφθη τὸ δάνειον. . . .

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὅλαι αὐταὶ αἱ συζητήσεις εἶναι περιτταὶ, διότι πρόκειται περὶ τοῦ 1864, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Συνέλευσις ἔφερεν ἐλάττωσιν τοσαύτην, ὥστε τὸν κατεβίβασεν εἰς μόνον 24 ἑκατομμύρια· καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἦτο ἀληθὴς, διότι ἔφερε ἔλλειμμα 500 χιλιάδων δραχμῶν.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. 23 καὶ $^1/_2$.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀδιάφορον· τὸ τελικὸν ἔλλειμμα εἶναι τοιοῦτον. Δὲν ἐννοῶ, Κύριοι, διὰ νὰ ἐπαινέσῃ τις τὸ σύστημα τὸ ἴδιον νὰ ἀναφέρῃ

τὰς ἀτελείας τοῦ συστήματος τῶν προκατόχων του χωρὶς νὰ φέρῃ τινὰς ἀποδείξεις, ἵνα πληροφορηθῇ ἡ Βουλή. Ἐγὼ σᾶς ἐπρότεινα καὶ παρακαλῶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ μοὶ φέρῃ κατάστασιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, καθ᾽ ὃν χρόνον ἀφῃρέθησαν δεκατέσσαρες ἢ καὶ περισσότεροι ὑπάλληλοι, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι αἱ ἐργασίαι κατὰ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα εἶναι κατὰ τὰ πλεῖστα ἀνώτεραι τῶν ἐργασιῶν κατὰ τοὺς πρώτους ἓξ μῆνας τοῦ 1866, καθ᾽ οὓς ὑπῆρχεν ὁλόκληρον τὸ προσωπικόν. Τὸ σύστημα λοιπὸν αὐτὸ εἶναι αὐτὸ τοῦ ἔθνους, δὲν δύναται νὰ καταδικασθῇ διὰ τὸν λόγον ὅτι παρουσιάζει ἀποτελέσματα εὐάρεστα. Καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ ἐπιδέχεται τελειοποιήσεως καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογήν του. Τί ἠθέλατε νὰ κάμῃ, Κύριοι, ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, ὅταν ἦλθεν εἰς ἣν κατάστασιν σᾶς εἶπον πρὸ ὀλίγου; Εἴχομεν παράδειγμα ἄλλην διαφορετικὴν διαχείρισιν εἰς περιστάσεις οἰκονομικῆς στενοχωρίας· ἀλλὰ νομίζετε ὅτι αὐτὸ ἔπρεπε ν᾽ ἀκολουθήσωμεν; Σᾶς ἀναφέρω αὐτὴν τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν, ἥτις διηύθυνε τὸ κράτος ἕξ μῆνας· εὑρέθη εἰς ἀπορίαν, ἐδανείσθη 1 1/2 ἑκατομμύριον, καὶ τὸ ἐδανείσθη παραβιάζουσα καὶ τοὺς νόμους, διότι δὲν εἶχε νόμον νὰ δανεισθῇ ὑπ᾽ αὐτοὺς τοὺς ὅρους· οὔτε ἑνὸς ὀβολοῦ οἰκονομίαν ἐνόμισεν ὅτι ἦτο δίκαιον νὰ κάμῃ· καὶ τὸ δάνειον αὐτὸ ἐπηρεάζει οὐχὶ κατ᾽ ὀλίγον τοὺς φόρους. Καὶ εἰς τὰ 1865 κακὴ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους· δὲν ἔγεινεν ὅμως παραμικρὰ οἰκονομία. Ἦτο σύστημα ἀξιόμεμπτον ἐκεῖνο, καὶ ηὔξησεν ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε εἰσεπράχθησαν ἔκτακτοι φόροι μὴ ὑπάρχοντες εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1865.

Θέλετε λοιπὸν, Κύριοι, νὰ συγκρίνητε τὰ οἰκονομικὰ συστήματα τῶν διαχειρίσεων; Συγκρίνατε αὐτὰ καθ᾽ ὁλοκληρίαν, μὴ θελήσητε νὰ ῥίψητε τοὺς δισταγμοὺς ἐκεῖ, ὅπου ὀφείλετε ἐπαίνους. Ἐὰν δὲ, Κύριοι, αἱ ἀποθῆκαι δὲν εἶχον πολεμεφόδια καὶ πυρίτιδα, ἐγὼ δὲν ἀπαντῶ εἰς τὸν ἀξιότιμον Πρωθυπουργόν.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς προσέθηκεν ἀκόμη ὅτι ἀπόδειξις τῆς μὴ ἐπιτυχίας τῶν οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφέρθησαν, εἶναι ὅτι ἀναχωρήσασα ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἀπὸ τὰ πράγματα κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου, ἀφῆκεν ὀφειλόμενα περισσότερα, ἀφ᾽ ὅ,τι ἦσαν ὅταν παρέλαβε τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἦναι ὀρθὴ ἡ παρατήρησις αὕτη πρέπει νὰ μάθητε, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δὲν ἐξώφλησέ τινα τῶν κινητῶν χρεῶν, τὰ ὁποῖα εὗρῆκε· διότι, ἐὰν ὑποθέσητε τοῦτο, ἐννοεῖτε, ὅτι ἡ διαφορὰ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν. Εὗρῆκεν, ἀξιότιμε Πρωθυπουργέ, κατὰ τὴν 10 Ἰουνίου ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν ἐντόκων γραμματίων, δηλ. 6,000,000 δραχμῶν εἰς κυκλοφορίαν, ναὶ ἢ ὄχι; Τὸ εὗρῆκεν· ἀλλὰ ἀπὸ ἓξ ἑκατομμύρια καὶ τόσας χιλιάδας, δηλ. ὑπεράνω τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ νόμος ἐπιτρέπει,

ὅταν ἀνεχώρησεν, ἦσαν ἐξωφλημένα ἓν ἑκατομμύριον τοὐλάχιστον. Εἶναι τοῦτο ἢ ὄχι ἐλάττωσις τοῦ κινητοῦ χρέους; Εὗρηκεν ἢ ὄχι χρέη τινὰ ὀφειλόμενα καθὼς τοῦ Βούρου, πρὸς τὴν Τράπεζαν τὴν Ἰονικὴν κτλ. καὶ ἐξώφλησεν ἄλλα μὲν καθ' ὁλοκληρίαν, ἄλλα δὲ ἐν μέρει; Ἠλάττωσε λοιπὸν τὸ κινητὸν χρέος, καὶ διὰ τοῦτο παράδοξον δὲν εἶναι νὰ ἦναι ἡ διαφορὰ τῶν δύο χρήσεων μεγαλειτέρα. Ἂν δὲ θέλετε, πρόχειρα ἔχετε τὰ μέσα σεῖς ἡ Κυβέρνησις νὰ μᾶς φέρετε μίαν κατάστασιν συγκριτικήν· ἀλλ' ἐπαναλέγω ὅτι μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἡ κατάστασις ἐκείνη καὶ ἀφοῦ ἔλθῃ, δὲν δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐξώδευσεν ἀφ' ὅ,τι ἦτο ἐψηφισμένον καὶ ὠφείλετο νὰ ἐξοδευθῇ, ἐξώδευσεν ἓν ἑκατομμύριον ὀλιγώτερον.

Μίαν τελευταίαν παρατήρησιν ὤφειλεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς νὰ κάμῃ διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν ὕλην ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον ὠλίσθησε χωρὶς νὰ προκληθῇ· ἂν ἡ οἰκονομία ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν θέσεων, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐπεζήτησεν, ἦτο ἀτυχεστέρα ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε* ἐπρότεινεν ὁ αὐτὸς κύριος Πρωθυπουργὸς, τῆς ἐπιβολῆς εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τοῦ ἐντόκου γραμματίου. Σᾶς εἶπα καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀγόρευσίν μου, Κύριοι, ὅτι δὲν νομίζω κατάλληλον τὴν ὥραν ἵνα ἔλθωμεν εἰς ἀντεγκλήσεις, καὶ τοῦτο τὸ παρετηρήσατε ἀπ' ἀρχῆς τῆς Συνόδου· καὶ ἄλλοτε προεκλήθημεν πολλάκις, ἀλλὰ δὲν ἀπηντήσαμεν, ἐλπίζοντες ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει συνειθίσει εἰς τὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως ἐγεννήθησαν καὶ τῶν ὁποίων συνέχεια εἶναι αἱ σημεριναί. Ἠλπίζομεν δὲ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις συνείθισεν εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς, ἐνόησε τὰς ἀξιώσεις καὶ αὐτῶν, καὶ δὲν ἤθελε δώσει ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ἐξέτασιν παρελθούσης πολιτικῆς κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν παρά ποτε ἄλλοτε πρέπει νὰ προέχωσι τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμονοίας, ὄχι βεβαίως ἄνευ ὅρων, μὲ τυφλοὺς ὀφθαλμούς· διότι τότε ἠθέλομεν καθιερώσει τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἰδέα, καὶ ὅταν δὲν ἐκτελεσθῇ, εἶναι ζήτημα ἀδιάφορον. Βεβαίως, Κύριοι, ὑπάρχει διαφορά τις μεταξὺ τῶν πρώτων λόγων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑστάτων λόγων· διότι, ὅταν ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τῳόντι ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν ἀνωμαλίαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος ἐγένοντο τὸ ἀντικείμενον τῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων, αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς κράτους καὶ ὡς ἔθνους. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν μεταβολὴ τῶν περιστάσεων ἡ συμβᾶσα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βεβαίως ἀπή-

---

* Ἰδὲ σελ. 463 § δ'.

τει παρεκτροπήν τινα άπό τό αύστηρόν οίκονομικόν σύστημα, τό όποῖον είς τήν άρχήν ό ύπουργός τῶν Οίκονομικῶν ήδύνατο νά έκτελέση. Ή δέ παρατήρησις, τήν όποίαν έκαμεν ό άξιότιμος Πρωθυπουργός ώς πρός τό πρῶτον σύστημα τῆς Κυβερνήσεως έκείνης, κατά τό όποῖον ή Κυβέρνησις ήρκεῖτο νά προμηθευθῇ έν δάνειον 5,000,000 μόνον διά νά έπέλθη ή τακτοποίησις είς τά οίκονομικά, λέγω ὅτι ή παρατήρησις έκείνη δέν εἶναι έπιτυχής, διότι είς ὅλα τά ἔθνη δέν έπῆλθε ποτέ ή ίδέα νά έξαλείψωσι καθ' όλοκληρίαν τό κινητόν χρέος καί νά τό μεταβάλωσι είς χρέος πάγιον· αύτή ή Γαλλία, ὅταν ἔκαμε τάς οίκονομικάς μεταρρυθμίσεις ό Φοῦλδ, έν μέρος τοῦ κινητοῦ χρέους, 300,000,000 φράγκα, αύτά μόνον έστερεοποίησε, καί τήν σήμερον ἔχει ύπέρ τά 150,000,000 κινητοῦ χρέους· διότι τό κινητόν χρέος, ὅταν ἦναι τόσον έλαφρόν άναλόγως πρός τόν προϋπολογισμόν, ὅταν συνιστᾷ καί άπαιτήσεις, αί όποῖαι δέν καταπιέζουσι, δύναται νά ύπάρχη άνενοχλήτως. Εἶναι δέ άτυχές οίκονομικόν σύστημα έκεῖνο, τό όποῖον, είς ὥραν καθ' ἥν ἔχει ἄλλα μεγάλα ἔξοδα καί καθ' ἥν συγχρόνως ἔχει καί παλαιόν μέγα χρέος κινητόν, θέλει καί τάς άνάγκας τάς νέας διά τῶν μεγάλων έξόδων νά τάς άναπληρώση καί τό χρέος τό παλαιόν νά τό έξοφλήση διά νέων φόρων, τούς όποίους πρόκειται νά έπιβάλη. Οί φόροι ἔχουσι τό μέτρον των.

ΣΗΜ. Ἀπορριφθείσης τῆς τροπολογίας τοῦ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ διά ψήφων 85 έναντίον 13, δύο άρνηθέντων, τό νομοσχέδιον έπεψηφίσθη ώς εἶχε δι' άναστάσεως.

XXIII

ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ 1866

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

11 ΜΑΡΤΙΟΥ 1867.

Ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπὴ ἐν τῇ πρὸς τὴν Βουλὴν ἐκθέσει αὐτῆς ὡς πρὸς τὰς αἰτήσεις ἀναπληρωτικῶν καὶ ἐκτάκτων πιστώσεων τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους **1866**, πάσας μὲν τὰς λοιπὰς ἐνέκρινεν ὡς ἀποχρώντως δεδικαιολογημένας καὶ νομίμους, δύο δὲ μόνων (ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ῥούφου) προέτεινε κατὰ πλειοψηφίαν τὴν ἀπόρριψιν. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς ὡς μέλος αὐτῆς τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος.

Ὑπὸ τῆς ἀγορεύσεως αὐτοῦ προκληθεὶς ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε τὰ ἑξῆς:

Κύριοι !

Εννοειτε ὅτι δὲν ἔχει κανεὶς τῶν παρευρισκομένων εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἀξίωσιν νὰ μὲ ἀκούσῃ ν' ἀπαντήσω εἰς τὸν ἀξιότιμον προκαλέσαντα κ. Σωτηρόπουλον. Πρῶτον μὲν διότι ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς οἰκονομικὰς ὁμιλίας εἶναι ἔργον δυσχερές, οἰκονομικὰς ὁμιλίας, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται εἰς ἀριθμούς, οἰκονομικὰς ὁμιλίας, αἱ ὁποῖαι μάλιστα περιέχουσιν ἀορίστους αἰτιάσεις, καὶ πολὺ περισσότερον εἰς οἰκονομικὰς ὁμιλίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι προπαρεσκευασμέναι, ὡς ὡμολόγησεν ὁ προκαλέσας κ. Σωτηρόπουλος, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο μὲ σκοπὸν πολὺ σπουδαῖον, τῆς δικαιολογήσεως μιᾶς πολιτικῆς.

Μολοντοῦτο ἀναγκάζομαι νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κ. Σωτηροπούλου ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἄνευ ἀριθμῶν, ἐπιφυλαττόμενος καὶ ἐγώ, ἀφοῦ ὁ κ. Σωτηρόπουλος τὸ θέλει, νὰ ἔλθω ἄλλοτε εἰς λεπτομερεστέραν ἀπάντησιν τοῦ λόγου του.

Ἐν πρώτοις χρεωστῶ νὰ δικαιολογήσω τὸν ἀπόντα, μολονότι δὲν τὸ ἔπραξεν ὁ κ. Κεχαγιᾶς, ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος αὐτοῦ, ἐννοῶ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον· ἐλπίζω δὲ, ὅτι ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἐπιφυλάττεται νὰ ἔλθῃ μὲ ἐπισήμους ἀριθμοὺς, φέρων αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀρχείων, καὶ ὄχι ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἔφερεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος ἐκ τῆς περιοδείας αὐτοῦ, τῆς λυπηρᾶς. *(Θόρυβος.)*

Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος νομίζω ὅτι εἶχε πολὺ δίκαιον νὰ ἐκπλαγῇ, ὅταν εἶδε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κ. Σωτηροπούλου· εἶχε πολὺ δίκαιον νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς εἶναι ψευδής.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν τὸ εἶπε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἔτσι εἴπατε ὑμεῖς. Διότι ὁ προϋπολογισμὸς ἐκεῖνος, διὰ νὰ φανῇ ἀληθὴς, εἶχεν ἀνάγκην συμπληρώματος ἐκ 2ῆ 3 ἑκατομμυρίων Διατὶ λέγω εἶχε δίκαιον ὁ ἀξιότιμος νῦν Πρωθυπουργὸς νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴν τὴν κρίσιν, νὰ σχηματίσῃ αὐτὴν τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Σωτηροπούλου; Διότι ὁ μὲν κ. Κουμουνδοῦρος ἐπαρουσίασε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1866 μὲ ἔλλειμμα 3 ἑκατομμυρίων, τὸ ὁποῖον ἤθελε καλύψει διὰ τῶν νομοσχεδίων, τὰ ὁποῖα εἰσήγαγε πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὴν Βουλὴν, ὁ δὲ κ. Σωτηρόπουλος αὐτὸν τὸν ἴδιον προϋπολογισμὸν τὸν παρουσίασε μὲ περίσσευμα 1,160,000 δραχμῶν χωρὶς νὰ προτείνῃ αὔξησιν φόρων, ἐκτὸς τῆς τοῦ χαρτοσήμου, τὴν ὁποίαν ὑπελόγισεν εἰς 500,000 δραχμῶν.

Δὲν εἶχε λοιπὸν δίκαιον ὁ κ. Κουμουνδοῦρος νὰ ἐκπλαγῇ διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κ. Σωτηροπούλου; Δὲν εἶχε δίκαιον ν' ἀπορήσῃ πῶς ἕνα προϋπολογισμὸν, τὸν ὁποῖον αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ ἰσομελῆ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἔφερεν αὐτὸν μὲ ἔλλειμμα 3,000,000, τὰ ὁποῖα ἔλεγε νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῶν νομοσχεδίων, ἅτινα δὲν ἐπεψηφίσθησαν, τὸν προϋπολογισμὸν τοῦτον νὰ βλέπῃ ὅτι ὁ κ. Σωτηρόπουλος χωρὶς προσθήκην φόρων, χωρὶς ἄλλων μέσων, τὰ ὁποῖα ἐσκέφθη ὁ κ. Κουμουνδοῦρος νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν, κατώρθωσεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος καὶ τὸ ἔλλειμμα αὐτοῦ νὰ καλύψῃ καὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ τόσων χιλιάδων δραχμῶν περίσσευμα νὰ παρουσιάσῃ;

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸν ἴδιον τὸ διήρεσα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Καλὸν εἶναι τὰς καινοτομίας νὰ τὰς κάμωμεν εἰς στιγμὰς, καθ' ἃς δὲν πρόκειται περὶ ὑπολήψεως τῶν κομμάτων.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ὅταν ἐκάμαμεν τὴν δήλωσιν, ἐκάμαμεν τὴν διάκρισιν αὐτήν.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ *(ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν)*. Μόνον 300,000 δραχ. περίσσευμα παρουσίασεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐγὼ, Κύριοι, δὲν τὸ λησμονῶ. Ἔφερε προϋπολογισμὸν ὁ κ. Σωτηρόπουλος μὲ πλεόνασμα 1,160,000 δραχμῶν.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Κ. Πρόεδρε, ἔχει δίκαιον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Σᾶς παρακαλῶ, κ. Πρόεδρε, νὰ σημειωθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς μοὶ ἀπέδωκε δίκαιον.

Λοιπὸν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, εἶχε δίκαιον νὰ ἐκπλαγῇ, καὶ ὤφειλε μάλιστα νὰ ἐκφράσῃ, ἣν ἐξέφρασε κρίσιν, περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ· διότι βεβαίως τῷ ἐφάνη πολλὰ περίεργον, καθ' ὃ ἀνὴρ τοῦ κράτους, νὰ κατακρίνηται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν μέθοδον τοῦ κ. Σωτηροπούλου. Δὲν ἤθελε φανῇ πολὺ παράδοξον εἰς τὸν καθένα, ἐκ δύο οἰκονομολόγων, ὁ μὲν νὰ λέγῃ ὅτι ὑπάρχει ἔλλειμμα 3 ἑκατομμυρίων, ὁ δὲ ὅτι ὑπάρχει περίσσευμα ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον; Αὐτὸ ἤθελεν εἶναι διὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον καταστρεπτικὸν, διότι ἤθελε τὸν ἀποδεικνύει ἀνίκανον.

Ἀφοῦ, Κύριοι, σᾶς ἐξέθεσα πῶς εἶναι δικαιολογημένος ὁ κ. Κουμουνδοῦρος νὰ φρονῇ ὅ,τι ἐφρόνει, ἔρχομαι νὰ ἐξετάσω ἐὰν ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Βούλγαρη ἐδικαίωσε τὸν κ. Σωτηρόπουλον. Δὲν θέλω σᾶς ὁμιλήσει, εἰμὴ καθόσον δύναμαι ἐκ τοῦ προχείρου νὰ σᾶς δώσω μίαν εὐκρινῆ ἰδέαν περὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ἐβάδισεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, καὶ πῶς ἐσκέφθη νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ ἔλλειμμα, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς εἶπον. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Βούλγαρη διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἰσοζύγιον καὶ οὕτω νὰ δικαιώσῃ τὸν συντάξαντα τὸν προϋπολογισμὸν κ. Σωτηρόπουλον, ἀπῃτεῖτο νὰ ἐξοβελισθῶσιν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Σωτηροπούλου δύο μεγάλα ποσά· τὸ ἓν ποσὸν εἶναι τὸ πλεόνασμα τοῦ κ. Σωτηροπούλου ἐξ 1,160,000 δραχμῶν, τὸ δεύτερον ποσὸν ἦτο ἡ περιστολὴ τῶν ἐξόδων τὴν ὁποίαν τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη ἐπρότεινεν, 1,500,000 δραχμῶν· αὐτὰ τῷ ὄντι διαχωρίζουσι τὸν κ. Σωτηρόπουλον καὶ τὸν κ. Βούλγαρην, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ ταὐτισθῶσιν ἀπῃτεῖτο νὰ συμβιβασθῶσι ὡς πρὸς 2,700,000 δραχμάς. Ὁμολογῶ ὅτι οὕτως ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κ. Σωτηροπούλου διὰ μιᾶς μεταρρυθμίσεως περὶ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα ἐκ δραχμῶν 2,700,000 ἤρχετο εἰς ἰσορροπίαν.

Δι' αὐτὰ, Κύριοι, τὰ ὁποῖα σᾶς ἀνέφερα, δὲν παραξενεύομαι τόσον, ὅσον παραξενεύομαι διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς ἀφορμῆς, τὸ ὁποῖον παρεκίνησε τὸν κ. Σωτηρόπουλον νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεώς του· διότι τί συνέβη; αἱ ὁμιλίαι αἵτινες ἔγειναν εἰς τὴν Βουλὴν δικαιολογοῦν τὴν προθυμίαν τοῦ κ. Σωτηροπούλου; Οὐδεὶς λόγος ἔγεινεν, ἀφορμὴν τοιαύτην δίδων, ἀπολύτως οὐδείς· αἱ συζητήσεις ἦσαν μάλιστα τοσοῦτον μετριοπαθεῖς, ὥστε πιστεύω, καὶ δὲν ἀπατῶμαι, ὅτι ὅλοι οἱ βουλευταὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν μετριοπάθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο, καὶ ἂν δὲν ἠγείρετο ὁ κ. Σωτηρόπουλος νὰ δείξῃ ὅτι καλῶς συνέταξε τὸν προϋπολογισμὸν καὶ νὰ ἐπιρρίπτῃ εἰς ἄλλους τὰ βάρη τῆς ἀποτυχίας, δὲν ἠθέλομεν ὑποπτευθῇ ὅτι ὑπάρχει ἐξαίρεσις, διότι ὁ κ. Σωτηρόπουλος, αἰσθανό-

μενος τὸ ἐναντίον αἴσθημα ἀπὸ τοὺς ἄλλους συναδέλφους του, ἀποτελεῖ βεβαίως ἐξαίρεσιν.

Κατά τινα παρελθοῦσαν συνεδρίασιν ἔλαβον τὸν λόγον καὶ εἶπον ὀλίγας μόνον λέξεις περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ. «Φιλονικεῖται, εἶπον, πόσας οἰκονομίας ἔκαμε τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ κ. Βούλγαρη· παραδέχομαι ὅσας θέλετε, θέλετε 500,000, θέλετε 600,000, θέλετε 1,000,000 δραχμάς· ὁμολογούμενον ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἐσπατάλησεν, ὁμολογούμενον εἶναι ὅτι δὲν ηὔξησε τὰς δαπάνας καὶ ὅτι ἔκαμε καὶ οἰκονομίαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ κ. Βούλγαρη, εἶπον, δὲν διεχειρίσθη ὁλόκληρον τὴν χρῆσιν ἀλλὰ ἓξ μόνον μῆνας, ἐνῷ ἡ χρῆσις σύγκειται ἀπὸ εἰκοσιδύο μῆνας, καὶ προσέτι, προσέθεσα, ἂν παρουσιάζεται ἔλλειμμα εἴτε 1,000,000, εἴτε 3,000,000 εἴτε καὶ 4,000,000, τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ κ. Βούλγαρη δὲν εἶναι ὑπεύθυνον, διότι, ὡς θέλετε ἰδεῖ, οὐδὲν ἐσπατάλησεν· ὅ,τι ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ τὸ ἔκαμε. Τέλος δὲν προήδρευσεν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου με, καὶ προκύπτει τὸ ἔλλειμμα». Διότι εἶπον ὅτι δὲν προηδρεύσαμεν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἄρα ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα ὁ κ. Σωτηρόπουλος νὰ ἔλθῃ νὰ ἐκφωνήσῃ ἕνα Φιλιππικόν;

Ὁ κ. Σωτηρόπουλος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1866 ἠκολούθησε κακὴν βάσιν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς ἀπεδείχθη ψευδής· διότι ἔλαβεν ὡς βάσιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1864· διότι, ἐνῷ συνέταττε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1866, ἔλαβεν ὡς βάσιν τὸν προϋπολογισμὸν οὐχὶ τοῦ 1865, ἀλλὰ τοῦ 1864. Δικαιολογοῦνται αἱ κυβερνήσεις ὅταν συντάσσωσι τὸν μέλλοντα προϋπολογισμὸν ἐκ τοῦ παρόντος, ὅταν ὅμως ὑπερπηδῶσι τὸν παρόντα και ρίπτωνται εἰς ἕνα παρῳχημένον, παρελθούσης χρήσεως, ὅταν πράττωσι τοῦτο, ὀφείλουν νὰ δώσωσι λόγον.

Τί εἶπεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος ὅτε εἰσήγαγε τὸν προϋπολογισμόν; Εἶπεν ὅτι τὸ 1865 ἦτο δυστυχές, δὲν θὰ ἦναι δὲ τοιοῦτον καὶ τὸ 1866 καὶ δι' αὐτὸ λαμβάνει ὡς βάσιν τὸ προηγούμενον ἔτος 1864. Ἡμεῖς τότε τοῦ εἴπομεν ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ ὡς βάσιν ἢ τὸ 1865 ἢ τὸν μέσον ὅρον δύο τριῶν ἐτῶν παρελθόντων, διότι ἐὰν λάβῃ ὡς βάσιν τὸ 1864, τὸ ὁποῖον εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα ἔτη, τότε θὰ σφάλῃ εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του, ὅπερ καὶ ἀπεδείχθη, διότι ἀφοῦ ὁ κ. Σωτηρόπουλος ἔθεσεν ὡς βάσιν ἓν ἐκλεκτὸν ἔτος, δὲν εἰσεπράχθησαν τὰ εἰσοδήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπολογίσει, καὶ ὡς ἐκ τούτου παρουσιάζεται αὐτὸ τὸ ἔλλειμμα.

Ἀλλὰ ὄχι μόνον διότι ἔλαβε σφαλερὰν βάσιν ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα ἔσφαλεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος, ἔσφαλε προσέτι καὶ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἐξόδων· διότι πολλὰ κονδύλια παρελείφθησαν ἢ ἠλαττώθησαν καί τοι ἀναπόφευκτα, ὡς κατεδείχθη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Βούλγαρη ἐν τῇ περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Σωτηροπούλου ἐκθέσει του πρὸς τὸν Βασιλέα.

Τῷ ἀποδίδω μίαν δικαιοσύνην, ὅτι πολιτικὴ ἀνάγκη ἀπήτει νὰ συντάξῃ ἕνα προϋπολογισμὸν, ὅπως τὸν συνέταξεν. Ὁ κύριος Σωτηρόπουλος εἶναι ὁ μόνος, νομίζω, ἐκ τῶν βουλευτῶν, ὁ ὁποῖος ὡμίλησεν εἰς τὸ ζήτημα περὶ διακοπῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις, ἧς προήδρευον ἐζήτησεν ἵνα ῥυθμίσῃ τὰ οἰκονομικά· εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος κατεδίκασε τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην ζητήσασαν τὴν διακοπὴν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν πρὸς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ὅλοι γνωρίζετε, ὑποσχόμενος καὶ λέγων ὅτι τὸν προϋπολογισμὸν δύναται νὰ τὸν συντάξῃ ὁ βουλόμενος ἐντὸς τριῶν ἢ ἐξ ἡμερῶν, καὶ τὴν προθεσμίαν αὐτὴν μᾶς τὴν προσέφερε διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν διακοπήν.

Δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσω τὸ παρελθὸν καὶ ἐπομένως νὰ ἐκτιμήσω τὸ σύστημα τοῦ κ. Σωτηροπούλου· δὲν παρῆλθον ὅμως ὀλίγαι ἡμέραι καὶ ἔδειξεν ὁ κ. Σωτηρόπουλος τὴν αἰτίαν, ἡ ὁποία ἔκαμεν αὐτὸν ν' ἀποκρούσῃ τὴν διακοπήν· ἔλαβε μέρος εἰς τὸ μικτὸν ἐκεῖνο ὑπουργεῖον τοῦ κ. Ῥούφου καὶ συνέταξε προϋπολογισμὸν, ὅστις δὲν εἶχε καμμίαν βάσιν ἀληθῆ εἰς τὰ ἔσοδα καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ ἔξοδα.

Λοιπὸν, προκειμένου περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Βούλγαρη καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Σωτηροπούλου, ἀπέδειξα ποία εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν σκέψεων τῶν δύο Κυβερνήσεων. Καθόσον δ' ἀφορᾷ τὸν λόγον, ὅτι ἡ μὲν Κυβέρνησις τοῦ κ. Ῥούφου συνέταξε τὸν προϋπολογισμὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἢ καὶ πρὸ, ἐνῷ ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Βούλγαρη ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα τὸν Ἰούνιον, σᾶς λέγω ὅτι οὐδεμίαν δύνασθε νὰ ἐξάξητε συνέπειαν, διότι ἡ Κυβέρνησίς μας, καί τοι ἐπεξεργασθεῖσα τὸν προϋπολογισμὸν κατὰ τὸν Ἰούνιον, δὲν ἠδυνήθη νὰ προΐδῃ τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα ἤθελον συναχθῆ, ἐκτὸς μόνον μερικῶν ἐσόδων, περὶ τῶν ὁποίων ἔκαμε λόγον εἰς τὴν ἔκθεσίν της. Καὶ τωόντι ἐκεῖ θέλετε παρατηρήσει ὅτι ὅσα ἠδύνατο ἐξήλεγξεν ἐπιτυχῶς, δείξασα καὶ ἐκ τῶν ἐσόδων καὶ ἐκ τῶν ἐξόδων τί ὑπελογίσθη κακῶς ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον. Δὲν εἶναι ἐπομένως σφάλμα τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, ἐὰν εἶπεν ὅτι ἤθελεν ἔλθει ἰσοζύγιον κατὰ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε καὶ κατὰ τὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε, καὶ ἀφοῦ περιέχεται εἰς τὴν ἔκθεσίν της ὅτι ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν τότε νὰ προΐδῃ. Δὲν ἤθελεν εἶναι ματαία ἐπίδειξις, ἐνῷ διαχειριζόμεθα ἕνα προϋπολογισμὸν, ὅστις εἶναι ὑποθετικὸς λογαριασμὸς, ὅστις κατὰ πιθανότητα ὑπολογίζει τὰ ἔσοδα, νὰ ἐλέγομεν πρὸ τῆς ἀποδείξεως ὅτι κακῶς ὑπελογίσθησαν τὰ ἔσοδα; Δὲν ἤθελεν εἶναι μεγίστη κακία νὰ προδικάσωμεν, μαντεύοντες, τὸν προϋπολογισμὸν, ὅστις εἶναι ὑποθετικὸς λογαριασμὸς καὶ ὅστις μετ' ὀλίγον ἤθελε φανῆ ἂν εἶναι ἀληθὴς ἢ δὲν εἶναι ἀληθής;

Κύριοι, νομίζω, ὅτι εἶναι ἄνανδρον ἔργον πολιτικοῦ ἀνδρὸς νὰ κατηγορῇ εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους του χωρὶς νὰ ἦναι εἰς κατάστασιν νὰ φέρῃ ἀποδείξεις, καὶ εἶναι τόσον ἀνανδρότερος ὁ ἀγὼν τοιού-

του πολιτικοῦ, ὅταν ἀνήκῃ εἰς τὴν μερίδα τῆς Κυβερνήσεως, καὶ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ θεωρήσῃ ὅλους τοὺς ἀριθμούς, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀληθὴς ἡ μομφὴ κατὰ τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως.

Εἰς πολὺ δυσχερῆ θέσιν, Κύριοι, εὑρέθην καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξηγήσω τὸ φαινόμενον, ὅταν εἶδον τὸν κ. Σωτηρόπουλον νὰ ἀποδίδῃ μομφὴν εἰς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν ὅτι κακῶς διεχειρίσθη τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. *(Θόρυβος.)* Εἶναι δὲ τόσον βέβαιον ὅτι τὸ εἶπεν, ὥστε αὐτὴν τὴν στιγμὴν μοῦ ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην ἡ ἑξῆς φράσις του· «ὅτι μεταθέσεις διαφόρων τελωνιακῶν ὑπαλλήλων ἔφερον βλάβην εἰς τὰς εἰσπράξεις καὶ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῶν φόρων. . . .»

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Δὲν τὸ εἶπε δι' ὑμᾶς, ὡμίλησε γενικῶς.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐὰν ἐννοῇ τὴν Κυβέρνησιν τὴν πρὸ ἡμῶν, τότε τοῦτο δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ εἶπον «καθὼς λέγεται».

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ, Μὲ τὸ *λέγεται* οἱ σοβαροὶ ἄνθρωποι δὲν ἔρχονται εἰς τὸ βῆμα.

Σεῖς *δὲν ἐδόσατε λογαριασμὸν* καὶ λέγετε νὰ δώσωσιν οἱ ἄλλοι τοὺς πίνακας τῶν διοικητικῶν μέτρων αὐτῶν, ἐνῷ εἶσθε ὑπόχρεοι ἀπὸ τὸν νόμον νὰ δώσητε λογαριασμόν, καὶ ἐνῷ σήμερον ἡ Βουλὴ κατεδίκασεν ὑπουργούς, διότι παρεξετράπησαν ἀπὸ τοὺς νόμους; καὶ ὁμιλεῖτε περὶ μὴ δημοσιεύσεως μέτρων τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο ὑπόχρεως ἡ Κυβέρνησίς μας νὰ ἐκτελέσῃ, ἥτις ἐὰν ἤθελε, τὰ ἐξετέλει, ἐὰν δὲν ἤθελε δὲν τὰ ἐξετέλει, διότι εἶχε τὸν νόμον ὑπὲρ ἑαυτῆς, ὅστις τῇ ἔδιδεν εὐρυτάτην ἐξουσίαν νὰ ἐξοδεύσῃ ὅλα τὰ ποσὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ; Μάλιστα τόσον πλέον ἀξιοκατάκριτος εἶναι ὁ κύριος βουλευτὴς Κυπαρισσίας, διότι προεκλήθη προχθὲς ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν νὰ φέρῃ μίαν κατάστασιν τῆς διαχειρίσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἡ Κυβέρνησις τοῦ κυρίου Βούλγαρη, καὶ ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τὸ ἐδέχθη προθύμως καὶ ἐλπίζω θὰ τὸ πραγματοποιήσῃ· ἑπομένως ὁ κ. Σωτηρόπουλος, ὅστις εἶναι στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἠδύνατο νὰ πορισθῇ τοὺς ἀριθμούς, ὁ κ. Σωτηρόπουλος, ὅστις ἤκουσεν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὑπουργοί, περὶ ὧν ἐλάλησεν, ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις εἶναι ἀντίπαλος αὐτῶν, νὰ παρουσιάσῃ τοὺς ἐπισήμους λογαριασμούς, εἰς τοὺς ὁποίους καταφαίνεται ἡ διαχείρισίς της, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα σήμερον νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν φιλιππικόν, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε. λυποῦμαι διὰ τοῦτο, ἀλλὰ . . . .

XXIV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΔΙΑΛΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΛΑΜΙΑΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1867.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Λαμίας διὰ πράξεως αὐτοῦ ηὐχήθη ὅπως ἡ Κυβέρνησις λάβῃ δραστικώτερα μέτρα κατὰ τῆς φοβερᾶς ληστείας ἥτις ἐλυμαίνετο τὴν Φθιώτιδα ὅλην. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ κ. Κουμουνδούρου διέλυσε τὸ δημοτικὸν αὐτὸ συμβούλιον συνεπείᾳ τῆς εὐκτικῆς του ταύτης πράξεως. Ἐπὶ τούτου ὁ βουλευτὴς Φθιώτιδος Χατζῖσκος ἐπηρώτησε τὴν Κυβέρνησιν, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 25 Ὀκτωβρίου: «ἂν ἡ εἰς τὰς ἐφημερίδας καταχωρισθεῖσα πρᾶξις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἦτο γνησία. ἂν τὰ περιεχόμενα ἐν αὐτῇ εἶχοντο ἀληθείας, ἂν τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο συμβούλιον διελύθη καὶ τίνες ἦσαν οἱ προκαλέσαντες τὴν διάλυσίν του λόγοι». Εἰς ταῦτα ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἀπήντησεν ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ διαλύειν τὰ δημοτικὰ συμβούλια ἐθεώρει ἀπόλυτον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὡς ἀπολύει τὸν δημόσιον ὑπάλληλον, ὅταν θελήσῃ, οὕτω δύναται νὰ διαλύῃ καὶ τὰ συμβούλια τὰ δημοτικά, ὅτι τὸ συμβούλιον Λαμίας διελύθη ὡς παρατόλμως ἐπεμβὰν εἰς τὰ τῆς Κυβερνήσεως μέτρα, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταγγελθέντα ἦσαν ψευδῆ, καθότι οἱ κάτοικοι τῆς Φθιώτιδος δὲν ἔπασχον, μὴ ἐνδιαιτωμένης ἐσωτερικῆς τῆς ληστείας, ἀλλ' ἐπερχομένων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ τῶν ληστῶν, οἵτινες ἐλεηλάτουν τὰ χωρία καὶ ἐκράτουν εἰς ἀποκλεισμὸν τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπερωτήσεως τοῦ βουλευτοῦ Χατζίσκου ἐγένετο οὐ βραχεῖα συζήτησις, μετὰ πολλοὺς δὲ ῥήτορας παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἔλεξε τάδε:

Κύριοι!

ΔΕΝ ἀρνοῦμαι, εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπίζῃ ἑαυτὴν κατὰ τὸ δοκοῦν ἐναντίον τῶν αἰτιάσεων, αἱ ὁποῖαι διεγείρονται ἐν τῷ

Βουλευτικῷ Σώματι κατὰ τῆς διοικήσεώς της. Θὰ συνομολογήσητε ὅμως πάντες, ὅτι εἶναι καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων της μία κακία ἀδικαιολόγητος νὰ ἐξακολουθῶσιν ἐπιβαρύνοντες τὴν θέσιν τῆς Κυβερνήσεως σιωπώσης· καὶ διὰ τοῦτο μετὰ λύπης ἀναλαμβάνω τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἐπερωτήσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Φθιώτιδος, ἀφοῦ τῳόντι τόσον πολλὰ ἐῤῥέθησαν κατὰ τῆς διαλύσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Λαμίας, ὀλίγιστα δὲ ἡ Κυβέρνησις κατὰ της αἰτιάσεως ταύτης ἀντέταξε, καὶ ταῦτα ὑπὸ πολλῶν μελῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατόπιν ἀνηρέθησαν.

Θέλω περιορισθῆ διὰ τοῦτο, τὸ λυπηρὸν αὐτὸ καθῆκον ἐκπληρῶν, εἰς ὀλίγα τινα μόνον, καὶ πρὸ πάντων θέλω ἀποφύγει ν' ἀναμίξω εἰς τὴν συζήτησιν τὸ ζήτημα τῆς δημοσίου ἀσφαλείας τοῦ κράτους, διότι δὲν νομίζω ὀρθὸν καὶ δίκαιον, οὔτε σύμφωνον πρὸς τὴν ἐντολήν μας νὰ ἐξαρτήσωμεν ἐκ τῆς τύχης μιᾶς διοικητικῆς πράξεως τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἔθνους, ἀντιπροσωπευομένου παρ' ὑμῶν, περὶ ὅλων τῶν δεινοπαθημάτων καὶ συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας μας. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς δημοσίου ἀσφαλείας στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, πολιτικῆς, ἡ ὁποία θέλει συζητηθῆ ἰδιαιτέρως, καὶ τῆς συζητήσεως τῆς ὁποίας τὴν ἡμέραν προσδιώρισεν αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις, ἀρχομένης τῆς παρούσης συνόδου, πολιτικῆς λίαν σπουδαίας, διότι ἐπηγγέλλετο αὐτὴν ἡ Κυβέρνησις εὐτυχῆ καὶ ἀσφαλῆ καὶ διὰ τοῦτο τὴν κατέστησεν πολυδάπανον καὶ φανεράν.

Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ποία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη δικαιολόγησις τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τῆς ἐπερωτήσεως: «διατί διέλυσε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Λαμίας». Τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως, εἶπεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, δὲν ἔχει κανένα περιορισμὸν ἐν τῷ νόμῳ, εἶναι ἐπομένως δικαίωμα ἀπόλυτον, καθὼς ἀπόλυτον εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς παύσεως τῶν ὑπαλλήλων, διότι καὶ αὐτὸ ἄνευ κανενὸς περιορισμοῦ καθιερώθη ἐν τῷ συντάγματι. — Εἶναι, κύριοι, ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως; ἔχομεν τῳόντι νομοθεσίαν τοιαύτην; μᾶς ἀπειλεῖ ἡ συμφορὰ νὰ ἴδωμεν τὰ δημοτικὰ συμβούλια παυόμενα καὶ ἀνανεούμενα καθ' ὃν τρόπον παύονται καὶ διορίζονται οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι; εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶμεν καὶ εὐχηθῶμεν τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς νόμου περὶ μονιμότητος τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, καθὼς δικαίως καὶ ἐνθέρμως διὰ τὴν ὕπαρξιν νόμου περὶ μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εὐχόμεθα;

Ἀλλ' ἐὰν, Κύριοι, τῳόντι ἄλλο τι δὲν ὑπῆρχε πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς τῆς θεωρίας τοῦ ἀξιοτίμου ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως, αὐτὸ τὸ παρελθὸν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐβασίλευσεν ἀποδεικνύει πόσον σφαλεραὶ εἶναι αἱ ἀρχαί του. — Ὡς ἠκούσατε παρ' ἄλλου, εἰς τὸ παρελθὸν, καίτοι μυριάδες πολλαὶ ὑπαλλήλων ἀνέβησαν καὶ κατέβησαν τὰς δημοσίας θέ-

σεις, μολαταῦτα τρὶς μόνον ἡ βασιλεία ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῶν δημοτικῶν συμβουλίων. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα κατ' αὐτὴν τὴν ἐξήγησιν, ἣν ἔδωκεν εἰς τὰ δικαιώματά της ἡ τριακονταετὴς βασιλεία, καὶ ἀπεύχομαι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου νὰ καταστραφῇ τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο παράδειγμα· λυποῦμαι δὲ εἰς ἄκρον, διότι, ἐν ὀνόματι τοῦ νέου βασιλέως ἐνεργοῦσα ἡ Κυβέρνησις, ἐξήσκησε τὸ δικαίωμα τοῦτο ὅσον ἦτο δυνατὸν ἀτοπώτερον, ἀναιρέσασα μὲν καὶ καταφρονήσασα τοὺς κοινοτικοὺς θεσμούς, ἀποδείξασα δὲ ὅτι καταφρονεῖ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἥτις ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ βάσις τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς διοικήσεώς της. — Τί εἶναι, Κύριοι, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι; εἶναι λειτουργοὶ καὶ ὄργανα τῆς ἐξουσίας. Τί εἶναι τὰ δημοτικὰ συμβούλια; εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὁλομελείας τῶν δήμων. Ἐννοῶ ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα τῆς παύσεως τῶν δημοσίων λειτουργῶν καθὼς ἀπόλυτος εἶναι ἡ εὐθύνη τὴν ὁποίαν φέρει ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν.

Ἐννοῶ ὅτι εἶναι φυσικὸν τὸ δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως νὰ ζητῇ ἀπολύτως τὸ δικαίωμα τοῦ παύειν τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους· ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῶν δημοτικῶν συμβουλίων εἶναι καταπάτησις ξένων δικαιωμάτων, καί, ἐὰν καθιέρωσεν αὐτὸ ὁ νόμος, δὲν ἐνόησε νὰ τὸ καθιερώσῃ εἰμὴ εἰς ἐκείνας μόνον τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου κινδυνεύουσι καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἐπικρατείας προσβάλλονται. Εἰς τὴν περίστασιν τῶν συμβουλίων ἐξασκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως ὁ βασιλεὺς ὄχι ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὡς ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κράτους, καὶ τὸ ἐξασκεῖ διότι, κατὰ τοὺς θεσμοὺς μιᾶς συνταγματικῆς μοναρχίας, δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῶν δημοτικῶν συμβουλίων νὰ ἐνεργηθῇ καθ' ὃν τρόπον ἐνεργεῖται ἡ ἐκλογή, δηλονότι διὰ τοῦ λαοῦ.

Εἶναι μέγα λοιπὸν καὶ ἐξαιρετικὸν τὸ δικαίωμα τῆς κυβερνήσεως· ἡ ἐξάσκησις αὐτοῦ ἐπιφυλάσσεται εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις προφανοῦς προσβολῆς τῶν συμφερόντων τῶν δήμων ἢ προσβολῆς τῶν δημοσίων συμφερόντων· τὸ δὲ ἀπόλυτον γράμμα τοῦ νόμου, καθ' ὃ ὁ βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ διαλύειν τὰ δημοτικὰ συμβούλια, δὲν συνεπιφέρει ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ δικαίωμα τὸ ἀπόλυτον τοῦ διαλύειν αὐτά, ὅπως συνεπιφέρει αὐτὸ ἡ ἄλλη διάταξις τοῦ νόμου περὶ ὑπαλλήλων.

Εὐφυεστέρα ἴσως εἶναι ἡ ἑτέρα ἀντίρρησις, τὴν ὁποίαν τὸ Ὑπουργεῖον προέβαλεν, ὅτι τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Λαμίας ἐπαύθη, διότι παρεξετράπη τῶν καθηκόντων του. — Μετ' ὀλίγον, Κύριοι, θέλω σᾶς ἀποδείξει ὅτι εἰς ἄλλα κράτη εὐνομούμενα καὶ σεβαστά, οὔτε ὅταν ἀπαντᾶται παρεκτροπὴ καὶ ὑπέρβασις τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἁρμοδιότητος, οὔτε

τότε δὲν τίθεται εἰς ἐνέργειαν τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως· ἀπαιτοῦνται πολλαὶ περιστάσεις, συνδρομαὶ ἄλλων ἀφορμῶν καὶ ἄλλων πολλῶν λόγων, ὅπως τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐξασκηθῇ.

Ἀλλὰ μόλοντοῦτο δὲν διστάζω, Κύριοι, νὰ ἐξετάσω τὸ ζήτημα ὅπως τὸ ἔθεσεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός, νὰ ἐξετάσω, ἐάν, κατὰ τὸν δημοτικὸν νόμον ἐνεργοῦν τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, παρεξετράπη εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀπὸ τὸ καθῆκόν του.

Ἐν τῷ δημοτικῷ νόμῳ θέλετε ἰδεῖ διάταξιν, ἡ ὁποία διὰ μακρῶν περιγράφει τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, καθ' ἃς εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀναπόφευκτος ἡ ἀπόφασις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἀλλ' ἡ διάταξις περὶ τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου δὲν εἶναι ἡ διάταξις αὕτη, διότι, ὡς σᾶς προεῖπον, ἡ διάταξις αὕτη ὁρίζει τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται τὸ δημοτικὸν συμβούλιον νὰ σκεφθῇ καὶ ἀποφασίσῃ. Ὑπάρχει ὅμως διάταξις ἑτέρα ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκει τις τὰ ὅρια τῆς ἁρμοδιότητος τῶν δημοτικῶν συμβουλίων.—Καὶ ὅταν θέλετε νὰ κρίνητε, ἐὰν τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Λαμίας παρεξετράπη τῶν καθηκόντων του καὶ ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς ἁρμοδιότητός του, πρέπει νὰ ἐξετάσητε ἐὰν τὴν διάταξιν ταύτην παρέβη, ἐὰν ἡ πρᾶξις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἦναι ἐκτὸς τοῦ νόμου, ἢ ἐκτὸς τῆς διατάξεως, τὴν ὁποίαν θέλω σᾶς ἀναφέρει. «Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, λέγει τὸ ἄρθρον 49 τοῦ δημοτικοῦ νόμου, βοηθεῖ τὸν δήμαρχον ὡς συμβουλευτικὴ καὶ συνεπιτηροῦσα ἀρχή. Ἐπαγρυπνεῖ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ὁλομελείας τοῦ δήμου εἰς τὸ νὰ δίδηται εἰς αὐτὸν πᾶσα δυνατὴ ὠφέλεια καὶ εἰς τὸ ν' ἀπομακρύνηται ἀπ' αὐτὸν πᾶσα ζημία.»

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον λοιπόν, Κύριοι, εἶναι ἀρχὴ συνεπιτηρητικὴ τῆς διοικήσεως τοῦ δήμου, ἀρχὴ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ὁλομέλειαν τοῦ δήμου· εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον παρέχει ὁ νόμος τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίζῃ ὅπως εἰς τὸν δῆμον ἀποδίδηται πᾶσα δυνατὴ ὠφέλεια, ἀποκρούεται δὲ ἀπ' αὐτοῦ πᾶσα ζημία. Καὶ ὄχι μόνον, Κύριοι, ὁ δημοτικὸς νόμος τοιαύτην ὥρισε τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδωκεν εἰς αὐτὸ καὶ τὰ μέσα ὅπως τὴν ἁρμοδιότητα ταύτην, ὁπόταν ἐγκρίνῃ, θέτῃ εἰς ἐνέργειαν πλήρη. — Τὰ ἄρθρα 52 καὶ 53 ὁρίζουσιν ὅτι τὸ δημοτικὸν συμβούλιον συγκαλεῖται οὐ μόνον κατ' αἴτησιν καὶ πρόσκλησιν τοῦ δημάρχου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μόνον τὸν πρόεδρον αὐτοῦ· ὅτι ὁ πρόεδρος αὐτοῦ ἴσα ἴσα διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ συμβούλιον τὰ εὐρύτατα καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἀνετέθησαν εἰς αὐτό, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἀρχεῖα τῆς δημαρχίας, διὰ νὰ γνωρίζῃ πᾶσαν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δήμου καὶ πᾶν γεγονὸς ἀφορῶν τὰ συμφέροντα αὐτοῦ· ὁ νόμος δίδει εἰς τὸ συμβούλιον τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχηται κατὰ

πρόσκλησιν ὄχι μόνον τοῦ δημάρχου, ἀλλὰ καὶ τοῦ προέδρου αὐτοῦ, καὶ νὰ σκέπτηται περὶ πάσης ὑποθέσεως ἀφορώσης σπουδαῖα τοῦ δήμου συμφέροντα. Σᾶς ἐρωτῶ, εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν,περὶ ἧς πρόκειται, ἂν εἰς αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Λαμίας ἀπαντᾶτε καμμίαν παρεκτροπὴν ἀπὸ τὰ ὅρια ταῦτα! Πρέπει νὰ βιάζηταί τις ὑπὸ ἑνὸς μεγάλου συμφέροντος, πρέπει νὰ διακινδυνεύῃ ἡ ὑπόληψίς του ἡ πολιτική, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι ἑνὸς δήμου, πάσχοντος τοσαῦτα, ὅσα ἀναφέρει ἡ πρᾶξις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα, ἐντὸς τοῦ ἄρθρου 49, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα καὶ ἐπέβαλε τὸ καθῆκον ν' ἀπομακρύνωσι πᾶσαν βλάβην ἀπὸ τὴν ὁλομέλειαν τῶν δημοτῶν, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύουσι, νὰ κηρύξωσιν, ὅσα διὰ τῆς πράξεώς των ἐκήρυξαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Λαμίας, καὶ νὰ ἱκετεύσωσιν ὡς ἱκέτευσαν αὐτοὶ τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν δημοσίαν τάξιν! Πρέπει νὰ κατατρώγηται ὑπὸ μεγάλου πολιτικοῦ συμφέροντος ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὅστις ἤθελεν ὑποστηρίξει, ὅτι διὰ τῆς πράξεως αὐτῆς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Λαμίας παρέβλαψε τὰ συμφέροντα τοῦ δήμου, ἀντέπραξε κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, προσέβαλεν αὐτήν, ἔφερεν εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν, καὶ ἐξήγειρε διὰ τοῦτο τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ βασιλέως, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἔρχεται μία Κυβέρνησις καὶ τὸ συντρίβει! Πρέπει νὰ κατέχηται ὑπὸ τυφλοῦ συμφέροντος, ὅστις ἔρχεται νὰ ὑποστηρίξῃ ἐνώπιον τοῦ ἔθνους τοιαύτην θεωρίαν.¡Ἀφοῦ, Κύριοι, χωρὶς νὰ παρεκτραπῶσιν οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι ἀπὸ τὸ πλέον αὐστηρὸν γράμμα τοῦ νόμου, ἐξετέλεσαν ὄχι μόνον ὅ,τι εἶχον δικαίωμα, ἀλλ' ἱερὸν καθῆκον νὰ πράξωσιν, ὅ,τι παραλιπόντες ἠδύναντο ν' ἀτιμασθῶσι, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου.

Ἐὰν ὅμως οὔτε εἰς τὴν Κυβέρνησιν, οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ ἐκ τῶν βουλευτῶν προξενῇ τοσαύτην ἐντύπωσιν ὁ νόμος, ὅστις μᾶς κυβερνᾷ, ὁ νόμος, τοῦ ὁποίου μᾶς ἠξίωσε μία ἐποχὴ ἐλλείψεως ἐλευθεριῶν, αὐτὴ ἡ ἰδία βαυαροκρατία, ἀποδοῦσα εἰς τὰ δημοτικὰ συμβούλια τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιπροσωπεύσωσι τὴν ὁλομέλειαν τοῦ δήμου, καὶ νὰ ἀπομακρύνωσι πᾶσαν βλάβην ἀπὸ τῆς ὁλομελείας, ἣν ἀντιπροσωπεύουσιν, ὅπως ὁ τοιοῦτος πεισθῇ ἐκ τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν ἔχουσι περὶ τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν κυβερνήσεων ἐπὶ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων ἔθνη ἄλλα, πολὺ πλέον πεφωτισμένα καὶ ἀρχαιότερα, ἔθνη εὐνομούμενα, κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα ἰσχύει ἀρχὴ ἀκλόνητος, ἀδιάσειστος ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ τὰς διαδοχὰς τῶν πολιτευμάτων καὶ τῶν κυβερνήσεων, ἡ ἀρχὴ ὅτι τὰ ἔθνη δυνατὸν νὰ εὐδαιμονῶσιν ὑπὸ οἱονδήποτε πολίτευμα, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπὸ πολίτευμα τοῦ ὁποίου βιάζονται οἱ νόμοι καὶ ἀκαταπαύστως ἀναιροῦνται. Μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, Κύριοι, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουσι διδακτικὰ παραδείγματα, μεταξὺ

τῶν ἐθνῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία καὶ ἡ νομοθεσία δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁ φαεινότερος λύχνος, ὅπως λύσωμεν τὸ ζήτημα καὶ ἀποφασίσωμεν περὶ τῆς τύχης τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Λαμίας, προτιμῶ μίαν αὐτοκρατορίαν, προτιμῶ τὴν νομολογίαν τῆς αὐτοκρατορίας διὰ νὰ ἦμαι πολὺ ἔνδον τῶν ὁρίων τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Πρό τινων ἐτῶν συνεζητήθη εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῆς Γαλλίας τὸ ζήτημα περὶ διαλύσεως τῶν συμβουλίων ἐν τῇ συζητήσει τοῦ δημοτικοῦ νόμου· ἰδοὺ δὲ πῶς ἑρμηνεύθη τὸ δικαίωμα τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ νὰ διαλύῃ τὰ δημοτικὰ συμβούλια. Θέλω σᾶς ἀναγνώσει τοὺς λόγους τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ νόμου τούτου εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα:

«Τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐκθέτομεν, εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ πλέον φιλε»λεύθερον ἐξ ὅσων ποτὲ ὑπῆρξαν ἐν τῇ δημοτικῇ νομοθεσίᾳ. Καὶ κατὰ »τὰς ἐποχὰς ἀκόμη, καθ' ἃς μεγαλείτεραι ἦσαν αἱ παραχωρήσεις εἰς τὸ δη»μοκρατικὸν πνεῦμα, τὸ τίμημα ἦτον ἀναγκαῖον πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ ἐκ»λογικοῦ δικαιώματος. Ἐντεῦθεν ἐννοεῖτε τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ μὴ ἀφεθῇ »ἡ κυβέρνησις ἄοπλος. Ἡ τάξις καὶ εὐημερία τῶν κοινοτήτων ἐξαρτῶνται »ἐκ τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Ἐν τοῖς δημοτικοῖς »συμβουλίοις πρέπει νὰ βασιλεύωσι σώφρων ἐλευθερία καὶ ἡ πρέπουσα ἀ»νεξαρτησία· ἀλλ' ἂν ἡ ἐλευθερία αὕτη ἐκπίπτῃ εἰς *ἀκολασίαν*, ἂν τὰ »συμφέροντα τῶν δήμων *παραγνωρίζωνται*, ἂν τὰ δημοτικὰ συμβούλια »μεταβάλλωνται εἰς *ἑστίαν ταραχῶν* καὶ *ἀλληλομαχίας*, πρέπει ἡ ἐπι»κράτεια νὰ ἔχῃ τὸ μέσον νὰ ὑπερασπισθῇ ἑαυτὴν ἐναντίον *τῶν ἀταξιῶν* »τούτων καὶ τῆς *τοπικῆς ταύτης ἀναρχίας*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δίδει »ὁ νόμος εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς διακοπῆς καὶ τῆς τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου διαλύσεως».

Ἠκούσατε, Κύριοι, ὑπὸ ποίους ὅρους ἀνετέθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον· καὶ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, Κύριοι, τὴν ἔδωκεν αὐτὸς ὁ ἴδιος νομοθέτης τῆς Γαλλίας, αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅστις ἐψήφισε τὸν νόμον τὸν παραδοθέντα πρὸς ἐκτέλεσιν εἰς χεῖρας τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ νὰ διαλύσῃ ὁ αὐτοκράτωρ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον πρέπει ἡ διαγωγὴ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου νὰ ἦναι τοιαύτη, ὥστε *ἡ ἐλευθερία νὰ ἐξέπεσεν εἰς ἀκολασίαν*· πρέπει τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐκεῖνο νὰ *παρεγνώρισε* καὶ νὰ κατεπάτησε τὰ δημοτικὰ συμφέροντα, πρέπει τὰ δημοτικὰ συμβούλια νὰ μετεβλήθησαν εἰς *ἑστίαν ταραχῶν* καὶ *ἀλληλομαχίας*, διότι τότε, καὶ μόνον τότε ἡ Γαλλία, ἡ αὐτοκρατορουμένη Γαλλία, ἐνόμισεν ὅτι δύναται καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἰς τὸν αὐτοκράτορα, τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα εἰς τὰ δημοτικὰ συμβούλια, τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν δημοτικὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία διὰ τοσούτου αἵματος διετή-

ρησε καὶ ἥτις τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα διέσωσε διὰ τοσούτων χρόνων δουλείας.

Ἀλλά, Κύριοι, διὰ νὰ μὴ ὑποθέσητε, ὅτι τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ νόμου θέλω ν' ἀρπάξω ἐξ ὀλίγων λέξεων, τὰς ὁποίας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀπήντησα, συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς ἀναγνώσω, ἐξακολουθῶν τὴν αὐτὴν ἔκθεσιν, πολλὰ ἄλλα μαρτύρια τῆς ἑρμηνείας ταύτης, ὅπως ἴδητε, ὅτι ὁσάκις ἀπαντᾶται ἐν αὐτῇ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως, πάντοτε αἱ αὐταὶ ἰδέαι δεσπόζουσιν, οἱ αὐτοὶ ὅροι παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ οἱ αὐτοὶ λόγοι πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἐδόθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

«Ἡ ἐπιτροπὴ ὑμῶν ἐζήτησεν ἐν περιπτώσει διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ »δημοτικοῦ συμβουλίου τὰς αὐτὰς ἐγγυήσεις, ἃς καὶ διὰ τὴν ἀναστολὴν »τῶν ἔργων τοῦ δημάρχου καὶ τῶν παρέδρων. Ἡ διάλυσις τοῦ δημοτικοῦ »συμβουλίου καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἔκκλησιν εἰς τὸ ἐκλογικὸν σῶμα. Ἐν»τὸς τίνος προθεσμίας πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἔκκλησις αὕτη; Ὁ νόμος τοῦ »1831 ὥριζεν αὐτὴν εἰς τρεῖς μῆνας. Ὁ νόμος τῆς 7 Ἰουλίου 1852 ὥρι»σεν αὐτὴν εἰς ἓν ἔτος. Τὸ νομοσχέδιον προτείνει ν' ἀντικαθίσταται τὸ »διαλυόμενον συμβούλιον ὑπό τινος δημοτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ νὰ δοθῇ εἰς »τὴν Κυβέρνησιν ἡ ἐξουσία νὰ διατηρῇ αὐτὴν ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι τῆς πεν»ταετοῦς ἀνανεώσεως. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ ἐπιτροπή σας ἐπελή»φθη μιᾶς τροποποιήσεως τῶν κ. κ. Legrand καὶ Leguien. Οἱ ἔντιμοι οὗ»τοι συνάδελφοί μας ἐπρότειναν νὰ ὁρισθῇ εἰς δύο μόνον ἔτη ἡ προθεσμία. »Καὶ ἡ ἐπιτροπή σας αὐτὴ διηρέθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἡ πεν»ταετὴς προθεσμία ἐφάνη ὑπερβολικὴ εἴς τινα τῶν μελῶν. Κατὰ τοὺς »τοιαῦτα φρονοῦντας ὑπάρχει τι ἐν τῇ εἰς κυβέρνησιν ἀφινομένῃ ἐξουσίᾳ »ταύτῃ δυσκόλως συμβιβαζόμενον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς δημοτικῆς ἐλευθε»ρίας· ἤθελεν εἶσθαι λυπηρὸν τὸ νὰ φανῇ ὁ νόμος ἀφαιρῶν διὰ τῆς μιᾶς »χειρὸς ὅ,τι χορηγεῖ διὰ τῆς ἑτέρας· τὰ δημοτικὰ συμβούλια παραδίδονται »τοιουτοτρόπως εἰς εἶδός τι αὐθαιρεσίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ προθεσμία εἶναι »ἀναγκαία *πρὸς κατασίγασιν τῶν παθῶν*, ἀλλὰ παρελθόντων δύο ἢ τριῶν »ἐτῶν δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀποταθῇ τις πρὸς τὸν ἐκλογικὸν σύλλογον »μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς διαλύσεως ἐκ νέου τοῦ συμβουλίου, ἐὰν αἱ αὐταὶ »αἰτίαι ἐπαναφέρωσι τὰς αὐτὰς *στάσεις* καὶ *ταραχάς*».

Βλέπετε, Κύριοι, ὅτι τὸ νομοθετικὸν σῶμα καὶ ὅταν πρόκειται ν' ἀποφασίσῃ μετὰ πόσον χρόνον θὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐκλογαί, ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι προὐκάλεσαν τὴν διάλυσιν, καὶ ἐπειδὴ αἱ αἰτίαι πρέπει νὰ ἦναι τόσον σοβαραί, ὅσον σᾶς ἐξέθεσα ἐν ἀρχῇ, διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ προθεσμίαν μακράν· διότι φρονεῖ, καὶ πολλὰ δικαίως, ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις δὲν εἶναι δυνατὸν ἀκινδύνως νὰ ἐνεργηθῶσιν αἱ ἐκλογαί· πρέπει

αἱ ταραχαὶ νὰ καταπαύσωσι, πρέπει τὰ πάθη νὰ κατασιγήσωσι, πρέπει νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἀκόμη τὰ πνεύματα εἰς ἐκείνην τὴν ἔξαψιν τῆς στάσεως καὶ τῆς ἀλληλομαχίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ διέλυσεν.

«Οἱ τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀσπαζόμενοι ἀπήντων, ὅτι ὅσον περισσότε»ρον ἡ ἐλευθερία ἐπεκτείνεται, τόσον περισσότερον ἡ ἐξουσία ὀφείλει νὰ »ἔχῃ τὰ μέσα πρὸς περιορισμὸν καὶ ἀνασταλὴν τῶν καταχρήσεων· ὅτι μό»νον εἰς *βαρείας* καὶ *ἐξαιρετικὰς* περιπτώσεις ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ »προστρέχῃ εἰς μέτρον τοσοῦτον *δραστήριον*, ὅσον ἡ τοῦ δημοτικοῦ συμ»βουλίου διάλυσις· ὅτι ἀναγκάζων τις τὴν ἐξουσίαν νὰ κάμῃ ἔκκλησιν εἰς »τὸ ἐκλογικὸν σῶμα ἐν ὅσῳ ὁ δῆμος ταράσσεται ἀκόμη ὑπὸ τῶν αὐτῶν »παθῶν, καταδικάζει αὐτὴν νὰ διαδραματίσῃ ὀχληρὸν πρόσωπον· ὅτι ἡ ἡ»συχία δὲν ἐπανέρχεται τοιουτοτρόπως κατὰ ῥητὴν τρόπον τινα ἡμέραν, »καὶ ὅτι τὸ ἀσφαλέστατον μέσον ἵνα συγκρατῇ τις τὰ κόμματα εἶναι νὰ »τοῖς προδεικνύῃ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν θέλουσιν ἐκ νέου συναντηθῇ.—Προσέ»θετον ὅτι εἶναι δικαίωμα ζητούμενον διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ ὅτι τοσοῦτον »ὀλιγώτερον πρέπει νὰ φοβῆταί τις τὰς καταχρήσεις, *ὅσον δὲν ἤθελον εὑ»ρεθῇ οἱ συγκροτήσοντες τὴν δημοτικὴν ἐπιτροπὴν εἰς δῆμον, ὅπου ἡ διά»λυσις τοὺς Συμβουλίου δὲν ἐγένετο ἕνεκα βασίμων λόγων*».

Ἰδοὺ, Κύριοι εἰς ποίας περιστάσεις εἰς μίαν αὐτοκρατορουμένην ἐπικράτειαν τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ προερχόμενον ἀπὸ ἐλευθερίας τοσοῦτον περιωρισμένας, ἐσκέφθη καὶ ἐνόμισεν, ὅτι δύναται νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως.

Πόθεν ἠρύσθητε λοιπὸν, Κύριοι, πόθεν ἠρύσθητε τὴν ἑρμηνείαν τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως, τοιαύτας ἔχοντες πεφωτισμένων ἐθνῶν ἀποδείξεις περὶ τῆς σοβαρότητός του, ὥστε νὰ διαλύσητε ἓν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ὕψωσε φωνὴν ἱκετήριον, ἀφοῦ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ἀνέμεινεν, ἐνῷ ἠχμαλωτίζοντο οἱ συνδημόται του κατὰ δεκάδας, ἐνῷ κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπροσώπου τοῦ δήμου ἐκείνου 70,000 δραχμῶν ἐπληρώθησαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην εἰς λύτρα, ἐνῷ τόσα πτώματα κατέβησαν εἰς τὸν Ἅδην, ἐνῷ 35 ἀκόμη αἰχμάλωτοι ἐκεῖθεν εὑρίσκονται εἰς τὰ ὄρη εἰς χεῖρας ληστῶν, ἀφοῦ πᾶσα ἀσφάλεια ἐξέλιπεν, ἀφοῦ δὲν δύνανται νὰ γεωργήσωσι, νὰ ἐπιστατήσωσι τὰ κτήματά των, νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκιῶν των, πόθεν ἠρύσθητε, λέγω, τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου κηρύξαντες αὐτὸ τὸ συμβούλιον ἀνάξιον τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ δήμου;

Δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν, κύριοι, ὅτι, ἂν ἤρχετο μία Κυβέρνησις μετὰ τὴν ἰδικήν σας, μία Κυβέρνησις ἔντιμος ἤθελεν εἰπεῖ εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐκεῖνο: «Οὐτιδανοί,! ἐνῷ ὁ δῆμός σας τοσαῦτα ἐπὶ τοσούτους μῆνας ὑπέφερεν, ἐνῷ ἐξωντώθη ὁ δῆμός σας! ἐνῷ οὐδεὶς τῶν ὅρων τῆς κοινωνικῆς ὑπάρξεως ἔμεινε σεβαστὸς ἐπὶ τόσον χρόνον, σεῖς οὐτιδα-

νοὶ καὶ ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἐντολῆς σας, ἐσιωπήσατε! ὑπήρξατε ἀνάξιοι ἀντιπρόσωποι τοῦ δήμου σας καὶ σᾶς διαλύω· διότι ἐβιώσατε καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον ὡς κτήνη καὶ ὡς ἀνάξιοι ἀνεξαρτησίας».

Τοιοῦτον εἶναι, Κύριοι, τὸ φρόνημά μου, ταῦτα φρονῶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως, τοιαύτην σημασίαν ἀποδίδω εἰς τοὺς δημοτικοὺς θεσμούς, ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐννοῶ τὴν καλὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρήσατέ μοι, ἐὰν μετ' ἀγανακτήσεως ὁμιλῶ κατὰ μιᾶς πράξεως, ἥτις ἐπεθύμουν νὰ μὴ ἤθελε συμβῇ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἰδίως.

Δὲν ἐπιθυμῶ, Κύριοι, νὰ σᾶς ἀπασχολήσω πλειότερον, καὶ τὴν δικαιολόγησιν σᾶς ἔδωκα ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' εἰ μὲν καὶ ἄλλος τις προτιμᾷ παρὰ τὴν διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν σᾶς προανέφερα, Κυβερνήσεως, ἥτις ἤθελε τιμωρήσει δημοτικὸν συμβούλιον προξενοῦν ἀτιμίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν τῆς διαλύσεως πρᾶξιν τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἤθελε δι' αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν δήμων τίνι τρόπῳ ν' ἀντιπροσωπεύσωσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ἂς ψηφίσῃ ἐναντίον τῆς ἐπερωτήσεως τοῦ κ. Χατζίσκου. Ὅσοι ὅμως παρὰ τοῦτο προτιμῶσι νὰ πολιτεύωνται μετὰ παρρησίας καὶ δὲν νομίζουσιν ὅτι ἀπὸ τὰ πρόσωπα, ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν προσώπων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἐξήρτηται ἡ τύχη τῆς διοικήσεως, ὅσοι ἔχουσι τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ φύλαξις τῶν νόμων, ὅτι τὸ σέβας πρὸς τοὺς θεσμοὺς εἶναι αἱ μόναι ἐγγυήσεις τῆς διοικήσεως, αἱ δὲ τῶν προσώπων ἰδιότητες εἶναι ὑποδεέστερα προσόντα, αὐτοὶ βεβαίως θέλουσιν ὑποστηρίξει τὴν ἐπερώτησιν ταύτην, καὶ λυποῦμαι, Κύριοι, διότι, καίτοι χωριζόμενος ἀπὸ πολλοὺς ἐξ ὑμῶν ἕνεκα τοῦ φρονήματος, μολαταῦτα ἐξακολουθῶ νὰ φέρω τὴν εὐθύνην, ὡς μέλος τοῦ σώματος, διὰ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, λυποῦμαι, λέγω, διότι ἡ Κυβέρνησις τοὺς φίλους αὐτῆς ζητεῖ πολλάκις νὰ παρασύρῃ εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῶσιν. *(Ἐπιδοκιμασίαι ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).*

ΣΗΜ. Ἡ πρότασις τοῦ Χατζίσκου διατυπωθεῖσα οὕτω: «Ἡ Βουλὴ ἐκφράζει τὴν λύπην της διὰ τὴν παράλογον καὶ ἄδικον διάλυσιν τοῦ δημοτ. συμβουλίου Λαμίας» ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 83 κατὰ 41.

XXV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙ' ΕΚΤΑΚΤΟΥΣ ΑΝΑΓΚΑΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1867

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Κουμουνδούρου ἅμα τῇ συγκαλέσει τῆς Βουλῆς ἠτήσατο τὴν ἐπιψήφισιν πιστώσεων ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ 1867 ἐξ 9,140,000. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου εἶχον δαπανηθῆ ἤδη 1,640,000, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἦτο ὑποχρεωμένον εἰς διαφόρους ἐκτάκτους ἀνάγκας πηγαζούσας ἐκ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Συζητοῦσα ἐπὶ τῶν πιστώσεων τούτων ἡ Βουλὴ συνεζήτει καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, διότι αἱ ἔκτακτοι δαπάναι ἐξ αὐτῆς προήρχοντο. Ἡ τοῦ κ. Κουμουνδούρου Κυβέρνησις εἶχεν ἀναγράψει ἐν τῷ προγράμματί της τὴν προπαρασκευαστικὴν πολιτικήν, δηλονότι, τὴν πολιτικὴν τῆς ἐθνικῆς ἐξοπλίσεως· ἡ ἀντιπολίτευσις ὅμως ἐφρόνει ὅτι ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἦτο ὀλεθρία ὡς ἐξαντλοῦσα τὰς χρηματικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος, διότι εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε θέσιν ἡ Ἑλλάς, ἤτοι ἄνευ χρημάτων, ἄνευ δυνάμεων, ἄνευ συμμαχιῶν, ἦτο ὅλως ἀνεπίδεκτος λογικῆς δικαιολογίας ἡ ἐκπεφρασμένη καὶ φιλοπόλεμος πολιτική. Αἱ πρὸς πόλεμον ἐθνικαὶ προετοιμασίαι δὲν εἶναι ἔργα στιγμῆς, οὐδ' ἐνεργοῦνται ἄνευ μέσων καὶ εἰδικῆς διευθύνσεως. Ἄλλη εἶναι ἡ πολιτική, ἣν τὰ ἐν τοιούτοις σημείοις ἔθνη ἀκολουθοῦσιν, εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς ἠθικῆς, τῆς φιλοπάτριδος διοικήσεως, τῆς πολιτικῆς εὐφυΐας.

Ἡ συζήτησις ὑπῆρξε σφοδρὰ καὶ λίαν ἐκτεταμένη. Ἑκατέρωθεν οἱ ῥήτορες ὑπερήσπισαν θερμῶς τὸ σύστημά των.

Ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ τὸν λόγον ἔλαβε κατὰ τὴν προτελευταίαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν πιστώσεων συζήτησιν καὶ ὡμίλησεν οὕτω:

Κύριοι!

Εὐχαρίστως διαδέχομαι τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Πατρῶν κύριον Ῥηγόπουλον· διότι καίτοι, ὡς ἐξέθεσε, διαφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πο-

λιτικὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὅμως ἰδέας συμφωνεῖ μετ' αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως συζητῶν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἀπαντῶ συγχρόνως εἰς τὸν ἀξιότιμον προλαλήσαντα. Πρέπει ὅμως νὰ συνομολογήσητε, Κύριοι, ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ μὴ γινώσκῃ τις τὰς δυνάμεις τῆς πατρίδος του, πρέπει νὰ ἀγνοῇ ὅτι δὲν αὐτοσχεδιάζονται αἱ μεγάλαι δυνάμεις μιᾶς ἐπικρατείας, διὰ νὰ ὑποστηρίζῃ ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ πολὺ περισσότερον νὰ ὑποστηρίζῃ ὡς Κυβέρνησις τὴν μεγάλην ἰδέαν καὶ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν* ἐκάκισε τὴν Κυβέρνησιν τὴν προκάτοχον ὅτι ἐλθοῦσα εἰς τὰ πράγματα εἰσῆλθεν ἄνευ προγράμματος ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καὶ μετὰ στόμφου τὸ ἐπανέλαβε καὶ ὡς μομφὴν τὸ ἔρριψεν ἐναντίον της. Θέλω ἀπαντήσει εἰς αὐτὸν καὶ θέλω συνομολογήσει ἀπὸ τοῦδε ὅτι ὁ ἰσχυρισμός του εἶναι ἀληθής. Ὅταν εἰσήλθομεν εἰς τὰ πράγματα, Κύριοι, τῳόντι δὲν περιελάβομεν ἐντὸς τοῦ προγράμματός μας πρόγραμμα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, διότι οὕτως ἐμπρέπει εἰς πᾶσαν σοβαρὰν κυβέρνησιν, εἰς πᾶσαν σπουδαίαν κυβέρνησιν, ἰδίως εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς μικρᾶς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὑπάρχει μέγας προορισμός. Λέγω, Κύριοι, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδίωμα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἕξις ὅλων τῶν σπουδαίων καὶ σοβαρῶν κυβερνήσεων, καὶ δὲν θέλετε ἀπαντήσει ἓν πρόγραμμα κυβερνήσεως τοιαύτης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου νὰ ὑπάρχῃ διατετυπωμένη ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ αὐτῆς. Δύνασθε ν' ἀπαντήσητε εἰς τὰ προγράμματα ταῦτα ἀπείρους λεπτομερείας, ποτὲ ὅμως περὶ τῶν ἐξωτερικῶν.

Ἀλλ' ἡμεῖς, Κύριοι, ἠναγκάσθημεν, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἠναγκάσθημεν νὰ ἐκφρασθῶμεν καὶ περὶ τούτου εἰς τὸ πρόγραμμά μας. Ἠναγκάσθημεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἀποκρούομεν τὴν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν τότε ἰσχυροτάτη μερὶς πολιτικὴ ἐπρέσβευε *τὴν ἐκπεφρασμένην πολιτικήν*. Ἠναγκάσθημεν εἰς τὸ πρόγραμμά μας νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰσερχόμεθα ἄνευ οὐδεμιᾶς *προκαταλήψεως*· ὠφείλομεν νὰ διακρίνωμεν τὴν θέσιν τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διότι ἐνομίζαμεν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνεπνέομεν πίστιν, ἐνεπνέομεν πεποίθησιν, διορῶντες ἀπὸ τότε ἀκόμη ὁποῖαι μεγάλαι περιπέτειαι καὶ ὁποῖαι μεγάλαι περιστάσεις μᾶς περιέμενον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, Κύριοι, οἱ ὁποῖοι ἐπρέσβευον τὴν *ἐκπεφρασμένην πολιτικήν*, ἠσχύνθησαν κατόπιν, ὅταν εἶδον τὸν κύριον Δερσὲ εἰς τὴν Κρήτην μὲ τοσοῦτον φανατισμὸν νὰ καταδιώκῃ τοὺς χριστιανοὺς καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ τοὺς Τούρκους, καὶ ὅταν εἶδον μετέπειτα γαλλικὰ πλοῖα νὰ συνοδεύωσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα τὰ πλοῖα τὰ τουρκικά. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀνεγνώρισαν, πιστεύω, σήμερον ὅτι ἡ προκήρυξις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι

* κ. Κεχαγιᾶς.

ὅ,τι ὀλέθριον εἰς ἓν κράτος, καὶ ὅτι ἀφαιρεῖ πᾶσαν σπουδαιότητα καὶ πᾶσαν σοβαρότητα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ.

Ναί, Κύριοι, ἡμεῖς δὲν ἠσπάσθημεν, δὲν ἐπροκηρύξαμεν οὔτε τὴν μεγάλην ἰδέαν, οὔτε ὅτι ἠρχόμεθα εἰς τὰ πράγματα διὰ νὰ λύσωμεν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα· δὲν εἶναι δὲ μεγάλη ἱκανότης, οὔτε διεγείρει μέγαν ἔπαινον τοῦτο, ὄχι μόνον διότι ἔγκειται ἐν τῇ σοβαρότητι μιᾶς κυβερνήσεως, ὡς σᾶς προεῖπον, ἀλλὰ καὶ διότι εἴχομεν προγενέστερα παραδείγματα. Ἡ ἐπιδεικτικὴ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς τί ἀπέληξε πάντοτε; ἀπέληξεν εἰς αἰωνίαν δυσπιστίαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰς αἰωνίας ἀφανεῖς ἀντενεργείας ἐναντίον αὐτῆς, ἀπέληξεν εἰς δυσμένειαν, ἀπέληξεν εἰς κατοχήν.

Ἀλλὰ συγχρόνως ἠθέλαμεν ἀδικήσει αὐτὴν τὴν ἰδίαν Κρήτην, ἐὰν προκειμένου περὶ αὐτῆς, ἠθέλομεν τὴν περιτυλίξει ἐντὸς τῶν σαβάνων τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἡ Κρήτη ἀφοῦ ἠγωνίσθη τὸ 1821, ὅπως καὶ ἄλλα μέρη τῆς δούλης Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἠγωνίσθη, λέγω, κατὰ τὸ 1821 ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, ἀφοῦ ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ἐδιοικεῖτο, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τοὺς νόμους της καὶ ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν της, ἐπολέμει καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἠλευθέρωσε τὴν νῆσον καὶ περιώρισε τοὺς Τούρκους εἰς δύο μόνον φρούρια, τότε ἦλθε, Κύριοι, ἡ διπλωματία καὶ ἀπέσπασε την Κρήτην ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν παρέδωκεν εἰς τὴν δουλείαν. Αὐτὴ ἡ ἰδία Εὐρώπη ἀνεγνώρισε τὸ ἐξαιρετικὸν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς. Παραδίδουσα τὴν Κρήτην εἰς τὴν Τουρκίαν τῇ ἔλεγε διὰ τῶν πρωτοκόλλων: «συλλογίζομαι πόσον δύσκολος εἶναι ἡ θέσις σου πλέον, Τουρκία, ἀπέναντι τῆς Κρήτης, συλλογίζομαι, ὅτι μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ δεσπόσῃς τῆς Κρήτης μετ' εὐκολίας· πρέπει ν' ἀποδώσῃς αὐτῇ τὰ προνόμιά της· πρέπει ἐξαιρετικὴν διοίκησιν εἰς αὐτὴν νὰ καθιερώσῃς». Καὶ ἡ Τουρκία τὸ ὑπεσχέθη, καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην παρέλαβε τὴν Κρήτην. Οἱ τρεῖς πρέσβεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει δι' ἐκθέσεώς των ἐξέφρασαν τὴν ἐναντίαν ἰδέαν πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, εἶπον: δὲν πρέπει νὰ παραδώσητε τὴν Κρήτην εἰς τὴν Τουρκίαν. Εἷς μέγας ἀνὴρ τῆς Ἀγγλίας, ὁ Παλμερστὼν, ὅπως ἀνεγνώσατε βεβαίως εἰς τὸν τύπον, κα ὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκήρυξε τὸ ἀντιπολιτικὸν καὶ τὸ ἀπάνθρωπον τῆς πράξεως ταύτης, προεῖδεν αὐτὰ τὰ σήμερον συμβαίνοντα καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα συνέβησαν πολὺ πρὸ τῆς σήμερον, καὶ τοσοῦτον ἡ πεποίθησίς του καὶ ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως, διότι ἡ πατρίς του ἔπραττε τὸ ἔγκλημα τοῦτο πρὸς τὴν Κρήτην, τὸν ὤθει, ὥστε εἶπε: «προβλέπω ὅτι θὰ φθάσῃ μία ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία ἡ ἰδία θὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς Κρήτης.»

Τοιαῦτα ὑπ' ὄψιν ἔχοντες, τοιαύτην νῆσον ἐξαιρετικῶν δικαιωμάτων,

ἐξαιρετικὴν θέσιν ἔχουσαν ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν ἠδυνάμεθα, ἠθέλαμεν πράξει ἀνοσιούργημα, ἐὰν ἠθέλαμεν τὴν περιτυλίξῃ ἐντὸς τῆς θεωρίας τῶν ἐθνικοτήτων καὶ εἰς τὸ σάβανον τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Δὲν ἔχομεν κανὲν δικαίωμα νὰ φερθῶμεν οὕτως ἀσπλάγχνως πρὸς αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἠθέλομεν φερθῇ μωρῶς ὡς κυβέρνησις, μωρῶς πρὸς τὴν πατρίδα μας.

Ἰωόντι, Κύριοι, ὡς εἶπεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, εἰσήλθομεν ἄνευ προγράμματος ἐξωτερικῆς πολιτικῆς· ἀλλ' ἀγνοεῖ ὅτι ἐξήλθομεν μὲ πρόγραμμα. Ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, ὅταν κατὰ πρῶτον ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἤνοιξε τὰς συζητήσεις, ὅτι ἐκήρυξεν ὁποία εἶναι ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀρχή, ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔκφρασιν ταύτην δὲν διευκρίνισε τὴν πολιτικήν του ταύτην. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων ἔχει δύο μορφάς, ἔχει τὴν μορφὴν τὴν ἑλληνικήν, ἔχει τὴν μορφὴν ἄλλων ἐθνῶν. Τὴν μορφὴν τὴν ἑλληνικὴν τὴν ὑπεστηρίξαμεν ἡμεῖς, καὶ ἐὰν τὸ πρόγραμμα τῶν Ὑπουργῶν εἶναι τοῦτο, εἶναι ἀντίγραφον τοῦ ἡμετέρου. Ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν τὴν ἄλλην δὲν τὴν ὑπεστηρίξαμεν, δὲν τὴν ἐκηρύξαμεν, δὲν τὴν ἐπραγματοποιήσαμεν, καὶ τοὺς λόγους θὰ τοὺς εὕρητε εἰς τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα θέλω σᾶς ἐκθέσει.

Ἀντλοῦσι τὴν πολιτικήν των, λέγει ὁ κ. Πρωθυπουργὸς καὶ ἐπαναλέγει ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν,* ἐκ τῶν γεγονότων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἀλλά, Κύριοι, τὰ γεγονότα, τὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἶναι παρήγορα δι' ἡμᾶς; δυνάμεθα νὰ λάβωμεν αὐτὰ ὑπ' ὄψιν τὰ 1866 καὶ 1867; πῶς συνεστήθη ἡ Ἰταλία; δι' ἰσχυρῶν συμμαχιῶν. Ἀλλ' οὐ μόνον δι' ἰσχυρῶν συμμαχιῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἰδιοτελῶν. Οὐχὶ μόνον δι' ἰσχυρῶν καὶ δι' ἰδιοτελῶν, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι αἱ ὁποῖαι καθιέρωσαν τὴν ἀνάστασιν τῶν ἰταλικῶν ἐθνικοτήτων, οὔτε λόγον ποιοῦσι περὶ ἐθνικοτήτων. Τὸ Μιλάνον παρεχωρήθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἢ μᾶλλον *ἐδωρήθη* εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας καὶ οὗτος τὸ *ἐδώρησεν* εἰς τὸ Πιεμόντε καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Πιεμόντε παρεχώρησεν εἰς *ἀντάλλαγμα* τὴν ἰδίαν του πατρίδα καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Γαριβάλδου.

Ἰσχυρὰ συμμαχία ἐπίσης, Κύριοι, ἔφερε τὴν Βενετίαν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν· ἡ ἰσχυρὰ συμμαχία τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Πρωσσίας καὶ ἡ παρέμβασις τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἀρωγὴ τῆς Ἀγγλίας. Καὶ πάλιν ἡ Βενετία παρεχωρήθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ οὗτος παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οὔτε ἡ Βενετία ἐπανεστάτησεν, οὔτε τὸ Μιλάνον ἐπανεστάτησε. Τὰ γεγονότα λοιπόν, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν εἶναι γεγονότα προελθόντα ἀπὸ συμμαχίας. Εἰς τὴν Γερμανίαν μάλιστα, ὅσα κράτη βλέπομεν ὅτι μετέβαλον κατ

* κ. Χ. Τρικούπης.

τάστασιν, αὐτὰ κατεκτήθησαν, Κύριοι, ἀπὸ τὴν Πρωσσίαν, τὰ δὲ λοιπὰ διατηροῦνται ἐν Ὁμοσπονδίᾳ, καὶ εἶναι ἀνεξάρτητα ὅπως ἦσαν καὶ πρίν. Λοιπόν, Κύριοι, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων;

Ἀλλ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν ἐθνικοτήτων δὲν ἠδυνάμεθα κατὰ τὸ 1866,δὲν δύνασθε οὔτε σήμερον νὰ τὸ κατορθώσητε. Ἔχομεν ὅμως, Κύριοι, τὸν θρίαμβον τῶν ἐθνικοτήτων τῶν ἑλληνικῶν. Τὸ ἐπ' ἐμοί, δὲν γνωρίζω τὴν ἀρχὴν ταύτην εἰμὴ μόνον εἰς τὰ γεγονότα τὰ συμβάντα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν· διότι μόνον ἐκεῖ εἶδον αὐθορμήτως τὰς Δυνάμεις, ὕστερον ἀπὸ πολλὰ θαύματα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ συγκινηθῶσι καὶ οὕτω νὰ θριαμβεύσῃ ἡ ἐθνικότης μας· κανεὶς δὲ ἰδιοτελὴς σκοπὸς δὲν ὑπῆρχε, καμμία ἀνταλλαγή, τίποτε, τὸ παραμικρόν, τὸ ὁποῖον νὰ κηλιδώσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικοτήτων.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἠκολουθήσαμεν ὅταν,ἐλθόντων ἡμῶν εἰς τὰ πράγματα, ἡ ἐπανάστασις ἐξηγέρθη. Ἐσυλλογίσθημεν εἰς τί ὤφειλεν ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ ἐσκέφθημεν, ὑποθέτω ὀρθῶς, ὅτι εἰς τίποτε ἄλλο δὲν τὴν ὀφείλει, εἰμὴ εἰς δύο γεγονότα: «εἰς τὸν ἡρωϊσμόν της καὶ εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ χριστιανικοῦ καὶ πεπολιτισμένου κόσμου.»

Πρὸς αὐτὰ τὰ δύο ἑπομένως ἐστρέψαμεν τὴν προσοχήν μας καὶ κατωρθώσαμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἡ ἐπελθοῦσα Κυβέρνησις δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι διετήρησε, *τὴν πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως*. — Ἀρνοῦνται οἱ Κύριοι Ὑπουργοὶ τὸ καλὸν τοῦτο; τὸ ἐξηκολουθήσατε Κύριοι, καὶ τὸ ἐξηκολουθήσατε ἐπαρκῶς· εἰς ἓν μόνον διαφωνοῦμεν· ὅτι ἀγνοεῖτε τὴν αἰτίαν, τὸν τρόπον καὶ τὸν δρόμον διὰ τοῦ ὁποίου ἠδυνήθημεν νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν· καὶ διὰ ταῦτα μετὰ λύπης τὸ λέγω, ἀποτελέσματα θέλει ἔχει ἐναντία. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, Κύριοι, προῃσθανόμεθα πόσον ἰσχυρὰ καὶ ἀναπόφευκτος ἦτο ἡ ἀνάγκη ν' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλὰς αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ προσεπαθήσαμεν παντὶ σθένει νὰ ἐμπνεύσωμεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὅλας τὰς θεωρίας, τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἤκουσα ἀπὸ τοῦ βήματος, ὅλας τὰς ἀποπέμπομεν· ἐφάνημεν καὶ αὐτοῦ τοῦ δέοντος σκληρότεροι. Ἀποτείνομαι δὲ πρὸς τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν λέγων, ὅτι μᾶς ἀδικεῖ ἢ πρέπει νὰ λησμονῇ τὰ γεγονότα, ὅπως μᾶς εἴπῃ ὅτι δὲν εἴχομεν πολιτικὴν τόλμην εἰς τὰς πεποιθήσεις μας. Ναί, Κύριοι, ἐγνώριζον ὅτι ἤθελον μᾶς ἀποκαλέσει προδότας καὶ ἤθελον γράψει εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι προδίδομεν τὰς μεγάλας ἰδέας· ἐγνώριζον ὅτι ἤθελον ἀκούσει μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐκείνη ἠμπόδισε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἀλλ' ἀφοῦ, Κύριοι, ἀφοῦ ἐσχηματίσαμεν, ψυχρῶς σκεπτόμενοι, αὐτὴν τὴν πεποίθησιν, ἔπρεπε νὰ τὴν ὑποστηρίξωμεν.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Εἰς ἡμᾶς λέγουν σήμερον ὅτι ἠμποδίσαμεν τὴν ἐπανάστασιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁ κ. Ῥηγόπουλος τὸ εἶπε δι' ἀμφοτέρους.

ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ τὸ εἶπον διὰ τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εὔχομαι κανεὶς νὰ μὴ τὸ εἴπε καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὸ φρονῇ, καὶ αὐτὸ ἐπιθυμῶ.

Ἡμεῖς, Κύριοι, ἐλάβομεν ὅλα τὰ μέτρα ὅπως πείσωμεν τὴν Εὐρώπην, ὅτι δὲ, ἐπιθυμοῦμεν ἐξάπλωσιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅτι οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἡ Κρήτη ἔχει, ἀρκοῦσι νὰ τὴν ὑποστηρίζωσιν ἐνώπιον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, μετὰ παράτασιν τριάκοντα πέντε ἐτῶν τυραννίας μετὰ δύο ἐπαναστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυλίσθη εἰς τὸ αἷμα, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, καθ' ἣν ἐξακολουθεῖ νὰ κυλίεται. Ἂν ἤμεθα ἁπλῶς ἄτομα, ἂν ἀπῃτεῖτο μόνον μεταξὺ ἡμῶν νὰ ἐκφράσωμεν αἰσθήματα, καὶ ἡμεῖς ἠθέλομεν ἐκφράσει τὰ αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁ σημαιοφόρος εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς, ὡς τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ χριστιανικὸν βασίλειον, ἔπρεπε νυχθημερὸν νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ προσπαθῇ διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς Παλιγγενεσίας καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν δούλων ἑλληνικῶν λαῶν· ὡς Κυβέρνησις ὅμως ἔχομεν ἄλλα καθήκοντα, ἕτερος τρόπος μᾶς ἐπιβάλλεται τοῦ συλλογίζεσθαι, ἕτερος τρόπος εἰς τὰς προκηρύξεις, ἕτερος εἰς τὰς πράξεις. Χάνονται τὰ ἔθνη, ἀφανίζονται ὅταν δὲν κυβερνῶνται μὲ τοιαύτην περίσκεψιν καὶ τῶν ὁποίων οἱ κυβερνῶντες δὲν θέτουσι τοιούτους περιορισμοὺς εἰς τὴν πολιτικήν των.

Ἀπεκτήσαμεν ἢ δὲν ἀπεκτήσαμεν πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, Κύριοι; Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ Τουρκία ἐφώναζε πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ διεμαρτύρετο φωνάζουσα πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅτι εἰς τὴν Κρήτην οὐδὲν ἄλλο γίνεται ἢ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας; πόλεμος φανερός! Ποῦ ἦσθε σεῖς, ὅταν ἀνεχώρησεν ὁ πρῶτος ἐθελοντὴς, τὸ πρῶτον φορτίον, ὁ πρῶτος ἀξιωματικός; Ποῦ ἦσθε ὅταν πᾶς ἐθελοντὴς ἀναχωρῶν ἐπροκάλει μίαν διακοίνωσιν καὶ πᾶς ἀξιωματικὸς μίαν διαμαρτύρησιν; Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐνεργείας ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ἄκρου τῆς οὐδετερότητος. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἀκαταπαύστως καὶ παρατηρήσεις καὶ ἀπειλὰς μᾶς ἔκαμνον· μᾶς ἐζήτησαν νὰ διαλύσωμεν τὴν Ἀτμοπλοϊκὴν Ἑταιρίαν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ λέγειν των, εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἑλληνικὸν ναυαρχεῖον· μᾶς ἐζήτησαν ν' ἀφαιρέσωμεν καὶ τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ σταθμεύοντα ἐν Σύρῳ ἰδιωτικὰ πλοῖα· μᾶς ἐζήτησαν μυρία ὅσα. Ἀλλ' αἱ κραυγαὶ τῆς Τουρκίας ἐναυάγησαν ἐνταῦθα διὰ τῆς παρρησίας μας, ἐναυάγησαν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς μας.

Δὲν ἠξεύρω, Κύριοι, ὁποία ἡ πεποίθησις τῶν κυβερνώντων, δὲν ἠξεύρω ὁποία ἡ πεποίθησις τῶν ἀντιφρονούντων, ἀλλ' ἐγὼ, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἀποδίδομεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας μας ἢ εἰς αὐτὴν τὴν προφύλαξιν καὶ

εἰς αὐτὴν τὴν πολιτικήν· καὶ σᾶς εἶπον ὅτι ἔχομεν παραδείγματα κατὰ τὸ παρελθόν. Ὁ Ὄθων δὲν ἠδύνατο τὸν ὑπασπιστήν του νὰ στείλῃ εἰς τὴν πατρίδα του, χωρὶς νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Μουσούρου—τὸν Καρατάσσον. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παραμικρὸν εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ ταπεινωθῇ καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀλυσσιδεθῇ. Ὅσον συγκρίνω τῶν δύο τούτων ἐποχῶν τ' ἀποτελέσματα, τόσον περισσότερον πείθομαι, ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας σᾶς προεξέθεσα, ἦτο ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησεν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ ἡ ὁποία ὅτι ὑποθέτω κατά τι συνετέλεσε.

Περὶ δὲ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγέννησεν ἡ ἐπανάστασις, Κύριοι, ἔχω ἀνάγκην νὰ σᾶς λαλήσω; Δὲν ἐνθυμεῖσθε, ὅτι τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐταπείνωσε πᾶν ἄλλο ζήτημα καὶ ἔλαβε τὴν πρωτίστην ἐν Εὐρώπῃ θέσιν; Δὲν ἐνθυμεῖσθε ὅτι ὁ τύπος, ὁ τόσον δυσμενής, ὅτι αὐτὰς ὕψωσε φωνὴν ἀπανταχοῦ καὶ ἠνάγκασε τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἰδικήν μας, ἡ ὁποία οὐδὲν παράσημον ἀπένειμε, νὰ στεφανώσῃ τὸν κάλαμον δέκα ἢ δώδεκα δημοσιογράφων τῆς Εὐρώπης; Ὁ ἐνθουσιασμὸς κατέλαβεν ὁλόκληρον τὸ ἡμισφαίριον, ὅπου κατοικοῦσι χριστιανοί, καὶ μετέβη καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Πεντακόσια ταμεῖα συνεστήθησαν· ἑκατομμύρια ἐξωδεύθησαν διὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἐκ μέρους τοῦ Γένους καὶ τῶν φιλελλήνων· κομητάτα γυναικῶν ἀκόμη καὶ νηπίων ἔτρεξαν νὰ συνδράμωσιν ὑπόθεσιν τόσον ἱεράν. Καὶ κανείς, Κύριοι, πιστεύω, ἐκ τῶν γερόντων, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν, ἂν ἐνθυμῆται ἀκριβῶς τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, δὲν θέλει εἰπεῖ ὅτι ἐκείνου ἦτο κατώτερος ὁ ὑπὲρ Κρήτης.

Ἀλλά, Κύριοι, τ' ἀποτελέσματα ἦσαν ὡσαύτως προσδευτικά, ἦσαν ὑπεράνω τῶν προσδοκιῶν μας. Δὲν παρῆλθον τέσσαρες μῆνες ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἡ Εὐρώπη ἐκλόνισε τὸ καθεστώς, ὡς πρὸς τὴν Κρήτην. Δὲν παρῆλθον τέσσαρες μῆνες καὶ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης εἰσῆλθεν εἰς τὰ διπλωματικὰ συμβούλια καὶ προέβη μέχρι τῆς ἡγεμονίας.

Δὲν ἀγνοεῖτε, Κύριοι, ὅτι πρὶν παρέλθωσι πέντε μῆνες ἡ Εὐρώπη ἐπενέβη καὶ παρέλαβε γυναικόπαιδα, διὰ τὸ ὁποῖον καυχᾶται ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις. Καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἰδίως ὁ ἁρμόδιος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, δὲν φρονῶ ὅτι ἀγνοεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου ἡ Ρωσσία εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν πρότασιν τῆς ἑνώσεως. Οὕτω, Κύριοι, τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, εἰς διάστημα πέντε μηνῶν διέτρεξεν ὅλα τὰ στάδια, τὰ ὁποῖα διέτρεξεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις μέχρι τοῦ 1827.

Ἐρωτῶ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, δὲν βλέπει εἰς πάντα ταῦτα ἓν πρόγραμμα; ἐξαρτᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ προγράμματος ἐκ τῆς προκηρύξεως; δὲν φαίνεται εἰς αὐτὸν πολὺ σπουδαιότερον, προκειμένου περὶ

ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν πραγμάτων παρὰ ἐκ τῶν λόγων ἕν πρόγραμμα; Δὲν συμβιβάζεται ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, ἂν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἀπ' ἀρχῆς ἐπῆλθον, ποτὲ μὲν εὐτυχῆ καί ποτε δυστυχῆ, ἂν δὲν ἔχουσι τὴν πηγήν των, τὰ μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν προγράμματος, τὰ δὲ εἰς τὴν προκήρυξιν προγράμματος; Ἀλλ' ἐννοῶ διατὶ ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κατέχεται ὑπὸ τῆς ἐναντίας ἰδέας, διότι ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Κουμουνδούρου ἔπραξε τὸ ἐναντίον.

Μεταβαίνω οὕτω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως. Θέλω ἐξετάσει αὐτὴν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ ἀποτελέσματά της.

Ὅτε κατά τινα τῶν παρελθουσῶν συνεδριάσεων ἤκουσα, πῶς ἁπλοποιήθη ἡ πολιτικὴ τῶν διαμαχομένων κομμάτων καὶ πῶς καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις κατήντησε νὰ φρονῇ ὅτι σχεδὸν τίποτε δὲν μᾶς διαιρεῖ, ἠπόρησα, ὅτε ἐσυλλογίσθην τίνι τρόπῳ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις ἐπολιτεύθη. Εὐτυχῶς, Κύριοι, ὅ,τι καὶ ἂν εἴπω περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συκοφαντία, ὡς φατριασμός, διότι ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἔγγραφος.

Ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν 1 Φεβρουαρίου, ἤτοι τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἔλευσίν της εἰς τὰ πράγματα, ἐξέδωκε τὸ ὑπόμνημά της, τὸ ἐκοινοποίησεν εἰς τὰς αὐλας καὶ ἀπὸ τὰς αὐλὰς εἰς τὸν τύπον. Εἶναι τὸ ὑπόμνημα, ὅπερ περικλείει τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν προεκήρυξεν. Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνακοινόνει εἰς τὰς αὐλὰς τὰ ἑξῆς: «Βλέπομεν, (λέγει, τὴν 1 Φεβρουαρίου 1867,) ὅτι γοργῷ τῷ βήματι κατέρχεται ἐν τῇ Ἀνατολῇ μία καταστροφή. Ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην δὲν ἠδυνάμεθα νὰ προλάβωμεν. Νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἤθελε φέρει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἑπομένως σᾶς ἐπιφορτίζομεν νὰ καταστήσητε γνωστὴν, χάριν τῆς εἰρήνης, τὴν ἀνάγκην ταύτην παρὰ τῇ κυβερνήσει παρ' ᾗ εἶσθε διαπεπιστευμένος. Δώσατε αὐτῇ νὰ ἐννοήσῃ ἐναργῶς, *ὅτι μία ἱκανοποίησις τῶν εὐχῶν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶναι τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν εἰρήνης διαρκοῦς*. Ἀλλ' ἐὰν αἱ Δυνάμεις δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐπιβάλωσι σήμερον τοιούτους ὅρους, ἃς κατορθώσωσι τοὐλάχιστον μίαν ἀνακωχὴν, ἵνα δώσωσιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης τὴν μόνην λύσιν, ἥτις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνός μας. Μία τοιαύτη ἱκανοποίησις τῶν πόθων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς *μετὰ ἱκανοποιήσεων ἀναλόγων διδομένων ταὐτοχρόνως εἰς τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας*, ἤθελον δυνηθῆ νὰ σταματήσωσιν, (εἶναι ἀληθὲς ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον,) ἀλλ' ὅπως δήποτε ἤθελον δυνηθῆ νὰ σταματήσωσι τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ἀπειλεῖ νὰ ἐκραγῇ τὴν στιγμὴν ταύτην καὶ νὰ παρασύρῃ ὁλόκληρον τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν».

Ἰδοὺ διατί, ἀρχόμενος τοῦ λόγου, εἶπον καὶ ἴσως δὲν μ' ἐπιστεύσατε, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ, τὰς ὁποίας ἔχει καὶ ὁ ἀξιότιμος κ. Ρηγόπουλος. Ἰδοὺ διατὶ εἶπον, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἡ σημερινὴ ἀκολουθεῖ ὡς ἀρχὴν καὶ προκηρύττει ὡς ἀρχὴν σήμερον, ὁπότε ἡ Κρήτη ἔχει τὰ ἔντερά της ἐκτὸς τῆς κοιλίας, καὶ ἡ Ἑλλὰς τὰ ἰδικά της, προκηρύττει τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ συνδέει τὴν ἔκβασιν τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος μὲ τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἡ πρὸ τριακονταπέντε ἐτῶν δημιουργηθεῖσα Ἑλλὰς, ἡ ἀνοργάνωτος, ἡ ἄνευ ναυτικοῦ, αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς ἡ ὁποία πρὸς τὸν προορισμόν της οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἰργάσθη, αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς ἡ εὐτυχήσασα μετὰ τριακονταπέντε ἔτη ν'ἀκούσῃ πρώτην φορὰν τὴν ὡραίαν ἰδέαν τῆς **ἑνώσεως**, λησμονοῦσα ἑαυτὴν, λησμονοῦσα τὸ παρελθόν της, λησμονοῦσα τὴν ἀδυναμίαν της, ἀντὶ νὰ λυπῆται, ἀντὶ νὰ κλαίῃ ἐπὶ τούτοις, παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ κόσμου δολοφονοῦσα τὴν Κρήτην. Ἰδοὺ διατὶ εἶπον, ὅτι δὲν θὰ συκοφαντήσω τὴν Κυβέρνησιν δὲν δύναμαι νὰ ὑποληφθῶ ὅτι τὴν συκοφαντῶ.

Ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, μεθ' ὅλα ὅσα σᾶς ἐξέθεσα περὶ τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐπραγματοποιήσαμεν, καὶ μεθ' ὅσα ἀνέγνωσα ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἐπισήμου προγράμματος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ὑπάρχει ἄπειρος διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀρχῶν μας καὶ τῶν ἀρχῶν των; Ἡμεῖς παρελάβομεν τὴν Κρήτην τοιαύτην, ὁποία ἦτο ἐκ τῆς ἱστορίας της· δὲν ἠθελήσαμεν ν' ἀλλοιώσωμεν κανὲν δικαίωμά της· δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἐλαττώσωμεν οὔτε τὰ δικαιώματά της οὔτε τὴν ὑψηλὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπαναστάσεων· δὲν ἠθελήσαμεν νὰ τὴν ἐξομοιώσωμεν μὲ φυλάς τινας περὶ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν εἶναι βέβαιον ἀκόμη ἂν διεπέρασεν αὐτὰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας. Ἐκηρύχθη ἡ ἕνωσις ἀπὸ τὴν νῆσον ἐκείνην, ἥτις ἦτο φυσικὸν πρώτη νὰ τὴν κηρύξῃ. Δὲν ἐδυνάμεθα λοιπὸν τὴν νῆσον ταύτην μεθ' ὅλης τῆς ἱστορίας καὶ τῶν δικαιωμάτων της νὰ σαβανώσωμεν μὲ τὰ σάβανα τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος· διότι καὶ σήμερον τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἔσται ἐπίσης ἄλυτον, ὅπως ἦτο καὶ πέρυσι καὶ πρὸ τεσσάρων αἰώνων· τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι καταλάβωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι εἶναι ἡ χώρα ἡ δίδουσα τὴν σοβαρότητα εἰς αὐτὸ, εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ὁποίου ἀνατριχιάζουσιν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πιστεύοντες ὅτι ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, ἂν αὐτὸ ἐγερθῇ, θέλει ἐξοστρακισθῆ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἡ εἰρήνη. Ἓν τοιοῦτον ζήτημα δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ παρενείρωμεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης καὶ νὰ τὸ καταστήσωμεν δεσπότην τῆς τύχης τῆς Κρήτης.

Ἀλλὰ, Κύριοι, παραλείπων ἤδη τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, ἐξετάζω τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς ἁπλῆν *προκήρυξιν*. Ἐὰν τῳόντι ἡ Κυβέρνησις σπουδαίως ἐλάλει, ἂν σπουδαίως ἐφρόνει, ἂν

εἶχεν ἀληθεῖς πεποιθήσεις, θὰ εἴπῃ ὅτι εἶχεν εὕρει ἐν ταῖς διασκέψεσιν αὐτῆς μίαν λύσιν. Ἀλλά, Κύριοι, ἦτο σοβαρόν, ἦτο σπουδαῖον, ἦτο πατριωτικὸν νὰ ἐκδώσῃ μίαν προκήρυξιν; Δὲν ἀρνοῦμαι μόνον ὅτι κατ' οὐσίαν ἦτο ἀσφαλὲς καὶ ὅτι σπουδαῖον ἐν αὐτῷ τίποτε δὲν ὑπῆρχε καὶ οὐδεμίαν λύσιν περιεῖχεν, ἀλλ' ἰσχυρίζομαι ὅτι ἦτο καὶ τὸ μεγαλείτερον σφάλμα μιᾶς Κυβερνήσεως, καὶ εἶχε συνεπείας μία τοιαύτη προκήρυξις ἀπειλοῦσα τὴν Εὐρώπην, ἀπειλοῦσα τὰς κυβερνήσεις. Ὁποῖον πρόγραμμα ἐρωτῶ, εἴχετε ὑπ' ὄψιν τοιαύτην πολιτικὴν ἀκολουθοῦντες; Τὸ πρόγραμμα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων, ἅτινα εἴδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας; Εἴχετε ὑπ' ὄψιν τὸ Πιεμόντε; τί ἔπραξε τὸ Πιεμόντε; Εἶχε καὶ τὰς συμμαχίας, εἶχε καὶ τὰ σχέδιά του,ἦτο κατηρτισμένον, εἶχε τὸ ἥμισυ τῆς πεποιθήσεως, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τις ὅπως ἀρχίσῃ μίαν πρᾶξιν, καὶ ὅμως οὐδεὶς τὸ ἐγνώριζεν. Αὐτὴ ἡ Αὐστρία, ἡ ὁποία κατεβλήθη, ἡ ὁποία κατεστράφη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον,εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει τὴν σήμερον, αὐτὴ ἡ Αὐστρία τὸ ἠγνόει, καὶ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Πιεμόντε διενοεῖτο τοιαῦτα πρὸς τοῦτο συνεμάχει ἡ Αὐστρία καὶ ἔδιδε τὴν χεῖρα εἰς τὸ Πιεμόντε. Ἡ ἐποχὴ τοῦ 1854 ἦτο σπουδαιοτάτη διὰ τὴν Εὐρώπην· καὶ ἂν ἡ Αὐστρία ἦτο δυνατὸν νὰ διαγνώσῃ ὅτι παρευρισκομένη καὶ συμπολεμοῦσα μὲ τὸ Πιεμόντε κατὰ τῆς Ρωσσίας, εἰσῆγεν αὐτὸ εἰς τὰ συμβούλια τῆς Εὐρώπης,προσέδιδεν εἰς αὐτὸ δικαιώματα, ἐνίσχυε τὸ Πιεμόντε, ἤθελεν εἰπεῖ πρὸς τὴν Εὐρώπην δὲν τὸ συντρέχω. Ἡ θέσις τῆς Αὐστρίας ἦτο σημαντικὴ τότε καὶ ἡ Εὐρώπη δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἀκούσῃ μετ' ἀδιαφορίας.

Τίς ἐγνώριζε καν, Κύριοι, μέχρι τῆς παραμονῆς, ὅτε ὁ Ναπολέων ἵππευσε τὸν ἵππον του καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς Νικαίας καὶ Σαβοΐας, τίς ἤλπιζεν ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχε τοιαύτην ἰδέαν; Ὅταν προχθὲς ἡ Πρωσσία διενοεῖτο περὶ τοῦ μεγαλείου της καὶ εἶχε κατηρτισμένα τὰ μεγάλα αὐτῆς σχέδια καὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς, οὐδὲν ἐβλέπομεν ἐξ ὅσων ἔπραττεν ἡ Κυβέρνησις αὐτῆς. Κατώρθου διὰ τῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἀκριβώτατα ἐπλήρονε καὶ ἐδημοσιεύοντο εἰς τὴν Εὐρώπην ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ διὰ τῶν διακοινώσεων, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνεν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, νὰ πείσῃ τὸν κόσμον, ὅτι δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ πολεμήσῃ, καὶ δὲν ἐννόησε τὸν πόλεμον ὁ κόσμος, εἰμὴ σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν νίκην τῆς Σαδόβας.

Ὑφ' ὅλας λοιπὸν τὰς ἐπόψεις ἐξετάζων τὴν προκήρυξίν σας, τὴν εὑρίσκω προϊὸν Κυβερνήσεως οὐχὶ σοβαρᾶς. Εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον σᾶς ὑπέδειξα, ἐπροσπαθήσατε ὅσῳ τὸ δυνατὸν μεγαλείτερα νὰ πράξητε τὰ σφάλματά σας· ἐνισχύοντες αὐτὰ καὶ διὰ τῆς ἄλλης συμπεριφορᾶς σας ἐδείξατε, ὅτι τῳόντι δὲν βουλεύεσθε μὲ καμμίαν σπουδαιό-

τητα. Ἐννοῶ τὰς παρασκευὰς ἑνὸς ἔθνους, τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰς πλέον ἐκτάκτους· μὴ δίδῃς τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ νὰ δύνανται νὰ εἴπωσι: «δὲν ὑπάρχει ζήτημα· οἱ σκοποί σας εἶναι φανεροί.»

Δυστυχῶς, Κύριοι, ἔρχομαι εἰς ζητήματα τὰ ὁποῖα εἶναι θλιβερά. Θέλω ἐξετάσει τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τοιαύτης πολιτικῆς προκηρύξεως.

Ὁ ἐνθουσιασμός, ὅστις ὑπῆρχεν, ἐξέλιπεν. Ὅταν οἱ λαοὶ ἐγνώρισαν, ὅτι ἡ Κρήτη δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία ἀφετηρία πρὸς πόλεμον μακρότατον, ὅστις, καθὼς σᾶς προεῖπον, κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὰς πεποιθήσεις, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσι, καὶ δὲν δύνανται νὰ τὰς ἀποβάλωσιν οἱ λαοί, εἰμὴ μόνον ὅταν ἡ Ἑλλὰς καταλάβῃ μίαν θέσιν, ἐμπνέουσαν πεποίθησιν, εἰμὴ μόνον ὅταν οἱ σημερινοὶ ὅροι τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἀνατολῆς λάβωσιν ἄλλον χαρακτῆρα, οἱ λαοί, λέγω, τῆς Εὐρώπης, ἰδόντες ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι ἀφετηρία τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἄφησαν εἰς τὰς κυβερνήσεις των νὰ ἐνεργήσωσι πλέον, διότι ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων. Δὲν εἶναι ἀδιάφορον διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ῥίπτηται μία τοιαύτη προκήρυξις· δὲν εἶναι ἀδιάφορον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ βλέπωσιν ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὰς παραμονὰς μιᾶς ἐκρήξεως μεγάλης, καὶ ὅτι αἰτία αὐτῆς εἶναι αὐτὴ ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν οἱ ἴδιοι παρέχουσι καὶ ὁ ἐνθουσιασμός των. Καὶ μόνον ἂν περιωρίζεσθε εἰς τὸ νὰ καταστήσητε γνωστὴν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν ἐφαντάσθητε μόνον, καὶ τὴν ὁποίαν εὐηγγελίσασθε ἀπὸ τὴν 1 Φεβρουαρίου,* ὡς γοργῷ τῷ βήματι ἐρχομένην, καίτοι μήπω εἰσέτι ἐμφανισθεῖσαν, καὶ μόνον εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἂν περιωρίζεσθε, πάλιν ἠθέλατε φέρει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα· ἀλλὰ πολὺ περισσότερον, ὅταν συνεδέσατε τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης μὲ τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ διετυπώσατε τοὺς ὅρους, εἰπόντες: «Μία τοιαύτη ἱκανοποίησις τῶν πόθων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μετὰ ἱκανοποιήσεων ἀναλόγων, διδομένων ταὐτοχρόνως εἰς τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἤθελον δυνηθῆ νὰ σταματήσωσιν (εἶναι ἀληθὲς ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον,) ἀλλ' ὁπωσδήποτε νὰ σταματήσωσι τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ἀπειλεῖ νὰ ἐκραγῇ τὴν στιγμὴν ταύτην καὶ νὰ παρασύρῃ ὁλόκληρον τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν.» Ἀμφιβάλλω, Κύριοι, ἂν κάλαμος ἑλληνικὸς δὲν ἤθελε σταματήσει γράφων ὅσα σᾶς ἀνέγνωσα, καὶ ἂν ἐπρόκειτο καὶ εἰς ἐφημερίδα νὰ γράψῃ· διότι καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας προσέχουσιν οἱ ξένοι καὶ δὲν ἔχουσιν ἄλλο ἔργον παρὰ νὰ προσέχωσιν, ἐδῶ μένοντες. Τὸ ἀποτέλεσμα λοιπόν, Κύριοι, τὸ ἐπελθὸν ὑπὲρ Κρήτης μεταξὺ τῶν λαῶν ἐξέλιπε, τὸ δὲ αἴσθημα τοῦτο διεδέχθη ἡ ψυχρότης, ὁ συλλογισμός. Ἡ Κρήτη ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν λαῶν, ὁ τύπος ἐ-

* Χρονολογία τῆς ἐν σελ. 251 μνημονευθήσης ἀνακοινώσεως τῆς Κυβερνήσεως.

δειλίασεν, ἀπεσύρθη. Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀπασχολήσω μὲ ἐφημερίδας· ἀλλ' ἀπεσύρθησαν μετὰ λόγου, καὶ τὸν λόγον τὸν δίδουσι καὶ εἶναι αὐτὸς, τὸν ὁποῖον σᾶς λέγω. Αἱ συνδρομαὶ καὶ ἀποστολαὶ ἔπαυσαν, τὰ κομητάτα διελύθησαν, τὸ Ἀγγλοελληνικὸν κομητάτον, τὸ ὁποῖον διέθρεψεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦ Αὐγούστου 5,800 ψυχὰς, ἐδήλωσεν ὅτι θέλει παύσει καὶ ἔπαυσε. Δὲν ἐπῆλθον τὰ ἀποτελέσματα εὐθὺς ἀμέσως, διότι ἡ προκήρυξις ἀργὰ ἐγνώσθη, καὶ τὰ γεγονότα,τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν διεδίδοντο. Ἀλλ' ὅταν, Κύριοι, ὡρίμασεν ἡ ἰδέα, ὅταν τὰ συμπτώματα ἐπήρχοντο τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου,ὅταν συνετάχθη μὲ τὴν τακτικὴν μὲ τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς μεγάλης ἰδέας καὶ ἄλλος, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἔπαυσεν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ νὰ ἐξάπτηται.

Μεταβαίνω, Κύριοι, εἰς ἕτερον ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἀπερισκέπτως ἐπιδεικνυομένη ἐν Ἀθήναις, καὶ ἄς μοὶ συγχωρήσῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ εἴπω, ἀπερισκέπτως διακηρυττομένη διὰ διακοινώσεων. Τί σημαίνει, Κύριοι, ἡ τελευταία τῶν τεσσάρων Δυνάμεων διακοίνωσις, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Πύλην ἐπέδωκαν; Ἐνθυμοῦμαι καὶ πάλιν τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης προώδευσε διπλωματικῶς. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σας ἡ Ἀγγλία ἠπείλησε τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τέσσαρες Δυνάμεις ἠπείλησαν τὴν Τουρκίαν! καὶ ἐθαύμασα, Κύριοι,πῶς ἓν μέλος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου νὰ ὑπάρχῃ εἰς τοσαύτην πλάνην, διότι ἀποδίδω εἰς τὸν κ. Κεχαγιᾶν τὸ φιλάληθες. Τῷ ὄντι, Κύριοι, αἱ τέσσαρες Δυνάμεις εἶπον εἰς τὴν Πύλην ὅτι δὲν θέλουσι δώσει πλέον εἰς αὐτὴν καμμίαν ὑλικὴν ἢ ἠθικὴν συνδρομήν. Ἐκήρυξαν διὰ τῆς διακοινώσεως ταύτης πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὅτι καθιεροῦσι καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Κρητῶν καὶ τῆς Τουρκίας σχέσεις τὴν ἀρχὴν *τῆς μὴ ἐπεμβάσεως*. Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν χαίρει διὰ τοῦτο, καυχᾶται διὰ τοῦτο· ἀλλὰ πότε, Κύριοι, κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἢ αἰῶνα ἡ Εὐρώπη ἔδωκεν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν συνδρομὴν εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν;

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Εἰς τὰ 1854.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κατὰ τῶν χριστιανῶν; λανθάνεσθε.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κύριοι, σᾶς εἶπον ὅτι ὁ Ὄθων διὰ τῶν Θεσσαλικῶν καὶ Ἠπειρωτικῶν δὲν ἐζήτει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γείνῃ ἀκόλουθος μιᾶς πολιτικῆς ἐπιφόβου εἰς τὴν Εὐρώπην, καθ' ἧς ἀντετάχθη ὁλόκληρος ἡ Δύσις. Αὐτὴ εἶναι μία τρανὴ ἀπόδειξις διὰ νὰ καταδικάσητε τὸ σύστημά σας· καὶ σᾶς εὐχαριστῶ, διότι μοῦ τὸ ἐνεθυμίσατε, διὰ ν' ἀποδείξω ὅτι, προκειμένου περὶ λύσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, περὶ ἐκρήξεως αὐτοῦ τοῦ

ἐπιφόβου ἀγῶνος, ὅστις μένει ἀπ' αἰώνων ἀναλλοίωτος, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἀκούουσι τὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον ἔχουσι πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Νὰ χαθῇ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία· νὰ ἐμποδισθῇ καὶ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία τοῦ νὰ ἐπαναστατήσωσιν, εἶπεν ἡ Εὐρώπη τότε· διότι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πράττει τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον σήμερον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων μας. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμε διὰ νὰ προσέχωμεν. Αὐτὸ ἀποδεικνύει, κ. Τρικούπη, ὅστις μὲ διακόπτεις, ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα δὲν εἶναι διὰ τοὺς ὀδόντας μας. Ἠθελον νὰ ἐπικαλεσθῆτε αὐτὸ τὸ παρελθόν, πότε; ὅταν ἐλάμβανον τὰ ὅπλα ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ εὑρίσκοντο μόναι ἀπέναντι τῆς Τουρκίας· ἀλλὰ τὸ 1854 εἶχε τοιαύτην μορφήν; Καὶ ἀκόμη σεῖς, οἱ ὁποῖοι διευθύνετε τὰ ἐξωτερικὰ τῆς πατρίδος εὑρίσκεσθε εἰς τοιαύτην πλάνην; Ἡ ἱστορία παρέρχεται ἀνεξετάστως ἀπὸ σᾶς; Τὰ γεγονότα λοιπὸν ῥίπτετε εἰς τὸ σκότος;

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οὐδέποτε ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη ἔδωκε συνδρομὴν εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν, εἴτε ὑλικὴν εἴτε ἠθικήν. Ἀλλά, Κύριοι, ἂς μὴ σπεύσῃ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Εἶναι τόσον ἰσχυρὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον σᾶς λέγω, ὥστε παραιτοῦμαι αὐτῆς τῆς θεωρίας· θέλω τοῦ τὸ ἀποδείξει ἄλλως. Ἐὰν τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν τὸν πείθῃ, ὅτι ἡ διακοίνωσις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων πρὸς τὴν Τουρκίαν, καθ' ἣν παύουσι πλέον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν συνδρομήν, περιέχει τι ψευδές, ἀνύπαρκτον, ἄνευ οὐσίας καὶ σημασίας, εἶναι ὅμως ἄλλο τι, περιεχόμενον ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως, εἶναι ἡ διακήρυξις ὅτι ἡ Κρήτη ἐγκαταλιμπάνεται εἰς τὰς δυνάμεις της νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν. Σᾶς χαρίζω λοιπὸν τὸ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ φενακίσωσι τὴν Ἑλλάδα, κηρύττουσαι, ὅτι αἴρουσιν ἀπὸ τῆς Τουρκίας πᾶσαν προστασίαν ἠθικὴν καὶ ὑλικήν. Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ, ἡ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Κρήτην ἵνα παλαίσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας, εἶναι ἀπόδειξις τῆς καταφορᾶς κατὰ τῆς Κυβερνήσεώς μας καὶ τῆς προόδου τῆς ἰδικῆς σας, κ. ὑπουργὲ τῶν Οἰκονομικῶν; Πρώτην φοράν, Κύριοι, ἀφ' ὅτου ἤρχισε τὸ κρητικὸν ζήτημα, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀπεφασίσθη καὶ ἐγένετο. Πρώτην φορὰν ἡ Εὐρώπη ἦλθε, μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ εἶπε! ξεσχισθήτωσαν τὰ πρωτόκολλα, λύομεν τὰς ὑποχρεώσεις μας καὶ τὰς ἠθικὰς καὶ αὐτὰς τὰς νομικάς, τὰς ὁποίας εἴχομεν πρὸς τὴν Κρήτην! Δι' αὐτῆς τῆς διακοινώσεως ἔκριναν καὶ ἀπεφάσισαν περὶ τῆς Κρήτης. Εὔχομαι, καὶ ἐλπίζω ὅτι ὡς προσωρινὴ ἀπόφασις ἐδίκασε τὴν Κρήτην διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 1830 συμβάντα, διὰ τὰ μετὰ τὸ 1830 συμβάντα, ἐδίκασε καὶ αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν· διότι τὸ νὰ εἴπῃ ἡ Εὐρώπη ὅτι ἡ Τουρ-

κία ἀφίνεται ἐλευθέρα νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν Κρήτην, αὐτὸ σημαίνει. Εὐτυχῶς οὔτε ὅλαι αἱ Δυνάμεις ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ὑπάρχουσιν ὑπογεγραμμέναι, οὔτε εἰς τὰ διπλωματικὰ πράγματα ὑπάρχει ἡ αὐτὴ σκληρότης καί αὐστηρότης, ἥτις ἀπαντᾶται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν κριτηρίων· καὶ διὰ τοῦτο πιστεύσατε ὅτι δὲν θέλω διόλου δι' αὐτῶν τῶν λόγων νὰ ἐμπνεύσω εἰς ὑμᾶς τὴν ἀπελπισίαν· θέλω μόνον νὰ δείξω ὅτι ἡ ἀπερίσκεπτος αὐτὴ πολιτικὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν προκηρύξεων περὶ μεγάλης ἰδέας, περὶ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶχον ἀποτελέσματα θλιβερά.

Τοῦτ' αὐτὸ σημαίνει, καὶ εἶναι τρίτη ἀπόδειξις τῶν λόγων μου, ἡ *ἀκεραιότης*, τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων. Βεβαίως, Κύριοι, ἡ ἐγγύησις τῆς ἀκεραιότητος ὑπῆρχε καὶ πρό· ἀλλ' ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τῶν ἀγώνων τῆς Κρήτης, καὶ ἐνῷ οὐδεὶς ἄλλος ἀγὼν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑφίσταται, ἐπαναλαμβάνεται καὶ κηρύττεται μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης καὶ διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως,εἶναί τι σημαντικόν, εἶναι ἀπόδειξις ὑποστηρίζουσα, ὅσα σᾶς προεῖπον.

Ἤθελον, Κύριοι, ἀδικήσει τὴν Κυβέρνησιν, ἐάν, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πολιτικῆς της, ἤθελον παραλείψει δύο καυχήσεις αὐτῆς, τὰς ὁποίας ἔκαμε, διότι αὐταὶ ἀφορῶσιν εὐάρεστα ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίσθη, ὅτι ἡ πολιτική της ἐπέφερεν. Ἠμφισβήτησεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἡ Εὐρώπη ἐκάμφθη καὶ ὅτι παρέλαβε γυναικόπεδα ἀπὸ τὴν Κρήτην, εἰπὼν ὅτι ὅ,τι ἔκαμεν ὁ πλοίαρχος Πὴμ,ἦτον ἐναντίον τῆς γνώμης τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ἠθέλησεν ὁ κ. Ὑπουργὸς νὰ καυχηθῇ ὅτι αὐτὴ ἡ πρᾶξις ἡ ἐμφαίνουσα ἐπέμβασιν, ἡ ταὐτιζομένη μὲ τὰς περὶ νηοψίας ἀποφάσεις ἐπὶ Γεωργίου Κάνιγκος, εἰς τὰς ὁποίας ἀπέδωκε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅτι λέγω αὐτὴ ἡ πρᾶξις συνέβη ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς σημερινῆς καὶ ὄχι τῆς προκατόχου. Δὲν ἔχω, Κύριοι, ἀνάγκην νὰ ἐπιμείνω πολὺ διὰ ν' ἀποδείξω τὸ ἐναντίον· οὔτε ἀνάγκη εἶναι νὰ τῷ ἐνθυμίσω κἄτι τι, τὸ ὁποῖον ἐνθυμεῖται βεβαίως, διότι ἦτο τόσος ὁ ὄγκος, ὅσος εἶναι ὁ *Μέγας Ναύαρχος*, αὐτὸ τὸ πλοῖον τῆς Ῥωσσίας μὲ τὰ 1200 γυναικόπαιδα, ὁ ὁποῖος τότε μετέφερεν. Ἀλλά, Κύριοι, καὶ δι' αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἀληθές. Ἡ Ῥωσσία, ὡς γνωρίζετε ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, εἶχεν εἰπεῖ καὶ ἐπανέλαβε πολλάκις : εἶμαι ἑτοίμη καὶ ἐπιθυμῶ νὰ παραλάβω γυναικόπαιδα, ὅταν ἄλλη Δύναμις κάμῃ ἔναρξιν, καὶ τότε ἔκαμεν ἔναρξιν, ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἀγγλία. Τί νομίζει ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν; ὅτι εἰς τὸ εὐνομούμενον κράτος τῆς Ἀγγλίας δύναταί ποτε ἕνας πλοίαρχος ν' ἀποστατήσῃ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς καὶ νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐναντίον τῆς γνωμης καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας, νὰ λάβῃ μέρος ὑπὲρ

τοῦ ἑνὸς τῶν διαμαχομένων; Ἀλλὰ τότε ἡ Ἀγγλία ἤθελεν εἶσθαι ἀναξία νὰ παραβληθῇ μὲ ἡμᾶς ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλαμεν τὸ συγχωρήσει, διότι κατὰ τοὺς νόμους ἡμῶν ἤθελε καρατομηθῇ ὁ πλοίαρχος αὐτός. Ὥστε ἀρκεῖ, Κύριοι, νὰ τῷ ὑπομνήσω τὸ εὐνομούμενον τῆς Ἀγγλίας, τοὺς νόμους αὐτῆς, διὰ νὰ μὴ ἔχω ἀνάγκην νὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προχθὲς εἶπον διακόψας τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἐζήτησα τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας νὰ συγχαρῶ αὐτὸν καὶ μοῦ τὸ ἐπέτρεψε, καὶ τὸν συνεχάρην.

Ἐὰν λοιπὸν, Κύριοι, τῳόντι ἡ παραλαβὴ τῶν γυναικοπαίδων εἶναι πρᾶξις ἐπεμβάσεως, ὅπως ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν παρουσιάζει, ἐὰν ἦναι ἀληθὲς, ὅτι ἡ ἔναρξις τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, πρώτιστον χρονικὸν σημεῖον ἔχει τὴν περὶ ψηφίας ἀπόφασιν ἐπὶ Γεωργίου Κάνιγκος, ἡ παραλαβὴ τῶν γυναικοπαίδων ἐγένετο ἐπὶ τῆς παρελθούσης Κυβερνήσεως, ἡ τιμὴ ὅλη ἀνήκει εἰς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1866 ἢ Δεκέμβριον, δὲν ἐνθυμοῦμαι, καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως μίαν ἡμέραν ὡς σημεῖον ἐνάρξεως θέλει ἔχει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Μεταβαίνω, Κύριοι, εἰς τὴν δευτέραν καύχησιν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, λέγει, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡμίλησε προφορικῶς μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι πρέπει νὰ σταλῇ ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ καὶ ὅτι ἂν ἤθελεν ἀποφανθῇ καὶ περὶ τῆς ἑνώσεως ἀκόμη καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἕνωσιν πρέπει νὰ τὴν δεχθῆτε. Δὲν ἤθελον τῷ φιλονεικήσει, Κύριοι, ἓν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἔχει πλέον σημασίαν τὴν σήμερον, διότι πιθανὸν ἡ ἕνωσις νὰ προετάθη παρὰ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη ἵσταται εἰς ἄλλο σημεῖον τὴν σήμερον. Ἀλλὰ, Κύριοι, ἄς μοὶ ἐπιτρέψῃ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ παρατηρήσω πρὸς αὐτὸν ὅτι ὅλως διόλου ἐναντία ἰδέα παρὰ ταύτην, τὴν ὁποίαν τῷ ἔγραψεν ὁ ἀξιότιμος πρέσβυς μας, ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τοὺς πλέον σπουδαίους κύκλους. Ἐκεῖ ἐνόμιζον ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἡ Πύλη εἰς τὴν διακοίνωσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν τότε οἱ τέσσαρες Πρέσβεις, τὴν εἶχεν ὑπαγορεύσει ἡ Γαλλία, ὁ κ. Βουρέ· ἀλλὰ τέλος πάντων, Κύριοι, ἡμεῖς καὶ περὶ τῆς προγενεστέρας πορείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ περὶ τῆς μετέπειτα ἔχομεν ἀποδείξεις τρανάς. Τί ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου Μουτιὲ πρὸς τὸν πρέσβυν κ. Γκοβινώ; ἔλεγεν, ἂν οὐχὶ ἀκριβῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Τρικούπη, διότι ἐπιθυμῶ νὰ πιστεύσω καθ' ὁλοκληρίαν τὰς διασαφήσεις, τὰς ὁποίας οὗτος μᾶς ἔδωκεν, ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ἀναμφιβόλως. Πῶς δὲ ἐφάνη ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας; ἐφάνη ὅλως διόλου ἀποκρούουσα τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης καὶ τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθει ἡ Κυβέρνησις καὶ

ἡ προκάτοχος καὶ ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἤρχισε ν' ἀκολουθῇ ἡ ἑπομένη. Σᾶς ἀγαπῶμεν, λέγει, ἔχετε ἀποδείξεις ὅτι δὲν εἴμεθα κακοὶ πρὸς σᾶς, ἐδείξαμεν πολλάκις εὔνοιαν (καὶ τῳόντι εὐγνωμονοῦμεν διὰ τοῦτο), ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα καὶ τὰ συμφέροντά μας μᾶς ὑπαγορεύσωσι, θέλομεν ἐργασθῇ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἐκκρεμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ· ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα μας, καὶ κατὰ τὰ συμφέροντά μας, θέλομεν δείξει τὴν συνδρομήν, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν σᾶς ἠρνήθημεν. Καὶ ἤδη, Κύριοι, ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐξεφώνησε τὸν ὅρον *τῆς ἀκεραιότητος*. Ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος λύει, *προσωρινῶς* ἐλπίζω, τὸ ζήτημα, ὑποσχόμενος ἀντάλλαγμα τῆς ἀκεραιότητος : *μίαν φροντίδα περὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς*.

Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἐπιμένω περισσότερον εἰς τοῦτο, διότι ἂν ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινὴ ἔχῃ νὰ καυχηθῇ διὰ τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ κ. Βουρέ, καὶ περὶ ἐνδεχομένης ἀκόμη ἑνώσεως, σᾶς εἶπα προηγουμένως ὅτι ἐπὶ τῆς παρελθούσης Κυβερνήσεως ἡ Ῥωσσία ἐπρότεινε τὴν ἕνωσιν.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ. Ἔχω ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθές.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ· Δὲν σημαίνει ἂν τὸ λέγητε καὶ τοῦτο· οὔτε σεῖς ἔχετε καμμίαν ἀπόδειξιν.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ. Ἔχω· θὰ τὴν φέρω.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολὺ καλά. — Νομίζω, Κύριοι, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον, ἀναπόφευκτον, νὰ συζητήσωμεν περὶ τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὴν σήμερον ἡ Κρήτη· διότι εἴμεθα τὸ μόνον κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ θεωρούμεθα τὸ κέντρον. Δὲν ἔπρεπε νὰ κατατρίψωμεν τὸν χρόνον, συζητοῦντες τὰς πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸν ζήτημα, καὶ νὰ παραλείψωμεν τὴν ἔρευναν τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ζήτημα, τοσοῦτον ποθητόν, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὰ ὀγδοήκοντα ἑκατοστὰ πρέπει ν' ἀποφασίσῃ τὴν ψῆφόν μας. Ἀλλά, Κύριοι, μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται ἕτερον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῶν προπαρασκευῶν, τὸ ὁποῖον κατέστη ζήτημα πολυθρύλλητον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠθέλησαν ν' ἀρυσθῶσιν ὅπλα ἐναντίον τῆς παρελθούσης Κυβερνήσεως, ὅτι δῆθεν ἐκείνη ἠμέλησε, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινὴ εἶναι Κυβέρνησις τῶν προπαρασκευῶν διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ τόπου.

Ἐὰν ἄλλοι ἀγνοῶσιν, ἀλλ' ἡ Βουλὴ γνωρίζει βεβαίως τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος· καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν γνωρίζει τὰς αἰτίας τῆς ἀδυναμίας ταύτης. Ἀλλὰ τί δικαίωμα ἔχουσι τὰ μέλη τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποτείνωσι μομφὰς ἐναντίον ἄλλων διὰ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθημεν ἡμεῖς τῷ 1866, ἀφοῦ ὅλοι μὲν οἱ πολιτικοὶ μετέχουσι τῆς εὐθύ-

νης ταύτης, ἡ σημερινὴ ὅμως Κυβέρνησις εὐθύνεται περισσότερον; Διότι ἐντὸς τῶν ἕνδεκα τελευταίων ἐτῶν, ἐννέα ὅλα ἔτη ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ὑπάρχει εἰς τὰ πράγματα. Ὅλοι λοιπὸν ἔχομεν μέρος εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ὅλοι πταίομεν· διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ ἄνω, δὲν δύναται νὰ σκεφθῇ τολμηρά, δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργα μεγαλείτερα, τολμηρότερα. Ἀλλ' οἱ κατήγοροί μας φέρουσι μέρος μεγαλείτερον τῆς εὐθύνης ταύτης, πολὺ μεγαλείτερον τῶν ἄλλων.

Ὅτε εἰσήλθομεν, Κύριοι, εἰς τὰ πράγματα, τὰ ἔξοδα τῆς ἐπικρατείας τὰ εὕρομεν κατὰ 800,000 δραχμὰς κατὰ μῆνα ἀνώτερα τῶν ἐσόδων· τὸ δάνειον ἐξηντλημένον· ὅλα τὰ ἔντοκα γραμμάτια εἰς κυκλοφορίαν· ἐπισεσωρευμένας ἀπείρους ἀπαιτήσεις, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ 4 ἑκατομ. δεδουλωμένα καὶ ὀφειλόμενα. Καὶ ἠθέλετε, Κύριοι, νὰ αὐτοσχεδιάσωμεν ἡμεῖς δυνάμεις, παραμεληθείσας ἐπὶ 30 ἔτη; Ἀλλά, Κύριοι, θέλω ἐξετάσει τί ἐπράξαμεν, ὡς πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα, καὶ θέλω τὸ παραβάλει πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπραξεν ἡ Κυβέρνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἄφθονα τὰ μέσα ἐδόθησαν καὶ πολλοὶ μῆνες τοῦ ἔτους.

Καὶ ἂν δὲν εἴχετε χρήματα, διατί δὲν ἐφροντίσατε περὶ ἀνευρέσεως αὐτῶν, μᾶς ἐρωτῶσι; Διατί δὲν ἐδείξατε ὅτι λυπεῖσθε, ὅτι συναισθάνεσθε τὴν ἀδικίαν, ἡ ὁποία ἔγεινεν ἀπὸ τὸ παρελθὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὑρισκομένην εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν; — Τοῖς ἀπαντῶμεν, ὄχι. Τὸ πρόγραμμά μας, Κύριοι, τὸ ἐσωτερικόν, αὐτὴν τὴν ἀρχὴν περιέχει: *πρόοδος διὰ τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους*, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πρόγραμμα εἶναι ἀδύνατον νὰ λείπῃ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον τῆς προόδου. Ἀλλ' ἂν θέλητε νὰ μᾶς ἐκτιμήσητε, πρέπει νὰ μᾶς ἐκτιμήσητε κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδιοικήσαμεν· καὶ ἐγὼ σᾶς δίδω τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς ἐκτιμήσητε καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν διαδόχων μας.

Θαυμάζω, Κύριοι, τὴν τακτικὴν σπουδαίων προσώπων, προϊσταμένων τῆς πολιτείας, καθὼς εἶναι οἱ Ὑπουργοί, ν' ἀρνῶνται καὶ νὰ παρασιωπῶσι πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν εἰς χεῖράς των. Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, συζητῶν προχθὲς τὰ οἰκονομικά, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν μίαν μόνην ἔκθεσιν τῆς Κυβερνήσεώς μας, δὲν ἔλαβεν ὅμως τὴν ἑτέραν. Τὴν ἑτέραν, λέγω, ὡς προερχομένην ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, δὲν δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, διότι οὗτος δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν κυβέρνησιν· ἀλλ' ἐρωτηθεὶς τότε, ἀπήντησεν, ὅτι αὐτὸς ἐλάλει, καίτοι ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ (*ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν*). Θὰ σᾶς εἴπω τὸν λόγον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πότε, Κύριοι, ἡ πρώτη ἔκθεσις ἐγένετο; Εἰς τὰς 22, νομίζω, ἢ εἰς τὰς 29 Ἰουνίου, δηλ. 18 ἡμέρας μετὰ τὴν ἔλευσίν μας εἰς

τὰ πράγματα, καὶ πρὶν ἀκόμη τίποτε συμβῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, ἐκτὸς τῆς παλαιᾶς καὶ εἰρηνικῆς διαμαρτυρήσεως τῶν Κρητῶν. Ἀλλὰ, Κύριοι, εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς 9 Νοεμβρίου δὲν ἔχετε τὴν ἀπόδειξιν τῆς προετοιμασίας καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα; Δὲν τὸ γνωρίζει Κύριοι, ἀπ'αὐτὰς τὰς ἰδίας πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔλαβε παρὰ τῶν προκατόχων του, ὅταν εἰσήρχετο τὸ νέον Ὑπουργεῖον καὶ ἐγκαθίστατο; Δὲν τοὺς ἐπληροφόρησα ἐγὼ αὐτὸς, κινούμενος ἀπὸ τὸ συμφέρον τοῦ κράτους, μὴ τυχὸν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν διαπραγματεύσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο περὶ δανείου, οἱ νέοι ὑπουργοὶ ἀκολουθήσωσιν ἄλλον δρόμον ἢ σφάλωσιν εἰς ζητήματα, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἐκκρεμῆ, ἐνῶ ἦσαν λελυμένα; Θέλετε ἰδεῖ ὅμως Κύριοι, εἰς τὴν ἔκθεσίν μας ταύτην καὶ τὰ πράγματα καὶ τὴν διαφορὰν τῆς πολιτικῆς.

«Εἶναι ἀληθὲς, (λέγει ἡ ἔκθεσις πρὸς τὸν Βασιλέα,) ὅτι ἔχομεν χρείαν ἑ»νὸς δανείου, διὰ ν' ἀποσβέσωμεν τὸ κινητὸν χρέος καὶ οὕτω ν' ἀποδώσω»μεν εἰς τὴν τρέχουσαν χρῆσιν τὰς προκαταβολὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμεν αὕτη »εἰς ἀπόσβεσιν μεγάλου ποσοῦ τοῦ κινητοῦ χρέους, ὅπως χρησιμεύσωσιν »αὖθις εἰς θεραπείαν τῶν ἰδίων της ἀναγκῶν. Ἔχομεν ὡσαύτως χρείαν »δανείου, διὰ νὰ χορηγήσωμεν προκαταβολήν τινα εἰς τὸ ἐπὶ τῶν »Στρατιωτικῶν ὑπουργεῖον καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, ὅπως δια»σκευάσῃ καὶ συμπληρώσῃ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἕτερον, τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰ »ἐφόδια τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, καθόσον, μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἕνω»σιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὁ πρότερον ὑπάρχων »στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν δὲν ἐπαρκοῦσι πλέον εἰς τὰς χρείας τῶν ὑπη»ρεσιῶν τοῦ κράτους· συμπληρούμενα δὲ ὅ,τε στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν ἔ»χουσιν ἀνάγκην τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἄλλων ἐφοδίων. Ἐξ ἄλλου μέρους »αἱ ἐπελθοῦσαι πρὸ ὀλίγου μεταρρυθμίσεις εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ εἰς τὸ »ναυτικὸν τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς Ἀνατολῆς, ἐπιβάλλουσι τὴν ὑπο»χρέωσιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ τελειοποιήσῃ καὶ αὐτὴ »τὸν ὁπλισμόν της. Καὶ ἡ Κυβέρνησίς της δὲν δύναται οὔτε νὰ κωφεύσῃ »εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην, οὔτε νὰ τὴν ἀναβάλῃ, χωρὶς νὰ κατακριθῇ καὶ »δικαίως, ὅτι προδίδει τὰ ἱερώτερα αὐτῆς καθήκοντα».

Αἱ διαπραγματεύσεις, Κύριοι, περὶ δανείου, εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐλεύσεώς μας εἰς τὰ πράγματα· ἀλλ' ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων ἦτο σημαντική. Ἡμεῖς τὸ δάνειον τὸ ἐζητοῦμεν διὰ τὴν *διοίκησιν*, διότι ἡ πολιτικὴ μᾶς ἀπεμάκρυνε πᾶσαν ἄλλην ὑποψίαν. Αὐτὸ τὸ ἔκτακτον τῶν προπαρασκευῶν, αὐτὸς ὁ στόμφος τῆς ἐπαναλήψεως τῆς φράσεως: «*ἔκτακτοι ἐξοπλισμοί*» καὶ ὅπως εἶπεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός: «*διὰ πυρὸς καὶ διὰ σιδήρου πρέπει νὰ κυβερνήσωμεν τὰ ἐξωτερικὰ*», αὐτὰ, Κύριοι, ἐνῶ εἶναι λόγοι, βλάπτουσι, δὲν ὠφελοῦσιν.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ἂν καὶ δὲν εἴχομεν χρήματα, ἂν καὶ εὕρομεν εἰς τοιαύ-

τὴν κατάπτωσιν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, δὲν παρημελήσαμεν τίποτε. Ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινὴ ἐκτὸς τῶν 16 πυροβόλων, τὰ ὁποῖα ἦσαν παρηγγελμένα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἰδικῶν μας, ὡς εἶχον ἀναγγείλει τοῦτο εἰς τὸν κύριον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔχει προσέτι 18 πυροβόλα τῆς Σύρου. Τὰ πυροβόλα τῆς Σύρου, Κύριοι, δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρελθόντος Ὑπουργείου; Τὸ Ὑπουργεῖον τὸ παρελθὸν δὲν εἰργάσθη, δὲν ἐνήργησεν ὥστε νὰ κατασταθῇ τὸ κατάστημα τῆς Σύρου ἱκανὸν νὰ χύσῃ πυροβόλα; Τὰ πυροβόλα ταῦτα δὲν κατεσκευάσθησαν ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἰουνίου; Βεβαίως οὐδεὶς θέλει τὸ ἀρνηθῇ. Ἡ Κυβέρνησις περιπλέον ἔφερεν 24 πυροβόλα ἐκ τῆς Εὐρώπης. Τὰ 18, Κύριοι, ἦσαν κατὰ παραγγελίαν ἰδικήν μας, ἐκ τῆς τιμῆς δὲ τῶν 6, ἡ Κυβέρνησις ἀντὶ 6 ἐκ χάλυβος παρήγγειλε, νομίζω, 12 ἐξ ὀρειχάλκου, διότι ἴσην ἀξίαν ἔχουσι τὰ 12 μὲ τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ 6.

ΒΟΤΣΑΡΗΣ (*ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν*). Ἡ ἰδική μας ἔφερε περισσότερα, διότι ἄφησε τὰ ἐκ χάλυβος.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Παρηγγέλθησαν 18 ἐκ χάλυβος, ἐφέρατε 12 ἐκ χάλυβος καὶ 12 ἐξ ὀρειχάλκου.

ΒΟΤΣΑΡΗΣ. Καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπήγασεν, ὅτι ἐφέραμεν περισσότερα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δι' ὁποιονδήποτε λόγον, εἶναι ἀδιάφορον. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία οὐδεμίαν ἔκαμε προπαρασκευήν, εὑρέθη ὅτι τὰ 18 τῆς Σύρου τὰ εἶχε προβλέψει αὐτὴ καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἑτέρων 24, τὰ ὁποῖα ἐφέρατε ἐξ Εὐρώπης, τὰ 18 εἴχομεν παραγγείλει ἡμεῖς. Ἐν συνόλῳ ὡς πρὸς τὰ πυροβόλα ἐφέρετε 6 πλειότερα.

Προχθὲς, Κύριοι, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν εἶπεν ὅτι ἔχομεν ἕνα ἀπεσταλμένον ἀξιωματικὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος αὐτὸς εἶχε λάβει διαταγὰς περὶ μηδαμινῶν παραγγελιῶν. Τὸν ὑπενθύμισα, ὅτι ὑπῆρχε καὶ δεύτερος ἀξιωματικός, δὲν εἶχεν ὅμως, καίτοι συνομολογήσας καὶ τὴν δευτέραν ἀποστολήν, πρόχειρον τὴν διαταγήν, ἡ ὁποία περιεῖχε τὰς παραγγελίας ἐκείνας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος δὲν ἔλαβον μόνον ἅπαξ παραγγελίας, ἀλλ' ἀκαταπαύστως ἐλάμβανον, καὶ αἱ παραγγελίαι, τὰς ὁποίας εἴχομεν δώσει εἰς αὐτούς, ἀφώρων πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον, καὶ πᾶν ὅ,τι ὁ ἀξιότιμος νῦν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἔφερε. Μία διαφορὰ ὑπάρχει, ὅτι ὡς πρὸς τὰ ὅπλα ἡμεῖς δὲν εἴχομεν ἀποφασίσει νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν ὁπλισμὸν τὸν ἀπορριφθέντα παρὰ τῆς Εὐρώπης ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῆς νέας μεθόδου, ἀλλ' εἴχομεν παραγγείλει νὰ παρακολουθήσωσι τὰς δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι ἐν Εὐρώπῃ ἐγίνοντο, διότι ἡ προτίμησις ὑπῆρχεν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης εἰς τὰ ὅπλα τῆς μεθόδου τῆς νέας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἔκαμε τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὁπλίσῃ τὸν στρατὸν μὲ τόσα

ὅπλα νέα, χωρὶς νὰ δαπανηθῶσι πολλά. Δὲν θέλω νὰ ἐπέμβω εἰς τὴν κρίσιν του, οὔτε εἰς τὴν ἑτέραν, ὅτι καθ'ἡμέραν ἡ νέα μέθοδος τελειοποιεῖται, ἐπιθυμῶ μόνον ν'ἀποδείξω, καὶ τὸ λέγω χωρὶς νὰ καυχῶμαι, χωρὶς νὰ νομίζω ὅτι εἶναι ἄξιον μνήμης, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐνήργησεν ἡ σημερινὴ Κυβέρνησιν ὡς πρὸς τὴν προμήθειαν ὑλικοῦ, καὶ ἡμεῖς μὲ ὅλας τὰς τότε ἀκαταμαχήτους δυσκολίας, μολαταῦτα ἐπρονοήσαμεν περὶ στρατιωτικῶν προπαρασκευῶν διὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους περιέχει ἡ ἔκθεσίς μας πρὸς τὴν Α. Μεγαλειότητα.

Ἀλλά, Κύριοι, διὰ νὰ μὴ σᾶς ἀπασχολῶ μὲ λεπτομερείας, θὰ θέσω τὸ ζήτημα πολὺ καθαρὰ καὶ ἐν ὀλίγοις. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μία καὶ μόνη πίστωσις ἐδόθη· ἐπομένως ὅλαι αἱ προπαρασκευαί, τὰς ὁποίας ἔκαμεν, ἐμπεριέχονται εἰς αὐτὴν τὴν πίστωσιν. Ἡ Κυβέρνησις λοιπὸν ἡ σημερινὴ μετὰ ἕνδεκα μηνῶν ὑπηρεσίαν ἔλαβε μίαν πίστωσιν ἑνὸς ἑκατομμυρίου, καὶ τόρα μόνον ἐπρότεινε πίστωσιν ἑτέραν, μήπω εἰσέτι ψηφισθεῖσαν. Ἀλλ' ἡ πίστωσις αὕτη, Κύριοι, παρελήφθη ἀπὸ τὸν προκάτοχον ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπ' αὐτὸ τὸ γραφεῖον τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης.

ΒΟΤΣΑΡΗΣ. Μὲ τὰ σωστά σας, κύριε Δεληγεώργη, τὸ λέγετε; Πίστωσιν, ἡ ὁποία δὲν ἐδόθη, δὲν παρουσιάσθη εἰς τὴν Βουλήν, τὴν λέγετε πίστωσιν;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Σᾶς παρακαλῶ, οὔτε σεῖς, Κύριοι, ἠδύνασθε νὰ παρουσιάσητε εἰς τὴν Βουλὴν μίαν πίστωσιν, ἐὰν Βουλὴ δὲν ὑπῆρχε.

ΒΟΤΣΑΡΗΣ. Ἦτο εἰς τὴν διάνοιάν σας ἴσως, ἀλλ' ἐγὼ τί εὗρον;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Κύριε Βότσαρη, σᾶς ἐπροκάλεσα καὶ πάλιν σᾶς προκαλῶ νὰ φέρητε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὴν ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὑπέβαλε διὰ τὸ ἑκατομμύριον αὐτὸ ὁ προκάτοχος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἐν λεπτομερείᾳ ὅλα τὰ ἐφόδια, τὰ ὁποῖα ἀπῃτεῖτο νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν στρατὸν προμηθευόμενα ἐξ Εὐρώπης.

ΒΟΤΣΑΡΗΣ. Σᾶς ἀπαντῶ, ὅτι ἠρώτησα καὶ μὲ εἶπον, ὅτι μία πρότασις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἔμεινε τεθαμμένη εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὸ ἰδικόν σας καὶ δὲν ἦλθε διόλου. Αὐτὰς τὰς πληροφορίας ἔλαβον κατόπιν ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἴπετε χθές.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐκτός, Κύριοι, τοῦ ὑλικοῦ, ἐκτὸς τῶν προμηθειῶν, διὰ τὰς ὁποίας δὲν πρέπει κανεὶς νὰ καυχᾶται, διότι εἶναι ἔργον ἁπλοῦ προμηθευτοῦ, τὰ κράτη διορίζουσι τὰς κυβερνήσεις των δι' ἄλλον λόγον, τὰς διορίζουσι δι' ὀργανισμόν, τὰς διορίζουσι διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ πλάσωσι δύναμιν. Δὲν λέγω ὅτι εἶναι ἀνάξιον λόγου καὶ αἱ προμήθειαι, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ δι' αὐτὰς νὰ καυχηθῇ τις, διότι σᾶς εἶπον ὅτι εἶναι ἁπλοῦν ἔργον προμηθευτοῦ, τόσον περισσότερον μάλιστα εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν, ὅπου καὶ αὐτὸ τὸ ὑλικὸν τὸ προμηθευθέν, κατὰ τοὺς ἰδίους λόγους τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν πολλοῖς δὲν εἶναι δόκιμον.

Ὡς πρὸς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ παρελθόντος ἐγένετο νέος ὀργανισμὸς, καὶ τοῦτο τοὐλάχιστον δὲν θὰ ἠμπορέσητε νὰ τὸ ἀμφισβητήσητε, διότι ἐξεδόθη διάταγμα, καὶ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἀνεβιβάζετο εἰς 13,500 ἄνδρας. Ἡ δύναμις ἡ ὀργανικὴ ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία μᾶς διεδέχθη, ἀνεβιβάσθη εἰς 14,000. Ἀλλ' ὑπάρχει, Κύριοι, μία διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμόν· κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τὸν ἡμέτερον δὲν ἀπῃτεῖτο οὐδεμία δαπάνη διὰ τὴν αὔξησιν ταύτην τοῦ στρατοῦ, ἐνῷ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως ἀπῃτεῖτο ἓν ἑκατομμύριον δρ. διὰ τοὺς 2,000 ἄνδρας τῶν τεσσάρων ταγμάτων· διότι ἕκαστον τάγμα τῶν ἀκροβολιστῶν δαπανᾷ 250, νομίζω, χιλιάδας δραχμῶν, ἑπομένως τὰ τέσσαρα τάγματα, ἐκ 500 ἀνδρῶν ἕκαστον, ἑνὸς ἑκατομμυρίου δαπάνην ἀπαιτοῦσιν.

Ὑπάρχει λοιπὸν διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ὀργανισμῶν κατὰ 500 ἄνδρας· 13,500 κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τὸν γενόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, 14,000 κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τὸν γενόμενον παρὰ τοῦ κ. Βότζαρη. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι οὐσιώδης, ὅσον ἀφορᾷ τὸ οἰκονομικὸν μέρος· διότι ὁ ὀργανισμὸς ἐκεῖνος δὲν ἀπῄτει καμμίαν δαπάνην, ἐνῷ ὁ γενόμενος κατόπιν ἀπῄτει δαπάνην ἑνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ διὰ τὴν σύστασιν τῆς ἐκτάκτου δυνάμεως τῆς συστατινομένης, πόθεν Κύριοι; τῆς συστατινομένης ἀπὸ τοὺς *ἐφέδρους*. Καὶ ἡμεῖς, Κύριοι, ἠθελήσαμεν νὰ σκεφθῶμεν περὶ ἐφεδρείας, ἀλλ' ὁ ὑπολογισμὸς, τὸν ὁποῖον ἐκάμαμεν, ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ δύναμις εἶναι μηδαμινὴ καὶ δὲν εἰξεύρω, πῶς κατωρθώθη ἤδη σήμερον δι' ἑνὸς νόμου, τὸν ὁποῖον ἐψηφίσαμεν, ἀλλ' ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ πραγματωθῇ, ν' ἀποκτήσωμεν δύναμιν τόσον μεγάλην. Κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον περὶ ἐφέδρων δὲν ἠδυνάμεθα, ἀφαιροῦντες ὅλας τὰς ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολλὰ φυσικαὶ, παρὰ 800 ἄνδρας νὰ συγκεντρώσωμεν· ἀλλὰ τώρα, μολονότι ὑπάρχει νόμος, ὁ ὁποῖος ὑποχρεόνει πάντας τοὺς ἀποστρατευσαμένους νὰ ὑπηρετήσωσι, σᾶς, οἱ ὁποῖοι εἶσθε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι αὐτὸ τὸ ζήτημα δύνασθε νὰ τὸ γνωρίζητε κάλλιον παντὸς ἄλλου, εἶναι δυνατὸν, ἐρωτῶ, νὰ σχηματισθῇ στρατὸς ἐκ τοσούτων ἀνδρῶν;

Δὲν εἶναι λοιπὸν, Κύριοι, ἀληθὲς, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δὲν ἐφρόντισε περὶ προμηθειῶν, ἢ ὅτι ἐφρόντισε περὶ προμηθειῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἐνεστῶσαν Κυβέρνησιν.

Δὲν εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἠμέλησε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις· διότι, ὡς σᾶς προεῖπον, ὠργάνισε κατὰ νέον τρόπον τὸν στρατὸν καὶ ηὔξησε τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Συνέβη ὅμως ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Ῥούφου· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν προκατόχων μας, τὸ Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο εἶχεν ἀμελήσει τὴν στρατολογίαν τοῦ 1866, καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι

ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται κατὰ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου, ἔχουσι βεβαίως εἰς τὸν στρατὸν τὰς δύο στρατολογίας, καὶ τὴν τοῦ 1866, καὶ τὴν τοῦ 1867.

Ἐὰν, Κύριοι, θέλουσι νὰ μᾶς κατακρίνωσιν, ὅτι δὲν ἐφροντίσαμεν καὶ περὶ ναυτικῶν δυνάμεων, ἀδυνατῶ ν'ἀπαντήσω. Μόνον, Κύριοι, ὡς λογοπαίγνιον δύναται τοῦτο νὰ ῥηθῇ· μόνον Κύριοι, ἄνευ συστολῆς δύναται νὰ ῥηθῇ πρὸς ἐκείνην τὴν Κυβέρνησιν: διατί εἰς τὰς περιστάσεις, εἰς ἃς ἔτυχες καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, δὲν ηὐτοσχεδίασες στόλον; Ἀλλὰ καὶ ὁ στόλος, τὸν ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις σήμερον προπαρασκευάζει, καὶ ὁ στόλος αὐτὸς, εἴδετε πῶς ἐξελέγχεται ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς. Εἶναι περιττὸν νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας, οὔτε ἔχω κανὲν ἐνδιαφέρον νὰ θελήσω νὰ κατακρίνω. Ἐὰν ἠγέρθησαν κατακρίσεις ἐναντίον τῶν προμηθειῶν τῶν ναυτικῶν, βεβαίως ἠγέρθησαν διὰ δύο λόγους· διότι δὲν ἐφρόντισεν ἡ Κυβέρνησις, ἐνῷ εἶχε τὰ μέσα, νὰ διαφωτίσῃ προσφέρουσα τὰς προσηκούσας ἐκθέσεις περὶ τῆς ποιότητος ἀξίας καὶ ἱκανότητος τῶν πλοίων, καὶ δεύτερον, διότι γεγονότα τινα θλιβερὰ ἀπέδειξαν κατὰ δυστυχίαν τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο οὐχὶ ἐν τῇ Βουλῇ, ἀλλ' ἐξωδίκως ἐν τῇ κοινωνίᾳ παρ' ἁρμοδίων προσώπων, ὅτι αἱ παρατηρήσεις ἐκεῖναι ἦσαν ὀρθαί.

Ταῦτα, Κύριοι, ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ ἐκθέσω πρὸς τὴν Βουλὴν μετὰ τὰς μακρὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο περὶ πιστώσεων· νὰ συζητήσω ἐν ἐκτάσει τὰς ἐξωτερικὰς ἡμῶν σχέσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς σᾶς προεῖπον, πρέπει νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν ἀπόφασίν μας, καὶ νὰ δηλώσω συγχρόνως διὰ τίνας λόγους, θεωρῶν τὰς πιστώσεις ταύτας ὡς ζήτημα ἐμπιστοσύνης, θέλω δώσει μίαν μέλαιναν ψῆφον.

Δὲν εἶναι Κύριοι, οὔτε καιρὸς, οὔτε ἀνάγκη, πιστεύω, νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὰ ἐσωτερικά. Ἐῤῥέθησαν τόσα πολλὰ, ὥστε ἡ παράτασις εἶναι ὅλως διόλου περιττή. Δὲν δύναμαι, Κύριοι, νὰ δώσω λευκὴν ψῆφον εἰς τὰς πιστώσεις, διότι καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως βλέπω ἔλλειψιν σπουδαιότητος καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ παρετήρησα, Κύριοι, πολλὰς ἀσχημίας, τὰς ὁποίας ἄλλως οὐδόλως δύναμαι νὰ δικαιολογήσω, εἰμὴ ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ τύχη πάντοτε τῆς διοικήσεως, ὅταν ὁ ὑπουργὸς δὲν κατέχει τὸ χαρτοφυλάκιον, ἀλλὰ κατέχηται ὑπ' αὐτοῦ.

XXVI

ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙ' ΕΚΤΑΚΤΟΥΣ ΑΝΑΓΚΑΣ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1867.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς κ. Χ. Τρικούπης προσεπάθησε νὰ ἀνασκευάσῃ τὴν τελευταίαν ἀγόρευσιν τοῦ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ, δικαιολογήσας τὴν πολιτικήν του καὶ ψέξας τὴν τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως.

Μετὰ τὸν κ. ὑπουργὸν παρελθὼν αὖθις ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Δεν θέλω, ἀκολουθήσει, τὴν τακτικὴν τοῦ προλαλήσαντος, ὁ ὁποῖος, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, ἐπελήφθη ζητήματος προσωπικοῦ, καὶ ἠθέλησε νὰ προσβάλῃ ἐκεῖνον, πρὸς ὃν ἦλθε ν' ἀπαντήσῃ, λέγων ὅτι δὲν εἶναι ἀνὴρ συνταγματικός. Ἤθελον συζητήσει, Κύριοι, τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μὲ βουλευτὴν ἄλλον.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ. Κοινοβουλευτικὸς εἶπα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἢ κοινοβουλευτικός. — Μὲ βουλευτὴν ἄλλον, ὁ ὁποῖος τυχὼν τῆς τιμῆς νὰ λάβῃ μέρος κατὰ τὴν μεγάλην μεταβολήν, καθ' ἣν ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου, τοῦ ἀληθοῦς κοινοβουλευτικοῦ βίου, τοὐλάχιστον ὡς μέλος τῆς Συνελεύσεως, ἥτις καθιέρωσεν αὐτόν, ἤθελε κἂν ἅπαξ λαλήσει ὑπὲρ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ὑπὲρ τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Πᾶς ἄλλος ἑπομένως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μὲ κατηγορήσῃ παρὰ τὸν κ. Τρικούπην. Αὐτὸς ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ τὸ πολὺ πολὺ τετρακοσιοστός.

Οὔτε μὲ μέλει, Κύριοι, ἐὰν φαίνωμαι κατώτερος ἀπὸ τοῦ βήματος ἑνὸς ἀντιπάλου, ὁ ὁποῖος ἔρχεται νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τὴν καρδίαν. Ἡ καρδία βεβαίως ἐπιτρέπει διάχυσιν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα καταθέλγουσι, τὰ ὁποῖα δύνανται διὰ μίαν στιγμὴν νὰ ὑψώσωσι τὸν λαλοῦντα. Ἀλλ' ὅστις συζητεῖ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος του, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι πολιτικὸς ἀνήρ, οἱ δὲ πολιτικοὶ ἄνδρες τὴν καρδίαν τὴν ἔχουσιν εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ ὀφείλουσι νὰ τὴν ἔχωσι πάντοτε. Κακοτυχίζω τὴν πατρίδα μας, τὴν κακοτυχίζω, διότι εἰς στιγμὴν τόσῳ σπουδαίαν, τόσῳ κρίσιμον κυβερνᾶται ὑπὸ Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία τὸν νοῦν τὸν ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ. Τοῖς εἶναι ἐπιτετραμμένον ν' ἀναπτύξωσι τὴν καρδίαν των ὅσον θέλουσιν ἐντὸς τῆς κοινωνίας· ὅταν ὅμως διευθύνωσι τὰ πράγματα τῆς πατρίδος, πρέπει νὰ ἀρνῶνται τὴν ἀτομικότητά των, πρέπει νὰ ὑποφέρωσι καὶ αὐτὰς τὰς κατακραυγάς, διότι πρέπει νὰ διευθύνωσι τὴν πατρίδα ὡς τὸ πολυτιμότερον χρῆμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπολιτεύθημεν, λέγει, ὡς ἐπολιτεύθημεν, διότι ἔχομεν τὴν ἀρχὴν νὰ συμπαθῶμεν πρὸς τοὺς ἄλλους λαούς. Γείνατε ποιηταὶ λοιπόν, γείνατε ποιηταί! δὲν σᾶς ἔδωκε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαθήσητε ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἔχητε αἰσθήματα! τὰ αἰσθήματα πρέπει νὰ ταυτίζωνται μὲ τὸ συμφέρον αὐτῆς, καὶ τὸ συμφέρον αὐτῆς πρέπει νὰ προηγῆται πάντοτε ἀπὸ τὰ αἰσθήματα. Σᾶς εἶπον καὶ χθές, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ἔντερα τῆς Κρήτης ἦσαν ἐκτὸς τῆς κοιλίας καὶ τὰ ἔντερα τῆς Ἑλλάδος ὡσαύτως, δὲν σᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ὀνειρεύησθε, νὰ ὑψοῦσθε εἰς ἕνα κόσμον ἰδανικόν, νὰ ἐνεργῆτε μὲ αἰσθήματα. Ὄχι μόνον ἐμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι κατωτέραν ἀνατροφὴν ἀπὸ ἐμέ, ἐὰν θελήσητε νὰ ἐξετάσητε τὴν καρδίαν, θὰ εὕρητε ὅλας τὰς ἰδέας τὰς μεγάλας, τὰς εὐγενεῖς, τὰς ὑψηλάς, τὰς ὁποίας σεῖς καυχᾶσθε ὅτι ἔχετε. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ μάθωμεν τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, πρόκειται ν' ἀνατάμωμεν τὴν κεφαλὴν τῆς Κυβερνήσεως.

Κατηγόρησεν ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς τὴν πολιτικὴν τῆς προλαβούσης Κυβερνήσεως, ὡς διὰ τοῦ ὑπομνήματος ὑπερασπισθείσης μεταρρυθμίσεις ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἐνῷ συγχρόνως, λησμονῶν τὴν ἀντίφασιν, εἰς τὴν ὁποίαν πίπτει, ἦλθε κατόπιν καὶ εἶπεν ὅτι τὸ ὑπόμνημά μας ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἐζητοῦμεν. Πῶς νὰ ἀπαντήσω, Κύριοι, εἰς τοιαύτας ὁμιλίας; Ναί, Κύριοι πρέπει νὰ εὐχαριστήσω τὸν κύριον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν δι' ὅσα ἦλθεν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος καὶ εἶπε. Τί ἀπέδειξαν οἱ λόγοι του; ὅτι ἅμα ἡ Ἑλλὰς ἀνοίγῃ τὸ στόμα νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ χριστιανῶν, ἀμέσως αὐτὸς ὁ βρυκόλαξ, αὐτὴ ἡ ἰδέα ἡ μεγάλη, ἡ φοβερὰ ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, αὐτὴ ἀμέσως παρουσιάζεται εἰς τὸν νοῦν της. Δὲν εἶχον δίκαιον λοιπὸν νὰ

εἴπω ὅτι ἐνησχολήθημεν πολύ, ὥστε ν' ἀπομακρύνωμεν τὴν ἰδέαν ταύτην ὡς ἕνα κίνδυνον μέγαν διὰ τὴν Κρήτην; Καὶ τὸ κατωρθώσαμεν, Κύριοι. Ὁ ἴδιος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅστις πρὸ μικροῦ σᾶς παρέδωκεν ἔγγραφον τοῦ κυρίου πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ἐν ᾧ ἔλεγεν, ὅταν τῷ ἐνεχειρίσθη τὸ ὑπόμνημα, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις φαίνεται ὅτι θέλει ν' ἀνακινήσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ὁ ἴδιος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν σᾶς ἀνέγνωσε μεταγενέστερον ἔγγραφον τοῦ αὐτοῦ πρέσβεως πρὸς τὸν λόρδον Στάνλεϋ, *ὅτι εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν θέλει τὸν πόλεμον*. Λοιπὸν κατωρθώθη ὅ,τι κατὰ τὴν ἰδέαν μας ἦτο ὀρθόν; τὸ κατωρθώσαμεν ἢ δὲν τὸ κατωρθώσαμεν; Σεῖς ἐδείξατε καὶ τὰ δύο σημεῖα, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον.

Ἀλλὰ συγχρόνως αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ πρέπει νὰ σᾶς ἔπεισε περὶ ἄλλου πράγματος, τὸ ὁποῖον πολὺ ἤθελον ν' ἀνφισβητήσωσιν ἂν ὄχι ῥητῶς, ἀλλ' ἐμμέσως, ὅτι ἐκοπιάσαμεν πολὺ διὰ ν' ἀποκτήσωμεν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας. Σᾶς ἀνέγνωσεν ἔγγραφον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ὅτι μᾶς ἠπείλησεν ἡ Ἀγγλία, ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ κινδυνεύσωμεν τὰ τιμαλφέστερα, καὶ μολοντοῦτο, Κύριοι, κανὲν γεγονὸς δὲν ἀποδεικνύει ὅτι μᾶς ἐμπόδισαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας. Ἐνώπιον τοιούτων κινδύνων, καὶ κίνδυνοι παρακολουθοῦσι πάντοτε τὴν ἔναρξιν πάσης δυσκόλου πράξεως, κανὲν γεγονός, λέγω, δὲν ἔπῆλθε, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς σταματήσῃ, οὔτε ἡ ἀνεξαρτησία, οὔτε ἡ βασιλεία, οὔτε οἱ θεσμοί, οὔτε ἡ ἐσωτερικὴ τάξις, οὔτε τίποτε ἀπολύτως τίποτε δὲν ἐκινδύνευσε. Καὶ ἂν δυνηθῆτε ν' ἀποδείξητε εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὅτι τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας δὲν ἀπεκτήσαμεν πλήρη καὶ τελείαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θέλετε εἶσθε βεβαίως θαυματουργοί. Συλλογίσθητε μόνον πόσαι χιλιάδες ὅπλων, πόσαι χιλιάδες τροφῶν, πόση πληθὺς πλοίων, ποσάκις τὰ ἀτμοκίνητα ἐταξείδευσαν, ἐτροφοδότησαν, ἔδωκαν ὅλα τὰ μέσα, Κύριοι, διὰ νὰ διατηρῆται αὐτὴ ἡ νῆσος, καὶ τὰ πάντα ἐξῆλθον ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλά, Κύριοι, αἱ ἐκφράσεις ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἀπαντᾶτε εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ λόρδου Στάνλεϋ, εἰς ποίαν περίστασιν ἐξεφωνήθησαν; Θέλω τὸ ἐπαναλάβει, διότι συντελεῖ πάλιν ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως δὲν εἶναι σύστημα ὀρθόν. Ὁ κ. Τρικούπης εἶναι ἐν πληρεστάτῃ γνώσει, ὁποία ἦτο ἡ πληροφορία ἡ ἐσφαλμένη, τὴν ὁποίαν μετέδωκεν εἰς τὸν λόρδον Στάνλεϋ ὁ κ. πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐνταῦθα, ὁ κ. Ἔρσκην, καὶ ἡ ὁποία προεκάλεσεν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν τὴν φοβεράν, ὅτι ὁ *Ἀτμοδρόμων* ἔδωκε καὶ πυροβόλα, ὅτι ἔδωκε καὶ μέσα εἰς τὸ *Πανελλήνιον*, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ λόρδου Στάνλεϋ ἦτο τηλεγραφική, καὶ μετέπειτα ἦλθε καὶ ἡ διακοίνωσις, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τοὺς διαδόχους μας. Καὶ

ἐγὼ, Κύριοι, δὲν εἶπον τίποτε περὶ Κυθήρων, εἶπον εἰς τὸν ἀξιότιμον πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ὅτι ἀγνοῶ πάντα ταῦτα, καὶ τῳόντι τὰ ἠγνόουν· ἠγνόουν ὅτι ὁ *Ἀτμοδρόμων* εἶχεν ἀναχωρήσει περίπου συγχρόνως μὲ τὸ *Πανελλήνιον*. Πολὺ περισσότερον ἠγνόουν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα, Κύριος οἶδε πῶς ἐπληροφορήθη ψευδῶς ὁ κ. Ἔρσκην. Ἠρνήθην τὰ πάντα, τῷ ἐπρόσθεσα ὅμως ὅτι, ἐὰν ὁποιαδήποτε παρεκτροπὴ συνέβη ἐκ μέρους τοῦ πλοιάρχου, ὁποιαδήποτε πρᾶξις, ἡ ὁποία παραβιάζει τὴν οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν θέλομεν νὰ τηρήσωμεν, βεβαίως θέλει ἐπιπληχθῆ, θέλει τιμωρηθῆ.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὸ παμφίλτατον αὐτοῦ ζήτημα, τὸ ζήτημα ὅτι ὁ Πὺμ ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἐναντίον τῶν διαταγῶν τῆς Κυβερνήσεώς του ἐνήργησεν. Ἤθελον καὶ τοῦτο τὸ χαρίσει εἰς τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν, διότι ἡ παραλαβὴ τῶν γυναικοπαίδων, διὰ τὴν ὁποίαν σήμερον ἡ Κυβέρνησις καυχᾶται, δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν σήμερον τῆς ἀπέδωκε διὰ λόγους πολλὰ καταφανεῖς καὶ πολλὰ ἀληθεῖς. Τί εἶναι, Κύριοι, ἡ παραλαβὴ τῶν γυναικοπαίδων, ὅταν μὲ τὴν μίαν χεῖρα παραλαμβάνωνται τὰ γυναικόπαιδα καὶ μὲ τὴν ἄλλην κηρύττηται ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, αἱ μεταῤῥυθμίσεις μόνον ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ μὴ ἐπέμβασις μεταξὺ χριστιανῶν καὶ Τούρκων; Ἐννοῶ τὴν παραλαβὴν τῶν γυναικοπαίδων, ὅταν ἐγένετο ἀπὸ τὸν Πὺμ καὶ τὸν *Μέγαν Ναύαρχον* διότι καμμία ἀπόφασις δὲν εἶχεν ἐκδοθῆ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην· μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως· ὑπῆρχον τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας, ὑπῆρχον αἱ σχέσεις τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Τουρκίαν αἱ αὐταὶ, ὁποῖαι ὑπῆρχον καὶ πρίν. Ἀλλ' ἐνταῦθα, Κύριοι, ὅταν παραλαμβάνωνται ἀφ' ἑνὸς γυναικόπαιδα καὶ ἀφ' ἑτέρου κηρύττωσιν ὅτι ἀφίνουσι τὸν Κρῆτα πολεμοῦντα καὶ σφαζόμενον, ἔρχονται αἱ δυνάμεις καὶ συνομολογοῦσι καὶ κηρύττουσι τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν μὴ ἐπέμβασιν μεταξὺ τῶν σφαζομένων καὶ τῶν δυναστῶν, ἠμπορεῖτε νὰ μὲ εἴπητε, ὅτι εἶναι πρᾶξις ἐπεμβάσεως ἡ παραλαβὴ τῶν γυναικοπαίδων; ηὑρέτε τί πρᾶξις εἶναι; εἶναι ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ 500 ἢ 600 χιλιάδας δραχμῶν κατὰ μῆνα. Καλῶς νὰ ἔλθωσι καὶ καλῶς ἦλθαν οἱ Κρῆτες· ἐψηφίσαμεν καὶ θὰ ψηφίσωμεν δι' αὐτοὺς, θὰ τοὺς δεχθῶμεν, καὶ ὄχι μόνον ἡ ἐπικράτεια, ἀλλὰ τὸ ἔθνος, οἱ πολῖται, οἱ κάτοικοι, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἔδωκαν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, ἤνοιξαν τὰς οἰκίας των καὶ τοὺς ἐδέχθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας των καὶ τοὺς διατηροῦσι· καὶ ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει, καὶ θὰ τὸ πράξῃ. Ἀλλ' ὅταν τὴν πρᾶξιν ταύτην θέλητε νὰ τὴν κρίνητε ὡς πολιτικὴν, σφάλλετε, κρίνοντές την ὅπως τὴν ἐνεργεῖτε, ὡς ἀποδεικνύουσαν ἐπέμβασιν. Τὸ ἐννοεῖτε ὅμως, Κύριοι, σεῖς, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ φιλονεικεῖτε αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας παρέλαβον γυναικόπαιδα . . . .

Οὐδόλως σχεδὸν, Κύριοι, εἰς τὸ ζήτημα ἐνδιέτριψεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν αἱ τελευταῖαι πράξεις τῆς Εὐρώπης· παρέθεσε μόνον μίαν ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως· ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως περιμένει νὰ σχολιάσῃ ἓν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν συμφερόντων μας. Ἔχομεν ὅμως τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἐνώπιόν μας καὶ τὰ κρίνομεν. Τί εἶπεν ἡ Εὐρώπη, Κύριοι; εἶπεν ὅτι δὲν ἐπεμβαίνει μεταξὺ τῶν Κρητῶν καὶ τοῦ Σουλτάνου· καὶ τί ἐπεφυλάχθη, Κύριοι; Τὸ ἀναφέρω, διότι τοῦτο χαρακτηρίζει τὴν μὴ ἐπέμβασιν, τὴν χαρακτηρίζει περισσότερον, τὴν διασαφηνίζει περισσότερον. Τί ἐπεφυλάχθη; εἶπεν ὅτι δὲν παραιτεῖται τῆς ἰδέας τῆς φιλανθρωπίας, καὶ ἦλθεν ἔπειτα ὁ Γορτσακὼφ, ὄχι ἡ ἐφημερὶς τῆς Πετρουπόλεως, ἀλλ' ὁ Γορτσακὼφ ὁ ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ εἶπε: «*διεφυλάξαμεν δι' ἡμᾶς τὸ δικαίωμα τῆς φιλανθρωπίας, ὁσάκις ἡ φιλανθρωπία μᾶς ἐπιβληθῇ ὡς νόμος*. Αὐτὴ ἡ διαστολὴ, αὐτὴ ἡ ἐξαίρεσις χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸν κανόνα· χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ δείξῃ ὁποίαν σημασίαν ἔχει ἡ μὴ ἐπέμβασις, τὴν ὁποίαν αἱ δυνάμεις ἐκήρυξαν. Ἀλλὰ, Κύριοι, ὁποίαν σημασίαν πλέον ἔχει *ἡ φιλανθρωπία, ὁσάκις κατασταθῇ νόμος εἰς τὴν Εὐρώπην*, ὅταν ἡ Κρήτη δὲν δύναται πλέον νὰ κάμῃ καὶ νὰ πάθῃ μεγαλείτερα! Ἔπαθε βεβηλώσεις, ἔπαθε δῃώσεις, ἔπαθε καταστροφὰς, ἔπαθε σφαγὰς, τὸ αἷμα ῥέει ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος· καὶ τί περιμένετε, Κύριοι, πλειότερον; Ἡ Εὐρώπη κηρύττει ὅτι ἐπιφυλάττεται, ἐὰν κατασταθῇ ἡ φιλανθρωπία νόμος, νὰ ἐξασκήσῃ πράξεις φιλανθρώπους. Ἀλλ' ὁποία καρδία πρέπει νὰ ἦναι αὐτὴ, ὥστε ἡ φιλανθρωπία νὰ μὴ ἔχῃ ἐπιρροὴν μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ νὰ περιμένῃ ἄλλας πράξεις ἀνωτέρας, διὰ νὰ κεντηθῶσι τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα;

Ἐννόησεν, ὑποθέτω, ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐννόησε τὴν σημασίαν τοῦ σφάλματός του ἐν τῇ προκηρύξει, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ διὰ τοῦτο τὴν εἶπε σήμερον *ἐγκύκλιον* ἁπλῆν, ἓν ἔγγραφον προωρισμένον νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰς αὐλάς. Εἴπετέ το μὲ τὸ ὄνομά του, διὰ νὰ τὸ ἐννοήσωσιν οἱ πάντες. Ἐδῶ, Κύριοι, ἦτο τὸ στάδιον· ἔπρεπεν εἰς αὐτὸ τὸ ἔγγραφον νὰ ἔλθητε νὰ μοῦ ἀπαντήσητε, καὶ νὰ ἔλθητε νὰ συζητήσητε. Πλὴν περιετυλίχθητε ἐντὸς ἐγγράφων τινῶν, τὰ ὁποῖα περιέχουσι μεμονωμένους τινὰς καὶ μὴ ἔχοντας σπουδαίαν σημασίαν ἰσχυρισμοὺς, καὶ τὰ ἀνεγνώσατε.

Ἠθελήσατε νὰ μᾶς ἐπιρρίψητε τὸν μῶμον, ὅτι ἡμεῖς δὲν εἴχομεν τὰ γενναῖα αἰσθήματα, καὶ τὰ ἔχετε μόνον σεῖς. Ἔπρεπε νὰ ἔλθητε νὰ δώσητε τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ἕκαστος εἰς τί διαφέρομεν. Τότε ἐκ τῆς συγκρίσεως ἠδύνασθε νὰ ἐξάξητε, ἐὰν αἰσθήματα μᾶς χωρίζουν ἢ νοῦς. Δὲν εἶναι, κύριοι, ἀνατολικὸν ζήτημα ἡ Θεσ-

σαλία καὶ ἡ Ἤπειρος· ἀνατολικὸν ζήτημα εἶναι ἡ κατάλυσις τῆς δυναστείας τῆς τουρκικῆς, ὁ ἐξοστρακισμὸς τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τουρκικῆς ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται ἡ προκήρυξις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Πρέπει νὰ φύγωσι, λέγει, οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, πρέπει νὰ καταλυθῇ αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα τὸ σεσηπός, πρέπει νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τὸ ἀνατολικὸν κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν λαῶν ἢ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αἰῶνος. Πῶς θέλετε νὰ τὸ ἐξετάσω, Κύριοι; ὡς σπουδαῖον ἔγγραφον ἢ ὡς ἁπλῆν προκήρυξιν; Ὡς σπουδαῖον ἔγγραφον τὸ ἐξήτασα, τὸ ἐξετάζω ὁπόταν θέλητε, σᾶς προκαλῶ νὰ τὸ ἐξετάσωμεν μαζὶ καὶ πάλιν. Τί ἠθελήσατε δι' αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου νὰ κάμητε, Κύριοι; Ἐὰν ἦτο προκήρυξις, τὴν ὁποίαν ἐξεδίδετε ἐπιχειροῦντες τὸ ἔργον, τὸ πολὺ πολὺ ἠδύνατό τις νὰ σᾶς εἴπῃ ὅτι δὲν ἔχετε ἑτοιμασθῆ ἐπαρκῶς, ἢ ἐὰν ἦσθε ἡτοιμασμένοι, ἠθέλετε βεβαίως ἔχει τὰς εὐχὰς καὶ τὸν θαυμασμὸν τῆς οἰκουμένης. Ἀλλὰ διατί τὸ ἐξεδώκατε; διὰ νὰ εἰδοποιήσητε τὰς Δυνάμεις· διότι πρὸς τὰς Δυνάμεις τὸ ἐξεδώκατε. Τί ἠθελήσατε δι' αὐτοῦ; νὰ τὰς συμβουλεύσητε; νὰ ταῖς δείξητε ὅτι εἶσθε ἐφευρεταὶ μιᾶς λύσεως; νὰ ταῖς εἴπητε, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τὸ ἀνατολικόν; Τί ἠννοεῖτε, ὅταν παρηγγείλατε εἰς τὸν πρέσβυν σας: *εἰπὲ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, παρ' ᾗ εἶσαι ἐμπεπιστευμένος, καὶ δὸς νὰ ἐννοήσῃ καλῶς ὁ κ. Μουτιὲ, ὁ λόρδος Στάνλεϋ ὅτι διαρκὴς εἰρήνη δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, εἰμὴ μόνον ἐὰν τὸ ζήτημα τὸ ἀνατολικὸν λυθῇ κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν λαῶν!* Ὡς νέαν ἰδέαν τὸ παρουσιάζετε; ὡς ἐφεύρεσιν; Ἐν ἀγνοίᾳ, νομίζετε, ὅτι ἦσαν τοῦ γεγονότος; δὲν ἐνασχολοῦνται αἰῶνας εἰς τοῦτο; δὲν ἔχυσαν αἷμα; δὲν ἐθυσίασαν χρήματα;

Ἔχω ἀνάγκην, Κύριοι, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὅσων εἶπον χθὲς καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ σᾶς προσθέσω ὅτι δὲν αὐτοσχεδιάζονται, Κύριοι, αἱ λύσεις τῶν μεγάλων ζητημάτων; Δὲν ἔχω, Κύριοι, ἄπειρα παραδείγματα περὶ τούτου; Ναὶ, ἠθέλησε καὶ τὸ Πιεμόντε νὰ λύσῃ τὸ ἰταλικὸν ζήτημα· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοσχεδίασε τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀνάγκας πρὸς τοῦτο, ἡττήθη εἰς τὰ 1848. Αὐτοσχεδίασε ναυτικὰς δυνάμεις ἡ Ἰταλία, ἐξώδευσε 300 ἑκατομμύρια εἰς μίαν πενταετίαν διὰ νὰ σχηματίσῃ στόλον, καὶ ἦλθεν ἐν Λίσσῃ καὶ ἀντηγωνίσθη πρὸς πολὺ εὐτελέστερον ἐχθρὸν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε χρήματα νὰ ἐξοδεύσῃ, δὲν εἶχε πίστιν· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοσχεδιάσθησαν αἱ δυνάμεις τῆς Ἰταλίας, ἐνῷ αἱ δυνάμεις αἱ αὐστριακαὶ δὲν ἦσαν αὐτοσχεδιασμέναι, ἡ Ἰταλία ἡττήθη εἰς τὴν Λίσσαν.

Θέλω, Κύριοι, μὲ τοῦτο νὰ σᾶς ἀποδείξω ἐν παραδείγματι ἁπλῶς, ὅτι τὰ μεγάλα ζητήματα ἔχουσι δύσκολον τὴν λύσιν, καὶ ἔχω τὴν ἀξίωσιν,

Κύριοι, ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς πατρίδος μου, νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῶν παραδειγμάτων, καὶ νὰ μὴ τρέχωσι γοργῷ τῷ βήματι, ἐνῷ δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ τρέξωσι οὔτε τόσον οὔτε ἐπὶ τόσον.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, περὶ τίνος ἄλλου ἀντικειμένου ἐπραγματεύθη ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Νομίζω, περὶ τοῦ δανείου. Εἶναι πρόδηλον ὅτι τὸ δάνειον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εἶχεν ἀποτύχει, ὡς εἶπεν ὁ κύριος Ὑπουργός; Ἐξ ἐναντίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σας ἀπέτυχεν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐγένοντο μακραὶ διαπραγματεύσεις· διετυπώσαμεν ἐπὶ τέλους τοὺς τελευταίους ὅρους, καὶ τοὺς εἴδετε εὐτυχῶς καὶ δημοσιευμένους· πῶς τοὺς ἀγνοεῖτε; Ἐζητοῦμεν νὰ συνδυάσωμεν τὸν συμβιβασμὸν τοῦ δανείου μὲ δάνειον νέον, τοῦ ὁποίου εἴχομεν ἀνάγκην. Σεῖς ἐπράξατε τὸ ἐναντίον· πρῶτον ἐφέρατε εἰς τὸ μέσον τὸ δάνειον καὶ ἔπειτα ἐπράξατε τὸν συμβιβασμόν. Τὸ σύστημα τὸ ἰδικόν μας ἤθελεν ἔχει τοῦτο τὸ καλὸν κατὰ τοὺς ἰδίους σας λόγους, ὅτι, συμβιβαζομένου τοῦ δανείου τοῦ 1824 καὶ 1825, ἤθελεν ἀνορθωθῇ ἡ πίστις, ἑπομένως ἡ προμήθεια τοῦ δανείου θὰ ἦτο εὐκολωτέρα, θὰ ἦτο εὐθηνοτέρα. Σεῖς ἐπράξατε τὸ ἐναντίον, καὶ ἀπόδειξις εἶναι οἱ ἴδιοι λόγοι σας· διότι ἐφρονεῖτε καὶ ὑπεστηρίζετε ὅτι ὁ συμβιβασμὸς τοῦ δανείου τοῦ 1824 καὶ 1825 ἤθελε φέρει πραγματικὴν ἀνόρθωσιν τῆς πίστεως. Πρῶτον ὅμως ἐξεθέσατε εἰς τὴν ἀγορὰν τὸ δάνειον, καὶ ἔπειτα, Κύριοι, ἀφοῦ ἀπετύχατε, τότε ἐκάματε τὸν συμβιβασμόν.

ΣΗΜ. Ἡ Βουλὴ διὰ ψήφων 97 κατὰ 52, μὴ ψηφισάντων τῶν ὑπουργῶν, ἐνέκρινε τὰς πιστώσεις καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως.

XXVII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

ΤΗΝ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1868.

Κύριοι!

Ηκροάσθην τῶν συζητήσεων μετὰ προσοχῆς· ἐξήγαγον δὲ ὅτι δύο εἶναι κυρίως τὰ προέχοντα ζητήματα : ὁποία εἶναι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους καὶ ὁποία εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ τῳόντι τὰ δύο ταῦτα ζητήματα συνέχονται στενῶς. Τὸν προϋπολογισμὸν ὑπαγορεύει ἡ πολιτική, ὁ δὲ προϋπολογισμὸς εἶναι τὸ μέσον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἑπομένως ἀποκρούω ὡς ἐσφαλμένην τὴν ἰδέαν ἐκείνων, οἵτινες τυχὸν φρονοῦσιν ὅτι δυνάμεθα, συζητοῦντες τὸν προϋπολογισμόν, ν' ἀποκόπτωμεν κονδύλια, καὶ οὕτω ν' ἀπεκδυθῶμεν τῆς εὐθύνης. Ὄχι· δὲν δύνασαι νὰ ἐλαττώσῃς τὰς δαπάνας τοῦ στρατοῦ, ἐὰν ἡ πολιτικὴ τὸ ὑπαγορεύῃ· δὲν δύνασαι οὔτε ἐξ αὐτῆς τῆς χρεωκοπίας νὰ σωθῇς, ἐὰν ἡ πολιτικὴ δὲν ἔλθῃ ἀρωγός. Καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀνεγνώρισεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Βαλασσόπουλος. Ἐνθυμεῖσθε τί εἶπεν· ἐπεξειργάσθη τὸν οἰκονομικὸν λογαριασμόν, εὗρε σπουδαῖον ἔλλειμμα, καὶ ἀφοῦ ὅπως ἠδυνήθη τὸ περιέκοψεν· ἀλλ' ὠνόμασε τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ κράτους οὐχὶ κατάστασιν χρεωκοπίας, ἀλλὰ κατάστασιν οὐχὶ εὐάρεστον· καὶ τὸν λόγον ἔδωκεν, εἰπὼν ὅτι ἐλπίζει ἐκ τοῦ

ἐνθουσιασμοῦ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι ἡ πολιτική.

Τὰ δύο ὅμως ταῦτα ζητήματα, Κύριοι, δὲν συνδέονται μόνον κατὰ θεωρίαν, συνδέονται εἰς τὴν πρᾶξιν. Μία νῆσος τῶν ὑπὸ δουλείαν Ἑλλήνων ἔλαβε τὰ ὅπλα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς· ἀλλὰ συγχρόνως καταφρονήσασα ὅλας τὰς προτάσεις περὶ βελτιώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων, τὰς προτάσεις περὶ ἀπονομῆς τῶν παλαιῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα παρεβιάσθησαν, καὶ περὶ ἀπολαύσεως νέων προνομίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀναγκαῖα ὡς ἐγγύησις τῶν πρώτων, ἐψήφισε τὴν ἕνωσιν μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, καὶ μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἡρωϊσμὸν τὸν σκοπὸν τοῦτον διώκουσα ἔκτοτε, μετέβαλε τὴν χώραν αὐτῆς εἰς κοιμητήριον, ἔνθα θάπτει τοὺς μάρτυρας τῆς ἑνώσεως.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς Κρήτης, ζήτημα περὶ ἀνεξαρτησίας 250,000 Ἑλλήνων, ζήτημα ὑπὲρ ὑμῶν, πρὸς αὔξησιν τῆς χώρας καὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν μεγάλην τῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀνατολήν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀπορροφήσῃ ὁλόκληρον τὴν διοίκησιν. Ὅθεν ἔκτοτε ἐξωτερικὴ πολιτική, ἐσωτερικὴ διοίκησις, οἰκονομικά, στρατιωτικοὶ διοργανισμοί, παρασκευαί, φόροι, δάνεια, τὰ πάντα ὡς πηδάλιον καὶ ὁδηγὸν ἔχουσι τὸ ζήτημα τοῦτο. Καὶ ὄχι μόνον τοσοῦτον στενῶς συνδέεται τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ὅλης διοικήσεως, ἀλλὰ συγχρόνως συνδέεται μὲ ὅλα τὰ ἠθικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Ἔκτοτε ὁ κόσμος θεᾶται τοῦ θεάματος τούτου μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Εἶναι πολὺ προσεκτικὸς νὰ μάθῃ, μετὰ 40 ἐτῶν ἀποκατάστασιν τί εἶναι ἡ Ἑλλάς· τί εἶναι ὡς ἔθνος, τί εἶναι ὡς κράτος, τί εἶναι ὡς κοινοβούλιον, τί εἶναι ὡς κυβέρνησις, τί εἶναι ὡς μοναρχία. Ἐνδιαφέρεται σπουδαίως, διότι τὸ τέλος τοῦ ζητήματος τούτου ὄχι μόνον δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τὸ μέλλον.

Ἀλλά, Κύριοι, ἀπό τινος καιροῦ ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης κλονίζεται καί, ὡς τὰ τελευταῖα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τῶν μεγαλειτέρων κινδύνων. Τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως, τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρώτην φορὰν ἡ Ἑλλὰς μετὰ 40 ἔτη ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ, τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ἐκλονίσθη. Ἄνδρες ἐπίσημοι τῆς Κρήτης, ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἀντιπρόσωποι τὸ ὑπέγραψαν. Τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο χωρίζει τὴν Κρήτην ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καινοτομεῖ ἐπὶ τοῦ ψηφίσματος τῆς ἑνώσεως. Δὲν ἔπεσεν ἡ ἐπανάστασις, διότι ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ ὁπλαρχηγοὶ πολυπληθέστεροι ἐκείνων καὶ ὁ λαὸς εἶναι ἐναντίοι, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ὑπογραψάντων ὑπέπεσαν εἰς πλάνην ἢ ἐπειθαναγκάσθησαν καὶ ἐρραδιουργήθησαν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ ἐπανάστασις σήμερον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι

ἵσταται τοσοῦτον ἑδραία καὶ σταθερά, ὅπως ἄλλοτε κατὰ τὸ παρελθόν.

Ὁποία τάχα εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐκπτώσεως ταύτης; Ἔλειπεν ἄραγε ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν ἡ δύναμις ἡ ἀναγκαία, ὅπως διατηρηθῇ; Ἔλειπεν ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἥτις ἔφθασεν εἰς τὸ ποθούμενον τέλος;

Ἐὰν θέλετε νὰ ἐκτιμήσητε τὴν δύναμιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, δὲν πρέπει νὰ παραβάλητε αὐτὴν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἦτο ἐπανάστασις τοῦ Γένους ὁλοκλήρου, καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν πολλοστημόριον. Ἡ ἐπανάστασις τὸ 1821 ἐσκόπει τὴν ἀνάστασιν ἑνὸς ὁλοκλήρου κόσμου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπουσίαν ἐθρήνουν τὰ ἔθνη. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης δὲν ἔχει αὐτὸν τὸν ἐκτεταμένον καὶ μέγαν σκοπόν. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, διὰ τὴν ἔκτασίν της καὶ διὰ τὸν σκοπόν της, ἠδύνατο νὰ ἀναδείξῃ τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι διεξήγαγον αὐτὴν αἰσίως. Ἀλλ' ἡ Κρήτη, μὴ ἔχουσα οὔτε τὴν ἔκτασιν οὔτε τὸν προορισμὸν αὐτόν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν εὐτυχίαν ταύτην. Τέλος ἡ ἐπανάστασις, τῆς Κρήτης στερεῖται τοῦ ἡμίσεως τῆς δόξης τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, τῶν κατὰ θάλασσαν ἀνδραγαθημάτων.

Θέλετε νὰ ἐκτιμήσητε τὴν δύναμιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης; Πρέπει νὰ ὑποθέσητε αὐτὴν περιωρισμένην ἐντὸς δύο νομῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖ πρέπει νὰ φαντασθῆτε τὴν μονομαχίαν μεταξὺ 200,000 Ἑλλήνων καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὕτω πως κρίνοντες αὐτήν, ἐκτιμήσατε τὰ γεγονότα. Τρεῖς ἐκστρατεῖαι κατέστρεψεν. Ὁ ἐπιτηδειότατος δαμαστὴς τῆς Κρήτης, ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ἀπέτυχεν· ὁ μεγαλείτερος τῶν στρατηγῶν τῆς Τουρκίας, ὁ Ὀμέρ, ἡττήθη· αὐτὸς ὁ ἴδιος μέγας Βεζύρης Ἀαλῆς ἐναυάγησε. Δέκα πέντε ἑκατομμύρια λιρῶν, κατὰ τὰς ἀγγλικὰς μαρτυρίας, ἐδαπανήθησαν ἕως τόρα πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Δύο ἥμισυ ἔτη ἀντέχει μὲ ἄπειρον ἡρωϊσμὸν καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, καὶ εἰς τὰ ὅπλα καὶ εἰς τὰς ὀδύνας. Ποτὲ δὲν τοὺς ἐφόνευσαν· πρῶτον τοὺς ἠτίμασαν καὶ ἔπειτα τοὺς διεμέλισαν. Καθ' ἑκατοστύας τοὺς ἔκαυσαν. Ἡ χώρα κατηρημώθη καὶ τὸ πᾶν ἐγένετο σωρὸς ἐρειπίων. Ἔχομεν τὰς ἀποδείξεις αὐτῶν τῶν ξένων, οὐχὶ τοῦ μεροληπτοῦντος Ἕλληνος, τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐπαναστάσεως τῆςΚρήτης. Αὐτὸς ὁ ἴδιος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας ἔγραφε,καὶ ἔγραφεν εἰς τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1866: «Ἠλαττώθη καὶ κατέπεσεν ἡ δύναμις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἐν τμῆμα μηδαμινῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπικρατείας του δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ καταβάλῃ ἐπαναστατῆσαν, ἀλλὰ παρέλυσε καὶ οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς καὶ ἠθικῶς.»

Ὁ κ. Ἔρσκην ἔγραφε πρό τινος καιροῦ ὅτι ἀφ' ὅτου βλέπει τὸ θέαμα 70,000 γυναικοπαίδων ἐκπατριζομένων ἀπελπίζεται περὶ τῆς Κρήτης· παρατηρεῖ δὲ ὅτι εἰς τοσοῦτον ἐξηντλήθησαν ἑκατέρωθεν αἱ δυνάμεις τῶν διαμαχομένων, ὥστε νομίζει ὅτι τὸ ζήτημα κεῖται εἰς τοῦτο τίς πρῶτος θὰ ὑποχωρήσῃ.

Δὲν δύναται λοιπὸν, Κύριοι, κανεὶς ν' ἀρνηθῇ εἰς τὴν Κρήτην τὴν δύναμιν ἐκείνην τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις δικαιολογεῖ ἕκαστον ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν τὸν στέφανον τῆς νίκης· διότι καὶ ἡ Ἑλλὰς τοῦ 1821, μεθ' ὅλα τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματά της, ἐδέησε νὰ διέλθῃ διὰ τῶν γνωστῶν σημείων, δι' ὧν διῆλθεν, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν ἐνώπιόν της ἡ Κρήτη. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης μειονεκτεῖ καὶ κατὰ τοῦτο. Ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολιτικήν· ἡ Κρήτη οὐδὲν ἄλλο ἔχει εἰμὴ πόλεμον· ἡ πολιτικὴ τῆς Κρήτης ὑπόκειται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς περιπετείας μιᾶς ἄλλης ἐπικρατείας· καὶ φαντασθῆτε τὴν διαφοράν. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διηύθυνον τὴν πολιτικὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ διαφέρει πολὺ ἡ διεύθυνσις ἐκείνης, ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὀφείλω ἤδη νὰ ἐξετάσω τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης ὑπέστη ἐν τῇ πολιτικῇ. — Πῶς ἐχαιρέτισε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ἡ Εὐρώπη ἐμφανισθεῖσαν; Θέλομεν ἰδεῖ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης, ἐὰν ἦτο τόλμημα ἀπηλπισμένον· ἤ, ἂν δὲν ἦτο τοιοῦτον, ὁποῖαι περιπέτειαι μετέβαλον τὴν τύχην τῆς Κρήτης.

Εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1867, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα τὰς ἐντυπώσεις του περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. «Κίνημά τι,» εἶπεν, «ὅπερ ἔτεινεν ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἐπιδίωξιν διοικητικῶν τινων μεταρρυθμίσεων, ἀνεφάνη ἐν Κρήτῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος ἔτους. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κρήτης συνέδραμον εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, σώζουσι δὲ ἀκμαίαν εἰσέτι τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀποφάσεων, δι' ὧν ὑπήχθησαν πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης· πλέον δὲ ἢ ἅπαξ ἀπέδειξαν λαβόντες τὰ ὅπλα κατὰ τῆς τυραννικῆς διοικήσεως, ὅτι οὐδόλως ἐγκατέλιπον τὰς ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1830 ματαιωθείσας ἐλπίδας. Αἱ δυσχέρειαι ἐπηύξησαν ταχέως. Ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις ἐψηφίσθη καὶ ἀντικατέστησε τὸ πρόγραμμα τῆς μεταρρυθμίσεως. Μεθ' ἣν δὲ προσεκάλεσε δόνησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐνώπιον τῶν συμπαθειῶν, ἃς διήγειρεν ἐν Εὐρώπῃ, ἐρωτῶμεν ἂν οἱ κατὰ πρῶτον, ὡς ἱκανοὶ κριθέντες συνδυασμοὶ, ἐπαρκῶσι πλέον σήμερον.»

Λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ὡς δικαίαν, τὴν δὲ αἰτίαν αὐτῆς ἀπέδωκεν εἰς τὰ πρωτόκολλα τοῦ 1830 καὶ

εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς Τουρκίας τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ὑποσχέσεις αὐτῆς· ἀμφέβαλλε δὲ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐλάλει, ἐὰν αἱ προτάσεις περὶ ἡγεμονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπὲρ αὐτῆς εἶχον γείνει ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἤρκουν πλέον εἰς τὸ μέλλον, μετὰ τὴν πρόοδον καὶ τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας ἡ ἐπανάστασις εἶχε λάβει.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας προέβη. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς 12 Ἰανουαρίου 1867 γίνεται λόγος περὶ ἑνώσεως. «Σήμερον τὸ ἑσπέρας», γράφει ὁ Ἄγγλος πρέσβυς τῷ κυρίῳ Στάνλεϋ, «ἀπελθὼν εἰς συνάντησιν τοῦ κ. Μουτιέ, ἀνεκοίνωσα αὐτῷ τὰς ὁδηγίας, ἃς ἡ Υ. Ε. διεβίβασε πρὸς τὸν λόρδον Λάϋονς, διὰ τῆς ἀπὸ 17 ἱσταμένου διακοινώσεως αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Ὁ κ. Μουτιέ, ἀκροασθεὶς μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰ παρ' ἐμοῦ λεχθέντα, μοὶ εἶπεν ὅτι ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ προτιμότερον διὰ τὴν Πύλην, ἐὰν ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Κρήτης, χορηγοῦσα αὐτοῖς εἶδος τι αὐτονομίας, παρεχώρει ἐντελῶς τὴν νῆσον. Ὁ κ. Μουτιέ ἐφρόνει ὅτι ἡ Κρήτη ἀπώλετο ἤδη διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι ἦτο αἱρετώτερον διὰ τὸν Σουλτάνον νὰ παραδεχθῇ τὸ μέτρον τοῦτο, παρὰ νὰ παραχωρήσῃ μεταρρυθμίσεις, αἵτινες δὲν θὰ ἐξήρκουν νὰ συνδιαλλάξωσι τοὺς χριστιανοὺς μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἡ Κρήτη, ἐπρόσθεσεν ὁ κ. Μουτιέ, εἶναι μέλος σεσηπὸς τῆς Αὐτοκρατορίας· καλλίτερον νὰ γείνῃ ἡ ἀκρωτηρίασις αὐτοῦ, ἢ νὰ ἐπέλθῃ ἡ γάγγραινα, ἥτις ἐνδέχεται νὰ δηλητηριάσῃ ἅπαν τὸ σῶμα. Ὁ κ. Μουτιέ προσέθηκεν ὅτι, ἐὰν αὐτὸς εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ Σουλτάνου, δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ παραιτηθῇ καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας.»

Βλέπετε, Κύριοι, τὴν πρόοδον τοῦ ζητήματος. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν προέρχονται ἀπὸ εὐτελῆ τινα Δύναμιν· προέρχονται ἀπὸ τὴν Δύναμιν ἐκείνην, ἥτις, ὡς γνωρίζετε, ἀπὸ τοῦ 1856 προηγεῖται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Γαλλία τοιαύτην ἰδέαν ἐσχημάτισε περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης. Ἔλαβε δὲ τὴν πρωτοβουλίαν, ἀνεκοίνωσεν ὅτι θεωρεῖ τὴν Κρήτην ὡς μέλος τῆς Αὐτοκρατορίας σεσηπὸς καὶ γαγγραινῶδες, ὅτι θεωρεῖ τὴν ἀποκοπὴν αὐτοῦ ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν τοῦ ὑπολοίπου σώματος, προτείνει τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν 1ην Μαρτίου τοῦ 1867, ὁ ἴδιος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας μαρτυρεῖ περὶ τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς τὰ ἑξῆς: «Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας μοὶ ἀνεκοίνωσε σήμερον τὸ περιεχόμενον διακοινώσεώς τινος τοῦ κ. Μουτιέ. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, λέγει ὁ κ. Μουτιέ, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, καὶ καθ' ἃ φαίνεται, ἐντείνεται· τὰ πρὸς εἰρηνοποίησιν ὑπὸ τῆς Πύλης ἐφαρμοσθέντα μέτρα ἐξηλέγχθησαν ἀνίσχυρα, ἡ δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ τῶν ἀντιπροσώπων εἶναι σχεδὸν χλεύη. Ἡ Τουρκία δὲν εἰμπορεῖ ἐπὶ πολὺ νὰ

ὑπάρξῃ, ὡς ἔχει τανῦν. Ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Κρήτης εἶναι κατὰ τὴν γνώμην τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀναπόφευκτος. Ἀλλ' ἡ Πύλη θὰ ἔπραττε κάλλιον, ἂν εἰλικρινῶς ἠρώτα τοὺς Κρῆτας, ἐὰν ἐπιθυμῶσι νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως θὰ διεφύλαττε τὴν ἀξιοπρέπειάν της, λαμβάνουσα τὴν πρωτοβουλίαν.»

Αὕτη, Κύριοι, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, ἀπέναντι τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ πολιτικὴ αὕτη δὲν παρετάθη ἐπὶ πλέον, ὑπέστη ἀλλοίωσιν, τὴν ἀλλοίωσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν διετύπωσεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ἐν τῷ κοινοβουλίῳ. Ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, ὅτι πρὸ μηνῶν ἡ ἀντιπολίτευσις τῆς Γαλλίας ἔφερεν εἰς συζήτησιν τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης· ἐκεῖ, ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐκθέσῃ τὴν πολιτικήν της· καὶ ἰδοὺ πῶς διετύπωσε καὶ ἐδικαιολόγησεν αὐτήν: «Ὁ πόλεμος τῆς Κριμαίας πληροῖ τοσαύτης ὡραιότητος μίαν σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ὥστε δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀποχωρισθῶμεν τῆς δόξης αὐτῆς. Παρήγαγε δὲ τοσοῦτον μεγάλας συνεπείας, ὥστε δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας. Ἓν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου τῆς Κριμαίας ὑπῆρξεν ἡ ἐξασφάλισις τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν περικλείει συμφέρον μόνον γαλλικόν, ἀλλ' ἀληθὲς εὐρωπαϊκὸν συμφέρον.»

Ἡ φιλελληνικὴ λοιπὸν πολιτικὴ τῆς Γαλλίας ἀντικατεστάθη διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐνῶ δὲ τὸ πρίν, ὡς προεξέθεσα, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κρήτης ἐθεωρήθη παρὰ τῆς Γαλλίας ὡς ἀναγκαία πρὸς *συντήρησιν* τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἤδη θεωρεῖται, ὡς *ἀνατροπὴ* αὐτῆς καὶ ὡς ἀναίρεσις τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου!

Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν μεταβολὴν ὑπέστη καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἦτο λίαν φιλελληνική· καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ προστρέξωμεν εἰς ἐνδείξεις, διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα τοῦτο. Ἔχομεν ἐπιστολὴν ἀξιόπιστον, προερχομένην ἀπὸ αὐστριακὴν πηγήν, ἥτις τὸ μαρτυρεῖ. Ἰδοὺ τί ἔγραφε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν εἰς Βιέννην ἡ ἐν Παρισίοις αὐστριακὴ πρεσβεία, τὴν 30 Δεκεμβρίου 1866: «Ἡ διαγωγὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἑλλάδι, ἥτις ἐσχάτως ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ προξενῇ ἔκπληξιν, φαίνεται ὅτι νεωστὶ μετερρυθμίσθη, καὶ πληροφοροῦμαι, ὅτι οἱ Βρεττανοὶ πράκτορες ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς μοίρας ἔλαβον διαταγὴν ν' ἀναστείλωσι τὰς συμπαθείας αὐτῶν τὰς εἰς ὑπερβολὴν φιλελληνικάς». (De rengainer leurs sympathies par trop philhellènes.)

Ἐπραγματεύθην, Κύριοι, τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τὴν τελευταίαν σύν-

οδον τῆς διαλυθείσης Βουλῆς. Ἤθελον μακρύνει πολὺ τὸν λόγον, ἂν ἤθελον ἐπανέλθει εἰς τὸ ἴδιον ζήτημα, ἵνα πραγματευθῶ αὐτὸ ἐν ἐκτάσει. Μολονότι ἀναγνωρίζω, καίτοι δὲν πρόκειται ἤδη περὶ ἐξελέγξεως τῆς πολιτικῆς ἐκείνης, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν μιᾶς συζητήσεως τοῦ ζητήματος ἐκτενοῦς, περιωρίσθην ν' ἀναφέρω μόνον ὀλίγα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατὰ τὴν περισυνὴν συζήτησιν ἄγνωστα, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπορίσθημεν ἐκ τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐδημοσιεύθησαν, ὅπως ἀποδείξω ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης ἄλλην φάσιν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἄλλην φάσιν ἔλαβε κατόπιν ἐν τῇ πολιτικῇ. Τοῦτο δὲ πρὸς οὐδένα ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ ὅπως φθάσω εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ καθήκοντος, ὅπερ εἶχεν ἡ σήμερον Κυβέρνησις.

Γνωρίζετε, Κύριοι, ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διεγέρσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐν μέσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης. Ἠξεύρετε ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἐν Εὐρώπῃ θεωρεῖται ὡς τὸ φοβερώτερον πάντων, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ζήτημα, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον γνωστὸν, τὸ ὁποῖον ἀπέναντί του νὰ μὴ ὑποχωρῇ. Ὅλαι αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν Δυνάμεων τῆς Δύσεως καταστέλλονται καὶ καταπαύουσι καὶ ἐξαφανίζονται, ἅμα τὸ ζήτημα τοῦτο ἀναφανῇ.

Δυστυχῶς τῷ 1867, οὐχὶ βεβαίως μὲ κακὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν, ὅτι προσφέρεται ὑπηρεσία εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ἐγένετό τις περιπλοκὴ μεταξὺ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Τέλος, ὁ βασιλεὺς, χρώμενος τῷ δικαιώματι, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ σύνταγμα, διέλυσε καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Βουλὴν ἐκείνην, ἄριστα δὲ ποιῶν, προσεκάλεσε τὸν ἀξιότιμον νῦν Πρωθυπουργὸν, ὅπως διευθύνῃ εἰς τόσον σοβαρὰς περιστάσεις τὰ πράγματα τοῦ τόπου. Ἡ θέσις λοιπὸν τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως ἦτο λίαν καθαρά. Προορισμὸς αὐτῆς ἦτο νὰ διαλύσῃ τὰς δυσπιστίας τῆς Δύσεως. Ἡ διάλυσις τῆς δυσπιστίας ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν διάλυσιν τοῦ συνασπισμοῦ αὐτῆς ἀπέναντι τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ἔπρεπε λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον ἡ Κυβέρνησις ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀπεμακρύνθη τῆς θεωρίας τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ ὡς ἀρχὴν νὰ θέσῃ: *Ἡ Κρήτη διὰ τῆς Κρήτης.* Ἔπρεπε νὰ πείσῃ τὴν Εὐρώπην περὶ τῆς ἀμεροληψίας της ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τῆς ἀμεροληψίας, ἣν ἠκολούθησεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καὶ ἥτις, ἐφαρμοσθεῖσα ἐν ἀρχῇ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, εἴδετε ὁποῖα ἐπήνεγκεν εὐάρεστα ἐν τῇ διπλωματίᾳ ἀποτελέσματα.

Ἀλλὰ δυστυχῶς, Κύριοι, ὅστις ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ της, ἐρωτᾷ: βλέπει μεταβολήν τινα εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ 1867; εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως παρὰ ἀντίγραφον τοῦ

προϋπολογισμοῦ τῆς παρελθούσης; Ἔκδοσις δευτέρα τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1867 οὐχὶ ἐπεξειργασμένη, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπηυξημένη.

Ἡ Κυβέρνησις, δὲν ἠξεύρω διὰ τίνα λόγον, ἀπέσχε νὰ καταθέσῃ ἓν κἂν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χύσῃ φῶς ἐπὶ τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἠρνήθη ἀπὸ τὰς προκατόχους Κυβερνήσεις οὔτε ἡ πρώτη, οὔτε ἡ δευτέρα· διότι καὶ τῆς πρώτης τὸ μόνον ἔγγραφον, τὸ πολιτικὸν ὑπόμνημα, ἐδημοσιεύθη, καὶ τῆς δευτέρας τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον πέρυσιν ἀνέλυσα,* ἐδημοσιεύθη καὶ ἐγένετο ἀντικείμενον συζητήσεως. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν τὰ μέσα, ὅπως κρίνωμεν τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως.Ἀπέχουν νὰ δικαιολογηθῶσιν· οὔτε τὰς θυσίας,τὰς ὁποίας μᾶς ζητοῦσιν, οὔτε τὰς πράξεις τὰς ὁποίας ἔπραξαν, φιλοτιμοῦνται νὰ δείξωσιν ἂν ἦναι σκόπιμοι, καὶ ἂν φέρωσιν εἰς ἀσφαλὲς τέλος, καὶ οὔτε κἂν εἶναι παρὼν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως τὸν ἐρωτήσω, ἂν τὴν ἐγκύκλιον τοῦ προκατόχου του, ἥτις εἶχε περιπλέξει τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἀνήρεσε καὶ ἐματαίωσεν.

Ἀλλ' ἂν, Κύριοι, ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις ἦλθεν ὅπως ἀκολουθήσῃ κατὰ πάντα τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις ἡ προγενεστέρα, δὲν συλλογίζεται, ὅτι ἔθεσεν ἓν ζήτημα φοβερὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ; Διότι ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς εἶναι ἔργον λίαν σοβαρόν· καὶ ὡς ἔργον τοιοῦτον τὸ ἀπεφάσισεν ὁ Γεώργιος. Ἐὰν δὲ ἀποδειχθῇ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν μεταβολὴν ἐπήνεγκε καὶ εἰς οὐδένα τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἡ διάλυσις καὶ ἡ ῥιζικὴ ἐκείνη μεταβολὴ ἀνταπεκρίθη, δὲν θέτει ἓν ζήτημα φοβερὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Βασιλέως;

Ἀλλὰ, καίτοι μὴ ἔχοντες οὐ μόνον ἔγγραφον, ἀλλ' οὔτε κἂν μίαν πολιτικὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν** περὶ τῆς πολιτικῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὰ αὐτοκρατορικώτατα ἔθνη δὲν ἀρνοῦνται αἱ Κυβερνήσεις εἰς τὰ Κοινοβούλια πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ὁμαλωτάτας περιστάσεις ἤθελε θεωρηθῆ ἀσυγχώρητον, ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκ τῶν πράξεων αὐτῆς.

Θέλω ἀναζητήσει εἰς τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα μοὶ ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν, τί τάχα στοχάζεται καὶ ὁποῖον τάχα σχέδιον ἔχει κατὰ νοῦν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸ ζήτημα τὸ ἐξωτερικόν.

Δύο ἀποτείνω κυρίως κατηγορίας. Πρῶτον ὅτι: «ἠρνήθη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης πᾶσαν ἠθικὴν συνδρομὴν» καὶ δεύτερον ὅτι: «διευθύνει οὕτω πως τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ὥστε κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν πτῶσιν τῆς ἐπαναστάσεως.

* Ἰδὲ λόγον XXV.
** Πέτρου Δεληγιάννη.

Ἀπέδειξα κατὰ τὴν παρελθοῦσαν σύνοδον, ὅτε συνεζήτησα τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅτι τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπε νὰ ἦναι τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀκμαῖον διατηρούμενον ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821—ὁ ἐνθουσιασμὸς—συνέτριψε τὴν πεπωρωμένην καρδίαν τῆς διπλωματίας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς συναθροίζει συνδρομάς· ὁ ἐνθουσιασμὸς καταχτᾷ τὴν κοινὴν γνώμην· ἡ κοινὴ γνώμη πιέζει ἐξασκοῦσα μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Βαλασσόπουλος* εἶπε προχθὲς ὅτι τὰ πάντα θέλουσι διαλυθῇ δι' αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἔχω ἐναντίαν γνώμην τῆς τοῦ κυρίου Ὑπουργοῦ. Φρονῶ ὅτι οὐδὲν ἴχνος ἐνθουσιασμοῦ σώζεται πλέον. Ὁ ἐνθουσιασμὸς κατέπεσε καὶ ἐξηλείφθη ὁλοτελῶς· δὲν ὑπάρχει τίποτε πλέον, Κύριοι, καὶ δὲν διστάζω νὰ κατηγορήσω τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ἀκηδίαν της. Τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ εὕρῃ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐν τοῖς γραφείοις. Ἔπρεπε νὰ συλλογισθῇ ὅτι εἰς ἐκτάκτους καὶ τόσον σπουδαίας περιστάσεις κυβερνῶσα, ὤφειλε ν' ἀναζητήσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ὑπεράνω τῶν γραφείων, εἰς κόσμον ὑψηλότερον. Εἶναι ἀξιοκατάκριτος λέγω ἡ Κυβέρνησις, διότι ὁ ἰσχυρότερος μοχλὸς καὶ ὁ παντοδύναμος ἦτο αὐτός· ἰσοδυναμεῖ δὲ ἡ παράλειψίς του μὲ ἐντελῆ ἐγκατάλειψιν ἑνὸς λαοῦ, ὅστις χύνει ἀφειδῶς τὸ αἷμά του ὑπὲρ ἡμῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς δυστυχῶς διστάζομεν νὰ θυσιάσωμεν τὰ ποταπώτερα συμφέροντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος μας.

Γνωρίζετε, Κύριοι, ὁποίαν χρῆσιν τοῦ στοιχείου τούτου ἔκαμεν ἡ Ἰταλία, ἤτοι τὸ Πεδεμόντιον, ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς ἑνώσεως. Παραλείπω τὴν ὑλικὴν συνδρομήν· λαλῶ διὰ τὴν ἠθικήν, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐξεμεταλλεύθη, ὅπως συστήσῃ πρῶτον τὰ στοιχεῖα, τὰ συμπήξῃ καὶ οὕτω μορφώσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ὁδηγήσῃ. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε ὅτι ὅλα τὰ κράτη φροντίζουσιν, ὅπως τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν κερδίζωσι τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῶν ζητημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρονται. Τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐγένετο ἀκόλαστος χρῆσις τῷ 1866. Ὁμιλῶ δὲ μὲ πικρίαν διὰ τὴν παράλειψιν ταύτην τῆς Κυβερνήσεως, διότι θεμιτὸν ἦτο καὶ ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μετέλθῃ πᾶν μέσον πρὸς τοῦτο. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1866 ἐδικάσθη καὶ ἠθωώθη. Ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ, ἄνευ ἀνωτέρας διαταγῆς, ἐδημοσίευσε μίαν ἐπιστολὴν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τῷ ἔλεγεν ὅτι αἱ ἐκθέσεις καὶ τὰ τηλεγραφήματα, τὰ ὁποῖα σοὶ πέμπω καὶ τὰ ὁποῖα σοὶ παραγγέλλω νὰ δημοσιεύῃς περιέχουσι πλήρη τὴν ἀλήθειαν καὶ πρέπει νὰ δημοσιεύωνται ὡς αὐθεντικὰ καὶ ὡς ἐπίσημα. Ἔπραξε δὲ τοῦτο ὁ πρόξενος, ὅπως ἀποσπάσῃ τὴν προ-

* Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

σοχὴν τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τῶν ψευδῶν ἐκθέσεων τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ὀργάνων της. Ὁ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Λονδίνῳ ἔσπευσε νὰ καταγγείλῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι παραβιάζει τὴν οὐδετερότητα, προσπαθοῦσα νὰ διεγείρῃ τὸ κοινὸν πνεῦμα διὰ τῶν ἐκθέσεων καὶ τῶν τηλεγραφημάτων αὐτῆς. Τὸ πρᾶγμα ἀνεκρίθη, ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδίστασε ν' ἀποδώσῃ δίκαιον εἰς τὴν ἑλληνικὴν, εἰποῦσα ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δὲν εἶναι εἰμὴ ἠθικὴ ἐπέμβασις, ἐπιτετραμμένη καὶ συγγνωστή. Ἐπίσης, ὅταν εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1866 ἀπένειμε πρὸς τοὺς δημοσιογράφους μίαν δωδεκάδα παρασήμων διὰ τὸν φιλελληνισμόν των, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδον εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης καὶ εἰς τὸν ἑλληνισμὸν, ὁ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἔκαμε παράπονα εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ παρεκάλεσεν αὐτὴν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν παραδοχὴν τῶν παρασήμων· ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ πρέσβεως τῆς Τουρκίας, εἰποῦσα ὅτι εἶναι ἠθικὴ συνδρομὴ, τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ δίδῃ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης.

Ἀλλ' εἰς τὴν συζήτησιν, τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ σᾶς ἀνέφερα, τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου, γενομένην πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν, ὅτε ἡ ἀντιπολίτευσις συνεζήτησε τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης, ὁ Ἰούλιος Φάβρος ὡμίλησε περὶ τῆς Κρήτης, ὡς περὶ γεγονότος παρεληλυθότος καὶ ἔχυσε δάκρυα ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς. Καὶ ἐν τούτοις, καθ' ἣν στιγμὴν αὐτὸς ἐλάλει, οἱ Ἕλληνες τῆς Κρήτης ἐνίκων εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ἡρακλείου, καὶ κάτοικοι τοῦ Ἡρακλείου ἰδόντες τοὺς Τούρκους ἐπανερχομένους ἡττημένους ἔσυρον τὰ ξίφη, ἐξῆλθον ἐκτὸς καὶ κατέσφαξαν 200 γυναικόπαιδα, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν καὶ ἔκαυσαν τὰ χωρία. Καὶ ἡ ἑκατόμβη αὕτη, ἥτις προσεφέρθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἔμεινεν ἄγνωστος εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς μεγάλης Γαλλίας, ἕνεκα τῆς ἀκηδίας τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ὤφειλε σύστημα ὁλόκληρον νὰ διοργανίσῃ πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Ἕνεκα τούτου τὰ μέσα και τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ ὑλικὰ ἐξέλιπον, ὁ ἐνθουσιασμὸς κατεσβέσθη, καὶ θαυμάζω πῶς ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δὲν τὸ ἐννοεῖ, ἐνῷ ἤρκει νὰ παρατηρήσῃ τὸ κατάστιχον τοῦ δανείου.

Ἀλλὰ, Κύριοι, οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀκηδίας της, ἀλλὰ καὶ διὰ πράξεών της ἡ Κυβέρνησις ἐμάρανε τὸ ζήτημα καὶ κατέπαυσε τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ζῆλον. Ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς προξένους της νὰ δέχωνται καὶ ἀποστέλλωσιν ἐν Ἑλλάδι χρήματα πρὸς οἱονδήποτε κομητάτον καὶ οἱανδήποτε ἐπιτροπήν· χρήματα δὲ περιελθόντα εἰς χεῖρας τῶν προξένων ἢ καὶ εἰς χεῖρας τῆς ἰδίας Κυβερνήσεως ἔστρεψε πρὸς ἕτερον σκοπόν.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ (*πρωθυπουργός*). Δὲν ἔχετε καλὰς πληροφορίας. Ὑμεῖς τὸ ἐπιστεύσατε;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀμφισβητεῖ τὸ γεγονός· θέλων νὰ τὸν εὐχαριστήσω, τὸ παραιτῶ· τὸν πληροφορῶ ὅμως ὅτι δὲν κάμνω χρῆσιν ειδήσεων, τὰς ὁποίας δὲν ἔχω ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς· καὶ ὅστις ἀπὸ ὑμᾶς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ν' ἀναπληρώσῃ τὴν σιωπήν μου, δὲν ἔχει δυσκολίαν νὰ λάβῃ αὐτὰς τὰς πληροφορίας ἔπειτα.

Ἀλλὰ, Κύριοι, μήπως δὲν ἀρκεῖ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας καὶ ἐν πολλοῖς αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς πρόσφυγας Κρῆτας ἐν Ἑλλάδι; Εἶναι περιττὸν ν'ἀναφέρω γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηνῶν. Πάντες, Κύριοι, καὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι βλέπουσιν. ὅτι ἀπό τινος καιροῦ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἔχασε τὴν ἱερότητα ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀπέναντι τῶν ξένων πρακτόρων τὸ ἔδαφος πάσης ἐπικρατείας. Παρ' ἡμῖν ὁ πρόξενος τῆς Τουρκίας δύναται μὲ ὅλην τὴν εὐκολίαν νὰ καταρραδιουργῇ τὰς οἰκογενείας καὶ γνωρίζετε ὁποίαν ἐπιρροὴν ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς οἰκογενείας ἐπὶ τὸν πολεμιστήν. Κανεὶς φραγμὸς ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως δὲν ἐτέθη, ἀλλὰ μὲ φρίκην εἶδε τὸ κοινὸν συντρέχοντα τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας πρὸς ἐκτέλεσιν πράξεων, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον δὲν ἀποδεικνύουσι τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως ἀλλὰ καταδεικνύουσιν ὅτι δὲν περιμένει παρὰ τὴν ὥραν τῆς λήξεώς του. Ἐννοῶ πολὺ καλὰ τὴν Κυβέρνησιν, μὴ συντασσομένην μὲ τὴν γνώμην τῆς Κρήτης νὰ δεχθῇ βουλευτὰς εἰς τὸν περίβολον τῆς Βουλῆς. Εἶμαι βέβαιος, εἶμαι ὑπερβέβαιος, ὅτι οὔτε κἂν ἐκεῖνοι ἠγνόουν ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ· ἤθελον ὅμως νὰ δώσωσι μίαν τρανωτάτην ἀπόδειξιν τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς των εἰς τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως, καὶ ἤθελον νὰ διαψεύσωσι τὰς συκοφαντίας, τὰς ὁποίας ἡ τουρκόφιλος Δύσις ἐξέπεμπεν, ὅτι δῆθεν παρῄτησαν τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ τὸν καταδιωγμὸν, ὁ ὁποῖος ἔγεινε κατὰ τῶν ἀτόμων· δὲν ἐννοῶ, πῶς ἦτο ἀναγκαία εἰς τὴν διάνοιαν τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα μὴ γείνωσι δεκτοὶ οἱ βουλευταὶ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἡ σύλληψις, ἡ φυλάκισις αὐτῶν, ἡ ἀποπομπή. Σταχασθῆτε τὸν Κωσταρὸν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα πάντες γνωρίζετε διὰ τὴν διακεκριμένην θέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐν τῇ ἐπαναστάσει, συλληφθέντα καὶ ἀποδιωχθέντα, χωρὶς κἂν νὰ δυνηθῇ νὰ φιλήσῃ τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα πρὸ τοσούτου καιροῦ εἶχε νὰ ἴδῃ, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Κρήτην, ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς ἰδέας τῆς ἡγεμονίας.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ. Γνωρίζετε τί εἶναι ὁ Κωσταρός; (*Θόρυβος.*)

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐννοεῖται, ἀξιότιμε Πρωθυπουργὲ, ὅτι αὐτὴ ἡ συζήτησις δὲν δύναται νὰ ἦναι πλήρης, διότι δὲν εἴμεθα μόνοι ἐνταῦθα······

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ. Ἂν ἤμεθα μόνοι, θὰ εἶχε καὶ ἓν ἀποτέλεσμα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Οὔτε τοῦ ἑκατοστοῦ δὲν δύναται νὰ γείνῃ χρῆσις.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ. Ἂν ἤμεθα μόνοι, θὰ ἠκούετε καὶ ἀπὸ ἡμᾶς περισσότερα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀνέφερον γεγονότα, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα, εἰς ἀναφορὰς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς ἀναφορὰς πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ δὲν ἐζήτησα νὰ μάθω τὴν ἀλήθειαν εἰς πληροφορίας ἀδεσπότους. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸν σιτηρέσιον, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο εἴς τινας τῶν διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης, αἵτινες μένουσιν ἐνταῦθα, ἐκόπη ἐπ' ἐσχάτων.

Δὲν θέλω, Κύριοι, νὰ ἐξετάσω τὴν ἱστορίαν τοῦ ψηφίσματος, τὸ ὁποῖον σᾶς προανέφερα, τοῦ ψηφίσματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς κατάργησιν τῆς ἑνώσεως· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ ἐξέτασις τοιαύτη. Ἀλλ' ἐν πλήρει πεποιθήσει ἀποδίδω τοῦτο εἰς τὴν ἀποθάρρυνσιν τῆς Κρήτης, προελθοῦσαν ἀπὸ τὴν πεποίθησιν, τὴν σχηματισθεῖσαν καὶ ἐκ τῶν πράξεων καὶ ἐκ τῶν παραλείψεων, ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι πλέον βάρος. Ἔχω δὲ ὅλον τὸ δικαίωμα νὰ τὸ πιστεύσω καὶ νὰ θέσω ὡς πρωτίστην βάσιν τοῦ ψηφίσματος τούτου ταύτην τὴν ἰδέαν, διότι, Κύριοι, δὲν εὑρίσκω οὐδεμίαν ἄλλην, ἥτις νὰ τὸ ἐξηγῇ. Μετὰ τὸν ἀπαραδειγμάτιστον ἡρωϊσμόν, μετὰ τὴν καρτερικότητα, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἡ Κρήτη, δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἀποθαρρύνσεως, ὡς δυναμένην ν' ἀνατρέψῃ τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἂν ἐξακολουθῇ αὐτὴ ἡ κατάστασις, αὐτὴ ἡ ἀποθάρρυνσις, ἡ Κρήτη, μὴ δυναμένη νὰ τραφῇ ἄνευ τῆς ἠθικῆς ταύτης τροφῆς, θέλει ἔχει βεβαίως τέλος ἀπαίσιον.

Ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὸ αὐτὸ φθάνομεν συμπέρασμα. Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν, τί φρονεῖ περὶ τοῦ ψηφίσματος τῆς ἡγεμονίας; ποίαν δικαιολόγησιν θέλει νὰ δώσῃ εἰς ἑαυτήν; ὅτι τὸ ἠγνόει; ὅτι προσεπάθησε νὰ τὸ ἀνασστείλῃ καὶ δὲν ἠδυνήθη; Ἀμφότερα δεικνύουσι τὴν ἀνικανότητά της, ἀνικανότητα ἀσυγχώρητον. Ἂν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς παρούσης Κυβερνήσεως ἐξησθένησε τοσοῦτον ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Κρήτης τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι παρὰ ἀποτέλεσμα μεγίστης ἀνικανότητος καὶ μεγίστης ἀκηδίας.

Ἐὰν ὅμως πάντα ταῦτα, Κύριοι, αἱ παραλείψεις καὶ τὰ σφάλματα καὶ αἱ παρεκτροπαί, δὲν ἐπήνεγκον ἐν ἀποτέλεσμα τοσοῦτον ἀπαίσιον, τίς δὲν βλέπει ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν οἰκονομικῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχῃ ὡς ἄφευκτον ἀποτέλεσμα τὸ ἴδιον τέλος; Διότι βεβαίως, ἐὰν ἡ κατάστασις τοῦ ταμείου ἦναι τοιαύτη, ὁποίαν ἰσχυρίζομαι, κατάστασις οὐδόλως ἀπέχουσα τῆς χρεωκοπίας, πῶς εἶναι δυνατὸν Κυβέρνησις μὴ δυναμένη νὰ κυβερνήσῃ τὰ ἐντός, ὅτι θέλει δυνηθῇ νὰ διευθύνῃ καὶ σώσῃ ἓν ἐξωτερικὸν ζήτημα τοσοῦτον σπουδαῖον; Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἕτερον ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ ἐπιφέρῃ, ὡς προεῖπον, ἀναγκαίως τὴν πτῶσιν τῆς Κρήτης.

Ὀλίγα θέλω εἰπεῖ περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταςάσεως, καίτοι δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὸ ζήτημα τὸ ἐξωτερικὸν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ζήτημα τὸ ἐσωτερικόν.

Δὲν ἐννοῶ, Κύριοι, πῶς ἠδυνήθη ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ὁποῖος ὀλίγους ἀριθμοὺς ἀνέγνωσε καὶ τούτους μετέπειτα παρέλαβε καὶ ἀνεχώρησε, πῶς ἠδυνήθη τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1868 νὰ περιορίσῃ εἰς 7 1/2 ἑκατομμύρια. Παραδέχομαι τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα, καίτοι τὰ πράγματα δὲν συνηγοροῦσι πολύ. Τὰ ἔξοδα, τακτικά τε καὶ ἔκτακτα, ἀναβαίνουσιν εἰς 46,840,000, ἐξ ὧν ἐκπίπτω δραχ. 1,500,000, ὅπως ζητεῖ ὁ κ. Ὑπουργὸς, λόγῳ ἀδιαθέτων πιστώσεων. Ἀλλ' ἐδῶ διαφωνῶ πρὸς τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδενὸς ἄλλου ἐξόδου ἔχομεν ἀνάγκην κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1868. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ λάβῃ ἀνάγκην 2 ἑκατομμυρίων δι' ἐκτάκτους εἰσέτι δαπάνας· διότι 500,000, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε ἐζήτησε, κατὰ μῆνα δὲν ἀρκοῦσι. Δὲν ἔχει κανὲν συμφέρον ὁ κ. Ὑπουργὸς νὰ μᾶς ἀποκρύψῃ τὴν ἀλήθειαν· διότι τέλος πάντων δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς διαχειρίσεως, τὴν ὁποίαν εἶναι ἐπιφορτισμένος, πρόκειται συγχρόνως περὶ τῆς ὑπάρξεως, περὶ τῆς προόδου τοῦ ταμείου, πρόκειται περὶ τῆς διευθύνσεως τῶν οἰκονομικῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ζωή. Παραλείπω λοιπὸν πᾶσαν ἑτέραν πίστωσιν, τὴν ὁποίαν θ' ἀναγκασθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ ζητήσῃ, διότι ὅλαι αἱ χρήσεις, μέχρι τῆς λήξεώς των, ἐξακολουθοῦν νὰ ζητῶσι πιστώσεις, καὶ περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν πίστωσιν ταύτην· πίστωσιν, ἡ ὁποία πάντως ἀπαιτεῖται, διότι οὐχὶ 6 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζει, ἀλλὰ 8 ἑκατομμύρια δι' ἓν ἔτος ἀπαιτοῦνται ὡς ἔξοδα προσφύγων καὶ δημοσίας ἀσφαλείας. Ὅθεν ἔξοδα 44,340,000· μέλλουσα πίστωσις 2 ἑκατομμύρια τὸ ὅλον ἔξοδα 46,340,000. Ἔσοδα 33,500,000 ἔλλειμμα 12,840,000 Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ὡς τοὺς ἀνέφερεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη διαφορὰ ἢ τῶν 2 ἑκατομμυρίων, ἅτινα προσέθεσα, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι πίστωσις, ζητηθησομένη ἀναποφεύκτως.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ (*ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν*). Δὲν ἐπροσθέσατε τὰς εἰσπράξεις, ἀπέναντι τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁ κ. Ὑπουργὸς μοὶ κάμνει τὴν παρατήρησιν τὴν στιγμὴν ταύτην ὅτι παρέλειψα νὰ ἐξαιρέσω ἐκ τοῦ ἐλλείμματος τῶν 12,840,000 καὶ τὰς ἐκτάκτους εἰσπράξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἓν μέρος τοῦ ἐλλείμματος καλυφθήσεται, δηλ. τὰ δάνεια.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ἔκτακτοι δαπάναι.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀλλὰ τὰ δάνεια χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ καλύψωσι τὸ ἔλλειμμα· δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἵνα τὸ προσδιορίσωσι. Τὸ ἔλλειμμα εἶναι 12,840,000 πῶς θὰ καλυφθῇ; Εἶναι ζήτημα τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι περιουσία ἀλλὰ χρέος.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔλλειμμα δὲν λέγεται· εἶναι ἔκτακτος δαπάνη, ἡ ὁποία ἔχει βάσιν τὸ δάνειον τῶν 28,000,000.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Νομίζω ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καλεῖται, ἵνα διευθύνῃ ὅλα τὰ οἰκονομικά, δὲν καλεῖται νὰ διευθύνῃ μόνον μέρος· καλεῖται νὰ διευθύνῃ καὶ τὰς τακτικὰς καὶ τὰς ἐκτάκτους δαπάνας, νὰ προβλέπῃ περὶ τῶν μὲν καὶ περὶ τῶν δέ. Τὰ οἰκονομικὰ ὅμως διευθύνει οὕτω πως, ὥστε ἀποτέλεσμα τῆς χρήσεως τοῦ 1868 εἶναι ἔλλειμμα 12,840,000 τὸ μέσον δέ, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἔλλειμμα τοῦτο θέλει καλυφθῆ, εἶναι τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἀναβαίνουσιν εἰς 3,800,000.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Μόνον εἰς 2,900,000. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Κεχαγιᾶ ἀναβαίνουν εἰς 4, ἀλλ' εἶναι ἐκεῖνοι ἄλλοι λογαριασμοί.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Τότε μένει ἔλλειμμα 10 ἑκατομμυρίων *ἀνεπανώρθωτον*.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτοὶ εἶναι λογαριασμοὶ ἐδικοί σας.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολλάκις ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῦ λογαριασμοῦ, ὃν προεξέθεσα, καὶ ἐρωτῶ πάντας, ὅσοι διεχειρίσθητε τὰ οἰκονομικὰ κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη, ὅσοι ἐμελετήσατε καὶ ἐξητάσατε κάπως τὰς ἐκτάκτους δαπάνας, περὶ ὧν πρόκειται, ἂν ὁ λογαριασμός, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Ὑπουργὸς παρουσιάζει δὲν ὑποκρύπτει δύο ἑκατομμύρια.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Εἴμεθα εἰς τὸν ἀπολογισμόν, καὶ εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ σᾶς εἴπωμεν τί χρειαζόμεθα. Ἡμεῖς τόσα γυρεύομεν, σεῖς λέγετε ὅτι γυρεύομεν περισσότερα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν ἔχω τὴν διάθεσιν ταύτην· ἐπιθυμῶ ὅμως ἐν πληρεστάτῃ γνώσει τῶν πραγμάτων νὰ ἦναι ἡ Βουλή, καὶ νομίζω ὅτι ὁ περιορισμός, τὸν ὁποῖον κάμνετε τῶν ἐκτάκτων ἐξόδων εἰς 6,200,000, εἶναι περιορισμὸς ἀσυγχώρητος, διότι τὰ πράγματα εἶναι σαφῆ, ἐξητάσθησαν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄλλως, παρ' ὅπως σᾶς λέγω.

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ἓξ ἑκατομμύρια ἦσαν τὰ ἔκτακτα τοῦ 1867.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἓξ ἑκατομμύρια, λέγει ὁ Ὑπουργός, ἦσαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1867 τὰ ἔκτακτα, ἄρα ἓξ ἑκατομμύρια θὰ ἦναι καὶ κατὰ τὸ τρέχον. Ἐρωτῶ τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργόν, γνωρίζει ἀπὸ πότε ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται τὰ γυναικόπαιδα τῷ 1867; τὴν 26 Ἰουνίου. Στοχασθῆτε λοιπόν, Κύριοι, ἂν ἔχω δίκαιον ἐγὼ ἢ ὁ Ὑπουργός, διότι τὸ 1868 περιέχει τὴν τροφὴν τῶν γυναικοπαίδων ἐπὶ ὅλον τὸ ἔτος.

Ἀλλ' ἐρωτῶ τὸν κ. Ὑπουργὸν εἶναι ἐπαρκὲς πλέον τὸ μέσον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέθεσε τὰς ἐλπίδας του, εἶναι ἱκανὸν τὸ μέσον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ διὰ νὰ καλύψῃ τὸ ἔλλειμμα; Τὸν εἴδετε πῶς συνετρίβη ὁ ἐνθουσιασμός.

Ἐὰν δέ, Κύριοι, τὸ οἰκονομικὸν σύστημα ἐξακολουθήσῃ νὰ ἦναι τὸ αὐ-

τὸ, ἐὰν ὑποθέσητε ἀκόμη ὅτι αἱ ἔκτακτοι περιστάσεις θέλουσι λείψει ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου ἠξεύρετε ποῦ θὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὸ 1869;

Τακτικαὶ δαπάναι....................................	35,000,000
Δάνειον ἀποδοτέον ἐντὸς τοῦ 1869....................	1,200,000
Θέσεις ὑπολογισθεῖσαι τὸ 1868 ἐπὶ ἓξ μόνον μῆνας....	500,000
Τόκος ἓξ μηνῶν τοῦ δανείου τοῦ 1824.................	800,000
Τόκος ἑξαμηνίας τοῦ νέου δανείου....................	75,000
	37,575,000
Ἔλλειμμα τοῦ ἔτους 1868.............................	10,000,000
Τὸ ὅλον	47,575,000

Ἐφιστῶ δὲ τὴν προσοχήν σας, ὅτι ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς γίνεται χωρὶς νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ 1869 ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου θὰ περιέχῃ οὐδεμίαν ἔκτακτον δαπάνην· ὑπέθεσα ὅτι αἱ ἔκτακτοι περιστάσεις θέλουσιν ἐκλείψει, καὶ θέλομεν μείνει μόνον μὲ τὰ ἔξοδα τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας. Ἀντίρρησιν ἔχετε εἰς ταῦτα;

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ σᾶς ἀπαντήσω· οἱ λογαριασμοὶ γίνονται διαφοροτρόπως.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁμιλῶ νομίζω τόσον εὐκρινῶς.....

ΒΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ θὰ ὁμιλήσω εὐκρινέστερον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Καὶ ἀπέφυγα νὰ φέρω ἀριθμοὺς νέους· ἐστηρίχθην ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους ἐφέρατε, κατ' οὐδὲν τοὺς αὐξάνω, ἡ δὲ μόνη αὔξησις, τὴν ὁποίαν ἐπέφερα εἶναι τῶν δύο ἑκατομμυρίων. Ἀλλὰ, Κύριοι, ἡ Κυβέρνησις καθὼς καὶ πάντες, ὅσοι ἠθέλησαν νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτὴν, ἔθεσαν τὸ ζήτημα: «Ἦτο δυνατὸν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1868 νὰ φέρῃ βελτίωσιν, μεταρρύθμισιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ, διαδεχθεῖσα τὸ 1867;» Εἶναι λοιπὸν ἀπελπισία κατ' αὐτούς. Ὑπάγετε τότε καὶ εἴπατε εἰς τὸν λαὸν ὅτι μετὰ τὸ 1867 ἐσταμάτησε πλέον πᾶσα βελτίωσις, ὅτι αἱ ἐπερχόμεναι Κυβερνήσεις δὲν δύνανται, ὄχι μόνον νὰ ἐλαττώσωσιν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σταματήσωσι, καὶ ὅτι ἀπὸ ἐλλείμματος εἰς ἔλλειμμα περιερχόμενοι θέλομεν φθάσει εἰς μίαν ἄπορον κατάστασιν. Ὁ λαὸς θέλει σᾶς ἀπαντήσει: «Ἐπεθύμουν καλλίτερα νὰ ἔμενα ἀκυβέρνητος παρὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ κυβερνῶμαι.»

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθὲς, Κύριοι, τοῦτο. Ἡ νέα Κυβέρνησις ἐλθοῦσα εἰς τὰ πράγματα ἄνευ τοῦ προγράμματος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν προκατόχων, ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ τρεῖς ἰδέας: «Οἰκονομία εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, παῦσις τοῦ περαιτέρω ἐξοπλισμοῦ, ἐπάνοδος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης.»

Τὸ πρῶτον, Κύριοι, ἡ οἰκονομία εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἦτο κα-

θῆκον τῆς Κυβερνήσεως προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ κ. Βούλγαρη. Ἦτο κάθηκον, διότι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἰσχυρῶς πατήσας ἀνῆλθεν· ἦτο ὑπόσχεσις ἐπίσημος, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει πρὸς τὸ ἔθνος. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπραγματοποίησεν ὁ ἴδιος ὡς πρωθυπουργὸς τῷ 1866. Περιπλέον αἱ οἰκονομίαι εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἔθνους. Ἡ Συνέλευσις ἐδιοίκησε μὲ 23 μόνον ἑκατομμύρια· τρεῖς μόνον συντάξεις ἀπένειμεν, 1200 ἀπομάχους ἀπέπεμψεν, ὡς παρεκτροπὴν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς προβιβασμοὺς ἔθεσεν ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα, τὴν συγκατάθεσίν της.

Ἡ παῦσις τοῦ περαιτέρου ἐξοπλισμοῦ ἦτο ἁπλοῦν ἔργον θελήσεως. Ἡ δὲ ἐπάνοδος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης εἶναι τὸ κυριώτερον προσὸν καὶ προτέρημα τῶν στρατιωτικῶν ὀργανισμῶν τῆς Εὐρώπης. Οὐδαμοῦ, Κύριοι, βλέπω τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν· καὶ εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐν εἰρήνῃ καὶ στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐν πολέμῳ.

Ὁποία εἶναι, Κύριοι, ἡ ἔκτακτος στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος; εἶναι νομίζω μηδέν. Εἰς τί συνίσταται; εἰς 2,000 κληρούχους, δεύτερον εἰς ἐθελοντάς, τρίτον εἰς τοὺς ἀποστρατευσίμους καὶ τέταρτον εἰς τοὺς ἐφέδρους. Θαυμάζω, Κύριοι, πῶς εἰς τὸν ἔκτακτον στρατὸν γίνεται λόγος περὶ κληρούχων. Οἱ κληροῦχοι εἶναι πολῖται· τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τοὺς θέλεις δὲν εἶναι στρατιῶται, πρέπει νὰ τοὺς γυμνάσῃς. Ἀλλὰ τοιούτους ἔχομεν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Δὲν ἀπαιτεῖται εἰμὴ μόνον ν' ἀποφασίσῃς πόσους νὰ λάβῃς. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃς τὸν καιρὸν νὰ τοὺς γυμνάσῃς διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃς στρατιώτας.

Οἱ ἐθελονταὶ ἐπίσης εἶναι ἀγύμναστοι· ἀλλὰ τοιούτους, καθὼς πολλάκις εἶπεν ὁ ἀξιότιμος κ. Πετμεζᾶς, βραχίονας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος ἔχει μυριάδας ἡ Ἑλλάς. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἔκτακτος στρατιωτικὴ δύναμις οὔτε ἡ μέν, οὔτε ἡ δέ.

Οἱ δὲ ἀποστρατεύσιμοι, ἐκεῖνοι δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι ἐτελείωσαν τὴν θητείαν καὶ ὁποῖοι δὲν ὑπόκεινται πλέον εἰς ἐφεδρείαν, ἐθεωρήθησαν πέρυσιν ὡς ἔκτακτος στρατιά, ἀλλ' ἐψηφίσαμεν τὰ ἀκατόρθωτα καὶ τὰ ἄδικα. Ἄδικα μέν, διότι νέας ἀνάγκης ἐμφανιζομένης, ἐπιβάλλομεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐκπληρώσαντας τὸ καθῆκον αὐτῶν, ἀκατόρθωτα δέ, διότι οὗτοι ἀπέμαθον τὴν τακτικήν, ἐσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε καὶ προέβησαν τὴν ἡλικίαν.

Ἡ μόνη λοιπὸν ἔκτακτος δύναμις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ τῶν ἐφέδρων, ἥτις περιλαμβάνει μόνας τὰς κλάσεις τοῦ 1864 καὶ 1865 καὶ ἥτις κατὰ τὸν ὑπολογισμόν, ὃν ἔκαμεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1866, δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 800 ἄνδρας.

Δὲν ἔχω λοιπὸν δίκαιον λέγων ὅτι μοναδικὸν παράδειγμα παρουσιάζει ὁ ἡμέτερος ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπομένως ὁ ἡμέτερος προϋπολογισμός; Ἕνα καὶ μόνον στρατὸν ἔχομεν τακτικὸν καὶ ἔκτακτον καὶ τοῦτον ἔχομεν διαρκῶς ἐπὶ τῶν ὅπλων. Ῥίψατε ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τῶν ἄλλων στρατῶν. Τί βλέπετε; διπλασίαν τὴν δύναμιν τὴν ἔκτακτον τῆς τακτικῆς· 400,000 στρατὸν ἔχει ἡ Γαλλία, καὶ 800,000 δύναται νὰ θέσῃ ἐπὶ τῶν ὅπλων, κατὰ δὲ τὸ νέον της σύστημα καὶ 400, 000 προσέτι ἐνεργοῦ ἐθνοφυλακῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κύριοι, ἀφοῦ ἡ ἔκτακτος καὶ τακτικὴ δύναμις εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα; Ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀνεπαρκής, ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶναι χρεωκοπία.

Ἰδοὺ διὰ τί εἶπον ὅτι ἓν ἐκ τῶν ἔργων τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἐπάνοδος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης. Πρὸς τοῦτο εἶχε δύο μέσα· ἐδύνατο ἢ νὰ παραλείψῃ μίαν στρατολογίαν, ἢ νὰ ἀπολύσῃ μίαν κλάσιν. Ἑκάτερον τῶν μέτρων τούτων ἀπέδιδεν εἰς τὰς ἐργατικὰς οἰκογενείας 2,500 ἐργατικοὺς ἄνδρας πρὸς αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ ἐλάττωσιν τῶν δαπανῶν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἄνευ τούτου θέλει μετ' οὐ πολὺ εὑρεθῆ ἀπέναντι μιᾶς χρεωκοπίας. Ἀλλὰ περιπλέον, Κύριοι, ὄχι μόνον ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ εἶναι ἐλαττωματικός, ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἡ διοίκησίς του. Διότι μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔχομεν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Τέσσαρας χιλιάδας στρατοῦ ἔχει ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸ ἀρχηγεῖον τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς παρούσης Κυβερνήσεως. Τριάκοντα ἓξ λησταὶ μόνον ἐξέλιπον. Ἐξ αὐτῶν 20 ἐφόνευσαν οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ χώρᾳ των, 2 οἱ πολῖται ἐν Ἀκαρνανίᾳ, 4 προσῆλθον, 2 μένει ἄγνωστον ἂν ἦσαν λησταὶ καὶ 5 ἀνῆκον εἰς τὴν συμμορίαν Δεδούση, ἥτις ἐπανελθοῦσα ἐκ Κρήτης ἡσύχαζε καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν τινά.

Ὁ στρατὸς ἔχει ὅλην τὴν γενναιότητα καὶ ὅλην τὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' οὕτω πως διατίθεται, διοργανίζεται καὶ διοικεῖται, ὥστε οὔτε τὸν ἕνα, οὔτε τὸν ἄλλον προορισμὸν ἐκπληροῖ. Οὔτε πρὸς πόλεμον εἶναι ἐπιτήδειος, οὔτε εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ἀποτελεσματικός.

Εἰς τὰ ἄλλα κράτη ὑπάρχει ἓν φυτώριον τοῦ στρατοῦ καὶ εἶναι ὁ μόνιμος στρατὸς ἢ ἡ ἐθνοφυλακή. Παρ' ἡμῖν οὐδὲν ὑπάρχει φυτώριον. Ὁ μόνιμος στρατὸς δὲν εἶναι, διότι ἡ ἐφεδρεία εἶναι μόνον τριετής· ἡ ἐθνοφυλακὴ δὲν εἶναι, διότι οὔτε ἴχνος αὐτῆς σώζεται, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1867, ἡ μέγα πρόγραμμα προκηρύξασα, ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἐθνοφύλακα τὴν δαπάνην τοῦ ὁπλισμοῦ του καὶ διώρισε προγυμναστὰς αὐτοῦ ἀξιωματικοὺς ἀτάκτους μηδέποτε κρατήσαντας τὸ ὅπλον τοῦ τακτικοῦ στρατιώτου.

Ἐπιθυμεῖτε νὰ γείνητε Βίσμαρκ, ἀλλὰ λησμονεῖτε ὅτι ἡ Πρωσσία ἔλυσε τὸ πρόβλημά της διὰ τῆς καλῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοῦ ἐπιτυχοῦς στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Στοχασθῆτε ἂν ἡμεῖς δὲν βαίνωμεν ἄνω ποταμῶν.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν θέλει μὲ συγχωρήσει ν' ἀποδείξω τίνι τρόπῳ ἡ Κυβέρνησις ὤφειλε νὰ διαχειρισθῇ τὸ 1868. Τὸ 1868 ἔπρεπε νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ 1866 καὶ οὐχὶ τοῦ 1867, ὅπερ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς εἶχε καταδικάσει.

Ἀπολογισμὸς τοῦ 1866	27,219,536
Ἔκτακτοι καὶ ἐκλιποῦσαι δαπάναι	2,488,000
	24,731,536
Οἰκονομίαι ἑπτὰ μηνῶν καθ' ἃς δὲν ἐφηρμόσθησαν τὰ μέτρα τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη	500,000
	24,201,536
Προστίθενται αἱ ἑξῆς νέαι δαπάναι δημιουργηθεῖσαι τὸ 1867 :	
Χρέος ἐσωτερικὸν 1,413,000 Βασ. χορήγησις 250,000 Ναυπηγία 1,800,000	3,463,000
	27,663,536
Προσθέτω δι' αὐξήσεις ἄλλας τοῦ 1867 μὴ δυναμένας ν' ἀπορριφθῶσιν ἀμέσως	1,000,000
	28,664,539
Ἔξοδα προσφύγων καὶ δημ. ἀσφαλείας	8,200,000
	36,864,536
Ἀπόδοσις ἐξόδων ὁδοποιίας	1,350,000
	38,214,536
Δαπάναι τοῦ Ὑπουργείου	46,340,000
Διαφορὰ	8,125,464

Ἰδοὺ ὁποία ἤθελεν εἶσθαι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἂν ἡ Κυβέρνησις ἠκολούθει τὸ σύστημα τοῦ 1866. Ἡ διαφορὰ ἤθελεν εἶσθαι 8,000,000.

Αὐτὸ ἦτο, Κύριοι, τὸ καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Βούλγαρη. Πᾶσα δικαιολόγησις εἶναι ματαία. Ἃς οἰκονομίας ἔκαμε τὸ 1866, ὤφειλε νὰ κάμῃ καὶ κατὰ τὸ 1868 καὶ κατὰ μείζονα λόγον. Τὸν στρατὸν ὤφειλε νὰ ἐλαττώσῃ, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς τοῦ 1867. Πόσους στρατοὺς δὲν ἠλάττωσαν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία μετὰ τὸ Σολφερῖνον, ἡ Αὐστρία μετὰ τὴν Σαδόβαν. Θὰ ἦτο χρεωκοπημένη ἡ Γαλλία ἂν διετήρει τοὺς στρατούς της εἰς τὴν αὐ-

τὴν κατάστασιν ἀπὸ τοῦ 1860. Μὴ ἀπελπίζωμεν τὸν λαὸν, διατεινόμενοι ὅτι οὐδεμία θεραπεία δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὰ οἰκονομικά του· ὁ λαὸς θέλει ἀπελπισθῇ οὐ μόνον ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ἀρχὴ, ἡ διευθύνουσα τὰς ὑποθέσεις του εἴτε ὡς ἀντιπολίτευσις, εἴτε ὡς κυβέρνησις. Αὐτὸ εἶναι τὸ πολίτευμά μας. Θὰ ἀπελπισθῇ δὲ, διότι οἰκονομικῶς φθάνομεν εἰς χρεωκοπίαν, διότι καὶ πολιτικῶς ἐφθάσαμεν εἰς αὐτήν. Ὑποσχόμενοι μετὰ στόμφου καὶ ἔπειτα ἀρνούμενοι τὰς ὑποσχέσεις μας, ἐπιφέρομεν ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι οὐδεὶς πολιτικὸς ἀνὴρ δύναται νὰ πιστευθῇ πλέον, καμμία ὑπόσχεσις δὲν θέλει εἶσθαι πιστευτὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπιρροὴ θέλει ἀποχαιρετίσει τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας.

Πρὶν τελειώσω προσθέτω ὀλίγας λέξεις εἰς ἀπάντησίν τινων ὑπαινιγμῶν. Μᾶς ἐμέμφθησαν, διατί ἀντιπολιτευόμεθα τὸν κ. Βούλγαρην οἱ ἀρχαῖοι φίλοι καὶ σύμμαχοί του. Ὄχι, δὲν πολεμοῦμεν τὸν κ. Βούλγαρην ἀσυνειδήτως· τὸν πολεμοῦμεν διὰ λόγους πολὺ ἰσχυροὺς, τοὺς ὁποίους ἐξεθέσαμεν ἐνώπιον τοῦ ἔθνους, καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἐδυνάμεθα νὰ παρίδωμεν, χωρὶς νὰ παραβιάσωμεν τὴν συνείδησίν μας· τὸν πολεμοῦμεν μὲ τὴν τόλμην, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ἡ εἰλικρίνεια, καὶ μὲ τὴν προθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ τὸ ναυάγιον, πρὸς ὃ ἐσπευσμένως φερόμεθα. Δὲν ζητοῦμεν τὴν πτῶσίν του διὰ νὰ τὸν διαδεχθῶμεν· διότι τί θὰ διαδεχθῶμεν; πανταχοῦ καταστροφὰς καὶ ναυάγια. Οὔτε ὑπάρχει πλέον ἡ μεγάλη ἐκείνη δύναμις, ἥτις ἀπῃτεῖτο, ὅπως ἡ διάδοχος Κυβέρνησις διασώσῃ τὰ κινδυνεύοντα. Δὲν ἐννοῶ Κυβέρνησιν ἰσχυρὰν, οἵαν τὴν ἐννοεῖ ὁ κ. Σῖμος, ἀλλ' ἰσχυρὰν ἐν τῷ πολιτεύματι καὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ. Ἂν δὲ ἀνέλαβον τὸ ἔργον ν' ἀντιπολιτευθῶ τὴν Κυβέρνησιν, ἐστὲ βέβαιοι ὅτι τὸ ἔπραξα σφόδρα πιεζόμενος ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Κτηνώδης ἀναλγησία ἀπῃτεῖτο ὅπως σιωπήσωμεν. Ὠφείλαμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν: «Διατί σιωπᾶτε; εἶσθε λοιπὸν σύμφωνοι μετὰ τῆς Κυβερνήσεως; ἐγκρίνετε τὰς πράξεις της; αὐτὴν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν σας ἐννοεῖτε, ὅταν ἐκηρύττετε αὐτάς; αὐτοὺς ἐννοεῖτε τοὺς καρποὺς τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἐπηγγέλθητε;» *(Ἀνευφημίαι ἐκ τῶν βουλευτῶν καὶ χειροκροτήματα ἐκ τῶν ἀκροατηρίων).*

ΣΗΜ. Ἡ ἐν τέλει τῆς συζητήσεως ὑποβληθεῖσα πρότασις τοῦ κ. Ζαΐμη: «Ἡ Βουλὴ πεισθεῖσα ἐκ τῆς γενικῆς συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1868, ὅτι κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας τοῦ κράτους, προβαίνει εἰς τὴν συζήτησιν τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν τῶν ὑπουργείων», ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 81 κατὰ 75.

XXVIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΛΟΓΟΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1869.

Τὸ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπαντήσεως ὑποβληθὲν σχέδιον ἐπεδοκίμαζε τὴν ἐξωτερικὴν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Θ. Ζαΐμη πολιτικήν, ἔκρινε πατριωτικὴν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐν Παρισίοις πρωτοκόλλου καὶ ὠνόμαζε συνετὸν τὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς μέτρον. Ἀλλ' ἡ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης μειοψηφία εἶχε φέρει τροπολογίαν οὐσιωδεστάτην εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο· κατὰ τὴν τροπολογίαν ταύτην ἡ Βουλὴ ἐξέφραζε τὸ ψυχικὸν αὐτῆς ἄλγος ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ πρωτοκόλλου καὶ μομφὴν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις διὰ τῆς πολιτικῆς της εἶχε περιαγάγει τὴν πατρίδα εἰς τὴν θέσιν νὰ ἴδῃ τοὺς νόμους της παραβιαζομένους ἐνόπλως ὑπὸ ξένων, ἱερὰ δικαιώματα αὐτῆς παρορώμενα ἐπισήμως, καὶ τὸν ἀδελφὸν Κρητικὸν λαὸν κύπτοντα ἐκ νέου ὑπὸ δουλείαν. Μετὰ τὸν τῆς μειονοψηφίας εἰσηγητὴν πρῶτος ἐλάλησεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, κατηγορήσας ὡς ὅλων τῶν κακῶν αἰτίαν τὴν Κυβέρνησιν Βούλγαρη, ἧς ἡ πολιτικὴ παρεσκεύασε τοῦ πρωτοκόλλου τὴν στιγμὴν καθ' ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ τὸ Ὑπουργεῖον Ζαΐμη εἰμὴ ὡς ἦλθεν. Ἀνέπτυξε τὴν πολιτικὴν τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν του Κυβερνήσεως τοῦ 1867, καθ' ἣν τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ προπαρασκευασθῇ οὐχὶ ἵνα πολεμήσῃ μεμονωμένον ἀλλ' ἵνα συμπράξῃ, διότι τὸ πρῶτον ἤθελεν εἶσθαι γελοῖον. Ἐμέμφθη τῆς Κυβερνήσεως Βούλγαρη διὰ τὰς παρανόμους ἐκλογὰς ἃς ἐνήργησε, καὶ τελευτῶν ἐζήτησε νὰ ἀνευρεθῇ ὁ ἔνοχος, διότι ἐθεώρει ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν ἔχει μόνον τὸ νομοθετεῖν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιτηρεῖν εἰς τῶν νόμων τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ζητεῖν εὐθύνας, καὶ ὅτι παραιτουμένη τοῦ δικαιώματος τούτου ὑπέσκαπτε τὰ θεμέλια τῆς συνταγματικῆς της ὑπάρξεως.

Τὸν κ. Κουμουνδοῦρον διεδέχθη ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ κ. Λομβάρδος εὑρὼν ἐπίσης ὡς τοῦ κρητικοῦ ναυαγίου αἴτιον τὴν Κυβέρνησιν Βούλγαρη. Μετὰ τὸν κ. Λομβάρδον ὁ Πρωθυ-

πουργὸς κ. Ζαΐμης ἐδικαιολόγησε τὴν πολιτικήν του εἰπὼν ὅτι ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν δὲν εὗρε κρητικὴν ἐπανάστασιν ἀλλὰ τὸν Βαλεύσκην ἀναμένοντα ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπάντησιν περὶ ἀποδοχῆς τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ ὅτι ἐκαυχᾶτο ὅτι ἔσωσε τὴν πατρίδα ὑπογράφουσα αὐτὸ ἡ Κυβέρνησις. Κατέκρινε τὴν πρὸ αὐτοῦ Κυβέρνησιν τοῦ Βούλγαρη, διότι ἐνῷ ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ ἐπὶ τέλους ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀνάγκην συμμαχιῶν καὶ ἄνευ τοιούτων εἶναι ἀδύνατον νὰ ποιήσηταί τι.

Μετὰ τὸν κ. Πρωθυπουργὸν ἀνῆλθεν τὸ βῆμα ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ,

Κύριοι!

Δύο πληγὰς κατέφερεν εἰς τὴν πολιτικὴν, ἧς συμμετέσχον ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος τῷ 1866, ὁ πρὸ μικροῦ καταβὰς τοῦ βήματος ἀξιότιμος κύριος Πρωθυπουργός. Ἠρνήθη ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ τῆς Κρήτης· ἐθεώρησε δεύτερον ἀνάξιον λόγου νὰ μνημονεύσῃ τοῦ 1866 ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μὴ διακοπῆς τῶν σχέσεων. Θέλω ἀντείπει, Κύριοι, εἰς τοὺς λόγους τούτους, διότι εἶναι προφανὴς διαστροφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ζητήματος, ὅπερ συζητοῦμεν.

Ἐὰν ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς ἤθελε κάμει μίαν ἁπλουστάτην σκέψιν, δὲν ἤθελε περιπέσει εἰς τὸν ἕνα τῶν δύο σολοικισμῶν. Ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων ἦτο προϊὸν, ὡς κατέδειξε, κατὰ τὸ 1868 μιᾶς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων τῆς οὐδετερότητος ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς ὑπέρβασις τοιαύτη ἐθεωρήθη τὸ ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος δὲν διέλυσε τοὺς ἐθελοντὰς μεταβαίνοντας εἰς Κρήτην, οὐδὲ ἠμπόδισε τὰ πλοῖα νὰ παραλαμβάνωσιν ἐκ τῶν λιμένων τὰς τροφοδοσίας, ἃς εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπαναστάσεως μετέφερον. Μία ἁπλουστάτη σκέψις ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ σολοικισμοῦ τούτου· ἡ ἐλευθερία, ἣν περὶ τὸ ἐνεργεῖν τοιαύτας πράξεις ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε, δὲν κατάγεται ἀπὸ τοῦ 1866· καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῶν σχέσεων τὸ 1866, πρέπει νὰ εἶχε τὴν αὐτὴν φρόνησιν τὸ 1866, ἤτοι ἡ πολιτική του καὶ ἡ Κυβέρνησίς του, ἣν ὁ κ. Ζαΐμης ἀπέδωκεν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ 1867. Ἀλλὰ περιπλέον, Κύριοι, μόνον τὸ 1866 δύναται νὰ ἦναι ἄξιον τοιούτου ἐπαίνου. Ὅταν κατὰ πρῶτον ἀποκτᾶται τὸ δικαίωμα, ὅταν κατὰ πρῶτον θεμελιοῦται μία πολιτικὴ, ὅταν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1866 ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, ὥστε τὴν μετέπειτα θεωρηθεῖσαν ὑπέρβασιν τῆς οὐδετερότητος νὰ μὴ τὴν θεωρήσῃ ἡ Εὐρώπη ὡς ὑπέρβασιν τότε, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν ἀνεχθῇ, ἕπεται ὅτι τὸ 1867 δὲν εἶναι παρὰ εἷς ἁπλοῦς ἀντιγραφεὺς τοῦ 1866· καὶ ὅμως, ὅπως κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὰ δίοπτρα δύνανται νὰ βλέπωσιν ἄνευ ὀφθαλμοῦ, οὕτω δὲν δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ 1867 μόνον δύναται νὰ ἦναι ἄξιον τοῦ ἐπαίνου, ὅτι κατώρθωσε νὰ

δώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν τοιαύτην ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἥτις κατόπιν κατεκρίθη καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ πρωτόκολλον, ὑπεχρεώθη νὰ δεσμεύσῃ τὸ μέλλον της!

Δὲν πιστεύω, Κύριοι, ὅτι ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς, καίτοι πολιτευόμενος, παρημέλησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τούτου νὰ ἐξετάζῃ τὰ πράγματα· εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸς τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἣν τῷ ἀποδίδω, εἶναι ἀσυμβίβαστος ἡ διαστροφὴ, ἣν ἀπὸ τοῦ βήματος σήμερον ἔκαμεν, ἀλλὰ σκοπὸν δὲν ἔχω νὰ ζητήσω τὸν συμβιβασμὸν, τὸν ἀφίνω.

Ἀποτείνω ὅμως αὐτὰς τὰς ἐρωτήσεις εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Πρωθυπουργόν. Ἀγνοεῖ ἢ δὲν ἀγνοεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἀνεχώρησε τῆς Ἑλλάδος ὁ πρῶτος ἐθελοντὴς, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ, ὁ πρῶτος στρατιώτης, τὸ πρῶτον ὅπλον, τὸ πρῶτον πλοῖον, αἱ πρῶται ζωοτροφίαι, ὅτι ἡ Τουρκία ἐξηγέρθη, διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἔκαμεν ἔκκλησιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ διαβήματά της ἀπέτυχεν; Δὲν φθονῶ, Κύριοι, δὲν ζηλεύω οὔτε σκοπὸν καὶ πρόθεσιν ἔχω νὰ κατακρίνω τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1867, ὅτι ἐξακολουθήσασα τὴν ἰδίαν πολιτικὴν συμπεριφορὰν ἐπέφερε τὴν αὐτὴν εὐμένειαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐνεργείας καὶ κατὰ τὸ 1867, διότι δύνασθε νὰ μοὶ ἀποδώσητε ὅ,τι δήποτε εἰς τὸν χαρακτῆρα μου, δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὅτι ἡ πολιτικὴ διαίρεσις μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ ἐμοῦ ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐξακολουθοῦσα εἰμπορεῖ νὰ ἐγέννησε μεταξὺ μας μεγίστας δυσαρεσκείας καὶ ψυχρότητας, ποτὲ ὅμως μὴ πιστεύσῃ κανεὶς, ὅτι ἤθελον ἀφαιρέσει ἀπὸ Κυβέρνησιν τῆς πατρίδος μου, μίαν τιμήν. Ἄλλοτε καὶ χωρὶς αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις οὔτε νὰ τὸ στοχασθῇ οὔτε νὰ τὸ τολμήσῃ, ἐγὼ κατὰ τὸ 1867 κατακρίνων τὴν πολιτικήν της ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τὴν ἐπήνεσα, ὅτι κατενόησε κατὰ τίνα τρόπον ἔπρεπε νὰ πολιτευθῇ, ὅπως διατηρήσῃ ἓν ἀγαθὸν πολύτιμον, τὸ πᾶν διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, ὅπερ παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1866, δηλαδὴ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἂν δὲ, Κύριοι, ἐξεγείρωμαι κατὰ τοῦ πρὸ μικροῦ συμβάντος ἀτοπήματος, ἐξεγείρομαι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, οὓς σᾶς προεξέθεσα, διότι ἐπεθύμουν ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργοῦ, ὅστις κυβερνᾷ τὴν πατρίδα μου, νὰ δείξῃ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν καὶ τὸ αὐτὸ σέβας πρὸς μίαν Κυβέρνησιν τῆς πατρίδος του, ἥτις κατώθωσεν ἔργον, ὅπερ ἐτίμησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας αὐτῆς.

Φοβερὰ παράπονα ἤγειρεν ἡ Τουρκία πρὸς τὴν Εὐρώπην ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης. «Θέλετε τὴν πτῶσίν μου, ἔλεγεν εἰς τὴν Εὐρώπην, σεῖς οἱ σύμμαχοι καὶ οἱ προστάται μου, ὅταν

ἐπιτρέπητε νὰ γίνηται ἕνας πόλεμος ἀκήρυκτος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐν Κρήτῃ, διότι ἐγὼ δὲν πάσχω ἀπὸ τοὺς Κρῆτας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος». Καὶ ἡ Τουρκία, ἀντιπροσωπευομένη ἀπὸ Ἕλληνας ἐν Ἑλλάδι, διότι Ἕλληνες εἶναι ἡ πρεσβεία της, δυναμένους νὰ γνωρίζωσι τὰ παραμικρότερα συμβάντα καὶ θέλοντας ἴσως νὰ δεικνύωσι ζῆλον πλέον τοῦ δέοντος ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς των καὶ τῶν συμφερόντων της, κατεγίνετο δι' ὅλης ταύτης τῆς ἀστυνομίας, εἰς τὸ νὰ ἐπιτηρῇ πᾶν διάβημα καὶ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐπιτροπῶν καὶ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν εἴχομεν ἀπὸ μίαν διακοίνωσιν περὶ γεγονότων ἀντιβαινόντων κατὰ τὴν γνώμην της εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον.

Ἑκάστη διακοίνωσις ἀπεστέλλετο εἰς ὅλους τοὺς πρέσβεις τῆς Τουρκίας ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἅπασαι αἱ Κυβερνήσεις διὰ μιᾶς ἐπελαμβάνοντο τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ αἰτήσει τῆς Πύλης τῶν ζητημάτων ἐκείνων, ἃ οἱ πρέσβεις ἤγειραν. Ἀλλὰ ποτέ, Κύριοι, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἑλκύσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ψῆφόν της. Ἡ Εὐρώπη ἀείποτε τοὺς κατεδίκασε καὶ τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ ἔκαμνεν, ἦτο τὸ ἑξῆς: Οἱ πρέσβεις της ἔβλεπον τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος τῇ ἔκαμνον παράπονα, τῇ ἔλεγον τὰς αἰτιάσεις τῆς Πύλης, ἤκουον τὰς ἀπαντήσεις, ἐξεπλήρουν τὸ χρέος των. Μόνον ἅπαξ, ὅταν ἐκ κακῆς πληροφορίας καὶ ψευδοῦς, ὁ ἀξιότιμος πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐτηλεγράφησε πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του τὰ ἑξῆς: «Ὁ *Ἀτμοδρόμων* τῆς Ἑλλάδος ὥπλισε τὸ *Πανελλήνιον* ἐκ τῶν »ἰδίων ἐφοδίων του πολέμου· ἐν αὐτῷ ἐπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ καὶ ζωο»τροφίαι καὶ ὁ *Ἀτμοδρόμων* παραλαβὼν ὑπὸ τὴν σκέπην του τὸ *Πανελ»λήνιον* τοῦτο τὸ συνώδευσε μέχρι Κρήτης»· τότε μόνον, Κύριοι, ἦλθεν ἓν τηλεγράφημα πρὸς τὸν αὐτὸν πρέσβυν ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ ὁποῖον τοῦ ἔλεγε: «Ἰδέτε τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς »Ἑλλάδος καὶ εἰπέτε τῳ ὅτι τοιαῦται πράξεις δύνανται νὰ γεννήσωσιν »ἕνα πόλεμον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περι»πτώσει ἡ Ἑλλὰς θέλει ἄρει μόνη της τὸν ἀγῶνα». Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας μοὶ ἀνεκοίνωσε τὸ τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργοῦ του· ἐφρόντισα νὰ τὸν ἐξαγάγω τῆς πλάνης, εἰς ἣν εὑρίσκετο· τὸν ἐξήγαγον, διότι αὕτη ἦτο μία σκευωρία τουρκικὴ καὶ ἔκτοτε ἐπανήλθομεν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ κατάστασιν. Δὲν ἀπήτησαν παρ' ἡμῶν αἱ δυνάμεις νὰ γείνωμεν χωροφύλακες τῆς Τουρκίας, δὲν μᾶς εἶπον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἁρπάσωμεν ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης καὶ νὰ ὑποδεχώμεθα γυναικόπαιδα· καὶ ὅταν παρεδώκαμεν την ἐξουσίαν εἰς τὰ τέλη τοῦ 1866, παρεδώκαμεν εἰς τὴν διάδοχον Κυβέρνησιν 16,000 γυναικόπαιδα. Δὲν μᾶς εἶπον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν εἰς τὰ πλοῖά μας νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τοὺς λιμένας φορτωμένα ζωο-

τροφίας, τὰς ὁποίας νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν· δὲν μᾶς τὸ εἶπον ποτέ. Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μία ἐξαίρεσις, τὴν ὁποίαν πάλιν θὰ σᾶς μνημονεύσω.

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἦλθε πρὸς ἐμὲ ὁ ἀξιότιμος πρέσβυς τῆς Γαλλίας· ἐκάθησε δὲ παρ' ἐμοὶ περὶ τὰς δύο ὥρας· μοὶ εἶπεν ὅλα τὰ παράπονα τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Τὸν ἠρώτησα: τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἡμῶν; τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν; τί δίκαιον ζητεῖτε νὰ ἐφαρμόσωμεν; δείξατέ μας ἓν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς Κρήτης, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμεθα ἡμεῖς· δείξατέ μας μίαν ἐπανάστασιν, ἔχουσαν τὰ δίκαια τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κρητῶν· δείξατε μίαν ἐπανάστασιν, ποιήσασαν ἀνδραγαθήματα, ὁποῖα ἔκαμεν ἡ Κρήτη· δείξατέ μας ἕνα τόπον, ἐπιμένοντα δι' ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων τοσούτους χρόνους εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του· καὶ ἀφοῦ μᾶς δείξητε ἕνα τόπον, τοιαύτας περιστάσεις, τοιοῦτον ἔθνος, τότε ἔλθετε νὰ μᾶς δείξητε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀδίκων νόμων τῆς οὐδετερότητος.

Ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ ἀπειλάς, χωρὶς νὰ ζητήσῃ τίποτε, διότι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ 1866 ἡ μεταξὺ τῶν πρέσβεων καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπηρεσία ἦτο ἁπλῆ, τυπική. Μολαταῦτα, Κύριοι, ἐπειδὴ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ὑπέδειξεν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του μέτρα τινά, τὰ ὁποῖα ἀμέσως θέλω σᾶς εἰπεῖ, ἐνόμισα πρέπον νὰ ἴδω καὶ τοὺς ἄλλους πρέσβεις. Τί μοὶ εἶπεν ὁ κ. Γκομπινώ: «Ἡ ἑταιρία σας τῶν ἀτμοπλοίων εἶναι τὸ ναυαρχεῖον τῆς Κρήτης· πρέπει νὰ λάβητε ἓν μέτρον. Τὸ κομητάτον τὸ κρητικὸν εἶναι μία ἑστία μεταδίδουσα τὸ πῦρ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ· πρέπει νὰ λάβητε ἓν μέτρον». Ἐννοεῖται ὅτι τῷ ἀπήντησα πρεπόντως, τῷ ἐλάλησα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ καθ' ὅλας τὰς ἄλλας ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι κανονίζουσι τὰς σχέσεις μεταξὺ λαῶν καὶ κυβερνήσεων, ἐπιτροπῶν καὶ κυβερνήσεων, ἐπαναστάσεων καὶ κυβερνήσεων. Ἀλλά, Κύριοι, εἶδον καὶ τοὺς ἄλλους πρέσβεις, τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας· τοῖς ἀνεκοίνωσα τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀξιοτίμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς ἠρώτησα ἐὰν ἐκ συνεννοήσεως μετ' αὐτῶν ὁ κ. πρέσβυς τῆς Γαλλίας μοὶ εἶπεν ὅσα μοὶ εἶπε· μοῦ ἀπήντησαν: «Ἄνευ συνεννοήσεως οὐδεμιᾶς, εἶναι ἀτομικαὶ ἰδέαι αὐτοῦ, ἴσως εἶναι παραγγελία τῆς κυβερνήσεώς του, ἀλλὰ φρονοῦμεν, καίτοι δὲν γνωρίζομεν τίποτε θετικόν, φρονοῦμεν ὅτι ἐὰν ἡ κυβέρνησίς του ἤθελε δώσει τοιαύτας ὁδηγίας εἰς τὸν πρέσβυν της, ἦτο ἀδύνατον αἱ ὁδηγίαι αὗται νὰ μὴ ἀνακοινωθῶσιν ἐπίσης καὶ πρὸς ἡμᾶς.»

Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἦτο μόνη ἡ ἀνοχὴ αὕτη· δὲν ἔχομεν μόνον νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀνοχὴν τῆς Εὐρώπης· ἔχομεν πράξεις αὐτῆς μαρτυρούσας τὴν εὐμένειάν της· εἶναι δὲ ὅλως διόλου ἀνυπόστατον καὶ οὐδόλως ἀκρι-

θὲς τὸ ὅτι κατὰ τὸ 1866 ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Κρήτη δὲν εἶχον τὴν εὐμένειαν καὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ἡ Ἀγγλία, Κύριοι, καὶ ἡ Ῥωσσία παρέλαβον γυναικόπαιδα, παρεβίασαν τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης καὶ διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἀπέδειξαν ὅτι ἀναγνωρίζουσι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου τῶν χριστιανῶν, διότι οὐδεμίαν συνδρομὴν ἔδωσαν πρὸς τὰ γυναικόπαιδα τῶν Τούρκων καὶ ἀπέδωσαν πᾶσαν μομφὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Τούρκων, ὡς ἀγῶνα βάρβαρον, διότι μόνον ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος ἠθέλησαν νὰ σώσωσι τὰ γυναικόπαιδα, καὶ μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἠδύναντο νὰ μεταβῶσι καὶ νὰ τὰ παραλάβωσιν. Ἡ δὲ πρᾶξίς των, τὸ νὰ τὰ μεταφέρωσιν εἰς Ἑλλάδα, καὶ νὰ τὰ παραδώσωσιν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Γεωργίου, ἀποδεικνύει ὅτι ὁλόκληρον τὴν διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ τὴν εἶχον ἐγκρίνει, ἀφοῦ ἠθέλησαν νὰ καταστήσωσιν ἀποθήκην τῆς φιλανθρωπίας των καὶ μάρτυρα τῆς ἐπεμβάσεώς των τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλως, Κύριοι, ἀγνοεῖ ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός, ὁποῖαι ὑπῆρχον αἱ διαθέσεις τῆς διπλωματίας κατὰ τὸ 1866; εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀγνοῇ; Ἀφ' ἧς ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις ἐξερράγη, τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης ἐγένετο ἀντικείμενον συνδιασκέψεως τῶν δυνάμεων, καὶ δὲν ἐβράδυνε πολὺν χρόνον, ὁπότε ἡ Κρήτη κατέκτησεν ὑπὲρ ἑαυτῆς, ὅ,τι ἡ Ἑλλὰς ἀγωνιζομένη τῷ 1821 μὲ ὅλον ἐκεῖνον τὸν γνωστὸν ἡρωϊσμόν, μόλις ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ μετὰ παρέλευσιν πέντε ἓξ ἐτῶν. Ἡ ἀμείλικτος Ἀγγλία ἐπρότεινε τὴν ἕνωσιν, ἢ ἐὰν αὕτη ἤθελε θεωρηθῇ πρόωρος ἐπρότεινε τὴν αὐτονομίαν· ἡ Γαλλία τὴν 12 Ἰανουαρίου, καὶ παρακαλῶ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον νὰ σημειώσῃ καλῶς τὴν ἡμερομηνίαν, τὴν 12 Ἰανουαρίου 1867 ἐπρότεινε τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης.

Ἦτο ματαιοπονία τὸ ἔργον τοῦ κ. Κουμουνδούρου, τὸ πρὸ δύο ἡμερῶν, ἦτο ματαιοπονία νὰ θελήσῃ νὰ δείξῃ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὑπουργείου του αἱ Δυνάμεις ἐφάνησαν εὐμενεῖς καὶ διαστρέφων τὰ γεγονότα ἐν τῇ διπλωματίᾳ νὰ σφετερισθῇ ὅ,τι δὲν τῷ ἀνήκει. Ἀφίνω ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχε προτείνει τὴν ἕνωσιν ἀπ' αὐτὸν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1866, ἀλλ' ἡ πρότασις τῆς Γαλλίας τὴν 12 Ἰανουαρίου 1867, ἐνῷ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἦλθεν εἰς τὰ πράγματα τὴν 20 Δεκεμβρίου 1866, πρὸ εἴκοσι δηλ. ἡμερῶν, ἡ πρότασις ἠδύνατο, ἡ πρότασις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἔργα, εἰς ἐνεργείας τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1867; Ὅταν ὁ Ναπολέων τὴν 12 Ἰανουαρίου 1867 εἶπεν ὅτι ἐξετάσας τὰ μέχρι τότε γεγονότα ἐν Κρήτῃ εἶδε τὴν ἀσθένειαν τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν ἀγῶνα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Κρητῶν, παρετήρησε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον ἡ ἐπανάστασις διήγειρε πανταχοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, καὶ ἐπείσθη ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι σεσηπὸς μέλος τῆς Τουρκίας, εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ τις ὅτι ὅλην αὐτὴν τὴν πεποίθησιν ἐμόρφωσεν ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς εἰκοσαημέρου Κυβερνήσεως τοῦ 1867, τῆς

ὁποίας αὐτὴν τὴν ἔλευσιν εἰς τὰ πράγματα ἴσως μόλις εἶχε μάθει ἡ Γαλλία;

Εἶναι λυπηρὸν, Κύριοι, πολιτικοὶ ἄνδρες, ἄνδρες μάλιστα προϊστάμενοι, τῶν ἐθνῶν νὰ καταβαίνωσι τοσοῦτον χαμηλὰ, καὶ ἐνῶ ἔχουσι πολλὰ νὰ διεκδικήσωσι, νὰ θέλωσι νὰ ἀποστερήσωσι τοὺς ἄλλους ὅ,τι τοῖς ἀνήκει· καὶ δὲν συλλογίζονται ὅτι τοῖς τὸ ἀρνοῦνται ἄνευ ὠφελείας, διότι τὴν σήμερον τὰ πάντα ἡ δημοσιότης φέρει εἰς τὸ μέσον καὶ δὲν δύνανται οὔτε αἱ στρεψιλογίαι, οὔτε αἱ διαστροφαὶ τῆς ἀληθείας νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

Παρελάβομεν ψυχορραγοῦσαν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, εἶπεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, καὶ τὴν ἀπεδώσαμεν ἀνθοῦσαν εἰς τοὺς διαδόχους μας. Δὲν ἔχω, Κύριοι, λέξεις νὰ παραστήσω τὸν χαρακτῆρα τῶν λόγων, τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κουμουνδούρου προφερθέντων· ἐν ἐνθυμίζω μόνον εἰς αὐτὸν, διὰ νὰ δυνηθῇ ν' ἀποδώσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν προσήκοντα χαρακτῆρα εἰς αὐτούς· τὸν ἐνθυμίζω τί εἶπε τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν κατέλαβε τὸ βῆμα ἐλθὼν εἰς τὰ πράγματα: «Εὕρομεν τὴν Κρήτην ἐπαναστατημένην, θέλομεν τῇς δώσει ὅλην τὴν συνδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ ἱερότης τοῦ ἀγῶνος της καὶ τὸ καθῆκον τῆς Ἑλλάδος πρὸς αὐτήν· *ἐπαινοῦμεν δὲ τοὺς προκατόχους μας διὰ τὴν ἐξαίρετον πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξαν καὶ ὑποσχόμεθα ὅτι θέλομεν βαδίσει ἐπὶ τὰ ἴχνη των*». Ἐὰν ἄνθρωπός τις μὴ γνωρίζων ἡμᾶς, ἐὰν Εὐρωπαῖός τις ἤθελεν ἀντιληφθῆ αὐτῶν τῶν ἀντιφάσεων ἤθελε λάβει χειρίστην ἰδέαν περὶ ἡμῶν καὶ ἤθελεν εἴπει ὅτι ἐνόσῳ οὕτω πως πολιτευόμεθα εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμωμεν ἓν βῆμα πρὸς τὴν πρόοδον ἐν τῇ πολιτικῇ.

Ἀλλὰ μήπως κἂν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1867 παρέλαβε τὴν Κρήτην ὑποδεεστέραν ὡς πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἐπαναστάσεως; τὰ μεγαλείτερα ἔργα τῆς ἐπαναστάσεως διαρκεσάσης ἐπὶ τριετίαν ἔγειναν εἰς τὰ 1866· ἡ μάχη τῶν Βρυσῶν, ἡ μάχη τοῦ Βαφὲ, τὸ Ἀρκάδι.

Ἡ μάχη τῶν Βρυσῶν εἶναι ἡ μεγαλειτέρα τῶν μαχῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμον οἱ Κρῆτες κατὰ τοῦ Σουλτάνου· περιεκύκλωσαν ὁλόκληρον τὸν αἰγυπτιακὸν στρατὸν, καὶ ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἐπρότεινε συνθήκας καὶ διὰ συνθηκῶν ἀφέθη ἐλεύθερος· διὰ συνθήκης ὑπογεγραμμένης παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου ἀρχιστρατήγου, ἀφοῦ οἱ ἐπαναστάται τοῖς εἶχον ἀφαιρέσει 1400 ὅπλα, τὰς σκηνὰς καὶ πολλὰς ἀποσκευάς. Ὑπῆρξαν μάλιστά τινες, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτὴν τὴν συνθήκην δὲν ἐνέκρινον καὶ οἵτινες ἀπεχώρησαν καὶ παραφυλάξαντες ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἀναχωροῦντος· πολλοὺς ἔσφαξαν τῆς ὀπισθοφυλακῆς καὶ πολλὰ ἀφήρεσαν σκεύη καὶ πολεμεφόδια. Αὐτὸ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρωτίστη τῶν μαχῶν.

Τὸ Βαφὲ εἶναι ἡ μόνη ἐκ τοῦ συστάδην μάχη κατὰ τῶν Τούρκων. Τὰ

Ἀρκάδι—εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω τι περὶ αὐτοῦ—τὸ Ἀρκάδι ἀπεθέωσε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης.

Θέλω ἀπαντήσει συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κουμουνδούρου καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀξιοτίμου κ. Πρωθυπουργοῦ, τοῦ μὲν εἰπόντος ὅτι παρελάβομεν ψυχορραγοῦσαν τὴν ἐπανάστασιν, τοῦ δὲ ἰσχυρισθέντος ὅτι τὸ 1866 ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης δὲν εἶχε τὴν εὐμένειαν τῆς Εὐρώπης, ἀναγινώσκων τὸ κύριον ἄρθρον τῆς βασιλίδος τῶν ἐφημερίδων, τοῦ ἀγγλικοῦ *Χρόνου*, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 31 Δεκεμβρίου 1866.

«Οἱαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ἐπιρροὴ, ἡ τοὺς προμάχους τοῦ Ἀρκαδίου εἰς τὴν φοβερὰν ἀπόφασίν των ὠθήσασα, ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἔδωκαν τὴν ἐλευθέραν συγκατάθεσίν των εἰς τὸ νὰ προσενεχθῶσι θυσία, εἶναι λίαν πιθανὸν, ὅτι ἡ Κρήτη θελει δρέψει τοὺς καρποὺς τοῦ τρομερωτάτου τούτου γεγονότος. Αὐτοχειρία ὁλοκλήρου λαοῦ, ὡς ἐκείνην τοῦ Ἀρκαδίου ἢ τοῦ Παλαίστρου εἰς τὴν Λίσσαν ἢ καὶ πᾶσα ἄλλη τῶν ἀρχαίων ἢ μεταγενεστέρων χρόνων, δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὴν βάσανον λογικῆς κρίσεως. Αὗται ἐπιδέχονται ὀλίγην τῷόντι, ἢ μᾶλλον οὐδεμίαν ἀπόδειξιν, ἀλλὰ συνκρπάζουσι τὸ λογικὸν, ὅπερ ἐπιχειρήματα δὲν δύνανται νὰ πείσωσιν. Ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ θυσιαστήρια καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα αὐτοῦ. *Ὁ ἐπιμένων νικᾷ.*

» Τὸ ἐφ' ἡμῖν, δὲν εἴχομεν ἀνάγκην τῆς φοβερᾶς ταύτης τραγῳδίας, ὅπως ἀποφασίσωμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἠτενίζομεν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης καὶ τὴν μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν αὐτῆς, ὡς τὸ τὰ μάλιστα ποθητὸν τέλος τοῦ ἀγῶνος. Οὐχὶ διότι εἴχομεν ἰσχυρὰς συμπαθείας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἢ διότι ἔχομεν λίαν μεγάλας πεποιθήσεις περὶ τῶν πιθανῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα ἡ Κυβέρνησις τοῦ βασιλέως Γεωργίου δύναται νὰ προσαποκτήσῃ ἐκ ταύτης ἢ ἄλλης τινὸς προσθήκης χώρας, ἀλλὰ διότι πᾶσα ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος προητοίμασεν ἡμᾶς νὰ περιμείνωμεν παρατεταμένον καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα καὶ ἐπεθυμοῦμεν ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε ἔγκαιρος ἐπέμβασις νὰ προλάβῃ τὰς φρικαλέας ὑπερβολὰς, τοιαύτας οἵα ἡ τοῦ Ἀρκαδίου δι' ἐκρήξεως καταστροφή. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἀλληλοσφαγῶσιν ἐπὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτοὺς ὅλους, τὸ ζήτημα κατὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην πιθανότητα θέλει ἀνατεθῇ εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν προστατίδων δυνάμεων. Καλὸν ἦτο νὰ ἐλάμβανον αὗται ἀμέσως τὸ μέτρον τοῦτο κατὰ τὰς πρώτας ἀρχὰς τοῦ πολέμου καὶ νὰ μὴ περιέμενον τὸ ἔπακρον τῶν τελευταίων ἀπελπιστικῶν καταστροφῶν. Ἂν καὶ δὲν ἔχομεν πλέον τὴν περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς αὐτοκυβερνήσεως τῶν ἀπογόνων τῶν Ἑλλήνων γοητείαν, ἂν καὶ θερμῶς ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἀναβολὴν τῆς λύσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι

πᾶς Ἄγγλος εἶναι μᾶλλον Ἕλλην ἢ Τοῦρκος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν διαιώνισιν τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας.

»Ἡ Ἀγγλία παραιτηθεῖσα τῆς προστασίας τῆς Ἑπτανήσου ἔδωκεν εἰς τὰς ἄλλας δυνάμεις πραγματικὴν ἀπόδειξιν τῆν συγκαταθέσεως αὐτῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

»Ἡ Κρήτη οὐδέποτε ἔσχε διὰ τὴν Τουρκίαν τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας, ἣν εἶχεν ἡ Κέρκυρα καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς νῆσοι διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Καθὼς ἡ ἐν Βενετίᾳ τύχη τῆς Αὐστρίας ὑπῆρξε τόσον ἀποφασιστικὴ περὶ τῆς ἁρμοδιότητος καὶ τοῦ ἀκαίρου τῶν παραχωρήσεων, ὅσον οἱ κίνδυνοι τοῦ νὰ χάσῃ ἀλλαχοῦ ἐπιμένουσα λίαν πεισματωδῶς προσκεκολλημένη εἰς θέσιν, μὴ δυναμένην νὰ διατηρηθῇ τοῦ λοιποῦ· οὕτω καὶ ἡ Τουρκία. Μᾶς λέγουσιν ὅτι δὲν ἐπέτυχον μέχρι τοῦδε νὰ καταβάλωσι τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ἕνεκα τοῦ ἀνεπαρκοῦς ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων τῆς νήσου, καὶ ὅτι τὰ ὀθωμανικὰ καταδρομικά, ἐνισχυόμενα ὑπὸ στολίσκου ἀτμοκινήτων κανονιοφόρων, θέλουσι θέσει τέρμα εἰς τὴν ἀποβίβασιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων καὶ οὕτω θέλει ἀναγκάσει τοὺς ἐπαναστάτας νὰ συνθηκολογήσωσιν. Ἀλλ' ἡ νῆσος θέλει μείνει ἔρημος τῶν κατοίκων αὐτῆς πρὶν ἢ ὑποταγῇ. Ἂν ἡ θέσις τῆς Τουρκίας δύναται νὰ ἦναι ἐπισφαλής, δὲν θὰ χειροτερεύσῃ διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Κρήτης, οὔτε τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὴν εἰς αὐτὸ παραχώρησιν τῆς Κρήτης θὰ καταστῇ τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐμπνέῃ τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ῥωμουνίας διήγειρε τὴν ἅμιλλαν τῆς γείτονος Σερβίας, καὶ δὲν εἶναι ἴσως μακρὰν ὁ καιρός, ὁπότε ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Βελιγραδίου ἡ ἡμισέληνος θέλει ὑποχωρήσει εἰς τὸν σταυρόν. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἀρκαδίου ἐξῆρε τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν του· ἡ δὲ παράτασις τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ νήσῳ εἶναι εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἠπείρου.

»Διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Κρήτης ἡ Τουρκία δὲν ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἤθελε περιορίσει τὴν αὔξησιν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἤθελε δυνηθῇ νὰ φέρῃ ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς ἓν μόνον σημεῖον. Ἡ Κρήτη εἶναι ἀπομεμακρυσμένον καὶ σεσηπὸς μέλος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ὅμως πολλὰ εἶναι τὰ ζωτικὰ μέρη, δι' ὧν ὁ δρόμος ἄγει εἰς τὴν καρδίαν αὐτῆς.»

Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, Κύριοι, διεῖπον τὴν κοινὴν γνώμην ἑνὸς μεγάλου ἔθνους, καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθήματα τῆς κοινῆς γνώμης τῶν μεγάλων ἐθνῶν· ἔχετε περὶ τούτου μυρίας ἀποδείξεις.

Τὸ πρῶτον κομιτάτον, Κύριοι, τὸ ὁποῖον συνεστήθη ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἦτο τὸ κομιτάτον τὸ προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Λονδί-

νου, κομητάτον περιλαμβάνον τοὺς ἀρίστους τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ δείξωσι τὴν συμπάθειαν τοῦ ἔθνους των πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρέλαβον συμπαρέδρους ἐν τῷ κομητάτῳ Ἕλληνας καὶ οὕτως ἀπετέλεσαν τὸ μέγα ἐκεῖνο Ἀγγλοελληνικὸν κομητάτον. Πλὴν δὲ τούτου τὸ κομητάτον ἐκεῖνο ἐσύστησεν ὑποκομητάτον ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς αὐτὸ ἐπέτρεψεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἰς *τοὺς προξένους αὐτῆς* νὰ λάβωσι μέρος.

Ἐν Παρισίοις συνεστήθη ἕτερον κομητάτον ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, περιλαμβάνον ὅλους τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς τῆς Γαλλίας· κομητάτον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἰδέαν καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, τὸ ὁποῖον ἔστειλεν ἀποστόλους καὶ εἰς ἄλλα μέρη καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, κομητάτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὁ μέγας πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος Γκυζώ, ὁ ὁποῖος ὅταν προσεκλήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτὸ, ἐστόλισε τὴν ἀπάντησίν του μὲ ὀλίγας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης της λέξεις, περικλειούσας ὁλόκληρον τὸν περὶ ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης στοχασμόν του καὶ τὰς ὁποίας ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀναγνώσω. Ἀμέσως θέλω τὸ μεταφράσει. «Je voudrais être sûr que les pauvres Crétois continueront à lutter contre leurs maux. Je n'en suis pas à demander pour eux le succés. Que la lutte persévère, le succés viendra. Ily a des spectacles que l'Europe ne supporte pas longtemps Je suis et je veux rester hors de toute action politique. Je suis entré, il y a quelque jours, dans ma 80e année; je ne vis plus que dans le passé en ce monde et dans l'avenir d'un autre monde. Mais s'il vient un moment ou je puisse croire que mon nom peut encore servir sérieusement la cause grecque, je le lui donnerai de grande cœur.» («Ἤθελον νὰ ἤμαι βέβαιος ὅτι οἱ δυστυχεῖς Κρῆτες θέλουν ἐξακολουθεῖ νὰ ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν δεινῶν των. Δὲν ζητῶ ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐπιτυχίαν. Ἂς ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνά των καὶ ἡ ἐπιτυχία θέλει ἐπέλθει, διότι ὑπάρχουσι φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἡ Εὐρώπη δὲν ἠμπορεῖ ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ὑποφέρῃ. Εἶμαι καὶ θέλω νὰ μένω μακρὰν πάσης πολιτικῆς ἐνεργείας. Εἰσῆλθον ἀπό τινων ἡμερῶν εἰς τὸ ὀγδοηκοστὸν τῆς ἡλικίας μου· ζῶ μόνον ἐν τῷ παρελθόντι τοῦ κόσμου τούτου, τὸ δὲ μέλλον μου ἀνήκει εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ἀλλ' ἐὰν ἔλθῃ στιγμὴ, καθ' ἣν ἤθελον πιστεύσει ὅτι τὸ ὄνομά μου δύναται ἀκόμη νὰ ὑπηρετήσῃ σπουδαίως τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, θέλω τοῦ τὸ παραχωρήσει ἐξ ὅλης καρδίας»).

Ἐὰν δὲ, Κύριοι, τὸν ὀγδοηκονταετῆ γέροντα, μέγαν ἄνδρα, μέγαν φιλόσοφον καὶ μέγαν πολιτικὸν τῆς Γαλλίας διεπέρασαν τοιαῦτα αἰσθήματα, ἐὰν ὁ μέγας οὗτος πολιτικὸς τοιαύτας ἔκαμε πολιτικὰς κρίσεις ὑπὲρ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, τίς τολμᾷ ὑβρίζων τὸ 1866, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ὁποίου συνέβη, ὑβρίζων νὰ λέγῃ, δὲν ὑπῆρχε συμπάθεια ὑπὲρ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὁ ἀγὼν ἦτο ἀπηλ-

πισμένος καὶ ἀτυχής! Ὁ Γκυζῶ ἀντιπροσωπεύει ἐν κόμμα ἐν τῇ Γαλλίᾳ, δὲν εἶναι ἓν ἄτομον καὶ ἄτομον αὐτοῦ τοῦ μικροῦ ἔθνους, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκομεν ἡμεῖς.

Τίς, κύριοι, τῶν μεγάλων δημοσιολόγων τῆς Εὐρώπης, τίς δὲν ἐθεώρησε τιμήν του νὰ λάβῃ τὸν κάλαμον καὶ γράψῃ ὑπὲρ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος; Ποία ὑπόθεσις, Κύριοι, τῶν ἄλλων λαῶν ἐπροκάλεσεν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τὴν ὁμόθυμον ἀγάπην καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν ἁπάντων; οὔτε τῆς Ἰταλίας, οὔτε τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, οὔτε τῆς Πολωνίας· διότι καμμία ἐκ τῶν ἐθνικοτήτων τούτων δὲν ἔχει γενικὰς παγκοσμίους συμπαθείας. Ὅσοι δὲ ὑπήρξατε κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, βεβαίως θὰ ἐνθυμῆσθε, ἂν ἀναπολήσητε ἀκριβῶς, τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, καὶ θέλετε ὁμολογήσει ὅτι ὁ ὑπὲρ τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρξε κατώτερος. Εἶμαι δὲ ὑπερβέβαιος, Κύριοι, περὶ μιᾶς ἀληθείας καὶ εὔχομαι νὰ παρουσιασθῇ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ εὐτυχεστέρους οἰωνοὺς νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτήν. Ἐὰν δὲν ἤθελεν ὑπάρξει τι, τὸ ὁποῖον νὰ ταράξῃ τὴν ἁρμονίαν, ἥτις τῷ 1866 ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἀγώνων τῆς Κρήτης ὑπὲρ Ἑλλάδος, ἡ Κρήτη ἤθελεν ἔλθει ἀφεύκτως πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἤθελεν ἀνήκει εἰς αὐτήν. Ἔχω τὸ ὅλον δίκαιον νὰ βεβαιώσω τὴν ἀλήθειαν ταύτην, διότι δὲν βλέπω τίποτε συντεῖνον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπῆρχε κατὰ τὸ 1866· ἐνθουσιασμὸς τῆς κοινῆς γνώμης παγκόσμιος, κομητάτα καὶ ἑταιρίαι ὑπὲρ Κρήτης, συνεισφοραὶ πανταχόθεν, διαπραγματεύσεις, ἐπέμβασις καὶ παραλαβὴ γυναικοπαίδων πρότασις ἡγεμονίας, πρότασις ἑνώσεως.

Τοιαύτην παρέλαβεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος τὴν Κρήτην, ὅταν ἦλθε τὴν 20 Δεκεμβρίου 1866· δὲν τὴν παρέλαβε ψυχορραγοῦσαν, καὶ διὰ τοῦτο, ἄριστα ποιῶν, ἐξύμνησε τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν πολιτικήν της εἰσερχόμενος εἰς τὰ πράγματα. Λυποῦμαι δὲ διότι τὸν ἔπαινον, οὗτινος ἦτο ἄξιος διὰ τοῦτο, τὸν κατέστρεψε διὰ τῆς προχθεσινῆς ὁμιλίας του· διότι ἴσως εὑρεθῶσιν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι νὰ τῷ εἴπωσι, ὅτι ταῦτα πάντα ὡμολόγησε τότε διὰ νὰ ἐπαναπαύσῃ τὸ ἔθνος, εὐχαριστημένον διὰ τὴν καλὴν κατάστασιν τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Ἴσως τὰ εἶπε διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ κόσμου, ὅτι ἂν μετῆλθε μυρίας μηχανορραφίας, ὅπως δυνηθῇ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, δὲν ἐσκόπει ὅμως οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ παραγνωρίσῃ τὴν ὀρθότητα καὶ νὰ ἐκκλίνῃ τῆς πολιτικῆς τοῦ προκατόχου ὑπουργείου. Ἀλλ' ἤδη, ὅτε ὁ κρητικὸς ἀγὼν ἀπέτυχε, συγχέων τὰ πάντα, ὑποβάλλων τοὺς πάντας εἰς τὸν αὐτὸν παρονομαστὴν καὶ δι' ἐπιτηδειοτάτου τρόπου ἐξαιρῶν μόνον ἑαυτόν, ἠρνήθη πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ αὐτὴν τὴν

δημοσίαν ὁμιλίαν του, ἡ ὁποία εἶναι ὁ καλλίτερος μάρτυς καὶ εἶναι μεγάλοις γράμμασιν ἐγκεχαραγμένη εἰς τὰ πρακτικά.

Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ἰδοὺ τὸ τέχνασμα εἰς τὸ ὁποῖον προσέφυγε διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ διατηρήσῃ διάφορον τὸν ἰδικόν του παρονομαστὴν ἀπὸ τοῦ τῶν ἄλλων. Ἔπραξα ὅσα ἠδυνάμην, λέγει, ἐλθὼν εἰς τὰ πράγματα καὶ δὲν ἔχω οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι θὰ προέβαινον εἰς καλὸν τέλος τὰ ἔργα μου, ἀλλὰ τὰ κατέστρεψεν ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπελθούσης μετ' ἐμὲ Κυβερνήσεως. Τοιουτοτρόπως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μίαν πρόχειρον ἀπάντησιν περιποιοῦσαν εἰς αὐτὸν τιμὴν πρὸς πάντας ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης καὶ τῶν μεγάλων ἰδεῶν, λέγων πρὸς αὐτούς: «Ἅμα ἦλθον εἰς τὰ πράγματα προεκήρυξα ὅλας τὰς μεγάλας ἰδέας· ἐπεθύμουν τὴν ἐπανάστασιν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔκαμον προπαρασκευάς· ἐὰν δὲ ἀπέτυχεν ἡ Κρήτη, οἱ διάδοχοί μου πταίουσιν. Ἐὰν ὅμως ἤθελε παρουσιασθῆ τις, ὅστις ἤθελε κάμει εἰς τὸν κ. Κουμουνδοῦρον τὴν παρατήρησιν ὅτι ἀδίκως κατεστράφη καὶ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Ἑλλάς, διότι τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθῃ ποτὲ εἰς πέρας, πρὸς αὐτοὺς ἔχει πρόχειρον ἑτέραν ἀπάντησιν ὅτι, ἐγώ, ἐὰν μὲ ἐσυμβουλεύοντο, δὲν ἤθελον γνωμοδοτήσει ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, καὶ τὸ ἀπέδειξα τὸ 1865. Ἀλλ' εἶναι τόσον ἀληθὲς αὐτό, Κύριοι, ὅσον ἦσαν καὶ τὰ ἄλλα.

Ἐνθυμεῖσθε ὅτι τῷ 1866 ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς ἀχρόου Κυβερνήσεως τοῦ μακαρίτου Ῥούφου καὶ ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου καὶ ἀρχὰς Ἰουνίου ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη παρουσιάσθη εἰς τὸν Βασιλέα καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα γινώσκω καὶ ἐγὼ καὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ κ. Βούλγαρης, διότι τὰ ἐξέθεσε πρὸς ἡμᾶς ὁ βασιλεὺς ἐγγράφως. Εἶπεν ὅτι: ἔχει ὅλην τὴν προθυμίαν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Μεγαλειότητά του καὶ τὴν πατρίδα, παρατηρεῖ ὅμως ὅτι ὁ πολιτικὸς ὁρίζων ἐθολώθη, ὅτι τὰ πράγματα ἐξογκοῦνται, ὅτι αἱ περιστάσεις γίνονται σοβαραὶ καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει ἀναγκασθῆ ἴσως νὰ μεταβάλῃ θέσιν πολιτικήν· ἀναγνωρίζω, εἶπε τὸ Ὑπουργεῖον πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι αἱ δυνάμεις μου εἶναι ὑποδεέστεραι ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα· διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι νὰ ἀποδώσω τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βασιλέως, ὅπως καλέσῃ εἰς τὰ πράγματα τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τοῦ τόπου». Αὐτὸ ἦτο, Κύριοι, τὸ προοίμιον τοῦ λόγου τοῦ βασιλέως, ὅταν μίαν ἡμέραν ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰ τρία προειρημένα πρόσωπα. Ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἐμορφώθη ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1866. Δὲν ἠδυνήθημεν, Κύριοι, ἀπὸ κοινοῦ νὰ σχηματίσωμεν Κυβέρνησιν καὶ οἱ τρεῖς. Ἀποχωρήσαντος τοῦ κ. Βούλγαρη, ὁ βασιλεὺς ἀνέθηκεν εἰς τὸν κ. Κουμουνδοῦρον καὶ ἐμὲ νὰ σχηματίσωμεν Ὑπουργεῖον· ὁ κ. Κουμουνδοῦρος μοὶ εἶπε τότε: Ἀναγνωρίζω ὅτι ὑπάρχουσι δυσκολίαι νὰ συμπράξωμεν, ἀλλ' ἰδιαίτεραί τινες περιστάσεις ἀ-

πάιτοῦσι νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ, ὅπως συμπράξωμεν μαζῇ, διότι ὑπάρχουσί τινα μυστήρια ἀφορῶντα τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα θέλω σοὶ μεταδώσει, καὶ ἄνευ ἐμοῦ μόνος δὲν θέλεις τὰ γνωρίσει. Ἐν τούτοις, Κύριοι, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συμπράξωμεν· τοῦτο δὲ οὐδόλως μὲ ἐπηρέκτε, διότι ἤξευρον περὶ τίνος ἠννόει, δηλ. περὶ τῆς μεγάλης ἰδέας, περὶ τῶν κομητάτων τῶν ἰταλικῶν καὶ τῆς συνεννοήσεως μετ' αὐτῶν.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ποτέ.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Βέβαια ὅμως τῆς μεγάλης ἰδέας.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ποτὲ δὲν συνέβη τοῦτο, οὔτε συνεννοούμην μετ' αὐτῶν, οὔτε τίποτε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἰδοὺ ὑπὸ τὸ πρίσμα τίνων ἰδεῶν ἐσχηματίσθη ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1866, ὅπως προεῖπον, καὶ ἰδοὺ ὁποίας ἰδέας εἶχε περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς νέας Κυβερνήσεως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ὅταν ἐμέλλομεν νὰ σχηματίσωμεν αὐτὴν οἱ δύο.

Ἐπὶ τέλους ἀνετέθη ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν κ. Βούλγαρην, ὁ ὁποῖος προσεκάλεσεν ἀμφοτέρους. Ὅταν ἐπῆγα, προσκληθεὶς διὰ τοῦ ἀξιοτίμου νῦν ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης εἰς τὸν κ. Βούλγαρην, δὲν εὗρον τὸν κ. Κουμουνδοῦρον ἐκεῖ. Διατί δὲν εἶναι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος; ἠρώτησα τὸν πρόεδρον· δὲν θέλω, μοὶ εἶπε, διότι ἐγείρει ἀξιώσεις τινὰς, τὰς ὁποίας δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ ἐκπληρώσω· ὁποία ἡ ἀξίωσίς του; ζητεῖ πρὶν δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του εἰς τὸ νὰ μεθέξῃ τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ σχηματίσω, νὰ δώσω τὴν διαβεβαίωσιν ἐγγράφως καὶ τὸ ἔγγραφον νὰ τὸ θέσῃ εἰς τὸ θυλάκιόν του: *ὁποία ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως.*

Εἴχετε δίκαιον, τῷ εἶπον, νὰ θεωρήσητε ἀπαράδεκτον μίαν τοιαύτην πρότασιν, διότι οὐδέποτε Πρωθυπουργὸς δύναται ν' ἀφήσῃ ἔγγραφον περικλεῖον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, τὰ μυστήρια τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μιᾶς Κυβερνήσεως εἰς χεῖρας ἑνὸς ἰδιώτου· διότι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας, καὶ ἔτι χειρότερον ἀκόμη, ἠδύνατο νὰ γείνῃ, καθὼς καὶ ἔγεινε, ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ ἀξιότιμος κ. Κουμουνδοῦρος δὲν ἐζήτει αὐτὴν τὴν ἐγγύησιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, διότι δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβηθῇ ἀπὸ τὸν κ. Βούλγαρην. Ὁ κ. Βούλγαρης δὲν εἶχε σχέσεις, καὶ ἂς μὲ συγχωρήσῃ νὰ τὸ εἴπω, διότι τὸ πιστεύω καὶ τὸ φρονῶ, δὲν εἶχε σχέσεις οὔτε μὲ τὰς Ἠπειροθεσσαλικὰς ἐπιτροπὰς, οὔτε πιστεύω νὰ διετήρει ἀλληλογραφίαν μὲ κομητάτα πρὸς ἀναστάτωσιν εἴτε τῆς Ἠπείρου εἴτε τῆς Θεσσαλίας, εἴτε τοῦ Ἀρχιπελάγους, εἴτε ὁποιασδήποτε ἄλλης χώρας δούλης.

Προχωρῶ, Κύριοι. Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ὑπουργείου· εἴμεθα παρόντες οἱ τρεῖς· ἀφοῦ δὲ κατηρτίσαμεν τὸ προσωπικὸν, ἔμεινε νὰ διαθέσω-

μεν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν· ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἔλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπεν : ὡς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἄς μὴ γείνῃ καμμία πρότασις, διότι θέλω σᾶς προτείνει πρόσωπον, τὸ ὁποῖον πιστεύω ὅτι ἀμφότεροι θέλετε ἀποδεχθῆ, εἶναι ὁ στρατηγὸς Καλλέργης. Τοῦτο δὲν τὸ ἀναφέρω δι' ἄλλον λόγον, Κύριοι, εἰμὴ διὰ νὰ δείξω εἰς τὸν κ. Λομβάρδον ὅτι ἐὰν ὑπῆρχεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1866 τὸ προεδρευόμενον ἀπὸ τὸν κ. Βούλγαρην ὁ συνταγματάρχης Ζυμβρακάκης, Κρής, ὡς ὑπουργός, ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, τὸν ὁποῖον δικαιολογοῦντες, κύριε Λομβάρδε, ἠθελήσατε νὰ παραστήσητε ὡς ἐναντίον πάσης ἐξεγέρσεως τῆς Κρήτης, ἐπρότεινεν ἕτερον Κρῆτα, τὸν στρατηγὸν Καλλέργην...

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν ἦτο αὐτό.

ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Βεβαιότατα· καὶ εἶναι ἐπισήμως βεβαιωμένον ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τούτου.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω, λέγω, ὅτι ἐὰν τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1866 εἶχεν ἕνα Κρῆτα ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήγαγεν ὁ ἀξιότιμος κ. Λομβάρδος τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἴσως ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Κρήτης, πρῶτος τὴν ἰδέαν ταύτην εἶχεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος· ὁ κ. Ζυμβρακάκης μάλιστα δὲν ἀπετέλεσε μέρος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1866 ἐν ἀρχῇ· προσελήφθη μετὰ ταῦτα.

Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἀπεχώρησε τότε καὶ δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἡμεῖς ἐξεδώκαμεν τὸ πρόγραμμά μας. Ἐπίθεσις φοβερὰ ἐκ μέρους τοῦ τύπου τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἰδέας, τὴν πολιτικήν, τὸ σύστημα τοῦ κ. Κουμουνδούρου! Ἄθλιοι, μᾶς ἔλεγον, εἰς τοιαύτας ἐποχὰς παρουσιάζεσθε νὰ διοικήσητε τὴν Ἑλλάδα καὶ κρύπτεσθε ὄπισθεν τοῦ προσκηνίου; Δὲν ἔρχεσθε φανερὰ νὰ εἴπητε ποία εἶναι ἡ πολιτική σας ἡ ἐξωτερική! Δὲν ἔρχεσθε φανερὰ νὰ κηρύξητε τὰς ἀρχάς σας ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος! Καὶ τί εἴπομεν ἡμεῖς εἰς τὸ πρόγραμμά μας; ὅτι εἰσερχόμεθα *ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταλήψεως*· ἠθελήσαμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ πάσης μομφῆς ὅτι εἰσέρχεται μὲ κακοὺς σκοπούς, ὅτι εἰσέρχεται νὰ διαταράξῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἢ τὴν τῆς Ἀνατολῆς εἰρήνην, ὅτι εἶχε σκοποὺς οἱ ὁποῖοι ἤθελον τὴν γυμνώσει τῆς ἀναποφεύκτου διὰ τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος εὐμενείας τῆς Εὐρώπης.

Δὲν παρῆλθον πολλαὶ ἡμέραι· ἦτο ἡ ἐπέτειος ἑορτὴ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ χρέος ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὤφειλον νὰ παρευρεθῶ εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τῆς πρεσβείας καὶ ὤφειλον νὰ προπίω ἐπισήμως ὑπὲρ τῆς ὑγείας τοῦ Σουλτάνου. Φοβερὸς κοπετὸς καὶ πάταγος! Προδότης ὁ Δεληγεώργης! Προέπιεν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου! ἐκραύγαζον αἱ ἐφημερίδες αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὰς ἀρχὰς τῆς ἀντιπολιτεύσεως· ἠγνόουν ὅτι εἰς τὸ

ἴδιον γεῦμα παρευρίσκετο καὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, καὶ ὅτι ἂν ἐγὼ προέπιον, προέπιον ἠναγκασμένος τοὐλάχιστον, ἐνῷ αὐτὸς ἔφερεν ἐν παράσημον καὶ διὰ τοῦτο ἐκομίσθη ἐκεῖ, τὸ παράσημον τῆς Τουρκίας (*Ἱλαρότης· χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου*).

Μετ' ὀλίγον, Κύριοι, συνιστᾶται ἡ κρητικὴ ἐπιτροπὴ, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι. Συνιστᾶται ὑπὸ τίνος Κύριοι; συνιστᾶται ἀπὸ τοὺς στενοὺς φίλους τοῦ κ. Κουμουνδούρου καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ 1867· καὶ δὲν ἦσαν ἢ μόνον αὐτοὶ εἰς τὴν κρητικὴν ἐπιτροπὴν, διότι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔκαμαν τὴν παρατήρησιν, ὅτι κακῶς ἔκαμαν νὰ συστήσωσι κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ φατριασμοῦ ἐπιτροπὴν, ἥτις ἔμελλε νὰ διευθύνῃ ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐνδιεφέροντο πάντες, καὶ οὕτω νὰ τὸν στερήσωσι τῆς κοινῆς προθυμίας, καὶ τότε ἐξῆλθόν τινες ἐξ αὐτῶν, διότι νομίζω ὅτι ἦτο καὶ ὁ κ. Λομβάρδος, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθεν, ὁ δὲ κ. Χριστόπουλος παρέμεινεν.

Ἰδοὺ λοιπὸν, Κύριοι, ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος δὲν ἀπεδοκίμαζεν οὔτε ξένος ὅλως ἦτο τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἀναστατώσεως ἄλλων ἀκόμη μερῶν· ἐὰν δὲ, Κύριοι, τῷ 1865 ἀπέρριψε πρότασιν γενομένην δῆθεν πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του περὶ ὑποστηρίξεως μιᾶς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ, τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἀποδώσητε εἰς ἄλλην αἰτίαν· ἡ αἰτία ἦτο ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἀνήκει εἰς δύο ἐποχὰς, ἡ μία ἐποχὴ εἶναι ἡ πρὸ τοῦ 1866, ἡ ἄλλη εἶναι ἡ μετὰ τὸ 1866.

Πρὸ τοῦ 1866, Κύριοι, βεβαίως δὲν ἐσυλλογίζετο τοιαύτας ἰδέας· οὐδέποτε ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν του οὔτε ἰδέα προπαρασκευῶν, οὔτε ἰδέα ἐπαναστάσεως, οὔτε ἰδέα καμμία ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας σήμερον συνιστᾷ ὡς ἀποτελούσας τὸν πυρῆνα, ἐξ οὗ θὰ βλαστήσῃ ἡ μεγάλη Ἑλλάς. Πρὸ τοῦ 1866, Κύριοι, κατὰ τὸ 1859 εὑρέθη μία Βουλὴ, ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἦτο ὡς ὑπουργός, εὑρέθη μία Βουλὴ ἡ ὁποία ἐνόμισε καθῆκόν της ἐκ τοῦ στερήματος τοῦ ταμείου νὰ ἐξάξῃ ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν καὶ νὰ τὸ διαθέσῃ πρὸς ὁπλισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ἡ Βουλὴ, ἐκείνη ἐσυλλογίσθη ὅτι ἐὰν αὐτὸς ὁ τόπος ἔχῃ ἕνα προορισμὸν, πρέπει τέλος τὸ ἔθνος ν' ἀποκτήσῃ μίαν ἐθνικὴν δύναμιν, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἀτενίζῃ εἰς μέγα μέλλον· ἀρχίζοντες δὲ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ νὰ ἐκγυμνάζωμεν τὴν ἐθνοφυλακὴν, εἰς τὸ νὰ ὁπλίζωμεν αὐτὴν, θέλομεν κατορθώσει μετά τινα χρόνον νὰ ἔχωμεν τὴν ἐθνικὴν ταύτην δύναμιν. Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἔλειπε τότε ἀπὸ τὴν Βουλήν· ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ ἑκατομμύριον· τρέχουν καὶ τὸν εἰδοποιοῦν τί ἐγένετο ἐν τῇ Βουλῇ· ὀργίζεται, ἔρχεται ἐκεῖ, προσπαθεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον· ἀναχωρεῖ λέγων ὅτι θέλει παραιτηθῇ, μεταβαίνει εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ παραιτεῖται.

Ἔχομεν λοιπὸν δύο πράξεις καὶ μίαν ἀπραξίαν τοῦ κ. Κουμουνδούρου, ἐμφαινούσας ἄλλον ἄνθρωπον πρὸ τοῦ 1866, ἄλλον μετὰ τὸ 1866. Ἔχομεν ὅτι παρῃτήθη ἕνεκα τῆς ψηφίσεως ἑνὸς ἑκατομμυρίου πρὸς ἔναρξιν ὁπλισμοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς· ἔχομεν ἓν πρακτικὸν τοῦ 1864, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμφαίνεται ὅτι ἀποδοκιμάζει τὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης· ἔχομεν καὶ τὴν ἀπραξίαν του καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα χρόνον τῆς μακρᾶς ὑπουργείας του. Ὡς πρὸς τὸ πρακτικὸν ὅμως τοῦτο ἐπιτρέψατέ μοι νὰ κάμω μίαν παρατήρησιν.

Ἐρωτῶ πάντα λογικὸν ἄνθρωπον, κατὰ μείζονα λόγον ἀπευθύνω τὴν ἐρώτησιν ταύτην πρὸς πάντα πολιτικὸν ἐμβριθῆ, νὰ μοὶ εἴπῃ ἐὰν ἄνευ πλαγίου σκοποῦ ἦναι ἠναγκασμένη ποτὲ μία κυβέρνησις νὰ διατυπώσῃ εἰς ἐπίσημον πρακτικὸν μίαν πρότασιν γενομένην προφορικῶς εἰς ἓν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ὑπουργείου ἀπὸ ἄτομα ὑποβάλλοντα μίαν ἰδέαν καὶ ἐρωτῶντα ἂν ἦναι καιρὸς νὰ ἐπαναστατήσωμεν; Εἶμαι βέβαιος, Κύριοι, ὅτι κἄτι τι ὑποκρύπτεπαι ὑπὸ τὸ πρακτικὸν τοῦτο· διότι δὲν θέλω ποτὲ ὑποθέσει τὸν κ. Κουμουνδοῦρον μωρόν. Μωρία εἶναι νὰ ἐκθέσῃ τις διὰ τῆς ἐπισημότητος μίαν ἰδέαν ὑπάρχουσαν εἰς ἕνα λαὸν φρονοῦντα περὶ ἐπαναστάσεως, ἐὰν ἡ ἐρώτησις ἦτο σοβαρά· ἔτι μεγαλειτέρα μωρία, ἐὰν δὲν εἶχε καμμίαν σοβαρότητα καὶ ἦτο ἀτομικὴ γνώμη· καὶ ἔτι μεγαλειτέρα, ἐὰν δὲν ἀπηυθύνετο πρὸς μίαν κυβέρνησιν ἀλλὰ πρὸς ἕνα ὑπουργόν. Τί ἀνάγκην εἶχεν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1864 νὰ ἐπιληφθῇ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως; Ποῖον σκοπὸν ἐπεδίωκεν ἡ διατύπωσις ἐν ἐπισήμῳ πρακτικῷ αὐτῆς τῆς ἀρνήσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἑνὸς πρακτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἐδόθησαν καὶ ἀντίγραφα, τὰ ὁποῖα μάλιστα καὶ ἐδημοσιεύθησαν διὰ τοῦ τύπου καὶ διὰ τῶν ὁποίων τινὲς ἠθέλησαν νὰ δημοκοπήσωσιν εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Δύσεως καταφερομένης κατὰ τῆς Κρήτης, καὶ τοῦ ὁποίου πρακτικοῦ ἐγένετο μνεία μετὰ καυχήσεως ἀπὸ τοῦ βήματος ἐκ μέρους ἑνὸς ἀρχηγοῦ κόμματος μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κρήτης; Πολὺ χαμηλὰ κατεβίβασε τὴν ὑπόληψίν του ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἐπικαλεσθεὶς τὸ πρακτικὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κρήτης· ἠδύνατο νὰ οἰκειοποιηθῇ αὐτὰς τὰς ἰδέας ὡς δημόσιος ἄνθρωπος εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καί νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ δημοσίου νὰ εἴπῃ: αἱ πεποιθήσεις μου εἶναι αὗται, εἶναι εἰλικρινεῖς, δὲν εἶμαι ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως· ἀποσύρομαι, δὲν ζητῶ τὴν ἐξουσίαν, ἂς ἔλθῃ ἄλλος νὰ διευθύνῃ. *(Χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου).*

Τοῦτο εἶναι ἰδίωμα ὄχι μόνον ὅλων τῶν κοινοβουλευτικῶν τόπων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τόπων, οἱ ὁποῖοι διοικοῦνται ἀπὸ προσωπικὰς κυβερνήσεις. Παρατηρήσατε, Κύριοι, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἰδέας τῶν προσωπικῶν κυβερνήσεων, τὸν Ναπολέοντα· φέρει τὸ πρόσωπον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πεποιθήσεις τὰς ὁποίας αὐτὸς νομίζει ὅτι κατὰ

τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρέπει νὰ ἐφαρμόσῃ. Θέλει τὴν φιλίαν μετὰ τῆς Ἰταλίας; προσκαλεῖ τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ φιλία αὕτη εἶναι ὠφελιμωτάτη εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας. Ἅμα ὅμως ἔλθῃ ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν βλέπει ὅτι ἡ Γαλλία ἀρκετὰ ὤθησε τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν Πάππαν, φέρει τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος φρονεῖ ὅτι τοῦ Πάππα ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξία δὲν πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία δὲν πρέπει νὰ καταφέρῃ τὸν πέλεκυν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ. Τί εἶναι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Ναπολέοντος ἐνώπιον τῆς εὐθύνης αὐτοῦ; εἶναι μηδὲν, εἶναι γραφεῖς· κυβέρνησις εἶναι ὁ Ναπολέων· ἡ εὐθύνη εἶναι πρὸς αὐτόν· εὐθύνην δὲν ἔχουσιν ἐκεῖνοι, ἀλλ' αἱ πεποιθήσεις των εἶναι σεβασταὶ καὶ τὰς σέβεται καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὁ ἴδιος. Ὁ αὐτοκράτωρ νομίζει ὅτι ἤθελεν εἶσθαι προσβολὴ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος νὰ παρουσιασθῇ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος φρονῶν συγχρόνως λευκὰ καὶ μαῦρα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, καὶ δὲν καταδέχεται νὰ ἐξευτελίσῃ οὕτω πως κανένα ἄνδρα τῆς Γαλλίας.

Παρέδωκα ὅμως, λέγει, τὴν Κρήτην ἀνθοῦσαν εἰς τοὺς διαδόχους μου. Εἶναι τόσον ἀληθὲς τοῦτο, Κύριοι, ὅσον ὑπῆρξαν ἀληθεῖς καὶ οἱ δύο πρὸ αὐτοῦ συλλογισμοί του. Δὲν ἰσχυρίζομαι ἐγὼ, οὔτε καταδέχομαι νὰ τὸ πράξω, ὡς ἰσχυρίσθη ὁ κ. Κουμουνδοῦρος διὰ τοὺς προκατόχους του, ὅτι παρέδωκε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ψυχορραγοῦσαν εἰς τοὺς διαδόχους του. Ἰσχυρίζομαι ὅμως ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀκμαία ἡ ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ, ὅτι οἱ Κρῆτες δὲν ἐπολέμουν μὲ ἐνθουσιασμόν, ὅτι δὲν ἠνδραγάθουν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε ζωηρὸν τὸ αἴσθημα εἰς αὐτούς. Ἰσχυρίζομαι ὅτι πολιτικῶς καὶ διπλωματικῶς ἡ Κρήτη ἦτο πεσμένη.

Ἰσχυρίσθησαν, Κύριοι, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης διπλωματικῶς προώδευσε καὶ ὅτι παραδίδοντες αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους των τὴν ἄφινον εἰς ἄριστον σημεῖον ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ· καὶ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἔφεραν καὶ εἶπον ὅτι κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 ἐγένετο ἡ τετραπλῆ διακήρυξις τῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Τουρκίαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο, Κύριοι, τὸ συνεζήτησα καὶ κατὰ τὰ 1867 μετὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Κουμουνδούρου καὶ ἐναντίον αὐτῆς, ἀναγκάζομαι δὲ νὰ συζητήσω ἐκ νέου, διότι, ἀποροῦντες ἑτέρων ἀποδείξεων, ταύτην καὶ μόνην παρουσιάζουσιν εἰς ἀπόδειξιν αὐτῆς τῆς μεγάλης νίκης. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν τὸ ἰσχυρίζοντο, ὅστις ἤθελε νὰ μάθῃ, καὶ πρῶτος ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός, ὁποία δόξα ὀφείλεται εἰς τὸ 1867 ὑπὸ ἔποψιν πολιτικὴν τὴν declaration ἔπρεπε νὰ ἴδῃ, τὴν διακήρυξιν τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ὤφειλε ν' ἀναγνώσῃ.

Τῳόντι, Κύριοι, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 αἱ δυνάμεις συνέταξαν ἐν ἐγγράφον ὑπογραφὲν παρὰ τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσσίας, τῆς Πρωσσίας

καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἔλειπον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἡ μὲν Αὐστρία διότι ἐπέδωκεν ἰδίαν διακοίνωσιν, ἡ δὲ Ἀγγλία διότι, ὡς γνωρίζετε, ἔμεινεν ὅλως ἀμέτοχος εἰς τὰς συνδιασκέψεις τῶν Δυνάμεων. Τί φέρεται ἐν τῇ προκηρύξει ἐκείνῃ, ἐν τῇ διακηρύξει ἐκείνῃ; Φέρεταί τι ὑπὲρ Κρήτης; ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τῷ ἐγγράφῳ ἡ παραμικρὰ ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Κρήτην ἢ πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐμένεια; Δύο πράγματα, Κύριοι, ἀποφασίζει ἡ διακοίνωσις ἐκείνη· ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπευθυνομένη ἡ Εὐρώπη τῷ λέγει: «σὲ προετρέψαμεν καὶ σοὶ ἐδώκαμεν πολλάκις κατὰ τὸ παρελθὸν συμβουλὰς δὲν ἠθέλησας νὰ μᾶς ἀκούσῃς. Ἤδη σοὶ ἀρνούμεθα πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν συνδρομὴν καὶ σὲ ἐγκαταλιμπάνομεν εἰς τὴν τύχην σου νὰ πολεμήσῃς μὲ τοὺς λαούς.»

Πρέπει νὰ μὴ ἀνέγνωσέ τις ποτὲ διπλωματικὸν ἔγγραφον, πρέπει νὰ ἦναι ἀνάξιος ν' ἀντιληφθῇ τῶν στοιχειωδεστέρων ἰδεῶν τῆς πολιτικῆς, ἵνα μὴ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο τὴν βλαβερὰν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸ πάντες οἱ ἔχοντες τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν δύναμιν νὰ κρίωσιν ἔγγραφον ὅπερ καθιέρου τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν λαῶν του, καὶ δεύτερον τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν Κρητῶν εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Τί ἐζήτει ἐν τούτοις, Κύριοι, ἡ Ἑλλάς; Τί ἐζήτουν πάντες οἱ ἐλπίζοντες καὶ ποθοῦντες ἐν εὐτυχὲς τέλος τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης; Ἤλπιζον καὶ ἐπεθύμουν νὰ ἔλθῃ ἡ Εὐρώπη νὰ κηρύξῃ ὅτι ἀφίνει τοὺς Κρῆτας νὰ πολεμῶσι μέχρις ἐξοντώσεως μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν; Ἤλπιζον νὰ ἴδωσιν ἀναμὶξ τὴν ὑπογραφὴν εἰς τὸ αὐτὸ ἔγγραφον τῶν τεσσάρων δυνάμεων, διακηρυττουσῶν ὅτι δὲν ἔχουσι σκοπὸν οὐδόλως νὰ ἐπέμβωσιν; Ἂν δέ, Κύριοι, ὅταν οἱ Κρῆτες ἐπανεστάτησαν οὐδὲν ἄλλο ἤλπιζον, παρ' ὅτι ἀγωνισθέντες, ἀποδείξαντες καὶ πάλιν ὡς ἄλλοτε διὰ παραδειγμάτων μεγάλης ἀνδραγαθίας, ὅπως ἄλλοτε ἔπραξεν ἡ Ἑλλάς, ἀποδείξαντες ὅτι εἶναι ἄξιοι ἀνεξαρτησίας, ἤθελον λάβει τὴν συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τέλους, καὶ ἤθελον ὑποχρεώσει τὴν Τουρκίαν οὕτω νὰ ἐνδώσῃ, ἕπεται ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐκώλυε τὸν δρόμον καὶ κατέστρεφε πᾶσαν ἐλπίδα· ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς μὴ ἐπεμβάσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο διωμολόγησεν, ἦτο ἡ καταστρεπτικωτέρα ἀπόφασις, ἡ ἀπελπισία τῆς Κρήτης. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης οἱ Κρῆτες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν εἰς τὴν ἐπέμβασιν καὶ τὴν μεσολάβησιν τῆς Εὐρώπης, διότι ἡ Εὐρώπη ὡρισμένως καὶ ἐγγράφως εἶχε κηρύξει πρὸς τὴν Τουρκίαν: «δὲν θέλω ἐπεμβῇ μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς Κρήτης»· ἓν δικαίωμα διετήρησεν, εἶπεν ἡ Εὐρώπη, ἡ τετραπλῆ αὕτη συμμαχία· ὅταν ἡ φιλανθρωπία ἤθελε καταστῇ νόμος, τότε θέλω σεβασθῇ τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας· φιλανθρωπίαν δ' ἐννοεῖ τὴν παραλαβὴν τῶν γυναικοπαίδων καὶ πράξεις παραπλησίας, οὐδό-

λως δὲ ἐπέμβασιν. Μόνον λοιπὸν τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας δὲν ἀπηλλοτρίωσεν ἡ Εὐρώπη διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου, πᾶσαν ὅμως πολιτικὴν συνδρομὴν ἠρνήθη καὶ εἶπε πρὸς τοὺς Κρῆτας: «σᾶς ἀφίνω νὰ ἐξακολουθῆτε νὰ πολεμῆτε ὅσον θέλετε, γνωρίζοντες ὅτι παρ' ἐμοῦ οὐδεμίαν ἐπέμβασιν πρέπει νὰ περιμένητε· νὰ πολεμῆτε πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν πρὸς τοὺς στόλους καὶ τοὺς στρατοὺς αὐτῆς». Ἔλεγε δὲ πρὸς τὴν Ἑλλάδα: «ἀπελπίσθητι!»

Ἰδού, Κύριοι, ὁποίαν συνεννόησιν τῆς Εὐρώπης κατώρθωσεν ἡ πολιτικὴ τοῦ κυρίου Κουμουνδούρου τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 πρὶν ἀποχωρήσῃ τῶν πραγμάτων. Ἔκτοτε δὲν ἔγεινε πλέον λόγος οὔτε ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας περὶ ἡγεμονίας, ὡς εἰς τὸ 1866, οὔτε λόγος περὶ ἑνώσεως καὶ αὐτονομίας ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, ὅπως κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1866, οὔτε περὶ ἑνώσεως ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ὡς ἐγένετο κατὰ τὴν 12 Ἰανουαρίου 1867. Τοὐναντίον ἀπεφασίσθη παρὰ τῶν τεσσάρων δυνάμεων ἀπόφασις ἀνακοινωθεῖσα πρὸς τὸν Σουλτάνου, καὶ δι'αὐτῆς ἀπετελέσθη συμβόλαιον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Εὐρώπης, ὅτι αἱ δυνάμεις δὲν θέλουσιν ἐπεμβῆ, καὶ ὅτι οἱ Κρῆτες θέλουσιν ἐξακολουθεῖ ν' ἀγωνίζωνται μόνοι. Ταῦτα δὲ κηρύττω λίαν φυσικὰ ἀποτελέσματα διὰ τοὺς ἑπομένους λόγους.

Ὁ κύριος Κουμουνδοῦρος καὶ ἡ Κυβέρνησίς του ὑπεσχέθησαν μὲν ἐν ἀρχῇ ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνη τῆς πολιτικῆς τῶν προκατόχων των, μετὰ παρέλευσιν ὅμως δύο μηνῶν μετέβαλον πολιτικήν. Ἡ πολιτικὴ τῶν προκατόχων του συνίστατο εἰς τοῦτο: ν' ἀποφύγωσι πᾶσαν δυσμένειαν τῆς Εὐρώπης, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν πατέρων μας, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἔμφρονος ταύτης πολιτικῆς ἠξιώθησαν, τῇ συνδρομῇ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης τῶν λαῶν, ν' ἀξιωθῶσι μιᾶς ἐπεμβάσεως, ἡ ὁποία συνετέλεσε τόσον οὐσιωδῶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ προκάτοχοι τοῦ κυρίου Κουμουνδούρου ἀπέφυγον παντὶ σθένει τὴν δυσμένειαν τῆς Εὐρώπης· ἡ δυσμένεια, Κύριοι τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι φοβερά, οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅταν ἡ Ἑλλὰς δὲν προσβάλλῃ καίρια, σπουδαῖα, μεγάλα συμφέροντα εὐρωπαϊκά. Αὐτὸ εἶναι τὸ αἴτιον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ πολιτικὴ τοῦ 1866 πάσῃ δυνάμει προσεπάθησε νὰ περιορίσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ὅλως ξένον τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, ὅστις μόλις ἀκουσθῇ ἐμβάλλει εἰς ταραχήν, ἐμπνέει φόβους, διεγείρει τὰς εὐρωπαϊκὰς συμμαχίας ἐναντίον τῶν ἐπιχειρούντων. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως τοῦ 1867 ἀπεπλανήθη θέλουσα ν' ἀκολουθήσῃ, ὡς ἄλλοτε εἶπε καὶ ἀκόμη λέγει, τὴν πολιτικὴν τῆς Ἰταλίας.

Δὲν ἐπεμβαίνω ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐθνοτήτων καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Ἰταλία ἐμορφώθη, διότι διὰ μακροῦ τὸ ἐσυζήτησα μετὰ τῆς ἰδίας Κυβερνήσεως τοῦ 1867 κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἐ-

κείνου,* λέγω μόνον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1867 ἔσφαλε, καὶ τὸ σφάλμα κατέφερε θανάσιμον πληγὴν ἐναντίον τῆς Κρήτης, διότι ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλίας. Τὴν ἕνωσιν τῆς Ἰταλίας ἐμόρφωσεν ἡ δυσπιστία τῆς Εὐρώπης; Ὄχι, μυριάκις ὄχι! Ἐξ ἐναντίας ἐμόρφωσεν αὐτὴν ἡ σύμπτωσις τῆς θελήσεως ἁπασῶν τῶν Δυνάμεων εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ἡ Πρωσσία, Κύριοι, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐναντία τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἰταλίας, διότι ἤθελε τὴν κατάπτωσιν τῆς ἐπιρροῆς τῆς Αὐστρίας. Ἡ Ῥωσσία δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐναντία τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἰταλίας διότι ἐπεθύμει τὴν πτῶσιν τοῦ Πάππα. Ἡ Γαλλία εἶναι πασίγνωστον, διατὶ ἐπεθύμει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς· ἤθελε τὰς Ἄλπεις ὡς φυσικὸν ὅριον τῆς Γαλλίας. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦναι ἐναντία, διότι ἤθελε τέλος πάντων νὰ παύσῃ αὐτὸς ὁ κρατήρ, ἐξ οὗ ἐξήρχοντο κατὰ καιρὸν αἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι πόλεμοι μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλοῦντο ὕστερον καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ἤθελεν εἰς τὸ πλάγιον τῆς Γαλλίας νὰ ὑψωθῇ ἰσχυρά τις δύναμις ὡς εἶναι ἡ Ἰταλία, οὐδὲ ἀπηρέσκετο καὶ αὐτὴ εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Πάππα. Ἡ Ἰταλία ὀφείλει οὐχὶ εἰς τὰ ἀνδραγαθήματά της ὅσον εἰς τὴν πολιτικὴν τὴν ἀνάστασίν της· οὐχὶ ὅμως διότι ἀντετάχθη κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ διότι τὰ συνεκέντρωσεν ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ὅταν ἐπαγγέλλεσθε, Κύριοι, νὰ λύσητε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, νὰ φέρητε μεταβολὴν καὶ εἰς τοὺς λαούς, καὶ εἰς τὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τὸ πολίτευμα καὶ εἰς τὴν ὅλην ὕπαρξιν τῆς ἐκεῖ κοινωνίας, καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὰ πάντα, σεῖς οἱ μικροί, οἱ δυνάμενοι μὲν νὰ ἀνάψητε τὸν σπινθῆρα, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ διευθύνητε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ πολὺ περισσότερον νὰ τὸν φέρητε εἰς ἀγαθὸν πέρας, τί ἄλλο ἐκάματε εἰμὴ ὅτι συνεκεντρώσατε πασῶν τῶν κυβερνήσεων τὴν δύναμιν καὶ τὸν νοῦν ἐναντίον σας; διότι δὲν ἐγκρίνω τὰς ἰδέας, αἵτινες ἐπικρατοῦσιν, ἀλλὰ δὲν κεῖται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐμοῦ οὔτε εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἄλλων νὰ τὰς μεταβάλωμεν, καὶ αἱ ἰδέαι αἵτινες ὑπάρχουσι περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶναι αὗται. Πόλεμος τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶναι κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους ζήτημα περὶ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ὑπολαμβάνουν τὸν Πανσλαβισμόν. Ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐννοοῦσιν ὅτι θέλει ἐπενέγκει εἰς τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν δόγμα ἔκπτωσιν. Δι' αὐτοὺς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα εἶναι τοσοῦτον περιεκτικὸν συμφερόντων, ὥστε δὲν ὑπάρχει σχεδὸν δύναμις καὶ λαός, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ συμμετάσχῃ.

Ὡς παράδειγμα ἔχοντες λοιπὸν τὴν Ἰταλίαν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ 1867 ἔφεραν ἐν μέσῳ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολῆς καὶ μιμούμενοι,

---

* Ἰδὲ σελ. 246 § 6'.

ὡς λέγουσι, τὴν Ἰταλίαν προεκήρυξαν τὴν ἀναστάτωσιν τῶν λαῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἦτο ἑπόμενον, Κύριοι, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀρχῆς ταύτης νὰ μεταβληθῶσιν αἱ συμπάθειαι καὶ αἱ ἰδέαι περὶ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, καὶ ὁ κρητικὸς ἀγὼν νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἀφετηρία πρὸς τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς προεξέθεσα. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης ἐθεώρησε τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης ὡς ἐπηρεάζον τὰ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια αὐτῆς συμφέροντα, καὶ αἱ κυβερνήσεις ἐθεώρησαν ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς Κρήτης καὶ Ἑλλάδος, οὐχὶ ὡς ἐσκέφθησαν ἕως τότε, ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον τρόπον, διότι οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ ἐθεωρήθησαν ἀντίθετοι. Ὁ Σουλτάνος προσεκλήθη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ θριαμβευτικῶς περιῆλθεν ὅλας τὰς αὐλάς. Ἡ Εὐρώπη ἤθελε διὰ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης νὰ δώσῃ τρανὸν δεῖγμα, τρανὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, Κύριοι, πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' ἧς στιγμῆς εἶδε τὴν τροπὴν τῆς πολιτικῆς κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν, ἐθεώρησεν ὅτι ἡ παρουσία του εἶναι περιττή. Καὶ τῳόντι μόλις ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ μακροχρονίου ταξειδίου του (ἐγὼ δὲν ἤμην τότε ὑπουργὸς) τὸν ἠρώτησα: πῶς εἰς τοιαύτην περίστασιν, ἐν μέσῳ τοῦ 1867, ἀκμάζοντος τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἀνεχωρήσατε; καὶ μοὶ εἶπεν: ἦτο περιττὸν νὰ ἦμαι ἐδῶ· τὸ ζήτημα εἶχε καταντήσει ζήτημα τῆς Εὐρώπης.

Δὲν ἐξετάζω, Κύριοι, οὔτε εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐξετάσω τὰς συμμαχίας τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κουμουνδούρου· ἐκεῖνο μόνον ὅπερ παρετήρησα εἶναι ὅτι ἡ δύναμις ἐκείνη, ἥτις ἔχει πατροπαράδοτον πολιτικὴν τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ εἰς ἣν ἁρμόζει νὰ τὴν ἔχῃ, ἡ Ῥωσσία, ὠπισθοδρόμησε, διαρκούσης τῆς κυβερνήσεως τοῦ κ. Κουμουνδούρου· ὠπισθοδρόμησε πρὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1867, καὶ τὸν Ὀκτώβριον εἶπε διὰ τῆς τετραπλῆς διακοινώσεως ὅτι δὲν δύναται νὰ παρεμβῇ μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Τουρκίας. Φαίνεται καὶ αὐτὴ ὑπογεγραμμένη ἐν τῇ διακηρύξει καὶ ἡ δύναμις αὕτη πρώτη ἐπρότεινε τὴν συνεννόησιν τῶν Δυνάμεων καὶ τὸ κείμενον τῆς πράξεως.

Δὲν γνωρίζω τὰς συμμαχίας τοῦ κ. Κουμουνδούρου, οὔτε θέλω νὰ τὰς ἐξετάσω· ἡ παρουσία ὅμως τοῦ κ. Κουμουνδούρου εἰς τὰ πράγματα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀπουσίαν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Δύναμαι κἄτι τι ἀκόμη νὰ προσθέσω, ὅτι οἱ λαοὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν Δυνάμεων, καὶ ὅταν βλέπῃ τις πάσας τὰς Δυνάμεις, μηδ' αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας ἐξαιρουμένης, ἀντικειμένας εἰς τὴν ἔγερσιν τῶν λαῶν, πρέπει νὰ ἦναι ἀπηλπισμένος, ὅτι δύναται νὰ ἀνακινήσῃ τὸν λαὸν ἐκεῖνον καὶ νὰ τὸν σύρῃ πρὸς ἐπανάστασιν, εἴτε Κουμουνδοῦρος καλεῖται, εἴτε ὁπωσδήποτε. Ἐγὼ βλέπω τὴν Σερβίαν ἔχουσαν ἑκατονταπλασίαν δύναμιν πλέον τῆς Κρήτης· ἡ Κρήτη ἐν τούτοις πολεμεῖ

ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της, λαμβάνει τὰ ὅπλα ἀνὰ πέντε ἢ δέκα ἔτη· εἰς τὴν Σερβίαν ὅμως μικρὸν κατὰ μικρὸν ὡς εἰς τὸν πάσχοντα τὰ ἰατρικὰ δίδονται κατὰ δόσεις, χωρὶς ἐπαναστάσεως δίδεται ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνεξαρτησία.

Ταῦτα τὰ ὁποῖα σᾶς εἶπον, μὲ φέρουσιν εἰς σπουδαῖον ζήτημα, ὅπερ ἔθεσεν, ἂν οὐχὶ ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, ἀλλὰ βεβαίως ὁ κ. Λομβάρδος : «διατί ἔπεσαν εἰς τὰ 1867, ἐνῶ εἶχον ἀπέραντον πλειοψηφίαν» ;» Εἶναι ἀληθές, Κύριοι, ὅτι αὐτὰ τὰ ζητήματα δὲν πρέπει τις διόλου νὰ τὰ θίγῃ, ἂν δὲν θέλῃ νὰ τὰ ἐκτυλίξῃ· καὶ εἰς τοῦτο τὸ σφάλμα ὑπέπεσεν ὁ κ. Λομβάρδος· τὸ ἔθιξε μόνον καὶ κατόπιν τὸ ἀφῆκε καὶ ἀπῆλθεν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ συζητήσωμεν, διότι εἶναι ἡ δευτέρα ἧττα ἣν ὑπέστησαν. Τὴν πρώτην, ὡς εἶπον, ὑπέστησαν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς διπλωματίας. Εἶναι δευτέρα αὕτη ἧττα.

Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ. Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος μᾶς εἶπεν ὅτι εἶχε συμμαχίας. Πολὺ καλά, ἀλλ' αἱ συμμαχίαι ἔχουσι καὶ τὸ τέλος των. Ὁ βασιλεὺς δέχεται τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας μὲ τὸ πολιτικὸν σύστημά των καὶ ἀφίνει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐθύνην περὶ τῆς ἐφαρμογῆς. Ἀλλ' ὡς προϊστάμενος τοῦ ἔθνους, ἔχει τὸ δικαίωμα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καθόσον βλέπει τὰ πράγματα, νὰ ζητῇ ἐξηγήσεις, διότι, καίτοι στερεῖται τῆς εὐθύνης, εἶναι ὁ ἀνώτατος ἐπόπτης καὶ ἔχει τὴν ἀνωτάτην ἠθικὴν εὐθύνην εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, καὶ εἰς πᾶσαν τυχὸν βλάβην, ἥτις ἤθελεν εἰς αὐτὸ προσγείνει. Ἠνέχθη τὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Κουμουνδούρου περιβαλλομένην μὲ ὅλους τοὺς κοινοβουλευτικοὺς καὶ συνταγματικοὺς ὅρους, ἀλλ' ἦλθε καὶ ὁ καιρὸς μιᾶς κρίσεως. Δὲν ἤρκει τὸ ὅτι τὰ κομιτάτα, ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων, τὸ φρόνημα τῶν ὁμογενῶν διετήρουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς Κρήτην. Δὲν ἤρκει ἡ πρόοδος τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ, ἀπῃτεῖτο καὶ πρόοδός τις ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Ὁ βασιλεὺς παρετήρησεν ὀπισθοδρόμησιν, ἑπομένως ἀποτυχίαν τῆς πολιτικῆς τοῦ 1867. Ἡ προκήρυξις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων εἰς τὸν βασιλέα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ προξενήσῃ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν εἰς πάντα ἐμβριθῆ πολιτικὸν ἄνδρα. Ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῆς ἡ ἐπισήμως δηλωθεῖσα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διέλθῃ ἀόρατος ἀπὸ ἕνα ἡγεμόνα ἔθνους. Ὁ βασιλεύς, καίτοι βέβαια δὲν γνωρίζω τὰ διατρέξαντα μεταξὺ τοῦ Ὑπουργείου του καὶ αὐτοῦ, ὑποθέτω ὅτι ἔθεσε τὸ ζήτημα καθαρῶς: δείξατέ μοι τὴν διέξοδον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ μετέπειτα. Ἡ δὲ πτῶσις τοῦ Ὑπουργείου ἦτο ἄμεσος καὶ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀποτυχίας τῆς πολιτικῆς του.

Εἶχον συμμαχίας, λέγει ὁ κ. Κουμουνδοῦρος· ἀλλ' αἱ συμμαχίαι, Κύριοι, εἶναι πάντοτε ὠφέλιμοι, δύνανται δὲ νὰ μὴ ἔχωσι τέλος ; Εἶχον συμμαχίας καὶ ἡτοίμαζα τὸ ἀνάλογόν μου, σᾶς εἶπεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, (διότι δὲν θέλω κάμει χρῆσιν λόγου μὴ ῥηθέντος εἰς τὸ λεπτὸν τοῦτο ζήτημα).

Ἡτοίμαζες τὸ ἀνάλογόν σου, ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὸ ἀνάλογον τοῦτο; Ἐὰν εἰς τὸ 1869 δὲν εἴχομεν παρὰ μόνον στόλον μὲ 80 πυροβόλα πῶς ἠδυνάμεθα νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὰς συμμαχίας, τῶν ὁποίων τὸ τέλος ἦτο τὸν Μάρτιον τοῦ 1868; Ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Κουμουνδούρου δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ τὸν Μάρτιον τοῦ 1868 εἰμὴ ὅσα εἶχε τὴν ἡμέραν τῆς πτώσεώς της. Τί εἶχε δὲ τὴν ἡμέραν τῆς πτώσεώς της; μηδέν· 30,000 στρατὸν, εἶπεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος· ποῦ εἶναι αἱ 30,000;

Συνεζήτησα ἄλλοτε τὸ στρατιωτικὸν ζήτημα εἰς τὴν παρελθοῦσαν Βουλήν*, ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ὅσοι ἦσαν συνάδελφοι ἐνθυμοῦνται τὴν ἔκτασιν τῆς συζητήσεως. Ἡ Ἑλλὰς ἀνέκαθεν, ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μακαρίτου Ὄθωνος, ἔσφαλε θανάσιμον ἁμάρτημα νὰ μὴ ἐκλέξῃ σύστημα πολλαπλασιάζον ἐν καιρῷ πολέμου τὸν στρατὸν τῆς εἰρήνης κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἐξετάζω ποῖοι πταίουν· ἔρχομαι μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε· τότε δὲν εἶχε παρὰ ἓν μόνον μέσον ἡ Ἑλλὰς νὰ ἑτοιμάσῃ στρατὸν ἐκ τοῦ προχείρου, ἅπως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος εἶπε καὶ ἠννόει νὰ λύσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα· δὲν εἶχε παρὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς ἐθνοφυλακῆς· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο τί ἔπραξεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος; ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο, οὐχὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ ἕνα τοιοῦτον μέτρον, ἀλλὰ νὰ καταστρέψῃ· ἀνέθεσε διὰ νόμου τὴν στολὴν καὶ τὸν ὁπλισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς εἰς βάρος τοῦ ἐθνοφύλακος, διώρισε δὲ προγυμναστὰς τῆς ἀνυπάρκτου ἐθνοφυλακῆς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἀγῶνος, τοὺς μὴ γινώσκοντας τὰ γυμνάσια τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι δύο τὴν στιγμὴν ταύτην· ἕνα ἀξιότιμον συμπολίτην μου, ἀξιωματικὸν κάλλιστον καθ' ὅλα τὰ ἄλλα καὶ δικαίως φέροντα τὸν βαθμὸν, τὸν κ. Μάνεσην· τὸν διώρισαν προγυμναστὴν τῆς ἀνυπάρκτου ἐθνοφυλακῆς Τριχωνίας, ἐνῷ δὲν ἐγύμνασε ποτὲ στρατιώτην ὡς ἀνήκων εἰς τὰ ἄλλοτε ἐλαφρὰ σώματα· διώρισαν προγυμναστὴν ἀνώτερον τῆς ἐθνοφυλακῆς Μεσολογγίου τὸν συνταγματάρχην Σκυλοδῆμον, τὸν ὁποῖον ὅλοι γνωρίζετε, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐγύμνασε ποτὲ, ὡς ἀξιωματικὸς τῆς φάλαγγος, στρατιώτην, καὶ εἰς ὅλας τὰς πόλεις διωρίσθησαν τοιοῦτοι, ἐκτὸς δύο μόνον, τοῦ κ. Καπετανάκη καὶ ἑτέρου τινὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἄλλως τε, Κύριοι, γνωρίζετε ὅτι οὐδεμία ὤθησις ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ προχείρου προσπαθοῦντος νὰ διεγείρῃ καὶ λύσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα εἰς τὴν ἐθνοφυλακήν· οὔτε κατάλογοι ὑπάρχουσιν, οὔτε στελέχη, οὔτε γυμνάσια κἂν ἐγένοντο.

Ἔπλασαν ὅμως εἰς τὸ χαρτὶ ἑτέραν τινὰ δύναμιν. Εἶπον ὅτι θὰ σχηματίσωσιν ἔκτακτον στρατιὰν ἐν μέρει ἐξ ἐθελοντῶν καὶ ἐν μέρει ἐξ ἀπο-

---

* Ἰδὲ σελ. 261—264.

στρατευσαμένων. Πρώτην φορὰν ἤκουσα ὅτι δύναται νὰ σχηματισθῇ ἔκτακτος στρατιὰ ὑπὸ ἐθελοντῶν· οἱ ἐθελονταὶ εἶναι πολῖται, καὶ πολίτας δύνανται νὰ πάρουν ὅσους θέλουν· ἔκτακτος στρατιὰ λέγεται ἐκείνη, ἥτις εἰς δεδομένην στιγμὴν δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ τακτικῷ στρατῷ, ἐνῷ δὲν εἶναι εἰς τὰς τάξεις του ἐν καιρῷ εἰρήνης· ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοιούτου εἴδους, ἠδύναντο νὰ γράψωσιν 100,000, ἵνα μὴ εἴπω περισσοτέρας. Περιπλέον ἡ ἔκτακτος στρατιὰ θὰ συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν ἀποστράτων ἀπὸ τὰ 1833. Ὠνειρεύθητε χίμαιραν μεγαλειτέραν; Ὅταν ἤμεθα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1866, ἐκάμαμεν ὑπολογισμὸν περὶ τῶν ἐφέδρων, πόσους ἠδυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν, καὶ ποιήσαντες ὅλας τὰς ἀφαιρέσεις τὰς φυσικάς, εὕρομεν ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ συγκεντρώσωμεν 800 ἄνδρας. Ἦλθον οἱ ἄνδρες τῆς μεγάλης ἰδέας, καὶ ἐνόμιζον ὅτι διὰ νόμου πλάττονται οἱ στρατοί, καὶ εἶπον ὅτι δὲν δυνάμεθα κατὰ τὸν ὑπάρχοντα νόμον νὰ ἔχωμεν εἰμὴ 800 ἄνδρας, ὅθεν νομοθετήσατε ὅπως πάντες οἱ ἀφυπηρετήσαντες ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλείου συνέλθωσιν εἰς ἔκτακτον στρατιάν. Αὐτὸς εἶναι ὁ στρατὸς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐν σχεδίῳ, ὅτε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867 ἀπεπέμφθησαν· ὥστε ἡμεῖς αὐτοί, Κύριοι, θέτομεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔθεσεν ὁ κ. Λομβάρδος χθές, καὶ τοὺς ἐρωτῶμεν: διατί ἐπέσατε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἐνῷ ἦσθε πανίσχυροι;

Πρέπει νὰ μᾶς εἴπητε διὰ τί ἐπέσατε, διότι δὲν πίπτουν αἱ κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζονται κοινοβουλευτικῶς. Αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα, τοῦ ὁποίου ὅμως σᾶς ἔδωκα τὴν λύσιν. Σᾶς ἀπέδειξα ὅτι ἔπεσαν ἐν τῇ διπλωματίᾳ ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοὐλάχιστον καὶ ὅτι ἔπεσαν καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἂν οὐδόλως παρεσκεύασαν· καὶ δι' ἀμφότερα δὲν ἐδύναντο νὰ μένωσιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Ὁ βασιλεὺς ἄριστα ποιῶν ἔπραξεν ὅ,τι ἔπραξε, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Ἐνδεχόμενον νὰ εὑρέθησαν ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι νὰ εἶπον: Μεγαλειότατε, ἡμεῖς δὲν φεύγομεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἣν ἐπροκηρύξαμεν· ὑπεσχέθημεν νὰ λύσωμεν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ θὰ τὸ λύσωμεν· ἡ προθεσμία εἶναι μετ' οὐ πολύ. Οἱ βασιλεῖς ὅμως δὲν ἐκθέτουσι τὰ ἔθνη εἰς τοιούτους κινδύνους, οὔτε ἐπιτρέπουσιν νὰ ἀνέρχωνται μέχρι τῶν κυβερνήσεων τοιαῦται ἰδέαι καὶ τοιοῦτοι συλλογισμοί.

Ἐπεθύμουν, Κύριοι, νὰ δώσω καί τινας ἄλλας ἐξηγήσεις, ἀφορώσας τὰς αἰτίας, δι' ἃς προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῷ 1869 μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου σήμερον Πρωθυπουργοῦ, δὲν ἤθελον νὰ ὑπογράψω εἰς τὸ πρωτόκολλον. Ἀλλὰ ἐλπίζω πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀπαντήσεως νὰ μοὶ δοθῇ καιρὸς πρὸς τοῦτο, διότι ὁμολογῶ ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξακολουθήσω· ἄλλως τε δὲ δὲν εἶναι καί τις ζημία, ἐὰν τὸ παραλείψω.

XXIX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ἄρθρου: «Ἀπόδοσις κεφαλαίων ὁδοποιΐας» λαβὼν τὸν λόγον ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Θ' ἀπασχολήσω τὴν Βουλὴν περὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ὅτι εἶναι γενικοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι συμφέροντος ἐπαρχιακοῦ καί, οὕτως εἰπεῖν, ἀφορᾷ τὴν εἰδικωτέραν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει ἐν τῇ γενικῇ ἐντολῇ τοῦ ἀντιπροσωπεύειν τὸ ἔθνος· διότι ἡ ὁδοποιΐα, ὄχι μόνον προάγει τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐξασφαλίζει τὴν τάξιν, ἀλλὰ συγχρόνως χρησιμεύει εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, καὶ ἑπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ δημοσίου.

Ὅταν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐκπληρῶν τὴν διάταξιν τοῦ νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν κατ' ἔτος ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ἀπολογισμὸς τῆς διαχειρίσεως τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τὸν ἀπολογισμὸν τοῦτον, ἐσύστησε συγχρόνως εἰς τοὺς βουλευτὰς νὰ σπουδάσωσιν αὐτόν, καὶ νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου.

Συνώδευσε δὲ τὴν εἰσαγωγικὴν ταύτην ὁμιλίαν του μέ τινας παρατηρήσεις ἀφορώσας τὸ παρελθόν, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ νόμος παρεσκευάσθη καὶ κατηρτίσθη. Ὅθεν πρὶν φθάσω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀπολογισμοῦ θέλω

εἴπεῖ ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός, ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ νόμου, καὶ τοῦτο, διότι ἴσως ἀφῆκε νὰ πέσῃ μικρά τις εὐθύνη καὶ ἐπ' ἐμὲ διὰ τὰς ἀτελείας, αἱ ὁποῖαι τυχὸν κατὰ τὴν γνώμην του ὑπάρχουσιν εἰς τὸν νόμον.

Ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς εἶπεν, ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Μεσσήνης κ. Κουμουνδοῦρος μὴ δυνηθεὶς νὰ καταστήσῃ νόμον τὸ νομοσχέδιον τοῦ 1865 περὶ ὁδοποιίας καὶ εἰσαγαγὼν νέον νομοσχέδιον κατὰ τὸ 1867, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἀντιπολιτεύσεως τοῦ 1865, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ νόμος ὁ σημερινὸς εἶναι ἀτελής. Ὑποθέτω ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, πρωθυπουργὸς τῷ 1867, εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ τὸν νόμον ἐντελέστερον, ὑποθετω ὅτι δὲν ἠγνόει ὁποῖα ἤθελον εἶσθαι τ' ἀποτελέσματα, ὑποθέτω, ὅτι δὲν τὸν ἔκαμεν ἐντελέστερον, διότι ἔκτακτοι περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν τῷ ἐπέτρεπον τὰ μέσα· δὲν εἶναι ὅμως διόλου ἀληθὲς ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ 1865 περιεῖχον τὸ σπέρμα τῆς ἀποτυχίας τοῦ νόμου τοῦ 1867. Τὸν νόμον ἐκεῖνον ἐπολέμησα ἐγὼ*, ὁλόκληρος δηλ. ἡ ἀντιπολίτευσις, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ ὡς ὀργάνου αὐτῆς, τὸν ἐπολέμησε διὰ διαφόρους λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλάβωμεν. Ἀλλὰ δὲν ἐπολέμησα μόνον τὸν νόμον· ἐξέφρασα καὶ γνώμην, καὶ ἡ γνώμη μου συνίστατο εἰς τὸ ἑξῆς : Νὰ χωρισθῇ ἡ ἐθνικὴ ὁδοποιία ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικήν, καὶ ἡ μὲν ἐθνικὴ νὰ προβλέπηται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ νὰ εὕρῃ τροφὴν καὶ ν' ἀναπτυχθῇ κατὰ τὸ σύστημα τῆς Ἑπτανήσου. Εἶπον τότε, ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου πρέπει νὰ ἔχῃ τοῦτο τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα· ὅ,τι ἀπαντᾶται εἰς τὸ ἓν κράτος νομοθετημένον ἢ εἰθισμένον, ὅπερ ἐγκρίνεται ὡς εὐδοκιμῆσαν, νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Καὶ τῳόντι μὲ ἄπειρον εὐχαρίστησιν παρετήρησα, σπουδάζων τοὺς νόμους τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς πλῆρες ἐπαρχιακὸν σύστημα. Ἐν Ἑλλάδι, ὅπου εἰσήχθησαν οἱ νόμοι κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Εὐρωπαίων, ἡ σωτήριος αὕτη ἀρχή, τοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ κράτει ἐπαρχία, νὰ ὑπάρχῃ ζῶσα, κινουμένη, προαγομένη ἐπαρχία, εἰσήχθη εἰς τοὺς νόμους μας, ἀλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογήν, γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἐλησμονήθη· καὶ ἐνῶ ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς νόμους μας πλήρη ἐπαρχιακὴν διοίκησιν, δὲν τὴν ἔχομεν εἰς τὰ πράγματα. Κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν, ἡ ἐπαρχία ἔχει προϋπολογισμὸν χωριστὸν τοῦ δήμου καὶ τοῦ κράτους. Προϋπολογισμὸς θὰ εἴπῃ ἔσοδα καὶ ἔξοδα, θὰ εἴπῃ ἐνέργεια, ζωή. Τοῦτο, Κύριοι, τὸ ὁποῖον ἐνομοθετήθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, δὲν ἐξετελέσθη ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχεν. Ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχε πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις· καὶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις, εἶχε καθιερωθῇ διὰ νόμου ὅτι τὸ

* Ἴδε Λόγον XVII σελ. 177—191.

ἐν ἕβδομον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας, τὰ ὁποῖα ἑκάστη ἔδιδεν εἰς τὴν Ἰόνιον πολιτείαν, θέλει ἐξοδεύεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς ἀνάγκας. Τοῦτο ἐσύστησα εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1865. Διὰ τὴν ὁδοποιίαν, εἶπον, ὁ προϋπολογισμὸς ὁ γενικὸς τοῦ κράτους πρέπει νὰ προβλέπῃ περὶ τῆς γενικῆς ὁδοποιίας κατὰ ξηρὰν καὶ τῆς συγκοινωνίας κατὰ θάλασσαν, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ καὶ δημοτικὴ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὴν γενικὴν διαχείρισιν, διότι ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα ὅτι οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται διὰ τὰς ἐπαρχίας, νὰ καθιερωθῇ δὲ ὅτι ἑκάστη ἐπαρχία ἐν ποσοστὸν ἐκ τῶν ὅσα εἰσάγει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον νὰ τὸ κρατῇ διὰ τὴν ὁδοποιίαν. Τοιουτοτρόπως, Κύριοι, ἐλύοντο καὶ πολλαὶ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι ἄνευ τοῦ συστήματος τούτου δὲν ἠδύναντο ν' ἀρθῶσιν· ἀπενέμετο δὲ πλήρης δικαιοσύνη, διότι ἐὰν μία ἐπαρχία πολλὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ κράτος, ἤθελε καὶ περισσότερα κρατεῖ παρὰ μία ἄλλην μικροτέραν, ἡ ὁποία εἰσάγει ὀλιγώτερα, διὰ τὴν ὁδοποιίαν αὐτῆς.

Μὴ παραξενεύεσθε δέ, διότι εἶμαι τοσούτων στενῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι ἐμφοροῦμαι ὑπὸ τόσου ἐπαρχιακοῦ πνεύματος. Ἐζήτησα τὴν συγγνώμην ταύτην τότε παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ διότι δεικνύω τοσοῦτον ἐπαρχιακὸν πνεῦμα. Εὕρισκον δ' ἐν τῇ συνειδήσει μου συγγνώμην διὰ τοῦτο, πρῶτον μὲν διὰ τὴν μεγάλην ἀμέλειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν αἱ κεντρικαὶ κυβερνήσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ δεύτερον, διότι παρετήρησα ὅτι εἰς τὰ πλέον πεπολιτισμένα ἔθνη ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ἐπαρχιακὸν πνεῦμα, ὅταν πρόκηται περὶ ὁδοποιίας. Οἱ νόμοι τῆς Γαλλίας βρίθουσι τοιούτων διατάξεων, ὀζουσῶν τοιούτου πνεύματος ἐπαρχιακοῦ· μόνον κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὠφελεῖται μία ἐπαρχία ἐκ μιᾶς ὁδοῦ, μόνον κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο καὶ συνεισφέρει καὶ ἀποφασίζει περὶ τῆς ὁδοποιίας· καὶ ὅταν ὁδὸς χρησιμεύουσα ἄλλοτε εἰς γενικὸν σκοπὸν ἤθελε καταργηθῇ καὶ ἤθελε μεταβληθῇ εἰς ἐπαρχιακήν, συνεπλήρουν αἱ ἐπαρχίαι ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ τῆς ὠφελείας αὐτῶν διὰ τὴν ἐπισκευήν, διατήρησιν ἢ ἐξακολούθησίν της.

Αὐταὶ ἦσαν, Κύριοι, αἱ ἰδέαι αἱ ὁποῖαι ὑπεστηρίχθησαν κατὰ τὸ 1865· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὴς ἡ ἰδέα τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1867 προσεπάθησε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτάς, διότι τῳόντι ὁ νόμος τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε τῷ 1867 δὲν διέλαβε μὲν ὅτι ποσοστὸν ἐξ ὅλων τῶν εἰσοδημάτων ἑκάστης ἐπαρχίας θέλει κρατεῖσθαι διὰ τὴν ὁδοποιίαν αὐτῆς, οὔτε ἀφῆκε τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιίαν εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἀλλὰ ῥητῶς καὶ ὡρισμένως ἐκανόνισεν ὅτι τοσοῦτον ποσοστὸν ἐκ τῶν δεκάτων καὶ τοῦ φόρου τῶν ζώων θέλει χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν ὁδοποιίαν. Ἡ ἰδέα λοιπὸν εἶναι ἡ αὐτή· ἴσως δὲν εἶναι πλήρης, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ὑπῆρξαν αἱ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἐπίεζον τὴν Κυβέρνησιν.

Μεταβαίνω ἤδη, Κύριοι εἰς τὸ κύριον θέμα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας. Δὲν ἤθελον δὲ σᾶς ἀπασχολήσει προκειμένου περὶ συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τοῦτο, ἐὰν ὑπῆρχεν ἄλλη περίστασις διὰ νὰ κάμωμεν λόγον, καὶ ἐὰν τὸ θέμα δὲν εἶχε τοσαύτην ἀξίαν, ὡς προεῖπον, καὶ ἂν, ἂς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ εἴπω, ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως δὲν ἦτο πολύς.

Ἐν τῇ ἐκθέσει τῇ συνοδευούσῃ τὸν ἀπολογισμὸν ὁ κ. Ὑπουργὸς μᾶς διαβεβαιοῖ περὶ ἑνὸς πράγματος περιέχοντος τοὺς κινδύνους. Μᾶς διαβεβαιοῖ ὅτι εὗρεν ὁδοὺς τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας, ὄχι τῆς ἐπαρχιακῆς, πρὸ χρόνων πολλῶν ἀρξαμένας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐτελείωσαν ἀκόμη, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦσι μετὰ δραστηριότητος νὰ κατασκευάζωνται, καὶ ὅτι ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τοὺς πόρους τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιΐας, διότι τὰ χρήματα τῆς ἐθνικῆς ἐτελείωσαν. Μὲ φοβίζει, Κύριοι, εἰς ἄκρον αὐτὴ ἡ πρᾶξις διὰ δύο λόγους· πρῶτον διότι παρετήρησα, ὅτι ὁσάκις τοῦτο ἔγεινεν εἰς ἄλλην περίστασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων θεσμῶν, ἔγεινεν ἀνεπιστρεπτεί· δεύτερον δέ, διότι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους εἶναι τοιαύτη ὥστε, ἐὰν τὴν σήμερον, ὁπότε εἶναι νωπὰ ἀκόμη καὶ εἰς χεῖράς μας εὑρίσκονται τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα συνωμολογήσαμεν, δὲν ἤμεθα εἰς κατάστασιν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας, πῶς θὰ δυνηθῶμεν μεθαύριον, κατὰ τοὺς ἑπομένους χρόνους, καθ' οὓς δάνεια μὲν οὔτε ἡ διάθεσις ἐλπίζω θέλει ὑπάρχει νὰ δανειζώμεθα, οὔτε θὰ εὑρίσκωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τόκους μετὰ δυσκολίας θὰ πληρόνωμεν, πῶς εἶναι δυνατόν, λέγω, νὰ μοὶ μείνῃ ἡ ἐλπίς, ὅτι τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιΐας ἀφαιρούμενα τὴν σήμερον, τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ παρεπόμενον ἔτος, ἐπὶ ἕν, δύο, τρία ἔτη θὰ σταθῇ δυνατὸν ἔπειτα ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς δήμους, ἀφοῦ συμποσωθῶσιν εἰς δύο, τρία, τέσσαρα ἑκατομμύρια; Ἐκτὸς δὲ τούτου, τί μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία ἡ ἰδική μας, τῆς διοικήσεώς μας; Συνεστήθη ἐν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσι, τῶν ὁποίων δὲν ἔχω πρόχειρον τὴν ἀνάμνησιν τὴν στιγμὴν ταύτην, τὰ ὁποῖα ἐμφαίνουσιν, ὅτι ὁσάκις χρήματα καὶ πόροι πρὸς εἰδικὸν σκοπὸν διωρισμένα ἀφῃρέθησαν, ἔστω καὶ προσωρινῶς, δὲν ἀπεδόθησαν πλέον, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἀπέτυχε. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσω, Κύριοι, πλέον συγκεκριμένως, σᾶς λέγω, ὅτι τὰ εἰσπραχθέντα τῷ 1867 καὶ 1868, καίτοι ὁ νόμος περὶ ὁδοποιΐας εἰς τὰ 1867 ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἰούνιον, ἀναβαίνουσι διὰ τὴν ὁδοποιΐαν τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν εἰς ἓν ἑκατομμύριον· μετὰ ἓν ἔτος, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1870, θὰ ἦναι δύο ἑκατομμύρια. Πότε θὰ δυνηθῇ τὸ κράτος ν' ἀποδώσῃ δύο ἑκατομμύρια; Βλέπετε πόσον στενοὺς προϋπολογισμοὺς συντάτ-

τομεν! Θέλομεν ν' ἀποφασίσωμεν 50 χιλιάδας, 100 χιλιάδας δι' ἔξοδα ἀναπόφευκτα, ὡς ὅταν πρὸ μικροῦ ἐπρόκειτο περὶ πληρωμῆς ὀφειλομένης, καὶ ἐδιστάζομεν νὰ τὸ ἀποφασίσωμεν, διότι ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι στενός. Καὶ θὰ ἤμεθα εὐτυχεῖς, ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς ἦτο τοσοῦτον στενὸς ὅσον εἶναι εἰς τὸ χαρτί· οἱ πάντες ὅμως γνωρίζετε, ὅτι μεταξὺ τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς κλείσεως τῆς χρήσεως παρουσιάζονται πιστώσεις, ἕν, ἑνήμισυ, δύο ἑκατομμύρια συνήθως· ἔχομεν προϋπολογισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀφίνουσιν ἔλλειμμα καὶ θὰ ἀφήσωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον· καὶ τὸ 1870 θὰ ἔχῃ ἔλλειμμα καὶ τὸ 1869 θὰ ἔχῃ· ἀλλ' ὅταν, Κύριοι, τοιαύτη θὰ ἦναι ἡ κατάστασις τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἠμπορεῖ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι, λαμβάνων τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ τῆς δημοτικῆς ὁδοποιΐας, τὰ λαμβάνει προσωρινῶς καὶ θέλει τὰ ἐπιστρέψει; Οὔτε ἐὰν εἶχέ τις τὴν καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τῶν καθημένων εἰς τὰς ἕδρας τῶν ὑπουργῶν ἤρκει τοῦτο, διότι ἀπῃτεῖτο νὰ γείνῃ καὶ ψήφισμα περὶ διαιωνίσεώς αὐτῶν. Ἠμπορεῖ ἐκεῖνος, ὅστις βάλλει τὴν χεῖρα ἐπὶ τοιούτων πόρων, νὰ ἔχῃ τὴν καλλιτέραν διάθεσιν, διότι ἴσως εἶναι καὶ πρῶτος, ὅστις ἐπέφερε αὐτὴν τὴν πληγήν, ν' ἀποδώσῃ τὰ χρήματα, ἀλλὰ θὰ ἦναι ὁ αὐτός; Ἰδοὺ Κύριοι, πῶς τόσον εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ καταστραφῇ ἓν ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον χαίρομεν πάντες, καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν διετέλουν πρὶν αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ δῆμοι, συνεισφέροντες καὶ φορολογούμενοι χωρὶς ν' ἀπολαμβάνωσι ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως τὰ ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖα, διότι ἐπιούσιος ἄρτος εἶναι ἡ ὁδοποιΐα.

Ἀλλὰ ὁ νόμος εἶναι ἀτελής, μᾶς λέγει ὁ Ὑπουργός, ὁ νόμος δὲν παρέχει ἔσοδα τοιαῦτα, ὥστε αὐταὶ αἱ ἐλπίδες νὰ πραγματοποιηθῶσι! Καὶ τί βλάπτει τοῦτο; διατί ἡμεῖς ἐδῶ συνεδριάζομεν ἐπὶ ἓξ μῆνας; εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τὸν μεταρρυθμίσωμεν· ἐὰν ὁ νομοθέτης δὲν ἔκαμεν ὀρθοὺς ὑπολογισμούς, νὰ καταστραφῇ ὁ νόμος; Τοῦτο εἶναι εἷς λόγος μόνον διὰ νὰ διορθωθῇ· ὑπάρχουσι δῆμοι, μᾶς λέγουν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ διάστημα τοῦ 1867 καὶ 1868 ἀπήλαυσαν χιλιάδας δραχμῶν ἐκ τοῦ νόμου τούτου μόνον· ὑπάρχουν ἐπαρχίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπήλαυσαν 10,000 καὶ 5,000· τί νὰ τὰ κάμωμεν αὐτὰ τὰ χρήματα; Αὐτὰ μᾶς λέγει ἡ ἔκθεσις πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀφαιρέσεως. Εἶναι λόγος αὐτὸς ἵνα καταστραφῇ τὸ ἔργον; Ἐπιθυμῶ νὰ λαλήσω ἔτι πλέον συγκεκριμένως, καὶ σᾶς παρακαλῶ ν' ἀκούσητε τὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου τούτου τῶν ἐπαρχιῶν. Θέλω σᾶς ἀναγνώσει τοὺς ἀριθμοὺς διὰ νὰ σᾶς θέσω εἰς θέσιν νὰ κρίνητε οἱ ἴδιοι ἐὰν ὁ νόμος ἀπέτυχε ἐπὶ τοσοῦτον, ὅπως κατηργήθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τοῦ 1867, ὥστε νὰ παρίδῃ τις αὐτὴν τὴν ἀρχίρεσιν τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀττικῆς μετὰ τῶν δήμων της εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου 1868 35,000.

τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 70,000 δραχμάς.—Ἡ Μεγαρὶς εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1868, δραχ. 8,000· εἰς τὸ τέλος τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 16,000.—Ἡ Αἴγινα εἶχε 1,300· θὰ ἔχῃ 2,600. Αἱ Θῆβαι εἶχον 38,200· θὰ ἔχουν 77,000.—Ἡ Λεβαδεία εἶχεν 28,000· θὰ ἔχῃ 56,000. —Ἡ Χαλκὶς εἶχεν 27,000· θὰ ἔχῃ 54000.—Τὸ Ξηροχώριον εἶχε 15, 000· θὰ ἔχῃ 30,000.—Ἡ Καρυστία εἶχε 24,500· θὰ ἔχῃ 49,000.—Ἡ Σκόπελος εἶχε 3,5500· θὰ ἔχῃ 7,000.—Ἡ Φθιῶτις εἶχε 45,000· θὰ ἔχῃ 90,000.—Ἡ Δωρὶς εἶχε 12,000· θὰ ἔχῃ 24,000.—Ἡ Παρνασσὶς εἶχε 14, 500· θὰ ἔχῃ 29,000.—Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε 23,700· θὰ ἔχῃ 47,400, καὶ καθ' ἑξῆς. Δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴδομεν ποτὲ σχεδὸν οὔτε λεπτὸν δι' αὐτὰ τὰ ἔργα, εἶναι πολύ, ἐγὼ τοὐλάχιστον αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι μία ἐκδούλευσις μεγάλη ἂν δυνηθῶ νὰ εἴπω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου ὅτι συνέτρεξα ὡς βουλευτής, ὥστε μετὰ ἓν ἔτος νὰ ἔχῃ 50,000 δραχμάς, ἀφοῦ δὲν ἐδαπανήθη ποτὲ δι' αὐτὸν τὸν τόπον οὔτε λεπτόν.

Ἀλλὰ στοχασθῆτε, Κύριοι, ὁποῖον εἶναι τὸ καθῆκόν μου, ὅταν βλέπω ὅτι αὐτὰς τὰς 50,000 δραχμὰς τὰς ἔχομεν καὶ μᾶς ἀφαιροῦνται ἀνεπιστρεπτεί, ὡς σᾶς προεῖπον! Στοχασθῆτε ὁποία εἶναι ἡ θέσις καὶ ἡ ἀγανάκτησίς μου· εἶχε δικαίωμα ἡ ἐπαρχία νὰ μοὶ εἴπῃ: Κύριε, μεταξὺ τῶν ἄλλων συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προστατεύσῃς, ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ τοῦτο τὸ πρώτιστον.

Ἀλλ' ἔχει ὁ νόμος ἀτελείας· λοιπὸν νὰ τὰς θεραπεύσωμεν. Πρόκειται ὅμως ν' ἀπευθύνω μίαν ἐρώτησιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν ἐρώτησιν ταύτην: Πῶς ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν συνείδησίν της ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουν ὁδοὶ ἐν τῷ γίνεσθαι, ὁδοὶ ἐθνικαί, ἐπειδὴ οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας εἶχον ἐξαντληθῆ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔλαβε τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς. Ὄχι· ἐὰν ἐξηντλήθησαν οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, ἐὰν ἐφοβεῖτο ἀποζημίωσιν ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους τῶν ὁδῶν, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐπισπεύσῃς τὰ ἔργα καὶ ὄχι νὰ τὰ ἀφήσῃς ἡμιτελῆ, ἔπρεπε νὰ σκεφθῇς ἐὰν ὑπάρχωσι νόμιμα μέσα πρὸς ἀποτροπὴν πάντων τούτων. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἓν καὶ μόνον μέσον, καθ' ὃ, ὁσάκις παρουσιάζεται ἔκτακτος ἀνάγκη μὴ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ζητεῖται ἔκτακτος πίστωσις, εἰς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ μέσον ἐδύνασο νὰ προσφύγῃς. Ταῦτό ἐστι διοίκησις, διότι νόμος δὲν ὑπάρχει λέγων ὅτι ὁσάκις δι' ἔκτακτον ἀνάγκην δὲν ὑπάρχει πίστωσις λαμβάνονται χρήματα ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ταμείων, καὶ ἰδιωτικὸν ταμεῖον εἶναι τὸ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων. Θαυμάζω καὶ πάλιν πῶς ἡ Κυβέρνησις, καθ' ἣν στιγμὴν ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην χρημάτων διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ παλαιὰ ἔργα ἡμιτελῆ, σκοπὸς ἀξιόλογος καὶ ἀξιέπαινος, καὶ νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς ἀποζημιώσεις ἕνεκα καθυστερήσεων πρὸς τοὺς ἐργολάβους, θαυμάζω πῶς, σκεπτομένη περὶ νο-

μίμων μέσων, δὲν εὗρε τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον ὁ νόμος χορηγεῖ, τὴν ἔκτακτον πίστωσιν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν δὲν προβλέπει ὁ προϋπολογισμὸς, καὶ πῶς τῇ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ λάβῃ ξένα χρήματα, ἐνῷ εἶχε τοσαῦτα δάνεια; Καὶ νομίζω, Κύριοι, ὅτι τὴν εὐθύνην, ἂν καὶ δὲν ἦναι εὐθύνη, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀναδεχθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ δαπανήσῃ δι' ἐκτάκτου πιστώσεως τ' ἀπαιτηθησόμενα διὰ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν, εἶχεν ὅλον τὸ δικαίωμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὅλον τὸ θάρρος νὰ τὴν ἀναλάβῃ, διότι ἓν τῶν καλλιτέρων ἔργων καὶ ἡ καλλίστη τῶν δαπανῶν, τὰς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ κράτος τὸ Ἑλληνικὸν, εἶναι ἡ τῆς ὁδοποιΐας, ἡ δὲ Βουλὴ ἤθελε τῇ εἰπεῖ: καλῶς ἔπραξες δαπανήσασα ἐκ τῶν δανείων. Ἡμεῖς τῇ ἐνεκρίναμεν προχθὲς ἑκατομμύρια, καὶ ἠθέλομεν τῇ εἰπεῖ ἐὰν ἐπρόκειτο ἔργον τόσον ὠφέλιμον ὅτι κακῶς ἔκαμε νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν ὁδοποιΐαν, μέχρις ὅτου ἐλθοῦσα ἐδῶ ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἔλεγεν εὑρέθην εἰς καλλιτέραν θέσιν νὰ γνωρίσω τὸν νόμον παρ' οἱ συντάξαντες αὐτὸν, καὶ βλέπω ὅτι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἔχει αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ αὐτὰ τὰ προτερήματα; Ἀλλ' ἡ Βουλὴ νὰ ἦναι ἐδῶ, νὰ δίδῃ ὁ νόμος τὰ μέσα διὰ νὰ ἀποτραπῇ πᾶσα ζημία τοῦ δημοσίου, καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ λαμβάνῃ τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιΐας καὶ ν' ἀποφαίνηται ἄνευ ἡμῶν, ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ πρὸς ἄλλον σκοπὸν, ἔπειτα θὰ παύσῃ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ληφθέντα, αὐτὸ δι' ἐμὲ εἶναι ἀκατανόητον.

Ἄπειρον εὐχαρίστησιν ᾐσθάνθην, Κύριοι, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ διάταγμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, καὶ εἶδον μὲ πόσην προσοχὴν καὶ μὲ πόσην λεπτομέρειαν προσεπάθησεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν κατάχρησιν καὶ πᾶσαν παρεκτροπὴν ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Τὸ διάταγμα ἐκεῖνο διαιρεῖ τοὺς πόρους τῆς ὁδοποιΐας σύμφωνα μὲ τὸν νόμον εἰς τρία ταμεῖα, εἰς τὰ ταμεῖα τῆς ἐπαρχιακῆς, τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας· διατάττει δὲ συγχρόνως (ἄρθρ. 7): «Ἀπαγορεύεται, »ἐπὶ προσωπικῇ τῶν ὑπολόγων εὐθύνῃ καὶ ἐπὶ ἀμέσῳ τοῦ παραβάτου ἀ»ποπομπῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πᾶσα χρῆσις τῶν κεφαλαίων μὴ στηριζομένη »εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου καὶ τοῦ παρόντος διατάγματος». Ἐδῶ ἀληθεύει τὸ λεγόμενον *δάσκαλε ποῦ δίδασκες* ὅλοι οἱ κατώτεροι φέρουν βαρεῖαν εὐθύνην, ἂν παρεκτραπῶσιν ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου καὶ τοῦ διατάγματος, πλὴν τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἀποπέμπονται τῆς ὑπηρεσίας!

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ σύγχυσις τὸ ἄρθρον 10 διατάττει ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ ἐντελλόμενοι τὴν πληρωμὴν διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς καὶ δημοτικὰς ὁδοὺς, ἄλλοι δὲ διὰ τὰς ἐθνικὰς, ἄλλοι οἱ διατάκται, ἄλλοι οἱ διαχειρισταί... «Προκειμένου περὶ δαπάνης, ἀναγομένης εἰς τὸ Α'. μέρος, ἡ πληρωμὴ ἐντέλλεται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ κατὰ τὰς ἐν κεφ. δ'.

διατάξεις περὶ καθηκόντων τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς· προκειμένου δὲ περὶ δαπανῶν τοῦ Β'. καὶ Γ'. μέρους, αἱ πληρωμαὶ ἐντέλλονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου ἁρμοδίων ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, τηρουμένων τῶν περὶ δημοσίων ἔργων διατεταγμένων· τὰ ἐντάλματα πρὸς πληρωμὴν ἐκδίδονται εἰς βάρος τῶν ἁρμοδίων ἐπαρχιακῶν ταμιῶν, ἡ δὲ κατὰ τὸ ἄρθρον 155 καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ εὐθύνη τῶν ταμιῶν ἐπεκτείνεται εἰς αὐτοὺς καὶ ὡς πρὸς τὰς τοῦ ταμείου τῆς ὁδοποιΐας».

Μία δὲ τῶν ποινῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ταμίας, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὀφείλουσι νὰ πληρώσωσι τὰ παρὰ τὸν νόμον πληρωθέντα. "Αρθρον 11: «Ὁσάκις ἡ πληρωμὴ πρόκειται νὰ γείνῃ ἐκ τῶν παρὰ τῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένων κεφαλαίων τῆς ὁδοποιΐας, τοῦτο μνημονεύεται ῥητῶς ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπισυνάπτεται ἀπαραιτήτως καὶ ἐπιταγὴ πρὸς πληρωμὴν εἰς βάρος τῆς Τραπέζης ἢ τοῦ ὑποκαταστήματος αὐτῆς.—Ὁ ταμίας *ἀφοῦ βεβαιωθῇ ὅτι τὰ δικαιολογητικὰ τῆς δαπάνης εἶναι πλήρη καὶ κατὰ τὸν νόμον συντεταγμένα*, ταῦτα μὲν μετὰ τοῦ ἐντάλματος, προσηκόντως ἐξωφλημένου, κρατεῖ παρ' ἑαυτῷ, εἰς δὲ τὸν δικαιοῦχον παραδίδει τὴν ἐπιταγὴν, θεωρημένην καὶ προσυπογεγραμμένην παρ' αὐτοῦ.—*"Ανευ τῆς τοιαύτης τοῦ ταμίου θεωρήσεως καὶ ὑπογραφῆς δὲν δύναται νὰ γείνῃ δεκτὴ ἀπὸ τὴν Τράπεζαν πρὸς ἐξαργύρωσιν*».

"Αρθρον 12: «Τὰ παρὰ τῶν, κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου, ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν ἐκδιδόμενα ἐντάλματα διὰ δαπάνας ἀναγομένας εἰς τὸ Β'. καὶ Γ'. μέρος (ἄρθρ. 8) στηρίζονται πάντοτε εἰς γνωστοποιήσεις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν διὰ λογαριασμὸν ἑκάστης κατηγορίας ὑπαρχόντων διαθεσίμων κεφαλαίων. Αἱ ἀνωτέρω γνωστοποιήσεις κοινοποιοῦνται συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς ἁρμοδίους ἐπαρχιακοὺς ταμίας· χρησιμεύουσιν εἰς αὐτοὺς ὡς πιστώσεις, *πέραν τῶν ὁποίων δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι πληρωμὰς ἐνταλμάτων, ὑποκείμενοι διὰ πᾶσαν ὑπέρβασιν εἰς τὰς συνεπείας, τὰς προβλεπομένας ἀπὸ τὸν νόμον περὶ δημοσίου λογιστικοῦ*».

"Αν δὲ, Κύριοι, ῥίψητε ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 14, ὅπερ εἶναι μακρὸν, καὶ τὸ ὁποῖον συνιστᾷ ἐπιτροπὴν ἰδιαιτέραν, δηλαδὴ ἀρχὴν ἰδιαιτέραν, ἐφορεύουσαν τὰ τῆς ὁδοποιΐας, θέλετε ἀπαντήσει ἐκεῖ ὅτι τῆς ἐπιβάλλονται ἄπειρα καθήκοντα ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ διατάγματος, δηλαδὴ νὰ κρατῇ 5 ἢ 6 βιβλία, ἵνα γίνηται ὁ ἔλεγχος πλήρης καὶ ἵνα μὴ ὑπάρξῃ σύγχυσις. Τοιαύτην προσοχὴν ἔδωκεν ὁ νόμος, ἔκτακτον προσοχὴν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ταμείου τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ ἑνὸς ταμείου ἀπὸ τὸ ἄλλο! Ἵνα δὲ ἐννοήσῃ τις τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ νόμος εἰς τὸν θεσμὸν τοῦτον, ἂς συλλογισθῇ ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν θεσμὸν ἐξαιρετικῶς ἐπρονόησεν ὁ νομοθέτης νὰ γίνηται κατ' ἔτος ἀπολογισμὸς, ὅστις νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν Βουλὴν, ἵνα μανθάνωσιν

οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν λεπτομερῶς τί εἰσεπράχθη, τί ἐδαπανήθη, τί ὑπάρχει, καὶ ποῦ ἐδαπανήθη καὶ ὑπάρχει. Ἐρωτῶ, Κύριοι: συμβιβάζεται μὲ τὴν τοιαύτην πρόνοιαν τοῦ νόμου, μὲ τὰς τοιαύτας ῥήτρας τοῦ νόμου, ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅτι ἐπεθύμει νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς ὁδοὺς, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐκκρεμεῖς, καὶ μὴ ἔχων μέσα ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ἐκ τῆς ἐπαρχιακῆς, καὶ ταῦτα εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τοσαῦτα ὑπῆρχον δάνεια καὶ τοιαύτη χρῆσις αὐτῶν ἐγένετο; Δι' αὐτὸν τὸν λόγον παρακαλῶ τὴν Βουλὴν, ἵνα μεριμνῶσα, περί τε τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον ὁ θεσμὸς οὗτος περικλείει, καθὼς συγχρόνως καὶ περὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ καὶ δημοτικοῦ, τοῦ τοσοῦτον παρημελημένου κατὰ τὸ παρελθὸν, ἀπαγορεύσῃ τὴν περαιτέρω χρῆσιν πρὸς ἄλλον ἢ τὸν νενομισμένον σκοπόν.

Προκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγορεύσεων τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ζαΐμη καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κ. Θ. Δηλιγιάννη ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἔλαβε καὶ ἐκ δευτέρου τὸν λόγον.

Δεν συνειθίζω, νὰ χαρίζω, εἰς καμμίαν Κυβέρνησιν πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἀντιβαίνουν εἰς τὴν συνείδησίν μου. Δὲν εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἐσυγχώρησα εἰς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν τὴν παρεκτροπὴν, ἣν ἔκαμε παραβιάσασα τὸν νόμον καὶ λαβοῦσα ἐξ ἰδιαιτέρου ταμείου χρήματα πρὸς δημοσίαν χρῆσιν ἄνευ νόμου. Ὅσοι πολιτεύονται δημοσίᾳ δὲν ἔχουν ἀνάγκην τοὺς συκοφάντας.

Εἰς τὰ 1867 ὑπῆρχε μία Κυβέρνησις, ἥτις εἶχε πολιτικὴν ἐναντίαν τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευον εἰς τὸ σπουδαιότατον διὰ τὴν Ἑλλάδα ζήτημα, τὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀνεξαρτησίας ἑνὸς δούλου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ νηπιάζομεν ἀκόμη εἰς τὴν πολιτικὴν, ἴσα ἴσα δὲν ἔχω τὸ ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μοὶ ἀπέδωκε, νὰ ἦμαι πολὺ ἀφωσιωμένος εἰς τὰ τέκνα μου· διὰ τοῦτο, ἀκολουθῶν τὴν ἀρχὴν, ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὰς Κυβερνήσεις νὰ ἐφαρμόζωσι τὸ σύστημά των, καὶ ὅτι δὲν ἔπεται ἀναπότρεπτως ὅτι πρέπει νὰ ἦναι σόλοικον πᾶν σύστημα ἐναντίον πρὸς τὸ ἡμέτερον, ἠνέχθην ἐπὶ 8 μῆνας τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1867 συνεδριάζων μετ' αὐτῆς ἐνταῦθα. Μόνον μετὰ τοὺς 9 μῆνας τὴν ἐπολέμησα εἰς πᾶν ὅ,τι ἦτον ἐνάντιον εἰς τὴν συνείδεισίν μου,

Εἰς τὰ 1868 ἔπραξα τὸ αὐτό. Ἐπρόκειτο περὶ μεγάλων συμφερόντων τῆς πατρίδος καὶ ὤφειλον ν' ἀνεχθῶ τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην, διὰ νὰ ἴδω ἂν ἔχῃ σχέδιον καὶ ὁποῖον. Τὴν ἠνέχθην ἐπὶ 8—9 μῆνας, ἀλλὰ κατόπιν τὴν ἐπολέμησα χωρὶς νὰ ὑποχωρήσω εἰς τίποτε, καὶ εἰς ὅ,τι ᾐσθανόμην ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς μου τὴν προσέβαλλα. Τοῦτο ἔπραξα καὶ ἤδη· ἐπὶ 9 μῆνας δὲν εἶπον λέξιν ἐναντίον τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία Κυβέρνησις ἦλθε καὶ αὐτὴ μὲ ἰδέας ἀντιθέτους τῶν ἰδεῶν μου.

στρατευσχμένων. Πρώτην φορὰν ἤκουσα ὅτι δύναται νὰ σχηματισθῇ ἔκτακτος στρατιὰ ὑπὸ ἐθελοντῶν· οἱ ἐθελονταὶ εἶναι πολῖται, καὶ πολίτας δύνανται νὰ πάρουν ὅσους θέλουν· ἔκτακτος στρατιὰ λέγεται ἐκείνη, ἥτις εἰς δεδομένην στιγμὴν δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ τακτικῷ στρατῷ, ἐνῶ δὲν εἶναι εἰς τὰς τάξεις του ἐν καιρῷ εἰρήνης· ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοιούτου εἴδους, ἠδύναντο νὰ γράψωσιν 100,000, ἵνα μὴ εἴπω περισσοτέρας. Περιπλέον ἡ ἔκτακτος στρατιὰ θὰ συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν ἀποστράτων ἀπὸ τὰ 1833. Ὠνειρεύθητε χίμαιραν μεγαλειτέραν; Ὅταν ἤμεθα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1866, ἐκάμαμεν ὑπολογισμὸν περὶ τῶν ἐφέδρων, πόσους ἠδυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν, καὶ ποιήσαντες ὅλας τὰς ἀφαιρέσεις τὰς φυσικὰς, εὕρομεν ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ συγκεντρώσωμεν 800 ἄνδρας. Ἦλθον οἱ ἄνδρες τῆς μεγάλης ἰδέας, καὶ ἐνόμιζον ὅτι διὰ νόμου πλάττονται οἱ στρατοὶ, καὶ εἶπον ὅτι δὲν δυνάμεθα κατὰ τὸν ὑπάρχοντα νόμον νὰ ἔχωμεν εἰμὴ 800 ἄνδρας, ὅθεν νομοθετήσατε ὅπως πάντες οἱ ἀφυπηρετήσαντες ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλείου συνέλθωσιν εἰς ἔκτακτον στρατιάν. Αὐτὸς εἶναι ὁ στρατὸς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐν σχεδίῳ, ὅτε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867 ἀπεπέμφθησαν· ὥστε ἡμεῖς αὐτοὶ, Κύριοι, θέτομεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔθεσεν ὁ κ. Λομβάρδος χθὲς, καὶ τοὺς ἐρωτῶμεν: διατί ἐπέσατε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ ἦσθε πανίσχυροι;

Πρέπει νὰ μᾶς εἴπητε διὰ τί ἐπέσατε, διότι δὲν πίπτουν αἱ κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζονται κοινοβουλευτικῶς. Αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα, τοῦ ὁποίου ὅμως σᾶς ἔδωκα τὴν λύσιν. Σᾶς ἀπέδειξα ὅτι ἔπεσαν ἐν τῇ διπλωματίᾳ ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοὐλάχιστον καὶ ὅτι ἔπεσαν καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἂν οὐδόλως παρεσκεύασαν· καὶ δι' ἀμφότερα δὲν ἐδύναντο νὰ μένωσιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Ὁ βασιλεὺς ἄριστα ποιῶν ἔπραξεν ὅ,τι ἔπραξε, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Ἐνδεχόμενον νὰ εὑρέθησαν ὑπουργοὶ, οἱ ὁποῖοι νὰ εἶπον: Μεγαλειότατε, ἡμεῖς δὲν φεύγομεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἣν ἐπροκηρύξαμεν· ὑπεσχέθημεν νὰ λύσωμεν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ θὰ τὸ λύσωμεν· ἡ προθεσμία εἶναι μετ' οὐ πολύ. Οἱ βασιλεῖς ὅμως δὲν ἐκθέτουσι τὰ ἔθνη εἰς τοιούτους κινδύνους, οὔτε ἐπιτρέπουσιν νὰ ἀνέρχωνται μέχρι τῶν κυβερνήσεων τοιαῦται ἰδέαι καὶ τοιοῦτοι συλλογισμοί.

Ἐπεθύμουν, Κύριοι, νὰ δώσω καί τινας ἄλλας ἐξηγήσεις, ἀφορώσας τὰς αἰτίας, δι' ἃς προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῷ 1869 μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου σήμερον Πρωθυπουργοῦ, δὲν ἤθελον νὰ ὑπογράψω εἰς τὸ πρωτόκολλον. Ἀλλὰ ἐλπίζω πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀπαντήσεως νὰ μοὶ δοθῇ καιρὸς πρὸς τοῦτο, διότι ὁμολογῶ ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξακολουθήσω· ἄλλως τε δὲ δὲν εἶναι καί τις ζημία, ἐὰν τὸ παραλείψω.

XXIX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ἄρθρου: «Ἀπόδοσις κεφαλαίων ὁδοποιΐας» λαβὼν τὸν λόγον ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Θ' ἀπασχολήσω τὴν Βουλὴν περὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ὅτι εἶναι γενικοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι συμφέροντος ἐπαρχιακοῦ καί, οὕτως εἰπεῖν, ἀφορᾷ τὴν εἰδικωτέραν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει ἐν τῇ γενικῇ ἐντολῇ τοῦ ἀντιπροσωπεύειν τὸ ἔθνος· διότι ἡ ὁδοποιία, ὄχι μόνον προάγει τὸν πολιτισμὸν καὶ ἐξασφαλίζει τὴν τάξιν, ἀλλὰ συγχρόνως χρησιμεύει εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, καὶ ἑπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ δημοσίου.

Ὅταν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐκπληρῶν τὴν διάταξιν τοῦ νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν κατ' ἔτος ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ἀπολογισμὸς τῆς διαχειρίσεως τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τὸν ἀπολογισμὸν τοῦτον, ἐσύστησε συγχρόνως εἰς τοὺς βουλευτὰς νὰ σπουδάσωσιν αὐτόν, καὶ νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου.

Συνώδευσε δὲ τὴν εἰσαγωγικὴν ταύτην ὁμιλίαν του μέ τινας παρατηρήσεις ἀφορώσας τὸ παρελθόν, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ νόμος παρεσκευάσθη καὶ κατηρτίσθη. Ὅθεν πρὶν φθάσω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀπολογισμοῦ θέλω

εἰπεῖ ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς, ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ νόμου, καὶ τοῦτο, διότι ἴσως ἀφῆκε νὰ πέσῃ μικρά τις εὐθύνη καὶ ἐπ' ἐμὲ διὰ τὰς ἀτελείας, αἱ ὁποῖαι τυχὸν κατὰ τὴν γνώμην του ὑπάρχουσιν εἰς τὸν νόμον.

Ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς εἶπεν, ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Μεσσήνης κ. Κουμουνδοῦρος μὴ δυνηθεὶς νὰ καταστήσῃ νόμον τὸ νομοσχέδιον τοῦ 1865 περὶ ὁδοποιΐας καὶ εἰσαγαγὼν νέον νομοσχέδιον κατὰ τὸ 1867, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἀντιπολιτεύσεως τοῦ 1865, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ νόμος ὁ σημερινὸς εἶναι ἀτελής. Ὑποθέτω ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, πρωθυπουργὸς τῷ 1867, εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ τὸν νόμον ἐντελέστερον, ὑποθετω ὅτι δὲν ἠγνόει ὁποῖα ἤθελον εἶσθαι τ' ἀποτελέσματα, ὑποθέτω, ὅτι δὲν τὸν ἔκαμεν ἐντελέστερον, διότι ἔκτακτοι περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν τῷ ἐπέτρεπον τὰ μέσα· δὲν εἶναι ὅμως διόλου ἀληθὲς ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ 1865 περιεῖχον τὸ σπέρμα τῆς ἀποτυχίας τοῦ νόμου τοῦ 1867. Τὸν νόμον ἐκεῖνον ἐπολέμησα ἐγὼ*, ὁλόκληρος δηλ. ἡ ἀντιπολίτευσις, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ ὡς ὀργάνου αὐτῆς, τὸν ἐπολέμησα διὰ διαφόρους λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλάβωμεν. Ἀλλὰ δὲν ἐπολέμησα μόνον τὸν νόμον· ἐξέφρασα καὶ γνώμην, καὶ ἡ γνώμη μου συνίστατο εἰς τὸ ἑξῆς : Νὰ χωρισθῇ ἡ ἐθνικὴ ὁδοποιΐα ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν, καὶ ἡ μὲν ἐθνικὴ νὰ προβλέπηται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ νὰ εὕρῃ τροφὴν καὶ ν' ἀναπτυχθῇ κατὰ τὸ σύστημα τῆς Ἑπτανήσου. Εἶπον τότε, ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου πρέπει νὰ ἔχῃ τοῦτο τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα· ὅ,τι ἀπαντᾶται εἰς τὸ ἓν κράτος νομοθετημένον ἢ εἰθισμένον, ὅπερ ἐγκρίνεται ὡς εὐδοκιμῆσαν, νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Καὶ τῳόντι μὲ ἄπειρον εὐχαρίστησιν παρετήρησα, σπουδάζων τοὺς νόμους τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς πλῆρες ἐπαρχιακὸν σύστημα. Ἐν Ἑλλάδι, ὅπου εἰσήχθησαν οἱ νόμοι κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Εὐρωπαίων, ἡ σωτήριος αὕτη ἀρχὴ, τοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ κράτει ἐπαρχία, νὰ ὑπάρχῃ ζῶσα, κινουμένη, προαγομένη ἐπαρχία, εἰσήχθη εἰς τοὺς νόμους μας, ἀλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἐλησμονήθη· καὶ ἐνῷ ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς νόμους μας πλήρη ἐπαρχιακὴν διοίκησιν, δὲν τὴν ἔχομεν εἰς τὰ πράγματα. Κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν, ἡ ἐπαρχία ἔχει προϋπολογισμὸν χωριστὸν τοῦ δήμου καὶ τοῦ κράτους. Προϋπολογισμὸς θὰ εἴπῃ ἔσοδα καὶ ἔξοδα, θὰ εἴπῃ ἐνέργεια, ζωή. Τοῦτο, Κύριοι, τὸ ὁποῖον ἐνομοθετήθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, δὲν ἐξετελέσθη ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχεν. Ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχε πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις· καὶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις, εἶχε καθιερωθῇ διὰ νόμου ὅτι τὸ

* Ἴδε Λόγον XVII σελ. 177—191.

ἓν ἕβδομον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας, τὰ ὁποῖα ἑκάστη ἔδιδεν εἰς τὴν Ἰόνιον πολιτείαν, θέλει ἐξοδεύεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς ἀνάγκας. Τοῦτο ἐσύστησα εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1865. Διὰ τὴν ὁδοποιίαν, εἶπον, ὁ προϋπολογισμὸς ὁ γενικὸς τοῦ κράτους πρέπει νὰ προβλέπῃ περὶ τῆς γενικῆς ὁδοποιίας κατὰ ξηρὰν καὶ τῆς συγκοινωνίας κατὰ θάλασσαν, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ καὶ δημοτικὴ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὴν γενικὴν διαχείρισιν, διότι ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα ὅτι οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται διὰ τὰς ἐπαρχίας, νὰ καθιερωθῇ δὲ ὅτι ἑκάστη ἐπαρχία ἐν ποσοστὸν ἐκ τῶν ὅσα εἰσάγει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον νὰ τὸ κρατῇ διὰ τὴν ὁδοποιίαν. Τοιουτοτρόπως, Κύριοι, ἐλύοντο καὶ πολλαὶ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι ἄνευ τοῦ συστήματος τούτου δὲν ἠδύναντο ν' ἀρθῶσιν· ἀπενέμετο δὲ πλήρης δικαιοσύνη, διότι ἐὰν μία ἐπαρχία πολλὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ κράτος, ἤθελε καὶ περισσότερα κρατεῖ παρὰ μία ἄλλην μικροτέραν, ἡ ὁποία εἰσάγει ὀλιγώτερα, διὰ τὴν ὁδοποιίαν αὐτῆς.

Μὴ παραξενεύεσθε δέ, διότι εἶμαι τοσούτων στενῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι ἐμφοροῦμαι ὑπὸ τόσου ἐπαρχιακοῦ πνεύματος. Ἐζήτησα τὴν συγγνώμην ταύτην τότε παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ διότι δεικνύω τοσοῦτον ἐπαρχιακὸν πνεῦμα. Εὕρισκον δ' ἐν τῇ συνειδήσει μου συγγνώμην διὰ τοῦτο, πρῶτον μὲν διὰ τὴν μεγάλην ἀμέλειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν αἱ κεντρικαὶ κυβερνήσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ δεύτερον, διότι παρετήρησα ὅτι εἰς τὰ πλέον πεπολιτισμένα ἔθνη ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ἐπαρχιακὸν πνεῦμα, ὅταν πρόκηται περὶ ὁδοποιίας. Οἱ νόμοι τῆς Γαλλίας βρίθουσι τοιούτων διατάξεων, ὀζουσῶν τοιούτου πνεύματος ἐπαρχιακοῦ· μόνον κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὠφελεῖται μία ἐπαρχία ἐκ μιᾶς ὁδοῦ, μόνον κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο καὶ συνεισφέρει καὶ ἀποφασίζει περὶ τῆς ὁδοποιίας· καὶ ὅταν ὁδὸς χρησιμεύουσα ἄλλοτε εἰς γενικὸν σκοπὸν ἤθελε καταργηθῇ καὶ ἤθελε μεταβληθῇ εἰς ἐπαρχιακήν, συνεπλήρουν αἱ ἐπαρχίαι ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ τῆς ὠφελείας αὐτῶν διὰ τὴν ἐπισκευήν, διατήρησιν ἢ ἐξακολούθησίν της.

Αὗται ἦσαν, Κύριοι, αἱ ἰδέαι αἱ ὁποῖαι ὑπεστηρίχθησαν κατὰ τὸ 1865· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὴς ἡ ἰδέα τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1867 προσεπάθησε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτάς, διότι τῳόντι ὁ νόμος τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε τῷ 1867 δὲν διέλαβε μὲν ὅτι ποσοστὸν ἐξ ὅλων τῶν εἰσοδημάτων ἑκάστης ἐπαρχίας θέλει κρατεῖσθαι διὰ τὴν ὁδοποιίαν αὐτῆς, οὔτε ἀφῆκε τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιίαν εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἀλλὰ ῥητῶς καὶ ὡρισμένως ἐκανόνισεν ὅτι τοσοῦτον ποσοστὸν ἐκ τῶν δεκάτων καὶ τοῦ φόρου τῶν ζώων θέλει χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν ὁδοποιίαν. Ἡ ἰδέα λοιπὸν εἶναι ἡ αὐτή· ἴσως δὲν εἶναι πλήρης, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ὑπῆρξαν αἱ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἐπίεζον τὴν Κυβέρνησιν.

Μεταβαίνω ἤδη, Κύριοι εἰς τὸ κύριον θέμα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πόρων τῆς ὁδοποιίας. Δὲν ἤθελον δὲ σᾶς ἀπασχολήσει προκειμένου περὶ συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τοῦτο, ἐὰν ὑπῆρχεν ἄλλη περίστασις διὰ νὰ κάμωμεν λόγον, καὶ ἐὰν τὸ θέμα δὲν εἶχε τοσαύτην ἀξίαν, ὡς προεῖπον, καὶ ἄν, ἄς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ εἴπω, ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως δὲν ἦτο πολύς.

Ἐν τῇ ἐκθέσει τῇ συνοδευούσῃ τὸν ἀπολογισμὸν ὁ κ. Ὑπουργὸς μᾶς διαβεβαιοῖ περὶ ἑνὸς πράγματος περιέχοντος τοὺς κινδύνους. Μᾶς διαβεβαιοῖ ὅτι εὗρεν ὁδοὺς τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, ὄχι τῆς ἐπαρχιακῆς, πρὸ χρόνων πολλῶν ἀρξαμένας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐτελείωσαν ἀκόμη, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦσι μετὰ δραστηριότητος νὰ κατασκευάζωνται, καὶ ὅτι ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τοὺς πόρους τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιίας, διότι τὰ χρήματα τῆς ἐθνικῆς ἐτελείωσαν. Μὲ φοβίζει, Κύριοι, εἰς ἄκρον αὐτὴ ἡ πρᾶξις διὰ δύο λόγους· πρῶτον διότι παρετήρησα, ὅτι δσάκις τοῦτο ἔγεινεν εἰς ἄλλην περίστασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων θεσμῶν, ἔγεινεν ἀνεπιστρεπτεί· δεύτερον δέ, διότι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους εἶναι τοιαύτη ὥστε, ἐὰν τὴν σήμερον, ὁπότε εἶναι νωπὰ ἀκόμη καὶ εἰς χεῖράς μας εὑρίσκονται τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα συνωμολογήσαμεν, δὲν ἤμεθα εἰς κατάστασιν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, πῶς θὰ δυνηθῶμεν μεθαύριον, κατὰ τοὺς ἑπομένους χρόνους, καθ' οὓς δάνεια μὲν οὔτε ἡ διάθεσις ἐλπίζω θέλει ὑπάρχει νὰ δανειζώμεθα, οὔτε θὰ εὑρίσκωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τόκους μετὰ δυσκολίας θὰ πληρόνωμεν, πῶς εἶναι δυνατόν, λέγω, νὰ μοὶ μείνῃ ἡ ἐλπίς, ὅτι τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιίας ἀφαιρούμενα τὴν σήμερον, τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ παρεπόμενον ἔτος, ἐπὶ ἕν, δύο, τρία ἔτη θὰ σταθῇ δυνατὸν ἔπειτα ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς δήμους, ἀφοῦ συμποσωθῶσιν εἰς δύο, τρία, τέσσαρα ἑκατομμύρια; Ἐκτὸς δὲ τούτου, τί μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία ἡ ἰδική μας, τῆς διοικήσεώς μας; Συνεστήθη ἐν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσι, τῶν ὁποίων δὲν ἔχω πρόχειρον τὴν ἀνάμνησιν τὴν στιγμὴν ταύτην, τὰ ὁποῖα ἐμφαίνουσιν, ὅτι ἁπάκις χρήματα καὶ πόροι πρὸς εἰδικὸν σκοπὸν διωρισμένα ἀφῃρέθησαν, ἔστω καὶ προσωρινῶς, δὲν ἀπεδόθησαν πλέον, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἀπέτυχε. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσω, Κύριοι, πλέον συγκεκριμένως, σᾶς λέγω, ὅτι τὰ εἰσπραχθέντα τῷ 1867 καὶ 1868, καίτοι ὁ νόμος περὶ ὁδοποιίας εἰς τὰ 1867 ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἰούνιον, ἀναβαίνουσι διὰ τὴν ὁδοποιίαν τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν εἰς ἓν ἑκατομμύριον· μετὰ ἓν ἔτος, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1870, θὰ ἦναι δύο ἑκατομμύρια. Πότε θὰ δυνηθῇ τὸ κράτος ν' ἀποδώσῃ δύο ἑκατομμύρια; Βλέπετε πόσον στενοὺς προϋπολογισμοὺς συντάτ-

τομεν! Θέλομεν ν' ἀποφασίσωμεν 50 χιλιάδας, 100 χιλιάδας δι' ἔξοδα ἀναπόφευκτα, ὡς ὅταν πρὸ μικροῦ ἐπρόκειτο περὶ πληρωμῆς ὀφειλομένης, καὶ ἐδιστάζομεν νὰ τὸ ἀποφασίσωμεν, διότι ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι στενός. Καὶ θὰ ἤμεθα εὐτυχεῖς, ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς ἦτο τοσοῦτον στενὸς ὅσον εἶναι εἰς τὸ χαρτί· οἱ πάντες ὅμως γνωρίζετε, ὅτι μεταξὺ τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς κλείσεως τῆς χρήσεως παρουσιάζονται πιστώσεις, ἕν, ἑνήμισυ, δύο ἑκατομμύρια συνήθως· ἔχομεν προϋπολογισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀφίνουσιν ἔλλειμμα καὶ θὰ ἀφήσωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον· καὶ τὸ 1870 θὰ ἔχῃ ἔλλειμμα καὶ τὸ 1869 θὰ ἔχῃ· ἀλλ' ὅταν, Κύριοι, τοιαύτη θὰ ἦναι ἡ κατάστασις τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἠμπορεῖ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι, λαμβάνων τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ τῆς δημοτικῆς ὁδοποιίας, τὰ λαμβάνει προσωρινῶς καὶ θέλει τὰ ἐπιστρέψει; Οὔτε ἐὰν εἶχέ τις τὴν καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τῶν καθημένων εἰς τὰς ἕδρας τῶν ὑπουργῶν ἤρκει τοῦτο, διότι ἀπητεῖτο νὰ γείνῃ καὶ ψήφισμα περὶ διαιωνίσεώς αὐτῶν. Ἠμπορεῖ ἐκεῖνος, ὅστις βάλλει τὴν χεῖρα ἐπὶ τοιούτων πόρων, νὰ ἔχῃ τὴν καλλιτέραν διάθεσιν, διότι ἴσως εἶναι καὶ πρῶτος, ὅστις ἐπέφερε αὐτὴν τὴν πληγήν, ν' ἀποδώσῃ τὰ χρήματα, ἀλλὰ θὰ ἦναι ὁ αὐτός; Ἰδοὺ Κύριοι, πῶς τόσον εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ καταστραφῇ ἓν ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον χαίρομεν πάντες, καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν διετέλουν πρὶν αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ δῆμοι, συνεισφέροντες καὶ φορολογούμενοι χωρὶς ν' ἀπολαμβάνωσι ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως τὰ ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖα, διότι ἐπιούσιος ἄρτος εἶναι ἡ ὁδοποιία.

Ἀλλὰ ὁ νόμος εἶναι ἀτελής, μᾶς λέγει ὁ Ὑπουργός, ὁ νόμος δὲν παρέχει ἔσοδα τοιαῦτα, ὥστε αὐταὶ αἱ ἐλπίδες νὰ πραγματοποιηθῶσι! Καὶ τί βλάπτει τοῦτο; διατί ἡμεῖς ἐδῶ συνεδριάζομεν ἐπὶ ἓξ μῆνας; εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τὸν μεταρρυθμίσωμεν· ἐὰν ὁ νομοθέτης δὲν ἔκαμεν ὀρθοὺς ὑπολογισμούς, νὰ καταστραφῇ ὁ νόμος; Τοῦτο εἶναι εἷς λόγος μόνον διὰ νὰ διορθωθῇ· ὑπάρχουσι δῆμοι, μᾶς λέγουν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ διάστημα τοῦ 1867 καὶ 1868 ἀπήλαυσαν χιλιάδας δραχμῶν ἐκ τοῦ νόμου τούτου μόνον· ὑπάρχουν ἐπαρχίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπήλαυσαν 10,000 καὶ 5,000· τί νὰ τὰ κάμωμεν αὐτὰ τὰ χρήματα; Αὐτὰ μᾶς λέγει ἡ ἔκθεσις πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀφαιρέσεως. Εἶναι λόγος αὐτὸς ἵνα καταστραφῇ τὸ ἔργον; Ἐπιθυμῶ νὰ λαλήσω ἔτι πλέον συγκεκριμένως, καὶ σᾶς παρακαλῶ ν' ἀκούσητε τὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου τούτου τῶν ἐπαρχιῶν. Θέλω σᾶς ἀναγνώσει τοὺς ἀριθμοὺς διὰ νὰ σᾶς θέσω εἰς θέσιν νὰ κρίνητε οἱ ἴδιοι ἐὰν ὁ νόμος ἀπέτυχε ἐπὶ τοσοῦτον, ὅπως κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τοῦ 1867, ὥστε νὰ παρίδῃ τις αὐτὴν τὴν ἀφαίρεσιν τῶν πόρων τῆς ὁδοποιίας. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀττικῆς μετὰ τῶν δήμων της εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου 1868 35,000.

τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 70,000 δραχμάς.—Ἡ Μεγαρὶς εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1868, δραχ. 8,000· εἰς τὸ τέλος τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 16,000.—Ἡ Αἴγινα εἶχε 1,300· θὰ ἔχῃ 2,600. Αἱ Θῆβαι εἶχον 38,200· θὰ ἔχουν 77,000.—Ἡ Λεβαδεία εἶχεν 28,000· θὰ ἔχῃ 56,000.—Ἡ Χαλκὶς εἶχεν 27,000· θὰ ἔχῃ 54000.—Τὸ Ξηροχώριον εἶχε 15,000· θὰ ἔχῃ 30,000.—Ἡ Καρυστία εἶχε 24,500· θὰ ἔχῃ 49,000.—Ἡ Σκόπελος εἶχε 3,5500· θὰ ἔχῃ 7,000.—Ἡ Φθιῶτις εἶχε 45,000· θὰ ἔχῃ 90,000.—Ἡ Δωρὶς εἶχε 12,000· θὰ ἔχῃ 24,000.—Ἡ Παρνασσὶς εἶχε 14,500· θὰ ἔχῃ 29,000.—Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε 23,700· θὰ ἔχῃ 47,400, καὶ καθ' ἑξῆς. Δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴδομεν ποτὲ σχεδὸν οὔτε λεπτὸν δι' αὐτὰ τὰ ἔργα, εἶναι πολύ, ἐγὼ τοὐλάχιστον αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι μία ἐκδούλευσις μεγάλη ἂν δυνηθῶ νὰ εἴπω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου ὅτι συνέτρεξα ὡς βουλευτής, ὥστε μετὰ ἓν ἔτος νὰ ἔχῃ 50,000 δραχμάς, ἀφοῦ δὲν ἐδαπανήθη ποτὲ δι' αὐτὸν τὸν τόπον οὔτε λεπτόν.

Ἀλλὰ στοχασθῆτε, Κύριοι, ὁποῖον εἶναι τὸ καθῆκόν μου, ὅταν βλέπω ὅτι αὐτὰς τὰς 50,000 δραχμὰς τὰς ἔχομεν καὶ μᾶς ἀφαιροῦνται ἀνεπιστρεπτεί, ὡς σᾶς προεῖπον! Στοχασθῆτε ὁποία εἶναι ἡ θέσις καὶ ἡ ἀγανάκτησίς μου· εἶχε δικαίωμα ἡ ἐπαρχία νὰ μοὶ εἴπῃ: Κύριε, μεταξὺ τῶν ἄλλων συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προστατεύσῃς, ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ τοῦτο τὸ πρώτιστον.

Ἀλλ' ἔχει ὁ νόμος ἀτελείας· λοιπὸν νὰ τὰς θεραπεύσωμεν. Πρόκειται ὅμως ν' ἀπευθύνω μίαν ἐρώτησιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν ἐρώτησιν ταύτην: Πῶς ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν συνείδησίν της ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουν ὁδοὶ ἐν τῷ γίνεσθαι, ὁδοὶ ἐθνικαί, ἐπειδὴ οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας εἶχον ἐξαντληθῆ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔλαβε τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς. Ὄχι· ἐὰν ἐξηντλήθησαν οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, ἐὰν ἐφοβεῖσο ἀποζημίωσιν ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους τῶν ὁδῶν, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐπισπεύσῃς τὰ ἔργα καὶ ὄχι νὰ τὰ ἀφήσῃς ἡμιτελῆ, ἔπρεπε νὰ σκεφθῇς ἐὰν ὑπάρχωσι νόμιμα μέσα πρὸς ἀποτροπὴν πάντων τούτων. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἓν καὶ μόνον μέσον, καθ' ὃ, ὁσάκις παρουσιάζεται ἔκτακτος ἀνάγκη μὴ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ζητεῖται ἔκτακτος πίστωσις, εἰς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ μέσον ἐδύνασο νὰ προσφύγῃς. Ταὐτό ἐστι διοίκησις, διότι νόμος δὲν ὑπάρχει λέγων ὅτι ὁσάκις δι' ἔκτακτον ἀνάγκην δὲν ὑπάρχει πίστωσις λαμβάνονται χρήματα ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ταμείων, καὶ ἰδιωτικὸν ταμεῖον εἶναι τὸ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων. Θαυμάζω καὶ πάλιν πῶς ἡ Κυβέρνησις, καθ' ἣν στιγμὴν ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην χρημάτων διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ παλαιὰ ἔργα ἡμιτελῆ, σκοπὸς ἀξιόλογος καὶ ἀξιέπαινος, καὶ νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς ἀποζημιώσεις ἕνεκα καθυστερήσεων πρὸς τοὺς ἐργολάβους, θαυμάζω πῶς, σκεπτομένη περὶ νο-

μίμων μέσων, δὲν εὗρε τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον ὁ νόμος χορηγεῖ, τὴν ἔκτακτον πίστωσιν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν δὲν προβλέπει ὁ προϋπολογισμὸς, καὶ πῶς τῆς ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ λάβῃ ξένα χρήματα, ἐνῷ εἶχε τοσαῦτα δάνεια; Καὶ νομίζω, Κύριοι, ὅτι τὴν εὐθύνην, ἂν καὶ δὲν ἦναι εὐθύνη, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀναδεχθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ δαπανήσῃ δι' ἐκτάκτου πιστώσεως τ' ἀπαιτηθησόμενα διὰ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν, εἶχεν ὅλον τὸ δικαίωμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὅλον τὸ θάρρος νὰ τὴν ἀναλάβῃ, διότι ἓν τῶν καλλιτέρων ἔργων καὶ ἡ καλλίστη τῶν δαπανῶν, τὰς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ κράτος τὸ Ἑλληνικὸν, εἶναι ἡ τῆς ὁδοποιΐας, ἡ δὲ Βουλὴ ἤθελε τῆς εἰπεῖ: καλῶς ἔπραξες δαπανήσασα ἐκ τῶν δανείων. Ἡμεῖς τῆς ἐνεκρίναμεν προχθὲς ἑκατομμύρια, καὶ ἠθέλομεν τῆς εἰπεῖ ἐὰν ἐπρόκειτο ἔργον τόσον ὠφέλιμον ὅτι κακῶς ἔκαμε νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν ὁδοποιΐαν; μέχρις ὅτου ἐλθοῦσα ἐδῶ ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἔλεγεν εὑρέθην εἰς καλλιτέραν θέσιν νὰ γνωρίσω τὸν νόμον παρ' οἱ συντάξαντες αὐτὸν, καὶ βλέπω ὅτι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἔχει αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ αὐτὰ τὰ προτερήματα; Ἀλλ' ἡ Βουλὴ νὰ ἦναι ἐδῶ, νὰ δίδῃ ὁ νόμος τὰ μέσα διὰ νὰ ἀποτραπῇ πᾶσα ζημία τοῦ δημοσίου, καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ λαμβάνῃ τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιΐας καὶ ν' ἀποφαίνηται ἄνευ ἡμῶν, ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ πρὸς ἄλλον σκοπὸν, ἔπειτα θὰ παύσῃ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ληφθέντα, αὐτὸ δι' ἐμὲ εἶναι ἀκατανόητον.

Ἄπειρον εὐχαρίστησιν ᾐσθάνθην, Κύριοι, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ διάταγμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, καὶ εἶδον μὲ πόσην προσοχὴν καὶ μὲ πόσην λεπτομέρειαν προσεπάθησεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν κατάχρησιν καὶ πᾶσαν παρεκτροπὴν ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Τὸ διάταγμα ἐκεῖνο διαιρεῖ τοὺς πόρους τῆς ὁδοποιΐας σύμφωνα μὲ τὸν νόμον εἰς τρία ταμεῖα, εἰς τὰ ταμεῖα τῆς ἐπαρχιακῆς, τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας· διατάττει δὲ συγχρόνως (ἄρθρ. 7): «Ἀπαγορεύεται, »ἐπὶ προσωπικῇ τῶν ὑπολόγων εὐθύνῃ καὶ ἐπὶ ἀμέσῳ τοῦ παραβάτου ἀ»ποπομπῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πᾶσα χρῆσις τῶν κεφαλαίων μὴ στηριζομένη »εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου καὶ τοῦ παρόντος διατάγματος». Ἐδῶ ἀληθεύει τὸ λεγόμενον *δάσκαλε ποῦ δίδασκες* ὅλοι οἱ κατώτεροι φέρουν βαρεῖαν εὐθύνην, ἂν παρεκτραπῶσιν ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου καὶ τοῦ διατάγματος, πλὴν τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἀποπέμπονται τῆς ὑπηρεσίας!

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ σύγχυσις τὸ ἄρθρον 10 διατάττει ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ ἐντελλόμενοι τὴν πληρωμὴν διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς καὶ δημοτικὰς ὁδοὺς, ἄλλοι δὲ διὰ τὰς ἐθνικὰς, ἄλλοι οἱ διατάκται, ἄλλοι οἱ διαχειρισταί... «Προκειμένου περὶ δαπάνης, ἀναγομένης εἰς τὸ Α'. μέρος, ἡ πληρωμὴ ἐντέλλεται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ κατὰ τὰς ἐν κεφ. δ'.

εἰπεῖ ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς, ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ νόμου, καὶ τοῦτο, διότι ἴσως ἀφῆκε νὰ πέσῃ μικρά τις εὐθύνη καὶ ἐπ' ἐμὲ διὰ τὰς ἀτελείας, αἱ ὁποῖαι τυχὸν κατὰ τὴν γνώμην του ὑπάρχουσιν εἰς τὸν νόμον.

Ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς εἶπεν, ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Μεσσήνης κ. Κουμουνδοῦρος μὴ δυνηθεὶς νὰ καταστήσῃ νόμον τὸ νομοσχέδιον τοῦ 1865 περὶ ὁδοποιΐας καὶ εἰσαγαγὼν νέον νομοσχέδιον κατὰ τὸ 1867, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἀντιπολιτεύσεως τοῦ 1865, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ νόμος ὁ σημερινὸς εἶναι ἀτελής. Ὑποθέτω ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, πρωθυπουργὸς τῷ 1867, εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ τὸν νόμον ἐντελέστερον, ὑποθετω ὅτι δὲν ἠγνόει ὁποῖα ἤθελον εἶσθαι τ' ἀποτελέσματα, ὑποθέτω, ὅτι δὲν τὸν ἔκαμεν ἐντελέστερον, διότι ἔκτακτοι περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν τῷ ἐπέτρεπον τὰ μέσα· δὲν εἶναι ὅμως διόλου ἀληθὲς ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ 1865 περιεῖχον τὸ σπέρμα τῆς ἀποτυχίας τοῦ νόμου τοῦ 1867. Τὸν νόμον ἐκεῖνον ἐπολέμησα ἐγὼ*, ὁλόκληρος δηλ. ἡ ἀντιπολίτευσις, ἀλλὰ δι' ἐμοῦ ὡς ὀργάνου αὐτῆς, τὸν ἐπολέμησε διὰ διαφόρους λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλάβωμεν. Ἀλλὰ δὲν ἐπολέμησα μόνον τὸν νόμον· ἐξέφρασα καὶ γνώμην, καὶ ἡ γνώμη μου συνίστατο εἰς τὸ ἑξῆς: Νὰ χωρισθῇ ἡ ἐθνικὴ ὁδοποιΐα ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν, καὶ ἡ μὲν ἐθνικὴ νὰ προβλέπηται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ νὰ εὕρῃ τροφὴν καὶ ν' ἀναπτυχθῇ κατὰ τὸ σύστημα τῆς Ἑπτανήσου. Εἶπον τότε, ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου πρέπει νὰ ἔχῃ τοῦτο τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα· ὅ,τι ἀπαντᾶται εἰς τὸ ἓν κράτος νομοθετημένον ἢ εἰθισμένον, ὅπερ ἐγκρίνεται ὡς εὐδοκιμῆσαν, νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Καὶ τῳόντι μὲ ἄπειρον εὐχαρίστησιν παρετήρησα, σπουδάζων τοὺς νόμους τῆς Ἑπτανήσου, ὅτι ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς πλῆρες ἐπαρχιακὸν σύστημα. Ἐν Ἑλλάδι, ὅπου εἰσήχθησαν οἱ νόμοι κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Εὐρωπαίων, ἡ σωτήριος αὕτη ἀρχὴ, τοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ κράτει ἐπαρχία, νὰ ὑπάρχῃ ζῶσα, κινουμένη, προαγομένη ἐπαρχία, εἰσήχθη εἰς τοὺς νόμους μας, ἀλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἐλησμονήθη· καὶ ἐνῷ ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς νόμους μας πλήρη ἐπαρχιακὴν διοίκησιν, δὲν τὴν ἔχομεν εἰς τὰ πράγματα. Κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν, ἡ ἐπαρχία ἔχει προϋπολογισμὸν χωριστὸν τοῦ δήμου καὶ τοῦ κράτους. Προϋπολογισμὸς θὰ εἴπῃ ἔσοδα καὶ ἔξοδα, θὰ εἴπῃ ἐνέργεια, ζωή. Τοῦτο, Κύριοι, τὸ ὁποῖον ἐνομοθετήθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν, ἂν δεν ἀπατῶμαι, δὲν ἐξετελέσθη ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχεν. Ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπῆρχε πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις· καὶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἐπαρχιακὴ διοίκησις, εἶχε καθιερωθῇ διὰ νόμου ὅτι τὸ

* Ἴδε Λόγον XVII σελ. 177—191.

ἓν ἕβδομον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας, τὰ ὁποῖα ἑκάστη ἔδιδεν εἰς τὴν Ἰόνιον πολιτείαν, θέλει ἐξοδεύεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς ἀνάγκας. Τοῦτο ἐσύστησα εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1865. Διὰ τὴν ὁδοποιΐαν, εἶπον, ὁ προϋπολογισμὸς ὁ γενικὸς τοῦ κράτους πρέπει νὰ προβλέπῃ περὶ τῆς γενικῆς ὁδοποιΐας κατὰ ξηρὰν καὶ τῆς συγκοινωνίας κατὰ θάλασσαν, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ καὶ δημοτικὴ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὴν γενικὴν διαχείρισιν, διότι ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα ὅτι οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται διὰ τὰς ἐπαρχίας, νὰ καθιερωθῇ δὲ ὅτι ἑκάστη ἐπαρχία ἐν ποσοστὸν ἐκ τῶν ὅσα εἰσάγει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον νὰ τὸ κρατῇ διὰ τὴν ὁδοποιΐαν. Τοιουτοτρόπως, Κύριοι, ἐλύοντο καὶ πολλαὶ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι ἄνευ τοῦ συστήματος τούτου δὲν ἠδύναντο ν' ἀρθῶσιν· ἀπενέμετο δὲ πλήρης δικαιοσύνη, διότι ἐὰν μία ἐπαρχία πολλὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ κράτος, ἤθελε καὶ περισσότερα κρατεῖ παρὰ μία ἄλλην μικροτέραν, ἡ ὁποία εἰσάγει ὀλιγώτερα, διὰ τὴν ὁδοποιΐαν αὐτῆς.

Μὴ παραξενεύεσθε δέ, διότι εἶμαι τοσούτων στενῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι ἐμφοροῦμαι ὑπὸ τόσου ἐπαρχιακοῦ πνεύματος. Ἐζήτησα τὴν συγγνώμην ταύτην τότε παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ διότι δεικνύω τοσοῦτον ἐπαρχιακὸν πνεῦμα. Εὕρισκον δ' ἐν τῇ συνειδήσει μου συγγνώμην διὰ τοῦτο, πρῶτον μὲν διὰ τὴν μεγάλην ἀμέλειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν αἱ κεντρικαὶ κυβερνήσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ δεύτερον, διότι παρετήρησα ὅτι εἰς τὰ πλέον πεπολιτισμένα ἔθνη ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ἐπαρχιακὸν πνεῦμα, ὅταν πρόκηται περὶ ὁδοποιΐας. Οἱ νόμοι τῆς Γαλλίας βρίθουσι τοιούτων διατάξεων, ὀζουσῶν τοιούτου πνεύματος ἐπαρχιακοῦ· μόνον κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὠφελεῖται μία ἐπαρχία ἐκ μιᾶς ὁδοῦ, μόνον κατὰ τὸ μέτρον τοῦτο καὶ συνεισφέρει καὶ ἀποφασίζει περὶ τῆς ὁδοποιΐας· καὶ ὅταν ὁδὸς χρησιμεύουσα ἄλλοτε εἰς γενικὸν σκοπὸν ἤθελε καταργηθῇ καὶ ἤθελε μεταβληθῇ εἰς ἐπαρχιακήν, συνεπλήρουν αἱ ἐπαρχίαι ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ τῆς ὠφελείας αὐτῶν διὰ τὴν ἐπισκευήν, διατήρησιν ἢ ἐξακολούθησίν της.

Αὐταὶ ἦσαν, Κύριοι, αἱ ἰδέαι αἱ ὁποῖαι ὑπεστηρίχθησαν κατὰ τὸ 1865· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὴς ἡ ἰδέα τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ 1867 προσεπάθησε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτάς, διότι τῳόντι ὁ νόμος τὸν ὁποῖον εἰσήγαγε τῷ 1867 δὲν διέλαβε μὲν ὅτι ποσοστὸν ἐξ ὅλων τῶν εἰσοδημάτων ἑκάστης ἐπαρχίας θέλει κρατεῖσθαι διὰ τὴν ὁδοποιΐαν αὐτῆς, οὔτε ἀφῆκε τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἀλλὰ ῥητῶς καὶ ὡρισμένως ἐκανόνισεν ὅτι τοσοῦτον ποσοστὸν ἐκ τῶν δεκάτων καὶ τοῦ φόρου τῶν ζώων θέλει χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν ὁδοποιΐαν. Ἡ ἰδέα λοιπὸν εἶναι ἡ αὐτή· ἴσως δὲν εἶναι πλήρης, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ὑπῆρξαν αἱ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἐπίεζον τὴν Κυβέρνησιν.

Μεταβαίνω ἤδη, Κύριοι εἰς τὸ κύριον θέμα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πόρων τῆς ὁδοποιίας. Δὲν ἤθελον δὲ σᾶς ἀπασχολήσει προκειμένου περὶ συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τοῦτο, ἐὰν ὑπῆρχεν ἄλλη περίστασις διὰ νὰ κάμωμεν λόγον, καὶ ἐὰν τὸ θέμα δὲν εἶχε τοσαύτην ἀξίαν, ὡς προεῖπον, καὶ ἄν, ἂς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ εἴπω, ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως δὲν ἦτο πολύς.

Ἐν τῇ ἐκθέσει τῇ συνοδευούσῃ τὸν ἀπολογισμὸν ὁ κ. Ὑπουργὸς μᾶς διαβεβαιοῖ περὶ ἑνὸς πράγματος περιέχοντος τοὺς κινδύνους. Μᾶς διαβεβαιοῖ ὅτι εὗρεν ὁδοὺς τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, ὄχι τῆς ἐπαρχιακῆς, πρὸ χρόνων πολλῶν ἀρξαμένας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐτελείωσαν ἀκόμη, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦσι μετὰ δραστηριότητος νὰ κατασκευάζωνται, καὶ ὅτι ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τοὺς πόρους τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιίας, διότι τὰ χρήματα τῆς ἐθνικῆς ἐτελείωσαν. Μὲ φοβίζει, Κύριοι, εἰς ἄκρον αὐτὴ ἡ πρᾶξις διὰ δύο λόγους· πρῶτον διότι παρετήρησα, ὅτι ὁσάκις τοῦτο ἔγεινεν εἰς ἄλλην περίστασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων θεσμῶν, ἔγεινεν ἀνεπιστρεπτεί· δεύτερον δέ, διότι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους εἶναι τοιαύτη ὥστε, ἐὰν τὴν σήμερον, ὁπότε εἶναι νωπὰ ἀκόμη καὶ εἰς χεῖράς μας εὑρίσκονται τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα συνωμολογήσαμεν, δὲν ἤμεθα εἰς κατάστασιν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, πῶς θὰ δυνηθῶμεν μεθαύριον, κατὰ τοὺς ἑπομένους χρόνους, καθ' οὓς δάνεια μὲν οὔτε ἡ διάθεσις ἐλπίζω θέλει ὑπάρχει νὰ δανειζώμεθα, οὔτε θὰ εὑρίσκωμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τόκους μετὰ δυσκολίας θὰ πληρόνωμεν, πῶς εἶναι δυνατόν, λέγω, νὰ μοὶ μείνῃ ἡ ἐλπίς, ὅτι τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιίας ἀφαιρούμενα τὴν σήμερον, τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ παρεπόμενον ἔτος, ἐπὶ ἕν, δύο, τρία ἔτη θὰ σταθῇ δυνατὸν ἔπειτα ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς δήμους, ἀφοῦ συμποσωθῶσιν εἰς δύο, τρία, τέσσαρα ἑκατομμύρια; Ἐκτὸς δὲ τούτου, τί μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία ἡ ἰδική μας, τῆς διοικήσεώς μας; Συνεστήθη ἐν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσι, τῶν ὁποίων δὲν ἔχω πρόχειρον τὴν ἀνάμνησιν τὴν στιγμὴν ταύτην, τὰ ὁποῖα ἐμφαίνουσιν, ὅτι ἁπάκις χρήματα καὶ πόροι πρὸς εἰδικὸν σκοπὸν διωρισμένα ἀφηρέθησαν, ἔστω καὶ προσωρινῶς, δὲν ἀπεδόθησαν πλέον, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἀπέτυχε. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσω, Κύριοι, πλέον συγκεκριμένως, σᾶς λέγω, ὅτι τὰ εἰσπραχθέντα τῷ 1867 καὶ 1868, καίτοι ὁ νόμος περὶ ὁδοποιίας εἰς τὰ 1867 ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους; ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἰούνιον, ἀναβαίνουσι διὰ τὴν ὁδοποιίαν τὴν ἐπαρχιακὴν καὶ δημοτικὴν εἰς ἓν ἑκατομμύριον· μετὰ ἓν ἔτος, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1870, θὰ ἦναι δύο ἑκατομμύρια. Πότε θὰ δυνηθῇ τὸ κράτος ν' ἀποδώσῃ δύο ἑκατομμύρια; Βλέπετε πόσον στενοὺς προϋπολογισμοὺς συντάτ-

τομεν! Θέλομεν ν' ἀποφασίσωμεν 50 χιλιάδας, 100 χιλιάδας δι' ἔξοδα ἀναπόφευκτα, ὡς ὅταν πρὸ μικροῦ ἐπρόκειτο περὶ πληρωμῆς ὀφειλομένης, καὶ ἐδιστάζομεν νὰ τὸ ἀποφασίσωμεν, διότι ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι στενός. Καὶ θὰ ἤμεθα εὐτυχεῖς, ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς ἦτο τοσοῦτον στενὸς ὅσον εἶναι εἰς τὸ χαρτί· οἱ πάντες ὅμως γνωρίζετε, ὅτι μεταξὺ τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς κλείσεως τῆς χρήσεως παρουσιάζονται πιστώσεις, ἕν, ἐνήμισυ, δύο ἑκατομμύρια συνήθως· ἔχομεν προϋπολογισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀφίνουσιν ἔλλειμμα καὶ θὰ ἀφήσωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον· καὶ τὸ 1870 θὰ ἔχῃ ἔλλειμμα καὶ τὸ 1869 θὰ ἔχῃ· ἀλλ' ὅταν, Κύριοι, τοιαύτη θὰ ἦναι ἡ κατάστασις τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἠμπορεῖ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι, λαμβάνων τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ τῆς δημοτικῆς ὁδοποιΐας, τὰ λαμβάνει προσωρινῶς καὶ θέλει τὰ ἐπιστρέψει; Οὔτε ἐὰν εἶχέ τις τὴν καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τῶν καθημένων εἰς τὰς ἕδρας τῶν ὑπουργῶν ἤρκει τοῦτο, διότι ἀπητεῖτο νὰ γείνῃ καὶ ψήφισμα περὶ διαιωνίσεώς αὐτῶν. Ἠμπορεῖ ἐκεῖνος, ὅστις βάλλει τὴν χεῖρα ἐπὶ τοιούτων πόρων, νὰ ἔχῃ τὴν καλλιτέραν διάθεσιν, διότι ἴσως εἶναι καὶ πρῶτος, ὅστις ἐπέφερε αὐτὴν τὴν πληγήν, ν' ἀποδώσῃ τὰ χρήματα, ἀλλὰ θὰ ἦναι ὁ αὐτός; Ἰδοὺ Κύριοι, πῶς τόσον εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ καταστραφῇ ἓν ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον χαίρομεν πάντες, καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν διετέλουν πρὶν αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ δῆμοι, συνεισφέροντες καὶ φορολογούμενοι χωρὶς ν' ἀπολαμβάνωσι ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως τὰ ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖα, διότι ἐπιούσιος ἄρτος εἶναι ἡ ὁδοποιΐα.

Ἀλλὰ ὁ νόμος εἶναι ἀτελής, μᾶς λέγει ὁ Ὑπουργός, ὁ νόμος δὲν παρέχει ἔσοδα τοιαῦτα, ὥστε αὐταὶ αἱ ἐλπίδες νὰ πραγματοποιηθῶσι! Καὶ τί βλάπτει τοῦτο; διατί ἡμεῖς ἐδῶ συνεδριάζομεν ἐπὶ ἓξ μῆνας; εἴμεθα πρόθυμοι νὰ τὸν μεταρρυθμίσωμεν· ἐὰν ὁ νομοθέτης δὲν ἔκαμεν ὀρθοὺς ὑπολογισμούς, νὰ καταστραφῇ ὁ νόμος; Τοῦτο εἶναι εἷς λόγος μόνον διὰ νὰ διορθωθῇ· ὑπάρχουσι δῆμοι, μᾶς λέγουν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ διάστημα τοῦ 1867 καὶ 1868 ἀπήλαυσαν χιλιάδας δραχμῶν ἐκ τοῦ νόμου τούτου μόνον· ὑπάρχουν ἐπαρχίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπήλαυσαν 10,000 καὶ 5,000· τί νὰ τὰ κάμωμεν αὐτὰ τὰ χρήματα; Αὐτὰ μᾶς λέγει ἡ ἔκθεσις πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀφαιρέσεως. Εἶναι λόγος αὐτὸς ἵνα καταστραφῇ τὸ ἔργον; Ἐπιθυμῶ νὰ λαλήσω ἔτι πλέον συγκεκριμένως, καὶ σᾶς παρακαλῶ ν' ἀκούσητε τὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου τούτου τῶν ἐπαρχιῶν. Θέλω σᾶς ἀναγνώσει τοὺς ἀριθμοὺς διὰ νὰ σᾶς θέσω εἰς θέσιν νὰ κρίνητε οἱ ἴδιοι ἐὰν ὁ νόμος ἀπέτυχε ἐπὶ τοσοῦτον, ὅπως κατηγορήθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τοῦ 1867, ὥστε νὰ παρίδῃ τις αὐτὴν τὴν ἀφαίρεσιν τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀττικῆς μετὰ τῶν δήμων της εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου 1868 35,000.

τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 70,000 δραχμάς.—Ἡ Μεγαρὶς εἶχε τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1868, δραχ. 8,000· εἰς τὸ τέλος τοῦ 1870 θὰ ἔχῃ 16,000.—Ἡ Αἴγινα εἶχε 1,300· θὰ ἔχῃ 2,600. Αἱ Θῆβαι εἶχον 38,200· θὰ ἔχουν 77,000.—Ἡ Λεβαδεία εἶχεν 28,000· θὰ ἔχῃ 56,000.—Ἡ Χαλκὶς εἶχεν 27,000· θὰ ἔχῃ 54000.—Τὸ Ξηροχώριον εἶχε 15,000· θὰ ἔχῃ 30,000.—Ἡ Καρυστία εἶχε 24,500· θὰ ἔχῃ 49,000.—Ἡ Σκόπελος εἶχε 3,5500· θὰ ἔχῃ 7,000.—Ἡ Φθιῶτις εἶχε 45,000· θὰ ἔχῃ 90,000.—Ἡ Δωρὶς εἶχε 12,000· θὰ ἔχῃ 24,000.—Ἡ Παρνασσὶς εἶχε 14,500· θὰ ἔχῃ 29,000.—Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε 23,700· θὰ ἔχῃ 47,400, καὶ καθ' ἑξῆς. Δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴδομεν ποτὲ σχεδὸν οὔτε λεπτὸν δι' αὐτὰ τὰ ἔργα, εἶναι πολύ, ἐγὼ τοὐλάχιστον αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι μία ἐκδούλευσις μεγάλη ἂν δυνηθῶ νὰ εἴπω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου ὅτι συνέτρεξα ὡς βουλευτής, ὥστε μετὰ ἓν ἔτος νὰ ἔχῃ 50,000 δραχμάς, ἀφοῦ δὲν ἐδαπανήθη ποτὲ δι' αὐτὸν τὸν τόπον οὔτε λεπτόν.

Ἀλλὰ στοχασθῆτε, Κύριοι, ὁποῖον εἶναι τὸ καθῆκόν μου, ὅταν βλέπω ὅτι αὐτὰς τὰς 50,000 δραχμὰς τὰς ἔχομεν καὶ μᾶς ἀφαιροῦνται ἀνεπιστρεπτεί, ὡς σᾶς προεῖπον! Στοχασθῆτε ὁποία εἶναι ἡ θέσις καὶ ἡ ἀγανάκτησίς μου· εἶχε δικαίωμα ἡ ἐπαρχία νὰ μοὶ εἴπῃ: Κύριε, μεταξὺ τῶν ἄλλων συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προστατεύσῃς, ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ τοῦτο τὸ πρώτιστον.

Ἀλλ' ἔχει ὁ νόμος ἀτελείας· λοιπὸν νὰ τὰς θεραπεύσωμεν. Πρόκειται ὅμως ν' ἀπευθύνω μίαν ἐρώτησιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν ἐρώτησιν ταύτην: Πῶς ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὴν συνείδησίν της ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουν ὁδοὶ ἐν τῷ γίνεσθαι, ὁδοὶ ἐθνικαί, ἐπειδὴ οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας εἶχον ἐξαντληθῆ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔλαβε τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς. Ὄχι· ἐὰν ἐξηντλήθησαν οἱ πόροι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, ἐὰν ἐφοβεῖτο ἀποζημίωσιν ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους τῶν ὁδῶν, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐπισπεύσῃς τὰ ἔργα καὶ ὄχι νὰ τὰ ἀφήσῃς ἡμιτελῆ, ἔπρεπε νὰ σκεφθῇς ἐὰν ὑπάρχωσι νόμιμα μέσα πρὸς ἀποτροπὴν πάντων τούτων. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἓν καὶ μόνον μέσον, καθ' ὃ, ὁσάκις παρουσιάζεται ἔκτακτος ἀνάγκη μὴ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ζητεῖται ἔκτακτος πίστωσις, εἰς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ μεσον ἐδύνατο νὰ προσφύγῃ. Ταὐτό ἐστι διοίκησις, διότι νόμος δὲν ὑπάρχει λέγων ὅτι ὁσάκις δι' ἔκτακτον ἀνάγκην δὲν ὑπάρχει πίστωσις λαμβάνονται χρήματα ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ταμείων, καὶ ἰδιωτικὸν ταμεῖον εἶναι τὸ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων. Θαυμάζω καὶ πάλιν πῶς ἡ Κυβέρνησις, καθ' ἣν στιγμὴν ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην χρημάτων διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ παλαιὰ ἔργα ἡμιτελῆ, σκοπὸς ἀξιόλογος καὶ ἀξιέπαινος, καὶ νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς ἀποζημιώσεις ἕνεκα καθυστερήσεων πρὸς τοὺς ἐργολάβους, θαυμάζω πῶς, σκεπτομένη περὶ νο-

μίμων μέσων, δὲν εὗρε τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον ὁ νόμος χορηγεῖ, τὴν ἔκτακτον πίστωσιν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν δὲν προβλέπει ὁ προϋπολογισμὸς, καὶ πῶς τῇ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ λάβῃ ξένα χρήματα, ἐνῷ εἶχε τοσαῦτα δάνεια; Καὶ νομίζω, Κύριοι, ὅτι τὴν εὐθύνην, ἂν καὶ δὲν ἦναι εὐθύνη, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀναδεχθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ δαπανήσῃ δι' ἐκτάκτου πιστώσεως τ' ἀπαιτηθησόμενα διὰ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν, εἶχεν ὅλον τὸ δικαίωμα καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὅλον τὸ θάρρος νὰ τὴν αναλάβῃ, διότι ἓν τῶν καλλιτέρων ἔργων καὶ ἡ καλλίστη τῶν δαπανῶν, τὰς ὁποίας ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ κράτος τὸ Ἑλληνικὸν, εἶναι ἡ τῆς ὁδοποιΐας, ἡ δὲ Βουλὴ ἤθελε τῇ εἰπεῖ: καλῶς ἔπραξες δαπανήσασα ἐκ τῶν δανείων. Ἡμεῖς τῇ ἐνεκρίναμεν προχθὲς ἑκατομμύρια, καὶ ἠθέλομεν τῇ εἰπεῖ ἐὰν ἐπρόκειτο ἔργον τόσον ὠφέλιμον ὅτι κακῶς ἔκαμε νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν ὁδοποιΐαν, μέχρις ὅτου ἐλθοῦσα ἐδῶ ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἔλεγεν εὑρέθην εἰς καλλιτέραν θέσιν νὰ γνωρίσω τὸν νόμον παρ' οἱ συντάξαντες αὐτὸν, καὶ βλέπω ὅτι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἔχει αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ αὐτὰ τὰ προτερήματα; Ἀλλ' ἡ Βουλὴ νὰ ἦναι ἐδῶ, νὰ δίδῃ ὁ νόμος τὰ μέσα διὰ νὰ ἀποτραπῇ πᾶσα ζημία τοῦ δημοσίου, καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ λαμβάνῃ τὰ χρήματα τῆς ἐπαρχιακῆς καὶ δημοτικῆς ὁδοποιΐας καὶ ν' ἀποφαίνηται ἄνευ ἡμῶν, ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ πρὸς ἄλλον σκοπὸν, ἔπειτα θὰ παύσῃ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ληφθέντα, αὐτὸ δι' ἐμὲ εἶναι ἀκατανόητον.

Ἄπειρον εὐχαρίστησιν ᾐσθάνθην, Κύριοι, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ διάταγμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, καὶ εἶδον μὲ πόσην προσοχὴν καὶ μὲ πόσην λεπτομέρειαν προσεπάθησεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν κατάχρησιν καὶ πᾶσαν παρεκτροπὴν ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Τὸ διάταγμα ἐκεῖνο διαιρεῖ τοὺς πόρους τῆς ὁδοποιΐας σύμφωνα μὲ τὸν νόμον εἰς τρία ταμεῖα, εἰς τὰ ταμεῖα τῆς ἐπαρχιακῆς, τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας· διατάττει δὲ συγχρόνως (ἄρθρ. 7): «Ἀπαγορεύεται, »ἐπὶ προσωπικῇ τῶν ὑπολόγων εὐθύνῃ καὶ ἐπὶ ἀμέσῳ τοῦ παραβάτου ἀ»ποπομπῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας πᾶσα χρῆσις τῶν κεφαλαίων μὴ στηριζομένη »εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου καὶ τοῦ παρόντος διατάγματος;». Ἐδῶ ἀληθεύει τὸ λεγόμενον *δάσκαλε ποῦ δίδασκες* ὅλοι οἱ κατώτεροι φέρουν βαρεῖαν εὐθύνην, ἂν παρεκτραπῶσιν ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου καὶ τοῦ διατάγματος, πλὴν τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἀποπέμπονται τῆς ὑπηρεσίας!

Διὰ νὰ μὴ συμβῇ σύγχυσις τὸ ἄρθρον 10 διατάττει ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ ἐντελλόμενοι τὴν πληρωμὴν διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς καὶ δημοτικὰς ὁδοὺς, ἄλλοι δὲ διὰ τὰς ἐθνικὰς, ἄλλοι οἱ διατάκται, ἄλλοι οἱ διαχειρισταί... «Προκειμένου περὶ δαπάνης, ἀναγομένης εἰς τὸ Α'. μέρος, ἡ πληρωμὴ ἐντέλλεται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ κατὰ τὰς ἐν κεφ. δ'.

διατάξεις περὶ καθηκόντων τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς· προκειμένου δὲ περὶ δαπανῶν τοῦ Β'. καὶ Γ'. μέρους, αἱ πληρωμαὶ ἐντέλλονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου ἁρμοδίων ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, τηρουμένων τῶν περὶ δημοσίων ἔργων διατεταγμένων· τὰ ἐντάλματα πρὸς πληρωμὴν ἐκδίδονται εἰς βάρος τῶν ἁρμοδίων ἐπαρχιακῶν ταμιῶν, ἡ δὲ κατὰ τὸ ἄρθρον 155 καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ εὐθύνη τῶν ταμιῶν ἐπεκτείνεται εἰς αὐτοὺς καὶ ὡς πρὸς τὰς τοῦ ταμείου τῆς ὁδοποιΐας».

Μία δὲ τῶν ποινῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ταμίας, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὀφείλουσι νὰ πληρώσωσι τὰ παρὰ τὸν νόμον πληρωθέντα. "Ἄρθρον 11: «Ὁσάκις ἡ πληρωμὴ πρόκειται νὰ γείνῃ ἐκ τῶν παρὰ τῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένων κεφαλαίων τῆς ὁδοποιΐας, τοῦτο μνημονεύεται ῥητῶς ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπισυνάπτεται ἀπαραιτήτως καὶ ἐπιταγὴ πρὸς πληρωμὴν εἰς βάρος τῆς Τραπέζης ἢ τοῦ ὑποκαταστήματος αὐτῆς.—Ὁ ταμίας ἀφοῦ *βεβαιωθῇ ὅτι τὰ δικαιολογητικὰ τῆς δαπάνης εἶναι πλήρη καὶ κατὰ τὸν νόμον συντεταγμένα*, ταῦτα μὲν μετὰ τοῦ ἐντάλματος, προσηκόντως ἐξωφλημένου, κρατεῖ παρ' ἑαυτῷ, εἰς δὲ τὸν δικαιοῦχον παραδίδει τὴν ἐπιταγὴν, θεωρημένην καὶ προσυπογεγραμμένην παρ' αὐτοῦ.—*Ἄνευ τῆς τοιαύτης τοῦ ταμίου θεωρήσεως καὶ ὑπογραφῆς δὲν δύναται νὰ γείνῃ δεκτὴ ἀπὸ τὴν Τράπεζαν πρὸς ἐξαργύρωσιν*».

"Ἄρθρον 12: «Τὰ παρὰ τῶν, κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου, ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν ἐκδιδόμενα ἐντάλματα διὰ δαπάνας ἀναγόμενας εἰς τὸ Β'. καὶ Γ'. μέρος (ἄρθρ. 8) στηρίζονται πάντοτε εἰς γνωστοποιήσεις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν διὰ λογαριασμὸν ἑκάστης κατηγορίας ὑπαρχόντων διαθεσίμων κεφαλαίων. Αἱ ἀνωτέρω γνωστοποιήσεις κοινοποιοῦνται συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς ἁρμοδίους ἐπαρχιακοὺς ταμίας· χρησιμεύουσιν εἰς αὐτοὺς ὡς πιστώσεις, *πέραν τῶν ὁποίων δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι πληρωμὰς ἐνταλμάτων, ὑποκείμενοι διὰ πᾶσαν ὑπέρβασιν εἰς τὰς συνεπείας, τὰς προβλεπομένας ἀπὸ τὸν νόμον περὶ δημοσίου λογιστικοῦ*».

Ἂν δὲ, Κύριοι, ῥίψητε ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 14, ὅπερ εἶναι μακρὸν, καὶ τὸ ὁποῖον συνιστᾷ ἐπιτροπὴν ἰδιαιτέραν, δηλαδὴ ἀρχὴν ἰδιαιτέραν, ἐφορεύουσαν τὰ τῆς ὁδοποιΐας, θέλετε ἀπαντήσει ἐκεῖ ὅτι τῆς ἐπιβάλλονται ἄπειρα καθήκοντα ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ διατάγματος, δηλαδὴ νὰ κρατῇ 5 ἢ 6 βιβλία, ἵνα γίνηται ὁ ἔλεγχος πλήρης καὶ ἵνα μὴ ὑπάρξῃ σύγχυσις. Τοιαύτην προσοχὴν ἔδωκεν ὁ νόμος, ἔκτακτον προσοχὴν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ταμείου τῶν πόρων τῆς ὁδοποιΐας καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ ἑνὸς ταμείου ἀπὸ τὸ ἄλλο! Ἵνα δὲ ἐννοήσῃ τις τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ νόμος εἰς τὸν θεσμὸν τοῦτον, ἂς συλλογισθῇ ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν θεσμὸν ἐξαιρετικῶς ἐπρονόησεν ὁ νομοθέτης νὰ γίνηται κατ' ἔτος ἀπολογισμὸς, ὅστις νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν Βουλὴν, ἵνα μανθάνωσιν

οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν λεπτομερῶς τί εἰσεπράχθη, τί ἐδαπανήθη, τί ὑπάρχει, καὶ ποῦ ἐδαπανήθη καὶ ὑπάρχει. Ἐρωτῶ, Κύριοι: συμβιβάζεται μὲ τὴν τοιαύτην πρόνοιαν τοῦ νόμου, μὲ τὰς τοιαύτας ῥήτρας τοῦ νόμου, ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅτι ἐπεθύμει νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς ὁδούς, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐκκρεμεῖς, καὶ μὴ ἔχων μέσα ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ἐκ τῆς ἐπαρχιακῆς, καὶ ταῦτα εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν τοσαῦτα ὑπῆρχον δάνεια καὶ τοιαύτη χρῆσις αὐτῶν ἐγένετο; Δι' αὐτὸν τὸν λόγον παρακαλῶ τὴν Βουλήν, ἵνα μεριμνῶσα, περί τε τοῦ γενικοῦ συμφεροντος, τὸ ὁποῖον ὁ θεσμὸς οὗτος περικλείει, καθὼς συγχρόνως καὶ περὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ καὶ δημοτικοῦ, τοῦ τοσοῦτον παρημελημένου κατὰ τὸ παρελθόν, ἀπαγορεύσῃ τὴν περαιτέρω χρῆσιν πρὸς ἄλλον ἢ τὸν νενομισμένον σκοπόν.

Προκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγορεύσεων τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ζαΐμη καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κ. Θ. Δηλιγιάννη ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ἔλαβε καὶ ἐκ δευτέρου τὸν λόγον.

Δεν συνειθίζω, νὰ χαρίζω, εἰς καμμίαν Κυβέρνησιν πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἀντιβαίνουν εἰς τὴν συνείδησίν μου. Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐσυγχώρησα εἰς τὴν προκάτοχον Κυβέρνησιν τὴν παρεκτροπήν, ἣν ἔκαμε παραβιάσασα τὸν νόμον καὶ λαβοῦσα ἐξ ἰδιαιτέρου ταμείου χρήματα πρὸς δημοσίαν χρῆσιν ἄνευ νόμου. Ὅσοι πολιτεύονται δημοσίᾳ δὲν ἔχουν ἀνάγκην τοὺς συκοφάντας.

Εἰς τὰ 1867 ὑπῆρχε μία Κυβέρνησις, ἥτις εἶχε πολιτικὴν ἐναντίαν τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευον εἰς τὸ σπουδαιότατον διὰ τὴν Ἑλλάδα ζήτημα, τὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀνεξαρτησίας ἑνὸς δούλου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ νηπιάζομεν ἀκόμη εἰς τὴν πολιτικήν, ἴσα ἴσα δὲν ἔχω τὸ ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μοὶ ἀπέδωκε, νὰ ἦμαι πολὺ ἀφωσιωμένος εἰς τὰ τέκνα μου· διὰ τοῦτο, ἀκολουθῶν τὴν ἀρχήν, ὅτι πρέπει ν' ἀφήσωμεν τὰς Κυβερνήσεις νὰ ἐφαρμόζωσι τὸ σύστημά των, καὶ ὅτι δὲν ἕπεται ἀναπορεύκτως ὅτι πρέπει νὰ ἦναι σόλοικον πᾶν σύστημα ἐναντίον πρὸς τὸ ἡμέτερον, ἠνέχθην ἐπὶ 8 μῆνας τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1867 συνεδριάζων μετ' αὐτῆς ἐνταῦθα. Μόνον μετὰ τοὺς 9 μῆνας τὴν ἐπολέμησα εἰς πᾶν ὅ,τι ἦτον ἐνάντιον εἰς τὴν συνείδεισίν μου,

Εἰς τὰ 1868 ἔπραξα τὸ αὐτό. Ἐπρόκειτο περὶ μεγάλων συμφερόντων τῆς πατρίδος καὶ ὤφειλον ν' ἀνεχθῶ τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην, διὰ νὰ ἴδω ἂν ἔχῃ σχέδιον καὶ ὁποῖον. Τὴν ἠνέχθην ἐπὶ 8—9 μῆνας, ἀλλὰ κατόπιν τὴν ἐπολέμησα χωρὶς νὰ ὑποχωρήσω εἰς τίποτε, καὶ εἰς ὅ,τι ᾐσθανόμην ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς μου τὴν προσέβαλα. Τοῦτο ἔπραξα καὶ ἤδη· ἐπὶ 9 μῆνας δὲν εἶπον λέξιν ἐναντίον τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία Κυβέρνησις ἦλθε καὶ αὐτὴ μὲ ἰδέας ἀντιθέτους τῶν ἰδεῶν μου.

Ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἀφοσίωσιν τὴν τυφλὴν, ἥτις φανατίζει τοὺς πολιτευομένους, εἰς τὸ σύστημά μου, διότι νηπιάζομεν. Θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ, καθ' ἣν καὶ τὸ κράτος αὐτὸ θέλει ἀνδρωθῇ ἐν τῷ συνταγματικῷ βίῳ, θέλει ἀποκτήσει τέλεια πολιτικὰ κόμματα, ὡς εἰς τὰ μεγάλα ἔθνη τὰ γηράσαντα ἐν τῷ συνταγματισμῷ, καὶ τότε ὁ πόλεμος θέλει γίνεσθαι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς. Ἤλπιζον ὅμως ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς σήμερον, ἀφοῦ ἤθελε λάβει καιρὸν ν' ἀναπτύξῃ τὰς ἰδέας της, ἠθέλομεν ἰδεῖ εἰς τὰς πράξεις της τί σκέπτεται, πῶς συλλογίζεται περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ τόπου, ποῦ βλέπει τὰς πληγὰς καὶ ποίαν θεραπείαν προσφέρει, καὶ διὰ τοῦτο ἐπερίμενα ἐπὶ μῆνας πολλοὺς, καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν τὴν προσέβαλον εἰμὴ ἅπαξ ἢ δὶς εἰς πράξεις ἀντιθέτους πρὸς τὴν συνείδησίν μου. Δὲν ὁμοιάζω τοὺς χαιρεκάκους πολιτικοὺς *(Εὖγε!)*, οἵτινες δι' οἱονδήποτε συμφέρον ἐπιλαμβάνονται οἱασδήποτε ἀφορμῆς διὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ συμφέροντά των, οὔτε ὑπῆρξά ποτε πολιτικὸς κερδοσκόπος. Ἀπειράκις μοὶ παρουσιάσθη περίστασις ν' ἀρπάσω τὴν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ ἐπισύρω εἰς ἐμαυτὸν καμμίαν μομφὴν, ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἄλλοι ἀναδέχονται, διότι ἠξεύρουν ὅτι νηπιάζει ἡ κοινωνία, καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς λεπτὰς παρεκτροπὰς δὲν ἐπηρεάζεται· ἐξ ἐναντίας ἠθέλησα νὰ φυλάξω πάντοτε εἰς τὸν πολιτικόν μου βίον λεπτότητα συνειδήσεως, συγχωρήσατέ μοι τὴν καύχησιν.

Ἀλλὰ τί βλέπω; μίαν κακεντρέχειαν καὶ κακίαν εἰς ὑπερβολὴν, ἥτις πολὺ μὲ ταράττει· διότι μοὶ εἶναι ἀσυνήθης, δὲν τὴν ἀπήντων πρίν. Ἐπολέμησα πολλὰς κυβερνήσεις, ἀλλὰ τὴν κακίαν ταύτην πώποτε δὲν τὴν ἀπήντησα. Ἀμφιβάλλω ἂν ὡμίλησα πλέον ἢ δὶς ἐναντίον τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, καὶ μολαταῦτα δὶς μὲ εἶπον: δημοκόπε! Ὅταν ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1867 ἐνηγκαλίσθη τὴν πλέον ἐπαγωγὸν, τὴν πλέον δημοτικὴν, τὴν πλέον εὐρεῖαν, τὴν πλέον μεγάλην ἰδέαν, τίς ἀπὸ σᾶς ἐτόλμησε νὰ πολεμήσῃ αὐτήν; Ἐλησμονήσατε τὴν φωνὴν, ἥτις ἠγέρθη! τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἀντετάχθη! ὅστις ἐξέθηκε τὴν δημοτικότητά του, τὴν ἐξέθηκε καὶ τὴν ἀπώλεσεν, ἰδίως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, διότι ἐφάνη ἐναντίος τῆς μεγάλης ἰδέας! Ποῦ ἦσθε κεκρυμμένοι; Οὔτε εἰς τὸ κοινοβούλιον ὑπήρχετε· δὲν ἠξεύρω ποῖος χείμαρρος πολιτικῶν ἐγκλημάτων σᾶς εἶχε παρασύρει καὶ σᾶς εἶχεν ἐξαφανίσει!

ΖΑΙΜΗΣ *(πρωθυπουργός)*. Θὰ σᾶς τὸ εἴπωμεν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὅταν πέρυσι μία ἄλλη ἰδέα, ἐπίσης ἐπαγωγὸς καὶ μεγάλη, κατεκυρίευσε τὰ στήθη ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ Πανελλήνιον εὑρίσκετο εἰς μέγαν ὀργασμὸν, καὶ τὰς συνειδήσεις παρέσυρε, καὶ τὸν κόσμον ἔκαμνε νὰ λησμονήσῃ ὅλας τὰς παρεκτροπὰς τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης, καὶ μιᾷ φωνῇ οἱ πάντες ἐφώναζον: *πόλεμον! πόλεμον!* τίς ἐτόλμησε νὰ πολεμήσῃ αὐτὴν τὴν ἰδέαν; Ἐτρέμετε, ὅταν εἴδετε τὸν πρωθυπουρ-

γὸν ἐκεῖνον ν' ἀναβῇ εἰς τὸ βῆμα μὲ τὴν συνήθη αὐτοῦ μεγαλοπρέπειαν καὶ νὰ σᾶς εἴπῃ: *ἡ πατρὶς κινδυνεύει* 100,000,000 ζητῶ· ἐῤῥιγήσατε καὶ εἴπατε εἰς τοὺς παρακαθημένους: *ἀπώλετο ἡ ἀντιπολίτευσις*, δὲν ἔχει στάδιον πλέον, δὲν εἰμπορεῖ πλέον νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀνελάβετε ζωὴν, ἣν σᾶς ἐνέπνευσαν ἄλλοι! (*Εὖγε!*)

ΖΑΙΜΗΣ (*πρωθυπουργός*). Ὄχι βέβαια σεῖς.

ΑΘ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ. (*ὑπουργὸς Δικαιοσύνης*). Ἀντετάχθητε, ὡμιλήσατε;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἂν ἀντετάχθη τις, βέβαια εἶμαι ὁ πρῶτος.

ΑΘ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ. Δὲν πιστεύω.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὅ,τι δὲν πιστεύετε εἶναι ὅ,τι ἐπεριμένετε, ἀλλ' ὅ,τι δὲν ἔγεινεν αὐτὸ δὲν δύνασθε οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν σας νὰ τὸ κρατήσητε. Δὲν ἐπερίμενα βέβαια νὰ μοῦ προσδιορίσητε σεῖς τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιστάσεως. Σᾶς λέγω μόνον ὅτι ἐπολέμησα τὴν ἰδέαν τοῦ πολέμου ὡς ἔπρεπε. Τί ἠθέλετε; νὰ ἔλθω καὶ νὰ εἴπω: *παράδος τὰ ὅπλα*; Ὄχι, δὲν εἶπον τοῦτο· εἶπον: *πλανᾶσθε, πόλεμος δὲν γίνεται*. Τί ἐπεριμένετε, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀναγνωρίζετε τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου; ν' ἀναβῶ νὰ εἴπω: *καίτοι κινδυνεύει ἡ πατρὶς ἀποψηφίσατε τὸ δάνειον; μὴ δίδετε τὸν νόμον τοῦ ἐξοπλισμοῦ;* Τοιαῦτα ἐπεριμένετε, καὶ μοὶ ἀρνεῖσθε τοὺς λόγους;

Δὲν ἀπορῶ, Κύριοι, διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶδον τοὺς ὑπουργοὺς νὰ μὲ διαδεχθῶσι πρὸ μικροῦ εἰς τὸ βῆμα, οὔτε διὰ τὴν τόλμην, μεθ' ἧς ὡμίλησαν περὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος μου. Ἔδειξαν ὅτι ὅσα εἶχον εἰπεῖ ἦσαν ἀληθῆ. Ἦλθον νὰ εἴπωσιν ὅ,τι ἐγὼ παρέλειψα νὰ εἴπω, ὅτι εἶναι ἔκνομοι, ὅτι δὲν σέβονται τὸν νόμον, ὅτι τοὺς λείπει αὐτὸς ὁ χαρακτήρ. Ναὶ τὰ εἶπον· διότι μόνον οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἔχουσι αὐτὸ τὸ αἴσθημα, τὸ φιλέκδικον καὶ ἔκνομον, αὐτοὶ μόνον ἀγανακτοῦσι, παραφέρονται, ὅταν εὑρίσκωνται ἄνθρωποι καὶ τοὺς λέγουν: *παρηνομήσατε*. Ἀλλ' ὅσοι ἔχουσιν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν νόμον, ὅσοι ἔχουσι χαρακτῆρα, ἀντιστρόφως σκέπτονται. Ἂν τοῖς συμβῇ νὰ κάμωσί τινα παρεκτροπὴν, τὴν ἐξομολογοῦνται, ζητοῦσι συγγνώμην ἢ τὴν κολάζουσιν, ἂν ἔχωσι λόγους πρὸς τοῦτο· ἀλλὰ ποτὲ δὲν παραφέρονται. Μόνοι οἱ αὐθαίρετοι, ὅταν τοῖς γίνηται ἐπιτίμησις, παρεκτρέπονται εἰς τὰς παρεκτροπὰς, εἰς τὰς ὁποίας παρεξετράπητε σεῖς. Καὶ τί εἴπετε διὰ νὰ δικαιολογήσητε τὴν ἀγανάκτησίν σας; Ἀπεφασίσαμεν, εἶπον, νὰ λάβωμεν τὰ χρήματα ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴν ὁδοποιίαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ποιήσωμεν τὰ ἔργα τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας καὶ ἀποδώσωμεν αὐτὰ ὅταν δυνηθῶμεν. Αὐτοκράτορες εἶσθε σεῖς; Οἱ νόμοι μόνον δι' ἡμᾶς ἔγειναν, σεῖς δὲ εἶσθε ἀνώτεροι τῶν νόμων; Διὰ σᾶς δὲν ἔγειναν οἱ νόμοι; Σεῖς δύνασθε νὰ νομοθετῆτε μόνοι σας; (*Εὖγε!*) Ἔπρεπε νὰ συστέλλεσθε ν' ἀναβαίνετε εἰς τὸ βῆμα, ἀφοῦ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα εἴχετε, καὶ ν' ἀναβῆτε μὲ τὴν τόλμην, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνέβητε. Ἀλλ' ἂν ἐγκρί-

νωμεν τὴν γλῶσσάν σας τότε ποῦ ὅρια; Ἐλάβετε ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴν ὁδοποιΐαν, ἐνῶ ἠδύνασθε νὰ λάβητε διὰ πιστώσεως, ἐπιτρεπομένης ἀπὸ τοὺς νόμους, ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων. Καὶ, ἂν εἴχατε νὰ προστατεύσητε συμφέροντα ἐθνικὰ, ἦτο λίαν δικαιολογημένον νὰ λάβητε ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ εἴχετε χρήματα, διότι ἐδανείσθητε 17,000,000. Τοῦτο σᾶς τὸ ἐπέτρεπεν ὁ νόμος, καὶ ἂν εἴχετε σέβας πρὸς αὐτὸν, ἔπρεπε νὰ συμμορφωθῆτε μὲ αὐτόν· ὅ,τι ὅμως ἐπράξατε δὲν σᾶς τὸ ἐπιτρέπει ὁ νόμος, καὶ ποιήσαντες τὴν παρεκτροπὴν ἐδείξατε αἴσθημα ἀσεβείας πρὸς τὸν νόμον.

Δὲν εἶναι κίνδυνος, μᾶς εἴπον, νὰ πτωχεύσῃ τὸ ταμεῖον τὸ ἐπαρχιακὸν καὶ τὸ δημοτικὸν, διότι δὲν θὰ ἐξοδεύσωμεν πολλὰ, θὰ ἐξοδεύσωμεν ὀλίγα. Εἶμαι ἐναντίος, Κύριοι· καὶ ἂν ἡ Βουλὴ ἐπιτρέψῃ τὰς τοιαύτας παρεκτροπὰς, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὰς κάμῃ καὶ δεύτερος καὶ τρίτος καὶ τέταρτος. Οὔτε ἠμπορεῖτε νὰ εἴπητε : ἡμεῖς θὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν ἀφαίρεσιν 300,000 δραχ. μόνον, διότι δὲν τὸ λέγει ὁ νόμος, καὶ ἡ παρεκτροπὴ θὰ ἐπιτραπῇ διὰ τοὺς πάντας· καὶ ἂν σεῖς θὰ ἐξοδεύσητε 300,000, θὰ ἐξοδεύσῃ καὶ ὁ διάδοχός σας. Ἀλλ' ἐλησμονήσατε καὶ τὴν ἔκθεσίν σας; Εἰς αὐτὴν λέγετε, ὅτι μόνον διὰ μίαν ὁδὸν, ἥτις θὰ τελειώσῃ εἰς τὰ 1870, χρειάζονται 300,000 δραχμαὶ, ἐνῶ ἔχετε εἰς ἐνέργειαν 5 ἢ 6 δημοσίας ὁδούς· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο ἂν περιορισθῆτε εἶναι τάχα ἀληθὲς ὅτι σᾶς ἀρκοῦσι αἱ πρόσοδοι τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιΐας διὰ ν' ἀποδώσητε μίαν ἡμέραν τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ νομοθέτου ἀφηρέσατε ; Δὲν εἶναι ἀληθές· πρέπει νὰ σταματήσητε τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν καθολοκληρίαν διὰ νὰ σᾶς περισσεύσωσιν 160,000 κατ' ἔτος. Ἀλλὰ πότε ; τὸ 1869 καὶ τὸ 1870 ; Ὄχι· διότι τότε θὰ ἔχητε ὑπὸ κατασκευὴν τὰς ὁδούς· ἀφοῦ, ὡς εἴπετε, τὰς ἐκκρεμεῖς ὁδοὺς θὰ τὰς ἐξακολουθήσητε τὸ 1869 καὶ 1870· ἄρα τὸ ποσὸν ὅσον σᾶς περισσεύει θὰ τὸ δαπανᾶτε καὶ θ' ἀρχίσητε ν' ἀποδίδητε τὰ χρήματα εἰς τὸ 1871, εἰς τὸ 1872 καὶ 1873. Ἀλλὰ σᾶς εἶπον· διὰ μίαν καὶ μόνην ὁδὸν ἔχετε ἀνάγκην 300 χιλ. καὶ ἂν ἔλθῃ ἄλλος ὑπουργὸς, καὶ τὴν συζήτησιν ταύτην ὑπ' ὄψιν λαβὼν, καθ' ἣν ἡ Βουλὴ εἶπε *δὲν βλάπτει*, θελήσῃ νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς μίαν ἄλλην ὁδὸν ἐθνικὴν, τίς θὰ τὸν σταματήσῃ ; καὶ διατί νὰ τὸν σταματήσῃ; Διατί εἰς σᾶς ἡ ἐξαίρεσις καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἄλλους;

Ἀλλὰ διατί, Κύριοι, νὰ συζητῶ μαζῇ σας ; Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ ὑμῶν ὑπάρχει ὁ νόμος. Δὲν ἔχω κανὲν καθῆκον ν' ἀπαντῶ εἰς στρεψιδικίας.

ΣΗΜ. Ἡ πρότασις τοῦ κ. Λ. Κρεστενίτου : «Ἡ Βουλὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰς παρὰ τῶν ὑπουργῶν δοθείσας πληροφορίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν» ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων 90 κατὰ 69, ἑπτὰ ἀρνηθέντων, τὸ δὲ ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπεψηφίσθη δι' ἀνεστάσεως.

XXXX

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

ΤΗΝ 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1869.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ στρατιωτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπὶ τοῦ κεφ. Θ'. — **Χωροφυλακὴ 1,132,000**, λαβὼν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος τὸν λόγον διὰ μακρῶν ἀνέπτυξε τὴν ἀνάγκην τῆς βελτιώσεως τοῦ τόσον χρησίμου τούτου σώματος. Τὴν ἐπὶ τούτου μικρὰν συζήτησιν κατέστησεν εὐρυτέραν ἡ ἀγόρευσις τοῦ κ. Βαλασσοπούλου, ὅστις ἐκ τῆς χωροφυλακῆς λαβὼν ἀφορμήν, κατέδειξεν ἐν ἐκτάσει τὴν θλιβερὰν κατάστασιν, εἰς ἣν διετέλει ἡ δημοσία ἀσφάλεια καὶ συνεπέραινεν ὅτι: «ἡ Κυβέρνησις ἀπεδείχθη ἀνίκανος νὰ καταβάλῃ τὴν λῃστείαν». Τὴν Κυβέρνησιν ἐδικαιολόγησεν ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Ζαΐμης, καθ' οὗ λάβρος ἐπέπεσεν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος λαβὼν καὶ πάλιν τὸν λόγον. Μετὰ δὲ τὴν σύντομον ἀπάντησιν τοῦ κ. Δ. Κρεστενίτου πρὸς τὸν κ. Κουμουνδοῦρον ἀνελθὼν τὸ βῆμα ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ ὡμίλησεν οὕτω:

Κύριοι!

Πλανῶνται ὅσοι νομίζουσιν ὅτι πρόκειται μόνον περὶ τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, διότι ἐγὼ φρονῶ, ὅτι ἄλλο ζήτημα πολὺ οἰκειότερον πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν ἀνεξέταστον· εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ἡμετέρας εὐθύνης. Ἂν ἑπομένως ἡ ἐξουσία ἔχῃ ἢ δὲν ἔχῃ θέλγητρα, ὡς εἶπέ τις τῶν προλαλησάντων, ἢ ἂν δὲν ὑπάρχῃ τις ζητῶν τὴν ἐξουσίαν ἢ τοὐναντίον, καμμίαν σημασίαν καὶ καμμίαν σχέσιν μὲ

τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἔχουσιν αἱ ἀμφιβολίαι αὗται· διότι καὶ ἂν οὐδὲν ἄλλο ζήτημα ἔχομεν, ὀφείλομεν ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα τῆς ἰδίας ἡμῶν εὐθύνης, ἡμῶν τῶν ἀντιπροσώπων, ἡμῶν τῶν βουλευτῶν. Δὲν συνήλθομεν, Κύριοι, ἐδῶ μόνον διὰ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς συνδιασκέψεως· ἂν εἰς αὐτὸ καὶ μόνον συνίστατο ἡ ἐντολή μας, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῶν τακτικῶν ἐργασιῶν μας ἡ ἐντολὴ ἐκείνη ἔληξεν. Ἀλλ' οἱ αἰώνιοι κλαυθμοὶ καὶ αἱ αἰώνιαι μεμψιμοιρίαι καὶ τῶν ἐντὸς καὶ τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης πάσης ἐποχῆς, οἱ αἰώνιοι κλαυθμοὶ καὶ αἱ αἰώνιαι μεμψιμοιρίαι διὰ τὴν κακὴν κατάστασιν τοῦ τόπου μας, δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε ψεῦδος, οὔτε ἀσήμαντον γεγονός. Ἂν δὲ δὲν ἦναι οὔτε ψεῦδος οὔτε ἀσήμαντον γεγονὸς ἡ τοιαύτη γνώμη τοῦ ἔθνους καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, τὰ τελευταῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἤλθομεν νὰ ἐπικυρώσωμεν, κατέστησαν τὴν ἀτυχῆ ταύτην θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἔτι ἀτυχεστέραν· καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον πρὶν λόγοι τοσοῦτον ἰσχυροί, ὥστε νὰ κινήσωσι τὴν φιλοτιμίαν μας, ὅπως ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἔργου τῆς διορθώσεως, αἱ τελευταῖαι περιπέτειαι ἔπρεπε νὰ ἐξάψωσι τὸ αἴσθημα τῆς φιλοτιμίας ταύτης.

Πλανῶνται ὅσοι νομίζουσιν ὅτι τὸ ζήτημα, ὅπερ συζητοῦμεν, εἶναι τοσοῦτον ἁπλοῦν, ὥστε νὰ λυθῇ διὰ τῆς συγχύσεως ἐποχῶν καὶ ἀριθμῶν, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, ὅπου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν εἰς ἕνα κἂν ἀριθμόν, εἰς ἀριθμοὺς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπρόκειτο, ὅπως σήμερον, νὰ συλλέξωμεν καθ' ἅπασαν τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐντὸς ἑνὸς ὑπουργικοῦ γραφείου. Πλανῶνται ὅσοι νομίζουσιν ὅτι εἶναι τόσον ἁπλοῦν τὸ ζήτημα, ὥστε ἀναμιμνήσκοντες εἰς τοὺς βουλευτὰς καὶ τὴν Ἑλλάδα τὴν κατάστασιν τῆς λῃστείας ἐπὶ ἄλλων ἐποχῶν, ἀναμιμνήσκοντες τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα τυχὸν ἄλλαι προηγούμεναι κυβερνήσεις ἔπραξαν, πλανῶνται ὅσοι νομίζουσιν ὅτι διὰ τοιούτων μέσων δύνανται ν' ἀπορρίψωσι τὴν εὐθύνην των, πολὺ δὲ περισσότερον οἱ καθήμενοι εἰς αὐτὰς τὰς ἕδρας νὰ νομίζωσιν: ὅτι ἐξαντλοῦσι τὴν ἀπολογίαν των, λέγοντες: «λαὲ σὲ καταπιέζουσιν οἱ λῃσταί, ἀλλὰ πάντοτε σὲ κατεπίεζον. Τῳόντι δὲν ἐξηλείφθησαν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐξηλείφθησαν»· διότι ὁ λαὸς ὅστις πάσχει καὶ καταβάλλει ἄφθονα τὰ μέσα τῆς διοικήσεως, ὅστις αἰσθάνεται τοὺς πόνους καὶ φθείρεται ἀδιακόπως, ἔχει ἀντίρρησιν ν' ἀντιτάξῃ ἐναντίον αὐτῆς τῆς φωνῆς καὶ αὐτῆς τῆς δικαιολογίας.

Ἡ συζήτησις, Κύριοι, ὡς γίνεται τὴν ἑσπέραν ταύτην, ἀποδεικνύει τὸ ὀλίγον ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἔχομεν πρὸς τὰ δεινὰ τῶν ἐντολέων μας. Συζήτησις ἐπιπόλαιος, συζήτησις ἄνευ ἐρεύνης λεπτομερειῶν, χωρὶς ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων· ὅθεν ἀποτέλεσμα ἔσεται ἡ πλάνη. Ἡ ἀντιπροσωπεία, Κύριοι, ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν: «εὑρέ-

θης εἰς ἐποχὴν, καθ'ἣν δὲν εἶχες οὐδεμίαν στενοχωρίαν, δὲν εἶχες στενοχωρίαν χρηματικὴν, δὲν εἶχες στενοχωρίαν στρατιωτικὴν, δὲν εἶχες ἀνωμαλίαν οὔτε ἐσωτερικὴν οὔτε ἐξωτερικὴν, τί ἔπραξες πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως;» Ὅταν, Κύριοι, ἡ Κυβέρνησις ἡ σημερινὴ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι εὑρίσκοντο ὡς διαλαμβάνει τὸ ἑξῆς διάταγμα τῆς 14 Δεκεμβρίου ἔχον ὡς ἀκολούθως:

«Κανονίζομεν προσωρινῶς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ κατὰ τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Εὐρυτανίαν στρατοῦ ὡς ἑξῆς·»

«Τὸ κατὰ τὴν Φθιώτιδα πεζικὸν, ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν θέλει διοικεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν διοικητῶν τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ, φέροντος τὸν τίτλον διοικητοῦ τοῦ κατὰ τὴν Φθιώτιδα στρατοῦ τῆς γραμμῆς».

«Τὸ κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν πεζικὸν, ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν θέλει διοικεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν διοικητῶν τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ φέροντος τὸν τίτλον διοικητοῦ τοῦ κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν στρατοῦ τῆς γραμμῆς».

«Τὴν διοίκησιν τῶν ταγμάτων τῶν εὐζώνων 1, 4, 5, 6 καὶ 7 καὶ τῶν τεσσάρων αὐθυπάρκτων λόχων εὐζώνων θέλει ἀναλάβει ὁ συνταγματάρχης Βασίλειος Σκαλτσοδῆμος φέρων τὸν τίτλον διοικητοῦ τῶν κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν εὐζωνικῶν ταγμάτων».

«Τὴν διοίκησιν τῶν ταγμάτων τῶν εὐζώνων 2 καὶ 3 θέλει ἀναλάβει ὁ ἀντισυνταγματάρχης διοικητὴς τοῦ 3 τῶν εὐζώνων Δημήτριος Ν. Βότσαρης φέρων τὸν τίτλον διοικητοῦ τῶν κατὰ τὴν Εὐρυτανίαν εὐζωνικῶν ταγμάτων».

Πότε ἄλλοτε, Κύριοι, ἐσχηματίσθη τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἐξουσία ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἑλλάδι; οὐδέποτε ἦσαν αἱ περιστάσεις, οἵαι ὑπῆρξαν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1868. Ἡ Κυβέρνησις λοιπὸν ἡ σημερινὴ εὗρε δύναμιν 10,000 στρατοῦ ὑπὸ δύο ἀρχηγοὺς μάλιστα, οἵτινες ἐν τῷ καταδιώκειν τὴν λῃστείαν εἶναι πεπειραμένοι καὶ οἱ ὁποῖοι τὸν βίον των κατηνάλωσαν εἰς τοῦτο· ἐπὶ ἕνα καὶ ἐπέκεινα μῆνα ὁ στρατὸς αὐτὸς ἔμεινεν ἀκίνητος. Δὲν θέλω νὰ παραδεχθῶ τὸ ῥηθὲν ὅτι ἀκίνητος ἔμεινε κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐφαντάσθη ὅτι τῇ ἐπιτρέπεται νὰ ἔλθῃ εἰς συνομιλίας μετὰ τῶν ἀποκεκηρυγμένων λῃστῶν· λέγω ὅμως ὅτι ἔμεινεν ἀκίνητος ἐπὶ ἕνα καὶ ἐπέκεινα μῆνα ὁ στρατός. Τίς, Κύριοι, ὑπουργὸς, ποία Κυβέρνησις αἰσθανομένη καλῶς τὸ μέγα κακὸν, ὅπερ γίνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῆς λῃστείας, συμπονῶν καὶ συμπάσχων μετὰ τῶν πασχόντων, ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν εὐθύνην του, δὲν ἤθελεν ἀποταθῇ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τῷ εἴπει: προώρισο νὰ δοξάσῃς τὴν πατρίδα ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας, ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια ηὐδόκησεν ἄλλως·

ὑπάρχει ὅμως ἄλλο στάδιον τιμῆς καὶ καθήκοντος, δύνασαι νὰ ἀποκαταστήσῃς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν ἐν τῷ τόπῳ, νὰ δείξῃς ὅτι εἶσαι ἄξιος καὶ τοῦ προορισμοῦ σου καὶ τῆς πατρίδος σου· τὰ πάντα ὀφείλεις νὰ πράξῃς διὰ νὰ δυνηθῇς νὰ ἐξαγάγῃς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν καὶ οἰκτρὰν κατάστασιν, ἥτις δὲν τῇ ἐπιτρέπει, οὔτε εἰς τὸ μέλλον θέλει τῇ ἐπιτρέψει, ν' ἀπολαύσῃ εὐημερίας». Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐστερεῖτο, Κύριοι, οὐδενὸς ἐκ τῶν μέσων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα λύουσι τὰς χεῖρας τῶν κυβερνήσεων καὶ τὰ ὁποῖα δίδουσι πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ τῶν πλέον εὐρέων σχεδίων. Τὸ ταμεῖον τῆς Τραπέζης ἦτο τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ταμεῖον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κεφαλαιούχων ἦτο τῆς Κυβερνήσεως. Δεκαεπτὰ ἑκατομμύρια, Κύριοι, ἐδανείσθη. Ποία Κυβέρνησίς ποτε ηὐτύχησεν ἄνευ ἐξωτερικῶν περισπασμῶν ν' ἀπολαύσῃ τοσαῦτα χρήματα καὶ συσσωρεύσῃ εἰς τὰ ταμεῖά της; Ἐκτὸς δὲ τούτου, Κύριοι, ὁ λαὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀπηυδημένος ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων, καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις τὸν ἰσχυρῶς συγκεντρωμένον στρατὸν ἤθελε μεταχειρισθῇ εἰς καταδίωξιν τῆς λῃστείας, εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἤθελον ἐξέλθει, καὶ οἱ λῃσταὶ μετὰ ἕνα μῆνα δὲν ἤθελον ὑπάρχει. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἐν ἀπραξίᾳ τὸν στρατὸν ἀφεῖσα, μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς μηνὸς καὶ πλέον διέλυσεν αὐτόν.

Τί διενοεῖτο τάχα ἡ Κυβέρνησις τὴν στιγμήν, καθ' ἣν διέλυε τὸν στρατόν; Εἶχεν ἢ δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπικρατείας; Ἐξετίμα ἢ δὲν ἐξετίμα τὸ κακὸν τῆς ἐλλείψεως ἀσφαλείας; Τὰ πράγματα, Κύριοι, ἀποκρίνονται εἰς τὴν ἐρώτησιν. Τί ἔπραξεν ἡ Κυβέρνησις; Διώρισε γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ διέλυσε τὸν στρατόν, καὶ ἀφῆκε δύο μόνον τάγματα ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, δύο δὲ ἐν Φθιώτιδι καὶ Φωκίδι. Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν ἐκ τίνος περιστάσεως εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἷς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ ὁ κ. Κορωναῖος, ὅστις δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἔχει μεγάλα στρατιωτικὰ προτερήματα, ἦτο εἰδήμων τῆς καταδιώξεως τῆς λῃστείας, ἣν οὐδέποτε κατεδίωξεν, τί δ' ἐσκέπτετο ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας τὴν στιγμήν, καθ' ἣν τὸν διώριζεν; Ὁ κ. Κορωναῖος ἤθελεν εἶσθαι ἀξιόλογος, ἂν ἐπραγματοποιοῦντο αἱ ὑποσχέσεις τοῦ 1868, νὰ διοικήσῃ μίαν μοῖραν στρατοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτο πιστευτὸν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὴν λῃστείαν. Λοιπὸν συγκεντρωμένος καὶ ἰσχυρὸς στρατὸς ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς ἀπραξίαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν λῃστῶν καὶ κατόπιν διελύθη μείνας ὀλίγος καὶ ἀνεπαρκής — Ἀρχηγὸς τῶν ὀλίγων διωρίσθη ἀξιωματικός, ὅστις ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἔδιδε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐδύνατο νὰ καταστρέψῃ τὴν λῃστείαν, καὶ ἡ λῃστεία ἔμεινεν ἀκαταδίωκτος ἐπὶ μῆνας ἑωσοῦ σπουδασθῶσιν οἱ ἄνθρωποι, τὰ πράγματα καὶ ὁ τόπος *(Θόρυβος)*.

Ἰδού, Κύριοι, ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς τὴν διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως, τὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξάξωμεν τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ τόπος εὑρίσκεται εἰς ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν. Δὲν εἶναι ἡ καταδίωξις τῆς λῃστείας ἔργον τοῦ τυχόντος ὑπουργοῦ, οὔτε τοῦ τυχόντος ἐπὶ κεφαλῆς· ἀπαιτεῖται καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς καταδιώξεως καὶ δραστηριότης καὶ πεῖρα. Ἀλλὰ, Κύριοι, ὁ κ. Κορωναῖος μεταβὰς τὴν 15 Μαρτίου εἰς τὸν Βάλτον, διότι μόλις τότε ἔφθασε, καίτοι μὴ γνωρίζων τὸν τόπον, μὴ γνωρίζων τοὺς ἀνθρώπους, μολαταῦτα, ἐπειδὴ ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν καὶ ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι φιλότιμος στρατιώτης, κατέγεινεν ὅσον ἠδύνατο εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον τῷ ἀνέθεσαν, προσεπάθησε δὲ νὰ τὸ κατορθώσῃ δι' ὅλων τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἐνόμισε πρόσφορα πρὸς ἐπάνοδον τῆς τάξεως. Εἶδον δημοσιευμένας δύο ἐπιστολὰς δύο δημάρχων τῶν μερῶν ἐκείνων, λίαν ἀξιοτίμων, τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ εἷς εἶναι λίαν γνωστὸς εἰς πλείστους ἐξ ὑμῶν, τοῦ δημάρχου Βονίτσης κ. Λογοθέτου. Κατὰ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ὁ κ. Κορωναῖος ηὐχαρίστησε τὸν τόπον. Εἶναι δὲ γνωστὸν, Κύριοι, ὅτι ὁ κ. Κορωναῖος, ἐγκύψας εἰςτὸ ἔργον τὸ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών του, κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ πεποίθησιν εἰς τὸν λαὸν, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν, νὰ καταλάβῃ ἐπικαίρους θέσεις, νὰ ὀργανίσῃ τὰ ἀποσπάσματα, καὶ τέλος πάντων αἱ ἐπαρχίαι ἐκεῖναι, ἐνθυμούμεναι τὴν κατάστασιν εἰς ἣν διετέλουν πρότερον, ἤρχισαν εὐχαριστούμεναι, συντρέχουσαι καὶ ποθοῦσαι τὴν διαμονήν του ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, Κύριοι, ὅτι διαμάχη σκανδαλώδης μεταξὺ τοῦ κ. Κορωναίου καὶ τῆς Κυβερνήσεως συνέβη. Δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὴν διαμάχην ταύτην παρὰ ὑπὲρ τοῦ κ. Κορωναίου, ὁ δὲ λόγος εἶναι ἁπλούστατος. Ὁ κ. Κορωναῖος ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων, ἐξελθὼν ἀπὸ τὴν φάλαγγα τῆς περισυνῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν προεδρευομένην ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον σήμερον κ. Πρωθυπουργόν. Ὁ κ. Κορωναῖος λοιπὸν δὲν εἶχε κανὲν συμφέρον, ν' ἀποτύχῃ Κυβέρνησις, ἥτις ἐσχηματίσθη ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πολιτικοὺς συναδέλφους του, οὔτε ὁ ἀρχηγός του ν' ἀποτύχῃ καὶ νὰ πέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Κυβερνήσεως γενόμενος. Καμμία λοιπὸν παρεξήγησις δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ καὶ οὐδεὶς δισταγμὸς νὰ ῥιφθῇ εἰς τοὺς λόγους του, καὶ ὀφείλομεν νὰ τὸν πιστεύσωμεν, ἰσχυριζόμενον ὅτι εὗρεν ἀντενεργείας. Ἀλλὰ τίποτε ἄλλο δὲν δύναται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐξουσίαν, καταδιώκουσαν τὴν λῃστείαν ἢ ἐκτελοῦσαν ἄλλα σπουδαῖα στρατιωτικὰ καθήκοντα, παρὰ ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ προϊστάμενος ἔχει ὅλην τὴν ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεώς του καὶ τῶν προϊσταμένων του· ἂν δὲ εἴτε ὁ λαὸς εἴτε οἱ στρατιῶται δι' ἐπανειλημμένων παραδειγμάτων πεισθῶσιν, ὅτι ὁ στρατιωτικὸς οὗτος δὲν ἔχει τὴν εὔνοιαν

τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι τὰ μέτρα καὶ αἱ προτάσεις του ἀποκρούονται, ὅτι καὶ ἐξυβριζόμενος δὲν λαμβάνει δίκαιον, ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἡ ἐξουσία του, ἡ ὑπεροχή του καταστρέφονται. Τέλος πάντων, Κύριοι, ἐπῆλθεν ἡ παῦσις τοῦ κ. Κορωναίου.

Κατέδειξα τὸ πρῶτον λάθος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ μὴ τὸν θέτῃ ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν πρὸς καταδίωξιν τῆς λῃστείας, συγκεντρωμένον ὄντα καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ, ὅπως φέρει ἀποτέλεσμα. Κατέδειξα ὡσαύτως τὸ ἕτερον λάθος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι διώρισεν ἀξιωματικὸν ἐπὶ τῆς καταδιώξεως κατὰ τὰ ἄλλα ἀξιόλογον, ἀλλὰ περὶ τὴν τέχνην τῆς καταδιώξεως τῆς λῃστείας ἀμαθῆ. Ἔρχομαι ἤδη νὰ ἐξετάσω, Κύριοι, ἀφοῦ τέλος πάντων ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη εἰς διαφωνίαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἔστω καὶ ἂν εἶχε δίκαιον ἡ Κυβέρνησις, τί ἀντεκατέστησεν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν παρήτησεν ὁ κ. Κορωναῖος. Ἁπλούστατον πρᾶγμα, Κύριοι, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ταγμάτων τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας. Εἶναι ἀξιότιμοι πάντες οἱ διοικηταὶ τῶν ταγμάτων· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐκτελοῦντες τὸ καθῆκόν των, ὅπερ διὰ τῶν κανονισμῶν εἶναι προωρισμένοι νὰ ἐκτελῶσι, δὲν θὰ φανῶσι κατώτεροι οὐδ' αὐτῶν τῶν εὐρωπαίων διοικητῶν ταγμάτων· ἀλλ' ἐρωτῶ : ἡ ἀνάθεσις τῆς καταδιώξεως εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ περιέχει μέτρον τι κατὰ τῆς λῃστείας; Ἐρωτῶ τοὺς εἰδήμονας, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι οὐδεὶς θέλει ἀποκριθῆ ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ οὕτω, δύο ἀξιότιμοι διοικηταὶ ταγμάτων, οἱ κ.κ. Κονιάλης καὶ Ἀλεξάνδρου κάθηνται ἤδη δύο μῆνας εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ προσπαθοῦσιν οἱ δυστυχεῖς νὰ σπουδάσωσι τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Στοχασθῆτε, Κύριοι, καταδίωξιν γινομένην ὑπὸ τῶν διοικητῶν τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ, ἀγνοούντων καὶ τὴν τέχνην καὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε τὸ μέτρον, καὶ τωόντι ἦτο τοῦτο ἓν μέτρον ἀδιάφορον ἂν ἦτο κακὸν μέτρον, νὰ μὴ μιμηθῇ τὸ παρελθὸν, νὰ μὴ μεταχειρισθῇ ὁδηγοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, οὔτε ἐθνοφύλακας.

Δὲν ἐννοῶ, Κύριοι, πῶς ἡ Κυβέρνησις, κατηγορουμένη διὰ τὰς φοβερὰς κακώσεις, τὰς ὁποίας ὑποφέρουσιν αἱ ἐπαρχίαι ἐκεῖναι, δύναται νὰ εἴπῃ: «ἐξετέλεσα τὸ καθῆκον μου· ἔπραξα ὅ,τι ἠδυνάμην», ἀφοῦ περὶ τὴν καταδίωξιν οὕτω προσεφέρθη, οὐδὲν μὲν σύστημα ἐκ τῶν ἐπενεγκόντων ἀποτέλεσμα κατὰ τὸ παρελθὸν ἀκολουθήσασα, οὐδὲν δὲ νέον σύστημα πρακτικὸν δυνάμενον νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα ἐπινοήσασα. Τοῦ 1869 ὁ στρατὸς εἶναι πολὺ ἀνώτερος τῶν στρατῶν, τοὺς ὁποίους εἴχομεν πάντοτε κατὰ τὸ παρελθόν· ἡ Κυβέρνησις ὅσον καὶ ἂν ἐξογκόνῃ τὰ πράγματα, ὅσον καὶ ἂν παριστάνῃ τὴν Πελοπόννησον ὡς εὑρισκομένην ὑπὸ τὰς πλέον ἐκτά-

κτους καὶ σπανίας ἀνωμαλίας, δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἀφήσασα τόσον ὀλίγον στρατὸν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ λῃστεία εἶχε φθάσει εἰς ἀνώτατον βαθμὸν ἀκμῆς· 2,200 στρατιῶται εἶναι εἰς τὴν πρωτεύουσαν· 550 ἕως 600 εἶναι εἰς τὴν Κέρκυραν· 350 εἶναι εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἂν ἡ κατάστασις ἡ ἔκτακτος τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας δὲν ἐπιβάλῃ κανὲν ἔκτακτον χρέος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὁμολογῶ ὅτι καὶ οἱ 600 ἄνδρες τῆς Κερκύρας καὶ οἱ 350 τοῦ Ναυπλίου καὶ οἱ 2,200 τῶν Ἀθηνῶν ἔχουσι καλῶς, μένουσι καλῶς καὶ ἔχουσιν ὑπηρεσίαν νὰ ἐκτελέσωσιν. Ἀλλ' αἱ κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι δίδουσι τὴν μεγίστην ἀξίαν εἰς τὴν ἔκτακτον καὶ ἔκρυθμον κατάστασιν τῆς κοινωνίας, εἶναι ἠναγκασμέναι νὰ κάμωσι διάκρισιν μεταξὺ καθήκοντος καὶ καθήκοντος, αἰσθάνονται τὸ χρέος νὰ παραλείψωσι τὰ εὐτελέστερα διὰ νὰ ἐπιμεληθῶσι τῶν βαρυτέρων. Εἰς τὰς ὁμαλὰς περιστάσεις ἐννοῶ αὐτὴν τὴν τοποθέτησιν, ἀλλ' εἰς περίστασιν τοσοῦτον ἀνώμαλον καὶ εἰς τοσοῦτον ἔκτακτον ἀνάγκην, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠμπορεῖ νὰ διοικηθῇ, δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι δὲν εἶχε στρατὸν ν' ἀποστείλῃ εἰς τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα λυμαίνεται ἡ λῃστεία, διότι τὸν εἶχεν ἀθρόως ἀπησχολημένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πόλεων.

Καὶ συγχωρήσατέ μοι, Κύριοι, νὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ τῆς ἐπαρχίας μου, διὰ νὰ σᾶς δείξω τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου. Ἡ ἐπαρχία μου, Κύριοι, ἀπὸ τοῦ 1846, νομίζω, δὲν εἶδε πλέον ἐντόπιον λῃστήν. Μία καὶ μόνη λῃστρικὴ συμμορία ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης καταγομένη ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἐντόπιος δὲ λῃστὴς ἔκτοτε δὲν παρουσιάσθη· ἀλλ' ἢ ὀλίγον πρὸ ἢ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν δύο ἀδελφοὶ εἶχον ἐκτραπῇ εἰς τὸν λῃστρικὸν βίον, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐφονεύθησαν. Ὁ τόπος, Κύριοι, δὲν ὑποστηρίζει τὴν λῃστείαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ ἐντόπιος λῃστής, οὔτε δύναται νὰ ἐμφωλεύσῃ ἐντὸς αὐτῆς λῃστρικὴ συμμορία· ἂν δέ ποτε ἠκούσθη ὅτι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσολογγίου συνέβη λῃστρικὴ πρᾶξις, λῃστὴς ἢ λῃστρικὴ συμμορία διῆλθε, διημέρευσε μίαν ἡμέραν, κατέλαβε μίαν θέσιν καὶ ἀνεχώρησεν· ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι σπανιώτατα. Ὅταν ὅμως ἡ κατάστασις τῶν πέριξ ἦναι τόσον οἰκτρὰ καὶ ἐλεεινή, ὅσον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὴν σήμερον εἶναι, ἐννοεῖται ὅτι καμμία ἐπαρχία δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἄνευ λῃστρικῶν συμμοριῶν· ἀλλ' ἐπαρχία, ἡ ὁποία δὲν φυλάττει τοὺς λῃστάς, καὶ δὲν ἔχει οὔτε ἐντοπίους λῃστὰς οὔτε λῃστρικὰς σχέσεις, ἡ ἐπαρχία αὕτη δύναται νὰ φυλαχθῇ μὲ ὀλίγας δυνάμεις. Δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πέριξ συμμορίαι χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσιν ἐν ἐκείνῃ. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν ἐκλογῶν ἡ ἐπαρχία μου ἔμεινεν ἄνευ στρατιωτῶν· μόλις καὶ μετὰ βίας, ἀφοῦ παρεκάλεσα τὸν ἀξιότιμον ὑπουρ-

γὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπεστάλη πρό τινος καιροῦ ἐν ἀπόσπασμα ἐκ 16 ἀνδρῶν, ἀνεπαρκὲς ὅλως νὰ φυλάξῃ ὁλόκληρον ἐπαρχίαν καὶ μάλιστα τόσον ἀργὰ πεμφθέν. Οὕτως ἐντὸς τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ μέχρι τῆς 15 Ὀκτωβρίου ἑπτὰ αἰχμαλωσίαι συνέβησαν ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου. Μὴ παραξενεύεσθε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν, διότι τὸν εὑρίσκετε πάντη ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς, τοὺς ὁποίους σᾶς ἀνέφερε περὶ τῶν συμφορῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργός· διότι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς αἱ πληροφορίαι αὐτοῦ. Ναὶ, Κύριοι, ἑπτὰ αἰχμαλωσίαι ἐγένοντο ἐντὸς τοῦ Σεπτεμβρίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου μέχρι τῆς 15 Ὀκτωβρίου.

Ἐὰν πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις περὶ τὴν συλλογὴν τῶν ἀριθμῶν τῶν ἀφορώντων τὴν λῃστείαν ἔδειξε τὴν αὐτὴν προσοχὴν, τὴν ὁποίαν εἴδομεν ὅτι ἔδειξε περὶ τὴν συλλογὴν τῶν ἀριθμῶν τῶν ἀφορώντων τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς διαχείρισιν, ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ δὲν παρέχουσι τὴν ἐλαχίστην πίστιν. Ἀλλ' εἴτε εὐτυχῶς εἴτε ἀτυχῶς ἔχω πρόχειρον τὴν ἀπόδειξιν, ἂν ὄχι διὰ τὸ ὅλον τοὐλάχιστον διὰ τὸ μέρος, ὅπως ἀποδείξω τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ πόσον εἶναι ἀνακριβεῖς. Δὲν ἐνθυμοῦμαι, Κύριοι, εἰς ποῖον εὐτελῆ ἀριθμὸν κατεβίβασεν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας καὶ φονευθέντας ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος, παρατηρῶ δὲ μόνον ὅτι ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ Φθιώτιδος καὶ ὄχι ἐν τῷ νομῷ ὁλοκλήρῳ ᾐχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς παρούσης Κυβερνήσεως 34, ἐφονεύθησαν 14 καὶ ἐπληγώθησαν 18.

ΚΑΤΣΙΚΑΠΗΣ. Πολῖται ἢ λῃσταί;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πολῖται ᾐχμαλωτίσθησαν λέγω. Καὶ δὲν λέγω μόνον, Κύριοι, ἀριθμοὺς, ἀλλ' ἔχω σημειωμένας τὰς ἡμερομηνίας καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰς συμμορίας καὶ τοὺς παθόντας. «Τὴν 27 Ἰανουαρίου ἡ λῃστοσυμμορία τοῦ Βελούλια ᾐχμαλώτισε τρεῖς. *(Ἀναγινώσκει κατάλογον.)*

Μόνον λοιπὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φθιώτιδος συνέβησαν αἱ λῃστρικαὶ πράξεις καὶ αἰχμαλωσίαι τὰς ὁποίας σᾶς προανέφερα. Παραλείπων δὲ διὰ τὸ ἀλγεινὸν τὴν περαιτέρω ἀπαρίθμησιν παρατηρῶ, ὅτι δύο μόνον ἐπαρχίαι ἡ τῆς Φθιώτιδος καὶ ἡ τῆς Λοκρίδος παρέσχον ἐν τῷ διαστήματι, κατὰ τὸ ὁποῖον κυβερνᾷ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, φονευθέντας, αἰχμαλωτισθέντας καὶ πληγωθέντας 107 πολίτας.

ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ. Εἰς τὸν δῆμον Φαλάρων προχθὲς ᾐχμαλωτίσθησαν δύο, εἰς τὸν δῆμον . . . . . ἄλλοι δύο καὶ εἰς τὸν δῆμον . . . . . ἕνας.

ΑΘ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ. *(ὑπουργὸς Δικαιοσύνης.)* Προσθέσατε καὶ αὐτὰ κ. Δεληγεώργη.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης μὲ συμβουλεύει τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ προσθέσω καὶ ταύτας τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἀνέφερεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Φθιώτιδος. Καὶ ἂν δὲ τὸ ὑπέθετον, Κύ-

ριοι, ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς μοὶ ἔδωκε νὰ ἐννοήσω, ὁποῖον πνεῦμα ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Κυβερνήσει, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Ἐμπαίζει τὰς δυστυχίας τῶν ἐπαρχιῶν ὁ κ. Πετσάλης καὶ εἰς οὐδὲν λογίζεται τὰς συμφορὰς αὐτῶν, ἐνῶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν δὲν εἶχε τὴν εὐθύνην ἤθελεν εἶσθαι ὁ πρῶτος, ὅστις ἤθελε κατακλάδει τὸ βῆμα καὶ ἤθελε σχισθῇ ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἀλλ' ἐγώ, ὡς προεῖπον, ἀξιότιμε ὑπουργὲ τῆς Δικαιοσύνης, δὲν ἐξετάζω τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης σας, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης ἡμῶν. Ἐπιθυμῶ νὰ μοὶ εἴπητε σεῖς, ἀξιότιμε ὑπουργὲ τῆς Δικαιοσύνης, τί θέλετε νὰ εἴπω αὔριον, ὅταν κατέλθω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου, ὅτι ἔπραξα ἢ ὅτι κατέλιπον ὄπισθέν μου; Τί θέλετε νὰ εἴπω ὅτι ἔπραξα ἐνώπιον τῆς καταστάσεως τῆς οἰκονομικῆς, τὴν ὁποίαν εὗρον, καὶ τί θέλετε νὰ εἴπω ὅτι κατέλιπον ὄπισθέν μου διὰ τὴν κατάστασιν αὐτήν; Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ τοῖς εἴπω ὅτι συνέπραξα, ὅπως καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1869 ἐφαρμοσθῇ τοιοῦτος, ὁποῖος ἦτο, χωρὶς νὰ γείνῃ ἡ ἐλαχίστη εἰς αὐτὸν οἰκονομία, καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1870 καταρτισθῇ τοιοῦτος ὥστε ν' ἀφήσῃ ἔλλειμμα. Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ τοῖς εἴπω ὅτι συνετέλεσα καὶ ἐγὼ ὡς βουλευτὴς τοῦ 1869 ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τοῦ νὰ εἰσπράττωμεν 10 καὶ νὰ ἐξοδεύωμεν 12· αὐτὸ τὸ καταστρεπτικὸν προηγούμενον, Κύριοι, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ἡ στιγμὴ καθ' ἣν δὲν ἠξεύρω πῶς θὰ δυνηθῶμεν καὶ διὰ τίνων μέσων θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξακολουθήσωμεν. Εἶχον τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀνάγκη ἤθελε καταστρέψει τὴν πρόοδον τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου ἔργου, καὶ ἤλπιζον ὅτι ἤθελον δυνηθῇ τοὐλάχιστον νὰ εἴπω περὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπε πρὸ μικροῦ περὶ τῆς ληστείας ὁ ἀξιότιμος κ. Χατζῖσκος: «ἡ ληστεία, σᾶς εἶπεν, *ἡσυχάσατε· θὰ ἐκλείψῃ διότι ἐπλημμύρησεν*». Ἀλλ' ὄχι, Κύριοι, δὲν τὸ ἐλπίζω, διότι καίτοι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀκρότατον ἄκρον καὶ τῆς πίστεως καὶ τῶν φόρων, δὲν ἐθέσαμεν ἐπ' αὐτῶν εἰσέτι χεῖρα διορθώσεως.

Βεβαίως, Κύριοι, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς πίστεως, διότι τὰ πράγματα μᾶς τὸ ἀποδεικνύουσι. Ζητοῦμεν δι' ὅλων τῶν μέσων, παρέχοντες καὶ ἐγγυήσεις καὶ ὠφελείας μεγάλας, ὅπως ἄρωμεν τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκομεν νὰ δανεισθῶμεν, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν δάνεια, ἀφοῦ ὅλην μας τὴν περιουσίαν κατεστήσαμεν ὑπέγγυον τοῖς δανεισταῖς. Τὰ τελωνεῖα εἶνα ὑπέγγυα, τὰ ἰχθυοτροφεῖα καὶ αἱ ἁλυκαὶ ὑπέγγυοι, αἱ μετοχαὶ τῆς Τραπέζης ὑπέγγυοι, ἐπωλήσαμεν τὰ ἐθνικὰ κτήματα, ἐνεχυριάσαμεν τοὺς τίτλους τῆς ἐκποιήσεως αὐτῶν, καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία λυμαίνεται τὴν κοινωνίαν. Καὶ μολονότι, Κύριοι, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀκρότατον ἄκρον τῆς πίστεως, ἐξαντλοῦντες αὐτήν, δὲν ἐθέσαμεν εἰσέτι χεῖρα διορθώσεως. Ἀλλ' οὐ μόνον τὴν πίστιν ἐξηντλή-

σαμεν ἀλλὰ καὶ τοὺς φόρους· οἱ φόροι δὲν ἐπιδέχονται αὔξησιν. Ἂν ῥίψητε βλέμμα εἰς τὴν κλίμακα τῆς φορολογίας τῶν ἐθνῶν, δὲν θὰ εὕρητε τὴν Ἑλλάδα ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ της χαμηλά, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν βαρύτατα φορολογουμένων ἐθνῶν. Ἐὰν δὲ λάβητε ὑπ' ὄψιν τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τότε θέλετε ἐννοήσει τὸ βάρος τῆς φορολογίας ἐν Ἑλλάδι· διότι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος, ὅστις συντρέχει εἰς τὴν ἐπιμέτρησιν τοῦ βάρους τῶν φόρων, συγκρινόμενος πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν ἄλλων ἐθνῶν, εἶναι εἰς τὰ σπάργανα· τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία δὲν ἔχει βιομηχανίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπουν κινητὰ κεφάλαια λόγου ἄξια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸν πλοῦτον τῶν ἐθνῶν. Καὶ μολαταῦτα, Κύριοι, ἔργον τυπικὸν ἐκπληροῦμεν εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἀπαθῶς καθιεροῦμεν τὰ ἐλλείμματα εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν. Καὶ ὅπως, Κύριοι, παρατηρῶ ὅτι διὰ τὴν ἔλλειψιν ζήλου ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀκρότατον ἄκρον καὶ τῆς πίστεως καὶ τῶν φόρων, χωρὶς μολαταῦτα νὰ ἐπέλθῃ διόρθωσις οὕτως, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ πρόρρησις τοῦ ἀξιοτίμου κ. Χατζίσκου δὲν θὰ ἀληθεύσῃ ὡς πρὸς τὴν λῃστείαν. Δὲν ἐξετάζομεν ἂν ἡ ἐξουσία, ἡ ὁποία εἶναι τεταγμένη νὰ καταδιώκῃ τὴν λῃστείαν, ἔπραξεν ὅ,τι ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ πράξῃ, ἀλλ' εὐχαριστούμεθα εἰς ἀποτελέσματα πολλάκις ἐσφαλμένα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρουσιάζει τὸ Ὑπουργεῖον, εὐχαριστούμεθα εἰς ὅ,τι δὲν πιστεύομεν ἢ ἀνάξιον λόγου νομίζομεν, μολονότι ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ λῃστεία λυμαίνεται τὸν τόπον καὶ ὅτι ὅσα εἶπεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Μεσσήνης περὶ τοῦ κράτους τῆς λῃστείας ἐν τῷ τόπῳ εἶναι ἀναμφισβήτητα καὶ ἀληθῆ. Προκαλῶ δὲ ἕκαστον ἀντιπρόσωπον τῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας λυμαίνεται ἡ λῃστεία, νὰ ἔλθῃ νὰ εἴπῃ ἐδῶ καθαρὰ καὶ φανερὰ ἂν ἡ λῃστεία δὲν ὑπερισχύῃ τῆς ἐξουσίας.

Ἡ ἱστορία, Κύριοι, μὲ ἐδίδαξεν ὅτι τὰ ἔθνη, ὁσάκις ἐξέρχονται μιᾶς δυστυχοῦς περιστάσεως, σκέπτονται ὅπως σκέπτεται τὸ ἄτομον ὅταν ἐξέρχεται ἐκ περιστάσεων τοιούτων. Ἐπισκοποῦσι τὸ παρελθόν των καὶ ἐπανορθόνουσι τὰ σφάλματά των· λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὸν προορισμόν των καὶ σκέπτονται περὶ τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ τὸν ἐπιτύχωσι· καὶ δὲν ὑπάρχει ἔθνος, ὅπερ ἔχει στοιχεῖα ἐθνισμοῦ καὶ προόδου, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔδωκε τοιοῦτον παράδειγμα τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἀπὸ δυστυχῶν περιστάσεων, διότι ὅλα τὰ ἔθνη, Κύριοι, καὶ δὲν ὁμιλῶ περὶ παλαιᾶς καὶ ἀρχαίας ἱστορίας, ἀλλὰ περὶ τῆς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ὅλα τὰ ἔθνη ἔδειξαν ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ᾐσθάνθησαν τὸ πάθημά των. Ῥίψατε καὶ σεῖς ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα κατηρτίσαμεν, ἂς ῥίψῃ ἡ ἰδία Κυβέρνησις ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασε μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1870, δὲν θέλετε ἰδεῖ ἄλλο τίποτε εἰμὴ

ἀντιγραφὴν τοῦ παρελθόντος διὰ τὸ μέλλον. Καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ εὐθύνη καὶ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῆς Βουλῆς.

Ἡ εὐθύνη καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ συνίσταται εἰς τὴν ἀπολογίαν, τὴν ὁποίαν ὀφείλουν νὰ δώσωσιν ἐρωτώμενοι παρὰ τοῦ ἔθνους τί ἔπραξαν ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν δυστυχῶν περιστάσεων. Ἀλλ' ὡς σᾶς προεῖπον, δὲν εἶναι τοῦτο μόνον, ἡ ἧττα ἣν ἐπάθομεν, ὅπερ γεννᾷ τὴν μεγάλην καὶ αὐτῶν καὶ ἡμῶν εὐθύνην· εἶναι αὐτὴ ἡ κακὴ κατάστασις, ἐν ᾗ διατελοῦμεν πάντοτε· ἡ δὲ νέα συμφορὰ ἡμῶν ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξάψῃ ζωηρότερον τὴν φιλοτιμίαν μας. Ἀλλὰ δυστυχῶς, Κύριοι, καμμίαν ἀπάντησιν δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἐντολεῖς μας, ὅταν παρουσιασθῶμεν ἐν μέσῳ αὐτῶν· διότι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔργων μας καὶ τῆς διοικήσεώς μας συνίστανται εἰς οἰκονομικὸν ναυάγιον ἢ δάνεια ἢ φόρους· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, μίαν καὶ μόνην παρηγορίαν μᾶς εἶπον, ὅτι δυνάμεθα εἰς τοὺς πάσχοντας νὰ προσφέρωμεν : «ὅταν συγ»κατανεύσῃ ἡ Τουρκία νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος, τότε »πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ δυνηθῇ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν τό»πον ἀπὸ τὴν φοβερὰν μάστιγα». Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἀξιότιμοι ὑπουργοὶ ἤθελον ἀποδώσει καὶ εἰς τοὺς προκατόχους των, ὄχι μόνον τῆς χθὲς, ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς προκατόχους των, ἴσην εἰλικρίνειαν πρὸς τὸν τόπον τῇ ὁποίᾳ ἀποδίδουσιν εἰς τὸν ἑαυτόν των, ἤθελον πεισθῇ ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἀθεράπευτον ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας. Διατί; Διότι τὸ συμφέρον τῆς Τουρκίας εἰς τοῦτο κεῖται. Τίς ἄλλος, Κύριοι, παρὰ τὴν Τουρκίαν ἠμπορεῖ νὰ εὐχαριστῆται βλέπων τὴν Ἑλλάδα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἢ τίς προδότης τῆς Τουρκίας εἶναι εἰς τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας διὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ καταστρέψῃ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος; Ἐὰν οἱ ὑπηρετοῦντες τὴν Τουρκίαν εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν Κυβέρνησίν των, δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἐνδώσωσιν εἰς τοιαύτας παρακλήσεις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ σκεφθῇ ἀνεξαρτήτως τῶν διαθέσεων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Τουρκίας· πρέπει νὰ πράξῃ ὅ,τι δύναται νὰ πράξῃ. Θὰ ἦναι δὲ ἐλεεινή, ἐὰν ἡ Κυβέρνησίς της ἀναπαύηται ἐπὶ ἐλπίδων τοιούτων. Καὶ τῳόντι ἡ κατάστασις εἰς ἣν διατελοῦμεν, εἶναι λίαν εὐάρεστος εἰς τὴν Τουρκίαν· διότι ἐὰν ἠθέλατε ἐρωτήσει, Κύριοι, ἕνα ὑπουργὸν τῆς Τουρκίας, τί ἐπιθυμεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα, τί ἤθελε σᾶς ἀπαντήσει : «Ἐπιθυμῶ ἡ Ἑλλὰς νὰ δανείζηται, ν' αὐξάνει τοὺς φόρους της, καὶ νὰ ἐξαντλῇ τὴν πίστιν της, ἐπιθυμῶ οἱ προϋπολογισμοί της ποτὲ νὰ μὴ ἦναι εἰς ἰσορροπίαν. Ἐπιθυμῶ νὰ ἔχῃ πολυδάπανον στρατὸν χωρὶς νὰ ἔχῃ στρατόν· ἐπιθυμῶ ποτὲ νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἐκριζώσῃ τὴν λῃστείαν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα της». Καὶ κατὰ δυστυχίαν, Κύριοι, αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἡ Τουρκία δύναται

ἐπιθυμήσῃ, αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἷς ὑπουργὸς Ὀθωμανὸς ἐρωτώμενος ἤθελεν εὐχηθῇ· αὐτὰ ἴσα ἴσα πάσχει δυστυχῶς ἡ Ἑλλάς.

ΣΗΜ. Ἡ μετὰ τὸ πέρας τῆς συζητήσεως ὑποβληθεῖσα ὑπὸ ὀκτὼ ἀντιπολιτευομένων βουλευτῶν πρότασις, ἔχουσα οὕτως: «Ἡ βουλὴ ἐκφράζει τὴν λύπην της διὰ τὴν ἀνεπαρκῆ καταδίωξιν τῆς ληστείας καὶ διὰ τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας,» ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 97 κατὰ 82.

XXXI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ 1869.

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1869.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν τῶν πιστώσεων ὁ κ. Κουμουνδοῦρος λαβὼν τὸν λόγον ἐν γένει κατέκρινε τὰς πιστώσεις καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν προσοχὴν πάντων, τῶν ὑπουργῶν δὲ ἰδίως, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου. Τὸν κ. Κουμουνδοῦρον ἀντέκρουσεν ὁ πρωθυπουργὸς κ. Ζαΐμης.

Κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἀνάγνωσιν μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Σωτηροπούλου συμπληροῦσαν καὶ ἐπικυροῦσαν τὸν λόγον τοῦ κ. Κουμουνδούρου, ἀντικρούουσαν δὲ τοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν δικαιολόγησιν, ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ λαβὼν τὸν λόγον εἶπε:

Κύριοι!

Ὡς ἠκούσατε, οἱ ἀξιότιμοι προλαλήσαντες ὡμίλησαν περὶ τοῦ ἐλλείμματος τοῦ 1869, παρατηρήσαντες ὅτι τὰ ἔξοδα κατήντησαν πολὺ ἀνώτερα τῶν προϋπολογισθέντων καὶ ὅτι τὰ ἔσοδα ἔσονται κατώτερα τῶν προβλέψεων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Σᾶς εἶπον προσέτι ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἴς τινας πιστώσεις παρεβίασε τὸν νόμον, καί τινες ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Κυβέρνησις παρέλειψε τὸν ὀφειλόμενον κατὰ τοὺς κειμένους νόμους πρὸς τὴν Βουλὴν σεβασμόν.

Τὰ θέματα ταῦτα, Κύριοι, ἀρκετὰ ἀνεπτύχθησαν. Ἄλλως τε, καὶ ἂν ἠξίζον πλειοτέρας ἀναπτύξεως δὲν παρατηρῶ νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸς ὁ πόθος

εἰς τὴν Βουλὴν κατ' αὐτὴν τὴν συζήτησιν. Παραιτῶ διὰ τοῦτο τὰς ἐπόψεις ταύτας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πιστώσεων αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ συστήσω εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν οἰκονομίαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προϋπολογισμῶν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων.

Ὁρμῶμαι δὲ εἰς τοῦτο ὑπὸ μόνης τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν εἶχον πάντοτε καὶ ἔχω περὶ τῆς καταστάσεως τῶν δυνάμεων τῆς πατρίδος μας καὶ τῶν ἐλλείψεων, ὑπὸ τῶν ὁποίων πάσχει καὶ ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ εὐημερήσῃ οὔτε νὰ ἀνδρωθῇ. Διὰ τοῦτο ἀείποτε, Κύριοι, καθόλον τὸ διάστημα, καθ' ὃ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἦμαι ἀντιπρόσωπος ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ἀείποτε ἐσύστησα τὴν οἰκονομίαν περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων, διότι οἱ πόροι τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ εὐτελεῖς, ἐνῷ αἱ δίκαιαι αὐτῆς ἀπαιτήσεις εἶναι πολλαί. Ὅσοι ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ σπουδάσωσι τὴν κατάστασιν τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν εἶναι πεπεισμένοι ὅτι λείπουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἄπειρα στοιχεῖα, διὰ νὰ μὴ εἴπω τὸ ὅλον, ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν ζωὴν τῶν λαῶν ἐκείνων, καὶ μία ἁπλῆ παρατήρησις δύναται νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ δαπάναι τοῦ κράτους καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ χωρὶς νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὸν τὰς ὠφελείας, χάριν τῶν ὁποίων εἰς ὅλα τὰ ἔθνη οἱ φόροι προσφέρονται· διότι πάντοτε πάσχει ὁ τόπος ἕνεκα ἐλλείψεως δημοσίας ἀσφαλείας, καὶ εἰς πολλὰς περιόδους, διὰ νὰ μὴ εἴπω πάντοτε, ἔπαθεν ὑπὸ κακῆς διοικήσεως. Συλλογισθῆτε ὁποῖα εἶναι τ' ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου, ὅπως παραλείψω πᾶσαν ἄλλην θεωρίαν. Καθὼς δὲ ὁ λαὸς δὲν ἔχει τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς φορολογίας, τοιουτοτρόπως ἡ κακὴ κατάστασις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τῆς διοικήσεως ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἔχων λοιπὸν τοιαύτην ἰδέαν περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, καὶ ἔχων προσέτι ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐλλείπουσι τὰ πάντα, ἠσπάσθην πάντοτε μίαν ἰδέαν καὶ εἶδον ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ τὴν ἐλπίδα ὅπως δυνηθῶμεν διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ χρόνου νὰ ἐξέλθωμεν τῆς κακῆς καταστάσεως, τῆς ὄντως οἰκτρᾶς· ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ ἰδέα τῆς οἰκονομίας. Παρατηρῶ ὅμως μὲ λύπην μου ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη δὲν προχωρεῖ καὶ ὅτι τὰ ἔτη διαδεχόμενα τὸ ἓν τὸ ἄλλο, ἀντὶ νὰ δώσωσι δύναμιν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς οἰκονομίας, ἐξ ἐναντίας τὴν ἐξασθενοῦσι, διότι ὅσον προβαίνει ὁ χρόνος, τόσον βλέπομεν εἰς τὰ δημόσια πράγματα ἐξόγκωσιν ὅλων τῶν φθοροποιῶν στοιχείων τῆς δημοσίας οἰκονομίας.

Ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις, Κύριοι, δύναται νὰ φανῇ εἰς τὸ δημόσιον χρέος, δύναται νὰ φανῇ εἰς τοὺς προϋπολογισμούς· ἡ δὲ μέριμνα τῶν κυβερνήσεων δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν δύο τούτων στοιχείων. Ὅταν δὲ ῥίψητε βλέμμα ἐπ' αὐτῶν θέλετε πεισθῇ, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ

ποῖον προεῖπον, ὅτι ἐξογκοῦνται καὶ συναυξάνουσι μετὰ τοῦ χρόνου τὰ στοιχεῖα τῆς κακοδαιμονίας, εἶναι ἀληθέστατον.

Τὸ δημόσιον χρέος, Κύριοι, κατὰ τὸ 1862, ἤτοι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἦτο μικρὸν καὶ μηδαμινόν. Ὠφείλοντο εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν 2,300,000· ὠφείλοντο εἰς τὴν Ἀτμοπλοϊκὴν Ἑταιρίαν 1,020,000· ὠφείλοντο εἰς τὸ ταμεῖον τῶν συντάξεων 575,000· τὸ ὅλον 3,895,000 περίπου, ἕως 4,000,000. Τῷ 1866 τὴν 31 Δεκεμβρίου τὸ χρέος ηὐξήθη εἰς 17,900,000· παρατηρῶ δὲ ὅτι εἰς τὸ χρέος τοῦτο περιλαμβάνονται καὶ 4 καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμύρια τῆς Ἑπτανήσου· ἂν δὲ ταῦτα ἀφαιρέσωμεν, φθάνομεν εἰς 13 1/2 ἑκατομύρια, ἤτοι αὔξησις τοῦ δημοσίου χρέους εἰς τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν 1863, 1864, 1865 καὶ 1866 κατὰ 9 1/2 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν, Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1867 εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, τὸ χρέος ηὔξησεν εἰς 30,853,000 ηὔξησε δηλ. κατὰ 13,000,000. Τῷ 1868 κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, τὸ χρέος ηὔξησεν εἰς 40,557,000 δηλ. αὔξησις περίπου 10 ἑκατομμυρίων. Τῷ δὲ 1869, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἰουνίου, τὸ δημόσιον χρέος ἐκ δανείων ἔφθανεν εἰς 59 ἑκατομμύρια.

Σᾶς ἀνέφερα τοὺς ἀριθμούς, Κύριοι, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ τὸ δικαίωμα εἰς κανένα νὰ λέγῃ ὅτι ἀπὸ πνεῦμα ἀντιπολιτεύσεως, ἀπὸ πνεῦμα κακεντρεχείας γίνονται ὅλαι αὗται αἱ συζητήσεις περὶ τῶν οἰκονομικῶν, καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ μόνον πῶς νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἁρπάσωμεν τὴν ἐξουσίαν, ἀνατρέποντες τὴν ὑπάρχουσαν Κυβέρνησιν, χωρὶς διόλου νὰ προΐσταται εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς συζητήσεις καὶ εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας οὐδεμία μέριμνα περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου, καὶ ὅτι μόνον ἐξογκώσεις καὶ φαντασιοκοπίαι εἶναι οἱ λόγοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Συγχρόνως ἐπεθύμησα νὰ δώσω κἄποιον κῦρος εἰς τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν πρό τινων ἡμερῶν ἐξέφρασα ἐνταῦθα, συζητουμένων τῶν περὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ὅτι κυρίως δὲν πρόκειται περὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἀντιπροσώπων.

Μεταβαίνω ἤδη, Κύριοι, εἰς τὸ ἕτερον στοιχεῖον τῆς διαχειρίσεως· τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι οἱ προϋπολογισμοί, οἵτινες ὡς γνωστὸν περιλαμβάνουσι τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα δαπανᾷ τὸ κράτος διὰ τὸν κοινωνικὸν σκοπόν. Οἱ προϋπολογισμοὶ εἶναι ἔργον τῶν κυβερνήσεων· αἱ κυβερνήσεις τοὺς συντάσσουν καὶ φέρουσι τὴν εὐθύνην αὐτῶν. Λέγω τοῦτο διὰ ν' ἀπαντήσω εἰς μίαν ἰδέαν ἐσφαλμένην, ἥτις ὑπάρχει εἴς τινας, ὅτι αἱ ἀντιπολιτεύσεις εὐθύνονται διὰ τοὺς προϋπολογισμούς, ὡς δυνάμεναι νὰ μεταρρυθμίζωσιν αὐτοὺς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον· ὄχι μόνον αἱ κυβερνήσεις συντάττουσι τοὺς προϋπολογισμούς, ἀλλὰ καὶ μόνον αἱ κυβερνήσεις τοὺς προϋπολογισμοὺς τούτους μεταβάλλουσιν εἰς νόμους καὶ καθιστῶσιν ἀλήθειαν· πρῶτον μέν, διότι αἱ κυβερνήσεις ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, ἄλλως οὐδὲ μίαν στιγμὴν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν·

καὶ δεύτερον, διότι ἐφαρμόζουσι τοὺς προϋπολογισμοὺς, καὶ εἴδομεν παραδείγματα μέχρι τοῦδε ἐξογκώσεως τῶν προϋπολογισμῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἢ καὶ ἐλαττώσεις τῶν προϋπολογισμῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ὅπερ ἀποφασίζει περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἱκανότητος τῶν κυβερνώντων.

Ὅταν ἐγένετο, Κύριοι, ἡ ἐπανάστασις, ὁ προϋπολογισμὸς μετὰ τῶν πιστώσεων ὅλων τοῦ ἔτους ἐκείνου συνεποσοῦτο εἰς σπουδαῖον ποσὸν, ἤτοι 28,000,000. Ἀλλ' ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ 1862 παρουσιάζει δαπάνας μόνον 24,000,000. Ἡ ἐπανάστασις, ἤτοι ἡ Συνέλευσις κατὰ τὸ 1863, ὥρισε τὸν προϋπολογισμὸν εἰς 24,566,000· ὁ δὲ ἀπολογισμὸς παρουσιάζει 22, 011,000. Τὸ 1864 εἰσήχθη ὁ προϋπολογισμὸς εἰς τὴν Συνέλευσιν διὰ 24,491,000, ἠλαττώθη δὲ ὑπ' αὐτῆς εἰς 22,233,000, ἤτοι ἐπέφερεν ἐλάττωσιν 2,258,000,ὁ δὲ ἀπολογισμὸς τοῦ 1864 παρουσιάζει ἔξοδα 22, 379,000.

Τὸ δὲ 1865 εἰσήχθη ὁ προϋπολογισμὸς διὰ 27,965,000 (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἑπτανήσου), ἠλαττώθη δὲ παρὰ τῆς Βουλῆς εἰς 27, 559,000 ἤτοι ἠλαττώθη μόνον κατὰ 406,000, αἰτία δὲ τῆς μικρᾶς ἐλαττώσεως εἶναι, διότι ὁ προϋπολογισμὸς, ὡς ἐνθυμοῦνται ὁ κ. Ζαΐμης καὶ ὁ κ. Χρηστίδης, μετὰ τῶν ὁποίων ἤμην συνυπουργὸς, συνεζητήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους· ὁ δὲ ἀπολογισμὸς τοῦ 1865 παρουσιάζει, ἔξοδα 27,848,000.—Τὸ 1866 εἰσήχθη ὁ προϋπολογισμὸς διὰ 29,678,000, ἠλαττώθη δὲ ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς 27,192,000, ἤτοι ἠλαττώθη κατὰ 2, 485,000. Ἐνθυμεῖσθε δὲ ὡς πρὸς τὸ 1866 τὰς συζητήσεις τὰς περισυνὰς καθὼς καὶ τὰς προπερισυνὰς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἀπολογισμὸς οὗτος πρέπει ἀκόμη νὰ ἐλαττωθῇ, διότι περιεῖχε δαπάνας, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐξαιρεθῶσιν. Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ 1867 περιλαμβάνει ἔξοδα 38,410,000, ἐξ ὧν πρέπει νὰ ἐκπέσωμεν ἔκτακτα ἔξοδα 8,200,000.—Αὕτη εἶναι, Κύριοι, ἡ πρόοδος τῶν προϋπολογισμῶν καὶ ἀπολογισμῶν μέχρι τοῦ 1867. Εἶμαι ἤδη ἠναγκασμένος νὰ παραλείψω τὸ 1868, διότι δὲν ἔχομεν τὸν ἀπολογισμὸν αὐτοῦ, οὔτε μᾶς ἐδόθησαν αἱ ἔκτακτοι αὐτοῦ δαπάναι, ὅπως εὕρωμεν τὰς τακτικάς. Ἔρχομαι δὲ εἰς τὸ 1869.

Ὁ προϋπολογισμὸς, Κύριοι, τοῦ 1869, ὡς γνωρίζετε, συνετάχθη ὑπὸ ἄλλης Κυβερνήσεως καὶ ἐψηφίσθη ὑπὸ ἄλλων βουλευτῶν· ὥστε θὰ ἐξετάσωμεν μόνον τὴν ἐκτέλεσίν του. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐξόδων τοῦ 1869 ἐψηφίσθη διὰ 34,605,254. Ἀλλὰ τί συνέβη, Κύριοι, κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του; Νέαι πιστώσεις παρουσιάσθησαν, αἱ ἐξῆς :Οἰκονομικῶν, 1,000,000, Ἐξωτερικῶν 237,888.—Δικαιοσύνη 7,000.—Ἐσωτερικῶν 697,00.—Ἐκκλησιαστικῶν 9,000.—Στρατιωτικῶν 727,000.—Ναυτικῶν 450,000.—Τὸ ὅλον προσθήκη εἰς τὸν ψηφισθέντα προϋπολογισμὸν 3,126,000.

Δὲν εἴμεθα εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως διὰ νὰ γνωρίζωμεν ὁποῖος θὰ ἤ-

ναι ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ 1869· ἀλλὰ συνομολογῶ μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Τριφυλλίας, ὅτι δὲν ἦτο εὐτυχὲς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ τὸ ὁποῖον ἐξήνεγκε χθές. Διότι, ἂν ἦτο ὀρθὸν, θὰ ἦτο δυστύχημα φοβερὸν, ἂν δὲν δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἐξόδων πρὶν λήξῃ ἡ χρῆσις· τοῦτο ἀπαιτεῖται μόνον διὰ τὴν ἐντελῆ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ διὰ τὸν κατὰ προσέγγισιν ἀπολογισμὸν δὲν ἀπαιτεῖται νὰ φθάσωμεν εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ χρόνου. Ἐλπίζω δὲ, ὅτι δὲν σφάλλω πολὺ κάμνων τὸν ἑξῆς ὑπολογισμὸν τοῦ 1869: Ὑπελογίσθησαν τὰ ἔξοδα εἰς 34,605,000, ζητοῦνται πιστώσεις 3,126,000. Ἐκπίπτω ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ ἔξοδον τῆς νομισματοποιίας 1,850,000 ἐκπίπτω ὡσαύτως ἀδιαθέτους πιστώσεις εἰς τὸ τέλος 1,000,000, ἢ ἂν θέλετε ἀκόμη νὰ καταβιβάσητε ἀδιαθέτους πιστώσεις 300, ἢ 400, ἢ 600 χιλιάδας δραχμῶν, τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους θέλουσι φθάσει τὸ 1869 εἰς 30,000,000. Κατεβίβασα δὲ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ 1,850,000 διὰ τὸ χαλκονόμισμα, διότι τὰ ἔξοδα διὰ τὸ νόμισμα ἐν γένει ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν εἶναι 2,850,000, καὶ καθ' ἃ μᾶς ἐπληροφόρησεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ζητηθείσης παρ' αὐτοῦ πληροφορίας πρό τινων ἡμερῶν, μόνον ἓν ἑκατομμύριον θέλει πληρωθῇ ἐντὸς τοῦ 1869, τὰ δὲ λοιπὰ κατόπιν.

Αὐτὴ εἶναι, Κύριοι, ἡ πρόοδος τῶν προϋπολογισμῶν. Ἀφοῦ σᾶς ἐξέθεσα ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τοῦ ἐκ δανείων δημοσίου χρέους, ἀφοῦ σᾶς ἐξέθεσα ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῶν προϋπολογισμῶν, σᾶς ἐρωτῶ ἑπομένως ἂν ἡ οἰκονομικὴ αὕτη κατάστασις τοῦ πτωχοῦ καὶ μικροῦ τούτου τόπου δὲν δεῖται μεγίστης φειδοῦς καὶ οἰκονομίας, ἂν δὲν ἔχῃ ἀνάγκην σπουδαίων μεταρρυθμίσεων εἰς τὰ οἰκονομικά. Ἂν δὲ τοῦτο ἦναι ἀληθὲς, ἐὰν συλλογισθῆτε, Κύριοι, ὅτι τὴν σήμερον τὰ πάντα ἀναλύονται εἰς χρήματα καὶ ὅτι ἄνευ χρημάτων τίποτε δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῇ καλόν, οὔτε ὑλικόν, οὔτε ἠθικόν, στοχασθῆτε τότε, ὁποία πρέπει νὰ ἦναι ἡ κατάστασις τῶν ἐλπίδων τοῦ τόπου, καὶ ὁποία εἶναι ἡ εὐθύνη ἡμῶν τε τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς Κυβερνήσεως, διότι ἀπὸ τὰς χεῖράς μας τοιαύτη κατάστασις ἐξέρχεται! Τοιαύτης οὔσης τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, Κύριοι, δὲν πρέπει τίποτε νὰ περιμένητε, ἀπολύτως τίποτε· διότι ὁποῖον εἶναι τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον θέλετε νὰ φαντασθῆτε καὶ νὰ ὑποθέσητε ὅτι ἄνευ χρημάτων δύναται ν' ἀποκτηθῇ; Κανέν· οὔτε ἀσφάλειαν ἠμπορεῖτε νὰ ἔχητε, οὔτε πρόοδον εἰς τὰ γράμματα ἠμπορεῖτε νὰ ἐλπίσητε, οὔτε πρόοδον ὑλικὴν ἠμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε, οὔτε δύναμιν ἠμπορεῖ τὸ ἔθνος ν' ἀποκτήσῃ, οὔτε πολιτικὴν ἠμπορεῖ ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν νὰ μετέλθῃ, οὐδὲν ἀπολύτως; ἀπολύτως οὐδέν. Εἶχον ἢ δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ παραστήσω ὅτι μεγίστη εἶναι ἡ εὐθύνη ἡμῶν;

Θέλω ἐξετάσει ἤδη εἰδικώτερον τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως τὴν διαχείρισιν, ἀφοῦ ἐξήτασα τὴν σύμπραξίν της εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἣν ἐποιήσατο τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1869.

Καὶ ἄλλοτε ἐγένετο λόγος, Κύριοι, ὅτι ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις παρέλειψε τὰς οἰκονομίας, καὶ ὅτι οὐδεμίαν οἰκονομίαν μέχρι τοῦδε ἔκαμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1869 οὔτε ἐπενόησε καμμίαν διὰ τὸ μέλλον ἔτος, τοῦ ὁποίου μᾶς ὑπέβαλε τὸν προϋπολογισμόν. Ἐνθυμοῦμαι καὶ τὴν ἀντίρρησιν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἡ ἀντίρρησις ἦτο αὕτη, προταθεῖσα, ἐὰν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῆς Ἐκπαιδεύσεως: «Δὲν ἐκάμαμεν οἰκονομίαν, εἶπον, διότι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1869, ὃν συνέταξεν ἡ προκάτοχος Κυβέρνησις, ἠλάττωσε τὰς δαπάνας τοῦ 1869 κατὰ 2,000,000, τίνα οἰκονομίαν λοιπὸν ἠδυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἡμεῖς, ἀφοῦ ὁ προϋπολογισμὸς τῶν προκατόχων μας εἶναι κατὰ 2,000,000 κατώτερος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1868». Παραλείπω πρὸς τὸ παρὸν πᾶσαν ἄλλην ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην καὶ κάμνω τὴν παρατήρησιν ὅτι πλανᾶται ἡ Κυβέρνησις καὶ μᾶς ἀδικεῖ, τοιαῦτα προτείνουσα πρὸς δικαιολόγησίν της· θέλω δὲ μόνον σᾶς παραθέσει, Κύριοι, τὰς παρεκτροπάς, τὰς ὑπερβάσεις τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰς παραμορφώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1869 κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του.

Ἀποχωρίζων ὅλα τὰ ἄλλα κεφάλαια τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπὸ τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν* τοῦ κράτους, θέλω σᾶς δείξει τὰς ὑπερβάσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγειναν μόνον εἰς τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν* τοῦ κράτους, ὅπερ ἐστὶν εἰς τὴν *καθαρὰν διοίκησιν*. Ἑπομένως παραλείπω *τὰ δάνεια* καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἐτησίων τόκων, παραλείπω τὰς μεταμορφώσεις, τὰς ὁποίας πάσχουσιν *αἱ συντάξεις*, παραλείπω τὰ *τῆς ὁδοποιΐας* κλπ., πᾶσαν τέλος ξένην τῆς *καθαρᾶς διοικήσεως* πίστωσιν. Εἰς τὴν γενικὴν λοιπὸν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ἔχομεν ἕως τώρα τὰς ἑξῆς αὐξήσεις τῶν προϋπολογισθέντων διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1869 : Ἐξωτερικῶν 237,000. —Δικαιοσύνης 7,000.—Ἐσωτερικῶν 696,000.— Ἐκκλησιαστικῶν 9,000.—Στρατιωτικῶν 727,000.— Ναυτικῶν 450,000 καὶ Οἰκονομικῶν 101,000. — Ὅπερ ἐστὶ 2,200,000 περίπου δραχμῶν. Τοιουτοτρόπως, Κύριοι, αἱ οἰκονομίαι, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1869 (συγκριτικῶς πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1868), ἐματαιώθησαν· διότι 2,200,000 δραχμῶν νέαι πιστώσεις ἕως σήμερον προσετέθησαν εἰς τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους* δηλαδὴ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἤτοι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν· πᾶσαν ἄλλην δαπάνην τὴν ἀφίνω κατὰ μέρος, Κύριοι, μόνον εἰς τὴν διοίκησιν ἐπῆλθον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐξήσεις

2,200,000 δραχμῶν πλέον τῶν πιστώσεων, τὰς ὁποίας ἐψήφισεν ἡ Βουλὴ τοῦ 1868.

Ἐξετάζω ἤδη τὸν προϋπολογισμόν, τὸν ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις μᾶς ὑπέβαλε τοῦ 1870· ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία διεχειρίσθη καθ' ὁλοκληρίαν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1869, ἂν ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων, βεβαίως ἠδύνατο νὰ κάμῃ μεγάλην οἰκονομίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ· διότι ἔχομεν κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι πολὺ γλισχροτέρους προϋπολογισμοὺς διεχειρίσθησαν, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον χρονικὸν διάστημα τοὺς προϋπολογισμοὺς ἐκείνους ἐφήρμοσαν, καὶ μολαταῦτα ἠδυνήθησαν νὰ φέρωσιν οὐχὶ εὐκαταφρονήτους οἰκονομίας κατὰ τὴν ἐφαρμογήν. Ἀλλὰ μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν ἐντελῶς τῆς Κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἡ ἰδία συνέταξε μετὰ μακρὰν, ἐτησίαν πεῖραν.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1870 ὡς πρὸς τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν* (διότι παραλείπω τὰ λοιπὰ,) εἶναι ἀνώτερος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1869 εἰς τὰ ἑξῆς: Ἐξωτερικῶν 42,256.—Δικαιοσύνης 101,800.—Ἐσωτερικῶν 413, 144. — Ἐκκλησιαστικῶν 38,353. — Στρατιωτικῶν 5,793.— Ναυτικῶν 269,059. Τὸ ὅλον λοιπὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1870 σχετικῶς πρὸς τὸν τοῦ 1869 καὶ μόνον διὰ τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν* τοῦ κράτους εἶναι 872,405.

Δύο ζητήματα θέλω ἐξετάσει, Κύριοι: α') ἂν αἱ οἰκονομίαι, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ γείνωσιν ἐν Ἑλλάδι πρέπει νὰ ἦναι μόνον ὀργανικαὶ καὶ ἑπομένως ἂν αἱ ἄλλαι οἰκονομίαι δὲν ὠφελοῦσι, ἀλλὰ βλάπτουσιν, ὡς εἶπέ τις τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων μας χθές, καὶ β) ποῦ δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ κάμῃ οἰκονομίας· διότι ὅταν δὲν ἔχῃ τις κανὲν ἄλλο μέσον νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὅταν ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ προτείνῃ τίποτε ἄλλο ὑπὲρ ἑαυτῆς, τότε αὐτὸ τὸ ζήτημα τίθησι: «δείξατέ μας ποίας οἰκονομίας νὰ κάμωμεν·» καὶ ὅσοι δὲν ἐγκύπτουσιν εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ τὰ οἰκονομικά, εὐκολώτατα πιστεύουσι τοῦτο, ἢ ἐπιθυμοῦσι νὰ τὸ πιστεύωσιν.

Ἐν πρώτοις ἀπαντῶ εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι μόνον ὀργανικαὶ οἰκονομίαι δύνανται νὰ γείνωσιν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ ὀργανικὰς οἰκονομίας, ἀλλ' ἂν δὲν γίνωνται ὀργανικαὶ οἰκονομίαι αἱ κυβερνήσεις ὀφείλουσι λόγον δι'αὐτό. Διατί νὰ μὴ κάμωσι ὀργανικὰς οἰκονομίας; Διατί ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία εἶναι δέκα μῆνας εἰς τὰ πράγματα καὶ ἔσχε τὴν τύχην νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ μέλλον ἤτοι τὸ 1870, διατί δὲν ἔκαμεν ὀργανικὰς οἰκονομίας; Τίνα δύναται διὰ τοῦτο νὰ αἰτιαθῇ; Οὐδένα. Οὔτε δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὅ,τι ἤκουσα νὰ εἴπῃ τις, ὅτι δῆθεν δὲν εἶχε καιρόν, ὅτι εἶχεν ἀσχολίας. Αἱ

κυβερνήσεις, Κύριοι, ἔρχονται εἰς τὰ πράγματα μὲ σύστημα, καὶ ἂν θελήσητε τὴν ἰδιότητα ταύτην ν' ἀφαιρέσητε ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις, εἶναι τότε ἀναξία ἡ Ἑλλὰς συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Συνταγματικὸν πολίτευμα καὶ κυβερνήσεις ἄνευ συστήματος, εἶναι ἀντίφασις· διότι εἰς τὰς συνταγματικὰς πολιτείας ἡ βασιλεία δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παραλαμβάνῃ τὸν τυχόντα καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὰ πράγματα· ὀφείλει νὰ παραλαμβάνῃ τὰς κυβερνήσεις ἐκ τῶν πολιτευομένων. Πᾶς πολιτευόμενος, ἐν ὅσῳ εἶναι ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας, πρέπει νὰ καταναλίσκῃ ὅλον τὸν χρόνον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐπίκρισιν τῶν συστημάτων τῶν ἀντιπάλων του, νὰ μορφώνῃ δὲ ἰδέας καὶ γνώμας, τὰς ὁποίας διὰ τοῦ χρόνου ν' ἀποδεικνύῃ ἐπικρατεστέρας, τυχὼν δὲ τῆς εὐτυχίας ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ὀφείλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σύστημά του, καὶ μετέπειτα εὐδοκιμήσας, ν' ἀπαιτήσῃ δικαιωματικῶς ἀπὸ τὸ ἔθνος ἐπευφημίας καὶ εὐλογίας.

Ἂς ἐξετάσωμεν ἤδη, ἂν πλὴν τῶν ὀργανικῶν οἰκονομιῶν, τὰς ὁποίας δὲν ἐφρόντισεν ἡ Κυβέρνησις νὰ μᾶς φέρῃ, ἂν ὑπάρχωσι καὶ ἄλλαι ἢ ἂν ἦναι ἀληθὲς τὸ ῥηθέν, ὅτι αἱ οἰκονομίαι ἐκεῖναι ἀπεδείχθησαν βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας πρόξενοι. Δὲν εἶναι ἀληθές, Κύριοι, τὸ τελευταῖον τοῦτο. Μικρὰς ἐποίησεν οἰκονομίας τὸ 1866, τὰς λέγω μικράς, διότι τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1866 ἡ Κυβέρνησις ἥτις ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τῶν οἰκονομιῶν, τὸν παρέλαβε νὰ τὸν ἐκτελέσῃ τὸν Ἰούνιον, καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ληφθέντων οἰκονομικῶν μέτρων ἤρχισε κατὰ τὰ μέσα καὶ τέλη Ἰουλίου. Ἑπομένως ὅλον τὸν παρελθόντα χρόνον ἐξετελέσθη ὁ προϋπολογισμὸς ἄνευ τούτων τῶν οἰκονομιῶν. Ἵνα μὴ κατακριθῶ δὲ παρ' οὐδενὸς ὅτι δῆθεν ἐξογκόνω τ' ἀποτελέσματα, ἐπικαλοῦμαι τὴν γνώμην τῶν ὑπουργῶν, οἱ ὁποῖοι διεδέχθησαν τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην. Ἡ περὶ τούτου γνώμη των εἶναι ἐγγράφως ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1867, καθ' ἣν αἱ οἰκονομίαι (παραλείπω τὰς ἄλλας) αἱ προελθοῦσαι μόνον καὶ μόνον ἀπὸ καταργήσεως θέσεων ἀνέβησαν εἰς 500,000 δραχμῶν. Ἐρωτῶ αἱ οἰκονομίαι ἐκεῖναι ἔβλαψαν τὴν διοίκησιν; Ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ ἔτος 1866 εἰς τὰ ἐλλείμματα; Ὑπῆρξε τάχα χειρότερον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ τῶν μετ' αὐτὸ ἐτῶν; Εἶναι εἰς τὰ καθυστερήματα χειρότερον τῶν ἐτῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ τῶν μετ' αὐτό; Ἰδοὺ τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν. Δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἓν ἀληθὲς οὔτε τὸ ἕτερον. Τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1866 ὑπολογίζεται εἰς 2,400,000 καὶ δὲν εἶναι κατώτερον τοῦ παρελθόντος· δὲν εἶναι δὲ οὔτε τόσον· καὶ ἐνταῦθα ἐπικαλοῦμαι τὴν γνώμην τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σωτηροπούλου, ὄχι τοὺς ἰδικούς μου ἀριθμούς, κατὰ τὸν ὁποῖον, ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τὰ ἔσοδα τὸν ἔγγειον φόρον τῆς Ἑπτανήσου, ὁ ὁποῖος ἀφῃρέθη, ἤτοι 600,000 δραχμάς, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ ἔξοδα τὰς καθ'

ὑπέρβασιν καὶ ἀδίκως ἐπιβληθείσας δικαστικὰς ἀποζημιώσεις δρ. 350,000 ἔτι δὲ τὰ ἔκτακτα ἔξοδα 450,000 τότε τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1866 περιορίζεται μόνον εἰς 1 ἑκατομμύριον, ἤτοι εἶναι πολὺ κατώτερον τῶν ἐλλειμμάτων τῶν ἀπολογισμῶν ἁπάντων. Ὡς πρὸς δὲ τὰ καθυστερήματα παρατηρῶ ὅτι τὸ 1864 καθυστέρησε δραχ. 2,455,000· τὸ 1865 δραχμὰς 2,308,000· τὸ 1866 δραχ. 2,677,000· τὸ 1867 δρ. 2,908,000. Ἑπομένως τὸ 1866 δὲν ὑπῆρξεν ἀνώτερον τῶν ἄλλων.

Παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσητε, ὅτι ἔκαμα τὴν ἐκδρομὴν αὐτὴν, διότι ἐπηρεάζει τὰς ἀρχάς μου τὸ λεγόμενον ὅτι αἱ οἰκονομίαι αἱ μὴ ὀργανικαὶ εἶναι βλαπτικαὶ, καὶ ἐνόσῳ δὲν γίνονται τοιαῦται ὀργανικαὶ οἰκονομίαι, ἀφανιζόμεθα καὶ καταστρεφόμεθα. Θέλω δὲ σᾶς δείξει ἀμέσως, Κύριοι, ὅτι ὑπάρχουσι μέσα ὅπως γείνωσιν οἰκονομίαι· καὶ ἐπομένως ἀφοῦ ὑπάρχει στάδιον οἰκονομιῶν ἕπεται ὅτι δὲν εἶναι ἀληθὲς, ὅτι δὲν δύνανται νὰ γίνωσιν οἰκονομίαι παρὰ μόνον ὀργανικαί.

Ἡ καλλιτέρα ἀπόδειξις, Κύριοι, εἶναι ἡ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀριθμῶν, τῶν ἀριθμῶν μάλιστα, οἵτινες εὑρηνται εἰς τοὺς ἀπολογισμούς. Ἐὰν ἤθελα νὰ συγκρίνω ὁλόκληρον τὴν διαχείρισιν τῶν διαφόρων ἐτῶν, ἤθελε γεννηθῆ συζήτησις πολὺ μακρὰ καὶ ἀτελεύτητος διὰ τὸν λόγον ὅτι ὑπάρχουσι πολλὰ ἔξοδα, ἀνεπίδεκτα μετακινήσεως ὡς τὰ δάνεια, διὰ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζω νὰ ἐξετάζω, μένω εἰς τὴν ἀρχὴν, ἣν ἠκολούθησα καὶ πρὶν, ἤτοι ἐξετάζω τὴν *γενικὴν ὑπηρεσίαν*. Τί παρουσιάζει, Κύριοι, ἡ *γενικὴ ὑπηρεσία* τοῦ 1869; Ἔξοδα 18,707,600· προςτιθεμένων δὲ καὶ τῶν πιστώσεων τῆς γενικῆς ὑπηρεσίας 2,226,000· αἱ πιστώσεις τοῦ 1869 διὰ τὴν καθαρὰν διοίκησιν ἀναβαίνουσιν εἰς 20, 933,000. Ἐν τούτοις ἂν ῥίψητε βλέμμα ἐπὶ τῶν δαπανῶν τῆς *γενικῆς ὑπηρεσίας* τῆς πρό τινων ἐτῶν, οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἀλλὰ τοῦ 1866 ἀπὸ τοῦ ὁποίου μᾶς χωρίζουν δύο ἔτη μόνον τὸ 1867 καὶ τὸ 1868, ὁποίαν εὑρίσκομεν διαφοράν; Ἡ *γενικὴ ὑπηρεσία* κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ 1866 περιέχει 17,330,275· ἀλλ' ἐντὸς αὐτῶν περιλαμβάνονται ποσὰ μὴ χρησιμεύοντα πρὸς σύγκρισιν· τοιαύτη εἶναι ἡ ὁδοποιΐα, ἥτις μετὰ τὸ 1866 ἀπέκτησεν ἰδιαίτερον ταμεῖον· εἶναι ἡ ἐπιχορήγησις τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὰ ἔκτακτα ἔξοδα τῆς Κρήτης· τὸ ὅλον 1,315,000. Ὥστε τὸ Κράτος ἐδιοικήθη μὲ 16,000,000· ποῦ δ' εὑρισκόμεθα ἤδη; Εἰς 21,000,000! Δὲν περιέλαβον δάνεια διὰ νὰ μὴ μοὶ εἴπητε· «δὲν τὰ ἐξωγκώσαμεν μόνον ἡμεῖς·» δὲν περιέλαβον συντάξεις, ἵνα μὴ εἴπητε ὅτι «αἱ συντάξεις ἔκτοτε ηὔξησαν»· δὲν περιέλαβον καμμίαν ἔκτακτον δαπάνην, ἵνα μὴ μοῦ εἴπητε: «δὲν τὴν ἐπροκαλέσαμεν». Οὐδὲν περιέλαβον ἐξ ὅσων ἐπεσώρευσεν ὁ χρόνος· περιωρίσθην εἰς τὴν καθαρὰν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἥτις εἰς τὰ 1866 ἀπῄτησε 16,000,000, εἰς δὲ τὰ

1869 ἔφθασεν εἰς 21 ἑκατομμύρια μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς, διότι πιθανὸν νὰ παρουσιασθῶσι καὶ ἕτεραι πιστώσεις μέχρι τῆς 31 Ὀκτωβρίου. Πρόκειται, βλέπετε, περὶ διαφορᾶς 5,000,000. Τὸ δὲ 1870, Κύριοι, κατηρτίσθη τῆς γενικῆς ὑπηρεσίας ἡ δαπάνη εἰς 19,577,000, ἤτοι κατὰ 3 $^{1}/_{2}$ ἑκατομμύρια ἀνώτερα τῆς τοῦ 1866. Ἀλλ' ἕως νὰ λήξῃ ἡ χρῆσις τοῦ 1870 πόσαι νέαι πιστώσεις δὲν θέλουσιν ἔτι μᾶλλον αὐξήσει τὴν διαφοράν;

Ἐρωτῶ λοιπὸν ἂν εἰς αὐτὰς τὰς πιστώσεις καὶ τὰς μεγάλας διαφορὰς τῶν δαπανῶν τῆς καθαρᾶς διοικήσεως δὲν ὑπάρχῃ τρόπος οἰκονομίας! Ἂν ἐντὸς τῶν 5 καὶ 3 $^{1}/_{2}$ ἑκατομμυρίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ τις οἰκονομία! Μόνον ἐὰν ἤθελον, Κύριοι, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ τοῦ 1866 ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οἰκονομίαν ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς γνωρίζει κάλλιστα ὅτι κατὰ τὸ σύστημα ἐκεῖνο ηὐξήθη ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1866 κατὰ 1800 ἄνδρας. Πῶς; Ηὐξήθη διὰ τῆς προσθήκης ἀνὰ 30 ἀνδρῶν εἰς ἕκαστον τῶν ἑξήκοντα λόχων τοῦ πεζικοῦ, χωρὶς νὰ παρουσιασθῇ ἀνάγκη νὰ σχηματισθῶσι νέα τάγματα καὶ χωρὶς νὰ προστεθῇ οὔτε εἷς ἀξιωματικός. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἠξεύρω τί συμβαίνει εἰς αὐτὸν τὸν τόπον! Δὲν ἠξεύρω διατί, ἐνῷ ὅταν ἤμεθα ἰδιῶται πολῖται ἢ ὅταν ἰδιαιτέρως λαλοῦμεν πάντοτε ἀναγνωρίζομεν, ὅτι τὸ κράτος ἔχει διοίκησιν λίαν πολυδάπανον, λίαν πολυτελῆ, μολαταῦτα ὅταν εἴτε ὡς βουλευταί, ἐρχώμεθα νὰ καθιερώσωμεν τὴν γνώμην μας, εἴτε ἀναβαίνωμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, λησμονοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς.

Ἐν τούτοις τὸ κακὸν προχωρεῖ καὶ ἐγὼ βεβαίως δὲν βλέπω καμμίαν θεραπείαν· θεωρῶ δὲ πολὺ εὐτυχεῖς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι βλέπουσι θεραπείαν τινὰ καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο θὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των μὲ ἐλαφρὰν τὴν συνείδησιν καὶ μὲ πλήρη τὴν πεποίθησίν των, ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ καθῆκον καὶ συνέτρεξαν τὴν πατρίδα. Ἐγὼ ἐξ ἐναντίας γνωρίζω, Κύριοι, ὅτι ἡ πίστις ἐξηντλήθη, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν προϋπολογισμὸν μὲ ἰσοζύγιον, καὶ ὅτι τὸ δημόσιον χρέος ηὔξησεν ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας· ἄλλως τε ἂν ῥίψητε βλέμμα ἐξεταστικὸν ἐπὶ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἠδυνάμεθα νὰ δανειζώμεθα ἄλλοτε, θέλετε εὕρει ὅτι ὅσον ὁ χρόνος προβαίνει, τόσον οἱ ὅροι οὗτοι καταντῶσι βαρύτεροι καὶ ἐνῷ ἐπὶ Ὄθωνος διὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δάνειον ἐνομίζετο ὅτι ἐπληρώσαμεν πολὺ 5 ἢ 6 0]0, ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὸ 11 0]0, καὶ ἐνῷ μέχρι τοῦδε δὲν εὑρίσκομεν χρήματα ἄνευ ὑποθήκης καὶ ἐνεχύρων, τώρα εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν οὔτε μὲ ἐνέχυρα, οὔτε μὲ ὑποθήκας, διότι καὶ τὸ 1868 ἐζήτησε χρήματα καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ εὕρῃ καὶ τὸ 1869 ζητεῖ καὶ δὲν δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ, καίτοι αἱ ἐγγυήσεις εἶναι ἀρκετὰ καλαί.

Ἀλλ' ἐὰν ἐξετάσωμεν, Κύριοι, τὴν κατάστασιν τῶν φόρων, οὔτε οἱ φό-

ροι δύνανται νὰ παρέξωσιν ἐλπίδα τινά. Πρῶτον μέν, διότι ἐν Ἑλλάδι συνέβη ν' αὐξήσωσιν οἱ φόροι διὰ μιᾶς, ὅπερ δὲν συνέβη εἰς ἄλλους τόπους. Ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐὰν ὑπολογισθῇ ὁ πληθυσμὸς εἰς 1,400,000, ηὔξησαν οἱ φόροι κατὰ κεφαλὴν 5 δραχμάς· ὡς πρὸς δὲ τὸ ποσὸν τῶν φόρων παρατηρῶ ὅτι ἡ φορολογία μόνον εἰς τὰς πρωτίστας τῶν μεγάλων δυνάμεων εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, συγκριτικῶς δὲ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπικρατείας ἡμεῖς φορολογούμεθα βαρύτερον· καὶ ἐνῷ ὅλαι αἱ ἐπικράτειαι οὐ μόνον ἔχουσιν εὐημερίαν, τάξιν, πρόοδον, ἀλλὰ καὶ διαπρέπουσι πολιτικῶς, ἡμεῖς στερούμεθα καὶ αὐτῶν τῶν οὐσιωδεστέρων στοιχείων τῆς ὑπάρξεως· τίποτε δὲν ἔχομεν καὶ τίποτε δὲν κατωρθώσαμεν, μὴ ἀπολαμβάνοντες οὔτε κἂν δημοσίας ἀσφαλείας καὶ διοικήσεως.

Οὗτοι εἶναι οἱ λόγοι, Κύριοι, διὰ τοὺς ὁποίους ὁρμώμενος ἐκ τῶν πιστώσεων, αἱ ὁποῖαι, βλέπετε, εἰς τίνα βαθμὸν ἐξογκόνουσι τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, ἐνόμισα πρέπον νὰ συστήσω εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν τὸ πνεῦμα, ὅπερ βλέπω μὲ λύπην μου ἀπεσβεσμένον, τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας. Ἔλαβον δὲ ἰδίως ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς τὴν Κυβέρνησιν πίστωσιν 250,000 δραχμῶν διὰ τὴν ἐθνικὴν ὁδοποιΐαν, καὶ καθ' ὃ πρὸς εὕρεσιν αὐτῶν ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἄδειαν νὰ ἐκποιήσῃ τὰς ἐν τῇ Τραπέζῃ ἐθνικὰς μετοχάς. Αἱ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἐντυπώσεις μὲ παρεκίνησαν νὰ σᾶς ὁμιλήσω σήμερον. ὡς σᾶς ὡμίλησα, διότι στοχασθῆτε, Κύριοι, τὴν συμφορὰν τοῦ πράγματος· αἱ μετοχαί, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Τράπεζαν, νὰ ἐκποιηθῶσι καὶ νὰ ἐκποιηθῶσι διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν.

Θ. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. *(ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν)*. Αὐτὸ δὲν εἶναι εἰς τὴν συζήτησιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Θὰ ὁμιλήσω ἐπ' αὐτοῦ, διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀναβαίνω κάθε ὥραν εἰς τὸ βῆμα· ἐπειδὴ δὲ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ γείνῃ ἰδιαιτέρα συζήτησις ὡς πρὸς τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, διὰ τοῦτο ὁμιλῶ περὶ αὐτοῦ. Πίστωσις 250,000 δραχ. μέλλουσα νὰ προμηθευθῇ διὰ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐθνικῶν μετοχῶν εἶναι, Κύριοι, συμφορά, διότι σήμερον δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι κάμνομεν liquidation. Μέχρι τοῦδε προέβημεν εἰς πολλὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφαίνουσι *διάλυσιν,* ἀλλ' αὐταὶ αἱ μετοχαὶ εἶχον θεωρηθῇ μέχρι πρὸ μικροῦ ὡς ἱεραί. Ὁ μακαρίτης Ὄθων εἶχε κατορθώσει διὰ τῶν μετοχῶν τούτων νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν σύστασιν ἑνὸς πιστωτικοῦ καταστήματος, τὸ ὁποῖον παρέσχε τοιούτους καρποὺς εἰς τὸν τόπον, καὶ συγχρόνως διὰ τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπεμβαίνῃ σπουδαίως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Τραπέζης, καὶ ἔδειξε διὰ τοῦ ἔργου τούτου πόσον ἐνδιεφέρετο ἡ ἐπικράτεια εἰς τὴν ὑλικὴν πρόοδον, πόσον ἐνδιαφέρετο εἰς τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας. Ἐνῷ δὲ τότε, καίτοι

τὸ κράτος εἶχεν εὐτελεῖς πόρους, μολαταῦτα σημαντικὸν ποσὸν ἔδωκε πρὸς ἀπόκτησιν ἑνὸς ἀγαθοῦ, ἤδη ἐρχόμεθα νὰ καταστρέψωμεν τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην πρᾶξιν, καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀναιρέσωμεν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς. Δὲν ἐννοῶ δέ, Κύριοι, πῶς ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὴν ἀπάντησίν της ταύτην ὕστερον ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύει ἡ οἰκονομική της διαχείρισις. Τί νὰ κάμω! μᾶς λέγει· ἔχω ἀνάγκην 250,000 δραχ. δὲν δύναμαι νὰ τὰς εὕρω ἄλλως· τὸ μόνον κτῆμα, ὅπερ μᾶς ἀπέμεινεν εἶναι αἱ ἐθνικαὶ μετοχαί, ζητῶ νὰ τὰς ἐκποιήσω. Τοιαύτη δικαιολόγησις δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διότι ηὔξησε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1869 κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του κατὰ 3,000,000, συνέταξε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1870 κατὰ 870,000 δραχ. πολυτελέστερον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1869, ἐδαπάνησε διὰ τὴν καθαρὰν διοίκησιν 5 ἑκατομμύρια πλειότερον τοῦ 1866 ηὔξησε τοὺς ἐτησίους τόκους τῶν δανείων κατὰ 1 ἑκατομμύριον· καὶ τέλος ἐδανείσθη 19 ἑκατομμύρια. Καὶ ταῦτα, ἐνῶ, ὡς σᾶς εἶπον ἄλλοτε, ἡ χρῆσις τοῦ 1868 δὲν ἀφῆκεν ἔλλειμμα, διότι τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα εἶχε συνομολογήσει τὸ προκάτοχον Ὑπουργεῖον, ἤρκεσαν νὰ καλύψωσι τὸ προσωρινὸν ἔλλειμμα· καὶ οὔτε δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ἡ Κυβέρνησις ὅτι τὰ βάρη τοῦ 1869 ἦσαν ἰσχυρὰ καὶ τὴν ἐπίεζον, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ παρέξῃ τίποτε πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν, διότι τὸ 1869 δὲν εἶχεν ἐξωτερικοὺς περισπασμοὺς οὔτε ἐσωτερικούς, φρόνιμος δὲ διαχείρισις καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς οἰκονομίας ὁδηγουμένη ἠδύνατο νὰ κάμῃ μεγάλας οἰκονομίας καὶ νὰ μὴ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἐλεεινὴν καὶ ἀξιοδάκρυτον θέσιν νὰ ἐπιχειρῇ ὅ,τι οἱ πτωχεύσαντες ὑπέχουσι, τὴν διάλυσιν τῆς περιουσίας των, τὸ λεγόμενον liquidation.

XXXII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ Κ. ΚΕΧΑΓΙΑ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΣ 21 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1871.

Ὁ βουλευτὴς Χατζῖσκος ἀγορεύων τὴν 8 Ἰανουαρίου εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις: «ὁ κ. Δεληγεώργης ἦλθε καὶ ἀπῆλθε, μοὶ φαίνεται ἀντικοινοβουλευτικῶς». Κατὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδριάσεως ταύτης, παρατηρήσαντος τοῦ κ. Δαγρὲ ὅτι ἡ σιωπὴ τῶν ἀποτελεσάντων τὴν Κυβέρνησιν τῆς 8 Ἰουλίου 1870 δηλοῖ τὴν ἀποδοχὴν τῆς μομφῆς ταύτης, ἠγέρθη σφοδρὰ συζήτησις μεταξὺ ἐνίων ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης καὶ τῶν κκ. Κεχαγιᾶ καὶ Δαγρὲ, ἀπολήξασα εἰς πρότασιν τοῦ κ. Κεχαγιᾶ μεμφομένην τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ἐπὶ ἀντικοινοβουλευτικότητι, ἧς ἡμέρα συζητήσεως ὡρίσθη ἡ 21 Ἰανουαρίου.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην μετὰ τὸν κ. Κεχαγιᾶν διὰ μακρῶν ἀναπτύξαντα τὴν πρότασίν του, λαβὼν τὸν λόγον ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ εἶπε:

Κύριοι!

Ὀφειλω, Κύριοι, νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Παρνασσίδος, ὅςτις μὲ προκαλεῖ νὰ τὸν πληροφορήσω διατί διεχειρίσθην τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ 5 σχεδὸν μῆνας *ἀντικοινοβουλευτικῶς*. Σᾶς ὁμολογῶ, Κύριοι, ὅτι πολὺ λυποῦμαι, διότι ἐὰν ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἔχῃ τῳόντι κοινοβουλευτικὰς ἰδέας, αἱ ἰδέαι του αὗται ἐκ τῆς συζητήσεως ταύτης θὰ ζημιωθῶσι καὶ δὲν θὰ ὠφεληθῶσι. Καὶ διὰ νὰ τὸ πιστεύσῃ τῷ ἐνθυμίζω εὐθὺς ἀμέσως τὸ τί εἶπεν ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου του, παρουσιαζόμενος σήμερον ὡς ὁ ῥήτωρ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος καὶ ὡς ὑπερασπιστὴς αὐτοῦ, ὡς ἄνθρωπος,

ὁ ὁποῖος εἶναι τοσοῦτον διαπεπερασμένος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ταύτας, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὰ γενόμενα ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου καί, πάντων τῶν ἄλλων σιωπώντων, μόνος ἐμφανίζεται ὑβριστὴς μάλιστα τῶν ἄλλων. Τὸν ἐνθυμίζω, λέγω, τὸ τί εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ὁποίαν ἀρχὴν ἐσύστησεν ἐνώπιον τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ κοινοῦ, ἀρχὴν βεβαίως ἀντικοινοβουλευτικήν, τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ κόμματα, ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι, πρὸς τιμήν των τὸ λέγω, ἀπέκρουσαν πάντοτε, ὅτι δηλ. ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα, δύναται νὰ σχηματίζῃ Ὑπουργεῖα παραλαμβάνων ἔξωθεν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου τοὺς πρωθυπουργοὺς πρὸς σχηματισμὸν αὐτῶν. Αἱ ἰδέαι τοῦ κ. Κεχαγιᾶ εἶναι συγκεχυμέναι, διότι ποτὲ βεβαίως δὲν τὰς ἐπρέσβευσε ἐνασχολούμενος εἰς ἄλλην ὕλην· δὲν ἔλαβέ ποτε ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ οὔτε τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα, οὔτε τὴν κοινοβουλευτικὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν. Ὑπάρχει εἷς κυκεὼν εἰς τὴν κεφαλήν του, κυκεὼν σχηματισθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι ἐπεσώρευσεν εἰς αὐτὴν διὰ μιᾶς σήμερον πρώτην φοράν, ὁπότε τῷ ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη, ἀπείρους ἰδέας, τὰς ὁποίας οὔτε εἰς κατάστασιν εἶναι νὰ χωνεύσῃ οὔτε εἰς κατάστασιν εἶναι νὰ ἐκθέσῃ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ μεταβάλλῃ εἰς κατηγορητήριον.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Εἰς τὰ πράγματα ἔλθατε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἔκαμε κάλλιστα, Κύριοι, προοιμιαζόμενος τοῦ λόγου του νὰ θελήσῃ νὰ καθαρίσῃ τὴν γνώμην σας ἀπὸ πάσης ὑποψίας, ὅτι καταφερόμενος ἐναντίον μου ἐπὶ ἐλλείψει κοινοβουλευτικῆς συμπεριφορᾶς, δηλ. ἐπὶ ἐλλείψει πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἐπὶ ἐλλείψει εἰλικρινείας, ἐπὶ ἐπιορκίᾳ, δὲν τὸ πράττει διότι ἔχει κανὲν συμφέρον ἐναντίον μου, οὔτε διότι αἰσθάνεται καμμίαν ἀγανάκτησιν. Ἔκαμε κάλλιστα, Κύριοι, καὶ οἱ ἴδιοι τὸ ἐννοεῖτε ἤδη, ἂν καὶ δὲν τὸ ᾐσθάνθητε τότε· διότι εἴδετε κατόπιν πόσον πικρὰ ὑπῆρξεν ἡ γλῶσσά του. Καὶ ἐγώ, Κύριοι, ὑπελάμβανον ὅταν ἦλθον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ καὶ ἐπὶ χρόνον πολὺν μετὰ τοῦτο, καὶ ἐγὼ ὑπελάμβανον τὰς περιποιήσεις τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου μας ὡς περιποιήσεις εἰλικρινεῖς, τὰ συγχαρητήρια καὶ τὴν προσφορὰν τῆς συνδρομῆς, τὴν ὁποίαν πολλάκις, καὶ τὸν εὐγνωμονῶ, ἠθέλησε νὰ μοὶ προσφέρῃ.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Κύριε πρόεδρε, ζητῶ τὸν λόγον.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐθεώρησα, λέγω, Κύριοι, ὡς ἔγκρισιν τῆς διαγωγῆς μου, τὴν ἐθεώρησα ὡς συγκατάθεσιν τοῦ ἀξιοτίμου κ. Κεχαγιᾶ ἐπὶ τῇ ἐλεύσει μου εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐπίστευα ὅτι ὁ κ. Κεχαγιᾶς δὲν δυσηρεστήθη ἰδὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς εὑρεθεὶς εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ παραιτηθὲν Ὑπουργεῖον, προσέφυγεν εἰς ἐμὲ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἐκ τῆς μειοψηφίας τοῦ Κοινοβουλίου, εἰς τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ προσφύγῃ. Ἀλλ' ἤδη ἐννοῶ, Κύριοι, ὅτι ἐπλανήθην.

Μ' ἐκατηγόρησεν ὁ κ. Κεχαγιᾶς ὅτι ἄλλα λέγω καὶ ἄλλα πράττω,

ὅτι πάντοτε παρουσιάσθην εἰς τὸ κοινὸν ὡς ὑπερασπιστὴς τῶν θεσμῶν, ὅτι πάντοτε ἐζήτησα τὴν αὐτοδιοίκησιν, ὅτι πάντοτε κατεδίωξα πᾶν ὅ,τι προσέβαλλε τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς ἐλευθερίας, ἀλλ' ὅτι προσερχόμενος εἰς τὰ πράγματα ἐλησμόνουν ἐμαυτὸν, καθὼς ἐλησμόνησαν ἑαυτοὺς οἱ μυθολογούμενοι τοῦ Ὀδυσσέως ὀπαδοὶ, προσερχόμενοι δὲν ἠξεύρω εἰς τίνα νῆσον. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὅλαι αὐταὶ αἱ προδοσίαι, τὰς ὁποίας μοῦ ἐπισωρεύει, ὅλα ταῦτα εἶναι ἀποκυήματα τῆς κεφαλῆς του καὶ τίποτε ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ δὲν ὑπάρχει, οὔτε ὅ,τι ἔπραξα χθὲς οὔτε ὅ,τι ἔπραξα προχθὲς εἶναι ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐφρόνουν πάντοτε, καὶ δὲν ἠξεύρω ποῦ θὰ εὑρεθῇ γωνία ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Κοινοβουλίου νὰ κρυβῇ ὁ ἀξιότιμος κ. Κεχαγιᾶς, ὅταν τοῦ πιστοποιήσω ἐπισήμως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ζητήματος τὴν ἀείποτε γνώμην μου.

Δὲν ἠξεύρω ὁποία περίστασις τοῦ παρελθόντος βίου μου ἔδωκεν εἰς τὸν κ. Κεχαγιᾶν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς ἐπρόκειτο νά μοι δοθῇ λόγῳ προσωπικῷ. Ὁ κ. Κεχαγιᾶς συζῶν μετ' ἐμοῦ εἶδεν ὅτι οὐδέποτε ἠξιώθην τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς τιμῆς, ν' ἀπολαύσω τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, ἡ ὁποία δύναται, ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν ἀποδεικνύεται, νὰ φθάσῃ μέχρι παραχωρήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως, χάριν προσωπικῶν συμπαθειῶν. Ἴσως διότι μὲ βλέπει ἐνίοτε ὡς κομήτην ἐρχόμενον καὶ διερχόμενον τῆς ἐξουσίας, ἴσως ἐξάγει ἐκ τούτου τὴν εὔνοιαν ταύτην, ἡ ὁποία, λέγω, ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπαντᾶται καὶ φέρει τ' ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Κεχαγιᾶς σᾶς ἀνέφερε. Ἐλησμόνησε βεβαίως ὄχι μόνον τὸ συνταγματικὸν καὶ κοινοβουλευτικὸν δίκαιον, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκλήθην, περιστάσεις, αἵτινες ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐξακολουθοῦσι, περιστάσεις, τὰς ὁποίας οὐδόλως ἀναφέρων, ἐννοῶ ν' ἀποδώσω εἰς ὡρισμένα πρόσωπα καὶ εἰς ὡρισμένα ὑπουργεῖα, ἀλλὰ περιστάσεις δεινὰς καὶ θλιβερὰς, προελθούσας ἐξ ἀτυχημάτων τοῦ τόπου καὶ ἐκ σφαλμάτων ἡμῶν αὐτῶν. Ὑπέθεσεν ὁ κ. Κεχαγιᾶς ὅτι μόνον διὰ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους εἰς ἄλλα ἔθνη διελύθησαν αἱ βουλαὶ, δι' αὐτοὺς καὶ μόνους τοὺς λόγους εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ διαλύωνται καὶ παρ' ἡμῖν. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι ἀρχαὶ, αἱ ὁποῖαι διέπουσι τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ τοὺς ἄλλους μεγάλους κλάδους τῆς κοινωνικῆς προόδου, οὔτε ἀνεπτύχθησαν, οὔτε ὑπάρχουσιν, οὔτε δύνανται νὰ διαπραγματωθῶσιν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκλειόμεθα, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς μένει νεκρὸν γράμμα ἐντὸς τοῦ Συντάγματός μας. Ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐὰν ἐλέγετε εἰς τὸν κύριον Κεχαγιᾶν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἂν συγκατετίθετο νὰ διαλυθῇ ἡ Βουλὴ ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸν τόπον του ἡ λῃστεία, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤθελε σᾶς εἰπεῖ ναί. Δὲν λέγω μὲ τοῦ-

το, Κύριοι, τὸ τί ἔγεινε, λέγω ὅμως ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρξωσι πληγαὶ εἰς ἓν κράτος αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι τοιαῦτα μέτρα· καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία πάσχει ὑπὸ τοιαύτης καχεξίας εἶναι ἀντικοινοβουλευτικόν, εἶναι ἀντιπατριωτικὸν τὸ νὰ ἰσχυρίζηται ὁ ἀντιπρόσωπος ὅτι δὲν ὑπάρχουν λόγοι, ὥστε εἰς σοβαρὰς περιστάσεις νὰ ἐπέλθῃ ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς.

Προσεπάθησεν ὁ κύριος Κεχαγιᾶς νὰ μὲ καταστήσῃ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ τούτῳ ἀντιδημοτικόν. Φρονῶ, Κύριοι, ὅτι ματαίως ἐκοπίασε, διότι ἤθελον σᾶς ἀδικήσει πολύ, καθὼς αὐτός, ἐὰν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα τὸ ἔθνος ἀπέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα, διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων ἠθέλετε ἀγανακτεῖ ἐπὶ προσβολῇ προσωπικῶν συμφερόντων, καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ τόπου, διὰ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἁρμονικὴν λειτουργίαν τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν, ἠθέλετε προτιμήσει τὰ ἰδιαίτερα. Δὲν ζητῶ, Κύριοι, τίποτε παρὰ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ματαίως ὁ κύριος Κεχαγιᾶς ὡπλίσθη μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ μὲ καταστήσῃ ἐν αὐτῷ ἀντιδημοτικόν. Μὲ εἶπον εἰς ἄλλην συνεδρίασιν ὅτι ἐὰν ἐζήτησα τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, τὸ ἔπραξα, διότι τὴν ἐθεώρησα πρόσκομμα εἰς τὴν πρόοδον τῆς Κυβερνήσεως, ἢ διότι σᾶς κατεφρόνησα. Αἱ διαλύσεις δὲν γίνονται, οὔτε διότι θεωροῦνται αἱ βουλαὶ πρόσκομμα, οὔτε διότι καταφρονοῦνται. Σᾶς ἐρωτῶ, Κύριοι, ἂν μὲ καταφρονῆτε σεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν μὲ ὑποστηρίζετε ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Ἀλλ' ἐὰν δὲν μὲ καταφρονῆτε, ἐὰν διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους ἄλλους λόγους δὲν μὲ ὑποστηρίζητε καὶ δὲν θεωρῆτε πρέπον νὰ μὲ ὑποστηρίξητε, δὲν ἕπεται ὅτι μὲ καταφρονεῖτε· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅταν ὁ μειοψηφῶν καλεῖται εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ὁμολογῇ εἰλικρινῶς εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ εἰς τὸν τόπον ὅτι δὲν δύναται εὐλόγως πολιτευόμενος ν' ἀναδεχθῇ αὐτήν, διότι ἀπαιτοῦνται πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ πρόθυμος, ἡ ἐνθουσιαστικὴ ὑποστήριξις ἐκ μέρους τοῦ Κοινοβουλίου, νομίζω ὅτι οὐδένα προσβάλλει, ὅτι οὐδὲν ἔγκλημα πράττει καὶ ὅτι οὐδεμίαν καταφρόνησιν φαίνεται ὅτι δεικνύει ζητῶν τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς.

Τῳόντι, Κύριοι, ἐκλήθην παρὰ τοῦ βασιλέως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου, τὴν 7ην, καὶ ὁ βασιλεὺς μοὶ ἐπρότεινε νὰ σχηματίσω Ὑπουργεῖον παραιτηθέντος τοῦ Ὑπουργείου τοῦ κυρίου Ζαΐμη. Πρέπει νὰ σᾶς εἴπω, Κύριοι, πῶς προσεφέρθην καὶ τίνι τρόπῳ ἐξέλαβον τὴν πρόσκλησιν ταύτην τοῦ ἡγεμόνος, διότι κατηγοροῦμαι ὅτι ἀντικοινοβουλευτικῶς διεχειρίσθην τὴν ἐξουσίαν, καὶ πρέπει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ δώσω λόγον περὶ τούτου. Δὲν ἔμαθον, Κύριοι, ἀπὸ στόματος τοῦ βασιλέως ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι τῆς παραιτήσεως τοῦ Ὑπουργείου Ζαΐμη. Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε πραγματικῶς νὰ μοὶ ἐξιστορήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς παραιτήσεως, ἀλλ' ἐγὼ

διέκοψα τὸν βασιλέα εἰπών: Ἐν ἀρχῇ τῆς ὑπουργείας του τὸν κύριον Ζαΐμην, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τὸν ὑπεστήριξα, μετέπειτα ὅμως τὸν άντεπολιτεύθην. Ἤδη εὑρίσκομαι εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως· ἴσως εἶμαι πεπλανημένος εἰς τὰς πεποιθήσεις, τὰς ὁποίας ἔχω, ἀλλ' ὡς ἀντιπολιτευόμενος ἐφρόνουν, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ αὐτὸ φρόνημα ἔχουσι καὶ οἱ συνάδελφοί μου ἀντιπολιτευόμενοι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ πρὸ καιροῦ ὑπουργικὴ μεταβολή· ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Βουλῆς ἐπῆλθον περιστάσεις, αἵτινες ἐπὶ μᾶλλον ἐκράτυναν ἐν τῇ συνειδήσει μου τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς ἀντιπολιτεύσεως· φρονῶ περιπλέον ὅτι μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν τελευταίαν πολιτικὴν μεταβολήν, ἡ Ἑλλὰς ἀνεδέχθη καὶ ἀπέναντι ἑαυτῆς καὶ ἀπέναντι τοῦ ἐξηυγενισμένου κόσμου μεγάλην ἠθικὴν εὐθύνην· φρονῶ ὅτι ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν διατελοῦμεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε, ὁ προορισμὸς ὅστις κεῖται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, τὰ ὀλίγα μέσα, τὰ ὁποῖα παρεσκευάσαμεν, ἡ ὀπισθοδρόμησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προβαίνομεν, μᾶς ἐπιβάλλει τὸ ἱερὸν καθῆκον μετὰ πλείονος δραστηριότητος, μετὰ πλείονος προθυμίας νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἔργου τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὑποσχέσεών μας καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἐλπίδων μας. Ὑπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ὅρους παρουσιάσθην εἰς τὸν βασιλέα, ὅταν ἐκλήθην παρ' αὐτοῦ, ὡς ἀντιπολίτευσις φέρουσα ταύτην τὴν πεποίθησιν. Μετὰ τοῦ βασιλέως, Κύριοι, συνεζητήσαμεν ἓν πολιτικὸν καὶ διοικητικὸν πρόγραμμα καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Πρὸς τὸν βασιλέα ἐνόμισα καθῆκόν μου, νὰ δώσω ὅλην τὴν ἄνεσιν μετὰ τὴν λαμπρὰν καὶ λεπτομερῆ ἐκείνην συνομιλίαν, ὅλην τὴν ἄνεσιν νὰ σκεφθῇ μόνος περὶ πάντων καὶ ἀπῆλθον· καὶ μόνον ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἐπανέλαβε τὴν ἐπιοῦσαν τὴν ἐντολήν του, τότε μόνον προέβην εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ὑπουργείου.

Ἐλπίζω ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος θέλει θεωρηθῇ παρὰ πάντων ὡς ἀντιβουλευτικός, διότι εἰς πᾶν πολίτευμα, ἰδίως ὅμως εἰς τὸ κοινοβουλευτικὸν ἀπαιτεῖται νὰ τίθηται βάσις ἀκράδαντος ἁρμονίας καὶ ὁμοφωνίας μεταξὺ τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

Προέβημεν, Κύριοι, εἰς τὴν διοίκησιν ἐπὶ πέντε σχεδὸν μῆνας. Πλήρης ἁρμονία ὑπῆρξε μεταξὺ τοῦ ὑπουργείου καὶ τοῦ ἡγεμόνος, καὶ χρεωστῶ νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις, εἰς τὰ δύσκολα ζητήματα καὶ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικά, εὕρομεν μεγίστην ἐνίσχυσιν ἐκ μέρους Του, ἐπιθυμοῦντος ἐκ παντὸς τρόπου νὰ συντριβῶσιν αἱ δυσκολίαι. Σᾶς πληροφορῶ ὅτι συζητήσεις πολλάκις βεβαίως ἐγένοντο καὶ ἐνίοτε παρουσιάσθησαν διάφοροι γνῶμαι, ἀλλ' ἀείποτε ὁ βασιλεὺς ἀφῆκε νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ γνώμη τοῦ Ὑπουργείου. Οὐδεμίαν πρότασίν μας, οὐδὲν μέτρον, οὐδεμίαν ἐπιθυμίαν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δικαιοδοσίας μας ἀπέρριψέ ποτε.

Ἐλπίζω, Κύριοι, ὅτι εἰς τοῦτο εὑρίσκεται τὸ κοινοβουλευτικὸν, καὶ ἤδη μεταβαίνω εἰς τὸ τελευταῖον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ ἀντικοινοβουλευτικὸν ζήτημα τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος.

Πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ἀπῃτεῖτο ἡ ἐκπλήρωσις ἑνὸς ὅρου, *τοῦ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς*· διότι ἐλθόντες ἐκ τῆς μειοψηφίας, κατὰ τὴν ἀρχὴν τὴν κοινοβουλευτικὴν ἡμῶν, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ παρουσιασθῶμεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, διὰ τὰς ἐπελθούσας ἐξωτερικὰς περιπετείας, ἐθεώρησεν ὁ βασιλεὺς ὡς ἀσύμφορον εἰς τὸν τόπον, καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐμορφώθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ βασιλέως ὁριστικῶς ἡ πεποίθησις αὕτη, σεβόμενοι Αὐτὸν, σεβόμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς, σεβόμενοι τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον λατρεύομεν, αὐθωρεὶ ἐδώκαμεν τὰς παραιτήσεις μας καὶ ὑπεχωρήσαμεν εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Κοινοβουλίου.

Αὐτὴ, Κύριοι, ἡ διαγωγή μας ἀποδεικνύει μίαν ἀρχὴν, καὶ περὶ ταύτην ἐγείρεται ὅλος ὁ ἀγών. Ἡ ἀρχὴ εἶναι ὅτι, *αἱ μειοψηφίαι δύνανται νὰ καλῶνται ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς*. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Παρνασσίδος ἔθηκεν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἕνα ὅρον. Τὸν πληροφορῶ ὅτι, ἐὰν, ἀντὶ νὰ συμβουλεύηται ἑαυτὸν καὶ τὰς ἀρχάς του, ἤθελε συμβουλευθῇ τὴν κοινοβουλευτικὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν, ἤθελεν εὑρεῖ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣν ἡμεῖς ἐθέσαμεν, κεῖται εἰς τὸ ἀκρότατον ὅριον τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, καὶ ὅτι πέραν αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπεται, χωρὶς τὸ πολίτευμα νὰ χάσῃ τὸν χαρακτῆρά του, οὔτε ἓν βῆμα. Τί προτείνει ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Παρνασσίδος; Ἀναγνωρίζω τὸ δικαίωμα, λέγει, καὶ εἰς τὸν βασιλέα νὰ καλέσῃ τὴν μειοψηφίαν, καὶ εἰς τὴν μειοψηφίαν νὰ δεχθῇ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ διαλύσῃ παρευθὺς τὴν Βουλήν· δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν βασιλέα νὰ κυβερνήσῃ διὰ τῶν ὑπουργῶν του, τοὺς ὁποίους ἐξελέξατο ἐκ τῆς μειοψηφίας οὔτε μίαν ἡμέραν· χρεωστεῖ παρευθὺς νὰ ἐκδώσῃ τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως καὶ προσκαλέσῃ ἐντὸς τῶν νομίμων προθεσμιῶν τοὺς ἐκλογεῖς διὰ νὰ προβῶσιν εἰς ἐκλογὴν τῆς Βουλῆς.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Εἰς τοὺς ὑπουργοὺς δὲν ἐπιτρέπω, ὄχι εἰς τὸν βασιλέα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δύνασθε, κύριε Κεχαγιᾶ, νὰ κρύπτησθε ὑπὸ δειλίας, ὅσον θέλετε ὄπισθεν τῆς σκιᾶς σας· σκιὰ δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἐὰν δὲν ἦσθε σεῖς παρών. Εἶναι παράλογον, καὶ κανεὶς ἐκ τῶν παρευρισκομένων δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ ἐννοήσῃ, πῶς ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιβάλλεται ἡ μειοψηφία, διότι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν, ἀπλόνει ὁ ἴδιος καὶ λαμβάνει ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θέλει νὰ περιβάλῃ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην του, τὸν καλεῖ εἰς τὴν ἐξουσίαν, τὸν ἀνέχεται μὴ διαλύοντα τὴν Βουλὴν, οὐδὲ καλοῦντα αὐτήν.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Διότι εἶναι ὑπεύθυνος πάντοτε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἠμπορεῖτε, κύριε Κεχαγιᾶ, νὰ ἔχητε τὰς ἰδέας σας, χωρὶς νὰ ἐγγίζητε τὴν εὐθύνην τῶν ἄλλων· δὲν ἐσυνειθίσατε ἀπὸ εὐθύνην. Ἐγὼ δὲν ἔχω κανὲν συμφέρον νὰ σᾶς καταγγείλω, κανὲν συμφέρον δὲν εὑρίσκω, ἐὰν ἦσθε δυσμενὴς ἢ εὐμενὴς πρὸς τὴν βασιλείαν· σᾶς εἶδα εὐμενῆ πρὸς τὴν αὐλήν, σᾶς ἐπολέμησα φανερά, σᾶς ἐπολέμησα ἰσχυρῶς, καθὼς μὲ ἐπολεμήσατε καὶ σεῖς· ἔφερα καὶ φέρω πάντοτε τὴν εὐθύνην τῆς διαγωγῆς μου ἐκείνης, ἀλλὰ σεῖς, ὅσον καὶ ἂν παρουσιάζεσθε ῥήτωρ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ ἐξαλείψητε τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ βίου σας.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Θὰ λάβητε ἀπάντησιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἀλλ' ἡ ἀρχή, Κύριοι, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Παρνασσίδος νὰ καθιερώσωμεν ἐν Ἑλλάδι, δὲν εἶναι ἀρχὴ κοινοβουλευτική· δὲν θὰ τὸ πιστεύσητε ὅμως, δὲν εἶναι ἀρχὴ κἂν *δημοκρατική*, δὲν εἶναι παρὰ μόνον ἀρχὴ *ἐπαναστατική*.

Εἶναι ἀρχὴ κοινοβουλευτική; Ἐφάνη ποτὲ παράδειγμα εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ κράτη, ἔνθα ὁ βασιλεὺς νὰ μὴ δύναται νὰ παραλάβῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν μειοψηφίαν καὶ νὰ φέρῃ αὐτὴν εἰς τὰ πράγματα, χωρὶς νὰ διαλύσῃ παρευθὺς τὴν βουλήν; — Δὲν ὑπάρχει, Κύριοι, κανέν. Ὁ κύριος Κεχαγιᾶς ἐν τῇ σπουδῇ, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, διέκρινε τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι ἐντὸς τοῦ συντάγματος δὲν καθιεροῦται ἡ ἀρχὴ ὅτι ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργούς του καὶ τοὺς συμβούλους του ἐκ τῆς πλειοψηφίας, ἀλλὰ καθιερώθη, λέγει, ὡς ἔθιμον. Ἐξήτασεν ὅμως τὴν βάσιν τοῦ ἐθίμου; Ἐξήτασε πόθεν καθιερώθη τὸ ἔθιμον τοῦτο; Ἐὰν ἐξήταζε τὴν βάσιν, ἐὰν ἐξήταζε τὴν πηγήν, θὰ ἦτο εἰς κατάστασιν ἔχων ἐν τῇ κεφαλῇ του τὰς βάσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα. Τῳόντι, Κύριοι, ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη θεωρεῖται, εἶναι καὶ ἀναγράφεται ὡς ἡ κορυφὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὡς ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κράτους, ὡς ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ παύειν καὶ διορίζειν τοὺς ὑπουργούς του, καὶ ὡς ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως. Αὐτὰ τὰ δικαιώματα, Κύριοι, μετὰ τοῦ ἑτέρου δικαιώματος τοῦ veto, συγκεντρούμενα εἰς μίαν ἐστεμμένην κεφαλήν, ἤθελον ἀποτελεῖ τὴν μεγαλειτέραν τυραννίαν περιβεβλημένην τὸ κῦρος τοῦ νόμου. Ἀλλ' οἱ λαοί, οἵτινες προῆλθον εἰς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐκ τῆς καταχρήσεως τῶν βασιλέων, αὐτοὶ ἐφρόντισαν νὰ εὕρωσι τὰ μέσα, ὥστε νὰ περιορίσωσι τὴν ἀπόλυτον, τὴν τυραννικὴν αὐτὴν ἐξουσίαν· δὲν ἔθηκαν καμμίαν ἀπαγόρευσιν εἴτε διάταξιν ἐντὸς τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὸν βασιλέα τοὺς ὑπουργούς. Ἐκράτησαν ὅμως δι' ἑαυτοὺς οἱ λαοὶ καὶ ἀπέδωκαν εἰς τοὺς ἀντιπροσώ-

πους των τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφίζειν τοὺς φόρους, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑποτάσσουσι τοιουτοτρόπως τὸν κακῆς πίστεως μονάρχην καὶ ὑποχρεοῦσιν αὐτὸν ἐντὸς τῆς καλῆς πίστεως διὰ τοῦ φοβεροῦ, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἄλλως εὐεργετικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφίζειν τοὺς φόρους. Ἀλλὰ τότε ὁποία ἀνάγκη γεννᾶται εἰς τὸν συνταγματικὸν βασιλέα; Ἡ ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὴν ἐπιρροὴν ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου. Διότι ἅμα τὸ κοινοβούλιον διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς ἐπιρροῆς τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος ἀρνηθῇ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τὰ μέσα τοῦ ζῆν, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀποθνήσκει. Λοιπόν, ἀξιότιμε ἀντιπρόσωπε τῆς Παρνασσίδος, εἶναι *ἔμμεσος* ἡ ἐπιρροὴ τοῦ κοινοβουλίου ἐπὶ τῶν σχηματισμῶν τῶν ὑπουργείων, δὲν εἶναι *ἄμεσος*· τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν ὑπουργοὺς εἶναι ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ βασιλέως· τί λέγετε ὅμως ὑμεῖς; Συλλογισθῆτε καλῶς, ὅταν λέγητε ἐνώπιον τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ ἔθνους ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ διορίζῃ ὑπουργοὺς ἐκ τῆς μειονοψηφίας, χωρὶς νὰ καλέσῃ παρευθὺς ἓν νέον Κοινοβούλιον διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ἂν τοὺς δέχηται. Εἶναι ἔμμεσος αὐτὴ ἡ ἐπιρροή; Περὶ ἐμμέσου πλέον ἐπιρροῆς σκέπτεσθε, ἢ θεωρεῖτε τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως, τοῦ διορίζειν τοὺς ὑπουργοὺς ὑποκείμενον εἰς ταύτην τὴν συμπλήρωσιν; Καὶ ὅταν τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἔχητε διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, τὴν αὐτὴν ἀξίωσιν πρέπει νὰ ἔχητε καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς μὴ διαλύσεως· καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ βασιλεὺς παραλαμβάνῃ ἐκ τῆς μειοψηφίας ὑπουργούς, ἀναγκαζόμενος νὰ προσφύγῃ εἰς αὐτήν, χωρὶς νὰ δώσῃ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως εἰς αὐτούς, δὲν ἀπαιτεῖται εὐθὺς νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν διὰ νὰ τὴν ἐρωτήσῃ, ἐὰν τῇ ἀρέσκῃ τὸ Ὑπουργεῖον; Ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ, διατί νὰ συγκαλεσθῇ ἀμέσως, ὅταν ὅλα τὰ ἔργα της τὰ ἐξήντλησεν, ὅταν κατὰ τὴν λήξασαν σύνοδον ἐψήφισε τὸν προϋπολογισμόν, ὅταν ἐψήφισε τοὺς φορολογικοὺς νόμους. Δὲν βλέπω διατί νὰ προσκληθῇ ἡ βουλή, εἰμὴ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐρωτηθῇ, ἐὰν ἐγκρίνῃ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως. Ὅταν ζητῆτε νὰ ὑποχρεώσητε τοὺς ὑπουργούς, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸν βασιλέα, ὅταν θέλητε νὰ ὑποχρεώσητε τοὺς ὑπουργοὺς τῆς μειοψηφίας νὰ διαλύσωσι παρευθὺς τὴν βουλήν, ἢ ἂν δὲν πρόκηται νὰ τὴν διαλύσωσιν, ἀλλά, καθὼς εἴπετε εἰς τὴν ὁμιλίαν σας, νὰ τὴν δοκιμάσωσιν, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἡ ἐλαχίστη ἀνάγκη αὐτῆς, ὅπως ἐκτελέσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ συντάγματος ἀνατιθέμενα εἰς τὴν Βουλὴν καθήκοντα, τί ἄλλο ἀπαιτεῖτε παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ Βουλὴ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ βασιλέως, τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργούς;

Ἴσως, Κύριοι, καὶ ἂν δὲν ἦτο τὸ πρᾶγμα τόσῳ εὐκρινές, δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ πείσω ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Κεχαγιᾶ ζητούμενον εἶναι ὅλως ἀντικοινοβουλευτικὸν καὶ ὅλως ἀντισυνταγματικόν, ἐὰν δὲν εἶχον ὅλα τὰ πα-

ραδείγματα τῶν συνταγματικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν ἐθνῶν σύμφωνα καὶ ὑποστηρίζοντα τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐκεῖθεν δανεισθεὶς σᾶς ἔφερα. Εἰς τὰ κράτη ταῦτα δὲν ἀπαντᾶται καθαρῶς ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευσε τὸ Ὑπουργεῖον τὸ κατηγορούμενον σήμερον ὡς ἀντικοινοβουλευτικόν. Εἰς τὰ κράτη ἐκεῖνα ἐθεωρήθη ὅτι πρὶν φθάσωμεν εἰς τὸ ὅριον τοῦτο ἔχομεν στάδιον πρὶν νὰ διατρέξωμεν χωρὶς νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ συνταγματικοῦ συστήματος, καὶ διὰ τοῦτο ἄπειρα παραδείγματα ἀπαντῶμεν καθ' ἃ ὁ βασιλεὺς προσφεύγει εἰς τὴν μειοψηφίαν, σχηματίζει ἐξ αὐτῆς Ὑπουργεῖον καὶ δὲν τοῖς δίδει τὴν διάλυσιν τῆς βουλῆς, ἀλλὰ τοὺς ὑποχρεόνει νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτῆς ἐν γνώσει ὅτι εἶναι ἐν μειοψηφίᾳ, ἵνα παλαίσωσι μετ' αὐτῆς, ἵνα προσπαθήσωσι ἵνα τὴν συντρίψωσιν, ἂν δυνηθῶσιν, καὶ μόνον ὅταν τοῦτο δὲν κατορθωθῇ, ἄλλοτε μὲν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἀπελύθη, ἄλλοτε δὲ ἡ βουλὴ διελύθη. Καὶ δὲν εἶναι μόνον, Κύριοι, τὸ παράδειγμα τοῦ Πὶττ, ὡς ἤκουσα πρὸ ὀλίγου φωνήν τινα ἐντεῦθεν, εἶναι ἄπειρα παραδείγματα, μάλιστα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, κατὰ τὸν σημερινὸν αἰῶνα, ὁπότε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ τὰ πολιτικὰ κόμματα ὑπέστησαν ταραχήν τινα καὶ ἀνωμαλίαν· σχεδὸν πάντοτε, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων τὰ ὑπουργεῖα διετηρήθησαν εἰς τὰ πράγματα ἐν μειοψηφίᾳ. Ὁ λόρδος Δέρβυς προσεκλήθη εἰς τὰ πράγματα εἰς τὰ 1852, 1858, 1866 καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας περιόδους ἐν μειοψηφίᾳ. Τὸ 1851 προσεκλήθη ὁ Ῥοῦσελ εἰς τὰ πράγματα καὶ ἦτο σχεδὸν σταθερῶς ἐν μειοψηφίᾳ. Τὸ 1834 ὁ Πὴλ ἐκ τῆς μειοψηφίας ἐκλήθη εἰς τὰ πράγματα· δὲν εἶχε πλειοψηφίαν, εἰργάσθη μετὰ τῆς βουλῆς, ἔπειτα τὴν διέλυσε καὶ πάλιν δὲν εἶχε πλειοψηφίαν, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς, τέσσαρας μῆνας εἰς τὰ πράγματα ἄνευ πλειοψηφίας. Τὸ πρὸ τοῦ Πὶττ ὑπουργεῖον ἦτο ἐν μειοψηφίᾳ καὶ διετηρεῖτο εἰς τὰ πράγματα, καίτοι ἔχασε τὸν σπουδαιότερον τῶν νόμων, τὸν κανονίζοντα τὰ τῶν γερουσιαστῶν, διὰ ψήφων 269 κατὰ 117. Ὁ Πὶττ ὅταν προσεκλήθη ἀπὸ τὸν Γεώργιον, παρελήφθη ἀπὸ τὴν μειοψηφίαν καὶ παρέμεινεν ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐξουσίᾳ συνεργαζόμενος μετὰ τῆς βουλῆς, ἡ ὁποία τῷ ἦτο ἐναντία· ἡ κατ' αὐτοῦ πλειοψηφία ὑπερέβαινε τὴν μειοψηφίαν κατὰ 160 ψήφους, ἀλλ' αὐτὸς παρέμεινε. Πέντε ἀποφάσεις ἐξέδωκε τὸ κοινοβούλιον ἐναντίον του καὶ αὐτὸς διετηρεῖτο, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν διετήρει· ἐπολέμησε κατὰ τῆς πλειοψηφίας ἐκείνης, καί, δὲν ἠξεύρω διὰ τίνων μέσων, καὶ ἡ ἱστορία τὸ παρασιωπᾷ, μετὰ τρεῖς μῆνας κατώρθωσε νὰ χαλαρώσῃ τὴν πλειοψηφίαν ἐκείνην καὶ ἀπὸ 160 ψήφους νὰ τὴν καταντήσῃ εἰς ὑπεροχὴν μιᾶς μόνον· πρὸς δὲ ἔλαβε τὸν προϋπολογισμὸν καὶ διέλυσε τὴν Βουλήν.

Ἐγώ, Κύριοι, σᾶς ὁμολογῶ, ὅτι τοιαῦτα παραδείγματα δὲν τὰ εὑρίσκω ἀξιομίμητα, τοὐλάχιστον διὰ τὸν τόπον μου. Εἰς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα

καὶ κολοσσιαῖα ἔθνη, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πολιτευόμενοι, πολὺ ἀνωτέρας τάξεως, ἀφ' ὅ,τι εἴμεθα ἡμεῖς, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες πολὺ μείζονος ἀξίας, ὅπου ἡ διοίκησις ἔχει ἀποκτήσει, σταθερὰ θεμέλια, ἀκλόνητα, τὰ ὁποῖα κανεὶς ὑπουργός ποτε ἐρχόμενος εἰς τὰ πράγματα δὲν διανοεῖται νὰ σαλεύσῃ, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἀγὼν γίνεται ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων μόνον ἰδεῶν, ἴσως εἶναι ἀκίνδυνα· ἀλλὰ παρ' ἡμῖν, οἵτινες εἰς πάντα ταῦτα εἴμεθα κατώτεροι, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη διατρέχομεν τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἡλικίας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχομεν τοσούτῳ στενὸν κύκλον, ἴσως ἴσως, Κύριοι, εἶναι ἐπικίνδυνα τὰ τοιαῦτα παραδείγματα νὰ ἐφαρμόζωμεν. Ἐπικίνδυνον, νομίζω, Κύριοι, τὸ νὰ δύναται ἡ μειοψηφία νὰ ἔρχηται εἰς τὰ πράγματα, καὶ νὰ ῥίπτηται ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου ἵνα παλαίσῃ κατὰ τῆς πλειοψηφίας ἐπὶ δύο τρεῖς μῆνας, καὶ ἂν δὲν κατορθώσῃ νὰ τὴν συντρίψῃ, τότε μόνον νὰ δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς.

Πιθανὸν ἐφαρμοζόμενα τὰ παραδείγματα ταῦτα καὶ παρ' ἡμῖν νὰ μὴ φέρωσιν ἀτοπήματα, χρεωστοῦμεν ὅμως νὰ τὰ φοβώμεθα.

Ἀλλ' εἴμεθα ἡμεῖς εἰς τὴν θέσιν ταύτην; Ποία εἶναι ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευσα; Εἶναι ἡ ἀρχὴ *ὅτι ἡ μειοψηφία δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ πράγματα, ἢ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διαλύσεως·* διὰ τοῦτο, μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς διαλύσεως, ἀπεσύρθημεν. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διαλύσητε τὴν Βουλὴν πάραυτα, εἶπεν ὁ κ. Κεχαγιᾶς. Σᾶς ἀνέφερα, Κύριοι, τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ἤδη χρεωστῶ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ τοῦ Πίττ, ἵνα δικαιολογήσω ὑπὸ ἔποψιν κοινοβουλευτικὴν καὶ συνταγματικὴν τὸ τότε γενόμενον διὰ τῆς ψήφου καὶ γνώμης ἑνὸς γνωστοῦ καὶ διαπρέποντος ἐπὶ ἐλευθέρῳ πνεύματι Ἄγγλου ἱστορικοῦ τοῦ κ. Μακώλεϋ, ὅςτις λέγει: **On croyait généralement que lad issolution allait être immédiate; mais Pitt resolut prudemment de donner au sentiment public le temps d' acquerrir de la force.**

«Γενικῶς ἐθεωρεῖτο ὡς ὁμολογούμενον ὅτι ἐπέκειτο ἡ διάλυσις τῆς βουλῆς· ἀλλ' ὁ Πίττ ἀπεφάσισε σοφῶς νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τὸν καιρόν, ὅπως ἀποκτήσῃ ἰσχὺν καὶ δύναμιν».

Ὁ Πίττ ἐγνώριζε, Κύριοι, ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, οὐ μόνον τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ τὸν λαόν. Λοιπὸν ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἀπῄτει νὰ μὴ ἤθελον προσέλθει εἰς τὰ πράγματα, χωρὶς νὰ διαλύσω τὴν Βουλήν, ἵνα μὴ ὑπάρξῃ κενὸν μέχρι τῆς συγκαλέσεως τῆς νέας καὶ στερῆται τὸ Ὑπουργεῖον τῆς ἀναγκαίας εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας.

Τοῦτο, Κύριοι, ἐνῷ σᾶς ἀπέδειξα ὅτι δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν βασιλέα νὰ διορίζῃ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ νὰ συνεργάζηται μετ' αὐτῶν, καὶ νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὰ

κοινοβούλια καὶ νὰ ἀνταγωνίζωνται πρὸς τὴν πλειοψηφίαν, δὲν εἶναι οὔτε δημοκρατικόν. Εἰς τὰς δημοκρατίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει εἷς πρόεδρος, καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς αὐτόν, αὐτὸς διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐν Ἀμερικῇ. Ἐκεῖ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας καὶ ἡ βουλὴ εἶναι βεβαίως χρήσιμον, ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον νὰ ἔχωσι τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Κογκρέσου. Ἀλλ' εἴδομεν πολλάκις προέδρους μὴ ἔχοντας τὴν πλειοψηφίαν τοῦ κοινοβουλίου· καὶ μολαταῦτα οὔτε παρῃτήθησαν οὔτε κἂν ἀτοπήματα συνέβησαν. Ἐφρόντισαν καὶ ἐκεῖ, Κύριοι, νὰ προβλέψωσι τὴν ἄρσιν τῆς δυσκολίας, ὅπως ἐφρόντισαν καὶ εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ κράτη διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως, ἔδωκαν ἐκεῖ ἓν δικαίωμα πολὺ μεγαλείτερον τοῦ τῆς διαλύσεως, τὸ ἀνασταλτικὸν veto, καὶ ὅταν τὸ κοινοβούλιον θέλει νὰ ἀντιπολιτευθῇ αὐτὸν καὶ τὸν ὑπουργόν του διὰ νόμου περιορίζοντος τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δικαιοδοσίαν του, ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ πρόεδρος νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, βιάζων τὸ κοινοβούλιον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον τελειωτικῶς εἶχεν ἀποφασίσει, καὶ δὲν γίνεται ὑποχρεωτικὸς ὁ νόμος, εἰμὴ ὅταν συγκεντρωθῶσι τὰ δύο τρίτα τῶν ψήφων τοῦ κοινοβουλίου. Οὔτε εἰς τὰς δημοκρατίας λοιπόν, ἔνθα ὑπάρχει πρόεδρος δὲν ἀπαιτοῦσιν αὐτὴν τὴν αἰωνίαν ὑποστήριξιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ κοινοβουλίου, οὔτε εἰς τὰς δημοκρατίας ἰσχύει αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔπλασεν ὁ κ. Κεχαγιᾶς δι' ἡμᾶς, ἤτοι ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ Κυβέρνησις οὔτε μίαν στιγμὴν ἄνευ τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον νὰ περιβάλλῃ αὐτὴν διὰ τοῦ κύρους του.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀρχὴ καθαρῶς *ἐπαναστατική*, τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσαμεν ἡμεῖς. Ὅταν, Κύριοι, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ μακαρίτου Ὄθωνος, ἐμείναμεν ἄνευ βασιλέως, ἐδημοκρατούμεθα ἄνευ προέδρου, διὰ μιᾶς συνελεύσεως παντοκράτορος. Τότε διὰ νὰ γείνῃ τις ὑπουργός, ὤφειλε νὰ ἔχῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἡμίσεως τῶν παρόντων πληρεξουσίων πλέον ἑνός, καὶ ἂν δὲν εἶχε τοῦτο, οὔτε ἐγίνετο ὑπουργός, οὔτε διετηρεῖτο ὑπουργός. Καὶ τί ἄλλο ἀξιοῦσι, τί ἄλλο προκηρύττουσι καὶ θέλουσι νὰ εἰσαγάγωσι εἰς τὴν πολιτείαν, ὅταν λέγωσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ λάβῃ ὑπουργὸν ἐκ τῆς μειοψηφίας, ἀλλὰ χρεωστεῖ νὰ καλέσῃ ἀμέσως ἢ νὰ διαλύσῃ ἀμέσως τὸ Κοινοβούλιον, τί ἄλλο προτείνουσιν, ἢ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως ἔχει ἀνάγκην ταύτης τῆς συμπληρώσεως, ὅτι ἀπαιτεῖται δηλαδὴ πρὸς συμπλήρωσιν, τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἀξιωθῇ ἀμέσως τοῦ ἡμίσεως τῶν ψήφων τοῦ παλαιοῦ Κοινοβουλίου ἢ τοῦ νέου; Ἰδού, Κύριοι, διατὶ σᾶς εἶπον ἐν ἀρχῇ ὅτι ἡ σημερινὴ συζήτησις δὲν θὰ ὠφελήσῃ τὰς κοινοβουλευτικὰς ἰδέας τοῦ ἀξιοτίμου βουλευ-

τοῦ Παρνασσίδος· διότι, ἐνῶ εἶχεν ὑπ' ὄψιν μίαν κοινοβουλευτικὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ σχηματίζῃ ἐκ τῆς μειοψηφίας Ὑπουργεῖον, ἢ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ζητήσῃ ἐκ νέου τὰς ψήφους τοῦ λαοῦ, ἀπεδείχθη ἐκ τῆς συζητήσεως ὅτι τὰ πλέον πεφωτισμένα, τὰ πλέον εἰς τὸν κοινοβουλευτικὸν βίον προκεχωρημένα ἔθνη, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς βασιλεῖς νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῆς μειοψηφίας τοὺς ὑπουργούς, χωρὶς νὰ διαλύσωσι τὴν βουλήν, ἀλλὰ νὰ τοὺς διατηρῶσι, καίτοι ἀντικειμένης τῆς πλειοψηφίας καὶ ἀντιπραττούσης. Ἀφίνω κατὰ μέρος τὴν ἑτέραν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν σημερινὴν συζήτησιν ἔφερεν εἰς μέσον ὁ κ. Κεχαγιᾶς, *ὅτι ὁ βασιλεὺς δύναται καὶ ἐκτὸς τοῦ Κοινοβουλίου νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργούς*.

Μεταβαίνω ἤδη, Κύριοι, εἰς ἄλλο θέμα τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος, θέμα προσωπικόν, εἰς τὸ θέμα ὅτι *ἄλλα λέγω καὶ ἄλλα πράττω*, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ὢν φαίνομαι συνταγματικὸς καὶ κοινοβουλευτικὸς καὶ φιλελεύθερος, ἐρχόμενος δὲ εἰς τὰ πράγματα εἶμαι ὅλως τὸ ἐναντίον· ὅτι ὁ πολιτικός μου βίος ἀποδεικνύει ὅτι ὑποστηρίζω τὰ κρυπτὰ Ὑπουργεῖα, τὰ λαθραῖα Ὑπουργεῖα, τὰ σχηματιζόμενα κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἐναντίον τῆς γνώμης αὐτοῦ. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῶν λόγων του παρέθηκε παραδείγματα· εἶπεν ὅτι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔπραξα μετὰ τριῶν ἑτέρων συναδέλφων μου κατὰ τὸ 1866. Ἐδῶ, Κύριοι, ἂς μὲ συγχωρήσῃ ὁ κ. Κεχαγιᾶς νὰ μὴ θεωρήσω τοὺς λόγους του εἰλικρινεῖς. Ἦτο παρών, συνέπραττε, συνειργάζετο μαζῇ μας. Ἐνθυμεῖσθε τὴν ἱστορίαν τοῦ 1866, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλησμονήσατε ὅτι κατ'αὐτὸ μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν μικτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγὼ δὲν συνέπραξα, μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ ἀχρόου, εἰς τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐγὼ δὲν συνέπραξα. . . .

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Οὔτε ἐγώ.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν σᾶς ἀπαντῶ, διότι εἶναι πολλοὶ μάρτυρες. Μετὰ τὰ δύο ταῦτα Ὑπουργεῖα ὁ βασιλεὺς προσεκάλεσε τὸν κ. Κουμουνδοῦρον, τὸν κ. Βούλγαρην καὶ ἐμέ. Ποία ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ Κοινοβουλίου τότε; Ὁ κ. Κουμουνδοῦρος ἦτο εἰς τὰ πράγματα καὶ ἀπώλεσε τὴν πλειοψηφίαν. Ἦλθον ἐγὼ εἰς τὰ πράγματα· ἑνωθέντων δὲ τοῦ κ. Κουμουνδούρου καὶ κ. Βούλγαρη καὶ ὑπερβάντων με κατὰ 9 ψήφους, ἐγὼ τότε παρῃτήθην παρευθύς. Ἀποδεδειγμένον δὲ εἶναι καὶ οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἕνωσις δύο ἐκ τῶν τότε τριῶν κομμάτων ἀπετέλει πλήρη πλειοψηφίαν. Ὅτε ὁ βασιλεὺς μᾶς ἐκάλεσε νὰ σχηματίσωμεν Ὑπουργεῖον, ἀπεπειράθη νὰ σχηματίσῃ Ὑπουργεῖον καὶ ἐκ τῶν τριῶν μερίδων τοῦτο· ἀπέτυχε καὶ ἔμειναν οἱ δύο εἰς τὰ πράγματα. Ἦλθον ἀντικοινοβουλευτικῶς; Διὰ νὰ εἴπητε ὅτι ἦλθον ἀντικοινοβουλευτικῶς, πρέπει νὰ ὑποστηρίξητε καὶ νὰ ἀποδείξητε

ὅτι ὁ κ. Κουμουνδοῦρος μόνος ἀπετέλει τότε πλειοψηφίαν· ἦλθον λοιπὸν τὸ 1866 μετὰ τοῦ κ. Βούλγαρη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον κοινοβουλευτικῶς, διότι τὸ Ὑπουργεῖον ἦτο τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἐνῷ τοῦτο λέγει ὁ κ. Κεχαγιᾶς, προσθέτει ὅτι ἅμα μᾶς εἴδετε, μᾶς ἐφοβήθητε καὶ ἐφύγετε. Δὲν ἐφοβήθημεν τὰ πρόσωπά σας, ἐφοβήθημεν τοὺς νόμους μας, δὲν ἐφοβήθημεν τοὺς ἐσεβάσθημεν. Ὅταν εἴδομεν εἰς τὸ διάστημα τῶν ἓξ μηνῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ὑπήρξαμεν εἰς τὰ πράγματα, ὅτι ἡ πλειοψηφία μας ἠλαττώθη, σεβόμενοι τοὺς νόμους, ὡς ὠφείλομεν, ἐδώκαμεν τὴν παραίτησίν μας. Καὶ εἴσθε ἀσυγχώρητοι διαστρέφοντες τὰ πλέον βέβαια, τὰ πλέον γνωστά, τὰ περιελθόντα εἰς τὸ κράτος τῆς ἱστορίας γεγονότα, διὰ νὰ ἐπιρρίψητε ἕνα μῶμον ἐναντίον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον θέλετε νὰ κατηγορήσητε, καὶ πράττετε τοῦτο δημοσίᾳ καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον θέλετε νὰ ἐπιδειχθῆτε ἔχοντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεσμῶν της. Πότε, ἀξιότιμε βουλευτὰ Παρνασσίδος, ἐφάνην ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὅτι καταφρονῶ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα καὶ ὅτι ἐπιθυμῶ τὰς κρυφίας καὶ τὰς λαθραίας Κυβερνήσεις; Ἦλθον καὶ εἰς τὰ 65 ἐν τῇ ἐξουσίᾳ· πῶς ἦλθον καὶ ἀνεχώρησα; εἰς τὰ 65, ἡττηθείσης τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀξιοτίμου νῦν Πρωθυπουργοῦ, ἐλήφθην ἐκ τῆς πλειοψηφίας καὶ ἐσχημάτισα Ὑπουργεῖον. Γνωρίζετε κάλλιστα, κύριε Κεχαγιᾶ, ὅτι μὲ ἐνικήσατε τότε ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ παρῃτήθην παρευθύς· διότι, διὰ νὰ ἦναι κοινοβουλευτικὸν τὸ Ὑπουργεῖον, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βασιλέως. Ὁ κύριος Κουμουνδοῦρος ἐσχημάτισεν ἐκ νέου Ὑπουργεῖον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεδείχθη ὅτι δὲν εἶχε πλειονοψηφίαν· προσκληθεὶς λοιπὸν ἐκ τῆς πλειοψηφίας ἐσχημάτισα Ὑπουργεῖον, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως τὴν ἐπιοῦσαν ἢ τὴν παρεπιοῦσαν ἐπῆλθεν αἰφνιδία ἕνωσις μεταξὺ τοῦ κυρίου Κουμουνδούρου καὶ κυρίου Βούλγαρη· δὲν ἐπερίμενα τότε νὰ μοὶ τὸ εἴπωσι· προσῆλθον εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἔθηκα ἀμέσως ζήτημα ἐμπιστοσύνης καὶ μὲ ἐνίκησαν δι' ἐννέα ψήφων. Εὔχομαι καὶ εἰς τὸν παρελθόντα βίον καὶ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀποδείξητε τοιαύτην ἀφιλοκέρδειαν, προκειμένου περὶ χαρτοφυλακίου, προκειμένου περὶ ἐξουσίας. Ἴσως δὲ ἀκόμη τις φρονῇ, ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος, ὅτι ἂν οὐχὶ εἰς τὰ πράγματα, ἤτοι ὅτε ἦλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ὅτε ἀπεσύρθην, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐν τοῖς λόγοις δὲν ἐπρέσβευον τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζομαι σήμερον· καὶ ὅτι ἄλλοτε ἐζήτουν νὰ περιορίσω εἰς ἄκρον τοῦ βασιλέως τὴν ἐξουσίαν, ἔρχομαι δὲ σήμερον καὶ δίδω εἰς αὐτὴν εὐρύτητα καὶ ὅτι πιθανὸν νὰ ἦναι κοινοβουλευτικὸν καὶ συνταγματικόν, αὐτὸ τὸ ὁποῖον νῦν ἔπραξα, νὰ μὴ ἦναι ὅμως σύμφωνον μὲ τὴν ἀρχην, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἐκήρυττον. Ὅταν ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς ἐσχημάτισε τὸ δεύ-

τερον Ὑπουργεῖον μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν, προσῆλθεν εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτό, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν ἐκάλεσε καὶ τοῦ ἀνέθηκε τὸν σχηματισμὸν Ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχημάτισε, καὶ ὅτι ζητεῖ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν γνώμην της ἐπὶ τοῦ διορισμοῦ του.

Ἔλαβον μετὰ τὸν πρωθυπουργὸν παρευθὺς τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶναι μακρός, καὶ ἄν τις διστάζῃ ἀκόμη περὶ τῶν φρονημάτων μου, δὲν θὰ κάμῃ κακὰ νὰ τὸν ἀναγνώσῃ*. Ἐγὼ θὰ παραθέσω ἓν μόνον τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας εἶπον εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον πυρετόν, ὁ ὁποῖος κατεῖχε Βουλὴν πρὸ ὀλίγου ἐξελθοῦσαν ἀπὸ μίαν ἐπανάστασιν καὶ μακρὰν μεσοβασιλείαν, ἐγὼ ὅστις εἶχον ἀφορμὰς δυσαρεσκείας, ἂς μοι συγχωρηθῇ ἡ ἔκφρασις, ἐναντίον τοῦ Στέμματος, διότι οἱ διαχειριζόμενοι ἐξ ἀνάγκης, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, εἶχον κηρυχθῆ φανερὰ ἐχθροί μου. Ἰδοὺ τί ἐφρόνουν καὶ τί ἐπισήμως εἶπον: «Ἡ »γνώμη, τὴν ὁποίαν τολμῶ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλὴν εἶναι αὕτη. Τὸ »ἐπ' ἐμοὶ δὲν ζητῶ κανένα λόγον παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου Πρωθυπουργοῦ· δὲν »νομίζω ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως, τοῦ διορίζειν ὑπουργούς, ὅτι ἔχει »ἀνάγκην συμπληρώσεων καὶ στηριγμάτων. Τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως »εἶναι πλῆρες, δύναται νὰ καλέσῃ ὃν αὐτὸς βούληται νὰ κυβερνήσῃ τὸν »τόπον· τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως δὲν ὑπόκειται εἰς κανένα κανόνα καὶ »περιορισμόν· αἱ Κυβερνήσεις μόνον κρίνονται, ἀφοῦ κυβερνήσωσιν, ὑπὸ »τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Βουλῆς, ἡ ἠμπορεῖ νὰ πέσωσιν αὐθωρεί. Ἡ γνώμη »λοιπόν, τὴν ὁποίαν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω, εἶναι ὅτι πρέπει τὸ »ζήτημα τοῦτο νὰ μείνῃ ἕως ἐδῶ. Ὁ ἀξιότιμος Πρωθυπουργὸς καὶ ἡ Κυ»βέρνησίς του εἶναι ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦ τόπου· ἡ Βουλὴ »θέλει ἐκτελέσει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἔχει, ἔ»χουσα βέβαια ὑπ' ὄψιν τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκε, καὶ πᾶσα περαι»τέρω συζήτησις καὶ ἀπόρασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ὁ κύριος Κουμουν»δοῦρος καλῶς ἢ κακῶς ἐγένετο πρωθυπουργός, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην »τοὐλάχιστον, ἐκ μέρους μου, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, θεωρεῖ»ται ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰς συνταγματικὰς ἀρχὰς καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ »κοινὸν συμφέρον»**.

---

* Ἰδὲ λόγον XVIII.

** Ἰδὲ σελ. 197 § γ'.

XXXIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ Κ. ΚΕΧΑΓΙΑ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1861.

Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Κεχαγιᾶ συζήτησις. Οἱ κ. κ. Δαγρὲς καὶ Κεχαγιᾶς λαμβάνουσι καὶ πάλιν τὸν λόγον ὑποστηρίζοντες τὴν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς 8ης Ἰουλίου μομφήν. Τούτους ἀντικρούει ὁ κ. Α. Δημητριάδης, μεθ' ὃν δριμὺς ἐπέρχεται ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Λομβάρδος, καίτοι μὲ λύπην του λαβὼν τὸν λόγον ὡς ἐπιλέγει.

Μετὰ τὸν κ. Λομβάρδον ἀνέρχεται τὸ βῆμα καὶ πάλιν ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ.

Δεν ἔσφαλεν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας κάλλιστα ἐποίησεν ὁ ἀξιότιμος πρόεδρός μας νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συζήτησιν, ἥτις μᾶς ἀπασχολεῖ. Προκειμένου περὶ συντάγματος καὶ κοινοβουλευτικοῦ ζητήματος, ἄριστα ἔπραξε καὶ συμφώνως μὲ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ καθῆκον νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του, ἀφοῦ προεδρεύει τοῦ Σώματος, τὸ ὁποῖον ἐποπτεύει καὶ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν νόμων τῶν κοινοβουλευτικῶν· διατηρήσας μάλιστα μεγίστην κατὰ τὴν ἀγόρευσίν του ἀβροφροσύνην, εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι πολὺν ἔχει ἐσωτερικὸν θυμόν, καθότι πολλὴ κατεῖχεν αὐτὸν ἐσωτερικὴ ἀγανάκτησις, ὅταν κατὰ τὸ παρελθὸν ἤρχετο εἰς συζητήσεις τοιαύτας, ὁποῖαι εἶναι αἱ ἀπὸ δύο ἡμερῶν ἀπασχολοῦσαι ἡμᾶς, καὶ κατὰ τὰς δοκιμασίας τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου εἰς πολλὰς περιστάσεις ἔλαβε

πεῖραν αὐτοῦ. Ἓν μόνον προσὸν τῷ ἀρνοῦμαι, ὅπερ ἐπεθύμουν ἐξ ὅλης ψυχῆς νὰ εἶχεν. Ἐπεθύμουν νὰ μὴ ἐκίνει ὁ σκοπὸς τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματά της καὶ οἱ λόγοι της νὰ συνετέλουν, ὅπως μορφώσωσιν ἐν τῇ συνειδήσει τὴν πεποίθησιν καὶ μετέπειτα τὸν σκοπὸν καὶ τὸ θέμα. Αὐτὸ μόνον τῷ ἀρνοῦμαι· διότι κανεὶς ἐκ τῶν σημερινῶν λόγων του, Κύριοι, ὅσοι ἐρρέθησαν πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς χθεσινῆς μου ὁμιλίας, ἀποκρινομένου διὰ τὴν πολιτικὴν διαγωγήν μου, δὲν εἶχε καμμίαν ὑπόστασιν, οὐδὲ ἔφερεν εἰς τὸν σκοπόν του. Ὁ σκοπός του δὲν ἐμορφώθη ἐκ τῆς *ἀληθείας*, ἀλλὰ ἐκ τοῦ *συμφέροντος*.

Μοῦ αἰτιάθη ὅτι τὸ 1865 ἐγεννήθη ἡ πρώτη ἐκείνη διαίρεσις, ἥτις εἶναι ἡ πληγὴ ὅλων τῶν συμφορῶν, αἵτινες μᾶς παρηκολούθησαν εἰς τὸ στάδιον τοῦ κοινοβουλευτικοῦ μας βίου. Τὸ φρονεῖ; Οὐδαμῶς. Ἴσως λυπεῖται, ἴσως ἐλυπήθη, διότι οἱ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους τότε κατέβαλεν, αἱ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας τότε ἔκαμεν, αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας τότε ἠκολούθησεν, αὗται ἐξέσπασαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ἀλλ'ἐγὼ δὲν πταίω· αὐτὸ τὸ προεῖπον. Ὅταν συνεζητοῦμεν τὸ ζήτημα, ὄχι βεβαίως καθὼς σᾶς τὸ παρέστησαν σήμερον, ἀλλ' ὅτι *εὔχεται ἡ Συνέλευσις νὰ ἐκλείψωσι τὰ ἀντισυνταγματικὰ προσκόμματα* καὶ ἠννοοῦμεν τὸν κόμητα Σπόνεκ ἐξασκοῦντα μίαν κρυφὴν ἐξουσίαν, τότε εἰς τὴν ἀγόρευσίν μου ἐκείνην ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἣν ἔκαμα διὰ νὰ ὑποστηρίξω τὴν πρότασίν μας, εἶπον ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς φίλους τοῦ κόμητος: «Ἐνθυμηθῆτε ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι οὐδὲν ποτὲ κόμμα, ἐξ ὅσων συνετέλεσαν ἐν ἀρχῇ πρὸς θεμελίωσιν ἐκνόμου ἐξουσίας, ἐκνόμων ἕξεων, δὲν ὠφελήθη ἐξ αὐτῶν· ἀπέτυχε καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρίς, μέχρις ὅτου καὶ κατεστράφη δυνάμει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἰδίων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔπλασαν αἱ χεῖρές του»*. Αὐτὸ τὸ προεῖπον, αὐτὸ ἀποδεικνύει ἐνώπιον τοῦ προέδρου καὶ ἐνώπιόν σας ἐπαναλαμβανόμενον, ὅτι ὑπῆρξα πολὺ εἰλικρινὴς τοῦ κυρίου Λομβάρδου φίλος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ 1865 ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τῶν παρεκτροπῶν μας καὶ τῶν συμφορῶν μας καὶ τῶν δυστυχιῶν μας; Στέκουν οἱ λόγοι οὗτοι εἰς τὸ στόμα τοῦ κυρίου Λομβάρδου, τοῦ ἀξιοτίμου προέδρου μας; Μᾶς εἶχον σπρώξει εἰς ἓν τοιοῦτον σημεῖον, Κύριοι, ὥστε μᾶς εἶχε καθίσει τὸ ὄνομα τοῦ *ἀντιδυναστικοῦ*, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ βασιλεία νεαρὰ οὖσα καὶ ἐλθοῦσα μετὰ μίαν μεσοβασιλείαν, ἡ ὁποία ἀρκετὰ μᾶς εἶχε ταράξει, ἦτο ποθητὴ καὶ ἐρρίζωσεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς. Μᾶς ἐξέθεσαν, Κύριοι, εἰς τὸν μεγαλείτερον πολιτικὸν κίνδυνον νὰ μᾶς μισήσωσιν αἱ ἥσυχοι τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ νὰ καταστραφῇ διὰ παντὸς τὸ μέλλον μας.

* Ἰδὲ σελ. 84 §. γ'.

Τοῦτο δὲν τὸ ἐπεθύμουν, Κύριοι, δὲν τὸ ἐπεθύμουν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κόμματος εἰς ὃ ἀνῆκον, οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος μου· τὸ ἐνόουν, ὡς συμφέρον τῶν ἀντιπάλων μου, διότι τοὺς ἔβλεπον ἐργαζομένους διὰ νὰ μᾶς ἐγκολάψωσι τὸ ὄνομα τοῦτο.

Δὲν εἶναι ἀληθές, Κύριοι, ὅτι παρέβην καμμίαν συμφωνίαν τοῦ κόμματος ἐκείνου. Τὴν γνώμην μου τὴν ἐγνώρισε τὸ κόμμα καὶ τὴν ἐγνώρισε πολὺ καθαρά: «ὁ κόμης πρέπει ν' ἀναχωρήσῃ». Ἀλλὰ δὲν ἐπεθύμουν διὰ τῆς μωρίας μου, διὰ τῆς ἀπερισκεψίας μου, δι' ἔλλειψιν πρακτικοῦ νοὸς, νὰ εὐχαριστήσω τοὺς ἀντιπάλους μου καὶ νὰ αὐτοχειριασθῶμεν. Εἶπον: «ὁ κόμης ν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλ' ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ Στέμματος νὰ διατηρηθῇ πάντοτε». Τοῦτο εἶπον καὶ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως, καὶ τὰ ἔγγραφα εἶναι δημοσιευμένα καὶ εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων μου εὑρίσκονται. Οὔτε, Κύριοι, ὅταν ὁ βασιλεὺς μὲ ἐκάλεσε, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κ. Βούλγαρη, διὰ νὰ μοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἐξουσίαν, ἔδειξα τὸν ἀξιόμεμπτον ἐκεῖνον χαρακτῆρα τῶν πολιτικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θηρεύουσι τὸ χαρτοφυλάκιον, ὅπως καὶ ἂν τύχῃ. Νέος ἄνθρωπος ἐγὼ, ἀξιωθεὶς αἰφνιδίως νὰ ἀναβῶ εἰς τὴν ὑπερτάτην θέσιν τῆς πολιτείας, δὲν ἦτο, Κύριοι, πολὺ δύσκολον νὰ πτοηθῶ καὶ νὰ σαγηνευθῶ· ἀλλ' εἶπον εἰς τὸν βασιλέα: Μεγαλειότατε, ἔχει πολὺ δίκαιον ὁ κ. Βούλγαρης νὰ μὴ δεχθῇ τὴν κυβέρνησιν, ὅπως τῷ προσφέρεται· ἡ παρουσία τοῦ κόμητος εἶναι πρόσκομμα μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ Σοῦ· ἐὰν ὁ κόμης περιωρίζετο ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ σᾶς βοηθῇ ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ σας, (καὶ συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω τί ἐπρέσβευα), ἐὰν ἦτο εἰλικρινὴς ἡ συνδρομή του, ἤθελεν ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον τὸ ἔθνος ἐν σιωπῇ τὸν ἀνεχθῇ. Ἀλλὰ δὲν δύναται πλέον· σᾶς ὁμιλῶ μὲ τὴν μεγαλειτέραν εἰλικρίνειαν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ πιστεύσητε· μοὶ προσφέρετε τὸ χαρτοφυλάκιον, τόσην μεγάλην δόξαν καὶ τιμήν· ἀπόδειξις τῆς εἰλικρινείας μου ἔστω, ὅτι δὲν τὸ δέχομαι». Ὁ βασιλεὺς, Κύριοι, συνεννοηθεὶς καὶ συνομιλήσας ἐν ἐκτάσει μαζῇ μου, ἐπὶ τέλους ἐπείσθη καὶ συγκατέβη νὰ παραδεχθῇ *τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ κόμητος*. Τί ἐκήρυξα τότε; Δὲν ἔλαβον τὸ χαρτοφυλάκιον· εἶπον εἰς τὸν βασιλέα: Μεγαλειότατε, συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς ζητήσω μίαν ἀκόμη χάριν· νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε, ἀφοῦ ηὐδοκήσατε νὰ ἀκούσητε τῆς εὐχῆς μου, νὰ ἐξακολουθήσητε ἤδη τὰς διαπραγματεύσεις ὑπὸ τοὺς νέους τούτους ὅρους μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Βούλγαρη, διότι, σᾶς ὁμολογῶ, τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας δύναται ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος νὰ προσφέρῃ, δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν νὰ τὰς προσφέρω ἐγώ. Ὁ βασιλεὺς εἶναι παρὼν· ὁμιλῶ ἐνώπιον τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος, ἔχουν τὸ δικαίωμα καὶ τὸ συμφέρον νὰ τὸν ἐρωτήσωσι καὶ νὰ τὸ μάθωσιν. (*Χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου*).

Δὲν ἔπραξα μόνον τοῦτο, Κύριοι, ἀφοῦ ἔλαβον παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν νὰ διαπραγματευθῶ· δὲν περιωρίσθην μόνον εἰς τὴν προσωπικήν μου ἐπὶ τοῦ κ. Βούλγαρη ἐπιρροήν, ἀλλὰ συνεκάλεσα ὅλους τοὺς φίλους τοῦ μεγάλου ἐκείνου κόμματος τότε καὶ συνειργάσθην καὶ συνηγωνίσθην μετ' αὐτῶν ἐπὶ 24 ὥρας, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὸν πείσωμεν. Χρεωστῶ νὰ σεβασθῶ τὴν πεποίθησίν του, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ τὸ κόμμα ἐκεῖνο ὁλόκληρον βλασφημεῖται καὶ συκοφαντεῖται.

Καὶ ὑπῆρχε τῳόντι κίνδυνος νὰ λάβῃ τὸ κόμμα ἐκεῖνο τὸ ὄνομα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀντιδυναστικοῦ; Ναί· ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Λομβάρδου, ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Σέρβου, τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Σταματοπούλου· δὲν ἔλαβε μόνον ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους μας τὸ χρῶμα τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Αὐλὴν αὐτήν. Ἤμην πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπανεκλεχθῇ ὁ πρόεδρος· ὁ κόμης καὶ οἱ περὶ τὸν κόμητα περιῆλθον καὶ κατερραδιούργουν τοὺς πληρεξουσίους νὰ καταψηφίσωσι τοῦ Δεληγεώργη, νὰ καταψηφίσωσιν αὐτοῦ ὡς ἀντιδυναστικοῦ, καὶ ἔλεγον: ἐὰν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἀναβῇ ἐκ νέου εἰς τὴν προεδρείαν, ὁ βασιλεὺς θὰ πάρῃ τὸν πῖλον του καὶ θὰ ἀναχωρήσῃ.

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀληθέστατον.

ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ. Δὲν εἰξεύρω τίποτε.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἶναι μετρημέναι αἱ ψῆφοι τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ Ἑπτανησίων καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς ἄλλος νὰ εἴπῃ: «ἐγὼ σοὶ ἔδωκα». Αἱ ψῆφοι εἶναι γνωσταί, διότι οἱ ψηφοφορήσαντες τότε Ἑπτανήσιοι ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὸ κόμμα ἐκεῖνο.

Ἐτόλμησε τότε εἷς πληρεξούσιος λίαν εὐσυνείδητος καὶ εἰλικρινέστατα τὸν βασιλέα ἀγαπῶν, ἐτόλμησεν, ἴσως ἴσως παραβιάζων τινὰς κανόνας ἐθιμοταξίας, ν' ἀπευθύνῃ ἐπιστολὴν εἰς τὸν βασιλέα, ἐν ᾗ ἔγραψεν ἀνοικτὰ τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας του. Ὦ, Κύριοι, ὁποία βροχὴ κατακραυγῶν, ὁποῖος κοπετὸς ἐντὸς τῆς Βουλῆς, ὁποία ταραχὴ καὶ ἐξέγερσις ἐναντίον ἡμῶν, ὡς ἐπαναστατῶν, ὡς ἐναντίων τῆς βασιλείας, ὡς ἀντιδυναστικῶν! Ὁ κ. Λομβάρδος δὲν τ' ἀγνοεῖ· καὶ δὲν δύναμαι νὰ συμβιβάσω τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν τὰ ἐνθυμοῦμαι, τὰ σημερινὰ δάκρυά του, ὅτι τὸ κόμμα ἐκεῖνο εἶχε τὴν ἀποστολὴν νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος· καὶ ἐτόλμησε νὰ θρηνήσῃ σήμερον, ὅτι τὸ κόμμα ἐκεῖνο διελύθη, ὁ Λομβάρδος ὁ τότε.

Ἔχουσιν ἐσφαλμένην ἰδέαν περὶ ἐλευθερίας ἄνθρωποί τινες, ἔχουσιν ἐσφαλμένην ἰδέαν περὶ *ἐπιρροῆς* εἰς ἔθνη ἄξια ἐλευθερίας· οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι δύνανται νὰ πολιτεύωνται δι' ὅλου τοῦ βίου των ὅπως θέλουν, παρεκτρεπόμενοι ἀπὸ τῶν κοινοτέρων κανόνων καὶ παραβιάζοντες τὰ στοιχειωδέστερα καθήκοντα, καὶ ὅταν στενο-

χωρηθῶσιν, ὅταν παρουσιασθῇ περίστασις δυσάρεστος καὶ θλιβερά, τοῖς εἶναι εὔκολον νὰ τρέξωσι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ τὴν ἁρπάσωσιν εἰς τὴν ἀγκάλην των. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον. Ἡ ἐλευθερία δὲν προσέρχεται παρὰ εἰς τὴν ἀγνότητα! Δύνανται κατὰ σειρὰν νὰ θέσωσι λόγους ἐπὶ λόγων, νὰ παραθέσωσι τεμάχια φιλελευθέρου θεωρίας, ὁ τίτλος δὲν θὰ τοὺς παρακολουθήσῃ καὶ οἱ λόγοι των δὲν θὰ ἦναι πειστικοί. Θὰ ἤμεθα δυστυχεῖς, ἂν ἀπὸ τοῦ στόματος ἑνὸς ἐξηρτᾶτο ἡ γνώμη τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀξιότιμος πρόεδρός μας εὗρε σήμερον, Κύριοι ἕτερον κοινοβουλευτικὸν παράπτωμά μου· εὗρεν ὅτι καὶ δεύτερον ἔγκλημα ἔπραξα ἐκτὸς τοῦ πρώτου τοῦ θανασίμου, τὸ ὁποῖον σᾶς ἀπασχολεῖ δύο ἡμέρας. Εὗρεν ὅτι δὲν ἠρώτησα τὸν βασιλέα περὶ τῶν αἰτίων τῆς παραιτήσεως τοῦ κ. Ζαΐμη, καὶ μάλιστα ἐπιβούλως ἴσως φερόμενος διέκοψα τὸν βασιλέα ἐπιχειρήσαντα νὰ ἐκπληρώσῃ ἓν καθῆκον βασιλικὸν καὶ συνταγματικόν, νὰ διηγηθῇ εἰς τὸν διάδοχον πρωθυπουργὸν τὰς αἰτίας τῆς παραιτήσεως τοῦ προκατόχου. Ἀλλ' ἡ ἀπολογία μου περιείχετο ἐντὸς τῆς διηγήσεως, τὴν ὁποίαν σᾶς ἔκαμον χθές. Σᾶς εἶπον, ὅτι δὲν ἔμαθον παρὰ τοῦ βασιλέως τοὺς λόγους τῆς παραιτήσεως τοῦ κ. Ζαΐμη, ἀλλὰ διέκοψα τὸν βασιλέα, καὶ ἐπρόσθεσα τὸ διατί· σᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν.

Ἐνώπιον παντὸς ὑπουργοῦ πρόκεινται μεγάλα ζητήματα καὶ μεγάλα θέματα, ἀπαιτοῦντα τὴν ἀφοσίωσίν του, τὴν ἐργασίαν του καὶ τὸν πατριωτισμόν του, ἵνα δυνηθῇ οὐχὶ νὰ φέρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ σημεῖον τῆς προόδου, ἀλλὰ νὰ τῇ ἐπουλώσῃ τὰς πληγάς, ὑπὸ τῶν ὁποίων σήμερον πάσχει· καὶ ἂν ὁ κ. Κουμουνδοῦρος, φέρ' εἰπεῖν, δυνηθῇ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπουργείας του μετὰ τῶν συναδέλφων του νὰ ἐπουλώσῃ δύο ἢ τρεῖς πληγὰς θέλουσι μείνει ἄλλαι 93. Ἄνθρωποι μόνον μικροπρεπεῖς, μόνον ταπεινὰ φρονοῦντες, μόνον ἐσφαλμένως καὶ ἀτελῶς γνωρίζοντες τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου δύνανται νὰ θεωρήσωσι ὡς ἀποχρῶντας λόγους διαδοχῆς μιᾶς Κυβερνήσεως, τοὺς μικρολόγους διαπληκτισμοὺς τῶν ὑπουργῶν. Σᾶς ὁμολογῶ, Κύριοι, ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμήν, ἂν μ' ἐρωτήσητε λεπτομερῶς, δὲν γνωρίζω τὰ διατρέξαντα ἐν τῷ Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ τῷ προεδρευομένῳ ὑπὸ τοῦ κ. Ζαΐμη· τὰ πλεῖστα τῶν ἐγγράφων ἐδημοσιεύθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἔλευσίν μου εἰς τὰ πράγματα, ἤμην δὲ τοσοῦτον ἀπησχολημένος, ὥστε οὔτε τὰ ἀνέγνωσα. Ἐγνώριζον ὅτι ὑπῆρχε ῥῆξις ἐντὸς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἴσως, λαμβάνοντος τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀξιοτίμου προέδρου, μάθωμεν πλειότερα. Ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα μας, Κύριοι, καὶ ἐκ διαφόρων περιστάσεων καὶ λόγων καὶ αἰτίων, τὸ μὲν προερχομένων ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου μας, τὸ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πρωτογενοῦς καταστάσεώς της, ὑπάρχουσι τοιαῦται πληγαί, ὑπάρχουσι τοιαῦται ἐλλείψεις, τοιαῦται ἀνάγκαι, ὥστε μέγα καὶ ἐκτενὲς στάδιον πρό-

κειται πάσῃ Κυβερνήσει, νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκόν της, νὰ προσφέρῃ ἐκδουλεύσεις σημαντικὰς καὶ νὰ εὐλογηθῇ ὑπὸ τοῦ ἔθνους. Ἔχομεν νωπὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπέδειξαν μεγίστην ἀδυναμίαν, τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν ὅτι στερούμεθα ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα δύνανται διὰ μᾶς δώσωσι βοήθειαν καὶ συνδρομὴν ἐν κινδύνοις καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀξιοπρέπειάν μας ὡς ἔθνους. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ξέναι δυνάμεις ἔχουσι τὴν τόλμην, συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω, τὴν αὐθάδειαν νὰ συζητῶσι καὶ *ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχωμεν πολίτευμα*. Οὐχὶ τὰ σφάλματα ἡμῶν, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα, συμφέροντα ξένα καὶ ἐχθρικὰ πρὸς τὸν τόπον μας εἶναι οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους περιεπέσαμεν εἰς αὐτὴν τὴν φοβερὰν δυσμένειαν. Εἰργάσθημεν καθ' ὅλον τὸ 66, καθ' ὅλον τὸ 67, καθ' ὅλον τὸ 68 ὑπὲρ μιᾶς ἱερᾶς αἰτίας· ἀπετύχαμεν οἰκτρῶς. Ἐδοκιμάσαμεν ὅλας τὰς δυνάμεις μας καὶ τὰς ὑλικὰς καὶ τὰς ἠθικὰς καὶ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Ἐδοκιμάσαμεν μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ 66 νὰ ἐκπληρώσωμεν ἔργον, ὅπερ ἐκ φύσεως εἶναι δεδομένον εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀπεφύγαμεν τότε νὰ ταράξωμεν τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων, ἐπολιτεύθημεν μᾶλλον ὡς ἔθνος παρὰ ὡς κυβέρνησις· δὲν ἐκάμαμεν ἄλλο τίποτε, παρ' ὅ,τι ἔκαμεν ἡ Εὐρώπη πρὸς ἡμᾶς, ὅτε ἠγωνιζόμεθα τὸν αὐτὸν ἀγῶνα, καὶ μὲ μικροτέρας διαστάσεις· ἀπετύχομεν. Ἦλθε τὸ 67, ἀπεφασίσαμεν νὰ πολιτευθῶμεν ἄλλως· ἐθέσαμεν ὡς μέσον τὴν πολιτικὴν τῶν συμμαχιῶν· μᾶς ἔδωκαν καὶ ἐδώκαμεν ὑποσχέσεις, ἐξηντλήθημεν προπαρασκευαζόμενοι· ἀπετύχομεν. Ἦλθε τὸ 68· ἀγνοῶ καθαρῶς ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πολιτική του, ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς Δύσεως· ἀπετύχομεν καὶ τότε, καὶ τὸ τέλος μας ὑπῆρξεν οἰκτρὸν, ἀλλὰ διδακτικόν. Ἡ Εὐρώπη, ἡ πεφωτισμένη καὶ χριστιανικὴ, τοσοῦτον μᾶς ἀπεστράφη χωρὶς οὐδὲν νὰ πράξωμεν κακὸν καὶ ἀνόσιον· τοσοῦτον μηδαμινοὺς καὶ ἀναξίους μᾶς ἐθεώρησε καὶ περιττοὺς νὰ ὑπάρχωμεν, ὥστε ἔπλασε τῷ ἀντιπάλῳ τῆς Κρήτης θέσιν δικαστοῦ ἅμα καὶ διαδίκου, ἡμᾶς δὲ κατεδίκασε νὰ ἤμεθα οἱ χωροφύλακες τῆς Τουρκίας.

Δὲν ἀδικῶ κανένα ἐκ τῶν πολιτευομένων ὅτι δὲν αἰσθάνεται τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ὅτι δὲν αἰσθάνεται τὴν θλίψιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ αἰσθάνηται ὁ καλούμενος νὰ κυβερνήσῃ πατρίδα, ἣν ἀδυνατεῖ νὰ κυβερνήσῃ ἀξιοπρεπῶς. Ἀλλ' ἐνῷ ἀναγνωρίζω, Κύριοι, τοῦτο εἰς πάντας, ἀπαιτῶ καὶ ἐκεῖνοι νὰ σέβωνται τοὺς ἀντιπάλους των, νὰ μὴ παρεξηγῶσι τὰς πράξεις των καὶ νὰ μὴ ζητῶσι διὰ στρεψιδικιῶν νὰ φέρωσι μομφὰς ἐναντίον των. Ἤθελεν εἶσθαι, Κύριοι, ἀτοπώτατον πρᾶγμα, ἤθελον πράξει πρᾶξιν ἀξίαν πάσης καταδίκης, ἂν προσηρχόμην ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος κεκλημένος παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔλεγον ὅτι δέχομαι αὐτὴν μὲ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, νὰ ἐπιφέρω τὸν σάλον καὶ τὸν κλονισμόν·

διατί; Διότι τὸ προκάτοχον Ὑπουργεῖον ἦλθεν εἰς διαπληκτισμοὺς καὶ δυχογνωμίας. Καὶ δὲν ὑπῆρχε τόση ὕλη πρὸς φιλότιμον ἐργασίαν, ἐργασίαν ἀναπόφευκτον καὶ κατεπείγουσαν;

Σφάλλετε, Κύριοι, καὶ σφάλλετε μεγάλως νομίζοντες ὅτι ὑπερασπίζεσθε τὸ δίκαιον, ὅταν ζητῆτε νὰ φέρητε ψῆφον ἐναντίον μας, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς μὴ ἔχουσα τίποτε ἀντισυνταγματικὸν δὲν ἦτο ὅμως συμφέρουσα, διότι ἤθελε ταραχθῇ ὁ τόπος καὶ ἤθελε γεννηθῇ ἐν Ἑλλάδι τὸ χάος. Ἀπευθύνατε τὴν ἐρώτησιν εἰς τὸ ἔθνος· διότι ἄλλως σεῖς οἱ ἴδιοι καὶ πλάττετε τὸ ζήτημα καὶ δίδετε τὴν ἀπάντησιν. Ἐγὼ προέλαβον νὰ εἴπω ἀπὸ χθὲς ὅτι δὲν ἐγνώριζον κανένα ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου τοιούτου χαρακτῆρος, ὥστε νὰ ἀργισθῇ, διότι διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἤθελε τῷ προξενηθῇ μία ζημία. Ἀλλὰ σεῖς, οἱ ὁποῖοι θέτετε τὸ ζήτημα τοῦτο, ἔπρεπε νὰ αἰσθανθῆτε τὸ ἄτοπον, ὅταν ἐρωτᾶτε τὴν Βουλήν, ἐὰν ἦτο συμφέρουσα ἡ διάλυσις.

Δὲν ἤθελον εἴπει τοὺς λόγους τούτους, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς θεωρίας, διότι εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θὰ τεθῇ κανὲν ζήτημα τοιοῦτο· σᾶς προλέγω ὅμως ὅτι μοὶ εἶναι ὅλως ἀδιάφορον καὶ ἐὰν τεθῇ· τὸ εἶπον διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι θεωρητικὴν σημασίαν ἔχει ἡ περὶ τούτου συζήτησις, καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ μὲ δικάσητε διὰ τοῦτο καὶ νὰ φέρητε ψῆφον, δὲν θὰ τὸ ἔλεγον. Λέγω δὲ πρὸς συμπλήρωσιν ὅτι δικαίωμα ἔχετε νὰ μὲ ἐξελέγξητε, οὐχὶ ἂν ἦτο συμφέρον, ἀλλὰ νὰ μὲ ἐξελέγξητε, ἐὰν παρεβίασα τοὺς νόμους, ἤτοι τὰ ἔθιμα τὰ κοινοβουλευτικά.

Νέον ἔπλασαν σωρὸν κατηγοριῶν, καὶ τὸν ἐπέρριψαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, πλάττοντες λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν εἶπον. Ἀπέφυγον, λέγουν τὴν εὐθύνην· ποίαν εὐθύνην ἀπέφυγον; Ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συνῆλθεν ἡ Βουλή, συνεδριάζω μαζῇ σας καὶ ποτὲ δὲν ἔλειψα· ὅταν ὅμως προχθὲς ἐζητήσατε νὰ σᾶς εἴπω τί ὡμίλησα μετὰ τοῦ βασιλέως, σᾶς εἶπον ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τὸ πράξω, διότι χρεωστῶ νὰ φυλάξω τὰ μεταξύ μας λεχθέντα. Ὅταν μοὶ ἐθέσατε τὸ ζήτημα ὅτι ὤφειλον εὐθύνας, διότι διεχειρίσθην τὴν ἐξουσίαν ἀντικοινοβουλευτικῶς, δὲν ἀπήντησα; δὲν ἐδικαιολογήθην; Καὶ αἱ ὁμιλίαι σας στηρίζονται εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν σᾶς ἔδωκα; Τὴν ἀπάντησιν σᾶς τὴν εἶπον, καὶ πάλιν τὴν ἐπαναλέγω διὰ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω ὅτι ἐχάσατε τὸν καιρόν σας συζητοῦντες πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶπον.

Σᾶς εἶπον, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν πρεσβεύω, *ὁ βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καλῇ τὴν μειοψηφίαν, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς*. Ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν ἔθηκα ἀπὸ χθὲς καὶ θέλω τὴν θεωρεῖ πάντοτε ὡς τὸ ἀκρότατον ὅριον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου· ἂν δὲν σᾶς ἀνέφερα παραδείγματα εἴτε τοῦ Γεωρ-

Υἱοῦ τοῦ Γ'. εἴτε ἑτέρου βασιλέως, τὰ ἀνέφερον, ἵνα σᾶς ἀποδείξω ὅτι τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἐθνῶν κεῖνται πολὺ κατωτέρω τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐπρεσβεύσαμεν. Ἐκείνων τῶν ἐθνῶν, ὄχι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Γεωργίου τοῦ Γ'. μόνον, ὡς κωφεύσαντες εἴπατε, ἀνέφερον παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ σύγχρονα παραδείγματα τοῦ 51 τοῦ 52 τοῦ 58 τοῦ 66, ἀλλὰ τὰ ἀπεκρύψατε, διότι δὲν σᾶς ἐσύμφεραν· διότι ἠθέλατε νὰ μὲ παραστήσητε ὡς τὸν ἀρχηγὸν κόμματος καταχθονίου, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ ῥοφήσῃ τὰς ἐλευθερίας καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν ἡγεμόνα. Καὶ ποῦ εἴδετε τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τὴν τετράμηνον ὑπουργείαν μου; Τόσον πολὺ σᾶς ἐπείραξεν τι ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὑπῆρξα εἰς τὰ πράγματα; Ἀλλὰ Κύριοι, οὐ μόνον σᾶς παρέθηκα παραδείγματα καὶ παλαιότερα καὶ σύγχρονα, ἀποδεικνύοντα ὅτι ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐπρεσβεύσαμεν,κεῖται πολὺ ὑπεράνω τοῦ πρακτικοῦ βίου τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ σᾶς ἐπρόσθεσα, καὶ κανεὶς εἰλικρινὴς ἀκροατὴς δὲν θὰ τὸ ἀρνηθῇ, ὅτι τὰ παραδείγματα ἐκεῖνα κατὰ τὴν πεποίθησίν μου δὲν εἶναι ἀξιομίμητα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ εἶπον ἢ ὄχι;

ΤΙΝΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Μάλιστα, μάλιστα.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Πρὸς τί κόπτεσθε λοιπὸν κατηγοροῦντες ὅτι θέλω νὰ ἐξακολουθήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ἐποχήν; Ἐγώ, Κύριοι, δὲν ἤθελον τολμήσει νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ Κοινοβούλιον οὕτω πως διαψευδόμενος. Σᾶς εἶπον ὅτι εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα τὰ μεγάλα, τὰ ὁποῖα κατέκτησαν βῆμα πρὸς βῆμα ἑκάστην ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ἀνέδειξαν τὰ μεγάλα πολιτικὰ κόμματα καὶ τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς ἄνδρας, παρ' ὧν κυβερνῶνται, εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα διὰ τὸ μακρόβιον, διὰ τὸν πλοῦτον, διὰ τὰ φῶτα, καὶ τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων ἔχουσι κοινωνικὸν ὀργανισμὸν προσφυέστατον εἰς τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἴσως ἦναι ἀβλαβὴς καὶ ἀκίνδυνος ἡ ἐφαρμογὴ τοιούτων ἐθίμων· εἰς ἡμᾶς δὲ εἶναι καὶ παράλογος δι' ἕνα λόγον, ἵνα παραλείψω πολλοὺς ἄλλους λόγους. Ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν δίδω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν μου, δὲν ἔχω τόσην πεποίθησιν εἰς τὸν χαρακτῆρά μου, ἐὰν ἤθελεν ἔλθει πρωθυπουργὸς ἐκ τῆς μειοψηφίας νὰ συνεργασθῇ μετ' ἐμοῦ ὡς βουλευτοῦ, καὶ ἐγνώριζον ὅτι ἔχει τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Ἴσως οἱ ἄλλοι εἶναι ἀνώτεροί μου κατὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν αὐταπάρνησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἕκαστος πρέπει νὰ μορφώνῃ τὰς πεποιθήσεις του ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, εἶμαι συγγνωστός, ἐὰν ἔχω τὸν φόβον τοῦτον.

ΣΗΜ. Ἡ ὑπὸ τῶν κκ. Πονηροπούλου καὶ Κατσικαπῆ ὑποβληθεῖσα πρότασις: «ἡ Βουλὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ λεχθέντα μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν», προτιμηθεῖσα τῆς τοῦ κ. Κεχαγιᾶ, ὡς ἀπωτέρω, ἐγένετο δεκτὴ διὰ ψήφων 98 κατὰ 48.

XXXIV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΥΡΙΑΚΩΝ ΕΚΒΟΛΑΔΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871.

Προκειμένου ν' ἀρχίσῃ ἡ τρίτη συζήτησις τοῦ περὶ τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρίου νομοσχεδίου, λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς κ. Σωτηρόπουλος εἶπε : «Κύριοι, ἐνθυμεῖσθε ποῖον κυρίως ζήτημα ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Λαυρίου. Τὸ κυριώτατον ζήτημα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἶναι τὰ χώματα, περὶ τῆς φορολογίας τῶν ὁποίων πρόκειται· οἱ μὲν ἰσχυρίσθησαν ὅτι ταῦτα, ἐπειδὴ περιλαμβάνουν μόλυβδον καὶ ἄργυρον, εἶναι μεταλλεῖον· ἄλλοι δὲ εἶπον ὅτι δὲν εἶναι μεταλλεῖον, εἶναι γῆ ἄσχετος ἀπὸ τὸ μεταλλεῖον καὶ ἀνήκει εἰς τὸ ἔδαφος τῆς γῆς. Ὅταν ἤλθομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἠθελήσαμεν ἐπὶ τῆς διαφωνίας ταύτης νὰ ζητήσωμεν τὴν γνώμην νομομαθῶν, καὶ ἐκαλέσαμεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν κ. Κόκκινον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν ὁποῖον ὅλοι γνωρίζετε. Ὁ κ. Κόκκινος δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ τότε συγκροτηθὲν συμβούλιον. Γνωρίζετε δὲ ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων ὅτι ἄλλοι νομομαθεῖς, τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθημεν, ἀπεφάνθησαν ὅτι τὰ χώματα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν μεταλλεῖον, καὶ αὐτὴν τὴν γνωμοδότησιν παραδεχθέντες καὶ εἰς αὐτὴν στηριχθέντες, συνετάξαμεν τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον εἴχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς καθυποβάλωμεν. Εἴδομεν δὲ ὅτι καὶ ἡ ἐπιτροπή σας, ἡ ὁποία ἐξήτασε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, παρεδέχθη τὴν ἰδίαν λύσιν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς κατηγορίας τῶν χωμάτων. Ἀλλά, Κύριοι, ἐνῷ ἤμεθα σήμερον ἕτοιμοι νὰ συζητήσωμεν τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ ἐπ' αὐτῇ τῇ βάσει, πρὸ μιᾶς ὥρας ἦλθεν ὁ κ. Κόκκινος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ μοὶ παρέδωκε πολύφυλλον ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν σᾶς παρουσιάζω, συγκειμένην ἀπὸ ἑπτὰ ὁλόκληρα φύλλα στενῶς γεγραμμένα.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν ὑποστηρίζει ὁ κ. Κόκκινος ὅτι τὰ περὶ ὧν πρόκειται χώματα δὲν εἶναι μεταλλεῖον, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ παρακολούθημα τοῦ ἐδάφους· λέγει ὅτι εἶναι κινητὸν ἀδέσποτον καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνήκει καθ᾽ ὁλοκληρίαν εἰς τὸ δημόσιον, εἰς ὁποιανδήποτε ἰδιοκτησίαν καὶ ἂν εὑρίσκηται».

«Μόλις λαβὼν τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν πρὸ μιᾶς ὥρας, δὲν ἠδυνήθην οὔτε κἂν νὰ τὴν ἀναγνώσω, ἑπομένως δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ φέρω καμμίαν γνώμην. Ἐρωτῶ λοιπὸν τὴν Βουλὴν, θέλει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ συζήτησις τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον ὑπεβάλαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων, ἅτινα εἴχομεν ἕως τώρα, τουτέστι τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ περὶ ὧν πρόκειται χώματα εἶναι παρακολούθημα τοῦ ἐδάφους, ὅπως ἐνόησεν ἡ Κυβέρνησις καὶ ὅπως ἐνόησεν ἡ ἐπιτροπή σας, ἢ θέλει ν᾽ ἀναβληθῇ ἡ συζήτησις διὰ νὰ τυπωθῇ καὶ ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Κοκκίνου καὶ νὰ λάβωμεν καὶ αὐτὴν ὑπ᾽ ὄψιν; Ἐὰν ἡ Βουλὴ θέλῃ νὰ ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν καὶ ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Κοκκίνου, τότε πρέπει ν᾽ ἀναβάλῃ ἐπ δύο τοὐλάχιστον ἡμέρας, διότι θὰ σταλῇ ἀμέσως ἀπὸ τώρα εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τυπωθῇ ἐντὸς τῆς αὔριον».

Παρατηρήσαντος δὲ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κουμουνδούρου ὅτι ἠδύναντο νὰ γείνωσι καὶ τὰ δύο συγχρόνως, διότι ὑπῆρχον δύο ἀντίτυπα, ἡ Βουλὴ παρεδέχθη μετὰ μικρὰν συζήτησιν ν᾽ ἀναγνωσθῇ ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Κοκκίνου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως λαβὼν τὸν λόγον ὁ βουλευτὴς κ. Μιχαλόπουλος, ὑπεστήριξε πρότασιν νόμου, ἣν ὑπέβαλλε, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύσσετο πᾶσα ἡ λαυριωτικὴ γῆ ἰδιοκτησία ἐθνικὴ ἀπαραχώρητος, ἠτεῖτο ἀποζημίωσις διὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀφαιρεθέντα ἄνευ δικαιώματος κτλ.

Τὸν κ. Μιχαλόπουλον διεδέχθη ὁ κ. Ζέγγελης, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ὑποστηρίξας τὴν γνώμην τοῦ κ. Κοκκίνου, μεθ᾽ ὃν ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργὸς κ. Κοντόσταυλος ἀντέκρουσε δι᾽ ὀλίγων τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν κκ. Κοκκίνου καὶ Ζέγγελη. «Φρονῶ λοιπὸν ἀναντιρρήτως ὅτι αἱ ἐκβολάδες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀνήκουσαι εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται», εἶπεν ἐν τέλει.

Τότε ὁ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ἔλεξε τάδε.

Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὀλίγα εἶπεν, ἀλλ᾽ ἡ σημασία τῶν λόγων του εἶναι πολλή· πρῶτον μὲν διότι τὸν ἐκτιμῶ εἰς ἄκρον διὰ τὴν νομομάθειάν του, δεύτερον δὲ διότι πρόκειται περὶ πλούτου λίαν σημαντικοῦ· πρόκειται περὶ πλούτου, ὅστις κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἐμπειροτεχνῶν, τοὺς ὁποίους διωρίσαμεν, συμποσοῦται εἰς ἀκαθάριστον ἀξίαν 224,000,000 δραχμῶν, εἰς καθαρὰν δὲ πρόσοδον ἀξίας 130,000,000, καὶ εἶναι ζήτημα σπουδαιότατον.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐστήριξε τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τοῦ ἐδάφους τοῦ νὰ καταλάβωσι τὴν σημαντικὴν ταύτην περιουσίαν, εἰς δύο λόγους· α) εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν νομικὴν «εἴκει τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις», β) εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφῆς».

Φρονῶ ὅτι ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς πλανᾶται εἰς ἀμφότερα. Πλανᾶται ὡς πρὸς τὸ πρῶτον, διότι ἄριστα γινώσκει ὅτι ἡ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶν ὅ,τι ἐπίκειται ἐπί τινος ἀκινήτου ἀνήκει εἰς τὸν κύριον τοῦ κτήματος, δηλαδὴ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἤτοι τῆς ἐπιφανείας, δὲν ἐφαρμόζεται παρὰ εἰς δύο περιστάσεις· εἰς τὴν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐπικείμενον συνδέεται μετὰ τοῦ ἐδάφους δι' ἐνοικοδομήσεως, διότι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὑπάρχει ἀληθὴς σύνδεσμος μετὰ τῆς ἐπιφανείας, καὶ εἰς τὴν περίστασιν τῆς φυτείας, ὁπότε συμβαίνει τὸ αὐτό. Ἄλλως, Κύριοι, ἠθέλαμεν τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ χάνωμεν πολὺ συχνὰ τὴν περιουσίαν μας καὶ πολὺ εὐκολώτερον τὴν κατοχήν· ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ τὴν κυριότητα τῆς ἀσβέστου, τῶν λίθων, κτλ. καὶ ἐν γένει παντὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε ῥίψει εἰς ἔδαφος ξένον, ἐὰν ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους δύναται ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἀρχήν: «τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις.» Ἀπεναντίας εἶναι τοσοῦτον αὐστηρὸς ὁ ρωμαϊκὸς νόμος ὡς πρὸς τοῦτο, ὥστε τὰ παραπήγματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μετὰ τῆς γῆς δὲν τὰ ὑποβάλλει εἰς αὐτὸν τὸν κανόνα· πρέπει νὰ ὑπάρχῃ οἰκοδομὴ συνδεομένη μετὰ τοῦ ἐδάφους καὶ συναποτελοῦσα ἓν σῶμα πρὸς ἕνα σκοπὸν ὑπηρετούντων τοῦ τε ἐδάφους καὶ τῆς οἰκοδομῆς, ὅπως ὁ νόμος παραδεχθῇ ὅτι τὸ κινητὸν τὸ οἰκοδομηθὲν ἐπὶ ξένης γῆς μεταβαίνει εἰς τὴν κυριότητα τῆς γῆς ταύτης. Καθὼς ἐπίσης ὁ ρωμαϊκὸς νόμος ἀπαιτεῖ νὰ ὑπάρχῃ φυτεία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ξένου, φυτεία, ἡ ὁποία συνδέει τὰ φυτὰ μετὰ τῆς γῆς, ἥτις τὰ τρέφει καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν, ἀπαραλλάκτως ὅπως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οἰκοδομὴ ἄνευ ἐδάφους. Καὶ μόνον ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἰσχύει ὁ κανών, τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθη ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος. Καὶ θὰ ἦτο ἀτοπώτατον νὰ ὑποθέσητε ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον οἱ νεώτεροι ὠνόμασαν «ὁ γραπτὸς λόγος», τὸ ὁποῖον δίκαιον ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τοῦ δικαίου ὅλων τῶν ἔκτοτε αἰώνων καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ ἦναι οὐχὶ μόνον βάσις, ἀλλὰ καὶ σχολιαστὴς καὶ ἑρμηνευτὴς τοῦ δικαίου, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο παραδέχεται δόγμα, ὁποῖον ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὑπεστήριξε. Κανεὶς ρωμαϊκὸς νόμος καὶ οὐδεὶς σχολιαστὴς δὲν ἤθελε λύσει τὸ ζήτημα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· οὐδεὶς ἤθελεν εἰπεῖ ὅτι ὁ κύριος ἑνὸς εὐτελοῦς ἐδάφους δύναται ν' ἀποκτήσῃ 10 καὶ 15 ἑκατομμυρίων δρ. μέταλλα αὐτούσια, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου ἐπισωρευθέντα.

Ἡ δὲ ἑτέρα ἀρχή, Κύριοι, τῆς ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφῆς δὲν ἐφαρμόζεται ἐπίσης ἐνταῦθα. Διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσῃ ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς ὅτι θέλομεν πράξει τὰ σημερινὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχαίαν δημοκρα-

τίαν τῶν Ἀθηνῶν. Βασιζόμενος ἐπὶ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι μᾶς διέπουσιν, ἰσχυρίζομαι καὶ ὀφείλω νὰ ἰσχυρισθῶ, διότι εἶναι καλὸν νὰ πολιτευώμεθα κατὰ τοὺς νόμους, ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ ἰδιοκτησία αὕτη σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τούτους ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος.

Ἡ πρὸ μικροῦ ἀναγνωσθεῖσα ἔκθεσις τοῦ ἀξιοτίμου δικηγόρου κ. Κοκκίνου εἶναι βεβαίως σπουδαιοτάτη. Ὁ κ. Κόκκινος ἐμελέτησε ἐπίτηδες διὰ νὰ γράψῃ ἐπὶ ζητήματος τοσοῦτον σπουδαίου, διὰ νὰ γράψῃ διὰ τὴν δημοσιότητα, διὰ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Βουλήν, κατέναντι καὶ τῶν ἡμεδαπῶν καὶ τῶν ξένων· εἶναι νομομαθὴς διακεκριμένος καὶ δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι δὲν ἐβασάνισε μετὰ μεγίστης ἐμβριθείας τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν αὐτὸν εἰς μίαν λύσιν καὶ γνώμην.

Ἀλλὰ παραδόξως, Κύριοι, ἡ περιουσία αὐτὴ ἡ πολύτιμος, τὴν ὁποίαν δὲν εἴχομεν ἀρκετὴν σύνεσιν νὰ περιμαζεύσωμεν, πολλὰ συνομωτοῦσιν ὅπως μᾶς δοθῇ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ σύστημα τῶν συλλογισμῶν τοῦ κυρίου Κοκκίνου, ἀλλὰ καὶ αἱ νομοθεσίαι πλείστων κρατῶν παλαιῶν καὶ νέων, καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ συντήρησις καὶ ἡ ἰσότης καὶ τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον, συμφέρον. Ὅλα ταῦτα, Κύριοι, συνωμοτοῦσιν εἰς τὸ νὰ μᾶς δώσωσι τὴν περιουσίαν ταύτην. Αἱ ἐκβολάδες, ὡς δὲν ὑπάρχει οὐδεμία σήμερον ἀμφισβήτησις, εἶναι ἡ μεταλλοῦχος γῆ, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι ἀποχωρίσαντες τὸ πλουσιώτερον μέταλλον, ἀφῆκαν ἐπὶ τόπου, ἀπαραλλάκτως ὅπως θὰ συμβῇ καὶ τὴν σήμερον εἰς τοὺς μεταλλευτάς, οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσωσι νὰ μεταλλευθῶσι τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου· διότι καὶ αὐτοί, εὑρόντες τὴν gallène ἐντὸς τῶν μεταλλούχων ὀρέων, θέλουσιν εὕρει αὐτήν, ὅπως ἀπεδείχθη, μὲ χώματα μεταλλοῦχα ἀναμεμιγμένην ἀπαράλλακτα μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχομεν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκβολάδες. Τὴν σήμερον ἡ τέχνη δίδει τὰ μέσα εἰς τὸν μεταλλευτὴν νὰ παραλείψῃ ἐκ τῶν ἐκβολάδων τούτων μέρος ἢ καὶ οὐδὲν μέρος· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁπότε δύο περιστάσεις μὴ συντρέχουσαι σήμερον συνέτρεχον τότε, αἱ ἐκβολάδες ἦσαν πολλαὶ καὶ σώζονται διὰ τοῦτο πολλαί. Αἱ δύο περιστάσεις εἶναι, πρῶτον ἡ ἀτέλεια τῆς τέχνης καὶ αἱ περιωρισμέναι γνώσεις τῆς χημείας τῶν ἀρχαίων, καὶ δεύτερον ὁ πλοῦτος, τὸν ὁποῖον περιεῖχον τὰ μεταλλεῖα ἐν ἀρχῇ. Διὰ τὸν δεύτερον δὲ τοῦτον λόγον βλέπομεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀφοῦ τὰς φλέβας τοῦ μεταλλείου τὰς πλησιαζούσας περισσότερον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξεμετάλλευσαν παντοῦ, προχωρήσαντες δὲ εὗρον τὰ μεταλλεῖα πτωχότερα καὶ ἀπήντησαν περισσοτέρας δυσκολίας πρὸς ἀνόρυξιν, ἐστράφησαν πάλιν πρὸς τὰ χώματα ἤτοι πρὸς τὰς ἐκβολάδας. Αἱ ἐκβολάδες λοιπὸν εἶναι καὶ αὐταὶ μεταλλεῖον, εἶναι χῶρος μεταλλοῦχος, ἀλλὰ διαφεύγει τὸν περὶ μεταλλείων νόμον τοῦ 1861, διότι εἶναι χῶρος μεταλλοῦχος κείμενος οὐχὶ ὑπό, ἀλλ'

ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν, δὲν εἶναι δὲ μεταλλοῦχος φλέψ, ἢ ὄγκος ἢ κοίτασμα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκεῖ τεθὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, εἶναι ἔργον χειροποίητον· αὐταὶ δὲ αἱ δύο ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουσι τὰς ἐκβολάδας, ὅτι εἶναι μεταλλοῦχος χῶρος καὶ διαφέρει ἀποτόμως τῶν μεταλλείων, περὶ ὧν προβλέπει ὁ νόμος περὶ παραχωρήσεως, ἀποφασίζουσι περί τε τοῦ ζητήματος ἂν αἱ ἐκβολάδες δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ποτὲ ὡς παραχωρηθεῖσαι καὶ συγχρόνως ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ εἰς τίνα ἀνήκουσιν.

Θέλω μιμηθῇ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης ὡς πρὸς τοῦτο, ὅστις παρέλειψε νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ὅτι αἱ ἐκβολάδες δὲν παρεχωρήθησαν εἰς κανένα δυνάμει τοῦ νόμου περὶ παραχωρήσεως μεταλλείων. Τοῦ θέματος τούτου μὴ ἀμφισβητουμένου, μεταβαίνω εἰς τὸ ἕτερον. Αἱ ἐκβολάδες, Κύριοι, ἐξακολουθοῦσι νὰ ἦναι μεταλλεῖον κείμενον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, κείμενον μάλιστα ἐν αὐτοῖς τοῖς μεταλλείοις τῶν ἀρχαίων· διότι κατὰ τὴν ἔκθεσιν καὶ κατὰ τοὺς μεταβάντας ἐπιτοπίως, τὰ μεταλλεῖα ταῦτα, αἱ ἐκβολάδες, εἶναι πέριξ τῶν φρεάτων· τὰ φρέατα γνωρίζετε ὅτι δὲν ἀνορύττονται, εἰμὴ ὅπου ὑπῆρχε μέταλλον διὰ νὰ φθάσῃ μέχρις ἑνὸς σημείου ὁ μεταλλευτὴς ὅθεν ν' ἀρχίσῃ νὰ κατασκευάζῃ τὴν στοάν του. Πέριξ τῶν χειλέων τοῦ φρέατος τούτου, τοῦ κατασκευασθέντος πρὸς μετάλλευσιν τοῦ μεταλλείου, ἐρρίφθησαν καὶ κεῖνται αἱ ἐκβολάδες ὡς ἀνεστραμμένοι κῶνοι, ἀληθὲς μεταλλεῖον, ἐξ οὗ ἐξώρυττον οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Στράβωνος καὶ ἐχώνευον τὰ μεταλλοῦχα χώματά του, ὅπως οἱ πρὸ αὐτῶν τὴν gallène ἢ τὴν ἀργυρίτιν. Εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ ἰδιοκτησία τῶν χωμάτων τῶν οὕτω πως ἐκεῖ ἐπισωρευθέντων καὶ ἐκεῖ κειμένων; Μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τὴν νομοθεσίαν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ Βυζαντινῶν· διὰ τοῦτο ὀλίγας λέξεις θέλω προτάξει μόνον πρὸς τέρψιν περὶ τῆς τύχης τῶν μεταλλείων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων.

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι πάντες γνωρίζετε ὅτι τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων ἐνοικίαζεν αὐτὰ ἀϊδίως εἰσπράττουσα δύο φόρους, ὧν ὁ μὲν ἦτο ὁ τῆς εἰσόδου ἢ φόρος κατοχῆς, δηλαδὴ ὁ ἐνοικιαστὴς μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνοικίασιν ἑνὸς μεταλλείου ἐπλήρονεν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ὡρισμένον τίμημα, μόνον καὶ μόνον ἵνα εἰσέλθῃ, κατόπιν δὲ ἐπλήρονεν ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματός του $1/_{24}$ ἐκ τοῦ ἀκαθαρίστου. Οὐδαμοῦ ἀπαντᾶται εἰς τὰς πηγὰς τῶν ἀρχαίων ὅτι ὑπῆρχον ἰδιωτικὰ μεταλλεῖα ἐπὶ τοῦ Λαυρίου. Τὰ μεταλλεῖα τῶν ἀρχαίων εἰς τὸ Λαύριον ἦσαν πολλά, διότι ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσιν αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας βλέπομεν σήμερον. Τὰ μεταλλεῖα ἦσαν πολλά, διότι χῶρον μικρὸν ἕκαστος ἐνοικιαστὴς ἐλάμβανε κατὰ παραχώρησιν ἀπὸ τὸ δημόσιον.

Ἐπὶ Ρωμαίων δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης ὅτι ἐπὶ αὐτοκρατορίας δὲν ἐξηκολούθουν τὰ μεταλλεῖα ν' ἀνήκωσιν εἰς τὸ δημόσιον. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοκρατορίας, Κύριοι, τὰ μεταλλεῖα ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον τῆς Ρώμης ἀπαραλλάκτως, ὅπως ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ τὰ ἐνοικίαζε. Μάλιστα ὁ πολὺ ἐνδιατρίψας περὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ διασημότατος καὶ φιλόλογος Βοίκιος κάμνει ταύτην τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τοῦ πνεύματος τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ πνεύματος τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀποδίδει τὸ βραβεῖον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι, λέγει, ἔδιδον τὰ μεταλλεῖα εἰς μίσθωσιν διὰ παντός, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι μόνον προσωρινῶς· ἐξετάζων δὲ τὴν διαφορὰν εὑρίσκει ὅτι τὸ δεύτερον σύστημα τῶν Ρωμαίων ἦτο ἐσφαλμένον, δι' οὓς λόγους ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὁ πρόσκαιρος μισθωτής, διότι ἐπιζητεῖ ταχύτερον νὰ κερδίσῃ ἐπιζητεῖ τὸ πλουσιώτερον μετάλλευμα, ἀμελεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν, ἑπομένως ἀμελεῖ τὰς στοάς, τὰς θαλαμώσεις κτλ. Δύναμαι μάλιστα νὰ ἐνθυμίσω εἰς τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἔχει ἄδικον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, νὰ τὸν ὑπενθυμίσω τὸ μέτρον, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Τιβέριος, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε ψήφισμα αὐτοκρατορικόν, δι' οὗ ἀπηγόρευσε καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν πᾶσαν μετάλλευσιν ἐν μεταλλείοις. Οἱ μεταγενέστεροι αὐτοκράτορες ἔδιδον τὰ μεταλλεῖα εἰς μίσθωσιν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρόνωσιν εἰς τὸ δημόσιον οἱ ἐνοικιασταὶ ὡρισμένον *κανόνα*. Ἐὰν ἄλλος τις ἐκ τῶν μὴ εἰδότων νομικὰ ἀγνοῇ τὴν σημασίαν τῆς διατάξεως ταύτης, ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης δὲν δύναται νὰ τὴν ἀγνοῇ· διότι ἠξεύρει ὅτι ὁ κανὼν δὲν πληρόνεται παρὰ *εἰς τὸν κύριον*, εἶναι τὸ τέλος, τὸ ὁποῖον πληρόνει ὁ ἐμφυτευτής, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ αὐτὸς μισθωτὴς ἀλλὰ μισθωτὴς διηνεκής.

Αὐτό, Κύριοι, τὸ δίκαιον τῶν αὐτοκρατόρων, πρὸ πάντων τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως σᾶς εἶπον ἐν ἀρχῇ, μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ τὸ γνωρίζωμεν, ἵνα λύσωμεν τὸ ζήτημα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ μεταλλείων· διότι, ὡς γνωρίζετε, οἱ Βυζαντινοὶ νόμοι ἴσχυον καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰσχύουσι μέχρι σήμερον.

Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ προσφύγωμεν εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς νόμους διὰ νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μεταλλείων ἐπὶ τουρκοκρατίας, διότι μᾶς προστατεύει ὁ νόμος ὁ τουρκικός. Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ γνώμη ἐναντία, ὅτι κατὰ τοὺς τουρκικοὺς νόμους, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ Σουλτάνου, ἡ ὁποία δὲν ὑπάγεται εἰς νόμον, οἱ κατακεκτημένοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι δικαίωμα ἐπὶ μεταλλείων. Καὶ ἂν μὲν ἐπρόκειτο περὶ ἔθνους ἄλλου, καὶ οὐχὶ περὶ τῶν Τούρκων, περὶ ἑτέρας καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σουλτάνου, ἴσως ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψω εἰς τοῦτο· ἀλλὰ προκειμένου

περὶ τῶν Τούρκων δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἐνδιατρίψωμεν πολὺ, διότι κανεὶς δὲν θέλει ἀρνηθῇ ὅτι τὸ προέχον δίκαιον ἦτο ἡ αὐθαιρεσία τοῦ δεσπότου. Εὐτυχῶς μάλιστα, πλὴν ἄλλων μαρτυριῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπάργουσιν, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν ἑνὸς ἄγγλου Οὐΐλερ ὀνομαζομένου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα περιώδευσεν εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὸ Λαύριον. «Ἐκεῖ, λέγει ὁ Οὐΐλερ, δὲν γίνεται καμμία μετάλλευσις, καίτοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοσοῦτος πλοῦτος ἐξήγετο ἐκ τῶν ἐρήμων ἐκείνων τόπων, ὅπερ ἀποδεικνύεται, οὐ μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς στάκτης, τὴν ὁποίαν εὗρον ἐκεῖ. Ἔμαθον δὲ παρὰ τῶν κατοίκων ὅτι χρυσοχόοι τῶν Ἀθηνῶν ἤρχοντο κρυφὰ ἐνίοτε καὶ ἀπέκοπτον τεμάχια ἐκ τοῦ μεταλλείου, τὰ ὁποῖα κρυφὰ εἰς τὰ ἐργοστάσιά των ἀνέλυον καὶ ἐξῆγον ἄργυρον· τοῦτο δὲ ἔπραττον κρυφίως διότι ἐφοβοῦντο ὅτι ἂν οἱ Τοῦρκοι ἤθελον μάθει ὅτι ἐκ τοῦ μετάλλου ἐκείνου προήρχετο ἄργυρος, ἤθελον καταδικάσει τοὺς κατοίκους εἰς τὴν δουλείαν τοῦ νὰ δουλεύωσιν ἐν τοῖς μεταλλείοις.» Λοιπὸν, Κύριοι, αὗται αἱ ἐκβολάδες ἔκειντο ἐκεῖ νεκραὶ περὶ τὰ φρέατα τῶν ἀρχαίων· οὐδεὶς τὰς ἐπλησίαζεν, οὐδεὶς τὰς μετεχειρίσθη, καὶ εἶναι θαῦμα πῶς κατώρθωσαν νὰ πλάσωσί τινες δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔθεσαν τὴν χεῖρα, δὲν ἐνήργησαν καμμίαν πρᾶξιν οὔτε κατοχῆς οὔτε ἰδιοκτησίας· ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι οὔτε κἂν εἶχον γνῶσιν ὅτι ὑπῆρχον τοιοῦτοι θησαυροὶ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Πρέπει, Κύριοι, νὰ κατεφρόνησαν ὁλοτελῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας οἱ ὀνομάσαντες αὐτὸ ἱερὸν, ἀποφασίσαντες νὰ περιβάλωσι μὲ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ὄνομα ἓν δικαίωμα νόθον καὶ οὐτιδανὸν, ὅπερ ἔπλασαν, δὲν ἠξεύρω πῶς, τινὲς ἐν τῇ Ἀττικῇ.

Καθὼς ἠκούσατε ἐκ τῆς ἐκθέσεως, ὁ κ. Κόκκινος προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ διὰ τῆς θεωρίας περὶ ἰδιοκτησίας καὶ κατοχῆς *τῶν κινητῶν* τὸ πρόβλημά του, καὶ ἡ θεωρεία αὐτοῦ εἶναι βεβαίως καὶ ἀναμφισβητήτως ὀρθή· ἀλλὰ νομίζω ὅτι, καὶ ἂν ἠθέλομεν περιορισθῇ ἐπὶ μόνης τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος τῆς τῶν μεταλλείων ἰδιοκτησίας, ἢ ἐὰν ἠθέλομεν καὶ νομικῶς νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα κατὰ τὴν θεωρίαν περὶ κυριότητος *τῶν ἀκινήτων*, πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἠθέλομεν φθάσει. Ὑποθέτω ὅτι παρουσιάζεταί τις καὶ μοὶ λέγει ὅτι εἶναι ἰδιοκτήτης αὐτῶν τῶν θησαυρῶν· ἤθελον τὸν ἐρωτήσει: «πότε τὸ ἔμαθες ὅτι εἶσαι ἰδιοκτήτης;» Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ μοὶ ἔλεγεν, ἐὰν ἡ ἀπάντησίς του ἦτο εἰλικρινής: «*προχθές*.» Ἐὰν ἤθελε παρουσιασθῇ εἷς χωρικὸς τοῦ Λαυρίου ἢ τῆς Κερατέας καὶ μοὶ ἔλεγεν ὅτι εἶναι κύριος τοῦ *σωροῦ τοῦ Κυπριανοῦ*, ἤθελον τὸν ἐρωτήσει : «ἀπὸ πόσα στρέμματα σύγκειται καὶ πόσα ἐπλήρωσες νὰ τὸν ἀγοράσῃς;» Ἐὰν ἦναι εἰλικρινὴς, θέλει μοῦ ἀπαντήσει ὅτι ὁ ἄχρηστος οὗτος δι' αὐτὸν σωρὸς ἐπὶ 135 στρεμμάτων κεῖται ἐντὸς 3 ζευγαρίων

τὰ ὁποῖα ἠγόρασε διά τινας ἑκατοστυίας γρόσια, καὶ ὅτι προχθὲς ἔμαθεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ κεῖνται 15 ἑκατομμύρια δραχμῶν κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπὶ τῶν σκωριῶν ἐπιτροπῆς. Καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπώλησεν, ἤθελον τῷ εἴπει, ἐγνώριζεν ὅτι σοὶ πωλεῖ ἐκβολάδας; Τί ἤθελε μοὶ ἀπαντήσει, ἐὰν ἦτο εἰλικρινής; ὅτι δὲν τὸ ἐγνώριζε καθὼς οὐδ' αὐτός· διότι κανεὶς πλὴν τοῦ φρενοβλαβοῦς δὲν ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸν σωρὸν τοῦ Κυπριανοῦ ἀξίζοντα 14,000,000 δραχ. διὰ χίλια ἢ καὶ δισχίλια γρόσια ἐντὸς μιᾶς περιοχῆς τριῶν ζευγαρίων τόπου. Ἤθελον τὸν ἐρωτήσει, ἐὰν μοὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχει μὲν τίτλον, ἀλλὰ διὰ τῆς χρησικτησίας ἐγένετο κύριος: «τί κατεῖχες;» θὰ μοὶ ἀπαντήσῃ, ἐὰν ἦναι εἰλικρινής, ὅτι «δὲν τὸ ἐγνώριζε ποτέ.»

Ἀλλὰ νομίζετε, Κύριοι, ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ νομοθεσία, ἡ ὁποία μᾶς διέπει; Ὅτι παραχωρεῖ τὴν κυριότητα, ἣν ὁ νόμος καλεῖ ἱεράν, ὑπὸ τοιούτους ὅρους; Ὅτι δίδει κατοχὴν καὶ κυριότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅστις δὲν γνωρίζει τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον βλέπει καὶ ὁ ὁποῖος οὐδέποτε τὸ μετεχειρίσθη, διότι εἰς οὐδεμίαν χρῆσιν ἠδύνατο νὰ τῷ χρησιμεύσῃ; Ἀλλ' οἱ νόμοι, Κύριοι, δὲν περιέβαλον τὴν ἱερὰν ἰδιοκτησίαν μὲ τόσον σαθρὰς ἰδιότητας.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη βεβαίως νὰ συζητήσωμεν νομικὰ ζητήματα ἐν ὅλῃ τῇ λεπτομερείᾳ· σᾶς ἀναφέρω ὅμως ἓν παράδειγμα, ἁπλῶς διὰ μίαν ἰδέαν. Κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, ἐστάλη τις διὰ νομίμου τρόπου εἰς τὴν κατοχὴν ἑνὸς ἀγροῦ· μετέβη εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τῳόντι τὸν κατέλαβε· τὸν κατέλαβε διότι εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν καὶ ἤρχισε νὰ τὸν καλλιεργῇ. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐγένετο ἀναμφισβητήτως κάτοχος· τί λέγουσιν ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι; οὐδέποτε ἀπέκτησε τὴν κατοχήν· διότι καίτοι ἐστάλη εἰς τὸν ἀγρὸν νομίμως, καίτοι εἰσῆλθε, καίτοι τὸν καλλιεργεῖ, ἐν τῷ νῷ ὅμως εἶχεν, *ὅτι εἰσῆλθεν εἰς ἀγρὸν ἄλλον* καὶ διὰ τοῦτο κάτοχος δὲν ἐγένετο. Τὸ παράδειγμα τοῦτο, Κύριοι, τὸ παρουσιάζουν οἱ Ῥωμαῖοι νομοδιδάσκαλοι μὲ τὰ δύο ὀνόματα τοῦ Σεμπρωνίου καὶ τοῦ Κορνηλίου. Ἐστάλη τις εἰς τὴν κατοχὴν ἑνὸς ἀγροῦ Σεμπρωνιανοῦ· ὑπῆγεν εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τὸν κατέλαβε, φρονῶν ὅτι εἶναι ὁ Κορνηλιανὸς ἀγρός· ὅταν ἔφθασεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὸ ζήτημα, αἱ ὑλικαὶ πράξεις τῆς κατοχῆς δὲν τῷ ἐχρησίμευσαν ἵνα τῷ δώσωσι τὴν κατοχήν· ὁ δικαστὴς ἀπεφάνθη, ὅτι τὸν ἀγρὸν αὐτὸν οὐδέποτε ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχήν του, διότι ἡ διάνοιά του εὑρίσκετο εἰς πλάνην, καίτοι ὁ ἀγρὸς δὲν ἔπαυσε διὰ τοῦτο νὰ ἦναι ὁ Σεμπρωνιανός, αὐτὸς ἐκεῖνος, εἰς ὃν ἐστάλη καὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ ὁποίου νομίμως ἐπελάβετο.

Εἴτε λοιπὸν τὴν θεωρίαν τῆς κυριότητος τῶν κινητῶν θελήσητε νὰ ἀκολουθήσητε, ὡς ὁ κ. Κόκκινος, εἴτε τὴν θεωρίαν περὶ κυριότητος τῶν

ἀκινήτων, δὲν δύνασθε νὰ φθάσητε εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀπεκτήθη δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων, αἱ ὁποῖαι κεῖνται πέριξ τῶν φρεάτων τῶν ἀρχαίων μεταλλείων, ἀφοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον καὶ ἀνεγνωρισμένον, ὅτι οὐδέποτε οἱ κάτοικοι ἐποιήσαντο χρῆσιν αὐτῶν, οὐδέποτε εἶχον τὴν ἰδέαν καὶ τὴν γνῶσιν εἰς τί αὗται συνίστανται καὶ εἰς τί ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν, ἔκειντο δὲ πάντη ἄγνωστοι.

Συγχωρήσατέ μοι, Κύριοι, νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀντιλαμβανόμεθα τῶν σπουδαίων αὐτῶν ζητημάτων, δὲν συμβιβάζεται οὔτε μὲ τὸ πνεῦμα τῆς συντηρήσεως, οὔτε μὲ τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, διότι δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς μία ἐπικράτεια οὕτω πως κρίνουσα περὶ αὐτοῦ τοῦ πλούτου, ἠδύνατό ποτε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔχουσα τὸ πνεῦμα τῆς συντηρήσεως, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε τὴν ἐγκαταλιμπάνει· ὅταν ἡ ἐπικράτεια λέγῃ: σέβομαι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τὸ σέβομαι, διότι ὁ *πρῶτος καταλαβὼν* 200,000,000 δραχμῶν ἐν Λαυρίῳ εἶναι ἰδιοκτήτης αὐτῶν, εἶναι κἄτι τι, τὸ ὁποῖον οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ἔθνος ἔχον αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς συντηρήσεως θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ. Καθιερώθη αὐτὸς ὁ κανὼν διὰ τὸ πτηνόν, τὸ ὁποῖον φονεύομεν, καθιερώθη διὰ τὸν ἰχθύν, τὸν ὁποῖον ἀγρεύομεν, καθιερώθη διὰ τὰ εὐτελῆ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τῆς δυνάμεως ἑνὸς ἑκάστου νὰ συλλάβῃ· ἀλλὰ βεβαίως λείπει τὸ πνεῦμα τῆς συντηρήσεως ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἤθελε σκέπτεσθαι περὶ τοιούτων ζητημάτων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν σκεπτόμεθα ἡμεῖς. Ἀντιβαίνει, Κύριοι, εἰς τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος ἡ διαγωγή μας καὶ εἶναι ἐναντία πρὸς τοὺς νόμους μας, οἵτινες τὴν ἀποδοκιμάζουσιν.

Οὐ μόνον πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, τόσων τῶν Ἑλλήνων ὅσον καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν συγχρόνων θέλετε ἀπαντήσει πολλὰ παραδείγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα, προκειμένου περὶ σπουδαίων τοῦ πλούτου ζητημάτων καὶ εἰδικῶς περὶ τῶν ζητημάτων τῶν μεταλλείων, δὲν φέρονται μὲ αὐτήν, συγχωρήσατέ μοι τὴν ἔκφρασιν, τὴν ἐπιπολαιότητα. Ἐνῷ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀνέκαθεν καὶ χωρὶς διακοπῆς αὐτὰ τὰ μεταλλεῖα τῶν ἐκβολάδων ἀνῆκον εἰς τὸ ἔθνος, δηλαδὴ ἀνῆκον εἰς πάντας, βεβαίως ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ εἴπω ὅτι ἐναντίον τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος θέλομεν νὰ καταστήσωμεν αὐτὰ ἰδιοκτησίαν *ἑνὸς* ὁ ὁποῖος οὐδὲ ἐξώδευσεν, οὐδὲ ἐμόχθησεν, οὐδὲ ἐγίνωσκεν ὅ,τι ἔχει, οὐδὲ πώποτε μετεχειρίσθη, καὶ ταῦτα ἐνῷ πρόκειται περὶ μετάλλων, τὰ ὁποῖα εἰς ἔθνη πεφωτισμένα καὶ εὐνομούμενα ἐθεωρήθησαν καὶ εἶναι ἰδιοκτησία τῆς ἐπικρατείας.

Ἀκούσατε, Κύριοι, τὰς νομοθεσίας. Ὁ νόμος ὁ αὐστριακός, ὁ νέος νόμος τῆς 23 Μαΐου 1854, οὐδὲν δικαίωμα ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τῆς

ἐπιφανείας ἐπὶ τῶν μεταλλείων, διότι ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχει τὸ λεγόμενον droit régalien. Droit régalien εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ Στέμματος· δικαίωμα δὲ τοῦ Στέμματος πρέπει νὰ ἐννοήσητε ὡς συνήθως τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας. Ἑπομένως οὐδὲν λαμβάνει ἐπὶ καθαροῦ ἢ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος τοῦ μεταλλείου ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἐπιφανείας, ἁπλῶς δὲ μόνον ἀποζημίωσίν τινα λόγῳ τῆς κατοχῆς αὐτῆς. Εἰς τὴν Αὐστρίαν λοιπόν, Κύριοι, τὰ μέταλλα θεωροῦνται ἰδιοκτησία τῆς ἐπικρατείας ἢ τοῦ Στέμματος, καὶ εἰς οὗτινος δήποτε ἰδιώτου τὴν ἰδιοκτησίαν ἀνακαλυφθῶσιν, ὑπὸ τὴν γῆν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ὁ ἰδιοκτήτης δὲν ἔχει κανὲν δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ποσοστὸν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, εἰμὴ μόνον δικαίωμα ἔχει ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὴν κατοχήν, διότι θὰ τῷ ἀφαιρεθῇ τὸ γήπεδον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον εὑρέθη τὸ μέταλλον.—Ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάγονται ἔτι καὶ σήμερον εἰς τὸ αὐτοδίκαιον, τὸ droit régalien, ἅπαντα τὰ μέταλλα τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Σημειώσατε δέ, κύριοι, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἰσχύει ἡ ἀρχὴ ὅτι τὰ μέταλλα ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐν ᾗ ἰσχύει αὐτὴ ἡ ἀρχή, δὲν ὑπάρχει ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία ἐπὶ τῶν μεταλλείων τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ· ἐκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ὡς πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι σεβαστόν. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ μολύβδου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δέρβυσιρ ἀνήκουσιν εἰς τὸ Στέμμα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ droit régalien. Τοιαῦτα ἦσαν ἄλλοτε πάντα τὰ μέταλλα, ἀλλ' ἡ ἐπικράτεια παρητήθη τῶν ἄλλων μικρὸν κατὰ μικρόν. — Εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν ἐπικρατεῖ ἐπίσης ἡ ἀρχὴ τοῦ droit régalien, ἑπομένως τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἐδάφους δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιρροήν.—Ἐν Ἱσπανίᾳ ὡσαύτως ἡ ἰδιοκτησία τῶν μεταλλείων ἀνήκει εἰς τὸ κράτος ἢ εἰς τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος εἶχε πρὶν τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἐπιφανείας δὲν ἔχει κανὲν δικαίωμα ἐπὶ τῶν προϊόντων τοῦ μεταλλείου.

Τὸ ἐννοῶ, Κύριοι, εἰς τὰς νομοθεσίας ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας καθιστῶσι συμμέτοχον τῶν μετάλλων τὸν ἰδιοκτήτην τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ δίδουσιν εἴτε πολὺ εἴτε ὀλίγον ἐκ τοῦ προϊόντος τούτου, τὸ 5 τοῖς 100, ἢ τὸ 3 ἢ τὸ 2 τοῖς 100, ἐννοῶ κάπως τὴν ἀμφισβήτησιν, ἂν ὁ ἰδιοκτήτης δὲν ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ δημόσιον. Ἀλλ' ἐκεῖ, ὅπως εἰς τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα σᾶς προανέφερα, ἐκεῖ ὅπου οἱ ἰδιοκτῆται οὐδὲν λαμβάνουσιν ἐκ τῶν μεταλλείων τούτων, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἰδιοκτησία ἀνάγεται εἰς μικροτάτην τινὰ ἀποζημίωσιν, διότι ἀφαιρεῖται ἡ κατοχὴ τοῦ ἐδάφους, ἐκεῖ ἡ κυριότης τοῦ κράτους εἶναι πλήρης καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἀπορρέουσιν ὅλαι αἱ περὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων διατάξεις, ὡς εἶναι πλήρης καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν ὁποίαν δυστυχῶς μὲ τὰς θεωρίας, τὰς ὁποίας ἡμεῖς θέλομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν, ἐντελῶς καταστρέφομεν.

Καὶ τωόντι, Κύριοι, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὁποῖον λόγον δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτούς, ὅταν τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν νὰ παραχωρήσωμεν, τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου πλούτου, πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, καθὼς σᾶς προεῖπον, οὔτε ἐγνώριζον, οὔτε μετεχειρίσθησαν, οὔτε γνῶσιν ποτὲ εἶχον τῆς ἀξίας τοῦ περιεχομένου, τῆς χρησιμότητος τοῦ ἀντικειμένου, τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ ἀφαιρῶμεν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν, εἰς ἣν ἀνῆκε πάντοτε, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἴσχυε τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, ὅπερ ἰσχύει μέχρι καὶ τῆς σήμερον, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ 1837, ἀπὸ τοῦ ὁποίου σὺν τοῖς ἄλλοις ἤρχισε νὰ ἰσχύῃ ἡ ἀρχὴ ὅτι τὰ ἀδέσποτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν.

Ἤθελον, Κύριοι, ἀναγνωρίσει καὶ ἤθελον εὐχαρίστως παραχωρήσει, τὸ ἐπ' ἐμοί, τὸ δικαίωμα εἰς ἓν καὶ μόνον ἄτομον νὰ θησαυρίσῃ ὅλους αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς καὶ ἐπὶ ἁπλαῖς μόνον ἐνδείξεσι δικαιώματος ἰδιοκτησίας τῶν ἐκβολάδων, καὶ ἂς παρεβιάζετο τὸ προνόμιον τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ κράτους καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἰσότητος καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον τῆς συντηρήσεως, (διότι ἔχομεν παράδειγμα πρόσφατον ὅτι καὶ τὰς σκωρίας καὶ τὰς ἐκβολάδας εἰς χεῖρας αὐτῶν τῶν ἀνθρωπων τὰς παρεδώσαμεν χωρὶς νὰ προέρχηται εἰς αὐτοὺς κἀνὲν σχεδὸν ὄφελος, διότι, ὅπως εἴδομεν, τὰς μετεπώλησαν ἐπὶ εὐτελεστάτῳ τιμήματι, καὶ τὰς μετεπώλησαν διὰ δύο λόγους, πρῶτον διότι οὐδὲν ἐξώδευσαν, οὐδὲν ἐκοπίασαν διὰ νὰ τας ἀποκτήσωσι, καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν των...). Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τις, ὁ ὁποῖος νὰ ἰσχυρίζηται ὅτι πρὸ τοῦ 1837 ἔγεινεν ἐκμετάλλευσις, χώνευσις, ἀνασκαφή, ἐκποίησις τῶν ἐκβολάδων; Ὑπάρχει τις ὅστις δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὰς ἐκβολάδας τὰς περὶ τὰ φρέατα ἐν τοῖς μεταλλείοις τῶν ἀρχαίων τὰς ἐγνώριζε, τὰς μετεχειρίζετο, τὰς εἶχαμεν ἀντικείμενον κτήσεως; Ἐξ ἐναντίας ὅλαι αἱ παραδόσεις καὶ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῶν παρελθόντων χρόνων ἀποδεικνύει ὅτι οἱ πάντες ἀπεῖχον ὡς ἀπὸ φοβεροῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τοῖς προξενήσῃ μέγα κακὸν καὶ μέγαν κίνδυνον, αὐτὴν τὴν δουλείαν τοῦ ἐργάζεσθαι ἐν τοῖς μεταλλείοις πρὸς ὄφελος τοῦ κυριάρχου.

Ἐννοῶ τὴν ἱερότητα τῆς ἰδιοκτησίας, ὅταν ἦναι πλήρης, ὅταν ἔχῃ ἅπαντα τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα παράγουσι τὴν ἱερότητα ταύτην· ἀλλ' ὅταν ἔρχησθε καὶ ῥίπτητε τὴν ἰδιοκτησίαν τόσον χαμηλά, ὅταν ἔρχησθε λέγοντες ὅτι ἡ ἰδιοκτησία ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρῶτος την κατέλαβε διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ χωρὶς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν καταλάβῃ ὡς φθοροποιόν, καὶ χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὸ ἀποδείξῃ, διότι οὔτε χρῆσιν εἶχαμεν, οὔτε τὴν ἐγνώριζε κἂν, τότε δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὅτι τὸ οὕτω πως πολιτεύεσθαι δύναται νὰ ἦναι ἄξιον ἡμῶν.

'Εὰν, Κύριοι, αἱ ἰδέαι περὶ ἰδιοκτησίας τοῦ δημοσίου ὑπερισχύσωσιν ἐν [illegible] βεβαίως παρουσιάζεται ἀνάγκη μεταρρυθμίσεως ἀμφοτέρων [illegible] τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπὸ συζήτησιν· διότι καὶ τὰ δύο ταῦ[illegible] προϋποθέτουσι κτῆσιν *ἰδιωτικὴν* καὶ κτῆσιν *δημοσίαν*, οὐδέτερον δὲ ἐξ αὐτῶν ἐνασχολεῖται νὰ κανονίσῃ τὰ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ δημοσίου. Φρονῶ δὲ ὅτι τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῇ, ὤφειλε νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, *περὶ διαθέσεως* καὶ οὐχὶ *περὶ φορολογίας*· διότι αἱ ἐκβολάδες, ὡς σᾶς προεῖπον, δὲν εἶναι μεταλλεῖα, ὅπως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παραχωροῦμεν ἐπὶ φόρῳ καὶ περὶ τῶν ὁποίων πραγματεύεται ὁ νόμος τοῦ 1861. Ὁ νόμος τοῦ 1861 ἐκανόνισε περὶ μόνων τῶν ὑπὸ γῆν καὶ εἰς τὰ ἔγκατα ἢ καὶ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως τεθειμένων ἐκεῖ μεταλλείων· ἔπρεπε δὲ νὰ ἔλθῃ συμπληρωτικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος εἰδικῶς διὰ τὸ Λαύριον ἢ ἔστω καὶ δι' ὁποιονδήποτε ἄλλο σημεῖον τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἤθελον συμπέσει τὰ αὐτὰ πράγματα, ἤθελεν ἐπίσης κανονίσει· διότι αἱ ἐκβολάδες οὐδέποτε ἔχασαν τὸν χαρακτῆρά των, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἦσαν παράρτημα οὕτως εἰπεῖν τῶν μεταλλείων, διότι ἦσαν αὐτὸ τοῦτο τὸ μεταλλεύεσθαι, καὶ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τὴν ὁποίαν πάντες γνωρίζετε τοῦ Στράβωνος, ἔκαμαν χρῆσιν αὐτῶν, ὡς χειροποιήτου μεταλλείου, οἱ μεταγενέστεροι. Ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ εἷς νόμος συμπληρωτικὸς τοῦ γενικοῦ νόμου τοῦ 1861· καὶ ὁ νόμος οὗτος *περὶ διαθέσεως* ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ταύτην τὴν ἰδέαν, ταύτην τὴν ἀρχὴν καὶ ταύτην τὴν βάσιν, ὅτι αἱ ἐκβολάδες, ὡς ὑπ' οὐδενὸς μεταλλευθεῖσαι καὶ εἰς τὴν κυριότητα κατὰ συνέπειαν οὐδενὸς περιελθοῦσαι, καὶ προσέτι ὡς μέταλλα, τὰ ὁποῖα ἀείποτε ἀνῆκον ὑπὸ ὅλους τοὺς δυνάστας αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὑπὸ ὅλα τὰ συστήματα τὰ κυβερνητικὰ αὐτοῦ τοῦ τόπου, εἰς τὸ δημόσιον, δι' ἀμφοτέρους τοὺς λόγους εἶναι περιουσία ἐθνική, περιουσία τῆς ἐπικρατείας.

Δὲν ὑποθέτω, Κύριοι, ὅτι ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἀμετάκλητος γνώμη τοῦ Ὑπουργείου· ἐὰν ὅμως ἦναι πραγματικῶς ἡ ἀμετάκλητος γνώμη τοῦ Ὑπουργείου, καὶ ἂν αὐτὴ ὑπερισχύσῃ, τότε θέλουσι παρουσιασθῆ τὰ λοιπὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα πραγματεύεται τόσον τὸ ἓν καθὼς καὶ τὸ ἄλλο σχέδιον, καὶ περὶ ὧν ἐν καιρῷ θέλω λάβει τὸν λόγον.

XXXV

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΥΡΙΑΚΩΝ ΕΚΒΟΛΑΔΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

ΤΗΝ 16 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871.

Ο κύριος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἀπήντησε σήμερον εἰς τὰ χθὲς ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων λεχθέντα, προτάξας μίαν παρακέλευσιν πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ πρὸς τοὺς ἀγορεύοντας· ἐσύστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἱερότητα τῆς ἰδιοκτησίας.

Δὲν πιστεύω κανεὶς ἐκ τῶν ἀγορευσάντων χθὲς νὰ παρεγνώρισε τὴν ἀρχὴν ταύτην· εἰδικῶς μάλιστα πολὺν λόγον ἔκαμον περὶ αὐτῆς, καὶ ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο ἠγωνίσθην μετ' ἐπιμονῆς εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, διότι εἶμαι ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας. Διαφωνῶ πρὸς τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν ὡς πρὸς τὸ περὶ τίνος ἰδιοκτησίας πρόκειται· ἀλλ' ἡ Βουλή, οἱανδήποτε γνώμην σχηματίσῃ περὶ ἰδιοκτησίας εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, χρεωστεῖ νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὴν ἀναλόγως τῆς ἱερότητός της. Οὐδεμία παραχώρησις,οὐδεμία συγκατάβασις πρέπει νὰ γείνῃ πρὸς ἀδικίαν τοῦ ἰδοκτήτου.

Τὸ ζήτημα εἶναι : τίς ὁ ἰδιοκτήτης ;

Βεβαίως ὁ κ. Ὑπουργὸς δὲν ἐννοεῖ, καθὼς δὲν ἐννοεῖ κανεὶς τὴν σήμερον, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἑνὸς μόνον εἴδους. Ἡ ἰδιοκτησία εἰς μίαν γενικὴν διαίρεσιν εἶναι διττή· ἰδιοκτησία τοῦ ἀτόμου καὶ ἰδιοκτησία τῆς

ἐπικρατείας· εἶναι δὲ ἀμφότεραι ἐξίσου ἱεραί, διότι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ὡς πηγὴν ἔχουσι τὴν συντήρησιν, ἥτις εἶναι δικαίωμα συγγεννώμενον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἥτις εἶναι δικαίωμα συγγεννώμενον μετὰ τῆς πολιτείας. Δύναμαι μάλιστα νὰ προσθέσω, καὶ ὀφείλω νὰ τὸ πράξω, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία τῆς ἐπικρατείας ἐκηρύχθη πάντοτε καὶ εἶναι μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἐπικρατεστέρα, διότι πάντοτε καὶ τὴν σήμερον ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία ἀφαιρεῖται χάριν τῆς κοινωνίας, προηγουμένης ἀποζημιώσεως. Ἡ πολιτεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ πολίτου πᾶσαν θυσίαν, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ αἵματος.

Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη καὶ οἱ λόγοι εἶναι πάντῃ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν· τοὺς ἀναφέρω μόνον διὰ νὰ ἡσυχάσω τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργόν, φοβηθέντα μήπως παρεκτραπῶμεν εἰς νομοθετικὰς αὐθαιρεσίας. Τὸ νομοθετικὸν σῶμα εἶναι παντοδύναμον, ἀλλ' ὀφείλει νὰ συμμορφοῦται μὲ τὸν χάρτην· ὅταν δὲ ἔχῃ τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῆς δικαιοδοσίας, οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει αὐθαιρεσίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ δύο εἶναι τὰ εἴδη τῆς ἰδιοκτησίας, ἱερὸν καθῆκον τοῦ νομοθέτου εἶναι νὰ προστατεύῃ καὶ τὸ μὲν καὶ τὸ δέ. Οὕτως ἔπρεπεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης νὰ μὴ παραγνωρίσῃ εἰς ὅλην τὴν εὐρύτητά της τὴν ἀρχήν, ἥτις καθιερώθη παρ' ἡμῖν, ὅτι τὰ ἀδέσποτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον, θεσμόν, ὁ ὁποῖος λίαν καταφανῶς ἀποδεικνύει τὴν ὑπερτέραν θέσιν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς πολιτείας συγκρινομένης πρὸς τὴν τοῦ ἀτόμου.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς προεῖπον, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἰδιοποιῆται τὴν κτίσιν, διότι ἡ κτίσις ἐπλάσθη δι' αὐτόν· ἔχει ὅμως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταστήσῃ φανερὰν τὴν ἰδιοποίησιν ταύτην, ἵνα δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὁ σεβασμὸς τῶν ἄλλων πρὸς αὐτήν· χρεωστεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδιοποιήσεως ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς κτίσεως, τὸ ὁποῖον ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ ὅλον· ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἰδιοποιηθῇ ἓν τεμάχιον γῆς, ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸ φαντασθῇ· διότι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοποιήσεως, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ χρᾶσθαι τῇ κτίσει ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀκένωτος πηγὴ αὐθαιρεσίας, ἂν ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ φαντάζηται περὶ τῆς ἰδιοκτησίας του. Εἶναι ὅμως σεβαστὴ ἡ πρᾶξίς μου, ὅταν ἐπὶ τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς κτίσεως, τὸ ὁποῖον θέλω νὰ ἰδιοποιηθῶ, ἐπιθέσω τὴν σφραγίδα τῆς ἰδιοποιήσεως. Ὅταν καταλάβω ἓν τεμάχιον ἀγροῦ, τὸ ὁποῖον εὗρον μεστὸν λίθων καὶ βράχων, δένδρων ἀγρίων καὶ παρασίτων χόρτων, καὶ τὸ καλλιεργήσω, τὸ προφυλάξω ἀπὸ τὰς πλημμύρας, ἀπὸ τὰ ζῶα, τὸ σπείρω, τὸ φυτεύσω, ἰδοὺ ὁ τύπος τῆς ἰδιοποιήσεως, ἰδοὺ τὸ σημεῖον τῆς ἰδιοκτησίας, ἰδοὺ τὸ μέσον, δι' οὗ ἡ ἰδιοκτησία γίνεται σεβαστή.

Δὲν εἶχον ἀνάγκην, Κύριοι, χθὲς ὑποστηρίζων τὰ δικαιώματα τῆς ἐπι-

κρατείας ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων νὰ ἐπικαλεσθῶ τὰ περὶ κατοχῆς καὶ κυριότητος· τὸ ἔκαμον μόνον, διότι εἶδον τοὺς ἀντιφρονοῦντας ὀχυρουμένους περὶ τοὺς κανόνας τούτους, καὶ ἐπραγματεύθην τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, διότι καὶ ὑπ' αὐτὴν εἰς τὸ αὐτὸ φθάνομεν ἀποτέλεσμα. Τὸ ἐπραγματεύθην καὶ οὕτως, ἵνα σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἡ ἱερότης, μὲ τὴν ὁποίαν θέλουν νὰ περιβάλωσι τὰς ψευδεῖς καὶ ἀνυπάρκτους καὶ αὐθαιρέτους ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων μᾶς παρουσιάζουσι σήμερον, μὲ τὴν ἱερότητα τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἱερά, εἰμὴ ὅταν περιέχῃ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα σᾶς προανέφερα, καὶ ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ ἀποστερηθῇ ἀπὸ τοῦ ὅλου τῶν πολιτῶν τῶν ἀποτελούντων μίαν κοινωνίαν διὰ μόνης τῆς φαντασίας τοῦ ἀτόμου, ἦτο ψιμμύθιον τῆς αὐθαιρεσίας, ἦτο αὐτόχρημα ἡ ἀδικία.

Χθές, Κύριοι, ὑπερασπίσθην τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων διὰ δύο θεωριῶν. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἡ ἐπικράτεια πάντοτε, ἀφ' ἧς ἤρχισεν ἐν Λαυρίῳ ἡ μετάλλευσις τῶν μεταλλείων μέχρι σήμερον, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦ μεταλλεύεσθαι τὰ μεταλλεῖα. Ταύτην τὴν θεωρίαν ὑποστηρίζων δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ προσφύγω εἰς τὴν ἑτέραν θεωρίαν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ ἰδιωτικῆς κτήσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀναμφισβητήτως ἡ ἐπικράτεια ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ μεταλλεύηται τὰ μεταλλεῖα· ἐπειδὴ ὅμως ὁ κ. Ὑπουργὸς ἠρνήθη τὴν θεωρίαν ταύτην, θέλω προσπαθήσει ν' ἀποδείξω ὅτι δὲν εἶχον ἄδικον, καὶ ὅτι τὸ ἄδικον κεῖται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ.

Ὑποστηρίζων τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας χθές, εἶπον ὅτι οἱ ρωμαϊκοὶ καὶ οἱ βυζαντινοὶ νόμοι εἶναι σπουδαιότατοι εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, καὶ ἰσχυρίσθην ὅτι κατὰ τοὺς νόμους τούτους ἡ ἐπικράτεια εἶχε πάντοτε τὸ δικαίωμα τοῦ μεταλλεύεσθαι τὰ μεταλλεῖα. Τοῦτο δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀξιοτίμου Ὑπουργοῦ, ὅστις ἔχει μίαν γνώμην ἐναντίαν, ἀλλὰ σεβαστήν· ἠννόησεν εὐκόλως ὅτι ἡ γνώμη του δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ χωρὶς νὰ συντρίψῃ τὴν θεωρίαν ταύτην. Θαυμάζω δὲ διατί, ὁμιλήσας περὶ τῆς ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς νομοθεσίας, παρέλειψε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς τουρκικῆς, ἡ ὁποία ἦτο νεωτέρα. Ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Δικαιοσύνης, πρὸς ἄνδρα νομομαθῆ, ὀφείλω βεβαίως νὰ μὴ ἀφήσω τὴν Βουλὴν ἄνευ τῶν βοηθημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δύνανται μεταξὺ τῆς γνώμης του καὶ τῆς γνώμης μου ν' ἀποφασίσωσι. Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἰσχυρίσθη ὅτι πάντοτε ἐπεκράτει παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἡ ἀρχὴ ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους εἶναι κύριος καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ μεταλλείων. Τοῦτο δὲν εἶναι διόλου ἀληθές, καὶ θέλω σᾶς ἀναφέρει τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Dalloz ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: «Ἡ σύστασις εἰδικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν μεταλλείων

εἶναι ἀρχαιοτάτη· ὁ φόρος οὗτος ὑπάρχει ἀνέκαθεν κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον· πολλὰ τεμάχια τῶν Πανδεκτῶν ἀναφέρουσιν αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν παρουσιάζεται τόσον εὐκρινῶς διατετυπωμένος ὡς *πρὸς τὴν ἀρχὴν* ὁ φόρος οὗτος, εἰμὴ εἰς τὸ δίκαιον τῶν αὐτοκρατόρων, δηλονότι εἰς τὸν κώδικα τὸν Θεοδοσιανὸν καὶ εἰς τὸν κώδικα τὸν Ἰουστινιάνειον, ὅπου ὁ νομοθέτης προσκολλᾷ αὐτὸν εἰς τὸ δικαίωμα *τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ αὐτοκράτορος* ἐπὶ τῶν μεταλλείων. Κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον θεωρούμενον εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατάστασιν ὁ φόρος οὗτος ἐπὶ τῶν μεταλλείων ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν *εὐκρινέστατα κεκηρυγμένον*, τὸ νὰ ἦναι ὁ φόρος οὗτος ἡ ἐκδήλωσις τοῦ droit régalien, *τοῦ προνομίου τοῦ Στέμματος*. Νόμος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Γρατιανοῦ ὥρισε τὸν φόρον εἰς τὸ δέκατον τοῦ ἀκαθαρίστου κτλ.»

Κρίνατε τόρα ὑμεῖς, κύριοι Βουλευταί, μεταξὺ τῆς γνώμης μου καὶ τῆς γνώμης τοῦ ἀξιοτίμου Ὑπουργοῦ! Κρίνατε καὶ ἀποφασίσατε, ἐὰν ἐγὼ ὑπεστήριξα τὴν ἀληθῆ καὶ τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν νομοθεσίαν γνώμην, ἢ ὁ κ. Ὑπουργός! Κρίνατε ἂν ἦναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἴσχυεν ἡ ἀρχὴ, «ὅτι ὁ κύριος τῆς ἐπιφανείας εἶναι κύριος καὶ τῶν μετάλλων,» ἢ ἐὰν δὲν ἦναι ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον, «ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων καθιερώθη τὸ δικαίωμα τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν πολιτείαν, τοῦ νὰ ἔχῃ αὐτὸς τὴν ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τῶν μετάλλων!» Οἱ δὲ ζητοῦντες τὰς αἰτίας καὶ τὰς πηγὰς τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶται σήμερον εἴς τινας ἐπικρατείας, εἰς πολλὰς, τοῦ δικαιώματος, λέγω, ν' ἀνήκωσι τὰ μέταλλα εἰς τὸ στέμμα ἢ εἰς τὴν ἐπικράτειαν, οἱ ἀναζητοῦντες τὰς πηγὰς ταύτας ἀνευρίσκουσιν ὅτι αὗται κατάγονται ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν νόμων, καὶ παρατηροῦσιν ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ἀποκλειστικὸν τῆς πολιτείας, *φανερώτερον* διατυποῦται ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν αὐτοκρατόρων μᾶλλον ἢ εἰς τὴν πρὸ αὐτῶν ἐποχήν.

Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς πρὸ ἐποχῆς, διότι δὲν πρόκειται νὰ συγγράψωμεν ἱστορίαν· πρόκειται νὰ ἀνεύρωμεν τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον διεῖπεν ἐπὶ τῆς ἐπὶ τῶν Τούρκων δουλείας καὶ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον διέπει ἀκόμη ἡμᾶς.

Σᾶς προσθέτω ἤδη, Κύριοι, μίαν ἐξήγησιν τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον καὶ χθὲς ἀνέφερα καὶ ἤδη ἀναφέρω καὶ πάλιν θέλω ἀναφέρει, τοῦ δικαιώματος τοῦ ὀνομαζομένου droit régalien. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἐξηγήσεως ταύτης διὰ νὰ πεισθῶμεν περὶ τῶν διατάξεων τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον, ὅπως σᾶς προεῖπον, καθαρῶς διατυπόνει τὸ δικαίωμα τὸ ἀποκλειστικὸν τοῦ Στέμματος καὶ τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ ὅλων τῶν μετάλλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω σᾶς ἀναφέ-

ρει μετ' ὀλίγον καὶ νομοθεσίας νεωτέρας, αἱ ὁποῖαι βασίζονται ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τούτου, θέλω σᾶς ἐξηγήσει εἰς τί ὁ ὅρος οὗτος συνίσταται καὶ τί ἡ ἔκφρασις αὕτη περιλαμβάνει, ἵνα λάβωσιν οἱ πάντες μίαν ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ πράγματος.

«Εἰς τὸ droit régalien (τὸ δικαίωμα τοῦ Στέμματος) ἡ θεωρία τῆς καταβολῆς μιᾶς εἰσφορᾶς ἐπὶ τῶν μεταλλείων εἶναι λίαν ἁπλῆ· (c'est à titre de propriétaire, que le souverain, qui représente l' état, y a droit..) Ὁ *βασιλεύς*, ὁ *ἡγεμών*, ἔχει δικαίωμα εἰσπράξεως τοῦ φόρου τούτου ὡς *ἰδιοκτήτης*, διότι τὰ μεταλλεῖα κατὰ τὸ droit regalien, ἐξομοιοῦνται μὲ πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον περιεχόμενον *εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἐπικρατείας.*» Ἔχομεν ἤδη, Κύριοι, ἀκριβεστάτην ἰδέαν τοῦ τί ἴσχυε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ ἔχομεν συγχρόνως ἀκριβεστάτην ἰδέαν εἰς τί συνίσταται τὸ τῶν νεωτέρων χρόνων droit régalien, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις καὶ ἡ πηγὴ ἀπαντᾶται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν εἰς τὸ βυζαντινὸν καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον.

Συγχωρήσατέ μοι νὰ προσθέσω καὶ ἑτέραν γνώμην. Ἐξακολουθῶ δὲ νὰ προσθέτω γνώμας ἀπὸ σέβας πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης· προσέτι δὲ διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀντικειμένου· τρίτον διὰ τὴν εἰδικότητά του. Καὶ ἐννοῶ μὲν ὅτι τὸ παραθέτειν τοιαύτας παραθέσεις εἰς ἄλλας περιστάσεις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἢ σχολαστικὸν ἢ ἄλλα τι, εἰς τὴν προκειμένην ὅμως ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἐπιθυμητὸν παρὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ Ἐϊνέκιος, (ὅστις συνέγραψε περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ῥωμαίων,) παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς. Ἀφοῦ ἐκθέτει τοὺς *κανόνας*, τοὺς ὁποίους εἰσπράττει ἡ ἐπικράτεια διὰ διαφόρους ἄλλους λόγους, προσθέτει καὶ τὰ ἀκόλουθα· Σᾶς ἐνθυμίζω δὲ ὅ,τι εἶπον χθὲς, ὅτι *κανὼν* κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς εἶναι τὸ τέλος, τὸ ὁποῖον πληρόνεται ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην. «Καὶ ἄλλους *κανόνας* ἀπῄτησαν οἱ Ῥωμαῖοι· οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάζοντο νὰ δίδωσι μεγάλους *κανόνας* ἐκμεταλλευόμενοι τὸν σίδηρον, τὸν ἄργυρον καὶ αὐτὸν τὸν χρυσόν. Ἐν Ἀφρικῇ ἐπλήρονον κανόνας λατομοῦντες τὰ μάρμαρα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν νόμων ἐκείνων. Ἡ Μακεδονία, ἡ Ἰλλυρία, ἡ Θρᾴκη, ἡ Βρεττανία, ἡ Σαρδηνία, κατέβαλλον κανόνας εἰς τὸ κράτος. Ἡ ἐξουσία τοῦ μεταλλεύεσθαι ἐδίδετο εἰς τοὺς ἰδιώτας, πρὶν τοῖς τὴν ἀφαιρέσει ὁ Τιβέριος. Εἰς πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ἰδιώτας ὁ Τιβέριος ἀφεῖλε τὴν ἐξουσίαν τοῦ μεταλλεύεσθαι ἐπὶ καταβολῇ κανόνος, ὅπως καὶ τὸ νέμεσθαι τὰ ἄλλα κτήματα τοῦ κράτους. Ἀπέδωκαν ὅμως οἱ μεταγενέστεροι αὐτοκράτορες εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας τοῦτο τὸ *εὐεργέτημα* (beneficium), ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καταβάλλωσι διὰ τοῦτο ὡρισμένον *μεταλλικὸν κανόνα*, περὶ οὗ πραγματεύονται οἱ νόμοι δεῖνα καὶ δεῖνα.»

Οὕτω, Κύριοι, δὲν πιστεύω νὰ μένῃ εἰς κανένα ἐξ ὑμῶν ἡ ἀμφιβολία ὅτι ἐπὶ τῆς πολιτείας τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ ἐπικράτεια ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ μεταλλεύεσθαι τὰ μέταλλα, ὅτι πολλάκις παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς ἰδιώτας ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ πληρόνωσιν ἐκεῖνοι τὸν κανόνα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον πληρόνουσιν ἐπὶ πάσης μισθώσεως καὶ ἐπὶ πάσης νομῆς ἀκινήτων οἱ μισθωταὶ πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην, καὶ ὅτι ἦτο τοσοῦτον ἀπόλυτος κύριος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν ἐπικράτειαν ἐπί τε Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, ἐπὶ τῶν μεταλλείων, ὥστε ὁ Τιβέριος καὶ ἀπηγόρευσεν ὁλοτελῶς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τὸ ἐκμεταλλεύεσθαι.

Ἔχουσι δὲ σημασίαν, καθὼς εἶπον καὶ πρίν, αἱ διατάξεις τῆς βυζαντινῆς πρὸ πάντων νομοθεσίας, διότι καὶ διὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἰσχυρίζονται σήμερον ὅτι ἀπεκτήθησαν τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων, μᾶς χρησιμεύει πλησίον τοῦ ἰσχύοντος τουρκικοῦ δικαίου καὶ μέχρι σήμερον πλησίον τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας δικαίου.

Ὑπάρχει δὲ εἷς λόγος μεγαλείτερος διὰ νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ τουρκικοῦ δικαίου, διότι ὁ κύριος Ὑπουργὸς οὐδόλως ἐμνήσθη αὐτοῦ. Ἀκούσατε τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Dalloz : «Ὁ Θεὸς μόνος κατὰ τὸ Κοράνιον εἶναι ὁ ἀληθὴς καὶ ἀπόλυτος κύριος τῆς γῆς· οἱ δὲ ἄνθρωποι δὲν εἶναι εἰμὴ κάτοχοι καὶ ἐπικαρπωταὶ αὐτῆς. Τὸ *miri*, ἤτοι τὸ δημόσιον ταμεῖον, καθ' ὃ ἔχον ἐκ Θεοῦ την δύναμιν, διεκδικεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἐδάφους· ὁ δὲ Σουλτάνος διοικεῖ τὰ κατ' αὐτό. Οὕτω κατὰ τὸν τουρκικὸν νόμον τὸν ἐπὶ τοῦ Κορανίου βασιζόμενον, τὸ ἔδαφος θεωρεῖται ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἡ δὲ ἰδιότης αὕτη ἐφαρμόζεται ἐπί τε τῆς ἐπιφανείας καὶ ὑπ' αὐτήν. Τὸ τοῦ Στέμματος ἑπομένως, ἤτοι τὸ τῆς ἐπικρατείας δίκαιον (droit régalien), ἀνυψωθὲν εἰς δόγμα θρησκευτικὸν ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν ἐν Τουρκίᾳ πάσης περὶ μεταλλείων νομοθεσίας. Ὁ Σουλτάνος, καθ' ὃ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ὁ κύριος, ὁ ἰδιοκτήτης ἁπάντων τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ μετάλλων, καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκμεταλλεύεσθαι αὐτὰ πρὸς ἴδιον ἑαυτοῦ λογαριασμόν. Τοῦτο δὲ γίνεται πράγματι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μεταλλείων καὶ ὀρυχείων. Ὁ Σουλτάνος, ὡς πᾶς κοινὸς *ἰδιοκτήτης*, διαθέτει κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ μεταλλεῖα τὰ ἐν Ἡρακλείῳ ἐκ γαιανθράκων. Τοιαῦτα μεταλλεῖα ἅτινα κατὰ πρῶτον ἀνῆκον αὐτῷ ὁλοτελῶς, διεμοιράσθησαν κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ εἰς 24 μέρη, ὧν τὰ δύο τρίτα ἐκράτησε δι' ἑαυτόν, παρεχώρησε δὲ μόνον τὸ ἕτερον τρίτον εἰς τοὺς ἀνωτάτους αὐτοῦ ὑπαλλήλους, διατηρήσας ὅμως πάντοτε τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἀνωτάτην διεύθυνσιν πάσης μεταλλεύσεως.»

Οὕτως ἐχόντων τῶν νόμων, Κύριοι, σᾶς ἐρωτῶ : ποῦ εὗρον αὐτοὶ οἱ κύριοι, οἱ σεβαστοὶ καὶ ἱεροί, ποῦ εὗρον χῶρον μεταλλοῦχον διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἰδιοποιηθῶσιν αὐτὸν συμφώνως μὲ τοὺς νόμους, χωρὶς νὰ κρεμασθῶσι, χωρὶς νὰ φυλακισθῶσι, χωρὶς νὰ ἀποβληθῶσιν ;Ὁποία στιγμὴ ἐμεσολάβησε, ποία διακοπὴ τῶν δύο νόμων παρενέπεσε, ποῖον μέσον περιῆλθεν εἰς χεῖράς των, ὅπως καταστρέψωσι τὰς διατάξεις καὶ τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν τουρκικῶν νόμων, καὶ προέλθωσιν εἰς τὴν κατοχήν, εἰς τὴν κυριότητα, εἰς τὴν ἰδιοποίησιν τῶν μεταλλούχων χωμάτων, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλην τὴν Λαυριωτικήν, Κύριος οἶδεν, εἰς πόσα ἑκατομμύρια ἀναβιβάζονται, εἰς δὲ μόνην τὴν χώραν, περὶ ἧς σκεπτόμεθα, εἰς τὴν χώραν τὴν ὁποίαν περιλαμβάνει μία καὶ μόνη παραχώρησις εἰς τὴν ἑταιρίαν Σερπιέρη, ἡ ἀξία των ἀναβιβάζεται εἰς πλέον τῶν 200 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ;

Ἐπεθύμουν ν' ἀκούσω παρὰ τῶν ἀντιφρονούντων, πότε τὸ δίκαιον αὐτὸ κατηργήθη ; Ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, ὅστις καὶ χθὲς καὶ σήμερον ὡμίλησε, περιωρίσθη μόνον νὰ λαλήσῃ περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀφορώσης τὰ ἀδέσποτα· δὲν ἔλαβεν ὅμως ἀνάγκην νὰ μακρηγορήσῃ περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικρατείας, περὶ οὗ λαλῶ, διότι τὸ ἠρνήθη, ἀλλὰ τὸ ἠρνήθη αὐθαιρέτως, ἄς μοὶ συγχωρηθῇ ἡ ἔκφρασις. Σήμερον δὲ ὁπότε, πιστεύω, δὲν μενει καμμία ἀμφιβολία περὶ αὐτοῦ, διότι μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν σᾶς παρουσίασα ὅλας τὰς ἀποδείξεις περὶ τούτου (καὶ ἔχω δικαίωμα νὰ εἴπω ὅτι σᾶς παρουσίασα ἐν ὅλῃ τῇ εἰλικρινείᾳ τὰς ἀποδείξεις ταύτας, διότι δὲν ἔχετε καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἐὰν ὑπῆρχον ἐναντίαι ἤθελον παρουσιασθῇ παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ὑπουργοῦ,) σήμερον, λέγω ὁπότε τοῦτο ἀπεδείχθη, παρακαλῶ τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης νὰ ἔλθῃ νὰ μοὶ δείξῃ, *πότε διεκόπη τὸ δίκαιον τοῦτο* ; Βεβαίως, Κύριοι, δὲν διεκόπη ποτὲ τὸ δίκαιον τοῦτο, τὸ δικαιον δηλονότι τῆς ἐπικρατείας τοῦ νὰ μεταλλεύηται τὰ μέταλλα· τὸ δίκαιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν ἰδιοκτησίαν, τῆς ὁποίας τὴν χρῆσιν δὲν δύναται τὸ ἄτομον νὰ ἀποκτήσῃ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἐξουσίας καὶ χωρὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος, πληρόνον *κανόνα*, ὄχι τὸ δικαίωμα τῆς κυριαρχίας, ἐκ τοῦ ὁποίου δικαιώματος τῆς κυριαρχίας ἀπορρέει ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος τῆς ἐπικρατείας, ὅπως ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας ὁ μισθόνων τὰς σταφίδας καὶ τὰς ἀμπέλους τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ δημόσιον ἢ καὶ τὰς γαίας.

Καὶ δὲν ἐννοῶ, Κύριοι, πῶς κρίνονται ἄξιοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους, ὡς σᾶς προεῖπον, οὐδέποτε παρουσιάσθη τὸ κενὸν διὰ νὰ ἐπιθέσωσι τὴν σφραγίδα τῆς ἰδιοκτησιας των, οὐδέποτε παρουσιάσθη τὸ κενόν,

διότι ἀείποτε τὸ ἀπηγόρευεν ἡ νομοθεσία, πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ παρουσιάζωνται σήμερον μὲ τὰ δικαιώματα τῆς ἱερότητος τῆς ἰδιοκτησίας! Εἴχομεν πρὸ μικροῦ, Κύριοι, ἓν ἄλλο ἀντικείμενον, περὶ τὸ ὁποῖον ἐνησχολήθημεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, εἴχομεν τὸ ζήτημα τῶν φυτειῶν· καὶ πῶς ὠνομάζομεν αὐτοὺς τοὺς πολίτας Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὰς γαίας ταύτας, καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ κανονίσωμεν; *Αὐθαιρέτους φυτευτάς*. Καὶ τί ἔκαμον αὐτοὶ οἱ αὐθαίρετοι φυτευταί; Νομίζω ὅτι ἔχυσαν ἀφθόνους σταγόνας ἱδρῶτος ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὸ δημόσιον, τὴν ὁποίαν μετεμόρφωσαν, τὴν μετεποίησαν, ἤλλαξαν τὴν ὄψιν της, τὴν κατέστησαν γόνιμον, τὴν κατέστησαν παραγωγόν, καὶ μολαταῦτα ἐξακολουθοῦμεν νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν αὐθαιρέτους κατόχους. Καὶ κανεὶς ἐξ ὅσων παρουσιάζονται σήμερον ἕνα βῶλον δὲν μετεκίνησεν ἐκ τῶν σωρῶν τούτων, ἐκ τῶν ἀνεστραμμένων αὐτῶν κώνων, οἱ ὁποῖοι περιέχουσιν ἐν τῷ μέσῳ ἓν φρέαρ· καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶναι τοσούτῳ ὑποδεέστεροι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν αὐθαιρέτους ἐμφυτευτάς, ἐπικαλοῦνται σήμερον τὴν ἱερότητα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ μὲ αὐτὴν ἐμφανίζονται ἐνώπιόν μας· καὶ ὄχι διὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσωσί τινα στρέμματα γῆς, οὔτε καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ τὰ καταστήσωσι παραγωγά· διότι οὐδὲν κοπιάσαντες καὶ οὐδὲν μοχθήσαντες καὶ οὐδὲν ἐξοδεύσαντες, οὐδέποτε ἠννόησαν τὴν ἀξίαν αὐτῶν, καὶ δι' ἓν τεμάχιον ἄρτου τὰ παρεχώρουν πότε εἰς τὸν μὲν πότε εἰς τὸν δέ. Ἔλλειψις ἐντελῶς δικαιοσύνης ἐκ μέρους μας, δικαιοσύνης πρὸς τὴν ἐπικράτειαν, δικαιοσύνης πρὸς τὸ ἔθνος, δικαιοσύνης καὶ πρὸς τὰ ἄτομα (διότι ἐξ ἀτόμων τὰ ἔθνη σύγκεινται), ἀναίρεσις ὅλων τῶν κανόνων καὶ ὅλων τῶν νόμων καὶ πάσης ἀρχῆς ἰσότητος, πλάσματα καὶ τεχνάσματα μόνον, ἀναζητήσεις σχολαστικαὶ μὴ ἔχουσαι τὸν τόπον των, αὗται εἶναι αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ μορφωθῇ ἓν δικαίωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτόχρημα ἡ *ἀδικία*.

Καίτοι, Κύριοι, ἀποδείξας τὰ κατὰ τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν τουρκικὴν νομοθεσίαν, ὡς ἀποκλείοντα πᾶσαν ἰδιωτικὴν κτῆσιν ἐπὶ τῶν μεταλλείων ὡς αὐθαίρετον, καίτοι, τούτου τεθέντος, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας οὐδέποτε καταργηθὲν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ νὰ ὑπάρχῃ, θέλω προσφύγει εἰς τελευταίαν τινὰ ἀπόδειξιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν ταύτην, κειμένην ἐντὸς τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κατεσκευάσαμεν.

Ἡ Βαυαρία, Κύριοι, ἔχει τὸ droit régalien, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν ὅλαι σχεδὸν αἱ Γερμανικαὶ ἐπικράτειαι. Εἰς τὴν Βαυαρίαν εἶναι δίκαιον τοῦ Στέμματος, δίκαιον τῆς ἐπικρατείας τὸ μεταλλεύεσθαι πάντα τὰ μεταλλεῖα καὶ πάσας τὰς μεταλλοφόρους οὐσίας, καὶ ἦτο ἀδύνατον οἱ ἄνδρες τοῦ

1833, οἱ κυβερνήσαντες τὴν Ἑλλάδα, νὰ μὴ μεταφέρωσι παρ' ἡμῖν τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἂν ἠγνόουν ἐντελῶς τὸ ὑπάρχον παρ' ἡμῖν δίκαιον τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο περιττὸν, μολονότι ἀμφότεραι αἱ αἰτίαι αὗται καθίστων πᾶσαν νέαν νομοθεσίαν ἀνωφελῆ.

Ὁ νόμος περὶ ἁρμοδιότητος τῆς Γραμματείας τῶν Οἰκονομικῶν, ἐκδοθεὶς τὴν 3 Ἀπριλίου 1833 διαλαμβάνει ἐν ἄρθρῳ 2 ὅτι εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας ὑπάγονται : (ἐδ. 7) ἡ καλλιέργεια τῶν ἁλυκῶν τῆς ἐπικρατείας, ἡ βελτίωσις τοῦ προϊόντος καὶ ἡ αὔξησις τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν· (ἐδ. 10)· τὰ ἐργοστάσια τῆς ἐπικρατείας· (ἐδ. 11) τὸ νομισματοποιεῖον τῆς ἐπικρατείας καὶ τὰ ἑνωθησόμενα μὲ αὐτὸ καταστήματα κτλ. (ἐδ. 8.—Ἰδοὺ ἡ ἀκριβὴς μετάφρασις τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἐπίσημον).«Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας ὑπάγεται *τὸ τῆς ἐπικρατείας δικαίωμα τοῦ μεταλλεύεσθαι*, ἡ ἐπέκτασις καὶ ἐπωφελὴς καλλιέργεια· ἡ φύλαξις καὶ χρησιμοποίησις ταύτης τῆς τοῦ *Στέμματος προνομίας τοῦ μεταλλεύεσθαι* (berg regals ἤτοι droit régalien).

(Ἐνταῦθα ὁ ἀγορεύων δίδει τὸ ἀνὰ χεῖράς του βιβλίον εἰς τοὺς παρὰ τῇ τραπέζῃ ὑπουργοὺς ὅπως τὸ παρατηρήσωσι.)

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ *(ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν)* Δὲν εἶναι σύμφωνος ἡ μετάφρασις μὲ τὸ πρωτότυπον.

ΠΕΡ. ΠΕΤΡΑΚΗΣ *(ὑπουργὸς Ναυτικῶν.)* Εἶναι κακὴ ἡ ἐν τῷ κειμένῳ μετάφρασις. Τὸ πρωτότυπον λέγει Bregregals.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Εἶναι κακὴ ἡ μετάφρασις καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔνοχος κανεὶς ὑπουργὸς ὅτι δὲν τὸ ἐφήρμοσε.

Βεβαίως, Κύριοι, δὲν ἠδύναντο, λέγω, οἱ Γερμανοὶ οἱ συντάξαντες τοὺς νόμους τοῦ 1833, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ πατρίδι των εἶχον αὐτὸ τὸ ἀποκλειστικὸν δίκαιον τῆς ἐπικρατείας, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ μέταλλα ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπικράτειαν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀνακηρύξωσι τὸν θεσμὸν τοῦτον ἐπικρατοῦντα πανταχοῦ τῆς Γερμανίας, ἐπικρατοῦντα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Λαυρίῳ ἀπὸ τοῦ Ε'. π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀνακηρύξωσι τὴν ἀρχὴν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν χρεωστεῖ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἐπωφελῆ καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ τῆς ἐπικρατείας δικαιώματος τοῦ μεταλλεύεσθαι, διὰ τὴν φύλαξιν αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ προνομίου.»

Νομίζω, Κύριοι, διὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἐντελῶς πλέον ἀποδεδειγμένον ὅτι οὐδέποτε ἡ ἐπικράτεια ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ ὅτι οὐδεμία κτῆσις, οὐδὲν δικαίωμα ἰδιωτικὸν, οὔτε ἠδύνατο νὰ καταργήσῃ, οὔτε κατήργησεν, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ τὰ δικαιώματα ταῦτα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας.

Διὰ νὰ ἀναπαύσω τὴν συνείδησιν ἐκείνων, οἵτινες ἀτελῆ ἴσως γνῶσιν ἔχοντες τοῦ τί γίνεται εἰς τὰ ἄλλα κράτη, πολλὰ δεδικαιολογημένως αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην, νομοθετοῦντες περὶ ἀντικειμένου σπουδαιότητα μεγίστην ἔχοντος, νὰ γνωρίζωσι τί γίνεται παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, σᾶς ἀνέφερον ἀπὸ χθὲς ὅτι τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζομεν, ὅτι τὸ μεταλλεύεσθαι καὶ τὰ μέταλλα καὶ τὰ μεταλλεῖα, ἃ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν, εἶναι καθιερωμένον καὶ διέπει τὴν σήμερον πλεῖστα ἔθνη εὐρωπαϊκά, σᾶς παρέθεσα χθὲς τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ Νορβηγίαν, τὴν Ἱσπανίαν· προσθέτω σήμερον τὴν Πορτογαλλίαν, τὴν Σαρδηνίαν (νόμος τῆς Σαρδηνίας εἶναι τῆς 20 Νοεμβρίου 1859), τὴν Βαυαρίαν, τὴν Βυρτεμβέργην, τὸ Ἀνόβερον, τὴν Βάδην, τὴν Ἔσσην κτλ. Ἀλλὰ καίτοι, Κύριοι, οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει πρὸς περαιτέρω ὑποστήριξιν τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς ἐπικρατείας, τοῦ νὰ θεωρῆται ἰδιοκτήτης τῶν μετάλλων, θέλω πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης ἐξετάσει ἐὰν τῷόντι ἀποκτᾶται δικαίωμά τι ἰδιωτικὸν ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων.

Δὲν ὀφείλω ὅμως τίποτε ἄλλο νὰ πράξω, εἰμὴ μόνον νὰ δώσω μίαν ἀπάντησιν εἰς ἑκάστην ἀντίρρησιν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ὑπουργὸς ἔκαμεν. Εἶπεν ὅτι ὁ κανὼν, τὸν ὁποῖον ἔθεσε χθὲς, ἤτοι «τὰ ἐπικείμενα εἵλκει τοῖς ὑποκειμένοις,» ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων. Τοῦτο ἠρνήθην χθὲς διὰ δύο λόγους· πρῶτον διότι ἔδαφος δὲν ὑπάρχει. Τὰ ἐπικείμενα, λέγει ὁ κύριος Ὑπουργὸς, ὑποχωροῦσιν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην καὶ ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἐπικρατείας· ἀλλὰ ἐπιφάνεια δὲν ὑπάρχει· αὕτη πρὸ 2,000 ἢ 2,500 ἐτῶν ἐξέλιπεν· ὁ ἀγρὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ χώματα, ἐκαλύφθη· ἀγρὸς δὲν ὑφίσταται. Δύνασθε νὰ ὑποστηρίξητε, δι' οἱασδήποτε θεωρίας θελήσητε, τὰ δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ποτέ· διότι ἔδαφος καὶ ἐπιφάνεια δὲν ὑφίστανται. Ὁ δεύτερος λόγος, δι' ὃν δὲν ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη, εἶναι ὅτι κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ῥωμαϊκοὺς, οἱ ὁποῖοι καθιέρωσαν αὐτὸν τὸν κανόνα, ὁ κανὼν αὐτὸς δὲν ἐφαρμόζεται εἰμὴ εἰς δύο περιστάσεις· ὅταν τὸ ἐπικείμενον ἦναι οἰκοδόμημα, ἢ ὅταν τὸ ἐπικείμενον ἦναι φυτεία. Δὲν θέλει εὕρει ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης οὔτε ἕνα νόμον, οὔτε ἕνα συγγραφέα, κανένα νομοδιδάσκαλον, ὁ ὁποῖος νὰ ἰσχυρίζηται τὸ ἐναντίον. Αὐτὸ δὲ, τὸ ὁποῖον παρετήρησε σήμερον, ὅτι ἀνεμίχθησαν τὰ κάτω χώματα μὲ τὰ ἄνω καὶ ἀπετέλεσαν ἓν κράμα, ὅσον αὐθαίρετον, ἄλλο τόσον σόλοικον εἶναι· διότι οὔτε κἂν νὰ τὸ φαντασθῆτε δύνασθε ὅτι τὰ χώματα τοῦ κάτω ἐδάφους αὐτὰ ἐκοσκινίσθησαν μὲ τὰς ἐκβολάδας τοῦ Λαυρίου καὶ συναπετέλεσαν ἓν μίγμα. Ἀλλὰ διατί δὲν λέγετε τὴν ἀλήθειαν; Διατί δὲν πραγματεύεσθε τὰ πράγματα ἁπλῶς καὶ καθαρῶς ἵνα δυνηθῶμεν νὰ τὰ ἐννοήσωμεν; Τίνος

μεταλλείου ἐπιφάνειαν λέγετε; Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὰ μεταλλεῖα καὶ ὁ χῶρος αὐτῶν ἦτο ἐθνικὴ περιουσία τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία τὰ ἐμίσθονε, καὶ ὁ μισθόνων αὐτὰ ἐξῆγε τὸ μετάλλευμα τὸ χρήσιμον, ὅ,τι δὲ δὲν τοῦ ἐχρησίμευε τὸ ἄφινε. Τί σχέσιν ἔχει ἡ θεωρία τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας; Ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει· διότι ποτὲ δὲν δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὅτι τὸ Λαύριον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ πλουσιωτάτη πηγὴ τῶν πόρων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον παρεχωρεῖτο εἰς πλῆθος μεταλλευτῶν, ὅτι αὐτὸ ἦτο ἰδιοκτησία ἰδιωτική, ἐκεῖ ὅπου διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐθνικοῦ μεταλλείου ἦτο ἀνάγκη νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἰδιωτικὴ κτῆσις· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσητε ὅτι ὑπῆρχε, δὲν ὑπάρχει ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἰδιοκτησία ἀπεζημιώθη καὶ ὁ ἰδιοκτήτης ἔκτοτε ἀπεχώρησεν. Ἀλλὰ ταῦτα προτείνοντες τὰ ἐπιχειρήματα τί λέγουν οἱ κατηγοροῦντες; Ὁ ἰδιοκτήτης, λέγουν, δὲν ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ καθήσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, νὰ παραχωθῇ ὑπὸ τὰς ἐκβολάδας· ὑπεξέφυγε καὶ ἀναρριχώμενος ἔφθασεν ἐπὶ τῆς νέας ἐπιφανείας καὶ ἐκεῖ εἶναι ἡ ἰδιοκτησία του. Ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐθαίρετον συλλογισμόν, Κύριοι, δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ ἔλθωμεν εἰς φιλονεικίας. Σᾶς ἀρνοῦμαι ὅτι εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα καὶ τὴν τόλμην νὰ πλησιάσῃ κἂν ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε μεταλλοῦχος γῆ· καὶ οἱ χρυσοχόοι τῶν Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι κρύφα ἐπήγαινον καὶ ἔκλεπτον αὐτὴν κρύφα, ἔτρεμον τὸν τοῦρκον καὶ ἐφοβοῦντο μὴ ὑποστῶσι τὰ δεινὰ την δουλείας· ἔτρεμον ἀπέναντι τῆς τουρκικῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Σουλτάνου, ὅτε ἰσχὺν νόμου εἶχεν ἡ θέλησις τοῦ κατακτητοῦ.

Λοιπὸν ὅπου καὶ ἂν θελήσητε νὰ θέσητε σήμερον τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἰδιοκτητῶν, εἶναι αὐθαιρεσία· διότι αὐτοὶ τότε δὲν ἠδύναντο εκεῖ νὰ πλησιάσωσι· προσέτι οὔτε ἰδιοκτησίαν εἶχον, οὔτε ἔδαφος ἰδιωτικὸν ὑπῆρχε, τὸ ὁποῖον αἱ ἐκβολάδες ἐσκέπασαν· ὥστε ἐὰν συμβουλευθῶμεν τοὺς νόμους, οὐδεὶς ἀπέκτησεν ἰδιοκτησίαν οὔτε ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων οὔτε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Γῆ μεταλλοῦχον ἔχουσα φύσιν καὶ σχῆμα κωνικὸν καὶ ἐν τῷ μέσῳ φρέαρ, εἴπατε σεῖς, οἵτινες γνωρίζετε ἀπὸ καλλιέργειαν καὶ εἶσθε ἔμπειροι περὶ τὰ τοιαῦτα, κατὰ τί δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὅτι ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις ἤθελε νὰ πλησιάσῃ, τὸ κατασκεύασμα τοῦτο; Ἀλλὰ φαντασθῆτε ὅτι ἡ γῆ αὕτη, ἥτις εἶναι μέταλλον, αὐτὴ μόνον διὰ τοῦ *τσαπίου* δύναται νὰ σκαλισθῇ· εἰς τί ἠδύνατο σᾶς χρησιμεύσῃ; Ἀλλ' οὔτε τὸ συμφέρον τῆς μεταλλεύσεως ἐπέτρεπέ τινι νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ, διότι καὶ οἱ νόμοι τὸ ἀπηγόρευον καὶ ὁ φόβος τοῦ δυνάστου· παρεκτὸς τούτου, Κύριοι, μὲ ὅσον ἐνδιαφέρον καὶ ἂν θελήσητε νὰ ἐξετάσητε τὰ λῃρήματα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀντιποιουμένων ἰδιοκτησίαν, δὲν θέλετε εὕρει νόμους τοσοῦτον σκαιούς, ὥστε ὑπὸ τοιούτους ὅρους νὰ καθιερώσωσι ποτὲ δικαιώματα ἰδιοκτησίας καὶ κατοχῆς. Κατὰ τοὺς ρω-

ῥωμαϊκοὺς μάλιστα νόμους, οἱ ὁποῖοι μᾶς διέπουσι καὶ τοὺς ὁποίους, ὡς σᾶς εἶπον χθές, δὲν ἔπαυσεν ἡ ἀνθρωπότης νὰ θαυμάζῃ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τι ὅτι δύνανται ν' ἀποκτήσωσι οἱονδήποτε δικαίωμα σεβαστὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔκαμον ποτὲ χρῆσιν τοῦ πράγματος, δὲν ἔκαμον χρῆσιν διὰ νὰ τὸ ἔχωσιν ὡς ἰδιοκτησίαν των καὶ δὲν ἐγνώριζον ὁποῖος εἶναι ὁ προορισμός του. Ἡ ἄγνοια τοῦ τί ἐστὶ καὶ εἰς τί χρησιμεύει· ἡ ἔλλειψις πάσης ἐπενεργείας ἐπὶ τοῦ πράγματος, αὐταὶ αἱ δύο σφραγῖδες τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ μὲν προερχομένη ἐκ τῆς διανοίας, ἡ δὲ ἐκ τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὴν πράξεων, δὲν δίδουσι κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν νόμον δικαίωμα οὐδέν. Τὸ ἐννοῶ, Κύριοι, ἐὰν τυχόν που εἰς εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ἐβλάστησεν ἓν δένδρον, τὸ ἐννοῶ εἰς περίοδον χρόνου μακράν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν ὑπῆρχον οἱ σωροὶ αὐτοί, τινὲς νὰ ἐπλησίαζον ἐκεῖ καὶ τὰ πρόβατά των νὰ ἐβόσκησαν· τίποτε ὅμως δὲν δύναται νὰ πλάσῃ τὴν αὐθαίρετον ἰδιοκτησίαν, τὴν ὁποίαν σήμερον θέλουσι νὰ μορφώσωσι. Δὲν δύναται νὰ πλάσῃ τοιοῦτον δικαίωμα, διότι ἀπηγορεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Σουλτάνου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναγνωρίζουσι κανὲν δικαίωμα ἐπὶ τῶν χωμάτων, τὰ ὁποῖα περιέχουσι μέταλλον. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οὔτε κἂν τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιποιήσεως εἶχον, διότι δὲν ἐγνώριζον τὰ μεταλλεῖα. Ἐὰν μάλιστα ἦναι ἐκεῖ δάσος, τοῦτο εἶναι εἰς περιπλέον λόγος ἐναντίον των, διότι τὸ δάσος κατὰ τὸν σημερινὸν νόμον δὲν δύνανται νὰ ἐξουσιάζωσιν, ἐκτὸς ἐὰν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐπαρουσίασαν τοὺς τίτλους των.

Ἐὰν ὑπῆρχέ τις, Κύριοι, ὅστις ἤθελεν ἰσχυρισθῇ ὅτι κατά τινα ἐποχὴν τοῦ παρελθόντος ἐγένοντο οἱαιδήποτε μεταλλεύσεις καὶ χρήσεις τῶν μεταλλούχων χωμάτων, οἱ λόγοι μου ἠδύναντο ν' ἀμφισβητηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἤθελον ὑπερισχύσει· ἀλλ' οὐδείς, Κύριοι, τὸ ἰσχυρίσθη, οὔτε θέλει τὸ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν πρὸ 2000 ἐτῶν ὑπῆρχε τὸ μεταλλεῖον καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Στράβωνος ἐμεταλλεύοντο τὰ χώματά του καὶ ἡ ἀξία του ἦν γνωστή, κανεὶς καθ'ὅλον τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε παρῆλθεν, ὄχι μόνον δὲν ἐγνώριζε πλέον τὴν ἀξίαν τῶν [illegible]των καὶ δὲν τὰ ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ καὶ ἀπηγορεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους νὰ τὰ πλησιάσῃ· πῶς δυνάμεθα λοιπὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐμορφώθη ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ;

XXXVI

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΥΡΙΑΚΩΝ ΕΚΒΟΛΑΔΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩι

ΤΗΝ 18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871.

Εἰς δύο παρελθούσας συζητήσεις περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρίου ἀπήντησα εἰς τὸν κύριον ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξε τὴν ἀρχὴν τοῦ νομοσχεδίου. Ἔκτοτε ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, λαλήσας χθὲς, ἂν οὐχὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος καὶ ἀπ' εὐθείας, ἀλλ' ὅμως μὲ τοσούτους δισταγμοὺς ἐπὶ τῶν συζητουμένων ζητημάτων, ὥστε εἰς τὸ αὐτὸ δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι κατήντησε ἀποτέλεσμα, εἰς ὃ καὶ ὁ συνάδελφος αὐτοῦ.

Νομίζω διὰ τοῦτο καθῆκόν μου νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν συζήτησιν, ἀρχόμενος ὅμως ἀπὸ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος, τὸν ὁποῖον διαδέχομαι εἰς τὸ βῆμα· διότι ἄλλως ἡ περαιτέρω ὑποστήριξις τῆς γνώμης μας εἶναι περιττὴ, ἐὰν αἱ σκέψεις τοῦ προλαλήσαντος ἦναι ὀρθαὶ καὶ ἡ γνώμη μας στερεῖται πρακτικῆς ἀξίας.

Ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἔφερεν εἰς μέσον μίαν γνώμην· ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὅτι ματαιοπονίαν θεωρεῖ τὴν προσπάθειαν τῶν συμμεριζομένων τὴν ἰδέαν ὅτι αἱ ἐκβολάδες ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος καὶ ὅτι πρέπει νὰ κανονισθῶσιν ὡς τοιαῦται ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ θαυμάζω μὲ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου, ὅστις εἶναι καὶ λέγεται πρακτι-

κός. Εἶναι τοσαύτη ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ἑνὸς συστήματος καὶ τοῦ ἄλλου, ὥστε θαυμάζω πῶς ἠδυνήθη νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του ὁ ἀξιότιμος προαγορεύσας ἐπ' ἀμφοτέρων συγχρόνως πατῶν.

Τί σᾶς εἶπεν; Αὐξήσατε τὸν φόρον ἵνα ἐπιβάλλητε ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων *ὅσον θελήσητε*.—Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα; Ἀλλὰ δύνασθε νὰ αὐξήσητε τὸν φόρον ἀπορροφῶντες τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα τὸ πρακτικόν. Ἐὰν ἔχωμεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσωμεν τὸν φόρον ἄμικτον ἀδικίας, ἐὰν ἦναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ φόρος δὲν δύναται νὰ ἦναι δίκαιος, ὅταν εἰσέρχηται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἀτόμου, τότε πῶς τὸ σύστημα τοῦ κυρίου Κεχαγιᾶ καὶ τὸ σύστημα τοῦ νομοσχεδίου τοῦ σημερινοῦ εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό; Πῶς τὸ νομοσχέδιον εἶναι ἀπαράλλακτον μὲ τὸ σύστημα τὸ ὑποστηρίζον ὅτι αἱ ἐκβολάδες εἶναι *περιουσία ἐθνική*; Καὶ ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ μεγαλειτέρα ἀδικία ἀπὸ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς προσκαλεῖ νὰ πράξωμεν, ὅταν ἐντὸς τοῦ φόρου περιλάβωμεν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας;

Καὶ θαυμάζω πῶς τόσον καταφανῆ ἀλήθειαν δὲν ἠδυνήθη ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός μας νὰ ἐννοήσῃ πρὶν ἢ ἀναβῇ τὸ βῆμα. Ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον Κύριοι, καὶ ὄχι ἁπλῶς ἐκ φαντασιοκοπίας καὶ κενῆς φιλοτιμίας, ἄνευ σκοποῦ καὶ ἄνευ ἑδραίου ὑποστηρίγματος, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἓν δικαίωμα καὶ ἓν καθῆκον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τυχαῖον, ὑπεστηρίξαμεν καὶ ὑποστηρίζομεν μίαν γνώμην, ἥτις διαφέρει πολὺ οὐ μόνον θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς ἀπὸ τὴν γνώμην, ἥτις μᾶς προσκάλεσε νὰ σκεφθῶμεν.

Ἀλλά, Κύριοι, παρεκτὸς τούτου, ἀπευθύνω μίαν ἐρώτησιν εἰς τὸν ἀξιότιμον συνάδελφόν μας· τὸν ἐρωτῶ: δυνάμεθα νὰ καταργήσωμεν ἐμμέσως ἓν ἐθνικὸν νόμημα, ὅπερ μᾶς ἀνήκει; Νὰ τὸ καταργήσωμεν ἀπ' εὐθείας, τὸ ἐννοῶ· τὸ καταργοῦμεν ἐν γνώσει τοῦ ὅτι ὑπάρχει, τὸ καταργοῦμεν ἐν γνώσει ὅτι θέλομεν νὰ τὸ καταργήσωμεν, τὸ καταργοῦμεν δυνάμει τῆς νομοθετικῆς μας ἐξουσίας· ἀλλὰ τότε ἡ ὁμιλία τοῦ ἀξιοτίμου προλαλήσαντος ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄλλη, ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ νομήματος αὐτοῦ εἶναι *περιττή*. Νὰ τὸ καταργήσωμεν ὅμως ἐμμέσως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὅτι τὸ ἔχομεν, ἢ μὲ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν ἐλαττοῦμεν τὸν δημόσιον θησαυρόν, δὲν ἐλαττοῦμεν τὰ μέσα τῆς ἐπικρατείας, θέλομεν εἰσπράξει ἀπαραλλάκτως ταὐτά, ὅπως ἠθέλαμεν εἰσπράξει ταῦτα διατηροῦντες τὸ νόμημα, τοῦτο εἶναι ἀσυγχώρητον.

Ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας δὲν συνεζήτησε κατὰ βάθος τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν· ἐὰν δὲ ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὴν συζήτησίν του, δὲν πιστεύω νὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ λόγους, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην του ὅτι ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομολογικὴν συμφέρει μᾶλλον ὁ φόρος παρὰ τὸ δικαίωμα. Ὑποθέσατε, διὰ μίαν στιγμήν, ὅτι ἀποφασίζομεν τὸ νόμημα τοῦτο, τὸ

ὁποῖον ἔχομεν, καὶ τὸ ἔχομεν ἀναμφισβητήτως, διότι μᾶς τὸ ἐπιβάλλουσιν οἱ νόμοι μας καὶ διότι μόνον ὁ μὴ θέλων, κατὰ τὴν πεποίθησίν μου, δὲν τὸ βλέπει ἐν αὐτοῖς· ἐάν, λέγω, ἠθέλαμεν νὰ τὸ καταργήσωμεν, νομίζετε ὅτι θὰ ἐπράττομεν τίποτε καλὸν δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν βιομηχανίαν τῆς *ἐκκαμινεύσεως*; Ὑποθέσατε αὐτὴν τὴν περιουσίαν, ἥτις εἶναι διεσπαρμένη εἰς μίαν μεγάλην ἔκτασιν, τῆς ὁποίας τὴν κυριότητα κηρύσσομεν τόσον ἐπιπόλαιον, τόσον πρόχειρον, ὥστε καὶ ὁ τυχών, διότι ὁ ὄνος του ἔβοσκεν ἐπ' αὐτῆς, τὴν ἀπέκτησεν, ὅλην αὐτὴν τὴν περιουσίαν, λέγω, διεσπαρμένην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τυχόντος, νομίζετε ὅτι ἐκ τούτου, ἐκ τῶν πολλῶν κυρίων, οὓς ἡ ἰδιοκτησία αὕτη θὰ ἀπέκτα, θὰ ἐνισχύομεν τὴν βιομηχανίαν τῆς ἐκκαμινεύσεως; Ὄχι· ἐξεναντίας, διότι τὸ κράτος σκέπτεται βεβαίως ὡριμώτερον καὶ συντηρητικώτερον καὶ δικαιότερον, καὶ ἔχει προσέτι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σκέπτηται καὶ ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας, σκέπτεται δὲ διὰ τῆς συζητήσεως καὶ τῆς δημοσιότητος, θέλει σκεφθῆ ἐπιεικέστερον. Ἀπεναντίας ἡ περιουσία αὐτὴ ἡ πολυτάλαντος καὶ μυριοτάλαντος, διδομένη εἰς χεῖρας τῶν ἰδιωτῶν, οἵτινες μανθάνουν *ἀπὸ τοῦδε*, διότι ἔλαβον τὴν πρωτοβουλίαν αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος νὰ τοῖς τῷ διδάξωσιν, ὅτι ἔχουσι προσοδοφόρον εἰς τὰς χεῖράς των ἰδιοκτησίαν, θὰ εὕρῃ μετὰ δυσκολίας τοὺς καμινευτάς της. Οἱ ἰδιοκτῆται βλέποντες τὸ δημόσιον, ὅπερ κηρύττομεν ὅτι δὲν εἶναι ἰδιοκτήτης, ἐπιβάλλον φόρον 30 $^0/_0$ κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ κυρίου Κεχαγιᾶ μόνον ὡς φόρον, θὰ ζητήσωσι καὶ αὐτοὶ ἄλλο τόσον τοὐλάχιστον ὡς δικαίωμα ἰδιοκτησίας.

ΚΕΚΑΓΙΑΣ. Ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου· μὲ συγχωρεῖτε διὰ τὴν διακοπήν. Μὴ λησμονῆτε τὴν διαφορὰν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ἀκαθαρίστου καὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου· ἑπομένως οἱ βιομήχανοι (συγχωρήσατέ μοι νὰ σᾶς διακόψω, διότι ἴσως δὲν ἀνέπτυξα τὸ μέρος τοῦτο...) οἱ βιομήχανοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ καταβάλωσιν 100 καὶ νὰ κερδίσωσι 200, ἐὰν ἀφαιρεθῶσι τὰ 100, ἔχουσιν 100 ὄφελος. Ἐκ τῶν 100 τοῦ κέρδους, δύνασαι νὰ ἀφαιρέσῃς τὰ 30, 40 ἢ 50. Ἑπομένως ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται ὅσον θέλετε, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ κέρδος.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἡ διακοπή, Κύριοι, ἣν μοὶ ἔκαμεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός μου, ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν μοὶ ἔδωκε, δὲν μετέβαλε παντάπασι τὴν γνώμην μου, οὔτε πιστεύω ὅτι μετέβαλε τὴν ἀντίληψίν σας. Φαίνεται ὅτι δὲν προσέσχε καλῶς εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ἐὰν προσεῖχε δὲν ἤθελε μὲ διακόψει. Εἶπον ὅτι ὁ φόρος δὲν δύναται νὰ προβῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Θέλει νὰ προσδιορίσῃ τὸν φόρον ἐπὶ τοῦ καθαροῦ, θέλει νὰ προσδιορίσῃ τὸν φόρον ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰσοδήματος; Εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ὑποθέτω διὰ μίαν στιγμὴν ὅτι ὁ δημόσιος φόρος, ὡς *φόρος*, ἤθελεν εἶσθαι 30 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ.

Τί εἶπον ἐγὼ πρὸ ὀλίγου; Ἐὰν τὸ δημόσιον ὡς φόρον δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὸ 30 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ, διατί ὁ ἰδιοκτήτης δὲν δύναται νὰ προσθέσῃ δι' ἑαυτὸν 30 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ; Ἐὰν τὸ δημόσιον θὰ ἐπιβάλῃ 15 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου, διατί δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, τὸ εὔλογον δικαίωμα, τὸ φρόνιμον δικαίωμα ὁ ἰδιοκτήτης νὰ ζητήσῃ καὶ αὐτὸς 15 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου; Λοιπὸν τὰ βάρη διπλασιάζονται. Καὶ ὡμίλησα μετριοφρόνως, διότι πιστεύω, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀρνηθῇ, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτήτου εἶναι πάντοτε μεγαλείτερον τοῦ δικαιώματος τοῦ φορολογοῦντος κράτους.

Ἡ γνώμη λοιπὸν τοῦ κ. Κεχαγιᾶ περὶ αὐξήσεως τοῦ φόρου ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ φόρος δύναται νὰ προχωρήσῃ ὅσον θέλετε καὶ ὅσον θέλει· ἀλλὰ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐξαντλεῖται πλέον ὁ ἐκ τοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματος ἐπιβαλλόμενος φόρος. Τὰ ὅρια τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας δὲν θὰ τὰ ἐγγίξῃ παντάπασι, διότι ἐὰν τὰ ἐγγίξῃ, τότε εἶναι αὐτόχρημα δήμευσις, αὐτόχρημα spoliation. Ἑπομένως, ὅταν κατὰ τὸ σύστημα, ὅπερ προεκάλεσεν αὐτὴν τὴν συζήτησιν, τὸ σύστημα τῆς ἀναγνωρίσεως ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, θελήσωμεν νὰ βαδίσωμεν, φυσικῷ τῷ λόγῳ θὰ ἔχωμεν δύο δικαιώματα· τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας τῆς φορολογούσης, δικαίωμα πεπερασμένον, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτήτου ὡς ἰδιοκτήτου, τὸ ὁποῖον συγκαταβατικῶς περιώρισα εἰς ἴσον ποσὸν μὲ τὸν φόρον, καὶ τὸ ὁποῖον τέλος πάντων κεῖται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἰδιοκτήτου νὰ ὁρίσῃ ὅπως βούλεται.

Οὕτως ὑποθέτω, Κύριοι, ὅτι τὸ σύστημα τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος πίπτει. Προέταξα δὲ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἰδέας του ταύτης, διότι βεβαίως ἤθελεν εἶσθαι ἄτοπον, διαδεχόμενος αὐτὸν εἰς τὸ βῆμα, νὰ θελήσω νὰ ἐνασχοληθῶ περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξεν «ὄνου σκιάν».

Καὶ ὁ κ. Κεχαγιᾶς καὶ ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν χθὲς καὶ ἄλλος ἐκ τῶν συναδέλφων ἔφεραν εἰς μέσον τὸ ζήτημα τῆς ἁρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων. Ἰδοὺ ἓν ζήτημα. Ὁ δ' ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, οὗτινος ἡ γνώμη βεβαίως ἔχει πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν συζήτησιν, ἐπανέφερεν ὅλα τὰ ζητήματα, ὅσα συνεζητήσαμεν, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι ὑπήρξαμεν πάντες οἱ ἀγορεύσαντες τοσοῦτον ἀτυχεῖς, ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κλονίσωμεν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐπηρεάσωμεν τὴν πεποίθησίν του. Οὕτως ἀκόμη ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν οὔτε ἐπείσθη οὔτε ἔχει μίαν γνώμην. Ἀλλ' ἐγὼ φρονῶ ὅτι πλανᾶται· πλανᾶται δηλαδὴ περὶ ἑαυτοῦ. Ἐγὼ φρονῶ ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἶναι πεπεισμένος, εἶναι πεπεισμένος, ἐξ ὅσων εἶπε· μὴ μὲ παρεξηγήσητε, διότι ὅσα εἶπε, Κύριοι, μᾶς ἀρκοῦσι διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, τὸ

ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν γνώμην τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι αἱ ἐκβολάδες ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος.

Ὁ κ. Σωτηρόπουλος κατὰ τὴν χθεσινὴν συζήτησιν ἀνέφερεν ἐπὶ τέλους ὅτι τὰ μέταλλα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν μεταλλείων, ἐθεώρησε μάλιστα καὶ τὸν νόμον τοῦ 1861 ὡς ἀπόρροιαν τοῦ δικαιώματος τούτου· ἀλλ' ἐδίστασε ποῦ; Ἐδίστασεν εἰς τοῦτο· τί εἶναι αἱ ἐκβολάδες; Τῷόντι, Κύριοι, πρέπει νὰ συζητήσωμεν τί εἶναι αἱ ἐκβολάδες.

Ἰδοὺ τί εἶναι αἱ ἐκβολάδες. Εἶναι ὅλη ἡ ὕλη, ἡ ὁποία συνώδευεν εἰς ὅλα τὰ μεταλλεῖα ὅλον τὸ μέταλλον, ὅπερ ἡ ἀρχαιότης ἐχώνευσε· διότι τὸ μέταλλον τοῦτο παρακολουθεῖται ὑπ' αὐτῆς τῆς ὕλης, δηλονότι τῶν ἐκβολάδων. Ὅσους αἰῶνας διήρκεσεν ἡ μετάλλευσις τῶν ἀρχαίων, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπεσωρεύοντο καὶ τὰ χώματα ταῦτα ἐν Λαυρίῳ, Ὁποίαν δ' ἀναλογίαν εἶχεν ἐν τῷ μεταλλεύματι ὁ ἄργυρος πρὸς τὸν μόλυβδον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καθ' ἣν ἀνεζητεῖτο τοσοῦτον περιπαθῶς, μὲ τοσούτους ἱδρῶτας καὶ τοσοῦτον ἐπικερδῶς, τὴν αὐτὴν ἔχει καὶ εἰς τὰς ἐκβολάδας, περὶ ὧν πρόκειται ν' ἀποφασίσωμεν. Διὰ νὰ πληροφορήσω δ' ἔτι περισσότερον τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν περὶ τοῦ τί εἶναι αἱ ἐκβολάδες, θὰ τῷ ἀνακαλέσω εἰς τὴν μνήμην μίαν ἱστορικὴν μαρτυρίαν, διδάσκουσαν ὁποῖον ἦτο τὸ ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου εἰσόδημα τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι πρὸ τοῦ Θεμιστοκλέους τὸ ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν λαυριωτικῶν μεταλλείων εἰσόδημα τῆς δημοκρατίας διενέμετο εἰς τοὺς ἐλευθέρους Ἀθηναίους· ἐλάμβανε δὲ ἕκαστος ἀνὰ δέκα δραχμάς· ἦσαν δ' οἱ Ἀθηναῖοι 30,000. Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Ἡροδότου ἕπεται ὅτι τὸ δημόσιον ἔσοδον τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων ἀνέβαινεν εἰς 300,000 δραχμῶν κατ' ἔτος, δηλονότι 50 τάλαντα. Ταῦτα δὲ ἐλαμβάνοντο ἐκ μόνου τοῦ φόρου ἢ τοῦ τέλους ἢ τοῦ κανόνος, ὃν ἐπλήρονον οἱ ἐνοικιασταὶ ἀναλόγως τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος τῶν μεταλλείων, χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνηται τὸ ποσὸν τοῦ τέλους τῆς εἰσόδου εἰς την κατοχὴν τοῦ μεταλλείου καὶ ἄλλα τινα ἐκ Λαυρίου ἔσοδα. Εἰς τί δὲ συνίστατο τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων; Εἰς τὴν 24ην. Πολλαπλασιάσατε ἐπὶ τὸ 24 τὰ 50 τάλαντα διὰ νὰ ἴδητε τί παρῆγον τὰ μεταλλεῖα κατ' ἔτος εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. . . .Ἑπτὰ νομίζω ἑκατομμύρια δραχ. Σᾶς ἀναφέρω μαρτυρίαν καθαρὰν καὶ εὐκρινῆ. Ὅλοι δὲ οἱ αἰῶνες, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐξηκολούθουν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ μεταλλεύωνται τὰ μεταλλεῖα, ἐπεσώρευον ἐκβολάδας, καὶ αὗται εἶναι αἱ ἐκβολάδες, τὰς ὁποίας μὲ τοσαύτην καταφρόνησιν ἀτενίζομεν, ὥστε ἐξετάζομεν μετ' ἐπιμονῆς, τὴν μέθοδον νὰ τὰς ἀποδώσωμεν εἰς τὸν βόσκοντα ἐπ' αὐτῶν τὰς

αἶγάς του, εἰς τὸν κοιμώμενον ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, εἰς τὸν βλέποντα αὐτὰς ὡς ἄχρηστον φύσιν, εἰς τὸν μηδέποτε οὔτε βῶλον ἕνα ἐξ αὐτῶν ἀποκτήσαντα, μηδέποτε δι' αὐτὰς μοχθήσαντα, μηδέποτε γνωρίσαντα ὅτι τοιαῦται ὗλαι χρήσιμοι καὶ πλουτοφόροι ὑπάρχουσιν ἐνώπιόν του.

Προσθέτω ἀκόμη ὅτι τὰ μέταλλα τῶν ἀρχαίων, δηλονότι ὁ πλοῦτος, ὃν ἐξῆγον ἐκ τῶν μεταλλείων οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξέλιπε πλέον. Καὶ μὴ συλλογισθῇ κανείς, μηδὲ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ἔχει Λαύριον· τὸ Λαύριον, ὅπερ ὑπάρχει τὴν σήμερον κανεὶς δὲν τὸ μεταλλεύεται καὶ οὐδ' αὐτὴ ἡ ἑταιρία Ρου, ἡ ὁποία ἔχει τοσαῦτα μέσα· διότι τὸ Λαύριον δὲν εἶναι τὴν σήμερον προσοδοφόρον. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐγκατέλιπον οἱ ἀρχαῖοι. Δὲν τὸ ἐγκατέλιπον, διότι ἀπεστράφησαν τὸ ἀργύριον· τὸ ἐγκατέλιπον, διότι δὲν παρῆγεν εἰς αὐτοὺς πρόσοδον καμμίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἐκβολάδας, αἱ ὁποῖαι, καὶ ἂν δὲν εἶχον ποτὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ μεταλλείου, τὸν ἀπέκτησαν ἀπὸ τότε, τὸν ἀπέκτησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος καὶ ἐγένοντο μεταλλεῖα καὶ αὐταί. Διότι πῶς σᾶς εἶναι συγκεχωρημένον νὰ πιστεύσητε, πῶς δὲν θέλετε ὀνομασθῆ, πολλὰ δικαίως, οἱ αὐθαιρετώτεροι τῶν νομοθετῶν, ὅταν τὰ ἐκκοπέντα μέταλλα ἀπὸ τὸν βράχον, ἅτινα σχηματίζουσι καὶ ἀποτελοῦσιν ἀνεστραμμένους κώνους περὶ τὸ ἴδιον φρέαρ, ὅπερ ἐχρησίμευε διὰ νὰ καταβαίνωσι κάτω οἱ μεταλλευταὶ καὶ νὰ συλλέγωσι τὸ μέταλλον καὶ τὰ ὁποῖα μετετράπησαν καὶ ἐπὶ χρόνον μακρόν, ἴσως ἐπὶ ἕνα ἢ δύο αἰῶνας, ἐχρησίμευον ὡς *μεταλλεῖα* εἰς τοὺς ἀρχαίους· πῶς δὲν θέλετε ὀνομασθῆ οἱ αὐθαιρετώτεροι τῶν νομοθετῶν, ἂν ἔλθητε σήμερον ν' ἀποφανθῆτε ὅτι *δὲν εἶναι μεταλλεῖα*! Δὲν σᾶς συγχωρεῖται, Κύριοι, νὰ τὸ εἴπητε· θὰ διαμαρτυρηθῇ ἡ τέχνη· δὲν ἐπικαλοῦμαι πλέον οὔτε τὴν δικαιοσύνην.

Θὰ ἦναι δ' ἀκατανόητον πρᾶγμα, Κύριοι, τὸ νὰ θελήσωμεν νὰ πορισθῶμεν τὸν ὁρισμὸν τῶν ἐκβολάδων ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ 1861, τὸν ὁποῖον ἐκάμαμεν ἡμεῖς προχθές, καὶ τὸν ἐκάμαμεν πεπερασμένον. Διὰ νὰ ψηφίσωμεν τὸν νόμον τοῦ 1861 προϋπῆρχεν εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ *διαθέτωμεν* τὰ μεταλλεῖα. Ὁ νόμος τοῦ 1861 εἶναι πεπερασμένος· δὲν ἀφορᾷ παρὰ μόνον τὰ μεταλλεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπὸ τὴν γῆν ἄγνωστα, ἢ εἶναι καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως ἐκεῖ τεθειμένα. Ἰδοὺ ὁ ὁρισμὸς τοῦ νόμου τοῦ 1861. Ἀλλὰ μεταλλεῖα πλήρη, μεταλλεῖα πλούσια, μεταλλεῖα, ὁποῖα εἶναι τὰ τῶν ἐκβολάδων, δὲν διετέθησαν παρ' ἡμῶν διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1861, ὅστις εἶναι κατὰ λέξιν μετάφρασις ξένων νόμων. Μεταλλεῖα ὡς τὰ τῶν ἐκβολάδων δὲν δύνασθε νὰ ἀνεύρητε εἰμὴ ἐν Λαυρίῳ, μεταλλεῖα τὰ ὁποῖα ἀπείρως διαφέρουσιν ἐκείνων, ἅτινα οἱ ἀρχαῖοι ἐν ἀρχῇ ἐμετάλλευον καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ νόμος τοῦ 1861 προβλέπει, διότι παρέχουσιν 70 % πλειότερον, ὡς μὴ

ὄντα ἄδηλα ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, γνωστὰ καὶ καταμετρήσεως καὶ ἐκτιμήσεως δεκτικά, καὶ ὡς οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτοῦντα εἰμὴ νὰ σκάψῃς, νὰ παραλάβῃς τὸ χῶμα, νὰ τὸ ῥίψῃς εἰς τὴν κάμινον, καὶ νὰ ἐξάξῃς ἄργυρον. Ὑπάρχει τις νόμος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὁ ὁποῖος ν' ἀπαγορεύῃ νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀλήθειαν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι μεταλλεῖον ὁ μεταλλικὸς χῶρος, τὸν ὁποῖον ἐμεταλλεύοντο ἐπὶ δύο αἰῶνας οἱ πρὸ ἡμῶν, ὅτι εἶναι μεταλλεῖον ὁ μεταλλικὸς χῶρος, ὁ ὁποῖος περιέχει μολυβδίτην καὶ ἀργυρίτην, ὡς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον περιεῖχον πάντοτε εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὰ φυσικὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου; Εἶναι ἀσυγχώρητον νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι μεταλλεῖον ὁ μεταλλίτης χῶρος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν μεταλλείων καὶ περὶ τὸ φρέαρ τῶν μεταλλείων; Βλέπετε πόσα ἅλματα πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς θεωρίας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ δημοσίου; Ἐὰν δὲ αἱ ἐκβολάδες ἦναι μεταλλοῦχος χῶρος ἐν τοῖς Λαυριακοῖς μεταλλείοις, ἐὰν ἦναι μεταλλεῖον, περὶ οὗ δὲν ἐκανόνισεν ὁ νόμος τοῦ 1861, δὲν ἀνήκει εἰς τὸ κράτος καὶ δὲν διέπονται ἀπὸ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τοῦ κράτους τὰ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ; Δὲν ἠξεύρω διὰ τίνων συλλογισμῶν δύναταί τις νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα.

Ἐγὼ προσεκάλεσα ἀπὸ προχθὲς τὸν ἔχοντα γνώμην ἐναντίαν νὰ ἔλθῃ νὰ συζητήσῃ τὸ ζήτημα· δὲν εἶδον ὅμως τοὺς ἐλθόντας νὰ τὸ συζητήσωσιν. Εἶπον *ἐπείσθημεν· ἀλλὰ τὸ δὲν ἐπείσθημεν* δὲν συζητεῖται ποτέ.

Διὰ τοὺς *δὲν ἐπείσθημεν* ὑπάρχει ἓν καταφύγιον: *τὸ ἀρνεῖσθαι ψῆφον*. Τὸ ἀναφέρει ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς.

Τὰ ζητήματα, Κύριοι, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν, ἦσαν πολὺ καθαρὰ καὶ δι' αὐτὸ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ποιήσω τὴν πρόσκλησιν, καὶ δι' αὐτὸ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἀπορρήσω ὅτι δὲν ἦλθον νὰ τὰ συζητήσωσιν. Ἴσχυεν ἢ δὲν ἴσχυεν ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ δικαίωμα ὅτι τὰ μεταλλεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ τὸ μεταλλεύεσθαι εἰς τὸν Σουλτάνον; Ἰδοὺ ἓν ζήτημα. Ἔλθετε νὰ τὸ συζητήσωμεν, ἔλθετε νὰ πολεμήσητε τὴν γνώμην μας ταύτην, ἔλθετε νὰ ἀναιρέσητε τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἠντλήσαμεν τὸ δίκαιον τοῦτο. Ἐνθυμοῦμαι ὅμως ὅτι κάτι εἴπετε. Μᾶς κατεκρίνατε ὅτι ἐπεκαλέσθημεν πρὸς τοῦτο τὸ Κοράνιον. Μᾶς κατεκρίνατε προσέτι, διότι ἐρχόμεθα νὰ συζητήσωμεν εἰς τὸ βῆμα ἐπικαλούμενοι συγγραφεῖς. Καὶ ἐνομίσατε ὅτι συνιστᾶτε τὸν ἑαυτόν σας διὰ τοιούτων διακηρύξεων· νομίζετε ὅτι περιποιεῖσθε τοὺς συναδέλφους σας ἀξιοῦντες ὅτι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πιστεύῃ γυμνὸν τὸν νοῦν σας καὶ γυμνὴν τὴν γλῶσσάν σας· ὅτι ἕκαστος τῶν βουλευτῶν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδίδῃ μεγίστην, πολύτιμον ἀξίαν εἰς τὰς πεποιθήσεις του, καὶ νὰ ἀπαιτῇ νὰ μὴ παρασύ-

ρηται ἀπὸ τοὺς λόγους σας, ἀλλὰ νὰ πείθηται εἰς τοὺς εἰδήμονας καὶ εἰς τοὺς εἰδότας ! Καὶ ὅταν ἐν ζήτημα ἀπαιτῇ ἱστορικὰς μαρτυρίας ἢ νομοθετικὸν κῦρος,πῶς δύναταί τις νὰ δώσῃ πίστιν εἰς τοὺς λόγους ἑνὸς ἁπλοῦ ἀτόμου, καὶ πῶς ὁ ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ βήματος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ παραστύρῃ τὴν θέλησιν καὶ τὴν γνώμην τοῦ συναδέλφου του ἐπὶ εἰδικῶν ζητημάτων, εἰμὴ τότε μόνον ὅταν φέρῃ πρὸς ὑποστήριξιν τὸ κῦρος τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ κῦρος τῆς ἱστορίας; Τί ἠθέλατε Κύριοι; νὰ μεταβάλωμεν ἡμεῖς τὸν τουρκικὸν νόμον, καί, διότι ὁ τουρκικὸς *πολιτικὸς* νόμος εἶναι συγχρόνως καὶ τουρκικὸς *θρησκευτικός*, θέλετε νὰ τὸν καταλύσωμεν; προξενεῖ εἰς τὴν εὐαισθησίαν σας ἄλγος νὰ ἀκούητε τὸ Κοράνιον; Καὶ μὲ κατέκρινεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτι ἐπεκαλέσθην τὸ Κοράνιον ὑποθέσας ὅτι τὸ ἐπικαλοῦμαι διὰ τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ τουρκικοῦ δικαίου ὅταν ἴσχυεν. Αὐτὴ ἦτο ἡ τύχη μας, νὰ ὑποβληθῶμεν εἰς τὴν δουλείαν τοῦ Κορανίου. Τὸ Κοράνιον μᾶς διεῖπεν ἐν πᾶσι, διότι ὅλαι αἱ διατάξεις τῶν τουρκικῶν νόμων, καὶ αὐτὴ ἡ αὐθαιρεσία τοῦ δεσπότου τὴν πηγήν των καὶ τὴν ἀρχήν των ἔχουσιν ἐν τῷ Κορανίῳ· καὶ Κοράνιον ὀνομάζεται ἡ πηγὴ τοῦ δικαίου τῶν Τούρκων.

Σᾶς ἐρωτῶ νὰ μοὶ εἴπητε, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔλθητε νὰ ἀμφισβητήσητε, ἐὰν μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ Ἀττικὴ ἀπηλλάγη τῆς ἐξουσίας τῆς σουλτανικῆς, ἔπαυσε νὰ ἰσχύῃ ὁ κανών, ὅτι τὰ μέταλλα καὶ τὰ μεταλλεῖα καὶ τὸ μεταλλεύεσθαι ἀνῆκον πάντοτε εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Πότε ἔπαυσεν ἡ κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου; Ἔχομεν τὰς συνθήκας. Ἔπαυσε τὴν 31 Δεκεμβρίου 1832 ἡ κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου ἐν Λαυρίῳ. Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε διαταχθῇ ὑπὸ τῆς συνθήκης ὅτι θὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς Ἀττικῆς τὰ στρατεύματα καὶ αἱ *ἀρχαὶ* αἱ τουρκικαί, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔπαυε καὶ ἡ τουρκικὴ κυριαρχία. Λοιπὸν μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ 1833, μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1832 ἴσχυεν αὐτὸς ὁ νόμος. Καὶ ἐὰν ἴσχυεν αὐτὸς ὁ νόμος, ἀφήσατε τοὺς Πανδέκτας ἀφήσατε τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, μὴ ἐξετάζητε τὴν ἰδιότητα τῶν χωμάτων, ἐὰν ἦναι κινητὰ ἢ ἀκίνητα, μὴ ἐξετάζητε τί ἐγίνετο κατὰ τὸ παρελθόν, ἀφοῦ ἔχητε τὸν νόμον τόσον ῥητὸν καὶ τόσον αὐθαίρετον. Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδεὶς ἰδιώτης ἀπέκτησε δικαίωμα ἐν τοῖς μεταλλείοις τοῦ Λαυρίου καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρίου.

Ἀλλὰ σεῖς γνωρίζετε κἄτι πλέον· τὸ γνωρίζετε διότι τὸ ἰσχυρίσθημεν, καὶ δὲν εἶδον νὰ ἔλθητε νὰ τὸ ἀναιρέσητε. Γνωρίζετε, ὅτι τὰς ἐκβολάδας δὲν τὰς μετεχειρίσθη ποτὲ κανείς. Ὄχι μόνον ὑπῆρχεν ἡ ἀπαγόρευσις, ἀπαγόρευσις φοβερὰ ὡς ἀπορρέουσα ἀπὸ τὸ δίκαιον τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου γνωρίζετε ὅτι οὐδεμία χρῆσις ποτὲ ἐγένετο τῶν ἐκβο-

λάδων. Ποῦ θεμελιόνετε λοιπὸν τὸ δίκαιον τῶν ἰδιωτῶν; Ἡ ἤξιζε κἂν, καὶ ἂν εἴχετε τὴν πεποίθησιν ἢ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι οἱ πέριξ καθήμενοι ἰδιῶται συνέλεγον τὴν ῥητίνην, ἡ ὁποία τυχὸν ὑπῆρχεν εἰς δένδρα ἐπ' αὐτῶν, ἢ ὅτι ἔβοσκον τὰ ποίμνιά των, μολονότι χόρτον ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων δὲν φύεται, εἶναι δὲ καὶ ἀναπαλλοτρίωτον κατὰ τὸν τουρκικὸν νόμον καὶ εἰς μίσθωσιν μόνον ἐδίδετο, ἤξιζεν ἀπέναντι τούτων νὰ σταματήσητε μίαν στιγμήν; Ἠδύνασθε νὰ εἴπητε ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς: ἀποζημιώσατε κἄτι τι δι' αὐτὰ τὰ δικαιώματα· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἦναι δικαιώματα, καίτοι οὐδεμίαν ἔχοντα σχέσιν μὲ τὸ συζητούμενον, ὡς δικαίωμα σουλτανικόν, ἀναμφισβήτητον καὶ ἀποκλειστικόν. Ἀλλ' οὔτε δικαίωμα ὑπῆρχεν, οὔτε ἴχνος δικαιώματος.

Ἄλλο καταφύγιον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀντιφρονοῦντας, Κύριοι, εἰμὴ νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι νόμος τοιοῦτος τουρκικὸς δὲν ὑπῆρχεν ἢ νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ὁ νόμος ἐκεῖνος δὲν ἐφηρμόζετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ βλέπω στάδιον συζητήσεως καὶ προκαλῶ τοὺς ἀντιφρονοῦντας.

Ἰδοὺ τὸ δίκαιον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀνέτειλε τὸ 1833. Ἀλλ' ἡμεῖς παρηκολουθήσαμεν, Κύριοι, τὸν χρόνον καὶ μετέπειτα· σᾶς ἐφέραμεν τὸν νόμον περὶ ἁρμοδιότητος τῆς Γραμματείας τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ὁποῖος λέγει ρητῶς, ὅτι ἀνατίθεται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν:

«Ἡ μεταλλεία τῆς ἐπικρατείας, ἡ ἐπέκτασις καὶ ἐπωφελὴς αὐτῆς μεταχείρισις· ἡ διατήρησις καὶ χρησιμοποίησις τοῦ ἐπὶ τῶν μεταλλείων *βασιλικοῦ νομήματος*.»

Ἐδῶ πλέον ἀντίρρησις, Κύριοι, δὲν χωρεῖ. Οἱ Βαυαροὶ κατερχόμενοι ἀπὸ πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἴσχυε τὸ προνόμιον τοῦτο, δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ τὸ ἀνακηρύξωσι καὶ ἐν Ἑλλάδι, καθὼς μετεφύτευσαν τόσας ἄλλας ἀρχὰς καὶ θεωρίας εἰς τὴν νομοθεσίαν μας. Καὶ δὲν ἠρκέσθησαν, Κύριοι, μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναθέσωσιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν τὴν διαχείρισιν τῆς μεταλλείας τοῦ κράτους καὶ τὴν ἐπέκτασιν καὶ ὠφελιμοποίησιν τοῦ *βασιλικοῦ* τούτου *νομήματος*, ἀλλ' ἔκαμαν καὶ ἄλλα νομοθετικὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἔργα.

Ἀφοῦ οἱ Βαυαροὶ καθιέρωσαν ἐπὶ τῆς μεταλλείας ἐν γένει προνόμιον τοῦ Στέμματος (bergregals,—droit régalien) ἀπαραλλάκτως ὡς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἐν τῇ πατρίδι των, τὸ 1834 συνέταξαν νόμον, περὶ γραφείου δημοσίας Οἰκονομίας παρὰ τῇ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείᾳ, καὶ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ τὸ ἐπὶ τῶν μεταλλείων βασιλικὸν νόμημα.

Τὸ ἄρθρον 21 διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς: «Τὸ γραφεῖον τῆς δημοσίας Οἰκονομίας .... θέλει φροντίσει διὰ νὰ γίνουν μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν αἱ ἀναγκαῖαι ἐξετάσεις εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἀνακεκαλυμμένα μεταλλεῖα· θέλει δὲ στήσει ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν του εἰς τὸ ν' ἀνακαλύψῃ νέα με-

ταλλεῖα, καὶ ἐξαιρέτως λιθανθρακεῖα καὶ καυσίμους γαίας (tourbes)».

Ἐρωτῶ· ἀφίνεται στάδιον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν; δὲν εἶναι ἡ κύρωσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς πρώτης ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ὁ νομοθέτης ἔθεσε τὸ 1833; δὲν εἶναι πλήρης ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1834 ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἀντικείμενον σπουδαιοτάτης μερίμνης τὸ βασιλικὸν τοῦτο νόμημα, καὶ διὰ τοῦτο ἓν τῶν καθηκόντων τοῦ τμήματος τῆς δημοσίας Οἰκονομίας κατέστησε τὸ νὰ κάμῃ ἐρεύνας καὶ ἐξετάσεις εἰς τὰ μεταλλεῖα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ ἄλλα;

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Ναυπακτίας* σᾶς παρέστησε χθὲς ἕτερον σπουδαιότατον ἔγγραφον, τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς ἐφόρους καὶ τοὺς δασονόμους περὶ συντάξεως στατιστικῆς περί τε τῶν δημοσίων κτημάτων καθὼς καὶ περὶ τῶν *βασιλικῶν νομημάτων*. Εἶχον σκοπὸν ἐπὶ τῶν ὁδηγιῶν τούτων, τῶν ὁποίων ἓν μόνον μέρος ἐξήτασεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφός μας, νὰ λαλήσω, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐλησμόνησα νὰ φέρω αὐτάς.

Ἰδού, Κύριοι, τὸ βασιλικὸν νόμημα, ἰδοὺ πλήρης ἡ ἰδιοκτησία τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῶν μεταλλείων, ἰδοὺ πλῆρες τὸ δικαίωμα τῆς μεταλλεύσεως ἀπαραλλάκτως ὅπως ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὑπάρχει εἰς τὴν Γερμανίαν τόρα καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐρωτῶ ἑπομένως: εἶναι εἰς ἡμᾶς συγκεχωρημένον νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ νόμημα τοῦτο; μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τῆς νομοθεσίας, τὴν ὁποίαν σᾶς ἀνέφερα, καὶ νὰ διστάσωμεν ἐπὶ μίαν κἂν στιγμήν, ὅτι αἱ ἐκβολάδες περιλαμβάνονται ἐντὸς αὐτῶν τῶν νομημάτων, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν, καὶ ὑπὸ τῆς ἐπικρατείας δύναται νὰ ἀποφασισθῇ ἡ διάθεσις αὐτῶν; Ποῖος λόγος, Κύριοι δύναται νὰ σᾶς πείσῃ εἰς τὸ ἐναντίον; τὸ εὐτελὲς τοῦ πράγματος; τὸ εὐτελὲς τοῦτο θέλει σᾶς πείσει νὰ ἐλαττώσητε τὰ νομήματα τὰ βασιλικὰ καὶ ἐθνικὰ καὶ νὰ εἴπητε: «ἐντὸς αὐτῶν αἱ ἐκβολάδες δὲν περιλαμβάνονται»; Ἀλλὰ ἐὰν τοιαύτην ἀπόφασιν ἔχητε, ῥίψατε ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν ἄλλων νομημάτων καὶ κάμετε σύγκρισιν.

Ἐνόμισάν τινες τῶν ἀγορευσάντων κατὰ τὰς παρελθούσας συνεδριάσεις ὅτι προσβάλλεται αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ ἐλευθερία διὰ τῆς καθιερώσεως τοιούτου νομήματος, ὁποῖον θέλομεν νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ μας· καὶ ἐλησμόνησαν ὅτι τὸ νόμημα τοῦτο ὑπάρχει ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι δὲν πρόκειται ἤδη νὰ πλασθῇ. Ἐλησμόνησαν προσέτι τὰ ἄλλα παρ' ἡμῖν νομήματα. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὰ νομήματα ταῦτα, δὲν ἐπλάσθη ἐλεύθερος καὶ δὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῆς κτί-

* Κ. Ῥοντήρης.

σεως οὔτε διὰ τὰς πρωτίστας ἀνάγκας τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ συντηρήσεως! Ἐὰν ἡ θάλασσα ρίψη ὕδωρ εἰς τὸν παραθαλάσσιον ἀγρόν σου, δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κάμης ἐν τηγάνιον καὶ νὰ πήξῃς ἅλας, ὅπερ εἶναι στοιχεῖον τῆς φύσεως, στοιχεῖον τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἔνοπλος πάντοτε καὶ ἐπαγρυπνεῖ μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ὅπως ὑπερασπισθῇ τὸ βασιλικὸν νόμημα τῆς ἁλατοποιείας! Ἐνοικιάζεις ἐν ἰχθυοτροφεῖον, ὅπερ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔχει ἀνάγκην ἅλατος· ἀλλ' ἡ διοίκησις φυλακίζει τοὺς ἰχθυοτρόφους, ἐὰν ἐντὸς τοῦ ἰχθυοτροφείου ἤθελον πήξει ὀλίγον ἅλας διὰ τοὺς ἰχθεῖς τοὺς ὁποίους ἐνοικίασαν! Περιπλέον δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇς ἰδιαίτερον ἰχθυοτροφεῖον καὶ νὰ συλλέγῃς τὰ ὄντα τῆς θαλάσσης διὰ νὰ ζήσῃς ἐξ αὐτῶν! Κἄτι περιπλέον, Κύριοι, καὶ πολὺ μέγα· κατηργήθη ἐν Ἑλλάδι ἡ *πρωτότυπος* ἰδιοκτησία· κατηργήθη τὸ 1837, ὅτε καθιερώθη ἡ ἀρχὴ ὅτι: «ὅλα τὰ ἀδέσποτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον.» Ὁ νόμος αὐτὸς διέταξεν ὅτι ἡ πρωτότυπος ἰδιοκτησία περιορίζεται εἰς τὴν ἀποκτηθεῖσαν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου, ἔκτοτε δὲ ἡ ἰδιοκτησία θέλει εἶναι παράγωγος· ἢ θὰ παράγωμεν αὐτὴν ἐκ τοῦ δημοσίου, ὅπερ ἐγένετο κύριος τῆς κτίσεως, ἢ θὰ παράγωμεν αὐτὴν ἐκ τῶν πρὸ τοῦ 1837 ἰδιοκτητῶν, ἐρχόμενοι εἰς συναλλαγὴν μετ' αὐτῶν· κατ' αὐτὸν τὸν νόμον πρωτότυπον ἰδιοκτησίαν δὲν ἔχομεν ἔκτοτε πλέον. Αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις τῆς νομοθεσίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ζῶμεν. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα διστάζομεν, καίτοι δὲν εὑρισκόμεθα ἀπέναντι *δικαιωμάτων*, τὰ ὁποῖα νὰ μᾶς ἐπηρεάσωσι· πτοούμεθα, ἀκούοντες ὅτι τὰ μέταλλα δὲν εἶναι τοῦ πρώτου καταλαβόντος ἀλλὰ τῆς ἐπικρατείας καὶ διστάζομεν φρονοῦντες ὅτι θέλομεν φανῆ ὀπισθοδρομικοί! καὶ διστάζομεν, διότι δὲν εὑρίσκομεν κανένα λόγον τοῦ νομήματος τούτου, ἐνῷ ὁ λόγος εἶναι καταφανής. Ἡ ἐπικράτεια, ἡ ὁποία τὰ ἀπολύτως χρήσιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον οἰκειοποιήθη δι' ἑαυτήν, ἥτις ἀφεῖλεν ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ ᾠκειοποιήθη τὰ ἅλατα καὶ τὰ ἰχθυοτροφεῖα, ὤφειλε κατὰ πρῶτον λόγον νὰ οἰκειοποιηθῇ τὰ μέταλλα, ἐκ τῆς προσόδου τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ συντηρῆται καὶ πιθανῶς νὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τῶν ἄλλων νομημάτων, ἅτινα ἀντιστρατεύονται κατὰ τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς εἶναι ὁ φιλοσοφικὸς λόγος, ὁ κανονίζων τὰ δικαιώματα τῆς ἐπικρατείας. Καὶ τέλος πάντων, Κύριοι, καὶ ἂν εὑρεθῇ τίς ποτε νὰ κατακρίνῃ τὸ πρᾶγμα, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς δι' ἡμᾶς εἶναι ἀδιάφορον, ὡς ἔθνος χθεσινὸν, ἠδυνάμεθα ἀφ' ἑτέρου νὰ θεωρήσωμεν καὶ εὐτυχίαν μας τὸ νὰ συνταχθῶμεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ τὴν Πρωσσίαν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Ῥωσσίαν, ἐν πολλοῖς μὲ τὴν Ἀγγλίαν, μὲ τὴν Πορτογαλλίαν, μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ μὲ τὰ λοιπὰ Γερμανικὰ κράτη τὰ ὁποῖα καθιέρωσαν καὶ διατηροῦσι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ δη-

μοσίου ἐπὶ τῶν μεταλλείων· ἀλλά, λέγω, καὶ ἂν ὑπῆρχέ τις κατάκρισις, ἠδυνάμεθα ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μεταλλείων ὑπὸ τὴν γῆν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦσι θυσίας μεγάλας, πολυταλάντους περιουσίας πρὸς ἔναρξιν καὶ πρόοδον τῆς μεταλλεύσεως, μὲ τὸν κίνδυνον ἕως 90 τοῖς $^0/_0$, νὰ θυσιασθῶσιν ἀνωφελῶς καὶ κόποι καὶ κεφάλαια. Καὶ μήπως, ὅταν λέγῃ ὁ νόμος ὅτι, ὅταν δύο μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν εὑρεθῇ ἀργυρίτης παρέχων πρόσοδον 80 τοῖς $^0/_0$ ἢ 300 $^0/_0$, δὲν ἔχεις, ἰδιοκτῆτα, τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃς πλέον τῶν 5 τοῖς $^0/_0$, τί εἶναι τὸ δικαίωμα αὐτὸ τῆς πολιτείας, εἰμὴ δικαίωμα ἐξαιρετικόν; Ἐξαιρετικὴ ὑπάρχει, Κύριοι, πάντοτε ἡ νομοθετία ἐπὶ τῶν μεταλλείων.

Μοὶ μένει, Κύριοι, ἓν ἄλλο ζήτημα· τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἁρμοδιότητος. Αὐτὸ οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ τὸ ἐννοήσω, διότι οὐδέποτε κανεὶς τὸ διετύπωσεν· εἶπον ἁπλῶς τὴν φράσιν ὅτι: «αὐτὸ εἶναι τῆς ἁρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων· πρέπει νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὰ δικαστήρια»· ἀλλὰ κανεὶς δὲν σᾶς εἶπε τί ἐννοεῖ καὶ περὶ τίνος θὰ δικάσωσι τὰ δικαστήρια. Θέλω πολεμήσει διὰ τοῦτο τὴν γνώμην των εὐθὺς ἀμέσως δι' ἑνὸς παραδείγματος, τὸ ὁποῖον θέλει τοὺς φέρει εἰς τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὴν πατρίδα μου, Κύριοι, ὑπάρχει μία ἁλική, καλουμένη *μαύρη ἀλυκή*, ἡ ὁποία ἀπό τινων ἐτῶν δὲν καλλιεργεῖται· ὑποθέσατε ὅτι ἅρπαξ τις ἐνήργησε πρὸ δεκαετίας ἢ δεκαπενταετίας πράξεις κατοχῆς· ὑποθέσατε, ὅτι καὶ συμβόλαια συνετάχθησαν περὶ κυριότητος. Ὁποῖον νομίζετε, Κύριοι, εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους, ὅταν ἴδῃ τὴν ἀλυκὴν ταύτην εἰς ἰδιωτικὰς χεῖρας; Θὰ τοὺς ἐνάξῃ εἰς τὰ δικαστήρια; Τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιθυμεῖ ὁ ἅρπαξ παρὰ νὰ τὸν ἐνάξητε εἰς τὰ δικαστήρια· διότι, ἐὰν διαρκέσῃ ἐπὶ δύο τρία ἔτη ἡ δίκη, αὐτὸς θὰ νέμηται τὴν ἀλυκήν. Φέρω ἕτερον παράδειγμα: Ἐάν πού τις συστήσῃ ἰχθυοτροφεῖον, ἐμπήξῃ τοὺς πασσάλους, κατασκευάσῃ τὰς καλαμωτάς, ἐγείρῃ τὰ παραπήγματα ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπαιτούμενα καὶ ἐγκατασταθῇ, τί νομίζετε, Κύριοι, ὅτι τὸ κράτος θέλει τὸν ἐνάξει εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν του; Ἡ ὕπαρξις τοῦ βασιλικοῦ νομήματος δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐξουσίας τῶν δικαστηρίων· τὰ δικαστήρια εἰς μίαν μόνην περίπτωσιν κρίνουσι περὶ τῶν βασιλικῶν νομημάτων, ὅταν πρόκηται νὰ ἐπιβάλωσι ποινὰς καὶ κρίνωσιν ὡς ποινικὰ δικαστήρια· τὰ βασιλικὰ νομήματα δὲν εἶναι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν δικαστηρίων· εἶναι τοῦ δημοσίου δικαίου.

Ἀλλά, Κύριοι, διατί συζητοῦσι σήμερον περὶ τοῦ νομήματος τούτου; διατί πρόκειται νὰ νομοθετήσωμεν; Πρόκειται νὰ νομοθετήσωμεν, διότι προηγουμένως δὲν ἐνομοθετήσαμεν;

Μᾶς ὑπεβλήθη ἓν νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον καταργεῖ ὑπάρχοντα νόμον. Δὲν ἐφέραμεν ἡμεῖς νόμον πρὸς ψήφισιν· δὲν ἐγεννήσαμεν ἡμεῖς τὴν ἀνάγ-

κην τοῦ κανονισμοῦ τοῦ πράγματος ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας· ἀλλὰ μᾶς εἰσάγεται νόμος, ὁ ὁποῖος καταργεῖ τὸν νόμον. Ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος εἰσήχθη περὶ φόρου τῶν ἐκβολάδων, καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος ἁπλῶς τῆς φορολογίας στηρίζεται, καὶ διακρίσεις μεταξὺ ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ἐκβολάδος προτείνει, καὶ περὶ τῆς ἰδιοκτησίας μάλιστα τῆς ἐθνικῆς οὐδεμίαν διάταξιν περιέχει. Μᾶς προσκαλεῖ λοιπὸν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ καταργήσωμεν νόμον ὑπάρχοντα, ἓν νόμισμα ἐθνικόν, καθιεροῦντες ἐν τῷ νόμῳ περὶ φορολογίας τῶν ἐκβολάδων τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως *ἐκβολάδων ἰδιωτικῶν*. Πῶς μᾶς γεννᾶτε λοιπῶν τὸ ζήτημα τῶν δικαστηρίων, ὅταν προτείνητε τοῦ νόμου τὴν κατάργησιν καὶ, ἀνθισταμένους, μᾶς προτείνητε τὰ δικαστήρια; Τίνα νόμον θὰ ἐφαρμόσωσι τὰ δικαστήρια, ὅταν τὸν νόμον ἐφ' οὗ στηρίζονται καταργήσητε; Καὶ δύο λέξεις μόνον ἐὰν εἴπωμεν διὰ τοῦ νόμου σήμερον, δύο λέξεις μόνον, *ὅτι ἐκβολάδες ὑπάρχουσιν ἰδιωτικαί*, δὲν ὑφίσταται πλέον ὁ νόμος, ὃν ἐπικαλούμεθα πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἐθνικοῦ νομήματος, ἀλλὰ κατηργήθη. Ἅμα εἴπητε, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκβολάδες ἀνήκουσαι εἰς ἰδιώτας δὲν ἔχει ὁ δικαστὴς νὰ ἐφαρμόσῃ κανένα νόμον, τὸν κατηργήσατε σεῖς.

Βλέπετε λοιπὸν ποῦ κεῖται τὸ ζήτημα; βλέπετε ποῖοι τὸ ἐπροκάλεσαν; βλέπετε ἑπομένως, ὅτι μόνον σεῖς οἱ βουλευταὶ δύνασθε νὰ τὸ ἀποφασίσητε; Ἐὰν ὅμως φρονῆτε ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον νόμημα, βεβαίως θέλετε φέρει τὴν ψῆφόν σας ἐναντίαν· ἐὰν φρονῆτε ὅτι νόμημα τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει βεβαίως θέλετε παραδεχθῆ τὴν ἀρχὴν τοῦ νομοσχεδίου, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκβολάδες τυχὸν ἐθνικαὶ καὶ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκβολάδες ἰδιωτικαί. Ἀλλ' ὅσοι παραδέχεσθε ὅτι ὑπάρχει σήμερον τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους, ὅπως ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὅπως καθιεροῦται εἰς τοὺς ῥητοὺς νόμους τοῦ 33 καὶ 34 καὶ τοῦ 36, καὶ ὅπως τὸ ἔχουσιν ὅλα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, τότε χρεωστεῖτε νὰ ἀποκρούσητε τὴν διάταξιν, διὰ τῆς ὁποίας καταργεῖται ὁ ὑπάρχων οὗτος νόμος· τοιούτου ὄντος τοῦ ζητήματος, σᾶς ἐρωτῶ, ἔχουσι χώραν τὰ δικαστήρια; Ὑποθέσατε, Κύριοι, ὅτι ὑπερισχύει ἡ γνώμη τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ἡ ἁρμοδιότης τῶν δικαστηρίων ἔχει χώραν ἐνταῦθα, τί ἤθελε γείνει; Ἠθέλαμεν ψηφίσει τὸ νομοσχέδιον τῆς Κυβερνήσεως (ἀδιαφοροῦντες ἂν ηὐξάναμεν τὸν φόρον), ἠθέλαμεν ψηφίσει τὸ νομοσχέδιον τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἠθέλαμεν εἰπεῖ: αἱ ἰδιωτικαὶ ἐκβολάδες φορολογοῦνται π. χ. πρὸς 50 %· τὸ νόμημα ἀπὸ τῆς ψήφου ταύτης εἶναι κατηργημένον· καὶ τίς τὸ κατήργησεν; Ὑμεῖς.

Βλέπετε συγχρόνως, Κύριοι, ὁποία εἶναι ἡ θέσις ἡμῶν. οἱ ὁποῖοι πρεσβεύομεν τὴν περὶ νομήματος ἀρχήν. Ἡμεῖς ἐρχόμεθα ὑπερασπισταὶ τοῦ νόμου, δὲν ἐρχόμεθα καινοτόμοι. Οἱ καινοτομοῦντες εἶναι οἱ ἔχοντες

τὴν ἐναντίαν γνώμην, σεβαστὴν μὲν διότι αἱ πεποιθήσεις εἶναι σεβασταί, ἀλλὰ καινοτομοῦντες εἶναι οἱ φέροντες τὴν πρότασιν. Τὸ ζήτημα περιπλέον Κύριοι, ἂν ἦναι νομοθετικῆς φύσεως ἢ δὲν εἶναι, τὸ ἔλυσαν οἱ προσκαλοῦντες, διότι εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ἔφεραν.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἐντελῶς τῆς δικαιοδοσίας *τῆς νομοθετικῆς* ἐξουσίας, καὶ ἂν δὲν ἦναι ταύτης, οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐξουσίας ζήτημα εἶναι. *(Ὁ ῥήτωρ κατέρχεται τοῦ βήματος καὶ πάλιν ἐπανέρχεται).*

Συγχωρήσατέ με, Κύριοι, διὰ μίαν στιγμὴν νὰ εἴπω ἐν τέλει ὀλίγας λέξεις περί τινος, ὅπερ δὲν προέταξα ἐν ἀρχῇ, διότι τὸ ἐθεώρησα ἀπείρως ὑποδεέστερον τοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησα νὰ συζητήσω, κάπως προσωπικόν.

Δύο ἐκ τῶν προαγορευσάντων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ὑπουργός, ἀπεφάνθησαν χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ζήτημα καὶ χωρὶς νὰ δίδηται ἀφορμή, ὅτι δὲν ἐξετελέσαμεν τὸ χρέος μας ὅταν ἤμεθα εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Κύριοι, δὲν ἐρχόμεθα νὰ καυχηθῶμεν δι' ὅ,τι ἐπράξαμεν' ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶς ἐπιρρίπτουσιν αὐτὴν τὴν μομφήν, χρεωστῶ νὰ εἴπω δύο λέξεις. Ἂν δὲν ἐπράξαμεν τίποτε, Κύριοι, ὅλαι αἱ πληροφορίαι, ἃς ἔχομεν σήμερον καὶ ἃς ἐθεωρήσαμεν ἐπαρκεῖς διὰ νὰ νομοθετήσωμεν, δὲν τὰς ὀφείλομεν εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης; Ἅμα ἤλθομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν μετὰ τρεῖς, ἢ τέσσαρας ἡμέρας, εὐθὺς ἀμέσως ἦσαν ἕτοιμοι καὶ αἱ διαταγαὶ καὶ αἱ ὁδηγίαι, πρὸς ποῖον σκοπόν; Νὰ πληροφορηθῶμεν ἐπισήμως τί εἶναι αὐταὶ αἱ ἐκβολάδες, ποῦ κεῖνται, ὁποῖα στοιχεῖα ἔχουσιν, ὁποίαν ἔκτασιν, ὁποῖον ὄγκον, καὶ τί περιέχουσι πολύτιμον' καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ νὰ ποιήσωμεν μίαν σύγκρισιν μεταξὺ τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος, ὃ ἡ ἑταιρία παρῆγε πρὶν ἢ ποιήσῃ χρῆσιν τῶν ἐκβολάδων, καὶ τοῦ προϊόντος μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χρήσεως ταύτης. Ἡ ἐπιτροπή, Κύριοι, τὴν ὁποίαν ἀπεστείλαμεν, πολὺ καλῶς ἐκλελεγμένη, λίαν ἐπιμελῶς ἐργασθεῖσα καὶ μὲ ζῆλον ἀξιέπαινον ἐπὶ 45 ἡμέρας ἐν τῇ Λαυριωτικῇ ἀδιαλείπτως, κατώρθωσε νὰ καταμετρήσῃ τοὺς ὄγκους καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο ἐπιτοπίως νὰ ἐκτελέσῃ' μετέπειτα δὲ μεταβᾶσα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπὶ δύο καὶ ἐπέκεινα μῆνας ἐνασχοληθεῖσα εἰς τὴν ἀνάλυσιν, ἐποιήσατο, Κύριοι, ὑπὲρ τὰς 500 ἀναλύσεις. Ἀλλὰ διατί δὲν ἠμποδίσαμεν τὴν ἑταιρίαν νὰ ἐκκαμινεύῃ τὰς ἐκβολάδας; Κύριοι, δὲν ὠφείλαμεν νὰ τὸ πράξωμεν. Ἡ ἑταιρία μετεχειρίζετο ἐκ τῶν ἐκβολάδων τὸ $^1/_{10}$· τὰ δὲ ἐννέα δέκατα ἐκ τῶν σκωριῶν' ἑπομένως ἐν διαστήματι δύο ἢ τριῶν μηνῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ἀπαιτηθῆ διὰ νὰ ἀποπερατώσῃ ἡ ἐπιτροπὴ τὰς ἐργασίας της καὶ νὰ πληροφορηθῇ ἐν συνειδήσει ἡ Κυβέρνησις περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἤτοι περὶ τῆς τοποθεσίας, τῆς ἐκτάσεως, τοῦ σχήματος, τῆς συστάσεως, τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ, τί ἤθελε καμινεύσει ἡ ἑταιρία; Μολαταῦτα τὴν ἐπετηροῦ-

μεν' ἐμετρήσαμεν τοὺς ὄγκους καὶ ἠξεύραμεν τί ἐξ αὐτῶν παρελάμβανεν.

Μὲ τὴν ἑταιρίαν, Κύριοι, ἤλθομεν εἰς ἔριδας· ἡ ἑταιρία προσέφυγε καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου δὲν ἔπρεπε νὰ προσφύγῃ· ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν ἀντετάξαμεν τὸν νόμον καὶ τὸ καθῆκόν μας καὶ μετεχειρίσθημεν τὴν ἑταιρίαν, πεισθέντες ὅτι ἔχει ἄδικον εἰς τὰ αἰτήματά της, ὅπως μετεχειριζόμεθα οἱονδήποτε φορολογούμενον. Τῇ ἐδώκαμεν μίαν προθεσμίαν ὀλιγοήμερον δηλ. τὴν προθεσμίαν, ἣν ὁ νόμος χορηγεῖ εἰς τὸν ὑπόχρεων νὰ πληρώσῃ εἴτε ὀλίγα, εἴτε πολλὰς ἑκατοντάδας χιλ. δραχμῶν, ἃς ἡ ἑταιρία ἐφιλονείκει, καὶ τὸ ἐπράξαμεν ὄχι διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ὀφειλῆς, ὅσον διὰ τὴν ἀρχὴν τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ καθιερώσῃ, Κύριοι. Ταῦτα εἰπὼν δὲν ἐννοῶ νὰ ἰσχυρισθῶ, οὔτε ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐφέρθη κάλλιον πάσης ἄλλης, οὔτε νὰ καυχηθῶ ὅτι κἄτι ἔπραξεν. Ἀπαντῶ μόνον εἰς μίαν αἰτίασιν, τὴν ὁποίαν ὤφειλον ν' ἀποδείξω ἄδικον.

XXXVIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΥΡΙΑΚΩΝ ΕΚΒΟΛΑΔΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

ΤΗΝ 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1871.

Κύριοι !

Πιστευω ὅτι εἶναι ἡ γνώμη ὁλοκλήρου τῆς Βουλῆς νὰ μὴ ἀκολουθήσωμεν εἰς τὸ προκείμενον νομοσχέδιον τὴν τακτικήν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπιτρέπει ὁ κανονισμός μας καὶ τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν ἐπὶ τῶν ἄλλων προτάσεων, δηλονότι νὰ παραλείψωμεν τὴν πρώτην συζήτησιν, νὰ παραλείψωμεν καὶ τὴν δευτέραν καὶ νὰ ἐπιφυλάξωμεν τὴν συζήτησιν τοῦ περὶ ἐκβολάδων νομοσχεδίου εἰς τὴν τρίτην. Φρονῶ ὅτι εἶναι ἡ γνώμη ὁλοκλήρου τῆς Βουλῆς ὅτι τὸ ἀντικείμενον, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, δὲν ἔχει καμμίαν σύγκρισιν πρὸς τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα συνήθως συζητοῦμεν· διότι, ὅσον καὶ ἂν θελήσητε νὰ τὰ θεωρήσητε σπουδαῖα καὶ μεγάλα, ἡ σύγκρισις τὰ ἀποδεικνύει ἀπείρως κατώτερα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ διαφορὰ τῆς τακτικῆς περὶ τὴν συζήτησιν τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου ὄχι μόνον εἶναι δικαίωμά μας ἀλλὰ πάντες ὡμολογήσατε ὅτι εἶναι καθῆκόν μας. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην δὲν πρέπει νὰ ἀνεχθῶμεν νὰ ψηφίσωμεν, ἔστω καὶ ἅπαξ, ἔστω καὶ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι μετέπειτα ἤθελον θεωρηθῆ ἄστοχοι, ἀνεπιτυχεῖς, πολέμιοι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον τὸ νομοσχέδιον τοῦτο περικλείει.

Προσκαλούμεθα, Κύριοι, εὐθὺς ἀμέσως νὰ φέρωμεν ψῆφον *ἐπὶ τῆς ἀρχῆς* τοῦ νομοσχεδίου. Ἀλλ' ὅμως πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ συνεννοηθῶμεν εἰς τί συνίσταται *ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ*. Ἡ ἀρχὴ τοῦ νομοσχεδίου φρονῶ ὅτι περικλείει τρεῖς γενικὰς ἰδέας. Εἶναι καλὸν τὰς ἰδέας ταύτας νὰ τὰς ψηφίσωμεν ἴσως τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, ἤ, ἂν δὲν τὰς ψηφίσωμεν ἰδίᾳ, νὰ ἔχωμεν αὐτὰς ὑπ' ὄψιν, ὅταν θὰ δώσωμεν γενικὴν ψῆφον *ἐπὶ τῆς ἀρχῆς*. Τοιουτοτρόπως θέλομεν δυνηθῆ νὰ ἐξασφαλίσωμεν προσηκόντως τὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς χεῖράς μας.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ νομοσχεδίου περικλείει κατὰ πρῶτον ταύτην τὴν ἰδέαν: αἱ ἐκβολάδες ἀνήκουσιν ἀνέκαθεν εἰς τὸ κράτος καὶ διὰ τοῦτο θέλουσι διατεθῆ διὰ νόμου, τὸν ὁποῖον πρόκειται ἡ Βουλὴ νὰ ψηφίσῃ; Δεύτερον ἀφοῦ πρὸ μικροῦ ἐψηφίσαμεν ἕνα νόμον ἀπαγορεύοντα τὴν χρῆσιν τῶν ἐκβολάδων, εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβωμεν μέτρα πρὸς εἰλικρινῆ καὶ ἀδολίευτον ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ἐκείνου; τρίτον πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ συντάξωμεν τὸν νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἐκβολάδες θέλουσι διατίθεσθαι;»

Ὅταν τις ῥίψῃ βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο νομοσχεδίων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐνώπιόν μας, ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον πρὸ αὐτοῦ παρουσίασαν τρεῖς συνάδελφοί μας, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι τῷόντι αἱ τρεῖς πρῶται ἰδέαι, περὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, εἶναι αὗται, τὰς ὁποίας σᾶς προανέφερα.

Μολονότι ἀνέγνωσα τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, δι' ἧς συνώδευσε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχεδίου, μολονότι ἤκουσα τὰ περὶ τῆς διορθώσεως τῶν σημερινῶν πρακτικῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα, διστάζω ἀκόμη νὰ πιστεύσω ὅτι ὑπάρχει διαφωνία τις ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα. Εἶμαι ὅμως συγκεχωρημένος ἂν καθιστῶ τὴν ἰδέαν ταύτην ζήτημα, διότι τὸ ἀντικείμενον εἶναι τόσῳ σπουδαῖον καὶ ἀφορᾷ τόσῳ μεγάλα συμφέροντα τῆς ἐπικρατείας, ὥστε πᾶσα, καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, πρέπει νὰ λείψῃ καὶ ἀπὸ τὰς ἰδέας μας καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους μας καὶ ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις μας, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀπὸ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ψηφίζομεν περὶ τῆς ἐκτάσεως, περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ δικαιώματος τοῦ κράτους.

Δὲν ἐπιθυμῶ μολοντοῦτο, Κύριοι, νὰ ἐπιχειρήσω τὴν συζήτησιν τοῦ ζητήματος τούτου αὐτὴν τὴν στιγμήν, διότι ἀποκρούω τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ἐκθέσω ὁπωσδήποτε εἰς συζήτησιν ἄκαιρον ἴσως καὶ περιττὴν τὸ Σῶμα, καὶ ὀφείλω νὰ περιμένω τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ δώσῃ τὰς δεούσας περὶ τούτου ἐξηγήσεις. Ἀπὸ τοῦδε ὅμως παρατηρῶ, ὅτι δύο διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου χρῄζουσι διασαφίσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἴδιον Ὑπουργεῖον ὀφείλει νὰ δώσῃ.

Ἐν ἄρθρῳ δευτέρῳ τοῦ νομοσχεδίου ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς : «*Αἱ ἐκβολάδες ἀνήκουσιν* εἰς τὸ κράτος, ἡ δὲ μετάλλευσις αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπεται, εἰμὴ κτλ.» Τί ἐννοεῖ τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ; Ἐννοεῖ ὅτι ὁ παρὼν νόμος πρώτην ἤδη φορὰν ἔρχεται ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ἐκβολάδας ὡς ἐθνικάς.

Ἀσχγινώσκω ἐν ἄρθρῳ 6 κεφαλαίῳ Β' :

Περὶ τῶν διὰ τὴν παραχώρησιν προαπαιτουμένων.

Ἅμα γείνῃ γνωστὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ὕπαρξις ἐκβολάδων εἰς οἱονδήποτε μέρος τῆς ἐπικρατείας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν διορίζει ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ μηχανικῶν, ὀρυκτολόγων, καὶ χημικῶν, ἡ ὁποία μεταβαίνουσα ἐπιτοπίως ἐνεργεῖ τὰς ἀπαιτουμένας καταμετρήσεις καὶ ἀναλύσεις, συντάσσει δὲ καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν Κυβέρνησιν :

α') Γενικὰ διαγράμματα ἐμφαίνοντα τὴν ἔκτασιν τῶν ἐκβολάδων καὶ τὰ ὅρια αὐτῶν, σχετιζόμενα πρὸς σταθερὰ φυσικὰ ἢ τεχνητὰ ἀναλλοίωτα σημεῖα. Ἐὰν ὁ ὄγκος τῶν εἴς τινα θέσιν εὑρισκομένων ἐκβολάδων ὑπερβαίνῃ τὸ ἓν ἑκατομμύριον τόνων, διαιρεῖ αὐτὴν διὰ σταθερῶν σημείων εἰς πλείονας μερίδας, εἰς τρόπον ὥστε οὐδεμία μερὶς νὰ περιέχῃ πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου τόνων.

β') Ἐγκαρσίους τομὰς δεικνυούσας τὸ πάχος τῶν ἐκβολάδων.

γ') Πίνακας τῶν γενομένων χημικῶν ἀναλύσεων.

δ') Ὑπόμνημα γεγραμμένον ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ καὶ διαλαμβάνον ἀκριβῶς τὸν δῆμον, χωρίον, τὴν θέσιν καὶ τὰ ὅρια τῆς γῆς, ἔνθα κεῖνται αἱ ἐκβολάδες, τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἔκτασιν, τὸν ὄγκον καὶ τὸ εἰδικὸν καὶ ὁλικὸν βάρος αὐτῶν, τὰ ἐξαγόμενα τῶν χημικῶν ἀναλύσεων, τὰ ἔξοδα τῆς ἐξορύξεως καὶ καμινεύσεως κατὰ τόνον, καὶ τὸν μέσον ὅρον τῆς ὡς ἔγγιστα καθαρᾶς προσόδου· καὶ

ε') Δείγματα εἰλημμένα ἐκ τῶν διαφόρων στρωμάτων καὶ θέσεων τῶν ἐκβολάδων.

Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων διατάξεων δίδει τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι κατὰ τὸ νομοσχέδιον αἱ ἐκβολάδες *πρώτην ἤδη φορὰν* διὰ τοῦ παρόντος νόμου πρόκειται νὰ κατασταθῶσιν ἐθνικαί. Τὴν δὲ ἰδέαν ταύτην πολὺ ὑποστηρίζει ἡ διάταξις ὅτι *ἅμα γείνῃ* γνωστὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ὕπαρξις ἐκβολάδων, τότε ἐπιχειροῦνται αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι· δηλονότι πρόκειται περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐὰν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν φρονῇ τὸ ἐναντίον, ἀφ' ὅ,τι ἐγὼ ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ νομοσχεδίου ὁδηγούμενος ἐνόμισα, πᾶσα συζήτησις εἶναι περιττή. Ἀλλ' ὁ νόμος ὁ ὁποῖος θὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ περιβόλου μας πρέπει νὰ εἶναι *σαφής*, τὴν δὲ σαφήνειαν ταύτην δὲν νομίζω νὰ ἔχῃ τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον.

Παραιτῶ λοιπὸν τὸ πρῶτον ζήτημα καὶ μεταβαίνω εἰς τὸ δεύτερον.

Τὸ δεύτερον εἶναι ὅτι, ἀφοῦ διὰ προηγουμένου νόμου πρὸ ἑνὸς μηνὸς ψηφισθέντος διετάξαμεν ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἐκβολάδων ἀπαγορεύεται, ἐννοεῖ ἡ Βουλὴ ἢ δὲν ἐννοεῖ νὰ ληφθῶσι μέτρα, τὰ ὁποῖα τὸν νόμον ἐκεῖνον νὰ περιβάλωσιν μὲ τὴν ἀπαιτουμένην κύρωσιν, ὅπως μὴ δυνηθῇ τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον ἢ καὶ ἡ ἀμέλεια τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν φύλαξιν τοῦ νόμου νὰ παραβιάσωσιν αὐτόν; Ἐννοεῖ ἡ Βουλὴ ὅτι πρέπει ν' ἀφήσῃ ἄνευ νομοθετικῆς ἐγγυήσεως τὸν νόμον περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως τῶν ἐκβολάδων, ἢ νομίζει ὅτι τοὐναντίον πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὅλα τὰ μέτρα, ὅπως ὁ νόμος ἐκεῖνος γείνῃ ἀλήθεια; Καὶ ἐπειδὴ ἐπιλαμβανόμεθα τοῦ καιονισμοῦ τῆς ἐν Λαύριῳ περιουσίας, δίκαιον εἶναι νομίζω νὰ φροντίσωμεν περὶ πάσης· καὶ ὅτι εἶναι δίκαιον, ἓν μόνον παράδειγμα σᾶς ἀναφέρω, ἵνα καταστήσω τὸ δίκαιον βέβαιον καὶ ἀναμφισβήτητον.

Γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι ἡ ἐκκαμινευομένη τὰς σκωρίας ἑταιρία δὲν εἶναι τακτικὴ εἰς τὰς πληρωμάς της, ὅσον ἀφορᾷ τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου· ἠναγκάσθη διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους τὴν πληρωμὴν καὶ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν δικαστικῶς.

Αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἀρκεῖ νὰ σᾶς πείσῃ ὅτι πρέπει νὰ λάβωμεν μέτρα ἀσφαλιστικὰ τῶν νομίμων δικαιωμάτων μας. Δὲν θέλω νὰ εἴπω τίποτε περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἐψηφίσθη πρὸ ἑνὸς μηνός, διότι ἀγνοῶ κατὰ πόσον, ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ νόμος ἐκεῖνος ἐγένετο ὑποχρεωτικός, οὐδεμία παραβίασις εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ δημοσίου λάθρα συνέβη· ἀλλὰ καὶ ἂν ἐστάθημεν τοσοῦτον εὐτυχεῖς, ὥστε οὐδεμίαν νὰ ὑποστῶμεν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου ζημίαν, πρέπει νὰ προβλέψωμεν οὐχ ἧττον περὶ τοῦ μέλλοντος· δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τῶν ἐκβολάδων, πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὁ παραβιάζων τὴν νομοθετικὴν ταύτην διάταξιν τιμωρεῖται αὐστηρῶς· πρέπει νὰ λάβωμεν καὶ ἕτερα μέτρα ἀσφαλιστικά, τὰ ὁποῖα θέλει ἀποφασίσει, εἶμαι βέβαιος, ἡ Βουλὴ μετὰ ὥριμον σκέψιν καὶ ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ψήφου ἡμῶν ἐξαρτῶνται. Λυποῦμαι δὲ διότι εἰς τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ὁ ἀξιότιμος κ. Σωτηρόπουλος παρουσίασε, δὲν ἀπαντῶ τὰς ἐγγυήσεις ταύτας καὶ δὲν εἶδον νὰ ἐνησχολήθῃ παντελῶς περὶ τὸ θέμα τοῦτο.

Μεταβαίνω εἰς τὸ τρίτον ζήτημα. Ἡ τρίτη ἀρχή, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν εἶναι, ἂν συμφέρῃ, ἂν ἤμεθα εἰς κατάστασιν ἀπὸ τοῦδε ν' ἀποφασίσωμεν τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων.

Ὡς πρὸς τοῦτο παρετήρησα μίαν σπουδαίαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ νομοσχεδίου καὶ τοῦ ὑπουργικοῦ. Τὸ δεύτερον διαθέτει ἀπὸ

τοῦδε τὴν ἐθνικὴν ταύτην περιουσίαν, τὸ νομοσχέδιον ὅμως τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῶν τριῶν συναδέλφων μας διατάττει προπαρασκευαστικάς τινας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι θέλουν θέσει εἰς κατάστασιν τὸ ἔθνος, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν νὰ γνωρίζῃ τί ἔχει, καὶ συγχρόνως οἱ κατέχοντες τὰ κεφάλαια τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ κόσμου τοῦ βιομηχανικοῦ νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ἐν Ἑλλάδι πρόκειται περὶ διαθέσεως μιᾶς μεγάλης βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως.

Θέλω φροντίσει, Κύριοι, ὅσον δύναμαι συντόμως, διότι θεωρῶ τὴν συζήτησιν ταύτην ὡς προεισαγωγικὴν, νὰ συντρέξω τὴν Βουλὴν εἰς τὴν μόρφωσιν μιᾶς γνώμης ὀρθῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἕτοιμος ὢν ν' ἀκολουθήσω τὴν γνώμην τῶν ἄλλων εἴτε ἀπὸ συναδέλφους αὕτη προέρχηται εἴτε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν αὐτὴν, ἥτις λαβοῦσα ἀφορμὴν καὶ ὠφεληθεῖσα ἐκ τῶν συζητήσεων, δύναται νὰ μορφώσῃ γνώμην ὀρθοτέραν· διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι, εὐτυχήσαντες νὰ εὑρεθῶμεν ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους εἰς τὴν ἔκτακτον ταύτην ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν συμφέροντα τόσον μεγάλα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διασωθέντα μετὰ τοσαύτας περιπετείας καὶ μετὰ τοσούτους αἰῶνας ἀφέθησαν εἰς ἡμᾶς νὰ τὰ κανονίσωμεν, αἰσθανόμεθα τὴν μεγάλην εὐθύνην τῆς ἐντολῆς καὶ δὲν θέλομεν ἐπηρεασθῇ ὑπ' οὐδεμιᾶς πλαγίας σκέψεως, ἥτις δύναται νὰ ἐπισκοτίσῃ τὸν νοῦν τοῦ ἀντιπροσώπου, ὅστις αείποτε πρέπει νὰ ἦναι εἰλικρινὴς, πρὸ πάντων δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ συνείδησιν πεφωτισμένην, ὅταν πρόκηται περὶ μεγάλων συμφερόντων τοῦ τόπου· ἤθελον θεωρήσει ὡς δυστυχίαν μεγίστην τῆς πατρίδος μας, ἂν προσκληθέντες ἡμεῖς κατὰ προτίμησιν τῶν παρελθουσῶν καὶ τῶν μελλουσῶν γενεῶν, νὰ μεριμνήσωμεν περὶ τῆς τύχης τοῦ τόπου, ἠθέλομεν ἐπηρεασθῇ ἀπὸ ποταπὰ αἰσθήματα καὶ φρονήματα, ἀπὸ πλαγίας σκέψεις καὶ εὐτελῆ συμφέροντα, καὶ παραβλέψει τὸ μέγα, καθῆκον, ὅπερ μᾶς ἐπεβλήθη. Δὲν εὑρίσκω, Κύριοι, κανὲν συμφέρον, ἀπολύτως κανὲν, ἂν ὑπερισχύσῃ ἰδέα τις ὑπ' ἐμοῦ προταθεῖσα ἢ ὑπό τινος φίλου μου, ἢ δὲν ὑπερισχύσῃ γνώμη τινὸς ὑπουργοῦ ἢ ἄλλου τινὸς, μεθ' οὗ δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἦμαι πολιτικῶς συνδεδεμένος. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται τὰ νομοσχέδια, πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ὅλην μας τὴν προσοχὴν, νὰ ἐξαντλήσωμεν ὅλην την δύναμιν τοῦ νοὸς καὶ ὁδηγὸν ἔχοντες τὸ συμφέρον τοῦ κράτους νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν πατρίδα νόμον ἀσφαλίζοντα καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν μεγάλων χρηματικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα διαθέτει ἓν κράτος· αὐτὸς πρέπει νὰ ἦναι, Κύριοι, ὁ μόνος σκοπὸς ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν.

Ἐὰν οὕτω πως σκεφθῶμεν, σᾶς ὁμολογῶ μίαν ἀλήθειαν, κατὰ τὴν πεποίθησίν μου, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῶσι σήμερον οἱ ὅροι, ὑπὸ

τοὺς ὁποίους δυνάμεθα ἐπωφελῶς καὶ μετ' ἀσφαλείας νὰ διαθέσωμεν τὸ προκείμενον συμφέρον τοῦ κράτους. Θέλω προσπαθήσει νὰ σᾶς ἀποδείξω, καὶ ζητῶ συγγνώμην ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἀντλήσω ἐκ τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον ἔφερε. Ἐγνώριζα, Κύριοι, διότι τὸ ἤκουον ἀκαταπαύστως λεγόμενον καὶ θετικῶς, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἔπαυσε ἀφ' ἧς ἀπεχώρησεν ἡ Βουλὴ νὰ σκέπτηται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντικειμένου, νὰ σκέπτηται καὶ μόνη καὶ μετ' ἄλλων ἐπιστημόνων καὶ εἰδημόνων, καὶ μολαταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον νὰ ἦναι δυνατὸν νὰ μᾶς ἀναπαύσῃ.

Τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς ἀρχῶν: «1) δημόσιος συναγωνισμὸς ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου· 2) τὰ κατὰ τόνον ἔξοδα τῆς μεταλλεύσεως καὶ καμινεύσεως δραχ. 350 σταθερῶς· 3) παραχώρησις τῶν ἐκβολάδων κατὰ μερίδας, ὧν οὐδεμία νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ 1,000, 000 τόνων».

Αὐτὰ εἶναι τὰ οὐσιωδέστερα τοῦ νομοσχεδίου τῆς Κυβερνήσεως περὶ διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων.

Ἔρχομαι νὰ ἐξετάσω τὰς οὐσιώδεις ταύτας βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως στηρίζεται.

Κατὰ τὸ νομοσχέδιον τὰ ἔξοδα τῆς καμινεύσεως τῶν ἐκβολάδων συνίστανται εἰς δραχ. 350 κατὰ τόνον. Ἀλλὰ περὶ τίνος νομοσχεδίου πρόκειται, Κύριοι; Πρόκειται περὶ διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων, ὁπουδήποτε τῆς ἐπικρατείας κεῖνται· ὁ νόμος εἶναι γενικός· καὶ λοιπὸν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου, ὁπουδήποτε τῆς ἐπικρατείας ἂν εὑρεθῶσιν ἐκβολάδες, εἰς Σκῦρον, εἰς Σέριφον, εἰς Εὔβοιαν, ἐκ χαλκοῦ, ἐκ σιδήρου, ἐκ μολύβδου, ἢ ἄλλου μετάλλου, οἱαδήποτε ἂν ἦναι ἡ ἀναλογία καὶ ἡ φύσις τῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι τὰς ἀποτελοῦσιν, 350 δραχ. χρειάζονται δι' ἔξοδα ἐκκαμινεύσεως αὐτῶν! Τὸ ἄτοπον εἶναι τόσον προφανές, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχῃ εἷς ὁ ὁποῖος ἤθελε συνταχθῇ ποτὲ μὲ τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν περιέχει τὸ νομοσχέδιον. Ἀλλ' οὐ μόνον αἱ ἐκβολάδες, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ὁπουδήποτε τῆς ἐπικρατείας καὶ αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἦναι καὶ σιδηροῦχοι καὶ μολυβδοῦχοι καὶ ἀργυροῦχοι καὶ χαλκοῦχοι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκβολάδες τοῦ Λαυρίου, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν παροῦσαν συζήτησιν καὶ τὸ προκείμενον νομοσχέδιον, οὐδ' αὐταὶ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν γενικὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον τὸ νομοσχέδιον πλάττει.

Δύο περιστάσεις ἐμποδίζουσιν· ἡ πρώτη εἶναι, ὅτι τὰ ἔξοδα *τοῦ ἐμπλουτισμοῦ* τῶν ἐκβολάδων ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ μετάλλου, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀναζητήσωμεν. Ἐὰν αἱ ἐκβολάδες ἔχωσι 2 % εἰς μόλυβδον ἀπαιτοῦσι πολὺ περισσότερα ἔξοδα παρ' ὅσα ἀπαιτοῦσιν αἱ ἐκβολάδες, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν εἰς μόλυβδον 10 ἢ 12 ἢ 15 %. Δὲν δύνασθε

ἑπομένως νὰ εἴπητε, 350 δραχμαὶ ἀπαιτοῦνται δι' ἔξοδα οὔτε αὐτῶν τῶν ἐν Λαυρίῳ ἐκβολάδων, αἱ ὁποῖαι περιέχουσιν ἀργυρίτην μόλυβδον, διότι ἀναλόγως τοῦ μολύβδου, τὸν ὁποῖον κέκτηνται αἱ ἐκβολάδες, θέλουσι γείνει καὶ αἱ δαπάναι τοῦ ἐμπλουτισμοῦ. Ἡ δὲ δευτέρα περίστασις εἶναι ὅτι αἱ δαπάναι τῆς ἐκκαμινεύσεως εἶναι ἀνάλογοι τῆς ἰδιότητος τῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουσι τὸ μέταλλον. Ἐὰν τὸ μέταλλον τοῦ μολύβδου καὶ ἀργύρου συνοδεύηται μὲ ὕλας εὐτήκτους ἢ δυστήκτους, τὰ ἔξοδα θὰ ἦναι ἀνάλογα· εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν ἀπαιτοῦνται ὀλιγώτερα, εἰς τὴν ἄλλην περισσότερα. Πῶς εἶναι δυνατὸν λοιπὸν, Κύριοι, νὰ θέσωμεν ἕνα ὅρον γενικὸν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, τὸν ὁποῖον προσκαλοῦμεν πρὸς συναγωνισμὸν καὶ ὁ ὁποῖος γινώσκει τὰ ζητήματα ταῦτα πολλῷ κρεῖττον ἡμῶν; Τί θὰ εἴπῃ περὶ ἡμῶν ὅταν ἴδῃ τὸ νομοσχέδιον ταῦτα διατάττον ὁπουδήποτε εὑρεθῶσιν ἐκβολάδες, οἱονδήποτε μέταλλον καὶ ἂν περιέχουσιν, εἰς οἱανδήποτε ποσότητα καὶ ἂν περιέχουσιν τὸν μόλυβδον, καὶ εἴτε συνοδεύονται μὲ ὕλας εὐτήκτους εἴτε μὲ δυστήκτους, ὁ αὐτὸς ὅρος τίθεται ὡς ὅρος δαπανῶν, δραχμαὶ 350 κατὰ τόνον; Ἅμα δὲ, Κύριοι, αὐτὴ ἡ δυσκολία ἀπαντᾶται, ἀναγνωρίζετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἐν καταστάσει ν' ἀποφασίσωμεν ἀπὸ τοῦδε περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων, διότι ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἐξόδων εἶναι μία τῶν κυριωτέρων βάσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ ὑποβληθὲν σύστημα περὶ διαθέσεως.

Μεταβαίνω εἰς τὴν δευτέραν ἀρχήν. Τὸ νομοσχέδιον στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ συναγωνισμὸς θέλει γείνει ἐπὶ τοῦ καθαροῦ κέρδους. Ἐν τούτοις Κύριοι, ἡ παρατήρησις, τὴν ὁποίαν ἔκαμα περὶ τοῦ τί γίνεται εἰς τὰ ἕτερα κράτη, δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ νομοσχεδίου. Δὲν ἤθελον δὲ ἐπικαλεσθῆ τὴν διαφορὰν ταύτην ἂν δὲν ὠφείλαμεν, νήπια ὄντες εἰς τὴν βιομηχανίαν, καὶ περὶ μεγάλων συμφερόντων τοῦ τόπου προκειμένου, νὰ λάβωμεν ὡς ὑπογραμμὸν τὰς διατάξεις τῶν νόμων τῶν ἄλλων κρατῶν, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἔχουσιν εἰς ὅλον τὸ φορολογικὸν αὐτῶν σύστημα, τὴν ἀρχὴν τοῦ *νὰ φορολογῶσι τὸ καθαρὸν*, μολαταῦτα *ἐπὶ τῶν μεταλλείων παρεδέχθησαν τὸ ἐναντίον*· αἰτία δὲ τούτου εἶναι, διότι ἡ πεῖρα εἰς αὐτὰ ἀπέδειξεν, ὅτι μεγαλείτερος κίνδυνος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ παρὰ νὰ θελήσῃ τὸ δημόσιον, τὸ νομικὸν αὐτὸ πρόσωπον, τὸ μὴ ἔχον σάρκα, ἀλλ' ἀντιπροσωπευόμενον ὑπ' ἄλλων, ν' ἀναζητήσῃ καὶ ν' ἀνεύρῃ τὴν καθαρὰν πρόσοδον τῶν εταιριῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι μύρια μέσα νὰ ἀποκρύψωσι τὸ καθαρὸν τοῦτο κέρδος. Τὸ σύστημα τοῦ φορολογεῖν τὴν ἀκαθάριστον πρόσοδον ὑπῆρχεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Τὸ αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον Γαλλικὸν δίκαιον πρὸ τοῦ νόμου τοῦ 1810. Οὕτω

γίνεται ἡ φορολογία ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Πορτογαλλίᾳ, ἐν Σαρδηνίᾳ.

Εἴμεθα νήπιοι εἰς τὴν βιομηχανίαν· πρώτην φορὰν παρουσιάζεται ἀφορμὴ ν' ἀσχοληθῶμεν μετ' ἐπιμονῆς εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ πάντες δυνάμεθα νὰ πλανηθῶμεν· ὁ ὀλίγος χρόνος, ὃν ἔχομεν ἵνα σχεδιάσωμεν καὶ συζητήσωμεν, δὲν ἀρκεῖ νὰ μορφώσῃ τὰς ἰδέας μας εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε μὲ ἀναπεπτυμένην συνείδησιν νὰ εἴπωμεν, ἐξησφαλίσθημεν.

Παρατηρῶ προσέτι ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἐξακριβώσεως τῆς καθαρᾶς προσόδου, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ ὑπουργικὸν νομοσχέδιον, οὐδόλως εἶναι ἀσφαλές. Τί διατάττει τὸ νομοσχέδιον τοῦτο; «θέλει ἀποκόπτεται ἓν τεμάχιον μολύβδου ἐξ ἑκάστης χελώνης, καὶ τὰ τεμάχια τὰ οὕτω πῶς συλλεγόμενα εἰς τὸ διάστημα μιᾶς τριμηνίας, θέλουσιν ὑποστῇ διαφόρους ἀναλύσεις, ἐξ ὧν θὰ ἐξάγεται ὁ μέσος ὅρος τοῦ εἰς τὰς ἐκβολάδας περιεχομένου ἀργύρου· μετὰ δὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἕπεται τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου.» Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ σταματήσητε ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ νὰ σκεφθῆτε αὐτὸ τὸ σύστημα τοῦ νομοσχεδίου καὶ θέλετε ἀπορήσει.

Τὸ ὑπουργικὸν νομοσχέδιον φρονεῖ ὅτι ὑπάρχει μία ἐγγύησις ἐκ τῆς ἀποκοπῆς μολύβδου ἐξ ἑκάστης χελώνης. Ἀλλὰ Κύριοι, ἃς ἔλθωμεν εἰς τὰ πράγματα. Ἑκάστη κάμινος παράγει τὸ ἡμερονύκτιον 40—50 χελώνας. Μία μόνον εταιρία, ἡ ὑφισταμένη ἤδη ἐν Λαυρίῳ καὶ ἐκκαμινεύουσα τὰς σκωρίας, ἔχει 18 κλιβάνους εἰς ἐνέργειαν, ἐγὼ παραδέχομαι 12 μόνον 12 φοῦρνοι τὸ ἡμερονύκτιον ἐξάγουσι 500 χελώνας, καὶ τοῦτο ἐὰν μόνον μία εταιρία ὑπάρχῃ. Ποῦ θὰ προφθάσῃ, Κύριοι, καὶ πῶς δύναται νὰ γείνῃ ἐπιτήρησις παρ' ἑνὸς ἢ καὶ δύο ἢ καὶ τριῶν ἐφόρων, ἐνῷ τὸ νομοσχέδιον δημιουργεῖ μόνον ἕνα ἔφορον;

Ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ δευτέρα εταιρία θὰ ἔλθῃ καὶ τρίτη καὶ τετάρτη, καὶ ὅτι αὗται θὰ ἔχωσι τὰς καμίνους των διεσπαρμένας εἰς διαφόρους θέσεις, τίνι τρόπῳ θέλετε ἔχει τὴν ἀσφάλειαν ταύτην; Ἐὰν δὲ ὅλη ἡ ἀσφάλειά σας εἰς τοῦτο συνίσταται, ὅτι δι' ἐμπεπιστευμένου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐννοεῖτε καλῶς νὰ πληρώσητε, θέλετε κατορθώσει νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ οὐδεμία χελώνη, διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ εὕρητε ἕνα μέσον ὅρον, εἴπατέ μοι αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν τὴν ἔχετε πλέον μετὰ τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν σᾶς ἔκαμα;

Αἱ δὲ ἀναλύσεις, Κύριοι, τί μᾶς παρουσιάζουσιν; Ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸν μόλυβδον ὑπῆρξαν ἐπιτυχεῖς· ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ μολύβδου, πρόκειται περὶ τοῦ ἀργύρου. Αἱ ἀναλύσεις ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον ὑπῆρξαν πάντοτε ἀτυχεῖς, καὶ ἔχομεν τὰς ἀποδείξεις, περὶ τῶν ὁποίων θέλω σᾶς ὁμιλήσει ἀμέσως.

Μεταβαίνω εἰς τὴν τρίτην βάσιν τοῦ νομοσχεδίου, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ

ἀρχὴ περὶ διαθέσεως. Ἡ διάθεσις θέλει γείνει κατὰ τὸ ὑπουργικὸν νομοσχέδιον κατὰ τμήματα ἐκβολάδων, ἕκαστον δὲ τμῆμα θέλει συνίστασθαι *κατ' ἀνώτατον ὅρον* εἰς ἓν ἑκατομμύριον τόνων. Ὁπόσα, Κύριοι, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ἐναντίον τοῦ ὅρου τούτου, ὁ ὁποῖος δὲν ἠξεύρω διατί εἰσήχθη, ἐνῶ, προκειμένου περὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων, δὲν ἔχει παντάπασι τὸν τόπον του. Ὅταν κατακερματίζητε τὰς ἐκβολάδας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα θέλει εἶσθαι ν' ἀπομακρύνητε τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις καὶ τὰς μεγάλας ἑταιρίας. Ἀλλ' εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τόπου, εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὸ συμφέρον, τὸ ὁποῖον κανονίζομεν σήμερον, ἐὰν θὰ προσέλθωσιν ἢ ἐὰν θὰ ἀπομακρυνθῶσιν αἱ μεγάλαι ἑταιρίαι; Τὸ πλεονέκτημα τῶν μεγάλων ἑταιριῶν εἶναι τοῦτο, ὅτι προσφέρονται μὲ κέρδη μικρότερα, διότι ἡ διάρκεια τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἡ κατὰ ποσὸν ἔκτασίς της ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας τῶν μεγάλων ἑταιριῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ προσφορὰ αὐτῶν εἶναι ἀνωτέρα. Αὐτὸ συμβαίνει, Κύριοι, εἰς τὸν τόκον. Ἐάν τις κεφαλαιοῦχος, ἐάν τις τραπεζίτης πρόκηται νὰ δανείσῃ 300 ἢ 400 χιλιάδας δραχμῶν, βεβαίως δὲν θὰ τὰς δανείσῃ μὲ τὸν μέγαν τόκον, μὲ τὸν ὁποῖον δανείζονται αἱ χίλιαι καὶ αἱ δύω χιλιάδες δραχμαί. Παρατηρήσατε τὸ αὐτὸ εἰς εὐρύτερον κύκλον. Οἱ μεγάλοι τραπεζικοί οἶκοι, οἱ ὁποῖοι δανείζουσι τὰς κυβερνήσεις 200 ἢ 300 ἑκατομμύρια, δανείζουσιν ἐπὶ τόκῳ εὐτελεῖ, ἐπὶ κέρδει δηλαδὴ εὐτελεῖ, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ ἐκ τῆς διαρκείας κερδίζοντες ἐν ὅλῳ πολλά, ἀρκοῦνται εἰς ποσοστὸν μικρότερον, παρ' ὅ,τι οἱ μικροί, οἱ κάτοχοι μικρῶν κεφαλαίων. Περιπλέον αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις κατορθόνουσι νὰ ἔχωσι *τὴν ἐργασίαν* πολὺ *εὐθηνοτέραν*, ἀφ' ὅ,τι τὴν ἔχουσιν αἱ μικραί. Ἡ μικρὰ ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ κατασκευάσῃ σιδηροδρόμους καὶ ἀναγκάζεται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ζώων καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐργατῶν νὰ ἐκτελῇ τὴν μετακόμισιν, δὲν ἐργάζεται οἰκονομικῶς, ἐργάζεται μετὰ δαπάνης ἁδρᾶς. Ὁ ἀτμός, ὁ σιδηρόδρομος, ἡ μηχανὴ ἐν γένει ἀντικαθιστῶσι τὴν ἐργασίαν, καὶ τὴν καθιστῶσιν ἐπωφελῆ, ὡς παρετηρήθη καὶ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἐκκαμινεύσεως τῶν σκωριῶν, ὅπου τὴν σήμερον, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, 1 1/2 δραχμὴ ἀπαιτεῖται κατὰ τόνον πρὸς μεταφοράν, διότι ὑπάρχει σιδηρόδρομος, ἐνῶ πρὶν ὑπάρξῃ ὁ σιδηρόδρομος ἐπληρόνοντο δι' ἕνα τόνον 5 καὶ 6.

Ἀλλά, Κύριοι, τὸ σπουδαιότερον πάντων, τὸ ὁποῖον καταπολεμεῖ τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ ὑπουργικοῦ νομοσχεδίου περὶ κατακερματισμοῦ τῶν ἐκβολάδων κατὰ μικρὰ τμήματα, εἶναι ὅτι αἱ ἐκβολάδες, ὡς παρετηρήσατε, δὲν περιέχουσι τὸ αὐτὸ ποσὸν μολύβδου καὶ ἀργύρου πανταχοῦ. Ὑπάρχουσι ἐκβολάδες αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν 11 % μόλυβδον καὶ ὑπάρχουσιν ἐκ-

βολάδες, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν 2 μόνον τοῖς 100. Ἐὰν ἀποχωρίσητε τὰς μὲν ἀπὸ τὰς δὲ, καθὼς θὰ συμβῇ ὅταν κατακερματίσητε τὰς ἐκβολάδας καὶ ὡς ἀνώτατον ὅρον παραχωρήσεως θέσητε τὸ ἓν ἑκατομμύριον τῶν τόνων, τί θὰ συμβῇ; Θὰ συμβῇ ἴσως ἴσως κανεὶς νὰ μὴ θέλῃ νὰ πλειοδοτήσῃ εἰς τὰς ἐκβολάδας, αἱ ὁποῖαι περιέχουσι τὸ μικρὸν ποσοστόν· καὶ δὲν εἶναι αἱ ἐκβολάδες αἱ περιέχουσαι τὸ μικρὸν ποσοστὸν αἱ ὀλιγώτεραι, ἀλλ' εἶναι αἱ πλειότεραι. Οἱ λογαριασμοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἣν διωρίσαμεν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1870 καὶ τοὺς ὁποίους ἔχομεν καὶ ἀναγινώσκομεν, στηρίζονται ἐπὶ *τοῦ μέσου ὅρου*, καὶ τοῦτο οἱ συντάκται τοῦ νομοσχεδίου δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονήσωσι. Πῶς δύνασθε ἤδη νὰ ἐκθέσητε εἰς δημοπρασίαν τεμάχια, ἐνῷ γνωρίζετε τὴν μεγάλην εἰς μέταλλον ἀνομοιότητα, ἡ δ' ἔκθεσίς σας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μέσου ὅρου; Καὶ ὅταν ἀποσύρητε καὶ ταύτην τὴν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας θεμελιοῦται τὸ σύστημα τοῦ ὑπουργικοῦ νομοσχεδίου περὶ διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων, εἴπατέ μοι τί ἔχετε; Εἴπατέ μοι ποῦ ἔχετε σύστημα; Εἴπατέ μοι ἐὰν δύνασθε νὰ ἀναπαυθῆτε ἐπ' αὐτοῦ; Εἴπατέ μοι ἐὰν ἠμπορῆτε νὰ ἰσχυρισθῆτε ὅτι διεθέσατε, καὶ διεθέσατε ὅπως ὠφείλατε νὰ διαθέσητε τὰ ξένα, δηλαδὴ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ κράτος!

Μεταβαίνω εἰς τέταρτον ζήτημα. Μία ἔλλειψις, Κύριοι, τὴν ὁποίαν παρετήρησα, μὲ ἀνησυχεῖ τοσοῦτον ὥστε καὶ ἂν μόνη αὐτὴ ὑπῆρχεν, ἤθελον κηρυχθῆ κατὰ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως. Ἡ ἔλλειψις εἶναι, ὅτι *οὐδεὶς τίθεται κατώτατος ὅρος εἰς τὸν πλειστηριασμόν*. Καὶ εἰ μὲν οὐδεμία ἤθελεν ὑπάρξει μέχρι σήμερον πρότασις πρὸς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς καμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων, ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω τὴν σιωπὴν τοῦ νομοσχεδίου ὡς σύστημα, ἀλλ' ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι περὶ ἐκβολάδων ἐγένετο ἤδη μία πρότασις, γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μεταλλευτικὴ ἑταιρία ἔκαμε πρότασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναδέχεται νὰ μεταλλευθῇ τὸ 1]3 ὅλων τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρίου, καὶ ἐὰν ὑπὸ τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους αὕτη προτείνει, δὲν ἤθελον εὑρεθῇ ἄλλαι ἑταιρίαι ν' ἀναδεχθῶσι τὴν ἐκκαμίνευσιν τῶν ἑτέρων δύο τρίτων, ἀναδέχεται καὶ τὰ ἕτερα 2]3 καὶ προσφέρει μίαν προσφορὰν, προσφέρει 50 τοῖς 0]0 ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου. Εἶναι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάφορον, ὥστε νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς κατασκευάζοντας τὸ νομοσχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ γείνει ἡ διάθεσις αὐτῶν διὰ πλειστηριασμοῦ, ἀφοῦ τὴν στιγμὴν καὶ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἔχομεν ἤδη πρότασιν παρὰ ἑταιρίας σπουδαίας, ἥτις δύναται νὰ καταστάθῃ καὶ πολὺ σπουδαιοτέρα ἀκόμη, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν παροῦσαν ἐπιχείρησιν, πῶς εἴμεθα, λέγω, δικαιολογημένοι παραλείποντες νὰ θέσωμεν ἕνα κατώτατον ὅρον προσφορᾶς; Σημειώσατε δὲ, Κύριοι, ὅτι

ἐντὸς τῶν 350 δραχμῶν, τὰς ὁποίας τὸ ὑπουργικὸν νομοσχέδιον ὁρίζει κατὰ τόνον εἰς δαπάνας μεταλλεύσεως καὶ χωνεύσεως περιλαμβάνεται καὶ τὸ χρεωλύσιον μετὰ τοῦ τόκου τῶν κεφαλαίων τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως. Κάμνω δὲ τὴν παρατήρησιν ταύτην, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ τις ὅτι ὑπάρχει μία διαφορὰ μεταξὺ τῆς προτάσεως τῆς ἑλληνικῆς μεταλλευτικῆς ἑταιρίας καὶ τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον διαλαμβάνει τὸ προκείμενον νομοσχέδιον, καὶ ἵνα μὴ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἠμπόδισε τὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν προσφορὰν τῆς μεταλλευτικῆς ἑταιρίας. Νομοσχέδιον καὶ ἑταιρία ἀκολουθεῖ τὸ αὐτὸ σύστημα· Κυβέρνησις καὶ ἑταιρία προτείνουσιν, ὅπως ἡ καθαρὰ πρόσοδος ὁρίζηται μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τόκου καὶ τοῦ χρεωλυσίου τῶν ἐξόδων τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως. Καὶ ἐν τούτοις ἡ τῆς ἑταιρίας πρότασις δὲν ἐχρησίμευσεν ὡς πρώτη προσφορά.

Μεταβαίνω, Κύριοι, εἰς ἑτέραν παρατήρησιν. Ἐπίσης καὶ ἐδῶ παρετήρησα μίαν ἔλλειψιν, τῆς ὁποίας ἡ διόρθωσις ἀφεύκτως ἀπαιτεῖται, διότι ἄνευ τῆς διορθώσεως ταύτης οὐδὲν ἐπράξαμεν, ἐὰν ἀποφασίσητε νὰ συντάξωμεν νόμον περὶ διαθέσεως.

Δὲν ἐννοῶ βεβαίως τὸ ὑπουργικὸν νομοσχέδιον νὰ ἀποκλείσῃ κανένα νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν πλειστηριασμόν, ἐὰν παρουσιάζῃ τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας τὸ νομοσχέδιον ἀπαιτεῖ· ἑπομένως θὰ παρουσιασθῶσι καὶ ἑταιρίαι, αἱ ὁποῖαι καμινεύουσι τὰς σκωρίας ἢ μεταλλεύονται μεταλλεῖα. Τί θὰ γείνῃ εἰς τοιαύτην περίστασιν περὶ τῶν ἑταιριῶν, αἱ ὁποῖαι ἤθελον συγκαμινεύει σκωρίας ἢ μεταλλίτιδα μετὰ τῶν ἐκβολάδων; Θὰ ὑποχρεωθῶσιν αἱ τοιαῦται ἑταιρίαι νὰ ἔχωσι χωριστὰς καμίνους; Ἐὰν δὲν θὰ ὑποχρεωθῶσιν εἰς τοῦτο, τίνι τρόπῳ θὰ γείνῃ ἡ διάκρισις; Θέλει παραδίδεσθαι εἰς τὰς ἑταιρίας ταύτας τὸ ποσὸν τῶν ἐκβολάδων τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ τεθῶσιν εἰς τὴν κάμινον, καὶ θὰ κρατηθῇ λογαριασμὸς περὶ τούτου; θέλει ἐξευρεθῇ τρόπος διακρίσεως, ὅταν καμινεύωνται σκωρίαι καὶ ἐκβολάδες συγχρόνως, καὶ ὁποία θέλει εἶσθαι ἡ ἀναλογία μετέπειτα τῆς ἐξακριβώσεως τῆς καθαρᾶς προσόδου καὶ τῆς πληρωμῆς τοῦ δημοσίου;

Τὸ νομοσχέδιον τὸ ἔχομεν μόλις πρὸ 24 ὡρῶν. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἦτο εὔκολον νὰ τὸ σπουδάσωμεν μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξηκριβώσαμεν τὰ εἰδικὰ αὐτὰ ζητήματα, ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ βραχύτης τοῦ χρόνου μὲ ἀνησυχεῖ, διότι εἰς ἐλάχιστον χρόνον τοσαῦται εὑρέθησαν ἐλλείψεις.

Καὶ δὲν βλέπω, Κύριοι, τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν, ἂν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λελυμένον σήμερον τὸ ὅτι αἱ ἐκβολάδες ἀνῆκον πάντοτε εἰς τὸ ἔθνος, δὲν ἐννοῶ διατί νὰ καταστρέψωμεν μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα τὸ ἔργον δι' ἑνὸς νόμου περὶ διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς ταύτης περιουσίας, ὁ ὁποῖος

καμμίαν δὲν παρέχει ἐγγύησιν, περιορίζει τὸν συναγωνισμὸν, καθιστᾷ ἐπισφαλῆ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος, ἀπομακρύνει τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους διὰ τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἐλαχίστου ὅρου κατὰ τὰς δημοπρασίας, ἀπαιτεῖ ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην εἰς πλείστους ὑπαλλήλους, προκειμένου περὶ μεγάλων χρηματικῶν συμφερόντων, καὶ στηρίζεται εἰς πολύπλοκον ἐπισφαλὲς σύστημα, ἵνα παραλείψω τὰ λοιπὰ, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ εἶμαι προθυμότατος νὰ μὴ χάσωμεν οὔτε μιᾶς ἡμέρας καιρὸν, ν' ἀποφασίσωμεν ἀπὸ τοῦδε τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως· ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀπληστία τοῦ νὰ σπεύσωμεν μίαν ὥραν ταχύτερον νὰ μεταλλευθῶμεν τὸ Λαύριον, αὐτὴ ἡ ἀπληστία εἶναι ἀσυγχώρητος, ἐνῶ περὶ τοῦ ἔργου μας δὲν ἔχομεν πεποίθησιν, ἐνῶ τὸ ἔργον μας δὲν εἶναι ἀσφαλές.

Θέλω ἐπιμείνει, Κύριοι, πάντοτε κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας εἰς τὸ νὰ ὀργανίσωμεν τὰ τοῦ Λαυρίου λίαν ἀσφαλῶς· διότι ἀμέσως θέλω σᾶς πείσει εἰς πόσην ἄγνοιαν εὑρισκόμεθα τοῦ τί *ἔχομεν*, τοῦ τί *εἴχομεν*, τοῦ τί *ἐνομοθετήσαμεν*, καὶ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ μείνῃ ὁ ἐλάχιστος δισταγμὸς εἰς κανένα, ὅτι τὰ γενόμενα πρέπει νὰ μᾶς καταστήσωσιν ἤδη λίαν προσεκτικούς.

Πρό τινος καιροῦ ἐγένετο, ὡς γνωρίζετε, παγκόσμιος ἔκθεσις ἐν Παρισίοις. Εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκείνην ἔκθεσιν ἦλθον καὶ συνηγωνίσθησαν ὅλα τὰ ἔργα τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κατέλαβε θέσιν τινὰ καὶ τὸ Λαύριον. Περὶ ὅλων τῶν ἔργων τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας κτλ. ἐγένοντο ἐκθέσεις, διότι ὁ σκοπὸς τῶν παγκοσμίων ἐκθέσεων εἶναι νὰ προαγάγῃ τὰς τέχνας διδάσκων τὰς προόδους αὐτῶν καὶ ἐνισχύων καὶ διευθύνων τὸν συναγωνισμόν. Ἐγένετο ἔκθεσις καὶ περὶ τοῦ Λαυρίου, εἰς τὴν ὁποίαν συνέτρεξαν δύο διακεκριμένοι ἄνδρες, ἀμφότεροι ἀκαδημαϊκοὶ, ὁ κύριος **Daubrée** καὶ ὁ κύριος **Michel Chevalier**. Ἐκ τῆς Ἐκθέσεως ταύτης θέλομεν μάθει ὅ,τι ἀγνοοῦμεν· καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ πολύτιμον, νὰ μάθωμεν ὅ,τι ἀγνοοῦμεν περὶ ζητήματος ἔχοντος τοσαύτην δι' ἡμᾶς ἀξίαν, ἀλλ' ὅ,τι μάθωμεν θὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ τοὺς πλέον εἰλικρινεῖς διδασκάλους, θὰ τὸ μάθωμεν οὐ μόνον ἀπὸ διακεκριμένους ἐπιστήμονας, ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιστήμονας οὐδόλως ἐνδιαφερομένους οὔτε ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε καθ' ἡμῶν, οὔτε ὑπὲρ τῆς ἑταιρίας, οὔτε κατὰ τῆς ἑταιρίας.

«Αἱ σκωρίαι, λέγει ἡ ἔκθεσις τῶν κυρίων **Daubrée** καὶ **Michel Chevalier**, αἱ σκωρίαι, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι παρήγαγον ἐκ τῶν μεταλλουργικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν εἰσὶν ἐνίοτε λίαν ἐνδεεῖς μετάλλου, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἐπιτηδιότητά των. Τοιουτοτρόπως σκωρίαι τινὲς χαλκοῦ δὲν περιέχουσι πλέον τῶν 15 τοῖς 100 μετάλλου. Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ὑπῆρξε

πάντοτε ἐξίσου ἐπιτηδεία· εἰς διαφόρους τόπους ἐμεταλλεύθησαν ἤδη ὡς *μέταλλα*, ἰδίως ἐν Ἰσπανίᾳ παρὰ τὴν Καρθαγένην καὶ ἐν Σαρδηνίᾳ, σκωρίας περιεχούσας μόλυβδον καὶ ἄργυρον».

«Αἱ ἀρχαῖαι αὗται σκωρίαι *πολὺ σπανίως* ἀπηντήθησαν μετὰ τοσαύτης ἀφθονίας ὅσον ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὸ τμῆμα τῆς Ἀττικῆς τὸ καλούμενον *Λαύριον*. Αἱ σκωρίαι αὗται σχηματίζουσι μεγάλους σωροὺς εἰς πολυάριθμα σημεῖα κειμένους· τὸ δὲ σύνολον τῶν ὄγκων τούτων δὲν ὑπολογίζεται *εἰς ὀλιγώτερον τῶν* 3 *ἑκατομμυρίων τόνων*. Τὸ περιεχόμενον τῶν σκωριῶν τούτων εἰς μόλυβδον συνίσταται εἰς 5 μέχρι 18 τοῖς 100, κατὰ μέσον ὅρον δὲ εἰς 10 τοῖς 100. Ὁ μόλυβδος οὗτος περιέχει *ἄργυρον σχεδὸν σταθερῶς* 3 *ἕως* 4 *χιλιοστὰ* τοῦ βάρους αὐτοῦ».

«Παρεκτὸς τούτου εὗρον ἐντὸς τῶν ἐκβολάδων πλέον τῶν 500,000 τόνων ἀργυρούχου Γαλένης, ἥτις εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ὡς πολὺ πτωχή».

«Μία Γαλλικὴ ἑταιρία ἥτις συνεστήθη πρὸς μετάλλευσιν *τῆς τεραστίας ταύτης τῶν σκωριῶν συσσωρεύσεως* συνίστησιν εὐρύχωρον ἐργοστάσιον, ἔνθα σκοπεῖ νὰ κατεργάζηται κατ' ἔτος 100,000 τόνους σκωριῶν».

Ἐπιχειρῶ ἤδη τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκθέσεως ταύτης. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τὸ ποσὸν τῶν σκωριῶν εἶναι *τρία ἑκατομμύρια τόνων*. Σᾶς κάμνω δὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι αἱ πληροφορίαι, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὴν διευθύνουσαν τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν ἐπιτροπήν, ἐδόθησαν διὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς βιομηχάνους νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῶν βιβλίων των τὰς πληροφορίας τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην ἡ ἐπὶ τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως ἐπιτροπή· διὰ τοῦτο ὠνόμασα αὐτὴν λίαν εἰλικρινῆ, διότι πηγὴν καὶ καταγωγὴν δὲν ἔχει οὔτε τὰς πολιτικὰς ἡμῶν διαφοράς, οὔτε τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν σχέσεις, συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, οὔτε πηγὴν κἂν ἑλληνικήν, ἀλλὰ πηγὴν γαλλικήν, πηγὴν ἐπίσημον. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν λοιπὸν ταύτην τὸ ποσὸν τῶν σκωριῶν δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τῶν 3,000,000 τόνων. Ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἐν αὐταῖς περιεχομένου μολύβδου εἶναι 10 τοῖς 0]0, ὁ δὲ ἄργυρος ὁ περιεχόμενος ἐν μολύβδῳ à peu pres constamment (σχεδὸν σταθερῶς) εἶναι τρία ἕως τέσσαρα τοῖς χιλίοις.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπὶ τοῦ μολύβδου 4 τοῖς 1000;

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἐπὶ τοῦ μολύβδου. Οἱ λογαριασμοὶ εἶναι ἀκριβεῖς δὲν ἔχομεν κανὲν λάθος. Ἰδού, Κύριοι, τὸ ἐξαγόμενον αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς δίδουσιν ἐπισήμως ἐκ Γαλλίας: 3,000,000 τόνων σκωριῶν περιεχουσῶν 10 τοῖς 0]0 μολύβδου κατὰ μέσον ὅρον, ἀφαιρουμένων δὲ 2 τοῖς 0]0 ὡς ἀπώλειαν κατὰ τὴν ἐκαμμίνευσιν, παρέχουσιν 290,000 τόνων μολύβδου· πρὸς δραχ. 500 ὁ τόνος, ἡ ἀξία αὐτῶν ἀναβαίνει εἰς 145,000,000 δραχμῶν. Ἄργυρος 3—4, ἤτοι μέσος ὅρος 3 1]2, παράγει 1000 τόνους ἀργύρου ἐπὶ δραχ. 200,000 ὁ τόνος δρ. 200,000,

000. Ἀκαθάριστος λοιπὸν πρόσοδος κατὰ τὴν ἔκθεσιν τὴν παγκόσμιον τῆς Γαλλίας ἐκ μολύβδου καὶ ἀργύρου δραχ. 345,000,000. Ἀφαιρῶ ἔξοδα κατὰ τόνον δραχ. 250 συμφώνως μὲ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1865 καὶ τοῦ 1867 καὶ τὴν βάσιν τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν εἰς τὸν περὶ φορολογίας τῶν σκωριῶν νόμον τοῦ 1867 δραχ. 72,500,000. Ἑπομένως καθαρὸν ἔσοδον, καθαρὰ πρόσοδος τῆς καμινεύσεως ὅλων τῶν σκωριῶν δραχμὰς 272,500,000. *(Συγκίνησις)*.

Μεταβαίνω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς αὐτῆς ἐκθέσεως ὑπὸ τὸ ἕτερον σύστημα, τὸ σύστημα τῆς κατ' ἔτος παραγωγῆς. Κατὰ τὸν κ. Michel Chevalier καὶ Daubrée καμινεύονται 100,000 τόνοι κατ' ἔτος σκωριῶν· εἶναι δὲ περίπου αὐτὸς καὶ ὁ ὑπολογισμός, ὅστις ἐγένετο ἀπὸ τὰς ἡμετέρας ἐπιτροπὰς νομίζω· 100,000 τόνοι σκωριῶν παράγουσιν ὑπὸ τοὺς προηγηθέντας ὅρους μόλυβδον ἀξίας δρ. 4,000,000· ἄργυρον δὲ κατὰ μέσον ὅρον 3 1]2 χιλιόγραμμα τὸν τόνον παράγουν τόνους 28, ἐπὶ δρ. 200,000 κατὰ τόνον ἀργύρου =5,600,000, τὸ ὅλον ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν 100,000 τόνων σκωριῶν κατ' ἔτος 9,600,000· ἀφαιρῶ τὰς δαπάνας πρὸς 250 δρ. τὸν τόνον ὡς προείρηται 2,000,000 ἔξοδα. Ἑπομένως ἔχομεν καθαρὰν ἐτησίαν πρόσοδον 7,600,000.

Τί εἰσεπράξαμεν, Κύριοι, ἕως τώρα ἀπὸ τὰς σκωρίας; Δὲν πρόκειται νὰ κατακρίνω τὸ παρελθόν, δὲν πρόκειται νὰ κατακρίνω κανένα, ἐπικαλοῦμαι, καὶ θὰ εἶχον ἄδικον μέγα νὰ μὴ ἐπικαλεσθῶ τοιαύτην ἀπόδειξιν, ἣν ἐπορίσθην, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἰσεπράξαμεν πρῶτον ὡς φόρον ἐπὶ τῶν ἐξαχθεισῶν ἐκτὸς τοῦ κράτους σκωριῶν τὸ 1867 =3,970, τὸ 1868=5,983, τὸ 1869 =3,816, τὸ 1870=811· τὸ ὅλον 14,581 καὶ λεπτὰ 53. Τί εἰσεπράξαμεν ἀπὸ μόλυβδον; Τὸ πρῶτον ἦτο περὶ σκωριῶν ἐξαχθεισῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τοῦτο ἀπὸ μόλυβδον ἐκκαμινευθέντα ἐν Ἑλλάδι, ἐν Λαυρίῳ: τὸ 1867=179,621, τὸ 1868=208,334, τὸ 1869=213,212, τὸ 1870= 219,642· τὸ ὅλον δραχμὰς 860,710. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρόσοδός μας, Κύριοι.

Ἀλλ' ὄχι μόνον διὰ τὰ διδακτικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς δίδει ὁ παρελθὼν χρόνος, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀξίαν ἣν ἔχουσιν αἱ ὑπὸ τὴν ψῆφον ὑμῶν κείμεναι ἐκβολάδες, χρεωστοῦμεν νὰ φανῶμεν λίαν προσεκτικοί, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας τῆς ἐθνικῆς ταύτης περιουσίας καὶ τοὺς ὅρους τῆς ὠφελιμοποιήσεως αὐτῆς· ἀπαιτοῦνται ἄλλοι κανόνες καὶ ἄλλοι τρόποι διαθέσεως καὶ οὐδόλως οὔτε ἡ ἐπιπόλαιος προσοχή, ἣν δύναταί τις νὰ ἔχῃ ὅταν συντάττῃ νόμον περὶ μεταλλείων καὶ ὀρυχείων, οὔτε αἱ περὶ αὐτῶν ἀρχαί. Φρονῶ δὲ ὅτι μὲ μίαν μόνην παρατήρησιν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐμπνεύσω εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἰδέαν, ἥτις μὲ κυριεύει τὴν στιγμὴν ταύτην περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐκβολάδων.

Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, ἀφοῦ ἐξεκαμινεύθησαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου ἔπειτα παρήτησαν αὐτά; Ἀφοῦ τὰ ἐξεκαμινεύθησαν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μετέπειτα τὰ παρήτησαν; Εἶναι ἀληθὲς τοῦτο; Τὶς δ' ἐξ ὑμῶν ὑποθέτει ὅτι τὰ παρήτησαν, διότι ἀπεστράφησαν τὸν πλοῦτον, ἤτοι ἀπεστράφησαν τὸ ἀργύριον, καὶ μετέβαλον ἰδέας περὶ παραγωγῆς καὶ ἰδέας πλουτολογικάς; Γνωρίζετε ὅτι παρήτησαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, διότι δὲν παρεῖχον πλέον εἰς αὐτοὺς πρόσοδον. Ὀφείλομεν δέ, Κύριοι, νὰ ἐξετάσωμεν διατὶ δὲν παρεῖχον πρόσοδον μετὰ παρέλευσιν τινῶν αἰώνων μεταλλεύσεως, διότι τοῦτο ἔχει τὴν μεγαλειτέραν σχέσιν μὲ τὸ ζήτημα περὶ οὗ πρόκειται, μὲ τὸ ζήτημα τῶν ἐκβολάδων. Θέλω σᾶς ἀναγνώσει, Κύριοι, τὴν γνώμην τοῦ διασήμου κυρίου **Boeck**, ὅστις ἔγραψε περὶ τῆς δημοσιολογίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων καὶ τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη πάντοτε ἀποτελεῖ αὐθεντίαν, μολονότι καὶ ταύτην ἐφρόντισα νὰ τὴν στηρίξω εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης.

«Ἐπειδὴ τὰ ἔργα τοῦ Λαυρίου πάντοτε καλοῦνται μεταλλεῖα ἀργύρου, καὶ ἐπειδὴ οὔτε μόλυβδος, οὔτε χαλκός, οὔτε ἄλλο τι μέταλλον ποτὲ ἀναφέρεται, εἶναι καταφανὲς ὅτι, ἐν ἀρχαίοις χρόνοις τοὐλάχιστον, ταῦτα περιεῖχον ὑπερμέτρως πλούσια μεταλλεύματα, τόσῳ περισσότερον, ὅσῳ οἱ ἀρχαῖοι ἐκ τῆς ἀτελοῦς αὐτῶν γνώσεως τῆς χημείας, δὲν ἐδύναντο νὰ κάμωσι χρῆσιν μεταλλευμάτων ἐν οἷς ἡ ἀναλογία τοῦ ἀργύρου δὲν ἦτο μεγάλη. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐκ τούτου, ὅτι τὸ μετάλλευμα ἐκαλεῖτο ἀργυρῖτις καὶ οὐχὶ μολυβδῖτις ἢ χαλκῖτις γῆ. Μεταλλεῖα πολιτίμων μετάλλων εἶναι συνήθως παραγωγικώτερα ἐγγύτερα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ εἰς μεγαλείτερον βάθος καὶ ἡ ποσότης τοῦ ἀργύρου ἡ περιεχομένη εἰς πολλὰ μεταλλεύματα ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ὅτε λοιπὸν μεταλλευταὶ εἰσέδυσαν ἐνδότερον ἐντὸς τῶν ὁρίων δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ συνήντησαν μεταλλεύματα κατωτέρας ποιότητος, ὅπερ ἐν γένει ἐξηγεῖ τὴν ἐλάττωσιν τῶν κερδῶν, ἧς ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω.»

Ὅταν, Κύριοι, ἀνέγνωσα τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ **Boeck** ἐσυλλογίσθην ὅτι αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς ἡμῶν, οἵτινες πρόκειται ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τῶν ἐκβολάδων· διότι ἐσκέφθην ὅτι αἱ ἐκβολάδες δὲν εἶναι τῶν σημερινῶν μεταλλείων προϊόντων, ἀλλ' εἶναι προϊόντα τῶν ἀρχαίων μεταλλείων. Αἱ ἐκβολάδες δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ μεταλλοῦχα θρίμματα καὶ μεταλλοῦχον χῶμα, συνοδεύοντα τὸν γαληνίτην, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἐμεταλλεύοντο καὶ ἐξῆγον μόλυβδον καὶ ἄργυρον. Ἐκ τούτου ἕπεται—εἶπον κατ' ἐμαυτὸν—ὅτι αἱ ἀναλογίαι τοῦ ἀργύρου, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς τὸν γαληνίτην τῶν ἀρχαίων, διατηροῦνται ἀναμφισβήτως καὶ εἰς τὰς ἐκβολάδας, διότι εἶναι ἐξηγμέναι μετ' ἐ-

κείνου. Γνωρίζετε δὲ ὅτι αἱ ἐκβολάδες δὲν ἐκαμινεύθησαν, σώζονται ἄθικτοι καὶ ἀχώνευτοι καὶ εἶναι οἵα ἣν ὁ ἀργυρίτης ὃν θεωρεῖ ὁ κ. Boeck, δι' ὅλους τοὺς λόγους, οὓς σᾶς ἀνέφερα, ὡς πλουσιώτατον. Ἀλλά, Κύριοι, ἐσκέφθην νὰ μὴ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, καίτοι ποτὲ δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποθέσω ὅτι τόσον διάσημος σοφὸς ἐδύνατο νὰ ἐκφέρῃ γνώμην ἐναντίαν τῆς ἐπιστήμης. Ἀκούσατε, Κύριοι, τί λέγει ἡ ἐπιστήμη. Ὁ κ. Sandrin, γράψας μονογραφίαν περὶ μολύβδου, ἐκθέτει τὰ ἑξῆς :

«Συμβαίνει πολλάκις, ὥστε ὁ ἄργυρος νὰ συγκεντροῦται εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν γαληνιάνων φλεβῶν, τὸ δὲ περιεχόμενον ἐν τῷ ὀρυκτῷ ποσὸν τοῦ ἀργύρου νὰ ἐλαττοῦται ἀναλόγως τοῦ βάθους, ὅπου γίνεται ἡ ἐξόρυξις. Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν γαληνίτην φλέβα τοῦ el Jaroso εἰς τὴν Sierra Alnagrera, δίδει σαφῆ ἰδέαν τούτου. Αὐτὸ τὸ στρῶμα ὅτε ἀνεκαλύφθη παρουσίαζε μίγμα φλεβῶν γαληνίτου ἀντιμωνιούχου μετὰ θειϊκοῦ μολύβδου ἐντὸς περιβλήματος (gangue)) βαρείας μεμιγμένης μετὰ μεγάλης ποσότητος ὀξειδίου τοῦ σιδήρου· κατὰ μακρὸν ὁ θειϊκὸς μόλυβδος ἐξαφανίζετο κατὰ βάθος, ἡ ποσότης τοῦ ἀργύρου ἠλαττοῦτο, ὁ δὲ γαληνίτης παρουσιάζετο καθαρώτερος. Τέλος εἰς 220 μέτρα βάθος τὸ ὀρυκτὸν οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμὴ ἀνθρακικὸς σίδηρος στικτὸς ἐνθείου μολύβδου».

«Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐπὶ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀργύρου ἐξετάσθη μετ' ἐπιστασίας, ὡς αἱ ἐπὶ δέκα ἔτη γενόμεναι ἀναλύσεις ἀπέδειξαν».

Κατὰ τὸ 1839 ἐν ἀρχῇ τῆς ἐξορύξεως ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη 100 χιλιόγραμμα γαληνίτου ὀρυκτοῦ ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων τεμαχίων περιεῖχον 800—1000 γραμ. ἀργύρου, κατὰ μέσον δὲ ὅρον 350 γραμ. τοῖς 0/0. Τὸ 1843 τὸ ποσὸν τοῦ ἀργύρου ἠλαττώθη εἰς 220 γραμμάρια. Τὸ 1844 ἔφθασεν μέχρις 125 καὶ τέλος τὸ 1847 ἡ ποσότης τοῦ ἀργύρου ἐπὶ ἑνὸς πεντακονταλίτρου δὲν ὑπερέβαινε τὰ 37 γραμμάρια.»

Παραλείπω τὰ ἑπόμενα ὡς ἀφορῶντα τὴν ἐξέτασιν τῶν αἰτιῶν τοῦ φαινομένου τούτου, διότι αὐτὸ ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμην καὶ οὐχὶ ἡμᾶς.

Ταῦτα εἶχον ἀναγνώσει, Κύριοι, ὅταν κατὰ τὰς πρώτας συζητήσεις σᾶς εἶπον, μὴ φρονῆτε ὅτι ἔχετε Λαύριον, ὅτι ἔχετε μεταλλεῖα Λαυρίου ἄξια τοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε τὸ Λαύριον. Τὰ μεταλλεῖα ἐκεῖνα τὰ ἐμεταλλεύθησαν καὶ τὰ ἐξήντλησαν οἱ ἀρχαῖοι, τὰ ἐμεταλλεύθησαν διὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀκούετε σήμερον, καὶ διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους μανθάνετε παρὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Αἱ δὲ σωζόμεναι εἰς χεῖράς μας ἐκβολάδες πρέπει νὰ ἦναι πολὺ πλουσιώτεραι τῶν μετάλλων, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται ἤδη ἐκ τοῦ Λαυρίου, ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς. Βεβαίως, Κύριοι, ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη ἐπροόδευσε πολύ, δὲν εἶμαι μεταλ-

λουργός, ἀλλὰ διόλου δὲν εἶναι παράδοξον οἱ μεταλλουργοὶ νὰ γνωρίζωσιν ἢ νὰ ἀνακαλυφθῇ εἰς τὸ μέλλον ὅτι μετὰ τὸ πρῶτον στρῶμα, τὸ ὁποῖον διῃρεῖτο εἰς πτωχὸν καὶ πλούσιον ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μεταλλείων, ὑπάρχει καὶ δεύτερον στρῶμα μὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πλούτου, ἢ καὶ μεγαλειτέραν· ἀλλὰ ὅτι γνωρίζομεν σήμερον εἶναι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγκατέλειψαν τὰ μεταλλεῖα, διότι δὲν παρῆγον τὴν πρόσοδον, ἣν ἐν ἀρχῇ παρῆγε. Γνωρίζομεν σήμερον ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἱστορίας ὅτι τὰ πολύτιμα μέταλλα ἐγγύτερον τῆς ἐπιφανείας εἶναι πλουσιώτερα, λοιπὸν αἱ ἐκβολάδες καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν καὶ κατὰ τὴν ἐπιστήμην εἶναι πλούσιαι εἰς ἄργυρον.

Ἐνδεχόμενον, Κύριοι, νὰ σφάλλω εἰς τὰς σκέψεις μου, ἀλλ' εἴμεθα τόσον αὐστηρῶς ὑποχρεωμένοι νὰ προσέξωμεν, ὥστε ἄνευ ἐναντίας ἀποδείξεως δὲν πρέπει νὰ ὑποχωρῶμεν εἰς τίποτε· διὰ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ ἀρκεσθῶ εἰς τὰς ἀναλύσεις, τὰς ὁποίας μᾶς παρουσίασεν ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπιστήμη περὶ τοῦ περιεχομένου εἰς ἄργυρον. Δύο δ' ἔχω ἀφορμὰς νὰ δυσπιστῶ, ὧν ἡ μία εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἐκθέσεως, τὴν ὁποίαν σᾶς ἀνέγνωσα.

Κατὰ τὴν ἔκθεσιν αὐτήν, αἱ σκωρίαι περιέχουσι à peu près constamment (περίπου σταθερῶς) 3—4 τοῖς χιλίοις· τί περιέχει, Κύριοι, κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν τὴν ἐδικήν μας; 400 γράμμα, ὅπερ εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεως, διότι τὸ ἥμισυ εἶναι 500 γράμμα.

Διὰ τοῦτο, Κύριοι, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ συστήσω ὡς συνάδελφος εἰς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ παρακαλέσω ὡς βουλευτὴς καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον Ὑπουργεῖον, ὅπως οἱ πάντες μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας καὶ ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἰδέας ἢ τοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον διαχειριζόμεθα, ὁρμώμενοι, νὰ εὕρωμεν τὰ καταλληλότερα μέσα, ὅπως καρπωθῶμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσφαλέστερον καὶ ἐπωφελέστερον ἕνα πλοῦτον, ὁ ὁποῖος θαυμαστὸν εἶναι καὶ εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν ὀφείλεται, ὅτι διετηρήθη διὰ τοσούτων αἰώνων καὶ τοσούτων περιπετειῶν, καὶ ἐγκατελείφθη εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ φιλοτιμηθῶμεν νὰ ὑπάρξωμεν ἄξιοι τῆς ἀγαθῆς ταύτης τύχης.

XXXVIII

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΥΡΙΑΚΩΝ ΕΚΒΟΛΑΔΩΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΩ

ΤΗΝ 28 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1871.

Κύριοι!

ΠΡΙΝ εἰσέλθω, Κύριοι, εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ 6'. ἄρθρου, περὶ οὗ πρόκειται, ὀφείλω πρῶτον νὰ δώσω μίαν ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Δωρίδος κ. Κατσικαπῆν, ὅςτις μοι ἀπηύθυνε τινὰς ἐρωτήσεις· τοῦτο δὲ πράττω οὐχὶ χάριν αὐτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία κατέστησε τὸ αὐτὸ ζήτημα εἰς παρελθοῦσαν συνεδρίασιν ἀντικείμενον συζητήσεως.

Ὁ κ. Κατσικαπῆς μοὶ ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τῆς Γαλλίας· παρετήρησα δὲ μὲ λύπην μου ὅτι δὲν ἐπροξένησεν εἴς τινας τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπερίμενα νὰ προξενήσῃ ἡ ἔκθεσις ἐκείνη, καὶ πολὺ περισσότερον λυποῦμαι, διότι τὸ παρετήρησα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κυρίους ὑπουργούς, τόν τε κ. πρόεδρον τοῦ Ὑπουργείου καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὅταν ἀνέφερα εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην τὴν συνώδευσα καὶ μὲ τὴν παρατήρησιν, ἡ ὁποία ἦτο καὶ περιττή, ὅτι ἡ ἀπόδειξις ἣν φέρει περὶ τῆς ἀξίας τῶν σκωριῶν εἶναι εἰλικρινής, διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ ἀνεπιστημοσύνη δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ πάθη καὶ συμφέροντα· ἂν μάλιστα ἡ ἔκθεσις ἐκείνη εἶχεν ὑπ' ὄψιν

συμφέρον τι, τοῦτο θὰ ἦτο ὑπὲρ τῆς ἑταιρίας 'Ροῦ καὶ οὐχὶ κατὰ, διότι ἡ ἑταιρία 'Ροῦ εἶναι ὑπήκοος τῆς Γαλλίας.

Κρίνω περιττὸν ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν παρατήρησιν, ἣν ἔκαμεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν χθὲς ἢ προχθὲς, ὅτι ἡ ἔκθεσις ἐκείνη ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς προκατόχους του· διότι καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦτο ἀληθὲς, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν οὔτε μὲ τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς, οὔτε μὲ τὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐξαγάγωμεν, οὔτε μὲ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μᾶς προξενήσῃ.

'Ο τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξεφράσθη ὁ κ. Σωτηρόπουλος, μοὶ δίδει τὴν ὑπόνοιαν, τὴν ὁποίαν θεωρῶ πολὺ βάσιμον, ὅτι οὐδέποτε εἶδε τὴν ἔκθεσιν ταύτην· διότι ἐκ τῶν λόγων του φαίνεται ὅτι τὴν ἐθεώρητε ὡς ἔκθεσιν ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι γίνονται συνήθως καὶ διανέμονται. 'Εγὼ γνωρίζω, ὅτι ὑπάρχει ἓν μόνον σῶμα ἐν 'Αθήναις καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πλειότερα. 'Η ἔκθεσις αὕτη εἶναι δεκάτομος, ἕκαστος δὲ τόμος περιέχει 700 ἕως 800 σελίδας.

Ἴσως ἴσως ἦτο περιττὸν ν' ἀπαντήσω καὶ εἰς τὴν ἑτέραν παρατήρησιν τοῦ κ. Σωτηροπούλου: «ὅτι δὲν δύναται νὰ καταδικάσῃ τοὺς ἐπιστήμονας τῆς 'Ελλάδος καὶ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι δὲν δύνανται νὰ κάμωσιν ἀκριβεῖς ἀναλύσεις τοῦ ἀργύρου ἀπὸ τὸν μόλυβδον»· διότι ἕκαστος, ὑποθέτω, ἔχει πρόχειρον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀξιότιμον ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Μάλιστα δικαιοῦμαι νὰ ἀντιτάξω τὴν παρατήρησιν εἰς τοὺς λόγους του, ὅτι ὅταν ἐδημοσιεύθησαν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τοσοῦτον καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα, τόσον, κατὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας, ἐναντία πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἑταιρία 'Ροῦ εἶχε μέγα συμφέρον νὰ τὰ διαψεύσῃ. Τὸ συμφέρον αὐτῆς εἶναι ἀναμφισβήτητον· πρῶτον μὲν ἀπέναντι τῶν μετόχων της, δεύτερον δὲ ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως τῆς 'Ελλάδος. Διότι ἂν ἡ ἀλήθεια ἦναι σύμφωνος μὲ τὰς ἐκθέσεις τῆς 'Ελλάδος, φυσικῷ τῷ λόγῳ τὸ γραφεῖον τῆς ἑταιρίας 'Ροῦ διανέμει εἰς τοὺς μετόχους τὸ 1/10 τοῦ κέρδους, ὅπερ ἡ ἔκθεσις τῆς Γαλλίας διαλαμβάνει, ἴσως δὲ καὶ ὀλιγώτερον. Τὸ δεύτερον συμφέρον τῆς ἑταιρίας 'Ροῦ, τοῦ νὰ διαψεύσῃ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς, εἶναι ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως τῆς 'Ελλάδος· διότι ἡ Κυβέρνησις τῆς 'Ελλάδος ἀναγινώσκουσα τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην καὶ βλέπουσα ὅτι δὲν λαμβάνει εἰμὴ 200,000 δραχ. κατ' ἔτος, ὡς φόρον, ἐνῶ φορολογεῖ πρὸς 10 τοῖς 100 καὶ ἐνῶ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Γαλλίας τὸ καθαρὸν ἔσοδον τῆς ἑταιρίας ταύτης εἶναι 7,000,000 κατ' ἔτος, ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ ἡ ἑταιρία ὅτι δύναται νὰ ὑποκύψῃ εἰς καταδίωξιν ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. 'Εν τούτοις ἀφ' ὅ,τι γνωρίζω οὐδεμία διάψευσις ἐγένετο μέχρι σήμερον παρὰ τῆς ἑταιρίας καὶ οὔτε ἓν ἄρθρον ἐγράφη ἐν τῷ τύπῳ, οὔτε παρατήρησις ἐγένετο. Εἶναι δὲ πάντη ἀνοίκειον εἰς

ἡμᾶς, τοσαύτην δεικνύοντας προθυμίαν εἰς τὸ ν' ἀσφαλίσωμεν τὸ δημόσιον συμφέρον, ἄνευ ἀφορμῶν καὶ ἄνευ ἀποδείξεων ἐναντίων νὰ ῥίπτωμεν ἀμφιβολίας ἐπὶ ἑνὸς ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸν πλέον ἐπίσημον χαρακτῆρα, στερεῖται πάσης μεροληψίας, καί, ἂν ἔχῃ μεροληψίαν, θὰ τὴν ἔχῃ ὑπὲρ τοῦ Γάλλου.

Ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν ὀφείλω εἰς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Δωρίδος εἶναι ἡ ἑξῆς. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην αἱ σκωρίαι ἀναβαίνουσι κατ' ἐλάχιστον ὅρον εἰς 3,000,000 τόνους· περιέχουσι μέσον ὅρον μολύβδου 10 τοῖς 100· ἀφαιροῦνται ἐξ αὐτῶν 2 τοῖς 100 ὡς ἀπώλεια τῆς ἐκκαμινεύσεως· θὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῶν μόλυβδος 290,000 τόνοι· ἡ ἀξία τοῦ μολύβδου κατὰ τόνον εἶναι 500 δραχ. καὶ ἡ ἀκαθάριστος ἀξία τοῦ μολύβδου τούτου εἶναι δρ. 145,000,000. Ἀμφιβάλλει ὁ κ. βουλευτὴς περὶ τούτου; —Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην ἐνυπάρχει εἰς τὸν μόλυβδον ἄργυρος 3—4 τοῖς χιλίοις· ἑπομένως μέσος ὅρος εἶναι 3 ½ καὶ ὅτι οἱ 290,000 τόνοι θέλουσι δώσει 1000 τόνους ἀργύρου· ὅτι οἱ 1000 τόνοι ἀργύρου πρὸς 200,000 δρ. ἕκαστος τόνος θὰ δώσωσι δρ. 200,000,000. Ἑπομένως ἡ ὅλη ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν σκωριῶν (*Σιγὴ βαθεῖα*)· κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως εἶναι 300,000,000. Οὔτε προσθέτω οὔτε ἀφαιρῶ· εἶναι καθαροὶ ὑπολογισμοὶ διὰ τῶν ἁπλῶν τεσσάρων πράξεων, τῶν τεσσάρων παθῶν τῆς ἀριθμητικῆς.

Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1865 καὶ 1867, ἥτις ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν ἡμέτερον νόμον περὶ φορολογίας τῶν σκωριῶν ὡς βάσις πρὸς φορολογίαν, τὰ ἔξοδα τ' ἀφαιρούμενα εἶναι 250 δραχ. κατὰ τόνον· ἑπομένως ἡ ὅλη δαπάνη διὰ τὴν ἐκκαμίνευσιν τῶν 3,000,000 τόνων εἶναι 72,500,000 δρ. Τούτων ἀφαιρουμένων ἐκ τῆς ἀκαθαρίστου μένει καθαρὸν 272,500,000. Ἂν ἐψεύσθη ἡ ἐπιτροπὴ τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τότε ψεύδομαι καὶ ἐγώ· ἀλλ' ἂν ἐψεύσθη, πρέπει ν' ἀποδειχθῇ πρὶν ἐξασθενίσωμεν τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἢ πρὶν ἀποφασίσωμεν ν' ἀπρακτῶμεν.

Ἐνταῦθα ὅμως δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ζήτημα τοῦτο εἰμὴ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ νὰ ἤμεθα προσεκτικοὶ εἰς τὸν νόμον ὃν συντάττομεν. Ἔχει δὲ τὴν σημασίαν καὶ ἐπιρροὴν εἰς τὸ ζήτημα τῆς *καθαρᾶς καὶ ἀκαθαρίστου προσόδου*· ἔχει ἐπίσης ἐπιρροὴν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτηρήσεως· ἔχει ἐπίσης, ἴσως πλαγίαν, ἔμμεσον ἐπιρροὴν ὡς πρὸς τὴν ξενίαν ἣν ἐδώσαμεν εἰς τὴν ἑταιρίαν Ῥοῦ καὶ ἂν ἐφάνημεν πρὸς αὐτὴν καταδιωκτικοί. Διότι μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἅτινα λέγονται, τὴν πρωτίστην θέσιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιδοξούντων ἔχει τὸ ἑξῆς: «ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταδιώκωμεν τοὺς ξένους, ὅτι πρέπει νὰ προσκαλῶμεν τὰ ξένα κεφάλαια·» καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τούτου συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω δύο λέξεις περὶ προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων εἰς τὸν τόπον.

Τὰ κεφάλαια εἶναι ἀξία καθὼς εἶναι καὶ ὅλα τὰ ἐμπορεύματα, ἐπομένως καὶ ταῦτα δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν σύγκρισιν, ἥτις γίνεται μεταξὺ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Τί φρονεῖτε, ὅτι διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην τῆς ἑταιρίας Ῥοῦ ἐχρεώθημεν πρὸς τὴν Γαλλίαν εἰς κεφάλαια;—διότι ἡ εἰσαγωγὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ χρέος, τὸ ὁποῖον συνιστᾷ ἡ ἐπικράτειά μας πρὸς τὴν ξένην. — Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη εἶναι ἐλαχίστη. Ἡ δὲ ἐξαγωγὴ ὁποία; Εἶναι ὁ ἀργυροῦχος μόλυβδος, τὴν ἀξίαν τοῦ ὁποίου σᾶς προανέφερα καὶ ὅστις ἐξήχθη διὰ τὴν Γαλλίαν.

Ἐὰν μείνωμεν ἕως ἐδῶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἴμεθα *πλουσιώτατοι*· διότι ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι ἀπείρως ἀνωτέρα τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα εἰσηγάγομεν, δηλονότι ἐδανείσθημεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐξηγάγομεν 200 ἢ 300, ἐνῷ εἰσηγάγομεν 5. Ἀλλὰ ἐρευνήσατε ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν τί γίνεται.

Τὰ ἐξ Ἑλλάδος ἐξαχθέντα ταῦτα κεφάλαια εἰς ἰθαγενὲς προϊὸν μολύβδου καὶ ἀργύρου ἐπληρώθησαν εἰς τὴν ἑταιρίαν Ῥοῦ καὶ ἔμειναν ἐκεῖ, ἐν Γαλλίᾳ. Ἐνταῦθα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔμειναν μόνον αἱ ἀντιμισθίαι αἱ πληρωθεῖσαι εἰς τοὺς ἐργάτας οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ, διότι αὐτὸ σύγκειται ἐξ Εὐρωπαίων, καὶ οὐχὶ τὰ δαπανηθέντα εἰς μηχανάς, διότι καὶ αὗται ἦλθον ἐξ Εὐρώπης· ἐνταῦθα ἔμειναν ἡ ἐργασία καὶ ὁ φόρος. Ἄρα ἀπεδώκαμεν τὰ δανεισθέντα, προσεφέραμεν καὶ τὰ ἐξ Ἑλλάδος ἐξαχθέντα προϊόντα καὶ ἐκρατήσαμεν σχεδὸν μηδέν.

Ἔκαμον αὐτὴν τὴν παρέκβασιν ἐνθυμηθεὶς τὸ ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον κυκλοφορεῖ εἰς τὸ στόμα τῶν πλέον αὐθαδῶν ἐλεγκτῶν ἡμῶν τῶν μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς συζητούντων τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Εἶναι ἀπελπιστικοὶ αὐτοὶ οἱ ἀριθμοί· καὶ ὀλίγη αἰδὼς ἂν ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ σιωπῶσι.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Ποίους ἐννοεῖτε κ. Δεληγεώργη; Συγχωρήσατέ με διὰ τὴν ἐρώτησιν.

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ βουλευτῶν.

ΚΕΧΑΓΙΑΣ. Ἐπειδὴ ὡμίλησα . . . .

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ βουλευτῶν· δὲν ἤκουσα εἰς τὴν Βουλὴν τοιοῦτόν τι· εἰς τὴν ὁμιλίαν σας θ' ἀπαντήσω κατόπιν· ὅ,τι εἶπον δὲν ἀφορᾷ οὔτε ὑμᾶς οὔτε κανένα ἄλλον ἐνταῦθα. Ἠξεύρω, ὅτι γίνονται συζητήσεις καὶ ὑψηλὰ καὶ χαμηλὰ εἰς πολλὰ στρώματα τῆς κοινωνίας, καθὼς ἐπίσης γίνεται καὶ ἡ παρατήρησις, καὶ δὲν τὸ ἀγνοεῖ κανείς, ὅτι ἐξογκόνομεν ὅλθεν τὰ πράγματα καὶ τὰ πλάττομεν μὲ τὴν φαντασίαν μας. Ἐὰν τοῦτο γίνεται, ὑπεύθυνος εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐν Ἑλλάδι, ἥτις μᾶς δίδει τὰ διδόμενα, ὑπεύθυνος εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις μᾶς δίδει τὰ διδόμενα, εὐθύνην ἔχουσιν ὅσοι ἐξήνεγκαν γνώμην περὶ τοῦ τί γίνεται ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἀμέσως θὰ σᾶς παρουσιάσω καὶ ἑτέραν γνώμην, ἡ ὁποία δὲν εἶναι γνωστή.

Μεταβαίνω εἰς τὸ κύριον θέμα.

Τὸ ἄρθρον β'. περιέχει δύο διατάξεις· ἡ μία εἶναι ὅτι θέλουσι διατεθῇ διὰ πλειστηριασμοῦ αἱ ἐκβολάδες καὶ ἡ δευτέρα ὅτι ὁ ὑπερθεματισμὸς θέλει στηρίζεσθαι ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου. Ἐνταῦθα ἐγεννήθη τὸ παρεμπίπτον ζήτημα περὶ τοῦ ἂν, πλὴν τῶν δύο τούτων ἰδεῶν, οὐδεμία ἑτέρα δύναται νὰ συζητηθῇ ἐν ἄρθρῳ δευτέρῳ, καὶ εἶπόν τινες ὅτι, ἀποφασίσαντες χθὲς τὸ ἄρθρον δεύτερον, ἀπεκλείσαμεν πᾶσαν ἰδέαν περιεχομένην εἰς ἑτέραν τροπολογίαν περὶ ἀναστολῆς τῆς διαθέσεως. Αὐτὸ τὸ ζήτημα κανονίζει τὴν συζήτησιν καὶ περὶ τούτου συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω δύο λέξεις.

Δὲν εἶναι παντάπασιν ἀληθὴς ἡ γνώμη τῶν φρονούντων οὕτω. Χθὲς ἀπεφασίσαμεν ὅτι αἱ ἐκβολάδες, ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸ κράτος, διατίθενται κατὰ τὰς ἑπομένας διατάξεις. Τὰς διατάξεις ταύτας θὰ συντάξῃ ἡ Βουλή, καὶ ἄδηλον εἶναι πῶς θὰ τὰς συντάξῃ· καὶ τόσον εἶναι ἄδηλον ὥστε σήμερον, ὅ,τι εἶπεν ὁ κ. Ζαΐμης εἰς μίαν παρελθοῦσαν συνεδρίασιν, τὸ διετύπωσεν εἰς πρότασιν. Καὶ κατὰ τὴν πρότασιν ταύτην ἐπιβοηθητικῶς τὸ ἴδιον δημόσιον δύναται νὰ ἐκκαμινεύσῃ, ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαθέσεως δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὸ νομοσχέδιον· ἀποκλείεται μάλιστα. Ἀλλὰ περιπλέον ἐρωτῶ: ἡ τροπολογία τῶν τριῶν βουλευτῶν δὲν περιέχει διατάξεις περὶ διαθέσεως; Ἡ τροπολογία των λέγει ὅτι ὁ εἰδικὸς νόμος ὅστις θέλει εἰσαχθῇ θέλει εἶσθαι νόμος τυπικός, διότι ἡ οὐσία προαποφασίζεται δι' αὐτῆς· αἱ δύο βάσεις, ἐφ' ὧν καθ' ὅλα τὰ σχέδια στηρίζεται ἡ διάθεσις, ἀπαντῶνται καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ τροπολογίᾳ· διότι τὸ ἄρθρον β'. λέγει: ὁ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως τῶν ἐκβολάδων εἰδικὸς νόμος θέλει στηρίζεσθαι εἰς τὴν ἀρχὴν *τοῦ δημοσίου διαγωνισμοῦ, ἐὰν τὸ κράτος δὲν προτιμήσῃ* τὴν ἄμεσον αὐτῶν ἢ μέρους αὐτῶν μετάλλευσιν. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι, ἐὰν ὑποτεθῇ διὰ μίαν στιγμὴν ὅτι ἡ Βουλὴ ἤθελε δεχθῇ τὸ ἄρθρον β'. τὸ περιέχον κατά τινας ἐκ τῶν συναδέλφων μας τὴν ἀναβολήν, θέλουσι λυθῇ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τροπολογίαν τὰ δύο γενικὰ ζητήματα, περὶ τὰ ὁποῖα στρέφεται ἡ συζήτησις ὅλη, ἐὰν δηλαδὴ διὰ διαγωνισμοῦ θὰ γείνῃ ἡ διάθεσις, καὶ ἐὰν τὸ δημόσιον θὰ κρατήσῃ εἴτε τὸ ὅλον, εἴτε μέρος πρὸς ἐκκαμίνευσιν. Ἄς μοι συγχωρήσῃ δὲ ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Παρνασσίδος νὰ παρατηρήσω τινὰ σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ὁμιλίαν του. Διατί προτείνετε, λέγει, τὴν ἀναβολὴν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εἰδικοῦ νόμου; Διὰ νὰ μάθητε τὸ τί ἔχετε; Τὸ ἠξεύρετε· ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἠξεύρετε σήμερον, δὲν θὰ τὸ μάθητε ποτέ.

Ἡ ἰδέα τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Παρνασσίδος εἶναι σφαλερά, διότι δὲν ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς τροπολογίας ἐκείνης. Οἱ προτείναντες βουλευταὶ ἐννοοῦν ὅτι πρέπει νὰ μάθωμεν τὸ τί ἔχομεν ἐντὸς τῶν κα-

ταμετρηθέντων· δὲν έννοοῦν ὅτι πρόκειται νὰ μάθωμεν τὸ καταμετρηθέν. Καὶ οὐδένα ἤκουσα μέχρι τοῦδε ἰσχυριζόμενον ὅτι ἐκβολάδες εἶναι μόνον αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι· εὑρέθησαν λόγοι, ἐπῆλθε καμμία ἀπόδειξις ὅτι αἱ ἐκβολάδες περιορίζονται μόνον εἰς τὰς ἀνακαλυφθείσας; Ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν ἦναι ἀληθὲς, καὶ δὲν εἶναι διότι δὲν τὸ ἤκουσα ἕως τόρα, οἱ προτείναντες τὴν ἀναβολὴν ἰδοὺ πῶς σκέπτονται: ὅτι δὲν εἶναι ἔργον φρονίμου διαχειριστοῦ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως, περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς διαθέσεως πρὶν μάθωμεν τὸ τί ἔχομεν· ἐὰν ἠξεύραμεν τοὐλάχιστον ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀγνοοῦμεν εἶναι ἴσον μὲ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἢ εἶναι τὸ ἥμισυ, ἠδυνάμεθα κἄπως ἀσφαλέστερον νὰ προβῶμεν· ἀλλ' ἐὰν, κατὰ τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ χώρα τοῦ Λαυρίου, θελήσωμεν νὰ ὁρίσωμεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ τί ἔχομεν καὶ τοῦ τί δὲν γνωρίζομεν ὅτι ἔχομεν, δὲν ἐπηρεάζει ἡ τοσαύτη ἄγνοια τὰς σκέψεις μας; Ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀντὶ νὰ χάνῃ, καθημερινῶς κερδίζει· διότι σήμερον παρετήρησα μίαν πρότασιν τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Καλαβρύτων κ. Ζαΐμη, ὅστις ἀναγνωρίζει ἤδη τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ φροντίσωμεν ταχύτατα, (λέγω δὲ ταχύτατα, διότι ἡ τρίμηνος προθεσμία, ἣν ὁρίζει, δὲν ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἀπαράβατος,) ἀναγνωρίζει, λέγω, τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ μάθωμεν τὸ τί ἔχομεν, καὶ προτείνει νὰ ἐρευνήσωμεν σπουδαίως τὰ τῶν ἐκβολάδων, προσκαλοῦντες εἰδήμονας καὶ ἀναμφισβητήτου ἱκανότητος ἄνδρας πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ προστρέχωμεν εἰς τὰς γνώμας τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ ἐξ ἡμῶν, τὸ νομοσχέδιον ἀρκεῖ.

Κατὰ τὸν κ. Σωτηρόπουλον, ὅστις ἠμπορεῖ νὰ ἦναι συνεπὴς ὡς πρὸς τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἔχει περὶ Λαυρίου, ἡ ὑπόθεσις τοῦ Λαυρίου θέλει καταντήσει ἐκ τῶν συνήθων· διότι δὲν ἀπαιτεῖ τίποτε πλειότερον παρὰ τρεῖς καμίνους νὰ ἔχῃ ὡς ἐλάχιστον ὅρον ὁ πλειοδοτῶν· δὲν πιστεύω δὲ τοῦτο νὰ τὸ κάμνῃ ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὰς μελλούσας γενεὰς, μὴ ἐπιθυμῶν οὐδὲ τὴν τριακοστὴν ἴσως γενεὰν νὰ στερήσῃ τοῦ πλούτου τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ διὰ τὴν μικρὰν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἔχει περὶ τῶν ἐκβολάδων. Καὶ σήμερον μὲν δύναται νὰ ὑποστηρίζῃ αὐτὴν τὴν μικρὰν ἰδέαν, του ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, διότι ῥίπτει ὀλίγον σκότος ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Michel Chevalier, ῥίπτει τινὰς ἀμφιβολίας ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπῆς, ἀποφεύγει νὰ εἴπῃ κατηγορικῶς τὴν πεποίθησίν του, καὶ πάντοτε ἀμφιταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ τί ἔχομεν ἐν Λαυρίῳ, καταφεύγει εἰς τὴν ἔκφρασιν «πολὺ ἢ ὀλίγον». Ἕνεκα τούτου δύναται νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ διαγωνισμὸς πρέπει νὰ γείνῃ μὲ τρεῖς μόνον καμίνους, μὲ ἐγγύησιν μόνον 50,000 δραχμῶν καὶ μὲ κατακερματισμένους πλειστηριασμοὺς, τῶν ὁποίων οὐδεὶς νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἑκατομμύριον εἰς τόνους. Δὲν θὰ

εὕρῃ ἴσως καὶ ἀντίδρασιν τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον καὶ προχθὲς κατέκρινα καὶ εὐθὺς ἀμέσως, ἐρχόμενος εἰς ἀνταπάντησιν τῶν ὅσων εἶπεν, θέλω πάλιν καταχρίνει. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι ἤθελεν εὑρεθῇ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἐὰν ἤθελε γείνει ἀκριβὴς ἔρευνα καθ' ὅλην τὴν χώραν τοῦ Λαυρίου πρὶν ψηφίσωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς διαθέσεως.

Ὅ,τι ὅμως παρατηρῶ ἀξιοσύστατον εἰς τὴν βουλευτικὴν πρότασιν εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ χρόνος ὅστις κατ' αὐτὴν θέλει μεσολαβήσει μεταξὺ τῆς ψηφίσεως τῶν γενικῶν ἀρχῶν, τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ τῆς ἀμέσου καμινεύσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς συντάξεως τῶν ὁριστικῶν διατάξεων περὶ διαθέσεως, θέλει χρησιμεύσει οὐ μόνον νὰ μάθωμεν τὸ τί ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔξω κόσμος, ὅστις ἔχει τὰ κεφάλαια καὶ τὴν βιομηχανίαν, νὰ μάθῃ ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐπικερδὴς ἐπιχείρησις ἐν Ἑλλάδι, καὶ νὰ γείνῃ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διπλοῦν καλόν· καὶ ἔξωθεν νὰ ἔλθωσι νὰ μελετήσωσι τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τόπου, καὶ ἡμεῖς νὰ μάθωμεν τὸ σύνολον τῆς περιουσίας μας, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, καὶ, τὸ σπουδαιότερον, νὰ μᾶς γείνωσι προτάσεις, αἵτινες θέλουν μᾶς ὁδηγήσει περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου διαθέσεως, ἐὰν ἦναι ἀληθὴς ὁ πλοῦτος (ἂς μεταχειρισθῶ καὶ ἐγὼ τὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι τοῦ ὑπουργοῦ), ἐὰν ἦναι ἀληθὴς ὁ πλοῦτος ὁ κείμενος βεβαίως ὄχι εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν ὀρέων, ἀλλ' ὡς ἐπιχείρησις βεβαία, ἐπιδεκτικὴ (ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν) ἐκτιμήσεως, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς μας, παρέχει κέρδος καθαρὸν 130 $^0/_0$ καὶ, κατὰ τὴν λίαν ἐπιστημονικὴν καὶ λίαν ἀκριβῆ γνώμην τοῦ κ. Κεχαγιᾶ, ἣν ἐξήνεγκε πρὸ μικροῦ, 130 $^0/_0$ κατὰ τριμηνίαν.

Καὶ νομίζετε, Κύριοι, ὅτι ἡ διάδοσις εἰς τὸν ἔξω κόσμον τὸν κατέχοντα τὰ κεφάλαια καὶ τὴν εἰδικότητα τῆς βιομηχανίας, ἥτις θὰ προσελκύσῃ τοὺς ἔξω πρὸς σπουδὴν τοῦ πράγματος, δὲν θέλει ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μᾶς γείνωσι προτάσεις καὶ νὰ μάθωμεν ἐὰν εὐκόλως εὑρίσκωμεν νὰ ἐκκαμινεύσωμεν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ἢ τοῦ ἀκαθαρίστου, κατακερματίζοντες ἢ μὴ κατακερματίζοντες, κατὰ 100,000 τόνους ἢ 200,000, ἢ κατὰ 2, 3, 4, 5 ἑκατομμύρια, τὸ ὅλον ἢ τὸ ἥμισυ, ἢ τὸ ἓν τρίτον; Ἤ, ἐὰν παρουσιασθῶσι καὶ προσφοραὶ νὰ μᾶς καμινεύσωσι τὰς ἐκβολάδας διὰ λογαριασμόν μας μὲ κέρδος αὐτῶν 20, 25 ἢ 30 $^0/_0$; Τὸ φρόνιμον καὶ τὸ συνετὸν εἶναι πολὺ ἐναργὲς νομίζω, καὶ μάλιστα ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ κάμωμεν ἁπλῶς ἀναβολὴν, ἀλλ' ἀφοῦ θέσωμεν τὰς βάσεις πρῶτον.

Μεταβαίνω, Κύριοι, εἰς τὴν συζήτησιν τῶν δύο ὅρων. Οἱ δύο ὅροι εἶναι ὁ πλειστηριασμὸς καὶ ἡ καθαρὰ πρόσοδος.

Ὁ πλειστηριασμὸς εἶναι μία ἰδέα ἀσφαλής; Ἐὰν ἦναι ἰδέα ἀσφαλὴς, ἂς σπεύσωμεν νὰ τὸν ψηφίσωμεν· ἐὰν ὅμως δὲν ἦναι ἰδέα ἀπολύτως ἀσφα-

λῆς ἀλλὰ σχετική, τότε πρέπει νὰ ζητήσωμεν ὁποῖαι εἰσὶν αἱ ἐγγυήσεις, αἵτινες τὴν ἰδέαν ταύτην θὰ καταστήσωσιν ὠφέλιμον καὶ ἀσφαλῆ. Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ ἐπὶ τοῦ καθαροῦ· ἐὰν τὸ καθαρὸν εἰσόδημα ἦναι ἰδέα ἀπολύτως ἀσφαλής, ἂς τὴν ψηφίσωμεν ἀμέσως· ἀλλ' ἐὰν δὲν ἦναι, ἂς ἀναζητήσωμεν τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἐγγυήσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἦναι τοιαύτη. Δὲν πρόκειται νὰ γνωμοδοτήσωμεν, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὰ προτεινόμενα.

Ὁποῖαι εἶναι αἱ ἐγγυήσεις, αἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ὑπουργείου, καταστήσουσιν ἀσφαλῆ τὴν ἰδέαν τοῦ πλειστηριασμοῦ; Εἶναι α') ὁ διαγωνισμός, ὅστις θέλει προέλθει, ἐὰν κατὰ μερίδας γείνῃ ὁ πλειστηριασμός· β') ὅτι οὐδεὶς εἶναι δεκτός, ἐὰν δὲν καταβάλῃ 50.000 δραχ. ἐγγύησιν, ἡ τρίτη ἀσφάλεια εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ ἔχῃ ὁ πλειστηριάζων τρεῖς καμίνους τοὐλάχιστον· τετάρτη δ' ἐγγύησις ὅτι ἐν συμβουλίῳ θέλει ἀποφασισθῇ ἡ κατακύρωσις εἰς ἕνα ἐκ τῶν παρουσιασθησομένων ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀναφέρω ταῦτα, διότι ὅταν θὰ ψηφοφορήσωμεν ἐὰν πρέπῃ νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ πλειστηριασμοῦ, ἀνεξετάστως θὰ ψηφοφορήσωσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι φρονοῦν ὅτι ὁ πλειστηριασμὸς εἶναι μία ἰδέα ἀπολύτως ἀσφαλής. Ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ ἐξαρτήσωσι τὴν ψῆφόν των ἀπὸ τὰς ἐγγυήσεις, αἱ ὁποῖαι καθιστῶσι τὸν πλειστηριασμὸν ἀσφαλῆ.

Εἰλικρινῶς φερόμενος, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἀνεγνώσθη τὸ νομοσχέδιον, ἦλθον καὶ συνεζήτησα ὅλας τὰς βάσεις αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τότε ὡμίλησα περί τινων ἐξ αὐτῶν· ὡμίλησα περὶ τοῦ κατακερματισμοῦ καὶ ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν μοὶ ἀπήντησε· ἤδη δὲ χρεωστῶ ν' ἀνταπαντήσω, διότι ὅσοι μοὶ ἔκαμον τὴν τιμὴν νὰ διατηρήσωσιν εἰς τὴν μνήμην των τὰς παρατηρήσεις μου ἐκείνας, βεβαίως ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἀκούσωσι τὴν ἀντιπαρατήρησίν μου. Εἶπον ὅτι ὁ κατακερματισμὸς ἀπομακρύνει τὰς μεγάλας ἑταιρίας καὶ ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν εἶναι ὠφέλιμος, ἢ εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ δημόσιον: Τὸ ἐπιβλαβὲς εἶναι ἀναμφισβήτητον. Τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου εἶναι νὰ ὑπάρξῃ διαγωνισμὸς μεταξὺ τῶν μεγάλων ἑταιριῶν καὶ ἐπιχειρήσεων.

Εἶπον καὶ προχθὲς, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις ἔχει μεγάλα πλεονεκτήματα· πρῶτον εὐχαριστεῖται εἰς μικρὰ ποσοστὰ κέρδους, διότι ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ χρόνου τῆς ἐπεχειρήσεως ἡ τοιαύτη ἑταιρία θέλει ἀποκτήσει ἐν συνόλῳ πολλὰ καὶ σᾶς ἀνέφερα ὡς παράδειγμα τὸ τοῦ τόκου, ὅταν 200 ἢ 300 ἑκατομμύρια δανείζωνται εἴς τινα ἐπικράτειαν ἐπὶ εὐτελεῖ τόκῳ. Αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις κατορθόνουσι τὴν ἐργασίαν εὐθηνότερον τῶν μικρῶν, καὶ σᾶς ἀνέφερα ὡς παράδειγμα αὐτὴν τὴν ἑταιρίαν Ῥοῦ, ἥτις μετέφερεν εἰς τὰς καμίνους της

τὰς σκωρίας πρὶν κατασκευάση τὸν σιδηρόδρομον πρὸς 5 ἢ 6 δραχμὰς τὸν τόνον, καὶ ἤδη τὰς μεταφέρει πρὸς $^1/_2$ δραχ. Ὁ ἀτμός, ὁ σιδηρόδρομος, ἡ μηχανή, καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἐντελῆ μέσα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων δύνανται σημαντικὰ νὰ μᾶς ὠφελήσωσι, διότι καθιστῶσι τὴν ἐργασίαν εὐθηνοτέραν δηλ. τὰ καθαρὰ κέρδη μεγαλείτερα. Καὶ ὅταν ὑπάρχῃ μία διαφορὰ 15 $^0/_0$ μεταξὺ δύο ἐπιχειρηματιῶν ὡς πρὸς τὰ ἔξοδα μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἄξιον τῆς προσοχῆς μας νὰ ὑποστηρίξωμεν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θέλει ἔχει καθαρὰν πρόσοδον 15 $^0/_0$ περισσότερον παρὰ τοὺς ἄλλους· ἐκτὸς ἐὰν ἤμεθα τοσοῦτον φίλοι τῶν ἀρχαίων καὶ νομίζομεν ὅτι εἶναι τόσον ἀναγκαῖον, διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὸν ἑλληνισμόν μας, νὰ μιμηθῶμεν καὶ εἰς τὰς ἰδέας ταύτας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὄχι διότι δὲν ἐδύναντο νὰ ἐννοήσωσι τὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα, ἐξεκαμίνευον τὸ Λαύριον δι' ἀτελεστάτων μέσων καὶ μικρῶν κεφαλαίων.

Τί ὅμως μοὶ ἀπήντησεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς ταῦτα;—Μία ἐπιχείρησις ἑνὸς ἑκατομμυρίου τόνων δὲν εἶναι μικρά· ἓν ἑκατομμύριον τόνων εἶναι διὰ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, δὲν εἶναι διὰ τὰς μικράς. Δεύτερον, μᾶς εἶπε, ποῖος ἐμποδίζει τὸν μεγάλον ἐπιχειρηματίαν ν' ἀγοράσῃ καὶ δύο καὶ τρεῖς μερίδας;

Ἐὰν δὲν ὡμίλει ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ δημοσιότητι ἤθελον ὑποθέσει ὅτι δὲν σπουδαιολογεῖ· πλὴν βεβαίως πολὺ σπουδαίως ὡμίλει. Ἐλησμόνησεν ὅμως ὅτι τὸ ἓν ἑκατομμύριον τῶν τόνων εἶναι κατὰ τὸ νομοσχέδιόν του ὁ ἀνώτατος ὅρος. Ἄρα πρόκειται νὰ ψηφίσωμεν ὅτι ἀφίνομεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ὑπουργείου νὰ ἐκθέσῃ κατὰ μερίδας κατωτέρας τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου· δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἡ μερίς, ἣν ὁ κ. ὑπουργὸς θέλει ἐκθέσει εἰς πλειστηριασμόν, τὸ ἑκατομμύριον τῶν τόνων, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑπερβῇ ὅσον θέλει.—Καὶ ἰδού, Κύριοι, τί θέλει συμβῇ.

Οἱ σωροὶ τοὺς ὁποίους κατεμέτρησεν ἡ ἐπιτροπὴ ἔχουν διάφορον ὄγκον· καὶ ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον τόνων μόνον δύο σωροὶ ὑπάρχουν, ὁ τῆς Καμάριζας καὶ ὁ τῆς Νορβᾶς, ὁ δὲ τῆς Σαντκρίνας=103 χιλ. τόνους, ὁ τῆς Κοιλάδος=382 χιλ. ὁ τῆς Σούριζας=128 χιλ. καὶ οὕτω θέλει τὰς ἐκθέσει εἰς πλειστηριασμὸν ὁ κ. ὑπουργός.

Ἀλλὰ τίς ἐμποδίζει τὴν μεγάλην ἑταιρίαν ν' ἀγοράσῃ καὶ δευτέραν μερίδα καὶ τρίτην; Δὲν εἶναι, Κύριοι, αὐτὸ σπουδαῖον. Διότι ὅταν θὰ προσφέρῃ τις εἰς τὴν πρώτην πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ νὰ λάβῃ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην καὶ τετάρτην μερίδα. Τοῦτο εἶναι τόσον ἁπλοῦν, ὥστε δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς νὰ μὴ ἐννοήσῃ ὅτι, κατακερματιζομένων τῶν μερίδων, ἀποκλείονται αἱ μεγάλαι ἑταιρίαι.

Ἀλλά, λέγει ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, δι' αὐτοῦ τοῦ κατακερματισμοῦ κατορθοῦμεν τὸν συναγωνισμόν. Μάλιστα· μετα-

ξὺ τῶν μικρῶν ὅμως, ποτὲ μεταξὺ τῶν μεγάλων. Δὲν ἀπαντᾷς εἰς τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν σοὶ ἔκαμα, δὲν ἀποφαίνεσαι ἐὰν αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις συμφέρουσιν ἢ ὄχι. Ἐὰν ἡ τάσις τῆς Βουλῆς πρέπῃ νὰ ἦναι εἰς τοῦτο, εἰς τοῦτο πρέπει νὰ δοθῇ καὶ ἡ προσοχή· θέλω τὸν συναγωνισμὸν λέγει ὁ ὑπουργός, ἀλλὰ τὸν ἔχει μεταξὺ τῶν μικρῶν, οἱ ὁποῖοι θέλουν δαπανᾷ 15 καὶ 20 0/0 περισσότερον παρ' ὅσον οἱ μεγάλοι. Τί περιπλέον θὰ συμβῇ εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν μικρῶν; Ἐὰν εἷς μεγάλος κερδοσκόπος παρουσιασθῇ εἰς τὸν πλειστηριασμὸν θὰ τοὺς σαρώσῃ ὅλους. Βεβαίως εἰς τοὺς πλειστηριασμούς, ὡς γνωρίζομεν ἐκ πείρας, γίνονται συνεννοήσεις· μεταξὺ τῶν μεγάλων εἶναι δυσκολώτεραι, διότι αἱ θυσίαι εἶναι μεγαλείτεραι, ἐνῶ πρὸς τοὺς μικροὺς εἶναι μικραί. Μία ἑταιρία μεγάλη δύναται νὰ διώξῃ ἐκ τοῦ πλειστηριασμοῦ δύο τρεῖς μικρούς, δίδουσα ἀνὰ 50, 100, 200 χιλ. δραχ. Μία ὅμως ἑταιρία μεγάλη, ἥτις πρόκειται ν' ἀγοράσῃ τὸ 1/2 ἢ τὸ 1/3 ὅλων τῶν ἐκβολάδων, τί πρέπει νὰ λάβῃ καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ νὰ ἀντισταθμίσῃ ἓν μέρος τῶν μεγάλων κερδῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως πρόκειται νὰ ἀσφαλίσῃ τοῖς συνεταίροις αὐτῆς; Καὶ ἂν δὲν εἴχομεν καμμίαν τοιαύτην ἐνταῦθα, ἴσως ὁ κίνδυνος θὰ ἦτο φανταστικός· ἀλλ' ὑπάρχει, καὶ ἐδῶ ἄς μὲ συγχωρήσῃ ὁ κ. βουλευτὴς Παρνασσίδος νὰ τὸν ἐνθυμίσω ὅτι ἀτόπως κατέκρινεν τὸν κ. Ροντήρην, ὅστις ἐθεώρησε τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑταιρίας Ῥοῦ ὡς πρόσκομμα.

Τίς εἶχε δίκαιον μεταξὺ τῶν δύο συναδέλφων μας, ὁ κ. Ῥοντήρης ἢ ὁ κ. Κεχαγιᾶς; Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, Κύριοι, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ κ. Ῥοντήρη εἶναι ὀρθή, διότι ἡ ὕπαρξις καὶ ἀποκατάστασις μιᾶς ἑταιρίας τόσον ἰσχυρᾶς ἐνταῦθα θέλει ἐμποδίσει τὸν συναγωνισμόν· καὶ τοῦτο εἶπεν ὁ κύριος Ροντήρης, ἤτοι ὅτι θέλει ἐμποδίσει τοὺς θέλοντας ἐν Ἑλλάδι νὰ συναγωνισθῶσιν. Ὁ κ. Κεχαγιᾶς ὅμως ἐνόμισε τοὐναντίον, καὶ φρονεῖ τοὐναντίον, ὅτι ἡ ὕπαρξις αὐτῆς θέλει προσελκύσει τὰς μεγάλας ἑταιρίας νὰ ἔλθωσι νὰ συναγωνισθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν ἦτο ἀληθές, μολονότι φαίνεται ἐναντίον τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἔπρεπε νὰ μὴ λησμονήσῃ ὁ κ. Κεχαγιᾶς τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου, καθότι οὐδεμία μερὶς ἐκβολάδων ἠμπορεῖ νὰ ὑπερβῇ τὸ ἑκατομμύριον τῶν τόνων. Λοιπὸν ἡ ὕπαρξις τῆς ἑταιρίας ταύτης (καὶ δὲν ἔχω νὰ εἴπω τίποτε κατ' αὐτῆς οὔτε πρόκειται περὶ αὐτῆς,) ἡ ὕπαρξις τῆς ἑταιρίας αὐτῆς βεβαίως θέλει ἐμποδίσει τὸν συναγωνισμόν· καὶ ὁ κ. Ῥοντήρης δὲν ἐπρότεινε τὸν ἐξοστρακισμόν· ἀλλὰ τί ἠννόει, τί ἐπρότεινεν; Ὅτι πρέπει νὰ λάβωμεν τοιαῦτα μέτρα, ὥστε, καίτοι ὑπαρχούσης αὐτῆς τῆς ἑταιρίας, νὰ μὴ ἐμποδισθῇ ὁ συναγωνισμός. Καὶ μολονότι οἱ νόμοι δὲν ἐνασχολοῦνται περὶ προσώπων, οἱ συντάττοντες ὅμως αὐτοὺς πρέπει νὰ μὴ λησμο-

νῶσι τὰς οὐσιώδεις περιστάσεις, ἔστω καὶ προσωπικάς. Ἡ ὕπαρξις τῆς ἑταιρίας Ῥοῦ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εἶναι βεβαία καὶ ἀναμφισβήτητος καὶ θὰ ἦναι μία παράλειψις σπουδαία ἐκ μέρους μας ἐάν, συζητοῦντες τί δύναται ἀσφαλέστερον νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ δημόσιον μεγαλειτέρας προσόδους, ἐλησμονοῦμεν τὴν περίστασιν ταύτην. Δὲν πρόκειται κανεὶς νὰ τὴν κατακρίνῃ τώρα, οὔτε τὸ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν· τὴν ἰδέαν μόνον τῆς ὑπάρξεως μιᾶς ἑταιρίας τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ τούτου ὁ λόγος προσθέτω καὶ τὰ ἑξῆς· ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια παρὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ὅπως εἰς τοὺς ἀναδεχθησομένους τὴν καμίνευσιν παραχωρηθῶσι διὰ δημοσίαν ἀνάγκην αἱ γαῖαι καὶ αἱ ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἤθελον θεωρηθῆ δίκαιον νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ γνωρίζωσιν οἱ συναγωνισθησόμενοι ἐκ τῶν προτέρων, διότι ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχωσι πολλαὶ γαῖαι ἐκεῖ διαθέσιμοι, ἔνθα τὰ μέσα πρὸς βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν πρέπει νὰ ὦσιν ἐπαρκῆ, οἷον γαῖαι πρὸς χρῆσιν ὕδατα, λιμήν, ἐνῷ ἤδη δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἴσως οὐδὲ σπιθαμὴ γῆς μὴ ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἑταιρίαν καὶ ὅλαι αἱ πρόσφοροι θέσεις κατελήφθησαν ὑπ' αὐτῆς. Αὐταὶ δὲ αἱ περιστάσεις δὲν εἶναι ἄνευ ἐπιρροῆς εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μελλόντων νὰ συναγωνισθῶσι.

Μεταβαίνω εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα τὸ ἀφορῶν τὴν καθαρὰν πρόσοδον.

Ὁποῖαι εἶναι αἱ ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας περιέχει τὸ νομοσχέδιον, ὅπως καταστήσῃ τὴν ἰδέαν τῆς καθαρᾶς προσόδου ὠφέλιμον καὶ ἀσφαλῆ; — Εἶναι πρῶτον προσδιορισμὸς τῶν προσόδων ἐκ τῶν προτέρων εἰς δραχ. 350 γενικῶς καὶ ἀπολύτως· δεύτερον ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς καθαρᾶς προσόδου· τρίτον ἀνάλυσις γινομένη ἐπὶ τόπου. Ἐὰν ἑπομένως ἡ ἰδέα τῆς καθαρᾶς προσόδου δὲν ἦναι ἰδέα ἀπολύτως ὀρθή, ἐξαρτᾶται τὸ ὀρθὸν αὐτῆς καὶ ὠφέλιμον καὶ ἀσφαλὲς ἐκ τῶν ἐγγυήσεων, τὰς ὁποίας τὸ νομοσχέδιον προσφέρει.

Ἀλλ' ὁ λόγος ἐν πρώτοις περὶ τῆς ἀρχῆς. Ἐκ τῶν ἀγορευσάντων ὑπῆρξάν τινες, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατατάττεται καὶ ἡ Κυβέρνησις, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν, ὅτι μόνον διὰ τῆς καθαρᾶς προσόδου δυνάμεθα νὰ προβῶμεν· ἐθεώρησαν δὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀκαθαρίστου ὡς ἀνεφάρμοστον καὶ ἐπικίνδυνον. Κατὰ τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸν κ. Κεχαγιᾶν, ἐὰν καθιερώσωμεν τὴν ἀκαθάριστον πρόσοδον θὰ ἀποκλείσωμεν τὸν συναγωνισμόν, διότι ἐπὶ τοῦ ἀβεβαίου οὐδεὶς θὰ ἔλθῃ νὰ συναγωνισθῇ.

Πρὶν συζητήσω τὸ ζήτημα, ἀντιτάττω μίαν παρατήρησιν, ἡ ὁποία νομίζω ὅτι κόπτει τὰ νεῦρα τῆς ἐναντίας γνώμης· τὸ ὅτι ἐπὶ μεταλλείων (οὐχὶ ἐπὶ ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν) τὰ περισσότερα τῶν ἐθνῶν ἔχουν τὴν

ἀκαθάριστον πρόσοδον ὡς φορολογικὴν βάσιν. Ὑπῆρξαν τοσοῦτον μωρά, τοσοῦτον ὀπισθοδρομικά, τοσοῦτον τυφλὰ ἐνώπιον τοῦ συμφέροντός των τὰ ἔθνη ταῦτα; Οἱ προσφερόμενοι πρὸς μετάλλευσιν τῶν μεταλλείων ὑπῆρξαν τόσον ἀνόητοι, τόσον ἀπερίσκεπτοι ἐπιχειρηματίαι, τόσον ἀδαεῖς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας τῆς βιομηχανικῆς καὶ χρηματολογικῆς; Δὲν πιστεύω νὰ ἦναι ταῦτα ἀληθῆ· ὑποθέτω ὅτι τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἔφθασαν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδέαν ὡς ἰδέαν ἀ σ φ α λ ῆ, καὶ διετήρησαν πεισθέντα ἐκ πείρας ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος ὑπάρχει καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν ἀτοπημάτων, τὰ ὁποῖα προτείνουσιν οἱ κ. ὑπουργοί.

Σᾶς ἀνέφερα καὶ προχθές, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων καὶ Ῥωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἐφορολόγουν τὴν ἀκαθάριστον πρόσοδον, κατὰ τὸν πρὸ τοῦ 1810 νόμον τῆς Γαλλίας, καὶ ἐκεῖ εἰσεπράττετο ἐπὶ τῶν μεταλλείων φόρος 10 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ ἐκαθαρίστου, σήμερον δὲ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Πορτογαλλίαν, τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Πρωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν, εἰς ὅλα ταῦτα τὰ ἔθνη μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ ὡς βάσις ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος. Πόσον εἶναι τυφλοὶ καὶ μωροὶ οἵτινες διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔρχονται νὰ μεταλλευθῶσι μεταλλεῖα! καὶ Κυβερνήσεις ὅμοιαι, τοῦ αὐτοῦ φρονήματος, καὶ μὲ τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα θέλουσι νὰ φορολογῶσι τὸ ἀκαθάριστον!

Παρέλειψα τὴν Γαλλίαν· ἀλλὰ πρέπει νὰ σᾶς εἴπω περὶ αὐτῆς ὅτι ἡ ἰδέα τῆς καθαρᾶς προσόδου ἐκλονίσθη εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν· καὶ δὲν ἐκλονίσθη ἐπιπολαίως, ἀλλ' εἰσήχθη πρότασις ἐν τῇ Βουλῇ τὸ 1865 νὰ καταργηθῇ τὸ μέτρον τοῦ φορολογεῖν τὴν καθαρὰν πρόσοδον ἐπὶ μεταλλείων· καὶ ἐκεῖ δὲν ἐπρόκειτο περὶ σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων. Καὶ οὐ μόνον πρότασις ἐγένετο, ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς ἔκαμεν ἔκθεσιν καὶ ἐσύστησεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν μεταβολὴν ταύτην, καὶ μὲ ὅλην τὴν εὐγένειαν, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει μία ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν ἐκθεσίντης, ἔρριψε τινὰς ἐμμέσους ὑπαινιγμοὺς κατὰ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς καθαρᾶς προσόδου καὶ εἶπε σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι οὐ μόνον τὸ συμφέρον τοῦ κράτους καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν μεταλλείων θέλει προστατευθῇ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μηχανικοὶ τῶν μεταλλείων θέλουσι περιορισθῇ εἰς τὸ καθῆκόν των ἀντὶ νὰ καθίστανται πληγὴ καὶ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας.

Καὶ περὶ τίνος πρόκειται εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα προανέφερα; Πρόκειται περὶ μεταλλείων. Ἤθελεν εἶσθαι δὲ ματαιοπονία νὰ περιγράψω τὸ μεταλλεῖον, διότι πάντες τὸ γνωρίζετε, δὲν ὑπάρχει ἀδηλότερον πρᾶγμα· καὶ ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἐπιχειρηματίαι, οἱ ὁποῖοι προσφέρονται νὰ τὸ μεταλλεύσωσι δίδοντες εἰς τὸ δημόσιον ἐκ τοῦ ἀκαθαρίστου

δηλονότι καὶ ὅταν ἀκόμη ζημιῶνται ἐπὶ δύο, τρία, καὶ τέσσαρα ἔτη, καθ' ἃ ἐντούτοις τὸ δημόσιον λαμβάνει τὸ δέκατον ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου μετάλλου. Πῶς ἐκεῖ δὲν ἐδίσταζαν; καὶ ἂν δὲν ἐδίσταζαν ὅταν ἐνομοθέτησαν, πῶς δὲν ἐφωτίσθησαν ἐκ τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζουσιν ὡς ἐπιβλαβῆ, ἵνα μεταβάλωσι τὴν νομοθεσίαν, ἀλλ' ἐπιμένουσιν εἰς αὐτήν! Ἑπομένως μὲ μόνην αὐτὴν τὴν παρατήρησιν πίπτουν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ζητούντων νὰ καταπολεμήσωσι τὴν ἰδέαν τῆς ἀκαθαρίστου φορολογίας. Συγχωρήσατέ μοι δέ, Κύριοι, τὴν ἔκφρασιν, ὅτι ἤθελαν γελάσει ἂν μᾶς ἔβλεπον ἐνασχολουμένους περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα, προκειμένου περὶ ἐκβολάδων, ἐκτὸς ἂν εἴχομεν ἄλλας αἰτίας νὰ προτιμήσωμεν τὸ ἓν σύστημα ἀπὸ τὸ ἄλλο· διότι αἱ ἐκβολάδες εἶναι περιουσία ἕτοιμος καὶ βεβαία, μὴ ὑποκειμένη εἰς τοὺς ὅρους τοῦ ἀδήλου, τοῦ ἀγνώστου, τοῦ ἐπικινδύνου, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται τὰ μεταλλεῖα.

Δὲν ἠμπόρεσα, Κύριοι, νὰ ἐννοήσω τὴν τοσαύτην ἐπιμονήν, τόσον τῶν ἀξιοτίμων ὑπουργῶν καθὼς καὶ τοῦ κυρίου Κεχαγιᾶ, προσπαθούντων νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι εἶναι *ἀπολύτως ἀδύνατος* ἡ ἐκτίμησις τῶν σωρῶν τῶν ἐκβολάδων. Ἀλλά, καὶ δίκαιον ἐὰν εἶχον, ἡμεῖς δὲν θέλομεν τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν· μᾶς ἀρκεῖ ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ κυβερνήσεις αἱ παραχωροῦσαι *μεταλλεῖα* ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου καὶ οἱ ἀναδεχόμενοι τὴν μετάλλευσιν *μεταλλείων* ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου. Δύνασθε νὰ μᾶς εἴπητε ὅτι σφάλλομεν; Ἀλλὰ συνάμα δὲν ἔχετε οὔτε κατὰ κεραίαν δίκαιον. Δὲν εἶναι ζήτημα σήμερον διὰ τὴν ἐπιστήμην ὅτι αὐτοὺς τοὺς σωροὺς ὅσον ἀνωμάλους καὶ ἂν τοὺς ὑποθέσητε κατὰ σπιθαμήν, ὡς εἶπεν ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ τοὺς ἐξακριβώσῃ· διότι σήμερον ἤκουσα καὶ τὴν θεωρίαν ὅτι ἂν δὲν ἐκκαμινευθῶσι μέχρι τοῦ τελευταίου κόκκου δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ τί περιέχουν.

Ἀλλὰ μᾶς λέγουν διὰ τί προτιμᾶτε τὴν ἀκαθάριστον ἀπὸ τὴν καθαράν; Ὁ λόγος εἶναι φανερός· διότι εἴμεθα ἀσφαλέστεροι· διότι δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μᾶς ἀδικήσωσιν. Ἀλλὰ λέγουν: ὅλαι αἱ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας θὰ κάμετε διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς καθαρᾶς δὲν γίνονται καὶ διὰ τὴν ἀκαθάριστον; ἐκτὸς τούτου, προσθέτουν, δὲν θὰ προσέλθῃ κἀνεὶς ν' ἀνταγωνισθῇ. — Ἐρωτῶ τοὺς ἀντιλέγοντας: εἴτε τὴν καθαρὰν προσδιορίσετε, εἴτε τὴν ἀκαθάριστον, εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ προσφέρωσι θὰ κάμωσι προηγουμένως τὰς καταμετρήσεις καὶ τὰς ἀναγκαίας ἀναλύσεις; οἱ ἴδιοι ἀντιλέγοντες μᾶς δίδουν τὴν ἀπόδειξιν. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Παρνασσίδος μᾶς εἶπεν ὅτι ἡ προσφορὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ τόσα τοῖς 100 τοῦ κέρδους· ἑπομένως ἂν πρόκηται καθαρὸν κέρδος 80 τοῖς 100 δύναται νὰ μᾶς προσφέρῃ 60, ἂν ὅμως πρόκηται περὶ καθαροῦ 40 τοῖς 100, βεβαίως δὲν θὰ μᾶς προσφέρῃ 30. Καὶ ἔχει πολὺ

δίκαιον· διότι τὸ σύνολον τῆς ὠφελείας, ἤτοι ἡ ἀναλογία τοῦ προκύψοντος κέρδους τῶν καταβληθησομένων κεφαλαίων θέλει προσδιορίσει τὰ ποσοστὰ τῆς προσφορᾶς. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ ὁ πλειστηριαστὴς εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν, νὰ γνωρίζῃ ἂν θὰ κερδήσῃ πρὸς 80 τοῖς 100 ἢ πρὸς 40, καὶ εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν καὶ εἰς τὴν ἄλλην θὰ κάμῃ τὴν πλέον λεπτομερῆ ἐξέτασιν καὶ ἀνάλυσιν, διότι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις πρέπει νὰ γνωρίζῃ τί θὰ τοῦ μείνῃ. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰ ἔξοδά του, καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πόσον πολύτιμον μέταλλον περιέχει ὁ μόλυβδος, διότι μετὰ τοῦτο θὰ γνωρίσῃ ὁποία εἶναι ἡ ἀξία τῶν ἐκβολάδων καὶ ὁποῖα τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα θὰ δαπανήσῃ καὶ μόνον τότε θὰ δυνηθῇ νὰ γνωρίζῃ πόσον θὰ προσφέρῃ, εἴτε περὶ καθαρᾶς πρόκειται, εἴτε περὶ ἀκαθαρίστου.

Δὲν εἶναι δὲ ἀληθές, Κύριοι, τὸ̃ι τςὺο αὐτοὺς κινδύνους ἔχει ἡ φορολογία τῆς καθαρᾶς καὶ τῆς ἀκαθαρίστου. Δὲν θέλω νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας· καθότι ἐγένετο περὶ τούτου λόγος εἰς παρελθούσας συνεδριάσεις, ἀλλὰ παρατηρῶ ἐν δυσὶ λέξεσιν ὅτι τὸ δημόσιον ἐξ ἑκάστης καμινεύσεως δύναται νὰ λάβῃ εἰς εἶδος τὸ ἀναλογοῦν εἰς αὐτό. Τὸ νομοσχέδιον ἀπαιτεῖ ἀνάλυσιν· ἐξ ἑκάστης χελώνης,· λέγει, πρέπει νὰ λαμβάνεται ἓν τμῆμα, καὶ κατὰ τριμηνίαν νὰ γίνεται ἀνάλυσις ἵνα εὑρίσκεται ὁ μέσος ὅρος τοῦ περιεχομένου ἀργύρου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ τοῦ εἰς εἶδος ληφθέντος πρέπει νὰ γείνῃ κατόπιν ἀνάλυσις κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ἀκαθαρίστου· ἀλλ' οἱ κίνδυνοι δὲν εἶναι οἱ αὐτοί· διὰ τί; Ὅταν θὰ γείνῃ ἡ ἀνάλυσις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τοῦ καθαροῦ, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ μᾶς δολιευθῶσιν, εἶναι εὐκολώτερον νὰ μᾶς δολιευθῶσι, διότι ὑπάρχει καὶ ὁ μέλλων νὰ δολιευθῇ τὸ δημόσιον καὶ ὁ μέλλων νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ δόλου ἐργολάβος· ὅταν ὅμως λάβωμεν εἰς εἶδος τὸν ἀναλογοῦντα μόλυβδον καὶ θελήσωμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἀνάλυσιν κατόπιν, ἵνα γνωρίζωμεν ὅταν θὰ τὸν πωλήσωμεν πόσον ἄργυρον περιέχει, οἱ μέλλοντες νὰ κάμουν τὰς ἀναλύσεις δὲν γνωρίζουν τὸν ἀγοραστήν. Ἡ διαφορὰ εἶναι σπουδαία ὅτι κάμνοντες τὴν ἀνάλυσιν δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἀγοραστήν, διότι οὗτος δὲν ὑπάρχει καὶ μέλλομεν κατόπιν νὰ τὸν ζητήσωμεν. Τίς λοιπὸν θὰ διαφθείρῃ τὸν ποιοῦντα τὴν ἀνάλυσιν;

Ἡ ἀντίρρησις τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζουν, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἔχει πολὺ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν ἐξόδων, διότι τὰ ἔξοδα προσδιωρίσθησαν ἐκ τῶν προτέρων, εἶναι σαθρά. Κατέκρινα τὸ σύστημα τοῦ ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισμοῦ τῶν ἐξόδων διὰ πολλοὺς λόγους· ἀλλ' εἰς τοῦτο μοὶ ἔδωσαν μίαν ἀπάντησιν, ὅτι εἶναι ἀδιάφορον ἂν αἱ 350 δραχμαὶ εἶναι πολλαὶ ἢ ὀλίγαι κατὰ τόνον, διότι ὁ μέλλων νὰ προσφέρῃ θὰ ἔχῃ τοῦτο ὑπ' ὄψιν καὶ ἑπομένως κατ' αὐτὸ θὰ κανονίσῃ

τὴν προσφοράν. Ἀξιότιμε κ. ὑπουργέ, τί ὑποθέτετε; Ὑποθέτετε θερμὸν συναγωνισμόν; Πρέπει νὰ ὑποθέσητε ὅτι κατὰ τὸν πλειστηριασμόν, θὰ γείνῃ τοιοῦτος ἀνταγωνισμός, ὥστε τὰ ἔξοδα νὰ γείνωσι καὶ αὐτὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀντικείμενον, καὶ τότε μόνον δύνασθε νὰ μᾶς παρουσιασθῆτε μὲ αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν. Ὅταν περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ πλειστηριάζοντος παλαίουν συγκεντρωμέναι δύο, τρεῖς, τέσσαρες ἑταιρίαι, καταλαμβάνω αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγετε, ἀλλ' ὅταν τοιοῦτος ἀνταγωνισμὸς δὲν ὑπάρξῃ, τὸ ἐπιχείρημά σας δὲν ὠφελεῖ· δὲν κάμνετε τίποτε ἄλλο διὰ τοῦ ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισμοῦ ἢ νὰ χαρίσητε 100 ἢ 150 δραχμὰς κατὰ τόνον εἰς τοὺς πλειστηριάζοντας, καὶ μὲ τὸ σύστημα, ὅπερ καθιεροῦτε, νὰ μὴ θέτητε κατώτατον ὅρον καὶ νὰ μὴ ζητῆτε παρὰ ἐγγύησιν πεντήκοντα χιλιάδων δραχμῶν διαγωνισμὸν δὲν θὰ ἔχητε· καὶ ἂν ἦναι συγκεχωρημένον νὰ μιμηθῶ τὸν συνάδελφον ἡμῶν βουλευτὴν ἐκ Παρνασσίδος, ἐξενεγκόντα πρὸ μικροῦ προφητείας, προλέγω καὶ ἐγὼ ὅτι ὑπὸ τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους καθιεροῦμεν, διαγωνισμὸς δὲν θὰ ὑπάρξωσι, καὶ ὅλα τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἐξ αὐτοῦ ἐξάγομεν, δὲν θὰ ὑπάρξωσι, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐγγυήσεις.

Προσθέτω ἐνταῦθα ἓν παράπονον κατὰ τοῦ Ὑπουργείου τὸ ὁποῖον μᾶς προτείνει διάταξιν περὶ 350 δραχμῶν ὡς ἐξόδων, χωρὶς νὰ εἴπῃ τί περιλαμβάνονται ἐντὸς αὐτῶν· δὲν τὸ εἶπεν οὔτε εἰς τὴν ἔκθεσίν του οὔτε ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ζήτημα ἀδιάφορον νὰ τὸ γνωρίζωμεν εἶναι σπουδαιότατον· πρέπει νὰ τὸ γνωρίζωμεν, διότι καὶ περὶ τοῦ ὅρου τῶν 350 δραχμῶν θὰ δώσωμεν ψῆφον. Εἰς τὴν Γαλλίαν, Κύριοι, εὐθὺς τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου τοῦ 1810, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀπηγόρευσε νὰ συμπεριλαμβάνωνται εἰς τὰ ἔξοδα τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως οἱ τόκοι κτλ. καὶ μόνον μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου ἤρχισαν νὰ εἰσάγωνται πλειότερα ἔξοδα. Καὶ ἐκεῖ πρόκειται περὶ μεταλλείων, ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἐκβολάδων; Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔξοδα τῶν ἐκβολάδων; Ἓν κεφάλαιον θὰ καταβληθῇ συγκριτικῶς οὐχὶ μέγα, τὸ ὁποῖον θὰ καλυφθῇ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης μετὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν· μετὰ τὴν πλύσιν ἐπέρχεται ἡ ἐκκαμίνευσις καὶ μετὰ τὴν ἐκκαμίνευσιν ἡ πώλησις· δὲν ἔχει νὰ κατασκευάσῃ οὐδὲ στοάς, οὐδὲ φρέατα, οὐδὲ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀέρα εἰς ὑπόγεια ἢ νὰ ἀντλῇ τὰ ἀνεξάντλητα ὕδατα, οὐδὲ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοὺς κινδύνους, οὐδὲ νὰ τρέχῃ εἰς τὸ ἄδηλον κυνηγῶν τὰς φλέβας καὶ τὰ κοιτάσματα ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς· ἑπομένως ἡ πρόσοδος θέλει ἐξαλείψει ταχέως καὶ τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεωλύσια τῶν καταβληθέντων κεφαλαίων καὶ ἐντὸς ὀλιγίστου διαστήματος τὸ κεφάλαιον ἐξοφλεῖται καὶ δὲν θέλει μείνει ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ἀπολαυή, τὸ benefice ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν διὰ τοὺς κόπους

του καὶ τὴν ἐπινόησιν. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἰδιότης τοῦ πράγματος ὅπερ διαθέτομεν· λοιπὸν ἀξιώσατε νὰ μᾶς εἴπητε τί ἔχετε ἐντὸς τῶν 350 δραχμῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἀκολουθήσωσι νὰ ἀφαιρῶσι μέχρι τοῦ τελευταίου τόνου. Εἶμαι τῆς γνώμης νὰ πλουτήσωσιν οἱ ἐπιχειρηματίαι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθωσιν ἐνταῦθα νὰ ἐκκαμινεύσωσι, νὰ ὑπερπλουτήσωσι μάλιστα. Ἀλλ' εἶμαι τῆς γνώμης ὡσαύτως νὰ ὠφεληθῶμεν ἀναλόγως· διότι μόνον καθόσον θέλομεν νὰ τοὺς προσελκύσωμεν, κατὰ τοσοῦτον πρέπει νὰ ἦμεθα γενναῖοι· οὐχὶ περιπλέον, διότι τὸ περιπλέον εἶναι μωρία.

Πρό τινος καιροῦ, Κύριοι, διῆλθεν ἐντεῦθεν εἷς Σάξων, ἀνὴρ εἰδικός, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ Λαύριον· μαθὼν τοῦτο παρεκάλεσα τὸν κ. Χρηστομάνον νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ πληροφορίας ἐγγράφους εἰ δυνατόν· τῷόντι ὁ κ. Χρηστομάνος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ μίαν τοιαύτην ἔκθεσιν. Ἐκεῖνος τὴν συνέταξεν εἰς τὸ Γερμανικόν, παρεκάλεσα δὲ τὸν κ. Χρηστομάνον νὰ τὴν μεταφράσῃ ὁ ἴδιος· τὴν μετέφρασε καὶ τὴν ἀπέστειλε. Φρονῶ ὅτι δὲν θέλω ἀδικήσει τὴν Βουλήν, ἂν ἤθελον ἀναγνώσει αὐτήν.

ΠΟΛΛΟΙ. Μάλιστα, μάλιστα!

ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ. Ἰδού. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Grohmann....

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κυρίου **Grohmann** (**Ingenieur des Mines** εἰς **Freiberg** τῆς Σαξωνίας, αἱ μεταλλοῦχοι γαῖαι αἱ ἀπασχολοῦσαι σήμερον τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἐν πολλοῖς δὲν εἶναι **Haldes** ἐν τῇ καθ' ἑαυτῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπολείμματα συγκεντρωμένα τῆς πλύσεως τῶν ἀρχαίων ὀρυκτῶν, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη ἀποτελεῖ σπουδαῖον κλάδον τῆς **préparation mécanique** τῶν ὀρυκτῶν.

«Ὑπὸ δὲ ὀρυκτολογονομικὴν ἔποψιν τοιαύτη διάκρισις δὲν ἔχει σπουδαιότητα, διότι ἀμφότερα τὰ εἴδη, τὰ ὑπολείμματα τῆς διὰ τῆς χειρὸς προπαρασκευῆς (διαλογῆς διὰ σφυροκρουσίας), τῶν ὀρυκτῶν (ὅ ἐστιν αἱ πραγματικαὶ ἐκβολάδες) καὶ τὰ τῆς πλύσεως ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς τοῦ περὶ μεταλλείων νόμου τῆς Γερμανίας διατάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατοχὴν (οἰκειοποίησιν) αὐτῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐκμεταλλεύσεως. Εἶναι δὲ αὗται αἱ ἑξῆς:»

«Ἐν Σαξωνίᾳ καὶ ἐν Πρωσσίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τὰ παρὰ προγενεστέρων ἐγκαταλειφθέντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ ἐν στοαῖς κτλ. ἐξορυχθέντα ὀρυκτὰ καὶ αἱ παντὸς εἴδους ἐκβολάδες, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ φυσικῆς θέσεώς των καὶ μήπω ἐξορυχθέντα ὀρυκτὰ (**Minaires**) δὲν θεωροῦνται ὡς συνανήκουσαι τῷ ἰδιοκτήτῃ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς **Regalia**, ἢ μᾶλλον, ἵνα μὴ μεταχειρισθῶ τὴν τοσούτῳ καταχρασθεῖσαν λέξιν ταύτην, ὡς «ὀρυκτὰ ὑπὸ ἐπιφύλαξιν», δηλ. ὡς τοιαῦτα ἅτινα ἀποκλειόμενα τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, διαχειρίζονται ὑπὸ τοῦ κράτους· ἀλλ' ἡ διαχείρησις αὕτη εἶναι περιωρισμένη, διότι τὸ κράτος

δὲν ἐκμεταλλεύεται αὐτὰς ἀμέσως ἀλλὰ παραχωρεῖ αὐτὰς εἰς πρόσωπα· ἑταιρίας κτλ. ἔχοντα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα.

«Ἕκαστος τῶν τοιούτων ἐξαιτεῖται παρὰ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς τὴν παραχώρησιν, ἥτις κατὰ τοὺς τύπους τοῦ νόμου ἐνεργεῖ καὶ ἐξετάζει καὶ *ὀφείλει* νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἐξαιτηθέν. Συνήθως διαιρεῖται ἡ περιοχὴ εἰς τεμάχια καλῶς περιοριζόμενα ὑπὸ τεχνητῶν ὁρίων. Παραχωροῦνται λοιπὸν παρ' ἡμῖν αἱ ἐκβολάδες ὥς τι ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα διακρινόμενον, ἰδιαίτερον καὶ ἀνεξάρτητον κατὰ μονάδας τῆς ἐπιφανείας· π. χ. διὰ μεταλλεῖα ἡ μονὰς=4,000 τετρ. μέτρα, δι' ἐκβολάδας 40,000 τετρ. μέτρα».

«Νομίζω, γνωρίζων καλῶς τὸν πλοῦτον τῶν ἐκβολάδων, ὅτι συμφέρει τῇ Ἑλλάδι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀνωτάτου ὅρου τῶν προσόδων, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ ἐπιληφθῇ αὐτῶν ἢ νὰ παραχωρήσῃ αὐτὰς εἰς βιομηχάνους, ἀπαιτοῦσα (τὰ 3/4 ὡς ἔγγιστα) ἀπότισιν μεγάλου φόρου ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου.»

«Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν σκεφθῶ, μεθ' ὅσα εἶδον καὶ ἔμαθον περὶ ἐκβολάδων, ὤφειλον οἱ νῦν Ἕλληνες νὰ λάβωσιν αὐτοὶ ἀνὰ χεῖρας τὴν κληρονομίαν τῶν ἀρχαίων, διότι

1) Τὸ ἀρχικὸν τῆς ἐγκαταστάσεως κεφάλαιον πρὸς ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν, πλυντηρίων κλπ. εἶναι μικρόν· ἡ δὲ ἐξόρυξις τῶν ἐκβολάδων ἄνευ δαπάνης.

2) Ἐπειδὴ αἱ ἐκβολάδες κεῖνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, δύνανται εὐκόλως νὰ καταμετρηθῶσι, νὰ ἐξετασθῶσι καὶ προσδιορισθῇ ἡ πραγματικὴ ἀξία των χωρὶς νὰ ἀπολεσθῇ τῷ κράτει οὐδὲ λεπτὸν ἐκ τῆς δῆθεν ἀοεβαιότητος.

3) Ἀπέναντι ἑνὸς Usurpateur ἐλλείπει τοῖς ἰδιώταις ἡ πλήρης autorité, τὸ δὲ κράτος ἔχει αὐτήν· ὅθεν προκύπτει ὅτι οἱ ἰδιῶται θέλουσιν ὑποπέσει εἰς ἔριδας καὶ δίκας κλπ.

4) Ὁ τόπος μόνον τοιουτοτρόπως κερδίζει ἐκ τῶν ἐκβολάδων τὰ πλεῖστα χρήματα, καὶ ἂν ἤθελον προσφέρει ἰδιῶται 2—3 % περισσότερον τῶν προσδοκιῶν· διότι ἡ καθαρὰ πρόσοδος κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς, καὶ ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὔτε τὸ 1/10 τῶν Λαυριακῶν ἐκβολάδων εἰσέτι ἀνεκαλύφθη καὶ ἐμετρήθη, πρέπει νὰ ἦναι πολλῷ μείζων τοῦ ἀνωτάτου φόρου.»

E. GROHMANN.

Ὑποθέτω, Κύριοι, ὅτι δὲν θὰ ἦναι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσω ὀλίγας λέξεις ἀκόμη διὰ νὰ χαρακτηρίσω τὴν ἐπιχείρησιν τῆς καμινεύσεως τῶν ἐκβολάδων καὶ τὴν ἐν αὐτῇ θέσιν τοῦ δημοσίου.

Ἡ καμίνευσις τῶν ἐκβολάδων εἶναι μία ἐπιχείρησις βιομηχανική. Εἰς τὴν κυρίως βιομηχανίαν ἀπαιτοῦνται τρία τινα: α') ἓν κεφάλαιον εἰς μηχανὰς καὶ ἐργαλεῖα· β') πρώτη ὕλη, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει ἐπίσης καὶ αὐτὴ ἓν κεφάλαιον· γ') ἓν κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν καθα-

μερινὴν κίνησιν τῆς βιομηχανίας ταύτης. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς ὅροι, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κυρίως βιομηχανίαν. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον, τὸ πρῶτον τὸ συνιστάμενον εἰς μηχανὰς καὶ ἐργαλεῖα, τὸ τρίτον τὸ συνιστάμενον εἰς τὰ ἔξοδα τῆς καθημερινῆς κινήσεως τῆς βιομηχανίας, ἀνήκουσιν εἰς τὸν βιομήχανον· τὸ δὲ δεύτερον κεφάλαιον τὸ περιέχον τὴν πρώτην ὕλην ἀνήκει βεβαίως εἰς ἕνα ἰδιοκτήτην. Ἐὰν ἰδιοκτήτης ἦναι αὐτὸς ὁ ἴδιος βιομήχανος, τότε ὁλόκληρος ἡ ἐπιχείρησις εἶναι ἰδική του καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ζημία εἶναι εἰς ὄφελος καὶ εἰς βάρος του· ἐὰν δὲ αὐτὴ ἡ πρώτη ὕλη δὲν ἔχῃ ὡς ἰδιοκτήτην αὐτὸν τὸν ἴδιον βιομήχανον, ἀλλ' ἕτερόν τινα, τότε σχηματίζεται, μορφοῦται συνεταιρισμὸς μεταξὺ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ἔχοντος τὴν πρώτην ὕλην καὶ τοῦ βιομηχάνου. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εὑρισκόμεθα ἡμεῖς ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων. Τὴν πρώτην ὕλην τὴν κατέχομεν ἡμεῖς, εἶναι αἱ ἐκβολάδες· ζητοῦμεν τὸν βιομήχανον καὶ ἂν τὸν εὕρωμεν θέλομεν συνεταιρισθῇ μετ' αὐτοῦ· αὐτὸς καταβάλλει τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα, ὡς σᾶς προεῖπον, διαιροῦνται εἰς δύο, εἰς τὰ πάγια κεφάλαια καὶ εἰς τὸ capital roulant (τὸ καθημερινόν), τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν, ἡμεῖς δὲ καταβάλλομεν τὴν πρώτην ὕλην. Ἐκ τούτου κανονίζεται ἡ μετοχὴ εἰς τὰ κέρδη, καὶ εἶναι ἀνάλογος τῶν δύο αὐτῶν ἀξιῶν, τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν προσφέρει ὁ βιομήχανος, καὶ τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν προσεφέραμεν ἡμεῖς εἰς πρώτην ὕλην. Χωρὶς δὲ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς πολλὰς λεπτολογίας, ἐὰν παραδεχθῶμεν τοὺς ὅρους τοῦ ὑπουργοῦ, ἰδοὺ πόία εἶναι ἡ ἀναλογία· ὁ μέσος ὅρος ἑκάστου τόνου μολύβδου εἶναι κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπερ ἐπανέλαβον καὶ οἱ κ. ὑπουργοί, 1020 δραχ. κατὰ μέσον ὅρον· τὰ δὲ ἔξοδα πόσα εἶναι; Κατὰ τὸ νομοσχέδιον 350 δραχ. ἑπομένως τὰ $^2/_3$ εἶναι τοῦ δημοσίου, τὸ $^1/_3$ εἶναι τοῦ βιομηχάνου καὶ σημειώσατε, Κύριοι, ὅτι ἐντὸς τῶν 350 δραχμῶν περιλαμβάνονται καὶ οἱ τόκοι καὶ τὸ χρεωλύσιον τῶν κεφαλαίων.

Ἔκαμα τὰς παρατηρήσεις ταύτας, Κύριοι, διότι ἐνόμισα καλόν, ἀφοῦ ἐπροχωρήσαμεν εἰς τὰς συζητήσεις ὅσον ἐπροχωρήσαμεν, νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῆς θέσεώς μας κατ' αὐτοὺς τοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι διέπουσι τὴν βιομηχανίαν.

ΠΡΟΣΕΧΩΣ ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ ΕΚ 15 ΠΕΡΙΠΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΦΥΛΛΩΝ

περιέχον τοὺς λοιποὺς λόγους, εὑρεῖαν μελέτην ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη, ἀλφαβητικὸν πίνακα παραπομπῆς κ.τ.λ.

Τιμὴ αὐτοῦ δραχμαὶ νέαι 2

Ὅσοι ἐκ τῶν κ. κ. συνδρομητῶν τοῦ α'. μέρους ἐπιθυμοῦσι νὰ ἔχωσι καὶ τὸ β'. παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο τοῖς ἐκδόταις.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧΜΩΝ ΝΕΩΝ ΠΕΝΤΕ

Τὸ περίσσευμα διατίθεται πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου τῷ Ἀειμνήστῳ.

ΤΥΠΟΙΣ ΒΑΡΒΑΡΡΗΓΟΥ